

TEN GELEIDE BIJ DE ZEVENDE AFLEVERING VAN DEEL II NIJMEGEN

Vakgroep Algemene Taalwetenschap en Dialectologie
Postbus 9103
NL - 6500 HD Nijmegen

Deze aflevering over de houtbewerking omvat behalve een algemene paragraaf (-.0.) en een paragraaf over het materiaal (-.1. Hout) nog twee paragrafen waarvan de eerste (-.2.) gaat over de meer gangbare houtbewerkersterminologie van timmerman, schrijnwerker, meubelmaker etc. en de tweede (-.3.) over de meer specifieke of meer specialistische vakterminologieën van meubelmaker, stoeldraaier/houtdraaier en stoelenmaker. Paragraaf -.1. had eigenlijk moeten gaan over de terminologie van de houtzager. Vanwege tijdgebrek is daarvan afgezien (zie de opmerkingen daarover aan het begin van par. -.1.). Ook elders in deze aflevering werd om die reden en vanwege verplaatsing naar een andere toekomstige aflevering, een hoeveelheid verzameld materiaal niet gebruikt (zie de opmerkingen bij de paragrafen -.2.2., -.2.3., en -.2.5.).

In afwijking van wat gezegd is in het Ten Geleide van WBD dl. II, afl. 1, worden hier wel benamingen voor de vakman, het bedrijf en het produkt opgenomen omdat deel II voor de onderhavige specialistische terminologie een betere plaats biedt dan de delen I en III.

De vragenlijsten over de niet-agrarische vakterminologie zijn vanaf 1 augustus 1971 door redacteur P.H. Vos samengesteld; de vragenlijsten van vóór die datum zijn door anderen gemaakt.

Aan de terminologie van de houtzager werd in december 1972 een uitgebreide vragenlijst (N 50) gewijd. Petro Vos vervaardigde de tekeningen daarvoor. Van het d.m.v. deze vragenlijst verzamelde materiaal werden in deze aflevering voornamelijk de houtbenamingen opgenomen (zie de opmerkingen hierboven). Redacteur Vos verzamelde daarbij materiaal voor de voorlopige vragenlijst en vulde zelf enkele definitieve vragenlijsten in voor: Etten-Leur (K 157a-K 176; zegsman C. Wagemakers), Udenhout (K 165; zegsman J.A.M.v.d. Voort), St. Michielsgestel en St. Oedenrode (L 177-L 200; zegsman G.v.d. Koevering), Veghel (L 180; zegsman W. Ketelaars die in St. Oedenrode woonde en Veghels sprak), Nijnsel (L 200a; zegsman P.A.v. Rooy), Gemert (L 207; zegslieden J. Leenders en Dries v. Houtert). Bij het samenstellen van de vragenlijst werd nog gebruik gemaakt van een brief die dhr. M.P. Vennix uit Meerveldhoven (L 225a) ons via dhr. M.v.d. Ven toestuurde.

Aan de terminologie van de houtbewerker (timmerman, meubelmaker, schrijnwerker) en de meubelmaker (meer specifiek of specialistisch) werden vier uitgebreide vragenlijsten gewijd waarvoor Petro Vos de tekeningen vervaardigde. Veel dank zijn we daarbij verschuldigd aan C.W.v.d. Watering, J.L.M. Lemmens en Guido Vanherp die een scriptie c.q. een licentiaatsverhandeling schreven over de houtbewerking c.q. de meubelmakerij (met veel afbeeldingen). De scriptie van v.d. Watering (over het gereedschap) bevat materiaal voor Bergen op Zoom (I 79) en Deurne (L 244); die van Lemmens (over de gehele houtbewerkersterminologie, incl. het houtzagen) bevat materiaal voor Waalwijk (K 141) en Uden (L 152) en verder Limburgs materiaal.

– Vragenlijst N 53 (december 1972) gaat over gereedschap en machines en de bewerkingen daarmee. Vrijwel al het door middel van deze vragenlijst verzamelde materiaal is in deze aflevering opgenomen.

– Vragenlijst N 54 (februari 1973) gaat over bevestigingsmiddelen, scharnieren en verder ijzerwerk. Slechts een klein gedeelte van het door middel van deze vragenlijst verzamelde materiaal is in deze aflevering opgenomen. De rest van het materiaal kan waarschijnlijk voor een groot deel geplaatst worden in een nog te maken aflevering over huizenbouw.

– Vragenlijst N 55 (maart 1973) gaat over produkten en doelbenamingen (A. balklaag, vloer en plafond; B. kap, dak en goot; C. deur- en raamkozijn, deuren, ramen, vensterluiken en blinden; D. trap; E. plint, lijstwerken en profielen) en algemene termen. Vooral de algemene termen zijn in deze aflevering opgenomen; de rest kan waarschijnlijk voor een groot deel geplaatst worden in een aflevering over huizenbouw.

– Vragenlijst N 56 (november 1973) gaat over de meer specifieke of specialistische vakterminologie van de meubelmaker (diverse bewerkingen en handelingen; personeel en bedrijfsruimte; ornament; stijl en model; i.v.m. produkten).

Redacteur Vos vulde zelf de vragenlijsten in voor: St. Oedenrode (L 200; zegsman S. Laurijssen; N 53), Nijnsel (L 200a; zegsman P.A.v. Rooy; N 53, N 54 en N 55), Gemert (L 207; zegsman A.v. Melis; N 53, N 54 en N 55; zegsman Dries v. Houtert; N 56), Bergeijk (L 279; zegsman Frans Hoeks; N 53, N 54 en N 55).

Aan de terminologieën van de stoel- en houtdraaier en de stoelmattenvlechter werd in juni 1972 een vragenlijst (N 47) gewijd waarvoor redacteur Vos eenvoudige tekeningen vervaardigde met behulp van primitieve schetsen van zegslieden en de foto's bij de scriptie van Donkers (bij Van der Pas in Heeswijk). Veel dank zijn wij verschuldigd aan J. Donkers die een scriptie schreef over dit onderwerp met materiaal uit Heeswijk (L 178; zegsman A. van der Pas die op het moment van ondervraging, 1962, nog steeds werkte aan de primitieve draaibank met wip welke elders reeds lang in onbruik was geraakt), uit Veghel (L 180; zegsman W.v. Kessel die in zijn jeugd houtdraaier was) en Gemert (L 207; zegsman A. v. Gemert die gedurende 60 jaar stoeldraaier was bij fa. Van Houtert te Gemert). Op een film van het Openlucht-museum te Arnhem kan men Van der Pas op hoge leeftijd nog aan het werk zien.

In verband met de voorlopige vragenlijst verzamelde redacteur Vos materiaal voor: Kaatsheuvel (K 164a; zegsman dhr. v.d. Pas (een andere dan hierboven vermeld) is, behalve stoelenmatter, ook scharenslijper, bezembinder en borstelmaker), Wortel (K 208; zegsman Louis Verschueren leerde manden en rieten en biezen matten vlechten in een blindeninstituut te Brugge), Helmond (L 237; zegsman G. Weekers), Lieshout (L 203; zegslieden H. en K. Merkelbach die weinig dialect spraken), Gemert (L 207; zegslieden Dries v. Houtert die vroeger werkte bij de fa. Van Houtert te Gemert en later als bedrijfsleider bij de fa. Merkelbach te Lieshout en Jan Leenders die lang bij de fa. Van Houtert werkte).

Het dialectmateriaal voor de diverse hierboven genoemde vakterminologieën is voor een groot gedeelte uit de hierboven genoemde vragenlijsten, scripties en licentiaatsverhandeling afkomstig. Overige bronnen worden verderop genoemd.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de paragrafering van de 5e groep van niet-agrarische vakterminologieën, geplaatst in het algemene kader. Omdat op de terminologie van de houtbewerking nog een aantal voorbereidende bewerkingen moest worden toegepast door studentassistenten en personeel van het Administratief Centrum te Bergeijk (een werkplaats van de WSW) en omdat de terminologie van de

metaalbewerking aanvankelijk was gereserveerd voor studenten in het kader van hun doctorale studie, was redacteur Vos genoodzaakt eerst de 6e groep van niet-agrarische vakterminologieën (afl. 5) te publiceren, waardoor de logische volgorde natuurlijk wel werd doorbroken. Het leek echter niet opportuun afl. 5 zolang te laten liggen tot de voorafgaande paragrafen waren uitgewerkt tot afleveringen. Met de aflevering over de metaalbewerking (afl. 6) werd de eerste leemte gevuld; met deze aflevering dus ook een gedeelte van de tweede. Wij vragen van de lezer begrip voor dit kleine ongemak. Omdat de paginanummering van alle afleveringen van deel II doorloopt, moeten we deze dus nr. 7 noemen. Hier volgt de paragrafering:

1. Groepsterminologieën
 - 1.1. Vakterminologieën
 - 1.2. Niet door beroep of bedrijf gebonden terminologieën
 - 1.1.1. De boerderij
 - 1.1.2. Niet-agrarische vakterminologie
 - 1.1.2.1. Beroepen in verband met levensmiddelen (afl. 1 en 2)
 - 1.1.2.2. Lederbewerkende of -verwerkende beroepen (afl. 3)
 - 1.1.2.3. Textielbewerkende of -verwerkende beroepen (afl. 4)
 - 1.1.2.4. Metaalbewerkende of -verwerkende beroepen (afl. 6)
 - 1.1.2.5. *Houtbewerkende of -verwerkende beroepen (afl. 7: par. 0., 1., 2., en 3.; afl. 8: par. 4., 5., 6., 7. en 8.)*
 - 1.1.2.5.0. *Algemeen (vooral i. v. m. de terminologie van timmerman en meubelmaker)*
 - 1. *Hout*
 - 2. *Houtbewerker (terminologie van timmerman, schrijnwerker, meubelmaker etc.)*
 - 3. *Meubelmaker, stoeldraaijer/houtdraaijer en stoelenmatter (meer specifieke terminologie)*
 - 3.1. *Meubelmaker*
 - 3.2. *Stoeldraaijer/houtdraaijer*
 - 3.3. *Stoelenmatter*
 - 3.4. *Produkt*
 - 4. Rad- en wagenmaker (afl. 8 in voorbereiding)
 - 5. Kuiper (afl. 8 i.v.)
 - 6. Hoepelmaker (afl. 8 i.v.)
 - 7. Klompenmaker (afl. 8 i.v.)
 - 8. Mandenmaker (afl. 8 i.v.)
 - 1.1.2.6. Andere stoffen bewerkende of -verwerkende beroepen (afl. 5: kaarsenmaker, sigarenmaker, pottenbakker en diamantbewerker).

Over de problemen i.v.m. de paragrafering van een aflevering spraken wij vroeger al uitgebreid (zie het Ten Geleide van WBD dl. II, afl. 3 en 4).

Voor informatie over het gebruik van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (bewerkt gebied, met name de codenummers van de plaatsen, het materiaal, de wijze van bewerking van het materiaal en de bouw van het woordenboek) wordt verwezen naar: dr.A. Weijnen en dr. Jan van Bakel, *Voorlopige inleiding op het Woordenboek van de Brabantse Dialecten*, Assen 1967.

Het materiaal dat verwerkt wordt in deze aflevering werd reeds gedeeltelijk genoemd in de Voorlopige Inleiding (p. 23-27) en kan op de volgende wijze gerubriceerd worden (toegevoegd is de afkorting of korte aanduiding waarmee in het woordenboek naar het betreffende materiaal verwezen wordt):

1. *Dialectmateriaal dat ingezameld werd door middel van schriftelijke ondervraging:*

N	Enquêtes van de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde (NCDN). Vooral de vragenlijsten N 47 (stoel- en houtdraaijer en stoelmattenvlechter), N 50 (houtzager), N 53, 54 en 55 (houtbewerker) en N 56 (meubelmaker) leverden materiaal op voor deze aflevering; incidenteel werd ook materiaal gebruikt uit N 4, N 33, N 38, N 75, NI en NO.
DC	Enquêtes van de Dialectencommissie van de Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen etc., gepubliceerd ten dele in <i>Vragenlijsten met register</i> (1931-1958), BMDC XXII, Amsterdam 1960 en <i>Dialectvragenlijsten met register</i> (1959-1975), Amsterdam 1982; alle in druk verspreid, overigens ongepubliceerd. Voor deze aflevering werd gebruik gemaakt van wat materiaal uit de vragenlijsten nr. 14, 18, 32, 38, 43 en 46.
Pa	Woordmateriaal, bijeengebracht uit de protocollen van de vragenlijsten die afgekort worden met DC (zie daar). Aangegeven wordt het nummer van de vragenlijst en dat van de vraag.
znd	Enquêtes van de Zuidnederlandse Dialectcentrale te Leuven, bijna allemaal gepubliceerd in <i>Leuvense Bijdragen</i> , tussen 1922 en 1958. Voor deze aflevering werd gebruik gemaakt van wat materiaal uit de vragenlijsten nr. 21, 30, 32, 34, 42, 45 en 1a-m, A2, B1 en B2.
RND	Enquêtes van de <i>Reeks Nederlandse Dialectatlassen</i> onder redactie van E. Blankaert en W. Pée.
sgv	Enquête van Schrijnen, Van Ginneken en Verbeeten (1914); in druk verspreid, niet gepubliceerd.

2. *Dialectmateriaal dat geput werd uit andere bronnen:*

A. Gepubliceerde bronnen:

Van Bakel 1958	J.J.A. van Bakel, <i>De vaktaal van de Nederlandse klompenmakers</i> , proefschrift K.U. Nijmegen 1958.
De Bont	A.P. de Bont, <i>Dialekt van Kempenland, Vocabularium</i> , Assen 1958-1960. Waar De Bont dialectmateriaal geeft uit andere plaatsen dan Oerle (L 224) wordt in het woordenboek een codenummer toegevoegd.
Brabantius	H. van der Brand, <i>Woordenlijst der Noord-Brabantse Volkstaal I, Onze Volkstaal I</i> (1882), 193-238. De gegevens gelden voor Zeeland (L 157). Gegevens

	welke gelden voor andere plaatsen worden met het betreffende codenummer verantwoord.
Corn.	Jozef Cornelissen, <i>Idioticon van het Antwerpsch Dialect, Bijvoegsel</i> , Turnhout 1936-1939.
Corn. Vervl.	P. Jozef Cornelissen en J.B. Vervliet, <i>Idioticon van het Antwerpsch Dialect</i> enz., Gent 1899-1903.
Corn. Vervl.A.	P. Jozef Cornelissen en J.B. Vervliet, <i>Idioticon van het Antwerpsch Dialect, Aanhangsel</i> , Gent 1906.
Van Dam 25, 27, 28, 29	Zie de literatuurlijst in verband met de semantische toelichtingen. Deze artikelen worden soms als bron van vakterminologie gebruikt.
Elemans	J.H.A. Elemans, <i>Woord en wereld van de boer, een monografie over het dialect van Huisseling</i> , diss. K.U. Nijmegen 1958, Utrecht-Antwerpen 1958.
Goemans	Dr. Leo Goemans, <i>Leuvensch Taaleigen, Woordenboek</i> , Kon. Vl. Ac. voor Taal- en Letterkunde, Reeks VI, nr. 59, Brussel/ Tongeren 1936 (dl. I) en 1954 (dl. II).
Van Gompel (3)	W.v. Gompel, <i>Plant en mens in Reusel, een overzicht; bijdragen tot de kennis van het Reusels Heem dl. 3</i> , uitgave Heemkunde Werkgroep Reusel 1979. Bevat diverse vaktalen en algemene woordenschat. Het codenummer voor Reusel is K 216.
Goossenaerts	Dr.J. Goossenaerts, <i>De taal van en om het landbouwbedrijf van de Kempen</i> enz., Kon. Vl. Ac. voor Taal- en Letterkunde, Reeks VI, nr. 76, Gent 1956-1958. Archivalia hieruit worden niet geciteerd.
Hoeufft	J. Hoeufft, <i>Proeve van Bredaasch taaleigen</i> enz., Breda 1836.
Jacob	W.G.J.A. Jacob, <i>Het dialect van Grave</i> , diss. Utrecht 1937, 's-Hertogenbosch 1937.
Sassen	A. Sassen, <i>Bijdrage tot een Meierijsch idioticon; NBSche Almanak voor het jaar 1892</i> , 's-Hertogenbosch 1891, p. 723-744.
Tuerlinckx	J.F. Tuerlinckx, <i>Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon</i> , Gent 1886.
v.d. Vleuten	G. van der Vleuten, <i>Mens van Mierle, Bóks mi 'n lééfke</i> , uitgave Gemeentebestuur Mierlo, Mierlo 1986. Het codenr. van Mierlo is L 241.
v.W. 1	S.v.W., <i>Dialect in het Land van Kuik; De Navorscher</i> 9 (1859), 61-63.
v.W. 4	S.v.W., <i>Dialect in het land van Kuik; De Navorscher</i> 10 (1860), 145-146.
Weijnen GR 4	A. Weijnen, <i>Bijzondere Oudgastelse woorden; Jaarboek Ghulden Roos</i> 4 (1944-1945), 78-87.
Van der Wijst	M.A. van der Wijst, <i>Gemertse woordenlijst</i> , in: <i>Gemerts Heem</i> 61, uitgave van heemkundekring „De Kommanderij Gemert”, Gemert 1975-1976. Het codenr. van Gemert is L 207.

B. ongepubliceerde bronnen:

- AG Frans Vermeulen, *Aantekeningen over het west-Brabants, in het bijzonder het dialect van Oudenbosch*; verder ander materiaal uit verschillende west-Noordbrabantse plaatsen; alles te zamen Archief Van Ginneken 253, berustend bij de NCDN. Bij citering wordt een codenummer voor de plaats van herkomst toegevoegd.
- Docum. O.M. 1 Zie de literatuurlijst in verband met de semantische toelichtingen. Deze documentatie wordt soms als bron van vakterminologie gebruikt (Heeswijk = L 178).
- Donkers J. Donkers O.S.C., *De vakterminologie van de stoel-draaier*, scriptie K.U. Nijmegen 1962. Er is materiaal verzameld voor Heeswijk (L 178; Donkers noemt als zegsman A. van der Pas, terwijl men in Doc. O.M. 1 leest: H.v.d. Pas), Veghel (L 180) en Gemert (L 207). Bijgevoegd zijn prachtige foto's waarvan niet vermeld wordt wie ze gemaakt heeft (waarschijnlijk Donkers zelf). Bij citeren van de vakterm wordt de omschrijving van de alfabetische woordenlijst gegeven. De bladzijde van de tekst waar de term voorkomt, wordt vermeld. De spelling is wat aangepast.
- Follet E. Follet, *De vakterminologie van de wagenmaker in de Denderstreek en aangrenzend Brabant*, lic. verh. R.U. Gent 1982, dl. I en II. Voor het werkterrein van het WBD is er materiaal voor: Buggenhout (I 273), Peizegem (O 69a), Essene (O 154), Teralfene (O 155), St.-Katharina-Lombeek (O 156), Pamel (O 158), Kester (O 243) en Beert (O 285).
- Van Hoof L. van Hoof, *Proeve van een dialectgeografische verhandeling over landbouwtermen in het Noord-Oosten van de Antwerpsche Kempen en het strodekkersbedrijf te Mol*, lic. verh., K.U. Leuven 1949. Het gaat om de plaatsen. St.-Lenaarts (K 209), Oostmalle (K 231), Oud-Turnhout (K 238), Retie (K 241), Kasterlee (K 273), Dessel (K 275), Mol (K 276), Balen (K 277), Geel (K 307), Westerloo (K 310), Meerhout (K 312), Olmen (K 313), Oostham (K 315) en Tessenderloo (K 353).
- hs 1756 Handschrift 1756 van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden; benut werden de gegevens onder nr. 18 (aantekenboekje, gegevens uit het Land van Kuik).
- hs Jansen F.N. Jansen, *Woordenlijst van het dialect van St.-Oedenrode, eind 19e eeuw*, handschrift, eigendom van de NCDN.
- Huygens L. Huygens, *Taalkundige en folkloristische aantekeningen betreffende de kantnijverheid te Turnhout*, lic.

- verh. K.U. Leuven 1959. Het codenr. van Turnhout is K 237.
- Lemmens J.L.M. Lemmens, *Vragenlijst over de vaktaal der timmerlieden*, kand. scriptie K.U. Nijmegen 1966. Het in deze scriptie voor het WBD-gebied verzamelde materiaal voor Bergen op Zoom (I 79), Deurne (L 244), Uden (L 152) en Waalwijk (K 141), wordt behandeld als enquêtemateriaal en dus tussen (...) vermeld als bron.
- Vanherp Guido Vanherp, *De vaktaal der Mechelse meubelmakers*, dl. I en II, lic. verh. K.U. Leuven 1968. Vanherp geeft een alfabetische lijst van vaktermen die genummerd zijn. In het lemma wordt het nummer van de betreffende vakterm gegeven en het codenummer van Mechelen (K 330). De omschrijving is niet geheel diplomatisch geficheerd.
- v.d. Watering C.W.v.d. Watering, *Materiaal en gereedschappen van de timmerman*, scriptie K.U. Nijmegen (z.j.). Het in deze scriptie verzamelde materiaal voor Bergen op Zoom (I 79) en Deurne (L 244) wordt behandeld als enquêtemateriaal en dus tussen (...) vermeld als bron.
- Wdb. Me. P. Wijnants, *Woordenboek van het Mechelsch dialect*. Niet gepubliceerd. Het is een antwoord op de door de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde te Gent gestelde prijsvraag: „Een woordenboek van het Mechels dialect”, ingezonden onder het motto „Taal en volk”; 1944. Het staat op alfabetisch geordende fiches; eigendom van de Kon. VI. Ac. voor Taal- en Letterkunde te Gent. Het codenummer van Mechelen (K 330) wordt bij de opgave vermeld.

In de toelichtingen bij de diverse lemmata en bij de tekeningen werden de volgende afkortingen gebruikt voor werken van allerlei aard die geraadpleegd of geciteerd werden:

- Van Bakel 1958 Zie de lijst van gepubliceerde (andere) bronnen.
 Het Beste *Reader's Digest, Het Beste Reparatiehandboek, complete gids voor onderhoud en reparatie in en om de woning*, Amsterdam-Brussel 1975 (2).
 Reparatiehandboek
- Bruinsma A.E.J. Bruinsma, C.J.G. Sissingh en E. Hesselink, *Verzameling van uitdrukkingen gebruikt in den Nederlandschen boschbouw*, uitgave: Nederlandsche Boschbouwvereniging (z.j.).
- Catalogus *Afbeeldingenboek nr. 9*, Leeuwenberg N.V., Amsterdam 1933 (gedeeltelijk 1935). Het is een catalogus met afbeeldingen van gereedschappen, hang- en sluitwerk, sloten, schroeven, spijkers etc.
 Leeuwenberg
- Van Dale of VD Van Dale, *Groot woordenboek der Nederlandse Taal*, 's-Gravenhage 1976 (10) en 1984 (11).

Van Dale (Hedendaags)	Van Dale, <i>Groot woordenboek van hedendaags Nederlands</i> , Utrecht-Antwerpen 1984.
VD (Etym.)	P.A.F. van Veen, in samenw. met Nicoline van der Sijs, <i>Etymologisch woordenboek: de herkomst van onze woorden</i> , Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen 1989.
Van Dale of VD (Engels)	Van Dale, <i>Groot woordenboek Engels-Nederlands</i> , Utrecht-Antwerpen 1984.
Van Dale of VD (Frans)	Van Dale, <i>Groot woordenboek Frans-Nederlands</i> , Utrecht-Antwerpen 1988.
Van Dale of VD (Ned.-Frans)	Van Dale, <i>Groot woordenboek Nederlands-Frans</i> , Utrecht-Antwerpen 1985.
Van Dam 25	Bernard van Dam, <i>De hoepelmaker of ook wel „ripsnijder“</i> ; blz. 169-171 „Oud-Brabants dorpsleven, wonen en werken op het Brabantse platteland“, Oisterwijk 1972 (3). De terminologie is afkomstig uit de omgeving van Schijndel (L 179).
Van Dam 27	Bernard van Dam, <i>De kuiper en zijn werk</i> ; p. 160-168 „Oud-Brabants dorpsleven“, Oisterwijk 1972 (3). Van Dam ondervroeg kuipers in Veghel (L 180).
Van Dam 28	Bernard van Dam, <i>Over trotse eiken, zaggers en on-aangesneden spek</i> ; p. 124-127 „Oud-Brabants dorpsleven“, Oisterwijk 1972 (3).
Van Dam 29	Bernard van Dam, <i>Van „Canada“ tot klomp</i> ; p. 137-142 „Oud-Brabants dorpsleven“, Oisterwijk 1972 (3).
Deketelaere	M.K. Deketelaere, <i>De vaktaal van de timmerman in de streek van Torhout</i> , lic. verh. R.U. Gent 1984-1985.
Docum. O.M. 1	Het gaat hier om een verslag over het stoelenmaken door H. Noorlander voor de Afdeling Documentatie van het Rijksmuseum voor volkskunde Arnhem (Het Nederlands Openluchtmuseum), gedateerd 10-6-1969, codenr. 674.23. Zegsman is H. v.d. Pas (Donkers zegt: A. van der Pas) uit Heeswijk (L 178), geboren 8-8-1901. Hij leerde op elfjarige leeftijd het vak van zijn vader, die het weer van grootvader overgenomen had. Grootvader maakte behalve stoelen ook spinnewielen. Zegsman overleed in juli 1969. Bijgevoegd is een plattegrond van de werkplaats en een tekening van het buigen van een achterpoot op de draaibank. Uit de tekst blijkt dat er ook foto's zijn gemaakt.
Docum. O.M. 2	Het gaat hier over een verslag over de timmermanmeubelmaker N.J. Leeman uit Dieren door J.N. Bos voor de Afdeling Documentatie van het Rijksmuseum voor volkskunde (Het Nederlands Openluchtmuseum), gedateerd maart 1970, codenr. 674.23.
Donkers	Zie de lijst van ongepubliceerde (andere) bronnen.

- Duden (English) *The English Duden, a pictorial dictionary with English and German indexes*, Mannheim-Wien-Zürich 1960.
- Duden (Französisch) *Duden Français, dictionnaire en images*, Mannheim-Wien-Zürich 1962.
- Franck-Van Wijk Dr.N. van Wijk, *Franck's etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*, 's-Gravenhage 1971 (2).
- Handboek Gereedschap A. Jackson en D. Day, (vertaling: M. Groen; red. Ado Ladiges), *Handboek Gereedschap*, Deventer-Antwerpen 1979.
- Heukels H. Heukels, *Woordenboek der Nederlandsche volksnamen voor planten (Utrecht 1907)*, opnieuw uitgegeven met een inleiding van Drs.H.J.T.M. Brok, Utrecht 1987.
- Jonckheere J. de Jonckheere, *Uit de taal van de timmerman in de streek van Bredene*, lic. verh. R.U. Gent 1980.
- Van Keirsbilck J. en V. van Keirsbilck, *Vak- & kunstwoorden nr. 3, Ambacht van den timmerman*, Gent 1898.
- Kuyper G. Kuyper, *Handboek der mechanische technologie (...) van dr. Karmarsch, eerste deel, de metalen en het hout*, Leiden 1860 (3).
- Lievrouw-Coopman Lodewijk Lievrouw-Coopman, *Gents Woordenboek*, Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Reeks 6, nr. 68, 1950-1951.
- Moerdijk A.M.F.J. Moerdijk, *De benamingen voor het kroos en de spaakschaaf in de Nederlandse dialecten*, kandidaatsscriptie Nijmegen 1967.
- Nederlandse Dialectkunde Prof.dr.A.A. Weijnen, *Nederlandse Dialectkunde*, Assen 1966 (2).
- Popelier M. Popelier, *Uit de taal van de timmerman in de streek van Blankenberge*, lic. verh. R.U. Gent 1985.
- Quickenborne F. van Quickenborne, *De vakterminologie van de timmerman in het Land van Nevele*, lic. verh. R.U. Gent 1984-1985.
- Scott en Aalders E. Scott en W. Aalders, *Houtbewerking in de praktijk*, Vianen 1988.
- Schuermans 1. L.W. Schuermans, *Algemeen Vlaamsch idioticon*, Leuven 1865-1870;
2. L.W. Schuermans, *Bijvoegsel aan het Algemeen Vlaamsch idioticon*, Leuven 1883.
- Standaard Encyclopedie *Standaard Encyclopedie, panorama der wereld in kleur*, Antwerpen-Utrecht (z.j.).
- Theuwissen Dr.J. Theuwissen, *Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen*, Antwerpen-Utrecht 1969.
- Vanherp Zie de lijst van ongepubliceerde (andere) bronnen.
- Van de Velde A. van de Velde, *De ambachten van de timmerlieden en de schrijnwerkers te Brugge, hun wetten, hun geschillen en hun gewrochten van de XIVE tot de XIXe eeuw*, Gent 1909.

v.d. Watering	Zie de lijst van ongepubliceerde (andere) bronnen.
WBD	<i>Woordenboek van de Brabantse Dialecten.</i>
Weijs	F.J. Weijs, <i>Met beide handen, uit 't goede hout gesneden</i> , Hilversum-Deurne 1984.
Weijs 2	F.J. Weijs, <i>Een ambacht met riet, biezen en griendhout</i> , Lisse 1993 (2).
WLD	<i>Woordenboek van de Limburgse Dialecten.</i>
WNT	<i>Woordenboek der Nederlandsche Taal.</i>
WVD	<i>Woordenboek van de Vlaamse Dialecten.</i>
ZNWB	Walter de Clerk, <i>Nijhoffs Zuidnederlands Woordenboek</i> , 's-Gravenhage-Antwerpen 1981.
Zwiers	L. Zwiers, <i>Burgerlijke bouwkunde, houtconstructies, handboek voor ambachtlieden, onderbazen, opzichters en a.s. architecten</i> , Van Mantgem & De Does, Amsterdam z.j. (1907). Lemmens gebruikte de zesde druk uit 1929.

In het geval dat een lemma uitsluitend uit een toegift of toegiften bestaat, wordt dit tussen ronde haken als bronvermelding vermeld.

Over het afzien van vertalingen van lemma-opschriften spraken wij reeds in het „Ten Geleide” bij WBD dl. II, afl. 3.

Waarschijnlijke assimilaties die echter niet door respondenten werden aangegeven, worden door de redactie niet zomaar eigenmachtig doorgevoerd. Daardoor kan er overigens soms wel een inconsequent beeld ontstaan.

In de afleveringen van het WBD worden geen spreekwoorden opgenomen. Wij gaven deze telkens door aan Mevr. Mandos-van de Pol die deze verwerkte in „De Brabantse spreekwoorden”.

De tekeningen zijn vervaardigd door J. Schoenmakers. Als model hiervoor dienden afbeeldingen uit diverse gepubliceerde en ongepubliceerde werken, schetsen van redacteur Vos of van respondenten en de tekeningen bij onze vragenlijsten (die van N 47 zijn van red. Vos; die van N 50 zijn gemaakt door E. Ponten; die van N 53, 54, 55 en 56 zijn van Petro Vos). In het onderschrift bij de tekeningen vindt men de bronvermelding.

De foto's zijn afkomstig uit het Openluchtmuseum Bokrijk en scriptie Donkers (zie de opmerkingen in de lijst van ongepubliceerde bronnen); enkele foto's werden gemaakt door redacteur Vos.

Aan deze aflevering zijn veel afbeeldingen toegevoegd vanwege het vrij technische karakter van de behandelde terminologieën. Wellicht compenseren deze illustraties enigszins het gemis aan taalkaarten in WBD dl. II. Bovendien lijkt het ons voor de niet taalkundig geschoolde gebruiker van het WBD in de betrokken provincies prettiger om naast de toelichtingen die interessante leesstof kunnen bevatten, ook vele verhelderende tekeningen aan te treffen. Wij hopen door de vele afbeeldingen de culturele uitstraling van het WBD naar de betrokken provincies te vergroten, een punt waarop terecht door de provincies die dl. II subsidieerden, n.l. Noord-Brabant (1979-1983; 1984-1988; 1989-1994) en Antwerpen (1979-1983), werd aangedrongen.

Zoals in aflevering II, 6, leek het ons niet nodig afzonderlijke alfabetische registers te maken voor de diverse houtbewerkersterminologieën omdat deze veel overeenkom-

sten vertonen. Aan het einde van deze aflevering treft men dus slechts één register aan. Daarin komen vooreerst alle uit één woord bestaande woordtypen van deze aflevering voor. Verder zijn ook de kernwoorden van woordtypen, bestaande uit een woordgroep opgenomen. Achter zo'n kernwoord wordt, na een komma, de woordgroep in haar geheel vermeld, waarbij het teken - het vóór de komma staande gedeelte vervangt.

Voor veel voorbereidend werk, zelfs werk van meer redactionele aard (voor enkele paragrafen), het op de PC voor de druk klaarmaken van de kopij, het samenstellen van het alfabetisch register en het corrigeren van de drukproeven danken wij mevrouw M.H. Lubbers die deze taken uitermate snel en efficiënt uitvoerde.

Verder danken wij mevrouw drs.H.L.M.M. Messelink-Zijlmans die voor enkele paragrafen semantische toelichtingen schreef.

Veel van het voorbereidende werk werd nauwgezet en ijverig verricht door medewerkers in het kader van de TAP-regeling en WVM en student-assistenten.

Het lijkt zinnig in een Ten Geleide ook recensies en signaleringen van vorige afleveringen op te nemen. Wij noemen hier i.v.m. WBD dl. II, afl. 6: Nieuwe Taalgids 86 (1993), p. 276; Het Pierement 40 (1993), nr. 2, p. 99; Klok en klepel 1993, nr. 50, p. 83 en 84; KU-Nieuws 22 (1993), nr. 17 (29 januari 1993), p. 8; Helmonds Dagblad, editie Stad en Streek, 8 januari 1993, p. 13; Brabants Heem 45 (1993), nr. 4, p. 162. Ook lijkt het nuttig te wijzen op onvolledigheden, drukfouten etc. in vorige afleveringen:

- Voorlopige Inleiding, p. 12 en 21: Nederoverhemert > Nederoverheembeek;
- WBD dl. II, 3, p. 698: vgl. i.v.m. typering van bepaalde varianten (hars(te)draad, hers(t)(e)draad) ook het WNT s.v. „*ester*” en De Bont s.v. „*éstørə(n)*” (omgespeld);
- WBD dl. II, 6, het Ten Geleide p. IX: „Het Beste Reparatieboek” > „Het Beste Reparatiehandboek”.

Wij danken hierbij de bestuurders van de provincie Noord-Brabant (vooral de gedeputeerde drs.J.L.M. Baartmans-van den Boogaart) en van de provincie Antwerpen, de Culturele raad, het bestuur van de Stichting Brabants Heem en alle Brabanders die het, samen met de K.U. te Nijmegen, de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en het Administratief Centrum Bergeyk (tot 1 oktober 1987), mogelijk maken dat dit belangrijke werk kan doorgaan.

Wij danken ook diegenen in de Belgische provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen die ijverden voor subsidiëring van het WBD. Antwerpen subsidieerde al van 1979-1983. Beide provincies hebben nu besloten WBD dl. III (algemene woordenschat), waarmee op 1 januari 1995 begonnen is, te subsidiëren.

Van het Nederlands Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en van het Belgische Ministerie van Nederlandse Cultuur ontvingen wij in het verleden gedurende twee jaar aanmoedigingsbedragen (van elk f 5000 per jaar).

Van 1984 t.e.m. 1993 was er ook subsidie in het kader van het sinds 1980 bestaande Nieuwe Taalunieverdrag België-Nederland.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan dr.H.J.T.M. Brok van het P.J. Meertens-Instituut (specialist in plantnamen) die de paragraaf over de houtbenamingen heeft doorgelezen. Meer dan wie ook is hij op de hoogte van de problemen die ontstaan bij het opvragen van plantnamen. De interpretatieproblemen worden in de lemmata niet ver-

doezeld maar duidelijk gesteld. Mogelijk vinden gebruikers van het woordenboek hiermee soms ontbrekende schakels voor het oplossen van hun probleem.

Veel medewerking mochten wij steeds ondervinden van het Nederlands Openlucht-museum te Arnhem en het Openluchtmuseum Domein Bokrijk te Genk.

Onze grootste dankbaarheid gaat uit naar alle medewerkers, vaak afkomstig uit Heemkondekringen, en hun zegslieden, die ons het materiaal voor deze aflevering aanboden. Zonder hun gewaardeerde inspanning is dit „Brabants cultuurmonument” onmogelijk. Enkele zegslieden, die wij zelf bezochten, staan hierboven vermeld.

Met grote dankbaarheid vermelden wij de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek die het onderzoek van de niet-agrarische vakterminologieën in al zijn fasen (maken van vragenlijsten en uitwerken van gegevens, van 1 augustus 1971 t.e.m. 31 december 1978, en de druk van de afleveringen) mogelijk heeft gemaakt. Tot onze vreugde ontvingen wij voor 1995 t.e.m. 1997 subsidie voor het aanstellen van een nieuwe redacteur voor WBD dl. III.

Ook zijn wij beheer en bestuur van de faculteit der letteren van de K.U. Nijmegen erkentelijk voor de beschikbaar gestelde personele en niet-personele middelen. Tenslotte danken wij onze projectleider, prof.dr.A.M. Hagen, voor zijn succesrijk gebleken onderhandelingen in het kader van het REWO-overleg (onder patronage van de Nederlandse Taalunie) over subsidies voor twee nieuwe redacteurs voor WBD dl. III (algemene woordenschat).

Wij noemen bij het presenteren van deze aflevering nog prof.dr.A.A. Weijnen, de initiatiefnemer van het WBD, wiens naam blijvend met dit woordenboek verbonden zal blijven.

Drs.P.H. Vos

Nijmegen, december 1994 (tijdstip van afronding van de kopij) en 1996.

1.1.2.5. HOUTBEWERKING

-0. <i>Algemeen (vooral i.v.m. de terminologie van timmerman en meubelmaker)</i>		Meubelmakersbedrijf voor fijne meubelen	2301
-0.1. <i>Vakman, fabrikant, personeel</i>	2291	Werkplaats	2301
Timmerman	2291	Magazijn/bergruimte	2302
Schrijnwerker	2292	Houtopslagplaats	2302
Meubelmaker	2293	Smetterij	2302
Fijne meubelmaker	2294	Zagerij	2303
Meubelfabrikant	2294	Motkot	2303
Eigenaar/baas	2294	Lijmruimte	2303
Meesterknecht/voorman	2295	Persruimte	2303
Knecht	2295	Montage-afdeling	2303
Halfwas	2295		
Leerjongen/jongste bediende	2295	-0.6. <i>Organisatie</i>	2303
Ongeschoolde werkracht	2296	Werkgeversorganisatie	2303
Thuiswerker	2296	Vakvereniging	2303
Rekenmaker	2296		
		-0.7. <i>Handel, in- en verkoop</i>	2303
-0.2. <i>Vakmanschap</i>	2296	Meubelbeurs	2303
(Goede) vakman	2296	Meubelzaak	2304
Slechte vakman	2297	Handelsreiziger	2304
Slordig werk/slecht werk	2297	Bestelling	2304
Slordig werk verrichten	2297		
Vakschool	2297	-0.8. <i>Varia</i>	2304
Proefstuk	2298	Sociale lasten	2304
		Vakantiegeld	2304
		Vakantie	2304
-0.3. <i>Vak (uitoefenen), vakwerk (maken)</i>	2298		
Timmermansvak	2298	-1. <i>Hout</i>	2304
Timmerwerk	2298	[Opmerking]	2304
Timmeren	2298		
Aftimmeren	2299	-1.1. <i>Houtbenamingen (naar gebruik, kwaliteit en herkomst)</i>	2305
Schrijnwerkersvak	2299	Timmerhout/bouwhout	2305
Meubelmakersvak	2299	Slecht timmerhout	2305
Meubelmaken	2299	Hard hout	2305
Machinaal verricht werk	2299	Naaldhout (diverse soorten)	2306
Thuiswerk	2299	Europees grenehout	2307
		Pitchpine (Amerikaans grenehout)	2307
-0.4. <i>Werkkleding</i>	2299	Oregon pine (Amerikaans grenehout)	2308
Voorschoot	2299	Vurehout	2308
Overall	2300	Larixhout	2308
Werkbroek	2300	Eikehout (algemeen)	2308
Werkjasje	2300	Eiken (bn.)	2309
Werkkiel	2300	Eikehout (soorten)	2309
Werkhemd	2300	Wagenschot	2310
Werkvest	2300	Wagenschotten (bn.)	2310
Stofjas	2300	Iepenhout	2310
		Essehout	2310
-0.5. <i>Bedrijfsruimte, werkplaats</i>	2300	Notehout	2311
Timmerbedrijf	2300	Beukehout	2311
Meubelmakersbedrijf	2301		

Lindehout	2311	-2. Houtbewerker (<i>terminologie</i>	
Esdoornhout	2311	<i>van timmerman, schrijnwerker,</i>	
Berkehout	2312	<i>meubelmaker etc.)</i>	2322
Buksboomhout (palmhout)	2312	-2.1. Gereedschap, <i>hulpgereedschap,</i>	
Kastanjehout	2312	<i>machines en bewerkingen daarmee</i>	2322
Kastanjehout van de wilde		-2.1.0. <i>Algemeen en varia</i>	2322
kastanjeboom	2312	Houtbewerkgereedschap	2322
Kastanjehout van de tamme		Gereedschapskist/gereedschapszak	2322
kastanjeboom	2312	Stel	2322
Elzehout	2313	Spie	2322
Wilgehout	2313	Houtbewerkingsmachine	2322
Acaciahout	2313	Frame (van een	
Plataanhout	2314	houtbewerkingsmachine)	2323
Populierehout	2314	Tafel (van een houtbewerkingsmachine)	2323
Abeelhout	2314	Geleider (van een houtbewerkings-	
Abeelhouten (bn.)	2314	machine)	2323
Canadahout	2314	Beschermkap (van een houtbewerkings-	
Canadahouten (bn.)	2315	machine)	2323
Vuilboomhout/peghout	2315	Mes (van een houtbewerkings-	
Haagbeukehout	2315	machine)	2323
Hazelnotehout	2315	Contragewicht (van een	
Appelboomhout	2315	houtbewerkingsmachine)	2323
Pereboomhout	2315	Regelschroef aan handwiel (van een	
Mispelhout	2316	houtbewerkingsmachine)	2323
Kerseboomhout	2316	Drijfriem (van een houtbewerkings-	
Pruimeboomhout	2316	machine)	2323
Olijfhout	2316	Poelie (van een	
Tulpeboomhout	2316	houtbewerkingsmachine)	2324
Abachi	2316	Gecombineerde houtbewerkingsmachine	2324
Afzelia	2316	[Onderdelen van schaaf- en	
Azobéhout	2316	freesmachine]	2324
Citroenhout	2316	Machinaal bewerken	2324
Ebbehout	2317	Afstellen	2325
Groenharthout	2317	Lijnoolie	2325
IJzerhout	2317	Bot	2325
Iroko/kambala	2317	Aanhalen	2325
Limba	2317	Inkepen	2326
Mahoniehout/acaïjout (soorten)	2318	Keep	2326
Mahoniehouten/acaïjouten (bn.)	2318	Sleuf	2326
Meranti	2318	Opzuiveren	2326
Merbau	2319	Afronden	2327
Okoumé	2319	Afnemen (smaller maken)	2327
Palissanderhout	2319	Aanschuinen	2327
Pokhout	2319	Harden	2327
Teakhout (djatihout)	2319		
Tola branca	2319	-2.1.1. <i>I.v.m. werkbank, hulp- en</i>	
Ramin	2319	<i>klemgereedschap</i>	2328
Rozehout	2320	-2.1.1.1. <i>Werkbank met bijbehorend</i>	
Tropisch hout (soorten)	2320	<i>hulp- en klemgereedschap</i>	2328
		Werkbank (afb. 1)	2328
-1.2. <i>I.v.m. houtafval, houtgebrek</i>	2320	Werkbankonderstel	2329
Houtafval	2320	Werkbankbodem	2329
Houtafvalbak	2320	Werkbanklade	2329
Brandhout	2320	Werkbankblad	2329
Houtafvalkachel	2320	Gereedschapgoot/gereedschapsleuf	2330
Bruikbaar afbraakhout	2321	Stootblokgat	2330
Afsplinteren	2321	Stootblok/stoothaak	2330
Houtsplinter	2321	Bankhaakgat	2331
Barst	2321	Bankhaak (afb. 2)	2331
		Klouw van een bankhaak	2331

Kop van een bankhaak	2332	Driehoek	2351
Nek van een bankhaak	2332	Afschrijven met behulp van een	
Zaagblok/zaagplank (afb. 3)	2332	driehoek	2352
Bankknecht (afb. 4)	2332	Aftekenmal	2352
Bankschroef	2334	Treemal/mal (afb. 22)	2352
Voorschroef	2334	Geleider van de mal	2353
Achterschroef	2334	Schrijfspaan	2353
Lip van de bankschroef	2334	Speunmal (afb. 23)	2353
Bankschroefspil	2335	Passer	2353
Bankschroefsleutel	2335	Passerbenen	2353
Schuiflat van de bankschroef	2335	[Punten en draaipunt i.v.m. passerbenen]	2354
		Veer van een passer	2354
-2.1.1.2. <i>Overig hulpgereedschap</i>	2335	Gradenboog/stelboog van een passer	2354
Schraag (afb. 5)	2335	Stelschroef van een passer	2354
Verstekbak (afb. 6)	2336	Steekpasser (zonder of met stelboog c.q.	
Verstekblok (afb. 7)	2336	veer) (afb. 24)	2354
Verstekblokje/verstekbakje (afb. 8)	2337	Voetjespasser (afb. 25)	2355
		Krompasser (zonder of met veer) (afb.	
-2.1.1.3. <i>Overig klemgereedschap</i>	2337	26)	2355
Klemgereedschap	2337	Stokpasser/schuifmaat (afb. 27)	2356
Klemgereedschap met spieën (afb. 9)	2338	Schietlood (afb. 28)	2357
Lijmknecht/sergeant (afb. 10)	2338	Loodlijn	2358
[Opmerking]	2339	Waterpas (afb. 29)	2358
Lijkop (bek)	2340		
Draaier	2340	-2.1.2.2. <i>I.v.m. werken met diverse</i>	
Draadspil	2340	<i>teken- en meetgereedschappen</i>	2358
Lijmtang (afb. 11)	2340	Tekenen	2358
Verstekkleem (afb. 12)	2342	Tekenaar	2358
Hoekkleem (afb. 13)	2342	Werktekening	2359
Spanblokje/spanlat	2342	Dwarsdoorsnede/horizontale doorsnede	2359
Spanhoek	2343	Lengtedoorsnede/verticale doorsnede	2360
		Smetten/afschrijven	2360
-2.1.1.4. <i>Werken met klemgereedschap</i>	2343	Smetter/afschrijver	2361
Klemmen	2343	Borderel	2361
Opspieën/aanspieën	2343	Merken	2361
Afspannen	2344	Onderdelen nummeren	2362
		Paren (afb. 30)	2362
-2.1.2. <i>I.v.m. teken- en meetgereedschap</i>	2344	Paring	2363
-2.1.2.1. <i>Gereedschap (incl. onderdelen</i>		De maat bepalen	2363
<i>en specifiek gebruik)</i>	2344	Buitenwerkse maat	2363
Timmermanspotlood (afb. 14)	2344	Binnenwerkse maat (dagmaat) (afb. 31)	2364
Afschrijfpunt/kraspen (afb. 15)	2344	In de dag	2364
Afschrijflat (rij, rei)	2345	Staande maat	2365
Pinlat	2345	In de haak/haaks	2365
Meetlat	2346	Uit de haak/niet haaks	2365
Timmermansduimstok (afb. 16)	2346	Scheve hoek	2366
Meetlint	2347	Scheef lopen (van een hoek)	2366
Rolbandmaat (afb. 17)	2347		
Kruishout (afb. 18)	2347	-2.1.3. <i>Kliefgereedschap</i>	2366
Kruishoutblok	2348	Verdeelmes/kliefmes (afb. 32)	2366
Klemspie in het kruishoutblok	2348	Kliefhamer (afb. 33)	2367
Kruishoutbeen	2348		
Kruishoutpin	2349	-2.1.4. <i>Dissel, disselen</i>	2367
Dubbel kruishout	2349	Dissel (afb. 34)	2367
Afschrijven met behulp van een		Disselen	2368
kruishout	2349		
Aanhouden van een kruishout	2349	-2.1.5. <i>I.v.m. zagen en zaagmachines</i>	2368
Winkelhaak (afb. 19)	2349	-2.1.5.1. <i>Zagen (incl. onderdelen en</i>	
Verstekhaak (afb. 20)	2350	<i>specifiek gebruik)</i>	2368
Zwaaishaak (afb. 21)	2350	Zaag	2368

Zaagblad (van handzaag en spanzaag)	2368	-2.1.5.4.1. <i>I.v.m. specifieke</i>	
Zaagtanden	2369	<i>zaaghandelingen</i>	2389
Spanzaag (diverse soorten) (afb. 35)	2369	Korten	2389
Spanzaagraam/spanzaagbeugel (afb. 36)	2372	Schulpen (afb. 54)	2389
Spanzaagarmen	2373	Kantrechten	2390
Spanregel (van de spanzaag)	2373	Afgezaagd kantstuk (van een plank)	2390
Spantouw (van de spanzaag)	2373	Schuin afzagen	2391
Spanlat (van de spanzaag)	2374	Uitzagen (ajour zagen)	2391
Stelknoppen (van de spanzaag)	2374	Rond uitzagen	2391
Zagen met een soort spanzaag	2375	Gecenterd zaagwerk	2391
Metaalbeugelzaag (afb. 37)	2375	Inzagen	2391
Figuurzaag (afb. 38)	2375	Overzagen	2392
Handzaag (algemeen)	2376	Aanzagen	2392
Handzaag (Sint-Jozefzaag) (afb. 39)	2376		
Handvat (van de handzaag)	2376	-2.1.5.4.2. <i>I.v.m. problemen bij het</i>	
Schrobzaag/sleutelgatzaag (afb. 40)	2376	<i>zagen</i>	2392
Zagen met een schrobzaag	2377	Te voorzichtig zagen	2392
Kapzaag/toffelzaag (afb. 41)	2377	Onhandig zagen	2392
Zaaglade	2378	Niet geheel benutten van het zaagblad	2392
Zagen met een kapzaag/toffelzaag	2378	Knik in het zaagblad	2392
Verstekzaagmachine (afb. 42)	2378	Bijten (van de zaag)	2392
		Klemmen/stroppen (van de zaag)	2392
		Verlopen van de zaag	2393
-2.1.5.2. <i>Zaagmachines (incl.</i>		Ruwheid van de gezaagde plank	2393
<i>onderdelen en specifiek gebruik)</i>	2379	Ruw, gezegd van een gezaagde plank	2394
Zaagmachine	2379	Een ruw zaagoppervlak maken	2394
Lintzaagmachine	2379	Een gegolfd zaagoppervlak krijgen	2394
[Onderdelen van de lintzaagmachine]	2380		
Cirkelzaagmachine	2380		
[Onderdelen van de cirkelzaagmachine]	2380	-2.1.5.4.3. <i>Afval bij het zagen</i>	2394
Slingerzaagmachine (afb. 43)	2380	Zaagsel	2394
Mechanische zaag (afb. 44)	2381	Zaagspaan	2395
Decoupeerzaagmachine (afb. 45)	2381		
[Onderdelen van de		-2.1.6. <i>I.v.m. beitels</i>	2395
decoupeerzaagmachine]	2382	-2.1.6.1. <i>Gereedschap (incl. onderdelen</i>	
Zagen met een decoupeerzaagmachine	2382	<i>en specifiek gebruik)</i>	2395
		Beitel	2395
		Beitelblad	2396
-2.1.5.3. <i>Voorbereidingen tot het zagen</i>		Vouw/snede (van een beitel)	2397
<i>en onderhoud</i>	2382	Beitelborst/beitelhals	2397
Zaagvijlblok (afb. 46)	2382	Arend (van een beitel)	2397
Strijken (van de zaagtanden)	2383	Beitelhecht	2397
Strijkvijl/strijkblok (afb. 47)	2384	Hechtring (van een beitel)	2398
Zetten (van de zaagtanden)	2384	Steekbeitel (afb. 56)	2398
Zaagzetter (afb. 48)	2384	Aansteken met een steekbeitel	2399
Zaagzettang (afb. 49)	2385	Kantbeitel/hakbeitel (afb. 57)	2399
Vijlen (van de zaagtanden) (afb. 50)	2385	Schietbeitel (afb. 58)	2400
Zaagvijl (afb. 51)	2386	Scharnierbeitel (afb. 59)	2401
Stellen (van de zaagtanden)	2386	Aanslagbeitel (kruisbeitel, hoekbeitel)	
De zaag spannen	2387	(afb. 60)	2402
De zaag ontspannen	2387	Breekijzer (afb. 61)	2402
Zaagsmeermiddel (afb. 52)	2387	Rawlplugbeitel (afb. 62)	2403
		Gutsbeitel (afb. 63)	2403
-2.1.5.4. <i>I.v.m. werken met zagen</i>	2388	Kapguts (afb. 64)	2404
-2.1.5.4.0. <i>Algemeen en varia</i>	2388	Kappen met een kapguts	2404
Zagen	2388		
Zager	2388		
Zaagwerk	2388	-2.1.6.2. <i>I.v.m. scherpen van het</i>	
Zaagbankje/zaagblok (afb. 53)	2388	<i>gereedschap</i>	2404
Zaagsnede	2389	Slijpen (van een beitelblad of	
		schaafbeitel) (afb. 65)	2404
		Slijpmolen (afb. 66)	2405

Slijpsteenbak	2405	Verstelbare ploegschaaf (veerploeg,	
Slijpsteen	2405	varken) (afb. 82)	2427
Wetten/afbramen (van een beitel) (afb. 67)	2407	Stelbout/stelschroef (van een verstelbare ploegschaaf)	2428
Braam	2407	Bossingschaaf (afb. 83)	2428
Wetsteen (afb. 68)	2408	Grondschaaf (afb. 84)	2429
		Gronden met de grondschaaf	2429
		Nootschaaf (afb. 85)	2430
-2.1.6.3. <i>I.v.m. werken met het gereedschap</i>	2409	Holschaaf en bolschaaf (afb. 86)	2431
Steken met een beitel	2409	Gootschaaf (afb. 87)	2432
Hakken met een beitel	2409	Toogschaaf met bolle of holle zool (afb. 88)	2432
Wrikken met een beitel	2410	Neusschaaf (afb. 89)	2433
Spaanders	2410	Stalen schaaaf (afb. 90)	2434
		Stalen schaaaf van bepaald merk	2434
-2.1.7. <i>I.v.m. schaven, schaafmachines en freesmachines</i>	2410		
-2.1.7.1. <i>Schaven (incl. onderdelen en specifiek gebruik)</i>	2410	-2.1.7.2. <i>Schaafmachines (incl. specifiek gebruik)</i>	2435
Houtschaaf (afb. 69)	2410	Schaafmachine	2435
Schaafblok	2411	Vlakbank	2435
Neus (van een schaaaf)	2411	Vandiktebank/gecombineerde vlak- en vandiktebank	2435
Hiel (van een schaaaf)	2411	Van dikte schaven met de vandiktebank	2436
Schaafzool	2412	Van breedte schaven met de vandiktebank	2436
Handgreep (van een schaaaf)	2412	Vierzijdige schaafmachine (viervlakmachine)	2436
Hoorn (van een schaaaf)	2412		
Bek/kaak (van een schaaaf)	2412	-2.1.7.3. <i>Freesmachine (incl. onderdelen en specifiek gebruik)</i>	2437
Bekopening (van een schaaaf)	2412	Freesmachine	2437
Spouwgat (van een schaaaf)	2413	Frezen	2437
Schaafbeitel	2413	Frezer	2437
Keerbeitel (van een schaaaf) (afb. 70)	2413	Frezen op een freesmachine waarvan de tafel is weggedraaid	2437
Schaafspie	2413	Freesmal	2438
Dekbeitel (van een stalen schaaaf)	2414	Frezen met mal	2438
Stelschroef	2414		
Slagdop (van een schaaaf)	2414	-2.1.7.4. <i>Werken met schaven</i>	2438
Blokschaaf (zonder of met keerbeitel) (afb. 71)	2414	-2.1.7.4.0. <i>Algemeen en varia</i>	2438
Schaven met de ruwe blokschaaf	2416	Schaven	2438
Schaven met de fijne blokschaaf (zuiverschaaf)	2416	Schaver	2438
Blokschaaf met hoorn (afb. 72)	2416	Schaaferwerk	2439
Tandschaaf (afb. 73)	2417	Schaafstreek	2439
Tandschaafbeitel	2417	Van scheluwte zien	2439
Schaven met de tandschaaf	2418	Futselhout (afb. 91)	2439
Voorloper (afb. 74)	2418	Verstekhout	2440
Schaven met de voorloper	2418	Deurschaafbok (afb. 92)	2440
Reischaaf (afb. 75)	2419		
Vlakschaven (met reischaaf, schaafmachine e.d.)	2419	-2.1.7.4.1. <i>I.v.m. schaaafhandelingen</i>	2441
Kanten rechtshaven met de reischaaf (e.a.?)	2420	Met de draad mee schaven	2441
Voegbank (afb. 76)	2421	Tegen de draad in schaven	2441
Strijkschaaf/strijkblok	2421	Dwars op de draad schaven	2441
Sponningschaaf (soorten) (afb. 77)	2421	Aanschaven/gelijkschaven	2441
Schaven met een rabatschaaf	2424	Arm schaven	2442
Geleider (aan schaven) (afb. 78)	2424	Afschuinen (door schaven of snijden)	2442
Ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf) (afb. 79)	2425	Afschuining (door schaven of snijden) (afb. 93)	2443
Groefschaaf (afb. 80)	2426	Schuin	2443
Messingschaaf (afb. 81)	2426	Op het niet schaven	2443
Ploegen met de ploegschaaf (e.a.)	2426		

Rondschaven	2444	Soevereinboor (verzinkboor) (afb. 105)	2456
		Soevereinen	2457
-2.1.7.4.2. <i>Problemen bij het schaven</i>	2444		
„Maaien? met de schaaf	2444	-2.1.10.2. <i>Boorwerktuigen</i>	2457
Stoten van de schaaf	2444	Houtboor	2457
Stroppen van de schaaf	2444	Handboor	2458
Dansen van de schaaf	2445	Handboor/fretboor (afb. 106)	2458
Golf (schaaffout)	2445	Avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)	
		(afb. 107)	2459
-2.1.7.4.3. <i>Afstellen van de schaaf</i>	2445	Omslagboor	2461
Afstellen van de schaaf	2445	Booromslag (afb. 108)	2461
Grover afstellen van de schaaf	2445	Handgreep van de booromslag	2462
Fijner afstellen van de schaaf	2446	Leunknop van de booromslag	2462
Fluiten (gezegd van een schaaf)	2446	Ratelbooromslag/ratelomslagboor (afb. 109)	2462
		(Schuif)drilboor (afb. 110)	2463
-2.1.7.4.4. <i>Afval bij het schaven</i>	2446		
Schaafafval	2446	-2.1.10.3. <i>Boormachines</i>	2464
		Boormachine (algemeen en soorten)	2464
-2.1.8. <i>Snijmes, spookschaaf</i>	2447	Handboormachine/borstboormachine	
Snijmes (afb. 94)	2447	(afb. 111)	2465
Spookschaaf (afb. 95)	2447	Borstplaat	2466
		Elektrische handboormachine	2466
-2.1.9. <i>I.v.m. vijlen en raspen</i>	2448	Kettingfrees/kettingboormachine	2466
-2.1.9.1. <i>Gereedschap (incl. onderdelen)</i>	2448		
Vijl	2448	-2.1.10.4. <i>I.v.m. werken met boren</i>	2466
Vijlhandvat/rasphandvat	2448	Boren	2466
Vijlkap/rasphouw	2448	Boorder	2467
Houtvijl (afb. 96)	2448	Voorboren	2467
Houtrasp (afb. 97)	2449	Boorsel	2467
Rattestaartvijl/ronde houtrasp (afb. 98)	2449	Boorvijl	2467
-2.1.9.2. <i>I.v.m. werken met het gereedschap</i>	2450	-2.1.10.5. <i>Ruimer en tap</i>	2468
Vijlen	2450	Opruimer/handspitsboor (afb. 112)	2468
Vijlen (van metaal, gereedschap etc.)	2450	Tap	2469
Grof raspen/vijlen	2450		
Fijn vijlen/raspen	2451	-2.1.11. <i>Priem</i>	2469
Gelijkvijlen/gelijkraspen (van hout)	2451	Priem (afb. 113)	2469
Rondvijlen/rondraspen (van hout)	2451		
Vijlborstel (afb. 99)	2451	-2.1.12. <i>I.v.m. de drevel</i>	2470
Een vijl kappen	2452	Drevel (afb. 114)	2470
		Spijkers verzinken	2470
-2.1.10. <i>I.v.m. boren, boormachines, ruimers en tappen</i>	2452	-2.1.13. <i>I.v.m. hamers</i>	2470
-2.1.10.1. <i>Boorijzers (incl. onderdelen en specifiek gebruik)</i>	2452	-2.1.13.1. <i>Gereedschap</i>	2470
Boorijzer	2452	Timmermanshamer (afb. 115)	2470
Boorkolf	2452	Hamerkop	2472
Boorpunt/schroefpunt	2453	Hamerbaan	2472
Houtboorijzer	2453	Hamerhuis	2472
Metaalboorijzer	2453	Hamersteel	2472
Steenboorijzer	2453	Hamersteelspietje	2472
Lepelboor (afb. 100)	2453	Hamerpin	2472
Neus van de lepelboor	2454	Klauwhamer (afb. 116)	2473
Centerboor (afb. 101)	2454	Moker/vuisthamer (afb. 117)	2473
Verstelbare centerboor (afb. 102)	2454	Houten hamer (afb. 118)	2474
Voorsnijder	2455	Hamerblok	2474
Houtspiraalboor (afb. 103)	2455	Tuierhamer	2474
Slangboor (afb. 104)	2456		
		-2.1.13..2. <i>I.v.m. werken met het gereedschap</i>	2474

Slaan met de hamer	2474	Profielschuurblok (afb. 126)	2488
Spijkeren	2475	Schuurpapier	2488
Recht spijkeren	2475		
Schuin spijkeren (ter steek spijkeren)	2475	-2.1.17.2. <i>Machines</i>	2488
Schuin ingeslagen spijker (steekspijker)	2476	Bandschuurmachine (afb. 127)	2488
Aannagelen	2476	Schuurband	2489
Aaneennagelen	2476	Drukblok van de bandschuurmachine	2489
Blind vernagelen (afb. 119)	2476	Schuurtafel	2490
		Afzuiginstallatie	2490
-2.1.14. <i>I.v.m. tangen en spijkertrekker</i>	2476	Trommelschuurmachine	2490
-2.1.14.1. <i>Gereedschap</i>	2476		
Tang	2476	-2.1.17.3. <i>I.v.m. werken met gereedschap en machines</i>	2490
Nijptang (trektang c.q. kniptang) (afb. 120)	2476	Schuren	2490
Tang voor vasthouden, buigen c.q. knippen	2478	Spiegelglad schuren	2491
Spijkertrekker (afb. 121)	2478	Spiegelglad geschuurd	2491
		Tegen de draad in schuren	2491
		Te ver doorschuren	2491
-2.1.14.2. <i>Werken met het gereedschap</i>	2479	Scherpe kanten afschuren	2491
Uittrekken van spijkers	2479	Scherpe kanten te rond afschuren	2492
Doorknijpen van spijkers	2479	Schuurstof	2492
-2.1.15. <i>I.v.m. schroevendraaiers</i>	2480	-2.1.18. <i>Opkrikgereedschap</i>	2492
-2.1.15.1. <i>Gereedschap</i>	2480	Schroefblok (duivelsinstrument)	2492
Schroevendraaiër (afb. 122)	2480	Schroefblok	2492
Handgreep van een schroevendraaiër	2480	Handboom	2492
Kruiskopschroevendraaiër (afb. 123)	2480		
Schroevendraaiër voor de booromslag	2481	-2.2. <i>I.v.m. bevestigingsmiddelen (houten pennen, spijkers)</i>	2493
Pompschroevendraaiër/ ratelschroevendraaiër (afb. 124)	2481	Houten nagels/houten pennen (afb. 128)	2493
		Pengat	2495
-2.1.15.2. <i>I.v.m. werken met het gereedschap</i>	2483	Drevel/deuvel (afb. 129)	2495
Schroeven	2483	[Opmerking]	2496
Aanschroeven	2483	Spijkergat	2496
Afschroeven	2483	Spijkerbak	2496
Aaneenschroeven/ineenschroeven	2483	Grafiet	2496
[Blind leggen]	2484	Magneet	2496
Een schroef in het hout slaan	2484	[Opmerking]	2497
Pakken (gezegd van een schroef)	2484	Houvast (afb. 130)	2497
Doldraaien/niet pakken	2484	[Opmerking]	2497
-2.1.16. <i>I.v.m. schraapstaal</i>	2485	-2.3. <i>I.v.m. enkele houtverbindingen</i>	2497
-2.1.16.1. <i>Gereedschap</i>	2485	[Opmerking]	2497
Schraapstaal	2485	Zwaluwstaart(verbinding)	2497
Schraapstaalsnede	2485	Hele gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart) (afb. 131)	2498
Schraapstok (afb. 125)	2485	Halve gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart) (afb. 132)	2499
		Open (doorgaande) zwaluwstaart (afb. 133)	2500
-2.1.16.2. <i>I.v.m. werken met het gereedschap</i>	2485	Bedekte zwaluwstaart (afb. 134)	2501
Schrappen	2485	Half bedekte zwaluwstaart (afb. 135)	2501
Gelijkschrappen	2486	Mussestaart	2502
Te ver doorschrappen	2487	Zwaluwstaarten	2502
Aanzetten/scherpen van een schraapstaal	2487	Zwaluwstaartmal (afb. 136)	2502
Aanzetstaal/aanzetvrijl	2487	Verstek (afb. 137)	2502
		Verstekken	2503
-2.1.17. <i>I.v.m. schuurgereedschap en schuurmachines</i>	2487		
-2.1.17.1. <i>Gereedschap</i>	2487	-2.4. <i>Stoppen van naden en gaten</i>	2503
Schuurblok/schuurkurk	2487	Dichtstoppen	2503

Naad	2503	Meubelplaat (soorten) (afb. 140)	2514
Stopsteen	2504	Vezelplaat (soorten)	2514
Stopwas	2504	Triplex	2515
Stopsel	2504	Multiplex	2516
		Kunststofplaat (algemeen)	2516
<i>-.2.5. Lijmen</i>	2504	Kunststofplaat (soorten)	2516
Lijmen	2504		
Lijmer	2505	<i>-.3.1.2. I.v.m. enkele gereedschappen en</i>	
Lijmwerk	2505	<i>hulpgereedschappen</i>	2516
Houtlijm (afb. 138)	2505	[Opmerking]	2516
Verharder	2507		
Lijmpot (afb. 139)	2508	<i>-.3.1.2.1. Enkele zagen</i>	2516
Lijmkwast	2508	Verstekblokzaag/fineerzaag (afb. 141)	2516
Lijmkrabber	2508	Ronde blokzaag/sponningzaag (afb. 142)	2517
Lijmkachel	2509		
Voorverwarmen (van te lijmen		<i>-.3.1.2.2. Enkele beitels (incl. specifiek</i>	
werkstukken)	2509	<i>gebruik)</i>	2518
Stollen van de lijm	2509	Beeldhouwersbeitel/beeldhouwersguts	2518
Een mengsel afmaken	2509	Sculpteren	2518
Aantrekken (van lijm en spijkers)	2509	Burijn (afb. 143)	2518
[Opmerking]	2509		
		<i>-.3.1.2.3. I.v.m. enkele schaven en</i>	
<i>-.3. Meubelmaker, stoeldraaier/</i>		<i>bewerkingen daarmee</i>	2519
<i>houtdraaier en stoelenmatter</i>		Puntschaaf	2519
<i>(meer specifieke terminologie)</i>	2510	Profielschaaf (soorten) (afb. 144)	2519
<i>-.3.1. Meubelmaker</i>	2510	Profielschaafbeitel	2522
<i>-.3.1.0. Algemeen</i>	2510	Schaven van een profiel	2522
<i>-.3.1.0.1. Personeel</i>	2510	Een profiel beginnen te schaven	2522
Schuurder	2510	Aanzet van een profiel	2523
Kastenmaker	2510	Ten einde schaven van een profiel	2523
Vergaarder	2510	Profiel(lijst)	2523
Tafelmaker	2510	Kraalprofiel(lijst) (afb. 145)	2523
Stoelenmaker	2510	Kwart-rondvormig(e) profiel(lijst) (afb.	
Stijlensnijder	2510	146)	2524
Sportensnijder	2511	Kwart-holvormig(e) profiel(lijst)	
Spijlensnijder	2511	(afb. 147)	2524
Fantasiesnijder	2511	Hol(le) profiel(lijst) (afb. 148)	2525
Lattensnijder	2511	Ojiefprofiel(lijst) (afb. 149)	2525
Fauteuilmaker	2511	Combinatie van een kraal- en	
Rompenmaker	2511	ojiefprofiel(lijst) (afb. 150)	2526
Modelmaker	2511	Papegaaiebekprofiel(lijst) (afb. 151)	2526
		Visbekprofiel(lijst)	2527
<i>-.3.1.0.2. Bedrijfsruimte</i>	2512	Contraprofiel	2527
Schuurruimte	2512	Kantje aan een profiellijst	2527
Beitsruimte	2512		
Spuitscabine	2512	<i>-.3.1.2.4. Overig gereedschap</i>	2527
Stoelenmakerij	2512	Pennenplaat/drevel- of deuvelplaat	2527
Fauteuilmakerij	2512		
Rompenmakerij	2512	<i>-.3.1.2.5. Enkele hulpgereedschappen</i>	2527
Stoffeerderij	2512	Spanstoel	2527
		Fransse spanschroef	2528
<i>-.3.1.0.3. Varia</i>	2513		
Contourwerk	2513	<i>-.3.1.3. Enkele machines (incl.</i>	
Contour	2513	<i>onderdelen en specifiek gebruik)</i>	2528
		[Opmerking]	2528
<i>-.3.1.1. Enkele materialen</i>	2513	Slipmachine	2528
Gestoomd hout	2513	Inzagingen maken	2528
Stomen	2513	Zwaluwstaartmachine	2528
Sliphout	2513	Pennenbank/pennenmachine	2528
Plaat (algemeen)	2513	Aanvoerslee	2529

Calceerpin	2529	Marqueterie	2537
Pennen maken	2529	Inlegwerk met schildpad	2537
Pennenfrezer	2529	Met spijkers beslaan	2537
Sculpteermachine	2530	Versieren met sierbeslag	2537
Uitfondsen	2530	Meubelbeslag/meubelgarnituur (afb. 153)	2537
Fond	2530	Clavette	2538
Kopieerbank	2530	Ladegreep/ladetrekker	2538
		Ladegreep/ladetrekker met vallende trekker (afb. 154)	2539
<i>-3.1.4. I.v.m. enkele bewerkingen c.q. handelingen (incl. het resultaat daarvan)</i>	2530		
<i>-3.1.4.0. Algemeen en varia</i>	2530	<i>-3.1.4.2. I.v.m. fineren</i>	2540
Bomberen	2530	[Opmerking]	2540
Indelen van een lade	2530	Fineer	2540
Indeling van een lade	2530	Fineerhoutsoorten	2540
Inpassen in een constructie	2530	Wortelfineer (afb. 155)	2540
Monteren	2531	Wortelfineerhoutsoorten	2541
Meubelmonteur	2531	Wortelhout met aders	2541
Restaureren	2531	Geschild fineer	2542
Restaurateur	2531	Schillen (afb. 156)	2542
		Schilmachine	2542
<i>-3.1.4.1. Maken en aanbrengen van ornamenten, inlegwerk, sierbeslag etc.</i>	2531	Bad om hout in te wateren	2543
[Opmerking]	2531	Tank om hout in te stomen	2543
Vaardig houtsnijden	2531	Stomen	2543
Houtsnijder	2532	Gesneden fineer	2543
Slordig houtsnijden	2532	Gezaagd fineer	2543
Slordige houtsnijder	2532	Boek	2543
Sableren	2532	Plakband	2543
Ornament	2532	Grondhout	2544
Houtsnijwerk	2532	Fineren	2544
Mechels houtsnijwerk (schertsende uitdrukking)	2532	Fineerder	2544
Handmatig vervaardigd houtsnijwerk	2533	Fineersnijder	2544
Machinaal vervaardigd houtsnijwerk	2533	Fineermes	2544
Geperst houtsnijwerk	2533	Bestrijken met een verdunde lijm	2544
Ajour houtsnijwerk	2533	Verdunde lijm	2545
Opgelegd houtsnijwerk	2533	Belijmen met de belijmhamer	2545
Oplegsel	2533	Belijmhamer (afb. 157)	2546
Leeuwekop (afb. 152)	2534	Verwarmen met het lijmstrijkijzer	2546
Slecht gesneden leeuwecop	2534	Lijmstrijkijzer (afb. 158)	2546
Arendkop	2534	Belijmen met de fineerpers	2547
Uilekop	2534	Fineerpers	2547
Rozet	2534	Persen	2547
Klaverblad	2534	Fineerperser	2548
Schelp	2534	Kanten fineren	2548
Schild	2535	Kantfineerder	2548
Knor	2535	Kantfineer	2548
Chevrons	2535	Kras belijmen	2548
Biesje	2535	Tegenfineer aanbrengen	2549
Eierlijst	2535	Tegenfineer	2549
Tandwerk	2535	In stijl belijmen	2549
Tand	2535	In dessin belijmen	2549
Volute	2535	Friseren (afb. 159)	2549
Cannelure	2536	Friseerwerk	2550
Canneleren	2536	In kruisnaad belijmen (afb. 160)	2550
Baluster	2536	Kruisnaad	2550
Galerij	2536	Fineer openbladeren	2550
Inleggen met massieve blokjes	2536	In versailles belijmen	2551
Inlegwerk	2536	Inleggen met fineer	2551
		Kubussenparket	2551
		Bol fineren	2551

Mal	2551	-3.1.4.7. <i>Stofferen, bekleden</i>	2560
Omlijsten	2551	Stofferen	2560
Doorslaan	2552	Stoffeerder	2561
Luchtblaas	2552	Capitonneren	2561
-3.1.4.3. <i>I.v.m. kleuren, lakken, hout conserveren</i>	2552	-3.1.4.8. <i>I.v.m. inpakken en plaatsen</i>	2561
[Opmerking]	2552	Inpakken	2561
Kleuren	2552	Emballagelatten	2561
Kleurder	2552	Plaatsen	2561
Kleursel	2553	Plaatsing	2561
Beitsen	2553	-3.2. <i>Stoeldraaier/houtdraaier</i>	2561
Beitsers	2553	-3.2.1. <i>I.v.m. bewerkingen vóór het hout draaien</i>	2561
Beits	2553	[Opmerkingen]	2561
Bruinsel (algemeen)	2553	Kliefmes/kliefbeitel	2562
Bruinsel/bruine beits (soorten)	2553	Kapmes	2562
Campêchehout	2554		
Beitsborstel/beitskwast	2554		
Dasborstel	2554	-3.2.2. <i>Hout draaien</i>	2562
Dassen	2554	-3.2.2.0. <i>Algemeen en varia</i>	2562
Opwollen	2554	Houtdraaier/stoeldraaier (afb. 161)	2562
Likker	2555	Hout draaien	2563
Grondverven	2555	Draaiwerk	2563
Spuiten	2555	Houtdraaierij	2563
Spuiter	2555	Kraalrand (afb. 162)	2563
Lakken/vernissen	2555	Draaikrullen	2564
Lak/vernis	2556		
Polychromeren	2556	-3.2.2.1. <i>I.v.m. de houtdraaibank</i>	2564
Patineren	2556	Houtdraaibank (afb. 163+164)	2564
Vergulden	2556	Voeten	2567
Craqueleren	2556	Draaibankbed	2567
Craquelure	2556	Horizontale balken (van het draaibankbed)	2567
Craquelé	2556	Vaste kop	2567
Carbolineren	2557	Losse kop (afb. 165)	2568
Carbolineum	2557	Center (afb. 166)	2568
Creosoteren	2557	Losse center/meedraaiende center (afb. 167)	2569
Creosoot	2557	Vaste center/meeneemcenter (afb. 168)	2569
Afbijten	2557	Middelpunt van een werkstuk	2570
-3.1.4.4. <i>I.v.m. in de was zetten</i>	2557	Centeren	2570
[Opmerking]	2557	Klauwplaat	2570
In de was zetten	2557	Boorkop	2570
Opboenen	2558	Leunspaan (afb. 169)	2570
Boenborstel	2558	Wip (afb. 170)	2571
Boendoek	2558	Trede (van wip c.q. drijf wiel)	2571
Boenwas	2558	Drijf wiel	2572
Wasbeits	2558	Drijfriem/drijfsnaar	2572
Wasbeitsborstel	2558	Poelie	2572
-3.1.4.5. <i>I.v.m. houtporiën opvullen</i>	2559	Vaste poelie	2572
Houtporiën opvullen	2559	Losse poelie	2573
Poriënvulsel	2559	Torenschijf	2573
		Drijfwerk	2573
-3.1.4.6. <i>I.v.m. politoeren</i>	2559	Smeerpunt	2573
[Opmerking]	2559	Olieflesje	2573
Politoeren	2559		
Politoer	2559	-3.2.2.2. <i>I.v.m. houtdraaigereedschap</i>	2573
Afpolitoeren	2560	Houtdraaibeitel (afb. 171)	2573
Politoerder	2560	Draaiguts (afb. 172)	2573
Politoerdot	2560	Afgutsen	2574

Aftekenmal	2575	Kruismat	2586
		Trapmat	2587
-3.2.2.3. <i>I.v.m. torsen</i>	2575	Biezen vlechtmodellen (divers)	2587
Torsen	2575	Sluiting van de stoelmat (afb. 180)	2587
Torsdraaier	2575	Biezen weken	2588
Tors (algemeen)	2575	Slag in de stoelmat	2588
Tors (specifiek)	2575	Biezen splijten	2588
Patattentors	2575	Kop en kont leggen	2588
		Stoelmatnaald (afb. 181)	2588
-3.2.3. <i>Maken van stoelscheien</i>	2576	Strijkhout (afb. 182)	2588
[Opmerkingen]	2576	Aandrijven van de biezen	2589
		Mathamer/vulstok (afb. 183)	2589
-3.2.4. <i>Achterpoten buigen</i> (afb. 173)	2576	Mathamerpen	2590
[Opmerkingen]	2576	Opvullen van de stoelmat	2590
		Matmes	2591
-3.2.5. <i>I.v.m. boren van gaten en maken van sleuven en steunlat</i>	2576	Afsnijden van de biesresten	2591
[Opmerkingen]	2576	Gladstrijken van de biezen	2591
Stoelscheigaten	2578		
Werkblok/boorblok (afb. 174)	2578	-3.3.4. <i>I.v.m. vlechten van een rieten stoelmat</i>	2591
Pen	2578	Gaatjesmat	2591
Sleutel	2578	Rieten vlechtmodellen (divers)	2591
Heulaks	2579	Gewone rieten stoelmat	2591
[Opmerking]	2579	Blinde stoelmat	2591
Scheiraam (afb. 175+176)	2579	Pinnen	2592
Slof	2580	Houten pinnetje	2592
Wringknuppel	2580	Schering en inslag	2592
		Rijgen van het riet	2592
-3.2.6. <i>I.v.m. het bijwerken van een zitting</i>	2580	Rijgnaald (afb. 184)	2592
Schrapmes (van de stoeldraaier)	2580	Afwerking van de stoelmat	2592
		Rieteinden vastmaken aan de onderkant	2592
		Stoelmodellen met een rieten mat	2592
-3.3. <i>Stoelenmatter</i>	2580		
-3.3.0. <i>Algemeen</i>	2580	-3.4. <i>Produkt</i>	2593
Stoelenmatter (afb. 177)	2580	-3.4.0. <i>Algemeen (stijl, model, fout)</i>	2593
Een stoel matten	2581	Meubelstijl (naar streek, plaats, land)	2593
Stoelenmattersstoeltje (afb. 178)	2582	Meubelstijl (naar cultuurperiode)	2593
		Meubelstijl (naar nationaal historisch tijdperk)	2594
-3.3.1. <i>Vlechtmateriaal</i>	2582	Chippendale	2596
Mattenbies (algemeen)	2582	Stijlmeubel(werk)	2596
Soorten biezen	2583	Meubels in ouderwetse stijl	2596
Riet (algemeen)	2583	Meubels in landelijke stijl	2596
Rotan/pitriet	2584	Meubels in moderne stijl	2597
Vlechtmateriaal (divers)	2584	Seriemeubel(werk)	2597
Ondeugdelijk, gezegd van vlechtmateriaal	2584	Serie	2597
		Model	2597
-3.3.2. <i>Stoelmat en stoelmatonderdelen</i>	2584	Beschadigd	2597
Stoelmat	2584		
Raamwerk van de stoelmat	2585	-3.4.1. <i>Meubel en meubelonderdelen</i>	2597
Losse stoelmat	2585	Meubel	2597
Vaste stoelmat	2585	Massief meubel	2597
Matsport	2585	Demontabel meubel	2598
Brug (onder de stoelmat) (afb. 179)	2585	Stalen meubel	2598
Bruglat aan de voorkant	2586	Schakelmeubel	2598
Bruglat aan de achterkant	2586	Hoekmeubel	2598
Dwarslat van de brug	2586	Stijl (afb. 185)	2598
		Hoekstijl	2599
-3.3.3. <i>I.v.m. vlechten van een biezen stoelmat</i>	2586	Achterstijl	2599
		Post	2599

Bovenpost	2600	Toiletkastje	2610
Middenpost	2600	Medicijnkastje	2610
Onderpost	2600	Schoenenkastje	2611
Achterpost	2600	Kopstuk	2611
Regelwerk	2600	Fronton	2611
Regel	2600	Kuif	2611
Bovenregel	2601	Kroonlijst	2611
Tussenregel	2601	Neus	2612
Onderregel	2601	Fries	2612
Achterregel	2601	Onderkast	2612
Kopregel	2601	Bovenkast	2612
Paneel (afb. 186)	2602	Etagère	2612
Bossing (afb. 187)	2602	Rugklamp	2612
Rugpaneel	2603	Geerlat	2613
Massief paneel	2603	Kastroede/geer (afb. 191)	2613
Triplexpaneel	2603	Hoedenplank (afb. 192)	2613
Kussenpaneel	2603	Tussenwand	2613
Kussen	2603	Achterwand	2614
Briefpaneel	2604	Zijwand	2614
Inleglijst	2604	Keeplat (afb. 193)	2614
Poot	2604	Wouterlatje	2614
Achterpoot	2604	Kastplank	2614
Leeuweklauwpoot	2604	Plankdrager	2615
Bolpoot	2604	Kastplanklatje	2615
Zwenkwieltje	2604	Kolom	2615
Voetstuk	2605	Lade	2615
Bodem	2605	Ladebodem	2615
Avant-corps	2605	Voorkant van een lade	2615
Arrière-corps	2605	Achterkant van een lade	2616
Binnenwerk (afb. 188)	2605	Zijkant van een lade	2616
Binnenlade	2606	Ladeloper	2616
Plank	2606	Ladegeleider	2616
Parketblad	2606	Ladestop	2616
Fineerblad	2606	Opgelegde lade	2617
Deklat	2606	Hanglade	2617
Gebroken hoek (afb. 189)	2606	Verzonken lade	2617
		Carré	2617
<i>-.3.4.2. Kast en kastonderdelen</i>	2607	Kastdeur	2617
Kast	2607	Klepdeurtje	2618
Hoekkast	2607	Meubelschaar	2618
Wandkastje	2607	Dubbele deur	2618
Muurkast	2607	Schuifdeur	2618
Doorgeefkast	2607	Glazen deur	2618
Hangkast/kleerkast	2607	Paneeldeur	2618
Legkast/linnenkast	2607	Spiegeldeur	2618
Commode (afb. 190)	2608	Kastschroef/bedschroef (afb. 194)	2619
Chiffonnière	2608	Kasthoekklos	2619
Dressoir	2608		
Buffet	2608	<i>-.3.4.3. Tafel en tafelonderdelen</i>	2619
Kapelmeubel	2609	Tafel	2619
Barmeubel	2609	Schuiftafel	2619
Tapkast	2609	Consoletafel	2620
Keukenkast	2609	Console	2620
Boekenkast/boekenrek	2609	Penantafeltje	2621
Vitrine	2610	Mimi/mimitafeltje	2621
Kabinet	2610	Salontafel	2621
Kussenkast	2610	Bloementafeltje	2621
Radiomeubel	2610	Televisietafel	2621
Televisiekast	2610	Serveerboy	2621
Nachtkastje	2610	Naaitafeltje	2621

Speeltafel	2621	Kinderstoel	2634
Keukentafel	2622	Kakstoel	2634
Wastafel	2622	Bureaustoel	2634
Toilettafel	2622	Kerkstoel	2634
Nachttafeltje	2622	Caféstoel	2634
Cafétafel	2622	Kappersstoel	2635
Tafelpoot	2622	Kruk/schabel	2635
Kruisvormige voetregelverbinding	2622	Poef	2635
Tafelhoekklos/wervel (afb. 195)	2623		
Tafelblad	2624	-3.4.6. <i>Fauteuil, ligstoel en onderdelen</i>	2635
Verlengblad (uitschuifblad, inlegblad)	2624	Fauteuil	2635
Lopers	2624	Romp	2635
Brugstuk	2625	Clubfauteuil	2636
Overstek	2625	Crapaud	2636
Omlijsting (afb. 196)	2625	Bergère	2636
Tafellade	2626	Relaxfauteuil	2636
Besteklade	2626	Chaise-longue	2636
Ladevakjes	2626	Schommelstoel/Kennedy-fauteuil (afb. 201)	2636
Driedelige toilettafelspiegel	2626	Rookstoel	2637
Spiegelklem	2626	Ligstoel	2637
-3.4.4. <i>Schrijftafel en schrijftafelonderdelen</i>	2626	-3.4.7. <i>Bank</i>	2637
Bureau	2626	Zitbank	2637
Bureau met enkel front	2627	Zitbank met bergruimte	2637
Bureau met dubbel front	2627	Eetkamerbank	2638
Bureau-ministre	2627	Tuinbank	2638
Damesbureau	2627	Kerkbank	2638
Cilinderbureau	2627	Cafébank	2638
Scriban	2628	Voetbankje	2638
Secrétaire	2628	Voetbankje met bergruimte	2638
Klep	2628	Sofa/canapé	2638
Lessenaar	2628	Cosy-corner	2638
Lezenaar	2628	Divan	2639
Schrijfmachinetafeltje	2628		
		-3.4.8. <i>Bed en bedonderdelen</i>	2639
-3.4.5. <i>Stoel, kruk en onderdelen</i>	2629	Bed	2639
Stoel (afb. 197)	2629	Eenpersoonsbed	2639
Stoelpoot	2629	Tweepersoonsbed	2639
Voorpoot	2629	Lits-jumeaux	2639
Stoelpootkop (afb. 198)	2630	Gecapitonneerd bed	2639
Stoelpootvoet	2630	Begijnenbed	2639
Achterpoot/achterstijl	2630	Hemelbed	2639
Stoelknop (afb. 199)	2630	Divanbed	2639
Stoelsport (afb. 200)	2631	Opklapbed	2640
Rugleuning	2632	Stapelbed	2640
Stoelscheien	2532	Kinderbed/wieg	2640
Palmet	2632	Sponde	2640
Spijl	2632	Hoofdsponde	2640
Stoelzitting	2632	Voetensponde	2641
Stoelzittingraam	2632	Zijsponde	2641
Stoelhoekklos	2633	Kapelletje (afb. 202)	2641
Arملهuning	2633	Ledikantschroef/kastschroef	2642
Helling	2633	(Zij)ledikanthaken/ledikanthoekijzer	
Boerenstoel	2633	(afb. 203)	2643
Vouwstoel	2634	Bedstijl	2643
Stoel genoemd naar een persoon	2634	Bedstijlkap	2643
Keukenstoel	2634	Beddebak/springbak	2643
Eetkamerstoel	2634	Brug van een bed	2644

1.1.2.5.

-3.4.9. <i>Compleet ameublement (voor een vertrek, afdeling of bedrijf)</i>		Naaikist	2646
Slaapkamerameublement	2644	Doos voor breipennen	2647
Boudoirameublement	2644	Bloembak	2647
Salonameublement	2644	Kammenbakje	2647
Eetkamerameublement	2644	Lepelbak	2647
Keukenmeubilair	2645	Krantenbak	2647
Aanbouwkeuken	2645	Paraplubak	2647
Cafémeubilair	2645	Kapstok	2647
Magazijnmeubilair	2645	Rookstandaard/rookstel	2647
Kantoormeubilair	2645	Pijpenrek	2647
		Spiegel	2647
		Lijst/kader	2648
-3.4.10. <i>Overige produkten en onderdelen daarvan</i>	2645	Biseau	2648
Kleinmeubel/siermeubeltje	2645	Roderen	2648
Klokkekast	2646	Lichtkroon	2648
Kist	2646	Hangende etagère	2648
Juwelenkistje	2646	Rek	2648
		Lambrizering	2649

1.1.2.5. Houtbewerking

-0. Algemeen (vooral i.v.m. de terminologie van timmerman en meubelmaker)

-0.1. Vakman, fabrikant, personeel

TIMMERMAN

(N 55, 164a; N 55, 164b; RND 6; znd B1, 115; Lemmens)

[De ambachtsman die, globaal gesproken, in vergelijking met de „schrijnwerker” (zie dat lemma), het wat grovere timmerwerk vervaardigt, hetzij in de werkplaats, hetzij op de bouw (m.n. dakconstructies, balklagen, bekistingen etc.), maar die overigens vaak ook wel fijner werk en eenvoudige meubels kan maken. De timmerman kan een eigen bedrijfje hebben met knechts (huizenbouw, onderhoud etc.). In dit lemma is het materiaal van de enquêtevragen verwerkt die informeerden naar benamingen voor de „timmerman”. De vragen waren te summier om er zeker van te zijn wat voor een invulling de respondenten gaven aan het begrip timmerman. Hetzelfde soort vragen is gesteld naar benamingen voor de „schrijnwerker”, de „meubelmaker” en de „fijne meubelmaker” (zie die lemmata). In verschillende streken en in verschillende tijden hebben die begrippen een verschillende invulling gekregen. Het is onmogelijk in kort bestek een indruk te geven van alle betekenisaspecten in ruimte en tijd. Vraag N 55, 167 informeerde naar „het onderscheid tussen een timmerman, schrijnwerker en meubelmaker”. De reacties van de respondenten hierop zijn globaal verwerkt in de betekenisomschrijving hierboven. Zie verder het WNT en VD s.v. „timmerman”, „timmeren”, „timmerwerk”, „schrijnwerker” en „schrijnwerk”, Van Keirsbilck s.v. „timmerman”, v.d. Watering (p. 1-4), Quickenborne en Deketelaere (p. 1-2), Vanherp (p. 20) en Weijss (p. 49 en 154).]

timmerman: I 57, 78, 102a, 118, 149, 268a, K 102, 110, 125, 126, 128, 129, 129a, 131, 132, 133a, 135, 141, 143, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 158a, 158c, 160, 161, 161a, 163, 164, 164a, 165, 168, 169, 170, 172, 173, 173a, 174, 175, 176, 177b, 177c, 180, 181, 182, 183, 183b, 184, 184a, 185, 186, 187, 188, 188a, 189, 189a, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 195a, 196, 197, 198, 199a, 200, 201, 202, 202a, 204, 204a, 205, 211, 212, 212a, 213, 214, 216, 217, 218, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 231, 233, 234, 235, 237, 238, 240, 242, 242a, 242b, 244, 245, 246, 247, 247a, 248, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 260, 268a, 273a, 281, 281a, 282, 284, 294, 295, 298, 302, 303, 304, 305, 307a, 309, 310, 311, 312, 313, 330, 345, L 93, 96, 99, 100, 102, 110, 145, 146,

147, 148, 149, 150, 151, 152, 156, 157, 158a, 159b, 160, 161, 162, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 187a, 189, 190, 199, 200, 200a, 201, 202, 203, 204, 204a, 205, 206, 208, 209a, 212, 225, 228, 235, 237, 240, 241, 243, 244, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 263a, 264, 279, 281, 281*, 284, 285, O 166, 174, 178, P 1, 2, 25, 69a; *timmərman*, L 207; *timmərman*, O 69a; *timmərman*, I 180, 221, 221a, 265, 266, 274, O 63a, 158, 274a, 276; *timmərmanon*, O 274; *timmərman*, I 79; *timmərman*, P 145; *timmərman*, K 276; *timmərman*, K 241a, 318, 357, 358, P 149; *timmərman*, K 241, 272, 273, 315; *timmərman*, K 276; *timmərman*, I 119, 120, K 227, 232, 249, 259, 261, 263, 265, 267, 268, 279, 283, 290, 291, 292, 296, 297, 308, 316, O 70a, 70b, P 144, 147, 171; *timmərman*, K 203, 236, 243, 257, 258, 266, 267, 268, 270, 275, 280, 312a, 316; *timmərman*, K 306; mv.: *timmərmanən*, K 276; ev.: timmerman, L 103, Elemans; de volgende twee woordtypen zijn uiteraard meervoudig: **timmerlie(den)**: type timmerlieden: K 204, L 279; *timmerliēddā*, L 257; *timmerliēj*, K 204; *timmerliē*, K 241a; **timmerlui**: K 141, 146, 147, 174, L 152, 200, 237, 243; *timmerliūj*, L 200a, 207, 257, 279; de volgende variant is merkwaardig (dubbel mv.): *timmerliēs*, P 149; **timmeraar**: *timmerar*, K 308a; **timmer**: *timmer*, hs Jansen; zie i.v.m. de volgende benamingen het lemma „schrijnwerker”: **schrijnwerker**: I 180; *schreénwerkər* (of/en: *schrejn*-?), O 285; *schreénwerkər* (of/en: *schre(e)*-?), O 286; *schreénwer(rə)kər*, P 105; *schreénwer(rə)kər* (of/en: *schraa*-?), K 312; *schreénwérkər*, K 354, P 33, 44, 45, 48, 50; *schreénwér(rə)kər* (of/en: *schrejn*-?), P 171; *schreénwèrrəkər*, K 355, P 42, 43, 46, 47, 100, 106, 107, 107a, 108a, 109, 111, 112, 113, 157a, 159, 166, 167, 168, 169, 172; *schreénwèrkər*, P 16, 98, 135; *schreénwèrkər* (of/en: *schrej*-?), P 74; *schreénwèrkər* (of/en: *schraajn*-?), O 241; *schreénwèrrəkər*, P 95, 96a, 97, 102, 103, 130, 132; *schreénwèrrəkər* (of/en: *schreèn*-?), P 94; *schreénwèèrəkər*, P 99, 104, 143, 144, 145; *schreénwarkər*, P 147; *schreénwarrəkər*, P 161, 161a; *schreé(ə)mwèrrəkər* (of/en: *-warkər*-?), P 149, 155; *schreéənwerkər* (of/en: *skréəən*-?), O 244; *schreéənwerkər* (of/en: *schrajn*-?), P 152; *schreéənwerkər*, O 290, P 39, 39a, 40, 93, 101, 137, 138, 139, 143a, 148, 150, 151; *schreéən-wér(rə)kər* (of/en: *schraajn*-?), P 199; *schreéən-wèrrəkər*, P 154, 211; *š(ch)rēē(n)wéèrəkər* (of/en: *-wèrrəkər*-?), K 307; *schreéwèrrəər*, K 352, 353; *schreènwéèrkər* (of/en: *schrao*-?), K 286; *schreènwèrkər*, K 346, 356, P 13, 65c, 69; *schreènwèrkər* (of/en: *schraan*-?), K 348; *schreènwér(rə)kər* (of/en: *schraa(ə)n*-?), P 41; *schreènwèrrəkər*, P 92; *schreèwèèrkər* (of/en: *schraan*-?), K 293; *schreèwèrkər*, K 289; *schreènwèrrəkər*, P 42a; *schrenwèrrəkər* (of/

1.1.2.5.

schraen-?), P 154a; *schreanwerkər* (of/en: *schrej-?*), P 37; *schrəanwerkər* (of/en: *schraajn-?*), P 60; *schrēwèrkər* (of/en: *šchrāēwarkər?*), K 274; *schrēwèrrəkər*, P 175; *schràájnwerkər*, P 73; *schràájnwerkər*, O 178a, 255, P 198; *schránwèrkər* (of/en: *schraa-?*), P 24; *schránwèrrəkər* (of/en: *schraajn-?*), I 222; *schrà(ā)anwèrrəkər* (of/en: *schraajnwèrrəʔər?*), K 276; *schraanwèrrəʔər* (of/en: *schrej-*; of: *schrōjn-?*), K 277; *schràanwerkər* (of/en: *schraajn-?*), P 66; *schràanwer(rə)kər*, K 339; *schràanwèrkər*, P 65, 65a; *schràanwerkər*, O 248, P 72; *schràanwèr(rə)kər*, K 336, 338, O 67; *schràanwèrrəkər*, K 341, 342, 347; *schraa(ə)wèr(rə)kər* (of/en: *schròan-?*), K 320; *schrà(ə)wèrkər*, K 333; *schrà(ə)wèrkər* (of/en: *schraaj-?*), P 60a; *schrà(ə)anwèrrəkər* P 25; *schrà(ə)wèrkər*, P 18; *schrà(ə)wèr(rə)kər*, K 349; *schrà(ə)nwèèr(ə)kər* (of/en: *schròa(n)-?*), P 88; *schrà(ə)nwèèrəkər*, K 325; *schraaanwer(rə)kər*, P 10; *schràaanwerkər* (of/en: *schrej-?*), P 133; *schràaanwerkər* (of/en: *schraajn-?*), P 68; *schràaanwerkər* (of/en: *skraen-wae(r)kər?*), O 287; *schràaanwerkər* (of/en: *schraon-*, *schraaj-?*), O 174a; *schràaanwerkər* (of/en: *schro-?*), P 64; *schràaanwer(rə)kər* (of/en: *schraaj(ə)n-*), P 35a; *schràaanwer(rə)kər* (of/en: *schraoan-?*), K 335; *schràaanwèrkər*, O 74, 165, 173a, 178, P 59, 66a, 67, 122a, 123, 124, 124a; *schràaanwèrkər* (of/en: *schraajn-?*), O 162; *schràaanwèrrəkər*, P 65b; *schràaanwèrkər*, K 337, O 161, 169, 171, 172, 175, 256, 288, 289, P 14, 15, 21, 22, 26, 30, 35, 61, 62, 63, 69a, 79, 81, 84, 87, 125, 126; *schràaanwerkər* (of/en: *schraajn-?*), O 177; *schràaanwèèrəkər*, K 331; *schràaanwèr(rə)kər*, K 351; *schràaanwèrrəkər*, K 334, 350, P 6, 9, 136; *schràaanwèèrkər*, O 156; *schràaanwèèrəkər*, K 325a; *schràáanwèrkər*, O 252; *schràáanwèrkər* (of/en: *schraaj-?*), O 250; *schràáanwèrkər* (of/en: *schraa-?*), O 251; *schràáanwer(rə)kər* (of/en: *schraajn-?*), P 3; *schràáanwèrrəkər*, I 220; *schràáanwèrrəkər*, I 219, 265a, 270, 275, 275a, K 319, 329, P 4, 5, 5a, 7, 8; *schràáanwèr(rə)kər* (of/en: *schraajn-?*), O 69; *schràáanwèr(rə)kər* (of/en: *schraaj(ə)n-?*), I 269; *schràáanwèrrəkər* (of/en: *schraajn-?*), I 267; *schràáanwèrrəkər* (of/en: *skráájn-?*), O 69a; *schràá(n)wer(rə)kər*, K 330; *schràá(n)werkər* (of/en: *schrawə(n)-?*), K 332; *schràá(n)wèrkər*, P 90, 127; *schràáwèrkər*, P 31, 70; *schràáwèrrəkər*, P 38; *schràáwèrrəkər*, O 173; *schràáwèrkər*, P 76; *schràáwèrrəkər* (of/en: *schranwejrəkər?*), P 23; *schràáwèrrəkər*, K 344; *schrao(ə)nwerkər* (of/en: *schrao-ja-*, *-waerkər*, *-wejrəkər?*), P 89; *schraoa(j)nwerkər*, P 27; *schraoa(n)wer(rə)kər* (of/en: *schrojən-?*), P 29a; *schràó(ə)nwaer(ə)kər* (of/en: *schraajn-?*), K 287; *schraoanwerkər* (of/en: *schràaan-?*), I 268; *schraoanwerkər*, O 153, 155, P 36, 85, 86; *schraoanwèrrəkər*, P 29;

schraoanwèèrəkər, K 326a; *schròdnwer(rə)kər* (of/en: *schraaa-?*), K 322; *schròdnwèrrəkər*, I 271, K 321, 324, 326, 327, 328, O 68; *schròonwèrrəkər*, I 221b, 273; *schròòwèrkər*, P 28; *schrèunwerkər* (of/en: *schraoan-*, *schraajn-?*), O 70; *skrèénwèrkər*, O 245; *skrèénwèrrəkər*, P 212; *skrèénwèèrəkər*, P 214; *skrèé(ə)wèrkər*, O 239; *skrèéanwèrkər*, O 253; *skrèéanwèrkər* (of/en: *skraajn-?*), O 238; *skrèéwèrkər*, O 242; *skrááajnwerkər*, O 73; *skrááanwerkər*, O 272; *skrááanwèrkər*, O 275; *skrááanwèèrkər*, O 281, 282; *skrááanwèèrəkər*, O 232; *skrááanwerkər* (of/en: *skraoan-?*), O 157; *skrááanwerkər*, O 247; *srèénwèrkər*, K 358; *srèénwèèrəkər*, K 357; *srèéwèrʔər*, K 352a; *srèéwèrkər*, K 312b, 314; *srèéwèrkər*, K 247; *srèéwèèrəkər*, K 317; *srèéwèèrəkər*, K 299, 300, 301; *srèéwèrkər*, K 340; *srèéwèèrəkər* (of/en: *-waarəkər?*), K 250; *srááwèèrəkər*, K 288; **schrijne(n)werker**: *schréénawèrrəkər*, P 174.

SCHRIJNWERKER

(N 55, 165; znd 34, 19a; sgv; Lemmens)

[De ambachtsman die, globaal gesproken, in vergelijking met de timmerman, het wat fijnere timmerwerk zoals kasten vervaardigt, vaak in de werkplaats maar ook wel op de bouw, terwijl hij hierin met de meubelmaker verschilt dat hij niet uitsluitend meubels maakt maar ook wandbetimmeringen, deuren, ramen, trappen etc. Zie de toelichtingen bij de lemmata „timmerman” en „meubelmaker” en Van Keirsbilck s.v. „schreinwerker”. Vraag N 55, 165 en sgv informeerden naar de „schrijnwerker” en znd 34, 39a naar „de ambachtsman die hout bewerkt, vooral deuren en vensterramen”. Hoewel de taakomschrijving van de schrijnwerker niet overal en in alle tijden hetzelfde is, is deze vraag door de meeste respondenten opgevat als een vraag naar het begrip „schrijnwerker”. Zie voor vraag znd 34, 19b het lemma „meubelmaker”.]

schrijnwerker: K 141, 146, 147, 148, 170, 171, 174, 197a, 204, 206, 208, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 219, 226, 231, 267, 268, 269, 271, 291, 309, 329, L 96, 100, 104, 145, 148, 150, 152, 154, 155, 156, 158, 162, 184, 185, 189, 208, 229, 236, 237, 244, 255, 256, 257, 260, 279, 280, O 243, 274, P 12, 18a, 128, 160; *schréjnwerkər* (of/en: *schréén-?*), O 285; *schréjnwerkər* (of/en: *schràáan-?*), P 133; *schrejwerkər* (of/en: *schrean-?*), P 37; *schréénwejrəkər*, K 188a; *schréénwer(rə)kər*, P 105; *schréénwer(rə)kər* (of/en: *schraa-?*), K 312; *schréénwèr(rə)kər*, P 41a; *schréénwèrrəkər*, L 257; *schréénwèrkər* (of/en: *schrej-?*), P 74; *schréénwèèrəkər*, P 99, P 145; *schréé(ə)nwèrrəkər*, P 155; *schréé(ə)nwárkər* (of/en: *-wèrrəkər?*), P 149; *schrééanwerkər* (of/en: *schraajn-?*), P 152; *schrééanwèrkər*, P 39, 40, 137; *schrééan-*

wèrrakər, P 143a; *ʃ(ch)rēē(n)wéérakər* (of/en: -wèrrakər?), K 307; *ʃchré(é)wèrkər* (of/en: *ʃchréén-?*), O 286; *ʃchrééwèrraʹər*, K 352; *ʃchrèènwèrkər* (of/en: *ʃchréén-?*), P 94; *ʃchrèèn-wéérkər* (of/en: *ʃchrao-?*), K 286; *ʃchrèèwèèr-kər* (of/en: *ʃchraan-?*), K 293; *ʃchrenwèrkər* (of: *ʃchraen-?*), P 77, 78; *ʃchrēwèrkər* (of/en: *ʃchrāēwarkər?*), K 274; *ʃchraijnwèrkər*, K 236; *ʃchraijnwèrkər* (of/en: *ʃchrāān-?*), P 68; *ʃchraijnwerʹər*, K 240, 241; *ʃchraijnwejrəkər*, P 2; *ʃchraijnwer(rə)kər* (of/en: *ʃchrāān-?*), P 3; *ʃchraijnwèrkər*, K 241a; *ʃchraijnwarkər*, K 244; *ʃchraijnwajrkər*, K 251; *ʃchraj(ə)wèrkər*, O 166; *ʃchraj(ə)wèr(rə)kər* (of/en: *ʃchrāān-?*), P 35a; *ʃchraajnwèrkər*, I 274, K 237; *ʃchraajnwèr(rə)kər*, K 235; *ʃchraajnwèrkər* (of/en: *ʃchrāān-?*), O 162; *ʃchraajnwèrʹər*, K 238; *ʃchrāājnwèrkər*, P 198; *ʃchraajnwèr(rə)kər* (of/en: *ʃchréén-?*), P 199; *ʃchraaj(n)wèr(rə)kər* (of/en: *ʃchrāān-?*), I 269; *ʃchraajwèrkər* (of/en: *ʃchrāān-?*), O 250; *ʃchraa(jn)wèrkər*, I 265; *ʃchraajwejrəkər*, K 273; *ʃchraajwejrəkər* (of/en: *ʃchrāāwèrrakər?*), P 23; *ʃchrānwèrrakər* (of/en: *ʃchraaj-?*), I 222; *ʃchraanwèrkər*, K 306; *ʃchra(a)wèrkər* (of/en: *ʃchréén-?*), O 241; *ʃchrā(ā)wèrrakər* (of/en: *ʃchraajnwèrraʹər?*), K 276; *ʃchraanwèrkər*, K 272, 295, 310; *ʃchraanwèrrakər*, P 80, 129; *ʃchraanwèrraʹər* (of/en: *ʃchrejn-*; of: *ʃchrōjn-?*), K 277; *ʃchraanwejrəkər*, K 305; *ʃchraanwejr(ə)kər* (of/en: *ʃchraun-?*), K 296; *ʃchraanwèrkər* (of/en: *ʃchrèèan-?*), K 348; *ʃchrāanwèrkər* (of/en: *ʃchraaj-?*), P 66; *ʃchrāanwer(rə)kər*, K 339; *ʃchrāanwèr(rə)kər*, K 336, 338, O 67; *ʃchraa(ə)wèr(rə)kər* (of/en: *ʃchrèèan-?*), P 41; *ʃchraa(ə)wèr(rə)kər* (of/en: *ʃchrōan-?*), K 320; *ʃchrāā(ə)wèrkər* (of/en: *ʃchraaj-?*), P 60a; *ʃchrāā(ə)wèrrakər*, P 25; *ʃchrāā(ə)wèrkər*, P 18; *ʃchrāā(ə)wèr(rə)kər*, K 349; *ʃchrāā(ə)wèèr(ə)kər* (of/en: *ʃchrōā(n)-?*), P 88; *ʃchrāā(ə)wèèrəkər*, K 325; *ʃchraaənwèrkər* (of/en: *ʃchraaj-?*), O 72; *ʃchrāāənwèrkər* (of/en: *ʃchro-?*), P 64; *ʃchrāāənwèrkər*, P 67; *ʃchrāāən-wèrkər*, O 289, P 26; *ʃchrāāənwèr(rə)kər*, K 351; *ʃchrāāənwèrrakər*, K 334, 350, P 136; *ʃchrāāənwèrrakər*, I 275; *ʃchrāāənwèr(rə)kər* (of/en: *ʃchraaj-?*), O 69; *ʃchrāāənwèrrakər* (of/en: *ʃchraaj-?*), I 267; *ʃchrāā(n)wèr(rə)kər*, K 330; *ʃchrāā(n)wèrkər* (of/en: *ʃchrawə(n)-?*), K 332; *ʃchraawèrkər* (of/en: *ʃchrāān-?*), O 251; *ʃchraawèrkər* (of/en: *ʃchrān-?*), P 24; *ʃchraonwèrkər* (of/en: *ʃchrāān-*, *ʃchraj-?*), O 174a; *ʃchrao(ə)wèrkər* (of/en: *ʃchraoʃə-*, *-wè(j)r-kər?*), P 89; *ʃchraoə(j)wèrkər*, P 27; *ʃchrāō(ə)wèr(ə)kər* (of/en: *ʃchraaj-?*), K 287; *ʃchraoənwèrkər* (of/en: *ʃchrāān-?*), I 268; *ʃchroajnwèr(rə)kər* (of/en: *ʃchraoə(n)-?*), P 29a; *ʃchroawèrkər*, P 32; *ʃchrūnwèrkər* (of/en: *ʃchraoən-*; of: *ʃchraaj-?*), O 70; *ʃkréjnwèrkər*, L 200a; *ʃkréé(ə)wèrkər*, O 239; *ʃkrééənwèrkər* (of/en:

ʃchréén-?), O 244; *ʃkréewèrkər*, O 286a; *ʃkraenwèrkər*, O 276; *ʃkraenwae(r)kər* (of/en: *ʃchrāānwerkər?*), O 287; *ʃkraijnwèrkər* (of/en: *ʃkrééan-?*), O 238; *ʃkrāājnwèr(rə)kər* (of/en: *ʃchrāān-?*), O 69a; *ʃkrāānwerkər*, O 272; *ʃkrāānwerkər*, O 275; *ʃkraoənwèrkər* (of/en: *ʃkrāān-?*), O 157; *ʃkrowənwerkər*, O 158; *ʃrēēwèrkər*, K 301; *ʃrēwèrkər* (of/en: *-waar-əkər?*), K 250; *ʃchrienwerker*, hs 1756; *ʃchrāānwèrrakər*, K 330; nr. 1175: ABN timmerman (VD); „doet de schrijnwerkerij in nieuwgebouwde huizen; hij maakt de ramen en deuren en al de rest dat eraan een huis van schrijnwerk te pas komt”; ook: timmerman, Vanherp; *ʃchrōā(n)wèèrəkər*, Goemans; **schrijnder**: L 152; **schrijnmaker**: P 150; *ʃchra(a)əjnmaakər*, O 69; *ʃchremowkər*, P 76; **kastenmaker**: *kastenmaker*, Hoeufft; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „meubelmaker”: **meubelmaker**: K 168, 185, 210, L 109, 153, 212, O 157; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „timmerman”: **timmerman**: K 188a, 196, 201, 203, 206, 207, 210, 211, 212, 213, 224, 225, 226, 230, 231, 235, 237, 240, 241, 244, 255, 256, 258, 286, 296, 312, L 233, O 69, 156, 241, P 65, 76, 127, fijne - L 186; *temmərman*, O 238; *témmərmaon*, O 274; *tüümmərman*, K 267; de volgende benaming is erg algemeen: **houtbewerker**: P 125; *hòwtbawèrkər*, L 279.

MEUBELMAKER

(N 55, 166a; znd 34, 19b; Lemmens)
 [„Ambachtsman die meubels maakt” (VD s.v. „meubelmaker”). Zoals al uit de toelichtingen bij de lemmata „timmerman” en „schrijnwerker” blijkt, is de afbakening van de betekenis in ruimte en tijd vrij complex. Volgens het WNT (dl. IX uit 1913!) s.v. „meubel” is „meubelmaker” een nieuwere term voor „schrijnwerker”. Men moet echter bedenken dat de diverse termen na het verschijnen van de nieuwe term wat betreft betekenis evolueerden. Zie verder Quickenborne (p. 3), Weijs (p. 154 e.v.) en v.d. Watering (p. 2) die aan de hand van Van de Velde de betekenisontwikkeling van „meubelmaker” tegenover „timmerman” en „schrijnwerker” in de loop der eeuwen, tracht te schetsen. Volgens v.d. Watering (p. 2) heeft de tegenstelling timmerman-schrijnwerker in het begin van de 20e eeuw zeker een andere inhoud na de introductie van het begrip „meubelmaker” in de 19e eeuw. Volgens Vanherp (p. 20) dagtekt het werkelijke meubelambacht „rond het midden van de 19e eeuw”. De vragen informeerden naar de „meubelmaker” (N 55, 166a; Lemmens) en naar „een afzonderlijke naam voor den man die stoelen, kasten enz. maakt (dit in tegenstelling tot de ambachtsman die vooral deuren en vensterramen maakt; redactie: zie daarvoor znd 34, 19a, verwerkt in het

1.1.2.5.

lemma „schrijnwerker”.]

meubelmaker: I 274, K 210, 212, 213, 225, 238, 244, 250, 256, 267, 268, 293, 295, 296, 301, 329, 339, 352, L 200, 237, O 69, 72, P 23, 24, 26, 39, 40, 65, 74, 77, 94, 99, 105, 143a, 198, 199; *méubálmaakər*, L 152; *méújbálmáákər* (of/en: *-moakər?*), P 41; *mèübálmaakər*, I 268; *muibálmaakər*, I 219; *möjbálmaakər*, P 145; *möjbálmaakər*, P 155; *meebálmaakər*, K 320, 325; *maebál[maker]*, O 156; *mèüjbálmákkər* (of/en: *mèüwbál-, -maakər?*), K 330; *mubbálmaakər* (of: *meubál-?*), P 2; *möjbálmááwkər*, P 149; *mubbálmawkər* (of: *meubál-?*), P 3; *meebálmawkər* (of/en: *-maakər?*), K 287; *meubálmawkər*, K 348, 349, O 69a, 70, 162; *meubálmoukər*, K 332; *meubálmowkər*, I 267; *méubálmòwkər*, K 306, 307; *möjbálmowkər*, P 76; *meubálmaowkər*, I 265; *meubálmaokər*, I 221, K 141, 146, 147, 174, 201, 203, 204, 206, 208, 212, 224, 230, 231, 235, 236, 237, 244, 250, 251, 267, 277, 291, 296, 301, 310, 312, 334, 347, L 279, O 238, 241, P 35A, 37, 78, 125; *meubálmaokər* (of/en: *-maakər?*), K 286; *meubálmaoʹər* (of/en: *-maaʹər?*), K 240; *meujbálmaokər*, K 196, O 251; *méubálmaokər*, K 241a, 274, 307, L 200a, 207, P 32; *méubálmaokər* (of/en: *-maakər?*), K 269; *méubálmaokər* (of/en: *-maoʹər?*), K 276; *muibálmaokər*, O 177, P 60a, 66, 67, 68, 76, 127; *mujbálmaokər*, L 257; *mubbálmaokər*, L 243; *mubbálmaokər* (of: *meubál-?*), K 188a, O 272, P 129; *möjbálmaokər*, P 80; *moobjálmawkər*, P 128, 152; *maebálmaokər*, K 336; *maebálmaokər* (of/en: *mijbál-, -mookər?*), P 88; *meebálmaokər* (of/en: *-mòwkər?*), O 157; *méébalmaokər* (of/en: *meubál-, -mòwkər?*), O 166; *mijbálmaokər*, O 287; *meubálmookər*, O 287; *meejbálmookər*, K 338; *möbbálmóokər* (of: *mèübál-?*), O 174a; *möwbálmókkər* (of: *-móokər?*), O 286; *mujbálmókkər* (of: *-maokər?*), O 285; *meubálmaokər*, O 239; *mubbálmòakər* (of: *meubál-?*), O 244; *mejbálmòèkər*, P 89; *meubálmaekər*, K 207; *mubbálmèükər*, P 25; *mèüwbálmákkər* (of: *mèüjbál-?*), K 330; nr. 873: ABN meubelmaker (VD), cfr. inleiding; „als 't hout gereed van de zagerij komt, begint 'ne meubelmaker 't meubel ineen te zetten en af te maken”, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „schrijnwerker”: **schrijnwerker:** K 206, 231, 249; *schrajnwejrkər*, P 2; *schrajnwerʹər*, K 240; *schraajnwèrkər*, K 237; *schraajwèrkər* (of/en: *schrááan-?*), O 250; *schraoə(j)nwèrkər*, P 27; *schrojanwer(r)kər* (of/en: *schraoə(n)-?*), P 29a; *schréénwèrrakər*, P 107; *schréénwèrkər* (of/en: *skrééan-?*), O 244; *schrééanwèr(r)kər* (of/en: *schraa(ə)n-?*), P 41; *schraanwerrəʹər*, K 277; *schràānwèrkər* (of/en: *schraon-, schraj-?*), O 174a; *schràān(wèrkər)*, P 127; *skràānwèrkər* (of/en: *skraoən-?*), O 157.

FIJNE MEUBELMAKER

(N 55, 166b)

[Vraag N 55, 166b informeerde naar „de meubelmaker die zeer fijn werk maakt (ebenist?)”. Vanherp benadrukt s.v. „ebenister” (nr. 446) vooral „'t schoon plakhout” (zie het lemma „fijneer” bij de meubelmakerstermen); Quickenborne (p. 3) wijst op het kunstige houtsnijwerk.]

fijne meubelmaker: *fijnə meubálmaokər*, K 174; *féénə mujbálmaokər*, L 257; *faajna meubálmowkər*, O 69a; **fijne stielman:** *faajna stiēlman*, O 69a; *fāānə stiēlmān*, K 276; **fijne timmerman:** K 174; **aloud timmerman:** K 174; **ebenist:** *éébənist*, P 149; *éébəniēst*, Goemans; de volgende benaming is merkwaardig: **ebenister:** *éébəniēstər*, K 330; nr. 446: ABN ebenist (VD), ebbehoutwerker (VD); „'nen ebenister is nog meer als 'ne meubelmaker: 't is 'nen hele fijne meubelmaker die in 't schoon plakhout werkt”; ook: fijnhoutbewerker, ebbehoutbewerker, ébé-nist; Fr. ébéniste, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „schrijnwerker”: **schrijnwerker:** *skréjnwèrkər*, L 200a, 207.

MEUBELFABRIKANT

meubelfabrikant: *mèüwbálfábrīékánt* (of: *mèüjbál-?*), K 330; nr. 872: ABN meubelfabrikant; „ge hebt veel meubelfabrikanten die van de meubelmakerij niet veel afweten”, Vanherp; **fabrikant:** *fábrīékánt*, K 330; nr. 470: ABN fabrikant (VD); „als er iets aan de meubelen scheelt, worden ze naar de fabrikant teruggestuurd”; ook: meubelfabrikant, Vanherp.

EIGENAAR/BAAS

(N 55, 172a; Lemmens)

[Vraag N 55, 172a informeerde naar „de patroon of baas”. Deketelaere geeft (p. 7) van „patroon” de volgende omschrijving: „De eigenaar van een timmerbedrijf waarin ondergeschikten werkzaam zijn en ook de zelfstandige beoefenaar van het timmerambacht die zonder personeel werkt”. Zie verder Quickenborne p. 7-8 („de eigenaar of baas”), Van Keirsbilck s.v. „timmermansbaas” en „timmerbaas” en VD s.v. „meester” (8 en 9). Zie i.v.m. de benaming „grote baas” de benaming „kleine baas” in het lemma „meesterknecht/voorman”.]

baas: I 268, L 200, 237; *bààs*, P 149; *baos*, K 141, 146, 147, 174, 204, 241a, 276, P 41a; *bàs*, L 243; *bás*, L 257; *boš*, L 279; *bòs*, L 152; *bows*, O 69a; mv.: *baos*, L 257; ev.: *báás*, K 330; nr. 122: ABN baas (VD, 6 en 8), cfr. Wdb. Me. „den baas van mijne winkel”; „ik werk thuis voor 'nen baas; 'nen baas zit met 'ne gast niet veel in als hij begint te slabakken; op klein winkels zijn er bazen die harder werken dan de gas-

ten"; ook: meubelmakersbaas, meestermeubelmaker, patron, patroon, Vanherp; **grote baas**: *gróótam bás*, L 200a; **patroon**: *patróón*, L 279; *patraon*, L 207; *pátròn*, *pátrā-*, K 330; nr. 977: ABN patroon (VD, 6 en 7); „ne PATRON kan tegenwoordig zijn gasten zomaar niet meer af-danken"; ook: (meubelmakers)baas, meestermeubelmaker, patroon, patroon-houtbewerker; Fr. patron, Vanherp; **entrepreneur (fr.)**: *entær-præneur*, K 174; **meubelmakersbaas**: *mèùwbalmákkærzbáás* (of: *mèùjbal-?*), K 330; nr. 876: ABN meubelmakersbaas; „in Mechelen zijn er al veel klein meubelmakersbazen failliet gegaan"; ook: meestermeubelmaker, patron, baas, Vanherp; de volgende benamingen zijn specifiek voor de meubelmaker: **meestermeubelmaker**: *mīēstærmèùwbalmákkær* (of: *-mèùjbal?*), K 330; nr. 859: ABN meubelmakersbaas; „die gast heeft het toch ver gebracht, weet wel: nu is hij al meestermeubelmaker"; ook: baas, patron, Vanherp.

MEESTERKNECHT/VOORMAN

(N 55, 172b; Lemmens)

[Vraag N 55, 172b informeerde naar de „voorman in de werkplaats". Quickenborne zegt over de „voornaamste knecht" (p. 8): „De meester-gast is de knecht in het timmerbedrijf die verantwoordelijk is voor een groep werknemers. Hij geeft de opdrachten aan de werknemers en controleert of ze hun werk naar behoren uitvoeren. Vaak ook zorgt hij voor de betaling van de werklieden in naam van de eigenaar". Zie i.v.m. de benamingen „baas" en „kleine baas" het lemma „eigenaar/baas" (benamingen „baas" en „grote baas").]

meestergast: *mīēstærgast*, K 204, 281; *mīēstærgást*, P 41a, 149; *mīējstærgast*, O 69a; *mīēstærgást*, K 330; nr. 858: ABN meesterknecht (VD), meestergast: Zuidn. (VD); „de meestergast moet 't werk verdelen tussen de gasten en zien dat alles goed afgemaakt wordt; ge hebt de meestergast van de meubelmakers en de meestergast van de machienmannen", Vanherp; **eerste gast**: *îēstæ gast*, I 268; zie VD s.v. „piet" (II): **eerste piet**: *îēstæ piēt*, I 268; zie VD s.v. „kras" (II): **kras**: K 174; **brigadier (fr.)**: *bregadiēr*, O 69a; **voorman**: *veurman* (of: *vur-?*), K 146; *vurman*, K 147, L 237, 257; **voorwerker**: *vörwérkær*, L 279; *vurwèrrækær*, L 243; **werkbaas**: *wérkbos*, L 279; **werkplaatsbaas**: *wérkplátsbás*, L 207; **ploegbaas**: *plöëchbaas*, K 141; *plöëchbaos* (of: *-bòs?*), K 241a; *plöëchbaos*, K 276; *plöëchbòws*, O 69a; **kleine baas**: *kléénam bás*, L 200a; **baas**: L 200.

KNECHT

(N 55, 173a)

[Vraag N 55, 173a informeerde naar „de knecht bij een timmerman, schrijnwerker of meubelmaker". Quickenborne (p. 9) zegt: „Een timmerknecht is een timmerman die niet zelfstandig of voor eigen rekening werkt, maar in dienst van een timmermansbaas, die hem daarvoor een uurloon uitbetaalt". Zie verder Van Keirsbilck s.v. „timmerknecht".]

knecht: K 174; *knèècht*, L 200a, 207, 243; **gast**: *gást*, P 41a, 149; *gaast*, K 241a; *gáást*, K 276; *gást*, K 330; nr. 506: dimin. *gásjæ*; ABN gast (VD, 5); „dien baas staat met veel gasten; goede gasten helpen 'nen baas vooruit en slechte gasten helpen 'nen baas in de put"; ook: meubelmakersgast, Vanherp; **volle gast**: O 69a; **helper**: *höllapær*, I 268; de volgende vier benamingen zijn specifiek voor een bepaald ambacht: **timmermansknecht**: K 147; *timmærmansknecht*, K 146; *timmærmansknecht*, L 279; **timmermansgast**: *timmermansgast*, timmermansknecht, Corn.; *tummærmansgast*, timmermansknecht, Corn.; **schrijnwerkersgast**: *skraajnwærkærgast*, O 69a; *schrijnwærkærgast*, schrijnwerkersknecht, Corn.; **meubelmakersgast**: *meubælmowkærgast*, O 69a; *mèùwbalmákkærs-chast* (of: *mèùjbal-?*), K 330; nr. 877: ABN meubelmaker (VD); „gij zijt beter 'ne kleinen baas als 'ne hele goede meubelmakersgast"; ook: gast, Vanherp; *meubelmakersgast*, knecht bij een meubelmaker, Corn.

HALFWAS

(N 55, 172c; N 55, 173a)

[De respondenten bedoelen met „halve gast" waarschijnlijk onvolleerde vakman/knecht. Zie WBD dl. II, afl. 5, p. 1673-1674. Zie voor de formulering van de vragen de lemmata „leerjongen/jongste bediende" en „knecht".]

halve gast: K 204; *alvæ gast*, O 69a.

LEERJONGEN/JONGSTE BEDIENDE

(N 55, 172c; N 55, 173a; N 55, 173b; Lemmens)

[Vraag N 55, 172c informeerde naar de „jongste bediende". Zie voor de formulering van de andere vragen de lemmata „knecht" en „ongeschoolde werkkraft". De leerjongen leert o.l.v. een ervaren vakman langzamerhand het vak (zie Vanherp s.v. „leerjongen"). „De jongste bediende moet meestal allerlei kleine karweitjes opknappen" (Quickenborne p. 11). Men denke daarbij aan houtkrullen opruimen („krullenjongen", „krollenjongen"), de vloer veegen („keerder"), boodschappen doen („loopjongen") etc. Zie ook Van Keirsbilck s.v. „timmerjongen".]

1.1.2.5.

„timmermansleerling”, „krullenjongen”, „krullenraper”, „spaanjongen”, „spaanraper” en „leerjongen”.]

leerjongen: *līerjōngə*, K 330; nr. 789: ABN leerjongen (VD); „ne leerjongen wordt door 'ne goede gast doorgenomen en mag na een tijdje al beginnen gaten kappen en pinnen zagen en 't hout van dikte schaven”; ook: cajou, Vanherp; **leerjong:** *līerjōngə*, P 41a; **leergast:** *lījrgast*, O 69a; **leerling:** *lérling*, L 279; *lirling*, L 257; **knechtje:** *knéchiə*, L 257; **maatje:** *matjə*, L 237; bij de volgende benamingen kan men denken aan allerlei klusjes (de houtkrullen verzamelen, boodschappen doen, de vloer aanvegen (keren) die de leerjongen moet opknappen: **krullenjongen:** K 147, L 237; *krullajōngə*, K 141, 146, 174, L 152, 200, 243; *krullajōngə*, L 200a, 257; **krullenjongen:** *króllajōngə*, L 279; **loopjongen:** *loepjōngə*, I 268; **keerder:** *kejrdər*, K 204; de hierna volgende benamingen zijn misschien licht spottend bedoeld: **kleine:** *klaoənə*, I 268; **piccolo:** *piëkkalóó*, L 207; **gamin (fr.):** *gaméé*, I 268; bij de volgende benaming leverde de typering problemen op (Fr. woord: caillou, caillot, cajou?; of : kwajong(en)?): **[kajo]:** *kájaow*, K 330; nr. 291: ABN leerjongen (VD); cfr. Wdb. Me. „kajo”: „de lijn afmaken is 't werk van de kajo”; „'ne cajou moet de commissies doen voor de meubelmakers en moet helpen spannen en lijmen”, Vanherp.

ONGESCHOOLDE WERKKRACHT

(N 55, 173b)

[Vraag N 55, 173b informeerde naar „een ongeschoolde kracht (sjouwer, manoeuvre?)”. Uit de benamingen blijkt dat hij materiaal moet aan- en afvoeren („opperman”, „sjouwer”, „sjouwelaar”), boodschappen moet doen („loopjongen”) en dat hij dus vaak een manusje van alles is („duvelstoejager”); verder leert hij door ervaring wel wat van echte vaklui. Quickenborne (p. 10): „Een ongeschoolde werkkraft is iemand die een vak uitoefent maar die daarvoor eigenlijk geen opleiding gekregen heeft. Meestal heeft hij de knepen van het vak min of meer door ervaring geleerd”.]

werkman: O 69a; **losse werkman:** K 204; **opperman:** K 174; *üppərman*, L 200a; **duvelstoejager:** *duvəlstoejaogər*, K 174; **sjouwer:** K 146, 147, 174, L 200, 237, 243; *sjōwər*, L 200a, 207; **sjouwelaar:** *sjaavəlejr*, I 268; **manoeuvre:** O 69a; *manëüvər*, I 268; *mənëüvər*, K 276; *mānëüjvər*, P 41a; *mānōjvər*, P 149; *mānëüwvər* (of: -ëüj-?), K 330; nr. 847: ABN handlanger (VD); „'ne manoeuvre moet het hout verleggen, 't naar de machien brengen en 't hout lossen; 't is ook maar 'ne manoeuvre-pakt-op-en-draagt-weg!”; Fr. manoeuvre, Vanherp; **loopjongen:** K 174; *lóopjōngə*, L 257; **gast:** O 69a.

THUISWERKER

(N 55, 174a)

[Vraag N 55, 174a informeerde naar „een meubelmaker of timmerman die thuis werk maakt in dienst van een bepaald bedrijf”. Zie WBD dl. II, afl. 4 (p. 941 en 1075) en afl. 5 (p. 1511). Zie het lemma „thuiswerk”.]

thuiswerker: K 146, 147, 174, L 237; *tuiswèr-rəkər*, L 243; *tááswérkər*, P 149; *taoswérkər*, I 268; *taoswérkər*, K 330; nr. 1356: ABN thuiswerker (VD), „ne meubelmaker die niet op de winkel staat”; „'nen thuiswerker maakt thuis de meubelen af die op de winkel gereedgedaan zijn”; ook: thuisarbeider, Vanherp.

REKENMAKER

(N 53, 238)

[De vakman die houten harken (zie VD s.v. „reek”, I.2) maakt. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”.]

rekenmaker: *réékəmaokər*, L 200a.

-0.2. Vakmanschap

(GOEDE) VAKMAN

(N 55, 168a; N 55, 168b; N 55, 197; Lemmens)

[De vragen informeerden naar „een timmerman, schrijnwerker of meubelmaker die zijn vak kent (vakman)” (N 55, 168a) c.q. „die zijn vak GOED kent (kent u uitdrukkingen in dit verband)” (N 55, 168b). Omdat N 55, 168b bijna alleen oninteressante omschrijvingen opleverde werden beide vragen versmolten. Quickenborne p. 4: „Een vakman of een stielman is een ambachtsman die volleerd is in zijn vak, en degelijk werk aflevert. Voor een uitnemend vakman wordt uitgeweken naar omschrijvingen”. Vanherp noemt enkele uitdrukkingen: „een goede stielman kent ge aan zijn gerief” (gereedschap) (nr. 548: „als er ene zijn gerief wat vuil of slecht was mocht hij meteen inpakken”); „iemand zijn gerief gezien hebben” (nr. 533: de meubelfabrikanten beoordelen een meubelmaker gewoonlijk naar de gereedschappen die hij bij zich heeft, wanneer hij zich voor een betrekking komt aanbieden; „ik neem die gast niet aan; ik heb zijn gerief daar eens mogen zien”).]

vakman: K 174, L 200; (goede) - L 237; *vák-màn*, P 149; goede - K 146, 147, L 243, 257; *fakman*, L 279; (fijne) - *fakman*, L 200a; (prima) - *fákmàn*, L 207; **stielman:** (goede) - K 204; *stiēlman*, K 241a; *stiēlman*, I 268, O 69a; *stiējlmàn*, P 41a; (fijne) - *stiēlmān*, K 276; (echte) - K 204; *steejlmán*, K 330; nr. 1288: ABN stielman (VD), een goede meubelmaker; „voor schoon werk te maken moet 'nen baas goede

stielmannen van meubelmakers en machienmannen hebben”; ook: vakman, Vanherp; de volgende benamingen zijn alle uit vraag N 55, 168b: **specialist**: K 174; **primus**: *prīemus*, I 268; **meester in z'n vak**: *mistər in zə vak*, L 279; **fijne werker**: *féjnə wérkər*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 168b (K 174), N 55, 197 (O 69a) en Lemmens (K 141): **goeie**: *göëjə*, K 141; een buitengewoon - *goejə*, K 174; (nijge) - *goejən*, O 69a.

SLECHTE VAKMAN

(N 55, 168c; N 55, 197; Lemmens)

[Vraag N 55, 168c informeerde naar „een timmerman, schrijnwerker of meubelmaker die slecht zijn vak verstaat”. Het lemma-opschrift lijkt een contradictio in terminis. Zie Quickenborne (p. 5-7). Vanherp noemt de volgende uitdrukking i.v.m. een slechte vakman: „een goede stielman heeft altijd klein nagelkes en stopsteen bij” (nr. 547: hiermee bedoelt men schertsend een slechte meubelmaker, die te veel stopsteen en kleine nagels gebruikt om de open naden te bedekken). Aan de benamingen in dit lemma te zien zijn de vaklui creatiever in de negatieve appreciaties dan in de positieve (zie het lemma „(goede) vakman”). Voor de verklaring van veel benamingen vindt men aanknopingspunten bij de diverse woordtypen van het lemma „slordig werk verrichten”. Zie de afl. „kleuteraar” in het WNT s.v. „kleuteren” en Schuermans s.v. „kleuteraar/kloteraar”.]

slechte vakman: *slééchtə vakman*, L 257; *slèèchtə fakman*, L 279; **slechte stielman**: *sléchtə stiëjlmán*, P 41; **slechte**: *sléchtm*, O 69a; **kwaaije vakman**: *kwaojə vakman*, K 147; *kaojə vakman*, L 257; **kwaaije**: *kaojə*, L 243; **vodman**: *vötman*, L 200a; **vodder**: *vöttər*, L 200a; **prutsers**: *prutsər*, L 207; **knoeier**: *knoejər*, K 146; *knöëjər*, L 200a; **frotter**: *fröttər*, L 200a; **klosser**: *klössər*, K 276; **krabber**: *krabbər*, I 268; **afstomper**: *áfstöëmpər*, K 330; nr. 88: cfr. Wdb. Me.: slordig werkman; „aan die gast kunt ge niets goed geven want 't is 'nen dikken afstomper!"; ook: stomper, Vanherp; **stomper**: zie i.v.m. de volgende omschrijving de lemmata „voorloper” en „schaven met de voorloper” (type „afstompen”) en Van Keirsbilck s.v. „stomper” (p. 531): *stomper*, bij timmerl.; geen timmerman maar eene hulp die men in groote timmermanswinkels aantreft, om de grofste deelen van het hout met den voorlooper weg te schaven; vrglk: afstompen, Corn. Vervl.: *stöëmpər*, K 330; nr. 1306: cfr. voorbeeld, slordig meubelmaker; „'ne stomper is 'ne gast die te haastig werkt en daardoor zijn werk niet goed afmaakt (die stomperij maakt, die zijn werk afstompt)”; ook: afstomper, Vanherp; **grondwerker**: *grònt-wérrəkər*, K 330; nr. 559: schertsende benaming,

cfr. voorbeeld; „'ne grondwerker is 'ne meubelmaker die zijn meubelen op de grond afmaakt in plaats van zijn werk van hoogte te leggen op schraven (red.: schragen); hij kan geen goed werk maken, zo 'ne grondwerker!”, Vanherp; **roefelaar**: *roefəlejər*, I 268; **schoefelaar**: *skoefəlejər*, O 69a; **klodderaar**: *kloddərejər*, O 69a; **kleuteraar**: *kléútəréeər*, K 241a; **prosselaar**: *prossəlejər*, O 69a; de volgende benaming leverde problemen op w.b. de typering (zie Corn. Vervl.A. s.v. „gadder”): **gadderaar** (?): *guddə-rééjər*, P 149; **timmeraar**: *timmerèèr*, die timmert zonder timmerman te zijn; ook: tummerèèr en kleuterèèr, Corn. Vervl.A.; *tummerèèr*, zie timmerèèr, Corn. Vervl.A.; **beunhaas**: *béúnhəəs*, L 207; **grote prul**: K 174; **kluns**: *klünəs*, K 174; **boer**: K 204; de volgende benaming leverde problemen op w.b. de typering (vgl. het WNT s.v. „meutelen” en VD s.v. „meut”): **meute** (?): *meutə*, K 204; **rouwe**: K 141.

SLORDIG WERK/SLECHT WERK

(N 55, 197)

[Vraag N 55, 197 informeerde naar „bepaalde uitdrukkingen in verband met uw vak”. Zie de lemmata „slechte vakman” („klosser”) en „slordig werk verrichten” („klossen”).]

kloswerk: *klòswérrək*, K 276; **boecht**: *boecht*, O 69a; **bazaar**: O 69a.

SLORDIG WERK VERRICHTEN

(N 55, 170)

[Vraag N 55, 170 informeerde naar „het vlug en slordig afwerken (afstompen?)”. Zie de lemmata „slechte vakman” en „slordig-/slecht werk” en Quickenborne (p. 23: „vlug, slordig en ondege-lijk werk verrichten”).]

prutsen: *prutsə*, L 279; **knoeien**: *knoejə*, K 146, 147, 174; **klossen**: *klössə*, K 276; **klodderen**: *klóddərə*, P 41; **overschoefelen**: *oovərskoefəln*, O 69a; **afstompen**: *afstoempə*, I 268; *áfstöëmpə*, K 330; nr. 86: cfr. Wdb. Me.: afstompen, „zijn werk afstompen” = zijn werk vlug en slordig afmaken; „'t mag nog zo haastig zijn als dat 't wilt, een goede meubelmaker kan zijn werk niet afstompen”, Vanherp; **stompen**: K 146, 147; **rauw (rouw) afwerken**: *raw afwerkə*, K 204; **rouw (rouw, ruw) werken**: *rèùw wérrəkə*, L 257; **ineensmijten**: *inèjənsmajtən*, K 241a; **met de pet (er)naar gooien**: het type met de pet naar gooien: L 237; het type met de pet ernaar gooien: K 174.

VAKSCHOOL

vakschool: *vəksəəwl*, K 330; nr. 1408: ABN vakschool (VD, 2); „dat is 'nen hele goede meubelmaker want hij heeft een paar jaren

1.1.2.5.

vakschool gedaan”; ambachtschool, nijverheidsschool, Vanherp.

PROEFSTUK

proefstuk: *próówfstüük*, K 330; nr. 1049: ABN proefstuk (VD, 1, 2), cfr. voorbeeld; „vroeger moest ge een proefstuk maken, voordat ge op goede winkels kost binnenkomen”, Vanherp; **proefwerk:** *próófwérræk*, K 330; nr. 1050: ABN proefstuk, proefwerk (VD); „als onze nieuwe gast begint, zullen we hem die slaapkamer in Louis Quinze geven voor zijn proefwerk”, Vanherp.

-0.3. Vak (uitoefenen), vakwerk (maken)

TIMMERMANSVAK

(N 55, 171a)

[Vraag N 55, 171a informeerde naar „het vak van timmerman”. Zie met name i.v.m. de benaming „schrijnwerkersstiel” de toelichtingen bij het lemma „timmerman”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „timmerkunde” en Weijs p. 49 („timmermansvak”).]

timmermansvak: L 243; **timmermansstiel:** *timmermansstiel*, timmermansambacht; den timmermansstiel leren; ook: *timmermansstiel*, Corn.; **timmervak:** K 174, L 200, 237; *timmærfak*, L 200a, 207, 279; **timmerstiel:** *tummærstiël*, K 276; de volgende benamingen komen ook voor in het lemma „schrijnwerkersstiel”: **schrijnwerkersstiel:** *skraajnwærkærstiël*, O 69a; **schraaonwærkærstiël**, I 268; **stiel:** *stéél*, P 149; **ambacht:** L 257.

TIMMERWERK

(N 55, 181a; Lemmens)

[Vraag N 55, 181a informeerde naar „het te timmeren houtwerk in een huis in zijn geheel (timmerwerk, timmer, timmersel, schrijnwerk?)”. Quickenborne zegt i.v.m. „het te timmeren werk aan een huis”: „Met houtwerk bedoelt men alles wat in een huis uit hout vervaardigd is. De belangrijkste houtconstructies in een huis zijn de balklaag, het dak, deuren, ramen en de trap(pen). De balklaag en de trap(pen) kunnen ook met andere materialen geconstrueerd worden, zoals metaal, beton en natuursteen”. Zie verder Scott en Aalders s.v. „timmerwerk” (p. 267: „het constructief gebruik van hout in de bouwsector”) en Van Keirsbilck s.v. „timmerwerk”, „timmering”, „schrijnwerk” en „timmer”. Zie i.v.m. de benamingen „schrijnwerk” en „schrijnwerkerij” ook de toelichtingen bij de lemmata „timmerman” en „schrijnwerker”.]

timmerwerk: K 146, L 237; *timmærwèrk*, K

141, L 152, 200; *timmærwèèrk*, L 279; *timmærwèèrak*, L 200a, 207, 243; *timmærwæark*, K 174; **timmer:** *teemær*, I 268; *tēmær*, P 41; *tümmær*, K 276; *timmer*, timmerwerk; fr. charpente, Corn. Vervl.; *tummer*, zie *timmer*, Corn. Vervl.; *timmær*, *timmer*, getimmerde, timmerwerk, De Bont; *timmer*, L 207, Sassen; **houtwerk:** K 204; *hawtwèèrak*, L 243; *aatwerk*, O 69a; **schrijnwerk:** *schréénwááræk*, P 149; *schraajnwérræk*, K 241a; *schråånwérræk*, K 330; nr. 1174: ABN timmerwerk (VD); „het schrijnwerk hebben we aan dien baas uitgegeven; hij was nogal bij prijs”; ook: schrijnwerkerij, Vanherp; **schrijnwerkerij:** *skraajnwærkæræaj*, O 69a; *schråånwérrækæråå*, K 330; nr. 1176: ABN timmerwerk (VD); „alwoud dat ge ’ne meubelmaker zijt, daarvoor kunt ge nog geen schrijnwerkerij maken omdat het allemaal veel een kwestie van gewendte is”; ook: schrijnwerk, Vanherp.

TIMMEREN

(N 55, 169; DC 35, 21; Lemmens)

[De vragen informeerden naar „(het) timmeren”. Quickenborne (p. 22): „Timmeren is de algemene benaming voor alle activiteiten die verband houden met het timmerambacht. Als men hout met zaag, schaaf, hamer enz. bewerkt, is men aan het timmeren. Het is het meest algemene werkwoord dat we kunnen gebruiken. Er wordt niet door gespecificeerd welk onderdeel van het ambacht men uitoefent”. Zie Van Keirsbilck s.v. „timmeren”. Volgens het WNT s.v. „timmeren” moet de oudste betekenis „bouwen” geweest zijn. Diverse woordtypen en opgegeven betekenisomschrijvingen in dit lemma laten dat zien (typen „bouwen” en „zetten”; zie de opmerkingen van De Bont s.v. „timmeren” en „optimmeren”). Ook v.d. Watering (p. 3 en 4) rekent tot het werk van de gewone timmerman het werk aan de „huizenbouw”, naast onderhoudswerk; meubels kan hij wel maken, maar dat behoort niet tot z’n gewone werk.]

timmeren: I 57b, 78, K 101b, 128, 133c, 138a, 142, 143, 145a, 147, 153, 164, 173*, 173a, 181, 183, 195, 195b, 199a, 204, 218c, L 112, 149, 162, 184, 201, 237, 261, 263, 264, 281, 281*, 285; *timmæra*, I 79, K 102, 106, 133a, 136a, 138, 140, 141, 146, 151, 161, 161b, 164a, 173, 174, 177c, 184, 188a, 215, 217, 218, 218a, 218b, L 92, 99, 104, 145, 147, 148, 152, 153, 158a, 159, 177c, 180**, 183, 185, 190, 200a, 204, 207, 208a, 236, 240, 241, 244, 259, 260, 262, 283a; *tiemæra*, K 179a; *tiemæran*, I 118, K 129a; *tïëmmæra*, I 268, P 25; *tïëmmærn*, O 69a; *tïëmæra*, P 41; *tummæra*, K 276, P 149; *tummæran*, K 241a; *tüümmæra*, P 25; *timmeren*, v.W. 3; *timmæra(n)*, timmeren, een huis laten of doen bouwen (...), De Bont; *timmeren*, ook: *tummeren*, Corn. Vervl.; *tummeren*, ook: timmeren, Corn. Vervl.;

tīmmərə, Goemans; de volgende woordtypen zijn meer specifiek of hebben te maken met huisbouw: **aaneentimmeren**: *aaneentimmeren*, door timmeren samenstellen: ik heb da' kiekenkot zelf aaneengetimmerd, ook: aaneentimmeren, Corn. Vervl.; *aaneentimmeren*, zie aaneentimmeren, Corn. Vervl.; **aantimmeren**: *aantum-meren*, aantimmeren, Corn.; **optimmeren**: *optimmərə(n)*, optimmeren, opbouwen, (...); hij gaat zijn verwoest huis weer opbouwen, De Bont; **bouwen**: K 133d, 152a, 174, 177, L 240; *baava*, P 25; **zetten**: K 129a, 184, 197, L 200; *zettə*, L 203; *zəttə(n)*, zie timmeren, 'n nééj (nij, nieuw) hous, 'n nééj schop, 'n nééj löods zette, d.i. bouwen, De Bont; **maken**: K 100, 171, L 261; *maokən*, K 133d; *mèükə*, P 25.

AFTIMMEREN

(N 55, 181a toegiften)

[Zie VD s.v. „aftimmeren” (1). Bij Scott en Aalders leest men s.v. „aftimmeren” (p. 266): „Het fijnere, laatste timmerwerk in de bouwsector. Ook de laatste hand leggen aan een werkstuk, voorzover dat houtbewerking betreft”.]

aftimmeren: *aftimmərə*, K 146, 174, L 257.

SCHRIJNWERKERSVAK

(N 55, 171b)

[Vraag N 55, 171b informeerde naar „het vak van de schrijnwerker”. Zie de toelichtingen bij de lemmata „schrijnwerker” en „timmerman” en identieke woordtypen bij het lemma „timmermansvak”.]

schrijnwerkersstiel: *skraajnwərəkərstīēl*, O 69a; *schraānwərəkərstīēl*, K 276; *schraoənwərəkərstīēl*, I 268; *schrijnwerkersstiel*, schrijnwerkersambacht, Corn.; **stiel**: *stīēl*, P 149; **ambacht**: K 240, L 257.

MEUBELMAKERSVAK

(N 55, 171c)

[Vraag N 55, 171c informeerde naar „het vak van meubelmaker”.]

meubelmakersvak: L 237; *meubəlmaokərsvak*, K 174; *meubəlmaokərsfak*, L 279; **meubelmakersstiel**: *mèübəlmaokərsstīēl*, I 268; *mèübəlmaokərsstīēl*, K 276; *meubəlmowkərsstīēl*, O 69a; *meubelmakersstiel*, ambacht, bedrijf van den meubelmaker, Corn.; **meubelvak**: *mèúbəlfak*, L 207; **stiel**: *stīēl*, P 149; **ambacht**: L 257.

MEUBELMAKEN

(znd 34, 19b toegift)

[Vgl. het lemma „meubelmaker”.]

meubelmaken: *muibəlmaokə*, K 295.

MACHINAAL VERRICHT WERK

(N 55, 182)

[Vraag N 55, 182 informeerde naar „werk dat machinaal verricht wordt”. Quickenborne p. 28: „In de jongere houtbewerking werden veel machines ingevoerd. Een verzamelnaam voor al het werk dat men met de machine kan verrichten, is machinewerk”. Zie ook Deketelaere (p. 13).]

machinewerk: *məsjienəwèèrək*, L 243; *məsjjēnəwèèrək*, K 241a; *məsjinnəwáárək*, P 149; **machienwerk**: K 204; *masjīēnwèrk*, O 69a; *masjīēnwèrk*, I 268; *məsjīēnwèrək*, P 41; *məsjīēnwèrək*, K 276; *məsjjējnwèrək*, K 330; nr. 838: ABN machinewerk (VD); „op die winkel hebben ze niet veel stielmannen nodig: 't is er allemaal machienwerk”, Vanherp; **machinaal werk**: L 237; *masjīēnaol wèrk*, K 147; *masjīēnaol wèrk*, K 146; *masjīēnaol wèèrək*, L 243; *məsjīēnaol wèèrək*, L 200a, 207; bij de volgende opgave werd geen zn. opgegeven: *masjīēnaol*, L 279; **machinaal gemaakt werk**: *masjīēnaol gəmədkt wèèrək*, L 257; **afgemachiend (werk)**: bij de volgende opgave werd geen zn. opgegeven: *afchəmasjīēnt*, K 241a.

THUISWERK

(N 55, 174b)

[Vraag N 55, 174b informeerde naar het woord „thuiswerk”. Zie WBD dl. II, afl. 3, p. 806 (lemma „thuiswerk”) en het lemma „thuiswerker”.]

thuiswerk: K 174, 204, L 237; *tawswéèrək*, L 257; *taoəswèrk*, I 268; *taoəswèrək*, K 330; nr. 1355: ABN thuiswerk (VD); „op sommige winkels geven ze thuiswerk mee voor in 't zwart achter de uren af te maken; dien baas geeft veel thuiswerk mee met zijn gasten!”, Vanherp.

-0.4. Werkkleding

VOORSCHOOT

(N 55, 183; Lemmens)

[Zie VD s.v. „voorschoot”, „sloof” (I,2), „sloef” (I,1), het WNT en VD s.v. „scholk” en „schorteldoek” en Van Keirsbilck s.v. „schort”. De voorschoot behoorde vroeger tot de beroepskleding van de geschoolde vaklieden. Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg. De benaming „springlap” (Corn. Vervl.) zou wel eens een schertsende benaming kunnen zijn. Zie het lemma „springlap” („lap die om de romp van een mannelijk schaap gebonden wordt, zodat deze niet kan dekken”) in WBD dl. I, afl. 6 (p. 914-916). Zie ook Goossenaerts s.v. „springlapke”. In Gemert (L 207) spraken mannen die een schort voordeden vroeger schertsend van „[nə wirzák]” (weezak; een zak die de

1.1.2.5.

„weer” -de ram- als een soort schort werd omgebonden). Zie in dat verband ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1787, lemma „voorschoot”.]

voorschoot: *vóschoeæt*, I 268; *vuschōēwat*, P 149; *vuskōējt*, O 69a; **timmersloof:** *timmərslóóf*, L 207; **sloof:** *sloof*, L 200, 237; *slóóf*, L 152, 200a, 243; **sloef:** K 204; *slōef*, K 241a; **schort:** *skòrt*, L 279; *schòrt*, K 330; nr. 1171: ABN schort (VD), van een meubelmaker; „sommigste meubelmakers doen een clown aan, maar ik vind een schort toch nog altijd het gemakkelijkste”, Vanherp; **schortje:** K 174; **scholk:** *skòllək*, L 279; **springlap:** *springlap*, schort die de timmerlieden, wagenmakers, enz. zich voorbinden, Com. Vervl.

OVERALL

(N 55, 183)

[Zie VD s.v. „overall”, „salopette” en „ketelpak”. Volgens VD (Frans) betekent „salopette” overall, werkpak, ketelpak. Vgl. in verband daarmee en i.v.m. de benaming „clown” de benamingen „bavettebroek” en „halve clown” in het lemma „werkbroek”. De respondent van P 41a zegt: overall = salopette = clown. Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg. De timmerlui, schrijnwerkers en meubelmakers droegen vroeger een „voorschoot”. De overall is het kledingstuk van „machienmannen en manoeuvres” (zie lemma „ongeschoolde werkkraft”) zegt Vanherp s.v. „clown”.]

overall: K 146, 147, 174, 204, L 200, 237, 279; *oovəral*, O 69a; *oovvəral*, L 257; *ovvəral*, K 241a, L 200a; *ovvəral*, L 207; *òjvəral*, P 149; *ujvəral*, P 41a; **ketelpak:** K 174; **salopette (fr.):** *sàlópét*, P 41a; **clown:** *kloon*, O 69a; *klóón*, I 268; *klōōn*, K 276; *klaown*, P 41a, 149; *klaow(n)*, K 330, nr. 323: ABN overall (VD); „machienmannen en manoeuvres hebben mees-tendeels ’ne clown aan, maar ’ne meubelmaker werkt gemakkelijker met een schort”; vgl. Eng. clown, Fr. colon, Lat. colonus (boer), Vanherp.

WERKBROEK

(N 55, 183; Lemmens)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg. Zie het lemma „werkbroek” in WBD dl. II, afl. 3 (p. 666) en afl. 6 (p. 1787-1788). Zie WBD dl. II, afl. 4, p. 884 („ribfluweel/(koord-)manchester”) en p. 891 („turks leer”). Zie VD (Frans) s.v. „bavette” (bovenstuk van schort of tuinbroek). Vgl. ook i.v.m. het type „halve clown” het lemma „overall”.]

werkbroek: O 69a; **bretelbroek:** K 204; **turksleren broek:** *turkslaerə bröök*, K 141; **manchesterse broek:** *məsjàstərsə bröök*, L 279; **manchesterse boks:** *məsjàstərsə bóks*, L 207; **blau-**

we broek: *blàà broek*, I 268; *blààw brók*, K 276; **boks:** *bóks*, L 243; de volgende twee typen zijn werkbroeken met een bovenstuk (vgl. VD s.v. „salopette” = tuinbroek; vgl. het lemma „overall”): **bavettebroek:** *bavetbroek*, O 69a; **halve clown:** *alvə kloon*, O 69a.

WERKJASJE

(N 55, 183)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg.]

frakje: *frakskə*, K 204; blauw - *frékskə*, K 276.

WERKKIEL

(N 55, 183; Lemmens)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg. De respondent van K 141 noemde de combinatie boezeroen en „turksleren broek”.]

werkkeel: *wérrəkeejl*, L 257; **kiel/keel:** L 237; *kiël*, L 279; *kiël*, L 243; *kīejl*, P 41; *kéél*, I 218; blauwe - K 174; **kieltje/keeltje:** *kiëlkan*, O 69a; *keeltja*, I 268; **boezeroen:** *bazzərōēn*, K 141.

WERKHEMD

(N 55, 183)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg.]

werkhemd: *wérrəkhémt*, L 257.

WERKVEST

(N 55, 183)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg. De respondent van L 207 merkte op dat sommigen een „manchesterse boks” en een vestje droegen.]

vestje: *vésja*, L 207.

STOFJAS

(N 55, 183)

[Vraag N 55, 183 informeerde naar de kleding die men tijdens het werk droeg.]

stofjas: K 174, L 237; **cache-poussière (fr.):** *kásjpoēsjeér*, P 41; **werkjas:** *wérrəkjas*, L 257.

-0.5. Bedrijfsruimte, werkplaats

TIMMERBEDRIJF

(N 55, 177a)

[Vraag N 55, 177a informeerde naar „EEN timmerbedrijf”. Omdat het onbepaalde lidwoord „een” ervoor stond, wordt „timmerbedrijf” door de respondenten waarschijnlijk concreet opgevat

als een „inrichting voor de uitoefening” van het timmerwerk (zie VD s.v. „bedrijf”, 4). Zo’n inrichting heeft weer verschillende afdelingen, zoals de „werkplaats”, „magazijn/bergruimte” (zie die lemmata) etc. Het is niet onmogelijk dat sommige respondenten „bedrijf” meer algemeen hebben opgevat (zie VD s.v. „bedrijf”, 2 en 3). Quickenborne (p. 14) zegt i.v.m. „timmerbedrijf”: „Het timmermansbedrijf is een bedrijf waar allerlei timmer- en schrijnwerk wordt uitgevoerd”. Zie de toelichtingen bij de lemmata „timmerman” en „schrijnwerk”.]

timmerbedrijf: K 146, 174, L 237, 257; *tim-mærbædréj*, L 200a, 207, 279; *tim-mærbædréj*, L 243; **machinaal timmerbedrijf:** *másjĕnaol timmærbædréj*, L 279; **timmerzaak:** *tim-mæ-rzæok*, K 147; **schrijnwerkerij:** K 204; *schréén-wárkæré*, P 149; *schraoæn-wérkæraoæ*, I 268; *schrajn-wér?æraj*, K 241a; *skraajn-werkæraaj*, O 69a.

MEUBELMAKERSBEDRIJF

(N 55, 177b)

[Vraag N 55, 177b informeerde naar „EEN meubelmakersbedrijf”. Omdat het onbepaald lidwoord „een” ervoor staat, wordt „meubelmakersbedrijf” door de respondenten waarschijnlijk concreet opgevat als een „inrichting voor uitoefening” van het meubelmakerswerk (zie VD s.v. „bedrijf”, 4). Zo’n inrichting heeft weer verschillende afdelingen, zoals de „werkplaats”, „smetterij”, „zagerij” (zie die lemmata) etc. Het is niet onmogelijk dat sommige respondenten „bedrijf” meer algemeen hebben opgevat (zie VD s.v. „bedrijf”, 2 en 3). Vanherp geeft aan het woord „meubelmakerij” twee betekenissen: „meubelfabriek” (nr. 874) en „meubelindustrie” (nr. 875). Vgl. ook het lemma „timmerbedrijf”. Quickenborne (p. 15) zegt i.v.m. „meubelmakersbedrijf”: „Een meubelmakerij is een bedrijf waar enkel meubels geconstrueerd worden”. Zie de toelichtingen bij de lemmata „timmerman”, „schrijnwerker” en „meubelmaker”.]

meubelmakersbedrijf: L 237; *méubælmaokærz-bædréj*, L 200a, 207; **meubelbedrijf:** *mujbælbæ-drijf*, L 257; **meubelfabriek:** *meubælfæbrĕk*, O 69a; *meubælfæbrĕk*, L 279; *mèùwbælfæbrĕk* (of: *mèùjbæl-?*), K 330; nr. 871: ABN meubelfabriek; indien er meer dan 10 werknemers zijn, spreekt men van een meubelfabriek of „’ne grote winkel”; zijn er minder werknemers dan zal er heel zelden -meestal dan nog door oningewijden- van een meubelfabriek gesproken worden; „vroeger brandden er veel meubelfabrieken af tegen Nieuwjaar (ze gingen failliet)!”; ook: meubelen-fabriek, meubelmakerij, fabriek, meubelbedrijf, Vanherp; **fabriek:** *fæbrĕk*, K 330; nr. 469: ABN meubelfabriek (VD); „in ’t geplakt werk kunnen de klein winkels tegenwoordig niet meer con-

curreren tegen de grote fabrieken want daar leveren ze rechtstreeks van fabriek tot verbruiker”; ook: meubelmakerij, meubelenfabriek, Vanherp; **meubelmakerij:** K 204; *mòjbælmaòwækéé*, P 149; *méubælmaokæraaj*, O 69a; *méubælmaokæ-ræðæ*, K 276; *mèùbælmaokæraoæ*, I 268; *mèùwbælmákkæràà* (of: *mèùjbæl-?*), K 330; nr. 874: dim. meubelmakerijke; ABN meubelfabriek (VD); „in Mechelen zijn er nog veel klein meubelmakerijkes die nog niet modern zijn ingericht”; zie voor synoniemen s.v. „fabriek” en „meubelfabriek”, Vanherp; de volgende betekenisomschrijving wijkt af van wat meestal in dit lemma door de respondenten bedoeld zal zijn: *mèùwbælmákkæràà*, (of: *mèùjbæl-?*), K 330; nr. 875: ABN meubelindustrie (VD); „over enige jaren ging het slecht in de meubelmakerij en moesten de gasten drie, vier maand gaan doppen”; ook: meubelnijverheid, Vanherp.

MEUBELMAKERSBEDRIJF VOOR FIJNE MEUBELN

(N 55, 177c)

[Vraag N 55, 177c informeerde naar „een meubelmakersbedrijf dat fijne meubelen maakt”. Zie de lemmata „meubelmakersbedrijf” en „fijne meubelmaker”. Quickenborne (p. 15) zegt over „het meubelmakersbedrijf dat kunstige meubels vervaardigt”: „Onder kunstige meubels verstaat men bij ons meestal stijlmeubels. Vandaar dat men een bedrijf waar men zulke meubels maakt, een stijlmeubelmakerij noemt”.]

meubelmakerij voor stijlmeubelen: *meubæl-mowkæraaj veu stæjlmæubæln*, O 69a; **meubelmakerij:** K 204; *méubælmaokæràæ*, K 276; **meubelmakersbedrijf:** L 237; **meubelbedrijf:** *mujbælbædrif*, L 257; **ébénisterie (fr.):** *éébæn-istærië*, P 149; *éébænĕstæreëj*, K 330; nr. 447: „een ebenisterie was ’ne winkel waar dat ze fijn en schoon geplakte meubelen maakten”; Fr. ébenisterie, Vanherp.

WERKPLAATS

(N 55, 176; N 55, 178d; Lemmens)

[Vraag N 55, 176 informeerde naar „de werkplaats (van de timmerman, schrijnwerker en meubelmaker)”. Met de opgegeven benamingen kunnen bedoeld zijn: de werkruimte van een kleine zelfstandige timmerman, schrijnwerker of meubelmaker die niet veel andere ruimten tot zijn beschikking heeft, of een van de afdelingen in een groter „timmerbedrijf” (c.q. schrijnwerkersbedrijf) of „meubelmakersbedrijf” (zie die lemmata) waar de belangrijkste werkzaamheden worden verricht, terwijl er voor meer specialistische handelingen of doeleinden ook aparte ruimten zijn („smetterij”, „zagerij”, „magazijn/opbergruimte” etc.). Quickenborne (p. 16) zegt

1.1.2.5.

over de „werkplaats van de timmerman”: „in de werkplaats wordt eerst het ruwe hout bewerkt. Daarna worden de stukken bijeengevoegd waardoor het gewenste voorwerp verkregen wordt. Ramen, deuren, kasten, enz. worden op voorhand in de werkplaats geconstrueerd, vooraleer men ze gaat plaatsens”. Zie ook Deketelaere (p. 9), Van Keirsbilck s.v. „timmerhuis” en „timmerloods” en Scott en Aalders (p. 50-51; met afb.).]

werkplaats: L 237; *werkplaots*, K 147, 174; *wérrakplòts*, L 257; *wérrakplòjts*, P 41; **werkhuis:** L 152; *wèrrakhuis*, L 243; *wérkhöws*, L 200a; *wérkhaöjs*, L 207; *wérrakhöjs*, K 241a; *wérkhaöas*, I 268; *wérrakhöas*, K 276; *werkoojs*, O 69a; *wérkáás*, P 149; **werkwinkel:** K 146, 147; *werkwienkäl*, K 174; **winkel:** *winkäl*, (schoenmakers- en timmermanst.) winkel, werkplaats of huis van de baas waar een schoenmaker of timmerman werkt, op de winkel zitte; (...), De Bont; *wiënkäl*, K 330: nr. 1522: ABN winkel (vgl. timmerwinkel; VD), werkplaats van een ambachtsman; „als dien baas mijn voeten uithangt, begin ik direct op 'nen andere winkel; ik verander niet gaarne van winkel, 't is hier 'nen hele goeden boutique!"; ook: boutique, werkhuis, Vanherp; **atelier:** *attäljé*, K 204; *ättäljé*, P 41a, 149; omdat in het exemplaar van het boek van Vanherp dat de redactie ter beschikking stond p. 120 ontbreekt kan alleen de opgave zonder fonetische documentatie en zonder omschrijving gegeven worden: [*atelier*], K 330, Vanherp; **boutique:** *böžtjék*, K 330: nr. 252: ABN winkel (VD, 3), werkplaats van een ambachtsman; „die heeft bijkan al de boutiquen van Mechelen afgedaan, hij kan nieverans niet blijven!"; ook: werkhuis; Fr. boutique, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek: **timmerwerkplaats:** *timmärwérkpláts*, L 207; *timmärwérkplòts*, L 279; **timmerwinkel:** L 200, 237; *timmärwinkäl*, K 141, L 200a; *timmärwinkäl*, timmerwinkel, timmermanswerkplaats, De Bont; **meubelmakerij:** *meubälmowkëraaj*, O 69a; **schrijnwerkerij:** *skraajnwërkëraaj*, O 69a; *schràänwérrakëràà*, K 330; nr. 1177: ABN timmerwerkplaats, timmermanswinkel, timmerwinkel (VD); „schrijnwerkerijs zijn er niet zoveel meer als vroeger, omdat er bij den bouw hoe langer hoe minder schrijnwerk bij te pas komt"; ook: timmerfabriek, Vanherp.

MAGAZIJN/BERGRUIMTE

(N 55, 178a)

[Vraag N 55, 178a informeerde naar „de afdeling (in een timmer- of meubelmakersbedrijf) waar verschillende benodigdheden liggen opgeslagen”. Quickenborne zegt over het magazijn: „Dikwijls is dit qua omvang heel beperkt want elke werkman heeft zijn eigen zagen, schaven,

e.d. In het magazijn liggen eventueel sergeanten en minder gebruikelijk gereedschap”. Volgens Vanherp (zie s.v. „magazijn”) liggen daar diverse materialen.]

magazijn: K 147, L 237; *maggäzejn*, K 146, 174, 204; *mäggäzejn*, L 243; *mággäzejn*, L 207; *mággäzéén*, P 41; *magazaajn*, O 69a; *mággäzädän*, K 276; *magazaöän*, I 268; *mággäzàän*, K 330; nr. 841: dim. magazijntje; ABN magazijn (VD), bergplaats voor het hang- en sluitwerk, voor de lijn en andere materialen; „elke meubelmakerij heeft zijn magazijntje waar dat het ijzerwerk en het glas en de spiegels liggen”; Fr. magasin, Vanherp; **opslagplak:** *öpsláchplák*, P 149; **stapelplaats:** *staopälpléts*, K 241a; **kot:** I 268.

HOUTOPSLAGPLAATS

(N 55, 178b)

[Vraag N 55, 178b informeerde naar „de afdeling (in een timmer- of meubelmakersbedrijf) waar het hout ligt”. Quickenborne (p. 18) zegt over „de afdeling voor de houtvoorraad”: „Het houtmagazijn is meestal een open of gedeeltelijke open ruimte waar de houtvoorraad droog en luchtig opgeslagen wordt tot men een bepaalde houtsoort nodig heeft voor de constructie van een of ander voorwerp”. Zie ook de omschrijvingen van Vanherp (s.v. „hangar”) en Van Dam 27 (s.v. „werf”).]

houtloods: L 200; *outloots*, K 174; *höwtlofs*, L 279; *hawtlofs*, L 200a; **loods:** *lòts*, L 243; *lòts*, L 257; **hangar:** K 204; *án-gáár*, P 149; *án-gáár*, K 330; nr. 580: ABN houtloods (VD), overdekte plaats waar hout op elkaar gestapeld en gedroogd wordt; „de gasten en de cajous moeten het hout naar den hangar dragen als het hout moet gelost worden”; ook: houtmagazijn; Fr. hangar au bois, Vanherp; **houtmagazijn:** *haowt-mággäzéén*, P 41; *häutmággäzädän*, K 276; *aatmagazaajn*, O 69a; *àätmággäzàän*, K 330; nr. 614 (2): cfr. hangar, Vanherp; **houtschop:** *hawtschòp*, K 241a; **houtstek:** - met veel richels *háwtstèk*, L 207; **werf:** *werf*, L 180; „een stuk grond om zijn voorraad hout te kunnen opslaan”, Van Dam 27, p. 161, 162; **opslag:** L 237; **houtzolder:** K 147; *àätzöldär*, I 268; *houtzuldär*, K 146.

SMETTERIJ

(N 55, 178d)

[Afdeling in een timmer- of meubelmakersbedrijf waar men hout smet voordat men gaat zagen. Zie het lemma „smetten/afschrijven”. Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen”.]

smetterij: K 174.

ZAGERIJ

(N 55, 178c; N 55, 178d)

[Vraag N 55, 178c informeerde naar „de afdeling (in een timmer- of meubelmakersbedrijf) waar gezaagd wordt”. Dat gebeurt machinaal. Quickenborne (p. 19): „De zagerij is de afdeling in een (groot) timmerbedrijf waar het hout gezaagd wordt volgens de lengte en de vorm die vereist is voor de constructie van een voorwerp”. Zie de twee betekenisomschrijvingen van Vanherp s.v. „zagerij” (nr. 1553; nr. 1552: bij uitbreiding).]

zagerij: L 237; *zààgàrèj*, L 243; *záágàréé*, P 41; *zààwgàréé*, P 149; *zawgàraaj*, O 69a; *zaagàraoa*, I 268; *zaogàrej*, K 174; *zaogàréj*, L 200a, 207, 257, 279; *zaogàràa*, K 276; *zággàràa*, *záágàràa*, K 330; nr. 1553: ABN zagerij (VD), afdeling in een meubelfabriek waar de zaagmachines staan; „doet dat gesmet werk eens naar de zagerij voor uit te zagen”, Vanherp; bij uitbreiding: *zággàràa*, *záágàràa*, K 330; nr. 1552: afdeling van een meubelfabriek waar zich al de houtbewerkingsmachines bevinden; „bij ons staan er een stuk of vijf gasten in de zagerij voor het machienwerk”; ook: machienkot, machinezaal, machinebedrijf, machinekamer, Vanherp; **zaagkot:** I 268; met de volgende benaming wordt waarschijnlijk de „werkplaats” (zie dat lemma) bedoeld (wanneer men geen speciale ruimte voor het zagen heeft): **atelier:** *attaljí*, K 204.

MOTKOT

(N 55, 178d)

[Ruimte in een timmer- of meubelmakersbedrijf waarin het door afzuiging verwijderde zaagmeel en -stof terecht komt. Zie de lemmata „zaagsel” en „schuurstof”. Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen”. Zie VD s.v. „mothok” en „mot” (III,3) en Van Keirsbilck s.v. „mot”.]

motkot: *mòtkòt*, K 241a.

LIJMRUIMTE

(N 55, 178d)

[Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen (in een timmer- of meubelmakersbedrijf)”. Het is mogelijk dat de respondenten (die geen toelichting gaven) de ruimte bedoelen waarin meubel- c.q. houtonderdelen met lijm bestreken worden i.v.m. een constructie of met fieneer worden beplakt. Het is mogelijk dat die werkstukken daarna naar de „persruimte” gaan.]

lijmerij: K 174; **lijmkot:** K 276.

PERSRUIMTE

(N 55, 178d)

[Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen (in een timmer- of meubelmakersbedrijf)”. Het is mogelijk dat de respondenten (die geen toelichting gaven) een ruimte bedoelen waarin d.m.v. zwaarder of lichter klemgereedschap gelijmde houtverbindingen of gefineerde werkstukken worden samengeperst tot ze droog zijn. Zie de lemmata „klemgereedschap”, „klemgereedschap met spieën”, „lijmknecht/sergeant” en „lijmtang”.]

preskot: *preskot*, K 276.

MONTAGE-AFDELING

(N 55, 178d)

[De afdeling in een timmer- of meubelbedrijf waar de losse constructiedelen in elkaar worden gezet tot een eindprodukt. Zie de lemmata „monteren” en „meubelmonteur”. Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen”.]

montage-afdeling: *montaozja-[afdeling]*, K 174.

-.0.6. Organisatie

WERKGEVERSORGANISATIE

[Vgl. het lemma „eigenaar/baas”.]

bazenbond: *báázənbònt*, K 330; nr. 158: ABN patroonsorganisatie (VD) van de Mechelse „meubelmakersbazen”; „hij mag niet in de foire staan want hij is niet aangesloten in den bazenbond”; ook: werkgeversorganisatie, Vanherp.

VAKVERENIGING

syndicaat: *sěnděkáát*, K 330; nr. 1319: ABN syndicaat (VD, 2); „de meeste meubelmakers zijn aangesloten bij een syndicaat”; ook: vakbond (VD), vakvereniging, Vanherp.

-.0.7. Handel, in- en verkoop

MEUBELBEURS

[„Jaarbeurs voor de handel in meubelen” (VD s.v. „meubelbeurs”).]

meubelbeurs: *mèùwbalbéús* (of: *mèùjbal-?*), K 330; nr. 870: ABN meubelbeurs; „de meubelbeurs heeft dit jaar niet veel opgebracht: er was bijkan gene verkoop en het was maar dunnekes”; ook: foire, meubelsalon, Vanherp; **foire (fr.):** *fwáár*, K 330; nr. 484: ABN meubelbeurs; de Mechelse meubelbeurs heeft jaarlijks in februari plaats; „wij zijn al voor de foire aan 't werken;

1.1.2.5.

onzen baas heeft dees jaar 'ne goede stand in de foire; wij staan met vier nieuwe modellen in de foire"; ook: meubelsalon; Fr. foire du meuble, Vanherp.

MEUBELZAAK

meubelwinkel: *mèùwbəlwĭnkəl* (of: *mèùjbəl*-?), K 330; nr. 878: ABN meubelzaak, meubelmagazijn (VD); „in Mechelen aan de Statie zijn er veel meubelwinkels"; ook: winkel, Vanherp; **winkel:** *wĭnkəl*, K 330; nr. 1523: cfr. meubelwinkel; „dien baas werkt voor particulieren en voor winkels"; ook: meubelzaak, Vanherp.

HANDELSREIZIGER

reiziger: *rààzəgər*, K 330; nr. 1086: ABN handelsreiziger (VD, 2); „die nieuwe reiziger doet goed zijn best want hij heeft al veel binnengebracht"; ook: voyageur, Vanherp; **voyageur (fr.):** *vöējázèur*, K 330; nr. 1493: ABN handelsreiziger (VD); „'ne voyageur doet de meubelwinkels voor de meubelen van zijnen baas te verkopen; 'ne voyageur in hout gaat voor 'ne groten houtmarchand naar de fabrikanten om zijn hout te verkopen"; ook: reiziger; Fr. voyageur, Vanherp.

BESTELLING

bestelling: *bəstélĭəng*, K 330; nr. 179: ABN bestelling (VD); „als de bestellingen zo blijven binnenkomen, zal ik verplicht zijn van nog een paar gasten meer aan te nemen; sommigte winkels werken niet als op bestelling"; ook: commande (meer beschaafd), Vanherp; **commande (fr.):** *kòmándə*, K 330; nr. 330: bestelling (VD, 2); „er is deze week zoveel commande bijgekomen, dat we sommigte commandes hebben moeten afzeggen"; Fr. commande, Vanherp.

-0.8. Varia

SOCIALE LASTEN

[Zie VD s.v. „sociaal" („SOCIALE LASTEN, PREMIES; de bijdragen van de werknemers en werkgever voor de uitkering die de werknemer geniet op grond van de sociale wetgeving").]

sociaal wetten: zie i.v.m. het woord „tekken" in de volgende tekst Corn. Vervl. s.v. „takken" en „tekken" (= raken, aanraken, slaan): *sòsjáál wét-tə*, K 330; nr. 1233: sociale lasten die een meubelfabrikant moet betalen, o.a. kinderbijslag enz. ...; „dien baas is met zijn sociaal wetten niet in orde; als hij dees maand zijn sociaal wetten niet gaat betalen zullen ze hem wel tekken", Vanherp.

VAKANTIEGELD

[Vgl. het lemma „vakantie".]

verlofgeld: *vərlòfchél't*, K 330; nr. 1433: cfr. congégeld, congé, congé payé, betaald verlof, Vanherp; **betaald verlof:** *bətéúlt fərlòf*, K 330; nr. 181 (2): ABN vakantiegeld (VD); „onzen baas zal weer niet in orde zijn met zijn sociaal wetten want overal hebben zew hunlie betaald verlof al getrokken en wij hebben nog niets gezien"; ook: verlofgeld, verlof, congégeld, congé, congé payé, Vanherp; **verlof:** *vərlòf*, K 330; nr. 1432: cfr. verlofgeld, congégeld, congé, congé payé, Vanherp; **congégeld:** *kònzjéégélt*, K 330; nr. 335: ABN vakantiegeld (VD); „bij ons congégeld is van 't jaar weeral een pakske bijgekomen"; ook: verlofgeld, (betaald) verlof, congé, congé payé, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende typering (mv.) Van Dale (Frans) s.v. „congé" (2.1. ...; congés payés = doorbetaalde vakantie): **congés payés (fr.):** *kònzjéégéj péjéégéj*, K 330; nr. 337: ABN vakantiegeld (VD); „met uwe congé payé moet ge als meubelmaker niet te zot doen; ge moet er drie weken van leven"; ook: verlofgeld, (betaald) verlof, congé, Vanherp; **congé (fr.):** *kònzjéégéj*, K 330; nr. 334: ABN vakantiegeld (VD); „wijlie hebben onze congé nog niet getrokken en op een ander wel"; ook: verlofgeld, (betaald) verlof, congégeld, congé payé, Vanherp.

VAKANTIE

betaald verlof: *bətéúlt fərlòf*, K 330; nr. 180 (1): ABN vakantie, betaald verlof (VD, 4); „in het betaald verlof wordt onze winkel voor drie weken gesloten"; ook: verlof, congé, congé payé, Vanherp; **verlof:** *vərlòf*, K 330; nr. 1431: cfr. congé, betaald verlof, congé payé, Vanherp; zie i.v.m. de volgende typering (mv.) Van Dale (Frans) s.v. „congé" (2.1. ...; congés payés = doorbetaalde vakantie): **congés payés (fr.):** *kònzjéégéj péjéégéj*, K 330; nr. 336: ABN vakantie, verlof (VD); „twee mannen van 't fabriek zijn dees jaar in congé payé naar de zee geweest"; ook: congé, betaald verlof; Fr. congé payé, Vanherp; **congé (fr.):** *kònzjéégéj*, K 330; nr. 333: ABN vakantie, betaald verlof (VD); „hebben bij jullie de meubelmakers hunlie congé ook in de tweede helft van juli?"; ook: verlof, congé payé; Fr. congé, Vanherp.

-1. Hout

[Deze paragraaf had eigenlijk moeten gaan over de terminologie van de HOUTZAGER (die boomstammen tot planken zaagt). Vanwege tijdgebrek is daarvan afgezien. Het had toen geen zin meer deze paragraaf het opschrift „houtzager" te ge-

ven. In deze paragraaf met het opschrift „hout” wordt slechts een klein gedeelte van de terminologie van de houtzager (dat deze overigens gemeenschappelijk heeft met andere houtbewerkers) opgenomen. Er is echter d.m.v. vragenlijst N 50 voldoende materiaal verzameld voor een eventueel in de toekomst te maken aflevering over de terminologie van de houtzager met verdere paragrafen en subparagrafen als: algemeen; eigenschappen, structuur en kwaliteit van hout; gebreken en ziekten; delen van de boom (stam, schors, wortels, kruin etc.); kappen c.q. omzagen; wateren en klieven van de stam; korten; afkappen van de zijanten; smetten; de zaagstelling; op de zaagstelling plaatsen van de stam; zagen en drogen van planken; zagen van latten; machinaal zagen; maatbenamingen.]

-1.1. Houtbenamingen (naar gebruik, kwaliteit en herkomst)

TIMMERHOUT/BOUWHOUT

(N 55, 181b)

[Vraag N 55, 181b informeerde naar benamingen voor „al het hout dat bij de bouw van een huis gebruikt wordt”. Zie Quickenborne (p. 27-28). Bruinsma verwijst s.v. „timmerhout” (I) naar „werkhout” („alle houtsorteringen, geschikt voor ander gebruik dan brandhout”).]

timmerhout: L 237; *timmarhawt*, L 257; *tīmmāraat*, O 69a; **bouwhout:** *baawhòwt*, L 279; *bawhawt*, L 243; *bòwhawt*, L 200a, 207; *bòwháwt*, L 207; *bouwhout*, allerlei hout dat aan den bouw van een huis gebruikt wordt, zoals balken, gordingen, kepers, juffers, enz., Corn. Vervl.A.; **hout voor de bouw:** *aat veu dan baa*, O 69a; **dakhout:** *dakhawt*, K 241a; **bestekhout:** - voor de meubelmaker *bāstekowt*, K 174; **schrijnwerkershout:** *skraajnerkōrsaat*, O 69a; **hout:** *àt*, I 268; - voor de schrijnwerkerij *hawt*, K 241a; **houtwerk:** K 204; **bouwgerief:** *bouwgerief*, hout dat dienstig is om te bouwen; op dieë' koopdag is veel bouwgerief verkocht, Corn. Vervl.; **materiaal:** *mateeriejaol*, K 146.

SLECHT TIMMERHOUT

(N 50, 5a; N 53, 238; Lemmens)

[In dit lemma gaat het om (schertsende) benamingen van timmerhout van onbepaalde of mindere kwaliteit. Zie het WNT bij „waaibomenhout” (s.v. „waaiboorn”) en s.v. „waaiboorn” (4) en VD s.v. „waaibomehout”. Vraag N 50, 5a luidde: „Kent u ironische uitdrukkingen wanneer iemand vraagt: Wat is dat voor hout?” Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”. Zie verder Deketelaere (p. 183) en Jonckheere (p. 140). Opmerkingen: i.v.m. „waaiboornhout”:

minderwaardig (O 153); i.v.m. „waaibomehout”: het zwarte bandenhout met katjes dat boven sloten groeit (L 180); i.v.m. „kornoeljehout”: vgl. VD s.v. „kornoeljehout” en „kornoelje” en Heukels p. 75.]

waaiboornhout: K 157a, 177; *wojboemaat*, O 153; **waaibomehout:** *waajboornowt*, K 174; dat is -, als ge er op schijft dan stinkt het (L 180): *wèjboornhawt*, L 180; *waobōjmanaat*, O 69a; *waobōemānāt*, K 330; nr. 1496: ABN waaibomehout (VD); „dat is weer van dat waaibomenhout: als ge erop ruist dan blinkt het en als ge erop schijft dan stinkt het!; waaibomenhout komt van Kassemasse waar de kleerkassen op de bomen wassen!”; Vanherp; *wōebōemānóót*, Goe-mans; *waaiboornhout*, als iemand vraagt van welk hout iets gemaakt is, dan antwoordt men soms met de volgende grove scherts: „van waaiboornhout ... als g'er op schijft, dan stinkt 'et, en als ge 't aflekt, dan blinkt 'et”, Corn. Vervl.; **waaierhout:** -, als ge er op schijft, dan stinkt het: K 141; **boerenlullenhout:** *bōerrālullanháwt*, L 207; **kornoeljehout:** het lijkt wel - *knōēlījēnhawt*, L 200a; de volgende benaming (afk. uit N 53, 238) is volgens de respondent een wat ironische benaming voor behakt hout van dennen, populieren en eiken: **wilde mensenhout:** *wildā mēnsēnhawt*, L 200a.

HARD HOUT

(N 50, 86a)

[Vraag N 50, 86a informeerde naar „bijzondere woorden of uitdrukkingen voor: hard hout”. De vraag werd gesteld n.a.v. Vanherp s.v. „hard hout”, „harde duivel”, „marmel” en „merbel”. De respondenten gaven geen bijzondere woorden of uitdrukkingen op; die zijn afkomstig uit Vanherp en Corn. Vervl. Zie ook het type „duvel” in het lemma „ruwheid van de gezaagde plank”. De vraag informeerde dus NIET naar „hardhout”. Zie VD s.v. „hardhout” en Scott en Aalders (p. 266) s.v. „hardhout” („Een botanische term, gebruikt voor loofbomen. Dit hout hoeft niet beslist 'hard' te zijn”). Vgl. Van Keirsbilck s.v. „hard hout”.]

hard hout: K 188a, L 177, 200; *hárt hòwt*, L 180; *hart òwt*, K 157a, 176; *art owt*, K 174; *hárt hawt*, L 200a; *hárt háwt*, L 207; *et aat*, O 69a, 153; *ét àt*, K 330; nr. 586: ABN hard hout; „palm en massieven teak is heel hard hout”; ook: marbel, marmel, harden duivel, Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek: **hard eiken:** *hart ééjka*, L 235; **duurzaam (hout):** bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: K 157a, 176; **harde duivel/duvel:** *herten duvel*, zie s.v. „duvel”; harden duvel van hout (hout dat moeilijk bewerkt), enz. Corn.; *éttān déúwval* (of: - *déújval?*), K 330; nr. 585: ABN hard hout; woord behorend tot de gevoelstaal; „dat hout is

1.1.2.5.

zo 'nen harden duivel, dat ge het bijkan niet kunt schaven"; ook: marbel, marmel, arduin, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benamingen Franck-Van Wijk s.v. „marmel“: **marmel/mermel**: *mérmal*, K 330; nr. 849: woord dat behoort tot de gevoelstaal; ABN hard hout, dat vergeleken wordt met marmel; „dat hout is precies marmel zo hard“; ook: harden duivel, arduin, Vanherp; **marbel/merbel**: *mérbəl*, K 330; nr. 848: zie marmel, Vanherp.

NAALDHOUT (DIVERSE SOORTEN)

(N 50, 1a; N 50, 1f; N 50, 1f 1; N 50, 1f 2; N 50, 1j; N 75, 81a; v.d. Watering; Lemmens)
[De vragen informeerden naar „naaldhout in het algemeen” (N 50, 1a), „dennehout” (N 50, 1f), „dennehout van de fijne den” (N 50, 1f 1), „dennehout van de grove den” (N 50, 1f 2) en „andere naaldhoutsoorten” (N 50, 1j). Vraag N 75, 81a informeerde naar „de bomen die naalden hebben i.p.v. bladeren (naaldboom, kegeldrager etc.?)”, maar leverde ook houtbenamingen op. In dit lemma worden alleen de algemene benamingen voor naaldhout gegeven en enkele min of meer specifieke benamingen waarvan de betekenis niet steeds geheel duidelijk is. Zie ook de lemmata „europees grenehout”; „pitchpine (amerikaans grenehout)”, „oregon pine (amerikaans grenehout)”, „vurehout” en „larikshout”. Bij Van Keirsbilck worden s.v. „hout” de diverse houtsoorten opgesomd. V.d. Watering (p. 9) noemt als hoofdsoorten van het hout: naaldhout („zacht hout” of „wit hout”) en loofhout. De voornaamste naaldhoutsoorten zijn volgens v.d. Watering vurehout (vuren, witte delie, witte deel), grenehout (grenen, rode delie, grein) en dennehout (dennen, deen, denen). Volgens Scott en Aalders (p. 267) is „zacht hout”: „Een botanische term gebruikt voor naaldbomen. Het hout ervan is niet noodzakelijkerwijs 'zacht'”. De „zachthoutsoorten” worden door Scott en Aalders op p. 235 behandeld. Zie verder Heukels, p. 1 (Abies), p. 182 (Picea) en p. 183-184 (Pinus) en VD s.v. „spar” (I) en „den” (I). Er wordt in dit lemma niet geprobeerd een wetenschappelijk verantwoorde indeling aan te brengen aangezien het materiaal teveel onduidelijkheden bevat en de tijd ontbreekt. Volstaan wordt met enkele kanttekeningen bij de diverse benamingen. „withubout” is volgens VD (2) „licht timmerhout, grenehout”. Bij „dennehout” werd opgemerkt: „meestal zei men masten” (L 177, 200); „van Duitse, Zweedse, Noorse en Finse den” (L 200a). Zie i.v.m. de benaming „groeve den/groveden” VD s.v. „den” (I; „de grove den; Pinus silvestris”) en Heukels p. 184 (5. Pinus silvestris). Weijs (p. 25) zegt: „Het bekende grenehout komt van de grove den of pijnboom”. De respondent van K 174 merkte bij „groeve den” op:

„met grote propfen, muscovie”. Bedoeld wordt waarschijnlijk de „zeeden”. Zie Heukels p. 184 (Pinus Pinaster Ait. = Moscovische den = zeeden) en VD s.v. „zeeden” (Pinus maritima, ook grove mast of moscovie). De respondent van K 174 zegt dat „blauwe den” goed hout is. Zie i.v.m. de benaming „zilverden” Heukels (p. 1) onder „Abies Tourn.”: „1. Abies alba Mill. Zilver-spar” (een van de benamingen is „zilverden”). Zie verder VD s.v. „zilverspar”. Zie i.v.m. de benaming „Weymouth” Heukels (p. 183-184) onder „Pinus Tourn.”: „6. Pinus Strobus L. Weymouthden”. Zie i.v.m. de benaming „deel” Van Keirsbilck s.v. „deel” en „delie”. Zie i.v.m. de benamingen „mastehout” en „masten” de opmerking van de respondent van L 177-L 200 bij de benaming „dennehout”. De respondent van K 157a-K 176 zegt dat „masten” inlands is. Zie ook Heukels (p. 1, 182, 184). Zie i.v.m. de benaming „fijnspar” Heukels p. 1 (onder „Abies alba Mill.” = zilverspar; twee van de benamingen zijn „fijne den” en „fijne spar”) en p. 182 (onder „Picea excelsa Lmk.” = spar; twee van de benamingen zijn „fijne den” en „fijne spar”). Zie i.v.m. de benaming „ceder” VD en Scott en Aalders (p. 235 en 244-245).]
De volgende benamingen (afkomstig uit: N 50, 1a; N 75, 81a; v.d. Watering) zijn algemeen: **naaldhout**: K 193; *naaltowt*, I 79; *nòlthòwt*, K 265, 268; *naalthawt*, L 200a; *nòlthawt*, L 263; *nòltháwt*, L 207; *naolthawt* (of: *nolt*-?), L 244; **zachthout**: *zachtowt*, I 79; **without**: *witowt*, I 79; de volgende benamingen zijn min of meer specifiek: de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a (L 177 en L 200), N 50, 1f (L 200a en L 207) en monografisch materiaal: **dennehout**: *dénmnhawt*, L 200a; *démnhawt*, L 177, 200; *dénmnháwt*, L 207; *déénménéét*, Goemans; *denenhout*, zie deen, Corn. Vervl.; de volgende benaming (een als zn. gebruikt bn.) is afkomstig uit N 50, 1a (K 157a, 174, 176; L 200a), N 50, 1f (K 174), v.d. Watering (I 79; K 141; L 244), Lemmens (L 152) en Corn. Vervl.: **dennen**: I 79, K 141, 157a, 174, 176, L 152, 244; *dénmā*, L 200a; *denen*, zie deen, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f en 1f 1 en monografisch materiaal: **den**: L 263; *deen*, (zachtl. e), dennehout (ook: den, dennneboom); bois de sapin; de timmerliê gebruiken hier veel deen; ook: denenhout (zuiden der Kempen; ook in Brab.), Corn. Vervl.; *dééjn*, K 330; nr. 373: ABN dennehout (VD), algemene benaming voor de verschillende dennehoutsoorten; „in deen zijn geweldig harde weren!; ge hebt roden en witten deen”; ook: dennen, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 1 en Lemmens (L 152): **fijne den**: K 174, L 152; *féjnān dén*, L 207; *faajn'n deen*, O 69a; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 2 en Lemmens (L 152): **groeve den/groveden**: de respondent van K

194 bedoelt met deze benaming (hout van) een Moskovische den (*Pinus Pinaster* Ait. = zeeden, volgens Heukels, p. 184): type grove den: L 152; *grònvàn dén*, L 177, 200, 207; type groffe den: K 174; *groffàn deen*, O 69a; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 50, 1j: **zeeden**: L 263; **corsikaanse den**: L 263; **blauwe den**: K 174; **zilverden**: *zilvården*, L 263; met de volgende benaming wordt waarschijnlijk (het hout van de) Weymouthden (*Pinus Strobus*) bedoeld: **weymouth**: *wèjmoes*, L 263; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a en 1f: **deel**: *del*, O 153; **grein**: *grein*, deel, green, Noordsch dennenhout; er is witte en roode grein; de timmerlie gebruiken tegenwoordig veel grein, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a, b, c, d, e, f, g (K 188a), N 50, 1a en 1f 1 (L 177, 200) en monografisch materiaal: **maste-hout**: *mastånowt*, K 188a; *mastånhawt*, L 177, 200; *màastånháwt*, mastenhout, dennenhout, De Bont; *mastenhout*, dennenhout, Corn.; *mastenhout*, dennenhout, Goossenaerts; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a en 1f: **mast-hout**: *mastowt*, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a (een als zn. gebruikt bn.) en monografisch materiaal (bn.): **masten**: K 157a, 176, L 177, 200; *masten*, dennen, Fr. de sapin; 'en maste' plank, masten hout, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1a en 1f: **mast**: L 180; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 2: **grove mast**: *grònvà mast*, L 177, 200; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 1 (L 263, O 153), N 50, 1f 2 (O 153) en N 50, 1j (O 69a): **spar**: L 263; *spéér*, O 69a, 153; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 1: **fijnspar**: K 157a, 176; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 1f 2: **grofspar**: K 157a, 176; de volgende drie benamingen zijn afkomstig uit N 50, 1j: **hoogspar**: *owchspéér*, O 69a; **blauwspar**: L 263; **ceder**: *seedar*, L 263; de volgende twee benamingen (uit Lemmens en monografisch materiaal) geven de herkomst aan: **hollands hout**: L 152; **noords hout**: *noordsch hout*, (zie s.v. noordsch), greinen en dennen hout dat uit het Noorden, uit Rusland en Scandinavië komt, Corn. Vervl..

EUROPEES GRENEHOUT

(N 50, 1b; N 50, 1j; Lemmens; v.d. Watering) [Vraag N 50, 1b informeerde naar „grenehout (rode den)”; N 50, 1j naar andere naaldhoutsoorten. In dit lemma wordt met de diverse benamingen vermoedelijk meestal het hout van de „*Pinus sylvestris*” (grove den, grove spar, mastspar) bedoeld en misschien soms het hout van de „*Pinus pinaster*” (zeeden, Frans grenen). Zie Heukels (p. 284). Zie verder de lemmata „pitchpine (amerikaans grenehout)” en „oregon pine (amerikaans grenehout)”. Scott en Aalders (p. 235,

248-249) spreken van „Europees grenen” (*Pinus sylvestris*). Zie verder Van Keirsbilck s.v. „grenehout”, Bruinsma s.v. „grenehout”, Theuwissen (p. 270) en Weijs (p. 25). De respondent van K 157a-176 merkt bij de benaming „grenen” op: „Zweeds”; bij „grove den”: „inlands”. Merkwaardig is dat Jonckheere (p. 120) en Follet (p. 5; zie de benaming „den”) i.v.m. „grenehout” spreken over het hout van „de zilverspar of de witte den”. Zie Heukels (p. 182) onder „*Picea excelsa* Lmk.” (= spar; twee van de benamingen zijn „witte denneboom” en „zilverspar”; vgl. Heukels (p. 1) onder „*Abies alba* Mill.” (= zilverspar; één van de andere benamingen is „zilverden”).]

grenehout: *gréénånhawt*, L 200a; **grenen**: K 157a, 174, 176; *greena*, K 141, L 152, 180, 207, 263; **rode deel**: *rōējn deel*, O 69a; *rōen del*, O 153; **noorse deel**: *nursån del*, O 153; **rode den**: *rōējn deen*, O 69a; *rōējn dééjn*, K 330; nr. 1101: ABN grenehout (VD), hout van de *Pinus sylvestris*, familie der Pinaceae; „roden deen wordt veel gebruikt in de schrijnwerkerij en ook voor de schoolmeubelen”; ook: rood dennenhout, grene(n)hout, greinenhout, Vanherp; **grove den**: K 157a, 176; **den**: L 263; *déén*, O 156, Follet p. 5-6.

PITCHPINE (AMERIKAANS GRENEHOUT)

(N 50, 1c; Lemmens)

[Vraag N 50, 1c informeerde naar „pitchpine (Amerikaans grenehout)”. In dit lemma wordt met de diverse benamingen vermoedelijk meestal het hout van de „*Pinus rigida*” bedoeld (zie Van Keirsbilck s.v. „Amerikaans grenehout”, p. 28 en 528 en Theuwissen, p. 276), maar ook het hout van andere pinus-soorten (zie VD s.v. „pitchpine” en „grenen” (II) en Deketelaere, p. 171; Vanherp noemt de „*Pinus palustris*”, familie der Pinaceae) kan bedoeld zijn. Zie ook Scott en Aalders p. 249.]

pitchpine: *pitspajn*, L 200a; *pitsjpēñ*, L 152; *pitspiēñ*, K 141; *piētspiēñ*, L 207; *spikspien*, L 177, 200; *spiēkspiēñ* (of: *spikspin?*), O 153; *spitspin*, K 174; *spiētsponn*, O 69a; *piētsjpiēñ*, K 330; nr. 996: ABN pitchpine (VD), hout van de *Pinus palustris*, familie der Pinaceae; „voor schoolmeubelen wordt al eens pitchpine gepakt”; ook: spitchpine, Amerikaans grenen (hout), Amerikaanse pijn, Amerikaanse pitchpine; Eng. pitch-pine, Vanherp; *sjiētsjpiēñ*, K 330; nr. 1260: ABN pitchpine (VD); „voor deuren en ramen is spitchpine zeker zo sterk als eik”, Vanherp; *spitspijn.*, Amerikaans dennenhout, pitch-pine, Corn. Vervl.A.; *spitspin*, O 158, pitchpine, Follet p. 6; **amerikaans grenen**: K 157a, 176, L 263; *ameerikaans greena*, L 177, 200; *amirēkaans greena*, L 180; *amirēkaans gréén*, L 200a.

1.1.2.5.

OREGON PINE (AMERIKAANS GRENEHOUT)

(N 50, 1d; N 50, 1j; Lemmens)

[Vraag N 50, 1d informeerde naar „oregon pine (Amerikaans grenehout)”; N 50, 1j naar andere naaldhoutsoorten. In dit lemma wordt met de verschillende benamingen het hout van de „Pseudotsuga (menziesii)” bedoeld, afkomstig uit Noordwest-Amerika (m.n. de staat Oregon) en het zuidwesten van Canada. Zie VD s.v. „oregon” („grenehout uit de staat van die naam”) en s.v. „spar” (4.: Pseudotsuga = douglasspar), Scott en Aalders (p. 235, 248-249), Vanherp s.v. „oregon” (zie daar de andere benamingen met Douglas) en Weijs (p. 27 over de „Douglaspar”).]

oregon pine: *òrragón pajn*, L 200a; *óórágón pien*, L 177, 200; *ooriějòn piěn*, K 141; *oriějòn piěn*, L 207; **oregon:** K 157a, 174, 176, O 153; *orrágon*, O 69a; *ooriějòn*, L 152; *òrragòn*, K 330; nr. 951: ABN oregon; dennehoutsoort uit Noord-Amerika; hout van de Pseudotsuga menziesii, familie der Pinaceae; „Oregon wordt in de meubelmakerij niet zo wreed veel verwerkt maar wel veel in de schrijnwerkerij voor binnendeuren en voor gemeen plakwerk”; ook: Oregon pine, Douglas fir, Douglas Columbia pine, British Columbian pine, Douglas spruce, Vanherp; **amerikaans grenen:** L 263; **douglas:** *doeglas*, L 263; *döëglas*, L 207.

VUREHOUT

(N 50, 1e; Lemmens)

[Vraag N 50, 1e informeerde naar „vurehout (witte den)”. In dit lemma wordt met de diverse benamingen het „hout van de fijne spar (Picea Abies excelsa), inz. dat uit N. en O.-Europa” (VD) bedoeld. Zie Heukels p. 1 (2. Abies excelsa Poir.) en p. 182-183 (Picea excelsa; zie daar de vele benamingen, o.a. „deel”). Zie verder Bruinsma s.v. „vurehout”, Weijs (p. 24: vuren of vurehout, afkomstig van de fijnspar), Van Keirsbilck s.v. „vurehout” (in W.-VI. „witte delie, witte deel”) en Deketelaere (p. 168: „wit naaldhout noemt men bij ons algemeen witte delie”; ook: „witte deel”). De respondenten merken op: i.v.m. „vurehout”: „Duits, Pools, Hongaars, Fins, Zweeds is het beste” (K 174); i.v.m. „pools vurehout”: „is lossier dan gewoon vurehout; de snelle groei veroorzaakte grove was, dus dikke jaarringen” (L 177 - L 200).]

vurehout: *vuurənowt*, K 174; *vüürənowt*, K 157a, 176; *vüürənhawt*, L 177, 200; *vüürrənhawt*, L 200a; *vüürrənháwt*, L 207; **vuren:** K 157a, 176, L 263; *vüürə*, K 141, L 152, 180; **pools vuren:** *póóls vüúra*, L 177, 200; **spar:** *spéér*, O 153; **witte den:** *wiëttən dééjn*, K 330; nr. 1527: ABN vurehout (VD), hout van de Pi-

cea abies (= Picea excelsa), familie der Pinaceae; „witten deen is heel gemenen deen die veel voor 't binnenste van blokplaten genomen wordt”; ook: wit dennenhout, vure(n)hout, pijnhout, vuren, Vanherp; **witte deel:** *witn del*, O 153; *wüütin deel*, O 69a.

LARIXHOUT

(N 50, 1g; Lemmens)

[Vraag N 50, 1g informeerde naar het „hout van lurk of larix”. Zie het WNT s.v. „lariks” (andere benamingen o.a. „laris” en „larius”; larix decidua), VD s.v. „lariks” 1 en 2 (larix decidua), „lork”, „lorkeboom”, „lorkehout” en „lerk”, Heukels (p. 135: 1. Larix decidua Mill. = lork; 2. Larix europaea D.C., zie 1.; 3. Larix larix Karst., zie 1.), Scott en Aalders (p. 235, 248-249: Europese lariks = Larix decidua), Van Keirsbilck s.v. „lorkenhout” („gewone larix”: Larix Europaea; „Amerikaansche larix”: Larix Americana) en Weijs (p. 26: „lariks” of „lork”).]

lariks (larik, laris, larius): L 152; *lááriks*, L 263; *láriks*, L 177, 200, 200a, 207; *laariëks*, O 69a; *lárik*, L 180; *laris*, O 153; *laariüüs*, O 69a; **lork:** K 157a, 176; *lurk*, K 174; **lorken:** *lorkə*, K 174; *lurkən*, K 157a, 176; **lerken:** *lèrkə*, K 141.

EIKEHOUT (ALGEMEEN)

(N 50, 2a; v.d. Watering)

[Vraag N 50, 2a informeerde naar „eikehout”. Zie Heukels (p. 205-206: Quercus L.; diverse soorten en benamingen), Van Keirsbilck s.v. „eikenhout” (diverse soorten en benamingen), Scott en Aalders (p. 167, 169, 226, 233, 248, 250), Weijs (p. 12) en Theuwissen (p. 270). Vanwege tijdgebrek werd geen materiaal uit znd 20, 7a („hoe noemt men: eikehout?”) opgenomen. Zie ook de lemmata „eiken”, „eikehout (soorten)” „wagenschot” en „wagenschotten (bn.)”.]

eikehout/ekehout: *ejkanowt*, K 188a; *èèjkəhawt*, L 177, 200, 200a; *éékənhawt*, L 263; *éékənaat*, O 286a; *aajkənaat*, O 69a; de volgende variant wordt door oudere boeren gerealiseerd volgens de respondent van L 177-200 (de houtzager zegt: èèjkə-): *aakəhawt*, L 177, 200; *aa'ənhéjt*, K 241; *èjkehòwt*, Elemans; *eikenout*, K 153; eikenhout, Weijnen GR 4; *ààkənààt*, K 330; nr. 456: ABN eikehout, eiken (VD); „een eetplaats in massief eikenhout kost den dag van vandaag heel duur”; ook: eik, Vanherp; **eiken/eken:** I 79, K 141, 174; *èjka*, K 157a, 176; *éèjkə*, L 207; *ééka*, L 263; *èèjkə*, L 177, 180, 200; *aajkə*, L 152; **eik/EEK:** K 157a, 176; *aajk*, O 69a; *èèk* (?), K 265; *fek*, O 153; *ièk*, O 155, 158, eikehout, Follet p. 9; *ééak*, O 243, eikehout, Follet p. 9; *ààək*, I 273, O 154, 156, eikehout, Follet p. 9; *ààk*, K 330; nr. 454: ABN eikehout, eiken (VD), hout van de Quercus petraea en de Quer-

cus robur, familie der Fagaceae; „eik wordt het meest verwerkt in massieve meubelen”, Vanherp; **ekel**: *eekeł*, ekel, eikenhout; alleen in een gezegde als: „dōor is mār één ekel”, d.w.z. van alle houtsoorten is eikenhout het beste, De Bont; **ekelehout**: *eekełanhàwt*, (weinig gebruikt), ekelenhout, eikenhout, De Bont; **hardhout**: *hard hout*, voor eiken hout, hardhouten meubelen voor eikenhouten meubelen; hetzelfde heeft in Zuid-Brabant plaats; wanneer bij tegenoverstelling gesproken wordt, hoort men alle andere soorten van hout wel eens week of zacht hout noemen (...), Hoefufft p. 231.

EIKEN (bn.)

[Vanwege tijdgebrek werd geen materiaal uit vraag DC 39, 2a („die eikehouten kast is veel geld waard”) opgenomen.]
eiken: *ààkə*, K 330; nr. 455: ABN eiken (VD); „eiken slaapkamers gaan door den band lang mee”, Vanherp.

EIKEHOUT (SOORTEN)

(N 50, 2b; N 50, 6; Lemmens)

[Vraag N 50, 2b informeerde naar „soorten eikehout”. Zie de bij het lemma „eikehout (algemeen)” genoemde literatuur en de toelichtingen van Vanherp bij de diverse benamingen van soorten. Scott en Aalders spreken van „Europees eiken” (p. 233, 248; Quercus robur), „Turks eiken” (p. 169; Quercus cerris), „Amerikaans rood eiken” (p. 167, 169, 233, 250; Quercus rubra) en van „Japans eiken” (p. 167). Opmerkingen i.v.m. de diverse benamingen: i.v.m. „inlandse eik”: „voor wagen en wielen; taaier en buigzamer dan Franse eik” (L 200a); i.v.m. „brabantse eik”: een van de beste voor het wagenmakersvak (K 174); i.v.m. „franse eik”: voor meubels (L 200a); i.v.m. „slavonisch eiken”: zie VD s.v. „Slavonisch”; i.v.m. „turkse eik”: voor handbogen (de zegsman van L 207 was vroeger boogschutter); i.v.m. „amerikaanse eik”: voor de meubelmaker (K 174); voor alle doeleinden (L 200a); i.v.m. „[es] eiken”: ook wel eens gebruikt; van eikebomen die in de winter hun gedroogde bladeren behielden en waarvan het hout harder was dan van gewoon eiken (L 243; is het hout van de azijneik = Quercus ilex?); i.v.m. „azijneik” en „azijnhout”: zie VD s.v. „azijnhout” = Quercus ilex; azijnhout kan men gebruiken voor de kammen van tandwielen in graanmolens en watermolens in de polder (K 174).]

oude eik: *ààvən ààk*, K 330; nr. 953: ABN oud eiken; „ouden eik van afbraak van oude schuren en huizen wordt gekuist en in planken gezaagd voor antieke meubelen; ouden eik heeft een heel donker kleur door den ouderdom, Vanherp; **inlands eiken**: K 141; **inlands (eiken?)**: *inlans*, L

263; *inlàn*s, L 207; **inlandse (eik?)**: O 153; *ĩnlansn*, O 69a; **inlandse eik**: *inlantsən èèjk*, L 200a; *ĩnlantsən ààk*, K 330; nr. 651: ABN inlands eikehout; „inlandsen eik is niet zo schoon als slavonie maar redelijk sterk”; ook: Belgische eik, Belgisch eiken, Vanherp; **nederlandse eik**: K 174; **brabantse eik**: *braobāānsə ejk*, K 174; **meierijs eiken**: *maajərhejs ejkə*, K 141; met de volgende benaming wordt waarschijnlijk buitenlands eikehout bedoeld: **vreemde (eik?)**: *vremdən*, O 153; **duits eiken**: K 157a, 176; **frans eiken**: K 141, 157a, 176; **frans (eiken?)**: L 263; **franse (eik?)**: *fransən*, O 153, *fransn*, O 69a; **franse eik**: *fransən èèjk*, L 200a; *frānsən ààk*, K 330; nr. 448: ABN Frans eikehout: „Fransen eik is veel schoonder als den onze; hij wordt heel veel verwerkt in de meubelmakerij”; ook: Frans eiken, Vanherp; **franse bouseik**: zonder fonetische documentatie van het 2e woord: *frāānsə [boseik]*, K 174; **slavonisch eiken**: K 141, 157a, 176; **slavonisch (eiken?)**: *slāvóónies*, L 263; **slavonische eik**: K 174; de volgende typering is van Vanherp: **slavonie**: *slāvòneej*, K 330; nr. 1215: ABN Slavonisch eikehout (VD); „Slavonie is schoon getekenden eik voor in heel schoon werk”; ook: Slavische eik, Slavonische eik, Slavonisch eiken, Vanherp; **hongaarse eik**: *òn-gáársən ààk*, K 330; nr. 604: ABN Hongaars eikehout, eiken; „Hongaarsen eik is mee van de schoonste slavonie dat ge kunt hebben”; ook: Slavonische eik, Vanherp; **russisch eiken**: *rustěs ééjkə*, L 207; **russische eik**: *rūūsĩessən ààk*, K 330; nr. 1134: ABN Russisch eikehout; „t plakhout van die slaapkamer is precies Russische eik, zo egaal!”; ook: Russisch eiken, Vanherp; **turkse eik**: *turksən ééjk*, L 207; **amerikaans eiken**: K 141; **ameeriekaons èèjkə, L 177, 200; *amirĩekaons èèjkə*, L 180; **amerikaans (eiken?)**: *amirĩekaons*, L 207; **amerikaanse (eik?)**: *ameerəkojnśn*, O 69a; *amerrəkanjśn*, O 153; **amerikaanse eik**: K 174; *ameerĩekaonsn èèjk*, L 200a; *ámééjrkunśn ààk*, K 330; nr. 104: ABN Amerikaans eikehout, hout van de Amerikaanse eik (Quercus rubra); „Amerikaansen eik is gemene roden eik waar rap (de) memel in komt; hij wordt veel gebruikt voor ruggen van kleerkassen”; ook: Amerikaans eiken, rood eiken, inlands Amerikaans eiken, Amerikaans rood eiken, Vanherp; **rode eik**: *rōējən ààk*, K 330; nr. 1102: ABN Amerikaans eikehout; hout van de Quercus rubra, familie der Fagaceae; „smet al de zijstukken en achterstukken van die schuiven maar met van die roden eik”; ook: Amerikaanse eik, Amerikaans (rood) eiken, rood eiken, inlands Amerikaans eiken, Vanherp; **japans eiken**: K 157a, 176; **japanneze eik**: *zjápā-nééjśn ààk*, K 330; nr. 670: ABN Japans eikehout, eiken; hout van de Quercus mongolia var. grosseserrata, familie der Fagaceae; „Japanesen eik is hele zoeten eik en feitelijk nog menselijk**

1.1.2.5.

bij prijs”; ook: Japanse eik, Vanherp; misschien wordt met de volgende opgave (waarvan de typering niet duidelijk is) „azijnhout” (van de *Quercus ilex*) bedoeld: [es] **eiken**: *es ééjkə*, L 243; misschien wordt met de volgende benaming „azijnhout” (van de *Quercus ilex*) bedoeld: **azijneik**: *ázèjnéjk*, L 263; **azijnhout**: *azejnowt*, K 174; *azèjnhawt*, L 243; de typering van de volgende opgaven leverde problemen op (het tussen vierkante haken geplaatste is de spelling van de respondenten; de respondent van K 157a-176 zei dat het een meubelkwaliteit was; die van L 263 sprak van een meubelsoort; misschien gaat het om een firmanaam: Spec(k)aart of Spessaart?): **[specaart] eiken**: K 157a, 176; **[spèzart]**: *spèzart*, L 263; ook de volgende benaming leverde wat betreft de typering problemen op (veereiken?; de respondent vermeldde dat de boom z'n blad behoudt in de winter): **[vir]eiken**: *virèèjkə*, L 180.

WAGENSCHOT

(N 50, 2c; Lemmens)

[„Rechttdradige, gladde dunne eiken planken, gezaagd uit over de volle lengte gekloofde stukken, die slechts aan één zijde wankant en spint hebben” (VD s.v. „wagenschot”). Bij Van Keirsbilck s.v. „eikenhout” wordt op p. 119 en 120 uitvoerig over „wagenschot” gesproken dat volgens hem in N.-Nederland ook „half- en paneelhout” genoemd wordt. V.d. Watering (p. 12) zegt: „Vroeger werden hardere houtsoorten ook wel gekloofd in plaats van gezaagd; gekloofd eikenhout is waageschot (...).” Zie ook de toelichtingen bij het monografisch materiaal bij de diverse benamingen. Niet alle respondenten begrepen vraag N 50, 2c die informeerde naar het woord „wagenschot”. Dubieuze opgaven zijn niet opgenomen. De respondenten merkten op i.v.m. „wagenschot”: gekloofd eikehout (K 141); een fijne eikesoort (L 152); heel oud eikehout dat gebruikt wordt voor kasten en fijn werk, voor preekstoelen b.v. (L 200a); uitgezocht zacht eiken meubelhout (L 263).]

wagenschot: *wáágəschot*, L 263; *waagəschòt*, K 141, L 152; *waogəskòt*, L 200a; *wageschot*, soort van fijn eikenhout, waar de schrijnwerkers en meubelmakers schoone werken van maken; het Eng. wainscot betekent het Fr. boiserie, lambris; Kil. waege-schot, lignum scriniarium: lignum quernum majus: lignum quod sponte fluctuantis maris undas imitatur, Corn. Vervl.; **wagetal**: *wagetal*, „de ziel of beste deel van het eikenhout”; Schuermans geeft dat woord voor Turnhout (K 237), Corn. Vervl.; **paneelhout**: *pánièlàt*, K 330; nr. 964: ABN paneelhout, wagenschot (VD); „paneelhout is heel schoon hout van 'ne cm dik voor de panelen van deuren en zijns in massief werk”; ook: pakskeshout, Van-

herp; **pakjeshout**: *pákskəsàt*, K 330; nr. 957: ABN paneelhout, wagenschot (VD), dat in pakjes aangekocht wordt; „pakskeshout is paneelhout dat in pakskes bijeengebonden geleverd wordt”, Vanherp.

WAGENSCHOTTEN (bn.)

[„Van wagenschot gemaakt” (VD s.v. „wagenschotten”). Zie het lemma „wagenschot”.]

wagenschotten: *wageschotten*, van wagenschot; e wagenschotte' gestoelt; 'en wagenschotte communiciebank, Corn. Vervl.

IEPEHOUT

(N 50, 2d; N 50, 2e; v.d. Watering; Lemmens)

[Hout afkomstig van de iepboom. De vragen informeerden naar „iepehout” (N 50, 2d) en „soorten iephout” (N 50, 2e). In de door ons geraadpleegde werken (VD, Heukels, Van Keirsbilck, Theuwissen, Follet, Weijs, Scott en Aalders) komen we de volgende soorten en benamingen tegen: de gewone of zachte iep of steenolm (*Ulmus campestris*), harde of kurkiep (*U. suberosa*), ruwe iep (*U. scabra*), bergiep (*U. glabra*), inlandse iep (*U. hollandica*), Engelse iep (*U. procera*), Amerikaanse iep (*U. thomassii*) en verder *Ulmus effusa* en *U. rubra*.]

iepehout: *iepehowt*, I 79; *iejpəhawt*, L 200a, 263; **iepen**: *iepe*, K 141, 157a, 176, L 152, 177, 200; *iejpə*, L 207; *iepe*, L 180; *ieppe*, Elemans; **iepe**: K 188a; **olmehout**: *olmənowt*, K 174; *olməmaat*, O 69a; **olmen**: *òlmə*, K 157a, 176; **olm**: K 157a, 176, O 69a, 153; *òlm*, O 156, 158, 243, olmehout, Follet p. 11-12; *òlləm*, I 273, O 154, 155, olmehout, Follet p. 11-12; *òlləm*, K 330; nr. 919: ABN olmehout, iephout (VD); hout van de *Ulmus rubra*, familie der *Ulmaceae*; „olm kan goed doorgaan voor eik te imiteren; voor tafelblaren van cafémeubelen wordt al eens 'ne keer olm genomen in plaats van eik”; ook: ijp, iepen, Vanherp; **steenolm**: K 174.

ESSEHOUT

(N 50, 2f; N 50, 2f 1, N 50, 2f 2; v.d. Watering, Lemmens)

[Hout afkomstig van de es (*Fraxinus excelsior*). De vragen informeerden naar „essehout” (N 50, 2f) van „de mannelijke es” (N 50, 2f 1) en „de vrouwelijke es” (N 50, 2f 2). Opmerkingen i.v.m. de benamingen: i.v.m. „essehout”: de vrouwelijke es is wit van binnen, de mannelijke es is roodachtig (L 177-L 200); i.v.m. „mannetjeses”: is goed als deze van de zandgrond komt en niks waard als deze van de klei komt (K 174); VD zegt s.v. „mannetjeses” dat dat hout beter is dan dat van de vrouwelijke exemplaren; i.v.m. „wijfjesessen”: mindere kwaliteit, droeg

vruchten („krallen”), is niet zo sterk (L 207); i.v.m. „vrouwtjeses” en „zaaies”: malser; niets waard voor de wagenmaker (K 174); i.v.m. „zaaier”: vrouwelijke es (L 200a.)

essehout: *essənowt*, K 188a; *éssəndəwt*, K 157a, 176; *éssənhawt*, L 200a; *éssəhawt*, L 177, 200; *esnaat*, O 69a; *éssəhdəwt*, houtgewas, Elemans; **essen:** I 79, K 141, 157a, 174, 176, L 152; *əssə*, L 263; *éssə*, L 180, 207; *és-chən*, O 154, 156, 243, essehout, Follet p. 10; **es:** O 69a; *és*, O 153; *és*, I 273, O 155, 156, 158, essehout, Follet p. 10; *és*, K 330; nr. 446: ABN essehout (VD); hout van de *Fraxinus excelsior*, familie der Oleaceae; „voor beitelstelen nemen ze door de band es”; ook: essen, Vanherp; **mannetjesessen:** *mənnəkəsəssə*, L 207; **mannetjeses:** *mannəkəs-əs*, K 174; *mənnəkəsəs*, L 152; **mannelijke es:** L 200a; *mannələkən és*, L 180; **wijfjesessen:** *weefkəsəssə*, L 207; **wijfjeses:** *weefkəsəs*, L 152; **vrouwtjeses:** *vrowkəsəs*, K 174; **vrouwelijke es:** L 200a; *vrowələkənəs*, L 180; met de volgende benamingen wordt ook (het hout van de) vrouwelijke es bedoeld: **zaaies:** *zəajəs*, K 174; **zaades (?)**: *zəjtes*, O 153; **zaaier:** *zəojər*, L 200a.

NOTEHOUT

(N 50, 2g; Lemmens)

[Hout afkomstig van de noteboom. In de door ons geraadpleegde werken (VD, Heukels, Van Keirsbilck, Scott en Aalders e.a.) zien we de volgende soorten en benamingen: Europese noteboom (*Juglans regia*) en Amerikaanse (j. *nigra*). Vraag N 50, 2g informeerde naar „notehout”. De respondent van K 174 noemde i.v.m. de benaming „noten” de boombenamingen „franse noot”, „zwarte noot” (*Juglans nigra*?) en „satijn-noot” zonder nadere uitleg.]

notehout: K 141, L 152; *nootəowt*, K 174; *nóótənhawt*, L 200a; **notelaar:** *nóótəlejər*, O 69a; *nuttəlélér*, O 153; *notelèèr*, notenhout, 'n kas van noteleleèr, Corn.; *naowtəlér*, K 330; nr. 909: ABN notebomehout, notehout (VD); notelaar = Zuidn. (VD); hout van de *Juglans regia*, familie der Juglandaceae; „hij maakt meubelen in notelaar geplakt of in massief”; ook: notelare(n)hout, noten, noteboomhout, Vanherp; **noten:** K 157a, 174, 176; *nóótə*, L 177, 180, 200, 207, 263; **noot:** K 188a.

BEUKEHOUT

(N 50, 2h; N 50, 2i 1 en 2; Lemmens; v.d. Watering)

[Hout afkomstig van de beukeboom. De vragen informeerden naar „beukehout” (N 50, 2h) van de „witte beuk” (N 50, 2i 1) en de „rode beuk” (N 50, 2i 2). Vanwege tijdnood werd geen materiaal uit DC 39, 26 („dat eierdopje is van beuke-

hout gemaakt”) en RND 109 opgenomen. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, Weijs, Van Keirsbilck, Scott en Aalders etc.) zien we de volgende benamingen en soorten: grove beuk: groene en rode of bruine (*Fagus Sylvatica*), treurbeuk, Europese en Chileense en Southlandbeuken (van Australazië).]

beukehout: *bujkənhawt*, L 200a; *buujkəhawt*, L 263; *būūkənaat*, O 69a; **beuken:** K 141, 174; *béúikə*, K 157a, 176; *béújkə*, I 79; *bujkə*, L 180, 207; *buukə*, L 152; *būújkə*, L 177, 200; *būújkə*, L 263; **beuk:** K 157a, 174, 176, 188a; *būūk*, O 69a; *biek*, O 153; *bèúwk*, K 330; nr. 183: ABN beukehout (VD); hout van de *Fagus sylvatica*, familie der Fagaceae; „in de meubelmakerij wordt beuk veel gebruikt voor 't binnenwerk van de meubelen en voor caféstoelen en keukenstoelen; 't gerief van de meubelmakers is veel in beuk; ge hebt roden en witten beuk”; ook: beuken, Vanherp; wellicht wordt met de volgende benaming het hout van de „groene beuk” bedoeld: **witte beuk:** *wittəm būújk*, L 200; *wīttən bèúwk*, K 330; nr. 1526: ABN wit beukehout; „voor bruggen van tafels en kassen wordt dikwijls witten beuk genomen omdat ge die niet ziet”, Vanherp; **rode beuk:** *róójəm būújk*, L 200; *rōējən bèúwk*, K 330; nr. 1100: ABN rood beukehout; „die roden beuk gaan we nog wat laten liggen; hij is nog niet goed droog!”, Vanherp.

LINDEHOUT

(N 50, 2j)

[Hout afkomstig van de lindeboom. Vraag N 50, 2j informeerde naar „lindehout”. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, Van Keirsbilck, Scott en Aalders, Weijs) zien we de volgende soorten en benamingen: grootbladige linde (*Tilia platyphylla*), kleinbladige linde (*T. Microphylla* of *parvifolia*), Amerikaanse of zwarte linde (*T. americana*), *Tilia X vulgaris*, knot- of leilinde etc.]

lindehout: *lénjənhəwt*, L 180; *lénjənhawt*, L 200a; *lenjənaat*, O 153; **linden/linde:** het type linden: K 157a, 176; *lində*, K 141, 174, 188a, L 177, 200; *léndən*, L 207; *lénjən*, O 153; *lénjə*, L 263; *lejndə*, L 152; **linde:** *līən*, K 330; nr. 810: ABN lindehout (VD), hout van de *Tilia* sp. div., familie der Tiliaceae; „lin is voor de sculpteurs gemakkelijk te snijden omdat er geen draad aan is; er worden geen meubelen in lin gemaakt maar sculptuur wel; ook: linden, Vanherp.

ESDOORNHOUT

(N 50, 2k)

[Hout afkomstig van de esdoorn. Vraag N 50, 2k informeerde naar „esdoornhout”. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, Weijs, Scott en

1.1.2.5.

Aalders etc.) zien we de volgende soorten en benamingen: de Europese of gewone esdoorn of ahorn, Schotse lindeboom, erabel, Sycomore, violenboom etc. (*Acer pseudo-platanus*), de kleine esdoorn of booghout, Spaanse aak, arabel etc. (*A. campestre*), Noorse esdoorn (*A. platanoides*) en de Amerikaanse esdoorn (*A. saccharum*).]

esdoornhout: *esdöernaat*, O 153; **esdoorn:** K 157a, 174, 176; *èzdóórən*, L 263; *èzdoorrə*, L 177, 200; *èzdoorrə*, L 180, 200a, 207; *èzdöern*, O 153; *ezdüüjrn*, O 69a; **ahorn:** K 141, 157a, 176; **arabel:** *árábəl*, K 330; nr. 109: ABN ahornhout, esdoorn, ahorn (VD); hout van de *Acer* sp. div., familie der *Aceraceae*; „arabel is lichtgeel van kleur met klein wrekkes in; hij wordt meestendeels voor geplakt werk gebruikt”; ook: erabel, esdoornhout; Fr. *érable*; Lat. *acerabulus*, Vanherp; bij de volgende benaming verwijst Vanherp naar VD s.v. sycomorehout (VD sycomoor, -more = Egyptische vijgeboom, *Ficus sycomorus*); het synoniem „blanke esdoorn” doet echter anders vermoeden (zie Heukels p. 2 s.v. „*Acer Pseudo-Platanus* L.”): **sycomore:** *sjěkò-māōr*, *sjěkāmāōr*, K 330; nr. 1318: ABN sycomorehout (VD); „sycomore wordt veel genomen voor in geplakt modern werk”; ook: blanke esdoorn, Vanherp.

BERKEHOUT

(N 50, 2l; Lemmens)

[Hout afkomstig van de berkeboom. Vraag N 50, 2l informeerde naar „berkehout”. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, Vanherp, Weijs etc.) zien we de volgende soorten en benamingen: ruwe, witte of zilverberk (*Betula verrucosa*, vroeger *B. alba*), zachte berk (*B. pubescens*) en *Betula pendula*. De respondenten noemen als gebruik: burries, tafelblad, bezemrijs, borstels etc.]

berkehout: *bérkənhawt*, L 200a; *bérkənaat*, O 153; *berkənaat*, O 69a; **berken:** K 141, 174, L 152; *bérkə*, L 180, 207; **berk:** K 157a, 174, 176; *bèērək*, L 263; *bérk*, L 177, 200; *bérrək*, K 330; nr. 178: ABN berk, berkehout (VD); hout van de *Betula pendula*, familie der *Betulaceae*; „triplex in Finsen berk is niet zo schoon maar heel sterk”; ook: berken, Vanherp; **zilverberk:** K 157a, 176.

BUKSBOOMHOUT (PALMHOUT)

(N 50, 2m; Lemmens)

[Vraag N 50, 2m informeerde naar „palmhout”. Zie VD s.v. „boks, buksboom” (II), „palmboom” (2) en „palmhout” (1 en 2) (*Buxus sempervirens*), Heukels p. 47 (*Buxus sempervirens* L. = palmboompje; met vele andere benamingen) en Scott en Aalders (p. 230, 244: Turks palmhout = *Buxus sempervirens*). De respondent van K 174

merkt i.v.m. „palm” op: voor stelen van beitel; voor houten hamers; keihard (K 174).]

palmhout: L 152; *palmaat*, O 69a; **palmehout:** *palmənaat*, O 153; *pálmənààt*, K 330; nr. 961: ABN palmhout, buksboomhout, bukshout (VD); „voor in de zool van een schaaf een stukske vóór 't gat te zetten nemen ze dikwijls palmenhout”; zie voor synoniemen s.v. „palm”, Vanherp; **palm:** K 157a, 176, 188a; *pálləm*, K 174, L 263; *pálləm*, L 207; *pálləm*, K 330; nr. 960: ABN palmhout, buksboomhout, bukshout (VD); hout van de *Buxus sempervirens*, familie der *Buxaceae*; „palm is heel hard geel hout dat ge bijkan niet kunt schaven of verwerken”; ook: palmehout, buks (bux), Turks palmhout; Lat. *palma*, Vanherp.

KASTANJEHOUT

(N 50, 2n)

[Vraag N 50, 2n informeerde naar „kastanjehout”. Zie VD s.v. „kastanjeboom” (1 en 2) en de lemmata „kastanjehout van de wilde kastanjeboom” en „kastanjehout van de tamme kastanjeboom”. Volgens VD wordt onder „kastanjehout” inz. het hout van de tamme kastanjeboom bedoeld. De respondent van K 265 merkt op dat het hout van eik en kastanje gewoonlijk gekloven wordt (de rest wordt meestal gezaagd).]

kastanjehout: *kəstənjəhawt*, L 200a; de volgende benamingen zijn afkomstig uit toegiften uit vragenlijst NE: **kastanjelarenhout:** *kastəngələérənaat*, O 286a; **kastanje:** *kástənnə*, K 265.

KASTANJEHOUT VAN DE WILDE KASTANJEBOOM

(N 50, 2n 1; Lemmens)

[Vraag N 50, 2n 1 informeerde naar „kastanjehout van de wilde kastanjeboom”. Zie VD s.v. „kastanjeboom” (2. „wilde kastanjeboom, paardekastanje” = *Aesculus hippocastanum* L.) en Heukels p. 6-7 (*Aesculus hippocastanum* L. = wilde kastanje; met veel andere benamingen).]

wilde kastanje: L 152; *wildə kastanie*, K 174; **wilde kastanjelaar:** *wíěljən kastənjələér*, O 153; *wíěllə kastəjnəlejr*, O 69a.

KASTANJEHOUT VAN DE TAMME KASTANJEBOOM

(N 50, 2n 2; Lemmens)

[Vraag N 50, 2n 2 informeerde naar „kastanjehout van de tamme kastanjeboom”. Zie VD s.v. „kastanjehout” („hout van de kastanjeboom, inz. van de tamme”) en s.v. „kastanjeboom” (1. „tamme kastanjeboom” = *Castanea sativa*), Van Keirsbilck s.v. „kastanjeboomenhout” („dit hout komt van den Tammen kastanjeboom, *Castanea*

vesca Gaertn.”), Heukels p. 58 (s.v. „Castanea Tourn.”: „2. Castanea sativa Mill.” = tamme kastanje; met veel andere benamingen) en Scott en Aalders (p. 230, 244: „Europese kastanje” = Castanea sativa).]

tamme kastanje: L 152; *tammə kastanie*, K 174; **tamme kastanjelaar:** *tammən kastonjə-léér*, O 153; **kastanjelaar:** *kastojnəlej*, O 69a.

ELZEHOUT

(N 50, 2o; Lemmens)

[Vraag N 50, 2o informeerde naar „elzehout”. VD noemt s.v. „els” (I; Alnus uit de familie der berkachtigen) twee soorten: de „gewone” of „rode els” (Alnus glutinosa) en de „grauwe” of „witte els” (Alnus incana). Zie verder Heukels p. 14-15 (s.v. Alnus Tourn. = els: 1. Alnus glutinosa Gaertn. = zwarte els; 2. Alnus incana D.C. = grauwe els). Onze respondenten noemen als bestemming triplex (L 200a) of zeggen dat ze het zelf niet verwerkten (K 174; L 177-L 200). De benaming „proppenhout” is volgens de respondent van K 174 afkomstig van de „proppen” (zie VD s.v. „elzprop”) die gebruikt worden voor een „klapbus” (VD = proppeschieter).]

elzehout: K 141, L 152; *élzənhawt*, L 200a; *els-jənaat*, O 153; *élzəhəwt*, L 103, elzehout, Elemans p. 239; **elzen:** *élzə*, L 177, 180, 200, 207; **els:** K 157a, 174, 176, 188a, O 69a; *élsj*, O 153; *éls*, K 330; nr. 457: ABN elzehout (VD); hout van de Alnus glutinosa (= Alnus vulgaris) en van de Alnus incana, familie der Butulaceae; „els wordt veel verwerkt in plakhout”; ook: elzen, Vanherp; wellicht is de volgende benaming ontstaan uit „elzproppeenboomhout”: **proppen-hout:** *proppənowt*, K 174.

WILGEHOUT

(N 50, 2p; N 50, 2p 2; Lemmens)

[De vragen informeerden naar „wilgehout” (N 50, 2p) van de „knotwilg” (N 50, 2p 1; leverde niets op) en van de „gewone wilg” (N 50, 2p 2). Volgens VD s.v. „wilg” (I; Salix) is de „witte”, „schiets” of „knotwilg” (S. alba) „de enige wilgsoort die een grote boom vormt en bruikbaar hout oplevert”. Zie verder Follet p. 12 („het wilgehout is het hout van de witte wilg”), Weijss p. 18 (bekendste soort: schietwilg, in geknotte toestand: knotwilg; voor: manden en vlechtwerk in de waterbouw, klompenhout, bezemstelen), Heukels p. 221-224 (s.v. Salix Trn., nr. 1-16, met vele andere benamingen) en Van Bakel 1958 op p. 23 (i.v.m. klompenhout). Zie ook overeenkomstige lemmata bij de terminologieën van de klompenmaker en de mandenmaker. Als bestemming noemen de respondenten: schop-, zeis- en harkstelen, klompen, bandenhout (hoepelhout) en balken van een eg. Vgl. De Bont s.v.

„wééjənhəwt”: „wijde (salix caprea)”; vgl. Schuermans s.v. „wei, weide, weiddauw, wijde, wij, wijdauw of widdauw; vgl. WNT s.v. weideboom; i.v.m. „fijne wij”: wilgehout voor vlechtwerk (L 225); „grove wij”: wilgehout voor klompen (L 226); i.v.m. „werve(n)hout” en „werfte(n)hout”: zie Corn. Vervl. s.v. „werf/werft”. Is er w.b. benamingen als „wije(n)hout” en „wij” verband met „wijn” (= wilgeteen; lat. vimen)? Vgl. in dat verband Heukels p. 222: nr. 3 Salix amygdaline = Amandelwilg (een van de benamingen is „vimen”).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 50, 2p en N 51, 4 (toegift L 179): **wilgehout:** *wilgənhawt*, L 200a; *willəgənhawt*, L 179; *willəgəhawt*, L 263; *willəgəhəwt*, K 157a, 176; *wīlğənaat*, O 153; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 2p en Lemmens (K 141; L 152, 177, 180, 200, 207) en N 50, 2p 2 (L 180, 207): **wilgen:** K 141, L 177, 200; *willəgə*, L 180, 207; *wulgə*, L 152; de volgende benaming is afkomstig uit N 50, 2p (K 174; O 69a), N 50, 2p 2 en Lemmens (K 141, 174; L 177, 200; O 69a, 153), DC 29a (toegift L 207) en monografisch materiaal: **wilg:** K 141, O 153; *willəch*, L 207; *wīlčh*, O 69a; *wīlləch*, O 69a; *wulləch*, K 174; gewone - *willəch*, L 177, 200; *wilch*, I 273, O 156, wilgehout, Follet p. 12; de volgende benamingen zijn afkomstig uit toegiften en monografisch materiaal: **wije(n)hout:** L 205, 206; *wējənhawt*, L 177, 180, 183, 200; *wéjənhəwt*, wijenhout, wijdehout, hetzelfde als *wērvənhəwt* resp. *wērrəftənhəwt*; zie aldaar; (...); van het eerste lid vgl. het onder II *wééj* aangehaalde. De Bont; **waterwije(n)hout:** zonder fonetische documentatie van „wijenhout”: *wattərwijənhout*, L 180a; **fijne wij:** opgemerkt moet worden dat L 225 „fijnen wei” spelde: L 225; **grove wij:** *groovən wie*, L 226; **werve(n)hout:** *wervənhout*, zie werf, Corn. Vervl.; *wērvənhəwt*, resp. *wērrəftənhəwt*, wervenhout resp. werftenhout, hout van de werf (grove wilg: salix caprea enz.), De Bont; **werfte(n)hout:** *wērrəftənhəwt*, werftenhout; zie *wērvənhəwt*, De Bont; de volgende benaming (uit N 50, 2p 2) geeft het gebruik aan: **klompenhout:** *klompənowt*, K 174.

ACACIAHOUT

(N 50, 2q; Lemmens)

[Vraag N 50, 2q informeerde naar hout van de „acacia”. Van Dale onderscheidt s.v. „acacia” de „echte acacia” (Acacia arabica) die hier niet groeit en de „gewone acacia” (Robinia pseudo-acacia), afkomstig uit Noord-Amerika, die hier wel wordt gekweekt. Deze laatste wordt waarschijnlijk door de respondenten bedoeld. Zie Heukels p. 213 (I. Robinia Pseud.-acacia L.), Van Keirsbilck s.v. „acaciahout” (R. pseudoacacia L.) en Theuwissen p. 270 (acacia = Robinia-

1.1.2.5.

pseudo-acacia). Opmerkingen i.v.m. „acacia”: het fijnste hout dat er is; voor stelen van bijlen en schoppen en tanden van eggen (K 174); inheems hout; voor de „pinnen” van de eg (L 177-L 200); voor stelen van aksen, bijlen etc. en tanden van eggen (L 200a).]

acacia: K 141, 157a, 176, L 152, 180, O 69a, 153; *akaozieja*, K 174; *okaozieja*, K 174; *akaazjə*, L 207; *akaazie*, L 177, 200; *akaazjē*, L 200a; *ěskaoziē*, K 157a, 176; *ákààziē-à*, I 273, O 154, 155, 158, 243, acaciahout, Follet p. 7-8; *òkààziē-à*, O 156, acaciahout, Follet p. 7-8.

PLATAANHOUT

(N 50, 2r; Lemmens)

[Vraag N 50, 2r informeerde naar het hout van de „plataan”. VD noemt s.v. „plataan” (1) voor Nederland „inz. de soort *Platanus acerifolia*; - westerse (*P. occidentalis*) en oosterse plataan (*P. orientalis*)”. Zie ook VD s.v. „plaan” (II, 1; < Fr.). Zie verder Scott en Aalders (p. 233, 248: plataan = *P. acerifolia*, Heukels p. 188 (*Platanus Tourn.* = plataan; oude namen o.a. „plaanboom” en „plane”) en Weijs (p. 22).]

plataan: K 141, 157a, 176, L 152; *plataon*, K 174, L 207; *plataon*, K 174, L 177, 200; *plantaan*, L 200a; *plantaan*, L 180; **plaan** (fr. **plane**): *plon*, O 153; *plom*, O 153.

POPULIEREHOUT

(N 50, 2t; N 50, 2t 1; N 50, 2t 2)

[De vragen informeerden naar het hout van de „populier” (N 50, 2t), de „witte” populier (N 50, 2t 1; zie ook het lemma „abeelhout”) en de „blauwe” populier (N 50, 2t 2; zie ook het lemma „canadahout”). Zie VD s.v. „populierehout”) en „populier”, Heukels p. 193-196 (s.v. *Populus Trn.* = populier, nr. 1-11, met allerlei andere benamingen), Van Keirsbilck s.v. „populierehout” (allerlei soorten), Weijs (p. 17) en Van Bakel 1958 (p. 22-23 en p. 129-130 s.v. „populier”, „populierehout” en „populieren”). Opmerkingen: i.v.m. „populier”: de Italiaanse populier (K 141); slecht hout, men zaagde het wel tot dunne planken voor bodems van doodskisten (L 177-L 200); i.v.m. „kerseboom”: zie Heukels p. 195 (nr. 9: *Populus nigra* L. = zwarte populier; diverse benamingen, o.a. „kerspopulier”; nr. 10: *P. pyramidalis* Rozier; diverse benamingen, o.a. „kerspoppelier”, „kerspopulier”).]

populierehout: *póppaliērahawt*, L 200a; **populier:** K 141, 157a, 174, 176, O 153; *poopaliējr*, L 180; *poppaliēr*, O 69a; *póppaliēr*, L 177, 200; **peppel:** *pèppəl*, L 207; met de volgende benaming kan (het hout van) de *Populus nigra* (zwarte populier) of van de *Populus pyramidalis* Rozier bedoeld worden: **kerseboom:** *kjějsəbúum* (of/en: *-boeəm?*), O 153.

ABEELHOUT

(N 50, 2u)

[Hout afkomstig van de abeel. Vraag N 50, 2u informeerde naar het hout van de „abeel”. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, Van Keirsbilck, Van Bakel 1958 etc.) ziet men de volgende soorten en benamingen: witte of zil-verpopulier (-peppel), witblad, witboom, (a)beel etc. (*Populus alba*), grauwe populier (-popel), abeel etc. (*P. canescens*) en sneeuwabeel (soort witte populier; *P. nivea*).]

abeelhout: *abeelənhawt*, L 177, 200; **abeel:** *àbeel*, L 207, 263; *abiējl*, O 69a; *abñel*, *abiējəl*, O 153; *àbiēl*, I 273, O 154, 155, 156, 158, abeelhout, Follet p. 7; **witbeel:** *witbèjl*, L 263.

ABEELHOUTEN (bn.)

[Zie het lemma „abeelhout” en Van Bakel 1958, p. 23 en 148 („witbomen”).]

witbomen: *witbomen*, K 128, Van Bakel 1958.

CANADAHOUT

(N 50, 2s; N 50, 2t; Lemmens)

[De vragen informeerden naar het hout van de „canada” (N 50, 2s) en van de „populier” (N 50, 2t; zie het lemma „populierehout”). VD noemt s.v. „canada (kanada)” de Canadese populier „een bastaard van de zwarte populier en de Amerikaanse *Populus monilifera*”. Zie Heukels p. 195 (nr. 8: *Populus monilifera* Ait.; allerlei benamingen met Canada, o.a. „canadas”; nr. 9: *Populus nigra* L. = zwarte populier; met allerlei benamingen, o.a. „Cana(da)”, „Canadas” en „Kana”), Theuwissen (p. 270) en Van Keirsbilck p. 335 (s.v. „populierehout” = Canadeesche populier/woudpopulier”). De respondent van K 174 zegt dat „canadassen” wordt gebruikt in emballagefabrieken en bij het klompenmaken (zie de klompenmakersterminologie). Wat Noorlander op p. 29 over de „Canada-populier” zegt, lijkt de redactie niet juist.]

De volgende typering kan men begrijpen als men weet dat uit het meervoud van canada een nieuw enkelvoud „canadas” is ontstaan waaruit weer een samenstelling (woordtype „canadassehout”) of een bn. (als zn. gebruikt; woordtype „canadassen”) gevormd kan worden: **canadassehout:** *kaniedassənhawt*, L 177, 200; *kaniedassənhawt*, L 200a; **canadassen:** K 174; *kannədas-sə*, K 157a, 176; *kaniēdàssə*, L 207; **canadas:** K 157a, 174, 176, L 152; *kaniēdas*, L 263; *kaniēdas*, L 180; *kaniēdàs*, L 207; **canada:** K 157a, 174, 176, 188a, O 69a, 153; *kànàdà*, O 154, 155, 156, 158, 243, canadahout, Follet p. 8-9; *canada*, hout van den canada, Corn. Ver- vl.A.; **cana(da):** *kana*, O 153; **canadees:** K 141.

CANADAHOUTEN (bn.)

canadaën: *canadaën*, van canadahout gemaakt; *canadaë(n)* tafelblad, Corn. Vervl.A.

VUILBOOMHOUT/PEGHOUT

(N 50, 4b)

[Vraag N 50, 4b informeerde naar „voelboomhout” (= vuilboomhout); N 50, 4a („spurkehout”?) leverde niets bruikbaar op. Bedoeld wordt in dit lemma het hout van de vuilboom (*Frangula Alnus* Mill.) dat vaak gebruikt wordt om pegen van te maken (voor het bevestigen van zolen aan schoenen en klompen etc.). Omdat een gedeelte van de opgaven uit toegiften bestaat is niet zeker dat met alle benamingen het hout van de vuilboom bedoeld is. Vandaar het wat ruimere lemma-opschrift. In de geraadpleegde werken (VD, Heukels, etc.) zien we de volgende benamingen: vuilboom, sporkehout, sporkeboom, sporkel, sprakel, hondsboom, etc. (*Rhamnus frangula* of *Frangula alnus*, Fr. *vulgaris*). Vgl. Schuermans s.v. „pinnekeshout” (of „zwart hout”).]

Bij de volgende benamingen zijn opgaven geplaatst, afkomstig uit toegiften bij N 4, 48 en 50 en N 24, 71 (het is de vraag of steeds vuilboomhout bedoeld wordt): **vuilboomhout:** *vöjlbòmhawt*, L 263; **vuilbomehout:** *vöjlbòomènhawt*, L 177, 200; **sporkehout:** *spörkəhaot* (of: *-aat?*), P 35; *spurkəhaowt*, K 267; **hondshout:** *hónshòwt*, K 143; *hóónshòwt*, K 234; **hondse(n)hout:** type hondseshout: K 220; *hónzənhàwt*, hondseshout, hout van de honds- of vuilboom; (...); van dit hout werden eertijds door schoenmakers wel pegen gemaakt, vandaar vroeger ook de naam peg(gen)hout, in Heze (L 261) pinnekeshout (...), De Bont; *oonzenhout*, Goossenaerts; **hondskeutelenhout:** *hoonskuttəlnhèwt*, L 235; mogelijk zijn de twee volgende benamingen vervormingen van het woordtype „hondskeutelenhout”: **hondskullenhout:** *hoontskullehawt*, L 207, soort hout waarvan pegen gemaakt worden, Van der Wijst (1975); **houtskorenhout:** *houts-kórrəhowt*, L 263; **zwart hout:** *zwart hout*, zie pinnekeshout, Corn. Vervl.; **peggenhout:** *péggənhàwt*, peggenhout, hetz. als *hónzənhàwt*, De Bont; *peggenhout*, Goossenaerts; **peghout:** *péchhàwt*, peggout, hetz. als *péggənhàwt*, De Bont; **pinhout:** *pinhòwt*, hout van de sporkenboom, de *Frangula alnus* die zich zeer makkelijk laat splijten, Elemans; **pinnetjeshout:** *pinnekeshout*, of zwart hout; „zoo genoemd”, zegt Schuermans, „omdat men er kleine pinnekens van snijdt, met welke men b.v. een lederen lap ergens op vastmaakt”; hij geeft het woord voor Brab. en de Kemp., Corn. Vervl.; *pinnəkəshòwt*, pinnekeshout, hetz. als peggenhout; zie aldaar; ook gehoord in Heze (L 261), De Bont.

HAAGBEUKEHOUT

(N 50, 6)

[Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten. Zie VD s.v. „haagbeukehout” en „haagbeuk” (m.n. *Carpinus betulus*) en „steenbeuk” (*Carpinus betulus*), Heukels p. 57 (*Carpinus Betulus* L. = haagbeuk; met diverse andere benamingen, o.a. „elzenteer”, „herzelleer”, „steenbeuk” etc.), Van Keirsbilck s.v. „jukboom” (p. 203-204; *Carpinus betulus* L.; met veel andere benamingen) en Weijs p. 21 (haagbeuk is geen beuk!). Gebruik: slagershakblokken en stansblokken in de lederindustrie (K 157, 176).]

steenbeuk: K 157a, 176; *steenbuujk*, L 263; **elzenteer:** *élzəntéér*, K 330; nr. 458: ABN haagbeukehout (VD); hout van de *Carpinus betulus*, familie der *Betulaceae*; „elzenteer is heel goed voor beitelstelen van te maken maar ge kunt er bijkant niet aan geraken”; ook: heerleer, heerlaar, haagbeuk, haagbeuken, witbeuken, steenbeuken; vgl. Van Keirsbilck p. 204: „jukboom”, in de Kempen ook „herzelenteer” genoemd, Vanherp; **[éjzələjr]:** *éjzələjr*, O 153.

HAZELNOTEHOUT

(NE, toegift)

[„Hout van de hazelaar” (VD s.v. „hazelnotehout”). Zie Heukels p. 77-78 (nr. 1. *Corylus Avellana* L. = hazelaar; 2. *Corylus tubulosa* Willd.; zie VD s.v. „lammertjesnoot”).]

hazelarehout: *ðəzələéəraanaat*, O 286a.

APPELBOOMHOUT

(N 50, 2w; Lemmens)

[Vraag N 50, 2w informeerde naar „appelboomhout”. Zie Heukels p. 184 (nr. 2. *Pirus malus* L.), Van Keirsbilck s.v. „appelboomenhout” en Weijs (p. 23).]

appelbomehout/appelboomhout: type appelbomehout: K 141; *appəlbəəmənaat* (of/en: *-biuumən-?*), O 153; *appəlbéúmhawt*, L 200a; **appelhout:** *appəlowt*, K 174, 188a; *appəlhawt*, L 263; **appelaar:** *appələér*, O 153; *appələjr*, O 69a; *appələér*, K 330; nr. 107: ABN appelbomehout (VD), hout van de *Malus sylvestris* (syn. *Pirus malus*), familie der *Rosaceae*; „’t is raar en zelden dat ze nog eens appelaar verwerken in de meubelmakerij”; ook: appelboomhout, appel, Vanherp; **appel:** K 157a, 174, 176, L 152, 177, 180, 200.

PEREBOOMHOUT

(N 50, 2v; Lemmens)

[Vraag N 50, 2v informeerde naar „pereboomhout”. Zie VD s.v. „pereboomhout”, „pere-

1.1.2.5.

boom" (*Pirus communis*) etc., Van Keirsbilck s.v. „pereboomenhout" (*P. communis* L.), Heukels p. 184 (nr. 1. *P. communis* L.) en Weijs (p. 23).]

perebomehout: *pééraboemānaat* (of/en: *-būumān-?*), O 153; **perehout:** zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*peren*]owt, K 174; *pèèranowt*, K 188a; *peerānhawt*, L 177; *pèrrānhawt*, L 200a; *pirrāhawt*, L 200, 263; **peren:** K 157a, 174, 176; *pérrā*, L 152; *pirrā*, L 180, 200, 207; **perelaar:** *pejrālejr*, O 69a; *pééraléér*, O 153; *pééralér*, K 330; nr. 981: ABN pereboomhout, perehout (VD); hout van de *Pyrus communis*, familie der Rosaceae; „in schoon werk wordt vantijd al eens een meubelke in perelaar gemaakt"; ook: perelaar, peer, peren. Vanherp.

MISPELHOUT

[Zie VD s.v. „mispelhout" en Heukels p. 156 (nr. 1. *Mespilus germanica* L. = Mispel).]

mispelarehout: *mispelèren hout*, *mispelèren hout*, zie s.v. *mispelèren*, *mispelèren*: van *mispel*hout: *mispelèren hout*, Corn. Vervl.

KERSEBOOMHOUT

(N 50, 2x; Lemmens)

[Vraag N 50, 2x informeerde naar „kerseboomhout". Zie VD s.v. „kersebomehout", „kerseboom" (inz. *Prunus cerasus*), Scott en Aalders (p. 167, 233, 248: „kersen", „Europees kersen": *Prunus avium*), Vanherp s.v. „kerselaar" (nr. 713: „*Prunus avium*, fam. der Rosaceae"), Heukels p. 200-201 (nr. 2. *Prunus avium* L. = zoete kers; diverse benamingen, o.a. „kriek"; nr. 3. *Prunus cerasus* L. = zure kers; diverse benamingen, o.a. „morel", „kriek" etc.), Van Keirsbilck s.v. „kerseboomenhout" en Weijs (p. 23).]

kersebomehout: *kèrsəbóóməhout*, K 141; *kezzəboemānaat*, O 153; **kersehout:** *kirsānhawt*, L 177, 200; *kirsānháwt*, L 207; *kirzānhawt*, L 200a; *kurzāhawt*, L 263; **kersen:** L 152; *kirsə*, L 180; **kers:** K 157a, 176; **kerselaar:** *kezzəlejr*, O 69a; *kuzzəléér*, O 153; *kézzəl(é)jr*, K 330; nr. 713: ABN kersebomehout (VD), kersehout (VD); hout van de *Prunus avium*, familie der Rosaceae; „van kerselaar wordt veel plakhout gesneden voor aanbouwmeubelen"; ook: kerselehout, kersen, Vanherp; **kriekehout:** *kriekənowt*, K 174, 188a.

PRUIMEBOOMHOUT

[Zie VD s.v. „pruimehout" en „pruimeboom" (*Prunus domestica*) en Heukels p. 202 (nr. 4. *Prunus domestica* L. = pruim).]

pruimelaar: *prummələr*, K 330; nr. 1051: ABN pruimebomehout, pruimehout (VD); „pruimelaar

wordt bijkan niet meer in de meubelmakerij verwerkt"; ook: pruimen, Vanherp.

OLIJFHOUT

(N 50, 6)

[Zie VD s.v. „olijfhout" en „olijfboom" (*Olea europaea*). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

olijfhout: *óólèjfhawt*, L 263.

TULPEBOOMHOUT

[Zie VD s.v. „tulpeboom" (*Liriodendron tulipifera*).]

tulpijer (fr.): *tüülpijé*, K 330; nr. 1387: ABN tulpehout, tulpeboomhout; hout van de *Liriodendron tulipifera*, familie der Magnoliaceae; ook: tulp, tulpijer, tulpebomehout, het z.g. Amerikaans populieren; Fr. tulpijer, Vanherp; **tulp:** *tüüləp*, K 330; nr. 1387: zie tulpijer; „tulp is heel zacht geelgroen hout, precies een soort canada", Vanherp.

ABACHI

(N 50, 6)

[Zie Scott en Aalders (p. 234, 250-251: *Triplochiton scleroxylon*; groeigebied: Kameroen, Ivoorkust en Nigeria). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

abachi: K 157a, 176.

AFZELIA

(N 50, 6)

[„Hout van de afzeliaboom" (VD s.v. „afzelia", II; *Afzelia africana*). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

afzelia: K 157a, 176.

AZOBÉHOUT

(N 50, 6)

[„Harde, paarsbruine Afrikaanse houtsoort (*Lophira alata*)" (VD s.v. „azobéhout"). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

azobé: K 157a, 176.

CITROENHOUT

[Vanherp bedoelt met „citroen(hout)" het hout van de „*Chloroxylon swietenia*, familie der Rutaceae" (groeigebied: India en Ceylon). Volgens VD is „citroenhout" het hout van een Amerikaanse boom: *Morus tinctoria*. De synoniemen die Vanherp opgeeft maken de zaak nog onduidelijker; zie VD s.v. „geelhout" („hout van een soort van moerbeiboom" etc.), s.v. „stokvishout"

(Zuidamerikaans verfhout; Haematoxylon brasiletio) en s.v. „satijnhout” („zware en harde tropische houtsoorten die op de zaagsnede een fijne, zijdeachtige glans vertonen; men heeft geel, bruin en rood satijnhout en gebruikt het veel voor fijn meubelwerk”).]

citroenhout: *siětróównàat*, K 330; nr. 321: ABN citroenhout, geelhout, stokvishout (VD); hout van de Chloroxylon swietenia, familie der Rutaceae; hout met een zeer fraaie gele kleur en een hoge satijnglans, waardoor de namen satijnhout en citroenhout ontstonden; groeigebied: India en Ceylon; „citroenhout is geelachtig hout dat voor heel schoon meubelen wordt gebruikt in massief of in geplakt werk”; ook: citroen, Vanherp; *siěnróównàat*, K 330; nr. 319: vgl. citroenhout, citroen, Vanherp; **citroen:** *siětróówn*, K 330; nr. 320: ABN citroenhout, geelhout, stokvishout (VD); „met die citroen, die we op de winkel hebben binnengekregen, zullen we voor die schoon slaapkamer nog niet toekomen!”; ook: citroenhout, Vanherp.

EBBEHOUT

(N 50, 3g; N 50, 3h; N 50, 6; Lemmens)
[De vragen informeerden naar „ebbehout” (N 50, 3g) en „coromandelhout” (N 50, 3h). Zie VD s.v. „ebbehout” („naam van verschillende harde, zware en kostbare houtsoorten ...”; „echt of zwart ebbehout”; „groen ebbehout” = Bignonia leucoxylon; „onecht of kunstmatig ebbehout”), „ebbeboom” (Diospyros en Maba), „coromandelhout” („ebbehout van Ceylon”), Scott en Aalders (p. 171, 231, 246-247: ebben van de Diospyros sp. div. uit Ceylon, Andamanen Eilanden, India, Sri Lanka en Afrika).]
ebbehout: *ébbənhawt*, L 200a; *ébbənaat*, O 69a; *ébbənaat*, O 153; *ébbənáat*, K 330; nr. 445: ABN ebbehout (VD); hout van de Diospyros sp. div., familie der Ebenaceae; „ebbenhout is heel zwaar zwart hout maar ’t wordt weinig verwerkt in de meubelmakerij”; ook: ebben, Vanherp; **ebben:** K 141, 157a, 174, 176; *ébbə*, L 180, 207; *ébbə*, L 263; **coromandel:** *koorəmandəl*, K 157a, 174, 176, L 152; *kórrəməndəl*, L 207.

GROENHARTHOUT

(N 50, 3d)
[Vraag N 50, 3d informeerde naar „groenhart”. Zie VD s.v. „groenhart” (hout van de Nectandra rodiaei) en Jonckheere p. 133 (vooral in de scheepsbouw). De respondent van K 174 merkte op dat „groenhart” gebruikt werd voor de tanden van tandraden in graanmolens en „watermachines” (watermolens?) in de polders].
groenhart: K 157a, 176, L 263; *gröěnhart*, L 180; *groenart*, K 174; *gröěnéjt*, O 153.

IJZERHOUT

(N 50, 3f)
[Vraag N 50, 3f informeerde naar „ijzerhout”. Zie VD s.v. „ijzerhout” („van verschillende tropische houtsoorten”). De respondent van L 200a zegt: uit Angola.]
ijzerhout: K 157a, 176; *ejzərowt*, K 174; *éjzərhawt*, L 200a; *éjzərhàwt*, L 207; *éjzərhawt*, L 263; *ojzəraat*, O 153.

IROKO/KAMBALA

(N 50, 6)
[Zie wat Vanherp s.v. „kambala” (Chlorophora excelsa en Chlorophora regia) over deze houtsoort zegt die volgens hem in Noord-Nederland „iroko” wordt genoemd. Benamingen als „Afrikaans teak”, „Kongolese eik”, „Kambala teak” en „iroko teak” noemt hij onjuist. Zie Scott en Aalders (p. 231, 244-245: Iroko, Kambala = Chlorophora excelsa; groeigebied: West-Afrika, VD s.v. „iroko” („vrij harde en sterke Afrikaanse houtsoort”), „Kambalahout” („zie kamhout”), „kamhout” („eig. Kambalahout, een Afrikaanse rode houtsoort, ook Afrikaans teakhout genoemd”), en „teakhout” (o.a. „Afrikaans teakhout, kamhout, van Fieldia africana”). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]
iroko: K 157a, 176; **kambala:** *kámbalá*, K 330; nr. 688: hout van de Chlorophora excelsa en de Chlorophora regia; het kernhout is geel tot bruingeel, aan het licht blootgesteld wordt deze kleur vrij spoedig donkerder, waardoor het hout op teak gaat gelijken; deze houtsoort is over gans tropisch Afrika verspreid; Kambala is de Kongolese benaming, maar namen als Afrikaans teak, Kongolese eik, Kambala teak en iroko teak zijn onjuist; in de Noordnederlandse vakliteratuur treft men meestal „iroko” als benaming voor deze houtsoort aan; „Kambala is hard sterk: ze nemen hem daarvoor het meest voor deuren en ramen”, Vanherp.

LIMBA

(N 50, 6)
[Zie VD s.v. „limba” (hout van Terminalia superba). Vgl. Scott en Aalders (p. 234, 250-251: Framiré = Terminalia ivorensis; groeigebied: West-Afrika). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]
limba: L 207; *lĭěmbá*, K 330; nr. 809: ABN limba, hout van de Terminalia superba, familie der Combretaceae; limba varieert van lichtgeel tot donkerbruin en is zeer gemakkelijk te bewerken; limba heeft zijn groeigebied in tropisch West-Afrika; „met limba kunt ge goed notelaar namaken bij ’t kleuren; ik heb voor die bougeringen

1.1.2.5.

(red.: lambrizingen) limba genomen”, Vanherp.

MAHONIEHOUT/ACAJOUHOUT (SOORTEN)

(N 50, 3b; Lemmens)

[Vraag N 50, 3b informeerde naar „mahoniehout (acajou)”. Het dubbele lemma-opschrift is gekozen omdat het niet zeker is of de respondenten mahonie en acajou vereenzelvigen. Bovendien moet opgemerkt worden dat met sommige woordtypen een goede vervanger van het echte mahoniehout wordt bedoeld. VD verstaat onder „mahoniehout”: „hout van de mahonieboom en verwante soorten, eertijds voor meubelen gebruikt”. Zie ook VD s.v. „mahonieboom” (Swietenia mahogoni; uit Amerika) en „mahonie”. VD zegt s.v. „acajou”: „verkorting van acajouhout, hout van de acajouboom”. Zie ook VD s.v. „acajouboom” (Anacardium occidentale). Van Keirsbilck (s.v. „mahoniehout”), Deketelaere (p. 181: acajou), Jonckheere (p. 132: acajou) en Vanherp (nr. 38, 40 en 842) vereenzelvigen mahonie en acajou; Vanherp zegt echter bij nr. 38 dat „acajou” het hout van de „Khaya ivorensis” is („behorend tot de familie der Meliaceae”; uit Cuba komt volgens hem de mooiste; red.: Scott en Aalders spreken echter van „Mahonie, Bassam” uit Afrika). Scott en Aalders zeggen (op p. 234, 250-251) dat het groeigebied van „Mahonie, Honduras” (Swietenia macrophylla) tropisch Amerika is en dat Hondurees en Cubaans mahonie de beste soorten zijn, maar dat andere rode houtsoorten vergelijkbaar zijn, b.v. „Mahonie, Bassam”. Scott en Aalders zeggen (op p. 232, 246-248) dat het groeigebied van „Mahonie, Sipo” (Entandrophragma utile) West- en Centraal-Afrika is, dat het een fraaie, „mahonie-achtige” houtsoort is en dat „Bassam mahonie” een vergelijkbare kwaliteit heeft. Het groeigebied van „Mahonie, Sapeli” (Entandrophragma cylindricum) is volgens Scott en Aalders (p. 231, 246-248) Kameroen, Oost-Afrika, Ivoorkust en Zaïre en het is een goed te gebruiken decoratieve houtsoort die in kwaliteit vergeleken kan worden met „Bassam mahonie”. Scott en Aalders zeggen (op p. 232, 248-249) dat het groeigebied van Mahonie, Bassam” (Khaya ivorensis) Ghana, Ivoorkust en Nigeria is (vgl. echter Vanherp s.v. „acajou”), dat het een gewone Afrikaanse rode houtsoort is, geen „echt” mahonie, maar een uitstekende vervanger die gebruikt wordt bij de fabricage van triplex. Opmerkingen: i.v.m. „mahoniehout”: voor meubels (L 200a); i.v.m. „mahonie” en „acajou”: rood, acajou is bruin (L 207); voor kozijnen en „kostelijke” deuren voor dure huizen (K 174).]

mahoniehout: *mahóóniéhawt*, L 200a; *májaow-nanàt*, K 330; nr. 842: ABN acajou, acajou-

hout, mahoniehout (VD); „mahoniehout is tamelijk duur: ’t wordt daarom meestal gepolierd”; ook: acajour, mahonie, Vanherp; zie i.v.m. de volgende variant het WNT s.v. „mahoniehout” (soms: „mag(h)onie”): *machoniehout*, mahoniehout, Corn. Vervl.A.; **mahonie:** K 141, 174, L 152; *mahóóniě*, L 180; *mahóóniě*, L 177, 200, 207; zie i.v.m. de volgende variant het WNT s.v. „mahoniehout” (soms: „mag(h)onie”); misschien is er ook contaminatie opgetreden met „mahonia” (VD: soort sierheester”): *mògoonieja*, K 174; **sipomahonie:** K 157a, 174, 176; de volgende twee benamingen zijn weergegeven zoals de respondent ze spelde: **kosipo:** K 157a, 176; **tiamamahonie:** K 157a, 176; **sapeli:** *sápélrě*, K 330; nr. 1142: ABN sapeli; hout van de Entandrophragma cylindricum, familie der Meliaceae; „met sapeli heb ik nog niet gewerkt”; ook: sapelli, sapoli, sapelie, sapeli-mahonie, Vanherp; **acajou:** *akazjōě*, O 69a; *akazjōě*, O 153; *ákázjōě*, L 207; de volgende variant met -r is merkwaardig: *ákázjōówr*, K 330; nr. 40: ABN acajou, acajouhout, mahoniehout (VD); „acajour is schoon vast donkerrood hout”; zie voor synoniemen s.v. „mahoniehout”, Vanherp.

MAHONIEHOUTEN/ACAJOUHOUTEN (bn.)

[Zie de toelichtingen bij het monografisch materiaal en bij het lemma „mahoniehout/acajouhout (soorten)”.]

mahoniën: zie i.v.m. de volgende variant het WNT s.v. „mahoniehout” (soms: „mag(h)onie”): *machoniën*, mahoniën, van mahoniehout; ’en machonië’ kas, Corn. Vervl.A.; **acajou(en):** *ákázjōów(ə)*, K 330; nr. 39: ABN mahoniehouten (VD); vgl. een mahonie ameublement (VD); „er is deze week een acajoue bed binnengekomen voor te restaureren”; ook: in mahonie, in acajou; Fr. d’acajou, Vanherp; de volgende variant met -r is merkwaardig: *ákázwóówr*, K 330; nr. 41: ABN mahoniehouten (VD); vgl. een mahonie ameublement (VD); „acajoure meubelen worden over ’t algemeen gepolierd en daarmee zijn ze zo duur”; zie voor synoniemen s.v. „acajou(e)” (bnw.), Vanherp.

MERANTI

(N 50, 6)

[„Wit, geel en licht- of donkerrood hout van een aantal Shorea-soorten, Oostaziatische bomen” (VD s.v. „meranti”). Zie Scott en Aalders (p. 234, 250-251: donkerode meranti = Shorea pauciflora; groeigebied: Maleisië; p. 251: houtsoorten met soortgelijke kwaliteit: lichtrode meranti, white meranti, gele meranti). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

meranti: K 157a, 176.

MERBAU

[Zie VD s.v. „merbau” (Intsia spec.). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]
merbau: K 157a, 176.

OKOUMÉ

[Zie Scott en Aalders (p. 230, 250-251: Okoumé = hout van de *Aucoumea klaineana*; groeigebied: Equatoriaal Afrika).]

okoumé: i.v.m. de volgende beschrijving moet worden opgemerkt dat de alternatieve benaming „wit mahonie” oneigenlijk is: *òkùùmééj*, K 330; nr. 917: hout van de *Aucoumea klaineana* waarvan het kernhout in kleur kan variëren van licht grijsrose tot rossigbruin; okoumé heeft zijn groeigebied in Gabon en Spaans Guinee; het komt voor onder de benamingen „angouma” (Gabon), okumé (Sp. Guinee) en gaboon (Eng.); „okoumé wordt veel in plakhout verwerkt”; ook: wit mahonie, Vanherp.

PALISSANDERHOUT

(N 50, 3c; Lemmens)

[Vraag N 50, 3c informeerde naar „palissanderhout”. Zie VD s.v. „palissander” (tropisch geslacht *Dalbergia*; Indisch, Braziliaans en Afrikaans of Madagascarpalissander) en „palissanderboom” (*Jacaranda brasiliana*), Vanherp s.v. „palissander” (nr. 959: „hout van de *Dalbergia nigra*, familie der Leguminosae”) en Scott en Aalders (p. 231, 246-247: Indisch palissander = *Dalbergia latifolia* uit Zuid-India; vergelijkbare kwaliteit: *Cocobola* = Zuidamerikaans palissander).]

palissanderhout: *paliēsandēraat*, O 69a; **palissander**: K 157a, 174, 176, L 152; *páliēsandār*, L 200a; *pallāsandār*, O 153; *pállāsandār*, L 207; *páliēsāndār*, *paléksāndār*, K 330; nr. 959: ABN palissander, palissanderhout (VD); hout van de *Dalbergia nigra*, familie der Leguminosae; „palissander is donkerbruin hout met zwarte vlammen dat veel gebruikt wordt in geplakt werk”; ook: Braziliaans pokhout, Rio palissander; palixander is ontstaan door volksetymologie van palissander, Vanherp.

POKHOUT

(N 50, 3e; Lemmens)

[Vraag N 50, 3e informeerde naar „pokhout”. Zie VD s.v. „pokhout” („hout van de Westindische guajacboom”) en „pokhoutboom” (*Guajacum officinale*), Scott en Aalders p. 171, Deketelaere p. 182 (uit de Antillen; voor gereedschap, meestal schaven) en WBD dl. II, afl. 5 (p. 1728: „pokhout van de diamantmolen”). Opmerkingen: i.v.m. „pokhout”: om laggers van te draaien; het

is vettig (K 174); bruin, hard hout (L 177-L 200); voor deurkrukken (L 207); i.v.m. „inkthout”: is zo zwart als inkt (L 180).]

pokhout: K 141, 176, L 152; *pokowt*, K 174; *pòkhawt*, L 177, 200; *pòkháwt*, L 207; **inkthout**: *inthòwt*, L 180.

TEAKHOUT (DJATIHOUT)

(N 50, 3a; Lemmens; v.d. Watering)

[Vraag N 50, 3a informeerde naar „djatihout of teakhout”. Zie VD s.v. „teakhout”, „teak” (1 en 2; *Tectona grandis*), „djatiboom” (*T. grandis*), „djatihout”, „djati” (1 en 2) en „tek”, Van Keirsbilck s.v. „djatihout” (*T. grandis*; ook: teakhout), Scott en Aalders (p. 171, 234, 250 = teak = *T. grandis*) en Deketelaere p. 180 (scheepsbouw en meubelnijverheid).]

Vgl. i.v.m. de volgende benamingen Van Dale (Frans) s.v. „teck” en Van Dale s.v. „tek, tekhout”: **teakhout/tekhout**: type teakhout: K 141; *tīēkhòwt*, L 180; *tīēkhawt*, L 177, 200, 263; *tīēkhawt*, L 200a; *tjēkhowt*, I 79; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *tjak[hout]*, L 152; i.v.m. de Franse vertaling van Corn. Vervl.A. moet worden opgemerkt dat er ook andere spellingen zijn (teck of tek): *tekhout*, djatihout; Fr. bois de Teak ou Thèque, Corn. Vervl.A.; *ték-àat*, K 330; nr. 1345: ABN teak, teakhout (VD); „op ’t moment is ’t weer allemaal teakhout dat de klok slaagt voor modern werk”; zie synoniemen s.v. „teak”, Vanherp; **teak/tek**: *tīēk*, L 207, 244; *tek*, O 69a; *ték*, O 153; *ték*, K 330; nr. 1344: ABN teak, teakhout (VD); hout van de *Tectona grandis*, familie der Verbanaceae; meubelen geplakt in teak gaan tegenwoordig goed van der hand”; ook: djati(hout), te(c)k; Eng: teak, Vanherp; **djati**: volgens de respondent van L 207 wordt deze benaming zelden gebruikt: K 174; *tjāīē*, L 207.

TOLA BRANCA

(N 50, 6)

[Zie Scott en Aalders (p. 169, 232, 246-247: Tola branca = hout van de *Gossweilerodendron balsamiferum*; groeigebied: Angola, Nigeria). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

tola branca: K 157a, 176.

RAMIN

(N 50, 6)

[Zie Scott en Aalders (p. 232, 246-247: Ramin = hout van de *Gonystylus bancanus*; groeigebied: moerasgebieden van Serawak, Maleisië). Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten.]

ramin: K 157a, 176.

1.1.2.5.

ROZEHOUT

[Zie VD s.v. „rozehout” (o.a. hout van de geslachten Dalbergia en Machaerium, m.n. van enige windesoorten, Convolvulus scoparius en floridus) en Vanherp s.v. „rozehout”.]

rozehout: *rōzə̀nà̀t*, K 330; nr. 1117: ABN rozehout (VD); hout van de Dalbergia frutescens var. tomentosa, familie der Leguminosae; „rozenhout wordt verwerkt voor inlegwerk en bieskes”; ook: rozen, Vanherp.

TROPISCH HOUT (SOORTEN)

(N 50, 6)

[Vraag N 50, 6 informeerde naar andere loofhoutsoorten. Met de diverse benamingen die de redactie niet kon vinden in het WNT, VD, Scott en Aalders etc., worden vermoedelijk tropische houtsoorten bedoeld. Met de opgave „[taalie]” bedoelt de respondent van L 207 „Indisch hout”. Vgl. VD s.v. „tali”.]

De volgende benamingen worden weergegeven zoals ze door de respondenten werden gespeld: **abura:** K 157a, 176; **bubinga:** K 157a, 176; **ovangkol (?)**: K 157a, 176; **samba:** K 157a, 176; **[taalie]:** *taalië*, L 207.

-1.2. I.v.m. houtafval, houtgebrek

HOUTAFVAL

(N 55, 187a)

[Vraag N 55, 187a informeerde naar „afval van hout in het algemeen”. Quickenborne (p. 31) zegt daarover: „Wat na bewerking van het hout nog overblijft en niet meer te gebruiken is, noemt men afval, overschot of stooftout”. Zie ook het lemma „houtafvalkachel”. Van Keirsbilck zegt s.v. „afval”: „Kleine stukken hout, krullen, schilfers, spaanders enz. die bij het werken met de zaag, de schaaf of den beitel, afvallen en onbruikbaar zijn om verder bij den arbeid te dienen”. Zie de lemmata „houtafval” (terminologie van de kuiper) en „houtafval (algemeen)” (terminologie van de klompenmaker in WBD dl. II, afl. 8).]

afvalhout: *áfá̀lhòwt*, K 265; **afval van hout:** *áfá̀l ván à̀t*, K 330; nr. 92: ABN houtafval, afval (VD); „afval van hout werd vroeger veel verkocht als brandhout, maar met die nieuw stoven hebt ge er tegenwoordig niet veel liefhebbers niet meer voor”; ook: verloren hout, Vanherp; **afval:** I 268, L 257, O 69a; *áfá̀l*, K 330; nr. 91: ABN houtafval, afval (VD), cfr. Wdb. Me.; „doordat er zoveel contourwerk is aan die eetplaats, hebt ge heel veel afval; aan dat model van slaapkamer hebt ge bijkan niets als afval (Wdb. Me.)”; ook: verloren hout, afval van hout,

Vanherp; **verloren hout:** *və̀rləowrən à̀t*, K 330; nr. 1435: ABN houtafval, afval (VD); „om achterstijlen van stoelen te smetten neemt ge uw hout zo breed mogelijk dan kunnen er meer stijlen uit en hebt ge minder verloren hout”; ook: afval van hout, Vanherp; **gemul:** *gə̀mǜl*, K 330; nr. 528: ABN spaanders, krullen en andere afval (VD); VD: gemul o., (Zuidn.); „tegenwoordig is 't moeilijk voor van uwe gemul af te geraken tegen vroeger dan kwamen de bakkers hem halen voor hunlie oven te stoken”; ook: spanen, Vanherp.

HOUTAFVALBAK

(N 55, 187c)

[Vraag N 55, 187c informeerde naar „een houtafvalbak”. Quickenborne zegt i.v.m. de „houtafvalbak” (p. 34): „De bak waarin men het stooftout verzamelt, voor men het in de kachel verbrandt, is de stooftoutbak of korter de houtbak”. Zie de lemmata „houtafval” (type „gemul”; i.v.m. de benaming „gemulbak”) en „houtafvalkachel”. Vgl. het lemma „motkot”.]

afvalbak: I 268, O 69a; *áfá̀lbák*, P 149; **houtbak:** *hawtbak*, L 243, 257; **gemulbak:** *gə̀mǜl-bák*, K 330; nr. 529: grote bak waarin „de gemul” bewaard wordt; „de gemul wordt in 'ne gemulbak gekapt want 't is een grote vuiligheid als 't blijft aanrijden”, Vanherp; **bak:** I 268.

BRANDHOUT

(N 55, 187a; N 55, 194)

[Het „houtafval” dat geschikt is voor verbranding (vaak: in de „houtafvalkachel” van de „werkplaats”). Vraag N 55, 194 informeerde naar „het houtafval (gezaagd of gekloven) dat als brandhout gebruikt wordt”. Quickenborne (p. 32) spreekt i.v.m. „brandhout” ook over het „afval dat ontstaat bij het zagen, het schaven, het draaien, enz.”. Volgens hem werden de grotere stukken eerst gezaagd of gekloven voor ze de kachel in gaan. Zie voor de formulering van vraag N 55, 187a het lemma „houtafval”.]

brandhout: *branthawt*, L 200a, 243, 257; *bránt-à̀t*, P 149; *brántà̀t*, K 330; nr. 258: ABN brandhout (VD); „gij breekt bijkan uwen nek aan de zaag met al dat brandhout”, Vanherp; **stookhout:** *stóókhawt*, K 241a; L 243; **kachelhout:** *kachə̀lhawt*, L 257; **stooftout:** *stooftaat*, O 69a; *stóófaat*, I 268; **afval:** L 257.

HOUTAFVALKACHEL

(N 55, 187b)

[In dit lemma kan met de diverse benamingen bedoeld worden op:

- een speciale kachel om „houtafval” dat geschikt is als „brandhout” te verbranden en daar-

mee de werkplaats te verwarmen en lijm of te belijmen werkstukken te verwarmen;

- of een gewone kachel voor hetzelfde doel, waarin men ook andere brandstoffen kan verbranden (vgl. de benamingen „kolenkachel”, „potkachel” en „duveltje”). Vraag N 55, 187b informeerde naar „een kachel om dit afval (red.: zie het lemma „brandhout”) in op te stoken”. Zie Quickenborne (p. 33-34), de lemmata „zaagsel” (type „zaagmeel”) en „houtafval” (type „gemul”) en VD s.v. „potkachel” en „stoof” (I,2) en het WNT s.v. „duivel” (13). Vgl. ook het lemma „lijmkachel”.]

potkachel: L 243; **kolenkachel:** *kóólakachəl*, L 200a; **du(i)veltje:** *dōēvəlkə*, I 268; *dūūvvəlkə*, L 200a; **houtstoof:** *hawtstóóf*, K 241a; *aatstoof*, O 69a; **zaagmeelstoof:** *zowgamejlstoof*, O 69a; **gemulstoof:** *gamūūlstaowf*, K 330; nr. 530: ABN zaagmeelkachel; „een gemulstoof is een ronde stoof of 'nen bidon met in 't midden 'ne stok voor lucht te krijgen waar de gemul goed lang kan in branden als hij goed is aangedamd”, Vanherp; **stoof:** *stóóf*, I 268; *staowf*, P 149.

BRUIKBAAR AFBRAAKHOUT

(N 55, 196)

[Het hout dat afkomstig is van de afbraak van een gebouw en dat nog kan worden gebruikt (Quickenborne, p. 35, zegt dat het vnl. ramen en deuren betreft). Vraag N 55, 196 informeerde „naar afbraakhout dat nog bruikbaar is”. Zie ZNWB s.v. „occasie (okkazie, okkasie)” (I,3).]

afbraakhout: *āvbraokāat*, P 149; **afbraak dat nog kan dienen:** *afbrowk da noch kan dīēn 'n*, O 69a; **hout dat nog kan dienen:** *aat da noch kan dīēnə*, I 268; **sloophout:** *slóowphawt*, L 257; **occasiehout:** *okojzə-aat*, O 69a; **geriefhout:** *gərieřhawt*, L 243; *gəriēřhawt*, K 241a, L 200a; uit de volgende omschrijving blijkt niet dat het om afbraakhout gaat: *geriefhout*, hout dat dienstig is om er iets uit te maken, dat tot andere doeleinden dan om te branden kan aangewend worden (Kempen); boomhout, hopstaken, natiestokken, walenhout en ander geriefhout, Corn. Vervl.; *gəreejvāat*, K 330; nr. 534: ABN afbraakhout (VD); „bij hout van afbraak vindt ge dikwijls nog goed geriefhout waar nog iets van te maken is”; ook: sloophout, afbraak, Vanherp; **gerief:** *gəriēř*, O 69a.

AFSPLINTEREN

(N 55, 193)

[Vraag N 55, 193 informeerde naar het werkwoord „afsplinteren” („het hout zal -”). Zie VD s.v. „afsplinteren”, vgl. het lemma „houtsplinter” en zie Quickenborne (p. 29). Vgl. i.v.m. het woordtype „spalden/spolden” VD s.v. „spalhout”, „spallatie”, „spouwen” (I, 2), Franck-Van

Wijk s.v. „spouwen” en het WNT s.v. „spouwen” (I,1). Vgl. i.v.m. het woordtype „spalken” het WNT s.v. „spalken” (2), VD s.v. „spalken” (I, 4 en II) en Franck-Van Wijk s.v. „spalk”.]

afsplinteren: het hout zal - *āfsplinstərə*, P 149; **splinteren:** het - hard: *splinstərt*, K 241a; **splinteren:** *splīēntərn*, O 69a; **uitvezelen:** *aotvéézələ*, K 330; nr. 1402: ABN uitvezelen (VD); „als ge met een torsboor gaten boort en de snijmeskes zijn te kort, geraken uw gaten rap uitgeveeld”; ook: uitsplinteren, splinteren, afsplinteren, inscheuren, Vanherp; **uitvezelen:** i.v.m. de tekst bij de volgende opgave, moet worden opgemerkt dat Vanherp onder „pin” een „pennenbank” (zie dat lemma) verstaat en dat met „[razement]” (fr. arasement) de borst(lijn) bij een houtverbinding bedoeld wordt: *aotvéézələ*, K 330; nr. 1403: ABN uitvezelen (VD); „als de pin niet goed gesteld is, zijn de razementen dikwijls diep uitgeveesd”; ook: uitsplinteren, splinteren, afsplinteren, inscheuren, Vanherp; de volgende werkwoorden lijken te duiden op het afsplinteren van grotere stukken: **splijten:** *spléjtə*, L 200a; **spalden/spolden:** *spóllən*. K 241a; **spalken:** het hout zal - *spólləkə*, I 268; **afscheuren:** L 257; het is niet duidelijk wat met de volgende uitdrukking precies bedoeld wordt: **door de draad zijn:** dat hout - *is dur dən draot*, L 243.

HOUTSPLINTER

(N 55, 188a; N 55, 188b; Lemmens)

[De vragen informeerden naar „een grote splinter” (N 55, 188a) en „een kleine splinter” (N 55, 188b). Zie VD s.v. „houtsplinter” en „splinter” en Quickenborne (p. 28 en 29).]

houtsplinter: *houtsplinster*, houtsplinter, Corn. Vervl.; *houtsplinster*, houtsplinter, Corn.; **splinter:** *splinstər*, K 241a; grote c.q. kleine - *splinstər*, P 149; *splīēnstər*, K 330; nr. 1261: ABN splinter (VD); „als ge mouluren aan 't ruisen zijt, kunt ge 'ne serieuze splinster onder uwe nagel krijgen”, Vanherp; **splinter:** L 152; *splintər*, K 141, L 200a, 257; *splīēntər*, O 69a; grote - I 268, L 152; *splintər*, L 243; kleine - *splintər*, L 243; *splīēntər*, K 330; nr. 1261: ABN splinter (VD); „dat er 'ne splinter in uw hand zit, dat is dagelijkse kost!”, Vanherp; **splintertje:** *splintər-kə*, K 141; *splīēntərkə* (of: *splintərkə?*), I 268; *splīēntərkən*, O 69a; bij de volgende benaming gaat het uiteraard om een grote splinter: **olifant:** K 241a.

BARST

(N 56, 189)

Vraag N 56, 189 informeerde naar „een barst in het hout”. Vgl. Scott en Aalders p. 220-221 („oppervlaktegebreken I”) en p. 242-243 („houtgebreken”).]

1.1.2.5.

barst: K 246; **berst:** *best*, O 69a; *bést*, K 291; *béést*, K 276; *bést*, K 330; nr. 151: ABN barst, scheur, (VD); „als ge een meubel maakt van nat hout en 't wordt in een plaats gezet waar 't heel warm is, zullen er hier en daar barsten in komen doordat 't te rap droogt”, Vanherp; **scheur:** *skéúr*, L 207.

-2. Houtbewerker (terminologie van timmerman, schrijnwerker, meubelmaker etc.)

-2.1. Gereedschap, hulpgereedschap, machines en bewerkingen daarmee

-2.1.0. Algemeen en varia

HOUTBEWERKERSGEREEDSCHAP

(N 55, 179a; Lemmens)

[Vraag N 55, 179a informeerde naar „het gereedschap in zijn geheel” (red.: bedoeld wordt: de verzamelnaam van alle werktuigen en gereedschappen die de houtbewerker nodig heeft bij de bewerking van het hout). Zie Quickenborne (p. 24-25) en Van Keirsbilck s.v. „timmergereedschap” (ook: „timmertuig, timmeralaam, timmermansalaam”) en „alaam”. Bij de uitdrukking „[iemand zijn] goriejfe cheezen émmə” (iemand zijn gerief gezien hebben) merkt Vanherp op p. 252 (nr. 533) op: „De meubelfabrikanten beoordelen een meubelmaker gewoonlijk naar de gereedschappen die hij bij zich heeft, wanneer hij zich voor een betrekking komt aanbieden. 'Ik neem die gast niet aan. Ik heb zijn gerief daar eens mogen zien!’”]

timmermansgereedschap: *timmərmansgəritskap*, L 279; **timmergereedschap:** L 237; *timmərgəritskap*, L 200a; **gereedschap:** K 141, 146; *gəritskap*, K 147, L 200; *gəritskàp*, L 207; *gəritskap*, K 204; *gəreezəp* (of: *gəritzəp?*), L 152; *gəriissəp*, L 243; **geriefschap:** *gərééfschàp*, P 149; **gerief:** K 174; *gəriēf*, I 268; *gəriējf*, P 41a; *gəreejf*, K 330; nr. 532: ABN gerief, gereedschap (VD); „'ne meubelmaker moet goed scherp gerief hebben”; ook: getuig, Vanherp; **timmermansgetuig:** *timmərmansgetuig*, gereedschap van den timmerman; ook: tummermansgetuig, Corn.; **getuig:** K 204; *gətèùch*, P 41a; *gətòjch*, K 241a; *gətòoch*, K 276; *getuig*, Van Dam 28, p. 125; **alaam:** *owlam*, O 69a; *alaam*, (klemtoon op de tweede lettergr.), gereedschap van eenen ambachtsman, Fr. outils; het alaam van 'nen timmerman; e goed, e sterk alaam; z'n alaam is vesleten, Corn. Vervl.

GEREEDSCHAPSKIST/GEREEDSCHAPSZAK

(N 55, 179b)

[Vraag N 55, 179b informeerde naar „de kist of de zak waarin het gereedschap wordt opgeborgen”. Zo kan men gemakkelijk zijn „houtbewerdersgereedschap” (zie dat lemma) meenemen als men b.v. een kapconstructie moet plaatsen. Zie Quickenborne (p. 25-26) en Van Keirsbilck s.v. „alaambak” en „alaamzak”.]

gereedschapskist: *gəritskaps[kist]*, K 147; *gəritskàpskeest*, L 207; *gereedschaps[kiest]*, K 146, 174; *gəritskapskiēst*, L 257; *gəritskapskiēst*, L 279; **gereedschapskist:** *gəritskap-kist*, L 200a; **gereedschapbak:** L 237; **gereedschapszak:** *gəriējətschàpsák*, P 149; **getuigskist:** *gətèùchkīest*, P 41a; **getuigbak:** *gətòjchbak*, K 241a; *gətòoch[bak]*, K 276; **getuigzak:** *gətèùch-sák*, P 41a; *getuigzak*, zak waarin de ambachtslieden, b.v. de timmerlieden, hun gereedschap dragen, Corn.; **alaambak:** *owlambak*, O 69a; **alaamzak:** *owlamzak*, O 69a; **karweikistje:** *kərwējkiesjə*, K 174; **timmerbak:** *timmərbak*, L 200a, 243; **koffer:** I 268; *kəffər*, K 330; nr. 741: ABN gereedschapskist, gereedschapsbak (VD); „als den baas nog veel van zijn oren maakt, zal ik rap mijne koffer pakken”; ook: gereedschapskoffer, Vanherp; **bak:** K 204; **bakje:** *békskə*, L 257; **zak:** I 268.

STEL

(N 53, 68a toegift)

[Een verzameling van verschillende typen van bij elkaar horend gereedschap. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1789, lemma „stel”. Vgl. b.v. het lemma „ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf)”.]

stel: *stél*, L 200a.

SPIE

[Zie de omschrijving van Vanherp. Vgl. lemma-ta als „klemspie in het kruishoutblok”, „hamersteelspietje”, „klemgereedschap met spieën” en „schaafspie”.]

spie: *speej*, K 330; nr. 1254: dim. spieke; ABN spie, wig (VD), b.v. de spie van een kruishout, hamer, „lijmtang”, werkbank enz...; „de spieën van een lijmtang mogen niet te vast aangeslagen worden anders barst uw paneel kapot”, Vanherp.

HOUTBEWERKINGSMACHINE

(N 53, 227a)

[[Vraag N 53, 227a informeerde naar benamingen voor „een houtbewerkingsmachine in het algemeen”.]

houtbewerkingsmachine: P 86; *hawtbəwerrəkingsməsjēnna*, L 243; **houtbewerkingsmachien:** *hōwtbəwèrkingsməsjēn*, K 210; *hawtbəwèrkingsməsjēn*, L 257; *haowtbəwèrrəkiēngsməsjēn*, P 41a; *aatbəwèrkingsməsjien*, I 221; **houtbewerkmachine:** K 147; **houtmachien:** *aatməsjēn*, O 69a; **schrijnwerkerijmachien:** K 317; **machine:** L 259, 280; **machien:** K 281, 292; *másjēn*, K 276; *məsjēn*, K 241, 241a; *məsjien*, L 279; *məsjin*, P 149; *məsiēn*, L 200a, 207; *másjeejn*, K 330, nr. 836: houtbewerkingsmachine (VD); „de machienen moeten goed onderhouden worden door ze te smeren en te kuisen; ik zou 'ne gast willen vragen voor aan de machienen te staan”; ook: werktuigmachine, werktuig, houtbewerkingsmachine, Vanherp.

FRAME (VAN EEN HOUTBEWERKINGS-MACHINE)

voet: *vóówt*, K 330, nr. 1481: ABN frame (VD) van een machine; „de machienen moeten met hunlie voet goed vast in de grond staan”, Vanherp.

TAFEL (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMA-CHINE)

[Het vlak aan een houtbewerkingsmachine („freesmachine”, „lintzaagmachine” etc.) waarop het werkstuk tijdens de bewerking geplaatst wordt. Vgl. het lemma „schuurtafel”. Zie Handboek Gereedschap p. 101 („zaagtafel” van een „lintzaag”).]

tafel: *tááfal*, K 330, nr. 1322: ABN tafel (VD) van een machine, b.v. de tafel van de top (red.: zie het lemma „freesmachine”); „aan de tafel van de zaag doen ze wat paraffine voordat 't hout er goed zou over schuiven”; ook: blad, tafelblad, Vanherp; **blad:** *blát*, K 330, nr. 208: ABN tafel (VD) van een houtbewerkingsmachine; „'t blad van een lintzaag staat vast, maar de blaren van een pleinmachien (red.: zie het lemma „vlakbank”) kunt ge lager en hoger zetten voor grover of minder grof te schaven”; ook: tafelblad, Vanherp.

GELEIDER (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMACHINE)

[Zie Handboek Gereedschap p. 101 („geleider” en „zaaggeleider” van een „lintzaag”).]

guide (fr.): *geet*, K 330, nr. 562: de guide van de lintzaag, de kortzaag en van de top; ABN geleider (VD); „aan de zaagmachienen hebt ge 'ne guide nodig voor verschillige stukken op dezelfde breedte te zagen”; ook: aanvoer(ge)leiding, geleiding, geleider, houtgeleider; Fr. guide, Vanherp.

BESCHERMKAP (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMACHINE)

[Zie Handboek Gereedschap p. 101 („wielkast” van een „lintzaag”) en vgl. p. 67 („beschermkap” van een slijpmachine).]

kap: *káp*, K 330, nr. 692: de beschuttingskap van de lintzaag en de ronde zaag; „over de lintzaag is een kap gelegd voor dat ge niet zoudt geblesseerd worden als de zaag breekt”; ook: beschermkap, Vanherp.

MES (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMA-CHINE)

mes: *més*, K 330, nr. 865: ABN mes; de messen van de houtbewerkingsmachines; „de messen van den top (red.: zie het lemma „freesmachine”) moet ge heel goed vastzetten met een sleutel en goed aanslagen met 'nen houten hamer voordat ze niet uit den top zouden vliegen; de messen van het pinmachien (red.: zie het lemma „pennenbank/pennenmachine”) moeten heel juist gesteld zijn”; ook: beitel, Vanherp.

CONTRAGEWICHT (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMACHINE)

tegengewicht: *tééjgəgəwīecht*, K 330, nr. 1348: ABN tegengewicht, contragewicht van de houtbewerkingsmachines; „het tegengewicht van een ruismachine (red.: zie het lemma „bandschuurmachine”) dient voor den ruisband aan te spannen; de lintzaag heeft ook een tegengewicht maar dat is voordat de zaag niet zo gemakkelijk zou breken”; ook: hefboomconstructie met gewicht, Vanherp.

REGELSCHROEF AAN HANDWIEL (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMACHINE)

regelvijs: *rééjgəlvààs*, K 330, nr. 1079: ABN handwiel (VD, 2); „met de regelvijs van den top (red.: zie het lemma „freesmachine”) kunt ge den as juist van hoogte zetten; de tafel van 't ruismachien (red.: zie het lemma „bandschuurmachine”) wordt met een regelvijs naar omhoog en omlaag gezet, Vanherp.

DRIJFRIEM (VAN EEN HOUTBEWERKINGSMACHINE)

[Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1800, lemma „drijfriem/drijfsnaar”.]

riem: *reejm*, K 330, nr. 1094: ABN drijfriem, riem (VD) van de houtbewerkingsmachines; „de riemen van de machienen rekken door den tijd en dan moet ge er een stuk tussen uitsnijden en ze aaneenzetten met haken”, Vanherp.

1.1.2.5.

POELIE (VAN EEN HOUTBEWERKINGS-MACHINE)

(N 53, 238)

[Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1800, lemma „poelie”. Vgl. de toelichtingen bij het lemma „bandschuurmachine”. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”. De respondent van L 200a kent de uitdrukking „op losse schijf zetten” (= in de vrijloop zetten; bij machines).]

poelie: losse en vaste - *pöšlǐě*, L 200a; *pöleej*, K 330; nr. 1045: ABN riemschijf (VD), b.v. van de schuurmachine; „de banden van ’t ruismachien (red.: zie het lemma „bandschuurmachine”) en de riemen van de machienen lopen op poulies”; Fr. *poulie*, Vanherp; **schijf:** losse en vaste - *skějf*, L 200a.

GECOMBINEERDE HOUTBEWERKINGS-MACHINE

(N 53, 87)

[Een gecombineerde machine waarmee men hout kan vlakschaven, van dikte schaven, boren en zagen. Zo’n machine vindt men alleen in grote bedrijven. Zie Vanherp s.v. „combinée” en de lemmata „vlakschaven (met reischaaaf, schaafmachine e.d.)”, „van dikte schaven met de vandiktebank”, „boren” en „zagen”.]

gecombineerde machine: K 147; **gecombineerd machien:** *gəkombiěneert mäsĭěn*, L 207; **gecombineerde bank:** L 257; *gəkombieneerdə bank*, L 243; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „vlakbank”: **gecombineerde vlakbank:** L 237, 259, 280; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „vandiktebank (gecombineerde vlak- en vandiktebank)”: **vlak- en vandiktebank:** L 200a; **combinée (fr.):** I 221, K 214, 215, 281, 317, L 200, P 86; *kombiěnee*, O 69a; *kōmbiěnéé*, K 276; *kōmbiěnééj*, P 41a; *kombiěni-j*, K 241, 241a; *kombiěnej*, K 204; *kóómbiěnej*, K 210; *kōmbinádáj*, P 149; *kōmbiěnééj*, K 330; nr. 329: ABN de gecombineerde houtbewerkingsmachine; „ne combinée is een machien waar ge kunt mee zagen, pleinen en boren; ge hebt van die combinées, waar ge mee kunt pleinen en verdikken als ge de tafel omslaagt”; ook: gecombineerde, samengestelde machine; Fr. *combinée* (machine combinée), Vanherp; **combi:** K 174; **combinatie:** K 188a.

[ONDERDELEN VAN SCHAAF- EN FREES-MACHINE.

Vraag N 53, 88 informeerde in het algemeen naar „onderdelen van schaafmachines, frees etc. (b.v. assen, messen daarin, walsen etc.)” zonder specifieke aanwijzingen. Het is daarom niet altijd duidelijk wat er met de opgaven wordt bedoeld. Zie Scott en Aalders p. 110 (onderdelen

van de „freesmachine”) en p. 112 (onderdelen van de „gecombineerde vlak- en vandiktebank”).

I. - de volgende benamingen hebben wellicht te maken met de aandrijving en het transport van het werkstuk: **moteur (fr.):** - mee riemen en poelie: K 317; **riem:** K 241, 241a, 317; **band:** K 276; **poelie:** moteur mee riemen en - K 317; **tandwiel:** P 149; **vliegwiél:** K 276; **rol:** *ròl*, K 330; nr. 1104: ABN wals (VD) van de houtbewerkingsmachines; „de rollen van ’t verdikmachien stompen het hout voorruit en duwen het tegen de messen”; rol (o.a. aanvoerrol, afvoerrol, leirol); wals (o.a. aanvoerwals, bovenwals, achterwals, voorwals), Vanherp; **aandrijfvals:** K 204; **wals:** K 174, 317, L 237, 257, P 41a;

II. - de volgende benamingen hebben wellicht te maken met de assen waarop de snijdende gedeelten zijn gemonteerd en met die snijdende gedeelten: **as:** I 221, K 174, 204, 276, L 207, 237, 257, O 69a, P 41a, 86, 149; - met messen: K 317; *as*, K 330; nr. 115; as met messen van het pleinmachien (plein, schaaaf, schaafmachien), zie p. 65, Vanherp; **schaafblok:** K 210; **mes:** I 221, K 174, 204, 276, L 207, O 69a, P 41a, 86, 149; *més*, K 330; nr. 865: ABN mes, de messen van de houtbewerkingsmachines; „de messen van den top moet ge heel goed vastzetten met een sleutel en goed aanslagen met ’nen houten hamer voordat ze niet uit den top zouden vliegen; de messen van het pinmachien moeten heel juist gesteld zijn”; ook: beitel, Vanherp; **beitel:** L 237; **freesmes:** K 147; **freeskop:** K 147; **toupie (fr.):** I 221; **profielmes:** L 207; **rabatmes:** K 241, 241a; **mouluurmes:** K 241, 241a;

III. - de volgende benamingen hebben wellicht te maken met de afstelling: **geleider:** L 207; **leider:** K 276, L 237, 279; **guide (fr.):** K 317, P 149; **stelring:** L 279; **stelschroef:** L 279; **stelmoer:** L 279;

IV. - de volgende benamingen hebben wellicht te maken met het werkblad van de machine: **blad:** K 317; **bovenblad:** K 210; **onderblad:** K 210; **tafel:** K 210, 317; **plat:** P 149;

V. - de volgende benaming heeft te maken met de beveiliging van de machine: **beveiliging:** L 279;

VI. - het is de redactie niet duidelijk wat met de volgende benamingen bedoeld kan zijn: **konterijzer:** P 149; **klikijzer:** K 241, 241a; **voet:** K 276; **hals:** K 210.]

MACHINAAL BEWERKEN

(N 53, 227b)

[Vraag N 53, 227b informeerde in het algemeen naar „het machinaal bewerken van hout”.]

machinaal bewerken: I 221; *masjĭënaal bəwérkə*, L 200a; - hout - *masjĭënaal (...) bəwèrrəkə*, L 243; **mee het machien bewerken:** *me ət*

masjīen bawerkən, O 69a; *méjt mäsjiēn bawèrkə*, K 210; **mechanisch werken**: zonder fonetische documentatie van het tweede woord: *mekaanies [werken]*, K 281; **machineren**: P 86; *más-jīēnéjra*, K 330; nr. 839: het hout machinaal bewerken; „als 't hout goed gemachineerd is, moet de meubelmaker er veel minder aan doen”, Fr. machiner, Vanherp; **machinen**: *mas(j)ienə*, L 279; **afmachinen**: *afmasjienə*, K 317; *áfmas-jīēnnə*, K 276.

AFSTELLEN

(N 53, 227c)

[Vraag N 53, 227c informeerde in het algemeen naar termen voor „het afstellen van de machine of van het gereedschap”. Vgl. WBD dl. II, afl. 4, p. 947-948, lemma „getouw stellen”.]

afstellen: K 147, 174, L 257; *afstélla*, L 200a; *áfstélla*, L 243; **stellen**: L 259, 280; *stélla*, L 279; (het) machien - K 204; *stélla*, L 207, P 41a, 149; *stélla*, K 330; nr. 1286: een schaaaf, zaag, beitel stellen; de machines stellen, b.v. het pinmachien stellen; VD: stellen (overg.) (Zuidn.) van werktuigen, met betr. tot hun onderdelen: in orde, in gereedheid brengen, klaarmaken: b.v. een zaag stellen; ABN afstellen; „van 't goed kunnen stellen van uw gerief hangt heel veel van af; de machienen moeten goed gesteld zijn!”; ook: zetten, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende term het lemma „afstellen van de schaaaf” (type „juste zetten”): **juste zetten**: *zjust séttə*, K 210; **zetten**: *zetn*, O 69a; **regelen**: K 281, 317; *réégə-lə*, K 276; het volgende woordtype betreft het afstellen van de zaag in de zaagmachine: **afspannen**: P 86.

LIJNOLIE

lijn(s)olie: *lā̀zaowlə*, *lā̀naowlə*, K 330; nr. 807: lijnolie; „schaven en beitelstelen worden in de lijnolie gezet omdat de lijm, die dat ge aan uw handen hebt, er niet zou op pakken, Vanherp.

BOT

(N 53, 234)

[Het gaat hier om het bn. „bot” i.v.m. gereedschap. Vraag N 53, 234 informeerde naar „bijzondere uitdrukkingen in verband met gebreken aan gereedschap (b.v. in verband met bothed van gereedschap)”. Enkele aardige uitdrukkingen waarvan moeilijk lemmata te maken waren, zijn: „als iets niet paste werd er een [timmər-mènnəkə] tussen gezet” (L 243); „iets opvullen met [snòt en ààsə] (L 243).]

bot: K 146, 147, 204, P 86; *bòt*, K 330, nr. 244: ABN bot (VD), b.v. een bot schaaafijzer, een botte beitel, een botte vijl; „met bot gerief (red.:

gereedschap) kunt ge geen goed werk maken!; een schaaafijzer is bot als men een dikke blinkende lijn kan zien aan 't ijzer”; ook: afgestompt, Vanherp; de vaklieden gebruiken de volgende vergelijkingen om de graad van bothed aan te geven:

I: (zo) - als een hak: K 241, 241a, 276, 281; *bòt*, L 279;

II: zo - als een aks: L 257; *bòt*, L 200a;

III: zo - als een ploegkouter: O 69a;

IV: zo - als een verken: *bòt*, L 207;

V: zo - als een hoer: *bòt*, K 330; nr. 246: uitdr. met de betekenis: zeer bot: „met die zaag kunt ge niet meer zagen: ze is zo bot als een hoer” (*zōē bōt áz ən óór*), Vanherp;

VI: zo - als een stront: *bòt*, K 330; nr. 245: uitdrukking met de betekenis: zeer bot: „mijn schaaafijzer is zo bot als een stront” (*zōē bōt ás nə strōnt*), Vanherp;

VII: zo - dat je het aan beide kanten kunt gebruiken: K 210;

VIII: zo - dat ge er mee (met) uw blote kont op (mee) naar Keulen (in L 207), Parijs (in K 174) c.q. Den Bosch (in L 257) kunt (rijden): K 174, L 257; *bòt*, L 207;

IX: zo - dat ge er mee (met) uw bloot gat c.q. blote kont (in L 200a) kunt op (gaan) zitten (red.: niet alle respondenten gebruiken dezelfde woordvolgorde): K 210, 241, 241a, 276, 317, L 200a, O 69a; *bòt*, K 330; nr. 247: uitdr. met de betekenis: zeer bot: „dien beitel is zo bot dat ge er met uw bloot gat kunt op zitten” (*zōē bōt tá ch'ər mééj á blōēt chátt kүүnt òëp sīēttə*), Vanherp.

AANHALEN

(N 53, 237a)

[Vraag N 53, 237a informeerde n.a.v. Van Keirsbilck en Vanherp s.v. „aanhalen” naar „bijzondere woorden” voor „met beitel, schaaaf of zaag twee stukken hout in verband brengen en aaneenvoegen (aanhalen?)”.]

Waarschijnlijk wordt niet met alle woordtypen hetzelfde bedoeld: **aanhalen**: K 147, P 86; *áán-áálə*, K 330; nr. 10: cfr. Corn. Vervl.: „met de beitel, schaaaf of zaag twee stukken hout in verband brengen en aaneenvoegen”; „als de traverses (red.: zie het lemma „regel”) van deuren getrokken zijn, steekt de stijl wat over en dan moet ge de stijl terug aanhalen”, Vanherp; **aaneenbrengen**: *ownīējnbrīēngən*, O 69a; **aaneenzetten**: *ownīējnzetn*, O 69a; **aanvoegen**: K 281; **voegen**: *vōēwgə*, P 41a; **ineenpassen**: *inēpássə*, K 276; **aandrijven**: *ondréévə*, L 279.

1.1.2.5.

INKEPEN

(N 53, 237b)

[Vraag N 53, 237b informeerde naar „bijzondere woorden” voor „een keep (red.: zie dat lemma) zagen, kappen of uitbeitelen (kippen, uitkavelen?)”. De bedoeling daarvan kan zijn: daar een ander stuk hout invoegen. Zie Van Keirsbilck s.v. „inkepen”, „uitkepen”, „kepen”, „inkavelen”, „uitkavelen”, „ineenkavelen” en „kavelen”. Vgl. Handboek Gereedschap p. 114 („kepen en groeven”, „keep zagen”, „groef zagen”) en p. 149 („kepen schaven”) en Scott en Aalders p. 84 („schaven van een keep”). Zie vergelijkbare woordtypen in het lemma „hakken met een beitel” (zoals „inkavelen”, „inkippen”).]

De diverse woordtypen kunnen verschillende betekenisaspecten vertonen: **inkepen**: L 279; *inkepə*, L 207; **uitkepen**: K 147; *ōjtkeepə*, L 243; *otkéepə*, K 276; *ōwtkeepə*, L 200a; **(een) keep maken**: *keep maokə*, L 257; **kippen**: K 204; *kiēppən*, O 69a; *kippen*, eene kip, eene keep zagen, kappen of uitbeitelen in een stuk hout, Fr. entailler, encocher; die bewerking heet bij timmerl. ook kavelen, Corn. Vervl.; **inkavelen**: *inkavelen*, bij timmerl.; eene keep maken in een stuk hout om er een ander stuk in te voegen, Fr. entailler; ook: inkippen; zie kavelen, Corn. Vervl.; **uitkavelen**: *aotkaavəla*, I 221; *owətkaavəla*, K 317; *ōjtkowvəln*, O 69a; *uitkavelen*, bij timmerl.; uitkerven, eenen kavel of eene keep in een stuk hout zagen of beitelen; men teekent de plaats af, die men in een stuk hout moet uitkavelen; zie kavelen; ook: uitkippen, Corn. Vervl.; de omschrijvingen bij de volgende twee woordtypen zijn onduidelijk (vgl. echter ook Van Keirsbilck s.v. „inkepen”; ook: „inkavelen”, „inkerven”, „ineenkavelen”, „kavelen” en „kepen”): **ineenkavelen**: *ineenkavelen*, bij timmerl.; in elkander kavelen; zie kavelen, Corn. Vervl.; **kavelen**: *kavelen*, bij timmerl.; in eenen kavel of eene keep passen en voegen; de zolderrribben worden in den balk gekaveld, Corn. Vervl.; **uitnemen**: *aotnééjmə*, K 330; nr. 1396: ABN uitkepen (VD); „voor cremaillères worden de lagen van de boekenkas een beetje uitgenomen”; ook: uitpalmen, uitloeven, Vanherp; **uitpalmen**: *aotpəlmə*, K 330; nr. 1397: ABN uitkepen (VD); „bij een verbinding het hout langs weerskanten half wegnemen is het hout half op half uitpalmen”; ook: uitnemen, uitloeven, Vanherp; uit de volgende woordtypen blijkt dat het inkepen met verschillende gereedschappen (beitel, dissel, zaag) kan gebeuren: **uitkappen**: K 281; **kappen**: *kəppə*, K 210; **uitdisselen**: *ōjtdissəla*, L 243; **een groef zagen**: *ən grōēwf zāāgə*, P 41a.

KEEP

[Zie VD s.v. „keep” (I) en Van Keirsbilck s.v. „keep”. Zie het lemma „inkepen”.]

kavel: *kavel*, bij timmerl.; keep, kip, groef, Fr. entaille; de timmerlië zagen of kappen kavelen in een stuk hout om er een ander stuk in te voegen, Corn. Vervl.

SLEUF

sleuf: zie i.v.m. de term „lagen” in de volgende tekst het lemma „kastplank”: *slēūwf*, K 330; nr. 1216: sleuf, gleuf; „de lagen van barmebels zijn soms rond uitgezaagd en aan de ronde kant zijn allemaal sleufkes gemaakt voor de druppels in op te hangen, Vanherp.

OPZUIVEREN

(N 53, 237c)

[Hout glad afwerken d.m.v. een blokschaaf met keerbeitel (zie het lemma „blokschaaf (zonder of met keerbeitel)” met benamingen als „zuiverschaaf” en „gladschaaf” en het lemma „schaven met de fijne blokschaaf (zuiverschaaf”), „schraapstaal” en „schuurpapier”. Vgl. Van Keirsbilck s.v. „opzuiveren” en Handboek Gereedschap p. 269 („opzuiveren” van beschadigde draad d.m.v. een „snijmoer”). Vraag N 53, 237c informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „opkuisen” naar „bijzondere woorden” voor „opzuiveren met gladschaaf, schrapstaal en met schuurpapier”. Zie ook de lemmata „schrapen” en „schuren”.]

opzuiveren: K 174, 188a; *ōpsaojvəra*, L 207; **opkuisen**: *opkosjn*, O 69a; *ōēpkōsjə*, P 149; *ōpkōssa*, K 276; *oepkōssən*, K 204; *ōēpkussa*, K 330; nr. 937: ABN opzuiveren (VD, 2), opzuiveren met de gladschaaf, met het schraapstaal en met schuurpapier; „een meubel opkuisen wilt in de meubelmakerij zeggen dat ge het moet opschaven, opkrabben en opruisen”; ook: zuivermaken, Vanherp; **oppoetsen**: L 243; **bijwerken**: *béjwérkə*, L 200a; **afwerken**: *afwérrəkə*, L 257; **zuiver maken**: P 86; **zuiver zetten**: *zēūvər zēt-tə*, K 210; **proper maken**: K 281; *prōōpər mow-kən*, O 69a; **finesse (fr.) geven**: *finés geevə*, K 210; de volgende woordtypen wijzen er op dat het opzuiveren gebeurt door schaven, „schrapen” (d.m.v. „schraapstaal”) of „schuren” („schuurpapier”): de volgende typen duiden de bewerking met een schaaft aan: **opschaven**: *op-schowvə*, K 317; **zuiverschaven**: *zēūvərskaovə*, L 279; de volgende typen duiden de bewerking met het „schraapstaal” aan: **opkrabben**: *oepkrabbə*, K 281; **bijkrabben**: K 317; **bijkschrapben**: *bèskrabbə*, L 279; de volgende typen duiden de bewerking met „schuurpapier” aan: **opschuren**: *ōpschūūrən*. K 241, 241a; **afschuren**: *afschōerə*, K 317; **schuren**: *skōērə*, L 279; zie

i.v.m. de volgende term het ZNWB s.v. „slissen” en vgl. het lemma „schuurpapier” (woordtype „slispapier”): **slissen**: *slī̄sə*, P 41a.

AFRONDEN

(N 53, 237d)

[„Voorwerpen met scherpe kanten of hoeken geheel of gedeeltelijk rondmaken” (N 53, 237d en Vanherp s.v. „afronden”), b.v. door „schaven” (vgl. het lemma „afschuinen (door schaven of snijden)”), „schuren” (vgl. het lemma „scherpe kanten afschuren”) en „schraper”].

afronden: K 281; *afrōnda*, L 200a, 279; *afron*’n, O 69a; *afrōnna*, P 149; *afrōnna*, K 330; nr. 70: ABN afronden (VD, 1), voorwerpen met scherpe kanten of hoeken geheel of gedeeltelijk rondmaken; „de schelen van tafels en kassen worden zoveel afgerond dat den oversteek schoon evenwijdig mee rondloopt met de poot of de stijl”; ook: rondleggen, Vanherp; **opronden**: K 188a; **een scherpe hoek breken**: *nə schérrəpən hō̄k bréékə*, P 41a; **(de) kanten breken**: type kanten breken: K 204, 241, 241a, O 69a; *də kãántə bréékə*, K 276; **(de) kant breken**: type de kant breken: P 86; type kant breken: K 317; **kantjes breken**: *kantjəs bréékə*, L 200a; zonder fonetische documentatie van het 2e woord: *kaantjəs [breken]*, K 174; **breken**: *breekə*, K 210; *bréékə*, L 243; de volgende woordtypen wijzen er op dat het opzuiveren gebeurt door „schaven”, „schraper” (d.m.v. „schrappstaal”) of „schuren”: de volgende typen duiden de bewerking met een schaaf aan: **afschaven**: I 221; **schaven**: K 147; het volgende type duidt de bewerking met een „schrappstaal” aan: **krabben**: I 221; de volgende typen duiden de bewerking met „schuurpapier” aan: **rondschuren**: *rontschū̄rə*, L 257; **schuren**: I 221.

AFNEMEN (SMALLER MAKEN)

(N 53, 237e)

[De omschrijving van vraag N 53, 237e was gebaseerd op Vanherp s.v. „afnemen”].

afnemen: *āfnéé(j)mə*, K 330; nr. 62: ABN afnemen (VD, 10), smaller maken met de schaaf of met de zaag; „als de pinnen door een missing van de machienman te dik zijn, moet ge wat afnemen”. Vanherp; **versmallen**: L 279; *vərsməllə*, K 210; **van breedte maken**: *van brieədə maokə*, I 221; *van brittə maokə*, L 243; de volgende woordtypen wijzen er op dat het smaller maken gebeurt door zagen en schaven: de volgende typen duiden de bewerking met een zaag aan: **afzagen**: *afzowgən*, O 69a; **zagen**: *zāgə*, P 41a; de volgende typen duiden de bewerking met een schaaf aan: **afschaven**: K 147, 281; *afschowvə*, K 317; *afskowvən*, O 69a; **schaven**: *schāávə*, P 41a.

AANSCHUINEN

(N 53, 237g)

[Vraag N 53, 237g informeerde naar termen voor „een stuk hout schuin aanpunten (afsnuiten?)”. Dat kan, als men kijkt naar opgegeven termen als „schuin aanzagen”, „aansteken” en „schuins steken” en een opmerking bij „aantenen” (L 207: „van opleggers met dissel”), gebeuren door steken (beitel), zagen of disselen. Zie Van Keirsbilck s.v. „afsnuiten” en Schuermans s.v. „snutten”. Vgl. de lemmata „schuin afzagen”, „afschuinen (door schaven of snijden)” en „op het niet schaven”].

aanschuinen: *ownschuina*, K 317; **aanspitsen**: *onspitsə*, L 200a; **aanpunten**: K 188a; *aonpuntən*, K 241, 241a; **aantenen**: volgens de respondent van L 207 gebeurt dit met de dissel: *āntəenə*, L 207; *aontējənə*, K 210; **afsnuiten/afsnutten**: type afsnutten: K 204, L 200; *afsnōttə*, L 279; *afsnēūtə*, L 279; *afsnutten*, bij timmerl.; een stuk hout, dat schuins in een ander moet ingelaten worden, van den snuit ontdoen, den uitersten scherp hoek afsnijden, Fr. moucher, Corn. Vervl.; vgl. i.v.m. de volgende term het WNT s.v. „noesch” (met allerlei bijvormen), „overnoesch” en „overmoen(e)” (2): **afnussen**: *afnūs-sə*, I 221; **scherpen**: *schérrəpə*, P 41a; het volgende woordtype is raadselachtig: **een zoekertje maken**: *ən zoekərtjə maokə*, L 243; de volgende woordtypen zouden kunnen wijzen op aanschuinen met behulp van een beitel: **aansteken**: K 281; **schuins steken**: *skojnəs steekən*, O 69a; het volgende woordtype wijst op het gebruik van een zaag: **schuin aanzagen**: K 147; *schē̄n òn-zaogə*, L 257.

HARDEN

[Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „harden, van gereedschap”: „De hittebehandeling om de natuurlijke, fysieke eigenschappen van staal of ijzer te veranderen. Een vouw en de snede van een beitel moet gehard zijn, wil hij zijn scherpte lang behouden”. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1870, lemma „hardingsmiddel”].

hardzetten: *étséttə*, K 330; nr. 587: ABN harden (VD); „nen tournevis (red.: schroevendraai-er) kunt ge terug hardzetten door hem gloeiend te maken en hem dan direct in koud water te steken”; ook: temperen, Vanherp.

1.1.2.5.

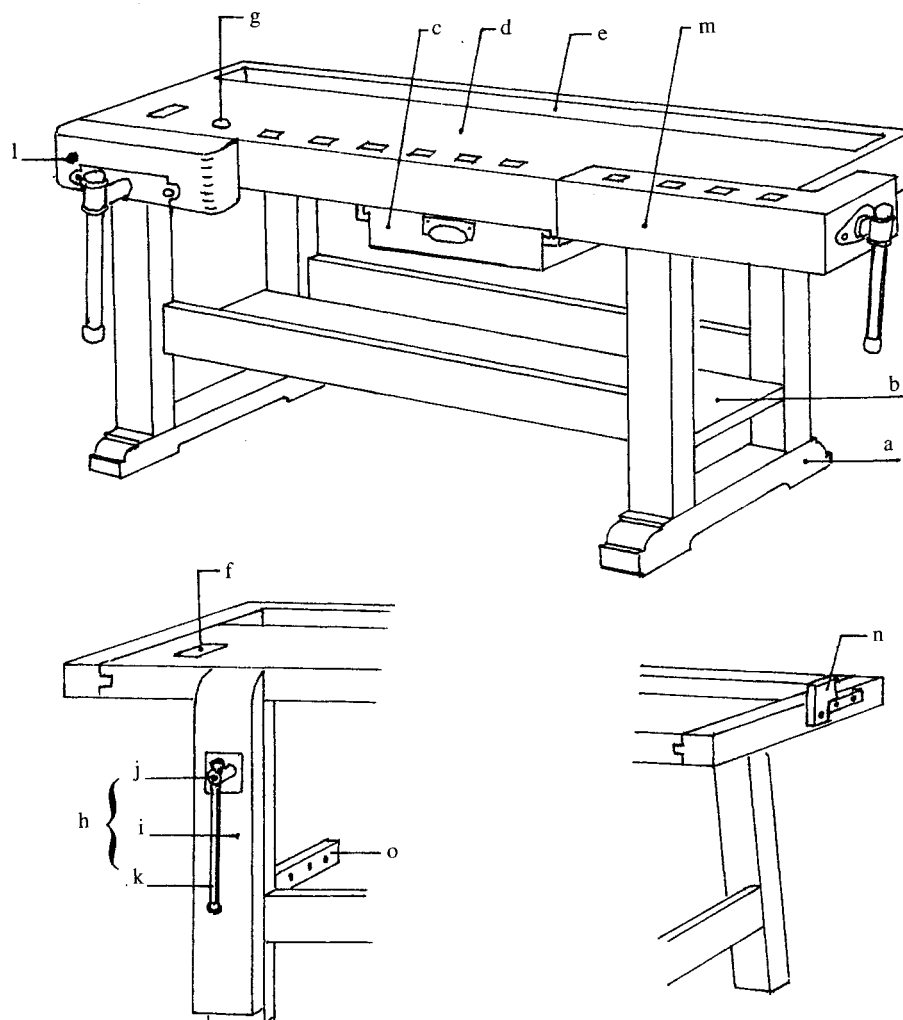
-2.1.1. I.v.m. werkbank, hulp- en klemgereedschap

-2.1.1.1. Werkbank met bijbehorend hulp- en klemgereedschap

WERKBANK

(N 47, 15d; N 53, 208a; v.d. Waring; DC 32, 1b)

[De houten bank waarop de houtbewerker het hout bewerkt. Zie Handboek Gereedschap p. 52-53 („de timmermanswerkbank, de meubelmakers- of schaafbank“; „de echte meubelmakerswerkbank heeft een zware bankschroef links voor, en een aan de rechterzijkant (resp. voor- en achtertang)“), Scott en Aalders p. 50-53 („werkbank“), WBD dl. II, afl. 6, p. 1884, lemma „werkbank“, Quickenborne p. 204-205. Zie ook i.v.m. de benaming „schaafbank“ Van Keirs-

a. werkbankonderstel	i. lip van de bankschroef
b. werkbankbodem	j. bankschroefspil
c. werkbanklade	k. bankschroefslautel
d. werkbankblad	l. bankschroef, voorschroef
e. gereedschapgoot/gereedschapsleuf	m. achterschroef
f. stootblok	n. zaagblok, zaagplank
g. bankhaakgat	o. schuiflat van de bankschroef
h. bankschroef, voorschroef	

Afb.1: Werkbank

bilck s.v. „schaafbank” (vgl. ook „schroefbank”), Theuwissen p. 293-294 en Follet p. 77-78.]

werkbank: I 79, 221, 269, K 173a, 188a, 292, L 200, 237; *wérGbank*, L 279; *wérrəGbank*, L 257; *wérrəGbànk*, P 41a; *werGbaank*, K 146, 174; *werGbaonk*, K 147; *wèrGbàànk*, K 210; *wèèrəGbaank*, L 243; *wérrəGbánk*, K 330; nr. 1512: ABN werkbank, bank, schaaftbank (VD); „’t is veel vooruit als ge aan een goede werkbank kunt staan”; ook: schrijnwerkersbank, timmermanswerkbank, meubelmakersschoofbank, meubelmakerswerkbank; (met afb.), Vanherp; **timmermanswerkbank:** *timmərmənswérGbank*, L 200a; *timmərmənswérGbànk*, L 207; **meubelmakerswerkbank:** K 197; **meubelmakersbank:** L 279; *méúbalmaokərsbank*, L 200a; **schoofbank:** I 269, K 173a, 179a, 214, 215, 281, P 86; *skaovbànk*, L 237; *skaovbank*, L 279; *schaovbank*, K 204, 241, 241a, L 244; *schowvbank*, K 317; *skowvbank*, O 69a; *schaovbánk*, P 149; *schaovbàànk*, K 276; *schaovbank*, schoofbank, Elemans p. 173; **bank:** K 204, L 259, 280; *bànk*, K 330; nr. 137: ABN werkbank, bank (VD, 4); „neen, neen, dat is gene manœuvre want hij staat bij ons aan de bank!; ge moet uw bank intijds eens afkuisen”; ook: schoofbank, schrijnwerkersbank, meubelmakersbank; (zie afb. bij „werkbank”), Vanherp; *bank*, de bank van de schrijnwerker, Goemans.

WERKBANKONDERSTEL

(N 53, 208e)

[Het dragende, op de vloer staande deel van een „werkbank” waarop het „werkbankblad” rust (vgl. Scott en Aalders p. 266, s.v. „onderstel”). Zie Quickenborne p. 205-206 („de stoel”; vgl. Van Keirsbilck s.v. „stoel”). Volgens de respondent van P 41a wordt met de benaming „poten” het gehele onderstel bedoeld.]

onderstel: K 147, 174, L 237, P 86; *ondərstèl*, L 243; *òndərstél*, K 330; nr. 926: ABN onderstel, stoel (VD), b.v.: het onderstel van de werkbank; „’t onderstel van de werkbank moet goed zwaar zijn omdat ’t niet zou waggelen en ’t is zo gemaakt dat ge ’t met spieën kunt aanspannen”; ook: voetstuk; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 4: onderstel van de werkbank, Vanherp; **voetstel:** K 214, 215; **voetstuk:** *vōētstúk*, K 210; **voet:** I 221, K 174, 204; *vōēt*, O 69a; *vōwt*, L 207; **stelling:** *stéling*, L 257; **geraamte:** *gəvòmtə*, L 257; **bok:** *bók*, L 279; de volgende benaming is een meervoud: **poten:** K 281, L 259, 280; *pōētə*, K 276; *pōētə*, L 200a; *pōēwətə*, P 41a; *pōēwətən*, K 241, 241a; *poejtə*, K 317.

WERKBANKBODEM

(N 53, 208g)

[Het vlak onderaan tussen de poten van het „werkbankonderstel” waarop de houtbewerker eventueel allerlei gereedschap of hout kan leggen (Quickenborne p. 206).]

bodem: K 188a, 214, 215; *bojəm* (of: *boojəm?*), K 174, 204; *bojəm*, L 237; *bójəm*, L 200a, 257, 279; *bòjəm*, P 86, 149; *bójəm*, K 317; **boom:** K 281, 317; *boeəm*, I 221; *bōem*, K 276; *bōēm*, K 330; nr. 220: ABN bodem (VD), b.v. de bodem van een werkbank, van een schuif, van een kast; „den boom van een werkbank wordt er dikwijls los ingelegd voor ze gemakkelijker uit te kuisen”; ook: boom, grond; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 6: de bo(d)em, Vanherp; **fond:** *fon*, K 281; **bak:** K 241, 241a; *bàk*, K 210; **schap:** I 221; de volgende benamingen zeggen iets over het gebruik: **bergblad:** *bèèrəchblat*, L 279; **bergplaats:** *bèèrchplàts*, L 207; **ligplank:** *līèchplank*, O 69a.

WERKBANKLADE

(N 53, 208d)

[De lade die onder het „werkbankblad” is aangebracht. Quickenborne p. 207: „Soms bevindt zich onder het blad van de werkbank een of meer laden waarin de timmerman allerlei klein gereedschap kan opbergen”. Een respondent van L 207 merkt op: „Hier ligt b.v. het werkboekje en gereedschap waar hij zuinig („feeng”) op moet zijn. Zie Handboek Gereedschap p. 52-53 („gereedschaplade” onder het „werkbankblad”) en vgl. Van Keirsbilck s.v. „schuiflade”.]

opberglade: *òbèrchlaoj*, L 207; **berglade:** *bèèrəchlaoj*, L 279; **la(de):** type la: L 237; *laaj*, K 214, 215, 317; *lààwj*, P 149; *laoj*, K 147, 174, L 200a, 243, 257; **schuif:** K 174, 188a, 204, 292, P 86; *schēüf*, K 210, P 41a; *skóójf*, O 69a; *schōof*, K 276; *schoof*, K 281; *schooaf*, I 221; *schoaf*, K 330; nr. 1183: zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 3: schuif van de werkbank = lade van de werkbank, Vanherp; **schuifje:** *schōfka*, K 174; *schōfkan*, K 241, 241a; misschien wordt met de volgende benaming een onderblad (dus geen lade) bedoeld: **onderbank:** L 259, 280.

WERKBANKBLAD

(N 53, 208c)

[Het bovendeel van een „werkbank”, waarop de te bewerken stukken gelegd worden (Van Keirsbilck s.v. „blad”; Quickenborne p. 206-207). Zie Handboek Gereedschap p. 52 („werkbankblad”) en Scott en Aalders p. 52 („werkblad”).]

werkblad: I 221, K 174; **tafelblad:** K 188a; **schoofblad:** P 86; *skaafblat*, L 200a; **blad:** K 147, 174, 204, 241, 241a, 281, 317, L 237, 257,

1.1.2.5.

259, 279, 280, O 69a; *blāt*, K 210, 276, L 207, 243, P 41a; *blāt*, K 330; nr. 207: ABN het blad van een tafel (VD), van een werkbank, buffet, toilet, tafel enz.; „ge zou beter 't blad van uw werkbank tussen door eens afkrabben, als er lijn op plakt”; ook: scheel, bankblad; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 2: blad van de werkbank, Vanherp; **scheel**: *schééjl*, K 330; nr. 1160: ABN blad (VD), scheel is gew. deksel (VD), Vanherp; **plat**: het - *plāt*, P 149; bij de volgende benaming moet men denken aan een oudere betekenis (blad) van „tafel”: **werktafel**: K 214, 215; misschien wordt met de volgende benaming een zwaar werkblad bedoeld: **blok**: *blök*, L 279.

GEREEDSCHAPGOOT/GEREEDSCHAP-SLEUF

(N 53, 208b)

[Vraag N 53, 208b informeerde naar „de gereedschapsgroef aan de achterzijde van het blad van een werkbank (tek. 208b)”. Met de opgegeven benamingen kunnen twee verschillende zaken bedoeld worden die voor ongeveer hetzelfde doel dienen. Handboek Gereedschap zegt op p. 52: „Bij veel werkbanken is aan de achterkant van het werkbankblad een verdiept gedeelte aangebracht, waarin klein gereedschap enz. kan liggen zonder dat het hinderlijk in de weg ligt; het werkstuk kan er overheen”. Ook Scott en Aalders p. 53 („gereedschapslade”) en Quickenborne p. 211-212 („goot”) bedoelen zoiets. De opgegeven benamingen met „-bak” of „-lade” wijzen op deze betekenis (de tekening bij de vraag beeldde dat ook af). De tekening op p. 52-53 van Handboek Gereedschap toont echter ook nog een „sleuf voor gereedschap” (zaag, beitel, priem) achter het verdiepte gedeelte. Met benamingen als „gleuf” en „gereedschapsleuf” kan zoiets bedoeld zijn.]

gereedschapsbak: *gærtschapbak*, L 257; *gærtsæpbæk*, L 243; **schaafbanke(n)bak**: *schaovbankænbæk*, K 241, 241a; **bak**: K 174, 188a, 204, 317, L 237, P 86; *bák*, K 276, L 200a, P 149; *bák*, K 330; nr. 128: de gereedschapsgroef aan de achterzijde van het blad van een werkbank; „'nen brede bak aan een werkbank is heel gemakkelijk voor uw gerief in te leggen”; ook: goot, gereedschapsbak; zie de afb. „werkbank”: nr. 1: bak van de werkbank, Vanherp; **bakje**: *bakskæ*, I 221, K 281; *bakskæn*, O 69a; **gereedschapslade**: L 200; **gereedschapslade**: *gærtskapslaoj*, L 279; **lade**: L 259; *laaj*, L 200; *laoj*, L 207, 280; **gleuf**: *gléúf*, K 210; **gereedschapsleuf**: K 214, 215.

STOOTBLOKGAT

(N 53, 208h)

[Een hoekig gat vooraan in het „werkbankblad” dat bestemd is voor een „stootblok/stoothaak”. Er zitten er verschillende in het werkbankblad.] **stoothaakgaatje**: K 214, 215; **gat voor de stoothaak**: *gat vur dæ stôêtaok*, P 149; **stootgat**: K 188a; *stôetçhât*, K 276; *staoaçhât*, L 243; **gat**: I 221, K 281, 292, 317, L 259, 280, P 86; mv.: *gaotæ*, K 174.

STOOTBLOK/STOOTHAAK

(N 53, 119; N 53, 209a; N 53, 209b; v.d. Watering)

[Zie de duidelijke omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „stoothaak”. Zie voor het wat meer gecompliceerde metalen exemplaar Van Keirsbilck s.v. „stoothaak” en Scott en Aalders p. 52 („een zgn. 'stootblok' bestaat uit een metalen blokje dat in het bladoppervlak is verzonken en d.m.v. een stelschroef kan worden omhooggebracht”) en p. 53 („Metalen geveerde bankstop. Het werkstuk wordt tegen de gekartelde rand geplaatst. De hoogte is instelbaar d.m.v. een stelschroef”). Zie verder VD s.v. „stootblok” en „stoothaak” en Quickenborne p. 213-214 („stootblok”). Een aantal opgaven zijn afkomstig uit N 53, 119 (zie voor de formulering het lemma „futselhout”). De andere vragen informeerden naar „de wigvormige klos in het blad van de werkbank, dienend als stootblok bij het schaven” (N 53, 209a) en naar iets dergelijks „als het een wigvormig ijzer is” (N 53, 209b). Volgens een respondent van L 207 is een „stuiter” „een ijzeren pen met veer in een gat in de bank”.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119 (K 147; L 257), N 53, 208h (toegift K 210) en N 53, 209a (de rest): **stootblok**: K 147, 214, 215; *stóótblök*, L 257; *stoetblok*, I 221, K 204; *stôëwædblök*, K 210; *stôëjtblök*, O 69a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119 (I 221) en N 53, 209a (de rest): **stootblokje**: L 237; *stoetblokskæ*, I 221, K 317; *stôëjtblökskæn*, O 69a; *stóótblökskæ*, L 257; *stôetblokskæ*, K 276; *stôëwætblöksjæn*, K 241, 241a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 209a: **stoothout**: *staothôwt*, L 279; *staoothawt*, L 243; *stôêtàat*, P 149; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119 (K 281), N 53, 209a (K 281; P 86) en monografisch materiaal: **stoothaak**: K 281, P 86; *stoothaak*, bij timmerl.; viervlakkig, rechthoekig hout dat loodrecht in de schaafbank gespannen zit; dat hout is eenige duimen langer dan de dikte van het blad der schaafbank en kan langs onder met den hamer opwaarts gedreven worden, totdat het uitkijkt boven de vlakke van 't blad; tegen den rand van den uitstekenden kop des stoothaaks schoort de timmerman het hout

dat hij schaven wil; Fr. griffe d'établi; in de oudere schaafbanken stak, waar nu de stoothaak zit, een ijzeren, getande platte haak of kram; die haak was eigenlijk de stoothaak; de naam is gebleven, de haak wordt niet meer gebruikt en is vervangen door het bovengemeld stuk hout, dat nauwkeuriger het stoothout zou heeten, Corn. Vervl.; *stōētáák*, K 330; nr. 1307: ABN stoothaak (VD); „sommig(t)e meubelmakers gebruiken hunlie stoothaak voor er iet(s) tegen af te zagen en zo zagen ze tot den duur 'ne put in 't blad van de werkbank; 'ne stoothaak dient alleen voor 't hout tegen te houden dat moet geschaafd worden”; ook: stootblok; vgl. de afb. s.v. „werkbank”: nr. 7: gat voor de stoothaak, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119: **stootstuk**: *staoistuk*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 209b: **stootijzer**: *stóóttéézər*, L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119 (K 174; L 259, 280), N 53, 209a en v.d. Watering (K 174; L 244, 259, 280) en N 53, 209b (K 174; L 259, 280): **stoot**: K 174, L 259, 280; *stowt*, L 244; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 209a en v.d. Watering: **schaafblokje**: K 188a; **klos**: K 147; **stop**: *stòp*, L 200a; **keg**: I 79, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 119: **stuiter**: *staojtər*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 209b: **pin**: K 147.

BANKHAAKGAT

(N 53, 208i; v.d. Watering)

[Een rond gat in het „werkbankblad” dat bestemd is voor een „bankhaak”. Er kunnen er verschillende in het werkbankblad zitten. Zie Van Keirsbilck s.v. „bankhaakgat”, Handboek Gereedschap p. 52 („bankhaken in gaten in het werkbankblad”) en Scott en Aalders p. 52 („bankhaakgat”).]

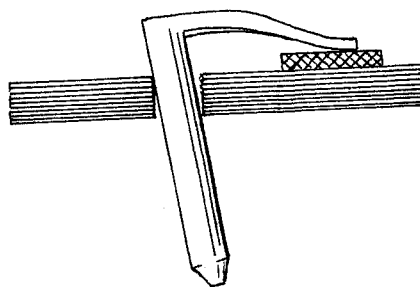
bankhaakgat: K 214, 215; *bankhaakgat*, bij timmerl.; ieder van de ronde gaten in 't blad der schaafbank, waar men den bankhaak in slaat, Corn. Vervl.; **haakgat**: K 188a; **klemgat**: I 79; *klémgat*, L 279; **gat voor de bankhaak**: K 276; *gāt vur da bānkaok*, P 149; **gat**: I 221, K 204, 281, 292, 317, L 259, 280; mv.: *gaotə*, K 210.

BANKHAAK

(N 53, 210a; v.d. Watering)

[Een ronde, rechte metalen staaf waaraan aan het ene einde onder een enigszins scherpe hoek een plat blad gesmeed is (zie het lemma „kluuw van een bankhaak”) die, in het „bankhaakgat” geslagen, dient om daarmee houdtdelen op de „werkbank” vast te klemmen. Zie Van Keirsbilck s.v. „klemhaak” (ook: „bankhaak” en „pranger”), WBD dl. II, afl. 6, p. 1884-1885, lemma „klemhaak” (zelfde hulpgereedschap) en

Quickenborne p. 214-215 („bankhaak”). Handboek Gereedschap (p. 52 en 53) en Scott en Aalders (p. 53) laten een ander soort „bankhaak” (van metaal of nylon) zien (men plaatst er een in de „achterschroef” en een in het „werkbankblad” zodat men er een werkstuk tussen kan klemmen). In dit lemma zijn diverse toegiften uit DC 32, 1b geplaatst.]

Afb. 2: Bankhaak

bankhaak: de opgaven van K 128, 138 en 218a zijn toegiften uit DC 32, 1a, b, c; de opgave van L 243 is een toegift uit N 53, 209b; I 269, K 128, 188a, 214, 215, 218a, 292, L 200, 237, 259, P 86; *bānkháák*, P 41a; *bankhaak*, K 138, 204, 241, 241a, L 200a, 243, 244, 257, 279, 280; *bānkhao*, L 207; *bānkhao*, K 276; *bankhowk*, K 317; *bankaak*, I 221, K 281; *bankaok*, K 174; *bankhaak*, bij timmerl.; ijzeren spil, die aan 't boveinde voorzien is van eenen schuinschen ijzeren arm of haak; de ijzeren spil wordt in de gaten van de schaafbank geslagen, op zulke wijze dat de haak, die aan 't einde teengewijs en plat uitloopt, hetgene er onder komt te liggen, vastpraamt tegen het blad van de schaafbank, Corn. Vervl.; *bānkáák*, K 330; nr. 140: ABN bankhaak, klemhaak (VD), ronde ijzeren staaf met plat blad om het hout op de werkbank vast te spannen; „als ge een stuk vastspant met den bankhaak moet ge zien dat hij niet losspringt”; ook: spanhaak; Hgd. der Bankhaken, Vanherp; *bankhòòk*, klemhaak op werkbank, Elemans p. 173; *bankōèk*, bankhaak, Goemans; **klemhaak**: *klemaak*, I 79.

KLAUW VAN EEN BANKHAAK

(N 53, 210b)

[Het plat uitgesmede deel van de „bankhaak” dat op het werkstuk drukt. Zie Quickenborne p. 215-216 („bek van de bankhaak”) en Van Keirsbilck s.v. „bek” (zie „klemhaak”). Vraag N 53, 210b had ongeveer de formulering van Corn. Vervl. s.v. „kluuw”.]

kluuw: K 214, 215; *kluuw*, bij timmerl.; de kluuw van den bankhaak is het platte deel, dat

1.1.2.5.

het stuk hout vastgrijpt, Corn. Vervl.; **lip**: *lip*, K 276; **veer**: *veer*, K 210; **plat stuk**: L 279; **platte kant**: I 221.

KOP VAN EEN BANKHAAK

(N 53, 210b)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „kop” en Van Keirsbilck s.v. „kop” (zie s.v. „klemhaak”, p. 224).]

kop: O 69a; *kop*, bij timmerl. enz.; de kop van den bankhaak is het deel waar men op slaat, om het voorwerp vast te spannen, Corn. Vervl.

NEK VAN EEN BANKHAAK

(N 53, 210c)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „hals” en de lemmata „bankhaak”, „klauw -” en „kop van een bankhaak”.]

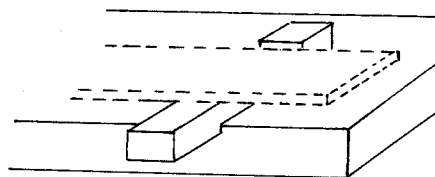
nek: *nek* (?), I 221; *nek*, bij timmerl.; de nek van den bankhaak, zie hals, Corn. Vervl.; **hals**: *hals*, bij timmerl.; de hals van den bankhaak is het gedeelte tusschen den kop en den klauw; ook nek, Corn. Vervl.

ZAAGBLOK/ZAAGPLANK

(N 53, 208p; N 53, 211; v.d. Watering)

[Een hulpmiddel om het hout bij het zagen in de goede stand te kunnen houden. Dat kunnen verschillende realia zijn. Vanherp beschrijft het „zaagblokje” als een „blokje op het achtereind (red.: rechts opzij) van een werkbank, waartegen het te zagen hout wordt gehouden opdat het goed zou vastliggen”. Dat voorwerp werd in vraag N 53, 208p bedoeld („het blokje dat men bij het zagen gebruikt; tek. 208p”) en wordt ook door Quickenborne op p. 212-213 beschreven onder de wat verwarrende benaming „stoothaak” (zie ons lemma „stootblok/stoothaak”). Vraag N 53, 211 informeerde naar „de houten haak om werkstukken vast te houden bij het zagen (tek. 211)”. Van Keirsbilck laat s.v. „knecht” (met schets 191) een vergelijkbaar hulpgereedschap zien dat men in de bankschroef plaatst. De redactie plaatste de term „knecht” bij Corn. Vervl. die hetzelfde bedoelt als Van Keirsbilck, bij het lemma „bankknecht”. Vgl. ook Scott en Aalders p. 53 („hardhouten zaagplank in de bankschroef geklemd”) en Handboek Gereedschap p. 49 („bankhaak”; niet de „bankhaak” die de redactie in het gelijknamige lemma bedoelt). De respondent van L 207 maakte bij de benaming „zaagplank” een schets die lijkt op de afbeeldingen bij Scott en Aalders en Handboek Gereedschap.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 208p (K 204) en N 53, 211: **zaagblok**: I 269, L 259, 280; *zaagblok*, K 204; de volgende benaming

Afb. 3: Zaagblok/zaagplank (zie ook afb. 1, n)

ming is afkomstig uit N 53, 211 (K 174), N 53, 208p (K 174 en de rest) en monografisch materiaal: **zaagblokje**: K 188a, L 237; *zaagblokska*, K 174; *zaagblökska*, L 200a; *zowgblokska*, K 317; *záagblökska*, K 330; nr. 1540: blokje op het achtereind van een werkbank, waartegen het te zagen hout wordt gehouden opdat het goed zou vastliggen; „’t zaagblokske moet met ’t blad van uw bank in den haak staan want als ’t wat achteruithangt, is ’t heel moeilijk voor ’t zagen”; ook: stootblokje, beweegbare stoothaak, zaagsteun; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 12: zaagblokske, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 208p: **steunblokje**: L 279; **stelblokje**: *stéblökska*, K 210; **vastzetblokje**: *vastsétblökja*, L 257; de volgende twee benamingen komen ook voor in het lemma „stootblok/stoothaak”: de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 208p en N 53, 211: **stootblok**: *stōēwätblök*, P 41a; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 208p: **stootblokje**: *stootblokska*, P 86; *stoeätblokska*, I 221; *staoätblokska*, L 279; **blokje**: *blokska*, K 281; **zaaghoutje**: L 259, 280; **drukhoukje**: *drukhawtja*, L 243; **zaagklep**: *zaochklép*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 208p en N 53, 211: **zaagplank**: *zaochplänk*, L 207; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 211: **zaagplankje**: *zaochplénkska*, L 200a; **zaagblokje**: K 188d; **afzaagbrug**: *afsaochbruch*, L 257; de volgende benaming (afkomstig uit v.d. Watering; = N 53, 211) komt ook voor in het lemma „bankhaak”: **bankhaak**: *bankaak*, I 79; de volgende benaming (afkomstig uit N 53, 208p) komt ook voor in het lemma „stootblok/stoothaak”: **stoothaak**: *stōētaok*, P 149.

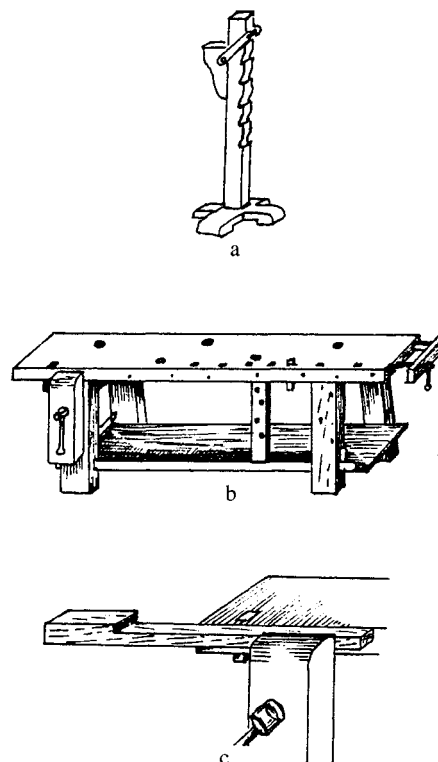
BANKKNECHT

(N 53, 212; N 53, 223b; v.d. Watering)

[In dit lemma gaat het om hulpgereedschap (bij of aan de „werkbank”) om lange werkstukken bij de bewerking te ondersteunen. Wat betreft de realia kunnen we vier mogelijkheden onderscheiden. 1. „Het losstaand en vertikaal verstelbaar hulpgereedschap om lange werkstukken (red.: v.d. Watering zegt op p. 47: „die in de bankschroef geklemd zijn”) een extra steun te

geven" (N 53, 212; met tek.). Zie ook Quickenborne p. 216-217 („bankknecht"), Vanherp s.v. „knecht" en Weijs p. 156 (met gaten i.p.v. inkepingen) en p. 158 (met inkepingen). 2. De „bankknecht" die verticaal in de „achterschroef" bevestigd zit, wordt afgebeeld bij Scott en Aalders p. 53. Het blijkt niet uit opmerkingen dat de respondenten die met bepaalde benamingen bedoelen. 3. Een „schuiver, een houten staander behorend bij de werkbank (doorboord met verschillende gaten waarin men een bout kan steken) die op en neer kan schuiven in een sponning opzij van de werkbank" (N 53, 223b). Op die „bout" of „tap" legt de vakman (volgens Corn. Vervl. s.v. „schuiver" en „lei(d)er" en Van Keirsbilck s.v. „sleper"; zie ook schets 273 bij Van Keirsbilck s.v. „schaafbank") het te schaven of te beitelen werkstuk. Men kan ook volgens enkele respondenten een blokje voorzien van een pin (bout) op de gewenste hoogte in een van gaten voorziene poot van de werkbank (K 281) steken (de respondent van K 317 zegt: in de „rechter-achterpoot"). 4. Een horizontaal in de bankschroef geplaatst hulpgereedschap. Zie de omschrijvingen van Corn. Vervl. en Van Keirsbilck (met schets 191) s.v. „knecht". Vgl. de opmerkingen in het lemma „zaagblok/zaagplank". Vgl. i.v.m. benamingen als „meisen" (zie WNT), „(luie) knecht" etc. WBD dl. II, afl. 6, p. 1789, de lemmata „driepoot" en „schraag" (een betere typering voor „mazen (?)” zou daar „meisen" zijn.)]

Met de volgende woordtypen wordt meestal een verticaal verstelbaar, los van de werkbank geplaatst hulpgereedschap bedoeld (indien dat anders is wordt het vermeld): **bankknecht**: K 317; **knecht**: K 281; *knéecht*, K 276; *knécht*, K 330; nr. 735: ABN knecht (VD); „als ge lange stukken in de vijs van de werkbank moet spannen, zet ge er van achter 'ne knecht bij omdat dat stuk anders uit de vijs zou springen"; ook: meisen, bankknecht(je); (met afb.); Fr. servante, Vanherp; met de volgende opgave wordt een horizontaal in de bankschroef geplaatst hulpgereedschap bedoeld: *knecht*, bij timmerl.; houten getuig dat in de bankvijs vastgespannen wordt, merkelyk ver voorbij den stoothaak, en dient om stukken hout te bewerken, die eene aanzienlijke lengte hebben, Corn. Vervl.; **knechtje**: *knechtjə*, I 79; **luie knecht**: L 259, 280; *laajə knèecht*, L 243; i.v.m. de volgende benaming kan worden opgemerkt dat „gast" ook knecht kan betekenen: **gast**: *gaast*, K 241, 241a; **meid**: *mejt*, K 174; zie i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „meisen" (= meisje; vgl. betekenis 3.: vrouwelijke dienstbode, meid): **meisen**: *màasa*, K 330; nr. 860: ABN knecht, bankknecht (VD); „onder een zwaar deur waar ge scharmielen moet inkappen, zetten ze een meisen omdat die deur goed zou dragen"; ook: bankknechtje, (met afb.), Van-

Afb. 4: Bankknechten naar v.d. Watering (a) en Van Keirsbilck (b en c)

herp; **ezel**: I 221; **standerd**: *standərt*, L 200a; **staander**: *stəndərt*, K 210; **steunblok**: *stéújnblók*, P 41a; **steunstaak**: *stéúnstəok*, L 279; **verloopsteun**: K 188a; **steun**: K 214, 215; *stəjn*, P 149; **stelling**: *stéling*, L 257; met de volgende benamingen wordt een verticaal in een sponning aan de werkbank verschuifbaar hulpgereedschap bedoeld: **schuiver**: *schádəvər*, P 149; *schuiver*, bij timmerl.; de schuiver van de werkbank is een houten staander (doorboord met verscheidene gaten waarin men eenen tap of bout kan steken), die weg en weer kan schuiven in eene sponning terzijde van de werkbank; wanneer de timmerman den boord van eene plank wil schaven of beitelen, legt hij die vast, niet boven op de schaafbank, maar er nevens in de bankvijs of op den tap of bout die in den schuiver zit; ook leider, Corn. Vervl.; **leider**: *lei(d)er*, de leider van de werkbank is een houten riggel (doorboord met verscheidene gaten, waarin men eenen tap of bout kan steken), die weg en weer kan schuiven in eene groef of sponning bezijden aan de bank; wanneer de timmerman den boord van eene plank wil schaven of beitelen, legt hij die

1.1.2.5.

vast, niet boven op de schaaftank, maar nevens de bank op den bout of tap die in den leider zit; ook: schuiver, Corn. Vervl.

BANKSCHROEF

(N 53, 208j; v.d. Watering)

[Het werktuig bestaande uit twee wangen waarvan één de „werkbank” zelf is en de andere, de „lip van de bankschroef”, aangeschroefd en losgeschroefd kan worden door middel van „bankschroefspil” en „bankschroef sleutel”, dienend tot het vastklemmen van werkstukken. Het gaat hier dus om de bankschroef die één geheel vormt met de „werkbank”. Men onderscheidt de „voorschroef” en de „achterschroef”. Vraag N 53, 208j informeerde naar „het werktuig bestaande uit twee wangen, waarvan een de bank is, om werkstukken tussen vast te klemmen (tek. 208j; het algemene woord)”. Er zijn ook modernere uitvoeringen van bankschroeven die met een bevestigingsklem of met schroeven op het „werkbankblad” worden aangebracht. Over die soorten gaat het hier dus niet. Zie Quickenborne p. 208-209, Van Keirsbilck s.v. „bankschroef” (vgl. „schroef”) en Catalogus Leeuwenberg p. 285 („schaafbankschroeven” en „timmermansbankschroeven”). Zie voor modernere uitvoeringen en demontabele bankschroeven Handboek Gereedschap p. 52 en 56 („meubelmakersbankschroef”) en p. 57 (demontabele), Scott en Aalders p. 52 („meubelmakersbankschroef”), Van Keirsbilck s.v. „vijlstaakje”, Catalogus Leeuwenberg p. 250 en 285 en WBD dl. II, afl. 6, p. 1885-1887, lemma „bankschroef”.]

bankschroef: de opgave van L 200a is overgeplaatst uit N 53, 208l: I 221, K 147, 188a, L 244; *bankschröëf*, L 279; *banksroef*, I 79; *baank-schroef*, K 174; *bàankschroef*, L 243; *bank-skrówf*, L 200a; *bànschróówf*, K 330; nr. 142: ABN bankschroef (VD); „de bankschroef moet van tijd tot tijd eens gesmeerd worden”; ook: bankvijs, vijs, lipvijs, spanschroef, blokschroef, voortang; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 9 en 10: vijs, bankvijs, Vanherp; **schroef:** *schröëf*, K 210, 276; *schröëwf*, P 41a; houten - K 214, 215; **bankvijs:** de opgaven van K 210 en P 86 zijn overgeplaatst uit N 53, 208l: *baangkfèès*, K 210; *bankfaos*, P 86; *bankfaas*, K 281, 292; *bànkfààs*, K 330; nr. 143: ABN bankschroef (VD); „als ge met de bankvijs iets vastspant, moet ge zien dat ge geen putten spant; een deur wordt in de bankvijs gespannen voor er de fitsen op te zetten”; ook: vijs, lipvijs, spanschroef, blokschroef, voortang; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 9 en 10: vijs, bankvijs, Vanherp; *bankvijs*, bij timmerl.; werktuig in hout, dat in maaksel en dienst gelijk staat met de schroef der smeden, Fr. étai, bankschroef, Corn. Vervl.; **vijs:** *vaajs*, O 69a; *vaos*, P 86; *vààs*, K 330; nr. 1455: ABN bankschroef

(VD); „deuren worden in de vijs gespannen voor ze recht te schaven”; zie voor synoniemen s.v. bankschroef en bankvijs, Vanherp; **tang:** L 259, 280.

VOORSCHROEF

(N 53, 208n; Lemmens)

[De „bankschroef” die links voor aan de „werkbank” zit. Zie ook het lemma „achterschroef”. Zie Van Keirsbilck s.v. „voortang” en s.v. „bankschroef”, Handboek Gereedschap p. 52 („voortang”) en Scott en Aalders p. 52 („voorschroef”).]

voorschroef: *vörskrówf*, L 200a; **voorvijs:** *veurvaas*, K 281; *veurvijs*, bij timmerl.; de voorste schroef der werkbank, om ze te onderscheiden van de achtervijs, Corn. Vervl.; **voortang:** L 237; *véúrtang*, L 152; *vórtang*, L 243; **bankschroef:** *bankschröëf*, K 141; *bànskrówf*, L 207.

ACHERSCHROEF

(N 53, 208o; Lemmens)

[De „bankschroef” die rechts opzij aan de „werkbank” zit. Zie ook het lemma „voorschroef”. Zie Van Keirsbilck s.v. „achtertang”, „achterstang” en „bankschroef”, Handboek Gereedschap p. 52 („achtertang”) bij de „meubelmakerswerkbank”) en Scott en Aalders p. 52 („achterschroef”). De respondent van P 86 zegt i.v.m. de benaming „kleine bankvijs”: „Wordt zelden aangebracht; die kant wordt meer gebruikt om te zagen”.]

achterschroef: *achtərskrówf*, L 200a; **achtersvijs:** K 174; *achtərvaas*, K 281; *áchtərvaàs*, K 330; nr. 48: ABN achterklauw, achtertang (VD), beweegbare klem tot het vastzetten van werkstukken aan het achtereinde van de werkbank; „een achtervijs is gemakkelijk voor lang werk, surtout omdat ge dan genen bankhaak in de weg hebt”; ook: achterschroef, blokvijs; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 11: achtervijs, Vanherp; *achtervijs*, bij timmerl.; aan sommige banken is aan het achtereinde der bank eene schroef aangebracht; deze heet achtervijs; vgl. *veurvijs*, Corn. Vervl.; **achtertang:** K 174, L 152, 237, 259, 280; *áchtərtaang*, L 207; *áchtərtaang*, L 243; **klemschroef:** *klēmschröëf*, K 276; **opsluitschroef:** K 141; **kleine bankvijs:** P 86.

LIP VAN DE BANKSCHROEF

(N 53, 208k; v.d. Watering)

[„De verstelbare wang van de bankschroef” (N 53, 208k; met afb.) die het werkstuk tegen de vaste wang, d.i. de „werkbank” zelf, vastklemt wanneer men deze aandraait d.m.v. de „bankschroefspil” met „bankschroef sleutel”. Zie Van

Keirsbilck s.v. „lip” en „bankschroef”, Quickenborne p. 209, Handboek Gereedschap p. 56 en 57 („bek(ken)”) en WBD dl. II, afl. 6, p. 1888, lemma „bekken” (woordtype „lippen”).]

lip: de opgave van P 149 is overgeplaatst uit N 53, 208j; K 281, 317, P 86; *lup*, P 149; *lip*, ieder van de twee deelen eener tang, bankschroef, enz. die bijeenkomen om iets te sluiten, Fr. *mâchoire*, Corn. Vervl.; *liëp*, K 330; nr. 814: ABN wang (VD), onderdeel van de werkbank; „de lip van een werkbank mag van boven nogal goed rond liggen, dat is gemakkelijker bij ’t raspen”; ook: schroefblok; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 9: lip, Vanherp; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 53, 208j; **nijlip**: K 317; **schroefblok**: K 214, 215; **vijsblok**: *vaozblok*, I 221; *vijsblok*, bij timmerl.; stuk hout waar draad in gemaakt is en dat aan eene houten vijs steekt; men zegt o.a. de vijsblok van de bankvijs, Corn. Vervl.; **blok**: L 259, 280; **schroefhout**: *schrōēf-hāwt*, K 276; **klembalk**: *klēmbalk*, L 279; **bankklem**: *banklēm*, L 200a; **klep**: de opgave van K 204 is overgeplaatst uit N 53, 208j; K 204; *klép*, K 210; *klep*, bij timmerl., beweegbare helft van de bankschroef, waarmee het hout tegen de schaaftank geprangd wordt, door middel van den wringstok en schroef, Corn. Vervl.; **slof**: I 79.

BANKSCHROEFSPIL

(N 53, 208l)

[De draadspil voorzien van een „bankschroef-sleutel” waarmee de „lip van de bankschroef” aangedraaid en losgedraaid wordt. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1887-1888, lemma „bankschroefspil” en Handboek Gereedschap p. 56 en 57 („draadspil”). Vraag N 53, 208l informeerde „naar de stelschroef van de bankschroef (tek. 208l)”.]

stelschroef: K 174; **schroef**: K 214, 215, L 259, 280; *skrōēf*, L 279; *schrōēf*, K 276; *schrōēwf*, L 257; *skrōwf*, L 207; **vijs**: de opgave van K 241-241a is overgeplaatst uit N 53, 208m; K 204; *vées*, P 149; *vaoas*, I 221; *vajs*, K 241, 241a; *vaas*, K 281, 292; *vàas*, K 330; zie de afb. s.v. „werkbank”: no. 10: vijs, Vanherp; **wurm**: K 188a; *wèùram*, L 243.

BANKSCHROEFSLEUTEL

(N 53, 208m)

[Een door de kop van de „bankschroefspil” gestoken staaf die dient om deze rond te draaien en daarmee de bankschroef te openen en te sluiten (WBD dl. II, afl. 6, p. 1888, lemma „bankschroef-sleutel”; wellicht is de opgave „ha(a)m-boom” daar, uit L 234a, te typeren als „hand-boom”). Zie Handboek Gereedschap p. 56 en 57 („wringstaaf”).]

zwengel: L 257; **zwong**: *zwōēng*, P 41a; **handvat**: *hantfat*, L 200a; *hantfāt*, P 41a; **vijsstek**: *vijsstek*, bij timmerl.; ronde stok die door den kop van de houten schroef eener bankvijs zit en dient om de schroef uit of in de moer te draaien, Corn. Vervl.; **knuppel**: L 259, 280; **klepel/kleper**: type klepel: K 317; type kleper: K 317; **stang**: I 221, K 174, 214, 215, P 86; *stàng*, L 243; **baar**: P 86; **schroefijzer**: *schrōēfààzər*, K 276; **arm**: *erm*, O 69a.

SCHUIFLAT VAN DE BANKSCHROEF

(N 53, 208f)

[Een houten of ijzeren lat onder aan de „bankschroef” die ervoor moet zorgen dat de „lip van de bankschroef” evenwijdig met de poten (zie lemma „werkbankonderstel”) van de „werkbank” blijft, waartoe men een pin in een van de gaatjes steekt waardoor de lip bij het klemmen niet schuin kan trekken (Quickenborne p. 210). Vgl. Handboek Gereedschap p. 56 en 57 („geleiderstang(en)”) bij andere soorten bankschroeven). Vraag N 53, 208f informeerde naar „de geleider waarover de wang van de bankschroef (red.: „lip van de bankschroef”) schuift”.]

schuif: K 214, 215; **lat**: K 281; *lāt*, P 149; **leilat**: *làlāt*, K 330; nr. 795: de geleider waarover de wang van de werkbank schuift; „als ge brede stukken moet spannen in de lip van de werkbank, hebt ge enkel de leilat maar wat verder uit te trekken”; ook: glijlat, lipgeleider, ijzeren lat in een tandreep die met de lip uitschuift, schuiflat; zie de afb. s.v. „werkbank”: nr. 5: leilat van de werkbank, Vanherp; **verstellat**: K 174; **stellat**: *stélāt*, K 210; **stelgeleider**: *stélgəlaojər*, L 279; **geleider**: *gələédər*, P 41a; *gəlaəədər*, I 221; **schei**: *skèèj*, L 200a; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „lip van de bankschroef”: **lip**: K 276.

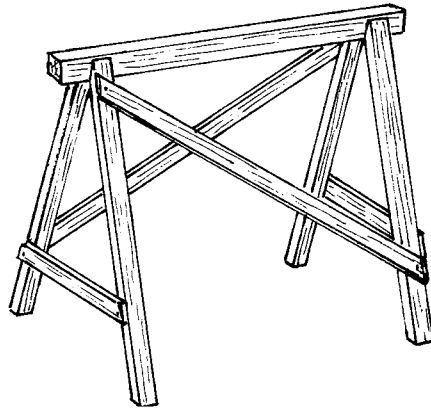
-2.1.1.2. Overig hulpgereedschap

SCHRAAG

(N 53, 225; sgv)

[De vragen informeerden naar „een schraag die het werkstuk kan ondersteunen” (N 53, 225) en naar een „schraag” in het algemeen (sgv). Popelier zegt op p. 202: „De schraag is een houten draagstelling bestaande uit twee paar elkaar kruisende, onderling verbonden benen, om het werkstuk te ondersteunen”. Zie Van Keirsbilck s.v. „schraag” en „schrank(e)” en het WNT s.v. „schraaf”. Vgl. het lemma „banknecht”.]

1.1.2.5.

Afb. 5: Schraag (naar Popelier)

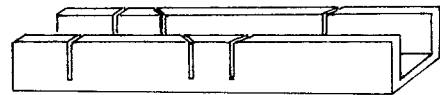
De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 225 (K 147, 174, 204, 281; L 200a, 243, 257, 279; P 41a), sgv (L 257, 279 en de rest) en monografisch materiaal: **schraag**: K 147, 168, 171, 281, L 94, 150, 153, 154, 158, 162, 184, 185, 186, 189, 190, 229, 256, 260, 261; *schraach*, L 156; *skraach*, L 148, 152, 200a, 205, 206, 237; *schràach*, L 243; *schràäch*, P 41a; *schraoch*, K 148, 174, 184, 185, 197a, 204, 214, 215, 216, 218, 219, 220, L 96, 100, 104, 109, 144, 145, 187, 208, 244, 255, 257, 259, 279; *skraoch*, L 207, 236, 279, 280; *skraech*, L 152; *schrōēch*, schraag, Goemans; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 225 (K 210) en sgv: **schraagje**: *schròchskə*, K 210; *skréechskə*, L 237; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 225 en monografisch materiaal: **schraaf**: I 221; *schraof*, K 276, P 149; *skraof*, L 207; *schrowf*, K 317; *skrowf*, O 69a; *schrōēf*, P 86; *schràáf*, K 330; nr. 1172: ABN schraag (VD); „elke meubelmaker heeft een koppel schraven om zijn werk van hoogte te leggen”, Vanherp; **schraafje**: *schrafkən*, K 241, 241a; **bok**: L 259, 280; *bók*, L 279; de volgende benaming is meer specifiek: **zaagpeerdje**: *zaochpèrtjə*, K 188a.

VERSTEBBAK

(N 53, 214a; v.d. Watering)

[Hulpgereedschap, bestaande uit een gootvormige, lade-achtige bak met schuine zaagsneden in de twee opstaande zijden (inz. onder een hoek van 45° met de voorzijde), dat dient om op eenvoudige wijze verstekken aan het daarin geplaatste werkstuk te zagen. Zie de lemmata „verstek” en „verstekken”. Men kan daarbij b.v. een „kapzaag/toffelzaag” gebruiken. Vgl. het lemma „verstekzaagmachine”. Zie het WNT s.v. „verstek” bij „verstekbak”, „verstekblok” (2) en

„versteklade”, Van Keirsbilck s.v. „verstekbak” (diverse uitvoeringen), Quickenborne p. 359 („verstekzaagbak”), Handboek Gereedschap p. 48 („verstekbak”, „versteklade”), Scott en Aalders p. 53, Weijs p. 53 en Catalogus Leeuwenberg p. 241-b en 245. Vraag N 53, 214a (met tek.) informeerde naar „het gootvormig blok met schuine inkepingen om verstekken te zagen” (zie v.d. Watering p. 47).]

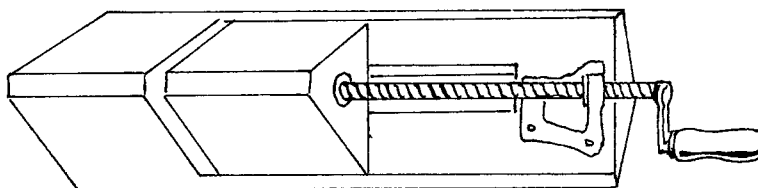
Afb. 6: Verstekbak

verstekbak: K 146, 174, 188a, 204, 214, 215, 281, 292, 317, L 200, 237, 259, 280, O 69a; *varsteGbak*, I 79, L 244; *varstèGbak*, K 147, L 200a, 279; *varstèGbák*, L 207; *varstèGbàk*, L 243; *varstèGbak*, K 241, 241a, L 257; *varstèGbák*, K 276; *varstèGbàk*, P 41a; *varstèGbàk*, K 330; nr. 1440: ABN verstekbak (VD); „als de gleuf van 't verstekbakske uitgesleten is, moet ge een nieuw verstekbakske maken want anders kunt ge niet juist niet meer zagen”; als dim. verstekbakje, verstekzaagkaste, verstekzaagbak, versteklade, Vanherp; *verstekbak*, bij timm.; houten bak, waarin eene snede is gezaagd volgens het verstek dat men begeert, en waar de lijst wordt ingelegd om in de bestaande zaagsnede het verstek aan de lijst door te zagen, Fr. boîte à onglets, Corn. Vervl.: **verstekbakje**: *varsteGbaksə*, K 174; *varstèGbaksə*, K 210; **verstekbakje**: *varsteekbaksə*, I 221; **versteekkasje**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*versteek*]kaskə, P 86; *varstáájkaskə*, P 149; **verstekblok**: *varstèGblok*, L 243.

VERSTEBBLOK

(N 53, 214b)

[Een hulpgereedschap in de vorm van een langwerpige blok bestaande uit twee blokjes die driehoekig in doorsnede zijn, waartussen het te bewerken hout door middel van een schroef wordt geklemd om het langs de schuine zijde van het blok zuiver glad te schaven (WNT s.v. „verstek” bij „verstekblok”, Van Keirsbilck s.v. „verstekblok”, Quickenborne p. 359 s.v. „versteekschaafblok” en Vanherp s.v. „verstekblok” en „kornisblok”) of om verstek te zagen (WNT). Weijs (p. 156) noemt dat gereedschap „verstekbak” (vgl. het lemma van die naam). Vraag N 53, 214b informeerde naar „een blok om verstekken van kroonlijsten te schaven (tek. 214b)” (zie Vanherp).]

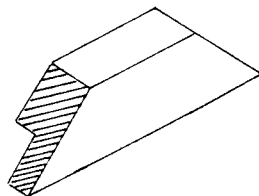
Afb. 7: Verstekblok

verstekblok: K 146, 174; *vərstèGblok*, K 147; *vərstéGblók*, K 210, 276, P 41a; *vərstéGblòk*, K 330; nr. 1441: ABN verstekblok (VD); „als gij verstek in 'ne verstekblok schaaft, moet ge goed zien dat ge niet in uwe verstekblok schaaft”; ook: kornisblok, kroonlijstblok, schaaftblok, cornicheblok; (met afb.), Vanherp; **versteekblok:** *vərsteeGblok*, I 221; *vərstáájGblòk*, P 149; **kornisblok:** P 86; *kòrnizblòk*, K 330; nr. 754: ABN verstekblok (VD), de kornissen van kasten worden in dit blok in verstek afgezaagd en geschaafd; „in 'ne kornisblok kunt ge 't hout juist op zijn verstek schaven; ge hebt van die driekantige en van die platte kornisblokken”; ook: kroonlijstblok, cornicheblok; (met afb.), Vanherp; **schaaftblok:** *skowvblok*, O 69a; **schaafbak:** K 281; **verstekbak:** *vərstéGbak*, L 257.

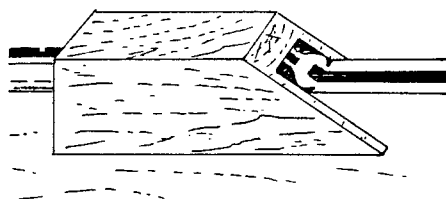
VERSTEBLOKJE/VERSTEBAKJE

(N 53, 214c)

[In dit lemma kunnen met de diverse benamingen twee verschillende uitvoeringen van vergelijkbaar hulpgereedschap bedoeld worden. 1. Een „verstekblokje” is een in verstek gezaagd blokje met aan één zijde een hoekige uitsparing

a

b

Afb. 8: Verstekblokjes/verstekbakjes naar Vanherp (a) en Quickenborne (b)

zodat het bij het verstek steken op het werkstuk geplaatst kan worden als een soort mal (zie Vanherp s.v. „verstekblokje”, met afb.).

2. Een „verstekbakje” is een bakje dat bestaat uit drie plankjes die aan één zijde in verstek gezaagd zijn, dat dient om, over het werkstuk geplaatst, verstekken zuiver af te werken (Van Keirsbilck s.v. „verstekbakje” en Corn. Vervl. s.v. „verstekbak”), volgens Quickenborne (p. 360) door steken met de beitel. Vraag N 53, 214c informeerde naar aanleiding van Vanherp s.v. „verstekblokje” (met afb.) naar „een blokje voor het (red.: met de beitel) steken van kleine verstekken (tek. 214c)”. Zie de lemmata „verstek” en „verstekken”. De respondent van K 317 zegt bij „verstekhoekje”: „In metaal. Om verstekken AF TE SCHRIJVEN”.]

verstekblokje: L 200; *vərstèGblokskən*, O 69a; *vərstéGblòkska*, K 210; *vərstéGblòkska*, K 330; nr. 1442: ABN verstekblokje; „voor klein verstekkes met den beitel te steken gebruikt 'ne meubelmaker een verstekblokske”; ook: versteklosje, verstekbakje, het gewoon enkel verstekblokje; (met afb.), Vanherp; **versteekblokje:** *vərsteeGblokska*, I 221; *vərstáájGblòkska*, P 149; **verstekblok:** K 146, 174, 204, 292, L 259, 280; *vərstéGblók*, P 41a; **verstekhoutje:** *vərstèkhawtjə*, L 200a; **verstekhoekje:** *vərstèk-hoekska*, K 317; *vərstekoekska*, K 281; **verstekbakje:** *vərstéGbékska*, K 276; **verstekbak:** *verstekbak*, ook een bakje bestaande uit drie plankjes, langs den eenen kant noesch afgezaagd, en dienende om de verstekken der regels en stijlen eener vergering zuiver af te werken, Fr. boîte à recaler, Corn. Vervl.; **versteekkasje:** zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*versteek*]kaskə, P 86; **mal:** L 257.

-2.1.1.3. Overig klemgereedschap

KLEMGEREEDSCHAP

(N 53, 215)

[Vraag N 53, 215 informeerde naar „het span- en klemgereedschap in het algemeen (spangerief?)”. Daarmee worden b.v. de klemgereedschappen bij het lijmen bedoeld (zie lemmata als

1.1.2.5.

„lijmknecht/sergeant”, „lijmtang” etc.) maar kan ook b.v. de „bankschroef” bedoeld worden. Zie Quickenborne p. 218 („span- en klemgereedschap”) en Handboek Gereedschap p. 60 e.v. („klemgereedschap”).]

spangerief: K 147, 188a, 281, P 86; *spàngariēf*, K 210; *spàngareejf*, K 330; nr. 1237: ABN klemgereedschappen door de meubelmaker gebruikt om de werkstukken bij elkaar te klemmen; „ne goeie stielman heeft zijn spangerief direct bij der hand als hij iet(s) met warme lijm ineenlijmt”; ook: spangereedschap, spantuig, Vanherp; **spangetuig:** K 204; *spàngetáách*, P 149; **spantuig:** K 317; **lijmtuig:** K 317; **lijm- en hulpgereedschap:** *léém- en hulpgarietkap*, L 279; de volgende benaming is meervoud: **hulpmiddelen:** L 257.

KLEMGEREEDSCHAP MET SPIEËN

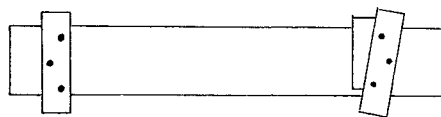
(N 53, 216a; N 53, 216b; N 53, 217c; v.d. Watering)

[Bij het klemgereedschap met spieën kan men enkele soorten onderscheiden.

1. Als de timmerman geen „lijmknecht/sergeant” of „lijmtang” bij de hand heeft, slaat hij twee sterke klampen op een plank, waartussen hij de gelijkde constructiedelen plaatst en vastklemt d.m.v. een stevige wig. Zie Van Keirsbilck s.v. „lijmschroef” op p. 265 en 266 (met afb. 228: „in N.-Nederl. heet men dit eene DRIFT, te Brugge LIJMTANG, en te Antwerpen KLEMME”). Naar dit soort informatie informeerde N 53, 216a: „Het houten samenstel dat als hulpgereedschap bij het lijmen van planken dienen kan (tek. 216a)”. Vgl. Scott en Aalders p. 61 en VD s.v. „drift” (14).

2. Vraag N 53, 216b informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „lijmtang” (nr. 806) naar „twee latten waarin op regelmatige afstand gaten zijn geboord (red.: voor het vastzetten van twee klampen) en waartussen het werkstuk met wiggen wordt opgesloten”. Een respondent van L 207 tekende dit hulpgereedschap met de benaming „klemmen” (mv.; er zijn twee latten).

3. Vraag N 53, 217c informeerde in het algemeen naar „de lijmtang zonder schroef, die met de hamer aangeslagen wordt”. Met de benamingen afkomstig uit deze vraag worden vermoedelijk meestal de soorten bedoeld die hierboven onder 1. en 2. vermeld staan. De respondenten hadden de vraag ook kunnen opvatten als informeren naar de „fineerklem” = „Frans knijpertje” of de „spiertang” die bij Scott en Aalders worden besproken (p. 58) en afgebeeld (p. 59) en eigenlijk soorten „lijmtangen” zonder schroef zijn (zie ook Weijs p. 155: „lijmklem”). Zie voor klemgereedschap met schroef de lemmata „lijmknecht/sergeant” en „lijmtang”. Zie het lemma „opspieën/aanspieën”.]

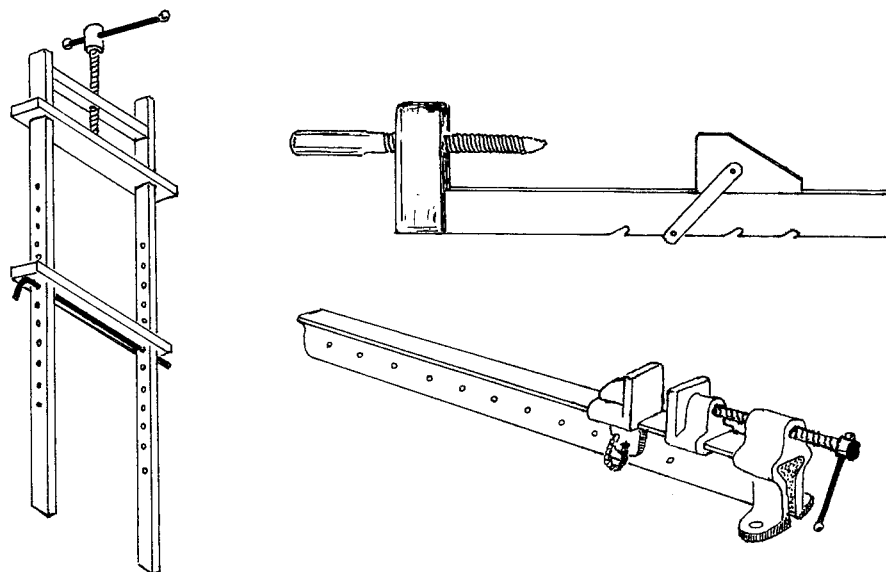
Afb. 9: Klemgereedschap met spieën

De volgende benaming is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 216a): **drift:** I 79; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a en b: **spijenplank:** K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a: **klemplank:** *klēmplāānk*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (K 204) en N 53, 217c: **spanplank:** K 204, 281; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (I 221) en N 53, 216b: **spanlat:** I 221; mv.: K 204; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a en b: **bladklem:** mv.: *blatklemmā*, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (K 188a; L 200, 237, 259, 279, 280), N 53, 216b (K 188a; L 200) en N 53, 217c (L 200a, 243): **lijmklem:** K 188a, L 200, 237, 259, 280; *lējmklem*, L 200a; *lējmklemm*, L 243; mv.: *lējmklemmā*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (L 207, 257), N 53, 216b (L 207, 257) en N 53, 217c (L 257): **klem:** L 257; *kléem*, L 207; mv.: L 257; *kléemmā*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (P 149), N 53, 216b en monografisch materiaal: **lijmtang:** P 86; *léém-tàng*, P 149; mv.: *laamtangā*, K 281; *làāmtáng*, K 330; nr. 806: een lijmtang bestaat uit twee latten waarin op regelmatige afstand gaten zijn geboord; het te spannen paneel wordt tussen de latten gelegd en met wiggen opgesloten; voor een groot paneel heeft men soms 20 tot 30 lijmtangen nodig; „een lijmtang hebt ge alleen nodig voor panelen bijeen te lijmen omdat ze daar recht tussen blijven”; ook: lijmknecht, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216b: **lijmknecht:** *lāāmkneécht*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (I 269) en N 53, 217c: **houten sergeant:** I 269, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216a (K 146, 147), N 53, 216b (I 221; L 259, 280) en N 53, 217c (I 221; K 147, 188a): **sergeant:** I 221, K 146, 147, 188a, L 259, 280; mv.: I 221; de volgende benaming (uit N 53, 216b) is merkwaardig: **krans:** L 279.

LIJMKNECHT/SERGEANT

(N 53, 216c; N 53, 217b; v.d. Watering)

[In dit lemma gaat het om klemgereedschap met schroef, groter dan de „lijmtang”, om constructiedelen bij het lijmen etc. vast te klemmen. Quickenborne zegt op p. 220: „Er bestaan verschillende modellen: de houten sergeant met

Afb. 10: Lijmknechten/sergeants (naar Van Keirsbilck en v.d. Watering)

twee lange benen en daarin geboorde gaatjes (a), de houten of ijzeren sergeanten met één lang been (b)". Vgl. het lemma „kleingereedschap met spieën”.

a. Vraag N 53, 216c informeerde naar „een grote lijmschroef (red.: van hout) met twee lange benen en daarin geboorde gaatjes (zie tek. 216c)”.

b. Vraag N 53, 217b informeerde naar „de zeer lange verstelbare lijmtang (red.: met één lang been dus) (tek. 217b)”. Zie verder WBD dl. II, afl. 6, p. 1893-1894 (afb. 68b), Van Keirsbilck s.v. „lijmschroef” (p. 264-266; sch. 222, 223, 224), Handboek Gereedschap (p. 62-64), Scott en Aalders (p. 48, 59), Weijts (p. 52, 59) en Catalogus Leeuwenberg (p. 286).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216c (K 188a, 210), N 53, 217b en v.d. Watering (K 188a en de rest) en monografisch materiaal: **sergeant**: I 79, K 146, 147, 174, 188a, 204, 281, L 200, 259, 280; *sérzjant*, K 241, 241a; *sérzjànt*, P 86; *sərzjant*, K 241, 241a, L 279, O 69a; *sərzjànt*, L 207, 243, P 41a; *sərzjànt*, K 210; *sərzant*, L 244; *sərzant*, serzant, sergeant; in de taal van timmerlieden heeft het de bet. van: lijmknecht, De Bont; *sérzjànt*, *sərzjànt*, K 330; nr. 1200: ABN sergeant (VD); de houten sergeanten zijn verdwenen en ijzeren sergeanten kwamen in hun plaats; „vergaringen worden bijeengespannen met sergeanten”; ook: serrejoint (metalen en houten), lijmknecht, sergent, lijmschroef, klemschroef; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 217b: **serre-joint(s)** (fr.): type serre-joints:

P 86; *serrəsant*, K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 216c (K 204; O 69a) en N 53, 217b: **houten sergeant**: K 204, L 237; *aatə serzjant*, I 221; *aatə sərzjant*, O 69a; *hòwtə sər-zjànt*, K 210; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 217b: **houteren sergeant**: *hawtəra sərzjant*, L 257; *hawtəra sərzjant*, L 200a; *hàwtəra sərzjànt*, L 207; *hàwtəra sərzjànt*, K 276; **ijzeren sergeant**: K 174, L 237; *éjzəra sərzjant*, L 200a; *aoəzəra sərzjant*, I 221; *èèzəra sərzjànt*, K 210; *ààzəra sərzjànt*, K 276; **enkelsergeant**: I 269; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 216c: **dubbelsergeant**: I 269; **dubbele sergeant**: I 221, K 174; **dobbele sergeant**: K 281; *dòbbəla sərzjànt*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 217b en monografisch materiaal: **lijmtang**: K 214, 215; *lejmtaang*, K 147; *lijmtang*, bij schrijnw.; lijmschroef, sergeant, Corn. Vervl.A.; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 216c: **lijmschroef**: K 147, 214, 215; *léémschroewf*, L 257; **spanschroef**: *spànschrōewf*, P 41a; **panelenklem**: K 317; **pers**: K 174, L 259; de volgende benaming (afkomstig uit N 53, 216c) is merkwaardig: **lijmkrans**: *léénkrans*, L 279.

[Handboek Gereedschap zegt op p. 62 i.v.m. „lijmknecht” (zie het lemma „lijmknecht/sergeant”): „De lange STALEN GELEIDER is op regelmatige afstanden van GAATJES voorzien, waarin de PEN van het bewegende deel van de bekken past (deze worden ook wel 'lijmkoppen'

1.1.2.5.

genoemd" (red.: vgl. het lemma „lijmkop (bek)"). De door de redactie onderstreepte onderdelen werden door sommige respondenten bij vraag N 53, 217d („onderdelen van een sergeant") ook nog genoemd. Voor de geleider heeft men de volgende benamingen: **stang** (K 276, P 41a; mv.: K 204); **rail** (mv.: K 210). Met **dweerslat** (mv.: *dwééslatn*, O 69a) wordt waarschijnlijk elk der dwarslatten van een houten „lijmknecht/sergeant" met twee lange benen bedoeld. Verder worden **gat** (mv.: O 69a) en **pin** (K 276: „om de klem te herzetten"; P 149) genoemd.]

LIJMKOP (BEK)

(N 53, 217d)

[Het beweegbare c.q. vaste gedeelte van een houten of ijzeren „lijmknecht/sergeant" (bij het type met één been) dat bevestigd zit op het been en tegen het werkstuk drukt. Vgl. benamingen als „verstelbaar blok" en „schuifblok" met „vast stuk". Vraag N 53, 217d informeerde naar „onderdelen van een sergeant". Zie ook de lemmata „draaier" en „draadspil" en het tussenlemma waarin nog enkele andere onderdelen worden opgesomd. Zie i.v.m. het hier bedoelde onderdeel Van Keirsbilck s.v. „klauw" („de sluitblok van een Franschen sergeant") en „lijmschroef/lijmtang" („schoen of klauw"), Handboek Gereedschap p. 62-64 en Scott en Aalders p. 59.]
verstelbare blok: *varstélbààwrə blòk*, P 149;
blok: P 86; **schuifblok**: mv.: K 204; **stootblok**: K 174; **stoothoek**: mv.: *stðewatðekkə*, K 210;
klos: K 174; *klos*, bij timmerl.; sluitblok van een Franschen sergeant, Corn. Vervl.A.; **schoen**: *schóówn*, K 330; nr. 1165: ABN de steunklos van een sergeant; „als ge een lang meubel moet spannen en ge hebt zo gene lange sergeant dan pakt ge er twee en ge hangt ze met de schoenen aaneen"; ook: sokkel, spanklos, spanblok, het verstelbare kleeerblok, klemblok; zie de afb. s.v. „sergeant": schoen, Vanherp; **klem**: *klēm*, K 276; **klemstuk**: *klēmstüük*, P 41a; **vast stuk**: *vàst stuk*, P 149.

DRAAIER

[Een wringstaaf die dwars op de „draadspil" van een „lijmknecht/sergeant" geplaatst, dient om deze open en dicht te draaien. Zie Handboek Gereedschap p. 62 en 64 („wringstaaf"). Vgl. het lemma „bankschroefsleutel".]

draaier: *draojər*, K 330; nr. 411: ABN zwengel (VD); „ge moet in uw bank altijd 'nen draaier bij der hand hebben als reserve, omdat de draaiers van de sergeanten op de winkel nog al eens verloren geraken"; ook: schroefspil (metalen), Vanherp.

DRAADSPIL

(N 53, 217d)

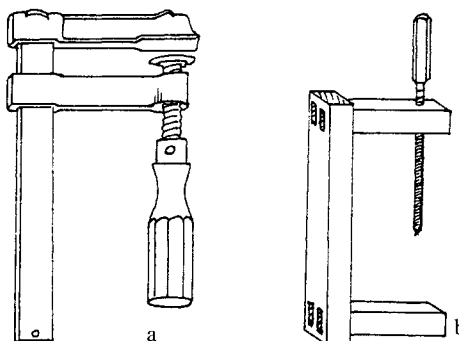
[De draadspil voorzien van een „draaier" (wringstaaf) waarmee de „lijmknecht/sergeant" open en dicht gedraaid wordt. Zie voor vraag N 53, 217d het lemma „lijmkop (bek)". Zie Handboek Gereedschap p. 62 („spindel") en vgl. het lemma „bankschroefspil".]

schroefdraad: *schrðewfdraot*, P 41a; **draad**: *draot*, K 174; **vijs**: K 204; *vaajs*, O 69a; *vaas*, K 292; *vààas*, K 276; *vaas*, P 86; *vèès*, K 210; *véès*, P 149.

LIJMTANG

(N 53, 217a; v.d. Watering)

[Een kort ijzeren, soms houten (zie Corn. Vervl. s.v. „handvijs") klemgereedschap voor het onder druk houden van aan elkaar gelijmde constructiedelen of materialen, met een vaste en een verschuifbare bek (vgl. het lemma „lijmkop (bek)") welke laatste voorzien is van een schroef waarmee de klem krachtig tegen de te lijmen delen wordt gedrukt (zie Het Beste Reparatieboek p. 588-589 s.v. „lijmklem"; ook: „lijmtang"). Vraag N 53, 217a informeerde naar „de korte ijzeren lijmtang (tek. 217a)". Zie Van Keirsbilck s.v. „lijmtang" (zie „lijmschroef"), Quickenborne p. 218-220 („handschroef"), Handboek Gereedschap p. 62, Scott en Aalders p. 59, Weijs p. 52 („lijmklem" van hout) en p. 155 (zonder schroef), Catalogus Leeuwenberg p. 286, WBD dl. II, afl. 6, p. 1893-1894, lemma „sergeant" (type „lijmtang" e.d.).]

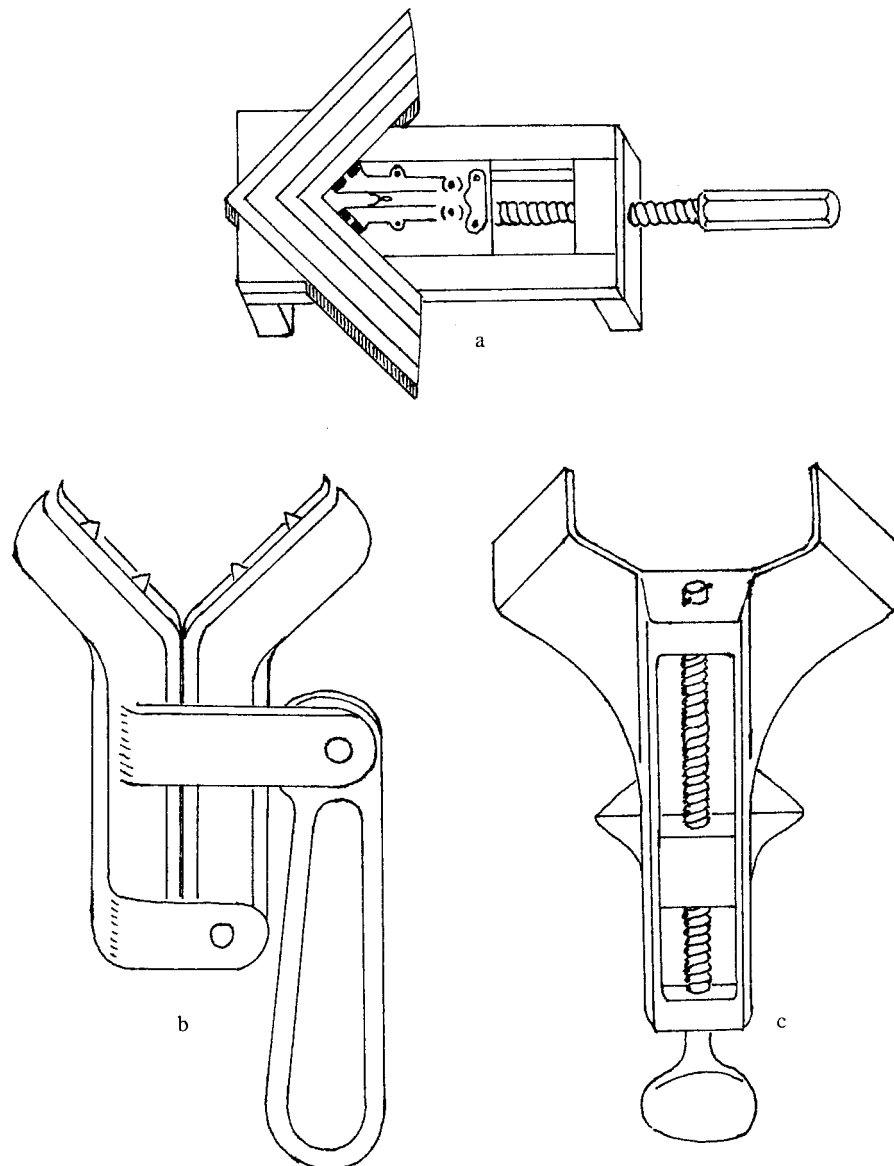

Afb. 11: Een metalen (a) en een houten (b) lijmtang

lijmtang: K 146, 174, 214, 215, L 200, 237, 259, 280; *lemtang*, L 244; *léémtang*, L 257, 279; *lèjmtàng*, L 243; **lijmklem**: *lèjmklem*, L 200a; *lèjmkléém*, L 207; **spanschroef**: *spànschróówf*, K 330; nr. 1234: ABN lijmtang, lijmschroef, handschroef (VD); „zet er nog een spanschroef

bij als dat stuk nog niet goed dichtstaat"; ook: schroefvijs, spanvijs, handvijs, klemschroef; zie afb. schroefvijs, spanvijs, Vanherp; **spanvijs**: K 317; *spánvâas*, K 330; nr. 1246: ABN lijmtang, lijmschroef, handschroef (VD); „ge moogt een ijzer spanvijs niet losslagen met den hamer, anders gaat ze rap kapot"; ook: schroefvijs, spanschroef, handvijs, klemschroef, Vanherp; **klemvijs**: *klémvèès*, K 210; **schroefvijs**: I 269; *schróówfâas*, K 330; nr. 1180: ABN lijmtang, lijmschroef, handschroef (VD); „met een houten

schroefvijs kunt ge zo goed niet spannen als met een ijzere want ze verschuift gemakkelijk"; ook: spanvijs, spanschroef, handvijs, klemschroef; (met afb.), Vanherp; **schroefvijsje**: *schróówfâaskə*, K 330; nr. 1180: dim. schroefvijske; cfr. handvijske (1), Vanherp; **handvijs**: K 204; *hantfajs*, K 241, 241a; *handvaas*, K 292; *antfaas*, K 281; *hããntfããas*, K 276; *hãntfaos*, P 86; *andvaos*, I 221; *ãntféès*, P 149; *handvijs*, bij timmerl.; houten werktuig waarin eene vijs draait, en dat dient om een te bewerken stuk vast te

Afb. 12: Diverse verstekklemmen (naar Van Keirsbilck; a. = tek. N 53, 220b; b., c. = tek. N 53, 220c)

1.1.2.5.

schroeven, Corn. Vervl.; *ándvâàs*, K 330; nr. 575: ABN handschroef, lijmtang, lijmschroef (VD); „als ge uw werk losspant, moogt ge de handvijzen niet losslagen, want als ge dat dikwijls doet, zouden ze rap geabumeerd zijn”; ook: schroefvijs, spanvijs, spanschroef, handvijs, klemschroef; (met afb.), Vanherp; **handvijsje**: *ándvâàskə*, K 330; nr. 574: dim. handvijske; ABN kleine lijmtang; „als ge fijn en licht werk moet bijeenlijmen of bijeenspannen hebt ge al eens een handvijske nodig!”; ook: spanvijske, schroefvijske, spanschroefke, klem, kleine lijmtang, Vanherp; **vijs**: I 79; **vijsje**: ijzer (= ijzeren) - *vajskən*, O 69a; **sergeant**: K 188a, 292; *sər-jànt*, P 41a.

VERSTEEKKLEM

(N 53, 220b; N 53, 220c)

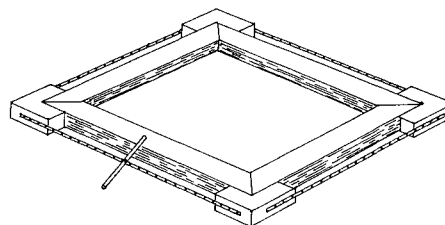
[Een werktuig om de in verstek bewerkte hoeken van lijsten na het lijmen vast te klemmen. Zie Quickenborne p. 223-242. Diverse soorten kunnen met de verschillende benamingen bedoeld zijn. De vragen informeerden n.l. naar „een werktuig om hoeken van lijsten na het lijmen te kunnen vastklemmen (tek. 220b)” en naar „een werktuig met hetzelfde doel (tek. 220c)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „verstek-lijmschroef” (met schets 351) en „verstektang” (schets 352 en 353). Vgl. voor nog andere soorten Handboek Gereedschap p. 65 („verstekkleem”) en Scott en Aalders p. 58 („verstekkleem” en „raamkleem”) en p. 61 („verstekkleem”). Zie afb. 12 op de vorige pagina.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 220b (K 174, niet precies zoals de tekening; L 259, 280) en N 53, 220c (K 317; L 259, 280): **verstekkleem**: K 174, 317, L 259, 280; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 220b; **verstekschroef**: *vərstékschrōēf*, K 276; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 220b en c: **lijstkleem**: K 188a; **hoekpres**: *hōēkprēs*, K 210; **klemtang**: L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 220c; **klemvijs**: *klemvaoəs*, I 221; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 220b; **spanvijs**: *spānvēēs*, P 41a; **handvijs**: *antvaoəs*, I 221.

HOEKKLEM

(N 53, 223c)

[Elk der vier hoekvormige blokjes hout (met aan de buitenkant een groef voor het koord) die samen een „lijstkleem” (Handboek Gereedschap p. 65; of een „verstekkleem” bij Scott en Aalders p. 61) vormen. De formulering van vraag N 53, 223c is ongeveer die van Corn. Vervl. en Van Keirsbilck s.v. „hoek”.]

Afb. 13: Hoekkleem (naar Scott en Aalders)

hoek: K 281; *hōēk*, K 210; *oek*, I 221; *hók*, K 276; *hōēk*, bij timmerl.; houten haak, langs buiten met eene groef ingesneden, om de koord in te spannen, wanneer men de verstekken van een lijstwerk enz. aaneenlijmt, Corn. Vervl.; **hoekje**: mv.: *hoekskəs*, K 204; **verstekhoek**: mv.: *vərstékhókkə*, K 276; **lijmhoek**: *laamhoek*, K 281.

SPANBLOKJE/SPANLAT

(N 53, 221a)

[Elk der houten blokjes die bij het „klemmen” tussen de klemmende delen van het „klemgereedschap” (dat kan ook ’n „bankschroef” zijn) worden aangebracht om beschadiging van het werkstuk te voorkomen. Zie Quickenborne p. 224 en vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1890-1891, lemma „vijlblokje/spanplaat”. De formulering van vraag N 53, 221a is ongeveer die van Vanherp s.v. „spanblokje”.]

spanblokje: K 204, 317, P 86; *spanblokskə*, I 221, K 317; *spānblōkskə*, P 149; *spānblōkskə*, K 276; *spānblukskə*, P 41a; *spānblōkskə*, K 330; nr. 1235: houten blokje dat bij het klemmen van de werkstukken wordt gebruikt om het hout niet te beschadigen; „als ge met houten sergeanten spant, moet ge eerst een put in het spanblokske slagen omdat den tap niet zou verlopen”; ook: spanstukske, spankal, klos, Vanherp; **spanhout**: K 147; **spanlat**: *spānlát*, K 330; nr. 1241: dim. spanlatteke; dun latje dat onder de „schoen” van de sergeanten wordt gestoken om het hout bij het spannen der werkstukken niet te beschadigen; „geef me daar eens een dikker spanlatteke want anders moet ik mijne sergeant nog een gat verzetten”, Vanherp; **spanstukje**: *spānstūūkskə*, K 330; nr. 1245: cfr. spanblokske; „bij ’t ineenspannen van deuren met de sergeant steken ze een spanstukske tussen de sergeant om ’t hout niet te abumeren”; ook: spankal, spanblokje, klos, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende twee typeringingen Schuermans s.v. „kal(le)”, het Franse woord „cale” en woordtypen uit het lemma „schuurblok/schuurkurk”: **spankal**: *spānkál*, K 330; nr. 1239: dim. spankalleke; spanblokske, spanstukske; „nu dat ge met een schroefvijs de zijstukken van een schuif op uw bank spant voor

ze uit te kappen, dan moet ge onder de schroefvijs een spankalleke leggen om geen putten te spannen”; ook: klos, spanblokje, Vanherp; **kal:** K 174; **blokje:** *blokskən*, O 69a; *blokskə*, K 281; *blókskə*, K 210; *blökskə*, L 200a; **klemblokje:** *klémbłòkjə*, L 257; uit de volgende benamingen kan men opmaken dat vaak afvalhout gebruikt werd: **brandhoutblokje:** L 280; **brandhout:** L 259.

SPANHOEK

(N 53, 221b)

[Zie voor de formulering van vraag N 53, 221b de omschrijving van Vanherp s.v. „spanhoek”. Vgl. het lemma „spanblokje/spanlat”.]

spanhoek: K 147; *spanoek*, I 221; *spånðøk*, P 149; *spánðøk*, K 330; nr. 1238: speciaal uitgezaagde hoeken die langs de binnenkant hol zijn om ronde werkstukken bij het klemmen niet te beschadigen; „ik heb spanhoeken laten uitzagen volgens 't contour en de dikte van de stijl voor die zijns (red.: zijden) ineen te lijmen, waardat de stijl van rond ligt, Vanherp; **spanblokje:** P 86; *spånbluuskə*, P 41a; **spanmal:** K 281; **mal:** L 259; **hoekspanner:** K 188a; **kal:** K 174; **vulstuk:** L 257.

-2.1.1.4. Werken met klemgereedschap

KLEMMEN

(N 53, 224a)

[Het werkstuk d.m.v. enig „klemgereedschap” (men denke aan „lijmknecht/sergeant”, „lijmtang”, „bankschroef”, „bankhaak” etc.) vastzetten, b.v. bij het lijmen. Vraag N 53, 224a informeerde naar termen voor „het werkstuk vastzetten (tussen bankschroef, lijmtang etc.)” Zie ook de omschrijvingen van Vanherp bij de diverse termen.]

Met diverse woordtypen worden verschillende manieren en betekenissen van klemmen bedoeld: **klemmen:** L 259, 280; *klémmə*, L 257; **inklemmen:** K 292; **vastklemmen:** K 188a; *vàstklémmə*, K 210; *vaastklémmə*, L 200a, 279; **spannen:** *spánnə*, K 330; nr. 1242: ABN klemmen (VD) van de werkstukken met de verschillende klemgereedschappen; „deuren, zijns (red.: zijden) en vergaringen moeten, als ze gespannen zijn, nagezien worden of dat ze van schein staan”; ook: aandrukken (met de houten en metalen lijmknecht), aanklemmen, Vanherp; **aanspannen:** *áánspánnə*, K 330; nr. 27: ABN aanspannen (VD, 6), aanklemmen (VD, 1), sterker doen klemmen; „die sergeant was nog niet goed gespannen: hij viel er af, als ik het werk wilde wegzetten; ik heb hem dan opnieuw moeten aanspannen”, Vanherp; **aaneenspannen:** *á(á)nīēn-*

spánnə, K 330; nr. 8: ABN aan elkaar klemmen; „als bij lang werk uw sergeanten te kort zijn, moet ge er maar twee aaneenspannen”, Vanherp; **bijeenspannen:** *bájiēnspánnə*, *bəj-*, K 330; nr. 190: ABN samenklemmen (VD) van werkstukken met sergeanten en lijmtangen; „lange traverses of lange stijlen worden door den afschrijver bijeengespannen voor ze allemaal juist hetzelfde af te schrijven”, Vanherp; **dichtspannen:** *dīēchtspánnə*, K 330; nr. 387: ABN dichtklemmen, toeklemmen (VD); „met van die plasteeklijm, kunt ge uw panelen veel gemakkelijker dichtspannen als vroeger met warme lijm”; ook: toetspannen, Vanherp; **inspannen:** K 292; **ineenspannen:** *iēniēnspánnə*, K 330; nr. 642: ABN ineenklemmen (VD) van werkstukken; „wilt ge eens meehelpen, als ik die boekenkas ineen-span?”; ook: opspannen, opsluiten met serre-joints, Vanherp; **toetspannen:** *taoispánnə*, K 330; nr. 1358: ABN toeklemmen, dichtklemmen (VD); „een paneel, dat nog openstaat, moet goed toegespannd worden; vergaringen moet ge goed toetspannen want anders staan de razementen (red.: borstlijnen) open”; ook: dichtspannen, toezetten, Vanherp; **vastspannen:** *vàstspánnə*, P 41a; *vàstspánnə*, K 330; nr. 1421: ABN vastklemmen (VD); „de zijstukken van schuiven (red.: laden) worden met een bankhaak of met een schroefvijs (red.: bankschroef) op de werkbank vastgespannen om gemakkelijk de zwaluwstaarten te kunnen kappen”; ook: vastzetten, Vanherp; **verspannen:** *vərspánnə*, K 330; nr. 1438: ABN verspannen (VD); „als ge vergaring ineenspannt en ze staat niet goed in den haak, moet ge de sergeanten verspannen”; ook: overspannen, Vanherp; **vastdraaien:** *váástdrōójə*, K 276; **vastschroeven:** *váástschrōēvə*, K 276; **vastvijzen:** *vastvaazə*, K 281; **vastzetten:** I 221, K 147, 174, 204, 281, P 86; *vasetn*, O 69a; *vàst-sétta*, P 149; *vaastséttan*, K 241, 241a; *vàastsèt-tə*, L 243; **tussen de bank zetten:** *tussə də bānk sétta*, L 207; vgl. i.v.m. de volgende term het Franse ww. „caler” (steunen, vastzetten; vgl. het Franse cale) en de lemmata „caleerpin” en „spanblokje/spanlat” (typen „kal” en „spankal”); **caleren:** K 317; **ineenpitsen:** *iniejənpitsə*, K 317.

OPSPIEËN/AANSPIEËN

(N 53, 224b)

[Vraag N 53, 224b informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „aanspieën” naar termen voor „het werkstuk d.m.v. spieën vaster doen aansluiten”. Vgl. b.v. het lemma „klemgereedschap met spieën”.]

opspieën/opspijen: K 147, 292, P 86; *opspīē*, L 243; *opspīejə*, K 188a, 317; *ópspīejə*, L 200a, 279; *opspīējə*, L 257; *ópspīējə*, L 207; *ópspīējən*, K 241, 241a; *oepspiejə*, I 221; *oepspieən*, K 204; *ðēpspi-jə*, K 210; *opspejə*, K 317; *ðēpspējə*, P

1.1.2.5.

149; **opwigen**: *ópwigga*, L 200a; **aanspieën/aanspijen**: K 281, L 259, 280; *aonspieja*, K 174; *owspiejan*, O 69a; *áanspeeja*, K 330; nr. 28: ABN aanspieën (VD), door het aandrijven van spieën vaster doen aansluiten; „als de spieën van de werkbank losgekomen zijn, worden ze terug aangespied”, Vanherp; **vastspieën**: *váástspie*, K 276; **spieën**: *spieja*, P 41a.

AFSPANNEN

[Los maken van het werkstuk (b.v. na het „stollen van de lijm”) uit het „klemgereedschap”. Vgl. de lemmata „klemgereedschap met spieën”, „lijmknecht/sergeant”, „lijmtang”, „verstekkleem”, „spanhoek”, „hoekkleem”, „bankschroef” etc.]

losspannen: *lòspánnə*, K 330; nr. 820: afspannen (VD, 4); „als de lijm hard geworden is, moogt ge het werk losspannen”, Vanherp.

-2.1.2. I.v.m. teken- en meetgereedschap

-2.1.2.1. Gereedschap (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

TIMMERMANSPOTLOOD

(N 53, 182a; v.d. Watering)

[Een fors potlood (ovaal in doorsnede en met brede, platte stift) zoals timmerlieden (en andere houtbewerkers) gebruiken om maten af te schrijven etc. Zie Van Keirsbilck en VD s.v. „timmermanspotlood”, v.d. Watering p. 42, Quickenborne p. 187-188, Scott en Aalders p. 32-33 en Catalogus Leeuwenberg p. 243.]

Afb. 14: Timmermanspotlood (naar Quickenborne)

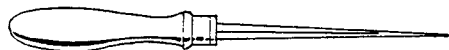
timmermanspotlood: K 146, 214, 215, 281, L 237, 259, 280; *timmərmanspotlóót*, L 257; *timmərmanspotlaot*, I 79; *timmərmànspòtlaot*, L 207; *timmərmanspòtlôët*, L 200a; *timmərmàns-potlowət*, L 243; **schrijnwerkerspotlood**: K 317, P 86; *schraanwerkərsपोल्लोत*, K 292; *schraoənwərkərsपोल्लोət*, I 221; *schréənwérrəkərsपोल्लोəwət*, P 41a; *schraajnwərkərsपोल्लोəjt*, O 69a; *schràənwérrəkərsपोल्लोət*, K 330; nr. 1179: ABN timmermanspotlood (VD); „dat schrijnwerkerspotlood is veel te hard: ge ziet er de lijnen bijkans niet mee staan als ge smet”; ook: schrijnwerkerscrayon, smetpotlood, Vanherp; **houtpotlood**: *hawtpòtlòəwət*, K 241, 241a; **potlood**: K 147, 174, 188a, L 200; *pòtlóót*, L 279; *potloeət*, K 204; *pòtlôət*, K 276; *pòtlòəwət*, K 210; *pòtlôət*, K 330; nr. 1043: ABN potlood

(VD, 2); „fitsen worden best met een potlood afgetekend want met een afschrijfpunt abumeerde de deuren”; ook: crayon, Vanherp; **schrijnwerkerscrayon**: P 86; *schràənwérrəkərskərijòn*, *-krajòn*, K 330; nr. 1178: ABN timmermanspotlood (VD), potlood met breed en plat punt, meestal rood gekleurd aan de buitenkant; „voor hout te smetten en af te schrijven heeft de meubelmaker een schrijnwerkerscrayon nodig want ander crayons zijn te rap versleten”; ook: schrijnwerkerspotlood, smetpotlood, Vanherp; **crayon**: *kərijao*, P 149; *kərijòn*, *krajòn*, K 330; nr. 358: dim. crayonneke; ABN potlood (VD); „ne meubelmaker heeft liever een harde crayon als een zoete of een vette omdat die te rap op is en te dik schrijft”; Fr. crayon, Vanherp.

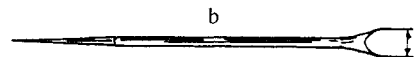
AFSCHRIJFPUNT/KRASPEN

(N 53, 183a; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 183a informeerde naar „de stalen priem” (red.: op de tekening met houten hecht = handvat) „om op hout maten af te schrijven”. Zie het lemma „smetten/afschrijven”. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1903-1905, lemma „kraspen”. Quickenborne zegt op p. 188: „De afschrijfpunt is een stalen punt of spits, soms in een houten hecht gevat, waarmee men op het hout de bewerkingslijnen afschrijft of trekt, die de afmetingen, het beloop, enz. van het werkstuk aanwijzen. Het gebeurt ook heel dikwijls dat aan de ene zijde twee punten voorkomen zodat men evenwijdige lijnen kan trekken; wat zeer handig is bij het afschrijven van glassponningen”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „afschrijfpunt”, Handboek Gereedschap p. 36 (o.a. „kraspen voor metaal en hout”) en Scott en Aalders p. 55 („kraspen” met houten hecht). Vgl. het lemma „priem”.]

a

b

Afb. 15: Afschrijfpunten/kraspen naar Van Keirsbilck (a) en Quickenborne (b)

afschrijfpunt: P 86; *áfschràəfpüünt*, K 330; nr. 73: ABN afschrijfpunt (VD), om het hout af te schrijven; „ge kunt uw werk beter afschrijven met een afschrijfpunt als met een crayon: dat is veel juister”; zie de synoniemen s.v. „schrijfpunt”; (met afb.), Vanherp; **schrijfpunt**: K 174, 204; *schrèəfpunt*, K 210; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *schraoəff[punt]*, I 221; *schraaəff[punt]*, K 281; *schràəəəfpüünt*, K 276; *schràəfpüünt*, K 330; nr. 1173: ABN afschrijf-

punt (VD); voor mijn zwaluwstaarten af te schrijven, gebruik ik liever mijn schrijfpunt als een crayon"; ook: schrijfpunt, afschrijfstift, els, priem, broes, Vanherp; *schrijfpunt*, bij timmerl.; stalen punt of spits, soms in een houten hecht gevat, waarmee men op houten voorwerpen de bewerkingslijnen schrijft of trekt, die de afmetingen, het beloop, enz. van een werkstuk aanwijzen, Fr. traceret, traçoir, Corn. Vervl.; **trek-punt**: *trékpuünt*, P 41a; **traceerpunt**: K 281; **punt**: *punt*, P 149; **puntsel**: *punsəl*, K 241, 241a; **kraspen**: L 259, 280; **pen**: K 188a; **kraspin**: L 200a; **schrijfnaald**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*schrijfnult*, K 317; **prikker**: I 79; **priem**: K 174, 214, 215, 292, L 237, O 69a; *prēm*, L 207, 257; *prēm*, L 243; stalen - I 269; **els**: L 244; **broes**: *pros*, I 79.

AFSCHRIJFLAT (RIJ, REI)

(N 53, 185a; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 185a informeerde naar „elk willekeurig latje waarlangs men een lijn kan trekken en dat men kan gebruiken om te zien of iets recht is”. Zie de lemmata „van scheluwte zien” en „smetten/afschrijven”. V.d. Watering zegt op p. 13: „Bij het vlakken wordt gebruik gemaakt van reilattjes, twee smalle latjes die op enige afstand van elkaar op het werkstuk worden geplaatst, om daarmee de scheelte te controleren. Na het vlakken is het hout van scheelte”. Zie Van Keirsbilck s.v. „regel”, „schrijflat” en „reilattje” en WBD dl. II, afl. 6, p. 1905-1906, lemma „afschrijflat (rij, rei)”. Zie verder Quickenborne p. 192-194 („rei(lat)”), Handboek Gereedschap p. 8 („stalen rij”) en Scott en Aalders p. 54 („stalen rei”). Vgl. enkele benamingen uit het lemma „meetlat”.]

afschrijflat: *afskréjflat*, L 200a; **schrijflat**: *schrajflat*, K 241, 241a; *schrààəflàt*, K 276; *schrijflat*, bij timmerl.; dunne lat van onbepaalde lengte, om op de te bewerken stukken hout eene rechte lijn af te schrijven, Corn. Vervl.; *schrijflat*, zie Idiot. (red. Corn. Vervl.), Corn. Vervl.A.; **schrijfrijschrijfrei**: L 259, 280; **rijlat/reilat**: L 200, 257; *réjlat*, L 279; *rèjlat*, L 243; *rèjlàt*, K 210; *raalat*, K 281; *rààlàt*, K 330; nr. 1083: ABN rei, rechte lat (VD); „zie eens met uw reilat of dat massief tafelblad goed vlak is”; zie synoniemen s.v. „rechte lat”, Vanherp; **rijlatje/reilatje**: I 79, L 237; *rèjletjə*, L 207; *rajlatjə*, L 244; *rijlatteken*, zie reilatteken (Idiot.; red.: Corn. Vervl.), Corn. Vervl.A.; *reilatteke(n)*, bij timmerl.; ieder van de twee latten van 45 tot 50 cm lengte, die men op de beide uiteinden eener plank zet bij het schaven, om te zien of het hout recht en van scheelte geschaafd is; ook *schèèlletlatteke(n)*, Corn. Vervl.; mv.: *rààlàttəkəs*, *-létətəkəs*, K 330; nr. 1084: ABN reilattjes, scheelattjes (VD); „zie eens na met de reilattekes dat

die plank wel goed van scheel is”; ook: vanscheel-lattekes, reilatten, scheluwlatjes, Vanherp; **rij/rei**: *rèj* (of: *rèjə?*), L 243; *réj*, L 279; *raa*, K 281, O 69a; *ràà*, K 330; nr. 1082: ABN rei (VD, II); „ge pakt de rei voor te zien dat ’t meubel van onder en van boven recht is, als ge ’t ineelijmt”; zie synoniemen s.v. „rechte lat”, Vanherp; *roə*, rei, lat of maat bij metselaars, timmerlieden, enz. Goemans; *rij*, zie rei (Idiot.; red.: Corn. Vervl.), Corn. Vervl.A.; *rei*, bij metsers, timmerl. en andere ambachten; lat of maat die men tegen den muur houdt om te passen, Corn. Vervl.; **rijtje/reitje**: *rejəkə*, I 79, K 146; *réjəkə*, L 207; *rajəkə*, L 244; *raakən*, O 69a; **lat**: *làt*, P 149; **latje**: K 174; **rechte lat**: K 147; *rèchtə làt*, P 41a; *rèchtə làt*, K 330; nr. 1076: ABN rei, rechte lat (VD); „als ge triplexpanelen uittekt uit een grote plaat triplex, hebt ge een rechte lat nodig”; ook: reilat, rijlat, smetlat, Vanherp; **smetlat**: K 317; *smetlat*, bij timmerl.; gewone rechte lat, langs welke men lijnen trekt, Corn.; *sméllàt*, K 330; nr. 1225: ABN rei, rechte lat door de smetter gebruikt bij het uitsmetten van het hout; „’ne smetter heeft een smetlat om lijnen op de ongeschaafde planken te trekken”; zie synoniemen s.v. „rechte lat”, Vanherp; **smetlatje**: *smeetlattəkə*, I 221; **maatlat**: *maotlat*, K 204; **maatlatje**: K 214, 215; **meetlatje**: K 188a; **scheelattje**: *schèèlletlatteke(n)*, bij timmerl.; zie reilatteke(n), Corn. Vervl.; **verscheelattje**: *vərskiltalètjə*, L 200a; **scheluwlatje**: K 174; **van scheel-lattje**: mv.: *vàn schééjl-làttəkəs*, K 330; nr. 1418: ABN scheelattjes (VD); „voor te zien dat de poten van ’ne stoel van scheel staan, legt ge op de voor- en achterpoten van-scheel-lattekes, die goed van dikte en van breedte zijn en over de lengte recht zijn”; ook: reilattekes, reilatten, scheluwlaten, scheluwlatjes, Vanherp; **pasregel**: *pasregel*, bij timmerl.; recht, dun en smal stuk hout van onbepaalde lengte, dat de timmerman gebruikt om langs daar een rechte lijn te trekken, een vlak waterpas of loodrecht af te werken, enz., Corn.

PINLAT

(N 53, 185b)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „pinlat” en Van Keirsbilck s.v. „pinnelat”. Vraag N 53, 185b luidde: „Een lat die dient om pinnen en gaten van een vergaring af te klaren”.]

pinlat: *pinlat*, bij timmerl.; lat, dienende om de pinnen en gaten af te teekenen, ten einde vergaringen die uit ruwe balken bestaan, aaneen te brengen; ook de lat, waarvan de borsten het beloop hebben der vormen, die bij sommige vergaringen worden onderscheiden; die lat wordt op het stuk hout gelegd, om daar langs het beloop der af te werken borsten af te schrijven, Corn. Vervl.; het is de vraag of met de volgende bena-

1.1.2.5.

mingen hetzelfde bedoeld wordt: **mal**: L 200a, 259, 280; **formeel**: *förmeel*, L 200a.

MEETLAT

(N 53, 185c)

[De in centimeters en/of duimen (inches) verdeelde maatstok waarmee men, vooral op grotere vlakken, accuraat de maat kan nemen. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1906, lemma „meetlat/duimstok” en vgl. de lemmata „smetten/afschrijven” en „afschrijfplat (rij, rei)” in deze aflevering. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „matelatje”, Handboek Gereedschap p. 8 en 9 en Scott en Aalders p. 54 („stalen liniaal”). Vraag N 53, 185c informeerde naar „een lat die dient om de dikte (b.v. van een paneel) of de grootte van het werkstuk af te meten”.]

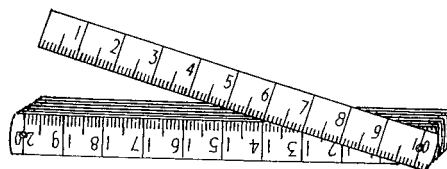
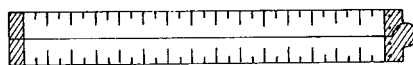
meetlat: K 174, 214, 215; *méélåt*, K 276; **meetlatje**: K 188a; **maatlat**: de opgave van L 243 is overgeplaatst uit N 53, 185b; die van P 86 uit N 53, 205a: L 200, 259, 280; *maotlat*, L 243, 257, 279; *maotlåt*, K 210; *mōējtlåt*, P 86; *maatlat*, bij schrijnw.; latje dat de schrijnwerker gebruikt om de grootte van het ontworpen schrijnwerk af te meten, Corn.; **smelatje**: *smeelattækə*, I 221; **lat**: *låt*, P 149; met de volgende benamingen wordt een speciale meetlat bedoeld: **sofreinlatje**: *sofreinlatteke(n)*, bij schrijnw.; latje dienende om de dikte van het paneel eener deur te meten, Corn.; **molet**: *molet*, bij schrijnw.; latje dienende om de dikte van het paneel eener deur te meten, Corn. Vervl.A.

TIMMERMANSDUIMSTOK

(N 53, 184a; N 53, 184b; v.d. Wating)

[De in centimeters en/of duimen (inches) verdeelde „opvouwbare maatstok” (N 53, 184a) die een lengte heeft van één meter of „van twee meter” (N 53, 184b) en die men in de zak kan dragen. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1906, lemma „meetlat/duimstok”. Zie Van Keirsbilck s.v. „duimstok”, Het Beste Reparatiehandboek s.v. „duimstok” (register), Handboek Gereedschap p. 10, Scott en Aalders p. 54, Catalogus Leeuwenberg p. 238-240b en Quickenborne p. 189-190 („vouwmeter”) en p. 190 („dubbele vouwmeter”).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184a (L 200a, 207) en N 53, 184b: **timmermansduimstok**: L 237; *timmarmansdöjmslók*, L 200a; *timmarmansdaojmslók*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184b (K 146, 188a; L 257, 279) en N 53, 184a met v.d. Wating (K 146, 188a; L 257, 279 en de rest): **duimstok**: I 79, K 146, 147, 188a, 204, 214, 215, 317, L 200, 244, 259, 280; *döjmslók*, L 243; *dömslók*, K 174; *dömslók*, L 257, 279; stalen - K 146; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53,

Afb. 16: Timmermansduimstokken

184b: **dubbele duimstok**: K 147; **platte duimstok**: *plattøn döjmslók*, L 200a; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 184a: **beentjesduimstok**: zonder fonetische documentatie van „duimstok”: *bintjæs[duimstok]*, L 237; **duimklippel**: *döjmsklippæl*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184b (K 174; P 149) en N 53, 184a met v.d. Wating (P 149 en de rest): **meter**: I 269, K 174, 281, 292; *meetår*, K 241, 241a, O 69a; *meejtår*, I 79; *méejtår*, P 41a; *májtår*, P 149; stalen - K 174; *méejtår*, K 330; nr. 867: ABN duimstok, meter (VD); „als de cijfers van uwe meter uitgaan, is ’t hoog tijd dat ge hem weggooit; pas op dat die meter niet breekt als ge hem openplooit!”; ook: houten meter, dubbele meter, vouwmeter, vouwbare duimstok, timmermansduimstok; (met afb.), Vanherp; houten [*àåtə*] - *méejtår*, K 330; nr. 612: ABN duimstok (VD); „ne meubelmaker gebruikt liefst van al ’nen houten meter omdat daar de afstanden klaar op staan”; zie voor synoniemen s.v. „meter” en „dobbele meter”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184a (K 210), N 53, 184b en monografisch materiaal: **dobbele meter**: K 204, 281, 292, P 86; *dobbələ meetår*, O 69a; *dóbbələ meetår*, K 210; *dóbbələ meetår*, K 241, 241a; *dóbbələ méétår*, K 276; *dóbbələ mééjtår*, K 330; nr. 434: duimstok die een lengte heeft van twee meter; „ik heb altijd last met dat stuk dat van mijne meter is; ik zal mij ’ne nieuwen dubbele meter moeten kopen”; ook: dubbele vouwmeter; zie synoniemen s.v. „meter”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig van N 53, 184b: **dubbele meter**: K 214, 215, 317; *dūūbələ mééjtår*, P 41a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184a: **engelse meter**: K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 184a (I 221; O 69a), N 53, 184b (I 221) en monografisch materiaal: **vouwmeter**: *vaameetår*, O 69a; *vaamaetår*, I 221; *vouwmeter*, meter dien men kan opvouwen en in den zak steken; metsers en timmerlieden gebruiken eene vouwmeter, Corn. Vervl.; de volgende bena-

ming is afkomstig uit N 53, 184b: **dobbele vouwmeter**: *dobbəla vaameetər*, O 69a.

MEETLINT

(N 53, 186a)

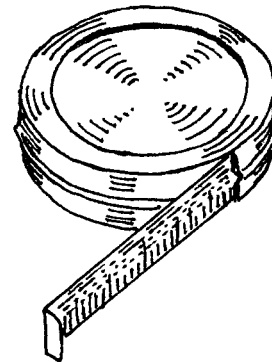
[Een in centimeters verdeeld lint om te meten. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1906, lemma „meetlint” en afl. 4, p. 1106-1107, lemma „centimeter”. Vraag N 53, 186a informeerde naar „de oprolbare linnen meter”. Quickenborne zegt op p. 191: „De lintmeter is een linnen meter, die door kleermakers wordt gebruikt. De timmerman gebruikt die slechts een enkele keer om b.v. te meten op plaatsen waar men met een gewone meter niet bij kan. Men vermijdt het gebruik van de lintmeter zoveel mogelijk omdat hij min of meer rekbaar is, wat een precieze meting uitsluit”. De respondent van P 86 merkt bij „lintmeter” op: bij naaisters. Zie i.v.m. de benaming „landmetersmeter” Handboek Gereedschap (p. 13) waar over de „landmeter” (de band kan van staal, versterkt textiel en kunststof zijn) gezegd wordt: „Het apparaat bestaat uit een huis, waarin de meetband is opgerold, hoewel er ook wel open uitvoeringen zijn”. Vgl. ook het lemma „rolbandmaat”.]

meelint: L 237; *maetlint*, L 207; **meetband**: L 259, 280; **rolband**: *rolbàant*, L 243; **rolmeter**: I 269, K 174, 214, 215, 281, 292; *rolméétər*, L 243; **lintmeter**: I 221, K 204, P 86; *lintmájtər*, P 149; *lèntmeetər*, K 241, 241a; *lèèntmeetər*, K 276; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *lient[meter]*, K 188a; *lièntmeetər*, O 69a; *lièntmééjtər*, P 41a; *lièntmééjtər*, K 330; nr. 812: ABN linnen meter (VD), die men kan oprollen; „als ’t hout binnenkomt op de winkel, wordt de breedte van de planken met ’ne lintmeter nagemeten om te zien hoeveel vierkante meter dat er al gelost is”; ook: *rolmeter*, Vanherp; **landmetersmeter**: K 317; **naaistermeter**: K 147; **kleermakersmeter**: *kliējərmaokərsmeetər*, K 210; **meter**: K 174; **centimeter**: *sen-tiēmeejtər*, L 257.

ROLBANDMAAT

(N 53, 186b)

[Handboek Gereedschap zegt op p. 12 (met afb.): „De rolbandmaat, moderne opvolger van de duimstok, is een zeer dunne, meestal stalen band die opgerold is gemonteerd in een huis van staal of kunststof. In sommige uitvoeringen is het inwendige mechanisme voorzien van een veer, die de band automatisch laat terugkeren in het huis”. Quickenborne zegt op p. 191: „Ten opzichte van de gewone lintmeter heeft hij (red.: de „oprolbare stalen meter”) het voordeel dat hij niet rekbaar is en men er dus nauwkeurig mee kan meten”. Vraag N 53, 186b informeerde naar „de stalen meter die men kan oprollen in een

Afb. 17: Rolbandmaat (naar Quickenborne)

doosje (tek. 186b)”. Zie Het Beste Reparatiehandboek s.v. „rolbandmaat” (register), Scott en Aalders p. 54 en Catalogus Leeuwenberg p. 241 (a, b).]

rolmaat: de opgaven van L 259 en L 280 zijn overgeplaatst uit N 53, 184b: L 237, 259, 280; **rolband**: *rolbàant*, L 243; **rolmeter**: I 221, 269, K 174, 204, 292, 317, P 86; *rolmeetər*, K 241, 241a; *rolmeetər*, K 210; *rolmééjtər*, L 243; *rolmééjtər*, K 276; *rolmééjtər*, P 41a; *rolmééjtər*, K 330; nr. 1105: stalen meter die men kan oprollen in een doosje; „voor de maat te nemen van een gebogen blaffon van een vitrine hebt ge ’ne rolmeter nodig”; ook: stalen meetlint, stalen rolmeter, spiraalmeter; (met afb.), Vanherp; **stalen rolmeter**: K 281; **lintmeter**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *lient[meter]*, K 188a; **bandmeter**: *banmééjtər*, L 200a; **stalen meter**: K 147; zonder fonetische documentatie van het 2e woord: *staolə [meter]*, K 174; *staolə mééjtər*, L 200a; *stowlə meetər*, O 69a; *staowlə májtər*, P 149; *stádlə mééjtər*, K 330; nr. 1275: zie rolmeter; „stalen meters worden in de meubelmakerij juist gebruikt voor ronde of gebombeerde stukken te meten”, Vanherp; **centimeter**: *sentīēmeejtər*, L 257; **meetband**: L 259, 280; **meelint**: *maetlint*, L 207; *méétlint*, L 279.

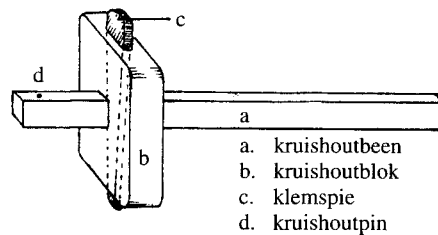
KRUISSHOUT

(N 53, 191a; v.d. Watering)

[Een houten samenstel bestaande uit het „kruishoutbeen” (voorzien van één stalen „kruishoutpin”) dat met een „klempic” verstelbaar is bevestigd in het „kruishoutblok”, dat dient voor het in de lengte of breedte nauwkeurig afschrijven van een evenwijdige lijn langs de rand van het werkstuk en eventueel voor het meten van breedte en dikte. Zie ook de lemmata „dubbel kruishout” en „afschrijven met behulp van een kruishout”. Quickenborne zegt op p. 198: „Met

1.1.2.5.

het kruishout wordt ook de grootte van de gaten en de pennen voor een verbinding afgeschreven". Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1906-1908, lemma „kruishout". Zie Van Keirsbilck en Het Beste Reparatiehandboek (register) s.v. „kruishout", Handboek Gereedschap p. 32 en 33 („kruishout" en „snijkruishout"), Scott en Aalders p. 55, Weijs p. 52 („...,bij de constructie van kozijnen om bijvoorbeeld de diepte van de sponningen te meten") en Catalogus Leeuwenberg p. 245.]

Afb. 18: Kruishout

kruishout: I 269, K 146, 147, 204, 214, 215, 292, L 200; *kröjshòwt*, L 279; *kröjshawt*, L 200a, 244, 257; *kröjshawt*, K 241, 241a; *kraojs-háwt*, L 207; *kròshawt*, K 276; *kroashowt*, K 281; *krèushaowt*, P 41a; [*kruis*]haat, K 317; *kröjzowt*, I 79, K 174; *krèùsòwt*, K 210; *krojs-aaat*, O 69a; *kráásàat*, P 149; *kraoasaat*, I 221; *kraoóót*, P 86; verstelbaar - L 237; *kraozàat*, K 330; nr. 769: ABN kruishout, ritshout (VD); „als ge verbindingen moet maken half op half dan moet ge de gepaarde kant aanhouden met uw kruishout"; (met afb.), Vanherp; **enkel kruishout:** L 200, 259, 280; *ènkəl kraojs-háwt*, L 207; **enkel kruishoutje:** *ènkəl kröjshawtjə*, L 243; **kruisblokje:** K 188a.

KRUISSHOUTBLOK

(N 53, 191c; v.d. Watering)

[Het rechthoekige, platte houtblokje van een enkel „kruishout" of van een „dubbel kruishout" waarin het „kruishoutbeen" verstelbaar bevestigd is (d.m.v. een „klemspie"), dat dient als aanslag (een soort geleider die tegen de zijden van het af te schrijven hout gehouden wordt). Zie de lemmata „afschrijven met behulp van een kruishout" en „aanhouden van een kruishout". Zie Handboek Gereedschap p. 32, 33 en 34 („blok") en Scott en Aalders p. 55 („geleideblokje").]

kruisblokje: *kraoasblokskə*, I 221; **schuifblok:** K 214, 215; **maatblokje:** *maotblökskə*, L 279; **spieblokje:** *spi-jblökskə*, K 210; **blok:** I 79, K 204, L 244; **blokje:** *blokskə*, P 86; *blökskə*, P 41a; *blökskə*, K 276, L 207; *blökskə*, K 330; nr. 217: ABN (lei)blokje van een kruishout; „als ge veel met 't kruishout moet werken, doet ge best

wat paraffine aan 't blokske aan de kant waar dat ge mee aftrekt"; ook: blok, leiblok, kruishoutblok; zie afb. kruishout, Vanherp; **geleider:** *gə-léédər*, P 149; **stoot:** L 259, 280.

KLEMSPIE IN HET KRUISSHOUTBLOK

(N 53, 191d; v.d. Watering)

[Een wig in het „kruishoutblok" van een enkel „kruishout" of van een „dubbel kruishout" om het „kruishoutbeen" vast te klemmen. Handboek Gereedschap (p. 32, 33 en 34: „duimschroef", „vaststelschroef") en Scott en Aalders (p. 55: „klemschroef") kennen iets andere uitvoeringen van het gereedschap, met een schroef i.p.v. een spie.]

klemspie: *klémspiēj*, L 279; **sluitspie:** *slöjtspiēj*, L 200a; **spie/spij:** I 79, 221, K 174, 204, 317, L 237, P 86; *spiě*, K 276; *spīē*, L 243; *spiēj*, L 207; *spiēj*, P 41a; *spi-j*, K 210, L 244; *spéé*, P 149; *speej*, K 330; nr. 1254: dim. spieke; ABN spie, wig (VD), b.v. de spie van een kruishout, hamer, „lijmtang", werkbank enz.; „voor uw kruishout te verzetten moet ge 't spieke wat losslagen", Vanherp; **spietje:** *spiekə*, K 281; *spīēkən*, O 69a; **sluitwig:** *slöjtwich*, L 200a; **wig:** L 259, 280; *wich*, L 257; **wigje:** *wichskə*, K 146; **klem:** K 214, 215; **latje:** *lattəkə*, K 281.

KRUISSHOUTBEEN

(N 53, 191b; v.d. Watering)

[Een balkje dat met een „klemspie" verstelbaar is bevestigd in het „kruishoutblok" en dat voorzien is van één stalen „kruishoutpin" (bij een enkel „kruishout") of van twee „kruishoutpinnen" (bij een „dubbel kruishout"). Zie Handboek Gereedschap p. 32, 33 en 34 en Scott en Aalders p. 266 (s.v. „blok, van een kruishout": „benen"). Handboek Gereedschap zegt op p. 34: „Het dubbel kruishout (...) heeft een been dat uit twee in elkaar schuivende delen bestaat. Elk deel van het been is voorzien van een kraspen. Dat maakt het mogelijk om twee lijnen tegelijk af te schrijven; bij het aftekenen van pen en gat voor de gelijknamige houtverbinding werkt dit niet alleen sneller, maar ook aanzienlijk exacter". Vraag N 53, 191b informeerde naar „de doorlopende steel (tek. 191b)".]

schuifstaafje: *skèufstaoffə*, L 279; **regel:** K 317; *régəl*, K 276; **balk:** L 259, 280, P 86; *bàlk*, P 149; **balkje:** *bàlləkskə*, K 330; nr. 132: ABN het balkje van een kruishout; „het balkske van een kruishout mag niet te veel spel hebben anders kunt ge het met het spieke niet goed vastzetten"; ook: balk, regel; zie afb. kruishout, Vanherp; **steel:** K 174, 214, 215; *steel*, K 210; *stééjl*, P 41a; **stek:** I 79.

KRUISSHOUTPIN

(N 53, 191e; v.d. Watering)

[Het verticaal staande kraspennetje (bij een enkel „kruishout”) of elk der twee kraspennetjes (bij een „dubbel kruishout”) op het uiteinde van het „kruishoutbeen” bevestigd voor het afschrijven van één of twee lijnen, evenwijdig aan de rand van het hout. Vraag N 53, 191e informeerde naar „het stalen pinnetje dat de lijn in het hout krast”. Zie Van Keirsbilck s.v. „kruishoutpin”, Handboek Gereedschap p. 32, 33 en 34 en Scott en Aalders p. 55 („kraspen”) en p. 267 (s.v. „spoor, van kruishout”).]

trekpinnetje: *trékpinnəkə*, K 210; **snijpinnetje:** *snèèjpinnəkə*, L 279; **pinnetje:** *pinnəkə*, K 214, 215, 276, 281, 317, L 244, P 86; *piënnəkən*, O 69a; *punnəkə*, I 221; **pin:** *piën*, K 330; nr. 986: dim. pinneke; ABN pen (VD) van een kruishout; „’t pinneke van ’t kruishout vijlt ge best tussendoor eens aan omdat ’t goed zou snijden”; ook: kraspunt, pennetje, stalen puntje, kraspennetje, Vanherp; **kraspen:** K 174, L 259, 280; **pen:** stalen - *pèn*, L 200a; **pennetje:** *pennəkə*, I 79; *pènnəkə*, L 243; **punt:** *punt*, P 149; **nageltje:** *naagəlkə*, I 221; *nááəgəlkə*, P 41a; *naogəltjə*, K 204; *nowgəlkə*, K 317; **spijker:** K 146, 147; **spijkertje:** K 174.

DUBBEL KRUISSHOUT

(N 53, 191f)

[Een „kruishout” met twee onderling verstelbare „kruishoutpinnen” dat dient om b.v. snel pen- en gatverbindingen af te schrijven met twee evenwijdige lijnen. Zie het lemma „afschrijven met behulp van een kruishout”. Zie verder Handboek Gereedschap p. 34 en 35, Scott en Aalders p. 55, Het Beste Reparatiehandboek s.v. „kruishout” en Weijs p. 52.]

dubbel kruishout: K 146, 317, L 200, 237, 259, 280; *dubbəl kröjzowt*, K 174; *dubbəl kröjshawt*, L 200a; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 53, 191a: **dubbel kruishoutje:** L 237; **dobbel kruishout:** *dobbəl kröjshawt*, L 243; *döbbəl kraojsháwt*, L 207; **kruishout mee dubbel pinnetje:** *kraozààt mé döbbəl piënnəkə*, K 330; nr. 770: zie „kruishout met twee pinnekes”, Vanherp; **kruishout mee twee pinnetjes:** *kraozààt mé twiē piënnəkəs*, K 330; nr. 771: ABN dubbel kruishout (VD); „gaten voor verbindingen worden veel rapper afgetekend met een kruishout met twee pinnekes”, Vanherp; **kruishout:** K 204; *króoshawt*, K 276; *kraosəaat*, I 221; *kraosóót*, P 86.

AFSCHRIJVEN MET BEHULP VAN EEN KRUISSHOUT

(N 53, 197b; N 53, 197c; N 53, 197d)

[Met een „kruishout” of „dubbel kruishout” op breedte en/of dikte aftekenen. De vragen informeerden naar termen voor „het afschrijven op breedte” (N 53, 197b), „op dikte” (N 53, 197c) en „op breedte én dikte” (N 53, 197d) „met het kruishout”. Zie Popelier p. 177 („aftrekken is het afschrijven van lijnen met het kruishout”). Een „kruishoutlijn” is volgens Scott en Aalders (register p. 266) „een kras, aangebracht met behulp van een kruishout”.]

afschrijven: K 146, 147, L 259, 280; *afskréjvə*, L 200a; *afskréévə*, L 257; mee het kruishout - K 317; *afskreeva*, L 207; op breedte c.q. op dikte - *afskréévə*, L 243; **aftekenen:** K 188a; van breedte c.q. van dikte - *afteəkənə*, I 221; **aftekeren:** *afteəkərn*, O 69a; **afrekken:** K 146, 147, L 237; *aftrékkə*, K 210; *aftrékkə*, K 276; *aftrékkə*, L 243; met het kruishout - K 214, 215; op breedte c.q. op dikte - K 214, 215; *afrekken*, bij timmerl.; wordt ook gezegd wanneer men met een kruishout de bepaalde lijnen op een te bewerken voorwerp afteekent, Corn. Vervl.; *aftrékkə*, K 330; nr. 90: cfr. Van Keirsbilck, met een kruishout de lijnen op een voorwerp aftekenen, ABN aflijnen (VD); „hout dat van breedte en van dikte moet geschaafd worden, wordt eerst afgetrokken met het kruishout; de dikte of de breedte van ’t hout moet ge aftrekken met ’t kruishout”; ook: lijnen aanbrengen met het kruishout, lijnen intrekken, Vanherp; **trekken:** van breedte c.q. van dikte - K 281, P 86; op breedte c.q. op dikte - *trékkə*, L 257; **afkruisen:** *afkrèüsə*, L 279; **schrijven:** van breedte c.q. van dikte - K 204; **mee kruishout werken:** *mé krèüshaowt wérrəkə*, P 41a.

AANHouden VAN EEN KRUISSHOUT

[Het „kruishoutblok” als ’n soort aanslag (geleider) tegen de zijden van het hout houden bij het afschrijven. Zie het lemma „afschrijven met behulp van een kruishout”.]

aanhouden: *áánààvə*, K 330; nr. 11: cfr. Van Keirsbilck en Corn. Vervl., het blokje van een kruishout op het hout plaatsen zodanig dat men de gewenste bewerking kan uitvoeren; „bij het aftekenen van pinnen en gaten, moet ge het kruishout altijd langs de gepaarde kant aanhouden”, Vanherp.

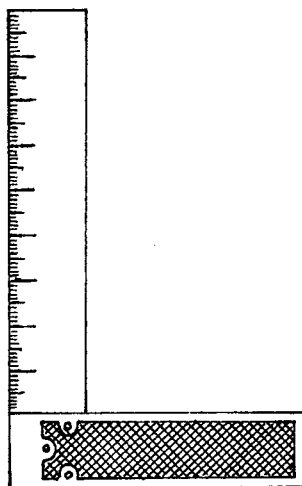
WINKELHAAK

(N 53, 187; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 187 informeerde naar „de recht-hoekige haak om langs af te schrijven (tek. 187)”. Quickenborne zegt op p. 194: „De win-

1.1.2.5.

kelhaak is een gereedschap, bestaande uit twee loodrecht op elkaar staande benen, waarmee rechte hoeken kunnen worden afgeschreven of gecontroleerd. Het ene been (de aanslag) wordt langs het hout gelegd, langs het andere been (het blad) wordt de rechte hoek afgeschreven. Vroeger was de winkelhaak in hout vervaardigd, nu vindt men meer en meer metalen winkelhaken. Die bieden het voordeel dat men er meestal ook hoeken van 45° mee kan afschrijven". Vgl. de lemmata „smetten/afschrijven", „in de haak/haaks" en „uit de haak/niet haaks". Zie verder WBD dl. II, afl. 6, p. 1908-1910, lemma „winkelhaak", Van Keirsbilck s.v. „winkelhaak" en „reehaak", Handboek Gereedschap p. 14 en 15, Scott en Aalders p. 54, Weijs p. 52, Het Beste Reparatiehandboek s.v. „winkelhaak" (register) en Catalogus Leeuwenberg p. 245.]

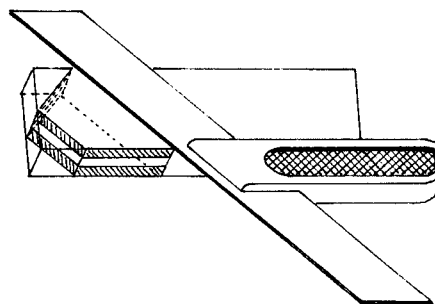
Afb. 19: Winkelhaak

winkelhaak: I 269, K 188a, 214, 215, 281, 292, L 200, 237, 259; *wīenkālhāák*, P 41a; *winkālhaok*, K 146, 204, 241, 241a, L 200a, 207, 243, 257, 279, 280; *wenkālhaok*, L 244; *wéenkālhaok*, K 276; *winkālhowk*, K 317; *wīenkālhowk*, O 69a; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[winkel]hōēk*, P 86; *winkālaak*, I 79, 221; *winkālaok*, K 210, P 149; *wienkālaok*, K 174; *wīenkāláák*, K 330; nr. 1524: ABN winkelhaak, kruishaak, blokhaak, schrijfhaak (VD); „met de winkelhaak kunt ge zien dat al 't geen ge schaaft, in den haak staat; ge hebt klein en grote winkelhaken en ook ijzer en hout(en)"; (met afb.), Vanherp; **schrijfhaak:** *schrejffhaok*, K 146, 147; *schrejffaok*, K 174; *schrijffhaak*, bij timmerl.; een winkelhaak om daar langs eene schreef te trekken of af te teekenen op het hout, Corn. Vervl.; **équerre (fr.):** *ekejr*, K 317.

VERSTEKHAAK

(N 53, 188; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 188 informeerde naar „de haak om een hoek van 45 graden af te schrijven (tek. 188)". Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1910, lemma „verstekhaak". Een verstekhaak is dus een samenstel als een „winkelhaak", waarvan echter de aanslag en het blad met elkaar een hoek van 45 graden vormen. „Hij dient om versteklijnen af te schrijven en te controleren" (Quickenborne p. 195). Vgl. het lemma „smetten/afschrijven". Zie verder Van Keirsbilck s.v. „achtkant" en „verstekhaak", Handboek Gereedschap p. 15, Scott en Aalders p. 54, Het Beste Reparatiehandboek s.v. „verstekhaak" (register), Weijs p. 52 en Catalogus Leeuwenberg p. 245.]

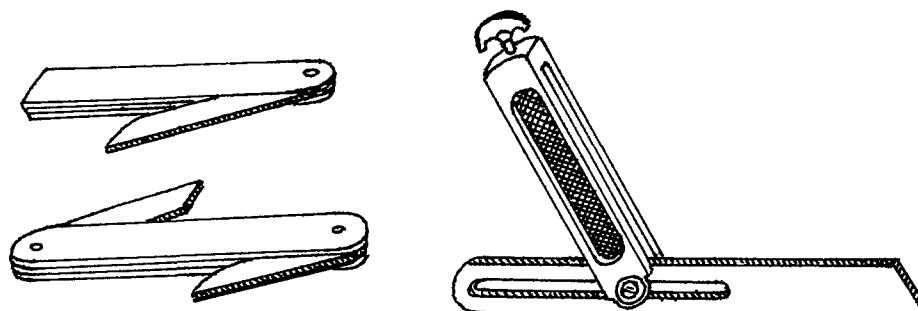
Afb. 20: Verstekhaak (naar Quickenborne)

verstekhaak: I 269, K 281, 292, L 200, 237, 259, P 86; *vārstékhdāák*, P 41a; *verstekhaok*, K 146, 204, L 244, 257, 280; *vārstékhaok*, K 147, L 207, 243; *vārstékhaok*, K 241, 241a, 276, L 200a, 279; *vārstekhowk*, K 317; *vārstekaak*, I 79, 221; *vārstekaok*, K 174; *vārstékaok*, K 210; *vārstekowk*, O 69a; *verstekhaak*, winkelhaak om verstekken te schrijven, Fr. *équerre à onglet*, Corn. Vervl.; *vārstékáák*, K 330, nr. 1443: ABN verstekhaak (VD); „'nen ijzeren verstekhaak zal bij 't afschrijven van verstekken altijd juist blijven als 'nen houten want 'nen houten trekt altijd min of meer"; (met afb.), Vanherp; **halfhoekse haak:** K 214, 215; **schuinse haak:** *schunsā aok*, P 149; zie i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „noesch" (met allerlei bijvormen), „overnoesch" en „overnoen(e)" (2); **nuse haak:** *néújsā aok*, P 149.

ZWAAIHAAK

(N 53, 189; N 55, 94a; Lemmens; v.d. Watering)

[Een soort haak die bestaat uit een aanslag die scharnierend verbonden is met een blad zodat deze geschikt is om scherpe, rechte of stompe

Afb. 21: Zwaaihaken

hoeken af te schrijven, over te nemen en te controleren. Vgl. de lemmata „winkelhaak” en „verstekhaak”. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1910-1911, lemma „zwaaihaak” en Quickenborne p. 196-198 („zwei”). Vgl. het lemma „smetten/afschrijven”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „zwei”, Handboek Gereedschap p. 16, Scott en Aalders p. 54 en 267 (s.v. „zweihaak”), Het Beste Reparatiehandboek s.v. „zweihaak” (register), Weijs p. 52 en Catalogus Leeuwenberg p. 244. Vraag N 53, 189 informeerde naar „de haak om elke willekeurige hoek af te schrijven (tek. 189)”. Vraag N 55, 94a vroeg i.v.m. het afschrijven bij een rechte steektrap of men dat deed met de zwaaihaak.]

zwaaihaak: K 292, L 152, 200, 237, 259, P 86; **zwaajhaak,** K 146, L 280; **zwoajhaak,** K 147, 204, 276, L 279; **zwò(w)jhaak,** K 241, 241a; **zwóówəháák,** P 41a; **zwowhowk,** K 317; **zwaaj-aok,** K 174; **zwoaj-aok,** K 210, P 149; **zwo-aak,** I 268; **zwojaak,** K 281; **zwo-owk,** O 69a; **zwaaihaak,** bij timmerl.; zwei wier beide beenen niet als de winkelhaak in rechthoek vastliggen, maar die, evenals de beenen van eenen passer, kunnen open- en toegaan, zoodat men naar beliefte eenen scherpen of stompen hoek kan maken, bij De Bo leugenzwee, Fr. sauterelle, fausse-équerre, Corn. Vervl.; **zwojáják,** K 330; nr. 1569: ABN zwaaihaak (VD); „ge pakt uwe zwaaihaak om hoeken af te schrijven die niet in den haak staan of voor werk af te schrijven dat zwaait”; ook: zweihaak, zweehaak, zwei, zwaai; (met afb.), Vanherp; **zweihaak:** **zwejhaok,** K 147, L 244; **zwèjhaok** (of/en: **zwèèj-?**), L 243; **zwèèjhaok,** L 200, 200a, 207; **zwoejhaok,** L 257; **zwejhowk,** K 317; **zwejaak,** I 79; **zwei:** I 79; **zweehaak:** zonder fonetische documentatie van het le lid: [**zwee**]aak, I 221; **zwaaihoek:** **zwoajhoek,** K 204; **verzethaak:** I 269; **verstelbare hoekhaak:** K 214, 215.

DRIEHOEK

(N 53, 190a; N 53, 192; v.d. Watering)

[Een tekeninstrument in de vorm van een dichte of uitgesneden driehoek met één hoek van 90° waarmee men verschillende hoeken kan afschrijven of controleren. Zie het lemma „afschrijven met behulp van een driehoek”. Zie verder WBD dl. II, afl. 4, p. 1107-1108, lemma „driehoek”, Van Keirsbilck s.v. „driehoek” en Scott en Aalders p. 32 en 33 („tekendriehoek”). De vragen informeerden naar „een soort winkelhaak om een aantal rechte hoeken na elkaar af te schrijven, b.v. voor de nesten van een trap” (190a; zie v.d. Watering p. 43) en naar „een tekeninstrument in de vorm van een uitgesneden driehoek (driehoek, zetberd? 192)”. Vgl. de lemmata „schrijfspaan” en „treemal/mal”.]

De volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 192 en monografisch materiaal: **driehoek:** K 214, 215, L 200, 237; **drèéhöök,** L 279; **drijhoek:** **drééhöök,** P 41a; **draajöök,** O 69a; **drààj-öök,** K 330; nr. 422: ABN driehoek (VD, 3); „ge moet zien dat er aan de kanten van uwen driehoek gene lijm niet meer hangt want dan kunt ge er gene staat meer op gaan”; vaak door jongere meubelmakers gebruikt, soms door oudere (zie zetberd); ook: vlakke winkelhaak, zetteberd, tekendriehoek, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 190a (L 259, 280) en N 53, 192: **tekendriehoek:** L 259, 280; **teekändriëhoek,** L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 190a (K 317), N 53, 192 (L 200) en N 55, 94a (toegift L 200; zie het lemma „zwaaihaak”): **zethord:** K 174, 317, L 200; **zétbòrt,** K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 190a (L 207), v.d. Watering (= N 53, 190a; L 244) en N 55, 94b (toegift L 243; zie het lemma „treemal/mal”): **zethordje:** **zedbortjə,** L 244; **zédbòrtjə,** L 207; **zedburtjə,** L 243; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 192 en monografisch materiaal: **zetherd:** K 204, 281; **zetbe** (r)t, P 86; **zeetbét,** I 221; **zétbát,** P 149; **zetberd,** bij timmerl.; een driehoekig stuk berd, dat langs

1.1.2.5.

twee zijner kanten in den haak en recht is; in den rechten hoek, op zekeren afstand van de twee rechte kanten, is een rond gat, dienende om 't zetberd, als 't ergens ligt, met vinger en duim op te heffen; de timmerlieden leggen het zetberd in de hoeken van hun werk om te zien of die hoeken recht zijn, Corn. Vervl.; *zédbét*, K 330; nr. 1555: ABN driehoek (VD, 3); driehoekig meettoestel door afschrijvers gebruikt; „ge kunt met een zetberd gemakkelijker zien dat uw werk in den haak staat als met 'ne winkelhaak want 'ne winkelhaak is aan den binnenkant in den haak maar daarvoor aan den buitenkant nog niet”; ouderen zeggen: zetberd, jongeren: driehoek; zie voor synoniemen: driehoek, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 190a; I 79) en N 53, 190b (overplaatsing; L 237): **winkelbordje**: I 79, L 237; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 190a: **stootbordje**: *stóótbörtjə*, L 243; **bord**: K 174; de volgende benaming, afkomstig uit N 53, 190a en N 55, 94a (toegift) komt ook voor in het lemma „schrijfspaan”: **afschrijfplankje**: L 237; de volgende benaming, afkomstig uit N 53, 190a, komt ook voor in het lemma „winkelhaak” (de respondent gaf daar echter de benaming „schrijfhaak”): **winkelhaak**: K 147; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 190a: **malhoek**: *mälöék*, K 210; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 192: **mal**: L 259, 280.

AFSCHRIJVEN MET BEHULP VAN EEN DRIEHOEK

(N 53, 197a; v.d. Watering)

[Met behulp van een „driehoek” (zie dat lemma) na elkaar een aantal rechte hoeken aftekenen (b.v. bij het maken van een trap). Vraag N 53, 197a informeerde naar termen voor „het na elkaar afschrijven van een aantal rechte hoeken door middel van een winkelbordje” (zie het lemma „driehoek” en v.d. Watering p. 46 met een definitie van „opwinkelen”). Zie Van Keirsbilck s.v. „opwinkelen” (vgl. s.v. „afschrijven”). Zie voor verder gereedschap lemmata als „afschrijfpunt/kraspen” en „timmermanspotlood”.]

afschrijven: K 174, L 237, 259; *afskreevə*, L 279; *afschréevə*, L 257; *afschràävə*, K 276; haaks - K 214, 215; (een) haak - *afschréevə*, P 41a; *afschraavə*, K 281; - met een bordje *afschréevə*, L 243; **overschrijven**: *óóvərschrèevə*, K 210; **aftekenen**: *afteəkənə*, I 221; **opwinkelen**: *opwinkələ*, I 79; *opwenkələ*, L 244.

AFTEKENMAL

(N 53, 196a)

[„Een kartonnen of houten voorbeeld” (N 53, 196a; red.: of van ander materiaal), „waarnaar iets (b.v. een profiel) wordt gemaakt” (Popelier

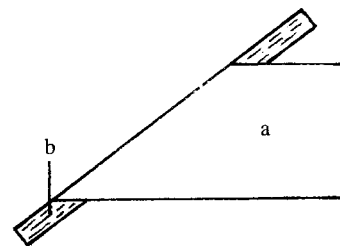
p. 197: „mal”), dat dus kan dienen als geleider bij het afschrijven en/of controleren van het profiel van een werkstuk. Met een „contramal” (zie VD) kan men uiteraard spiegelbeeldvormig het profiel aftekenen en/of controleren. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1911, lemma „aftekenmal” en Scott en Aalders (register) s.v. „mal”.]

mal: K 174, 214, 215, 241, 241a, L 200, 200a, 237, 257, 259, 280, O 69a; *mäl*, K 276, L 243, P 41a; *mal*, bij timmerl., enz.; elke afbeelding in papier, hout, zink, enz. van het te geven profiel, aan het stuk hout dat men bewerkt, Fr. patron, modèle, Corn. Vervl.; *mäl*, K 330; nr. 845: dim. malleke; ABN mal (VD); „voor alle werk dat uitgezaagd of op contour gezaagd moet worden, zijn er mallen nodig; de mallen van een model hangen aan 'nen ijzeren draad goed bijeen omdat ze later nog eens kunnen nodig hebben”; ook: afschrijfmal, kaliber, sjabloon, Vanherp; **contramal**: L 259, 280; **patroon**: *pàtrōēwən*, P 41a; *pàtrōējn*, O 69a; **model**: K 317.

TREEMAL/MAL

(N 55, 94b; Lemmens)

[Zie voor de „treemal” de omschrijvingen van Corn. Vervl. s.v. „treemal” en Van Keirsbilck s.v. „tredemal”. De andere benamingen in dit lemma zijn antwoorden op vraag N 55, 94b die i.v.m. het afschrijven van maten i.v.m. een rechte steektrap informeert naar de „mal (tek. 94b)” die men daarbij gebruikt. Het is de vraag of met alle benamingen hetzelfde bedoeld wordt. zie het lemma „geleider van de mal”. Vgl. ook de lemmata „driehoek” en „schrijfspaan”.]

Afb. 22: Treemal (a) met geleider (b)

treemal: *treemal*, bij trapm.; dun plankje, waarmee men op de trapwangen van eenen steektrap de hoogte en breedte der treden afteekent, Corn. Vervl.; het is de vraag of met de volgende benamingen hetzelfde bedoeld wordt: **mal**: I 268, K 146, 147, 174, 241a, 276, L 200a, 257, P 41a, 149; *mäl*, L 207; **malletje**: *malləkən*, O 69a; **hoogteplankje**: K 141, L 152; **schuinteplankje**: *skaojntaplèngskə*, L 207.

GELEIDER VAN DE MAL

(N 55, 94c)

[Vraag N 55, 94c informeerde naar „het geleidelatje van de mal (tek. 94c)”. Zie het lemma „treemal/mal”.]

geleidelatje: K 174; **leider:** *laajər*, K 204; *lā̀- jər*, K 276; **dieptelat:** *d̥ēptəlat*, L 257; **lat van de mal:** P 149; **latje voor de zwaai:** *lattəkə vè̀ù de zwao*, I 268; **latje:** *lattəkən*, O 69a.

SCHRIFSPAAN

(N 53, 190b)

[Vraag N 53, 190b informeerde naar het „werk- tuig (bij trapmakers) om het hout met evenwijdige lijnen af te tekenen (schrijfspaan, schrijf- plank?)”. Vgl. de lemmata „driehoek” en „tree- mal/mal”.]

schrijfspaan: K 188a; *schrijfspaan*, bij trapma- kers; werktuig om het hout met evenwijdige lij- nen af te tekenen, ook schrijfplank, Corn. Ver- vl.A.; **schrijfplank:** K 204, 214, 215, L 237; *schrééplánk*, P 149; *schreffplaank*, K 174; *schrijfplank*, zie schrijfspaan, Corn. Vervl.A.; **afschrijfplank:** L 200; **plankje:** *plēnkskə*, L 207.

SPEUNMAL

(N 53, 196b)

[Vraag N 53, 196b informeerde naar „een mal om de speunen (pivots) op de deuren af te schrij- ven (tek. 196b)”. Vgl. Vanherp s.v. „pivot” (nr. 997 met afb.; zie VD s.v. „speun”). Vgl. het lemma „scharnierbeitel”, woordtype „pivotbei- tel” (incl. Vanherp nr. 998).]

speunmal: K 174; **pivotmal:** K 174; *p̥ěvóómāl*, K 276; **pivotmalletje:** *pievoomalləkə*, K 281; *p̥ěvaowmálləkə*, K 330; nr. 999: mal om de speunen op de deuren af te schrijven; „als een deur draait met pivots, gebruikt ge best een pi- votmalleke voor die pivots af te tekenen omdat dat heel juist moet gebeuren”; ook: speunmal- letje; (met afb.), Vanherp; **contramal:** L 259, 280; **mal:** K 146, 147, 241, 241a, L 200a, 257,

259, 280, P 86; de volgende benaming is wel- licht ontstaan uit „pivotmalletje”: **pivotman- netje:** *pivoomannəkə*, I 221; **pivotlatje:** *pivòw- lattəkə*, K 210; **gabarit (fr.):** *gàbàri*, P 149.

PASSER

(N 53, 193a; N 53, 193c; v.d. Watering)

[Popelier zegt op p. 192: „Passer is de algemene benaming voor een werktuig met twee door een scharnier (red.: of een „veer”) verbonden benen (red.: zie lemma „passerbenen”), om cirkels of bogen te beschrijven en om kleine afstanden te meten en uit te zetten bij tekenwerk” (zie het WNT, VD en Van Keirsbilck s.v. „passer”). Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1911-1912, lemma „pas- ser”, Handboek Gereedschap p. 23-26 en Scott en Aalders p. 32 e.v. en p. 54 e.v. Vraag N 53, 193a informeerde in het algemeen naar het woord voor „passer”. Vgl. ook het lemma „smet- ten/afschrijven”.]

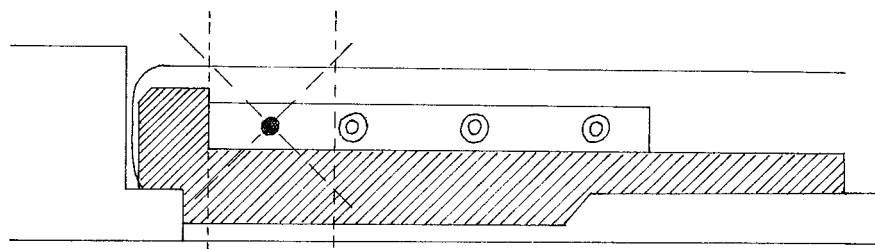
passer: I 79, 221, 269, K 146, 147, 174, 188a, 204, 241, 241a, 281, 317, L 200, 237, 243, 244, 259, 280, O 69a, P 86; *pàssər*, K 210, L 207, P 41a; *pàssər*, K 276, L 200a; *paasər*, L 279; *pes- sər*, L 257; *pèssər*, L 243; *pèstər*, K 214, 215; *pèssər*, K 330; nr. 974: ABN passer (VD); „voor de cremalières uit te zagen, tekent ge best met een passer eerst overal dezelfde maat af”, Van- herp; **houtpasser:** K 292.

PASSERBENEN

(N 53, 193d)

[De twee belangrijkste delen van een „passer” die bovenaan met een scharnier of „veer” aan elkaar verbonden zijn. Zie Handboek Gereed- schap p. 23 en 24 („benen”) en Van Keirsbilck s.v. „branke”. Vraag N 53, 193d informeerde naar „speciale benamingen voor onderdelen van de passer”.]

benen: K 214, 215, 317, L 237, 259, P 86; *b̥ějn'n*, O 69a; *b̥ēn*, K 330; nr. 166: ABN de benen van een passer (VD, III, 3), passerbeen (VD); „de benen van een passer moeten altijd even lang zijn”, Vanherp; **poten:** *pòetə*, K 276.

Afb. 23: Speunmal

1.1.2.5.

[Enkele respondenten noemen bij vraag N 53, 193d de punten aan de passerbenen van bepaalde passers: **punten**: K 317; *pěũnta*, K 276; *poejntn*, O 69a. Het draaipunt van de passerbenen wordt genoemd: **draaipunt**: L 237; **scharnier**: K 276, 317.]

VEER VAN EEN PASSER

(N 53, 193d)

[De smalle, rondgebogen reep veerkrachtig staal die aan de bovenkant van de „passerbenen” bevestigd is (in plaats van - of samen met een scharnier) om deze tegen de moer van de „stelschroef” (die tussen de benen zit) gedrukt te houden. Zie het lemma „steekpasser (zonder of met stelboog c.q. veer)”, WBD dl. II, afl. 6, p. 1914, lemma „veerpas” en Handboek Gereedschap p. 23 en 25 („veer”). Vraag N 53, 193d informeerde naar benamingen voor onderdelen van de passer.]

veer: K 317.

GRADENBOOG/STELBOOG VAN EEN PASSER

(N 53, 193d)

[Het halve-cirkelvormige, soms getande, stalen gedeelte aan een passer, al dan niet voorzien van een graadverdeling, waarmee men deze met behulp van een „stelschroef” kan fixeren op een bepaalde stand, bij het nauwkeurig opnemen en overbrengen van maten en het nauwkeurig trekken van cirkels. Zie de lemmata „steekpasser (zonder of met stelboog c.q. veer)” en „stelschroef van een passer”. Zie ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1913, lemma „steekpasser met stelboog” en p. 1913-1914, lemma „steekpasser met getande stelboog” en Handboek Gereedschap p. 26 („vleugel” van een „vleugelpasser”).]

gradenboog: L 237; **boog**: K 317.

STELSCHROEF VAN EEN PASSER

(N 53, 193d)

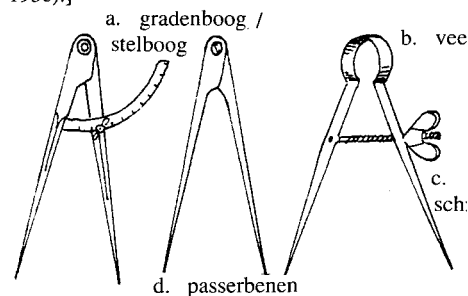
[Een schroefbout met moer (kartelmoer) tussen de „passerbenen” of aan de „gradenboog/stelboog” en op een passerbeen bevestigd om de passer in een bepaalde stand te fixeren. Zie Handboek Gereedschap p. 23 en 25 („stelschroef” en „kartelmoer/kartelschroef”) en p. 26 („vastzetschroef” van een „vleugelpasser”). Vraag N 53, 193d informeerde naar benamingen van onderdelen van de passer.]

stelvijl: K 317.

STEEKPASSER (ZONDER OF MET STELBOOG C.Q. VEER)

(N 53, 193a; N 53, 193c; v.d. Waring)

[Een rechte passer voor het uitzetten van maten (zie VD s.v. „steekpasser”) die bestaat uit twee „passerbenen” met scherpe punten die aan de bovenkant door een scharnier verbonden zijn (gewone steekpasser) en die eventueel voorzien is van een (al dan niet getande) stelboog of gradenboog met „stelschroef” (zie het lemma „gradenboog/stelboog van een passer”) of waaraan i.p.v. een scharnier of behalve een scharnier een „veer” aan de bovenkant van de „passerbenen” is aangebracht zodat deze tegen de moer van de „stelschroef” gedrukt wordt (zie VD s.v. „veerpas” en „voegpasser”). Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1912-1914, de lemmata „steekpasser”, „steekpasser met stelboog”, „steekpasser met getande stelboog” en „veerpas”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „passer” („gewone passer”, „juistheidspasser” en „voegpasser” = „veerpas” = „stengelpasser”), Handboek Gereedschap p. 25 en p. 26, Scott en Aalders p. 32, 33, 49, 55 en 267 (s.v. „pasvoegen”), Het Beste Reparatiehandboek s.v. „steekpasser”, Weijls p. 52 en 168 en Catalogus Leeuwenberg p. 244. De vragen informeerden naar het woord „passer” in het algemeen (N 53, 193a; met tek. nr. 1, 2 en 3) en naar benamingen van andere passers (N 53, 193c.)]

Afb. 24: Steekpassers (zonder of met stelboog c.q. veer)

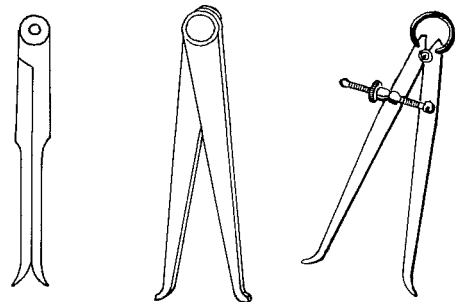
steekpasser: K 174, 317, L 237, 259, 280; *stèekpassar*, L 244; *steekpassar*, I 79; *stéjkkpésar*, K 330; nr. 1218: ABN steekpasser (VD); „ronde stukken worden afgeschreven met ’ne steekpasser”; ook: passer, Vanherp; met de volgende twee benamingen wordt een steekpasser zonder stelboog of veer bedoeld: **gewone passer**: K 276; *gawóóna passar*, L 207; **losse passer**: I 221; met de volgende benaming wordt een steekpasser met stelboog en stelschroef bedoeld: **vaste passer**: I 221; **passer**: de respondent van K 276 bedoelt een steekpasser zonder, die van P 149 zonder of met stelboog en stelschroef: *pàs-*

sær, P 149; *pássær*, K 276; **voegpasser**: de respondent van K 276 bedoelt een steekpasser met stelboog en stelschroef; die van L 207 een steekpasser met veer en stelschroef (zie VD s.v. „voegpasser”; Theuwissen noemt echter op p. 287-288 een krompasser met stelboog ’n „voegpasser”; zie ook Vanherp s.v. „buitenpasser”): K 146, 276; *vöëchpæssær*, L 207; **verstelpasser**: de respondent van K 204 bedoelt een steekpasser met veer en stelschroef; die van K 276 een steekpasser met veer c.q. stelboog en stelschroef: K 147, 204, 276; *verstelpasser*, bij schrijnw.; voegpasser, juistheidspasser, Corn.; **verstelbare passer**: de respondenten van I 221 en L 207 bedoelen een steekpasser met stelboog en stelschroef; die van L 259 en L 280 een steekpasser met veer en stelschroef: I 221, L 259, L 280; *vørstélbaoræssær*, L 207; met de volgende vier benamingen wordt door de respondenten een steekpasser met veer en stelschroef bedoeld: **veerpasser**: K 174; **verepasser**: *véérpæssær*, K 210; **ajusteurspasser**: *asjæteurspæssær*, K 317; **schroefbeenpasser**: K 214, 215; met de volgende benaming wordt vermoedelijk een steekpasser met stelboog bedoeld: **boogpasser**: de respondent van K 317 bedoelt met deze benaming een steekpasser met stelboog: K 281, 317; *baowchpæssær*, K 330; nr. 229: passer waarvan de benen door middel van een stelschroef op de gewenste maat kunnen worden vastgezet; ABN boogpasser; „’nen afschrijver tekent met ’nen boogpasser cirkels af op zijn hout omdat die passer niet gemakkelijk verloopt”; de in VD gegeven bepaling is foutief als men de vakliteratuur beschouwt, Vanherp; met de volgende benaming bedoelt de respondent een steekpasser met gradenboog: **gradenboogpasser**: L 237; bij de volgende benaming gaat het om een steekpasser met veer en stelschroef die kennelijk als „binnenpasser” (zie het lemma „voetjespasser”) gebruikt wordt: **binnenpasser**: K 276.

VOETJESPASSER

(N 53, 193c)

[De passer met rechte „passerbenen” met naar buiten omgebogen spitsen, die dient om de binnenwerkse maat, b.v. van een hol voorwerp, te bepalen. Als het een exemplaar is met alleen een (geheel doordraaibaar) scharnier (en geen „veer” met „stelschroef”), kan men deze passer ook voor buitenmaten gebruiken als men de „passerbenen” andersom over elkaar schuift zodat de „voeten” met de punt naar elkaar wijzen. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1918-1919, lemma „voetjespasser”, Handboek Gereedschap p. 23, Scott en Aalders p. 55, Het Beste Reparatiehandboek (register) s.v. „voetjespasser” en Catalogus Leeuwenberg p. 244. De benaming „dansmees-

Afb. 25: Voetjespassers

ter” komt ook vaak voor als benaming van een gecombineerde passer (voetjespasser en krompasser; zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1916-1917, lemma „dubbele en gecombineerde krompasser”). Vraag N 53, 193c informeerde naar benamingen voor „andere passers”.]

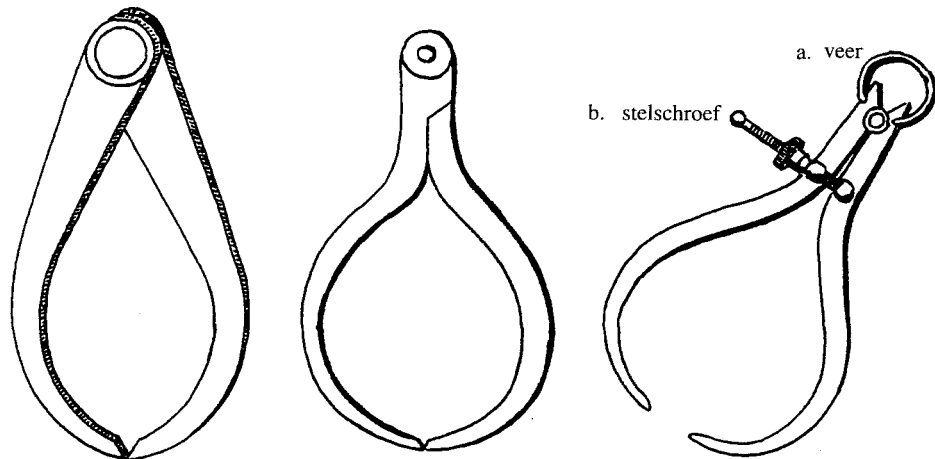
voetjespasser: K 147, L 259, 280; *vöëtsjaspæssær*, *vüütsjæs-*, K 330; nr. 1483: ABN voetjespasser, binnen- of holpasser (VD); „voor ’t controleren van draaiwerk en surtout voor werk waar draad moet aan getrokken worden, hebt ge ’ne voetjespasser nodig”, Vanherp; **beentjespasser**: L 237; **binnenpasser**: L 259, 280; *binnapæssær*, K 317, L 200a; *bïënnapæssær*, K 330; nr. 199: ABN voetjespasser, binnenpasser, holpasser (VD); „voor de binnenmaat van een gat te meten nemen de meubelmakers hunlien binnenpasser”, Vanherp; met de volgende benaming wordt vaak (zie Van Keirsbilck) een gecombineerde passer (voetjespasser en krompasser) bedoeld (de respondent tekende er echter een voetjespasser bij): **dansmeester**: P 86; met de volgende benaming bedoelt de respondent volgens bijgevoegde tekening een voetjespasser (vgl. echter het lemma „stokpasser/schuifmaat”): **coulissepasser**: K 281.

KROMPASSER (ZONDER OF MET VEER)

(N 53, 193b; N 53, 193c; v.d. Watering)

[De passer met kromme „passerbenen” met stompe punten (aan elkaar verbonden met een scharnier of „veer” met „stelschroef”) om de dikte van bolvormige en onregelmatig gevormde voorwerpen te meten (dus voor binnenwerkse metingen, al kan men deze met andersom gedraaide passerbenen ook voor binnenmaten gebruiken). Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1915-1916, lemma „krompasser” (vgl. p. 1914-1915: „veerpasser”; p. 1916-1917: „dubbele en gecombineerde krompasser”), Van Keirsbilck s.v. „passer” (met opsomming van soorten) en s.v. „overtaster” (= „diktepasser” = „doorsneepasser”), Handboek Gereedschap p. 23-25, Scott en Aal-

1.1.2.5.

Afb. 26: Krompassers (zonder of met veer)

ders p. 55, Het Beste Reparatiehandboek (register) s.v. „krompasser” („voor het overbrengen van maten en buitendiameters”) en Catalogus Leeuwenberg p. 244. De vragen informeerden naar „de passer met sterk uitgebogen benen en stompe punten om de dikte van bolvormige en onregelmatig gevormde voorwerpen te meten” (N 53, 193b) en naar benamingen van „andere passers” (N 53, 193c).]

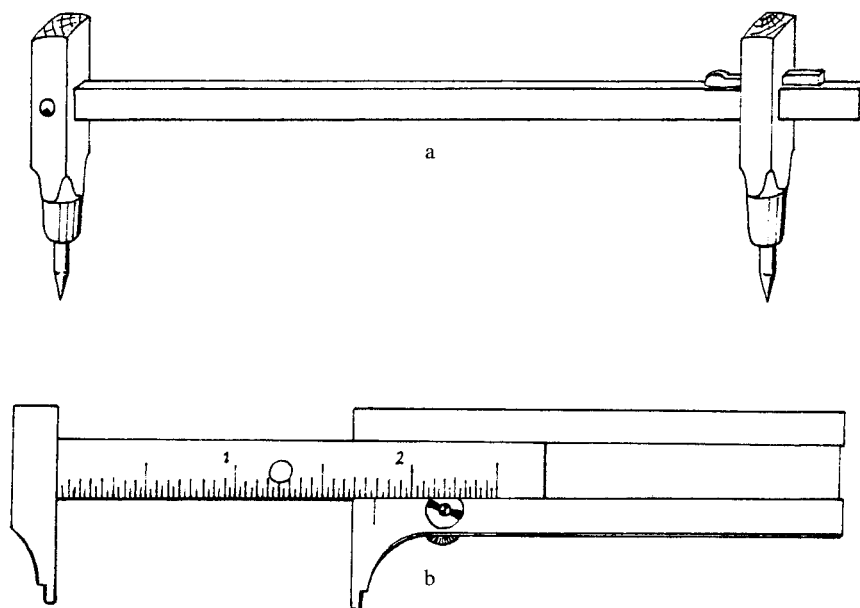
krompasser: de respondent van L 200a bedoelt een krompasser zonder veer: K 147, L 237, 259, 280; *krómpassær*, L 200a; *krompæssær*, L 243; met de volgende benaming bedoelt de respondent een krompasser met veer en stelschroef: **verstelbare krompasser**: *værstélbaaræ króm-pæssær*, L 200a; **kromme passer**: *krómme paasær*, L 279; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „boogpasser”: **boogpasser**: de respondenten van L 259 en L 280 bedoelen met deze benaming een krompasser zonder veer: I 221, K 214, 215, L 259, 280; **vandiktepasser**: de respondent van K 174 bedoelt met deze benaming een krompasser zonder veer: K 174; *våndiktæpassær*, K 210, P 149; *våndiktæpassær*, K 241, 241a; *våndiktæpassær*, K 276; *våndiktæpassær*, P 41a; *våndiktæpassær*, K 330; nr. 1415: ABN krompasser, diktepasser (VD); „met een vandiktepasser kan den draaier controleren dat het draaiwerk de gevraagde dikte heeft”; ook: buitenpasser, verdikpasser, kromme voegpasser, Vanherp; **diktepasser**: K 214, 215; **verdiktepasser**: K 281; **verdikpasser**: P 86; *værdiækpæssær*, K 330; nr. 1426: ABN krompasser, diktepasser, boogpasser (VD); „de dikte van het hout wordt gemeten met ’ne verdikpasser”; ook: buitenpasser, vandiktepasser, kromme voegpasser, Vanherp; **buitenpasser**: K 147, 281, 317; *baotæpæssær*, K 330; nr. 276: ABN krompasser, boogpasser, diktepasser (VD); „’nen draaier gebruikt dikwijls ’nen buitenpasser voor als hij tourillons moet

draaien aan stukken die met ’nen tourillon uitscheiden”; ook: verdikpasser, vandiktepasser, kromme voegpasser, Vanherp; de respondent bedoelt met de volgende benaming een krompasser met veer en stelschroef: **kruispasser**: *kraojspæssær*, L 207; wellicht bedoelt de respondent met de volgende benaming een krompasser met veer en stelschroef: **verstelbare passer**: *værstelbaaræ passær*, K 174; de volgende benaming is zeer algemeen: **passer**: K 147; *pæssær*, L 257.

STOKPASSER/SCHUIFMAAT

(N 53, 193c)

[Met de benamingen in dit lemma wordt bedoeld: ofwel „een liniaal met twee stalen punten, beide of één van beide verstelbaar, welke als passer dienst doet” (Van Dale s.v. „stokpasser”; vgl. ook het WNT s.v. „stok” bij „stokpasser”) wanneer men grote cirkels wil trekken (de benaming „stokpasser” en de benaming „coulissepasser” bij Vanherp), ofwel een „maatstok met verschuifbare nonius” (zie VD s.v. „schuifmaat” en „nonius” en vgl. het WNT s.v. „schuiven” bij „schuifmaat”) b.v. „voor het bepalen van de dikte of diameter van dunne materialen en (ronde) staven” (Het Beste Reparatiehandboek s.v. „schuifmaat”; waarschijnlijk bedoelen de respondenten van K 241-241a en P 149 met de benaming „coulissepasser” een schuifmaat, naar het lijkt uit opmerkingen en een schets). Vraag N 53, 193c informeerde n.l. naar de benamingen van „andere passers” waarbij o.a. „coulissepasser of stokpasser” gesuggereerd werden. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1919-1921, lemma „stokpasser” en p. 1922, lemma „schuifmaat”, Handboek Gereedschap p. 26, Scott en Aalders p. 49 en p. 55, Weijs p. 173 en Catalogus Leeuwenberg p. 240 en 240b.]

Afb. 27: Stokpasser (a; naar Popelier) en schuifmaat (b)

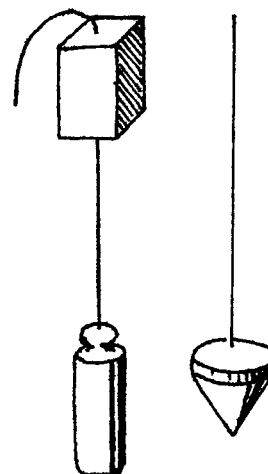
stokpasser: L 259, 280; *stòkpassər*, L 207; *stòk-péssər*, K 330; nr. 1304: ABN stokpasser (VD); „grote cirkels worden door den afschrijver afgetekend met 'ne stokpasser"; ook: coulissepasser, latpasser, Vanherp; met de volgende benaming kan een stokpasser (Vanherp) of een schuifmaat (K 241, 241a; P 149) bedoeld zijn: **coulissepasser:** *köëlißəpəssər*, P 149; *klispas-sər*, K 241, 241a; *köëliëspəssər*, K 330; nr. 355: ABN stokpasser (VD) voor het afschrijven van grote cirkels; „grote cirkels worden afgetekend met 'ne coulissepasser"; ook: grote passer, stokpasser, latpasser, Vanherp.

SCHIETLOOD

(N 53, 23b; N 53, 194a; v.d. Waring)

[Een gereedschap bestaande uit een met een metalen gewicht (in de vorm van een cilinder, soms met een kegelvormige punt) verzwaaard koord dat door het gaatje van een houten blokje (dat men b.v. op de muur plaatst) kan lopen, waarmee men de loodrechte richting van iets kan bepalen of onderzoeken. Zie Van Keirsblick s.v. „schietslood", WBD dl. II, afl. 6, p. 1924, lemma „schietslood", Handboek Gereedschap p. 21, Scott en Aalders p. 54, Het Beste Reparatiehandboek s.v. „schietslood" (register), Weijs p. 51 en Catalogus Leeuwenberg p. 244. Ook houtzagers gebruiken bij het „smetten" van de te zagen stam een schietslood (zie Van Dam 28, p. 125).]

schietslood: K 146, 147, 157a, 174, 176, 188a, 204, 281, L 259, 280, P 86; *schietslòót*, L 180; *skietlòót*, L 177; *schietlòót*, L 257; *skietlòót* (of en: *schiet-?*), L 200; *skietlòót*, L 200, 207, 279; *skietlòot*, L 200a; *schietslowt*, L 244; *schietslaot*, I 79; *skietlaot*, L 207; *schietslaot*, L 243, 263; *schietslaot*, I 221, K 292; *schietlòet*, K 276; *skietlòet*, O 153; *schietlòewət*, K 241, 241a; *schietlòewət*, K 210; *schietlòewət*, P 41a;

Afb. 28: Schietslood

1.1.2.5.

schéétlōēwat, P 149; *skīētlōējt*, O 69a; *scheejt-lōēt*, K 330; nr. 1164: ABN schietlood (VD); „als ge een houten schouw moet gaan placeren, hebt ge een schietlood nodig voor na te zien dat ze goed rechtstaat want de muren staan altijd niet loodrecht”, Vanherp; **lood**: *laōət*, L 243; *lōēt*, O 153; **waarzegger**: *waōrzéggər*, L 200a; de volgende typering is onzeker (vgl. VD s.v. „remmelen” en „rammelen”): **remmeler (remmelaar)**: met -sr- in anlaut wordt een suizende r bedoeld: *srèmmaldər*, L 200a.

LOODLIJN

(N 53, 194b)

[Vraag N 53, 194b informeerde naar „de loodrechte lijn, aangegeven door het schietlood (richt?)”.]

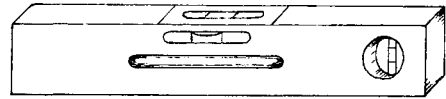
loodlijn: K 174, L 259, 280; *lōótléjn*, L 279; *laotléjn*, L 207; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *loēat[lijn]*, K 204, 317; *loēat-laoən*, I 221; *loēatlaan*, K 281; *lōētlāān*, K 276; *lōēwatléén*, P 41a; **lijn**: K 214, 215; **richt**: L 237; *richt*, K 210; *richt*, 3. de loodrechte lijn of richting die aangegeven wordt door het richt- of schietlood, in de overdrachtelijk gebezigde uitdrukking *dōor is gēen richt mēe te schiejite*, met die man is niets aan te vangen, De Bont.

WATERPAS

(N 53, 195; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 195 informeerde naar benamingen voor het „waterpas”. Zie VD s.v. „waterpas” (II). Waarschijnlijk wordt door de respondenten met de diverse benamingen een „luchtbelwaterpas” (VD) bedoeld. Zie voor ook een ander soort waterpas Van Keirsbilck s.v. „waterpas”. Popelier zegt op p. 189: „De waterpas is een meetgereedschap dat bestaat uit een houten of metaal balk waarin één of meer buisjes zitten, die zo gevuld zijn met een vloeistof dat er nog een kleine luchtbel aanwezig is. De stand van de luchtbel geeft aan of een vlak horizontaal of loodrecht is”. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1924-1925, lemma „waterpas”, Handboek Gereedschap p. 20, Scott en Aalders p. 54, Weijs p. 51 en Catalogus Leeuwenberg p. 241-b en 242.]

waterpas: I 79, K 188a, 214, 215, 281, 292, L 259, 280, P 86; *waotərpas*, K 146, 147, 174, 204; *waotərpās*, K 210, P 41a; *waotərpās*, K 276; *wattərpas*, L 244, 257; *wáttərpas*, L 200a; *wáttərpas*, L 200; *wáttərpās*, L 207; *wáttərpās*, P 149; *wáttərpās*, L 243; *wóttərpas*, K 241, 241a; *wáttərpās*, L 279; *wáátərpās*, K 330; nr. 1503: ABN waterpas (VD); „als ge op placement gaat hebt ge ’ne waterpas nodig voor serieus werk te kunnen maken”; ook: luchtbelwaterpas, timmermanswaterpas, Vanherp; **pas**: K 317; **waterpasser**: I 221; *wowtərpässər*, O 69a;

Afb. 29: Waterpas (naar Popelier)

misschien is de volgende benaming ontstaan uit du. Wasserwaage (= waterpas; vgl. echter VD s.v. „waag”, I, 1): **waterwage**: *wattərwaağə*, L 259; *wattərwaağə*, L 280; *wáttərwaağə*, L 200a.

-2.1.2.2. I.v.m. werken met diverse teken- en meetgereedschappen

TEKENEN

(N 53, 205a)

[Vraag N 53, 205a informeerde naar „het maken van een tekening van enige constructie”. Dat kan gebeuren op schaal of op ware grootte (vgl. „(de, een) uitslag maken”). Zie de lemmata „werktekening”, „tekenaar” en de diverse lemmata over tekengereedschap. De respondent van K 281 gebruikt de term „het plan maken” i.v.m. de bouw en „een grond maken” i.v.m. houtwerk.]

tekenen/tekeren: type tekenen: K 188a, L 259, 280; *tīējkərn*, O 69a; constructie - (type tekenen), L 200, 237; *tīēkanə*, K 330; nr. 1351: ABN tekenen (VD, 4); „’ne goede meubelmaker moet goed ’t plan van zijn meubel kunnen tekenen”, Vanherp; **uittekenen**: *owtiekənə*, K 317; **(een) tekening maken**: K 214, 215; *tējkəning maokə*, L 243; *tīēkəning maokə*, L 200a; *ən tīēkəning māvkwə*, P 149; **schets maken**: *schéts maokə*, L 257; **schetsje maken**: *schétskən mòkkən*, K 241, 241a; **het plan maken**: K 281; **een plannetje maken**: *ə plānnəkə máákə*, P 41a; **plan opmaken**: *plan oepmaakə*, I 221; **een grond maken**: K 281; *nə gront maokən*, K 204; vgl. i.v.m. de volgende term VD s.v. „uitslag” (7) en „uitslaan” (2) en Van Keirsbilck s.v. „uitslaan”: **(de, een) uitslag maken**: *nən ötslāch maokə*, K 276; *dən utslāch maokə*, K 210; *utslach mòkkən*, K 241a; *owtslach mowkə*, K 317; vgl. voor de betekenis van het volgende werkwoord VD s.v. „construeren” (3. „meetkundige figuren volgens bepaalde gegevens in tekening brengen”): **construeren**: K 174; met het volgende werkwoord wordt waarschijnlijk het in detail uittekenen bedoeld: **detailleren**: *deetaleerə*, L 207; *dittaleerə*, L 279.

TEKENAAR

(N 53, 205c)

[Vraag N 53, 205c informeerde naar „de man die

de tekeningen maakt". Zie de lemmata „tekenen”, „werktekening” en de diverse lemmata over tekengereedschap.]

tekenaar/tekeeraar: K 174, 214, 215, L 237; *teekanaar*, L 257; *tèjkànàar*, L 243; *taekanaor*, K 146, 147; *taekanéér*, K 174; *teekanéér*, L 279; *tīèkànéér*, K 210; *tīèkànéér*, P 149; *tieəkənejr*, I 221; *tīèjkərej*, O 69a; *tīèkànér*, K 330; nr. 1350: ABN meubeltekenaar, meubelontwerper (VD); „nen tekenaar ontwerpt de meubelen en maakt er de verdeling voor; onzen tekenaar heeft een nieuw model gemaakt van tegen dat we in de foire staan”; ook: ontwerper, Vanherp; **constructietekenaar:** L 200; **uitslager:** *ötslaogər*, K 276; **detaillist:** L 279.

WERKTEKENING

(N 53, 205b)

[Vraag N 53, 205b informeerde naar „de tekening”. Voor een timmerman moeten we hier meestal denken aan een „werktekening” (zie VD). Die wordt volgens Quickenborne (p. 203) meestal op schaal gemaakt, terwijl een UITSLAG op ware grootte is. Quickenborne zegt op p. 202: „De werktekening maakt de timmerman om de bijzonderste moeilijkheden betreffende uitvoering en samenstelling van de constructie te voorzien en op voorhand op te lossen, om een duidelijk inzicht te verkrijgen omtrent de nodige grondstoffen en onderdelen, en om het afschrijven of aftekenen van de onderdelen te vergemakkelijken”. Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „uitslag”: „Een tekening of model op ware grootte vervaardigd, met de bedoeling de constructie te laten zien of om er de maten en (schuine) verlopen van te kunnen overnemen”. Zie de lemmata „tekenen”, „tekenaar” en de diverse lemmata over tekengereedschap.]

werktekening: L 237; *wérktaekəning*, L 207; **constructietekening:** L 200; **detailtekening:** *di-tajltekəning*, L 279; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *dieta[tekening]*, K 174; **werkhustekening:** *werrəkhəwstiekəning*, K 317; **tekening:** K 146, 147, 188a, 214, 215, L 259, 280; *teekəning*, L 257; *tèjkəning*, L 243; *tieəkəning*, L 200a; *tīèkəning*, K 210; *tīèkəning*, P 149; *tīèkənīəng*, K 330; nr. 1353: ABN tekening (VD, 4); „daar zijn genoeg meubelmakers die dat aan de tekening van een meubel niet aan uit kunnen”; ook: werktekening, uitslag, Vanherp; **tekeringetje:** *tīèjkəriəngskən*, O 69a; i.v.m. de volgende drie benamingen moet i.v.m. de omschrijvingen worden opgemerkt dat met „horizontale doorsnede” wel bedoeld moet zijn de tekening van de horizontale doorsnede (vgl. het lemma „horizontale doorsnede”): **grondtekening:** *gròntīèkənīəng*, K 330; nr. 558: ABN horizontale doorsnede, grondplan, grondtekening (VD); „van een meubel wordt altijd eerst een

grondtekening gemaakt, voordat den afschrijver begint af te schrijven”; ook: grond, dwarse doorsne(d)e, Vanherp; **grondplan:** *gròntplàn*, K 330; nr. 556: ABN horizontale doorsnede, grondplan, grondtekening (VD); „op den atelier wordt het grondplan door den band op een smalle plank getekend; op die plank staat dan alleen de doorsnee van de voorzij en de achterzij”; ook: grond, dwarse doorsne(d)e, Vanherp; **grond:** K 204; *grònt*, K 330; nr. 555: mv. gronne; ABN horizontale doorsnede, grondplan; grondtekening (VD); „als ge 'ne goede grond van uw meubel hebt, kunt ge 't gemakkelijk afschrijven”; ook: dwarse doorsnee, Vanherp; **plan:** I 221, O 69a; *plàn*, K 210; **plannetje:** *plannəkən*, O 69a; *plàn-nəkə*, P 41a; **schetsje:** *schètskən*, K 241, 241a; **prent:** L 200; vgl. i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „uitslag” (7) en „uitslaan” (2), Van Keirsbilck s.v. „uitslaan” en Quickenborne p. 203 („de uitslag is een tekening op ware grootte”); **uitslag:** P 86; *aojtslach*, L 207; *ötslách*, K 276; *utslach*, K 241, 241a; *owtslach*, K 317.

DWARSDOORSNEDE/HORIZONTALE DOORSNEDE

(N 53, 205d)

[Vraag N 53, 205d informeerde naar de dwarse doorsnede, van b.v. een meubel, op de tekening (dus loodrecht op de lengte-as; zie VD s.v. „dwarsdoorsnede” en „dwars”, II, 1). Vanherp (meubelmakersterminologie) vereenzelvigd „dwarse doorsnee” (nr. 441) met „horizontale doorsnee”. Vgl. het lemma „lengtedoorsnede/verticale doorsnede”. Zie de benamingen „grondtekening”, „grondplan” en „grond” van Vanherp in het lemma „werktekening”.]

dwarsdoorsnede/dwarsdoorsnee: K 147, L 200; *dwèrsdòrsnee*, L 243; *dwèrsdursneej*, L 257; **dwarse doorsne(d)e:** type dwarse doorsnede: L 259; *dwarsə dursnae*, K 174; zie i.v.m. de termen „grond(plan)” en „grondtekening” in de volgende tekst het lemma „werktekening”: *dwársə dəuwsnéj*, K 330; nr. 441: ABN horizontale doorsnede (VD) van een meubel; „op de dwarse doorsnee ziet ge best hoe dik en hoe breed de stijlen moeten zijn”; ook: grond(plan), grondtekening, dwarse doorsnede, Vanherp; **liggende doorsnee:** *liggəndə dursnéj*, K 210; **doorsnee op zijn breedst:** *dòrsnéé óp sə bréts*, K 276; **doorsnee op kop gezien:** *dòrsnee óp kóp gəziən*, L 279; **doorsnee:** I 221, K 214, 215; *dursnae*, K 174; *dòrsnej*, K 204; *dòrsneej*, L 207; *dursnéj*, P 41a; **horizontale coupe:** *òri-zòntààwłə kòəp*, P 149; **coupe:** *koep*, K 281.

1.1.2.5.

LENGTEDOORSNEDE/VERTICALE DOORSNEDE

(N 53, 205e)

[Vraag N 53, 205e informeerde naar „de verticale doorsnede” (na een vraag over de dwarsdoorsnede; zie het lemma „dwarsdoorsnede/horizontale doorsnede”). Vanherp (meubelmakersterminologie) vereenzelvigd „langse doorsnee” (nr. 783) met „verticale doorsnede”. Zie VD s.v. „lengtedoorsnede” en „langsdoorsne(d)” („doorsnede over de lengte van een voorwerp”).]

verticale doorsne(d): type verticale doorsnede: L 259; *vertiekaalə dursnae*, K 174; *vertiekaälə dörsnee*, L 243; **staande doorsnee**: *stòndə dursnéj*, K 210; **langse doorsnee**: K 281; *långsə dəüwsnéj*, K 330; nr. 783: ABN verticale doorsnede (VD); „als ge de langse doorsnee moet tekenen van een meubel, moet ge 't meubel zien precies gelijk dat het langs doorgezaagd is”; ook: doorsnede, Vanherp; **doorsnee op zijn langs**: *dörsnéé óp sə lééngs*, K 276; **doorsnee opzij gezien**: *dörsnee ópséj gəziën*, L 279; **hoogtedoorsnede**: L 200; **doorsnee**: I 221; *dursnae*, K 174; *dörsnej*, K 204; *dörsneej*, L 207; *dursnéj*, P 41a; **verticale coupe**: *vertiekaälə kööp*, P 149.

SMETTEN/AFSCHRIJVEN

(N 53, 204a; N 53, 204d; v.d. Watering)

[De te zagen boomstam of het hout aftekenen met behulp van een smetkoord of het hout vóór het zagen (of een andere bewerking) aftekenen met behulp van een „timmermanspotlood”, „afschrijfpunt/kraspen” etc., een „afschrijfplat (rij, rei)” en eventueel ander meet- en tekengereedschap (vgl. lemmata als „meetlat”, „passer” etc., „winkelhaak”, „verstekhaak”, „zwaaihaak”, „schrijfspaan”, „aftekenmal” etc.). De vragen informeerden naar termen voor „het (te zagen) hout afschrijven (afsmetten?)” (N 53, 204a), „het aftekenen met een schrijfpunt” (N 53, 204d) en „het trekken van lijnen die te maken bewerkingen aangeven” (v.d. Watering p. 45; p. 13: b.v. met behulp van de „winkelhaak”). Het smetten met een smetkoord werd vroeger door de houtzager en andere houtbewerkers gedaan bij het zagen van stammen en planken. Volgens Vanherp (zie s.v. „smetten”, „afsmetten” en „uitsmetten”) betekent smetten tegenwoordig in Mechelen het eerste „afschrijven” in de ruime betekenis van het woord. Quickenborne zegt op p. 199: „Voordat de timmerman een stuk hout zaagt, moet hij het eerst smetten. Daartoe spant hij met een kleurstof bestreken touw over het hout. Hij trekt dan aan het touw en laat het vervolgens tegen het hout slaan. Daardoor bekomt men een rechte lijn op het hout en kan men het

stuk recht doorzagen”. Zie Van Keirsbilck s.v. „smetten”. Smetten wordt gedaan bij grote lengte. Op p. 200 zegt Quickenborne over het „afschrijven”: „De bewerking die erin bestaat dat men lijnen waarmee men de afmetingen, het be- loop, enz. van de onderdelen (b.v. pennen en gaten) van een werkstuk aangeeft, noemt men in het vakjargon afschrijven. Dat gebeurt met een potlood of met een afschrijfpunt”. Zie Van Keirsbilck s.v. „afschrijven”. De respondenten merken op: i.v.m. „smetten”: als een boom ge- zaagd moest worden (L 257); i.v.m. „afsmetten”: afsmetten deed de stukadoor met een draad van roet (L 207; deze opgave is niet opgenomen); bij bomen (K 241, 241a); van bomen die met de kraanzaag worden gezaagd; de smetstof werd gemaakt van halfverbrand wilgenhout (L 200).] Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 204c (toegift K 147), N 53, 204d (K 174, 276), N 53, 204a (K 174, 276 en de rest) en mono- grafisch materiaal: **smetten**: K 147, 174, 204, 281, 317, P 86; *smetn*, O 69a; *smétta*, K 276, L 257; het hout - *smétta*, P 149; vgl. i.v.m. de ter- men „smetlat” en „timmermanspotlood” de lem- mata „afschrijfplat (rij, rei)”, „meetlat” en „tim- mermanspotlood”: *smétta*, K 330; nr. 1226: ABN afschrijven (VD) in de ruime betekenis van het woord; smetten heeft nu een andere be- tekenisinhoud gekregen in vergelijking met vroeger: eertijds werd op een plank een zwart gemaakt smetkoord gespannen om de gewenste lijnen op het hout aan te brengen; nu wordt alles met de smetlat en het timmermanspotlood „af- getekend”; „in die eetplaatsen die we nu maken, steekt veel hout in; daar valt nogal aan te smet- ten!”; ook: afsmetten, uitsmetten, uitlijnen, Van- herp; *smetten*, bij zagers, timmerl., schilders, enz.; met den smetdraad aftekenen, Fr. tringler, 'en plank, 'nen boomstam smetten, de smetdraad wordt aan de twee uiteinden gespannen; men trekt hem in 't midden op, laat hem plotseling nederslaan en zoo smet men een rechte lijn op het voorwerp, Corn. Vervl.; het volgende woord- type is afkomstig uit N 53, 204d (P 41a), N 53, 204a (P 41a en de rest) en monografisch mate- riaal: **afsmetten**: I 221, K 317; *afsmétta*, K 241, 241a; *afsmétta*, L 200a; *afsmétta*, P 41a; *afsmétta*, K 330; nr. 82: ABN afschrijven (VD); VD kent een ruime betekenis toe aan „afschrij- ven”; in het Mechels wordt steeds een onder- scheid gemaakt tussen (af)smetten en afschrij- ven; het smetten is de eerste afschrijving van het hout; „in de karkassenmakerij is het niet nodig dat ge alle stukken afsmet want al het hout van dezelfde breedte wordt met de guide van breedte gezaagd”; ook: uitsmetten, uitlijnen, Vanherp; *afsmetten*, bij zagers, timmerl., enz.; met de smetkoord aftekenen, 'nen boom afsmetten om 'em in planken te zagen, Corn. Vervl.; het vol- gende woordtype is afkomstig uit N 53, 204a en

monografisch materiaal: **uitsmetten**: K 317; *aotsméttā*, K 330; nr. 1400: ABN afschrijven (VD); „ik heb nog juist een bed uit te smetten en dan is die slaapkamer compleet”; ook: smetten, afsmetten, uitsmetten, aftekenen, uitlijnen, Vanherp; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 204a (K 146, 147, 174, 210, 214, 215, 241, 241a, 281, 292; L 200, 207, 243, 257, 259, 279, 280), N 53, 204d (K 147, 210, 214, 215, 241, 241a, 281; L 257; O 69a; P 86) en v.d. Watering (I 79; L 244): **afschrijven**: K 146, 147, 174, 214, 215, L 200, 244, 259, 280, P 86; *afsreivā*, I 79; *afskreevā*, L 207; *afskrévā*, L 279; *afschrévā*, L 257; *āfschréevā*, L 243; *āfschrèevā*, K 210; *afschrajvān*, K 241, 241a; *afskraajvān*, O 69a; *afschraavān*, K 292; *afschraavā*, K 281; mee het „puntsel” (red.: afschrijfpunt) - *afschrajvān*, K 241, 241a; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 204a (L 200a) en N 53, 204d (L 200a en de rest): **aftekenen**: L 279; *aftejkānā*, L 243; *aftejkānā*, K 317; *aftejkānā*, I 221; *aftejkānā*, L 200a; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 204d: **aantekenen**: L 279; **afrekken**: *af-trekken*, bij timmerl.; aftekenen met eenen passer, een potlood, enz. sprek. van een stuk hout: plank, lat, enz., dat tegen een bestaande werk wordt genageld, ten einde de onregelmatige afstanden te doen dichtsluiten, Corn. Vervl.; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 204d: **traceren**: *trāsājā*, P 149; **doppen**: vgl. i.v.m. de termen „treknagels” en „schrijfpunt” de lemmata „schuin ingeslagen spijker (steekspijker)” en „afschrijfpunt/kraspen”: *doppen*, van eene vergering die met treknagels moet opgesloten worden, de gaten die in het gat geboord zijn, met het schrijfpunt op de pin aftekenen, Corn. Vervl.

SMETTER/AFSCHRIJVER

(N 53, 204b)

[De werkman die het werk van het „smetten/afschrijven” (zie dat lemma) verricht. Vraag N 53, 204b informeerde naar „de man die afschrijft (afsmetter?)”.]

smetter: I 221, K 174, 204, 281, O 69a, P 86; *sméttār*, K 276, P 149; *sméttār*, K 330; nr. 1227: ABN afschrijver (VD); „ne smetter moet zien dat hij zo weinig mogelijk houtverlies of afval heeft aan zijn plank; 'ne smetter moet weten waar 't schoon hout zit in 'nen boule, want 't schoon hout moet natuurlijk in 't zicht komen”; ook: afsmetter, uitsmetter, houtsmetter, Vanherp; **afsmetter**: *āfsméttār*, P 41a; *āfsméttār*, K 330; nr. 83: ABN afschrijver (VD), de arbeider die de eerste afschrijving van het hout verricht; „'nen afsmetter tekent op de planken af voordat de machienman moet zagen”; ook: smetter, uitsmetter, houtsmetter, Vanherp; **uitsmetter**: K 317; **afschrijver**: de opgave van L 207 is over-

geplaatst uit N 53, 205c: K 147, 174, 214, 215, L 200, 237; *afskreevār*, L 207; *afschréevār*, L 243, 257; *afskréevār*, L 279; *āfschrèevār*, K 210; *afschraavār*, K 281.

BORDEREL

(N 53, 204c)

[Vraag N 53, 204c informeerde naar „het lijstje waar de maten op staan (bordereau, borderel, smetbriefje?)”. Vgl. het lemma „smetten/afschrijven”.]

borderel: K 214, 215; *bórdarél*, P 41a; **borderel**: K 204; *bòrdarējal*, K 241, 241a; *bòrdarēl*, P 149; *bòrdarēl*, K 330; nr. 242: ABN borderel, bordereau (VD); „op den bordereel staat altijd eerst de lengte; de tweede maat is de breedte en de derde de dikte”; ook: smetbriefje, houtlijst, houtstaat, Vanherp; **bordereau**: K 281, P 86; *bòrdaraow*, K 330; nr. 241: ABN borderel, bordereau (VD); „op 'nen bordereau staat de lengte van 't hout voor 't smetten altijd met de juiste maat op, maar voor de breedte moet ge 'nen halve centimeter meer smetten omdat ge de zaagsnee verliest en bij 't schaven verliest ge nog eens wat”; ook: bordereel, smetbriefje, houtlijst, houtstaat; Fr. bordereau, Vanherp; **borderautje**: *bòrdarookā*, I 221; **maatlijst**: *maotlējst*, L 279; **maatlijstje**: L 257; **maatbriefje**: L 200; *maotbriefkā*, K 146, 147; **matenplaat**: *maotāplaot*, K 210; **houtlijst**: L 259, 280; *owtlejst*, K 174; **houtstaat**: *haaststowt*, K 317; het is mogelijk dat met de volgende benaming een plank bedoeld wordt waarop maten zijn aangegeven of dat het een verkorte benaming is voor de lijst met de maten van het af te smetten hout: **smet-hout**: *sméthāwt*, K 276; **smetlijstje**: *smettlejsjā*, K 174; **smetbriefje**: *smetbrēfkān*, O 69a; *smébrēfkā*, K 330; nr. 1224: ABN borderel, bordereau (VD); „ik zal direct het smetbriefje maken, dan kan de smetter beginnen te smetten”; ook: bordereel, houtlijst houtstaat, Vanherp.

MERKEN

[Met een teken op het hout aangeven wat de kwaliteit is (zie Vanherp s.v. „merken”) of om de plaats aan te geven (zie Vanherp s.v. „markeren”) of met een teken op het „borderel” het aantal aangeven (zie Vanherp s.v. „aanmarkeren” en „aantekenen”).]

merken: *mérrākā*, K 330; nr. 864: ABN merken (VD, I); „gevierverschaald hout komt gemerkt binnen voor de kwaliteit te kennen”; ook: markeren, aanmarkeren, aantekenen, Vanherp; **markeren**: *márkéé(j)rā*, K 330, nr. 851: ABN merken (VD, I), aantekenen (VD, I); „het blad van een tafel met dubbelblad moet ge goed markeren, omdat ge het op dezelfde plaats zoude kunnen leggen”;

1.1.2.5.

ook: aanmarkeren, Fr. marquer, Vanherp; **aanmarkeren**: *áanmárkéé(j)rǫ*, K 330; nr. 18: ABN aantekenen, merken (VD, I), met een teken merken; „als ge een hoop stijlen of traverses moet smetten, moet ge ze op het smetbriefke goed aanmarkeren, voor te kunnen zien hoeveel dat ge er van elks hebt”; ook: markeren; Fr. marquer, Vanherp; **aantekenen**: *áantīēkǫnǫ*, K 330; nr. 30: ABN aantekenen (VD, I), met een teken merken; „bij 't smetten van het hout moet ge het aantal stuks goed aantekenen”; ook: aanmarkeren, markeren, merken, Vanherp.

ONDERDELEN NUMMEREN

(N 53, 207)

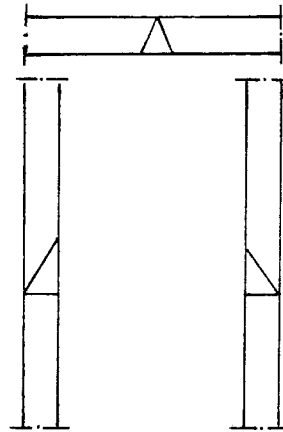
[„De onderdelen van een nummer voorzien (om de constructie gemakkelijk in elkaar te kunnen zetten)” (N 53, 207). Vgl. de lemmata „paren” en „paring”.]

nummers: K 174, 214, 215, 281, L 200, 200a, 237, 279; *noemǫrn*, O 69a; *nūūmǫrǫ*, P 41a; *nūūmmǫrǫ*, K 330; nr. 911: ABN nummers (VD); „als er een serie kleerkassen gemaakt wordt, die gelijk verstuurd worden, moet ieder stuk apart genummerd worden voor daaraan uit te kunnen”; ook: numeroteren, Vanherp; **nummoteren**: *nūūmmǫrǫtaerǫn*, K 317; *nūūmmǫrǫtīējǫ*, K 330; nr. 910: ABN nummers, numeroteren (VD); „de schuiven aan een commode moet ge altijd numeroteren om ze er niet verkeerd in te steken”; Fr. numéroté, Vanherp; **de nummer inslaan**: *dǫ nummǫr inslǫn*, L 257; **een nummer opzetten**: *nǫ nūūmmǫr ǫpsǫttǫ*, K 276; **een numero opzetten**: *nǫ nūūmmǫrǫǫ ǫpzǫttǫ*, K 276.

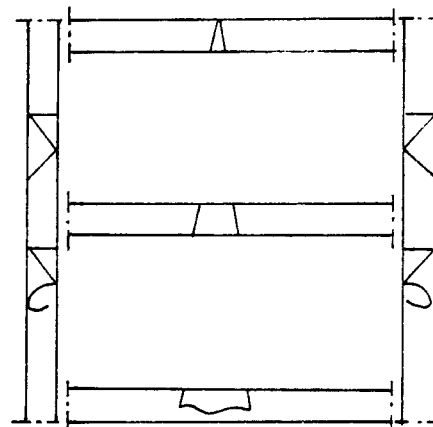
PAREN

(N 55, 4a; Lemmens)

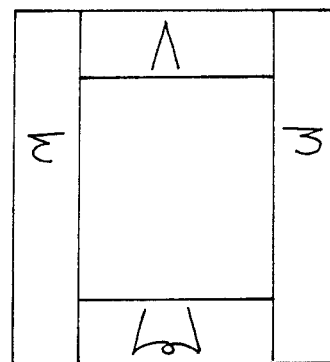
[Scott en Aalders (p. 267) zegt s.v. „paren, van hout”: „Het van herkennings- of merktekens voorzien van onderdelen, teneinde verwisselen of omdraaien tijdens het bewerken en in elkaar zetten te voorkomen”. Vraag N 55, 4a informeerde naar termen voor „het maken van de tekens in de vorm van een driehoek op de stukken hout die bij elkaar horen (paren, paring?)”. De omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „paren” is gelijk aan die bij Van Keirsbilck. Quickenborne zegt op p. 302 (met afb.): „Met paren wordt bedoeld: het maken van tekens met de bedoeling voor elk houtstuk de plaats en de stand aan te duiden die het in het werkstuk zal innenemen en om bij het afschrijven van de verbindingen en het ineenwerken van het werkstuk geen vergissingen te begaan en te weten welke stukken bij elkaar horen”.]

a

b

c

Afb. 30: Paren naar Lemmens (a), Quickenborne (b) en Vanherp (c)

paren: I 79, 221, 268, K 147, 317, L 200, 244, 257, 259, 280; *pàərə*, L 243; *pàəwrə*, P 149; *paorə*, K 141, 146, 174, 210, 276, L 152, 200a, 207, 279, P 41a; *paorən*, K 204; *powrn*, O 69a; *pōərə*, P 86; vgl. i.v.m. de termen „gevlakt” en „gereed” in de volgende tekst de lemmata i.v.m. het schaven: *paren*, bij timmerl. en schrijnw.; bij het maken van vergeringen worden de regels en stijlen, nadat ze gevlakt en gereed zijn, naast elkander gelegd, zoals zij in de deur, het raam, enz. zullen geplaatst worden; daarna trekt men er, met een potlood, lijnen over om later te kunnen zien, hoe men deze stukken ten opzichte van elkander aanbrengen moet; die bewerking heet *paren*, Fr. *établir le bois*, Corn. Vervl.; *páərə*, K 330; nr. 969: ABN *paren* (VD I, 4), lijnen en tekens op het hout zetten om later te kunnen zien hoe men de stukken ten opzichte van elkaar moet aaneenbrengen; „voor 't hout gemachi-neerd wordt, moet het eerst gepaard en afgeschreven zijn”; (met afb.), Vanherp; **aftekenen:** K 241a.

PARING

(N 55, 4a)

[De herkenings- of merktekens die men op de constructiedelen aanbrengt bij het „paren” (zie dat lemma). Zie verder Van Keirsbilck s.v. „paring” (zie „paren”), „kabelmerk” en „vitting”.] **paring:** L 237, 257; *pààring*, L 243; *pààwring*, P 149; *paoring*, K 146, 147, L 207; *paorīng*, P 41a; *pōring*, L 200a; *paring*, bij timmerl.; de lijnen die met het potlood op het hout zijn afgeschreven, wanneer men het hout paart; zie *paren*, Corn. Vervl.; vgl. i.v.m. de term „razement” in de volgende tekst Vanherp nr. 1075 (borstlijn; Fr. *arusement*): *páàrīng*, K 330; nr. 970: ABN *paring* (VD); „ne machienman moet de paringen langs den onderkant aanhouden (op 't machien leggen) voordat de razementen overeen zouden komen”; ook: merkteken, paringsteken, paarteken; (met afb.), Vanherp.

DE MAAT BEPALEN

(N 53, 198)

Vraag N 53, 198 informeerde naar termen voor „de maat bepalen”. Zie Vanherp s.v. „afmeten” en „uitmeten”. Zie lemmata als „timmermansluimstok”, „meetlat”, „meetlint”, „rolbandnaat”, „passer” etc.]

de maat bepalen: L 200; *də maot bəpaolə*, K 146; **de maat nemen:** I 221, K 147, 214, 215, L 259, 280; zonder fonetische documentatie van net ww.: *də maot [nemen]*, K 174; *də maot neenə*, L 207; *də maot nééjmə*, P 41a; *də maot nimmən*, K 241, 241a; *də maowət nájmə*, P 149; **de maat pakken:** K 281, 292; *də maot pákkə*, K 276; **meten:** L 237; *meetə*, L 257; *meetn*, O 69a;

opmeten: K 188a; *ópmeétə*, L 200a; **afmeten:** *áfmeé(j)tə*, K 330; nr. 61: ABN *afmeten* (VD, 2); „voor een boule hout af te meten, pakt ge de lengte van den boule maal de breedte van elke plank in 't midden”, Vanherp; **uitmeten:** K 317; *aotméé(j)tə*, K 330; nr. 1395: ABN *uitmeten* (VD I, 1); „den afschrijver moet eens uitmeten of dat hij met dat hout nog toekomt voor die slaapkamer”, Vanherp.

BUITENWERKSE MAAT

(N 53, 200a; N 55, 2; Lemmens)

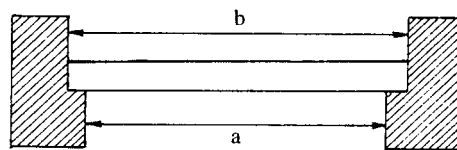
[De maat die aan de buitenzijde gemeten wordt, d.w.z. gerekend van de ene buitenste rand van het werkstuk tot de andere. Quickenborne zegt op p. 301: „De buitenwerkse maat is de afmeting die de hoogte en de breedte aangeeft, gemeten van de ene buitenkant van de vergaring naar de andere (Fig. 5.1.1.b.)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „buitenwerksche maat”. Vraag N 53, 200a informeerde naar „de buitenwerkse maat (volle maat?)”. Vraag N 55, 2 luidde: „Bij het raam of de raamvleugels worden de afmetingen opgegeven van buitenkant raamstijl tot buitenkant raamstijl. Hoe noemt u dat?” Vgl. het lemma „binnenwerkse maat (dagmaat)”.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 200a (K 146, 147, 174; L 200, 200a, 207, 243, 257, 259, 279, 280) en N 55, 2 en Lemmens (K 141; L 152, 200, 257, 279): **buitenwerkse maat:** K 141, 147, 174, L 152, 200, 259, 280; *bōjtəwəksə maot*, K 146; *bōjtəwərrəksə maot*, L 243; *baōjtəwəksə maot*, L 207; *bōwtəwəksə maot*, L 200a; *bēūtəwəksə maot*, L 257, 279; *bēūtəwéərəksə maot*, L 257; *bēūtəwèrəksə maot*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 2 (K 174) en N 53, 200a (K 174 en de rest): **buitenmaat:** K 188a, 214, 215, 281; *bōjtəmaot*, K 174; *bōjtənmaot*, K 241, 241a; *bōotəmaot*, K 276; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 53, 200a en monografisch materiaal: **brute maat:** *bruttə maot*, K 210; **volle maat:** P 86; *vollə mowt*, K 317, O 69a; *völlə maowət*, P 149; vgl. i.v.m. de term „baté” in de volgende tekst Vanherp nr. 157 „batee” (sponning) en vgl. het lemma „sponningschaaf (soorten)”, woordtypen „battéeschaaf” en „battée”: *völlə máát*, K 330; nr. 1485: ABN *buitenwerkse maat* (VD); „de volle maat van deuren die dat er boven op slagen met 'nen baté van één cm. is twee cm groter als de deuropening”, Vanherp; het is de vraag of met de volgende benamingen hetzelfde bedoeld wordt: de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 2: **steenmaat:** *stinmaot*, L 207; *stinmaot*, L 200a; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 53, 200a: **maat:** *maot*, K 147; **volle grootte:** *vollə groeəta*, K 204.

1.1.2.5.

BINNENWERKSE MAAT (DAGMAAT)

(N 53, 200b; N 55, 1b; N 55, 1c; Lemmens)
 [De „binnenwerkse maat” is de maat die aan de binnenzijde gemeten wordt, d.w.z. gerekend van de ene binnenste rand van het werkstuk tot de andere. De redactie kan niet goed beoordelen waar het verschil met „dagmaat” precies ligt. De vragen informeerden n.l. in het algemeen naar „de binnenwerkse maat” (N 53, 200b) en i.v.m. deur- en raamkozijnen naar resp. „de hoogte- maat wat betreft de afstand tussen de binnenkant van de bovendorpel tot het hoogste punt van de onderdorpel (dagmaat?)” (N 55, 1b met tekening 1b, c) en „de breedtemaat wat betreft de binnenkant der stijlen” (N 55, 1c met tekening 1b, c). Scott en Aalders (p. 266) zegt s.v. „dagmaat”: „De afmetingen tussen de binnenzijden (zij-, boven- en onderkanten) van een frame, raam, deur, lade e.d.”. Zie VD s.v. „dag” (I, 4), „dagmaat” (2) en „dagkant”. Quickenborne s.v. „dagmaat”, sprekend over de muuropening (Van Keirsbilck s.v. „dag”: „deur- of vensteropening”) zegt: „De dagmaat is de afstand tussen de dagkanten van een muuropening. In de dag meet men de hoogte vanop de bovenkant van de dorpel tot aan de onderkant van de strek, en de breedte tussen de dagkanten (Fig. 5.1.1.a.)”. Van Keirsbilck zegt s.v. „dag” na een langere omschrijving: „de afmeting der ruimte, die aan de buitenzijde (red.: als men er van buiten tegenaan kijkt) in het zicht komt” (zie Vanherp s.v. „dagmaat” en „dag”).]

Afb. 31: „Dag” (a) en „nacht” volgens Van Keirsbilck (sch. 58; hiernaar werd tekening N 55, 1b, c getekend)

De volgende benaming is afkomstig uit N 55, 1a (toegift L 237), N 55, 1c (L 257) en N 53, 200b (L 257 en de rest): **binnenwerkse maat**: K 147, L 200, 237, 259, 280; *binnæwerkse maot*, K 146; *binnæwérkse maot*, L 207; *binnæwérkse maot*, L 200a, 257; *binnæwèrrækse maot*, L 243; *binnæwéérækse maot*, L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 200b en een toegift bij N 55, 2 (K 204): **binnenmaat**: K 214, 215, 281; *binnæmaot*, K 174, 204, 241, 241a, 276; *bīnæmaot*, P 41a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 200a (toegiften K 174; P 41a), N 53, 200b (K 204, 317; L 200a, 279), N 55, 1b en Lemmens (K 141, 146, 147, 204, 241a, 276; L 152, 200, 200a, 237, 257; P 41a), N 55, 1c en Lem-

mens (K 141, 146, 147, 174, 276; L 152, 200, 200a, 243; P 41a, 149), N 55, 1a (toegiften I 268; K 174, 241a, 276; L 200, 237, 243, 257, 279) en monografisch materiaal: **dagmaat**: I 268, L 237; *dachmaot*, K 146, 147, 174, 204, 241a, L 152, 243, 257, 279; *dachmaot*, L 200a; *dachmaoæt*, L 200; *dáchmaot*, P 41a; *dáchmaowæt*, P 149; *dachmowt*, K 317; - in de hoogte c.q. in de breedte *dáchmaot*, K 276; - tussen de dorpels c.q. tussen de stijlen *dachmaot*, K 141; *dáchmáát*, K 330; nr. 369: ABN dagmaat (VD, 2), de afmeting in de dag, m.a.w. de afmeting der ruimte, die men ziet aan de buitenzijde van b.v. een paneel; „de dagmaat van een paneel of 'ne spiegel is altijd kleinder als de volle maat”; ook: binnenwerkse maat; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 200b (K 188a; P 149), N 55, 1b (L 207; O 69a), N 55, 1c (L 207) en monografisch materiaal: **dag**: K 188a, O 69a; *dách*, L 207, P 149; *dách*, K 330; nr. 368: cfr. in den dag staan (Van Keirsbilck p. 84: „dag” is de afmeting der ruimte, die aan de buitenzijde in het zicht komt), Vanherp; *dag*, bij timmerl.; de dag van eene opening, 'tzij deur of venster, is de afstand tusschen de twee neggen, 't is te zeggen: de afmeting der ruimte, die aan de buitenzijde in het zicht komt, Corn. Vervl.; het is de vraag of met de volgende benamingen precies hetzelfde bedoeld wordt: de volgende benaming (vgl. Fr. juste) is afkomstig uit N 53, 200b: **juste maat**: *zjustæ maat*, I 221; *zjustæ maot*, K 210; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 200b: **afgewerkte maat**: P 86; vgl. i.v.m. de volgende benaming, afkomstig uit N 55, 1b (L 200, 243) en N 55, 1c (L 200, 200a, 279), VD s.v. „spinningmaat”: **spinningmaat**: *sponingmaot*, L 243; *spóningmaot*, L 279; *spóningmaot*, L 200a; *sponingmaoæt*, L 200; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 1b: **sponmaat**: *sponmaot*, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 1c: **glasmaat**: *glas-mowt*, O 69a.

IN DE DAG

(N 55, 1a; Lemmens)
 [Vraag N 55, 1a luidde: „De afmetingen worden bij kozijnen opgegeven „in den dag”. Hoe zegt u dat?” Zie Vanherp s.v. „in de dag” en de toelichtingen bij het lemma „binnenwerkse maat (dagmaat)”. Een respondent van L 207 merkt i.v.m. „in de dag” op: „Maat binnenwerks, zowel wat hoogte als breedte betreft. Bij buitenkozijnen geldt dat niet. Hangt af van het verband”.]
in de dag: I 221, 268, K 146, 147, L 152, 200a, 243, 279; *in dæn dách*, L 207, P 149; - staan *īn dæn dách*, K 330; nr. 631: ABN in de dag (staan); zie ook Van Keirsbilck p. 84: „dag” is de afmeting der ruimte, die aan de buitenzijde in het zicht komt; „voor de maat nemen van een

paneel, neemt ge eerst de maat, die dat 't paneel in den dag staat en dan doet ge er twee cm bij voor 't deel, dat in de rainuren steekt", Vanherp; **bij de dag:** *béé dān dāch*, P 41.

STAANDE MAAT

(N 53, 201)

[Vraag N 53, 201 informeerde naar de uitdrukking „staande maat”, met het verzoek uitspraak en betekenis op te geven. Er zijn twee betekenissen. Popelier zegt op p. 96 (zie ook Van Keirsbilck s.v. „staande maat” en VD s.v. „staand”, 5): „De vaste maat, die bij ons staande maat wordt genoemd, is de lat of stok die men gebruikt om de maat te nemen van b.v. de breedte van een raam en die men verder blijft gebruiken bij alle volgende ramen die dezelfde breedte moeten hebben. Men verkiest de vaste maat boven de metermaat omdat ze juist en onveranderlijk blijft”. Deze 1e betekenis bedoelen de respondenten van K 276 („standaard, maat die overal dezelfde is, gelijk is”) en L 243 („bepalende maat”) waarschijnlijk. Quickenborne omschrijft op p. 302 als volgt de tweede betekenis: „Meten met een staande maat doet men als men geen meter heeft (red.: een andere reden kan zijn: binnenwerks kan men vaak met een „meetlat”, „timmermansduimstok” etc. niet gemakkelijk meten). De timmerman neemt dan twee latten, plaatst ze in de opening en tekent erop af hoever ze over elkaar komen. Zo kan men de hoogte en breedte van de opening meten zonder dat men een meter heeft”. Deze betekenis kent Vanherp s.v. „staande maat”. Twee respondenten kennen beide betekenissen. K 317: „EEN lat of plank waarop de maten ter plaatse worden aangebracht om in de werkplaats over zeer juiste maten te kunnen beschikken of TWEE latten die naast elkaar gelegd worden en gemerkt”; P 86: „EEN lat zagen om de juiste maat te kennen of met TWEE latten de maat nemen”. De opgaven van de overige respondenten zijn dubieus door raadselachtige uitleg of geen uitleg over de betekenis.]

staande maat: van de volgende opgaven zijn er verschillende dubieus (I 221; K 204, 241, 241a, 281; L 280; O 69a) of niet helemaal zeker (K 276; L 243) wat de betekenis betreft: K 281; *standā maot*, K 241, 241a, L 280; *stāndā maot*, K 276; *staondā maot*, K 204; *staoēndā maot*, L 243; *stundā maat*, I 221; [*staande*] *mowt*, K 317; *stojnā mōwt*, O 69a; *stundā mōēt*, P 86; *stāāndā mōēt*, K 330; nr. 1271: cfr. Van Keirsbilck en voorbeeld: „op plaatsen waar ge met de meter niet goed niet meer aan kunt, kunt ge toch de maat nemen met twee lattekjes van lengte te schuiven; als ge die twee lattekjes dan op uw meter legt, hebt ge de staande maat genomen”, Vanherp.

IN DE HAAK/HAAKS

(N 53, 199a)

[„Haaks” betekent: zuiver rechthoekig (zie VD s.v. „haaks”); met „in de haak” kan volgens VD s.v. „haak” (I, II = „winkelhaak”) „zuiver rechthoekig” bedoeld worden, maar ook „minder dan haaks, een hoek kleiner dan 90° vormende in tegenst. met uit de haak, een grotere hoek dan 90° vormende”. Zie de lemmata „uit de haak (niet haaks)” en „winkelhaak”. Vraag N 53, 199a informeerde naar termen voor „zuiver haaks (in den haak?)”, gezegd van een werkstuk. Waarschijnlijk bedoelen de meeste respondenten met „in (de) haak” toch: zuiver rechthoekig (haaks; zie Vanherp s.v. „in de haak”); alleen een respondent van L 207 zegt: in de haak: minder dan 90°, haaks: 90° en buiten de haak: groter dan 90°. Zie Van Keirsbilck s.v. „haakswijs/haakswijze” (ook „haaks(ch)”, „in den haak”), Scott en Aalders (p. 266) s.v. „haaks” („elke hoek van 90° t.o.v. een zijde of vlak”) en Quickenborne p. 201. De respondent van K 265 zegt bij een toegift uit NE, 35b (terminologie van de kuiper): „Een vat is HAAK als het langs boven- en onderkant van scheelte gezaagd en geschaafd is”.]

in de haak: K 147, 188a, 292, L 237, P 86; *īēn dān hāák*, P 41a; *in dān aak*, I 221, K 281; *in dān haok*, K 204, 276, L 207, 243; *in dān aok*, K 210, P 149; *in dān howk*, K 317; vgl. i.v.m. de term „zetbord” in de volgende tekst het lemma „driehoek”: *īēn dān āák*, K 330; nr. 632: ABN in de haak, haaks (VD), b.v. in de haak schaven, haaks schaven: het hout zodanig afschaven, dat het in de haak past, zuiver rechthoekig is; „om te zien dat uw werk in den haak staat, zet ge er de winkelhaak of 't zetbord tegen”; in: in de haak trekken; ook: haak; (met afb.), Vanherp; **in haak:** *īēn owk*, O 69a; **haak:** de volgende opgave is afkomstig uit NE, 35b (toegift): *haok*, K 265; het staat - *haok*, K 241, 241a; *haak*, haaksch, dieë muur is nie' haak, Corn. Vervl.; **haaks:** L 237, 259, 280; *haoks*, L 200; *aoks*, K 174; *hoks*, L 200a, 207, 279; *hòks*, L 257; zuiver - K 214, 215, L 200; *haoks*, K 146; *aoks*, K 174.

UIT DE HAAK/NIET HAAKS

(N 53, 199b)

[„Niet haaks” betekent: „niet zuiver rechthoekig” (zie VD s.v. „haaks”); met „uit de haak” wordt volgens VD s.v. „haak”: (I, II = „winkelhaak”) bedoeld: „een grotere hoek dan 90° vormende” (in tegenstelling met „in de haak”). Zie de lemmata „in de haak/haaks” en „winkelhaak”. Vraag N 53, 199b informeerde naar termen voor „niet zuiver haaks (uit den haak?)”, gezegd van een werkstuk. Mogelijk bedoelen de meeste respondenten met de diverse termen niet veel meer

1.1.2.5.

dan: niet zuiver rechthoekig (K 214-215: „niet haaks of uit de haak”). Alleen een respondent van L 207 zegt s.v. „buiten de haak”: groter dan 90°. Zie Van Keirsbilck s.v. „scheef” en vgl. s.v. „haakswijs/haakswijze” („tegenovergest.: uit den haak”). De respondent van K 265 zegt bij een toegift uit NE, 35b (terminologie van de kuiper): „De koppen van 't vat staan scheel en moeten eerst geschaafd worden”).]

uit de haak: K 188a, 214, 215, 281, 292, 317, L 259, 280, P 86; *ut tən háák*, P 41a; zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*uit*] *dən haok*, L 200; *öjt dən haok*, K 146, 147, L 243; *ut dən haok*, K 204; *öt dən haok*, K 276, L 279; *öt tən haok*, K 241, 241a; *öwt dən haok*, L 200a; *aoət dən aak*, I 221; *öjt tən aok*, K 174; *ut dən aok*, K 210; *áát tən aok*, P 149; *oojt 'n owk*, O 69a; vgl. i.v.m. de termen „pinmachien” en „razementen” het lemma „pennenbank” en Vanherp s.v. „razement” (= borstlijn; Fr. arasement): *aod dən áák*, K 330; nr. 1391: ABN uit de haak (VD), b.v.: uit den haak staan, schaven, zagen, spannen enz. ...; „wat scheelt er nu weer aan 't pinmachien?; de razementen staan allemaal uit den haak”; ook: niet haak, Vanherp; **buiten de haak:** *baojtə dən haok*, L 207; **niet in de haak:** *nie in dən aak*, K 281; **niet haak:** *nie howk*, K 317; **niet haaks:** K 214, 215, L 237; *ně hòks*, L 257; - zuiver - *niet ... aoks*, K 174; **scheef:** K 174; **scheel:** K 265, L 237; *skéél*, L 200a.

SCHEVE HOEK

(N 53, 202)

[Vraag N 53, 202 informeerde naar „een hoek die scheef loopt”. Het kan hier b.v. gaan om 'n hoek die „uit de haak/niet haaks” is. Zie ook het lemma „scheef lopen (van een hoek)”].

scheve hoek: K 146, 147, 214, 215, P 86; *scheevən hōĕk*, L 257; *schivvən hoek*, L 243; *schieəvən hoek*, K 292; *schīējəvən hōĕk*, P 41a; *schīēvən ħĕk*, P 149; *skīējvən oek*, O 69a; **schele hoek:** *skéélən hōĕk*, L 200a; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „gieren” (III, 4) en „geren” (I, 1); **gierhoek:** *gīerhók*, K 276; **zwaaierd:** *zwòjət*, K 241, 241a; *zwoət*, K 281.

SCHEEF LOPEN (VAN EEN HOEK)

(N 53, 202 toegiften)

[Zie het lemma „scheve hoek”].

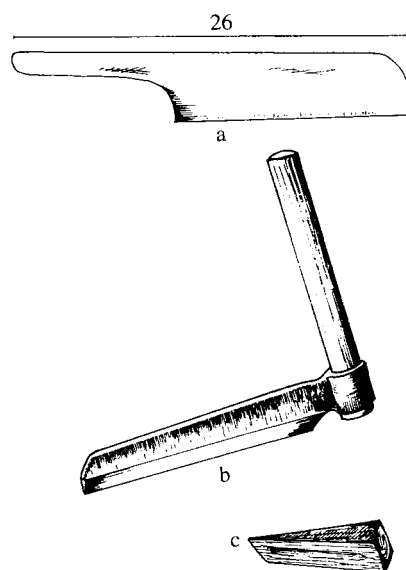
Zie i.v.m. de volgende term VD s.v. „gieren” (III, 4) en „geren (I, 1): **gieren:** de hoek - *giert*, K 317; **zweven:** de hoek - K 204.

-2.1.3. Kliefgereedschap

VERDEELMES/KLIEFMES

(N 53, 84a)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „verdeelmes”. Vraag N 53, 84a informeerde naar het „verdeelmes (gebruikt bij lattenknievers)”. Of met alle opgegeven benamingen precies hetzelfde gereedschap bedoeld wordt is onzeker. Een dergelijk gereedschap kan behalve door een lattenkniever ook door een houtzager, een kuiper, een wagenmaker etc. gebruikt worden. Het „verdeelmes” wordt door de respondent van K 241-241a als volgt beschreven: „Scherp dun mes dat boven op het te klieven blok wordt vastgezet d.m.v. een houten hamer. Met de hand wordt het mes dan naast de draad door het hout gewrongen”. Is dat zoiets als wat Theuwissen op p. 276 (met afb. 187) en p. 277 „kliefbijl” noemt („de kliefbijl heeft de vorm van een broodmes, doch is volledig uit metaal gemaakt”)? De respondent van K 317 bedoelt met „verdeelmes” of „kliefijzer” een soort mes met haaks daarop een steel (die iets of wat uit het midden staat), ongeveer zoals afgebeeld in Handboek Gereedschap p. 327 onder de naam „spleijtwig”. Handboek Gereedschap zegt daarover: „Afmeting: Blad: lengte ca. 40 cm. Materiaal: Blad: staal; steel: hout. Doel: Spleijten van hout. Dit hier onbekende gereedschap wordt gebruikt voor het spleijten van

Afb. 32: Verdeelmessen/kliefmessen: a. „kliefbijl” volgens Theuwissen; b. en c. „spleijtwigen” volgens Handboek Gereedschap

blokken hout. Wij kennen wèl een ander soort splijtwig, een ca. 20 cm lange en 4,5 cm brede stalen wig, die vooral voor het kloven van brandhout makkelijk is". Zie verder Bruinsma s.v. „keg”, „kiel”, „kloofbeitel”, „kloofbijl”, „peggen” en „wig”.]

verdeelmēs: *vārdiealmēs*, I 221; *vārdējālmēs*, K 241, 241a; *vārdieājālmēs*, K 317; *verdeelmēs*, bij lattenklievers; groot kliefmes waarmee men de halve rollen hout en de groote stukken verdeelt, eer men er latten uit klieft, Corn. Vervl.; **klief-ijzer:** K 317; **kliever:** *klīēvār*, O 69a.

KLIEFHAMER

(N 53, 128)

[Een houten hamer, met eventueel om de randen van het „hamerblok” ijzeren banden, die wordt gebruikt om in combinatie met een wig of kliefbeitel hout te klieven. Theuwissen zegt op p. 277 dat er voor het klieven van de spaken een kliefbijl en houten hamer gebruikt worden, maar beeldt de laatste af zonder ijzeren banden (p. 276, afb. 187). Zie Quickenborne p. 146 en Weijs p. 74. Zie voor vergelijkbaar gereedschap de terminologieën van de rad- en wagenmaker en kuiper. Vgl. ook WBD dl. II, afl. 3, p. 317-319, lemma „tuierhamer”, woordtypen „kliefhamer”, „kloofhamer” e.d.]

Afb. 33: Kliefhamer (naar Follet)

kliefhamer: K 188a, 214, 215; *kliefhaomār*, K 204, O 274; *kliefaomār*, P 99; *klīēfowmār*, O 69a; **kloofhamer:** *klēūfhomār*, L 279; het volgende type komt ook voor in het lemma „tuierhamer”: **klophamer:** L 259, 280; *klophāmmār*, L 243; **slaghamer:** *slach-hommār*, L 279; de volgende woordtypen zijn meer algemeen: **houten hamer:** *haowtān hāāmār*, P 41a; *hōwtān aomār*, K 210; *aatn owmār*, O 69a; **houteren hamer:** *hāwtārān hōmmār*, L 257.

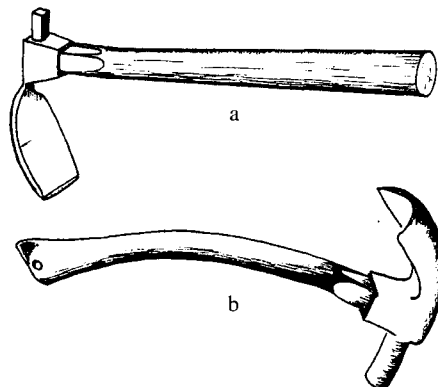
2.1.4. Dissel, disselen

DISSEL

(N 47, 14; N 50, 18b; N 53, 89a; NO, 41d)

[Bijl waarvan het vlakke of holle blad dwars op de steel zit en naar de steel toe gekromd is, gebruikt voor het behakken van boomstammen,

speciaal voor het uithakken van goten (v.d. Watering p. 36, nr. 45; VD en WNT s.v. „dissel” (I)), het effenen van hout (Quickenborne p. 105 s.v. „dissel”) enz. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „dissel”, Weijs p. 30 en 54 („dissel”, „rechte dissel”, „kromme dissel”), Scott en Aalders (p. 266) s.v. „dissel” en Theuwissen p. 278 en 279 (afb.). Verschillende vaklieden (houtzager, timmerman, wagenmaker, kuiper, molenbouwer, stoeldraaier etc.) gebruiken een dissel. De stoeldraaier gebruikt een dissel b.v. voor de eerste uitholling van de zitting van een herbergstoel (L 207), de houtzager voor het „vierkant bekappen van boomstammen” (Van Gompel (3) p. 60: „kapdessel”) etc. De vragen informeerden naar „de dissel waarmee het stuk stam verder werd glad gemaakt” (N 50, 18b), „het gereedschap van tek. 89” (N 53, 89a), naar de „betekenis van het woord DISSER of DESSER” (NO, 41d) en naar ander gereedschap (N 47, 14).]

Afb. 34: Dissel naar v.d. Watering (a) en „holle dissel” naar Weijs (b)

dissel/dessel: K 146, 147, 157a, 174, 176, L 200, 237, 259, 279, 280; *dissal*, K 276, L 177, 200, 203, 207, 243, 257, 263; *dessal*, K 188a, 307b, 317, P 94; *déssal*, K 210, L 200a, P 41a, 86; *djessal*, K 188a; *djéssal*, K 241, 241a, 307, L 200a, 235; *dèssal*, dissel, kuipers- en timmermansbijl, Goemans; *deesel*, bij timmerl., kuipers, enz.; hetzelfde als het Holl. Dissel, Fr. *doloire*, *erminette*, bij De Bo *diesel*, *dijssel* en *destel*; de kuipers gebruiken den *deesel* om de duigen van binnen effen te schaven; de timmerlieden, om hout af te dunnen; de kuipersdeesel verschilt van dien welke de timmerlieden gebruiken; Kil., *ascia*, Corn. Vervl.; **kapdessel:** *kapdessel*, K 216, bijl waarvan het blad dwars op de steel zit, Van Gompel (3) p. 60; **diesel:** K 147; *dīēssal*, L 184; *dīēssal*, K 204, 292; *dīējāsāl*, K 241, 241a; **distel/destel:** I 269; *destal*, O 69a; *déstal*, O 153; *deestal*, I 221; **boomdestel:**

1.1.2.5.

bōējmdestəl, O 69a; **disser/desser**: K 280, 357; *dessər*, K 312; het is niet zeker dat de volgende variant hier thuishoort: *dássər*, P 149; misschien wordt met de volgende benaming een dissel met gebogen blad bedoeld: **gouge (fr.)**: *goetzie*, K 214, 215; de volgende benaming is merkwaardig (zie Van Keirsbilck s.v. „dissel“: „bij Schuerm. dessel en bentel“): **bentel**: *bentel*, „te Turnhout“, zegt Schuermans, „beitel of 't zelfde timmermansgereedschap, dat in Brab. dessel, in Vl. diesel of destel en in de Wdb. dissel heet“; ik heb dat werktuig nooit anders dan deesel hooren noemen; een deesel is echter geen beitel; zie *deesel*, Corn. Vervl.

DISSELEN

(N 53, 89b)

[Het hout met de „dissel“ bewerken. Zie het WNT s.v. „disselen“ (A), v.d. Watering p. 37 (disselen, afdisselen), Van Keirsbilck s.v. „disselen“ en „afdisselen“ en Quickenborne p. 117.] **disselen/desselen**: K 146, L 200; *dissələ*, K 174, L 243, 257; *dessələ*, K 188a, 317; *déssələ*, K 210, P 41a; *déssələn*, P 86; *deeselen*, bij timmerl. enz.; met den deesel bewerken, Fr. *doler*, Corn. Vervl.; **afdisselen/afdesselen**: *afdjéssələ*, L 200a; *afdjéssələn*, K 241, 241a; *afdeeselen*, bij timmerl., kuipers, enz.; met eenen deesel afkappen, Fr. *couper avec une herminette*, Corn. Vervl.; **bedisselen**: *badissələ*, L 207, 279; **verdisselen/verdesselen**: *verdeeselen*, hout bewerken met den deesel; zie *deesel*, Corn. Vervl.; **wegdisselen/wegdesselen**: *wegdeeselen*, bij timmerl.; weggappen met den deesel, Corn. Vervl.A.; **dieselen**: *diezələ*, K 281; *dieasələn*, K 204, 292; **afdieselen**: *afdiezələ*, K 281; **distelen/destelen**: *destələn*, O 69a; *deestələ*, I 221; **kappen**: met een dissel/diesel - K 147; *káppə*, K 276; **bekappen**: *bəkappə*, L 279; met de [goetzie] - K 214, 215; **hakken**: L 259, 280; de volgende benaming is merkwaardig: **spiegelen**: L 259, 280.

-2.1.5. I.v.m. zagen en zaagmachines

-2.1.5.1. Zagen (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

ZAAG

(N 53, 1a; v.d. Watering; sgv)

[Snijwerktuig bestaande uit een platte strook staal, aan één zijde getand, bevestigd in een handvat of raam.]

zaag: I 221, K 168, 171, 281, 292, L 91, 93, 100, 104, 109, 144, 145, 148, 150, 152, 153, 154, 158, 162, 184, 185, 187, 189, 190, 200, 208, 229, 237, 260, 261; *zaach*, I 79, L 94, 186,

257; *záách*, P 41a; *zààch* (of/en: *zaoch?*), L 243; *zààwàch*, P 149; *zaoch*, K 146, 147, 148, 170, 174, 184, 185, 188a, 197a, 204, 210, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 241, 241a, 276, L 96, 156, 200a, 207, 236, 240, 244, 255, 257, 259, 279, 280; *zaoch* (of/en: *zààch?*), K 238, L 243; *zowch*, K 317, L 256, O 69a; *zōēch*, P 86; *zōēch*, zaag, Goemans; *zaach*, Elemans p. 46; *záách*, K 330; nr. 1536, Vanherp.

ZAAGBLAD (VAN HANDZAAG EN SPANZAAG)

(N 53, 2b; N 53, 8c; NI, 1c; Lemmens; v.d. Watering)

[Het getande, platte, stalen gedeelte van, hetzij een „handzaag“ (N 53, 2b; v.d. Watering), hetzij een „spanzaag“ (N 53, 8c; NI, 1c; Lemmens).]

Met de volgende drie woordtypen worden zaagbladen voor handzagen en spanzagen bedoeld: het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 2b en v.d. Watering (I 79, 221; K 146, 147, 174, 188a; L 200, 237, 244; P 41a, 86), N 53, 8c en NI, 1c (I 57, 57a, 79, 221; K 133a, 141, 145a, 146, 151, 161, 163, 167, 169, 172, 174, 174a, 176, 183, 188, 188a, 194, 204, 210, 214, 215, 216, 217, 218, 241, 241a, 281; L 144, 152, 180b, 200a, 201, 224a, 228, 238, 241, 243, 244, 257, 261; P 41a, 86), een toegift uit N 53, 1a (L 279) en monografisch materiaal (Van Gompel (3)): **zaagblad**: I 57a, 221, K 141, 145a, 146, 161, 167, 169, 172, 188, 281, L 144, 152, 200, 228, 237, 238, 243, 261, P 86; *zaagblat*, L 200a; *záágblät*, P 41a; *zaogblat*, I 79, K 133a, 146, 147, 151, 163, 174, 183, 188a, 194, 204, 214, 215, 217, 218, 241, 241a, L 180b, 224a, 241, 244, 257, 279; *zaogblät*, I 57, K 210; *zaogblät*, K 216; *zoogblat* (of/en: *zowg-?*), L 201; *zaogblad*, K 216, van de spanzaag, Van Gompel (3) p. 42 (afb.); het volgende type is afkomstig uit N 53, 2b (L 200a), N 53, 8c en NI, 1c: **zageblad**: I 79, L 180; *zaagəblat*, L 200a; *zaogəblät*, K 185; *zoggəblaot*, K 317; *zougəblaot*, K 317; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 2b (K 174, 204, 214, 215, 241, 241a, 276, 281, 292, 317; L 207, 243, 257, 259, 279, 280; O 69a, P 149), N 53, 8c en NI, 1c (K 125a, 157, 165, 171, 172, 174, 176, 178*, 179a, 184, 188, 188a, 193a, 198, 214, 215, 216, 217, 218a, 276, 281, 292, 317; L 148, 153, 181, 184, 189, 203b, 207, 237, 243, 259, 279, 280; O 69a; P 149) en monografisch materiaal (Vanherp): **blad**: K 125a, 157, 165, 171, 172, 174, 176, 178*, 179a, 184, 188, 188a, 193a, 204, 214, 215, 216, 217, 218a, 241, 241a, 281, 292, L 148, 153, 181, 184, 189, 203b, 237, 259, 279, 280; *blat*, K 317, L 257, O 69a; *blät*, K 276, L 207, 243; *[b]lät*, P 149; *blät*, K 198; *blät*, K 330; nr. 206: het blad van een zaag, zaagblad (zie de afb. op p. 413 s.v. „pinzaag“), Vanherp; met de volgende woordtypen

(afkomstig uit N 53, 8c, Lemmens, NI, 1c en enkele toegiften) worden zaagbladen van diverse soorten spanzagen bedoeld: **spanzaagblad**: *spanzaochblat*, L 152; **spanblad**: K 151; **schorblad**: *schörpblat*, I 221; **schulpblad**: L 259, 280; **toerblad**: I 221; **figuurblad**: L 259; de volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 2b (zaagblad van een handzaag): **bled**: *blet*, K 317; **plaat**: *plaot*, K 210; met de volgende benaming uit N 53, 2b (L 257), N 53, 8c en NI, 1c worden zaagbladen voor handzagen en spanzagen bedoeld: **zaag**: K 102, 135, 137, 185, 197, L 147, 200, 225a, 260, 262; *záách*, L 185; *zaoch*, K 124a, 128, 141, 143, 147, 161, 163, 165, 173b, 174, 184, 186, 195, 216, L 205, 206, 257; met de volgende twee woordtypen uit NI, 1c worden zaagbladen van spanzagen bedoeld: **bladzaag**: K 150; *blatsaoch*, K 157, 176; **lintzaag**: K 160.

ZAAGTANDEN

(N 50, 35a; N 53, 2c; N 53, 30a; N 75, 117a; N 75, 117b; v.d. Watering)

[De scherpe, schuingevijlde punten van het „zaagblad”. In sommige enquêtes was de formulering van de vraag op het enkelvoud gericht (N 53, 2c; N 53, 30a; v.d. Watering); in andere op het meervoud (N 50, 35a; N 75, 117a; N 75, 117b). N 75 117a en N 75, 117b informeerde naar zaagtanden met een speciale vorm resp. afmeting.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 2c en N 53, 30a: **zaagtanden**: de volgende opgave is meervoud: *zaachtaant*, L 237; de volgende opgave kan meervoud zijn: *zaochtaant*, K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 2c (L 200a) en N 50, 35a (L 200a en de rest): **zage-tanden**: de volgende opgave kan meervoud zijn: *zaogataant*, L 200a; enk.: *zaogantant*, L 177, 200; *zaogantant*, L 177, 200; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 2c en v.d. Watering (I 79; K 174, 188a, 281, 292, 317; L 200, 200a, 207, 243, 244, 257, 279; O 69a; P 41a, 86, 149), N 53, 30a (I 221; K 146, 147, 174, 188a, 204, 210, 214, 215, 241, 241a, 276, 281, 292, 317; L 200, 200a, 207, 237, 243, 257, 279; O 69a; P 41a, 86, 149), N 50, 35a (K 174, 188a; L 180, 207, 263; O 69a) en N 75, 117a (K 204): **tanden**: I 221, K 204, 214, 215, 281, 292, L 200, 237, 244, 279, P 89; *tandə*, L 180, 257; *taandə*, K 188a; *tāāndə*, K 174; *tannə*, K 317; *tan'n*, O 69a; *tānnə*, P 149; de volgende varianten zijn ook meervoud: *taant*, L 200a, 207; *tāant*, L 243, 263; de volgende varianten zijn enk.: *tant*, I 79, K 241, 241a, L 257, O 69a; *tānt*, P 41a, 149; *taant*, K 146, 147, 188a, L 180, 200a, 207; *tāant*, K 174; *tāant*, K 210, L 243; *tāant*, K 276; *taan*, K 317; *tānt*, K 330; nr. 1333: zaagtand (mv.: tanne; dimin.: tanneke); zie de

illustratie bij pinzaag, Vanherp; de volgende woordtypen zijn meer specifiek: de volgende typen zijn afkomstig uit N 75, 117b: **ruimtanden**: K 204; **ruimtetanden**: K 217, L 200; de volgende typen zijn afkomstig uit N 75, 117a: **driehoekstanden**: K 217; het volgende type is uiter-aard enk.: **driehoeksbetanding**: L 200.

SPANZAAG (DIVERSE SOORTEN)

(N 47, 13a; N 47, 13b; N 53, 1b; N 53, 6a; N 53, 7; N 53, 8; N 53, 8g; N 53, 8h; N 53, 8i; N 53, 8j; N 53, 9; N 75, 116b; N 75, 116c; NI, 1; Lemmens; v.d. Watering)

[Zaag waarvan het zaagblad van houten of ijzeren raam is vastgemaakt waardoor het opgespannen kan worden. In dit lemma worden diverse soorten behandeld. De vragen informeerden naar een zaag „die opgespannen wordt” (N 53, 1b), „waarvan het blad in een houten of ijzeren raam is vastgemaakt” (N 53, 6a), de zaag van de afbeelding bij de vraag (N 53, 8; NI, 1), „met tamelijk breed, iets smaller, nog smaller, zeer smal blad” (N 53, 8g; N 53, 8h; N 53, 8i; N 53, 8j). Bij de diverse soorten gaat het steeds om spanzagen met een bepaalde functie.

Kortzaag. Voor het dwars doorzagen of korten van -ook staand- hout dient de zaag zonder handvat, van ± 65 cm lengte (volgens Quickenborne p. 57), waarvan de tanden niet naar één kant schuin staan (N 47, 13b; N 75, 116b; N 75, 116c).

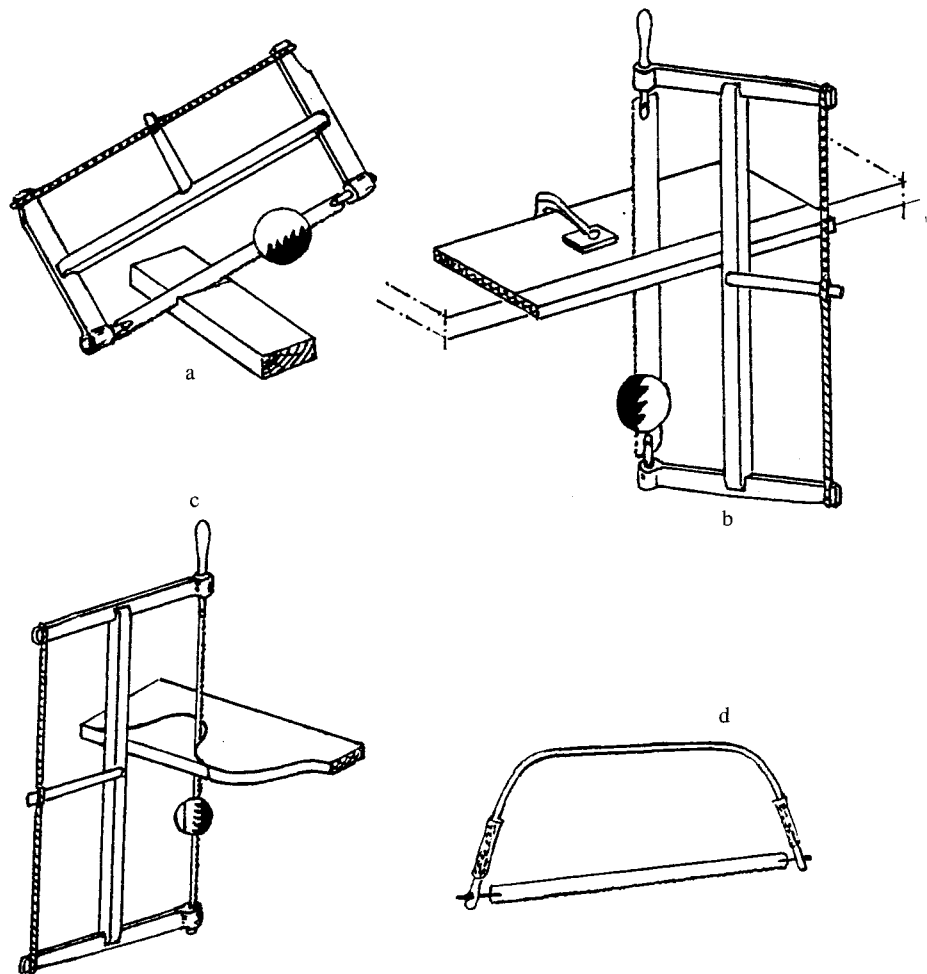
Schulpzaag/scholpzaag. Om het hout in de lengterichting van de houtvezels door te zagen dient de zaag met één handvat, van ± 80 cm lengte (volgens de meesten; volgens Theuwissen p. 275, afb. 186A echter tot 120 cm), waarvan de tanden schuin naar beneden staan. Een andere zaag voor dit soort werk heeft het blad in het midden (houtzagersterminologie).

Draaizaag/keerzaag. Voor het zagen langs kromme en gebogen lijnen dient de zaag met één handvat, van 60 à 70 cm lengte (volgens Quickenborne p. 59; volgens Theuwissen p. 275, afb. 186B echter 80 cm), waarvan het (zeer) smalle blad draaibaar is bevestigd en de fijne tanden naar één kant schuin staan (N 47, 13a; N 53, 7).

Penzaag. Om bij het maken van verbindingen pennen te zagen wordt een relatief kleine spanzaag gebruikt (volgens Theuwissen p. 275, afb. 186C, 60 cm).

Gemoetzaag. Een nog kleinere - ± 50 cm- spanzaag „dient om gemoeten of borsten aan de pennen te zagen” (Corn. Vervl.). Vraag N 53, 9 informeerde naar „een zaag die kleiner is dan een penzaag (± 50 cm lang), met zeer fijne zaagtanden, die dient om b.v. pennen en zwaluwstaarten te zagen (queuezaag, gemoetzaag?)”.]

1.1.2.5.

Afb. 35: Spanzagen: a. „kortzaag” (Quickenborne); b. „schulpzaag” (Quickenborne); c. „draaizaag” (Quickenborne); d. spanzaag met metalen beugel (spanzaagbeugel)

De volgende algemene benamingen zeggen iets over het opgespannen zijn van het zaagblad in een raamwerk: het volgende type is afkomstig uit N 53, 1b (K 146, 147, 174, 188a, 214, 215, 276; L 200, 200a, 207, 237, 243, 257, 259, 279, 280; O 69a), N 53, 6a en v.d. Watering (I 79; K 146, 147, 174, 188a; L 200, 200a, 237, 243, 257, 259, 279, 280; O 69a), N 53, 7 (K 146), N 53, 8 en Lemmens (K 141, 147, 174, 188a, 214, 215; L 152, 200a), N 53, 8g (K 188a), N 53, 8h (K 188a), N 53, 8i (K 188a), N 53, 8j (K 188a), N 53, 9 (K 174), NI, I (I 57, 57a, 79; K 102, 124a, 125a, 128, 133a, 135, 136a, 137, 141, 143, 145, 145a, 146, 148, 150, 151, 157, 161, 163, 165, 167, 169, 171, 172, 173b, 174, 174a, 176, 179a, 183, 184, 185, 186, 188, 188a, 194, 195, 198, 214, 215, 216, 217, 218; L 91b, 93, 144, 147,

152, 153, 157, 160, 177c, 178, 180 180b, 181, 183, 184, 185, 187, 189, 200, 201, 203b, 207, 224a, 225a, 228, 237, 238, 243, 244, 255, 260, 261, 262, 263, 285), N 75, 116b (K 176, 193; O 153) en monografisch materiaal: **spanzaag**: I 57a, K 102, 135, 136a, 137, 145, 150, 157, 167, 169, 171, 172, 176, 179a, 193, L 91b, 93, 144, 147, 153, 157, 160, 177c, 178, 180, 181, 184, 189, 200, 203b, 225a, 228, 237, 238, 259, 260, 261, 262, 263, 285; *spanzaach*, I 79; *spanzaach* (of/en: *-zaoch?*), L 257; *spanzàách*, L 185; *spàn-zààch*, L 243; *spànzààch* (en/of: *-zooch?*), L 148; *spanzaoch* (of/en: *-zaach?*), L 257; *spanzaoch*, I 57, K 124a, 125a, 128, 133a, 143, 145a, 146, 147, 151, 161, 163, 165, 173b, 174, 174a, 183, 184, 186, 188, 188a, 194, 195, 214, 215, 217, 218, L 152, 180b, 183, 187, 200a, 224a,

244, 255, 279, 280; *spànzaoch*, K 185, 198, 216, L 207; *spânzaoch*, K 276; *spánzaoch*, K 141; *spanzowch*, O 69a; *spanzowch* (of/len: -zooch?), L 201; *spânzooch* (of/len: -zàach?), L 148; *spanzooch* (of/len: -zowch?), L 201; *spanzöjch*, O 153; *spánzáách*, K 330; nr. 1247: alg. benaming voor zagen die opgespannen worden, b.v. „pinzaag” en „queuezaag” zijn spanzagen, ABN spanzaag, raamzaag, Vanherp; *spanzaog*, K 216, Van Gompel (3), p. 42 en 60; het volgende type is afkomstig uit N 53, 9: **spanzaagje**: klein -*spanzaochska*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 1b (I 221; K 241, 241a, 317; O 69a), N 53, 6a (I 221; K 241, 241a, 317), N 75, 116b en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **boogzaag**: K 317; *boochsaach*, I 221; *bóóchsaach*, K 241, 241a; *boochsowch*, K 317, O 69a; *boogzaag*, eene zaag in een boogvormig span gesloten en dienende om brandhout te zagen, palen te korten enz., Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 6a: **raamzaag**: K 281; *raamzaoch*, K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 6a (L 200) en N 75, 116b (K 217; L 200): **beugelzaag**: K 217, L 200; ijzeren - L 200; bij het volgende type, afkomstig uit N 53, 1b (K 204) en N 53, 6a, moet men bedenken dat „stelling-” hier waarschijnlijk „spanzaagraam” betekent: **stellingzaag**: K 214, 215; *stellingzaoch*, K 204; het volgende woordtype, afkomstig uit N 53, 6a (I 269) en NI, 1, is zeer algemeen: **zaag**: I 269, K 197, L 263; *zaoch*, K 193a; het volgende woordtype (afkomstig uit NI, 1) zegt iets over de bediening van de zaag: **trekzaag**: I 57a, K 160, L 225a; *treksaoch*, I 57, 79, K 151, 182, L 261; het volgende woordtype (uit N 53, 8g) zegt iets over de breedte van het zaagblad: **breedzaag**: *braetzaoch*, K 147; met de volgende woordtypen worden spanzagen voor het dwars doozagen (korten) van hout bedoeld: het volgende type is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 6a; L 244), N 53, 8 (K 204; L 279) en N 53, 8g (K 276; L 279): **kortzaag**: *kortsaoch*, L 244; *kòrtsaoch*, L 279; *kòrtsaoch*, K 204; *kòtsaoch*, K 276; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 8h: **kortzaagje**: L 237; het volgende type is afkomstig uit N 53, 6a en 8h: **afkortzaagje**: L 237; het volgende type is afkomstig uit N 53, 6a: **overkortzaag**: *óvverkét-sōēch* (of: *óóvər-?*), P 86; met de volgende woordtypen worden spanzagen om het hout in de lengterichting van de houtvezels door te zagen bedoeld: het volgende type is afkomstig uit N 47, 13a (L 207), N 53, 1b (L 237), N 53, 7 (L 200, 243, 244, 259, 280), N 53, 8 (K 317; L 200, 207, 237), N 53, 8g en Lemmens (K 317; L 152, 200a, 237, 257; O 69a), N 53, 8h (L 257, 279), N 53, 8i (L 257), N 53, 8j (L 257) en monografisch materiaal: **schulpzaag/scholzpaag**: type schulpzaag: L 200, 237, 259; *schöllapsaäch*, L 243; *schulpsaoch*, L 244, 280; *skulpsaoch*, L 152; *schullapsaoch*, L 257; *sköllapsaoch*, L 200a, 207, 279; *schulpsowch*, K 317; *skulpsowch*, O 69a; de omschrijving bij de volgende opgave is onvolledig en onduidelijk: *sköllapsaoch*, L 207, handzaag waarvan de tanden niet uitstaan, Donkers p. 4; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 8: **schulper**: K 317; **schulp**: K 317; het volgende woordtype is afkomstig uit N 47, 13a (L 237), N 53, 7 en v.d. Watering (I 79, 221; K 204, 241, 241a, 276, 292), N 53, 8 (I 221, 269; K 210, 241, 241a; L 257; O 69a), N 53, 8g (I 221; K 174; O 69a), N 53, 8h (L 279) en monografisch materiaal (Corn. Vervl. en Vanherp): **schurpzaag/schorpzaag**: type schorpzaag: I 269; *schurpsaach*, I 79; *scheurpsaach*, K 292; *schurpsaoch*, K 174, 204, 210, O 69a; *schörpsaach*, I 221; *skörrapsaach*, L 237; *schörpsaoch*, K 276; *schörrapsaoch*, K 241, 241a, L 257; *skörrapsaoch*, L 279; *schörpzaag*, de gewone spanzaag van den timmerman om hout te schörpen of op zijn langs door te zagen, scherpzaag, schilpzaag en schulpzaag, Corn. Vervl.; *schurrapsáäch*, K 330; nr. 1168: schulpzaag (Van Dale); om planken in zijn langs door te zagen; ook: schulpzaag, schurpzaag, scherpzaag, stelzaag, spanzaag, boomzaag, Vanherp; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 7 (K 214, 215; P 149), N 53, 8g (P 86) en monografisch materiaal (Tuerlinckx): **scherpzaag**: K 214, 215, P 86; *sjárrapsààwəch*, P 149; *scherpzeëg*, scherpzaag, smalle zaag in een vierkant raam, dienende om te scherpen, Tuerlinckx; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 8g: **rechtzaag**: L 259; *rechtsaoch*, L 280; de volgende benamingen van spanzagen zeggen iets over het doel (zagen van pennen, bomen, hout etc.): het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 1b (K 210, 292), N 53, 6a (K 210), N 53, 7 (P 86), N 53, 8 (K 276, 281, 292; P 86, 149), N 53, 8g (K 281), N 53, 8h (K 276, 281) en monografisch materiaal (Corn. Vervl.; Tuerlinckx; Vanherp): **pinzaag**: K 281, 292, P 86; *pinzaoch*, K 210; *pínzaoch*, K 276; *pinzààwəch*, P 149; *pinzaag*, draaizaag, Tuerlinckx; *pinzaag*, bij timmerl.; spanzaag om de pinnen te zagen, die bij wijze van nagels in 't hout gedreven worden; de pinzaag heeft denzelfde vorm als de schorpzaag maar is zonder topje van boven, Corn. Vervl.; *pñenzáäch*, K 330; nr. 995: een spanzaag van 70 à 80 cm, gebruikt om grote planken door te zagen en om pennen te zagen; dit gereedschap wordt bijna niet meer bebezigd; (met afb.), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 8c (toegift): **pinnenzaag**: *pinnəzaoch*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 1b (P 41a), N 53, 6a (K 204; L 207), N 53, 7 (K 317), N 53, 8 (P 41a), N 53, 8h (K 317) en N 53, 8j (L 200a): **penzaag**: *pénzáäch*, P 41a; *penzaoch*, K 204; *pénzaoch*, L 200a, 207; *penzowch*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 7: **pen-**

1.1.2.5.

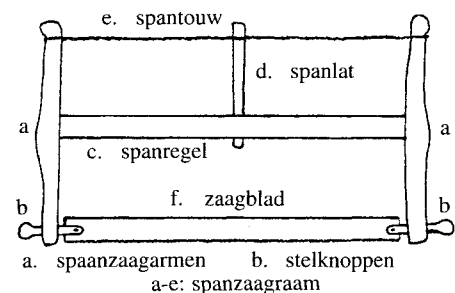
nenzaag: *pennazowch*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 75, 116c: **boomzaag:** K 176, 193, 217, 317, L 200; *bøemzøjch*, O 153; het volgende type is afkomstig uit NI, 1: **bomenzaag:** L 187; de volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 6a: **brandhoutzaag:** K 292; *brantàätsàäwäch*, P 149; **stoofhoutzaag:** *staowfhaowtsáách*, P 41a; het volgende type is afkomstig uit N 47, 13b (L 207, 237), N 53, 1b (L 237), N 53, 6a (L 200, 243), N 53, 8 (L 243), NI, 1 (L 180, 205, 206, 237, 241) en monografisch materiaal: **bosduvel:** L 200, 205, 206, 237; *bòzdujvæl*, L 237; *bozduuvæl*, L 180, 241; bij N 53, 6a gaf de respondent van L 243 ook „vaste -” op: *bozdüüvvæl*, L 243; *bòzdüüvvæl*, L 207; de omschrijving bij de volgende opgave is onduidelijk en onvolledig: *bòzdüüvvæl*, L 207, handzaag waarvan de tanden uitstaan, afwisselend naar de ene en andere zijde, Donkers p. 4; het volgende type is afkomstig uit N 53, 1b; N 53, 6a; N 53, 8; N 75, 116b en N 75, 116c: **boszaag:** bij N 53, 8 (L 280) wordt „verstelbare -” opgegeven: K 204, L 259; *bosaoch*, L 280; de volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 6a: **klompenzaag:** *klompəzowch*, K 317; **klompjeszaag:** *klëümkəsaoch*, K 276; met de volgende woordtypen worden waarschijnlijk spanzagen voor het zagen langs kromme en gebogen lijnen bedoeld: het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 7 (K 147, 174; P 149), N 53, 8i (P 86) en monografisch materiaal (Vanherp): **draaizaag:** *draowjzàäwch*, P 149; *draajzaoch*, K 147, 174; *draozōēch*, P 86; *draozáách*, K 330; nr. 418: zie Van Dale; ook: schorreezaag, keerzaag, toerzaag, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit Lemmens (= N 53, 8i): **draaizaagje:** *draajzaochskə*, K 141; het volgende type is afkomstig uit N 47, 13a (L 207), N 53, 7 (I 221, 269; K 174, 204, 210, 281; L 200, 207, 257, 279; O 69a; P 41a), N 53, 8h (K 241, 241a), N 53, 8i (K 174, 204, 241, 241a; L 152, 259, 279, 280), N 53, 8j (K 174, 204, 241, 241a, 281, 317; L 200, 200a, 243) en monografisch materiaal (De Bont, Corn. Vervl.): **toerzaag:** I 221, 269, K 281, L 200, 259; *toerzàäch*, L 243; *tōēwrzàách*, P 41a; *toerzaoch*, K 174, 204, L 152, 257, 280; *tōērzaoch*, K 210, 241, 241a, L 279; *tōwrzaoch*, L 207; *toerzowch*, K 317; *tōērzowch*, O 69a; *toerzaag*, bij timmerl.; spanzaag wier blad somtijds maar eenen halven centimeter breed is en dient om allerhande omtrekken te zagen, Fr. scie tournante, à chantourner, à évider, Corn. Vervl.; *tōērzaoch*, kuipersterm; toerzaag, zaag dienende om de bodem van enig vaatwerk rond te zagen (met afb.), De Bont; **keerzaag:** *kīērzáách*, K 330; nr. 708: draaizaag; ook: schorreezaag, toerzaag, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 7 (L 237) en N 53, 8j (L 237, 280): **figuurzaag:** L 237; *figuurzaoch*, L 280; **courbezaag:** *kōērpsowch*, O 69a; de volgende type-

ring is van Vanherp: **schorreezaag:** *schòrēējzàách*, K 330; nr. 1169: zie Van Dale s.v. „draaizaag”; ook: keerzaag, toerzaag, Vanherp; het volgende woordtype (uit N 53, 7) is raadselachtig: **knavel:** *knaavæl*, L 200a; met de volgende woordtypen worden kleine spanzagen bedoeld: het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 8i (K 317), N 53, 9 (K 317 en de rest) en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **gemoetzaag:** I 221, K 281; *gəməōēwtsáách*, P 41a; *gəmoetsaoch*, K 146, 188a, 204; *gəməōētsaoch*, K 241, 241a, 276; *gəmoetsowch*, K 317; *gəməōētsowch*, O 69a; *gemoetzaag*, bij timmerl.; zaag die wat kleiner is dan de pinzaag, en dient om de gemoeten of borsten aan de pinnen te zagen; zij heeft den vorm der schorppzaag, Corn. Vervl.; **queuezaag:** *kēüwzàách*, K 330; nr. 1061: queuezaag, kleine penzaag (\pm vijftig cm lang) met zeer fijne zaagtanden om pennen en zwaluwstaarten te zagen; ook: gemoetzaag, kleine penzaag, penzaag, Vanherp; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 9: **aragementzaag:** *raazəməntsəaoch*, P 86; *rəzzəməntsáách*, P 41a; **fijne zaag/fijnzaag:** *fēēn zaoch*, K 210; *fējnzaoch*, L 200a; de volgende opgave leverde problemen op voor de typering (het eerste lid tussen haken is de diplomatische weergave van de spelling door de respondent): **[gemel]zaag:** *[gemel]zaoch*, K 147.

SPANZAAGRAAM/SPANZAAGBEUGEL

(N 53, 6b; v.d. Watering)

[Het houten of ijzeren raam waarin het blad van de „spanzaag” bevestigd is.]

Afb. 36: Spanzaag in onderdelen

spanraam: K 147; *spanraom*, L 279; **zaagraam:** *zaachraom*, K 172; *zaochraom*, L 207; **zageraam:** *zaagəraom*, L 200a; **raam:** I 79; *raom*, K 183, 186, 188a, 216, L 244; *raom*, K 216, van de spanzaag, Van Gompel (3) p. 42 (afb.); *rám*, K 330; nr. 1063: raam van een zaag; ook: gestel, kader, zaagraam, Vanherp; **raamwerk:** *raomwerk*, K 174; *raomwèrk*, K 237; *raomwaark*, K 174; **geraamte:** *gəraomtə*, K 174; **frame:** L 259, 280; *fraam*, L 257; **boog:** K 317; *bóóch*, K 241, 241a; **beugel:** I 221, K 281, L 200, 279; **beugelstel:** *béúgalstél*, K 210;

zaagstel: K 214, 215, P 86; het volgende type is afkomstig uit toegiften bij NI, I: **zaagstelling:** *zaochsteling*, K 193a; *zaochstèling*, K 216; **steling:** K 204; **gestel:** [*g]əstél*, P 149; *gəstél*, K 330; nr. 538: het raam van een zaag; ook: raam, kader, zaagraam, Vanherp; **kader:** K 317; *káádər*, K 276, P 41a.

SPANZAAGARMEN

(N 53, 8e; Lemmens)

[De beide korte, verticale delen van het „spanzaagraam” waartussen het zaagblad door middel van de „stelknoppen” bevestigd is; zij dienen mede als handgreep.]

zaagarmen: K 214, 215, P 86; *zaocharmə*, L 152; de volgende opgave zou meervoud kunnen zijn: *zaachéerm*, L 225a; **zaagarmpjes:** *zaagermkəs*, L 238; **armen:** K 146, 188a; *armə*, K 174; *áarəmə*, P 149; *ijrmə*, K 317; de volgende variant is zeker ook meervoud: *èèrəm*, L 207, 257; de volgende twee varianten zouden meervoud kunnen zijn: *èrm*, L 262; *èrrəm*, L 243; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *èrrəm*, K 330; nr. 110: arm van een spanzaag; ook: zaagarm, beugel (zie de afb. van een „pinzaag” op p. 413), Vanherp; *ärm*, arm; onderste en bovenste dwars-hout eener handzaag; ook in Kl.-Br. gebruikt, Tuerlinckx; *arm*, bij timmerl.; de armen van eene zaag zijn het bovenste en het onderste dwarshout; de armen van eene zaag heeten ook beugels, Corn. Vervl.; **armpjes:** *ermkəs*, K 217; **zaagbomen:** *zaogbwoomə*, K 195; **spanbomen:** K 183; **handsvatten:** *háánsvättə*, K 141; **grepen:** *griepjə*, L 279; **zaagbeugels:** *záágbujgəls*, P 41a; **beugels:** I 221, K 204, 281, 317; *béúgəls*, K 276; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *béúgəl*, K 210; *bèüwgəl*, K 330; nr. 182: beugels, armen van een zaag; de beide dwarsliggers die de spanzaag spannen; ook: zaagarm (zie de afb. van de „pinzaag” op p. 413), Vanherp; *beugel*, bij timmerl.; onderste en bovenste dwars-hout eener spanzaag, ook arm, Corn. Vervl.; **scheien:** L 259; *schaojən*, L 280; de volgende woordtypen zijn uiteraard enkelvoud: **onderhout:** *óndərhawt*, L 200a; **bovenhout:** *bóóvənhawt*, L 200a.

SPANREGEL (VAN DE SPANZAAG)

(N 53, 8f; Lemmens)

[De lat die de twee „spanzaagarmen” in het midden met elkaar verbindt en tevens dient om de „spanlat” vast te houden zodat het „zaagblad” op spanning blijft.]

spanlat: K 174; *spànlət*, L 207; **middellat:** L 152; **tussenlat:** K 214, 215; **verbindingslat:** *vərbejdingslat*, L 225a; **steunlat:** K 157, 176; **lat:** K 146; **middelhout:** K 183; *middəlhawt*, L 200a; **middelbalk:** *middəlbállək*, L 243;

middenbalk: L 152; **zaagbalk:** L 238, P 86; **balk:** K 141, 281, P 86; *bállək*, P 149; *bállək*, onderdeel van een zaag (zie ook de afb. van een „toerzaag” op p. 677), De Bont; *bállək*, K 330; nr. 131: balk, brug van een spanzaag (zie afb. „pinzaag” op p. 413), Vanherp; *balk*, bij timmerl.; de stijl die de twee armen eener spanzaag verbindt, Fr. traverse, Corn. Vervl.; **middenstuk:** K 210; **zaagboom:** *záágbōēwəm*, P 41a; **boom:** K 188a; *boeəm*, I 221, K 317; **stander/staander:** *standər*, K 241, 241a; *stōndər*, L 279; *stōndər*, K 216, van de spanzaag, Van Gompel (3), p. 42 (afb.); **middelkalf:** K 172; *middəl-kálləf*, L 207; **kalf:** L 241; **middelmannetje:** *middəlmènnəkə*, K 165; de typering van de volgende opgave leverde problemen op voor het tweede lid: **middel[melləkə]:** *middəlmelləkə*, K 179a; **brug:** L 260; **stijl:** L 259; *stéél*, L 280; **stam:** *stām*, K 276.

SPANTOUW (VAN DE SPANZAAG)

(N 53, 8a; NI, 1a; Lemmens)

[Het touw dat zich aan de bovenkant van het „spanzaagraam” bevindt en waarmee men de „spanzaagarmen” en dus het „zaagblad” spant.] **spantouw:** I 57a, 79, K 102, 125a, 133a, 135, 137, 145a, 146, 151, 163, 171, 172, 174, 178*, 185, 188a, 193a, 194, 195, 214, 215, L 144, 147, 152, 181, 185, 189, 201, 225a; *spantōw*, K 183, L 257; *spántaow*, K 141; *spantaw*, L 241, 244; *spántaw*, L 243; *spántáw*, L 207; *spántaaw*, K 198; *spántààw*, L 148; **spantouwetje:** *spántáwvkə*, L 207; **spanzaagtouw:** *spanzaochtow*, L 152; **spanningtouw:** K 214, 215; **trektouw:** K 182; **slagtouw:** *sláchtow*, K 218a; **touw:** K 143, 161, 173b, 174, 188a, 214, 215, L 180, 243; *táw*, L 200, 207, 260; **spankoord:** K 128, 147, 150, 151, 157, 174, 176, 188, 193a, 217, L 180b, 203b, 224a, 238; *spankóórt*, L 200a; *spànkóórt*, K 216; *spànkōēwər*, K 210; *spankoord*, K 216, van de spanzaag, Van Gompel (3) p. 42 (afb.); *spànkóórt*, spankoord, koord van een spanzaag, De Bont; **trekkoord:** K 157, 176; **wervelkoord (wurvelkoord?):** *wèürvəlkoort*, L 261; **wartelkoord:** L 261; **koord:** K 179a, 281, L 200, 259, 260, 280; *koəart*, K 204; *koəər*, I 221; *kōējr*, O 69a; *koor*, K 317; *kóór*, K 276, P 86; *kówər*, K 241, 241a; *kaowər*, P 149; *kaowr*, P 41a; *kaowr*, K 330; nr. 745: de koord van een zaag; ook: spankoord, spantouw, vlastouw, zaagtouw (zie afb. op p. 413), Vanherp; **spandraad:** I 57a, K 167, 169, 171, L 237, 260; *spandraot*, I 79, K 143, 172, 183, 184; **draad:** K 281; *draot*, K 186; **spansnoer:** K 172; **treksnoer:** K 157, 176; **spanzeel:** L 228, 255; *spanzejl*, L 205, 206; de typering bij de volgende benaming is onduidelijk; men zou kunnen denken aan „armzeel” ware het niet dat in dit dialect de h een duidelijk foneem is: **[herm]zeel:** L 200; **spanlijn:** L 180;

1.1.2.5.

pees: I 57, K 161, 167, 169, 174, 186, 197, 214, 215, L 148, 201; **péés,** K 188a; **spanner:** K 165, L 184, 187; **draaijer:** *drèjær*, L 187; **binde:** K 160.

SPANLAT (VAN DE SPANZAAG)

(N 53, 8b; NI, 1b; Lemmens)

[Het latje tussen het „spantouw” waarmee men, door het om te draaien, het touw kan spannen. Om te voorkomen dat het touw ontspant, zet men het latje met het uiteinde vast achter de „spanregel”.]

spanlat: I 57a, 79, K 133a, 163, 165, 174, 176, 194, 210, 214, 215, 216, 218, 241, 241a, L 180b, 189, 203b, 225a, 260, 262, O 69a; *spanlat*, lat dat tusschen de dubbele koord eener spanzaag zit en door omdraaien het blad der zaag spant en met het uiteinde achter den balk klemt, Corn.; *spánlát*, K 330; nr. 1240: spanlat van een spanzaag; ook spanlatje; zie de afb. bij „pinzaag” (nr. 995), Vanherp; **spanlatje:** K 188a, L 152; *spánlátjə*, K 198; *spanletjə*, K 183; *spanlètjə*, K 214, L 237, 279; *spanlattəkə*, I 221; *spánláltəkə*, K 330; nr. 1240: spanlat van een spanzaag; zie de afb. bij „pinzaag”: (nr. 995), Vanherp; **opspanlatje:** *opspanlattəkə*, K 281; **spanninglat:** K 214, 215; **latje:** *lattəkə*, K 204, 281, 317; *lattəkan*, O 69a; *la?jə*, K 317; *lètjə*, L 261; **spanstok:** K 193a, P 86; *spánstók*, P 41a; **slagstok:** *slächstók*, K 218a; **stokje:** K 146; **spanstek:** K 217, L 228, 259, 280; *spanstèk*, K 214, 215; *spansték*, L 257; **spanstekje:** *spanstèkskə*, K 217; **stek:** K 188a; **spanstaakje:** *spánstákskə*, P 149; **spanpin:** K 171; **spanhout:** K 137, 145a, 151, 161, 183, 185, 195; **spanhoutje:** I 57, K 102, 128, 167, 169, L 144, 152, 181, 237, 255, 262; *spanhawtjə*, L 201, 205, 206; *spánhawtjə*, L 243; *spánháwtjə*, L 207; *spanhəwtjə*, L 238; **keerhout:** L 200; **woelhout:** *wōēlowt*, K 186; **woelhoutje:** K 125a; **hout:** K 143; **spanknoppel:** K 183; **knippel:** *knippəl*, K 174; **spankluppel:** L 244; **kluppel:** K 163; **spanklippel:** *spanklippel*, K 216, van de spanzaag, Van Gompel (3) p. 42 (afb.); *spánklippəl*, spanklippel, latje, dat tusschen de dubbele koord zit, door omdraaien de zaag spant en met het ene uiteinde achter de balk vastzit (zie de afb. s.v. *tōērzaoch*), De Bont; **spanklippeltje:** K 143; **draaiklippel:** *drèèjklippəl*, L 241; **klippel:** K 141, L 180; *klippəl*, K 174; **klippeltje:** K 146, 173b, 188; *klippəltjə*, K 216; *klippəlkə*, K 179a, L 200, 260, 261; **spanregelaar:** L 185; **spanblok:** L 187; **span:** K 174, 188; **spaan:** *spaoon*, K 174; **spanner:** K 145a, 147, 150, 151, 197, L 148, 153; *spānnær*, K 276; *spandær*, K 174; *spāndær*, L 207; *spaan-dær*, L 237; **zaagspanner:** *zaachspannær*, L 200a; **opspanner:** L 238; *opspandær*, K 161; **opzetter:** *òpsèttær*, K 141; **houwer:** K 160; **klepper:** K 161; **wind:** *wien*, L 187; **wartel:** I 79;

wervel (wurvel?): *wèürvəl*, L 261; **knavel:** *knaoval*, K 151; **knevel:** *kneejvəl*, K 184; **hevel:** *heevəl*, K 172; **strekeltje:** *straekəlkə*, L 184; **mannetje:** *ménnəkə*, K 141; **lummel:** K 185; **lummeltje:** K 174; de volgende opgave leverde problemen op wat betreft de typering: **[miltje]:** K 172; het volgende woordtype is merkwaardig (naar de vorm zou het passen bij het lemma „spantouw (...):” **snaar:** *snaar*, spanlatje eener zaag (Boechout), Corn.

STELKNOPPEN (VAN DE SPANZAAG)

(N 53, 8d; NI, 1d; Lemmens)

[De knoppen waartussen het „zaagblad” van de „spanzaag” bevestigd is en die aan weerszijden door gaten in de „spanzaagarmen” bevestigd zitten. Volgens Quickenborne p. 44, zit er aan het uiteinde van een knop „een gleufje waartussen het zaagblad bevestigd is”. Twee vragen vroegen expliciet naar het soort knoppen waarmee men het zaagblad ook kan verstellen (N 53, 8d; Lemmens); dit voornamelijk om langs gebogen lijnen te kunnen zagen (zie lemma „spanzaag (...)”, woordtype „draaizaag” e.d.). Bij sommige enkelvoudige opgaven valt misschien te denken aan één van de knoppen die tot handvat is uitgewerkt (zie Theuwissen p. 275, afb. 186A). Met „zaag[spien]” is misschien het meervoud „zaagspieën” bedoeld en met „skèr” het type „schaar” (Van Dale s.v. „schaar” (II, 6): naam voor verschillende zaken om iets vast te zetten (...) (gew.), spie).]

stelknoppen: K 137, 214, 215; *stelknoppə*, K 151; *stélknòppə*, L 279; **zaagknoppen:** *zaachknoppə*, L 200a; *zaochknòppə*, L 152; **draaiknoppen:** K 147, L 262; **splitknoppen:** L 259, 280; **knoppen:** K 146, 214; *knòppə*, P 41a; enkelvoud: *knòp*, L 237; **knopjes:** *knòpkəs*, L 237; **zaagknoppen:** *zoochkoppə* (of/en: *zowch-?*), L 201; **bladknoppen:** K 172; **koppen:** *koppə*, K 188a; **zaagtoppen:** P 86; **toppen:** O 69a; *toppə*, I 221, K 317; *tòppə*, L 207, P 149; enkelvoud: *top*, pin, waardoor het blad van de zaag aan den arm gehecht is, Corn.; **tappen:** *tappə*, K 317; de volgende opgaven zijn enkelvoud: *tap*, bij timmerl.; tap van de zaag, houten appel die in de armen der zaag steekt, Corn. Vervl.A.; *táp*, K 330; nr. 1338: handgreep; zie de omschrijving van Corn. Vervl.A. s.v. „tap”; ook: zaagtop, top, handvat (zie de afb. van de „pinzaag” op p. 413), Vanherp; **stelhoutjes:** *stéldwtjəs*, K 210; **spanzaagbouten:** *spanzaochbowtə*, K 184; **zaagbouten:** K 167, 169, 281; *zaogbowtə*, K 204; **zaagboutjes:** K 188a, L 180; **zagebouten:** I 79, L 152; **spanbouten:** K 151, 214, 215; **opspanbouten:** enk.: *òpspanbowt*, K 141; **trekbouten:** enk.: *tréGbowt*, K 141; **bouten:** K 193a; enk.: *bout*, bij timmerl.; bout van de zaag, ijzeren appel die in de armen der zaag steekt; is de appel

van hout, dan heet hij tap of top, Corn. Vervl.A.; **boutjes**: K 178*; het is niet zeker dat de volgende opgaven onder dit woordtype thuishoren: *bõtjas*, K 241, 241a; *bõtšjas*, K 276; **stelnippels**: K 198; **spannippels**: K 198; **nippels**: K 128; **bladhouders**: K 145a, 157, 176; **zaaghouders**: K 185; **zaaghouwers**: I 57a, 79; **zaaghouwertjes**: enk.: *zaoghowærtjə*, I 57; **slaghouwers**: enk.: *slächhowər*, K 218a; **houwers**: L 244; **stelpinnen**: L 205, 206; **zaaghouwpinnen**: *zaoghaawpinnə*, K 143; **pinnen**: K 102, 160; *pinnə*, L 200, 260; **zaagpennen**: L 228; **splipennen**: K 141; *splipennə*, K 174; **splispennen**: L 180; **pennen**: L 260; *pennə*, K 174, 188a; **spanijzers**: L 237; **spanschroeven**: K 124a, 151; *spānschröëvvə*, K 216; enk.: *spanschröëf*, K 195; **trekklemmen**: L 180b; **klemmen**: L 148; **verstelkrukken**: L 187; **krukken**: L 147, 185; **draaibeugels**: K 194; **trekstaanders**: *trékstòndərs*, K 183; **klosjes**: *klöskəs*, L 238; **hulzen**: K 143; **druiven**: enk.: *dröf*, K 183; **handvatten**: *hanftattə*, L 257; enk.: *antvat*, K 174; **luiरिकेन**: enk.: *laojəriëk*, K 330; nr. 832: zie luiaard (zie de afb. van de „pinzaag” op p. 413), Vanherp; **luiaards**: enk.: *laojət*, K 330; nr. 831: schertsende benaming voor de bovenste top van een spanzaag (omdat de hand daartegen rust); ook: luiरिकेन, bovenste zaagtap, bovenste top (zie de afb. van de „pinzaag” op p. 413), Vanherp; **zaagspanners**: *zaochspannərs*, K 163; **spanners**: K 133a, 186; **bladtrekkers**: K 157, 176; **trekkers**: K 171; **draaiers**: *draojərs*, K 217; **regelaars**: *reejgaléərs*, K 165; het volgende type komt ook voor bij het lemma „spanlat (van de spanzaag)”: **wervels (wurvels?)**: *wörvəls*, K 185; de typing van de volgende opgaven leverde problemen op: **zaag[spien]**: *zaachspien*, K 150; **[skèr]**: *skèr* (?), L 207.

ZAGEN MET EEN SOORT SPANZAAG

(N 53, 22)

[Vraag N 53, 22 informeerde naar verschillende benamingen voor zaagbewerkingen, naargelang de soort zaag die wordt gebruikt. Vaak kan hetzelfde bedoeld worden als in het lemma „schulpen”. Zie het lemma „spanzaag (diverse soorten)”.]

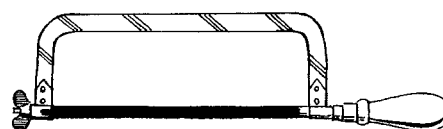
schulpen/scholpen: *schulləpə*, L 257; *schölləpə*, L 243; **schurpen/schorpen**: *schurpə*, K 174; *skurpən*, O 69a; *schörpən*, K 241, 241a, 281; *schörpə*, I 221; *schörrəpə*, K 276; **afschurpen/afschorpen**: *afschörrəpən*, afschörpen, bij timmerl.; met de schorpzaag afzagen, de' kant van 'en plank afschörpen, zie schörpen, Corn. Vervl.; **doorschurpen/doorschorpen**: *deurschörrəpən*, deurschörpen, bij timmerl.; met de schörpzaag doorzagen, 'en plank deurschörpen, zie schörpen, Corn. Vervl.; **scherpen**: K 214, 215, P 86; *sjərpə*, P 149; **toeren**: *tōərə*, K 210, L

243; **uittoeren**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[uit]toera*, K 317.

METAALBEUGELZAAG

(N 53, 10)

[Een zaag voor het zagen van metaal waarvan het zaagblad in een beugel gespannen is. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1991-1992 (lemma met dezelfde naam).]

Afb. 37: Metaalbeugelzaag

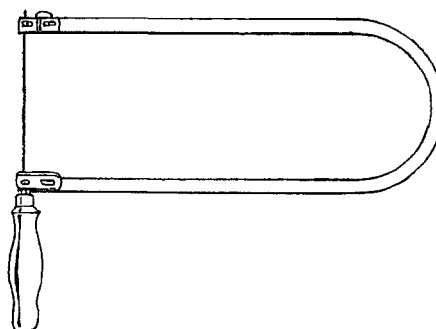
ijzerzaag: K 214, 215, 281, 292, L 200, 237, 259, P 86; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *aoəzər[zaag]*, I 221; *əjzərzàäch*, L 243; *ééəzərzàwəch*, P 149; *ééəzərzàäch*, P 41a; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[ijzer]zaoch*, K 146, 147, 174, 188a, 204, L 257, 280; *əjzərzaoch*, L 200a, 207; *ééəzərzaoch*, L 279; *èèəzərzaoch*, K 210; *ajzərzaoch*, K 241, 241a; *ààəzərzaoch*, K 276; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[ijzer]zowch*, K 317; *aajzərzowch*, O 69a; *ààəzərzàäch*, K 330; nr. 625: ijzerzaag; ook metaalzaag, Vanherp.

FIGUURZAAG

(N 53, 11)

[Zaag, waarvan het zeer smalle zaagblad in een beugel gespannen is en die wordt gebruikt om fijne vormen in licht plaatmateriaal, zoals triplex, uit te zagen.]

figuurzaag: I 221, K 214, 215, 281, L 200, 237, 259, P 86; *fiëgüürzàäch*, L 243; *fiëgüürzàäch*, P 41a; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[figuur]zaoch*, K 146, 147, 188a, 204, L

Afb. 38: Figuurzaag

1.1.2.5.

280; *fieguurzaoch*, K 174; *fiëgujrzaoch*, L 207; *figuurzaoch*, L 257; *fieguurzwowch*, K 317; *fiëgéú(w)rzáách*, K 330; nr. 479: figuurzaag; ook: boogzaag(je), Vanherp; **figuurzaagje**: *fiëgüürzachska*, K 241, 241a; **boogzaag**: *baowchsáách*, K 330; nr. 230: figuurzaag; voor licht uitzaagwerk in triplex, Vanherp; **boogzaag-je**: *bóóchsággaskə*, K 276; *boochsochskən*, O 69a; *boochsowchskən*, O 69a; **coupeerzaag**: *köëpeerzaoch*, L 279; **triplexzaag**: *trieplek-sowch*, K 317; het volgende woordtype komt ook voor in de lemmata „spanzaag (...)” en „schrobzaag/sleutelgatzaag”: **toerzaag**: K 292.

HANDZAAG (ALGEMEEN)

(N 53, 1c)

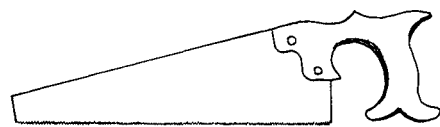
[Zaag voorzien van een handvat en een breed blad. Vraag N 53, 1c informeerde naar een zaag die, in tegenstelling tot de „spanzaag”, niet opgespannen wordt.]

handzaag: K 214, 215, L 259; *hantsàäch*, L 243; *hantsaoch*, K 146, 147, L 280; *hààntsaoch*, K 210; *ääntsaoch*, K 174; *ántsaách*, K 330; nr. 576: algemene benaming voor zagen die niet opgespannen worden; ook: oorzaag, Vanherp; *handzaag*, zaag met breed blad en van een handvat voorzien; de Sint-Jozefzaag is een handzaag, Corn.; **zaag**: *zaoch*, K 188a; de volgende woordtypen zijn waarschijnlijk specifieke benamingen (zie het lemma „schrobzaag/sleutelgatzaag”): **schrobzaag**: *schröëpsaoch*, K 210; **steekzaag**: *stéék-saoch*, K 276.

HANDZAAG (SINT-JOZEFZAAG)

(N 53, 2; v.d. Watering)

[Het bekendste type handzaag met handvat en schuin toelopend blad dat voor allerlei zaagwerk gebruikt wordt.]

Afb. 39: Handzaag

handzaag: K 214, 215, L 200, 237; *hantsàäch*, L 243; *hantsaoch*, K 147, 188a, L 200a, 244, 257, 279; *hàntsaoch*, L 207; *hààntsaoch*, K 210; *antsaach*, I 79; *ääntsaoch*, K 174; gewone - *hantsaoch*, K 146; rechte - L 259; *hantsaoch*, L 280; **sint-jozefzaag**: K 204, 281, 292, P 86; *siëntjaowzéfésáách*, P 41a; *sintzjóówzáfésààwach*, P 149; *sinjóózáfésaoch*, K 241, 241a; *sīn(j)tsjójó-zéfésaoch*, K 276; *siëntsjaowzéfésáách*, K 330; nr. 1205: handzaag; ook: jefzaag, Sint-Jozefszaag,

kortzaag, Vanherp; **sint-jozefszaag**: I 269; *sint-jozefszaag*, bij timmerl.; soort van handzaag met een breed blad, Corn. Vervl.; **jefzaag**: K 281, P 86; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zjef[zaag]*, I 221; *sjefsowch*, K 317, O 69a; *zjéfésáách*, K 330; nr. 673: handzaag; ook: grote handzaag, Sint-Jozef(s)zaag, kortzaag, afkortzaag, trekzaag (met afb.), Vanherp; **jef**: K 204; met de volgende benaming wordt een handzaag met een speciale functie bedoeld: **kortzaag**: *kut-sáách*, K 330; nr. 757: handzaag, een grote handzaag, gewoonlijk een Sint-Jozefzaag om het hout af te korten; ook: Sint-Jozef(s)zaag, grote handzaag, afkortzaag, Vanherp; de volgende benaming is waarschijnlijk spottend bedoeld: **snurkijzer**: *snörrákéjzər*, L 200a.

HANDVAT (VAN DE HANDZAAG)

(N 53, 2a; v.d. Watering)

[De houten greep van de „handzaag (Sint-Jozefzaag)”.]

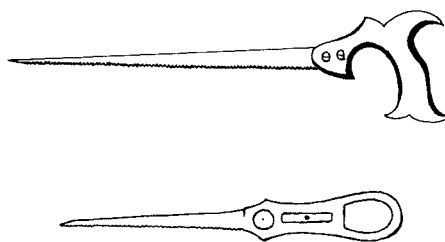
handvat: K 146, 147, 204, 214, 215, 281, 317, L 200, 237, 243, 259, 280, P 86; *hantfat*, L 200a, 244, 279; *hàntfät*, L 207, P 41a; *haantfat*, K 147; *hààntfät*, K 210; *hääntfät*, K 276; *antfat*, I 79; *àntfät*, P 149; *ääntfat*, K 174; **zaaghandvat**: L 200; **handsvat**: *haantsfat*, K 188a; **handgreep**: L 279; *antgreep*, I 221; **handhaaf**: *anteef*, O 69a; *ántééjff*, K 330; nr. 572: handvat, oor (VD); ook: greep, handgreep, Vanherp; **hand**: *hant*, K 241, 241a; open - *hant*, L 257.

SCHROBZAAG/SLEUTELGATZAAG

(N 53, 4; N 53, 5; v.d. Watering)

[Zaag met smal, spits toelopend blad die wordt gebruikt om midden in hout en langs gebogen lijnen te zagen, bijv. figuren en sleutelgaten. Soms wordt er voor sleutelgaten eenzelfde soort zaag, maar kleiner en met een ander handvat gebruikt; hiernaar informeerde vraag N 53, 5. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1795, lemma „schrobzaag”.]

Het volgende type is afkomstig uit N 53, 5 (K 174, 281; L 279), v.d. Watering en N 53, 4 (K 174; L 279 en de rest) en monografisch mate-

Afb. 40: Schrobzaag en sleutelgatzaag

riaal (Corn. Vervl.): **schrobzaag**: K 214, 215, L 237, 259; *sropsaach*, I 79; *schröpsaach*, K 281; *schropsaach*, K 146, 147, 174, 188a, L 243, 257, 280; *schröpsaach*, K 276; *skröpsaach*, L 200a, 207, 279; kleine - *skröpsaach*, L 279; *schroëbzaag*, schrobzaag, bij timmerl. enz.; smalle zaag met eene handhaaf, om gaten in hout te zagen, niet te verwarren met de *schörpzaag*, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 4 (K 241, 241a) en N 53, 5 (K 241, 241a; L 279): **schrobzaagje**: *schröpsachskə*, K 241, 241a; *skröpsaachskə*, L 279; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 5 (L 279), N 53, 4 (L 279 en de rest) en monografisch materiaal (De Bont): **schrobbelzaag**: L 200; *schröbbəlzàäch*, L 243; *skröbbəlzaoch*, L 279; kleine - *skröbbəlzaoch*, L 279; *schröbbəlzaoch*, schrobbelzaag, schrobzaag, De Bont; **schrobbelzaagje**: *schröbbəlzaochskə(n)*, schrobbelzaag(ske), schrobzaag, De Bont; het volgende type is afkomstig uit N 53, 5 (K 204, 292, 317), N 53, 4 (K 204, 292, 317 en de rest) en monografisch materiaal (Vanherp): **steekzaag**: I 221, 269, K 292, P 86; *stáájksààwəch*, P 149; *staeksaach*, K 204; *steeksowch*, O 69a; *staeksowch*, K 317; kleine - *staeksowch*, K 317; *stééjksáäch*, K 330; nr. 1282: steekzaag; ook: schrobzaag, oorzaag, gatzaag, bomzaag, diefzaag, Vanherp; **oorzaag**: *oorzaag*, bij timmerl.; schrobzaag, Corn.; zie i.v.m. het volgende type het lemma „kapzaag/toffelzaag”: **roffelzaag**: *röëffəlzaoch*, roffelzaag, spits toelopen zaagje met houten handvat, De Bont; zie i.v.m. het volgende type (uit N 53, 4) het lemma „kapzaag/toffelzaag”: **toffelzaag**: *toffəlzaoch*, K 174; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 4 en v.d. Watering: vgl. i.v.m. het volgende woordtype de lemmata „spanzaag (...)” en „figuurzaag”: **toerzaag**: *toerzaoch*, L 244; *tursaach*, K 210; **puntzaag**: *pūntsáäch*, P 41a; **halmplankzaag**: L 259; *halmplanksaach*, L 280; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 5 en v.d. Watering: **sleutelgatzaag**: L 259; *slöttəlgatsàäch*, L 243; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*sleutelgat*]saach, K 147, 174, 188a, L 280; **sleutelgatzaagje**: L 200; *sluttəlgatsachskə*, L 244; **sleutelzaag**: *sléútləzaoch*, L 200a; *sléújtləzaoch*, L 257; *sluttəlzaoch*, L 207; *slöttəlzaoch*, L 243; **sleutelzaagje**: *sléújtləzaochjə*, I 79; *sluttəlzaochjə*, L 237; *sléútləzaochskə*, K 146, 147, 174; *sléútləzəggəskə*, K 276; **boorzaagje**: *boorzaachskə*, K 214, 215; de volgende opgave leverde problemen op voor de typering: [**réél**]: P 149.

ZAGEN MET EEN SCHROBZAAG

(N 53, 22)

[Vraag N 53, 22 informeerde naar verschillende benamingen voor zaagbewerkingen, naargelang de soort zaag die wordt gebruikt. Zie het lemma „schrobzaag/sleutelgatzaag”.]

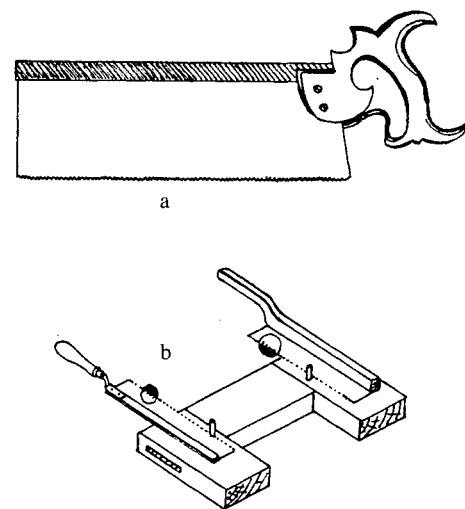
schrobben: K 214, 215, L 279; *schrobbə*, K 174; *schröbbə*, L 243; *schröbbən*, K 241, 241a; *schroëben/schrobben*, bij timmerl.; met de schrobzaag zagen, eene ronde opening in eene plank schrobben, Corn. Vervl.; **schrobbelem**: L 237; *skröbbələ*, L 279; **uitzagen**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*uit*]zowgə, K 317.

KAPZAAG/TOFFELZAAG

(N 53, 3a; N 53, 3c; v.d. Watering)

[Handzaag met dun, rechthoekig, fijn getand zaagblad waarvan de bovenzijde versterkt is met een ijzeren strip („zaaglade”); deze zaag dient voor fijn timmerwerk. De tekening bij vraag N 53, 3a toonde een zaag met traditionele handgreep, die bij N 53, 3c één met een beitelhandgreep. Bij de laatste ligt volgens sommige auteurs het handvat niet in het verlengde van het zaagblad; daardoor is deze zaag geschikt voor het nauwkeurig langs een oppervlak afzagen van uitstekende delen (Corn. Vervl.; Van Keirsbilck; Quickenborne). Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1794, lemma „kapzaag/toffelzaag”. Vgl. verder de lemmata „verstek”, „verstekken” en „verstekbak”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 3c (L 237, 243, 257) en N 53, 3a (L 243, 257 en

Afb. 41: Kapzaag/toffelzaag
(b. naar Quickenborne)

1.1.2.5.

de rest): **kapzaag**: L 237, 259, P 86; *kapsaach*, L 200a; *kapsààch*, L 243; *kapsaach*, K 146, 147, 174, L 243, 257, 280; *kapsowch*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 3c: **kapzaagje**: *kapsaachskə*, L 279; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 3a en monografisch materiaal (Vanherp): **rugzaag**: I 221, 269, K 281, 292, P 86; *ruchsaoch*, K 174, 204, 276; *rüüchsowch*, O 69a; *rüüchsáäch*, P 41a; *rüüchsáäch*, K 330; nr. 1125: kapzaag, zie toffelzaag, (met afb.), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 3c (K 174, 210; L 207, 257, 279), N 53, 3a en v.d. Watering (K 174; L 207, 257, 279 en de rest) en monografisch materiaal (Vanherp): **toffelzaag**: L 200, 259; *toffälzaach*, I 79; *taffälzaach*, L 237; *toffälzàäch*, L 243; *toffälzaoch*, K 174, L 244, 257, 279; *töffälzaoch*, L 207; *tóffälzaoch*, K 210; *taffälzaoch*, L 280; kleine - *toffälzaoch*, L 279; *töffälzáäch*, K 330; nr. 1360: toffelzaag; zwaluwstaarten worden soms ingezaagd met een toffelzaag; ook: rugzaag, kapzaag (met afb.), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 3a en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **roffelzaag**: *róffälzaoch*, K 241, 241a; *roëfelzaag*, bij timmerl.; kleine zaag, met handvat, dienende om pinnen af te zagen, voor zoo ver zij in eene vergering vastgeslagen zijnde, daar buiten steken, Fr. scie à chevilles, Corn. Vervl.; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 3c: **roffelaar**: *röëffäléjr*, K 292; het is de vraag of met de volgende twee woordtypen hetzelfde bedoeld wordt als waarover het in dit lemma gaat (zie Van Keirsbilck s.v. „troffelzaag”, sch. 343): **truweelzaag**: *truuwieälzowch*, K 317; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 3a: **troffelzaag**: L 200; **korte handzaag**: K 214, 215; het volgende type is afkomstig uit N 53, 3c en monografisch materiaal (Vanherp): **handzaagje**: *antsochskən*, O 69a; *ántsochskə*, K 330; nr. 577: (fijn) toffelzaagje; voor cavaljeren; ook: (kleine) toffelzaag, fijnzaag, redderzaag, meubelmakeraffelzaagje, klein handzaagje (met afb.), Vanherp; het is de vraag of het volgende woordtype (toegift uit N 53, 3b) hier thuishoort (vgl. het lemma „schrobzaag/sleutelgatzaag”): **schrobbeelzaag**: *schrobbeälzaoch*, K 147; de volgende opgave uit N 53, 3a leverde problemen op voor de typering (merknaam?; vgl. Weijs p. 145, afb. van diverse soorten „Foxmessen”): **[foks]**: K 317; de volgende benamingen zeggen iets over het soort zaagwerk dat men ermee doet: de volgende drie typen zijn afkomstig uit N 53, 3a: **voegzaag**: *vöëchsaoch*, K 241, 241a; **borstzaag**: *burstsaoch*, K 210; **arasementzaag**: *razjimánt-sääwach*, P 149; de volgende zes typen zijn afkomstig uit N 53, 3c: **arasementzaagje**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *razzəment[zaagje]*, P 86; **gemoetzaag**: K 281; **mou-lurezaag**: I 269; **kantzaag**: *kääntsaoch*, K 276;

kantzaagje: *kääntzággəskə*, K 276; het volgende type is raadselachtig: **verstelzaag**: fijne - I 221; het volgende type is afkomstig uit N 53, 3a (K 188a) en N 53, 3c (K 188a; L 259, 280): **verstekzaag**: L 259; *vərsteksaoch*, K 188a, L 280; **stekzaag**: *stekzaag*, bij timmerl.; kleine zaag met houten handvat en dienende om houten stekken af te zagen, ook *roëfelzaag*, Corn. Vervl.A.; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 3c: **fineerzaag**: L 200; *fiëneerzàäch*, L 243; *fiënéjrzáäch*, P 41a; *fiëneerzaoch*, L 200a; *fiënaerzaoch*, K 204; **fineerzaagje**: *fiëneerzachskə*, K 241, 241a; **zaag voor plakhout**: zonder fonetische documentatie van het 3e lid: *zaoch vur [plakhout]*, K 204; **radiozaagje**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[radio]zaochskə*, K 174.

ZAAGLADE

(N 53, 3b; v.d. Watering)

[De ijzeren strip die aan de bovenzijde van het zaagblad van de „kapzaag/toffelzaag” is bevestigd ter versterking van het zaagblad; dit is van belang om zuiver rechte zaagsneden te kunnen maken, volgens Handboek Gereedschap (p. 83).]

kap: I 79, K 317, L 200, 237; *kàp*, L 207; **rug**: I 221, K 188a, 204, 281, 291, P 86; *ruch*, K 241, 241a, 276, L 200a, 257, 279; *rüüch*, P 41a; *rüüch*, K 330; nr. 1119: rug, kap van een zaag; „aan toffelzagen en handzaagskes is er 'ne rug voor het blad recht te houden en voor dat het blad niet zou zwikken”; ook: schede, ijzeren strook (zie afb. „rugzaag” of „kapzaag” op p. 462), Vanherp; **brug**: *bruch*, L 244; **rand**: *ràant*, K 210; **plaat**: *plaat*, K 210; **snaad**: L 259; *snaot*, L 280; **zaagbeugeltje**: L 200.

ZAGEN MET EEN KAPZAAG/TOFFELZAAG

(N 53, 22)

[Vraag N 53, 22 informeerde naar verschillende benamingen voor zaagbewerkingen, naargelang de soort zaag die wordt gebruikt. Zie het lemma „kapzaag/toffelzaag”.]

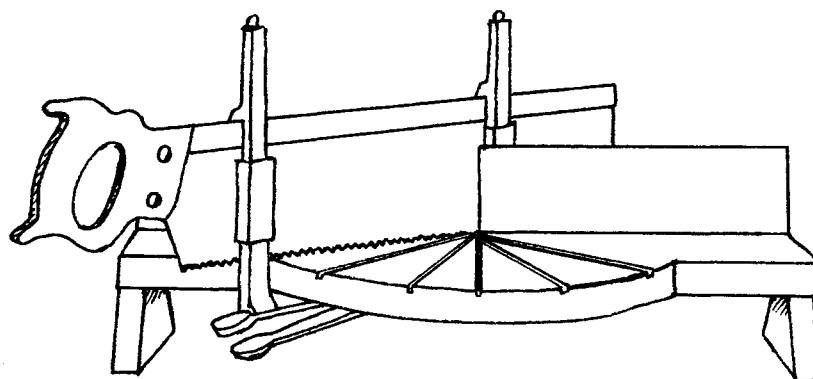
roffelen: *roëfelen*, bij timmerl.; met de roefelzaag bewerken, Corn. Vervl.; **voegen**: *voega*, K 317.

VERSTEKZAAGMACHINE

(N 53, 12)

[Zaag die gemonteerd is in een ijzeren constructie met geleiders en in verschillende hoekstanden geplaatst kan worden. Ze dient om „verstekken” te zagen.]

verstekzaagmachine: L 259; **verstekzaagmachien**: *vərsteksaochmäsjiën*, L 280; **verstek-**

Afb. 42: Verstekzaagmachine

zaagmachientje: *vərstəksaochməsientjə*, L 207; **verstekzaag/versteekzaag:** type verstekzaag: I 221, 269, K 214, 215, 281, 292, L 200, 237; type versteekzaag: P 86; *vərstéksáách*, P 41a; *vərstək-sààch*, L 243; *vərstáájksààwəch*, P 149; *vərstek-saoch*, K 146, 147, 204; *vərstéksaoch*, K 210, 241, 241a, 276, L 257; *vərstéksaoch*, K 174; *vərsteksowch*, K 317, O 69a; - in verstekbak *vərsteksaoch*, K 188a; verstelbare - *vərstéksaoch*, L 279; *vərstéksáách*, K 330; nr. 1445: verstekzaag; ook: Amerikaanse verstekzaag, verstelbare verstekzaag, (met afb.), Vanherp.

-2.1.5.2. Zaagmachines (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

ZAAGMACHINE

(53, 15)

[In het algemeen, een machine waarmee men kan zagen. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1992, lemma „zaagmachine”.]

zaagmachine: K 188a, 214, 215, L 200, 237, 259, P 86; **zaagmachien:** K 281, 292; *zaoch-məsjiēn*, K 204; *zowch-məsjiēn*, K 317; *zowch-məsjiēn*, O 69a; *zaochmàsjiēn*, K 276; *zaoch-məsjiēn*, I 221; *zaochməsjiēn*, K 174, L 280; *zaochməs(j)ien*, L 279; *zààchmàsjiēn*, L 243; *zaochmàsjiēn*, K 241, 241a, L 257; *záách-məsjiēn*, P 41a; *zààwəchməsjin*, P 149; *zaoch-məsien*, K 146; *zaochmàsien*, L 207; *zaoch-məsien*, K 147; *zááchmàsjeejn*, K 330; nr. 1542: zaagmachine; ook: werkhuiszaag, zaag, Vanherp; **zaag:** *záách*, K 330; nr. 1537: zaagmachine; ook: zaagmachien, werkhuiszaag, Vanherp.

LINTZAAGMACHINE

(N 47, 14; N 50, 69; N 50, 70; N 53, 16; v.d. Watering)

[Machinale zaag met een smal, lintvormig blad zonder einde dat aan één zijde is getand en als een riem over meestal twee, soms drie wielen loopt (volgens Handboek Gereedschap, p. 101, is de driewielige uitvoering vooral in gebruik bij doe-het-zelvers). Vroeger werd het lintzaagblad met de hand of voet in beweging gebracht, tegenwoordig gebeurt dat elektrisch. Het te zagen materiaal wordt tegen het draaiende blad aangedrukt. Deze zaag dient vooral voor het zagen langs gebogen lijnen. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1992, lemma „lintzaagmachine”.]

lintzaagmachien: *lėjntsaochməs(j)ien*, L 279; **zaagmachien:** *zááchmàsjeejn*, K 330; nr. 1543: lintzaag; ook: lintzaagmachine, houtlintzaag, Vanherp; **lintzaag:** I 221, K 281, L 158, 203, 237, 259, P 86; *lintsaach*, I 79, L 200; *lintsààch*, L 243; *liēntsáách*, P 41a; *lintsaoch*, K 146, 147, 157a, 165, 176, 204, L 177, 180, 200, 200a, 207, 244, 257; *lientsaoch*, K 174, 188a; *lentsaoch*, K 147; *lėjntsaoch*, K 210, 241, 241a; *lējēntsaoch*, K 276; *lejntsaoch*, L 280; *lėjntsaoch*, L 279; *lint-zowch*, K 317; *liēnsowch*, O 69a; *liēntsáách*, K 330; nr. 813: lintzaag; ook: lintzaagmachine, zaag, Vanherp; **bandzaag:** K 157a, 176, L 263; *bàntsààwəch*, P 149; *bantsōēch*, bandzaag = lintzaag, Goemans; *bandzaag*, bij timmerl.; zaag, die zowel met de hand als met den voet in beweging kan gebracht worden en waarmede men het hout tot op omtrent 22 cm dikte kan zagen, Fr. scie à ruban; het zaagblad loopt onder en boven over raderen; het is dus zonder eind en kan bij de beweging onophoudelijk doorzagen, Corn. Vervl.; de volgende benaming zegt iets over het gebruik: **kortzaag:** *kurtsaoch*, K 210; **zaag:** *záách*, K 330; nr. 1538: lintzaag; ook: lintzaagmachine, lintzaagmachien, zaagmachien,

1.1.2.5.

houtlintzaag, Vanherp; de volgende (uit N 50, 69 en 70) typeringen zijn onzeker: **herzaagmachien** (?): *hèrzaochmäsšēn*, L 207; **herzaag** (?): *hèrzaach*, K 165; *hèrzaoch*, K 165.

[ONDERDELEN VAN DE LINTZAAGMACHINE

Vraag N 53, 16 informeerde behalve naar benamingen voor de lintzaagmachine ook naar die van onderdelen hiervan, echter zonder specifieke aanwijzingen. Het is daarom niet altijd duidelijk wat er met de opgaven wordt bedoeld. Zie Handboek Gereedschap (p. 101-103) en Scott en Aalders (p. 108).

I. LINTZAAGBLAD: **lintzaagblad**: L 257; **zaagblad**: K 317, P 41a; **blad**: I 221, K 174, 204, 317, L 259, 280; **lint**: I 221;

II. ZAAGLINTSPANNER: **zaagspanner**: L 200; **spanner**: K 174;

III. WIELBORSTELS: **wielborstels**: L 200;

IV. LOOPWIELEN: **zaagwiel**: P 41a; **wiel(en)**: I 221, K 174, 204, 241, 241a, 317, L 200, P 149; enk.: *weejl*, K 330; nr. 1519: zaagwiel; „op de wielen van een lintzaag leggen ze caoutchouc voor de tanden niet te abumeren; ook: lintzaagwiel, Vanherp;

V. VLIEGWIEL: **vliegwiel**: K 174;

VI. BESCHERMENDE KAP: **beschermkast**: K 317; **kas**: K 317; **afschermwielen**: I 221;

VII. ZAAGTAFEL: **tafel**: K 241, 241a, 317;

VIII. GELEIDER: **geleider**: I 221; **zaaggeleider**: K 174, L 200; **guide (fr.)**: P 149;

IX. AANDRIJFAS: **zaagas**: K 147; **spil**: K 174;

X. NIET GEIDENTIFICEERDE ONDERDELEN: misschien worden met de volgende benaming drijfriemen bedoeld: **banden**: L 259, 280; misschien wordt met de volgende benaming een blok met gleuf in het vlak van de „zaagtafel” bedoeld, waarin het „lintzaagblad” loopt (K 174: „blok waar de zaag in loopt”): **blok**: K 174; misschien worden met de drie volgende benamingen onderdelen bedoeld die door hun gewicht het „lintzaagblad” gespannen houden: **gewicht**: L 259, 280; **tegengewicht**: P 149; **contergewicht**: K 204; het is niet duidelijk wat met de volgende benamingen bedoeld kan zijn: **karkas**: P 149; **buitenstel**: K 241, 241a; **verstelblokken**: K 204; **vork**: L 259, 280; **beugel**: K 174.]

CIRKELZAAGMACHINE

(N 47, 14; N 50, 69; N 53, 17; v.d. Watering)
[Machinale zaag met een cirkelvormig zaagblad dat meestal op een as onder het blad van een zaagtafel is gemonteerd. Het zaagblad steekt door een gleuf er gedeeltelijk boven uit. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1992, lemma „cirkelzaag”. Er zijn ook handcirkelzagen.]

cirkelzaagmachien: *sirkəlzaochmäs(j)ien*, L

279; **cirkelzaag**: K 214, 215, 292, L 200, 203, 237, 259; *sirkəlzaach*, I 79; *sīērəkəlzááčh*, P 41a; *sirrəkəlzááčh*, L 243; *sirkəlzáàwəch*, P 149; *sirkəlzaoch*, K 146, 147, 174, 188a, L 200a, 207, 244, 257, 280; *sirkəlzaoch* (of: *sérkəl-?*), K 210; *sirrəkəlzaoch*, K 276; *sirkəlzowch*, K 317; *sīērəkəlzowch*, O 69a; *sīērəkəlzááčh*, K 330; nr. 318: cirkelzaag; ook: cirkelzaagmachine, werkhuis-ronde zaag, ronde zaag, Vanherp; **schijfzaag**: *schajfsaoch*, K 241, 241a; **ronddaag**: *róntsaoch*, K 241, 241a; *ronzowch*, K 317; **ronde zaag**: I 221, K 281; *rondə zaoch*, K 204; *röěndə zaoch*, K 210; *ronnə zowch*, O 69a; *rònnə zöěch*, P 86; *ròndərónnə zááčh*, K 330; nr. 1111: cirkelzaag; ook: cirkelzaagmachine, werkhuis-ronde zaag, Vanherp.

[ONDERDELEN VAN DE CIRKELZAAGMACHINE

Vraag N 53, 17 informeerde behalve naar benamingen voor de cirkelzaagmachine ook naar die van onderdelen hiervan, echter zonder specifieke aanwijzingen. Het is daarom niet altijd duidelijk wat er met de opgaven wordt bedoeld. Zie Handboek Gereedschap p. 85 en 89 (handcirkelzaag en tafelicirkelzaag) en Scott en Aalders p. 71 en 106 (handbediende cirkelzaag en tafelzaagmachine).

I. ZAAGBLAD: **blad**: K 317, L 259, 280, P 149;

II. ZAAGTANDEN: **tanden**: K 317;

III. ASGAT: **asgat**: K 317; **kot**: K 317;

IV. AANDRIJFAS: **as**: K 241, 241a, P 149;

V. SPOUWMES: **spouwmes**: L 200, 279; **hanekam**: *áánakám*, K 330; nr. 578: het spouwmes van een cirkelzaag dat de vorm heeft van een hanekam; „achter de ronde zaag staat een hanekam voor de snee van de zaag open te houden”; ook spouwwig, Vanherp;

VI. BESCHERMKAP: **beveiliging**: L 200;

VII. GELEIDERS: **geleiders**: L 259, 280;

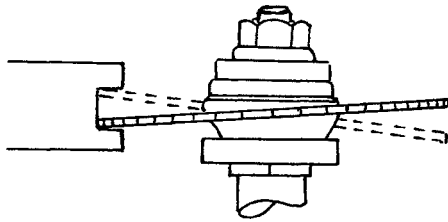
VIII. OVERIGE ONDERDELEN: **rolbank**: L 259, 280; **zaagklemmen**: L 200.]

SLINGERZAAGMACHINE

(N 53, 18)

[Cirkelzaagmachine waarbij aan beide zijden van het zaagblad een tapse slingerzaagring wordt gemonteerd. Het zaagblad is dus niet haaks op de as bevestigd, zodat het bij het zagen een slingerende beweging maakt. Daardoor wordt de „zaagsnede” breder dan de dikte van het zaagblad en is deze zaag geschikt voor het maken van groeven.]

slingerzaag: I 221, K 214, 215, 281, 292, L 200, 237, 259, P 86; *sliēngərzáčh*, P 41a; *slingərzáčh*, L 243; *slingərzààwəch*, P 149; *slingərzəoch*, K 146, 147, 204, 241, 241a, L 200a, 207,

Afb. 43: Slingerzaagmachine (naar Popelier)

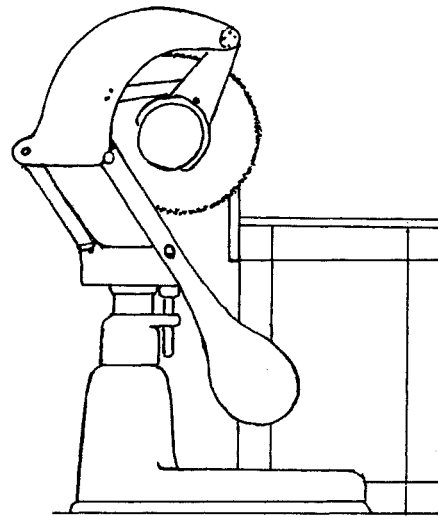
257, 280; *slingərzaoch* (of: *sléngər-?*), K 210; *sliəngərzaoch*, K 174, 188a; *slīəngərzwōch*, O 69a; *slinnərzwōch*, K 317; *slīəngərzáách*, K 330; nr. 1218: „een slingerzaag wordt uit den haak op den as gezet voor een breder snee te hebben om daar rainuren mee te zagen”; ook: de slingerende afkortzaag, Vanherp; **groevenzaag**: *groevəzwōch*, K 317; het is de vraag of het volgende woordtype hier thuishoort (zie het lemma „spanzaag (...)\”): **bosduivel**: *bòzdujvəl*, L 207.

MECHANISCHE ZAAG

(N 53, 19)

[Vraag N 53, 19 informeerde naar „een heen en weer gaande mechanische zaag (pendelzaag?)”. Deze was gebaseerd op Vanherp die s.v. „ronde zaag” (nr. 1112) en „kortzaag” (nr. 758) omschrijft met „pendelzaag”, „(af)kortzaag(machīne)” en „hangende afkortzaag”. De formulering van de vraag berust op VD s.v. „pendelzaag”. Misschien wordt door Van Dale en Vanherp een soort cirkelzaag bedoeld die d.m.v. een soort pendel op en neer bewogen kan worden en dient als afkortzaag. Deketelaere (p. 38; fig. 11 op p. 195) en Jonckheere (p. 15; fig. 14 op p. 144) bedoelen zoiets met de benaming „wipzaag”. Popelier (p. 51; fig. 18 op p. 4¹) bedoelt met „wipzaag” een antieke „decoupeerzaagmachine” (zie dat lemma) die met de voet d.m.v. een pedaal aangedreven wordt. Het is niet zeker of met alle benamingen in dit lemma hetzelfde bedoeld wordt.]

pendelzaag: P 86; **ronde zaag**: *ròndə/rònnəzáách*, K 330; nr. 1112: pendelzaag, afkortzaagmachine; ook: (hangende) afkortzaag, kortzaag, Vanherp; **platte zaag**: *plattə zaoch*, K 241, 241a; het volgende type komt ook voor in het lemma „decoupeerzaagmachine”: **wipzaag**: *wipzwōch*, K 317; **machinale trekzaag**: L 259; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*machinale*] *treksaoch*, L 280; de volgende benamingen zeggen iets over het gebruik: **boomzaag**: *boomzaog*, K 174; *bómzaoch*, L 257; **kortzaag**: *kutsáách*, K 330; nr. 758: pendelzaag, afkortzaagmachine; ook: (af)kortzaag, hangende afkortzaag, ronde zaag, Vanherp; af-

Afb. 44: Soort mechanische zaag (naar Jonckheere en Deketelaere: „wipzaag”)

kortzaagmachien: *afkòrtsaochmās(j)ien*, L 279; **machinale ijzerzaag**: L 237.

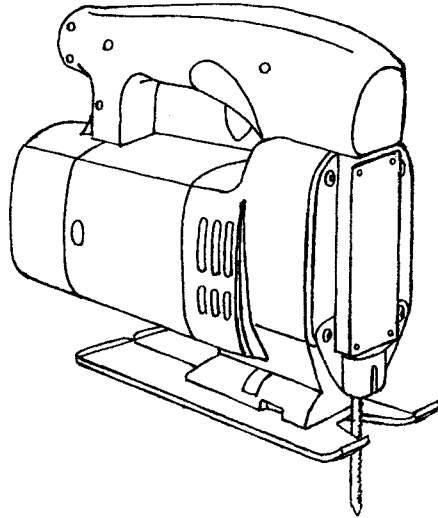
DECOUPEERZAAGMACHINE

(N 53, 20)

[Zaagmachine met een kort en smal zaagblad, dat op en neer gaat; ze wordt vooral gebruikt voor het uitzagen van ter versiering dienende figuren. De meeste auteurs beelden een kleine elektrische handmachine af; Van Keirsbilck echter toont s.v. „decoupeerzaag” op p. 90 een grote, antieke machine, die met de voet wordt aangedreven (Popelier spreekt echter van een „wipzaag” op p. 51, fig. 18 op p. 4¹). Aangezien de functie van deze zaagmachine dezelfde is als die van bepaalde soorten spanzagen, nl. het zagen langs gebogen lijnen, is het niet verwonderlijk, dat hier enkele benamingen overeenkomen met die in het lemma „spanzaag (...)”. Zie afb. 45 op de volgende pagina.]

decoupeermachien: *dékòpééjrmásjeejn*, K 330; nr. 371: decoupeerzaag; ook: uitzaagmachien, alternatieve keerzaag, uitsnijzaag, figuurzaagmachine, Fr. scie à découper, Vanherp; **coupeermachien**: *koepaermasjien*, K 317; *koepéermasjien*, L 243; **decoupeerzaag**: I 221, L 200, 237, 259; [*decoupeer*]zaoch, K 146, 188a, L 280; *deekòpéerzaoch*, L 207; *dikoupeerzaoch*, K 174; *dikkəpaerzaoch*, K 147; *deekòpéerzwōch*, O 69a; **coupeerzaag**: *kòpéerzaoch*, L 200a; *koopəerzaoch*, K 147; *kòpéézdōch*, P 86; **toermachtentje**: *toermasjienkə*, K 317; **toerzaag**: *toerzwōch*, K 317; *tōərzaoch*, K 276;

1.1.2.5.

Afb. 45: Decoupeerzaagmachine (naar Het Beste Reparatiehandboek)

courbemachien: *kurpmasjien*, K 317; **uitzaagmachien:** *aotsááchmáseejn*, K 330; nr. 1405: decoupeerzaag; „een uitzaagmachien dient voor uw hout binnenin uit te zagen; ge moet eerst een gat boren voor de zaag door te steken voordat ge uw hout (...) kunt uitzagen”; ook: decoupeermachien, alternatieve keerzaag, uitsnijzaag, figuurzaagmachine, Vanherp; **figuurzaag:** *fieguurzaoch*, K 204; het volgende type komt ook voor in het lemma „mechanische zaag”: **wipzaag:** *wīepsáách*, P 41a.

[ONDERDELEN VAN DE DECOUPEERZAAGMACHINE

Vraag N 53, 20 informeerde behalve naar benamingen voor de decoupeerzaagmachine ook naar die van onderdelen hiervan, echter zonder specifieke aanwijzingen. Het is daarom niet altijd duidelijk wat er met de opgaven wordt bedoeld. Zie voor de onderdelen van de elektrische handmachine Handboek Gereedschap (p. 94-95) en Scott en Aalders (p. 70).

I. SPANBOOG: **spanboog:** *spánbaowch*, K 330; nr. 1236: de bladveer van een decoupeerzaag (decoupeermachien); „dient voor de zaag goed aan te spannen”; ook: bladveer, spiraalveer, Vanherp;

II. ZAAGBLAD: **zaagje:** K 317;

III. VOET: **voet:** K 317;

IV. MOTOR: **moteur (fr.):** K 317;

V. SCHAKELAAR: **schakelaar:** K 317;

VI. SNOER: **snoer:** K 317; **draad:** K 317.]

ZAGEN MET EEN DECOUPEERZAAGMACHINE

(N 53, 22)

[Vraag N 53, 22 informeerde naar verschillende namen van zaagbewerkingen, naargelang de soort zaag die wordt gebruikt. Zie het lemma „decoupeerzaagmachine”.]

toeren: *tōērə*, K 276.

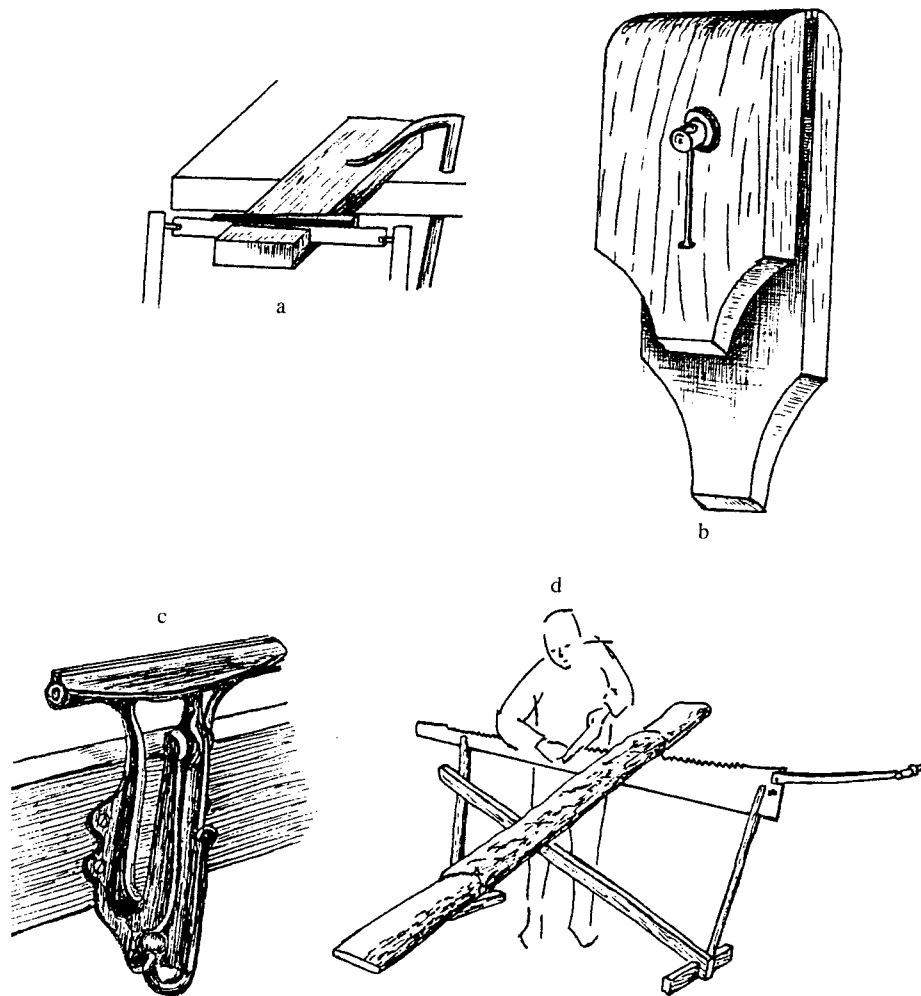
-.2.1.5.3. Voorbereidingen tot het zagen en onderhoud

ZAAGVIJLBLOK

(N 50, 38; N 53, 26c)

[Houten blok met een wigvormige gleuf waarin men door middel van een spie de zaag vastklemt bij het „vijlen”, maar ook wel bij het „strijken” en „zetten” van de zaagtanden (tek. Van Keirsbilck, sch. 355). De typen „zaagklem” en „schroef” doen meer denken aan speciale houten en ijzeren zaagklemmen die als een bankschroef werken (tek. Van Keirsbilck, sch. 356, 357, 358, 359). Tenslotte zijn er typen en opmerkingen die doen vermoeden, dat er een grotere stellage wordt bedoeld, zoals afgebeeld en besproken in Scott en Aalders, p. 72 en afgebeeld bij N 50, 38 (de houtzager had grote zagen zoals de „kraan-zaag”).]

De volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 26c en monografisch materiaal: **vijlblok:** K 204; *vèlblók*, K 210; *vaoalblók*, I 221; *vàlblók*, K 330; nr. 1451: zaagklem, vgl. Corn. Vervl. s.v. „vijlblok”; „de zaag wordt in 'ne vijlblok gespannen voordat ge ze vijlt”, Vanherp; *vijlblok*, bij timmerl.; houten blok met eene groeve, waarin men de zaag vastklemt door middel eener spie, als men ze scherp wil, Corn. Vervl.; **zaagblok:** L 237; *zaogblok*, K 204, L 257, 280; *zowgblok*, O 69a; **zage(n)blok:** *zaogənblok*, L 243; **klemblok:** K 214, 215; **spieblokje:** *spieblokska*, K 317; **blokje:** *blokska*, K 317; **blok:** K 281; **zaagklem:** *zàächklèem*, L 243; *zaochklem*, K 188a; *zaochklém*, L 200a, 279; *zaochklém*, K 276; het volgende woordtype is afkomstig uit N 50, 38 (K 174; L 237) en N 53, 26c: **zageklem:** L 237; *zaogəklem*, K 174; *zaogəkliéem*, L 207; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 26c: **schei:** *skèej*, L 207; **schroef:** *schrōēf*, K 241, 241a; waarschijnlijk worden met de volgende woordtypen grotere klem- of steunapparaten bedoeld: **zaagstelling:** *zaochsteling*, K 174; **zagestelling:** *zaogəsteling*, K 174; **stellage:** *stelaozie*, K 174; **zaagbok:** L 259; *zaogbok*, K 146, 147; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 50, 38: **vijlbok:** K 157a, 176; **bok:** *bók*, K 157a, 176; **scherppaard:** *scherpaort*, K 174; **peerd:**

Afb. 46: Zaagvijlblokken en -klemmen (a, b, c naar Van Keirsbilck sch. 355, 356 en 359; d naar afb. N 50, 38)

pèèrt, K 174; **peerdje**: *pjéérakən*, O 69a; **vijlstoel**: *vojəlstüül*, O 153; **steun**: K 188a.

STRIJKEN (VAN DE ZAAGTANDEN)

(N 50, 37f; N 53, 24d)

[De door het gebruik ongelijk afgesleten „zaagtanden” aan de punten plat afvijlen om ze weer even lang te maken. Zie het lemma „strijkvijs/strijkblok”.]

strijken: *strààkə*, K 330; nr. 1313: een zaag strijken; „een zaag wordt af en toe met een strijkvijs gestreken voor de tanden terug even groot te kunnen vijlen”; ook: het gelijkmaken der tanden, Vanherp; **blokvijlen**: K 157a, 174, 176, 204, 281, L 237; *blokfijla*, K 146, 317;

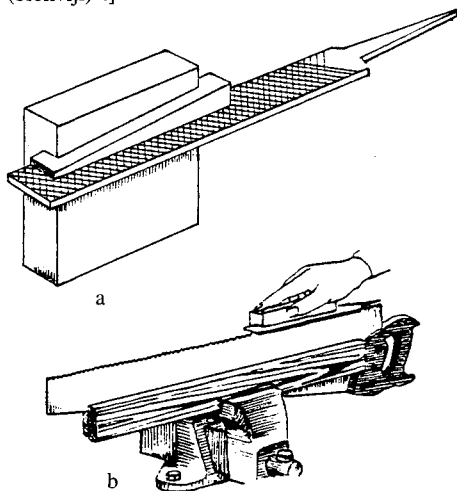
blòkféjla, L 177, 200, 207; *blokféjla*, L 243; *blòkfajlən*, K 241, 241a; *blokfééla*, L 257; *blòkfééla*, L 279; *blòkféèla*, K 210; *blokfaəla*, I 221; *blokvijlen*, met eene vijs recht over de tanden eener zaag loopen, opdat zij even lang zouden zijn, 'en zaag blokvijlen, Corn. Vervl.; **blokken**: L 259, 280; **vijlen**: *véélə*, P 149; **gelijkvijlen**: P 86; *gə̀là̀kfààlə*, K 330; nr. 527: gelijkvijlen; „ge moet de tanden van uw zaag tussendoor eens gelijkvijlen”; ook: aanvijlen, bijvijlen, Vanherp; **vlakvijlen**: K 174; **vlaklijpen**: K 174; **vlakken**: L 259, 280; **rechten**: *rechta*, K 188a; *réchtə*, P 41a; **rechtmaken**: de snee - *rééchtmaokə*, K 276; **rijden**: over de tanden - met de blokvijl *rèèjə*, L 177, 200.

1.1.2.5.

STRIJKVIJL/STRIJKBLOK

(N 50, 37f; N 53, 26b)

[In een gleuf in een blok hout geklemde, platte vijl, die wordt gebruikt voor het „strijken” van de zaagtanden. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1948-1950, de lemmata „platte vijl” en „handvijl (blokvijl)”.]

Afb. 47: Strijkvijlen/strijkblokken naar Scott en Aalders (a) en Handboek Gereedschap (b)

strijkvijl: *strojəkvojəl*, O 153; *strààkfaäl*, K 330; nr. 1314: strijkvijl, strijkijzer; „de ongelijke tanden van een zaag worden gelijkgevijsd met een strijkvijl”; ook: blokvijl, Vanherp; **blokvijl:** K 174, 188a, 317, L 237, 259, 263, 280; *blòkféjl*, L 177, 180, 200, 200a, 207; *blokféél*, L 257; *blòkféél*, L 279; *blokfaoəl*, I 221; *blokvijl*, bij timmerl.; eene kwade vijl, waarmede men de zagen blokvijlt, Corn. Vervl.; **platvijl:** K 188a; **platte vijl:** K 281; *plàttə véél*, P 149; de volgende benaming is hier merkwaardig (zie het lemma „houtrasp”): **houtrasp:** K 147; de volgende benaming (die ook in het lemma „zaagvijlblok” voorkomt) zegt (als deze hier ook thuishoort) wellicht iets over het blok waarin de strijkvijl bevestigd zit: **vijlblok:** K 174, P 86; *vaajlblok*, O 69a; *vèèlblók*, K 210.

ZETTEN (VAN DE ZAAGTANDEN)

(N 50, 37a; N 50, 37e; N 53, 24a; N 53, 24c; v.d. Watering)

[De „zaagtanden” afwisselend naar de ene en naar de andere zijde wegbuigen van het „zaagblad”. Men maakt hierdoor de „zaagsnede” breder dan het blad, zodat de zaag beter door het hout gaat.]

zetten: K 147, 157a, 176; *zettə*, I 79, L 244; *zetn*, O 69a; *zèttən*, O 153; *zèttə*, L 207; *zèttə*, L

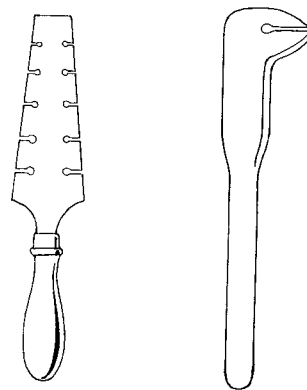
243; de zaag - L 200; *zettə*, K 146, 147, 174, 188a; *zèttə*, L 200a; tanden - *zettə*, K 174; *zèttə*, K 330; nr. 1557: zetten, schranken van een zaag; „die zaag is niet breed genoeg gezet want ze klemt nog; ook: trekken, Vanherp; **trekken:** K 204, 214, 215, 281, L 237, 259, 280, P 86; *trekkə*, I 221, K 317; *trekkən*, O 69a; *trèkkən*, O 153; *trèkkə*, K 210, 276, L 279, P 41a; *trèkkə*, L 243; de (een) zaag - K 292; *trekkə*, K 174; *trèkkə*, L 177, 180, 200, 200a, 207; overhand - *trekkə*, L 257; *trèkkə*, K 330; nr. 1376: zetten, schranken van een zaag; „voor door nat hout te zagen moet ge uw zaag wat meer trekken als gewoonlijk”; ook: buigen der tanden, uitzetten van de zaagtanden, spoorgeven aan de zaagtanden, sporen van de zaag, zaagtanden omplooien, Vanherp; *trèkkə(n)*, 'n zaag trekke, „den eenen tand rechts, den volgende links omhalen en uiteewaards dwingen” (Loquela blz. 500a), De Bont; **spoor trekken:** *spaowr trèkkə*, P 149; **spoor geven:** *spaowr gééjəvə*, P 41a; **ten goede arrangeren:** de zaag - *təgoej arrəzjaerə*, K 317.

ZAAGZETTER

(N 50, 37b; N 53, 25a; v.d. Watering)

[Plat, ijzeren werktuig met gleuven aan beide kanten; het wordt gebruikt om de zaagtanden te „zetten”. De afbeelding bij vraag N 50, 37b toont een werktuig met slechts één opening aan één zijde, terwijl diverse vaklieden bij hun antwoord op deze vraag er een tekenen, met meerdere openingen aan één zijde.]

zaagzetter: *zəochsettər*, K 174; **zage(n)zetter:** type zagenzetter: L 200; *zəəgəzettər*, I 79; *zəəgəzettər*, K 146, 147, L 244; *zəəgəzettər*, K 157a, 176, L 180, 200a; **handzagezetter:** L 237; **handzetter:** *həntsəttər*, L 207; **tandenzetter:** *tāändəzettər*, K 174; **zetijzer:** K 157a, 176; *zèttəjzər*, L 243; **trekijzer:** K 174, 188a, 317, L 259, 280; *trèkójzər*, O 153; *trekijzer*, bij tim-

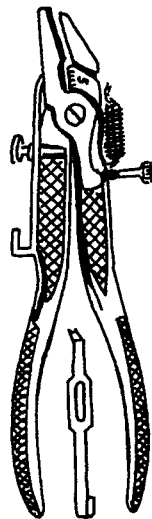
Afb. 48: Zaagzetteren

merl.; een stuk ijzer met diepe kerven in den boord, dienstig om de tanden eener zaag in en uit te plooiën, ook zagentrekker genoemd, Corn. Vervl.; **zaagtrekker**: L 200; *zaochtrekkær*, K 204, L 257; *zaochtrékkær*, K 241, 241a; *zowchtrekkær*, O 69a; **zage(n)trekker**: type zagentrekker: I 221, 269, K 281, 292, P 86; *zågæntrekkær*, L 263; *zágæntrekkær*, P 41a; *zaogæntrekkær*, L 177, 180, 200, 200a, 207, 279; *zaogætrékkær*, K 210; *zaogæntrekkær*, L 243; *zowgæntrekkær*, O 69a; *zagentrekker*, bij timmerl. enz.; een stuk ijzer met diepe kerven in den boord, dienstig om de tanden eener zaag in- en uit te plooiën, Corn. Vervl.; *zágæntrekkær*, K 330; nr. 1549: zaagzetter, zagezetter, zetijzer, ijzer om de tanden van een zaag te schranken; ook: buigijzer, zaagtrekker, trekker, trekijzer, Vanherp; *zaogæntrekkær*, *zagentrekker*, ijzeren werktuig waarmee men de tanden van een zaag naar believen wijder of enger zet: zie 'n *zaog trekke(n)* onder *trékkær(n)*, De Bont; **handzagentrekker**: L 237; **handtrekker**: *håæntrekkær*, K 276; **tandentrekker**: K 214, 215; *taandætrekkær*, K 188a; *tannætrekkær*, K 317; *tan'ntrekkær*, O 69a; **cirkelzaagspootrekker**: *sirkælzåæwæchspaowætrékkær*, P 149; **trekker**: *trekkær*, O 69a; **zaagsleutel**: *zaochsluttæl*, L 207.

ZAAGZETTANG

(N 53, 25b; v.d. Watering)

[De tang die wordt gebruikt om de zaagtanden te „zetten”. Het voordeel ten opzichte van de „zaagzetter” is, dat de tanden onder een bepaalde hoek, dus allemaal evenveel, omgebogen kunnen worden. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1993, het lemma „zaagzettang”.]

Afb. 49: Zaagzettang

zaagzettang: L 200; **zaagtang**: *zaochtang*, L 257; **zagetang**: *zowgatang*, K 317; **zettang**: I 79, L 244, 259; *zètàng*, L 243; **zagetrektang**: *zaogætrektang*, K 188a; **tang**: - voor zagen te trekken: K 241, 241a, O 69a; **zaagzetter**: *zaochsettar*, L 207; **zagezetter**: L 237; *zaogæzettær*, K 146; **tandenzetter**: *tåændæzettær*, K 174; **zetter**: *zèttær*, L 279; **zage(n)trekker**: type zagentrekker: K 281, 292, P 86; *zaogætrekkær*, K 174; *zaogæntrekkær*, K 204; *zágæntrekkær*, P 41a; *zaogætrékkær*, K 210; *zaogæntrekkær*, K 276; *zao-gæntrekkær*, L 243; verstellbare - I 221; automatische - *zaogæntrekkær*, L 200a; amerikaanse - *zaogæntrekkær*, L 200; *zágæntrekkær*, K 330; nr. 1550: zaagzettang; „zo een grote zagentrekker is goed voor de tanden van mijn pinzaag te trekken”; ook: tangzaagtrekker, zettang, Vanherp; **spootrekker**: *spaowætrékkær*, P 149; **trekker**: automatische - K 214, 215.

VIJLEN (VAN DE ZAAGTANDEN)

(N 50, 37c; N 50, 37e; N 53, 24b; N 53, 24c; v.d. Watering)

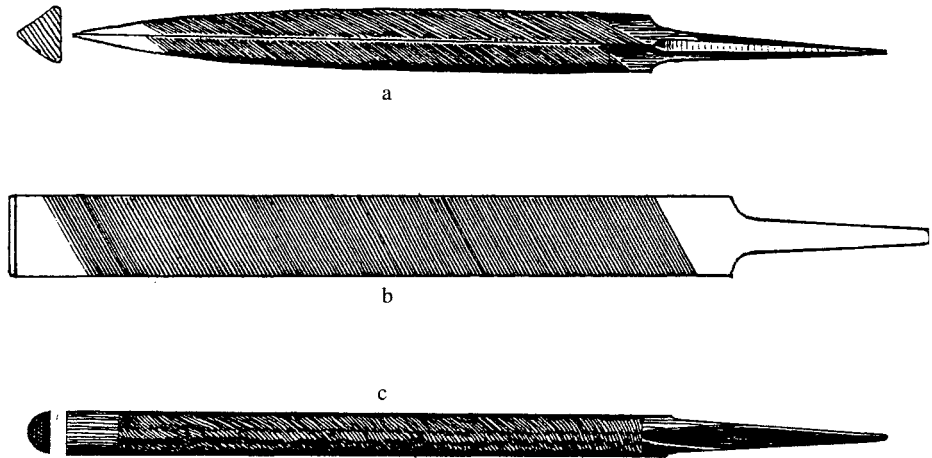
[De „zaagtanden” één voor één scherp maken door middel van een „zaagvijl”.]

Afb. 50: Vijlen van de zaagtanden van een kraanzaag (links het afneembare, gedraaide, houten handvat van de zaag; foto Openluchtmuseum Domein Bokrijk 244/5)

vijlen: K 157a, 176, 204, 281, 317, L 237, P 86; *vèjlæ*, L 263; *vaajln*, O 69a; *vójlæn*, O 153; *vójlæn*, O 153; *véélæ*, L 257, P 41a, 149; *vèélæ*, K 210; *vaoolæ*, I 221; (de) zaag - L 200; *vijlæ*, K 174; **aanvijlen**: *åånvåålæ*, K 330; een zaag aanvijlen: de tanden scherp, Wdb. Me.; **scherven**: K 147, 157a, 176, 214, 215, 292, L 259, 280, O 153; *scherpæ*, I 79, L 244; *skèrpæn*, O 69a; *schèrrapæ*, L 257; *skèrpæ*, L 207; *schèrrapæ*, L 243; *schèèrrapæ*, L 279; *schèrræn*, K 241, 241a; *skèrpæ*, L 177, 200; *schaarpæ*, K 174; (de) zaag - K 147, L 237; *scherpæ*, K 146; *skèrpæ*, L 180, 200a; *schèrrapæ*, L 263; *schèèrrapæ*, K 276; *schaarpæ*, K 188a; wreder [*vrüttær*] - *skèrpæ*, L

1.1.2.5.

Afb. 51: a. Duitse zaagvijl (naar Catalogus Leeuwenberg); b. molenzaagvijl (naar Handboek Gereedschap); c. kraanzaagvijl (naar Catalogus Leeuwenberg)

177, 200; flauw - *skérrə*, L 177, 200; recht - *skèrrəpə*, L 207; overhands - *skèrrəpə*, L 207; overhand - *scherrəpə*, L 257; **slijpen**: *slijpə*, I 79, K 174; *sléépə*, P 149.

ZAAGVIJL

(N 50, 37d; N 53, 26a; v.d. Watering)

[O.a. een taps toelopende, driekantige vijl die wordt gebruikt om de zaagtanden te scherpen en waarvan de afmeting varieert naargelang de vertanding. Waarschijnlijk worden er in de houtzagerij, voor grotere zagen dus, andere vijlen gebruikt, b.v. halfronde, zoals in vraag N 50, 37d werd gesuggereerd; verder ook een platte. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1953-1955, de lemmata „driekantige vijl”, „zaagvijl” en „mesvijl”.]

De volgende woordtypen (uit N 53, 26a) benoemen vijlen die gebruikt worden voor zagen van gewoon formaat: **zaagvijl**: *zaochféjl*, L 200a; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zaoch[vijl]*, K 147; *zowch[vijl]*, K 317; **zaagvijltje**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zaoch[vijltje]*, K 174; *zààchfèjltjə*, L 243; *zààchfèltsjə*, K 330; nr. 1545: zaagvijl: „voor een fijn zaag te vijlen moet ge een heel klein zaagvijltje hebben”; ook: zagenvijl, driehoekige kantvijl, Vanherp; **zagevijl**: K 281, L 237; *zao-gəvejl*, K 174; *zagevijl*, bij timmerl.; driekantige vijl, waarmede men de tanden der zagen scherpst, Corn. Vervl.; **zagevijltje**: *zao-gəvejltjə*, I 79; *zao-gəvejltjə*, L 207; *zao-gəvelkə*, L 244; de volgende twee woordtypen (uit N 50, 37d) benoemen vijlen die gebruikt worden voor grote zagen in de houtzagerij: **kraanzaagvijl**: *kraonzaochféjl*, L 200a; **molenzaagvijl**: *móóləzaochvéjl*, L 207; de

volgende woordtypen benoemen bepaalde soorten vijlen die als zaagvijl gebruikt worden: de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 26a; **driekantige vijl/driekantige vijl**: type driekantige vijl: P 86; *driejkantəgə véél*, L 257; *dréékəntəgə véél*, P 149; *draoəkəntəgə vaoəł*, I 221; *drajkəntəgə vajl*, K 241, 241a; *draajkəntəgə vaajl*, O 69a; **driekante vijl**: K 214, 215; **driekantvijl**: *drèèjkàəntfèèł*, K 210; **driekantsvijltje**: *driekaantsvejljtjə*, K 146; **driekantje**: *drèèkəntjə*, L 200a; **driekanter**: kleine - L 259, 280; **driehoeksvijl/driehoeksvijl**: type driehoeksvijl: K 188a; *drééhöëksféél*, P 41a; *dràà(ə)óksfààəł*, K 276; het volgende type is afkomstig uit N 50, 37d: **driehoekige vijl**: K 174; het volgende woordtype is afkomstig uit een toegift bij N 50, 37c (zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1954-1955: lemma „mesvijl”): **mesvijl**: K 174; *mésfajl*, K 157a, 176; de volgende typen zijn afkomstig uit N 50, 37d (vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1950-1951: lemma „halfronde vijl”): **halfronde vijl**: *halfróndə véjl*, L 177, 200; *halləfronda véjl*, L 263; *alfronda vojl*, O 153; *alfronnə vaajl*, O 69a; **halfronde vijltje**: *halfrónt véjljtjə*, L 180; **halve ronde (vijl)**: bij de volgende opgave werd geen zelfstandig naamwoord vermeld: K 188a; vgl. i.v.m. de volgende benamingen WBD dl. II, afl. 6, p. 1947-1948 (lemmata „zoetvijl (fijne vijl)” en „fijne zoetvijl”): **zoetvijl**: *zöëtféjl*, L 207; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 26a: **zoetvijltje**: L 200.

STELLEN (VAN DE ZAAGTANDEN)

(N 50, 37e)

[De bewerkingen van „zetten (van de zaagtand-

den)" en „vijlen (van de zaagtanden)" samen; zie de lemmata met deze opschriften.]

stellen: *steln*, O 69a.

DE ZAAG SPANNEN

(N 53, 32a)

[Het op grotere spanning brengen van het „zaagblad" van een „spanzaag", „metaalbeugelzaag", „figuurzaag" of één der machinale zagen. Bij het type „opzetten" is echter waarschijnlijk bedoeld: het bevestigen van het „zaagblad", waarbij dat eveneens gespannen wordt door het aandraaien van het „spantouw (van de spanzaag)" d.m.v. de „spanlat" of, bij andere zagen, d.m.v. schroeven en/of moeren.]

spannen: K 147, 281, L 200, 259, 280; *spanna*, K 174, 188a, L 200a; *spannən*, K 241, 241a; *span'n*, O 69a; *spānna*, L 207; de zaag - *spanna*, K 146, 147; *spānna*, L 243, P 41a; *spannen*, 'n zaag spannen, Corn.; **opspannen:** K 281, P 86; *ópspanna*, L 279; *oepspanna*, I 221; de zaag - K 317, L 257; *opspanna*, L 257; *ópspānna*, K 276; *oepspannən*, K 204; *ðēpspānna*, P 41a, 149; **aanspannen:** K 292; **bijspannen:** K 214, 215; **opzetten:** *ðēpséttə*, K 210.

DE ZAAG ONTSPANNEN

(N 53, 32b)

[Het „zaagblad" van een „spanzaag", „metaalbeugelzaag", „figuurzaag" of machinale zaag op lagere spanning brengen. Het type „afzetten" (en misschien ook „lossen" en „losmaken") heeft waarschijnlijk betrekking op het demonteren van het „zaagblad".]

ontspannen: K 147, 174, 281, L 200; *óntspanna*, L 200a; *óntspānna*, L 207; de zaag - K 146, 174; *óntspānna*, P 41a; **afspannen:** I 221, K 214, 215, 241, 241a, 281, L 259, 279, 280, P 86; de zaag - K 204, L 257; *áfspanna*, P 149; *áfspānna*, K 276; *áfspānna*, K 330; nr. 84: afspannen (VD, 4); „een spanzaag moet ge afspannen als ge uitscheidt met werken, omdat de beugels niet te rond zouden komen te staan"; ook: lossen, Vanherp; *afspannen*, bij timmerl.; een zaag afspannen, ontspannen, Corn. Vervl.A.; **loslaten:** *loslaatə*, K 188a; **losmaken:** *los mowkan*, O 69a; **afzetten:** *áfsetta*, K 210; **slapzetten:** de zaag - *slāpséttə*, L 243; **loszetten:** de zaag - K 174; **lossen:** *losn*, O 69a; de zaag - *lossə*, K 317; het volgende woordtype zegt iets over de manier waarop het ontspannen gebeurt: **een slag terug geven:** K 174.

ZAAGSMEERMIDDEL

(N 50, 39b; N 53, 27; N 53, 238; v.d. Watering) [De meeste typen duiden op de uitgesneden roede van het varken, die wordt gebruikt om het „zaagblad" te smeren, vooral voor het zagen van nat hout (N 53, 27; v.d. Watering). Dit smeermiddel heeft volgens sommige vaklieden het voordeel dat er geen zout in zit, dat het metaal aantast. Vraag N 50, 39b informeerde naar een zaagsmeermiddel in het algemeen; de typen „spekzwaard", „olie", „bronolie" en „stinkolie" zijn dan ook uit dat materiaal afkomstig. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden" (verschillende lemmata). Zie WBD dl. I, afl. 6, p. 827-828, het lemma „roede (van het varken)".]

Afb. 52: Uitgesneden varkensroede („pezerik") als zaagsmeermiddel (naar Weijs)

Met de volgende benamingen wordt de roede van een varken bedoeld die vaak als zaagsmeermiddel wordt gebruikt: het volgende woordtype is afkomstig uit N 50, 39b (K 157a, 174, 176, 188a; L 177, 200, 200a, 207, 263; O 69, 153), N 53, 27 en v.d. Watering (K 174, 188a; L 200, 200a, 207; O 69a en de rest), N 53, 238 (K 174) en monografisch materiaal (Vanherp): **pezerik:** I 221, K 146, 147, 157a, 174, 176, 204, 214, 215, 317, L 259, 280, P 86; *peezərik*, K 210, L 177, 200, 200a; *peezəriëk*, O 69a; *peejərik*, I 79, L 257, 279; *peéjzəriëk*, P 41a; *peézərik*, K 276; *paesdərík*, K 188a; *peézzəriëk*, O 153; *pizzərik*, K 241, 241a, L 207, 237, 243, 244, 263; *peéjzəriëk*, K 330; nr. 982: pezerik, de uitgesneden roede van een varken, die door de meubelmakers ge-

1.1.2.5.

bruikt wordt om de zaag te smeren, Vanherp; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 27: **pees:** K 317; *pàjs*, P 149; **zagepees:** K 281; het volgende type is afkomstig uit N 53, 238: **zwans:** *zwāōns*, K 174; de volgende benaming (uit N 53, 27) is merkwaardig (zie Van Dale): **zwezerik:** K 317; met de volgende benamingen (uit N 50, 39b) worden andere smeermiddelen dan de varkensroede genoemd: **spekzwaard:** *spèkswaort*, L 207; **olie:** *oljē*, L 177, 200; *oolā*, O 69a; **bronolie:** *brónoljē*, L 180; **stinkolie:** *stinkoljē*, L 180.

-2.1.5.4. I.v.m. werken met zagen

-2.1.5.4.0. Algemeen en varia

ZAGEN

(N 50, 88; N 53, 21a; v.d. Watering)

[Hout of ander materiaal met een „zaag” bewerken.]

zagen: I 221, K 214, 215, 281, 292, L 237, 259; *zaagə*, I 79, L 177, 200; *záágə*, P 41a; *zààgə*, L 243; *zààwəgə*, P 149; *zaogə*, K 146, 147, 174, 176, 188a, 204, 210, 241, 241a, 276, L 177, 180, 200, 200a, 207, 244, 257, 279, 280; *zowgə*, K 317; *zowgən*, O 69a; *zōjgən*, O 153; *zōēgə*, P 86; *záágə*, K 330; nr. 1548: ABN zagen (VD); „de zwaluwstaarten worden gezaagd aan de zijstukken van de schuiven”, Vanherp; *zaogə*, L 241, v.d. Vleuten; misschien zijn de volgende woordtypen meer specifiek: **bezagen:** K 157a, 176; de volgende werkwoorden zijn misschien spottend bedoeld (vgl. de benaming „snurkijzer” in het lemma „handzaag (Sint-Jozefzaag)”: **doorsnurken:** *dōrsnurkə*, L 279; **afsnurken:** L 279.

ZAGER

(N 53, 33a)

[De werkman die hout zaagt, hetzij met de hand, hetzij met een machinale zaag.]

zager: I 221, K 214, 215, 281, 292, L 200, 259, 280; *zaagər*, L 243; *zààwəgər*, P 149; *zaogər*, K 174, 204, 210, 241, 241a, L 257; *zowgər*, K 317, O 69a; *zōēgər*, P 86; *záágər*, K 330; nr. 1551: zager, machinezager; „op grote fabrieken hebben ze ’ne zager die niets anders doet als zagen met de lintzaag”, Vanherp; **houtzager:** zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*hout*]-*saogər*, K 188a; *haowtsáágər*, P 41a; *hawtsaogər*, L 257; *hàwtsaogər*, K 276; **afzager:** L 237; de volgende woordtypen zijn meer specifiek: **afkorter:** L 237; **machinist:** K 317.

ZAAGWERK

(N 53, 33b)

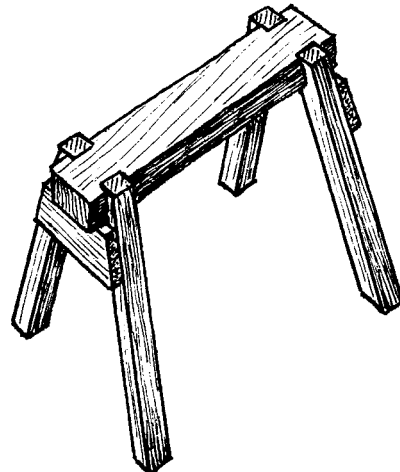
[Het werk dat bestaat uit zagen. De formulering van vraag N 53, 33b luidde aldus. Vanherp (nr. 1546) doelt echter op het te zagen hout.]

zaagwerk: I 221, K 214, 215, 281, L 200, 259, P 86; *zaochwerk*, K 147, 174, 188a, 204; *zowchwerk*, O 69a; *zowchwejrk*, K 317; *zááchwérrək*, P 41a; *zaochwérrək*, K 276; *zaochwéérək*, L 257; *zàáchwèèrək*, L 243; *zaochwaerk*, L 280; *zààwəchwáárək*, P 149; *záágwérrək*, K 330; nr. 1546: „ik heb al het zaagwerk bij de lintzaag gelegd”, Vanherp.

ZAAGBANKJE/ZAAGBLOK

(N 53, 31)

[Het lage bankje waarop men bij het zagen het hout laat rusten. Niet alle benamingen zullen precies dezelfde realia aanduiden.]

Afb. 53: Zaagbankje
(naar Scott en Aalders: „zaagbok”)

zaagbankje: L 237; *zaogbankjə*, K 147, L 257; *zaagbankskə*, K 214, 215; *zaogbangəskə*, K 281; *zaogbangskə*, K 174; *zaogbaankskə*, K 147; *zaogbenkskə*, K 146; *zaogbènskə*, L 200a, 207, 279; *zaogbèngskə*, L 200; *zaogbēēng(k)skə*, K 276; *záágbánskə*, K 330; nr. 1539: zaagbank; „als ge bougeringen moet gaan placeren, is ’t altijd gemakkelijk dat ge een zaagbankske hebt voor er iets op af te zagen of voor er op te staan”, Vanherp; **zaagbank:** L 259; *zaogbank*, L 280; *zaogbaank*, K 188a; **zagebankje:** *zaogəbangskə*, K 174; **bankje:** *bèngskə*, L 243; *béngsjən*, K 241, 241a; **zaagstoel:** *zaochstōēl*, K 210; **knechtje:** L 259, 280; **peerdje:** klein [klaa] -

pjéérəkən, O 69a; **treetje**: *traekə*, K 317; **blok**: K 292; **schraagje**: *schraochskə*, K 204; **schraaf**: I 221.

ZAAGSNEDE

(N 50, 41b; N 53, 30b)

[De gleuf die een zaag in het hout maakt.]

zaagsnede/zaagsnee: type zaagsnede: K 157a, 176; type zaagsnee: I 221, P 86; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zaoch[snee]*, K 146, 147, 188a; *zowchsnee*, O 69a; *zààchsneej*, L 243; *zaochsneej*, K 174, 188a, L 177, 180, 200, 200a, 257; *zoochsnej*, K 204; *zááchsneej*, P 41a; *zááchsneej*, K 330; nr. 1544: zaagsnede; „bij 't smetten moet altijd rekening gehouden worden met 't verlies van de zaagsnee en moet ge zeker 'nen halve cm toegeven”; ook: zaagspoor, spoor, Vanherp; **zagesnede/zagesnee**: type zagesnede: L 225a; type zagesnee: L 200, 237; *zààgəsneej*, L 263; *zaoğəsneej*, L 207, 243; **snee**: K 281, 317, L 259, 279, 280, O 69a, 153; *snée*, K 276; *snéj*, K 210; *sneej*, L 207, 263; *sni-j*, K 241, 241a; **zaagspleet**: K 214, 215; **teer**: *tээр*, K 330; nr. 1346: teer, de werking van een zaag op het hout; de snede die de zaag maakt; „als uw hout niet goed recht gezaagd is en ge moet het recht schaven dan kan 't gebeuren dat er hier en daar den teer van de zaag nog in staat”, Vanherp; *tээр*, bij zagers en timmerl.; open plaats gemaakt door de tanden eener zaag, de *tээр* eener grove zaag is groot, die eener fijne zaag is klein, Corn. Vervl.A.; **spoor**: *spaowər*, P 149; **groef**: *grōēf*, K 241, 241a.

-2.1.5.4.1. I.v.m. specifieke zaaghandelingen

KORTEN

(N 50, 16a; N 53, 21b; N 75, 115b; v.d. Watering)

[Het haaks op de houtvezelrichting, op de gewenste afmeting, doorzagen van hout, vooral van stammen.]

korten: K 157a, 176, 193, 217, 281; *kortə*, L 208, 242, 263, 264; *körtə*, L 177, 200; *körtə*, K 174, 188a, 204; *köttən*, K 241, 241a; *kutn*, O 69a; *kétən*, O 153; de stam - *körtə*, L 207; - op maat: L 259, 280; *korten*, K 172, L 177, 179, 199, 200, 201, 233, 235 Van Bakel 1958; *korten*, d.w.z. op de vereiste lengte afzagen, Van Dam 28, p. 125; *korten*, in (gewoonlijk drie) einden van een bepaalde lengte zagen, Van Dam 29, p. 139-140; *körten*, nen boom körten, in stukken van bepaalde lengte zagen, Corn.; *kuttə*, K 330; nr. 756: afkorten; ook: doorkorten, dwarsover korten, dwars overzagen, Vanherp; **afkorten**: K 214, 215, 317, L 200; *afkörtə*, K 146, 174; *afkörtə*, K 157a, 176, L 180, 200a, 279; *afkörtə*, L

207, 243; *afkörtə*, I 221; hout op maat - L 237; *afkuttə*, K 330; nr. 58: afkorten, het hout in dwarse richting doorzagen; „lange planken worden van lengte afgekort met een kortzaag of met een Jefzaag”; ook: doorkorten, dwarsover korten, korten, dwars overzagen, Vanherp; **doorkorten**: K 157a, 176; *durkörtə*, K 174; *déúw-kuttə*, K 330; nr. 397: afkorten; ook: dwarsover korten, korten, langsdoor doorzagen, dwars overzagen, Vanherp; het volgende woordtype is overgeplaatst uit N 53, 21c (zie lemma „schulpen”): **overkorten**: *óvvärkétə*, P 86; **kortzagen**: *kurtsaogə*, K 210; **afzagen**: K 292; *afsaogə*, I 79; *afsowgən*, O 69a; de kont (= het benedenstuk van de stam) - *afsaogə*, L 207; *afśáagə*, K 330; nr. 93: afzagen: al zagende afzagen; „als de pinnen wat te lang zijn volgens de diepte van de gaten, worden ze van lengte afgezaagd”, Vanherp; **doorzagen**: K 292; *du-zöjgən*, O 153; - op lengte: *dòjzààwəgə*, P 149; **kapotzagen**: *kapot-saogə*, K 174; **dwarszagen**: *dwarsaogə*, K 147; **dwars zagen**: *dwars zaogə*, K 188a; **haaks zagen**: *hááks sáagə*, P 41a; *aoks saogə*, K 174; **op maat zagen**: K 317; **op lengte zagen**: *op lengtə zaogə*, L 257; **van lengte zagen**: *vá lěēngtə zaogə*, K 276; **zagen tegen de guide**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zōēgə* [*tegen*] *də giet*, P 86; **blokken zagen**: *blökkə zaogə*, L 200a; **in bollen zagen**: *īēn bullən zöjgən*, O 153; het volgende type is afkomstig uit N 53, 22 (toegift): **doortrekken**: *deutrekken*, O 69a.

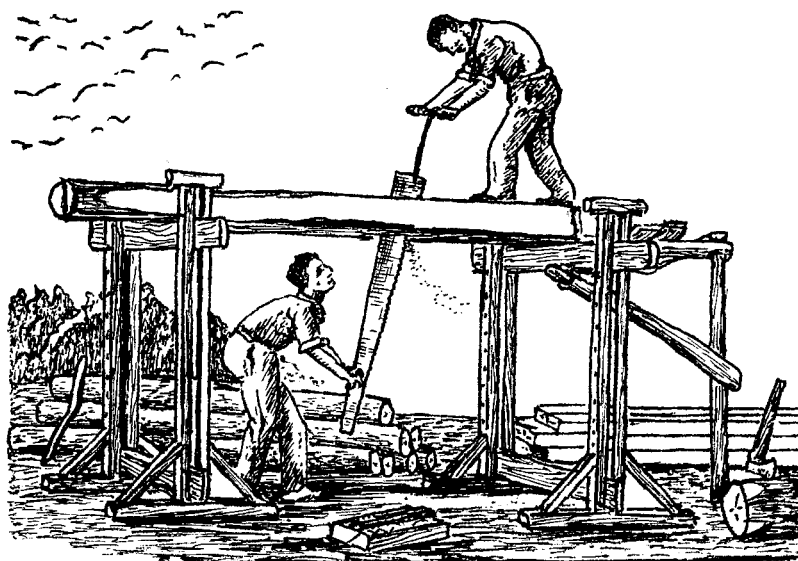
SCHULPEN

(N 50, 43a; N 53, 21c; v.d. Watering)

[Het in de lengte, d.w.z. met de houtvezelrichting mee, doorzagen van hout. Vraag N 50, 43a informeerde specifiek naar het tot planken zagen van stammen; woordtypen als „(tot) planken zagen” zijn dan ook als antwoord op deze vraag gegeven.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 50, 43a (L 207) en N 53, 21c en v.d. Watering (L 207 en de rest): **schulpen/scholpen**: type schulpen: L 259, 280; *schulpə*, K 317, L 244; *schölpə*, K 146; *schölləpə*, L 243; *skölpə*, L 207, 279; *skölləpə*, L 207; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 21c, v.d. Watering en monografisch materiaal: **schurpen/schorpen**: *schurpə*, I 79, K 174; *skurpən*, O 69a; *skörpə*, L 279; *schörrəpən*, schörpen, bij timmerl., enz.; in de lengte, op zijn langs doorzagen, Corn. Vervl.; *schurrəpə*, K 330; nr. 1167: schulpen; ook: doorschulpen, doorschorpen, Vanherp; **doorschurpen**: *déüvšchurrəpə*, K 330; nr. 400: doorschulpen; „vroeger werden heel bomen doorgeschorpt in boulen vanop een stelling met een man van onder en ene van boven”; ook: schorpen, schulpen, Vanherp; **scherpen**: *sjérpə*, P 149; *scherpən*, latten of planken in de lengte zagen; „in

1.1.2.5.

Afb. 54: Schulpen van een boomstam op de zaagstelling met behulp van een kraanzaag (naar Van Dam)

käärberre, vällinge, enz. scherpe”: eene karberrie, velgen, enz. uit eene plank zagen, Tuerlinckx; **op zijn langs zagen**: *óp sə lēngs saogə*, K 276; **in het langs zagen**: er - - - neffen (= naast) - (...) *in ət laangs (...) zaogə*, L 257; het volgende type is afkomstig uit N 50, 43a (L 225a) en N 53, 21c: **overlangs zagen**: K 147, L 225a; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 21c: **langs zagen**: *lángs sáagə*, P 41a; **’s langs zagen**: *slangs saogə*, K 188a; **langs hout zagen**: L 237; **lengte zagen**: K 214, 215; **draads zagen**: *draots saogə*, K 210; **openzagen**: L 200; het volgende type is afkomstig uit N 50, 43a (K 188a) en N 53, 21c: **doorzagen**: K 281; *deuzaagə*, I 221; *durzaogə*, K 188a; *deuzowgən*, K 317, O 69a; *dèuwzáagə*, K 330; nr. 402: doorzagen; „als uw paneel te smal is getrokken, moet ge het in zijn langs doorzagen en er een breder stuk terug bij lijmen, in plaats van er een heel smal stukske bij te doen”, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 50, 43a en N 53, 21c: **planken zagen**: *plankə zaogə*, L 200a; de volgende typen zijn afkomstig uit N 50, 43a; **toe planken zagen**: *toe plankə zaogə*, L 177, 200; *toe plankə zaogə*, L 177, 200; **tot planken zagen**: *tot plankə zàagə*, L 263; **platen zagen**: *plaoitə zaogə*, L 200a; **plaathout zagen**: *plaathowt zaogə*, K 165; *plaathowt zaogə*, K 165; **kleinzagen**: K 157a, 176; **zagen**: *zaogə*, L 180; *zowgən*, O 69a.

KANTRECHTEN

(N 53, 21d; v.d. Watering)

[Het afzagen van de buitenste, met schors bedekte delen (wankant) aan de smalle lengtezijden van plaathout.]

kantrechten: K 214, 215, L 200, 237, 244, 280; *kantrechtə*, I 79, 221, L 257; *kaantrechtə*, K 146; *kantrèechtə*, L 200a; *kàntrèechtə*, L 207; *kàànrèechtə*, L 243; *kàntráchtə*, P 149; **recht-kanten**: L 259, 280; *rechtkantə*, K 188a; *rechtkaantə*, K 174; **recht zagen**: *recht zowgən*, O 69a; **rechtzagen**: *rechtzowgə*, K 317; **lamme kanten afzagen**: K 281; *lammə kãántə(n) áfsaogə*, K 276; **(het) spek afzagen**: type spek afzagen: K 281; *ət spek afzowgə*, K 317; het volgende type is merkwaardig (vgl. het lemma „smetten/afschrijven”): **smetten**: *sméttə*, P 41a.

AFGEZAAGD KANTSTUK (VAN EEN PLANK)

(N 53, 29c)

[Een in de lengterichting afgezaagde, ronde kant van een plank. Zie de lemmata „kantrechten” en „de smalle lengtezijde van een plaat waar de bast nog op zit”.]

schorpeling/schurpeling: *skurpəliēnk*, O 69a; *schörpeling*, bij timmerl.; afgezaagd kantstuk eener plank, Corn. Vervl.; **afschorpeling/afschurpeling**: *afschörrəpəling*, afschörpeling, zie schörpeling, Corn. Vervl.; **schaal**: *schaowəl*, P

149; het volgende type is afkomstig uit een toegift bij N 53, 21d: **spaan**: mv.: *spaonə*, K 174; **kanteind**: K 214, 215; **schapstuk**: *schâpstuk*, L 243; **lat**: K 241, 241a; **latje**: *lé(t)jən*, K 241, 241a; **overschot**: I 221; **zijkant**: *zaoəkant*, I 221; **lamme kant**: K 281; de volgende benamingen zeggen iets over de ronde ruwe zijde (vaak met schors en spint) die wordt afgezaagd bij het „kantrechten”: **waankant**: *waonkant*, L 200a; de volgende twee typen zijn afkomstig uit toegiften bij N 53, 21d en N 53, 76: **wankant**: *wankaant*, K 174; **schorskant**: *schorskaant*, K 174; **spek**: K 281; **spekhout**: *spekhaat*, K 317.

SCHUIN AFZAGEN

(N 53, 23c)

[Het schuin afzagen van een „keper” om deze vervolgens te kunnen bevestigen op de „muurplaat”.]

schuin afzagen: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*schuin*] *afsaogə*, K 146, 147; we zullen de keper (red.: niet voor een dak) of de poten (voor een dak) - - *schunnə əfsààwəgə*, P 149; **schuin aanzagen**: L 200; opleggers - - *schöjn ànzààgə*, L 243; **een/de teen aanzagen**: *nən taen ànzaogə*, L 207; *dən tēn ózaogə*, K 276; **(een) voet aanzagen**: type voet aanzagen: L 200; *nə vōəwt òjnzdáagə*, P 41a; **voetje aanzagen**: zonder fonetische documentatie van het werkwoord: *vōəkkə [aanzagen]*, P 86; **een voet eraan zagen**: *nə voet eròn zaogə*, L 257; **poten aanzagen**: *pōējtn owzowgən*, O 69a; **een schuin kantje aanzagen**: zonder fonetische documentatie van het tweede woord: *ən [schuin] kãántjə aonzaogə*, K 174; **schuin zagen**: *skèim zaogə*, L 279; **schuins zagen**: *schèims saogə*, K 276; **aantenen**: K 188a, 281, 292, L 200; *onteenə*, L 200a; *aantieənə*, I 221; *aontījənən*, K 241, 241a; *aontījənən*, K 210; *owntījən'n*, O 69a; de keper - *aontieənən*, K 204; *aanteenen*, bij timmerl.; den voet der kepers schuins afzagen, om ze op de muurplaat te kunnen vastnagelen, zie teen, Corn. Vervl.; **afsnuiten**: L 259, 280; **schuin afsnuiten/afsnuiten**: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*schuin*] *afsnuttə*, K 174; **snutten/snuiten**: *snuttə*, K 174; **afschuinen**: K 317; *afschèimə*, L 279; **schuinen**: K 214, 215; **aanpunten**: *aonpuntən*, K 241, 241a.

UITZAGEN (AJOUR ZAGEN)

(N 53, 23a)

[Door middel van, meestal, een „decoupeerzaagmachine” gedeelten uit het hout wegzagen om versieringen aan te brengen.]

uitzagen: K 214, 215, 281, 292, L 200, 237, P 86; *utsáàgə*, P 41a; *áátsààwəgə*, P 149; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*uit*] *zao-gə*, K 146, 174, 188a, 204; *ötsaogə*, K 147, 276,

L 257; *ötsaogən*, K 241, 241a; *aojtsaogə*, L 207; *oijtsowgən*, O 69a; *aojtsáàgə*, K 330; nr. 1406: uitzagen, decouperen; ook: à jour zagen, uitkeren, Vanherp; **'n stuk eruit zagen**: *ən stuk ərōjt sààgə*, L 243; **inzagen**: half en half - *inzaogə*, K 147; **ajour zagen**: *azjóówr záàgə*, K 330; nr. 99: à jour zagen = uitzagen; „met een draaizaag kunt ge à jour zagen, maar als er veel à jour te zagen is, zijt ge beter bij 'nen uitzager op een decoupeermachien, dat gaat veel rapper, Vanherp; **decouperen**: *déköépééjə*, K 330; nr. 372: uitzagen, decouperen; „voordat ge kunt decouperen, worden er eerst gaten geboord voor 't zaagblad van 't decoupeermachien door te steken”; ook: uitkeren, Vanherp; **rabat zagen**: *ràbət saogə*, K 210; **rabat uitzagen**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid van het ww.: *rabat [uit]-zowgə*, K 317; de volgende woordtypen zijn merkwaardig: **uitkepen**: L 259, 280; *ötkeejə*, L 279; **inkippen**: I 221.

ROND UITZAGEN

(N 53, 33c)

[Het maken van „gecenterd zaagwerk” (zie dat lemma). Het materiaal voor dit lemma is afkomstig uit antwoorden op vraag N 53, 33c, die informeerde naar de benaming van „werk dat mooi rond uitgezaagd is”.]

toeren: K 204, 292; *tōērə*, K 210, L 243; rond - K 174; mooi - L 257; zuiver - L 259, 280; volt. deelwoord: *gəōērt*, L 279; **uittoeren**: mooi - K 174; **afronden**: K 214, 215; **rondmaken**: *rontmaokə*, K 146.

GECENTERD ZAAGWERK

(N 53, 33c)

[Werk dat rond uitgezaagd is, b.v. een rond tafelblad.]

gecenterd zaagwerk: *gəsántərt zààwachwáá-rək*, P 149; **gecenterd (werk)**: O 69a, P 86; bij de volgende opgaven werd het zn. niet vermeld: K 188a; *gəséntərt*, K 241, 241a; *gəsééntərt*, K 276; *gəséntərt wérrək*, K 330; nr. 511: werk dat mooi rond uitgezaagd is, b.v. het ronde blad van een ronde tafel; „gecenterd werk wordt met een passer uitgetekend terwijl dat contourwerk zo maar met de losse hand getekend wordt”; vaak ook: centerwerk, Vanherp; **centerwerk**: K 281; **rondgezaagd werk**: *rónichəzàácht wérrək*, P 41a; **toerwerk**: *toerwérk*, I 221; *toerwejrək*, K 317.

INZAGEN

inzagen: zie i.v.m. de benaming „queuezaag” in de volgende omschrijving het lemma „spanzaag (diverse soorten)” (vgl. het lemma „zagen met een soort spanzaag”): *ÿenzáàgə*, K 330; nr. 665:

1.1.2.5.

ABN inzagen (VD); „de razementen van een pin worden met de queuezaag ingezaagd”, Vanherp.

OVERZAGEN

overzagen: *aowvərzáágə*, K 330; nr. 956: doorzagen; „om panelen die te smal getrokken zijn terug uit een deur te kunnen nemen, zagen ze de pinnen over”, Vanherp.

AANZAGEN

(N 53, 23d)

[Door zagen passend maken van stukken hout die met elkaar verbonden moeten worden. Zie voor een dergelijke bewerking met ook andere gereedschappen het lemma „aanhalen”.]

aanzeigen: K 147, 188a, 281, L 200; *aanzeigen*, bij timmerl.; twee stukken hout aaneenvoegen en met de zaag aanhalen; twee verstekken aanzagen, Corn. Vervl.; **tegeneen zagen:** twee stukken hout tegeneen leggen en - *taegənieən zaogən*, K 204; **tussenzagen:** I 221; **pas zagen:** *pas saogə*, K 174; **een las zagen:** *nə laas saogən*, K 241, 241a; **lassen:** *lassə*, L 257; *læssə*, K 210; 241a; **aanlassen:** *aonlassən*, K 241, 241a; **aaneenbrengen:** *owniējnbrīēngən*, O 69a; **inpassen:** *inpassə*, K 174; **aanvoegen:** K 281; **aaneenvoegen:** P 86; **voegen:** P 86; *voegə*, K 317; *vōēwgə*, P 41a.

-2.1.5.4.2. I.v.m. problemen bij het zagen

TE VOORZICHTIG ZAGEN

De vakman heeft daarvoor de volgende uitdrukking: **drij keren zagen (en) nog te kort:** *dràà kiērə záágə nòch tə kut*, K 330; nr. 423: al te voorzichtig zijn bij het zagen; gezegd van een arbeider, die niet het nodige risico op zich wil nemen, Vanherp.

ONHANDIG ZAGEN

De vakman heeft daarvoor de volgende uitdrukking: **in zijn rug zagen:** *īēn zən rūūch sáágə*, K 330; nr. 666: uitdrukking, gezegd van leerjongens die zo onhandig zagen dat ze bijna voortdurend in hun vingers zouden zagen; „zijt ge weer afgeschampt bij het inzetten van uw zaag”; jonge, jonge, ge zult nog wel eens in uwe rug zagen!”, Vanherp.

NIET GEHEEL BENUTTEN VAN HET ZAAGBLAD

De vakman heeft daarvoor de volgende uitdrukking: **(de) zaag is niet helegans betaald:** *záág īēs nīēj īēlāgánz bətult*, K 330; nr. 1541: gezegd

van leerjongens die hun zaag slechts in het midden van het zaagblad gebruiken in plaats van ze over de gehele lengte vooruit te duwen; „jonge, jonge, uw zaag is zeker nog niet helegans betaald dat ge ze alleen maar in 't middelt gebruikt?”, Vanherp.

KNIK IN HET ZAAGBLAD

(N 53, 28e)

[Volgens De Bont is een klapwaat „de waat van een zicht of zeis die zo dun gehaard is, dat ze bij aanraking op en neer gaat en een knappend geluid maakt”. Zie het lemma „vouw/snede (van een beitel)”, typen „waat” en „waatkant”.]

klapwaat: *klapwaat*, L 259, 280.

BIJTEN (VAN DE ZAAG)

(N 53, 28d; N 53, 28e)

[Het soepel door het hout gaan van de zaag.]

bijten: K 188a, 204, 281, 292, 317, L 200, P 86; *béétə*, P 41a; *baajtn*, O 69a; *bààtə*, K 330; nr. 195: bijten wordt gezegd van een zaag, wanneer ze goed door het hout gaat; „een zaag die goed gevijld is, zal goed bijten; maar ze kan ook te hard bijten en dan steekt de zaag”, Vanherp; **goed bijten:** K 317; *gōēwt béétə*, P 41a; **lekker bijten:** de zaag - *bèt lekkər*, K 174; **snijden:** L 200; *snéjə*, L 200a; *snaa*, I 221; **snijden gelijk een mes:** *snàjə gəlák ə mēs*, K 276; **snijden als gesmeerd:** de zaag - *snèjt as gəsméert*, L 243; **goed snijden:** de zaag - *snét gōēt*, K 241, 241a; dat hout - *snèjt goe*, L 243; **goed op snit staan:** de zaag - *sti gówt óp snit*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 28e: **greet staan:** de zaag - *stò gréét*, K 241, 241a; **goed lopen:** K 214, 215; *goewt lóópə*, L 257; **lekker lopen:** de zaag - *lupt lekkər*, L 237; **vlot lopen:** L 259, 280; **zoet lopen:** *zówt laopə*, L 279; **goed gaan:** *gōēwt gòjn*, P 41a; **(er) (licht) door gaan:** (*ər*) *dur gaon*, K 210; de zaag - *gòt ər licht dōj*, P 149; **zagen als vet:** het - *zaocht es vet*, K 146, 147; **als door boter (zagen):** bij de volgende werd het ww. niet vermeld: L 200; de vakman heeft als uitdrukking: **daar zit snip op:** *dur zit snip óp*, K 241, 241a.

KLEMMEN/STROPPEM (VAN DE ZAAG)

(N 50, 43c; N 53, 28b; N 53, 28c; N 53, 28e; N 75, 118a; N 75, 118b; v.d. Watering)

[Het moeilijk door het hout gaan (N 53, 28b) of klemmen (N 50, 43), dan wel plotseling blijven steken (N 53, 28c), van de zaag. Het is niet altijd mogelijk een duidelijk onderscheid vast te stellen. Enkele woordtypen duiden erop dat deze euvels te wijten zijn aan het bot zijn van de zaag. Volgens Vanherp (nr. 1285 (2): „steken”) en v.d. Watering (p. 21: „stoten”) ligt het eraan, dat de

aagtanden niet goed gevijld, respectievelijk aan de voorzijde te recht gevijld” zijn. Volgens de meeste auteurs en vaklieden echter is de oorzaak gelegen in het te weinig naar buiten „gezet” zijn van de zaagtanden. Zie het lemma „zetten van de zaagtanden”. Bruinsma bedoelt met klemmen” het „dichtdrukken van de zaagsnede loor uitzetting van de zaagvlakken ter weerszijden van de sneden”; de formulering van vraag N 5 118a luidde ook zo. Wellicht staat de respondenten van L 180 en L 225a iets dergelijks voor ogen, want zij geven als oplossing voor het klemmen”, het slaan van wiggen in de zaagsnede. Het „stooten” wijt Bruinsma aan het te ver naar buiten staan van enkele zaagtanden (zie ook raag N 75, 118b). De respondent van L 207 woordtype „op stoot staan”) zegt ook dat de anderen niet te „schuin” mogen staan. Vraag N 3, 28e informeerde naar „andere uitdrukkingen v.m. zagen”.]

het volgende woordtype is afkomstig uit N 50, 3c (K 157a, 174, 176, 188a; L 180, 200a, 207, 25a, 263; O 153), N 53, 28b (K 174, 188a, 204, 41, 241a, 276; L 259, 280), N 53, 28c (K 204, 10, 292, 317; L 200, 200a, 207, 237, 243, 257, 79) en N 75, 118a (K 193, 204, 217, 317; L 00; O 153); **klemmen**: K 157a, 176, 193, 204, 17, 292, L 200, 225a, 237, 259, 280; *klemmā*, K 74, 188a, 317, L 257; *klémmā*, K 210, L 180, 00a, 207, 279; *klémmān*, O 153; *klémmā*, K 76; *klémmā*, L 243; de zaag - *klémt*, K 241, 41a; *klèmt*, L 263; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 28c: **klem lopen**: de zaag - *ijpt klém*, K 241, 241a; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 50, 43c en N 53, 28b: **stroeven**: *ströëffā*, P 86; de zaag - *stroeft*, L 200; **pannen**: K 157a, 176, O 153; *span'n*, O 69a; **vringen**: *vrēngā*, P 41a; **nijpen**: de zaag - *nept*, O 69a; **slecht gaan**: de zaag - *gō slácht*, P 149; **ast gaan**: *vaast gaon*, L 177, 200; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 28c: **astzitten**: *vastzittā*, K 188a; *vāastzittā*, L 243; **astlopen**: P 86; *vaastlaopā*, L 279; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 28c (K 276) en N 53, 28e: **stroppen**: *strōppā*, K 276; de zaag - *strōpt*, P 149; het volgende type is afkomstig uit N 53, 28b en v.d. Watering (I 79; K 317; L 37, 244), N 53, 28c (K 174) en N 75, 118b (L 00): **stoten**: L 200, 237; *stootā*, K 174; *stootā*, I 9; *stoetā*, K 317; *stowtā*, L 244; het volgende type is afkomstig uit N 53, 28b: **op stoot staan**: e tanden - *ston óp staot*, L 207; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 28c en morfologisch materiaal (Vanherp): **steken**: blijven O 69a; *stééjākā*, P 41a; de zaag blijft - *stáájkā*, ' 149; *stééjka*, K 330; nr. 1285: gezegd van een zaag waarvan de tanden slecht gevijld zijn; „mijn zaag is niet goed gevijld: ze steekt te veel”, Vanherp; **stekens staan**: *staekās staan*, K 281; **stuielen**: L 259, 280; **haken**: K 214, 215; de volgen-

de woordtypen geven de oorzaak van het klemmen (de te enge stand van de zaagtanden) of de gevolgen van de verkeerde stand van de zaagtanden (stroef of bot zijn, niet ruimen) aan: de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 50, 43c, N 53, 28b en N 53, 28e: **(te) eng (staan)**: type te eng staan: K 281; *tā éng ston*, L 200a; type eng staan: K 214, 215; de zaag - *stō éng*, K 241, 241a; bij de volgende opgave ontbreekt het ww.: *tā ing*, K 147; **te nauw staan**: zonder fonetische documentatie van het 3e woord: *tā naa [staan]*, I 221; de zaag - *staot tā naaw*, K 174; **te nauw getrokken staan**: de zaag - *stao tā naaw gətrokkā*, K 174; **te smal (zijn?)**: bij de volgende opgave werd geen ww. vermeld: K 210; **niet ruimen**: de zaag - *rōjmt nie*, K 146; **stroef zijn**: L 200; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 28c: **bot zijn**: *bot zaoən*, I 221; het volgende type is afkomstig uit N 53, 28e: **bot staan**: de zaag - *stō bót*, K 241, 241a.

VERLOPEN VAN DE ZAAG

(N 50, 43b; N 53, 28a; N 75, 118b; v.d. Watering)

[Bij het zagen, het afwijken van de lijn die gevolgd moet worden. De meeste auteurs en enkele vaklieden geven aan, dat de oorzaak hiervan ligt in het teveel naar buiten „gezet” zijn van de zaagtanden aan één kant. Zie het lemma „zetten (van de zaagtanden)”.]

verlopen: K 147, 157a, 174, 176; *vərlaopā*, L 200a; *vərlowpā*, L 243; *vərlōējpān*, O 69a; *vərlōēpā*, L 200a; *vərlōēpā*, K 330; nr. 1434: verlopen (VD, 4: van loop, van richting veranderen), b.v. het verlopen van een zaag, van een boor; ook: afwijken (van de zaag); zijwaarts uitwijken (van de boor), uitlopen, lopen (van een zaag), Vanherp; *verloopen*, bij timmerl.; al zaggende, al schavende van de te volgende lijn afwijken, Corn. Vervl.A.: **lopen**: K 157a, 174, 176, 193, 214, 215, 217, 281, L 259, 280; *lóopā*, L 263; *laopā*, I 79, 177, 180, 200, 207, 279; *loepān*, K 204; *loepā*, I 221; *lōepān*, O 153; *lōepā*, K 276; *lōējpān*, O 69a; *lōēwəpā*, K 210; *lowpā*, L 243, 244; *lōwəpā*, L 177, 200; de zaag - *loept*, K 317; **uit het spoor lopen**: de zaag - *lōēpt áát ət spaowər*, P 149; **weglopen**: L 200; *wechwoopā*, K 188a; *wechloepā*, K 317; de zaag - *löpt wéch*, K 241, 241a; **herlopen**: *hərlōēwəpā*, P 41a; **scheeflopen**: K 292, 317, P 86; *schief-lōēpā*, P 149; **scheefgaan**: *schiefchaowān*, P 149; **scheelzagen**: *schēlzaogā*, K 146; *schilzaogā*, K 147; **repen**: L 259, 280; **tegenwringen**: K 317.

RUWHEID VAN DE GEZAAGDE PLANK

(N 50, 92; N 53, 29b)

[De ruwheid die planken bedekt en wordt ver-

1.1.2.5.

oorzaakt door de zaagtanden, b.v. bij het tot planken zagen van een stam. Het is niet waarschijnlijk dat deze ruwheid ook wordt teweeggebracht door de schaaf, zoals in vraag N 53, 29b werd gesuggereerd. Door „schaven” moet ze juist worden verwijderd; zie Vanherp nr. 1528 en de typen „ongeschaafd” en „slecht geschaafd” in het lemma „ruw, gezegd van een plank”. Soms gaat het om een andere vorm van ruwheid, nl. die, welke wordt veroorzaakt doordat „de zaag te ruim staat” (respondent L 180), waardoor er afdrucken van de zaagtanden in het zaagoppervlak zichtbaar zijn (typen „golf” etc.). Zie het lemma „zetten (van de zaagtanden)”.]

rauw/rouw: type rauw: L 237; type rouw: L 200; *raaw*, K 174; *raw*, L 243; *rouw*, bij timmerl.; ruwheid die een gezaagd berd bedekt en door de tanden der zaag veroorzaakt is, ook wol genaamd, Corn. Vervl.; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „zaagspaan”: **haar:** K 317, L 200, 259; *haor*, K 147, L 257, 280; *howr*, K 317; *hòwər*, K 241, 241a; **wol:** *wol*, bij timmerl.; zie rouw, Corn. Vervl.; *wòl*, K 330; nr. 1528: kleine oneffenheden in het hout zichtbaar nadat het machinaal geschaafd werd; „dat hout zal op sommige plaatsen weer te dun geweest zijn bij ’t schaven want daar staat nog wol in”; ook: haar, Vanherp; **plus:** *plus*, K 241, 241a; bij de volgende benamingen is sprake van een wat andere vorm van ruwheid: **golf:** *gòlf*, L 180; misschien wordt met de volgende benaming de afdruk van de zaagtand in het zaagoppervlak bedoeld: **zaagtand:** *zaochtaant*, K 188a; het begrip dat in dit lemma bedoeld wordt komt ongeveer tot uitdrukking in de door Corn. Vervl. gegeven uitdrukking: **duvel:** *duvel, den duvel zit er op zeggen de timmerlieden van eene plank die zeer ruw is, die veel rouw heeft*, Corn. Vervl.; mv.: **zaagribbels:** K 157a, 176.

RUW, GEZEGD VAN EEN GEZAAGDE PLANK

(N 53, 29b)

[Er is geen vraag die specifiek hiernaar informeerde; het materiaal voor dit lemma is afkomstig uit antwoorden op vraag N 53, 29b: „de ruwheid die een plank bedekt? (veroorzaakt door de tanden der zaag of door de schaaf?)”. Zie voor oorzaken het lemma „ruwheid van de gezaagde plank”.]

rauw/rouw: *raw*, L 243; het hout is - *rao*, P 149; - kant: type rauwe: K 146; *raawə*, K 174; *raa*, I 221; - plank: type rauwe: K 281; **ruw:** L 200; **ruig:** L 200; **grof:** - gezaagd *gròf*, K 241, 241a; - planken *gròffə*, K 276; de plank is nog - *graowf*, P 41a; **ongeschaafd:** K 214, 215; **slecht geschaafd:** *slèècht gaschààft*, L 243.

EEN RUW ZAAGOPPERVLAK MAKEN

(N 50, 92 toegift)

[Het materiaal voor dit lemma is afkomstig uit een toegift bij vraag N 50, 92: „de ruwheid van een plank, veroorzaakt door de zaagsnede”. Volgens de respondent van L 177 en L 200 maakt de zaag een ruw zaagoppervlak wanneer enkel zaagtanden „te breed staan”. Zie de lemmata „ruwheid van de gezaagde plank” en „zette (van de zaagtanden)”.]

aansnijden: de zaag - *snèèjt on*, L 177, 200.

EEN GEGOLFD ZAAGOPPERVLAK KRIJGEN

(N 50, 92 toegift)

[Het materiaal voor dit lemma is afkomstig uit een toegift bij vraag N 50, 92: „de ruwheid van een plank, veroorzaakt door de zaagsnede”. Volgens de respondent van L 200a lijkt het oppervlak van een met een te grove zaag gezaagd plank op dat van raapkoeken, een bijproduct van de bereiding van raapolie, die als veevoer (dier(d)en.)]

raapkoeken: *ropkòëkkə*, L 200a.

-2.1.5.4.3. Afval bij het zagen

ZAAGSEL

(N 38, 10; N 50, 91a; N 53, 29a; N 55, 192; D 46, 2)

[Het poedervormig houtafval dat bij het zagen ontstaat.]

zaagsel: I 57, 78, K 101b, 107, 133d, 135, 149, 150, 152, 152a, 157a, 158b, 160, 164a, 174, 183, 190, 195, L 145, 147, 148, 177c, 180a, 200, 261 *zaachsəl*, L 91b, 148; *zààchsəl*, L 148; *zaochsə* I 57b, 118, K 100, 125, 128, 133a, 141, 146, 147, 150, 155, 161, 164, 174, 183, 186, 188, 190b, 197, 216, L 187, 244, 261, 280, 283e *zachsəl*, L 285; *zochsəl*, K 140; *zöjchsəl*, O 153 **houtzaagsel:** L 184; *howtsaochsəl*, K 164e **zaagmeel:** bij veel opgaven wordt geen fonetische documentatie van het tweede lid [meel] gegeven: I 79, 118, K 153, 157a, 171, 171a, 176, 218a, L 97, 144, 148, 151, 160, 177c, 180b, 184, 199, 200, 201, 240, 241, 243, 258, 259, 263t, 0265, P 96a, 103, 139a; *zaach[meel]*, L 263 *záách[meel]*, K 215; *zaachmèèl*, L 112, 243e *zaachmèèl*, L 185; *zààchmèèl*, L 159; *zààchméél*, L 243; *zááchmael*, L 186; *zaachmejl*, I 218; *zaachmejəl*, L 208a; *zaoch[meel]*, I 57, I 137, 146, 147, 173b, 174, 177b, 186, 188a, 215, 216, L 180, 180**, 204, 257, 262, 263a, 275, 280, P 93; *zaochmèèl*, K 140, 183, 186, 199a, I 281; *zaochméél*, K 145a, L 183, 200a, P 30

43a; *zaochmael*, L 180, 207, 244; *zaochmejl*, L 162; *zaochmèjl*, K 218c; *zaochmajl*, K 128; *awch[meel]*, P 96a; *zàwəchméél*, P 149; *zàwəchmèjəl*, P 149; *zówchmiel*, P 88; *zèchmiel*, P 61; *zeechmeel*, P 155, 163; *zèé(ə)chméél*, P 69a; *zaagmeel*, Hoeyff; *zaagmeel*, L 159, v.W. , p. 63; *zaogmeel*, K 153, Weijnen GR 4, p. 87; *aochmeel*, K 237, Huygens; **zagemeel**: bij veel pgaven wordt geen fonetische documentatie van het tweede lid [meel] gegeven: I 266, K 58c, 176, 179a, 188, 190, 214, 229a, 238, 244, 69, 274, 280, 281, 287, 291, 292, 301, L 237, O 2, 74, 170, 274a, 275, P 10, 23, 26, 63, 88, 92, 6a, 144; *zaagáméél* (of: *zaogə-?*), L 177, 200; *áagáméél*, K 288, 330; *zàagáméél*, K 206a, 21a, 345a; *zàagámèèl*, K 320; *zaagámééjəl*, P 1a, 145; *zaagámèjl*, I 221, 268, K 218, 289; *ajgáméél*, O 153; *zaogə[meel]*, I 102a; 118, K 60, 174, 180, 188a, 195, 210, 339, 340a, 344, 55, O 160a, P 22; *zaogəmeel*, K 157a, 176, 73; *zaogáméél*, K 183; *zaogáméél*, K 189, 241, 41a, 276, 307, 307b, 312, 314, 316, 345a, O 73, 286, P 18a, 21, 84; *zaogámééəl*, K 246; *zəogámèèl*, K 163, 184, 196, 197, 235; *zaogəmejl*, K 204, 268, 296, 330, O 238, 250a, P 35; *zaogáméjl*, P 102, 103; *zaogəmajl*, K 215; *zòóə[meel]*, P 27; *zòógáméél*, P 25; *zòógáméəl*, O 89; *zəggámèèl* (of: *zaogə-?*), K 180; *zəggáméél*, of: *zaogə-?*, K 250, P 137; *zəggáméél*, O 273; *əggámééjl* (of: *zaogə-?*), K 191; *zəggáméjəl* (of: *zəogə-?*), K 250; *zəwgə[meel]*, K 312a, 317; *əwgámééəl*, K 246, 312a, 317; *zəwgəmael*, K 20; *zəwgəmejl*, O 67, 69a, 162; *zəwgáméjl*, K 49a, O 158; *zəwəgáméél*, P 86, 133; *zəwəgə[meel]*, 108a, 152; *zəwəgəmejl*, K 277; *zəwəgə[meel]*, P 07; *zəjgáméel*, P 146; *zəjgáméel*, P 161; *zəjgəiéél*, P 25; *zəjgáméél*, O 153; *zəjgáméul*, P 109; *zəgémèèl*, hetzelfde als *zaagmeel*, Fr. sciure, 'orn. Vervl.; *zàagáméél*, K 330; nr. 1547: ABN aagmeel, zaagsel (VD); „beenhouders en loorders komen vantijd al eens zagemeel hanen”, Vanherp; misschien hoort de volgende beaming thuis bij het woordtype „zaagsel” (g > ?): **zaafsel**: *zəofsəl*, K 188; misschien zou de volgende typering „zagelmeel” moeten luiden (g > v?; vgl. echter ook VD s.v. „zavel”): **zavelreel**: O 244; *zəovəlmèel*, O 160a; **houtmot**: K 57a, 176; **zageling**: mv.: *zəwəgəlingən*, O 67; **lof**: K 174; **smoor**: K 174.

AAGSPAAN

√ 50, 91b)

De stukjes hout die, na het dwars op de hout-
zelrichting doorzagen (zie het lemma „kor-
n”), aan het uiteinde van een plank of balk
lijven hangen. Het type „haar” komt ook voor
in het lemma „ruwheid van de gezaagde
lank”.]

zaagspaan: *zaagspaan*, bij houtzagers; wanneer
de zagers twee gezaagde planken van malkander
trekken, blijft er aan het uiteinde van eenen der
balken een rimpelig stukje hout, dat zaagspaan
heet, Corn. Vervl.A.; **zaagvezel**: K 157a, 176;
vezel: K 174; *veezəl*, K 157a, 176, O 69a; **haar**:
K 157a, 176; **baard**: *baart*, L 200a; **troes**: *troes*,
L 263; **karrel**: de volgende variant (met -rz-)
kan waarschijnlijk uit suizende r verklaard wor-
den: *kärzəl*, karzel, de door kartelen (...) ont-
stane stukjes hout; bij zagen ontstaat zaagmeel,
bij kartelen karzel, De Bont; **draad**: *draot*, L
180; mv.: *drèùj*, L 180; **splinter**: K 188a; *splin-
tər*, L 177, 200, 207.

-2.1.6. I.v.m. beitel

-2.1.6.1. Gereedschap (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

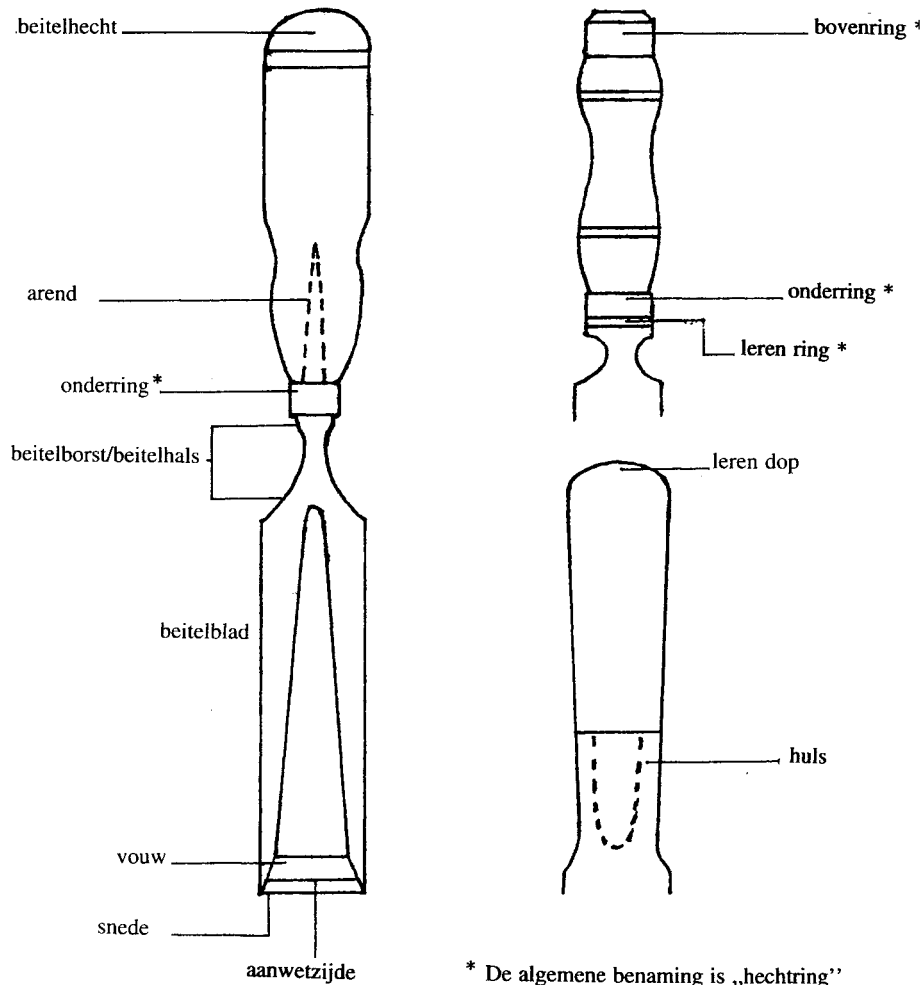
BEITEL

(N 33, 120; N 53, 34a; DC 14, 12a; znd A2, 434;
znd 21, 12; znd 45, 12a; v.d. Watering)

[In het algemeen het stalen gereedschap met een
wigvormige snede, al dan niet met handvat, dat
dient om b.v. gaten of uitsparingen in hout te
steken of te hakken. Zie WBD dl. II, afl. 6, p.
1871, lemma „beitel”. Het materiaal uit znd
la-m (beitel) kon wegens tijdgebrek niet meer
verwerkt worden.]

beitel: I 57, 78, 79, 119, K 100a, 101a, 109,
110a, 128a, 129a, 131, 133a, 133c, 136a, 143,
146, 147, 148, 151, 158b, 158c, 159, 160, 161,
161a, 161b, 162, 163, 168, 172, 173a, 173*, 174,
180, 182, 182b, 183, 185, 187a, 188a, 189a,
189b, 196, 204, 206, 209, 210, 211, 212, 213,
231, 232, 247, 255, 265, 267, 269, 281, 299,
304, 307, L 91, 93, 99, 100, 104, 110, 112, 144a,
152, 154, 157, 158, 159, 160, 180, 180a, 180b,
182, 183, 184, 185, 187, 187a, 188, 190, 200,
204*, 205, 206, 208, 226, 228, 237, 241, 258,
259, 263a, 264, 280, 281, 281*, 283, 285, O 63,
68, 158, 275, 276, P 60a, 63, 95, 159, 160, 171;
béjtəl, K 295, L 186, 201, 207, 279; *bèjtəl*, K
143, 205, L 243; *bééjtəl*, K 249; *bajtəl*, K 100a,
241, 241a, 245, 246, 251, 254, L 200a, 203, 244,
262, P 10, 39, 65, 70; *baajtəl*, K 237, 244, P 33,
69b; *báajtəl*, K 226; *bowtəl*, K 214, 215; *baetəl*,
K 184, 184a, L 93, 145, 145a, 147, 148, 149,
150, 151, 178, 178a, O 157, 274; *béétəl*, K 177,
201, 274, L 179, P 41a, 161; *bééjtəl*, K 281a, P
97; *bèètəl*, K 282, 317, L 99, 100, P 99, 105;
bettəl, L 201; *bèttəl*, L 261; *baətəl*, K 246; *baʔəl*,
K 277, 314; *baaʔəl*, K 352; *baatal*, I 221, 268,
275, K 292, 302, 303, 322, 329, 330, 333, 335,
339, 342, O 69a, 238, 239, 290, P 10, 18a, 25,
29a, 30, 30a, 41, 61, 75, 86, 88, 89, 96a, 145,

1.1.2.5.

Afb. 55: De beitel in onderdelen

165, 198, 199; *baaətəl*, K 245, 251, 253, 286, 308a, P 4, 127, 145; *bàətəl*, K 291, P 149; *báətəl*, K 276; *bootəl*, P 86; *bòətəl*, P 88; *baatəl*, *bòətəl*, beitel, Fr. ciseau, nen ronden, ne platen, nen halfronden -, Goemans; *bàətəl*, K 330; nr. 168: beitel; ook: houtbeitel, Vanherp; **houtbeitel**: K 188; *hòwtbèjtəl*, K 141; *hawtbèjtəl*, L 243; *hòwdbèètəl*, K 210; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*hout*]baʔəl, K 277, O 272, 274a; **beiter**: *bejtər*, L 209a; **bertel/bartel**: type bertel: K 281; *bartəl*, K 249; *bartel*, beitel, bij De Bo: beertel, Corn. Vervl.; **bendel/bentel**: *bendəl*, L 239; *bejndəl*, L 242; *bèjndəl*, L 243; *bajndəl*, L 263a; *bentəl*, K 171, L 202; *bentel*, „te Turnhout“, zegt Schuermans, „beitel of 't zelfde timmermansgereedschap, dat in Brab. *dessel*, in Vl. *diesel* of *destel* en in de Wrdb. *dissel* heet“; ik heb het werktuig nooit anders

dan *deesel* hooren noemen; een *deesel* is echte geen beitel; zie *deesel*, Corn. Vervl.

BEITELBLAD

(N 53, 34b; v.d. Watering)

[Het stalen of verstaalde gedeelte van een „beitel“. Met de benaming „oplegsel“ echter, word misschien hetzelfde bedoeld als met de opgave: „waat“ en „waatkant“; deze zijn verplaatst naa het lemma „vouw/snede (van een beitel)“.]

beitelblad: K 214, 215; **blad**: *blat*, I 79, L 244 **beitelijzer**: *bàətəlààzər*, K 330; nr. 169: beitel ijzer, het staal, lemmer van een beitel; ook: ijze van de beitel, Vanherp; **ijzer**: *ààzər*, K 276 *ààzər*, K 330; nr. 619: „serenwoordig gebruike: ze geen beitel niet meer met een recht ijzer, d kanten zijn nu allemaal afgeschuind“; ook: bei

telijzer, staal, lemmer, beitel, Vanherp; **staal**: L 259, 280; *staowəl*, P 149; **lemmet**: *lèmmət*, L 207; **lemmer**: *lemmər*, O 69a; **mes**: - van de beitel *més*, P 41a; **beitel**: K 188a, 204; *baatəl*, I 221; met de volgende benaming wordt misschien het verstaalde gedeelte van het beitelblad bedoeld: **oplegsel**: L 257.

VOUW/SNEDE (VAN EEN BEITEL)

[N 53, 34b; N 53, 34c; v.d. Watering]

De gehele schuingeslepen kant van het „beitelblad”, dan wel enkel het werkelijk snijdende gedeelte hiervan. Scott en Aalders noemen deze respectievelijk „vouw” en „sneede” (p. 74 en 267); in de formulering van vraag N 53, 34c werd dit onderscheid echter niet gemaakt en bijgevolg is het in de antwoorden niet naar voren gekomen. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1871-1872, emma „vouw (van een beitel)”.]

waat: K 281, L 200, 237, 259, 280; *waat*, I 79; *waot*, K 146, 147, 174, 210, 241, 241a, L 207, 243, 244, 279; *waot*, L 200a; *waoət*, L 257; de volgende variant is merkwaardig: *waart*, L 237; *vaat*, L 178, 180, 207; schuingeslepen kant aan het snijvlak van de beitel, Donkers p. 3 en 9; **waatkant**: *wowtkant*, K 317; **snee**: I 221, K 214, 215, 281, 317, L 279, O 69a, P 86; *snéé*, K 276; *inééj*, P 41a; *snéj*, K 210; *snej*, K 204; *snaej*, K 188a; *snááj*, P 149; **steeksnee**: P 86; **biseau fr.**: *biězaow*, K 330; nr. 203 (2): dim. biseauce; ABN beitel-sneede, sneede, snijkant, faas, vouw van een beitel (VD); „den biseau is de platte schuinse kant van 'nen beitel”; ook: *snee*, pen, /aas, Vanherp.

BEITELBORST/BEITELHALS

[N 53, 34d; v.d. Watering]

Het verdikte gedeelte van het „beitelblad”, dat egen het „beitelhecht” rust, dan wel het stuk tussen deze verdikking en het lemmet, dat juist smaller is. Handboek Gereedschap noemt de verdikking „borst” en het smallere gedeelte „nek” (p. 118).]

borst: I 79, L 244, 257; *baorst*, L 207; *böjst*, K 117; **stoot**: L 259, 280; **zit**: P 86; **hals**: *áls*, K 130; nr. 565: het deel van een beitel tussen de arend en het lemmer; ook: beitelhals, nek, Vanherp; **nek**: O 69a; *nék*, I 221; **kraag**: *kraoch*, K 204; **krans**: K 241, 241a.

ARENDE (VAN EEN BEITEL)

[N 53, 34e; DC 14, 12b; znd 45, 12b; Pa]

Het spits toelopende uiteinde waarmee het „beitelblad” in het „beitelhecht” wordt bevestigd. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1942-1943, lemma „arend”.]

arend: K 100a, 163, L 160, 228, 264, 283; *aa-*

rənt, K 317, L 207; *aorənt*, K 146; **aar**: *aor*, K 161b; **angel**: K 147, 172, 188a, 197, L 178, 178a, 180b, 200, P 86; **ang**: *ang*, K 168, 184, L 104, 152, 179, 200a, P 22, 24, 37; de volgende variant is waarschijnlijk een geval van metanalyse (bij de opgave van K 241-241a werd tevens het lidwoord „de” opgegeven): *dang*, K 241, 241a, 275; **beiteldoren**: K 209; **beitelpin**: K 214, 215; **pin(ne)**: type pin: I 180, 268, K 109, 147, 173*, 174, 183, 185, 188a, 192, 204, 206, 210, 236, 237, 240, 241, 244, 252, 273, 313, 320, 335, L 100, 110, 190, 190, 237, 258, 263a, 279, O 277, P 10, 21, 64, 80, 88, 129; *pin*, K 210; *pīn*, K 276; *pinna*, O 162, 232, 244, 275; *peen*, L 243; *pun*, I 221; *pīēn*, K 330; nr. 985: arend van een beitel, dim. pinneke; ook: arend, beitelarend, Vanherp; **pen(ne)**: *pēn*, L 207; *pēnna*, O 238; **stift**: K 131, 143, 185, L 152; **spil**: *spīēlla*, O 272; **steel**: K 161, L 99, 264, P 80; ijzeren - K 159; **stang**: K 212; het volgende woordtype is vermoedelijk ontstaan uit het Fr. tige (steel, stang): **tis**: *tis*, O 70; **priem**: K 183; **spie/spij**: *spae*, P 64; **beitelpunt**: K 158c, 160, 161a, 180, 182, 182b, L 157; **heftpunt**: L 259, 280; **punt**: K 110a, 347, L 187, P 41; *poent*, P 3, 198; *poejnt*, O 165, P 65; **knab/knap**: *knap*, L 185; **hand**: *haant*, K 275; vgl. i.v.m. de volgende typen het lemma „beitelhecht”: **hechtsel**: P 46; de volgende twee woordtypen komen ook voor in het lemma „beitelhecht”: **hecht**: K 197; **heft**: *héft*, P 41a; het volgende type komt ook voor in het lemma „beitelborst/beitelhals”: **hals**: K 250; de volgende typering is onduidelijk: **[boot]**: *bóót*, K 330.

BEITELHECHT

[N 53, 34f; v.d. Watering]

[Het handvat van een „beitel”. Vraag N 53, 34f ging ervan uit dat het van hout was; volgens Handboek Gereedschap heeft „het kunststof hecht het pleit wel gewonnen” (p. 118). Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1943, lemma „vijlhandvat”.]

hecht: L 244; **beitelheft**: L 200; **heft**: L 200, 244, 257, 259, 280; *héft*, L 243, 279; *héft*, L 200a; *eft*, I 79; **handvat**: K 147, 214, 215; *haantfat*, K 146, 147, 204; *hàantfāt*, K 210; *antfat*, I 221; *aantfat*, K 174; **handsvat**: *aansfat*, K 188a; **beitelsteel**: *bàatəlstééjl*, K 330; nr. 170: beitelsteel, beitelhecht; ook: steel van een beitel, heft, hecht, Vanherp; **steel**: K 281, 317, O 69a, P 86; *steel*, K 210, 241, 241a; *stéél*, K 276; *stééjl*, P 41a; *stááj*, P 149; *stééjl*, K 330; nr. 1283: ABN steel (VD), b.v. de steel van een beitel, rasp, vijl, schroevendraaier en hamer; „voor 'ne steel in 'nen beitel te zetten, moet ge eerst een gat boren want anders barst hij”; ook: hecht, heft, handvat, Vanherp.

1.1.2.5.

HECHTRING (VAN EEN BEITEL)

(N 53, 34g)

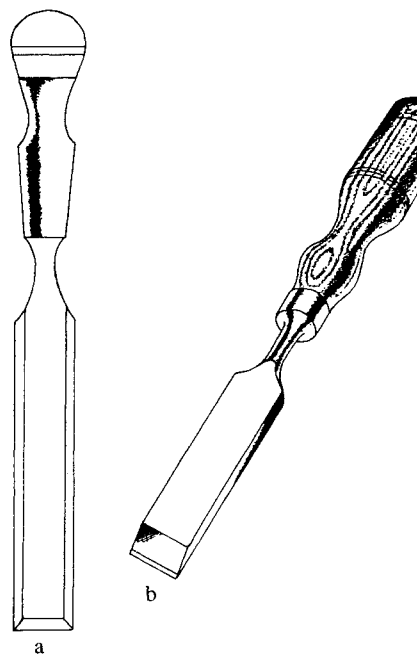
[Metalen band die om het „beitelhecht” wordt bevestigd, om te voorkomen dat het splijt, b.v. als men erop klopt met een hamer. De meeste auteurs tonen een ring om het uiteinde, sommigen echter vermelden daarnaast ook nog een ring vlak bij het lemmet; waarschijnlijk wordt met het woordtype „halsring” deze bedoeld. Bovendien is er in Handboek Gereedschap (p. 121) en Scott en Aalders (p. 74-75) nog sprake van een leren ring tussen „beitelhecht” en „beitelblad”, die als schokbreker dient. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1799-1800, lemma „handvatring”.]

beitelring: K 174, 214, 215; *báátalréénk*, K 276; **halsring:** K 147; **klemring:** *klémring*, L 279; **splijtring:** L 259, 280; **slagring:** L 259, 280; **ring:** K 204, 292, L 237, P 86; *ring*, K 210, L 200a, P 149; *rink*, K 241, 241a, 281; *rieng*, K 188a; *rīēng*, P 41a; *rīēnk*, O 69a; **band:** *baant*, K 317; **muisel:** *maoasəl*, I 221; *maoasəl*, K 330; nr. 892: halsring van een beitel; „ze doen 'ne muisel aan beitels omdat de stele niet zouden barsten”; ook: stalen ring, koperen ring, Vanherp.

STEEKBEITEL

(N 47, 11c; N 53, 34a; N 53, 35a; N 53, 35b; DC 14, 12a; v.d. Wating)

[Beitel met plat „beitelblad” waarvan de voorkant één „vouw/snede” heeft. De zijkanten zijn recht of afgeschuind; volgens Scott en Aalders zijn de beitels met rechte zijkanten sterker, maar geven die met schuine meer zicht op het werk en reiken verder in moeilijk te steken hoeken (p. 49 en 74). Deze beitelsoort wordt vooral gebruikt voor het met de hand afsteken van hout, b.v. bij het maken van verbindingen. De vragen informeerden naar „de gewone platte beitel om hout te steken met de hand” (N 53, 35a met afb.), de beitel „met rechte voorkant en slechts één schuingeslepen kant” (N 47, 11c met afb.), een beitel in het algemeen (N 53, 34a) of naar het voorwerp dat afgebeeld is (DC 14, 12a). Het materiaal voor dit lemma is ook afkomstig uit vraag N 53, 35b, die informeerde naar de namen van steekbeitels van verschillende breedten (volgens Scott en Aalders, p. 74 en Handboek Gereedschap, p. 119 liggen deze tussen 3 en 50 mm). I.v.m. de benamingen „hakbeitel” en „kapbeitel” zie Handboek Gereedschap, waar op p. 118 onder „hakbeitel” wordt gezegd: „Het is overigens zelden meer noodzakelijk afzonderlijke hak- en steekbeitels te kopen; met de gewone „steekbeitel” kunt u niet al te zwaar hakwerk doen”.]

Afb. 56: Steekbeitels (b. naar Scott en Aalders)

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 47 11c (L 203), N 47, 11d (toegift L 207), N 53 34a (K 146, 147, 174; L 200, 257), N 53, 35a en v.d. Wating (I 79, 221; K 146, 147, 174, 204 214, 215, 276, 281, 317; L 200, 200a, 237, 243 244, 257, 259, 279, 280; O 69a; P 41a, 86), N 53, 35b (K 204, 214, 215; L 243; P 41a), DC 14 12a (K 140, 175, 183) en monografisch materiaal (Vanherp, Donkers): **steekbeitel:** K 140 147, 174, 175, 183, 204, 214, 215, 281, 317, I 200, 237, 243, 259, 280, P 86; *steegGbèjtəl*, I 79 *stèèGbèjtəl*, K 146; *steeGbèjtəl*, L 257; *stéèGbèjtəl*, L 279; *staeGbèjtəl*, L 207; *stéèGbajtəl*, I 200a; *stèèGbajtəl*, L 244; *staeGbajtəl*, L 203 *stéèjGbèétəl*, P 41a; *steeGbaatəl*, I 221, O 69a *stéèGbáatəl*, K 276; *stéèjGbáatəl*, K 330; nr 1280: steekbeitel; „de gaten, waar de zwaluw staarten moeten in komen moet ge juist en proper uitsteken met 'ne steekbeitel”; ook: platter beitel, platte steekbeitel, Vanherp; [*steekbeitel*] L 178, 180, 207; tamelijk brede beitel die aan de voorkant recht is en slechts een enkele waac heeft, Donkers p. 3; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 35b: **platte steekbeitel** *plattə steeGbèjtəl*, L 257; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35a; **plattbeitel:** I 269; he volgende type is afkomstig uit N 53, 35a (K 210 241, 241a), N 53, 35b (L 279) en monografisch materiaal (Corn. Vervl.A. en Vanherp): **plattbeitel:** *plattəm bèjtəl*, L 279; *plattən bajtəl*, K 241, 241a; *plattə bèètəl*, K 210; *plattən bàatəl*, K 330; nr. 1025 (met afb.): steekbeitel; in de beeld-

ouwerstaal (red.: bij de meubelmaker) wordt leze beitel algemeen „de platte” genoemd; „ik moet nog de lijn van die ineengelijmde verga- ing afsteken met mijnen brede platten beitel”; ook: platte steekbeitel; (met afb.), Vanherp; *platte beitel*, bij timmerl.; breede beitel, snik, Corn. Vervl.A.; het volgende woordtype is een als zn. gebruikt bn.: **platte**: *pláttə*, K 330; nr. 1023; steekbeitel, woord uit de beeldhouwerstaal (red.: bij de meubelmaker); „met zijne platte slaagt de sculpteur het meeste hout af”; ook: platte beitel, platte steekbeitel, Vanherp; de volgende woord- typen zijn afkomstig uit N 53, 35a: **handbeitel**: *hantbétəl*, L 207; *hantbájtəl*, L 207; **vergaar- beitel**: *vargéerbàttəl*, P 149; het volgende type s afkomstig uit N 53, 35a (K 188a) en N 53, 35b (K 188a en O 69a): **beitel**: K 188a; smalle - c.q. rede - *baatəl*, O 69a; bij de volgende woord- typen (afkomstig uit N 53, 35b en monografisch materiaal) gaat het om benamingen van steek- beitels naar de breedte van de vouw (snede), uit- gedrukt in duimen (of gedeelten daarvan): **beitel van een halve duim**: zonder fonetische docu- mentatie van het 1e woord: [*beitel*] van *nən hal- ʷən dōm*, K 276; **halveduimse beitel**: *halven- luims(ch)e beitel*, bij timmerl.; steekbeitel, half- zo breed als de duimsche beitel, Corn. Vervl.; **halfduimer**: L 259, 280; **beitel van driekwart- luim**: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*beitel*] van *drààkwórt dōm*, K 276; **driekwartse beitel**: *driekwaarts(ch)e beitel*, bij timmerl.; platte steekbeitel, die de dri- vierden van een duim breed is; bij De Bo driekwart- beitel; de driekwaartsche beitel is smaller dan de duimsche en breder dan de halveduimsche bei- el, Corn. Vervl.; **driekwarter**: L 259, 280; **bei- el van een duim**: zonder fonetische documen- tatie van het 1e woord: [*beitel*] van *nən dōm*, K 276; **duimse beitel**: *dōmsə bejtəl*, K 174; *duim- (ch)e beitel*, platte steekbeitel van eenen duim breed, Corn. Vervl.; **duimbeitel**: *dāōmbàttəl*, K 330; nr. 437: een steekbeitel, met een snede die één duim breed is, een duimse beitel; „nen luimbeitel is nen brede platten beitel, die nen luim breed is (± 25 mm)”, Vanherp; **duimer**: L 259, 280; **vijfkwartse beitel**: K 174; bij de vol- gende woordtypen (afkomstig uit N 53, 35b) gaat het om benamingen van steekbeitels naar de breedte van de vouw/snede, waarschijnlijk uit- gedrukt in millimeters of centimeters (woordty- pe „beitel van tweeënhalve”): **steekbeitel van waalf**: *stáájGbàttəl və twálləf*, P 149; **beitel van twaalf**: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*beitel*] van *twowləf*, K 317; **beitel van achttien**: K 317; **steekbeitel van twintig**: *táájkbàttəl və twintich*, P 149; **steekbeitel van vijfentwintig**: *stáájkbàttəl və véévəntwintich*, P 149; **beitel van tweeënhalve**: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*beitel*] van *wiejanhalf*, K 317; het is de vraag of de volgen-

de woordtypen (uit N 53, 35b) hier thuishoren: **hakbeitel**: K 147, P 86; **kapbeitel**: K 281.

AANSTEKEN MET EEN STEEKBEITEL

(N 53, 46f)

[Het met een „steekbeitel” passend maken van stukken hout die met elkaar verbonden moeten worden. Voor een dergelijke bewerking met ook andere gereedschappen, zie het lemma „aanhalen”.]

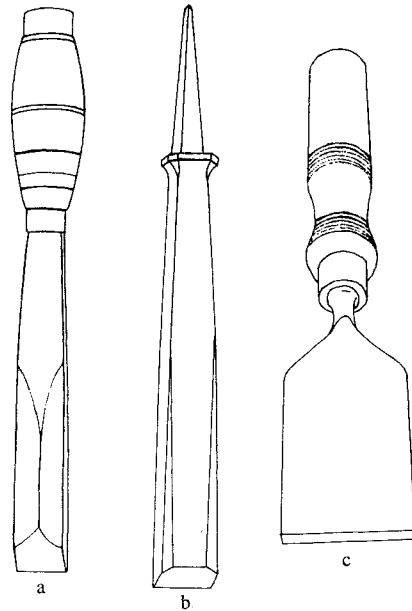
aansteken: K 281; *aansteken*, bij timmerl.; twee stukken hout met den steekbeitel aan elkander voegen en dichtmaken, Corn. Vervl.; **bijsteken**: L 200; *bejsteekə*, L 257; *bààstéékə*, K 276; **bij- snijden**: K 317; **aantrekken**: K 214, 215; **aan- eenbrengen**: *owniējn briengan*, O 69a; **lassen**: K 147, L 259, 280; *læssə*, L 243; **voegen**: *vōēwgə*, P 41a.

KANTBEITEL/HAKBEITEL

(N 53, 34a; N 53, 35c; N 53, 36; N 53, 37; v.d. Watering)

[Beitel met een dik „beitelblad” en ook voor het overige een robuuste uitvoering zodat hij bestand is tegen hamerslagen; de breedte van de „vouw/snede” varieert. Het materiaal voor dit lemma is afkomstig uit antwoorden op de vragen N 53, 35c, N 53, 36 en N 53, 37. De afbeelding bij vraag N 53, 36 toonde een beitel waarvan de afgeschuinde zijkanten van het „beitelblad” bij elkaar komen en zo een kant of rug vormen (Van Dale s.v. „kantbeitel”; Popelier p. 60). Een dergelijke wordt afgebeeld op p. 263 van Catalogus Leeuwenberg onder de kop „kantbeitels”. Hoewel bij vraag N 53, 35c, die specifiek naar de „kantbeitel” informeerde, geen tekening was gevoegd, is het waarschijnlijk dat de respondenten deze soort beitel bedoelen. Verscheidene auteurs (o.a. Jonckheere, p. 37) en respondenten geven aan, dat de „kantbeitel” wordt gebruikt om met behulp van een hamer gaten in hout te kappen. Vraag N 53, 37 informeerde naar de benaming van een soortgelijke beitel als bedoeld bij N 53, 36, „maar die nog zwaarder is en een breedte van 5 cm kan halen”. Onder de kop „hak- en vermoorbeitels” op p. 263 toont Catalogus Leeuwenberg een beitelblad met afgeschuinde zijkan- ten, die echter niet bij elkaar komen. Scott en Aalders beelden een „vermoorbeitel” af met rechte zijkanten en zeggen dat de breedte ligt tussen 6 en 50 mm en dat hij wordt gebruikt om b.v. scharnieruitsparingen te hakken (p. 74). Volgens Handboek Gereedschap tenslotte, zijn de rechte zijkanten en het dikke blad kenmerkend voor „hak- of vermoorbeitels” en kan de breedte variëren van 3 tot meer dan 50 mm (p. 118). Zie ook de toelichtingen bij de lemmata „schietbeitel” en „scharnierbeitel”.]

1.1.2.5.

Afb. 57: Kantbeitels/hakbeitels (a. naar v.d. Watering en Catalogus Leeuwenberg: „kantbeitel”; b. naar Catalogus Leeuwenberg: „hak- of vermoorbeitels”; c. naar Scott en Aalders p. 74: „vermoorbeitel”)

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 35c (I 221; K 146, 147, 210, 214, 215, 281, 317; L 200, 200a, 207, 237; P 149), N 53, 36 (K 210, 292; L 237; P 149), N 53, 37 (L 200, 237), N 53, 45f (toegift K 147) en monografisch materiaal (Tuerlinckx, Corn. Vervl.): **kantbeitel**: K 214, 215, 281, L 200, 237; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *kaant[beitel]*, K 317; *kaantbejtäl*, K 146, 147; *käntbéjtäl*, L 207; *kantbajtäl*, L 200a; *käändbèètäl*, K 210; *kantbaatäl*, I 221, K 292; *käntbàatäl*, P 149; brede - L 237; *kantbàätel*, kantbeitel, breede timmermansbeitel; in W.-VI. kantbeertel, kantbertel, zie De Bo, Tuerlinckx; *kantbeitel*, bij timmerl.; breede platte beitel, waarmede men iets afsteekt, of waarmede men, met de hand, gaten in 't hout slaat, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c: **rechtkanter**: L 259, 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 34a (K 146; L 200, 257), N 53, 36 en v.d. Watering (I 79; K 146, 147, 174, 214, 215; L 200, 207, 243, 244, 257, 259, 279, 280; P 86) en N 53, 37 (K 146; L 200, 257, 259): **hakbeitel**: K 146, 147, 174, 214, 215, L 200, 259, 280, P 86; *aGbèjtäl*, I 79; *haGbèjtäl*, L 257, 279; *hàGbèjtäl*, L 207; *haGbèjtäl*, L 243; *haGbajtäl*, L 244; zware - L 259; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c (K 174), N 53, 36 (K 174, 204, 276, 317; L 200a),

N 53, 37 (I 221; K 174, 204, 317; L 200a) e: monografisch materiaal (Vanherp en Corn.) **kapbeitel**: K 174, 204, 317; *kabaatäl*, I 221; *ká báatäl*, K 276; *kabajtäl*, L 200a; zware - K 317 *kábàatäl*, K 330; nr. 693: kapbeitel, hakbeitel „grote gaten worden gekapt met 'ne kapbeitel dat is meest 'ne versleten beitel met een kor ijzer”; ook: kantbeitel, Vanherp; *kapbeitel*, bi timmerl.; beitel, zwaarder dan de steekbeitel e: meest gebruikt om gaten in te kappen en te; naast bij de schuine wankanten van planken, ribben, enz. af te hakken, Corn.; **kapbartel**: *kap bartel*, zie kapbeitel (Antw.), Corn.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 36 en 37: **vermoorbeitel**: *vərmóorbajtäl*, L 200a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 36: **hakfermoor**: L 200; **houtbeitel**: *houtbeitel*, zie kapbeitel, Corn.; **houtbartel**: *houtbartel*, zie houtbeitel (Antw.), Corn.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c (K 188a), N 53, 36 (I 221 K 147, 188a) en N 53, 37 (K 147, 188a, 214 215, 276): **beitel**: K 188a; zware - K 147; *báatäl*, K 276; versterkte - *baatäl*, I 221; groffe - K 147; brede - K 214, 215; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c: **schreefhakker**: L 259 280; het is de vraag of de volgende woordtype (die ook elders voorkomen) hier thuishoren: het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c, N 53 36 en N 53, 37: **steekbeitel**: *stééjkbéètäl*, P 41a het volgende type is afkomstig uit N 53, 37 **platte beitel**: *plättä bèètäl*, K 210; het volgende type is afkomstig uit N 53, 35c (K 174; L 200 200a), N 53, 36 (K 241, 241a; L 207) en N 53 37 (K 241, 241a): **schietbeitel**: K 174, L 200 *schjëtbajtäl*, K 241, 241a; *skjëtbéjtäl*, L 207 *skjëtbajtäl*, L 200a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 36: **schietbertel**: K 281.

SCHIETBEITEL

(N 47, 11d; N 53, 38; v.d. Watering) [Beitel met dik „beitelblad” en smalle „vouwsnede”; hij wordt gebruikt voor het kappen van smalle gaten, b.v. voor verbindingen. Volgens Scott en Aalders (p. 75) kan de breedte van deze beitelsoort oplopen tot 50 mm; die van een „meubelmakersschietbeitel” echter maar tot 11 mm. Handboek Gereedschap toont op p. 12 verschillende soorten schietbeitels en zegt dat de breedte van de zwaarste maximaal 37 mm is. De benaming „kantbeitel” in dit lemma heeft wellicht te maken met het buitengewoon dikke „beitelblad”; de dikte is groter dan de breedte van de waat, dus de „kant”, het zijanzicht, is kenmerkend voor deze beitel (Quickenborne p. 130) Van Keirsbilck tenslotte, zegt op p. 373 dat de „kantbeitel” een soort „schietbeitel” is. De vragen informeerden naar „de zware beitel met zee korte waat voor het hakken van smalle gaten” (N 53, 38; met afb.) en de beitel „met schuine voor

Afb. 58: Schietbeitel

kant en snijvlak op de spitse punt (N 47, 11d; met afb.)]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 38 (I 221, 269; K 174, 204, 241, 241*, 276, 292, 317; L 200, 200a, 243, 244, 257, 259, 279, 280; O 69a; P 86, 149), N 47, 11d (L 237), toegiften uit N 53, 35b (K 174), N 53, 45f (K 146), N 53, 46d (K 241, 241a), N 53, 46e (K 147; P 149) en monografisch materiaal (Vanherp en Corn. Vervl.A.): **schietbeitel**: I 269, K 146, 147, 174, 204, 317, L 200, 259, 280, P 86; *schietbèjtəl*, L 257; *skīētbèjtəl*, L 237; *skīētbèjtəl*, L 279; *schīētbèjtəl*, L 243; *schietbajətəl*, L 244; *schīētbajətəl*, K 241, 241a; *skīētbajətəl*, L 200a; *schietbaatəl*, I 221, K 292; *skīētbaatəl*, O 69a; *schīētbàatəl*, K 276; *schéētbaàtəl*, P 149; *sjéēt-bàatəl*, P 149; *scheejdbàatəl*, K 330; nr. 1163: schietbeitel; „schietbeitels worden meest gebruikt voor de gaten van verbindingen met pin en gat uit te kappen”; ook gatbeitel (met afb.), Vanherp; *schietbeitel*, bij timmerl.; smalle beitel om gaten te kappen, Corn. Vervl.A.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 38: **schietbertel**: K 281; **gatbeitel**: *gatbeitel*, bij timmerl.; kloekbeitel om gaten in het hout te steken, schietbeitel, Fr. bec d'âne, Corn. Vervl.; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 38 en v.d. Watering: het is de vraag of het volgende type (dat ook voorkomt in het lemma „scharnierbeitel”) hier thuishoort: **knierbeitel**: K 174; **beitel**: K 188a; het is de vraag of de volgende woordtypen (die ook elders voorkomen) hier thuishoren: **steekbeitel**: *steekbèètəl*, K 210; **hakbeitel**: K 146, 147, L 237; **kapbeitel**: *kàbèètəl*, K 210; *kàbèètəl*, P 41a; **hakfermoor**: *akfərmóór*, I 79; **kantbeitel**: K 214, 215; *kàntbèjtəl*, L 207; *kantbajətəl*, L 200a.

SCHARNIERBEITEL

(N 53, 41; N 53, 42; v.d. Watering)

[Een hakbeitel die met heft en al uit één stuk staal is gesmeed, waarvan het beitelblad een zeer smalle „vouw/snede” heeft (volgens Vanherp nr. 998 s.v. „pivotbeitel” slechts 8 à 9 mm), en die gebruikt wordt voor het aanbrengen van smalle sleuven en gaten. Door de geringe breedte is deze beitelsoort n.l. geschikt voor het inhakken van sleuven voor allerlei soorten scharnieren. De meeste auteurs (o.a. v.d. Watering p. 23, nr. 17; Quickenborne p. 132; Van Keirsbilck p. 365) beelden een beitel af uit één stuk; de omschrijvingen echter spreken van een metalen handvat (Quickenborne, p. 132 „scharnierbeitel”; Corn. „scharnierbartel”) of geen handvat (vraag N 53, 41). Het materiaal voor dit lemma is ook afkomstig uit antwoorden op vraag N 53, 42 die informeerde naar de benaming voor een „speciale steekbeitel om de bladen van speunen (soort scharnier) in het hout uit te hakken (pivotbeitel?)”; hierbij werd echter geen afbeelding gegeven. I.v.m. de benaming „steekbeitel”: zie de opmerking van de respondent van K 214-215 in antwoord op vraag N 53, 42, nl. dat het uithakken van gaten van scharnieren „hier gebeurt met een kleine steekbeitel”. I.v.m. de benaming „kantbeitel”: zie VD s.v. „scharnierbeitel”, alwaar wordt opgemerkt dat dit een zeer smalle beitel is met de vouw op de kant.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 41 (L 257), N 53, 42 (K 147) en monografisch materiaal (Vanherp): **scharnierbeitel**: K 147; *scharniērbèjtəl*, L 257; *sjárneejrbaàtəl*, *schárneejrbaàtəl*, K 330; nr. 1157: scharnierbeitel, knierbeitel; „scharnierbeitels zijn gewoon platte beitels met de breedte van 't blad van 't scharnier”, Vanherp; *scharnierbeitel*, bij schrijnwer-

Afb. 59: Scharnierbeitel

1.1.2.5.

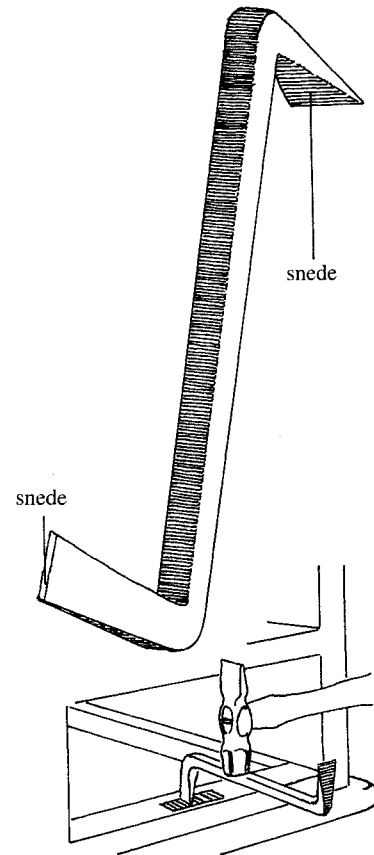
kers; zeer smalle beitel met ijzeren handvat, dienende tot het uitkappen der openingen, waar de scharnierbladen moeten in bevestigd worden, Corn.; **scharnierbartel**: *scharnierbartel*, zie scharnierbeitel (Antw.), Corn.; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 41 en v.d. Watering: **knierbeitel**: I 79, K 146, 147, 174; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *kanier[beitel]*, L 237; *kanjējrbjējtāl*, L 207; *knierbajjtāl*, L 244; **spleetbeitel**: L 259, 280; **opdekbeitel**: *obdèkbjējtāl*, L 243; **beiteltje**: klein - *baatālkān*, O 69a; met de volgende woordtypen kunnen speciale beitels van speciale scharnieren bedoeld zijn: het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 41 (I 221; K 204, 210), N 53, 42 (K 204, 210) en monografisch materiaal (Corn. Vervl., Tuerlinckx en Vanherp): **fitsbeitel/vitsbeitel**: type fitsbeitel: K 204; *fidzbbèētāl*, K 210; *vitsbaatāl*, I 221; *vitsbāūētāl*, zeer smalle beitel om vitsgaten te kappen, Tuerlinckx; *fjēdzbaātāl*, K 330; nr. 482: een smalle beitel om groeven in het hout te hakken waarin fitsen moeten bevestigd worden; „als ge fitsen kapt, moet ge eerst een gaatje of drie boren om dan met 'ne fitsbeitel 't gaatje wat verder uit te kappen”; ook: fitsenbeitel, Vanherp; *fitsbeitel*, bij timmerl.; een zeer smalle beitel om de groef in het hout te steken, waar eene fits in moet gevestigd worden, bij De Bo fitsebeitel, Corn. Vervl.; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 42 en monografisch materiaal (Vanherp): **pivotbeitel**: K 317, P 86; *pievoobaatāl*, I 221, K 292; *piēvōóbaatāl*, O 69a; *piēvōóbāātāl*, K 276; *piēvaowbāātāl*, K 330; nr. 998: speciale steekbeitel om de bladen van speunen in het hout te hakken; „'ne pivot is gewoonlijk acht à negen mm breed en ge hebt daarvoor 'ne pivotbeitel van dezelfde breedte om de pivots uit te kappen”, Vanherp; het is de vraag of de volgende woordtypen (uit N 53, 41a en N 53, 42) hier thuishoren: **steekbeitel**: L 259, 280; *stāājGbāātāl*, P 149; **kantbeitel**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *kaant[beitel]*, K 317.

AANSLAGBEITEL (KRUISBEITEL, HOEKBEITEL)

(N 53, 44)

[Beitel zonder handvat, aan beide uiteinden naar de tegenovergestelde kant haaks omgebogen, zodanig dat de beide „smeden” een kruis vormen. Hij dient om op moeilijk bereikbare plaatsen, zoals in de aanslagen van deuren en ramen en bij schuifladen, uitsparingen te hakken, met behulp van een hamer.]

aanslagbartel: *aanslagbartel*, aanslagbeitel (Antw.), Corn.; **kruisbeitel**: K 147, 188a, 214, 215, L 259, 280; *krōozbāātāl*, K 276.

Afb. 60: Aanslagbeitel (kruisbeitel, hoekbeitel) naar Handboek Gereedschap („hoekbeitel”)

BREEKIJZER

(N 53, 43a; v.d. Watering)

[Stalen beitel uit één stuk met een zeer kort „beitelblad”; hij wordt gebruikt voor breekwerk in allerlei materiaal. Het is eigenlijk een werktuig voor metselaars of voor metaalbewerking (Handboek Gereedschap p. 129; „koudbeitel”). Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1793, lemma breekijzer en p. 1873 lemma „koudbeitel”.]

breekijzer: K 147, 174, 204, 214, 215, 281, L 200, 257; *brèèkējzār*, K 146; *bréékējzār*, L 200a; *braekējzār*, L 207; *bréékējzār*, L 243; *brèkajzār*, L 244; *breekaajzār*, O 69a; *bréékéézār*, L 279; *brāājkéézār*, P 149; *breekèézār*, K 210; *braek-aazār*, K 292; *bréékāāzār*, K 276; *braekaoazār*, I 221; kort - L 259, 280; **steenbeitel**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *stiejən[beitel]*, K 317; *stīējənbéētāl*, P 41a; *steenbeitel*, bij timmerl.; stalen beitel zonder hecht, dien de timmerman gebruikt om iets uit of af te breken,

Afb. 61: Breekijzer

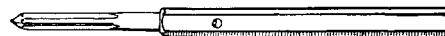
Fr. poinçon, de steenbeitel is geen breekijzer, Corn. Vervl.; **ijzerbeitel**: L 237; *èjzərbèjtəl*, L 243; **koudbeitel**: *kowbejtəl*, I 79, K 174; **beitel**: ijzeren - *bàtətəl*, P 149; **puntijzer**: *puntijzer*, bij timmerl.; een kort, dik breekijzer of kapbeitel met een scherp bek aan 't een uiteinde en een hamer, om eene groef te kappen in een stuk arduin, enz., Corn. Vervl.; **burin (fr.)**: *brén*, K 241, 241a; *brée*, P 86; *bərəé*, P 149; *bərəng*, O 69a; *bərəng*, K 204; *bareng*, K 281; *báréng*, K 330; nr. 145; bareng, koudbeitel; „als ge op placement gaat, moet ge altijd een paar barengskens meenemen om par exemple de bougering af te breken”; Fr. burin, Vanherp; **casse-briques (fr.)**: *kasj-brik*, K 317.

RAWLPLUGBEITEL

(N 53, 43b)

[Geheel stalen beitel met een „beitelblad” in de vorm van een boor; hij wordt gebruikt om gaten in de muur te kappen waarin pluggen worden bevestigd. Het is oorspronkelijk een gereedschap van de metselaar. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1793, lemma „rawlplugbeitel”.]

rawlplugbeitel: *raowplugbàtətəl*, P 149; **rawlplugboor**: L 200; *rawplugbóór*, L 243, 257; *ráwplugbóór*, L 207; **rawlplug**: K 204, L 259, 280; *raowpluch*, K 317; *rawpluch*, L 257; *ráwpluch*, L 207; *ràwpluch*, K 210, 276; *rowpluch*, L 200a; *rèwpluch*, L 279; *rèwpluch*, K 241, 241a; *rolpluch*, K 147; *raaplik*, I 221; *raowplōwch*, P 41a; *rààplōówch*, K 330; nr. 1097: rijploeg = ABN rawlplug, rawlplugboor (VD); „als ge leverans een schap gaat placeren, zit ge

Afb. 62: Rawlplugbeitel

van tijd met uw kram op 'ne steen en dan moet ge zien dat ge uw rijploeg bij hebt om een gat in de muur te kappen en daar een spieke in te sla-gen”; ook: rawlplug, steenboor, klopboor; Eng. rawlplug (met afb.), Vanherp; **plugbeitel**: K 174, 281; **plugboor**: K 174; **plugijzer**: *plüügaajzər*, O 69a; **plug**: K 174, 214, 215; **klopboor**: K 146, 147, 174, L 237, 259, 280; **perce-mur (fr.)**: *presmuur*, K 317; **perce (fr.)**: *pjés*, K 241, 241a; het is de vraag of de volgende woordtypen (die ook elders voorkomen) hier thuishoren: **puntijzer**: *poejntaajzər*, O 69a; **breekijzer**: P 86.

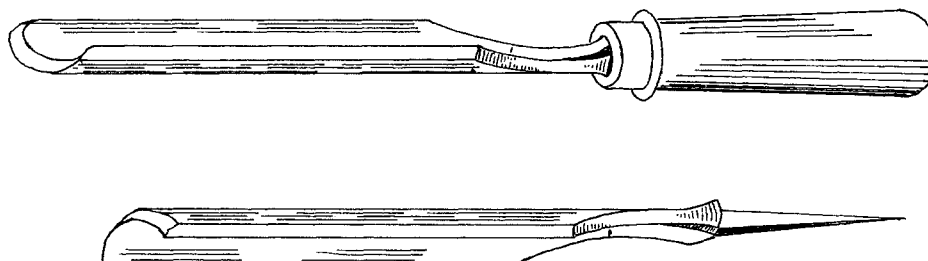
GUTSBEITEL

(N 33, 115; N 53, 39a; N 53, 39b; N 53, 39c; DC 32, 2c; v.d. Waring)

[Beitel met „beitelblad” dat in dwarsdoorsnede een meer of minder gebogen vorm heeft; daardoor is deze beitelsoort geschikt voor het steken van ronde vormen. Vraag N 53, 39a informeerde naar de benaming in het algemeen; de vragen N 53, 39b en N 53, 39c informeerden naar gutsen met de „vouw/snede” aan respectievelijk de binnenzijde en de buitenzijde van het gebogen „beitelblad”. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1875-1876, lemma „gutsbeitel”.]

De volgende benamingen zijn meer algemeen: het volgende woordtype is afkomstig uit N 33, 115 (K 141; L 207), N 53, 39a en v.d. Waring (I 79; K 174, 188a, 204, 276, 317; L 200, 200a, 207, 237, 243, 244, 257, 259, 279, 280; P 41a), N 53, 39b (K 147, 174, 188a, 204; L 207; P 41a), N 53, 39c (K 174, 188a, 204; P 41a) en DC 32, 2c (K 129a, 146; L 158, 160, 235, 240, 281, 281*); **guts**: I 79, K 129a, 141, 146, 147, 174, 188a, 317, L 158, 160, 200, 235, 237, 240, 244, 259, 279, 280, 281, 281*; *guts*, K 276, L 200a, 207, 243, 257; *gust*, K 317; *güüts*, P 41a; *goets*, K 204; het volgende type is afkomstig uit N 53, 39a (I 221; K 281, 292; O 69a; P 149), N 53, 39b (I 221; K 281; P 86, 149), N 53, 39c (I 221; K 281; P 149), DC 32, 2c (L 235) en monografisch materiaal (Corn. Vervl., De Bont, Vanherp): **gouge (fr.)/goeze/goezie**: *goezja*, K 292; *goesj*, K 281; *göësj*, P 149; *göës*, P 86; *göëjzə*, O 69a; *guzzə* (of: *göëzzə?*), I 221; de volgende variant is merkwaardig: *hoezie*, L 235; *göëdzjē*, timmermanstaal, goedzie, guts, De Bont; *göësj*, K 330; nr. 553: guts; „een gouge dient voor iet(s) rond aan te steken of voor iet(s) rond uit te kappen”; ook: steekguts (met afb.), Vanherp; *goës*, bij timmerl., blokmakers, enz.; guts, holle

I.1.2.5.

Afb. 63: Gutsbeitels (naar Quickenborne)

beitel, Fr. gouge, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 39a: **goers**: *göërsj*, K 241, 241a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 39b en c: **gurze (gurs)**: *gurs*, K 210; met de volgende benamingen wordt een guts met de vouw (snede) aan de holle zijde bedoeld (zie N 53, 39b): het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 39a (K 146, 147), N 53, 39b (I 79; K 146; L 200, 279), N 53, 39e (toegift K 174) en DC 32, 2c (K 140, 143): **steekguts**: K 140, 143, 146, 147, 174, L 200; *steekchuts*, I 79; *stéékchuts*, L 279; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 39b en monografisch materiaal: **holle guts**: K 214, 215; *hòlla guts*, L 200a; *hóllə guts*, K 276; *ollə guts*, K 174; **inwendige guts**: L 237, 244; **binnenwaatse guts**: L 200, 259; *binnəwaotsə guts*, L 280; **binnenguts**: *bin-nəguts*, K 317; **ronde guts**: *rondə guts*, L 257; **steekgouge**: *steekgoēs*, bij timmerl.; dunne holle beitel of goes, die te licht is om er mede te kappen, Corn. Vervl.; met de volgende benamingen wordt een guts met de vouw (snede) aan de bolle zijde bedoeld (zie N 53, 39c): het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 39a (K 146, 147), N 53, 39c (K 146) en DC 32, 2c (K 143): **schepguts**: K 143, 146, 147; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 39c en v.d. Watering: **fermetguts**: *vərmetchuts*, I 79, L 200; **bolle guts**: K 174, 214, 215; *bollə guts*, L 257; *bòllə guts*, L 200a; *bóllə guts*, K 276; **uitwendige guts**: L 237, 244; **buitenwaatse guts**: L 200, 259; *buitəwaotsə guts*, L 280; **buitenguts**: K 317.

KAPGUTS

(N 53, 39d)

[Stevige „gutsbeitel”, die speciaal geschikt is om groeven of putten in het hout te kappen, b.v. om zodoende de plaats te markeren waar een gat geboord moet worden.]

kapgoers: *kapgoërs*, bij timmerl.; kloeke guts dienende om groeven of putten in 't hout te kappen, ook dopper, Corn. Vervl.A.; **hakguts**: L 259, 280; **guts**: K 188a; *gūüts*, P 41a; *goets*, K 204; **grote gouge/grote goeze**: *grōējtə gōējzə*, O 69a; **gouge (fr.)**: *goesj*, K 281; *gōēsj*, P 149; **dopper**: K 214, 215; *dopper*, bij timmerl.; sterke goes dienende om groeven of putten in 't hout te kappen, Fr. gouge à amorcer; de dopper dient ook om met een lichte uitholling de plaats te teekenen, waar men met den agger een gat wil boren, Corn. Vervl.

KAPPEN MET EEN KAPGUTS

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. Zie ook het woordtype „dopper” in het lemma „kapguts”.]

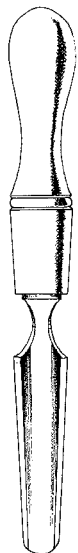
doppen: *doppen*, bij timmerl.; met den dopper een putje steken, eer men begint te boren, Fr. gouger, Corn. Vervl.

-2.1.6.2. I.v.m. scherpen van het gereedschap

SLIJPEN (VAN EEN BEITELBLAD OF SCHAAFBEITEL)

(N 53, 48a; N 53, 110; v.d. Watering)

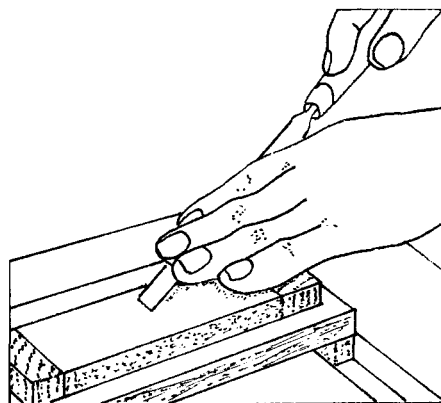
[Het scherp maken van de „vouw/snede” van het „beitelblad” (vraag N 53, 48a) of van de „schaafbeitel” (N 53, 110). Bij de „steekbeitel”, „hakbeitel”, „schaafbeitel” en de „gutsbeitel” met „vouw/snede” aan de buitenzijde, gebeurt dit door het „beitelblad” of de schaafbeitel onder een hoek van 25° op een draaiende ronde „slijpsteen” te zetten of op een platte slijpsteen heen en weer te bewegen. Voor het scherpen van de

Afb. 64: Kapguts (naar Van Keirsbilck)

„vouw/snede” aan de binnenzijde van een „guts-beitel”, gebruikt men een profielslijpsteen met een passende vorm (Handboek Gereedschap. p. 67 en 70-72; Scott en Aalders p. 92-94). Zie Vanherp nr. 1217 (tekening van de ronde „slijpsteen”) voor de juiste manier van slijpen (goed: snede is hol; slecht: snede is bol).]

slijpen: I 79, K 146, 147, 174, 188a, 204, 214, 215, 317, L 200, 237, 244, 259, 280, P 86; *sléjpa*, L 200a, 201, 207; *sléjpa*, L 243; *slajpan*, K 241, 241a; *sléepan*, O 69a; *sléepa*, L 257, 279, P 41a, 149; *slèepa*, I 221, K 210; *slaapan*, K 281, 292; *slàapa*, K 276; messen (= schaafijzers) - K 317; **aanslijpen:** *áansléepa*, K 330; nr. 26: aanslijpen, een gereedschap dat bot geworden is, opnieuw scherpen; „als ’t schaafijzer al enigte keren afgewet is, moet het terug aangeslijpt worden; voor die vijzen staat mijnen tournevis te dik, ik zal hem wat aanslijpen”, Vanherp; **af-slijpen:** *áfsléepa*, K 330; nr. 80: ABN afslijpen (VD, 2), door slijpen van oneffenheden ontdoen; „als de slijpsteen op den duur uitgehold is, wordt hij terug schoon afgeslepen; als ge met uw schaafijzer op een nagel schaaft, moet ge het afslijpen totdat het stukke er terug uit is”, Vanherp; *áfsléepa*, K 330; nr. 81: ABN afslijpen (VD, 1), wegslijpen (VD); „den braam moet helegans van het schaafijzer afgeslepen worden”, Vanherp; **wegslijpen:** *wéchsléepa*, K 330; nr. 1509: ABN wegslijpen (VD); „bij het ijzer van een geerschaaf mogen de twee hoeken weggeslepen worden”; cfr. afslijpen (nr. 81), Vanherp; **bij-slijpen:** *bààslàapa*, *bààsléepa*, K 330; nr. 196: ABN bij-slijpen (VD); „een schaafijzer dat

Afb. 65: Slijpen van een beitelblad

uit den haak geslepen is, moet terug bijgeslijpt worden”, Vanherp; **scherpen:** *schaarpa*, K 174.

SLIJPMOLEN

(N 53, 49a)

[Het geheel van de „slijpsteen”, gemonteerd op een as die rust op de wanden van een houten bak (zie „slijpsteenbak”) op een onderstel. Het woordtype „slijpmolen” duidt waarschijnlijk het toestel van de afbeelding bij de vraag in zijn geheel aan. Ook zou bedoeld kunnen zijn: een handslijpmachine die op de werktafel bevestigd moet worden. Zie het lemma „slijpsteen”. Zie afb. 66 op de volgende pagina.]

slijpmolen: I 269.

SLIJPSTEENBAK

[De met water gevulde bak waarin het onderste gedeelte van de „slijpsteen” hangt; tijdens het „slijpen” wordt de ronddraaiende steen door het water gekoeld. Zie de lemmata „slijpsteen” en „slijpmolen”. Zie ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1958-1959, lemma „slijpsteenbak/slijpstelling”.]

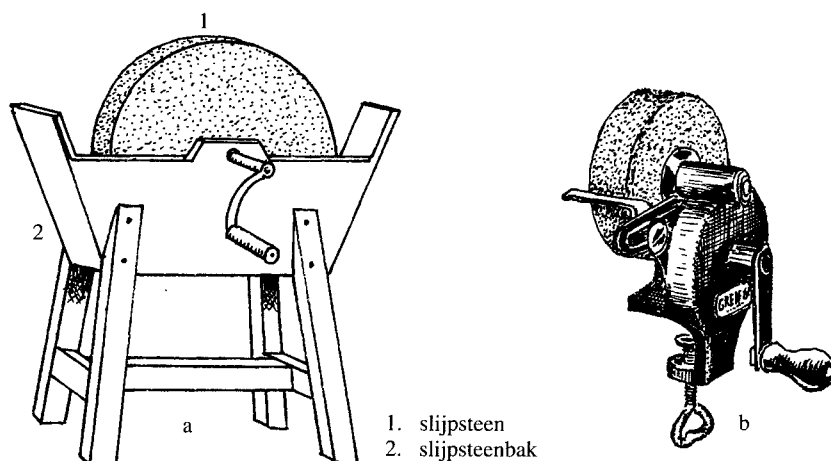
slijpsteenbak: *slijpsteenbak*, de bak waar de slijpsteen op rust, Fr. auge, Corn. Vervl.

SLIJPSTEEN

(N 53, 49a; N 53, 49c; v.d. Watering)

[De ronde steen die om een as in een draaiende beweging wordt gebracht en wordt gebruikt voor het „slijpen” van o.a. beitelbladen. Bij vraag N 53, 49a (zie lemma „slijpmolen”) hoorde een afbeelding van een toestel, waarbij de steen gedeeltelijk in een bak met water hangt, dat dient om te koelen; de steen wordt met de hand in beweging gebracht (Vanherp, nr. 1217). Ook de

1.1.2.5.

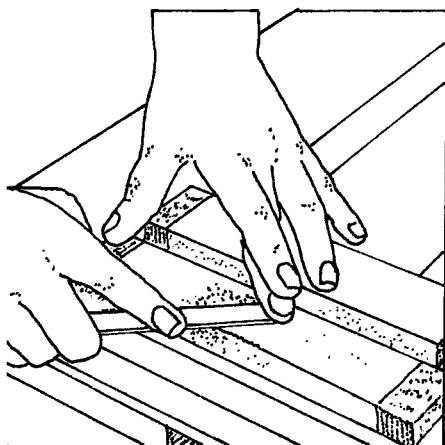

Afb. 66: Slijpmolen (a) en slijpmachine (b);
naar Catalogus Leeuwenberg

kleine machines, zonder koeling, die op de werktafel geklemd moeten worden, drijft men handmatig aan (Catalogus Leeuwenberg, p. 282-283; Handboek Gereedschap, p. 66). Tegenwoordig wordt er meestal gewerkt met elektrisch aangedreven (tafel)slijpmachines of slijphulpstukken die op een boormachine bevestigd kunnen worden (Handboek Gereedschap p. 66; Scott en Aalders p. 92). In al deze toestellen kunnen stenen van variërende samenstelling, korrel en diameter gemonteerd worden. Vraag N 53, 49c informeerde naar de benaming van niet-natuurlijke stenen met een specifieke samenstelling, nl. silicium carbid. Bij de woordtypen „amarilsteen” en „amaril” zij echter opgemerkt, dat deze stenen eigenlijk bestaan uit aluminium oxyde. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1958-1960 de lemmata „slijpsteenbak/slijpstelling”, „slijpsteen” en „slijpmachine”.]

De volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 49a, DC 29a (toegift L 201), v.d. Waring en monografisch materiaal (Vanherp): **slijpsteen**: K 147, 214, 215, L 200, 237, 259, 280, P 86; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *slep[steen]*, K 188a, 292; *slépsteen*, L 257; *slèpsteen*, K 174, 279; *slèpsteijn*, L 201; *slejpstèên*, I 79; *slepsti-jn*, K 281; *slèjpsstèajn*, L 243; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[slijp]staj(ə)n*, L 244; *slepstieən*, K 204; *slépstieən*, I 221; *slèpstieën*, K 276; *sléepstieën*, P 149; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[slijp]stiej(ə)n*, K 317; *slèpstiejn*, K 241, 241a; *slajpstiejn*, K 241, 241a; *slèpstiejn*, O 69a; *slèpsstiejn*, K 210; *slèpstieën*, K 330; nr. 1217: slijpsteen; „schaafijzers worden geslepen op de slijpsteen; ook den tournevis slijpen ze aan op de slijpsteen”; ook: draaisteen (met afb.), Vanherp;

steen: *stèjn*, L 243; **watersteen**: *waotarstieən*, K 204; *waotarstiejn*, P 41a; *wowtarstiej(ə)n*, K 317; **zandsteen**: L 200; *zantsteen*, L 257; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *zaant[steen]*, K 146, 147; *zàntstaen*, L 207; *zantstèajn*, L 243; *zantsstiejn*, L 200a; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 49c en monografisch materiaal (Vanherp): **groffe steen**: *grøffə stieën*, K 276; **vuursteen**: *vuurstiej(ə)n*, K 317; **amarilsteen**: K 188a, 214, 215; *amarilstieən*, K 204; **amaril**: K 317, L 259; *amarel*, L 280; *amarèl*, L 243; *ammarèl*, L 200a, 279; **carborandumsteen**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *karborandəm[steen]*, L 200; *karbuurandəm[steen]*, K 174; *karbuurunnəm[steen]*, K 174; *karborandəmstiejn*, K 241, 241a; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *korboorandəm[steen]*, L 237, P 86; *korborandəmsteen*, L 257; *kàrbàrandəmstaen*, L 207; *kàrbòràndöenstieën*, P 149; *karboerandoemstieən*, I 221; *kàrbàràndüümstieën*, *kàrbòràndüümstieën*, K 330; nr. 300; carborandumsteen; „ne carborandumsteen haalt heel goed af want 't is 'ne grove steen zodat ge niet zo dikwijls met uw ijzer (schaafijzer) naar de slijpsteen moet lopen”; ook: carborandum, Vanherp; **carborandum**: *karborandəm*, K 146; *karboorandəm*, K 281; *karbrandəm*, K 317; *kòrbàrandəm*, L 200a; *kàrbàràndüüm*, *kàrbòràndüüm*, K 330; nr. 299: wetsteen samengesteld uit silicium carbid, carborandumsteen; „met een carborandum kunt ge gemakkelijker braam aan uw ijzer krijgen, die dat ge dan later met een zoete steen terug moet wegnemen”; ook: carborandumsteen, Vanherp.

Afb. 67: Afbramen van een beitel
(naar Scott en Aalders)

WETTEN/AFBRAMEN (VAN EEN BEITEL)

(N 53, 48b; v.d. Watering)

[Het verder afwerken van de „vouw/snede”, waarbij de rand van kleine oneffenheden die is ontstaan als gevolg van het „slijpen” wordt verwijderd; zie het lemma „braam”. Het meer specifieke „wetten” gebeurt door het „beitelblad” aan de kant van de „vouw/snede” onder een hoek van 30° heen en weer te bewegen over de „wetsteen”. Vervolgens wordt met de andere kant vlak over de steen heen en weer gegaan: het meer specifieke „afbramen”. De laatste handeling wordt bij de „gutsbeitel” met de „vouw/snede” aan de buitenzijde als volgt uitgevoerd: men schuurt met een passende profielsteen in de guts-holte. Tenslotte kan men de „vouw/snede” nog specifiek „aanzetten” door er enige malen mee over de handpalm, een leren riem of een met leer beklede slijpsteen te strijken. Zie Vanherp nr. 1517 (tekening) voor de juiste manier van „wetten” en „afbramen” en verder Handboek Gereedschap, p. 70-72; Scott en Aalders, p. 92-94.]

wetten: K 214, 215, 281; *wéttə*, K 276, P 149; de braam eraf - *wéttən*, K 241, 241a; *wéttə*, L 200a; *wéttə*, K 330; nr. 1518: wetten (VD); „op dat hout is mijn schaaf direct bot; ik moet mijn ijzer weeral wetten”; ook: afwetten, aanwetten, aanzetten, Vanherp; de volgende opgave heeft betrekking op messen en boren van de klompenmaker: *wetten*, I 57, K 127, 128, 172, L 177, 179, 184, 199, 200, 201, 233, 235; zie aanzetten, Van Bakel 1958; **afwetten:** K 204, 281; *afwéttə*, I 79, K 188a, 317, L 244; *afwéttə*, P 41a; *afwutn*, O 69a; *afwéttə*, K 330; nr. 97: afwetten (VD, I), cfr. aanwetten, aanzetten, wetten; „als ’nen beitel al zo dikwijls afgewet is dat de snee rond ligt,

moet ge hem op de slijpsteen terug slijpen”; ook: de braam wegslijten, aanscherpen, Vanherp; **aanwetten:** *ánwéttə*, K 330; nr. 36: aanwetten, door wetten scherp maken; cfr. Wdb. Me. „aanwetten”: „nen beitel aanwetten (scherpen na het slijpen); „ik zal mijnen beitel op die grove wetsteen eens een beetje aanwetten om dat stukske uit de snee te krijgen”; ook: wetten, afwetten, aanzetten, aanscherpen, de braam wegslijten, Vanherp; de volgende drie woordtypen zijn toegiften uit N 53, 50: **afbramen:** *avbraomə*, L 279; **(de) braam krabben:** K 147; **(de) braam afhalen:** K 147; **(de) braam wegnemen:** I 221; **de braam afslijpen:** *dəm braom afsléjþə*, L 207; **de braam daaraf doen:** *dəm braom dərav doewn*, L 257; **de baard afdoen:** *dən bowt av-dōēn*, O 69a; **aanzetten:** L 200, 237, 259, 280; *anzettə*, L 243; *aonzettə*, K 146, 147; *oņzettə*, L 279; - op de oliesteen *aonzettə*, K 174; *ánzétttə*, K 330; nr. 37: aanzetten (VD, 11), scherpener, wetten; „ik zal mijn schaafijzer eens een beetje moeten aanzetten want ’t wordt weeral bot”; ook: aanwetten, afwetten, de braam wegslijten, Vanherp; de volgende opgave heeft betrekking op gereedschap van de klompenmaker: *aanzetten*, I 57; lichte werkzaamheden verrichten aan messen en boren om die hun grootste scherpte terug te geven; ook: strijken, poetsen, wetten (p. 60), Van Bakel 1958; de volgende opgave leverde problemen op wat betreft de typering (is er sprake van een denominaal werkwoord bij „schalie” = lei?): **[schulle]:** *schullə*, P 86.

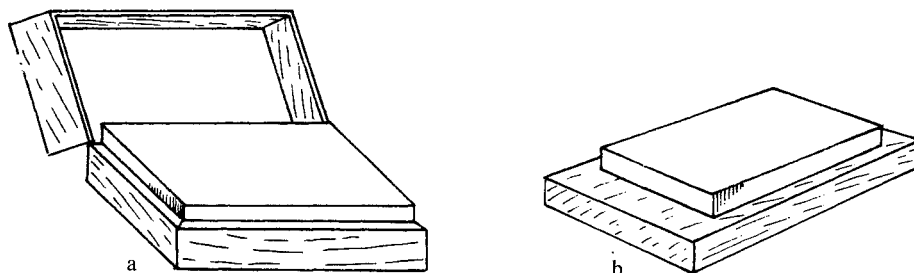
BRAAM

(N 53, 50; v.d. Watering)

[De kleine oneffenheden die aan de „vouw/snede” van een „beitelblad” etc. ontstaan bij het „slijpen”. De zachtere delen van het staal worden nl. hierdoor verwijderd, zodat de rand ongelijkmatig, als het ware rafelig wordt. Hoe men de slijpbraam kan voelen wordt uitgelegd op p. 70 in Handboek Gereedschap: „leg de duim op de vlakke kant van het beitelblad, op de snede, en wrijf voorzichtig naar voren”. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 2075, lemma „braam”. Om zuiver te kunnen werken met de beitel, moet de „braam” verwijderd worden; zie het lemma „wetten/afbramen (van een beitel)”.]

braam: I 221, K 147, L 237, 259, 280; *braam*, I 79, L 200a, 207, 243, 257; *brám*, P 41a; *brawm*, K 317; *braom*, K 146, 174, 241, 241a, L 200, 200a, 207, 243, 244, 257; *brāōm*, K 276; *brōóm*, P 149; *brejm*, O 69a; *bržēm*, K 330; nr. 257: braam; b.v. de braam van het schaafijzer, van het krabmes, van de beitel; „den braam van ’t schaafijzer moet ge helemaal wegnemen met de wetsteen want anders is uw ijzer niet scherp; aan het krabmes moet ge ’nen braam trekken anders snijdt het niet”; ook: de grove draad,

1.1.2.5.

Afb. 68: Wetstenen (a. naar Van Keirsbilck, sch. 241: „oliesteen”)

Vanherp; **braampje**: *brommaka*, K 204; **baard**: *bowt*, O 69a; **draad**: *draot*, L 201.

WETSTEEN

(N 53, 49b; N 53, 49d; N 53, 49e; N 53, 49f; N 53, 49g; v.d. Watering)

[Platte steen die wordt gebruikt om het „beitelblad” te „wetten”; meestal is het een niet-natuurlijke steen. Vóór het „wetten” wordt hij bevochtigd met olie, water of speeksel; hierdoor voorkomt men dat het „beitelblad” oververhit raakt en dat de vrijkomende metaaldeeltjes de poriën van de steen verstoppen. Als de steen door het gebruik hol geworden is, moet hij weer vlak gemaakt worden. Ter bescherming tegen stof en beschadiging wordt de steen bewaard in een houten kistje (Scott en Aalders, p. 92). Vraag N 53, 49b informeerde naar de algemene benaming van een dergelijke steen; de vragen N 53, 49d t/m g informeerden naar de benamingen van specifieke soorten stenen, nl.: met een fijne korrel (N 53, 49d; N 53, 49e), van zacht materiaal (N 53, 49d; N 53, 49f), bevochtigd met olie, water of speeksel (resp. N 53, 49e; N 53, 49f), van leisteen (N 53, 49g). I.v.m. de woordtypen „schaliesteen” en „schalie”, zie het woordtype „[schulle]” in het lemma „wetten/afbramen (van een beitel)”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 49b (I 221, 269; K 188a, 204, 214, 215, 241, 241a, 276, 281; L 200a; O 69a; P 41a, 149), N 53, 49d (L 243), N 53, 49f (K 147, 214, 215, 276; L 200a, 259, 280; O 69a), N 53, 49g (L 259, 280), DC 29a (toegift L 201) en monografisch materiaal (Vanherp): **wetsteen**: I 269, K 147, 188a, 214, 215, L 259, 280; *wetsteejn*, L 201; *wetstèajn*, L 243; zonder fonetische documentatie van het le lid: [*wetjstiean*, I 221; *wetstiean*, K 204; *wetstiën*, K 276; *wetstiën*, P 149; *wetsti-jn*, K 281; *wetstiějjan*, K 241, 241a; *wetstiējjan*, L 200a, P 41a; *wuistiējjan*, O 69a; *wetstiën*, K 330; nr. 1517: wetsteen; „ge moet zien dat ge uwe wetsteen goed plein houdt en ge moet dus op de kanten ook afwetten of ge krijgt in t halfde ’ne put”; ook: zetsteen, Vanherp; het

volgende type is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 49e): **wetsteentje**: *wetsteejntjə*, I 79; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49e (K 214, 215) en N 53, 49g: **fijne wetsteen**: K 214, 215; *fāānə wétstiën*, K 276; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 49d: **zachte wetsteen**: K 214, 215; **zoete wetsteen**: *zéútə wétstiën*, P 149; **zoete steen**: *zōētə stiean*, I 221; *zūūtə stīējn*, O 69a; *zéúwtə stīēn*, K 330; nr. 1565: zoetsteen (VD), fijne en zachte wetsteen; „als ge uw ijzer op ’ne grove wetsteen afgewet hebt, moet ge ’t nog op ’ne zoete steen zetten voor den laatsten braam weg te nemen”; ook: oliesteen, schaliesteen, Vanherp; **zoetsteen**: K 174, L 200; *zōētsteen*, L 257; **zoeter**: L 259; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49d (K 276) en N 53, 49f: **fijne steen**: K 281; *fāānə stīēn*, K 276; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49d (K 281, 317) en N 53, 49g (K 281): **zachte steen**: *zachtə stiej(ə)n*, K 317; *zochtə sti-jn*, K 281; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 49b: **schuursteen**: I 269; **aanzetsteen**: *ānzètstèajn*, L 243; *onzètsteen*, L 279; **wetkei**: *wètkèj*, L 243; *wétkaj*, L 200a; **carborundumsteen**: L 200; **schaliesteen**: *schulləstiën*, K 330; nr. 1155: leisteen; „’ne schaliesteen is ’ne zoete wetsteen voor ’t schaaftijzer of den beitel fijn af te wetten”; ook: oliesteen, zoete steen, blauwe wetsteen, leikleurige wetsteen, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49b (P 86), N 53, 49f (K 241, 241a; P 86) en N 53, 49g (I 221; K 204, 241, 241a): **schalie**: *schalič*, K 241, 241a; *scholie*, K 204; *schöllə*, I 221; *schul*, P 86; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49f (K 174) en N 53, 49g (K 174 en de rest): **leisteen**: K 147, 174, 214, 215; *lèjstaen*, L 207; *lejstiej(ə)n*, K 317; *lèjstiejən*, L 200a; *laajstiejn*, O 69a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49d en f (K 241, 241a) en N 53, 49g (K 241, 241a en de rest): **lei**: K 188a; *lèj*, L 257; *laj*, K 241, 241a; *láj*, P 149; het volgende type is afkomstig uit N 53, 49d: **puijsteen**: *pōjmstiejən*, K 241, 241a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 48b (toegift K 174), N 53, 49b (K 146, 147, 174, 204, 210, 292; L 207, 237, 257, 259, 280), N 53, 49d (K 147; L 257), N 53, 49e en

v.d. Watering (I 221; K 146, 174, 188a, 204, 276, 281, 317; L 200, 200a, 237, 243, 244, 279; O 69a; P 149), N 53, 49f (L 200, 237, 257), N 53, 49g (L 243), DC 29a (toegift L 201) en monografisch materiaal (Vanherp): **oliesteen**: K 146, 147, 174, 188a, 204, 292, L 200, 237, 259, 280; *oliesteen*, L 279; *olijesteen*, L 257; *olijesteejn*, L 201; *olijestèajn*, L 243; *olijestaen*, L 207; *olijestijstien*, K 276; *olijestijstien*, L 200a; *olijestijstien*, K 210; *olijestaj(ə)n*, L 244; *oolastij-n*, K 281; *oolastien*, I 221; *oolastien*, P 149; *oolastiej(ə)n*, K 317; *oolastiejn*, O 69a; *aowlastien*, K 330; nr. 918: oliesteen (VD); fijne wetsteen waarop olie gegoten wordt bij 't wetten van beitels; „schaafijzers en beitels worden op den oliesteen heel fijn en scherp afgewet”; ook: schaliesteen, zoete steen, Vanherp; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 49f en monografisch materiaal (Vanherp): **watersteen**: K 188a; *waotarstien*, K 204; *wattarstien*, P 149; **speeksteen**: *spiekstien*, K 330; nr. 1249: zachte wetsteen waarvoor men geen olie nodig heeft; water is voldoende, maar dit wordt dikwijls vervangen door speeksel; watersteen; „voor 't gemak speekt 'ne meubelmaker op zijne speeksteen als hij geen water bij der hand heeft”, Vanherp; de respondent merkt i.v.m. de volgende benaming op: kits = speeksel: **kitssteen**: *kitsstèajn*, L 243.

-2.1.6.3. I.v.m. werken met het gereedschap

STEKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46a; N 53, 46b; N 53, 46c; v.d. Watering)

[Het door middel van een beitel verwijderen van hout, hetzij van horizontale vlakken (N 53, 46b), hetzij om hoeken en gaten bij te werken (N 53, 46c).]

Het volgende woordtype is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 46a; zie het lemma „hakken met een beitel”): **steken**: *stèèkə*, L 244; *steejkə*, I 79; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 46b en monografisch materiaal (Vanherp): **afsteken**: *afstaekə*, L 207; *afstèèkə*, L 244; *afsteejkə*, I 79; *afstèèkə*, K 330; nr. 85: afsteken met de beitel; „voordat ge met de lagen naar 't ruismachien gaat, moet ge eerst overal goed de lijm afsteken”; ook: wegsteken, Vanherp; **wegsteken**: *wechsteekən*, O 69a; *wéchstééjkə*, K 330; nr. 1510: afsteken met de beitel; „als ge cavaljeert, moet ge het laatste deeltje dat blijven staan is om niet in de razementen te zagen, wegsteken met de beitel”; ook: afsteken, Vanherp; **platsteken**: K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46b (K 276; L 200a) en N 53, 46c en v.d. Watering (K 174, 204, 276; L 244; P 149): **bijsteken**: K 174, 204; *béjstèèkə*, L 200a;

bààstèèkə, K 276; *bajstèèkə*, L 244; hoeken - *bééstáájka*, P 149; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 46c, v.d. Watering en monografisch materiaal (Vanherp): **opsteken**: gat(en) - *opstèèkə*, L 243; **rechtsteken**: K 281; **zuiversteken**: *zèùvørstèèkə*, L 279; **gelijksteken**: *gə-lààkstèèkə*, K 330; nr. 526: gelijksteken; „kornissen van kleerkassen moeten schoon gelijkgestoken worden”; ook: aansteken, aanprofiëren, Vanherp; **aansteken**: *áánstééjkə*, K 330; nr. 29: gelijksteken, met een beitel; „mouleren die met den top niet volledig kunnen getrokken worden, worden met den beitel aangetrokken; die kas staat gereed voor gebruind te worden: alleen de mouleren moeten nog door de sculpteur aangestoken worden”; ook: aanprofiëren, Vanherp; **aanprofiëren**: *áánpròfijelèéjra*, K 330; nr. 20: gelijksteken, van de profielen met een beitel; „bij deuren die niet op verstek ineenkomen, worden de mouleren aangeprofileerd”; ook: aansteken, Vanherp; **profiëren**: P 86; **vlakken**: L 259, 280; **zuiveren**: *zəəvəra*, I 221; **uitzuiveren**: *óójtsoojvərn*, O 69a; **opzuiveren**: *opsöjvəra*, I 79; *ópsəojvəra*, L 207; **opkuisen**: *oepkössə*, I 221; **oppoetsen**: gat(en) - *opoetsə*, L 243; **propermaken**: *próópərmòwkan*, O 69a; **afwerken**: K 214, 215; **bijwerken**: *béjwérkə*, L 200a; *bèjwèrkə*, K 210; *bajwérkən*, K 241, 241a; *bejwejr-kə*, K 317; **bijprutsen**: K 174; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 46b: **uithalen**: *əətaala*, I 221.

HAKKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46a; N 53, 46b; N 53, 46c; N 53, 46d; v.d. Watering)

[Het maken van gaten en/of andere uitsparingen in hout, met verschillende soorten beitels (N 53, 46a) of met een houten hamer en een „hakbeitel” (N 53, 46d).]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 46a (L 200, 207, 257) en N 53, 46d en v.d. Watering (I 79; K 147, 174; L 200, 207, 237, 259, 279, 280): **hakken**: K 147; *hakkə*, L 257; *akkə*, I 79; gaten (gater) - K 174, L 200, 237, 259, 279, 280; *hàkkə*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46a: **uithakken**: L 259, 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46a (I 221; K 210, 214, 215, 276, 281, 292, 317; L 257; O 69a; P 41a, 149), N 53, 46d (I 221; K 174, 204, 210, 241, 241a, 276, 281, 317; L 243, 257; O 69a; P 41a, 86, 149) en monografisch materiaal (Vanherp): **kappen**: K 281, O 69a; *kappə*, L 257; gat/gaten - *kappə*, I 221; gaten (gater, gaten) - K 204, 214, 215, 281, 292, O 69a, P 86; *kappə*, K 174, 317; *kàppə*, K 210, P 41a, 149; *káppə*, K 276, L 243; gaten - met de beitel *kàppə*, P 149; gaten - met een schietbeitel *kappə*, K 241, 241a; *káppə*, K 330; nr. 698: kappen, hakken met een beitel; „'t valt nog maar raar voor

1.1.2.5.

dat ge de gaten voor uw pinnen zelf moet kappen!; ze worden nu meestal uitgeboord met 't pinmachien', Vanherp; **aankappen:** *áánkáppə*, K 330; nr. 13: met een beitel gelijkmaken; „kornissen van Bretonse meubelen die niet op verstek liggen, worden met den beitel schoon aangekapt en dan aangeraspt”; cfr. gelijkkappen, Vanherp; **gelijkkappen:** *gə̀l̀à̀à̀káppə*, K 330, nr. 518: iets gelijkmaken met een beitel; „als de zwaluwstaarten van het zijstuk van een schuif, die boven op de kas slaagt, wat lager liggen als de zwaluwstaarten van het voorstuk, moet de meubelmaker die schoon gelijkkappen”; cfr. aankappen, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46c (zie het lemma „steken met de beitel”): **bijkappen:** *béékáppə*, P 41a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46b (zie het lemma „steken met de beitel”) en monografisch materiaal (Vanherp): **afkappen:** O 69a; *áf-káppə*, K 330; nr. 56: afkappen met een beitel; „voordat ik de kornis aanrasp, zal ik het meeste hout met mijne platten beitel afkappen”; ook: wegkappen, weghakken, Vanherp; **wegkappen:** *wéchkáppə*, K 330; nr. 1505: weghakken, wegkappen, door hakken met een beitel verwijderen; „voordat ge een kornis schoon rondkapt, moet ge eerst het meeste hout wegkappen”; ook: afkappen, afhakken, Vanherp; **doorkappen:** *dè̀ẁkáppə*, K 330; nr. 396: doorhakken, met een beitel volledig door een stuk hout doorhakken; „bij opzetsloten moeten de sleutelgaten in den traverse doorgesloopt worden”, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46b (zie het lemma „steken met de beitel”) en monografisch materiaal (Vanherp): **uitkappen:** K 214, 215; *aòtkáppə*, K 330; nr. 1394: uithakken, uitkappen; „in hoeken waar ze met den top niet aan kunnen, worden de rainuren door de meubelmakers zelf uitgekapt”, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 46a en d en monografisch materiaal (Corn. en Vanherp): **inkappen:** gaten (gater) - *ingkáppə*, L 200a; *inkappen*, bij timmerl.; inkepen, ook inkavelen en inkippen, Corn.; *ĩ̀ngkáppə*, K 330; nr. 649: inkippen, inhakken; „bij scharmielen, wordt de helft van de dikte van de knoop ingekapt, Vanherp; **inkavelen:** *inkavelen*, bij timmerl.; eene keep maken in een stuk hout om er een ander stuk in te voegen, Fr. entailler, ook inkippen, zie kavelen, Corn. Vervl.; **inkippen:** *inkippen*, inkepen, Fr. entailler, zie inkavelen, Corn. Vervl.

WRIKKEN MET EEN BEITEL

(N 53, 46a)

[Het verwijderen van hout uit een gat door met een „schietbeitel” of andere beitelsoort te wringen.]

De volgende woordtypen leggen de nadruk op het wrikken met de beitel: **bruken:** K 204, P 86;

bruukə, K 317; *brúúkə*, K 276; *brüüjəkən*, K 241, 241a; *brüüka*, K 330; nr. 272: wringen, stevig wringen met een beitel, vooral gezegd van schietbeitels; „bij het kappen van gaten met de schietbeitel moet ge het losgekapt hout uit het gat bruken, Vanherp; **brukken:** *brukkə*, K 317; **wreuken (vreuken):** *vreukə*, L 259, 280; **wroeten:** *vrüüttən*, K 241, 241a; **wringen:** I 221; - met een schietbeitel *vringə*, P 149; de volgende typen benadrukken het wrikkend losmaken: **loswringen:** *lòsfringə*, L 243; **losbreken:** *loz-breekə*, L 257; de volgende typen benadrukken het losmaken of verwijderen: **lossen:** L 200; *lòs-sə*, L 207; **uitzuiveren:** *utsè̀və̀rə*, K 210; **zuiveren:** *zè̀və̀rə*, L 279.

SPAANDERS

(N 53, 51)

[De kleine stukjes hout die afvallen bij het werken met een beitel.]

spaanders: L 259, 280; *spaondə̀rs*, K 147, 174, 204; *spā̀ndə̀rs*, K 276; *spondə̀rs*, L 207, 279; *spundə̀rs*, P 86; *spòndə̀rs*, L 241, spaanders, v.d. Vleuten; **kapspaanders:** L 200; ev.: **spaander-afval:** K 147; **spanen:** *spanə̀*, K 188a; *spaonə̀*, L 279; **spaantjes:** K 214, 215; *spaontjəs*, K 146; *spòjnkəs*, P 41a; **schilfers:** *schillə̀və̀rs*, K 317; **splinters:** I 221; *splĩ̀entə̀rs*, O 69a; **krullen:** *krullə̀*, K 174, L 200a, 257; **krollen:** K 292; *królla*, L 207; de volgende woordtypen zijn ev.: het volgende enkelvoudige woordtype vindt men ook i.v.m. schaven, boren en draaien: **kappelings:** *kappə̀lĩ̀enk*, O 69a; *kə̀ppə̀lĩ̀eng*, K 330; nr. 696: spaanders, kapsel, afval; „meubelmakers maken niet veel kappeling; 't zijn meer de sculpteurs, die dat 'ne gehelen dag met den beitel werken, die kappeling maken”; ook: houtspaanders, houtspanen, Vanherp; **kapsel:** K 281, 317; *kə̀psəl*, K 210, P 149; **hakhout:** *hə̀khə̀wt*, L 243; **rommel:** *rommə̀l*, L 243.

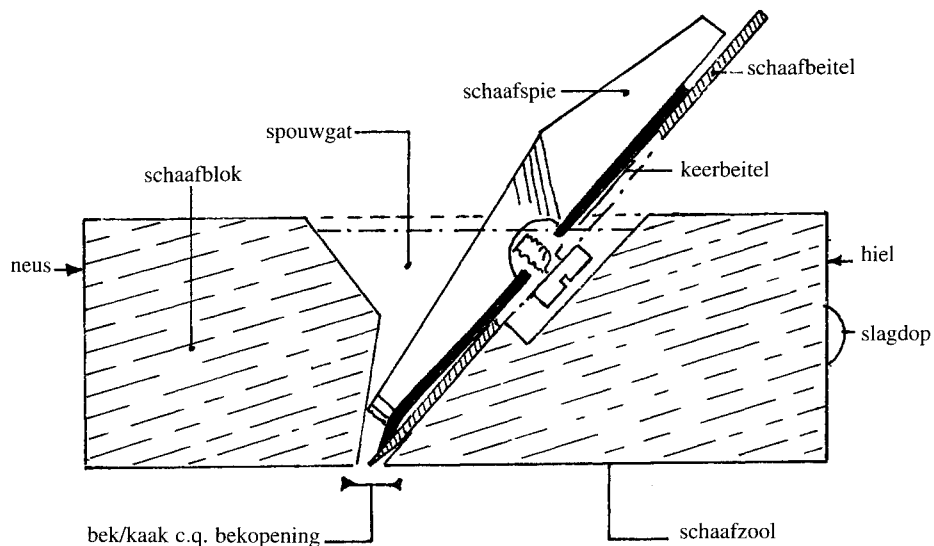
-2.1.7. I.v.m. schaven, schaafmachines en freesmachines

-2.1.7.1. Schaven (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

HOUTSCHAAF

(N 53, 53; v.d. Watering; sgv)

[Zie VD s.v. „schaaf” (1), Van Keirsbilck s.v. „schaaf”, Quickenborne p. 78, Handboek Gereedschap p. 134-151 en Scott en Aalders p. 78-85. De vragen informeerden naar „het gereedschap waarmee men hout kan schaven” (N 53, 53) en naar „schaaf” (sgv). Bij sgv is uiteraard niet uit te maken of de respondenten een hout-schaaf bedoelen. Het materiaal werd toch ter

Afb. 69: Een houtschaaf in onderdelen

vergelijking aangeboden met vermelding van de herkomst.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 53: **houtschaaf**: K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 53 en v.d. Waring (I 79, 221; K 146, 147, 174, 188a, 204, 210, 214, 215, 241, 241a, 276, 281, 292, 317; L 200, 200a, 207, 237, 243, 244, 257, 259, 280; O 69a; P 41a, 86, 149), sgv (K 214, 215; L 237, 244, 259, 280 en de rest) en monografisch materiaal: **schaaf**: I 79, 221, K 168, 171, 188a, 281, 292, L 91, 94, 104, 109, 144, 145, 153, 154, 157, 158, 162, 184, 185, 186, 189, 190, 200, 208, 229, 240, 260, 261; *skaaf*, L 148, 152, 200a, 237; *schaaf*, L 156; *schààf*, L 243; *schááf*, P 41a; *schaof*, K 146, 147, 148, 174, 184, 185, 197a, 204, 210, 214, 215, 216, 218, 219, 220, 241, 241a, 276, L 96, 100, 150, 187, 233, 237, 244, 255, 256, 257, 279, 280; *skaof*, K 185, L 151, 205, 206, 207, 236; *schaoaf*, L 259; *schóóf*, P 149; *showf*, K 317; *skowf*, O 69a; *schōēf*, P 86; *schōēf*, *schaaf*, Fr. rabot: hij gaat er met de ruwe - over, Goemans; *schaaf*, L 103, Elemans; *schááf*, K 330; nr. 1143: *schaaf*; „een *schaaf* moet ge altijd recht vooruitstompen!”, Vanherp.

SCHAAFBLOK

(N 53, 54c; v.d. Waring)

[Het min of meer rechthoekige blok van de „houtschaaf” waarin de „schaafbeitel” met toebehoren wordt bevestigd.]

schaafblok: I 221, L 200, 237; *showvblok*, K 317; *schááfblók*, P 41a; *schaafblok*, bij timmerl.;

blok waar het schaafijzer in vastzit, Corn.: *schaafblok*, het hout, waar het schaafijzer in steekt, Corn. Vervl.; **blok**: I 79, K 174, 281, 292, L 244, 259, 280, O 69a; *blók*, K 276; *blòk*, L 207; *blòk*, K 330; nr. 212: blok van een *schaaf*; „af en toe wordt ’t blokske van een *schaaf* ingesmeerd met lijnolie anders blijft er de lijm aanplakken”; ook: *schaafblok*; zie de afb. s.v. „geerschaaf” (nr. 516), Vanherp; *blok*, bij timmerl.; vierkant stuk hout, waarin het *schaafijzer* gevat is, Fr. fût de rabot, de blok van de *schaaf* (De Bo), Corn. Vervl.; **balk**: *bàlk*, P 149; **stuk**: *stuk*, K 210; **beitelhuus**: *bèjtalhòjs*, L 243.

NEUS (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54j)

[Het voorvlak of voorste gedeelte van een „houtschaaf”.]

neus: *néús*, K 276; *nòjs*, P 149; *nèùws*, K 330; nr. 906: de *neus* van een *schaaf*; „als ge inzet voor het schaven, moet ge goed met uw hand op de *neus* van de *schaaf* duwen”; ook: *voorste*; zie de afb. s.v. „geerschaaf” (nr. 516), Vanherp; **voorkant**: K 214, 215; *vrkàànt*, K 210; **voorste gedeelte**: *vörstə gədiltə*, L 200a.

HIEL (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54i)

[Het achtervlak of achterste gedeelte van een „houtschaaf”.]

hiel: *hīel*, K 276; de volgende variant is afkomstig uit N 53, 55b (toegift): *iel*, K 174; *éél*, P

1.1.2.5.

149; *eejl*, K 330; nr. 592: hiel van een schaaf; „als ge met 'ne voorloper of met een reischaaft, moet ge die schaven bij den hiel wat opheffen in 't achteruittrekken voor 't ijzer niet bot te maken”; ook: het achterste van de schaaf, achtervlak; zie de afb. s.v. „geerschaaf” (nr. 516), Vanherp; **hak**: *hák*, L 200a; **achterkant**: K 214, 215; *àchterkàant*, K 210.

SCHAAFZOOI

(N 53, 54a; v.d. Watering)

[De vlakke c.q. geprofileerde onderzijde van een „houtschaaf”.]

schaafzool: K 147; **zool**: I 221, K 146, 174, 188a, 204, 281, 317, L 200, 259, 279, 280; *zóól*, K 210, 276, L 207, 243, O 69a, P 86; *zóól*, L 200a; *zóówl*, I 79, L 257, P 149; *zaowl*, L 244, P 41a; *zaowl*, K 330; nr. 1567: zool (VD, 6) van een schaaf; „de zool van de schaaf slijt met den tijd aan 't gat wat uit en dan moet ge een stukje in de zool zetten of anders 'ne nieuwe zool op de schaaf lijmen”; ook: **schaafzool**, Vanherp; **schaafkant**: K 214, 215; **onderkant**: I 221, P 86.

HANDGREEP (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 55a)

[De handgreep die op sommige „houtschaven” is aangebracht, vooral op de langere, b.v. de „voorloper” en de „reischaaft”. Er zijn steelvormige handgrepen en handgrepen met een opening voor de hand (wijst de benaming „oor” op zo'n model?).]

handgreep: K 147, L 200; *hantgreep*, L 279; *antgreep*, I 221; **greep**: K 317, L 237, 259, 280; *gréép*, K 276; **handvat**: K 214, 215, L 200, 279, P 86; *hantfat*, L 200a; *haantfat*, K 204; *hàntfât*, L 207, L 243, P 41a; *antfat*, K 174; *aantfat*, K 174; *àntfât*, P 149; **handsvat**: *hantsfat*, K 188a; **handhaaf**: *anteef*, O 69a; *ántééjff*, K 330; nr. 573: stoot, oor van een schaaf (VD), b.v. de handhaaf van een voorloper of reischaaft; „de handhaaf van 'ne voorloper wordt een half centimeterke in den blok ingekapt voor goed vast te staan”; ook: **greep**, **handgreep**, **handvat**, **toot**, Vanherp; **hand**: *hant*, K 241, 241a, 317; **houvast**: *hòwvást*, K 210; **oor**: K 281.

HOORN (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 55b)

[Het overeind staande steel- of knopvormige uitsteeksel aan het vooreinde van sommige „houtschaven” waarop meestal de linkerhand wordt gelegd (in ieder geval de hand die niet rust op de „handgreep” of de achterkant van de schaaf). Duitse „blokschaven” hebben vaak geen „handgreep”, maar wel een hoorn.]

2412

hoorn: L 200, 259, 280; *horra*, L 200a, 279; *hòrra*, L 243; *hówàran*, K 241, 241a; *aowra*, K 330; nr. 605: hoorn van een schaaf (VD), neus (VD, 3): overeindstaand uitstek aan het vooreind van een schaaf waarop de linkerhand wordt gelegd; „op sommige geerschaven staat er 'nen hoorn om ze gemakkelijker te kunnen vasthouden”; ook: **slurf**, Vanherp; **schaafknop**: *schááffknóp*, P 41a; **knop**: L 237; **top**: K 281; *top*, K 317; *tjop*, K 317; **pin**: K 204; **handvat**: *hàntfât*, L 207.

BEK/KAAK (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54b; v.d. Watering)

[De opening in het „schaafblok” waarin de „schaafbeitel” met toebehoren wordt bevestigd (zie VD s.v. „bek”, 4), dan wel de delen van het schaafblok ter weerszijden van die opening (VD s.v. „kaak”, I, 6). Boven uit die opening (zie het lemma „spouwgat (van een schaaf)”) komt het „schaafafval” bij het schaven tevoorschijn. Zie voor de formulering van vraag N 53, 54b het lemma „bekopening (van een schaaf)”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit v.d. Watering (= N 53, 54b): **bek**: I 79; **kaak**: *káák*, K 330; nr. 677: kaak (VD) van een schaaf; „de spie moet goed sluiten tussen de kaken van de schaaf want anders kan de schafeling er tussen kruipen en dan stropieert uw schaaf”; ook: **wang**, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 54b: **schaafmond**: *skowfmont*, O 69a; **schaafgat**: *schaafgat*, bij timmerl.; opening in het schaafblok waar het schaafijzer in bevestigd is, Corn.; **gat**: *gat*, bij timmerl.; muil van eene schaaf, de opening waar het schaafijzer in vastgeklemd zit door middel van den sleutel, Fr. *lumière d'un rabot*, Corn. *Vervl.*; *gát*, K 330; nr. 508: ABN bek (VD), het gat van een schaaf; „'t gat waar dat de schafeling doorgaat, mag voor goed te zijn maar 'ne mm spel hebben”; ook: **muil**, **mond**, (schaaf)opening, **schaafmond**; zie de afb. s.v. „geerschaaf” (nr. 516), Vanherp.

BEKOPENING (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54b; v.d. Watering)

[De sleufvormige opening in de „schaafzool” waaruit het scherpe gedeelte van de „schaafbeitel” naar buiten treedt. Zie ook het lemma „bek/kaak (van een schaaf)”. Vraag N 53, 54b in-formeerde naar „de opening in de zool”.]

beitelsleuf: L 259, 280; *béjtálsleuf*, L 279; **beitelspleet**: K 214, 215; **gleuf**: I 221, K 317; *gléúff*, K 210, 276; **gat van onder**: *gât fàn óndər*, P 149; **gat**: K 174, 204, 281, O 69a, P 86.

SPOUWGAT (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54d; v.d. Watering)

[De opening aan de bovenzijde van het „schaafblok” waardoor het „schaafafval” bij het schaven naar boven komt. Zie ook het lemma „bek/kaak (van een schaaf)”.]

spouwgat: I 79; het volgende type is afkomstig uit N 53, 54b (K 147) en N 53, 54d: **krullegat**: K 147, 188a; **beitelgat**: K 214, 215; **bovenste gat**: *baovvæstə gât*, P 149; **gat**: I 221, K 204, 281, 317, L 259, 280; **krolgleuf**: *królgléúf*, K 210; **opening**: L 259, 280.

SCHAAFBEITEL

(N 53, 54f; v.d. Watering)

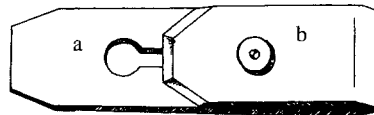
[De snijdende beitel van een „houtschaaf” die in het „schaafblok” bevestigd zit en een beetje uitsteekt buiten de „schaafzool”. Veel schaafbeitels zijn aan de bovenkant verbonden met een „keerbeitel” (zie dat lemma). Vandaar de benaming „onderbeitel” voor de „schaafbeitel”. Men spreekt dan ook van „enkele” en „dubbele schaafbeitels” (zie Catalogus Leeuwenberg p. 263).]

schaafbeitel: I 79, K 147; *schaov[beitel]*, K 146, 147, 174; *schààvbèjtəl*, L 243; *skaovbèjtəl*, L 207, 279; *skaavbajtəl*, L 200a; *schààvbéétəl*, P 41a; **snijbeitel**: *snajbajtəl*, L 244; **onderbeitel**: L 237; **beitel**: K 188a, L 259, 280; *bèjtəl*, L 257; *baatəl*, K 292; **schaafijzer**: P 86; *schaovéézər*, P 149; *schaofààzər*, K 276; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*schaaf*]aozər, I 221; *schàáfààzər*, K 330; nr. 1146: schaafbeitel, schaafijzer, schaafmes; „om de schaaf wat grover te zetten, geeft ge een slagske op 't schaafijzer”; ook: ijzer, keerbeitel, mes, Vanherp; **ijzer**: K 281; *èèzər*, K 210; *ààzər*, K 330; nr. 618: schaafbeitel, schaafijzer, schaafmes; „als ge op 'ne nagel schaaft, zijn er stukken uit uw ijzer”; ook: mes; Fr. fer de rabot, Vanherp; **schaafmes**: *showfmes*, K 317; *skowfmes*, O 69a; **mes**: K 204; *més*, K 241, 241a; *más*, P 149.

KEERBEITEL (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54g; v.d. Watering)

[De bovenste beitel van sommige houtschaven die boven op de „schaafbeitel” bevestigd is en dient om de houtspaander (zie het lemma „schaafafval”) telkens te breken en zo te voorkomen dat de schaafbeitel te diep snijdt. De keerbeitel zorgt ervoor dat de schaafbeitel heel fijn schaaft; schaven voor ruw werk hebben daarom geen keerbeitel. Wil men heel fijn schaven dan moet de keerbeitel vlak bij de snede van de schaafbeitel aangebracht worden. Zie Quickenborne p. 81-82. Zie i.v.m. de benamingen „bovenbeitel” en „bovenijzer” de opmerking i.v.m.

Afb. 70: Dubbele schaafbeitel „Goldenberg”:
a. schaafbeitel; b. keerbeitel;
(naar Catalogus Leeuwenberg)

de benaming „onderbeitel” bij het lemma „schaafbeitel”.]

keerbeitel: I 79, K 146, 147, 174, L 200, 237, 259, 280; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *kieər[beitel]*, K 204, 317; *keerbèjtəl*, L 207, 279; *keerbèjtəl*, L 243; *keerbajtəl*, L 200a; *kierbáátəl*, K 276; **tegenbeitel**: K 147, 214, 215; *teegambèjtəl*, L 279; **bovenbeitel**: K 174, L 237; *bóóvvəbèjtəl*, L 257; **stelbeitel**: K 188a; **keermes**: *kièrmés*, K 330; nr. 707: keerbeitel; „als 't keermes en 't schaafijzer alle twee heel recht zijn, schaaft ge met hoeken”; cfr. conterijzer, contermes; ook: bovenijzer, contrames, Vanherp; **contermes**: *kontərmés*, I 221; *kòntərmés*, K 330; nr. 347: keerbeitel; „als 't contermes te ver van de snee van 't ijzer staat, trekt ge stukken uit het hout”; cfr. conterijzer, keermes; ook: bovenijzer, contrames, Vanherp; **conterijzer**: *kòntərajzər*, K 241, 241a; *kontəraajzər*, O 69a; *kontəraozər*, I 221; *kòntəréézər*, P 41a; *kòntəréézər*, P 149; *kòntərààzər*, K 330; nr. 345: keerbeitel; „'t conterijzer mag op de hoeken een beetje rondgelegd worden, dan kunt ge 't dicht tegen de snee van 't schaafijzer zetten”; ook: contermes, keermes, bovenijzer, contrames; Fr. contre-fer, Vanherp; **tegenijzer**: *teegənèézər*, K 210; *téégənààzər*, K 276; **bovenijzer**: K 281, P 86; *boovənaazər*, K 292; *bovenijzer*, bij timmerl.; tweede beitel aan sommige schaven, aan den bovenkant van het schaafijzer verbonden en dicht tegen het snijdende deel aangebracht, Corn. Vervl.

SCHAAFSPIE

(N 53, 54h; v.d. Watering)

[De houten wig om „schaafbeitel” en „keerbeitel” in het houten „schaafblok” vast te klemmen.]

spie/spij: type spie: I 79, 221, K 147, 174, 204, 214, 215, 281, 292, 317, L 200, 237, P 86; type spij: K 317; *spīē*, K 241, 241a, 276; *spīē*, L 243, O 69a; *spīēj*, P 41a; *spi-j*, K 210, L 207, 244; *spééj*, P 149; *speej*, K 330; nr. 1255: peg, spie, wig van een schaaf; „als de spie van uw schaaf niet past dan stropt de schaaf; de spie van een geerschaaf moet goed sluiten want 't is die dat 't conterijzer tegen 't ijzer duwt”; ook: slothout,

1.1.2.5.

sleutel; zie de afb. s.v. „geerschaaf” (nr. 516), Vanherp; **keg**: K 174; **wig**: L 200; **klemwig**: *klémwich*, L 279; **klem**: K 188a; **sleutel**: K 146, L 259, 280; *sléújtál*, L 257; *sleutel*, spie waarmee de het schaafijzer in de schaaf wordt geklemd en vastgesloten, Fr. coin, Corn. Vervl.; **schaaftong**: *skaaftóng*, L 200a.

DEKBEITEL (VAN EEN STALEN SCHAAF)

(v.d. Watering)

[Het beitelachtige onderdeel van een stalen „houtschaaf” waarmee „schaafbeitel” en „keerbeitel” in het „schaafblok” kunnen worden vastgeklemd d.m.v. de dekbeitelklem (die aan de dekbeitel bevestigd is). Zie de afbeeldingen in Handboek Gereedschap p. 136-140 en Scott en Aalders p. 78.]

dekbeitel: *deGbajtal*, L 244.

STELSCHROEF

[Zie de omschrijvingen van Vanherp. Er kunnen verschillende schroeven voor het afstellen bedoeld zijn. Zie Handboek Gereedschap p. 136 (met afbeeldingen; „keerbeitelschroef”, „dekbeitelschroef”, „kikkerstelschroef” en „instelknop beitel diepte”) en Scott en Aalders p. 78 („dekbeitelschroef”, „kikkerstelschroef” en „kikkerstelschroeven”). Zie ook de lemmata „keerbeitel (van een schaaf)”, „dekbeitel (van een stalen schaaf)”, „stalen schaaf” en „stalen schaaf van bepaald merk”.]

stelvijs: *stélvàas*, K 330; nr. 1287: ABN stelschroef (VD); „met de stelvijs van uw ijzer schaaf kunt ge uw ijzer zoeter of grover zetten”; ook: vijs, schroefspil, verbindingsvijs, Vanherp; **vijs**: *vàas*, K 330; nr. 1456: ABN stelschroef (VD) van de keerbeitel; „de vijs van ’t conterijzer dient voor ’t conterijzer en ’t schaafijzer op zijn plaats te houden”; ook: stelvijs, schroefspil, verbindingsvijs, Vanherp.

SLAGDOP (VAN EEN SCHAAF)

(N 53, 54e; v.d. Watering)

[Een ijzeren (ook hardhouten) knop in de achterzijde van het houten „schaafblok”, bij sommige „houtschaven” ook wel vóór bovenop het „schaafblok” (zie Handboek Gereedschap p. 136: „slagknop”), waarop bij het stellen van de schaaf geslagen wordt om de „schaafbeitel” fijner af te stellen of de „schaafspie” los te slaan. Zie de lemmata „afstellen van de schaaf”, „fijner afstellen van de schaaf” en „grover afstellen van de schaaf”.]

slagknop: L 259, 280; **stelknop**: K 147, 214, 215; *stélnòp*, L 279; **knop**: ijzeren - *knòp*, P 149; **steltop**: K 317; **steltopje**: *steltjopkə*, K 317; **topje**: *tjopkə*, K 317; *tòppəkə*, K 330; nr.

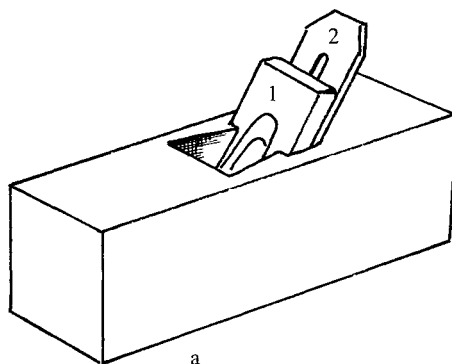
1365: „van voor op een schaaf staat een toppeke om ’t ijzer zoeter te zetten en om de spie los te slagen”; cfr. vijs (4); ook: slagknop, diamant, slagtap, slagtop, knop (houten of ijzeren), stalen nagel met grote kop, houtdraadbout, Vanherp; **stop**: K 317; **slagen**: K 188a; *slachpen*, I 79; **lospen**: L 200; **slagpin**: *slàchpeen*, L 243; **uitslagpin**: *öjtslachpin*, L 200a; **schroef**: K 174; **vijs**: *vaos*, P 86; *vàas*, K 330; nr. 1458; „op sommige voorlopers of reischaven wordt een vijs gezet die dan dient als toppeke voor op te slagen om de schaaf zoeter te zetten”; ook: slagknop, diamant, slagtap, Vanherp; **bout**: *baat*, I 221; **stoot**: *stōewæt*, K 210.

BLOKSCHAAF (ZONDER OF MET KEERBEITEL)

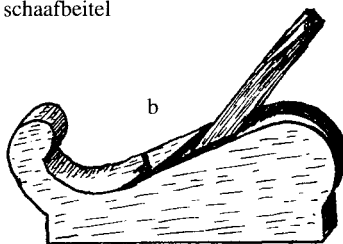
(N 53, 54; N 53, 56; N 53, 57; v.d. Watering)

[In Het Beste Reparatiehandboek leest men s.v. „blokschaaf”: „Veel gebruikte schaaf, zowel voor het ten ruwste glad maken van het hout (ruwe of enkele blokschaaf; red.: met alleen een „schaafbeitel”) als om dit vlak glad te schaven. Hiervoor is op de schaafbeitel een zgn. keerbeitel aangebracht, die voorkomt dat de houtvezels uit het hout worden gehaald (p. 383)”. De houten blokschaaf heeft geen „handgreep” maar soms wel een „hoorn”; de stalen uitvoering heeft beide (zie Handboek Gereedschap p. 135 en Scott en Aalders p. 78-81). Zie ook het lemma „blokschaaf met hoorn”. Een meer geronde vorm, afgebeeld in Catalogus Leeuwenberg, wordt daar gerfschaaf genoemd. Vraag N 53, 54 informeerde in het algemeen naar „de korte, platte schaaf met vierkant blok en een enkele of dubbele beitel” (red.: dus „schaafbeitel” alleen of met „keerbeitel”). Volgens VD en Quickenborne (p. 85-86) houdt de algemene term „blokschaaf” ook in dat de „schaafzool” recht of gekromd kan zijn (vgl. het lemma „toogschaaf met bolle of holle zool”; zie VD s.v. „hobbelaar”, 3). Vraag N 53, 56 informeerde naar „de blokschaaf zonder keerbeitel om een ruw zaagvlak glad te schaven”. Quickenborne (p. 86-87) noemt dit een „kortschaaf” („een korte blokschaaf zonder keerbeitel, die gebruikt wordt om het ruwste van een plank weg te nemen”). Zie ook VD s.v. „kortschaaf”, „gerfschaaf”, „ruwschaaf”, „roffelschaaf” en „roffel” (I, 1). Vraag N 53, 57 informeerde naar „de blokschaaf met schaaf- en keerbeitel voor fijn schaafwerk”. Quickenborne (p. 87-88) en VD noemen dit een „zoetschaaf”. Zie verder de diverse benamingen bij Van Keirsbilck s.v. „blokschaaf” en „zoetschaaf”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 53 (toegift L 279), N 53, 54 en v.d. Watering (I 79, 221; K 146, 147, 174, 188a, 204, 210, 214, 215, 241, 241a, 276, 281, 292, 317; L 200, 200a, 207, 237, 244, 257, 259, 279, 280; O 69a), N 53,

1. schaafspie
2. schaafbeitel

Afb. 71: a. Blokschaaf; b. gerfschaaf
(naar Catalogus Leeuwenberg)

56 (K 174; L 200), N 53, 57 (I 269; K 174, 214, 215, 276, 292, 317; L 257; P 41a) en monografisch materiaal (Corn. Vervl., Vanherp): **blokschaaf**: I 79, 221, 269, K 188a, 214, 215, 281, 292, L 200, 237, 259; *blòkschaaf*, L 200a; *blòkschááf*, P 41a; *blokschaof*, K 146, 147, 174, 204, L 244, 257, 280; *blòkschaof*, K 210, 276, L 257; *blòkschaof*, K 241, 241a; *blòkskaof*, L 207, 279; *blokschowf*, K 317; *blokskowf*, O 69a; *blokschaaf*, bij timmerl.; korte platte schaaft, half zoo lang als de voorloper, ook kortschaaf geheten, Corn. Vervl.; *blòkschááf*, K 330; nr. 216: schaaft zonder keerbeitel die een klein beetje groter is dan een geerschaaf om kopshout te schaven; ABN ruigschaaf, roffelschaaf, roffel, ruwschaaf (VD); „een blokschaaf heeft geen conerijzer en wordt gebruikt om hout op zijne kop te schaven of voor verstekken te schaven; iets mee opkuisen: dat kunt ge met een blokschaaf niet”; ook: kopshoutschaaf, verstekschaaf, ruige blokschaaf, ruwe blokschaaf, de enkele blokschaaf, Vanherp; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 54: **rouwblokschaaf (rauwblokschaaf)**: *rawblòkschááf*, L 243; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 56: **rouwe (rauwe) blokschaaf**: zonder fonetische documentatie van het 2e woord: *raa [blokschaaf]*, I 221; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 54: **ruwe**

blokschaaf: *riw blòkschaof*, K 241, 241a; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 56, v.d. Watering en monografisch materiaal (Vanherp): **rouwschaaf (rauwschaaf)**: I 79; *raawschaof*, L 244; *rawschaof*, K 204; **ruwer**: L 259, 280; **boerenschaaf**: *boerəschowf*, K 317; **verstekschaaf**: *vərstėkschááf*, K 330; nr. 1444: schaaft om verstekken gelijk te schaven; „zo’n verstekschaaf moet heel scherp zijn omdat ’t meestal half kopshout is, dat ge ermee moet schaven”; ook: blokschaaf, verstekblokschaaf, justeerschaaf, Vanherp; **kopschaaf**: *kòpschaof*, K 210; vgl. i.v.m. de volgende twee woordtypen het lemma „voorloper” (type „roffel”): het volgende type is afkomstig uit N 53, 54: **roffelschaaf**: L 200; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 56 en monografisch materiaal (Vanherp): **roefelaar**: *roefəlar*, L 237; het is de vraag of het volgende type hier thuishoort: **hommelaar**: *ðəmməléér*, K 330; nr. 602: ABN rawschaaf, ruigschaaf, roffelschaaf, roffel (VD); „ne smetter heeft altijd ’nen hommelaar bij der hand voor te zien waar ’t spek van planken begint of uitscheidt want ’t spek moogt ge niet smetten”; ook: hobbelaar, haarschaaf, Vanherp; **schaafje**: *schofkə*, K 281; **schaaf zonder bovenijzer**: *schaof zónnər bówvanajzər*, K 241, 241a; **voerschaaf**: K 214, 215; het volgende type is afkomstig uit N 53, 54 (P 41a, 86, 149), N 53, 57 (P 86, 149) en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **kortschaaf**: *kutschááf*, P 41a; *kutschóóf*, P 149; *kėtschōēf*, P 86; *körttschaaf*, bij timmerl.; eene korte schaaft, waar men het hout mee effen en glad schaaft, na het met den strijkplank overloopen te hebben, ook blokschaaf geheten, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 54 (L 200) en N 53, 57 en v.d. Watering (L 200 en de rest): **zuiverschaaf**: I 79, K 147, L 200, 237; *zöjvərskaaf*, L 200a; *zəovərschaaf*, K 281; *zəəvərschaaf*, I 221; *zöjvərschááf*, L 243; *zöjvərschaof*, K 146, 204; *zəüvərskaof*, L 279; *zəojvərskaof*, L 207; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 57, v.d. Watering en monografisch materiaal (Vanherp, Corn. Vervl.): **zuivere schaaft**: *zöjvəə schaaft*, K 174; **fijnschaaf**: *fijnschaaf*, bij timmerl.; zie körtschaaf, Corn. Vervl.; **fijne schaaft**: *fēən schaaft*, K 210; **fijne blokschaaf**: *fajn blòkschaof*, K 241, 241a; **zoetschaaf**: L 200, 259; *zöetschaof*, K 146, L 243, 280; *zöētskaof*, L 207; **gladschaaf**: *glatschaof*, K 146; **geerschaaf**: *gėėrschááf*, K 330; nr. 516: ABN gladschaaf, zoetschaaf (VD), blokschaafje waarvan het blok ongeveer 25 cm lang is; „al dat vlak is aan een meubel, wordt opgekuist met een geerschaafje”; ook: zuiverschaaf, gerfschaaf, zoete blokschaaf; NB.: VD geeft ook „gerfschaaf” maar met een andere betekenis; (met afb. van de zuiverschaaf of geerschaaf met onderdelen), Vanherp; **geerschaafje**: *gėrschōfkə*, K 330; nr. 516: zie geer-

1.1.2.5.

schaaf, Vanherp; **poets-schaaf:** *poetschaof*, L 244; **poets:** L 244; **schaaf:** *schaof*, K 147.

SCHAVEN MET DE RUWE BLOKSCHAAF

(N 53, 91; v.d. Watering)

[Het gaat hier om het ruwweg voorschaven van het hout d.m.v. een ruwe of enkele blokschaaf (zonder keerbeitel). Zie het lemma „blokschaaf (zonder of met keerbeitel)” (benamingen als „ruwe blokschaaf” etc.). Zie VD s.v. „ruwschaven” en „ruwschaaf”. Daarna volgt het „schaven met de fijne blokschaaf (zuiverschaaf)” (met keerbeitel). Vraag N 53, 91 informeerde naar „het schaven met de ruwe blokschaaf (rouwschaven?)”. Om een te lijmen oppervlak te ruwen gebruikt men echter een „tandschaaf”. Zie het lemma „schaven met de tandschaaf”.]

rouwschaven (rauwschaven)/ruwschaven: type rouwschaven: L 200; type ruwschaven: K 147; *rowschaavə*, I 79, K 188a; *rowschaovə*, K 146; *rōwschaovə*, K 210; *raoschaovə*, P 149; *raawschaovən*, K 281; *raawschaovə*, K 147, 174; *rawschàavə*, L 243; *rāwschaovə*, L 257; *raaschaavə*, I 221; *rēwschaovən*, K 241, 241a; *réeskowvən*, O 69a; **rouw (rau, ruw) er overheen schaven:** *rēuw ər ovvərhinna skaavə*, L 200a; **voorschaven:** K 214, 215; *vōrskavə*, L 279; *veurskowvə*, K 317; **uit de rouwe (rauwe, ruwe) schaven:** *óójt də réén skowvən*, O 69a; **schaven:** *schaovən*, K 204; *schaovə*, K 276; vgl. i.v.m. de volgende twee vaktermen het lemma „schaven met de voorloper” (type „afroefelen”): **roffelen:** L 200, 237; **roefelen:** L 237.

SCHAVEN MET DE FIJNE BLOKSCHAAF (ZUIVERSCHAAF)

(N 53, 96)

[Het gaat hier om het fijn zuiver schaven van het hout d.m.v. een zuiverschaaf, een fijne blokschaaf (met keerbeitel), na het „schaven met de ruwe blokschaaf” (zie dat lemma) of na machinaal schaven. Zie het lemma „blokschaaf (zonder of met keerbeitel)” (benamingen als „zuiverschaaf”, „fijnschaaf” etc.). Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „opschaven”: „Het glad schaven als verfijning van het houtoppervlak. Gebeurt vlak voordat het werkstuk in elkaar wordt gezet of gelijmd. Ook „zoetschaven”. Zie Van Keirsbilck s.v. „opschaven” (vgl. s.v. „gladschaven”). Vraag N 53, 96 informeerde naar het „met een zuiverschaaf (poets-, zoet-, gerf-, glad-, plat-, vlak-, (zuivere) kort-, raaf-, dubbele blokschaaf) zuiver schaven of de „wol” die na de machinale bewerking op de werkstukken zichtbaar is wegschaven (opschaven, scheren?)”.]

zuiverschaven: K 147, 281, L 200, P 86; *zōjvərschaovə*, K 174, L 243; zonder fonetische docu-

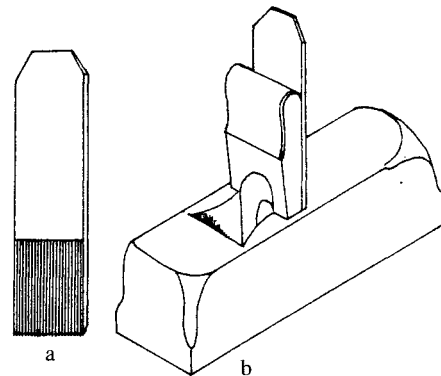
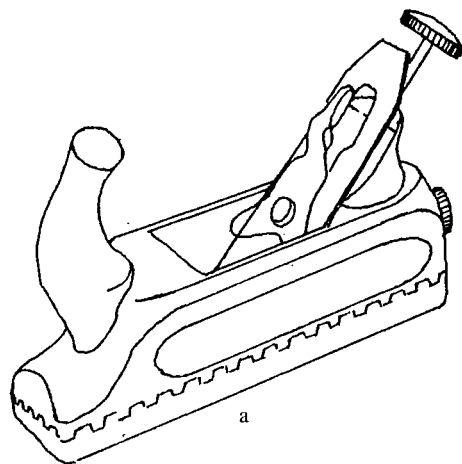
mentatie van het 1e lid: *[zuiver]schaovən*, K 204; *zèüvərschàávə*, P 41a; *zèüvərskaovə*, L 279; *zōjvərskowvən*, O 69a; *zōjvərschaavə*, L 237; *zaojvərskaovə*, L 207; *zaoəvərschaavə*, I 221; *zōovərschaovə*, K 276; **gladschaven:** *glatskaavə*, L 200a; *glatschaovə*, K 146, 147; **opschaven:** K 214, 215, L 200; *opskowvən*, O 69a; *opshowvə*, K 317; *ōəpschaovə*, P 149; *ōəpschàávə*, K 330; nr. 939: ABN opschaven (VD, 1) met een gladschaaf; „ik gaan die deur, die al ineenvergaard is, eerst rap een beetje opschaven voordat ik met iets anders begin”; ook: zuiverschaven, Vanherp; **bijschaven:** *bejschaovə*, L 257; **zuiverzetten:** *zeuvərzettə*, K 210; **poetsen:** L 237; **oppoetsen:** *opōətsə*, L 243; **opvlakken:** *opflakkə*, K 174; **scheren:** *schééjra*, K 330; nr. 1162: uitdrukking; de „wol” die na de machinale bewerking op de werkstukken zichtbaar is, met een gladschaaf wegschaven; „dat moulure is helegans uitgevezeld bij het topiëren; ge moet er bijkanst naar de coiffeur mee gaan om het te laten scheren”; vgl. wol, Vanherp.

BLOKSCHAAF MET HOORN

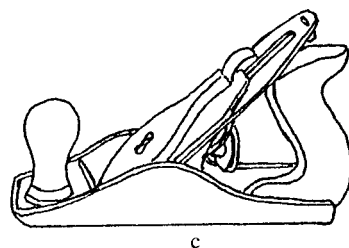
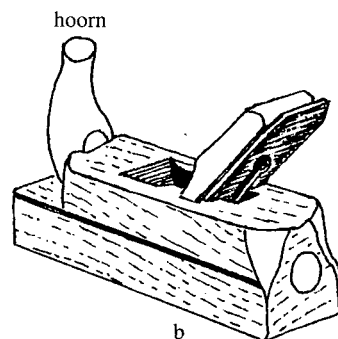
(N 53, 58)

[Een (Duits) model „blokschaaf” met een „hoorn” vooraan op het „schaafblok”. Handboek Gereedschap zegt op p. 135 (zie ook de afb. op p. 134: „houten blokschaaf van Duits model, met een boven de beitel uitstekende stelschroef”): „Houten blokschaven hebben in het algemeen geen handgreep, al zijn er (Duitse) types met een greep (hoorn) aan de voorzijde”. Zie ook de houten „blokschaven met hoorn” van Catalogus Leeuwenberg, p. 264-265. De houten „gerfschaaf” van Catalogus Leeuwenberg (p. 264) zou men ook kunnen beschouwen als een wat rond afgewerkte blokschaaf met afgeronde hoorn (vooraan). Een „stalen blokschaaf” (Het Beste Reparatiehandboek s.v. „stalen (blok)schaaf”; Scott en Aalders p. 49 en 79: „stalen blokschaaf” resp. „zoetschaaf”; Handboek Gereedschap p. 135) zou men ook kunnen beschouwen als een blokschaaf met „handgreep” en „hoorn”.]

hoornschaaf: *hoornschaof*, K 146; *héürnschaof*, K 147; *horrənschaof*, L 257; *horrəskaaf*, L 200a; **blokschaaf met handvat:** K 214, 215; **duitse kortschaaf:** *dutsə kutschaof*, P 149; **duitse schaaft:** *deutsə schowf*, K 317; **hobel (du.):** *ōēbəl*, *óówbəl*, K 330; nr. 593: Duits model van de geerschaaf met een hoorn vooraan op het blok; „de mannen die in den oorlog naar Duitsland gaan werken zijn, gebruiken ’nen hobel; dat zijn van die geerschaafkes met ’nen hoorn op van voor”; Hgd. der Hobel, Vanherp.

Afb. 73: a. Tandschaafbeitel; b. tandschaaf; (naar Quickenborne)

Afb. 72: Blokschaven met hoorn: a. naar Handboek Gereedschap (van hout, Duits model); b. naar Catalogus Leeuwenberg; c. naar Het Beste Reparatiehandboek (van staal)

TANDSCHAAF

(N 53, 59a; v.d. Watering)

[Een soort kleine „blokschaaf” met loodrecht geplaatste „tandschaafbeitel” (zie dat lemma) die gebruikt wordt om een te lijmen oppervlak te

ruwen zodat de lijm goed zal hechten. Zie het lemma „schaven met de tandschaaf”. Zie Van Keirsbilck s.v. „tandschaaf”, Quickenborne (p. 90-91), Handboek Gereedschap (p. 143) en Scott en Aalders (p. 49).]

tandschaaf: I 221, 269, K 281, L 200, 237, P 86; *tantschaaf*, I 79; *tantschaof*, K 204, L 244; *tàntschaof*, P 149; *tàntskaof*, L 207; *tāantschaof*, K 174; *tāantschaof*, K 276; *tàantschaof*, K 210, L 243; *tandschaaf*, bij timmerl.; schaaf wier ijzer getand is om stukken hout te groeven die men opeen wil lijmen, Fr. rabot denté (De Bo), Corn. Vervl.; *tàntschādāf*, K 330; nr. 1336: tandschaaf om het hout te tanden; „als ge veel stukken hout opeen moet lijmen voor ’nen dikke poot te maken, moet ge de stukken eerst tanden met de tandschaaf; de lijm pakt dan veel beter omdat hij schoon in de groefkes gaaf”; ook: lijmschaaf; (met afb.), Vanherp; **lijmschaaf:** *lejmschaof*, L 257; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*lijm*]schowf, K 317; *laajmskowf*, O 69a; **verlijmschaaf:** zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*verlijm*]schowf, K 317; bij de volgende woordtypen moet worden opgemerkt dat elders vergelijkbare woordtypen voorkomen: **ruwschaaf:** K 188a; **rouwschaaf (rauwschaaf):** *rèuwskaaf*, L 200a; **strijkschaaf:** *straakschaaf*, K 292; **groever:** L 259, 280.

TANDSCHAAFBEITEL

(N 53, 59b)

[De „schaafbeitel” van een „tandschaaf” (zie dat lemma), die onderaan voorzien is van fijne tandjes. Zie Van Keirsbilck s.v. „tandschaafijzer” (met sch. 334).]

tandbeitel: K 188a, L 200, L 259, 280; *tāant-bejtəl*, K 174; *tāantbèjtəl*, L 243; *tantbajtəl*, L 200a; *tantbaatəl*, I 221; **schaafbeitel:** I 269; **lijmbeitel:** *lejmbèjtəl*, L 257; **beitel:** *bèjtəl*, L

1.1.2.5.

207; **tandschaafijzer:** *tandschaafijzer*, de schaafbeitel eener tandschaaf, Corn. Vervl.; **tandijzer:** K 281; *tààntèzər*, K 210; *tāāntààzər*, K 276; **tandblad:** P 86; **mes:** K 204; - van een tandschaaf *más*, P 149.

SCHAVEN MET DE TANDSCHAAF

(N 53, 97)

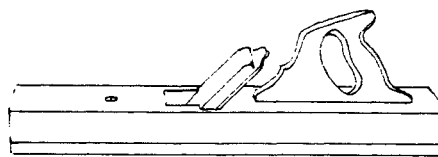
[Houtoppervlakken die gelijkmd moeten worden van fijne ribbetjes voorzien met een „tandschaaf”, teneinde de op deze wijze geruwde vlakken een betere lijmhchting te geven. Zie Van Keirsbilck s.v. „tanden” en Scott en Aalders (p. 267) s.v. „ruwen”.]

tanden: K 204, 281, L 200; *tàndə*, P 41a; *taan-də*, K 174; *tāāndə*, K 276; *tannə*, I 221; *tānnə*, K 210; *tānnə*, P 86; *tānnə*, K 330; nr. 1335: ABN tanden (VD I, 3) van het hout met de tandschaaf; „als ge poten moet belijmen, moet ge uw hout tanden; dan zullen de stukken er niet gemakkelij afvallen”; ook: het geschaafde hout ruw maken met de tandschaaf, groefjes inkrassen met de tandschaaf, Vanherp; *tanden*, bij timmerl.; met de tandschaaf bewerken; houtoppervlakten van fijne ribbekens voorzien, ten einde de stukken hout, bij het lijmen, goed aaneen te doen vasthechten, Corn. Vervl.; **tandschaven:** L 237; **mee de tandschaaf bewerken:** *mé dā tānt-schaof bəwérkə*, P 149; **ruwen:** *ruuwə*, K 317; **opruwen:** L 200; *opruuwə*, L 243; **ruw maken:** K 147; **rouw (rauw, ruw) maken:** *raaw maokə*, K 174; *raw mààkə*, L 243; *rèuw maokə*, L 200a; **rouwschaven (rauw-schaven):** *rāwschaovə*, L 257; **verrouwen (verrauwen)/verruwen:** *və-rèuwə*, L 279; **grofschaven:** *gròfschaovə*, K 276; **grof maken:** *grof mowkə*, K 317; **inkretsen:** *in-kretsə*, K 317.

VOORLOPER

(N 53, 60; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 60 informeerde naar „de zware schaaaf van ongeveer 60 cm lengte zonder keerbeitel om hout in het ruw mee te bewerken”. Quickenborne (p. 88-89) en VD spreken s.v. „voorloper” van een lange en zware „blokschaaaf”. Het Beste Reparatiehandboek zegt s.v. „voorloper” echter: „Schaaf van 50-70 cm lang, die gebruikt wordt om het meeste hout van het voorwerp af te schaven, waarna de reischaaaf dit verder zuiver afschaaft. De voorloper heeft een dubbele beitel, waarbij de tweede beitel als keerbeitel dient (p. 383)”. Voor het ruw bewerken lijkt echter een „schaafbeitel” zonder „keerbeitel” voldoende. Volgens Handboek Gereedschap (p. 134) en Scott en Aalders (p. 48, 78-81) zijn er houten en stalen voorlopers (de auteurs geven versch. afmetingen op, van 35 tot 60 cm lang). Zie verder Catalogus Leeuwenberg (p. 264) en

Afb. 74: Voorloper
(naar Het Beste Reparatiehandboek)

Van Keirsbilck s.v. „voorlooper” (met diverse benamingen). Vgl. in het lemma „strijschaaaf/strijkblok” de omschrijving van Corn. Vervl. bij de benaming „strijschaaaf”.]

voorloper: de opgaven van I 269 en K 188a zijn overgeplaatst uit N 53, 61; die van L 279 uit N 53, 62; I 269, K 174, 188a, 214, 215, 281, 292, L 200, 259; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *vur[loper]*, L 280; *vurlóópər*, L 257; *vóórloapər*, I 79; *vorloapər*, L 279; *vörloapər*, L 207; *vörloepər*, K 204; *veurloepər*, I 221; *veurloepər* (of: *-loepər?*), K 317; *veuloepər* (of: *-loepər?*), K 317; *vurlóēwəpər*, K 210, 241, 241a; *vurlóēwəpər*, P 41a; *vörlóēpər*, L 200a; *vöjrlóēpər*, P 149; *véélóēpər*, P 86; *vurlawpər*, L 237; *vurlowpər*, L 244; *veurloopər*, voorloper, soort van lange en zware blokschaaaf, Corn.; *vèuwlóēpər*, K 330; nr. 1490: voorloper (VD); „’t meeste hout moet ge eerst wegsteken of wetschaven met ’ne voorloper, Vanherp; **vlakteschaaaf:** K 147; i.v.m. de volgende twee woordtypen moet worden opgemerkt dat vergelijkbare benamingen ook elders voorkomen: **ruwschaaaf/rouwschaaaf:** *réeskowf*, O 69a; **rouwblok (rauwblok):** *rawblok*, K 146; *raawblok*, K 147; vgl. i.v.m. het volgende type het lemma „blokschaaaf (zonder of met keerbeitel)”: **roefel:** *rōefel*, bij timmerl.; voorlooper, eene schaaaf, Fr. riflard, Corn. Vervl.

SCHAVEN MET DE VOORLOPER

(N 53, 92; v.d. Watering)

[Zie de omschrijvingen van Corn. Vervl. s.v. „afroefelen” en „afstompen” en Vanherp s.v. „afstompen”. Zie ook Van Keirsbilck s.v. „afroffelen” („afroefelen”) en „roffelen” („roefelen”). Vraag N 53, 92 informeerde naar „het schaven met de voorloper (ook roffel of weerlicht genoemd)”. Zie de lemmata „voorloper” en „strijschaaaf/strijkblok”.]

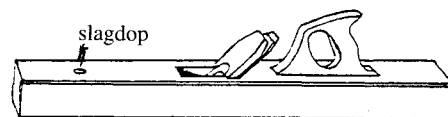
schaven mee de voorloper/mee de voorloper schaven: *schàāvə mi dā vurlowpər*, L 243; *mé dā vöjrlóēpər schaoə*, P 149; **voorschaven:** *veurschowvə*, K 317; **rechtschaven:** K 214, 215; **schaven:** *schaovə*, K 276; ’n rouw vlak - *schaovə*, K 210; **voorloper:** *veurloopə*, K 317; *vóórloapə*, I 79; *vurloowpə*, L 244; *vörlóēpə*, L 200a; *véú(r)lóējpən*, O 69a; **afroefelen:** *afroefələ*, I

221; *afroëfelen*, bij timmerl.; ruwe stukken hout ontdoen van de ruwste onfeffenheden en vezels door die met den voorloper of strijkblok weg te nemen, Corn. Vervl.; **afstompen**: *afstompen*, (in 't Z. en W. *afstoəmpən*), bij timmerl.; met den voorloper afschaven, Corn. Vervl.; *áfstōëmpə*, K 330; nr. 87: het hout met de voorloper afschaven; „ik heb van die deuren nog een heel pak moeten afstompen, Vanherp; **afstoten**: *afstooten*, bij timmerl.; met den voorloper bij groote hoeveelheden krollen afschaven, Corn. Vervl.; het volgende woordtype komt ook elders voor: **strijken**: *stréékə*, L 279.

REISCHAAF

(N 53, 61; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 61 (met afb.) informeerde naar „de zware schaaaf van 80-90 cm lengte om een oppervlak zuiver glad te schaven” (zie het lemma „vlakschaven (met reischaaaf, schaaafmachine e.d.)”). Vgl. het lemma „kanten rechtschaven met de reischaaaf (e.a.?)”. Quickenborne zegt op p. 89: „De reischaaaf is met haar ongeveer 80 cm lengte de langste schaaaf die de timmerman heeft. Ze is voorzien van een schaaaf- en een keerbeitel en dient om een houtoppervlak zuiver glad en recht te schaven”. Over de lengte van deze schaaaf vindt men nogal verschillende opgaven. Zie Handboek Gereedschap p. 135 („rijschaaaf”; staal: 560-610 mm; hout: 510-760 mm), Scott en Aalders p. 79 („reischaaaf”; staal en hout: 510-800 mm) en VD s.v. „reeschaaaf, rijschaaaf” („70 cm lengte en twee handvatten”) en „reischaaaf” („langer en zwaarder dan een voorloper en voorzien van een keerbeitel”). Van Keirsbilck zegt s.v. „reischaaaf” (met veel andere benamingen) dat deze schaaaf gebruikt wordt na de bewerking met „den strijkblok” (zie het lemma „strijkschaaaf/strijkblok”). Zie i.v.m. de benaming „voegschaaaf” het lemma „voegbank”.]

Afb. 75: Reischaaaf

reischaaaf/rijschaaaf/reeschaaaf: type reischaaaf: I 79, L 200, 237; type rijschaaaf: I 269, L 200, 237, 259, 280; *rejschaaof*, K 146, 147, 204, 257; *rejschowf*, K 317; *réjschaaof*, K 276; *réjskaof*, L 207; *réjschaaof*, K 210; *réjschääf*, L 243; *rajschaaof*, K 241, 241a, L 244; *reejschaaof*, I 79, K 188a; *reejschaaof*, K 174; *rééjskaaf*, L 200a; *rèèjskaof*, L 279; *reeschaaof*, K 174; *rééschääf*, P 41a; *rééschaaof*, P 149; *raaschaaof*, K 292; *raa-*

skowf, O 69a; *raaschōēf*, P 86; *ràəschääf*, K 330; nr. 1085: ABN reischaaaf, reeschaaaf (VD); „ge zou best een reischaaaf gebruiken voor de langse kant van die kleerkasdeuren recht te schaven”; ook: rijschaaaf, lange schaaaf, vlakschaaaf, Vanherp; *reischaaaf*, *rijschaaaf*, schaaaf die langer en zwaarder is dan de strijkblok en dient om het hout, dat eerst met den strijkblok geschaaafd is, verder zuiver af te werken en het geheel recht te strijken, Fr. varlope; Kramers (Fransch-Nederlandsch en Nederlandsch-Fransch Woordenboek) vertaalt het door *riflard*, doch dat is de voorloper, die merkkelijk kleiner is dan de reischaaaf, Corn. Vervl.; **voegschaaaf**: *vūūchskowf*, O 69a; i.v.m. het volgende type moet worden opgemerkt dat vergelijkbare typen elders voorkomen: **rouwschaaaf (rauwschaaaf)**: K 281; *raoəschaaof*, I 221; **grote schaaaf**: K 214, 215; **schaaaf**: *schaof*, K 147.

VLAKSCHAVEN (MET REISCHAAF, SCHAAF MACHINE E.D.)

(N 53, 93; N 53, 102; N 53, 107; Lemmens; v.d. Watering)

[De vragen informeerden naar „het zuiver vlak maken van een houtoppervlak met de reischaaaf” (N 53, 93 met tekening; zie het lemma „reischaaaf”), „van scheluwte schaven” (N 53, 102) en „het hout vlakschaven met de vlakbank” (N 53, 107; zie het lemma „vlakbank”). Vgl. Van Keirsbilck s.v. „dweerschen” (= N.-Ndl. „vlakken”), „recht strijken” (= „recht steken”) en „reeden”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 93 (P 86), N 53, 102 (K 276; L 279; P 41a) en N 53, 107 (I 221; K 174, 204, 241, 241a, 276; O 69a; P 41a, 86); **vlakschaven**: I 221, P 86; *vlākschäävə*, P 41a; *vlakschaaovən*, K 204; *vlakschaaovə*, K 174; *vlākschaaovə*, K 276; *vlakschaaovən*, L 279; *vlakskowvən*, O 69a; vgl. i.v.m. de term „plein” in de volgende tekst het lemma „vlakbank”: *vlākschäävə*, K 330; nr. 1468: ABN vlakschaven (VD); „als hout gezaagd is, gaat het naar de plein voor het vlak te schaven”; ook: van scheel schaven, het van scheluw schaven, van „scheel” schaven, platschaven, het hout vlakmaken met de reischaaaf, vlakken, van scheluwte schaven; (met afb.), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 102; **pleinschaven**: *pléén-schaaovə*, K 174; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 93 en monografisch materiaal (Corn.; Vanherp): **rechtschaven**: *récht-schäävə*, P 41a; *rechtschaaovən*, K 204, 281; zuiver - L 237; *réchtschäävə*, K 330; nr. 1077: ABN een stuk hout met de reischaaaf rechtschaven; „de deuren van een meubel worden aan de vier kanten rechtgeschaaafd voor ze schoon in te passen”; ook: rechtsteken, hout rechtzetten met de rechte reischaaaf, hout rechtmaken met de

1.1.2.5.

schaaf, Vanherp; **gladschaven:** K 214, 215; *glatschaovən*, K 241, 241a; **zuiverschaven:** *zōj-vərškaavə*, L 200a; zie i.v.m. de volgende vaktermen VD s.v. „scheelte” („van scheelte schaven, vlak schaven”) en „scheluwte” („hout van scheluwte schaven, de scheluwte wegnemen”), Van Keirsbilck s.v. „scheel” („een stuk hout is van scheelte of scheluwte: plat, effen”), Popelier p. 112 („van scheluwte schaven”) en het lemma „van scheluwte zien”: **van schelfte schaven:** *van schelfte schaven*, bij timmerl.; 'n plank -, Corn.; **van scheluwte schaven:** zonder fonetische documentatie van de eerste twee woorden: [*van scheluwte*] *schowvə*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 93 (I 221; K 210, 281), N 53, 102, v.d. Watering en Lemmens (I 79, 221, 269; K 141, 204, 210, 281; L 152, 200a, 243) en N 53, 107 (K 210): **van scheelte schaven:** *van scheeljltə schaavə*, I 79; *va scheeltə schaavə*, I 221; *van schaeltə schaovə*, K 141; *van scheltə schaavən*, I 269; *van scheltə schao-vən*, K 204, 281; *vən schèltə schaovə*, K 210; *van schiltə schàävə*, L 243; *van skiltə skaavə*, L 200a; *van skiltə skaovə*, L 152; *van schèlte schaven*, bij timmerl.; eene plank effen schaven, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 102 en 107 en monografisch materiaal (Vanherp): **van scheel schaven:** *və schéél schaovə*, P 149; - met de schaafmachien *və schéél schaovə*, P 149; *vən schééjl scháävə*, K 330; nr. 1417 (s.v. „van scheel”): ABN van scheluwte schaven; zie s.v. „vlakschaven” (nr. 1468), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 102: **(van) scheel schaven:** misschien is de volgende variant ontstaan uit „VAN scheel schaven”: *schael schaovə*, K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 93: **recht- en van scheel schaven:** *rächt- én və schéél schaovə*, P 149; het volgende type is afkomstig uit N 53, 102; **onscheel schaven:** *ònschéél schōēvə*, P 86; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 93: **reischaven/rijschaven:** *rejschaovə*, K 146, 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 93 (K 276), N 53, 107 en monografisch materiaal (Vanherp): **schaven:** *schaovə*, K 276; op de vlakbank - K 214, 215; *scháävə*, K 330; nr. 1159: ABN vlakschaven (VD); „ge kunt uw hout zelf nooit zo goed niet schaven alsdat ge het met 't pleimachien schaaft”, Vanherp; zie i.v.m. het volgende woordtype, afkomstig uit N 53, 93 (K 174; L 200, 243), N 53, 102 (L 200) en N 53, 107 (L 200), VD s.v. „reien” (1) en „reden” (1), Van Keirsbilck s.v. „reeden” en Deketelaere p. 99 s.v. „reien”: **reien/reden:** type reien: L 200; *rèjə*, L 243; *reejə*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 102 (K 174, 210), N 53, 107 (K 210) en monografisch materiaal (Vanherp): **pleinen:** *plèènə*, K 210; *pléénə*, K 174; *pléénə*, K 330; nr. 1027: pleinen, ABN vlakschaven (VD); „voor korte stukken te pleinen moet ge

voorzichtig zijn dat het stuk hout niet afklinkt en dat ge met uw hand niet in de plein zit”; ook: schaven; Eng. to plain, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 93 en v.d. Watering (I 79; K 188a; L 207, 243, 244, 257, 279), N 53, 102 (L 200, 207, 259, 280) en N 53, 107 (K 146, 147, 174, 188a, 281; L 200, 200a, 207, 237, 243, 259, 279, 280): **vlakken:** K 147, 281, L 200, 237, L 259, 279, 280; *vlakkə*, I 79, K 146, 174, 188a, L 200a, 243, 244, 257, 279; *vlákkə*, L 207; - met de [reejschaaf] *vlakkə*, K 188a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 93: **vlakmaken:** K 147; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 102 of monografisch materiaal (Vanherp): **rechtmaken:** *rechtmaokə*, K 174; **van scheel maken:** *vən schééjl máákə*, K 330; nr. 1417 (s.v. „van scheel”): ABN van scheluwte maken; zie s.v. „vlakschaven” (nr. 1468), Vanherp; **(van) scheel maken:** misschien is de volgende variant ontstaan uit „VAN scheel maken”: *schèèl maokə*, K 146; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 93 en monografisch materiaal (Vanherp): **haaks en verdikte maken:** *aoks en vèrdiktə maokə*, K 174; zie i.v.m. het volgende woordtype Van Keirsbilck s.v. „recht strijken” (= „recht steken”): **rechtsteken:** *réchtstééjkə*, K 330; nr. 1078: ABN rechtsschaven, vgl. Van Keirsbilck recht strijken (p. 343); „ik moet de lagen nog rechtsteken voordat den topieur er een moulure aan trekt”; ook: hout rechtzetten met de rechte reischaf, hout rechtmaken met de schaf, Vanherp; **gelijksteken:** *golaajksteekən*, O 69a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 107: **platsteken:** K 317.

KANTEN RECHTSCHAVEN MET DE REISCHAAF (e.a.?)

(N 53, 98; v.d. Watering)

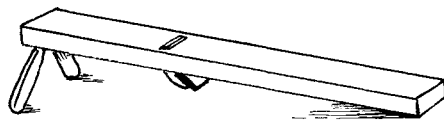
[Vraag N 53, 98 informeerde naar „het schaven van lange smalle zijden, vooral bij deuren (strijken)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „strijken”. Enkele respondenten vermelden dat dit gebeurt met een „reischaf” (zie dat lemma). Vgl. ook het lemma „strijkschaaf/strijkblok”.]

strijken: I 79, K 146, 147, 174, 188a, L 200, 237; *stréjkə*, L 207; *strèjkə*, L 243; *strajkə*, L 244; *stréékə*, L 279; **rechtstrijken:** - met de reeschaaf (= reischaf): K 174; - met de reischaf *rèèchtstréjkə*, L 200a; **gladstrijken:** *glatstréjkə*, L 200a; **afstrijken:** K 214, 215; **rechtsschaven:** I 221, K 281; *rèchtsháävə*, P 41a; *rèèchtschaovə*, K 276; *rechtsschowvə*, K 317; **kantschaven:** *kààntschao-və*, K 210; **schaven:** *schaovə*, P 149; **rechtkant:** *rèchtkantə*, L 279; **rechtsteken:** P 86; *rechtsteekən*, O 69a; **rechtmaken:** *rèchtmaokə*, K 210; **richten:** *richtə*, L 200a; **pleinen:** *plèènə*, K 210.

VOEGBANK

(N 53, 83)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „voegbank” (daarop is de formulering van vraag N 53, 83 gebaseerd). Opgemerkt moet worden dat er vaak maar twee poten aan zitten. De kuiper b.v. gebruikt een voegbank (zie de benaming „kuipersschaaf”). Zie Weijs p. 141 (afbeeldingen „omgekeerde rijschaaf”). Zie het lemma „reischaaft”.]

Afb. 76: Voegbank (naar Weijs)

voegbank: *vüüchbank*, O 69a; *voegbank*, bij timmerl. en kuipers; soort van allergrootste reischaaft, die met de snede naar boven ligt en vast staat op vier pooten, zoodat zij wel op eene zware bank gelijk, Fr. colombe (zie De Bo), Corn. Vervl.; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „strijschaaf/strijkblok”: **strijkbank:** L 200; **vlakbank:** L 257; **voegschaaf:** P 86; *vöechschaof*, K 210; **kuipersschaaf:** K 317; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „reischaaft”: **reischaaft/rijschaaf:** *raooschaaf*, I 221.

STRIJKSCHAAF/STRIJKBLOK

(N 53, 62)

[Vraag N 53, 62 informeerde naar termen als „strijschaaf” en „strijkblok”. Zie de omschrijvingen van Corn. Vervl. Het betreft hier enkele tussenmaten. Zie de lemmata „blokschaaf (zonder of met keerbeitel)” (benaming „kortschaaf”), „voorloper” en „reischaaft”. Corn. Vervl. s.v. „strijkblok” heeft dezelfde omschrijving als Van Keirsbilck s.v. „strijkblok” (met schets 331). Popelier zegt op p. 92 dat het „strijkblok” (fig. 32) iets groter is dan de voorloper, maar kleiner dan de reischaaft. Vgl. ook de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „reischaaft/rijschaaf”. De respondent van K 281 zegt dat het „strijkblokje” kleiner is dan „voorloper” en „rauwschaaf” (bedoeld wordt de „reischaaft”).]

strijschaaf: *strijschaaf*, bij timmerl.; eene schaaft die wat kleiner is dan de voorloper, Corn. Vervl.; **strijkblok:** *strijkblok*, bij timmerl.; eene schaaft die van maaksel en van dienst is gelijk de reischaaft, doch zoo lang en zoo groot niet, Fr. demie-varlope; de strijkblok is veel grooter dan de kortschaaf; men gebruikt den strijkblok om paneelen en planken effen te schaven, na er het ruwste van afgenomen te hebben met den voor-

looper (De Bo), Corn. Vervl.; **strijkblokje:** *straakblokska*, K 281.

SPONNINGSCHAAF (SOORTEN)

(N 53, 63a; N 53, 64; N 53, 65; N 53, 66; N 53, 67; N 53, 73; N 53, 238; N 55, 199; v.d. Watering)

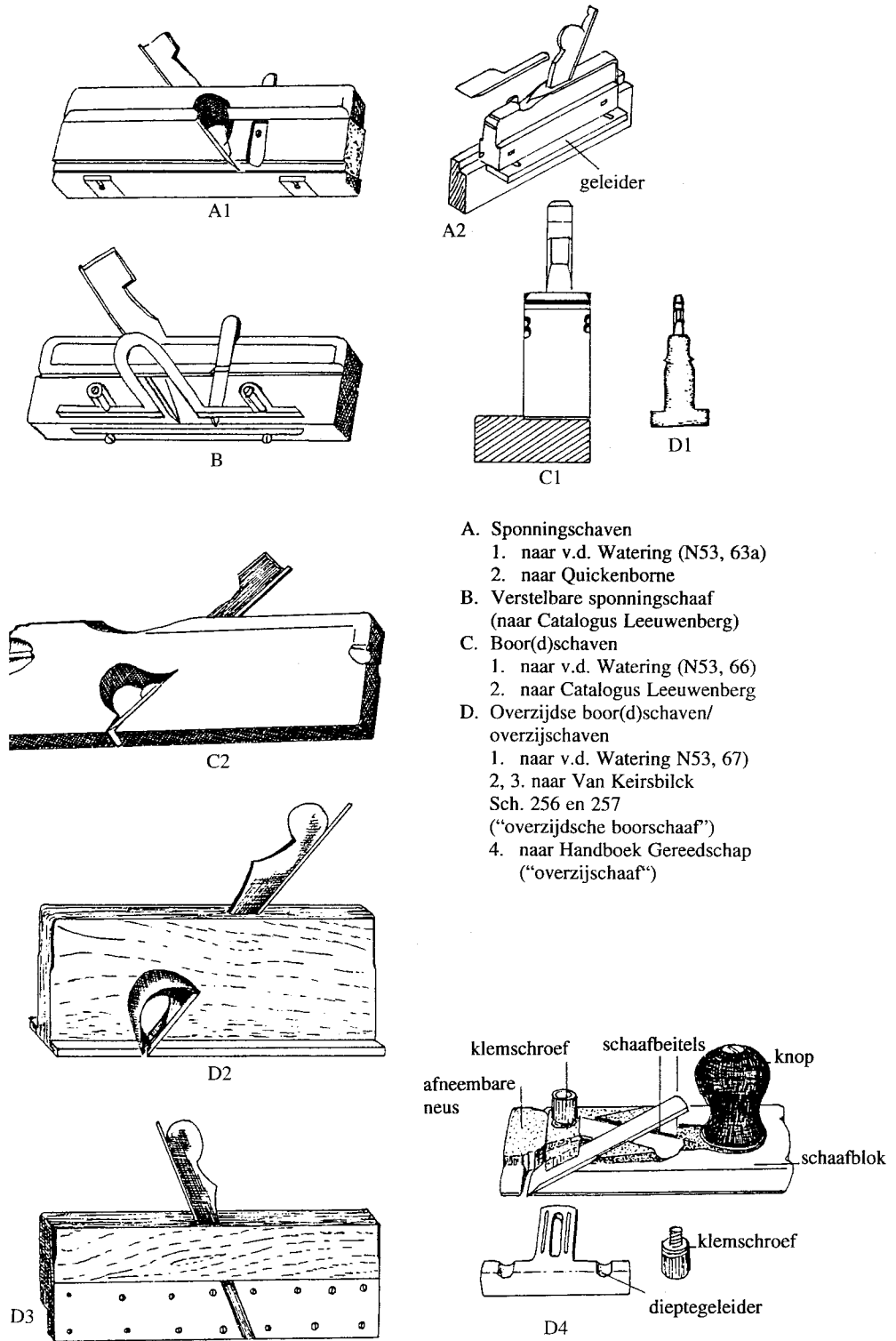
[In dit lemma zijn diverse benamingen opgenomen van schaven om sponningen te maken. Scott en Aalders zeggen op p. 81: „Sponning-schaven zijn schaven waarmede men groeven en sponningen vervaardigt. Tot deze laatste groep behoren ook de zgn. 'veerploegen', combinatie-ploegen en multiploegen”. Zie ook de lemmata „ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf)” en „verstelbare ploegschaaf (veerploeg, varken)”. In de „verklarende woordenlijst” noemen Scott en Aalders (p. 267) echter „sponning-schaaf” een „algemene term voor schaven met een zij-geleider en bovengeleider”. Bij „boor-schaaf” (p. 266) wordt gezegd: „Zeer smalle schaaft zonder zij- of bovengeleiders. Wordt vaak gebruikt bij het schaven van het grondvlak van groeven of sponningen”. Onder „sponning” kunnen we met v.d. Watering (p. 28) verstaan: een „open gleuf of groef, d.w.z. een rechthoekige gleuf met één wand langs de gehele lengte van een houtdeel”. Vraag N 53, 63a („de smalle schaaft die dient om sponningen te schaven”; met afb.) was gebaseerd op v.d. Watering (p. 27) die over de „sponningschaaf” zegt: „Smalle schaaft, aan één zijde voorzien van een smalle band, die langs de zijde van het te bewerken hout gaat; dienend om sponningen uit te schaven”. Vraag N 53, 64 („de lange en zware sponningschaaf voor grote sponningen”) was gebaseerd op de omschrijving van v.d. Watering bij de „voorloper-sponningschaaf” (p. 28). Vraag N 53, 65 („de verstelbare sponningschaaf”) was gebaseerd op v.d. Watering die i.v.m. benamingen als „verstelbare sponningschaaf” en „battéeschaaf” spreekt van een „verstelbare sponningschaaf voor brede sponningen” (p. 28). Vraag N 53, 66 („de sponningschaaf zonder geleiders”; met afb.) was gebaseerd op v.d. Watering (p. 28) die i.v.m. de „boor(d)schaaf” spreekt van een „sponningschaaf zonder geleiders, waarvan de beitel juist even breed is als de zool” (Van Keirsbilck s.v. „boorschaaf”: „een weinig breder dan het blok”). Vraag N 53, 67 („de sponningschaaf met verbrede zool en beitel voor het uitschaven van opstaande kanten en opgesloten sponningen”; met afb.) was gebaseerd op de omschrijving van v.d. Watering (p. 28) bij de „overzij(boor)-schaaf” (als een benaming voor de „opgesloten, dubbelwandige sponning” noemt hij het woord „kloostersponning”). Vraag N 53, 73 informeerde naar „de schaaft voor het schaven van een inkeping langs de messingkant van planken bij

1.1.2.5.

verbindingen in de breedte (platband?)". De vragen N 53, 238 en N 55, 199 informeerden naar „bijzonderheden". Het is ondoenlijk uitgebreid in te gaan op alle mogelijke schaven die achter de talrijke benamingen in dit lemma zouden kunnen schuilgaan. Hierna wordt meestal volstaan met verwijzingen naar de vakliteratuur; bovendien wordt in het lemma vóór iedere benaming verwezen naar de herkomst van het materiaal. Quickenborne zegt op p. 91 (met fig. 2.2.8.): „De sponningschaaf is aan een zijde voorzien van een verstelbare band, die langs het hout glijdt, waardoor men de juiste breedte kan aanhouden. Aan de sponningschaaf is ook een 'diepteregelaar' voorzien". Zie voor de benaming „sponningschaaf" en vergelijkbare benamingen verder VD s.v. „sponningschaaf" en „raamschaaf"; Van Keirsbilck s.v. „sponningschaaf", Handboek Gereedschap (p. 138), Scott en Aalders (p. 82-85), Weijs (p. 55 en 56), Follet (p. 58-59) en Catalogus Leeuwenberg (p. 265). Quickenborne zegt op p. 94 (met fig. 2.2.9.) s.v. „rabatschaaf of boorschaaf": „De rabatschaaf is een schaaaf zonder geleider om reeds geschaafde sponningen te verbeteren of te verdiepen. De rabatschaaf is dus eigenlijk een sponningschaaf, maar dan zonder geleider" (red.: zie het lemma „geleider (aan schaven)"). Zie voor de benaming „rabatschaaf" en vergelijkbare benamingen verder het WNT s.v. „rabatschaaf", VD s.v. „rabatschaaf" en „rabat" (10: = sponning), Van Keirsbilck s.v. „rabatschaaf" en „rabat". Zie i.v.m. de benaming „slagschaaf" het WNT s.v. „slag" bij „slagschaaf" en Quickenborne (p. 92) s.v. „sponningschaaf". Zie i.v.m. de benamingen „batté-schaaf" en „battée" Van Dale (Frans) s.v. „battée" (aanslag) en Follet (p. 58). Van Keirsbilck zegt s.v. „boorschaaf" (met sch. 46): „Smalle schaaaf zonder geleider, wier ijzer een weinig breder is dan het blok en schuinsch in dit laatste zit, dienende om bv. eene met de sponningschaaf gestekene sponning te vergroten of op te zuiveren". Zie verder het WNT s.v. „boordschaaf" en „boorschaaf", Handboek Gereedschap (p. 141: stalen „boorschaaf"), Scott en Aalders (p. 82 en 85: stalen en houten „boorschaaf") en Catalogus Leeuwenberg (p. 263: boordschaafbeitels; p. 265: „boordschaven"). Van Keirsbilck zegt s.v. „overzijsche boorschaaf": „Boorschaaf waarvan de snede des beitels niet aan het ondervlak, maar al den rechter- of linker kant van het schaafblok is (sch. 256; red.: moet dat niet sch. 257 zijn?). (...). Eene overzijsche boorschaaf wordt ook derwijze gemaakt, dat het ondervlak, op de dikte van daarom een cM., van wederzijden het schaafblok merklijk breder is, en men met dien vooruitstekenden kant in de sponning kan loopen om ze te vermeerderen (schets 257; red.: of schets 256?). Deze schaaaf dient om sponningen, die midden in het hout zijn geste-

ken, te verwijderen of op te zuiveren". Weijs beeldt op p. 56 ook zo'n houten schaaaf af, maar noemt die „verbrede boorschaaf". Zie i.v.m. de benaming „overzijschaaf", VD, Handboek Gereedschap (p. 144; van staal) en Scott en Aalders (p. 82, 85; staal). De benamingen vanaf „bandschaaf" zijn niet gemakkelijk te verklaren (ze komen ook elders voor). Zie i.v.m. de benaming „kantschaaf" Vanherp s.v. „rabatschaaf" („...ook kantschaaf"). Zie VD s.v. „varken" („grondschaaf; sponningschaaf").]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 63a en v.d. Wating (I 79; K 146, 147, 174, 188a, 214, 215; L 200, 237, 244, 257, 279), N 53, 64 (K 146, 188a; L 200a, 257), N 53, 65 (K 188a, 214, 215), N 53, 66 (K 174, 188a, 214, 215), N 53, 67 (K 188a; L 257) en N 53, 73 (L 243): **sponningschaaf**: I 79, K 188a, 214, 215, L 200, 237; *spóningskaaf*, L 200a; *sponingschaaf*, K 146, 147, 174, L 243, 257; *spóningschaaf*, L 257; *spóningskaof*, L 279; *sponengschaaf*, L 244; het volgende type is afkomstig uit N 53, 73: **sponningschaafje**: L 200; het volgende type is afkomstig uit N 53, 64: **grote sponningschaaf**: K 214, 215; het volgende type is afkomstig uit N 53, 63a (L 207, 243), N 53, 64 (L 159, 280) en N 53, 65 en v.d. Wating (L 200a, 207, 243, 244, 259): **verstelbare sponningschaaf**: L 244, 259; *vørstèlbààrə sponingschàáf*, L 243; *vørstèlbaarə spóningskaof*, L 200a; *vørstèlbaarə spóningskaof*, L 207; zonder fonetische documentatie van het le woord: *[verstelbare] sponingschaaf*, L 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 66: **vaste sponningschaaf**: K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 63a: **glassponningschaaf**: *glasponningskaaf*, L 200a; het volgende type is afkomstig uit v.d. Wating (= N 53, 64): **voorloper-sponningschaaf**: *vóórloapərsponingschaaf*, I 79; *vurlowpərsponengschaaf*, L 244; het volgende type is afkomstig uit N 53, 64 (L 207, 237) en N 53, 66 (L 237): **sponningvoorloper**: L 237; *spóningvórlaopər*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 64: **sponningreischaaf**: *sponingrèjschaaf*, L 243; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 63a: **sponschaaf**: *sponschaof*, K 174; **sponneschaaf**: *spónnə-schaof*, K 210; het volgende type is afkomstig uit N 53, 66: **raamsponschaaf**: *raamsponschaof*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 63a (I 221; K 204, 317; L 259, 280; P 41a, 86, 149), N 53, 66 (I 221; K 210, 241, 241a, 276; L 200a, 257; P 41a, 86, 149), N 53, 67 (P 41a, 149), N 53, 73 en v.d. Wating (I 79; K 147; L 244), N 53, 81 (toegift K 281) en monografisch materiaal (Corn. Vervl. en Vanherp): **rabatschaaf**: I 221, K 147, 281, L 259, P 86; *rabatskaaf*, L 200a; *rəbatschaaf*, I 79; *rəbət-schàáf*, P 41a; *rabatschaof*, K 204, 241, 241a, L 257, 280; *rəbatschaof*, L 244; *rəbətschaof*, K

Afb. 77: Diverse soorten spinningschaven en boordschaven

1.1.2.5.

210, P 149; *rábàtschaof*, K 276; *rabatschowf*, K 317; *rabatschaaf*, bij timmerl.; sponningschaaf, boorschaaf, Fr. guillaume, Corn. Vervl.; *rábàtschàáf*, K 330; nr. 1065: ABN sponningschaaf, boorschaaf, rabatschaaf (VD); „de rabatten van opslagende deuren die niet schoon dichtstaan, worden gecorrigeerd met de gewoon rabatschaaf”; ook: slagschaaf, kantschaaf, hoekschaaf, boordschaaf; (afb. rabat- of boorschaaf), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 64: **zware rabatschaaf**: *zwaorə ràbàtschaof*, P 149; **aanhoudende rabatschaaf**: *dánàävəndə rábàtschàáf*, K 330; nr. 12: ABN glassponningschaaf, schaaft om de glassponningen zuiver te schaven, cfr. glassponning (VD); „als ge glasrabatten uitschaaft met een aanhoudende rabatschaaf, dan moet ge uw rabat niet aftekenen want ge schaaft juist van diepte en van breedte”; ook: aanhoudende slagschaaf, aanhoudende sponningschaaf, Vanherp; de volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 65 en monografisch materiaal (Vanherp): **verstelbare rabatschaaf**: *vərstélbààwrə ràbàtschaof*, P 149; *vərstélbààrə rábàtschàáf*, K 330; nr. 1446: ABN verstelbare sponningschaaf; „de verstelbare rabatschaaf is feitelijk maar een gewoon rabatschaaf met regelaars daarop voor de diepte en de breedte te regelen”, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 65: **regelbare rabatschaaf**: zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*regelbare*] *rabatschowf*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67: **brede rabatschaaf**: *bríe rábàtschaof*, K 276; het volgende type is afkomstig uit N 53, 66: **losse rabatschaaf**: *lossə rabatschowf*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67: **tweezijdige rabatschaaf**: L 259, 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 65 (volgens de respondent wordt er een grote „sponschaaf” mee bedoeld): **rabatjanus**: *rabatjaonəs*, K 174; het volgende type (afkomstig uit N 53, 66) leverde problemen op wat betreft de typering (vgl. Jonckheere p. 59-60 s.v. „sponningschaaf”; „filiester” = „filetschaaf” = „slagschaaf?”): **rabat[liès]**: *rabatlīəs*, L 257; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67 en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **slagschaaf**: *slachskowf*, O 69a; *slagschaaf*, bij timmerl.; eene schaaft, wier plat schaaftijzer overnoesch zit en dient om b.v. rechthoekige groeven te schaven, Corn. Vervl.; van de volgende benaming (afk. uit N 53, 63a) is de typering onduidelijk (portierschaaf?; vgl. echter de woordtypen „battéeschaaf” en „battée”): **[portee]jschaaf**: *porteeschaof*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67 en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **battéeschaaf**: *pati-jschaof*, K 241, 241a; *pateeschaaf*, bij schrijnwerkers; kleine schaaft om de groeven of sponningen te steken in de rabatten van een venster, Fr. petite rainoire, guillaume, Corn. Vervl.; het volgende

type is afkomstig uit N 53, 63a (K 281) en v.d. Watering (= N 53, 65): **battée**: *patae*, K 281; *pəteej*, I 79; het volgende woordtype (ontstaan uit boordschaaf) is afkomstig uit N 53, 67 (L 237), N 53, 238 (K 174) en N 53, 66 en v.d. Watering (de rest): **boorschaaf**: de respondent van K 174 vermeldde dat de schaaftbeitel aan de zijkant zit: I 79, K 147, L 200, 237, 259; *bóór-schàáf*, L 243; *boorschaof*, K 146, 174, L 280; *bóórschaof*, L 244; *bóórksaof*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67 en v.d. Watering: **overzichtschaaf**: L 200; *óóvwər-zèjbóórschaaf*, I 79; *òvvrèzèjbóórschàáf*, L 243; *ovvrèzèjbóórksaof*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 63a (K 292), N 53, 67 en v.d. Watering en N 53, 238 (K 174): **overzichtschaaf**: L 200; *oovərzejschaof*, K 174; *awvər-zaaschaaf*, K 292; *ovvrèzèjschaof*, L 244; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*overzichts*] *schaof*, K 146, 204; [*overzichts*] *chowf*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67: **verzijschaaf**: *vərzààschoëf*, P 86; **verkeerschaaf**: *vərkīərschàáf*, K 330; nr. 1430: ABN overzichtschaaf (VD) om moeilijk te bereiken plaatsen te schaven; „voor rainuren breder te schaven hebt ge een verkeerschaaf nodig; ook: overhoekschaaf, overzichtschaaf, Vanherp; de volgende woordtypen komen ook elders voor; het is de vraag of ze allemaal hier thuishoren: het volgende type is afkomstig uit N 53, 63a men N 53, 67: **bandschaaf**: I 221; het volgende type is afkomstig uit N 53, 67: **kantschaaf**: K 147; het is de vraag of de volgende benaming (afkomstig uit N 55, 199, met een opmerking van de respondent: „verken = gloefschaaft, is een schaaft om te gloeven (= gleuven) te maken; er zat een touw aan vast om te trekken”) hier thuishoort: **gloefschaaft**: *glówskaaf*, L 200a; het is de vraag of van de volgende benaming, afkomstig uit N 53, 64 en N 53, 67 (K 174) en N 55, 199 (L 200a; zie de opmerking vóór de benaming „gloefschaaft”) alle opgaven hier thuishoren: **varken/verken**: *vərkə*, K 174; *vèèrkə*, L 200a.

SCHAVEN MET EEN RABATSCHAAF

[Zie i.v.m. de benaming „rabatschaaf” het lemma „sponningschaaf (soorten)”.]

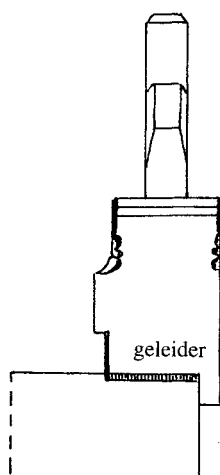
aansteken: *aansteken*, bij timmerl.; schaven (b.v. lijsten, rabatten) met de rabatschaaf, 'en rabat aansteken, Corn. Vervl.

GELEIDER (AAN SCHAVEN)

(N 53, 63b; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 63b (met afb.) informeerde naar „de smalle, soms verstelbare band aan één zijde van de sponning-, ploeg- en profielschaven om de juiste breedte of diepte aan te houden”. Zie Van Keirsbilck s.v. „geleider” (p. 136-137),

Quickenborne p. 93-94 („de aanslag van de sponningschaaf”), Scott en Aalders p. 82 („langsegeleider”), 84 („dieptegeleider”) en 85 („kraalgeleider”) en Handboek Gereedschap p. 138 („geleider”), 139 („dieptegeleider”, „zijgeleider”), 144 („dieptegeleider”), 145 („geleider”), 146-147 („dieptegeleider”, „langsegeleider”, „kraalgeleider”, „geleider”), 148 („langsegeleider”, „dieptegeleider”), 150-151 („dieptegeleider”, „verstelbare geleider”).]

Afb. 78: Schaaf met geleider

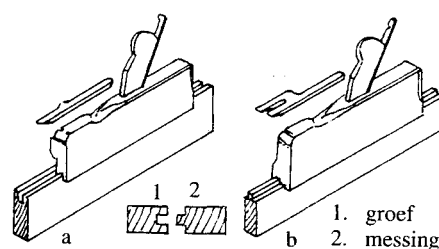
geleider: L 200, 259, 280; *gálédár*, P 41a; *gálèjær*, L 243; *gálàdær*, K 330; nr. 517: ABN geleider (VD) van een schaaf; „de geleider van par exemple een aanhoudende rabatschaaf regelt de diepte en de breedte van 't rabat dat uit te schaven valt”, Vanherp; **leider:** *lejær*, I 79, K 174; *lààdær*, K 276; *laajær*, K 146; *lajær*, L 244; *laojær*, K 147; *lei(d)er*, bij timmerl.; lat die aan het ondervlak eener schaaf is aangebracht, om deze laatste op eene bepaalde breedte te geleiden, Fr. conduit, Corn. Vervl.; **guide (fr.):** *giet*, K 317; *géét*, P 149; **breedteguide:** *bríejtægíet*, K 317; **hoogteguide:** *huchtægíet*, K 317; **verdiepstuk:** *værdíepstúk*, bij timmerl.; houten of ijzeren blokje, dat op den zijkant eener bossing- of rabatschaaf is aangebracht, om door het hoog of laag plaatsen van dit blokje de schaaf op eene willekeurige diepte te laten uitlopen, Corn. Vervl.; **aanslag:** *aonslach*, K 174; **aanhouders:** *ònáàvør*, P 86; **band:** I 221; **stellat:** K 214, 215.

PLOEGSCHAAF (GROEFSCHAAF EN MESSINGSCHAAF)

(N 53, 68a; v.d. Watering)

[Een schaaf met vaste „geleider” voor het scha-

ven van groeven of messingen aan planken. Quickenborne zegt op p. 94: „De ploegschaven komen steeds in paar voor: de groefschaaf voor de groeven en de daarbij passende messingschaaf voor de messing”. Zie verder WNT en VD s.v. „ploegschaaf” en „klikschaaf”, Van Keirsbilck s.v. „ploegschaaf” (met schets 264 + 265) en Scott en Aalders s.v. „ploegschaaf” (p. 267). Vgl. het lemma „ploegen met de ploegschaaf (e.a.)”. Soms zitten groefschaaf en messingschaaf aaneen volgens Van Keirsbilck s.v. „ploegschaaf” („dubbele ploegschaaf”; zie fig. 34 bij Popelier).]

Afb. 79: Ploegschaven: a. groefschaaf; b. messingschaaf; (naar Quickenborne)

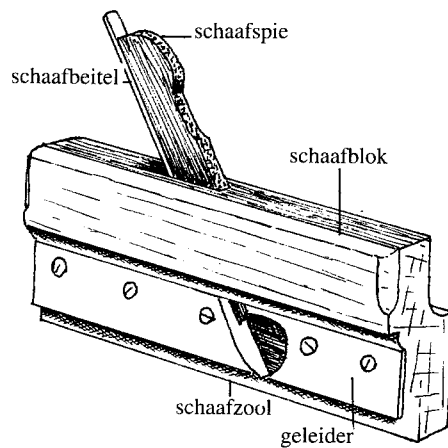
ploegschaaf: K 147; *pløechschaaf*, I 79; *pløechschaaf*, L 244; *pløechskaaf*, L 200a; *plaoowchschaaf*, P 149; **ploeg:** I 221; *pløeg*, bij timmerl.; ploegschaaf, Fr. rabot à rainures, Corn. Vervl.; **klikschaaf:** *klīēkskowf*, O 69a; mv.: *klīkschawvæn*, K 241, 241a; *klīkschowva*, K 317; *klīkscháávnə*, K 330; nr. 731: (altijd mv.) twee schaven die in elkaar passen, de ene is een messingschaaf, de andere een groefschaaf voor het steken van groef en messing”; „klikschaven zijn schaven die ineenpassen om aan den ene kant den tand en aan den andere kant het passend rainure te schaven”; in de Noordnederlandse geschreven taal worden de twee schaven afzonderlijk genoemd, Vanherp; enkelv.: *klīkschaaf*, zie klik, Corn. Vervl.; **klik:** *klīk*, K 276; *klīk*, bij timmerl.; eene ploegschaaf met een vasten leider, Fr. bouvet (De Bo); ook: klikschaaf, Corn. Vervl.; **dobbele klik:** *dobbele klīk*, dubbele ploegschaaf waarvan de eene dient om de voeg, en de andere om den tand te steken, Fr. bouvet à rainures et à languettes, bouvette mâle et femelle (De Bo), Corn. Vervl.; **klikker:** *klīkkær*, K 210; **plancherschaaf:** *plansjaeschowf*, K 317; de volgende woordtypen komen ook elders voor: **sponningschaaf:** K 188a; misschien wordt met het volgende type een gecombineerde ploeg- en profielschaaf bedoeld (vgl. Scott en Aalders p. 83): **profielschaaf:** L 259; *profielschaaf*, L 280.

1.1.2.5.

GROEFSCHAAF

(N 53, 68a; N 53, 68b; v.d. Watering)

[De „ploegschaaf” waarvan de „schaafbeitel” is ingericht voor het schaven van groeven aan planken. De groefschaaf behoort tot een bij elkaar passend paar. De andere schaaf is de „messingschaaf”. Zie verder het lemma „ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf)”. Zie VD s.v. „groefschaaf”, Van Keirsbilck s.v. „ploegschaaf” („groefploeg”, „moerploeg”, „moerschaaf”; schets 265 en niet 264 zoals daar staat) en Handboek Gereedschap p. 145 (afb. „groef-schaaf”; „de beitel van de groefschaaf moet iets dieper worden ingesteld dan de hoogte van de messing, zodat beide planken volkomen tegen elkaar kunnen sluiten”).]

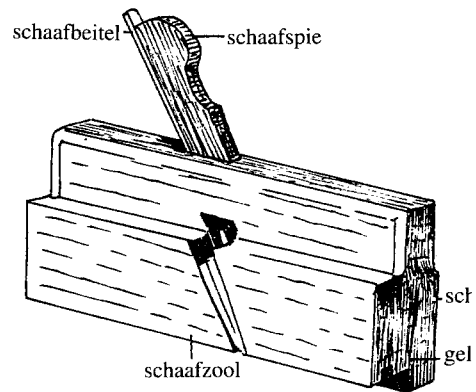
Afb. 80: Groefschaaf
(naar Handboek Gereedschap)

groefschaaf: I 221, K 147, 214, 215, L 200; *gröžfskaaf*, L 200a; *groefschaaf*, K 146, 174, L 257; *gröžfskaof*, L 207; *graowfschaaf*, P 149; **groefploeg:** *groefploech*, I 79, L 244; **ploeg-schaaf:** *ploechschädf*, L 243; **ploeg:** K 317; **kleine groever:** L 259, 280; **rainureschaaf:** *rənüürschädf*, P 41a; *rənüürschaaf*, K 210, 276; *rənüürskowf*, O 69a; *rənëürschädf*, K 330; nr. 1069: ABN groefschaaf (VD); „ik zal eerst 't rainure aan dat tafelblad schaven met mijn rainureschaaf”, Vanherp; **klikschaaf:** P 86; *kliëkskowf*, O 69a; mv.: *klikschaovən*, K 241, 241a; **klik:** K 281.

MESSINGSCHAAF

(N 53, 68a; N 53, 68c; v.d. Watering)

[De „ploegschaaf” waarvan de „schaafbeitel” is ingericht voor het schaven van messingen (ve-

Afb. 81: Messingschaaf
(naar Handboek Gereedschap)

ren, tanden) aan planken. De messingschaaf behoort tot een bij elkaar passend paar. De andere schaaf is de „groefschaaf”. Zie verder het lemma „ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf)”. Zie VD s.v. „messingschaaf”, Van Keirsbilck s.v. „ploegschaaf” („messingploeg”, „mess-ploeg”, „vastploeg”, „vaarploeg”, „bukschaaf”; schets 264 en niet 265 zoals daar staat) en Handboek Gereedschap p. 145 („de messingschaaf heeft een beitel die kan worden ingesteld op de vereiste diepte voor de twee sponningen die dan de messing laten staan”).]

messingschaaf: K 214, 215, L 200; *mesing-schaaf*, K 146, 147; *mësingksaaf*, L 207; **mes-singploeg:** *mesingploech*, L 244; **mesploeg:** *mesploech*, I 79; **tandschaaf:** I 221, L 259; *tântschädf*, P 41a; *tântschaaf*, P 149; *tantschaaf*, L 257, 280; *tãantschaaf*, K 276; *tantschowf*, K 317; *tantskowf*, O 69a; *tandschaaf*, bij timmerl.; schaaf om de tanden te schaven die in groeven moeten steken, Fr. bouvet à languette, Kramers (Fransch-Nederlandsch en Nederlandsch-Fransch Woordenboek) vertaalt tandschaaf door varlope à onklet ou onglée, Corn. Vervl.; *tântschädf*, K 330; nr. 1337: ABN messingschaaf, messingploeg (VD); „aan een paneel dat geklikt moet worden, wordt 'nen tand geschaafd met een tandschaaf”; (met afb.), Vanherp; **klikschaaf:** P 86; mv.: *klikschaovən*, K 241, 241a; **klik:** K 281; *klik*, K 210.

PLOEGEN MET EEN PLOEGSCHAAF (e.a.)

(N 53, 95; N 54, 132c)

[In dit lemma zal met de diverse werkwoorden meestal bedoeld worden: met die ploegschaaf die vaak „groefschaaf” genoemd wordt groeven aan planken schaven (zie de formulering van de vragen N 53, 95 en N 54, 132c, VD (2) en Van Keirsbilck s.v. „inploegen” en Vanherp s.v. „in-

schaven"); soms misschien ook: met de ploegschaaf die vaak „messingschaaf” genoemd wordt messingen (veren) aan planken schaven (zie VD (5) en Van Keirsbilck s.v. „ploegen”). Zie de lemmata „ploegschaaf (groefschaaf en messingschaaf)”, „groefschaaf” en „messingschaaf”. De vragen informeerden nl. naar „met de ploegschaaf groeven schaven” (N 53, 95) en naar „het maken van groeven” (N 54, 132c; na vraag N 54, 132b over „de groef” aan een plank). Er werd dus eigenlijk alleen naar het schaven van groeven geïnformeerd en niet naar het schaven van messingen. Quickenborne zegt op p. 375 dat messing en groef tegenwoordig met een „freesmachine” worden aangebracht. Ook de respondent van L 207 zegt i.v.m. „ploegen” dat dit meestal machinaal gebeurt of met de veerploeg (zie het lemma „verstelbare ploegschaaf (veerploeg, varken)”).]

ploegen: K 147, 204, 214, 215, 281, L 200, 279; *ploegə*, K 317; *plōeggə*, L 257; *plōēgə*, K 276, L 243; *plōēwgə*, P 41a; - met de veerploeg of machinaal *plōeggə*, L 207; **inschaven:** *inschaavə*, I 268; *iēnschāāvə*, K 330; nr. 660: ABN inschaven, inploegen (VD), met de ploegschaaf groeven in het hout inschaven; „pakt uw ploeg en schaaf die bieskes eens in op de voorkant van de lagen”, Vanherp; **groef schaven:** I 221; **groeven schaven:** *groevə schaovə*, K 174; *graowvə schaovə*, P 149; **groef trekken:** I 221; **groef maken:** *graowf mādwkə*, P 149; **groeven maken:** *grōēwvə mādkə*, P 41; **rainure(n) schaven:** *rənūūr schaovə*, K 210; *rənūūrə skowvən*, O 69a; **rainuren trekken:** *rənuurən trekkən*, K 204; het volgende woordtype is overgeplaatst uit NG, 37b: **rainuurtjes trekken:** *rənūūrkas [trekken]*, K 265; **rainuren:** *rənēūrə*, K 330; nr. 1068: ABN groeven (VD, 1); „de rainuren van beddes worden dikwijls dieper gerainuurd omdat dat brede panelen zijn, die uit de rainuren zouden kunnen trekken”; ook: het steken van groeven; Fr. rainer, Vanherp; vgl. i.v.m. het volgende woordtype Van Keirsbilck s.v. „klikken” („twee planken in elkander ploegen, door de messing van de eene te voegen in de groef van de andere”): **klikken:** P 86; *klikkən*, K 276; *klikkə*, K 210; *kliʔən*, K 241a.

VERSTELBARE PLOEGSCHAAF (VEERPLOEG, VARKEN)

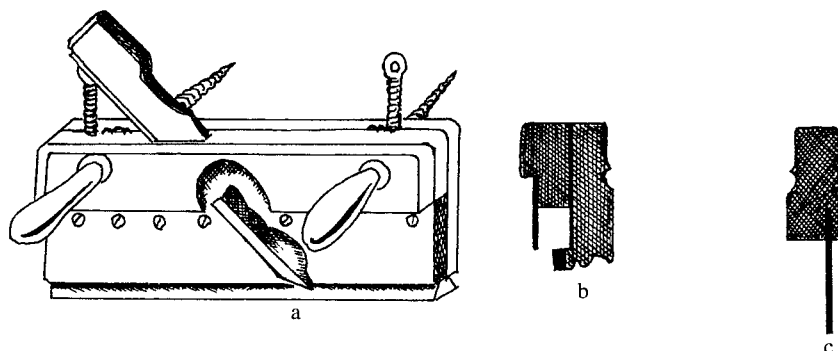
(N 53, 69a; N 53, 70; v.d. Watering)

[Een verstelbare ploegschaaf (veerploeg) zou men kunnen omschrijven als een gereedschap dat bestaat uit een schaaf en een „geleider” en dat dient om op grotere of kleinere afstand van de rand en op verschillende dieptes groeven te schaven in het hout. Zie Quickenborne p. 96-97, Van Keirsbilck s.v. „veerploeg” (schets 362), Catalogus Leeuwenberg p. 265 („veerploeg”),

Weijs p. 56 („verstelbare ploegschaaf, varken” en „verstelbare ploegschaaf”), Scott en Aalders p. 49, 82, 83 en 84 („stalen sponningschaaf (veerploeg)”, „veerploeg of ploegschaaf”; van staal of hout) en Handboek Gereedschap („veerploeg” of „ploegschaaf”; van staal). Vraag N 53, 69a (met afb.; „de verstelbare ploegschaaf voor groeven”) informeerde duidelijk naar zo’n schaaf. Het materiaal van vraag N 53, 70 is ook in dit lemma geplaatst, hoewel allerm minst duidelijk is waar de vraag precies naar informeerde en wat de respondenten bedoelen. Vraag N 53, 70 (met onduidelijke afb.) informeerde naar „de ploegschaaf voor diepere groeven”. V.d. Watering voegt daaraan op p. 29 toe: „...dan met de veerploeg mogelijk zijn”. Hij geeft de opgave „verken” en verwijst naar Van Keirsbilck s.v. „zwijn” (= N.-Ndl. „varken”) en het WNT s.v. „varken” (met verwijzingen naar Van Keirsbilck s.v. „zwijn” en naar „horletoet”). Van Keirsbilck zegt s.v. „zwijn” (= N.-Ndl. „varken”): „De schaaf, die op den vleeploeg wordt vastgemaakt om groeven te steken”. Om nu uit Van Keirsbilck en Weijs (p. 56: „verstelbare ploegschaaf, varken”) te concluderen dat vraag N 53, 70 over een verstelbare ploegschaaf (veerploeg) gaat is zuiver speculatief en onbewijsbaar. Het WNT s.v. „varken” (II. „schaaf voor het maken van diepe groeven (Zwiers), sponningschaaf”; in het eerste citaat: „verdiep-” en „horletoetschaaf”) en s.v. „horletoet” en VD s.v. „varken” („grond-schaaf om diepe ploegen of groeven te maken; sponningschaaf, horletoet”) en s.v. „horletoet” geven de indruk dat verschillende schaven bedoeld kunnen zijn. Vgl. b.v. het lemma „grond-schaaf”. De redactie kan geen uitsluitend geven en volstaat met in het lemma telkens aan te geven waar de benamingen vandaan komen.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 69a (I 269; K 146, 147, 214, 215; P 149) en N 53, 70 (K 147, 188a; P 149): **ploegschaaf:** I 269, K 147, 188a, 214, 215; *ploechschaof*, K 146, 147; *plaowchschaof*, P 149; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 69a, v.d. Watering en monografisch materiaal (Vanherp): **veerploeg:** K 174, 317, L 200, 237, 259, 280; *veerploech*, I 79, L 244; *véérploech*, L 243; *véérlōēch*, L 200a, 279; *virplōēch*, L 207, 257; **ploeg:** I 221, K 204, 281, P 86; *plōēch*, K 210, 276; *plōóvch*, K 330; nr. 1031: ABN ploeg, ploegschaaf, veerploeg (VD); „met een ploeg kunt ge alle klickschaven vervangen omdat ge ze kunt verstellen; een ploeg is heel gemakkelijk voor ’t steken of dieper steken van rainuren, voor ’t schaven van tanden en glasrabatten”; ook: Brusselse veerploeg, meubelmakersveerploeg, Vanherp; **groef-schaaf:** *grōēwfschāáf*, P 41a; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 70 (het is dus allerm minst zeker of hiermee verstelbare ploegschaven (veerploegen) bedoeld zijn): **rainureschaaf:**

1.1.2.5.

Afb. 82: Verstelbare ploegschaven: a., b. naar v.d. Watering nr. 27a en b (= N 53, 69); c. naar v.d. Watering nr. 28 (= N 53, 70)

rənüürschaof, K 210; **mesblokschaaf**: L 259; *mesblokschaof*, L 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 69a (K 146), N 53, 70 en v.d. Watering en monografisch materiaal (Vanherp): **varken/verken**: type varken: L 200; *verkā*, I 179, K 146; *vèrkā*, L 237; *vèèrkā*, L 244; *vèèrakā*, L 207; *vèrrakā*, K 330; nr. 1419: ABN varken (VD); „ge neemt best uw varken voor die rainuren dieper te schaven”, Vanherp.

STELBOUT/STELSCHROEF (VAN EEN VERSTELBARE PLOEGSCHAAF)

(N 53, 69b)

[Elk van de twee dwarse horizontale bouten (of een soort schuiflatten) waarmee de twee delen van een „verstelbare ploegschaaf (veerploeg)” (de eigenlijke schaaft en de „geleider”) aan elkaar verbonden zijn en versteld kunnen worden c.q. elk van de andere stelschroeven (vgl. het type „dieptebout”), b.v. voor het instellen van een dieptegeleider van een stalen exemplaar van deze schaaft. Vraag N 53, 69b („een van de bouten van de ploegschaaf”) informeerde naar de horizontale stelbouten van een houten exemplaar. Zie Handboek Gereedschap p. 146 (afb. van een „veerploeg (ploegschaaf)” van staal met „geleiderarmen” voor de „langgeleider”; er is echter ook een „dieptegeleider” die ingesteld moet worden) en Scott en Aalders p. 83-84 (met ook een „dieptegeleidingsschroef”). Indien er sprake is van twee houten horizontale schuiflatten (dus zonder schroefdraad) dan worden deze volgens Quickenborne (p. 96) vastgezet met schroeven of vleugelmoeren. De „sleutel” is volgens de respondent van L 200a van ijzer.]

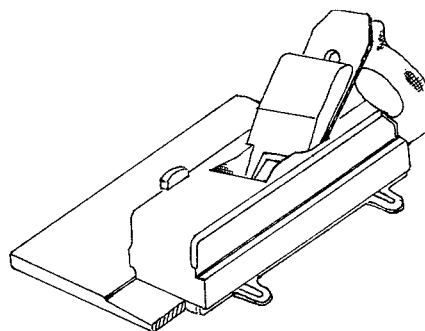
stelbout: *stélbòwt*, L 279; **schaafbout**: K 214, 215; **dieptebout**: L 259, 280; **bout**: *bout*, bij timmerl.; de bouten van eene ploegschaaf zijn

twee houten spillen, die door middel van stekken den leider op min of meer afstand van den schaaftblok houden (De Bo). Corn. Vervl.; **sleutel**: *sléútal*, L 200a; **stelschroef**: L 200; mv.: *stelschröëvvā*, L 257; **schroeftop**: *schröëfiòp*, K 276; **top**: I 221; **vijs**: *vées*, P 41a, 149; *vèès*, K 210.

BOSSINGSCHAAF

(N 53, 72; N 53, 238; v.d. Watering)

[Een „blokschaaf” met verstelbare „geleider”, waarvan de „schaafbeitel” schuin in het „schaafblok” is vastgezet met de „schaafspie” en die gebruikt wordt om een bossing, d.i. de schuin afgewerkte kant aan een paneel, te schaven. Zie Quickenborne (p. 97-98: „bossingschaaf”) en het WNT, VD en Van Keirsbilck s.v. „bossingschaaf” en „bossing”. Van Keirsbilck geeft s.v. „bossingschaaf” de benamingen „bostingschaaf”, „bosseschaaf”, „filiester” en „platte bandschaaf”.]

Afb. 83: Bossingschaaf (naar Quickenborne)

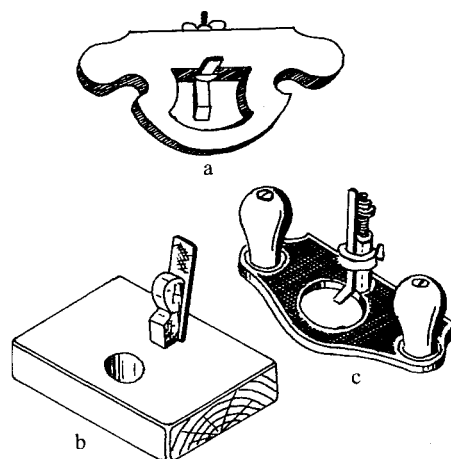
bossingschaaf/bostingschaaf: I 79, K 147, 281, L 200, 259; *bosingskaaf*, L 237; *bosingschaaf*, K 146, 147, 174, 204, L 243, 257, 280; *boseng-schaaf*, L 244; *bösingschaaf*, K 210; *bösing-skaaf*, L 279; *bösängschaaf*, K 276; *bösing-skaaf*, L 207; *bossingschaaf*, *bostingschaaf*, bij schrijnwerkers; eene schaaf om bossingen te schaven, bij Kramers (Fransch-Nederlandsch en Nederlandsch-Fransch Woordenboek), kraalschaaf geheeten, Fr. gorget, guillaume à plate bande, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit een toegift bij N 53, 64: **bossinge(n)-schaaf:** *bosingəschaaf*, I 221; het volgende type is afkomstig uit N 53, 72 (K 317; O 69a) en overgeplaatste opgaven uit N 53, 73 (O 69a; P 41a, 149): **platbandschaaf:** *plätbäntschaáf*, P 41a; *plätbäntschaaf*, P 149; *plätbäntschowf*, K 317, O 69a; **bandschaaf:** *bäntschaáf*, K 330; nr. 136: ABN bandschaaf, bossingschaaf (VD), schaaf om bossingen aan panelen te schaven; „aan panelen worden banden geschaafd met de bandschaaf”; ook: de platte bandschaaf; Fr. guillaume à plate-bande, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit een toegift bij N 53, 63a: **paneelschaaf:** *pänijəlschaaf*, K 241, 241a; **kantschaaf:** K 214, 215.

GRONDSCHAAF

(N 53, 78; v.d. Watering)

[Een plat schaafje van hout of staal waarvan de „schaafbeitel” aan de onderzijde ver uitsteekt en waarmee de bodem van diepe groeven (die zowel in de breedte als in de lengte opgesloten zijn) wordt verdiept en opgezuiverd. Zie het lemma „gronden met de grondschaaf”. Bij het maken van „nesten” (gesloten groeven in trapbomen, dit zijn zijstukken van trappen, waar de trap treden etc. ingelaten worden) wordt vaak gebruik gemaakt van de grondschaaf. Zie VD (1) en Van Keirsbilck s.v. „grondschaaf”, v.d. Watering p. 32 (nr. 35), Quickenborne p. 99-100, Handboek Gereedschap (p. 150-151) en Scott en Aalders (p. 49, 82, 85).]

grondschaaf: I 79, 268, K 281, L 200, P 86; *grontskaaf*, L 237; *gröntskaaf*, L 200a; *gront-schaaf*, K 146, 147, 174, L 243, 244; *gröntschaaf*, P 149; *grontskaaf*, L 152; *gröntskaaf*, L 207; *grontschowf*, K 317; *grondschaaf*, bij trapmakers; eene schaaf met een smal ijzer, dienende om op eene juiste diepte in een stuk hout te schaven, Fr. guimbarde, ook verdiepschaaf, Corn. Vervl.; *gröntscháf*, K 330; nr. 557: ABN grondschaaf, horletoet (VD); VD geeft ook „varken” aan als synoniem, doch het varken wordt in de meubelmakerij meestal gebruikt om diepe groeven uit te schaven; „als ge de treden en de stootborden moet uitnemen in de wang van een trap, kunt ge best een grondschaaf gebruiken omdat ge daarmee beter de diepte kunt houden

Afb. 84: Grondschaaven
(b en c naar Quickenborne)

als met 'nen beitel"; ook: wroeter, Vanherp; **grondschaafje:** *grontschofkə*, I 221; **nest-schaaf:** I 79; *nééstscháf*, L 243; **vandiepte-schaaf:** *vändiəptəschaaf*, L 257; *vändiəptəschaaf*, K 276; **verdiepschaaf:** *verdiepschaaf*, bij trapmakers; schaaf met een smal ijzer, dienende om op eene juiste diepte in een stuk hout te schaven, ook grondschaaf genaamd, Corn. Vervl.; **trap-boomdieper:** L 259, 280; **wroeter:** K 317; *vruutər*, K 317; *vréúwtər*, K 330; nr. 1534: ABN grondschaaf (VD); „'ne wroeter wordt door 'ne meubelmaker niet veel niet meer gebruikt want de fonnen worden nu met 't machien uitgeboord of uitgefond”, Vanherp; **horletoet:** *hòrlətöët*, L 279; zie i.v.m. de volgende benaming (overgeplaatst uit N 55, 114; zie het lemma „gronden met de grondschaaf (e.a.)”) VD s.v. „varken” (o.a. „grondschaaf”) en „horletoet” en de omschrijving van Vanherp s.v. „grondschaaf”: **verken:** *vèrkən*, K 204; zie i.v.m. de volgende onzekere typering (overgeplaatst uit N 55, 114) de lemmata „kroosschaaf” en „kroos” (type „gergel” met een variant „[gàrgəl]”) bij de vakterminologie van de kuiper: **gergelschaaf (?):** *gròchəlschaaf*, K 241a; het is de vraag of de volgende woordtypen hier thuishoren: **kopschaaf:** *kopschaaf*, K 204; **rondingschaaf:** *röëndingschaaf*, K 210.

GRONDEN MET DE GRONDSCHAAF

(N 53, 94; N 55, 114; Lemmens)

[Met de „grondschaaf” (zie dat lemma) uitdiepen en opzuiveren van de bodem van diepe groeven of sponningen. Dit gebeurt met name bij het maken van nesten in trapbomen. Zie VD s.v. „gronden” (3) en Van Keirsbilck s.v. „gron-

1.1.2.5.

den” en „uitgronden”. Vraag N 53, 94 informeerde naar „het met de grondschaaf (vgl. tek. 78) uitdiepen van hout”. Na vraag N 55, 113 („het uithakken van het nest met de beitel”) informeerde vraag N 55, 114 naar „het nest verder uitschaven met de grondschaaf”. Met „nest” wordt blijkens vraag N 55, 112 bedoeld: „de groef in de boom (red.: trapboom) waarin de trede, stootbord en wellat ingelaten worden” (zie ook VD s.v. „nest”, 3.)

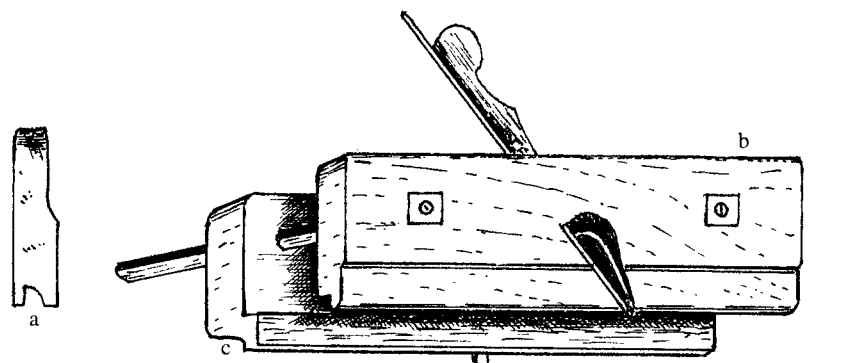
gronden: L 200; *gronden*, bij trapmakers, enz.; met de grondschaaf op bepaalde diepte eene indieping in een stuk hout schaven, ook uitgronden, Corn. Vervl.; **uitgronden:** *ójtgrun'n*, O 69a; *uitgronden*, bij schrijnw. en trapmakers; zie gronden, Corn. Vervl.; **grondschaven:** *gront-schaovə*, K 146, 147; **uitdiepen:** *of(t)diepə*, L 237; **verdiepen:** *vərděppə*, L 279; **op diepte schaven:** met de grondschaaf - [*op diepte*] *skao-və*, L 152; **op diepte maken:** *óp dđəptə maokə*, L 207; **van diepte schaven:** I 221, K 281; *van dđəptə schao-və*, K 141; *vən diptə schao-və*, K 276; **van diepte frezen:** *van dđəptə fréézə*, L 279; **uitschaven:** *uitschaovə*, L 243; met/mee de grondschaaf - *uitschaovə*, K 174; *áátschaovə*, P 149; - mee 't verken *uitschaovə*, K 204; - mee de gergelschaaf [grochəlschaof] *ötschaovən*, K 241a; **uitkornissen:** een groef - *uitkərnissə*, K 174; **uitbodderen:** *aotböəddə-rə*, P 86; **uitwroeten:** K 317; *aotvréú-tə*, K 330; nr. 1404: ABN gronden (VD); „gaten die al voor een deel ingekapt zijn, worden uitgewroet met 'ne wroeter of met een grondschaaf”; ook: uitfonnen, wegfonnen, fonnen, uitgronden, Vanherp; **uitzuiveren:** een groef/een gat - K 174; **zuiveren:** een groef/een gat - K 174; **uithollen:** K 188a; *uthóllə*, K 210; **holschaven:** *holschaovən*, K 204; **groeven schaven:** *graovvə schao-və*, P 149; **(de) gleuf beschaven:** *glówf béskaovə*, L 200a; **nesten maken:** L 200; **vlak maken:** L 237; **inlopen:** mee de grondschaaf - *ěnloəpə*, I 268.

NOOTSCHAAF

(N 53, 71a; N 53, 71b)

[Een bij elkaar passend stel schaven waarvan de een een half- of kwartcirkelvormig bol profiel kan bewerken en de erbij passende schaaf het negatief daarvan (dus hol), die ieder afzonderlijk (eventueel) op de „geleider” van een „verstelbare ploegschaaf (veerploeg)” gemonteerd kunnen worden en die men gebruikt om twee houtdelen zodanig te bewerken dat het ene gedeelte sluit in het andere. Het is dus een soort „holschaaf en bolschaaf”, (eventueel) ieder afzonderlijk gemonteerd op de „geleider” van een „verstelbare ploegschaaf (veerploeg)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „nootschaaf/neutschaaf” (met schetsen 239A en B; „de nootschaaf dient om noten te steken aan vergaringen, (meest aan vensterramen) die worden blootgesteld aan regen en wind”). Corn. Vervl. zegt s.v. „noot”: „De vereeniging van twee stukken hout, waarvan 't eene voegt en sluit in eene halve cirkelvormige groef van 't ander, heet *noot*, Fr. *noix*”. Vraag N 53, 71a informeerde (niet geheel duidelijk geformuleerd) naar „de aan elkaar bevestigde schaven die men gebruikt om twee houtdelen zodanig te bewerken dat het ene gedeelte sluit in een halve cirkelvormige groef van het andere gedeelte (nootschaaf, wolvenbakkes?)”]

Het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **nootschaaf:** *nóótskowf*, O 69a; *nootschaaf*, bij timmerl.; eene schaaf om noten te schaven, b.v. in een vensterraam, Corn. Vervl.; het is de vraag of de volgende drie woordtypen hier ook thuishoren: **halfnootschaaf:** *halfnootschaaf*, bij timmerl.; schaaf om halve noten te schaven, zie noot, Corn. Vervl.; **kwartnootschaaf:** *kwartnootschaaf*, (zachtl. o), schaaf, waarvan het ijzerden vorm heeft van 1/4 cirkel, Corn.; het is de vraag of met de volgende benamingen (uit N 53,

- a. de nootschaaf die een bol kwartcirkelvormig profiel kan bewerken
 b. de nootschaaf die een hol kwartcirkelvormig profiel kan bewerken
 c. de geleider (b.v. van een soort verstelbare ploegschaaf, veerploeg)

Afb. 85: Nootschaven (naar Van Keirsbilck)

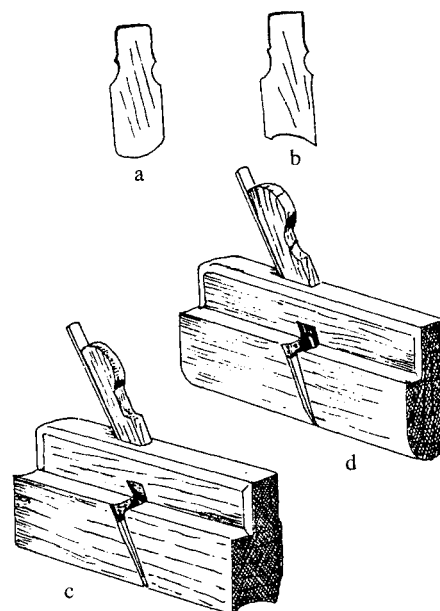
71a) de schaaf wordt bedoeld of het resultaat van de bewerking: **kwartnoot**: K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a (K 188a, 204, 281, 317), N 53, 71b (K 204; vgl. het lemma „holschaaf en bolschaaf”) en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **wolve(n)bakkes**: type wolvebakkes: K 188a, 317; type wolvenbakkes: K 204, 281; *wolvenbakkes*, bij timmerl.; schaaf om noten te schaven; zie noot, Corn. Vervl.

HOLSCHAAF EN BOLSCHAAF

(N 53, 71a; N 53, 71b; N 53, 71c; N 53, 71d; v.d. Watering)

[Het gaat in dit lemma om een meestal bij elkaar passend stel schaven waarvan de „schaafzool” over de lengte recht is en over de breedte hetzij bol (N 53, 71b met afb.) of hol (N 53, 71c met afb.), zodat ze ofwel een hol ofwel een bol profiel kunnen bewerken. Zie VD s.v. „holschaaf” en „rondschaaf” (met vage omschrijvingen). Zie voor de omschrijving van vraag N 53, 71a het lemma „nootschaaf”. De andere vragen informeerden naar „de schaaf van fig. 71b” (over de breedte van de „schaafzool” bol; N 53, 71b), „de schaaf van fig. 71c” (over de breedte hol; N 53, 71c) en naar „nog andere schaven van dit soort, waarvan het holle of bolle gedeelte groter of kleiner is dan van tek. 71b en 71c” (N 53, 71d). Van de Watering geeft voor de schaaf die over de breedte bol is de benaming „holschaaf” en voor de holle de benamingen „rondschaaf” en „dolschaaf” (vgl. VD s.v. I „dol”, 6) met de algemene omschrijving: „een van de beide schaven van een stel in elkaar passende hol- en rondschaaven (er zijn 12 paren)”. Bij de diverse benamingen wordt aangegeven waar ze vandaan komen. De literatuur en de respondenten geven ogenschijnlijk tegenstrijdige benamingen. Het hangt er maar vanaf of men uitgaat van de vorm van de „schaafzool” (bol of hol) of van het effect van de bewerking met de schaaf (hol schaven of bol schaven). Vgl. ook het lemma „profielschaaf (soorten)”. Bij de volgende auteurs moet men i.v.m. bepaalde benamingen uitgaan van de vorm van de „schaafzool”. Van Keirsbilck: „bolle schaaf” of „rondschaaf” (ook: „kraalschaaf” met ander benoemingsmotief) (schets 142B) tegenover „holle schaaf” (ook: „kreus”); Scott en Aalders p. 85: „bolle profielschaven” tegenover „holle profielschaven”; Popelier p. 101: „bolschaaf” (ook: „kreus” etc.) tegenover „holschaaf” (ook: „bagetschaaf”); Catalogus Leeuwenberg: „rondschaaf” tegenover „holschaaf”. Bij de volgende auteurs moet men i.v.m. bepaalde benamingen uitgaan van het EFFECT VAN DE BEWERKING met de schaaf. Van de Watering p. 29: „holschaaf” tegenover „rondschaaf”; Handboek Gereedschap p. 145: „holschaaf” tegenover „bolschaaf”; Weijs p. 55:

„holschaaf” tegenover „bolschaaf”. Zie voor vergelijkbare benamingen het lemma „profielschaaf (soorten)”.]

Afb. 86: Holschaven en bolschaven naar v.d. Watering (a, b; N 53, 71b en c) en Handboek Gereedschap (c, d)

Het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a en b: **hol- en bolschaaf**: *hol- en bolschàäf*, L 243; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71c (L 200), N 53, 71b en v.d. Watering (L 200 en de rest): **holschaaf**: I 79, K 147, L 200, 259; *holschaaf*, K 174, L 244, 280; *hòlschaaf*, L 257; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b: **holschaafje**: *hòlskaofkə*, L 279; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71c: **holle schaaf**: K 188a; het volgende type (uit N 53, 71b) is een als zn. gebruikt bn.: **hol**: vijfkwarts - *hól*, L 207; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 71c: **bolschaaf**: K 147; *bolschaof*, K 174; *bòlschaof*, L 257; **bolschaafje**: *bòlskaofkə*, L 279; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b: **bolle schaaf**: K 188a; het volgende type (uit N 53, 71c) is misschien een als zn. gebruikt bn.: **bol**: *ból*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a: **gloefschaaf**: *glówfkskaaf*, L 200a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b: **holle gloefschaaf**: *hòllə glówfkskaaf*, L 200a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71c: **bolle gloefschaaf**: *bòllə glówfkskaaf*, L 200a; vgl. i.v.m. de volgende benamingen Van Keirsbilck s.v. „klizeerschaaf” en „boorschaaf” (zie het lemma „spinningschaaf (soorten)”); het volgen-

1.1.2.5.

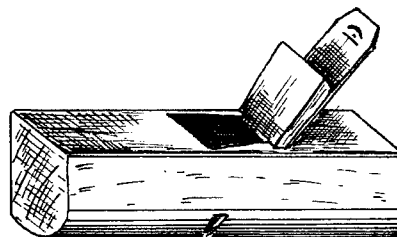
de type is afkomstig uit N 53, 71b (K 146, 147, 174) en N 53, 71c (K 174): **klizeerschaaf**: *klæzeerschaof*, K 146; *klèzeerschaof*, K 147; *klózeerschaof*, K 174; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 71b: **holle klizeerschaaf**: K 174; **bolle klizeerschaaf**: K 174; **holle rabatschaaf**: *ðllā rābātschāáf*, K 330; nr. 601: ABN holle schaaf, holschaaf (VD); „rabatten die op contour staan, worden dieper geschaafd met een holle rabatschaaf”; ook: de holle schaaf, de holle, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71c en v.d. Watering: **rondschaaf**: L 200; *rontschaaf*, I 79; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b (K 281) en N 53, 71d: **ronde schaaf**: K 281; *ronð schaof*, K 204; **ronde**: *ronde*, bij timmerl.; holle schaaf om rond lijstwerk te steken, Fr. gorget, Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b (L 200) en N 53, 71c en v.d. Watering (vgl. VD s.v. I „dol”, 6): **dolschaaf**: L 200, 259, 280; *dolschaof*, L 244; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a: **profielschaaf met contraprofielschaaf**: *prāfielschaof met kontrāprāfielschaof*, K 174; wat betreft de volgende woordtypen moet worden opgemerkt dat vergelijkbare benamingen elders voorkomen: het volgende type is afkomstig uit N 53, 71b: **profielschaaf**: L 237; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71a (K 276), N 53, 71b (I 221; K 276), N 53, 71c (I 221; K 276; P 41a) en N 53, 71d (K 174): **mouluerschaaf**: *móluurschaof*, I 221; *móólūūjrschāáf*, P 41a; *móllūūrschaof*, K 276; *māluurschaof*, K 174; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 71b en monografisch materiaal (Corn. Vervl.): **kreuschaaf**: *kréúschāáf*, P 41a; *kréúschāof*, K 241, 241a; **kreus**: *krūūs*, K 210; *kreus*, bij schrijnw.; schaaf die over de lengte recht en over de breedte hol is en dient tot het schaven van flauwe krommingen aan lijstwerken, enz. Corn. Vervl.; het volgende type is afkomstig uit N 53, 71c: **neus**: *néús*, K 210; vgl. i.v.m. het volgende woordtype (afkomstig uit N 53, 71a) VD s.v. „raamschaaf” (voor schaven van de glassponning): **raamschaaf**: *raomschaof*, K 210.

GOOTSCHAAF

(N 53, 80c)

[Van Keirsbilck zegt s.v. „gootschaaf” (met sch. 101): „Blokschaaf waarvan het ondervlak aan de diktezijde eene min of meer gebogene kromming aanbiedt”. Dit was ongeveer de formulering van vraag N 53, 80c (zie ook Corn.). Een andere benaming (in Brugge) is volgens Van Keirsbilck „ronde kortschaaf”. Het lijkt ’n soort „blokschaaf” met een in de breedte ronde „schaafzool”. Vgl. de lemmata „holschaaf en bolschaaf”, „blokschaaf (zonder of met keerbeitel)” (type „kortschaaf”) en „blokschaaf met hoorn” (type „duitse kortschaaf”).]

2432

Afb. 87: Gootschaaf (naar Van Keirsbilck)

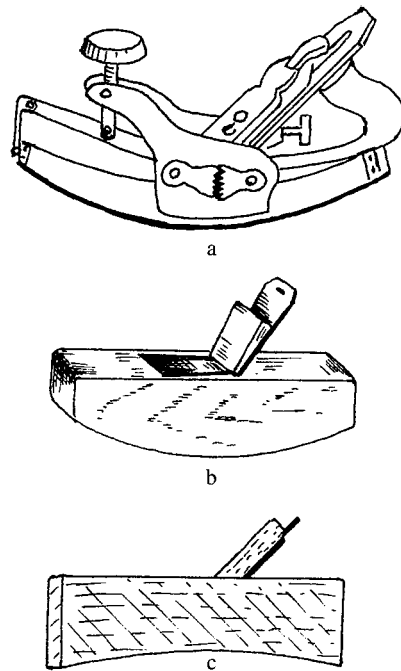
gootschaaf: I 221, K 214, 215; *góótskowf*, O 69a; *gootschaaf*, bij timmerl.; blokschaaf, waarvan het onderdeel aan de diktezijde een min of meer gebogen kromming heeft, Corn.; **goot**: *góót*, O 69a; zie voor het volgende type het lemma „holschaaf en blokschaaf”: **holschaaf**: L 259; *holschaof*, L 280.

TOOGSCHAAF MET BOLLE OF HOLLE ZOOL

(N 53, 80a; N 53, 80b)

[In dit lemma zal het meestal gaan om een soort houten „blokschaaf” waarvan de „schaafzool” in de lengte gebogen is en in de breedte vlak om een werkstuk holrond te kunnen uitschaven (N 53, 80a) of om een stalen schaaf met een verstelbare zool die zodanig buigbaar is dat men deze kan gebruiken om een werkstuk meer of minder holrond uit te schaven (N 53, 80b). Volgens Handboek Gereedschap p. 142 zijn er zelfs „stalen toogschaven” met een „dunne, flexibele zool die in beide richtingen gebogen kan worden, geheel aangepast aan de holte of bolling van het werkstuk” dat men wil schaven (ze worden daar ook „hol- en bolschaaf” genoemd). Gekozen is daarom voor het lemma-opschrift „toogschaaf met bolle of holle zool”. Zie VD s.v. „toogschaaf” en „hobbelaar” (3), en Van Keirsbilck s.v. „boogschaaf”. Benamingen als „holschaaf” en „bolschaaf” kunnen als benoemingsmotief hebben de vorm van de „schaafzool” of het effect dat de schaaf op het werkstuk heeft. Follet kent een houten „toogschaaf” (p. 56-57; afb. 31) voor het hol schaven en een houten „holle schaaf” (p. 57; afb. 32) voor het bol schaven. Zie verder Quickenborne p. 101-103 („toogschaaf”), Scott en Aalders p. 82 en 85 („stalen toogschaaf” voor het schaven van holle en bolle oppervlakken”), Catalogus Leeuwenberg p. 264 („blokschaven”; één heeft er een in de lengte gebogen „schaafzool”) en Weijs p. 55 („hobbelschaafje”).]

De volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 80a: **toogschaaf**: *toochschaof*, K 146, 147; *tóóchschaof*, L 243; **holschaaf**: *hólschaof*,

Afb. 88: Toogschaven met bolle of holle zool (b naar Van Keirsbilck; c naar Follet)

K 210; de volgende twee typen zijn afkomstig uit N 53, 80b: **bolschaaf**: *bólschaof*, K 210; **hollen bolschaaf**: L 200; *hol- en bolschààf*, L 243; de volgende drie typen zijn afkomstig uit N 53, 80a: **wiegje**: *wiechskə*, K 317; **vellingschaaf**: L 259; *velingschaof*, L 280; **rondschaaf**: *rōōntschaof*, K 276; het volgende type is afkomstig uit N 53, 80b: **amerikaanse rondschaaf**: *āmérikaonsə rōōntschaof*, K 276; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 80a en b en monografisch materiaal (Corn.; Vanherp): **boog-schaaf**: de opgave van K 214-215 is afkomstig uit N 53, 80a; de rest uit N 53, 80a en b: K 188a, 214, 215; *boochschaof*, K 174; *bóóchskowf*, O 69a; *boogschaaf*, bij timmerl.; blokschaaf waarvan het ondervlak min of meer in de lengte gebogen is en dient om iets holrond uit te schaven, Corn.: **toerschaaf**: de opgave van L 279 is afkomstig uit N 53, 80b en de rest uit N 53, 80a; *tōērskaof*, L 279; mv.: *tōērschaovən*, K 241, 241a; **bootschaaf**: de opgave van L 200a is afkomstig uit N 53, 80a; die van L 237 uit N 53, 80b: *bootskaof*, L 237; *bóótskaof*, L 200a; **bootje**: de opgaven van I 221, K 204, 281, L 200, 237, 243, 257, O 69a en P 149 zijn afkomstig uit N 53, 80a; die van I 221, K 204, 281, P 86 en P 149 uit N 53, 80b: L 200, 237; *bótjə*, L 257; *bòtjə*, L 243; *boetjə*, I 221, K 281; *boetjə*,

K 204; *bōēkkə*, P 149; *bōējkə*, P 86; *bōējtm*, O 69a; *boētjə(n)*, *bòtjə(n)*, bij timmerl.; bootje(n), eene schaaf die min of meer rond is gelijk eene halve maan en dient om iets holrond uit te schaven, b.v. eenen cirkel, eene mult, enz., Corn. Vervl.; *bōētsjə*, K 330; nr. 240: ABN toogschaaf (VD), blokschaaf waarvan het ondervlak gebogen is om iets holrond te kunnen uitschaven; deze schaaf gelijk op een bootje; „gebogen stukken worden langs den hollen kant met een bootje uitgeschaafd”; ook: bootschaaf, hobbelende blokschaaf, ronde blokschaaf, boogschaaf, ronde schaaf, Vanherp; **ijzerbootje/ijzer bootje**: *àà-zərbōētsjə*, K 330; nr. 621: ijzer bootje, ABN de stalen schaaf met verstelbare zool; „ijzer bootjes kunt ge aanpassen aan alle contours”; ook: Amerikaans bootje, verstelbare Amerikaanse schaaf, stalen schaaf met verstelbare c.q. buigbare zool, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 80b: **verstelbaar bootje**: zonder fonetische documentatie van het le woord: [*verstelbaar*] *bótjə*, L 257; **amerikaans bootje**: *āmééjrkunz bōētsjə*, K 330; nr. 102: een stalen schaaf met verstelbare zool, die zodanig buigbaar is dat men ze tot toogschaaf kan omvormen; „Amerikaanse bootjes kunt ge aan alle contours aanpassen”; ook: ijzer bootje, verstelbare Amerikaanse schaaf, stalen schaaf met verstelbare zool, stalen schaaf met buigbare zool; (met afb. van een „stalen schaaf met buigbare zool”), Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 80a en b: **zoolschaaf**: *zóólskaaf*, L 200a; *zoolschaof*, K 147; de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 80b: **verstelbare zoolschaaf**: *verstèlbarə zóólskaaf*, L 200a; **schaaf mee verstelbare zool**: *schaof mi vərstèlbarə zool*, K 146; **stanleyschaaf mee verstelbare zool**: *stènljəskaof mi vərstèlbarə zóól*, L 207; **verstelbare schaaf**: K 147; *vərstèlbàarə schaof*, L 243; **ronde blokschaaf**: K 292.

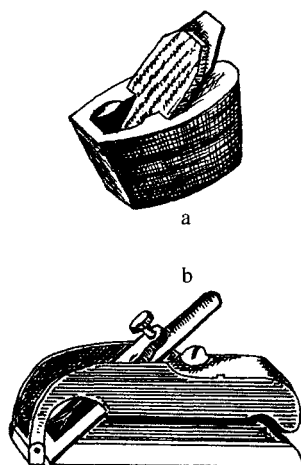
NEUSSCHAAF

(N 53, 81)

[Vraag N 53, 81 informeerde naar „een ijzeren of houten schaaf om tot in de hoeken te kunnen schaven (hoekschaaf, neusschaaf?)”. Zie VD s.v. „neusschaaf”, Handboek Gereedschap p. 138 („neusschaaf”) en 139 („sponningneusschaaf”), Scott en Aalders p. 82 en 85 („neusschaaf” van ijzer of hout; vgl. p. 49 en 266: „neusboor-schaaf”) en Catalogus Leeuwenberg p. 266 (nr. 75: stalen „neusschaaf”). De respondent van K 276 tekende een houten „neusschaaf” met een ronde „neus” (zie dat lemma) die vóór de „schaafzool” terugwijkt zodat de snede van de „schaafbeitel” helemaal voor aan de „schaafzool” zit. De respondent van L 200a merkte op dat bij de „hoekschaaf” de beitels (bedoeld is: de onderkant, de snede daarvan; zie de lemmata

1.1.2.5.

„schaafbeitel”, „keerbeitel (...)” en „dekbeitel (...)” vooraan zitten.]

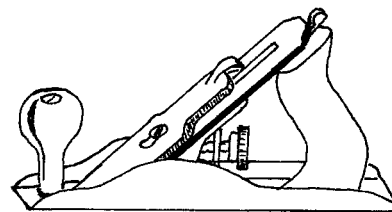
Afb. 89: Neusschaven van hout (a; naar Scott en Aalders) en van metaal (b; naar Catalogus Leeuwenberg)

neusschaaf: *néúschaoaf*, K 276; *nèúwschááf*, K 330; nr. 908: ABN neusschaaf (VD); als ge iets moet aflagen, als uw werk al ineenstaat en als ge er met een gewoon schaaafke niet meer aan en kunt, pakt ge best een neusschaaf waar dat ge tot tegen den traverse kunt mee schaven”; ook: hoekschaaf, Vanherp; **hoekschaaf:** *hõëkskaaf*, L 200a; *õëkskowf*, O 69a; *õëkschááf*, K 330; nr. 599: ABN neusschaaf (VD); „een hoekschaaf is een ijzer of houten schaaaf voor tot in de hoeken te kunnen schaven”, Vanherp.

STALEN SCHAAF

(N 53, 79a)

[Vraag N 53, 79a informeerde in het algemeen naar „een stalen schaaaf (waarvan de stalen zuiverschaaaf van tek. 79 er een is)”. De vraag was gebaseerd op Vanherp s.v. „ijzerschaaaf” (zie voor de term „zuiverschaaaf” het lemma „blokschaaaf (zonder of met keerbeitel)”). Quickenborne (p. 100) zegt dat de stalen schaaaf pas na de eerste wereldoorlog is ingevoerd en zeer goed geschikt is „voor het afwerken van kopshout doordat de schaafbeitel uit hard staal zijn vervaardigd”. Zie echter Van Keirsbilck (Gent 1898!) s.v. „Amerikaansche schaaaf”. Zie verder Scott en Aalders p. 48, 49 en 78-85, Handboek Gereedschap p. 134-151 en Catalogus Leeuwenberg p. 266 („ijzeren schaven”).]

Afb. 90: Stalen schaaaf

De volgende benamingen zijn algemeen: **stalen schaaaf:** K 147; *staolə schâáf*, L 243; *staolə schaoaf*, K 146, 147, 174; **ijzeren schaaaf:** K 188a, 281; *aoəzərə schaaaf*, I 221; zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*ijzeren*] *schaoaf*, K 204; [*ijzeren*] *schowf*, K 317; **ijzerschaaaf/ijzer schaaaf:** *èézərschaoaf*, K 210; *éézərschaoaf*, L 257; *aajzər skowf*, O 69a; *àazərschááf*, K 330; nr. 623: ijzer schaaaf, ABN stalen schaaaf: „ijzer schaven zijn dikwijls beter dan houten schaven gelijk als nu voor een tafel recht te steken of gelijk te schaven”, zie ook: Kunz, Stanley; (met afb. van een „stalen zuiverschaaaf”), Vanherp; **ijzeren handschaaaf:** *éézərə hantskooaf*, L 279; **duitse schaaaf:** K 292; **amerikaanse schaaaf:** *ámérikaonsə schaoaf*, K 276; met de volgende benamingen worden diverse soorten stalen schaven bedoeld (zie de lemmata „blokschaaaf (zonder of met keerbeitel)” en „grondschaaf”): **stalen blokschaaaf:** K 214, 215; **ijzeren blokschaaaf:** *éézərə blókschááf*, P 41a; *éjzərə blokschaoaf*, L 243; **ijzeren blok:** *éjzəram blòk*, L 200a; **ijzeren kortschaaaf:** *éézərə kutschaoaf*, P 149; **stalen zoetschaaaf:** L 259; zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*stalen*] *zoetschaoaf*, L 280; **zuiverschaaaf:** L 200; *zojvərskooaf*, L 237; **poettschaaaf:** *poetskooaf*, L 237; **grondschaaf:** *grontschaoaf*, K 174.

STALEN SCHAAF VAN BEPAALD MERK

(N 53, 79b)

[Vraag N 53, 79b informeerde naar benamingen van schaven gebaseerd op „de naam van de maker, uitvinder of fabrikant (b.v. een „Stanley”, een „Kunz” etc.?)”. Zie Vanherp s.v. „stanley” en „kunz”, Popelier p. 108 („Stanleyschaaaf”; vgl. Handboek Gereedschap p. 167: „Stanley-mes”) en Catalogus Leeuwenberg p. 263 (schaafbeitel „Goldenberg”) en p. 266 (haalmessen „Goldenberg”).]

stanleyschaaaf: *stenlieschaoaf*, K 174; *stènljē-skooaf*, L 207; **stanley:** K 146, L 200a, 237; *stènljē*, L 243; *stánlēj*, K 330; nr. 1277: hier werkt het taalverschijnsel dat nieuwe dingen naar hun oorsprong worden genoemd, meer bepaald naar de naam van de maker, uitvinder of fabrikant van die schaven o.a. Stanley Works Ltd., Shef-

field, Groot-Brittannië; „ik gebruik liever mijn stanley (c.q. kunz) voor de zijns van de kleerkassen recht te schaven omdat daar te veel kopshout aan is”, Vanherp; **kunz**: *küüns*, K 330; nr. 772: ABN stalen schaaf; handelsmerknaam die een begrip geworden was in de gesproken taal, vooral toen de eerste stalen schaven te Mechelen bekend werden; daar elke meubelmaker nu een stalen schaaf bezit en er een grote keuze in stalen schaven is, is het woord „kunz”, evenals „stanley” op weg om te verdwijnen; „ik vind mijne kunz zeker zo goed als mijne stanley”, Vanherp; **rapier**: K 174; **goldenberg**: L 200a; het is de vraag of de volgende naam goed gespeld is (met ch of met g?): **nooitgedacht**: L 200a.

-2.1.7.2. Schaafmachines (incl. specifiek gebruik)

SCHAAFMACHINE

(N 53, 85a)

[„Schaafmachine is het algemene woord voor de machine waarmee het hout mechanisch geschaafd wordt” (Quickenborne p. 106). Omdat vraag N 53, 85a vrij algemeen geformuleerd was („machine waarmee men kan schaven”) kunnen met sommige benamingen ook handbediende (draagbare) schaaftmachines bedoeld zijn. Zie Van Keirsbilck s.v. „schaaftuig” en vgl. Scott en Aalders p. 86 en 112.]

schaafmachine: K 147, 188a, 214, 215, P 86; *schaofmäsjiēnā*, K 174; **schaafmachien**: K 281, 292; *schaafmasjien*, I 221; *schaofmasjien*, K 204; *schowfmasjien*, K 317; *skowfmasjien*, O 69a; *schaofmäsjiēn*, K 276; *schaofmäsjiēn*, K 174, L 243; *skaofmäs(j)ien*, L 279; *schaofmäsjiēn*, L 257; *schääfmäsjiēn*, P 41a; *schaofmäsien*, K 146, 147; *skaofmäsien*, L 200a; *skaofmäsien*, L 207; *schaofmäsien*, P 149; *schääfmäsjeen*, K 330; nr. 1147: ABN schaaftmachine (VD); „als ge een lang stuk hout hebt dat onscheel getrokken is, gaat ge er best mee naar 't schaaftmachien; ook: schaaf (2), Vanherp; **schaaf**: *schääf*, K 330; nr. 1144: ABN schaaftmachine (VD); „als ge met de schaaf stukken moet schaven die bolstaan, moet ge eerst in 't halfde enig(t)e streken wegnemen”; ook: schaaftmachien, Vanherp; **schaafbank**: L 259, 280.

VLAKBANK

(N 53, 85a; N 53, 85b; v.d. Watering)

[„Het werktuig om hout aan één zijde mechanisch te schaven” (N 53, 85b). Zie Quickenborne p. 107-108 (met afb.).]

vlakbank: K 317, L 200, 237, 279; *vlaGbank*, I 79, L 200a, 244, 257; *vlaGbänk*, L 243; *vlaGbänk*, L 207; *vlaGbaank*, K 146, 147, 188a;

vlaGbäänk, K 174; **vlaktschaaf**: K 281, P 86; *vläkschääf*, P 41a; *vlaktschaof*, K 204, 241, 241a; *vläkschaof*, K 276, P 149; *vlakskowf*, O 69a; **schaaf**: *schääf*, K 330; nr. 1145: ABN vlakbank (VD); ook: plein, pleinmachien, schaaftmachien (2), vlaktschaafmachine, vlaktschaaf, vlak, plainmachine, Vanherp; **pleinschaaf**: *plèènschaaf*, I 221; **plein**: *pléén*, K 330; nr. 1026: plein, ABN vlakbank (VD), vlaktschaafmachine (VD); „de plein mag niet te ruw of niet te zoet staan; de panelen worden gevoegd op de plein”; ook: pleinmachien, schaaftmachien, schaaft, vlaktschaaf, vlak, plainmachine; Eng. plane, Vanherp; **pleinmachien**: *pléénmäsjeen*, K 330; nr. 1029: ABN vlakbank (VD); „met een pleinmachien wordt den ene kant van 't hout vlak (plein) geschaafd en den andere kant recht en in den haak geschaafd”; ook: plein, schaaftmachien, schaaft, vlaktschaafmachine, vlak, plainmachine; Eng. planing machine, Vanherp; **schaafmachien**: *schääfmäsjeen*, K 330; nr. 1148: ABN vlakbank (VD); ook: plein, pleinmachien, schaaft (3), vlaktschaafmachine, vlaktschaaf, vlak, plainmachine, Vanherp; **schaafmachine**: K 214, 215.

VANDIKTEBANK/GECOMBINEERDE VLAK- EN VANDIKTEBANK

(N 53, 85a; N 53, 85b; N 53, 85c; v.d. Watering)

[„Het werktuig om het boven- en ondervlak van hout mechanisch te schaven” (N 53, 85c) „zodat het overal van gelijke dikte is” (v.d. Watering p. 13 en 34), noemt men een „vandiktebank”. Zie ook Quickenborne p. 108 (afb. „vandiktebank”). Er bestaat ook een machine die de functies van „vlakbank” en „vandiktebank” in zich verenigt: de „gecombineerde vlak- en vandiktebank” (zie de afb. bij Scott en Aalders p. 112). Zie verder de lemmata „van breedte schaven met de vandiktebank” en „van dikte schaven met de vandiktebank”.]

vandiktebank: I 79, K 317, L 200, 237, 243, 244, 259, 279, 280; *vändiktəbànk*, L 207; *vändiktəbaank*, K 188a; *vändiktəbäänk*, K 174; **vandiktetschaaf**: *vändiktətschaof*, K 204; *vändiktətschaof*, K 276; *vändiktətskowf*, O 69a; *vändiktətschääf*, P 41a; *vändiktətschaof*, P 149; **verdiktebank**: K 281; *vərdiktəbaank*, K 146; het volgende type is afkomstig uit N 53, 108a (toegift): **diktebank**: *diktəbaank*, K 147; **verdiktetschaaf**: P 86; *vərdiktətschaof*, K 241, 241a; **verdiktmachien**: *vərdiktətschəjeen*, K 330; nr. 1425: ABN vandiktebank (VD); „het hout wordt met 't verdiktmachien van dikte en van breedte geschaafd”; zie voor synoniemen s.v. „marianne”, Vanherp; **verdikt**: *vərdiktə*, K 330; nr. 1423: ABN vandiktebank (VD); „ge moet oppassen dat uw hout niet terugslaagt met 'ne verdikt”; zie

1.1.2.5.

voor synoniemen s.v. „marianne”, Vanherp; **tweezijdige bank**: *tweezjdiegə bānk*, L 243; **tweezijdige schaaftbank**: K 147; **schaafmachine**: K 214, 215; **gecombineerde machine**: L 279; **vlak- en vandiktebank**: I 221, L 279; **vlak- en diktebank**: L 257; **vlakke- en diktebank**: *vlāktēndiktəbānk*, K 210; [**mariesjan, marjan**]: *mariesjan*, K 317; *mārijān*, K 330; nr. 850: marianne, ABN vandiktebank (VD); „voor het hout van dikte en van breedte te schaven wordt het door de marianne gestoken; ook: verdik, verdikmachien, marjan, van dikteschaaf, vandikteschaafmachine, van dikteschaafmachine, vandikte, vandikteschaaf, verdikmachine, bank; etymologie onduidelijk, Vanherp.

VAN DIKTE SCHAVEN MET DE VANDIKTEBANK

(N 53, 108b)

[Vraag N 53, 108b informeerde naar termen voor: „het hout op dikte schaven met de vandiktebank”. Zie het lemma „vandiktebank/gecombineerde vlak- en vandiktebank”.]

van dikte schaven: I 221, K 174, 204, 214, 215, 281, L 200, 243, 259, 280, P 86; zonder fonetische documentatie van het woord „schaven”: *vān diktə [schaven]*, K 276; *vā diktə [schaven]*, P 149; *van dīēktə [schaven]*, O 69a; *vān dīēktə [schaven]*, P 41a; *van dīēktə [schaven]*, K 330; nr. 1416: ABN van dikte (schaven) (VD); „als het hout van dikte -en van breedte geschaafd is, moet het terug naar den afschrijver”; ook: op dikte schaven, Vanherp; **op dikte schaven**: *óp diktə skaavə*, L 200a; **van dikte maken**: *vān diktə maokə*, L 207; **van dikte trekken**: *vān diktə trēkkə*, K 210; het is de vraag of bij het volgende type na „dikte” het woord „laten” zou moeten worden ingevoegd: **van dikte lopen**: *van diktə loepə*, K 317; **verdikken**: *vərdīēkkə*, K 330; nr. 1424: ABN van breedte en van dikte schaven (cfr. geschreven taal); „voor ge gaat verdikken, sorteert ge eerst best uw hout want al ’t hout van dezelfde breedte moet er achteraan door anders moet ge de verdik te dikwijls verstellen”; ook: aan de beide zijden schaven, van dikte schaven (met de vandiktebank), Vanherp; **verdikt schaven**: zonder fonetische documentatie van „schaven”: *vərdikt [schaven]*, K 241, 241a; **doorlaten**: *déúlowtn*, O 69a; het volgende type is meer algemeen: **vlakken**: *vlakkə*, K 188a.

VAN BREEDTE SCHAVEN MET DE VANDIKTEBANK

(N 53, 108a)

[Vraag N 53, 108a informeerde naar termen voor: „het hout op breedte schaven met de vandiktebank”. Zie het lemma „vandiktebank/gecombineerde vlak- en vandiktebank”.]

van breedte schaven: K 174, 214, 215, 281, L 200, 259, 280, P 86; zonder fonetische documentatie van het woord „schaven”: *vā brēttə [schaven]*, K 276; *van brittə [schaven]*, L 243; *vā briddə [schaven]*, P 149; *van brieədə [schaven]*, I 221; *van brieətə [schaven]*, K 204; *van brīētə [schaven]*, K 330; nr. 1414: ABN van breedte (schaven) (VD); „nadat het hout op de plein vlak- en op ene kant in den haak geschaafd is, wordt het met de verdik van breedte geschaafd”; ook: op breedte schaven, Vanherp; **op breedte schaven**: *óp brējtə skaavə*, L 200a; **van breedte maken**: *van brittə maokə*, L 207; **van breedte trekken**: *vān brīējtə trēkkə*, K 210; het is de vraag of bij het volgende type na „breedte” het woord „laten” zou moeten worden ingevoegd: **van breedte lopen**: *van briejtə loepə*, K 317; **doorlaten lopen**: *deur laatə loepə*, K 317; **doorlaten**: *déúlowtn*, O 69a; het volgende type is meer algemeen: **vlakken**: *vlakkə*, K 188a.

VIERZIJDIGE SCHAAFMACHINE (VIERVLAKMACHINE)

(N 53, 85d)

[„Een machine waarmee men het hout aan vier kanten tegelijk kan schaven” (N 53, 85d). Zie VD die s.v. „vierzijdig” de „vierzijdige schaaftmachine” omschrijft „Elk van de vier zijden van die machine kan worden uitgeschakeld om bepaalde kanten van het hout ongeschaafd te laten. (...). De viervlakmachine wordt slechts in grote bedrijven gebruikt” (Quickenborne p. 109).]

vierzijdige vlakbank: L 237; **vierzijdige schaaftbank**: K 147; *vīērzjēdjəgə skaafbank*, L 200a; *vīērzjēdjəgə skaofbank*, L 279; **vierzijdige bank**: L 200, 207, 257, 259, 280; *vierzjēdiegə bānk*, L 243; zonder fonetische documentatie van het 1e woord: [*vierzijdige*] *bānk*, K 174; vgl. i.v.m. de volgende benaming het Franse woord „combinée (machine combinée)”: **combinéeschaaf**: I 221; **schaafmachine**: K 214, 215; **quatre-faces (fr.)**: K 204; *kātrəfəs*, O 69a, P 86; *kātrəfəs*, P 41a, 149; *kattəřəvas*, K 317; *kātrəfəs*, K 330; nr. 1058: quatre faces, ABN de vierzijdige schaaftmachine (VD); „ne quatre faces is een schaaftmachien dat de planken in ene keer schaaft langs de vier kanten”; ook: viervoudige gecombineerde machine, vierzijdige vandiktebank; Fr. quatre faces, Vanherp; **quatre-fraise (fr.)**: *kātrəfrées*, K 210.

-2.1.7.3. Freesmashine (incl onderdelen en specifiek gebruik)

FREESMACHINE

(N 53, 86a; v.d. Watering)

[„De freesmashine is een machine met snel ronddraaiende beiteltjes waarmee in het hout uitkervingen kunnen worden aangebracht. De freesmashine wordt heel veel gebruikt ter vervanging van de profielschaven en voor het maken van groeven in het hout” (Quickenborne p. 109 met afb.). Zie verder Scott en Aalders p. 110 (afb. „freesmashine”; vgl. p. 87: „handfreesmashine”; vgl. ook Handboek Gereedsschap p. 152-158: „bovenfreesmashine”). Zie de lemmata „frozen”, „frozen op een freesmashine waarvan de tafel is weggedraaid” en „frozen met mal”.]

freesmashine: K 214, 215; **freesmashien:** *frésmasjien*, O 69a; *frésmas(j)ien*, L 279; *frésmasjien*, K 210; *freemasjien*, K 174; **freesebank:** K 147; *freezbank*, L 257; *freezbank*, I 79, L 244; *fraezbaank*, K 188a; **freese:** K 146, 147, 174, L 200, 237, 259, 280; *frèès*, I 221, L 207; *fréés*, L 200a, 243, O 69a; *frééjs*, P 41a; *frejs*, K 204, 317; **toupie (fr.):** *tòpīž*, K 241, 241a; *tòpīž*, K 276; *tòpīž*, K 210; **top:** P 86; *tòp*, P 149; *tòp*, K 330; nr. 1362: ABN freesmashine, freese, houtfreese (VD); „voor zuiver te trekken met den top, moet hij zijn toeren doen; mouluren worden tegenwoordig altijd met den top getrokken; aan den top staan is heel dangereus want daar is bijkanst genen enen topieur, die nog al zijn vingeren heeft”; ook: tol, toupie, houtfreesmashine, fraismachine, Vanherp; het volgende type is een ironische benaming: **vingervreter:** L 259, 280.

FREZEN

(N 53, 109a)

[Het hout met de „freesmashine” bewerken.]

frozen: K 146, 174, 188a, 214, 215, L 200, 259; *frèèzə*, I 221, L 207; *fréèzə*, K 210, L 200a, 243, 279; *fréèzən*, K 241, 241a; *fréézn*, O 69a; *frééjzə*, P 41a; *frejzə*, K 204, K 317; **freesschaven:** K 147; **toupilleren:** *tòpīžjéérə*, K 210; *tòpīž-éérə*, P 86; *tòpīžjéérə*, K 330; nr. 1363: ABN frozen (VD); „als ge topieert, moet ge goed oppassen dat 't mes goed vastzit want het is niet den eerste keer dat er zo een mes uitvliegt”; ook: fraisen; Fr. toupillar, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende typering de benaming „toupie” in het lemma „freesmashine”: **toupieën:** *tóópīējə*, P 41a; *toe-pejən*, I 221; **met de top bewerken:** *méttən tòp bawérkə*, P 149; **trekken:** *trékkə*, K 330; nr. 1375: frozen, belijsten, profileren (VD); „mouluren worden nu met den top getrokken of uit het hout uitgeslagen; als de deuren ingepast zijn, wordt er met den top een rabat aan getrokken”; ook: trekken van lijstprofielen, fraisen, Vanherp;

de volgende woordtypen zijn meer specifiek: **afslagen:** *áfsláágə*, K 330; nr. 79: ABN affrozen, wegfrozen (VD) met de freesmashine; „den topieur zal eerst de grote kanten van 't hout afslagen, voordat hem de mouluren trekt”; ook: wegslagen, wegfraisen, Vanherp; **wegslagen:** *wéchsláágə*, K 330; nr. 1508: ABN wegfrozen met de freesmashine (VD); „een groot moulure wordt niet ineens getrokken; den topieur slaagt eerst een groot deel hout weg en dan trekt hij zijn moulure”; ook: afslagen, wegfraisen, Vanherp.

FREZER

(N 55, 175c)

[Vraag N 55, 175c informeerde naar „de man die een houtfrees bedient”. Zie het lemma „freesmashine” (vgl. de benamingen „toupie” en „top”). Zie verder Quickenborne (p. 117; type „toupilleur”). Vgl. i.v.m. de benaming „afstecker” het lemma „steekbank” in WBD dl. II, afl. 6, p. 1940-1941. Vgl. i.v.m. de benamingen als „bankwerker”, „machienman” en „machinist” de lemmata „schaver” en „boorder”.]

frezer: K 174, L 200, 237; *freezər*, L 257; *fréèzər*, I 268, L 243, 279, O 69a; *frèèzər*, L 207, 237; *frejzər*, K 204; **touilleur (fr.):** *tòpīžjèùwr* (of: *-èùjr?*), K 330; nr. 1364: ABN frezer, houtfrezer (VD); „nen topieur is 'ne gast die aan den top staat en die de mouluren aan de deurstijlen moet trekken”; ook: toupieur, toupiebewerker; Fr. toupilleur, Vanherp; **ene die aan de toupie staat:** *ienə dien ón dan tòpīž stao*, K 276; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „freesmashine” (woordtype „toupie” en „top”): **topman:** *tòpman*, K 241a; **afstecker:** *áfstáájkər*, P 149; **machienman:** *masjienman*, O 69a; **machinist:** *masjienist*, O 69a; **bankwerker:** *baankwerkər*, K 174.

FREZEN OP EEN FREESMACHINE WAARVAN DE TAFEL IS WEGGEDRAAID

(N 53, 109b)

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „trekken op de losse top”. Vgl. het lemma „contourwerk”.]

frozen op de losse top: *frèèzə oep də lossən top*, I 221; **trekken op de losse top:** K 204; *trekkən op də losn top*, O 69a; *trékkən dèb də lóssən tòp*, K 330; nr. 1377: frozen op een freesmashine waarvan de tafel weggedraaid is; „als ge een stuk moet trekken op de losse top voor contourwerk dan wordt de tafel ('t blad) weggeslagen en 't hout houdt ge op 'ne ronde steun tegen 't mes”; ook: frozen tegen de boom, Vanherp; **over de losse top trekken:** K 188a; **tegen de losse top werken:** *téégə də lóssə tòp wèrkə*, K 210; **steken met de losse top:** P 86; **moulures steken**

1.1.2.5.

op de as: *mələúrə stáájka ðəp dən às*, P 149; **tegen de as steken:** K 317; het is de vraag of bij het volgende type na „as” het woord „laten” zou moeten worden ingevoegd: **tegen de as lopen:** K 317; vgl. i.v.m. de volgende typering de benaming „toupie” in het lemma „freesmachine”: **tegen de as toupieën:** *tééjgə də às tóópīējə*, P 41a; het volgende woordtype is meer algemeen: **frezen:** K 147, L 259, 280.

FREESMAL

(N 53, 86b)

[De mal op de „freesmachine”. Vraag N 53, 86b had ongeveer de omschrijving die Vanherp geeft s.v. „kaliber”. Zie het lemma „frezen met mal”.] **mal:** K 241, 241a; **contremal:** *kóóntrəmál*, K 210; **kaliber:** P 86; *kaliebər*, K 317; *kālīēbbər*, I 221; *kālīēbər*, O 69a; *kālīējbər*, P 41a; *kéliebər*, K 317; *káléébər*, P 149; zie i.v.m. de term „top” in de volgende omschrijving het lemma „freesmachine”: *kaleejbər*, K 330; nr. 684: ABN kaliber (VD); „ne kaliber is een soort mal die met twee pinnekes op ’ne poot geslagen wordt en die men op den top aanhoudt voor alles op hetzelfde model te trekken”; ook: mal, gabarit, Vanherp.

FREZEN MET MAL

(N 53, 109c)

[Het gaat hier om het frezen met een „freesmal” (zie dat lemma) op de „freesmachine”. Zie Vanherp s.v. „kalibreren”, „kaliberen” en „op kaliber trekken”.]

met de kaliber frezen: *métta kálīējbər frééjzə*, P 41a; **kalibreren:** P 86; *kālīēbreern*, O 69a; *kālīēbrééjzə*, K 330; nr. 686: kalibreren, ABN frezen met mal of kaliber (cfr. geschreven taal); „in de stoelmakerijs worden de stoelstijlen allemaal gekalibreerd”; ook: kaliberen (zie daar voor andere termen), Vanherp; **kaliberen:** *káleebərə*, K 330; nr. 685: kaliberen, ABN frezen met kaliber of mal (cfr. geschreven taal); „vroeger werden de achterstijlen van stoelen gesneden, maar nu worden ze meest gekaliberd op den top”; ook: op kaliber trekken, op kaliber slagen, kalibreren, naar kaliber frezen, fraisen met mal; Fr. calibrer, Vanherp; **op kaliber trekken:** *ðəp káleebər trékkə*, K 330; nr. 935: op kaliber trekken, ABN frezen met mal of kaliber (cfr. geschreven taal); „als den topieur een groot aantal poten of achterstijlen van dezelfde soort moet trekken, dan trekt hij die op kaliber, dan zijn ze allemaal gelijk”; zie bij „kaliberen” en „kalibreren” voor andere termen, Vanherp; **kaliber trekken:** K 214, 215; **op de top steken mee een kaliber:** *ðəp dən tɔp stáájka mé nə káléébər*, P 149; **contrefrezen:** *kóóntrəfréézə*, K 210; het is de vraag of de volgende drie woordtypen hier thuishoren (vgl. het lemma „frezen op een frees-

machine waarvan de tafel is weggedraaid”): **frezen mee de losse top:** K 204; **op de blote top frezen:** *oep dəm bloeatən top frèezə*, I 221; **mee de losse guide werken:** *me də lossə giet werkə*, K 317; de volgende woordtypen zijn meer algemeen: **frezen:** L 259; vgl. i.v.m. de volgende typering de benaming „toupie” in het lemma „freesmachine”: **toupieën:** *tóópīējə*, P 41a.

-2.1.7.4. Werken met schaven

-2.1.7.4.0. Algemeen en varia

SCHAVEN

(N 53, 90; v.d. Watering)

[Vraag N 53, 90 informeerde naar „het werken met de schaaf”. Zie het lemma „houtschaaf”. Zie Van Keirsbilck s.v. „schaven”, „afschaven”, „overschaven”, „uitschaven”, „gelijkschaven”, „afhalen” en „steken” (ook: „trekken”).]

schaven: K 214, 215, 292, L 200, 237; *schaavə*, I 79, 221, K 188a; *skaavə*, L 200a; *scháávə*, L 243; *scháávə*, P 41a; *schaovən*, K 204, 241, 241a, 281; *schaovə*, K 146, 147, 174, 210, 276, L 244, 257, P 149; *skaovə*, L 207, 279; *showvə*, K 317; *skowvən*, O 69a; *schōēvə*, P 86; *schōēvə*, Goemans; *scháávə*, K 330; nr. 1158: ABN schaven (VD I, 1); „voordat er machienen waren moesten de meubelmakers hunlie hout allemaal zelf met de hand schaven”, Vanherp; de volgende woordtypen hebben een meer specifieke betekenis: **afschaven:** *afscháávə*, K 330; nr. 72: ABN afschaven (VD), wegnemen van het hout met de schaaf; „dat paneel is wat dik: ik moet het afschaven voordat het in het rainure kan”, Vanherp; **overschaven:** *overschaven*, over eene geheele oppervlakte schaven, nogmaals schaven; die planken moeten nog is overschaafd wörren, Com. Vervl.; **uitschaven:** *aotscháávə*, K 330; nr. 1398: ABN uitschaven (VD); „de rabatten zijn niet diep genoeg getrokken, ik moet ze nog wat uitschaven”, Vanherp; **afhalen:** *áváálə*, K 330; nr. 52: een beetje van iets afschaven; die deur slijpt nog wat veel; daar moet nog een beetje met de schaaf afgehaald worden”, Vanherp.

SCHAVER

(N 55, 175a)

[Vraag N 55, 175a informeerde naar „de man die een schaafmachine bedient”. Zie Quickenborne (p. 116-117). Zie verder de lemmata „scaafmachine”, „vlakbank” (typen „pleinschaaf”, „plein”, „pleinmachien”) etc. Vgl. i.v.m. benamingen als „bankwerker”, „machienman” en „machinist” de lemmata „boorder” en „frezer”.] **schaver:** I 268, L 200, 237; *schaovər*, K 174,

204, 241a, 276, L 243, P 149; *skaovər*, L 207, 279; *skowvər*, O 69a; **machienwerker**: *masjīen-wérrəkər*, P 41a; **machienman**: *masjīenman*, O 69a; *masjeejnmán*, K 330; nr. 837: arbeider die de houtbewerkingsmachines bedient; ABN machinale houtbewerker; „als ze 'ne machienman vragen moeten ze iemand hebben die aan alle machienen kan staan, behalve aan den top”; ook: machineman, machinegast, machinewerker, machinale (hout)bewerker, Vanherp; **machinaler**: *masjīēnaalər*, L 257; **machinist**: *masjīēnīest*, O 69a; **bankwerker**: *bánkwérrəkər*, P 41a; *baank-werkər*, K 174; **pleinder**: *plééndər*, K 330; nr. 1028: werkman, die de vlakbank bedient; ABN schaver; „de pleinder is de man die aan 't plein-machien staat en die 't hout pleint en in den haak schaaft”; Eng. plainer, Vanherp.

SCHAAFWERK

(N 53, 122)

[Vraag N 53, 122 informeerde naar „het werk dat bestaat in schaven”. Zie het lemma „schaven”.]

schaafwerk: I 221, K 214, 215, 281, L 200, 237, 259, 280; *schaofwerk*, K 174; *skowfwerk*, O 69a; *schaofwérrək*, K 241, 241a; *schaofwéérək*, L 257; *schaofwèèrək*, L 243; *schááf-wérrək*, K 330; nr. 1149: ABN schaaferk (VD); „den baas heeft vandaag mee het schaaferk moeten doen, omdat ze in de zagerij achteruitstaan, Vanherp.

SCHAAFSTREEK

(N 53, 121)

[Een strijkende beweging met de schaafer over het hout (vgl. VD s.v. „streek”, 1). Vraag N 53, 121 informeerde naar „een streek met de schaafer”.]

schaafstreek: L 200; **streek**: K 188a, 204, 214, 215, 281, 317, P 86; *streek*, L 200a, 207, 279; *streejk*, L 257; *strééjk*, P 41a; *stráájk*, P 149; *strééjk*, K 330; nr. 1312 (dim. strekske): ABN schaaferstreek (cfr. geschreven taal): „ik moet van mijn deuren nog een streek of twee afdoen want ze zijn nog een snuifke (een klein beetje) te breed”, Vanherp; **streekje**: een - geven *strajks-kən*, O 69a; **stoot**: K 174, L 259, 280; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „aanschaven/gelijkschaven” (type „voegen”): **voeg**: I 221.

VAN SCHELUWTE ZIEN

(N 53, 116; N 53, 238; Lemmens)

[Met één oog langs het hout zien (b.v. na het schaven) om over de vlakke en rechtheid te kunnen oordelen (zie VD s.v. „scheluwte”: „scheluwte zien”; vgl. s.v. „scheelte”). Scott en Aalders vermelden een iets preciezere manier van „controleren van scheluwte” op p. 57 (met afb.): „Om te controleren of een plank niet in de lengte is gedraaid (of 'scheluw' is), plaatst men een stel

rechte latten of linialen op beide uiteinden en kijkt men over de randen om te zien of ze beiden één rechte lijn vormen”. Onder „scheluw” verstaan Scott en Aalders (p. 267): „Een afwijking in het hout waarbij het hout over de lengte is gewrongen en/of kromgetrokken. Meestal als gevolg van verkeerd drogen of opslaan”. Vanherp zegt s.v. „van scheel” (nr. 1417): „Met reilattekes (red.: zie het lemma „afschrijflat (rij, rei)” met benamingen als „scheeltelatje”, „verscheeltelatje”, „scheluwlatje” (etc.) kunt ge gemakkelijk zien dat uw werk van scheel is”. Een respondent van L 207 spreekt ook van het gebruik van een „reilatje”. Vgl. ook enkele termen uit het lemma „vlakschaven (met reischaafer, schaafermachine e.d.)”. Vgl. verder Van Keirsbilck s.v. „mikken” (N.-Ndl. „viseeren”) en s.v. „scheel” („van scheelte of scheluwte”). De respondent van L 200a merkte i.v.m. het type „verscheelte kijken” op dat men langs de profielen (red.: VD s.v. „profiel”, 4) kijkt om te zien of ze op één lijn staan. Veel opgaven van respondenten waren meer omschrijvingen. Deze zijn niet opgenomen.]

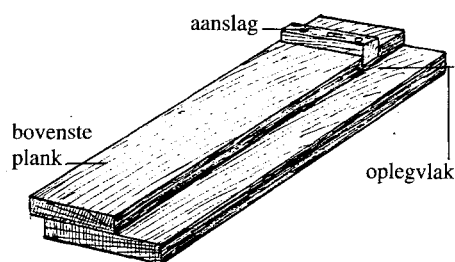
van scheelte zien: *va scheltə zien*, I 221; *van schèèltə zien*, bij timmerlieden, een plank - zien, na het schaven, of zij effen, overal even hoog is, Corn. Vervl.A.; **van scheelte kijken**: K 141; zonder fonetische documentatie van „kijken”: *van scheltə [kijken]*, K 204; *van skiltə [kijken]*, L 152; **verscheelte kijken**: *vərskiltə kéjkə*, L 200a.

FUTSELHOUT

(N 53, 119)

[„Het hulpgereedschap bestaande uit een plankje met aanslag waar men een te schaven stuk hout tegen legt” (N 53, 119; zie VD s.v. „futselhout” en Vanherp s.v. „voegplank”). Handboek Gereedschap zegt op p. 49 (met afb.): „Tegen die lat (red.: de aanslag) legt u het werkstuk aan, en de schaafer, op de zijkant gelegd, beweegt u langs de kant van het bovenste deel van de futselplank. Daardoor kunt u de kopse kant van een lat of plank zuiver haaks schaven en u voorkomt tevens dat deze aan het uiteinde splijt omdat de aanslaglat het materiaal steunt”. Zie ook Scott en Aalders p. 53 (met afb. van een „schaaferplank”; vgl. VD s.v. „schaaferplank”). Vgl. ook het lemma „stootblok/stoothaak”. De respondent van K 174 spreekt i.v.m. de benaming „strijkplank” over een „plank, met achteraan een spie” met behulp waarvan men met een op de rechter kant geplaatste „reeschaafer” (zie het lemma „reeschaafer”) het hout kan „strijken” (zie het lemma „kanten rechtschaven met de reischaafer (e.a.?)”). Vgl. ook het lemma „voegbank” (type „strijkbank”). De respondent van L 200a merkt i.v.m. het type „afkorteplankje” op: „Ook voor zagen”.]

1.1.2.5.

Afb. 91: Futselhout
(naar Handboek Gereedschap: „futselplank”)

futselhoutje: *fötsəlhawtjə*, L 243; **voegplank:** K 214, 215, P 86; *vöëchplank*, O 69a; *véüchplánk*, *vóówchplánk*, K 330; nr. 1476: ABN futselhout (VD); „een voegplank is een goed gerief voor panden op zijne kant te schaven”, Vanherp; het is de vraag of met de volgende benaming (overgeplaatst uit N 53, 62) iets vergelijkbaars bedoeld wordt: **strijkplank:** *strijkplaank*, K 174; het is de vraag of met de volgende woordtypen hetzelfde bedoeld wordt: **afkortplankje:** *afkòrt-plènkskə*, L 200a; **plank mee een arrèt:** K 317.

VERSTEKHOUT

(N 53, 120)

[Vraag N 53, 120 informeerde naar „het hulpgereedschap bestaande uit een plank met stootblokje om kleine verstekken te kunnen schaven (schaafplankje, ajusteerplank?)”. Zie Vanherp s.v. „ajusteerplank”. De respondenten bedoelen waarschijnlijk met de verschillende benamingen niet steeds precies hetzelfde hulpgereedschap. Mogelijk wordt door sommigen een soort „futselplank” (zie dat lemma) met een verstekaan-slag bedoeld. Anderen tekenden meer blokvormige hulpgereedschappen (K 204 en K 276:

„schaafblokje”). Vgl. ook i.v.m. het ZAGEN de lemmata „verstekblok” en „verstekblokje/verstekbakje”.]

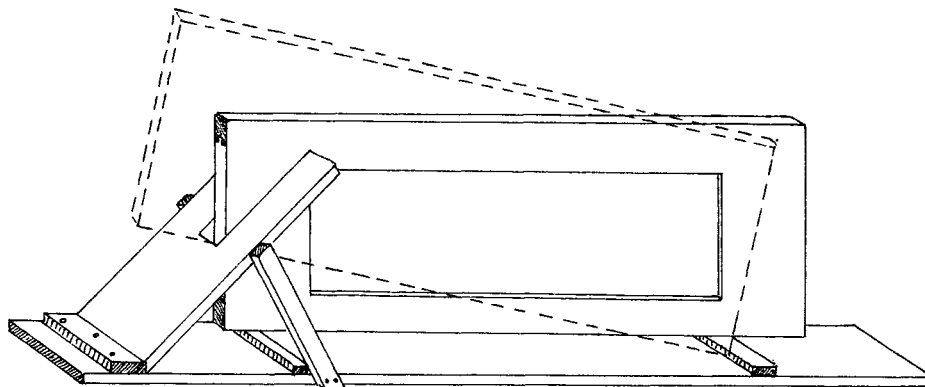
Het is de vraag of met alle woordtypen hetzelfde bedoeld wordt: **verstekhoutje:** *vərstèkhawtjə*, L 200a; **verstekplankje:** *vərstèkplánkskə*, K 210; **ajusteerplank:** K 281; *àzjustáájrlánk*, P 149; *àzjüüsteejrplánk*, K 330; nr. 100: plank met stootblokje om kleine verstekken te schaven; „als ge veel klein verstekken moet schaven, neemt ge best een ajusteerplank”; ook ajusteerhout, schaafplankje, Vanherp; **schaafplankje:** *skowfplánkskən*, O 69a; **schaafblokje:** *schaaf-blokskə*, K 204; *schaafblökskə*, K 276; **verstekblok:** K 147; *vərstéGblök*, L 257; *vərstéGblök*, K 241, 241a; **blokplankje:** P 86.

DEURSCHAAFBOK

(N 53, 213; v.d. Watering)

[„Het hulpgereedschap” (N 53, 213 met tek.) „om grote, vlakke werkstukken (red.: b.v. deuren) voor de bewerking van de smalle zijden rechtop te zetten” (v.d. Watering p. 47 met afb. 66: „(deur)slee”). Men kan denken aan bewerkingen als schaven en beitelen.]

schaafbok: *skaovbók*, L 200a; - voor deuren: L 200; **deurbok:** L 259, 280; *déúrbók*, L 207; **pasbok:** *pazbók*, L 279; **bok:** L 237; **paardje:** *pərtjə*, L 200; **deurslee:** *déúrsleej*, I 79; **slee:** K 146, 147; *sleej*, L 257; *slééj* (of: *sleej?*), L 244; **knecht:** *knèècht*, L 243; i.v.m. de volgende benaming kan men denken aan „placeren” (ZNWB: plaatsen, installeren) bij de klant aan huis, waarbij men het werkstuk vaak moet aanpassen (zie de lemmata „plaatsen” en „plaatsing”): **placementsbank:** *plassəmentsbank*, K 317.

Afb. 92: Deurschaafbok

-2.1.7.4.1. I.v.m. schaafhandelingen

MET DE DRAAD MEE SCHAVEN

(N 53, 114; v.d. Watering)

[In de richting van de houtvezels schaven. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „draad, van hout”: „Het arrangement en de richting van het hout. Hout kan worden bewerkt op de volgende wijzen: met de draad mee (in de richting van de houtdraad); dwars op de draad (dwars op de draadrichting); en tegen de draad (in omgekeerde richting van de houtdraad)”. Zie ook de lemmata „tegen de draad in schaven” en „dwars op de draad schaven”. V.d. Watering verstaat onder „draad” op p. 9 „de houtnerfstructuur in de lengte van het hout”. Zie verder Van Keirsbilck (p. 102-103) s.v. „draad” („naar den draad”, „met draad”, „bij zijn hout”), Corn. Vervl. s.v. „hout” („me(t) zijn hout”) en Quickenborne p. 113-115.]

Zonder fonetische documentatie van „schaven”:
met de draad mee schaven: K 174, L 259, 280, P 86; **mee de draad mee schaven:** *meej dān draot meej* [schaven], L 257; *mi dān draot meej* [schaven], L 243; *mé dā draowæt mááj* [schaven], P 149; **met de draad schaven:** I 79, K 214, 215, 281; *metn drowt* [schaven], O 69a; **mee (de) draad schaven:** type mee draad schaven: I 221; *mej dā draot* [schaven], K 188a; *mi-j dān draot* [schaven], K 241, 241a; *mée draot* [schaven], K 276; *mé draot* [schaven], P 41a; **volgens de draad schaven:** *volgās dā drowt* [schaven], K 317; **draads schaven:** *draots schaovā*, K 210; **mee de stroom mee schaven:** *mej dā stroeām mej* [schaven], K 204; zie i.v.m. de volgende uitdrukking VD s.v. „langshout” (1): **langshout schaven:** L 237.

TEGEN DE DRAAD IN SCHAVEN

(N 53, 115; v.d. Watering)

[Tegen de richting van de houtvezels schaven. Zie de toelichtingen i.v.m. de term „draad” bij het lemma „met de draad mee schaven”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „draad” („tegen draad”, „tegen zijn hout”), Corn. Vervl. s.v. „hout” („tegen zijn hout”) en Quickenborne p. 113-115. Vgl. het lemma „tegen de draad in schuren”.]

Zonder fonetische documentatie van „schaven”:
tegen de draad in schaven: *tiggā dān draot in* [schaven], L 243; **tegen (de) draad schaven:** type tegen de draad schaven: I 79, K 174, 214, 215, P 86; type tegen draad schaven: I 221, K 281; *tiggān dān draot* [schaven], K 241, 241a; *teegān n drowt* [schaven], O 69a; *tāájgā dān draowæt* [schaven], P 149; *teegā draot* [schaven], K 210; *téégā draot* [schaven], K 276; *tééjgā draot* [schaven], P 41a; **tegendraads schaven:** K 188a; **over de draad schaven:** *ōvvār dān*

draot [schaven], K 241, 241a; **tegen stroom in schaven:** K 204; **tegen (de) strop in schaven:** *tiggā dā strōp in* [schaven], L 207; *tiggā strōp in* [schaven], L 279; *teejgā strōp in* [schaven], L 257; **stroppen:** L 200, 259; de volgende opgave is merkwaardig (is er verband met „dwarsen” (zie het lemma „dwars op de draad schaven”) of met De Bont s.v. wāärzā(n)?): **[waorstā]:** *waorstā*, L 200a; de vakman zegt: het - *wōrst*, L 200a; het volgende woordtype betekent misschien op de dwarse doorsnede schaven: **kops schaven:** L 280.

DWARS OP DE DRAAD SCHAVEN

(N 53, 115)

[Dwars op de richting van de houtvezels (in de breedte) schaven. Zie Van Keirsbilck s.v. „dweerschen” (N.-Ndl. „vlakken”) en „dwars” en de toelichtingen bij de lemmata „met de draad mee schaven” en „tegen de draad schaven”.]

dweersschaven: *dwééschāávā*, K 330; nr. 444: dwarsschaven, het hout in dwarse richting schaven, cfr. dwarsen; „ge moet dat tafelscheel eerst goed dwarsschaven om het heel schoon te krijgen”, Vanherp; **dweersen:** *dwéézn*, O 69a; *dwéézā*, K 330; nr. 442: dwarsen, het hout in dwarse richting schaven, cfr. Van Keirsbilck „dweerschen”: een plank in de breedte (tegen de richting der houtvezels) schaven; „een paneel wordt gedwarst om het goed vlak te krijgen”; ook: dwarsschaven; Fr. traverser, Vanherp; *dwèèrzen*, bij timmerl.; eene plank schaven in de breedte (tegen de richting der houtvezels), Fr. traverser, ook *afdwèèrzen*, Corn. Vervl.; **af-dweersen:** *afdwèèrzen*, bij timmerl.; zie *dwèèrzen*, Corn. Vervl.

AANSCHAVEN/GELIJKSCHAVEN

(N 53, 103)

[Vraag N 53, 103 informeerde naar termen voor: „twee stukken hout aan elkaar voegen en gelijk maken met de schaaf (aanschaven?)”. Zie de omschrijvingen van Vanherp en Corn. Vervl. s.v. „aanschaven”. Zie ook Van Keirsbilck s.v. „aanschaven”. Bij de termen „effenschaven” en „gelijkschaven” van Corn. Vervl.A. hoeft het niet om verschillende stukken hout te gaan.]

Bij de volgende termen gaat het om de bewerking van twee stukken hout: **aanschaven:** K 188a, 214, 215; *dānschāávā*, K 330; nr. 23: ABN aanschaven (VD), met een schaaf gelijk-schaven; „ik moet dat stuk, dat ik op dien deurstijl gelijk heb, nog aanschaven; traverses of stijlen van een deur worden aangeschaafd, als ze wat oversteken”; ook: gelijkschaven, bijschaven, Vanherp; *aanschaven*, bij timmerl.; twee stukken hout aan elkander voegen en met de schaaf

1.1.2.5.

aanhalen en dichtmaken (De Bo), Corn. Vervl.; **bijschaven**: L 200; *béskaovə*, L 279; naden [nèùj] - *bájskaovə*, L 207; *bààscháávə*, K 330; nr. 193: ABN bijschaven (VD), de oneffenheden in het hout door een weinig schaven wegnemen; „als een verstek openstaat, moet ge het wat bijschaven”; ook: aanschaven, gelijkschaven, Vanherp; **gelijkschaven**: *gələékschaovə*, P 149; *gə-lààkschaovə*, K 276; *gəlààkscháávə*, K 330; nr. 523: gelijkschaven (VD); „ik moet de emboituren van dat ingebonden scheel nog gelijkschaven”; ook: aanschaven, bijschaven, Vanherp; het is mogelijk dat met de volgende termen niet precies hetzelfde bedoeld wordt: **rechtschaven**: *rechtschaovən*, K 204; **bijwerken**: *béjwérkə*, L 200a; *bèjwèèrəkə*, L 243; **strijken**: L 200, 259, 280; **voegen**: K 281, P 86; bij de volgende termen hoeft het niet om verschillende stukken hout te gaan: **effenschaven**: *effenschaven*, door schaven gelijkmaken; ook *gèèfschaven*, Corn. Vervl.A.; **gaafschaven**: *gèèfschaven*, zie effenschaven, Corn. Vervl.A.

ARM SCHAVEN

(N 53, 104)

[Vraag N 53, 104 informeerde naar termen voor: „de deur langs de diktezijde (red.: schuin) afschaven om ze beter in de sponning te laten sluiten (arm schaven?)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „arm strijken of schaven”, Vanherp s.v. „arm schaven”, Corn. Vervl. s.v. „arms (schaven)” en VD s.v. „arm” (8. ... „arm schaven, met een stompe hoek”).]

arm schaven: K 281, L 200; *arm schaovə*, L 280; *erm schaovə*, K 146, 147; *èrrəm schaovə*, L 243; *èèrəm skaovə*, L 207, 279; *èèrəm skaavə*, L 200a; *èrrəm scháávə*, K 330; nr. 112: ABN arm schaven (VD), cfr. Van Keirsbilck; „arm schaven” wordt gezegd van een deur, wanneer men ze langs de diktezijde schuins schaaft, om ze bij het toeslaan gemakkelijk in de sponning te sluiten; „deuren, die tussen twee stijlen draaien, moet men naar de achterkant toe arm schaven omdat ze aan de voorkant goed dicht zouden staan”, Vanherp; **arms schaven**: L 200, 259; *arms schaven*, bij schrijnw.; een deur -, ze langs de diktezijde schuins schaven, om ze bij het toeslaan in de sponning te sluiten, Corn. Vervl.A.; **arms maken**: *erns maokə*, K 146; **schuin schaven**: *schèùn scháávə*, P 41a; **schuins schaven**: *skojns skowvən*, O 69a; zie i.v.m. de volgende twee termen het WNT s.v. „noesch” (met allerlei bijvormen), „overnoesch” en „overnoen(e)” (2): **nuus schaven**: *nus schavə*, I 221; **nuus schaven**: *nuus schaovən*, K 281; **uit de haak schaven**: P 86; **bijschaven**: K 214, 215; *bejschowvə*, K 317; **pas schaven**: *pàs scháávə*, L 243; *pas skaavə*, L 237; **inpassen**: K 147.

AFSCHUINEN (DOOR SCHAVEN OF SNIJDEN)

(N 53, 125a)

[Vraag N 53, 125a informeerde naar termen voor: „de kant van het hout schuin afsnijden of afschaven”. Zie Corn. Vervl. s.v. „afnus(ch)en, afnuzen” en Vanherp s.v. „afnuzen”, „chanfreinen”, etc. Vgl. ook de lemmata „afschuining (door schaven of snijden)”, „schuin”, „aanschuinen” (algemeen) en „schuin afzagen”. Voor het snijden zou men een „snijmes” of een „spook-schaaf” (zie dat lemma met de benaming „chanfreinmes”) kunnen gebruiken. De respondent van K 204 merkte op dat „kant breken” meer in de lengte gebeurt.]

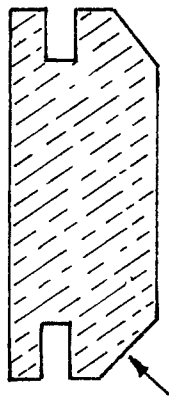
afschuinen: *afschèùnə*, L 257; *afskèùnə*, L 279; *afskojnə*, L 237; **aanschuinen**: *onškójnə*, L 200a; **afsnooten**: *afсноetə*, K 146; **afronden**: K 214, 215; vgl. i.v.m. de volgende twee termen het WNT s.v. „noesch” (met allerlei bijvormen): **afnussen/afnuzen**: type afnussen: L 200; *afnussə*, I 221; *afnüssə*, K 330; *afnüssə*, K 330; nr. 64: afnussen, ABN afschuinen, afbiljoenen (VD), cfr. Antw. Id. „afnussen, afnuzen”: afschuinen, de kant schuins afschaven of afsnijden; bij De Bo: „afnoeschen”; „in primitief werk worden de kanten van de deurstijlen en deurtraverses afgenust; als de spie van een schaaft alleen van onder sluit, moet ge ze wat meer afnussen”; ook: een chanfrein trekken aan, chanfreinen, champieren, champieteren, champieringen maken aan, schuine kanten maken aan, Vanherp; *afnus(ch)en*, *afnuzen*, bij timmerl.; afschuinen, den kant schuins afschaven of afsnijden; bij De Bo afnoeschen; zie nuus(ch), Corn. Vervl.; **nuse kant aanzetten**: *nüssə kant owzetn*, O 69a; **aanbiljoenen**: een kantje - *ānbiljównə*, L 207; **schrooien**: *schroojə*, K 174; **chanfreinen/soevereinen**: type chanfreinen: K 204, L 279; *sjanfréènə*, P 86; *sjoefrèènə*, I 221; *sjoofraajn'n*, O 69a; *səfrenə*, K 317; *sjánfréèñə*, K 330; nr. 310: chanfreinen, ABN afschuinen (VD), afbiljoenen (VD); „tafelpoten en stijlen van primitieve meubelen worden meestal gechanfreind”; zie voor andere termen s.v. „afnussen”; Fr. chanfreiner, chanfreindre; zie de afb. bij nr. 309 („chanfrein”), Vanherp; **chanfreinere**: *sjāāfrānādjə*, P 149; **een chanfrein geven**: *nə sjānfréé gééjəvə*, P 41a; **chanfreinkant maken**: *sjəfrājnənt maokən*, K 241, 241a; **een chanfreinkant aanmaken**: K 281; het volgende woordtype is wat meer specifiek: **uitsjampieren**: *uitsjampieren*, bij timmerl.; de kanten van een rechthoekig stuk hout afsteken, doch de uiteinden laten, Corn. Vervl.; **sjamp(i)eren** (?): *sjámpeejə*, K 330; nr. 307: champieren, ABN afschuinen (VD), afbiljoenen (VD); „ge moet nog wat wachten voordat ik uw deuren kan trekken, want 'k ben op de lossen top juist die tafel-

poten aan 't champieren, dan kunnen die naar de sculpteur"; zie voor andere termen s.v. „afnussen"; volksetymologie naar chanfreinen?, Vanherp; **sjamp(i)eteren** (?): *sjámpeejtə̀ə*, K 330; nr. 308: champieteren, ABN afschuinen (VD), afbiljoenen (VD); „gebogen stukken worden op de lossen top gechampieterd"; zie voor andere termen s.v. „afnussen"; waarschijnlijk volksetymologie naar chanfreinen, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende drie termen het lemma „scherpe kanten afschuren": **(de) kant breken**: K 204; *də kãánt bréékə*, K 276; **kantje breken**: *kəntjə bréékə*, L 243; **kantjes breken**: zonder fonetische documentatie van het 2e woord: *kaantjəs [breken]*, K 174; **schuine kant steken**: K 317; de volgende, meer algemene woordtypen, zeggen iets over de manier van afschuinen (schaven, frezen, snijden): **schaven**: *schaovə*, K 210; **afschaven**: K 147; **affrezen**: *afréézə*, L 279; **snijden**: *snèjə*, K 210.

AFSCHUINING (DOOR SCHAVEN OF SNIJDEN)

(N 53, 125b)

[De schuine die ontstaat door (de kant van) het hout te schaven of te snijden. Zie het lemma „afschuinen (door schaven of snijden)". Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „vellingkant": „Het schuingestoken profiel van een zijkant. Vaak als versiering van kozijnen en het raamwerk van meubelpanelen. Ook aan de lange zijden van schroten voorkomend; twee vellingkanten tegen elkaar geplaatst vormen tezamen een V-profiel".]

Afb. 93: Afschuining door schaven of snijden

schuinste: *schunstə*, K 330; nr. 1187: schuinste, ABN schuinte, helling (VD); „bij een geerschaaf, een voorloper en een reischaf is de schuinste van 't gat voor het schafijzer tegen te leggen 45 graden"; ook: nuste, Vanherp; **schuine kant**: K 204, 214, 215, 317; *sköjnə kant*, L

200a; *schèùnə kant*, L 257; *skèùnə kant*, L 279; *schéúñə kãánt*, K 210; zie i.v.m. de volgende twee benamingen het WNT s.v. „noesch" (met allerlei bijvormen): **nuste/nuuste**: *nustə*, I 221; *nüüstə*, K 330; nr. 913: nuste, ABN schuinte, helling (VD); „de nuste van 'ne zwaluwstaart mag niet te groot zijn want dan breken de hoeken te gemakkelijk af"; ook: schuinste, Vanherp; **nuse kant**: *nüüssə kant*, O 69a; *nüüzə kãánt*, K 276; **chanfrein (fr.)/soverein**: *sjänfréé*, P 41a; *sjänfréé*, P 86; *sjããfráá*, P 149; *sjoefrèé*, I 221; *sajfrijn*, K 317; de volgende variant is merkwaardig: *schofreln*, K 317; *sjänfréé*, K 330; nr. 309: chanfrein (dim. chanfreinke), ABN afschuining (VD, 3); „bij primitieve meubelen worden er aan de kanten van de stijlen en de traverses chanfreins getrokken"; ook: schuine kant; (met afb.), Vanherp; **chanfreinkant**: K 281, 292; *sjäfrajn-kant*, K 241, 241a; **vellingkant**: L 200; *vèling-kànt*, L 207; *velingkaant*, K 146; **velgkant**: L 200; **velg**: K 174.

SCHUIN

(N 53, 125b toegift)

[Zie de omschrijving van Vanherp. Vgl. de lemmata „afschuinen (door schaven of snijden)" en „afschuining (door schaven of snijden)".]

Zie i.v.m. het volgende woordtype het WNT s.v. „noesch" (met allerlei bijvormen): **nuus**: *nüüs*, O 69a; *nüüs*, K 330; nr. 912: nus, ABN schuin, schuins (VD), noes (Zuidn.); „deuren die dat er niet bovenop slagen, worden langs den binnenkant een beetje nus geschaafd omdat ze goed zouden dichtstaan, Vanherp.

OP HET NIET SCHAVEN

(N 53, 105)

[Vraag N 53, 105 informeerde naar termen voor: „het stuk hout door schaven op een punt laten uitlopen (op het niet uitschaven, aftoppen?)". Zie de omschrijvingen van Vanherp s.v. „op het niet (uit)schaven" en Corn. Vervl.A. s.v. „aftoppen". Zie vergelijkbare termen in de lemmata „schuin afzagen", „aanschuinen (door schaven of snijden)" en „aanschuinen".]

op het niet schaven: *ðèpt neet scháávə*, K 330; nr. 934: zodanig schaven dat er langs de ene zijde van het blokje hout slechts een dun strookje hout overblijft: b.v. spieën op het niet uitschaven; „spieën worden op het niet geschaafd of tot op een punt afgeschaafd voor ze overal goed kunnen tussen te kloppen"; ook: tot op het einde afschaven, de spie aanpunten, Vanherp; **op niet schaven**: P 86; *ðèp néét schaovə*, P 149; **op het niet uitschaven**: *ðèpt neet aotscháávə*, K 330; nr. 934: zie op het niet schaven, Vanherp; **te nieten uitschaven**: K 281; **op niks laten uitlopen**: type op niks (laten) uitlopen: K 317; *óp*

1.1.2.5.

niks laotā *δwtlōēpā*, L 200a; **laten uitlopen**: de schaaaf - *laotān* *δtlōēwāpān*, K 241, 241a; **laten doodlopen**: *laotā* *dōēwātlōēwāpā*, K 210; **aanpunten**: K 214, 215; **aftoppen**: K 147; *aftoppā*, K 188a; *āftōppā*, K 276; *aftoppen*, bij timmerl.; 'nen steek hout aftoppen, met de schaaaf het einde van het stuk veel afschaven, zoodanig dat het op het uiteinde dunner is dan in 't midden, Corn. Vervl.A.; vgl. i.v.m. de volgende twee termen het WNT s.v. „snuiten” (I: daarnaast **SNUTTEN**; en II), Van Keirsbilck s.v. „snuiten” en „afsnuiten” en VD s.v. „snuiten” (II) en „afsnuiten” (II): **snuiten**: L 259, 280; **snutten**: K 204; de volgende termen duiden aan dat door de bewerking een wigvormig stuk hout ontstaat (zie VD s.v. „stek” 7 en „scheg” 1; volgens de respondent van L 207 is een „scheg” een taps toelopend stuk hout bij een dakconstructie): **stekken maken**: *stekkā* *maokā*, I 221; **een scheg maken**: *ān skēch* *maakā*, L 207.

RONDSCHAVEN

(N 53, 106)

[Vraag N 53, 106 informeerde naar termen voor: „het hout door schaven rond maken”. Zie Corn. s.v. „rondschaven”. Vgl. lemmata als „holschaaaf en bolschaaaf”, „toogschaaaf met bolle of holle zool”, „profielschaaaf (soorten)” etc. Rondschaven kan ook machinaal gebeuren.]

rondschaven: *rontschaovān*, K 204; *rōntschao-va*, P 149; *rontskaovā*, L 200a; *rōdōntschao-va*, K 276; *rontskowvān*, O 69a; *rondschaven*, al schavende rondmaken (Teirl.), Corn.; **rondmaken**: K 281; *rontmaokā*, L 243; *rōntmaokān*, K 241, 241a; **ronden**: K 214, 215, L 259, 280; **afron-den**: L 200; *afróndā*, L 279; *afronnā*, K 317; **opron-den**: *opron-dā*, K 188a; **bol zetten**: *ból zētā*, K 210.

-2.1.7.4.2. Problemen bij het schaven

„MAAIEN” MET DE SCHAAF

(N 53, 118)

[Een zwaaiende beweging met de schaaaf maken (N 53, 118: „maaien”), „een foutieve werkwijze, waardoor het hout ongelijk geschaaafd wordt” (Jonckheere p. 73). Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „maaien”.]

maaien: K 281, 317, L 200, 237; *maojān*, K 204; *maowjā*, P 149; *maon*, O 69a; *mao* (of: *maoā?*), I 221; *mèèjā*, L 207; *mééjā*, L 257; *mao-jā*, K 330; nr. 835: met een schaaaf een zwaaiende beweging maken; maaien is de fout van elke leerjongen; „leerjongens die eerst op stiel zijn en die een stuk hout moeten vlakschaven, maaien met hun schaaaf in plaats van ze recht door te duwen”, Vanherp; **zwaaien**: K 214, 215; *zwōwān*,

K 241, 241a; *zwèèjā*, L 200a; **zwieren**: K 188a; **slingeren**: L 259, 280; vgl. i.v.m. de volgende term VD s.v. „dabben” (1, 2, 3): **dabben**: *dābbā*, P 41a.

STOTEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 112; v.d. Watering)

[Het hinderlijk lopen (niet vlot vooruitgaan) van de schaaaf doordat de „schaaafbeitel” te ver buiten de „schaaafzool” uitsteekt.]

Vgl. i.v.m. sommige woordtypen het lemma „dansen van de schaaaf”: **stoten**: *staotā*, I 79; *stowtā*, L 244; **ze** (de schaaaf) - te hard *stoeat*, K 204; **butsen**: *butsā*, L 257; **botteren**: L 259, 280; *bōttārā*, K 276; **botten**: *bottā*, I 221; **springen**: L 259, 280; **hobbelen**: *hobbālā*, L 257; **drillen**: de schaaaf - *drilt*, K 210; **haken**: de schaaaf - *hokt*, K 317.

STROPPIEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 113a; N 53, 113b; N 53, 113c; v.d. Watering)

[Het hinderlijk lopen (niet vlot vooruitgaan) van de schaaaf door de opeenhoping van houtkrullen (zie het lemma „schaafafval”) in het „spouwgat” (N 53, 113a), tussen de „dekbeitel” en het „schaafblok” (N 53, 113b; vgl. ook de lemmata „bek/kaak” en „bekopening”) en tussen de beide beitels, nl. tussen de „schaaafbeitel” en de „keerbeitel” (N 53, 113c). Zie Vanherp s.v. „strop-pen” en Quickenborne p. 115-116. Diverse respondenten geven als oorzaak op dat de „keerbeitel” niet goed of niet vlak staat.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 113a (I 221; K 146, 147, 174, 204, 281, 317; L 200, 200a, 207, 237, 257, 279; P 149), N 53, 113b en v.d. Watering (I 79, 221; K 146, 174, 204, 281, 317; L 200; P 149), N 53, 113c (I 221; K 146, 174, 204, 281; L 243, 257; P 149): **strop-pen**: I 79, 221, K 146, 147, 174, 204, 281, 317, L 200, 237, 243, P 149; *strōppā*, L 207, 257, 279; - tegen de spie (= keerbeitel) *strop-pā*, K 317; 't - *strōpt*, P 149; hij - *strōpt*, L 200a; *strōp-pā*, K 330; nr. 1316: ABN stoppen van een schaaaf (cfr. geschreven taal), strop-pen (Zuidn.): blijven steken, opeenschuiven, zich samenvakken (VD); „als uw schaaaf stroopt blijft de schafeling in 't gat steken en kunt ge er niet meer mee werken”; ook: stropiëren, Vanherp; het volgende type is afkomstig van v.d. Watering: **stroepen**: *stroepā*, L 244; het volgende is afkomstig uit N 53, 113a: **opstrop-pen**: O 69a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 113a (K 174, 241, 241a; P 41a) en N 53, 113b en c (K 241, 241a; O 69a; P 41a): **verstrop-pen**: K 174, O 69a; *varstrōppā*, P 41a; de schaaaf (?) - *varstrōpt*, K 241, 241a; **stropiëren**: *strōpījējējā*, K 330; nr. 1317: cfr. strop-pen, Vanherp; het volgende type is afkom-

stig uit N 53, 113a, b en c: **opkroppen**: K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 113a: **verstoppen**: P 86; het volgende type is afkomstig uit N 53, 113a (K 210) en N 53, 113b en c (K 210, 214, 215): **blokkeren**: K 210, 214, 215; het volgende type is afkomstig uit N 53, 113a en b: **strossen**: *strössə*, K 276.

DANSEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 117)

[Vraag N 53, 117 informeerde naar het trillen van de schaaf „door het boven of onder niet goed dragen” van de „schaafbeitel” (zie de omschrijving van Vanherp s.v. „dansen”). Zie Quickenborne p. 115 („het dansen van de schaaf”). Door het dansen van de schaaf kunnen golven in het hout ontstaan. Zie het lemma „golf (schaaffout)”.]

Vgl. i.v.m. enkele woordtypen het lemma „stoten van de schaaf”: **dansen**: I 221, K 214, 215, L 200, P 86; *dānsə*, P 149; *daansə*, K 188a; *dānsə*, K 330; nr. 370: gezegd van een schaaf: het trillen van een schaaf; „als uw schaaf danst is ’t een teken dat uw schaaftijzer vanonder of vanboven niet goed draagt”, Vanherp; **springen**: L 200; **trillen**: L 200a; L 279; **drillen**: *drillə*, K 210; de schaaf - *drilt*, K 241, 241a; **bibberen**: de schaaf - *bibbert*, K 317; **dodderen**: K 281; **schudden**: K 204; **botsen**: *botsə*, L 257; **kappen**: K 204.

GOLF (SCHAAFFOUT)

(N 53, 123)

[Vraag N 53, 123 informeerde naar „een schaaftout bestaande in een golf of laagte in het hout”. Sommige van de opgegeven termen benadrukken de hoge, andere de lage plek in het hout. Vanherp geeft s.v. „baar” als oorzaak het „dansen van de schaaf” (zie dat lemma); een andere respondent (L 200a) noemt als oorzaak het slecht stellen van de beitels („schaafbeitel” en „keerbeitel”). Zie het lemma „afstellen van de schaaf”. De respondent van K 174 noemt als oorzaak een slecht geslepen schaaftbeitel. Vgl. Corn. Vervl. s.v. „jam”.]

baar: *baor*, K 210; zie i.v.m. de term „krabmessen” in de volgende omschrijving het lemma „schraapstaal”: *bäär*, K 330; nr. 121: (dim. bareke) ABN golf (VD); „als uw schaaf danst, maakt ge baren in het hout; met van die dunne krabmessen, die gemakkelijk doorplooiën, maakt ge rap baren in uw hout bij het opkuisen van een meubel”; ook: kapsel, Vanherp; **gat**: L 257; **kuil**: *kèül*, L 257; **put**: een - schaven: K 281; **zink**: L 237; **del**: *dèl*, L 243; **groef**: *grówf*, L 200a; **kap**: *káp*, K 276; *káp*, P 41a; **bobbel**: *bobbəl*, L 243; **bult**: een - laten staan: K 317; **golfplaat**: - schaven: L 259, 280; **heiligdag**:

mv.: de vakman zegt: daar zijn - in *aajlächtoewə*, O 69a.

-2.1.7.4.3. Afstellen van de schaaf

AFSTELLEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 111a; v.d. Watering)

[„Het in de juiste verhouding ten opzichte van elkaar instellen van de onderdelen van de schaaf” (N 53, 111a) waarbij beurtelings op het uiteinde van de „schaafbeitel” en de „slagdop” wordt geslagen (v.d. Watering p. 35). Vgl. Van Keirsbilck s.v. „zetten”. Quickenborne zegt op p. 110: „De voornaamste bezigheid bij het stellen is het juist aanbrengen van schaaft- en keerbeitel in de mond van het schaaftblok”. Zie de lemmata „bek/kaak”, „bekopening” en „keerbeitel”.]

afstellen: K 188a, 214, 215, L 200, 237; *āfstellə*, L 243; fijn - L 257; **stellen**: I 79, L 259, 280; *stéllə*, L 200a, 244, 279; de schaaf - *stéllə*, P 41a; konterijzer - *stéllə*, I 221; - van de beitels: K 174; **op punt stellen**: P 86; de schaaf - *ōēp punt stéllə*, P 149; **afregelen**: K 317; **juste zetten**: K 281; *zjust zétta*, K 210; **goed zetten**: *gōē zettə*, O 69a; **ten goede zetten**: de schaaf - *tə gój zétta*, K 276.

GROVER AFSTELLEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 111b)

[De „schaafbeitel” grover zetten (N 53, 111b) zodat er meer hout met de schaaf kan worden afgeschaafd. Quickenborne zegt op p. 111: „Als het schaaftwerk grof mag zijn, moet men de schaaftbeitel iets boven de zool (red.: zie het lemma „schaafzool”) laten uitsteken en de keerbeitel achteruit trekken. In het vakjargon noemt men dat: MEER IJZER GEVEN”. Niet alle schaven hebben een „keerbeitel”. Zie Van Keirsbilck s.v. „ijzer geven”, Vanherp s.v. „grover zetten” en het lemma „afstellen van de schaaf”.]

grover (grovver, groffer) zetten: type grover zetten: K 214, 215, L 259, 280, P 86; type groffer zetten: K 146, 147, 174; *gróvvər zetta*, L 257; *gróvvər zétta*, L 207; *gróffər zétta*, K 276; *gróffər zettə*, O 69a; een beetje -: type groffer zetten: K 146; iet - *gróvvər zétta*, L 200a; het mes (= schaaftbeitel) - *graowvər zétta*, P 149; *graowvər zétta*, K 330; nr. 561: grover zetten, het ruwer stellen van de schaaftbeitel opdat men meer hout zou kunnen afschaven; „een schaaf wordt wat grover gezet door er van voor op de kop met ’nen hamer ’ne slag op te geven”; ook: de schaaf meer ijzer geven, dieper stellen van de schaaftbeitel, ruwer stellen van de schaaf, Vanherp; **grof zetten**: K 317; **rauw(er) (rouwer) zetten**:

1.1.2.5.

raawar zettan, K 281; **harder zetten**: K 188a; **dieper zetten**: K 204; *dīepar zéttā*, K 210; **diep zetten**: *dīēp séttan*, K 241, 241a; **hoog zetten**: *höēwāch séttan*, K 241, 241a; **verzetten**: K 147; **meer ijzer geven**: K 317; **doorslagen**: het object is wellicht het „schaafijzer” (= schaaftbeitel): *deuslaagā*, I 221; de volgende benaming kan men wellicht verklaren door te bedenken dat het afstellen wordt gedaan door een klap met een hamer te geven (vgl. lemma „slagdop”): **opslaan**: *opsloa*, L 243.

FIJNER AFSTELLEN VAN DE SCHAAF

(N 53, 111c)

[De „schaafbeitel” fijner zetten (N 53, 111c: „minder ijzer geven, zoeter zetten”) zodat er minder hout met de schaaft kan worden afgeschaafd. Quickenborne zegt op p. 112: „Als het schaaftwerk fijn moet zijn, mag men de schaaftbeitel slechts heel weinig boven de zool (red.: zie het lemma „schaafzool”) laten uitsteken en moet men de keerbeitel heel dicht bij de snede brengen”. Niet alle schaven hebben een „keerbeitel”. Zie Van Keirsbilck s.v. „zoet zetten” (vgl. s.v. „zoet stellen”), Vanherp s.v. „zoeter zetten” en het lemma „afstellen van de schaaft”.] **fijner zetten**: K 214, 215, 281, L 259, 280; *fenār zettā*, L 257; *fēndār zéttā*, K 210; *fēéndār zéttā*, K 276; *fēénār zettā*, L 279; **fijn zetten**: *feeng zéttā*, L 207; **zoeter zetten**: L 237, P 86; *zūūtār zéttā*, I 221; *zūūtār zettā*, O 69a; *zūūjtār zéttā*, P 41a; *zēūtār zéttā*, P 149; *zēūwtār zéttā*, K 330; nr. 1564: zoeter zetten, ABN de schaaftbeitel zoeter stellen; „voor uw geerschaaf zoeter te zetten, moet ge maar een slagske van achter op den hiel geven”; ook: de schaaft minder ijzer geven, de schaaft zachter of zoeter stellen, Vanherp; **zoet zetten**: K 174; **lochter zetten**: *lóchtār zéttā*, K 241, 241a; *loechtār zettā*, K 204; **kleiner zetten**: K 188a; **minder zetten**: K 317; **enger zetten**: *éngār zéttā*, L 200a; **terugzetten**: *truchsettā*, K 174; **verzetten**: K 147; **minder ijzer (geven)**: bij de volgende opgave werd geen ww. vermeld: L 200; met de volgende uitdrukking wordt aangegeven hoe het fijner afstellen gebeurt (zie het lemma „slagdop (van een schaaft)”: **op de slagpin slaan**: *ob dā slāchpeen sloa*, L 243.

FLUITEN (GEZEGD VAN EEN SCHAAF)

[Zie Vanherp.]

fluiten: *flaotā*, K 330; nr. 483: fluiten, gezegd van een schaaft die heel scherp is; „hoort eens, mijn schaaftke fluit nogal hé, jong!; als ge zoet hout schaaft en uw schaaft is goed scherp, gebeurt het dat uw schaaft fluit”, Vanherp.

-2.1.7.4.4. Afval bij het schaven

SCHAAFVAL

(N 53, 124; N 55, 187; N 55, 189; znd 42, 17) [De vragen informeerden naar het „houtafval bij het schaven” (N 53, 124; N 55, 189), „de houtkrullen die van de schaaftbank vallen” (znd 42, 17) en „afval van het hout in het algemeen” (N 55, 187; zie ook het lemma „houtafval”). Zie Van Keirsbilck s.v. „schaafkrullen” (en veel andere benamingen) en Quickenborne p. 118 („schavelingen”).]

schaafsel: K 237, 286; *schāāfsal*, P 145; *schaaf-sal*, P 61, 128; **schaveling/schaafling/schafeling**: type schaveling: K 210, 310, 320, O 158, P 124a, 139, 198; *schaavālink*, P 108a; *schaovāling*, K 353b; *schōwvāling*, I 220; *schowvāliēnk*, P 76; *skowvāliēnk*, O 69a; type schaafling: O 67, 274, P 81; *schōwvlink*, P 128; type schafeling: I 221, 268, 275, K 196, O 67, 69, 70, 72, 156, 162, 165, 175, 243, 251, 272, 277, 281, P 3, 10, 14, 41, 64, 79, 80, 89, 101, 109, 127, 133, 137, 137a, 155, 171, 198, 199; *schaafālink*, O 275; *schaafāliēnk*, K 329, 330, 344, O 74; *schawfāling*, I 274; *schaofāling*, P 25; *schafālink*, O 256, P 20, 67, 69, 69a, 70, 73, 79, 149, 157a; *schaofāliēng*, P 93; *schaofāliēnk*, I 265, P 35a, 37, 94, 129; *skaofāliēnk*, O 157, 238, 239, 286a; *schōófālink*, O 289; *skoafāliēnk*, O 242, 243, 244; *schoefāliēnk*, P 65; *schōēfāliēnk*, P 86, 88; *schōēfāliēnk*, zie s.v. schaven: schaveling, Fr. copeaux, Goemans; *schāāfāliēng*, K 330; nr. 1154: schafeling, ABN schaaftsel, schaveling is gew., Zuidn. (VD); „ne meubelmaker heeft altijd veel schafeling aan zijn bank liggen van de meubelen op te kuisen”, Vanherp; de volgende opgaven zijn meervoud: type schavelingen: K 291, 305, P 122, 145; *schaovālingā*, P 26; *schaovāliēngā*, K 174; *schōovāliēngā*, K 244, 250; type schafelingen: I 180, O 241, P 99; *schaofāliēngā*, P 16; **schavel**: mv.: type schavels: P 25; type schavelen: K 272; **schrafel**: mv.: *schraofāls*, K 244; **houtkrul**: mv.: *hawtkrūüllā*, K 212; **krul**: mv.: K 146, 147, 174, 214, 215, 309, L 200, 200a, 237, 243, 257, 259, 280; **houtkrul**: mv.: *haatkrollā*, K 307; **schaafkrul**: mv.: I 221a; **krul**: *król*, L 207; *kròl*, L 200a, P 149; *kròl*, K 330; nr. 768: ABN krul, schaaftkrul (VD), krul: Zuidn. (VD); „als ge lange smalle stukken schaaft, komt de schafeling in krollen uit uw schaaft”; ook: houtkrul, Vanherp; *król*, houtschaveling, de stoof aanmaken met krollen, Corn. Vervl.; mv.: I 268, K 189, 192, 195a, 196, 201, 204, 206, 212, 224, 226, 229, 231, 234, 235, 236, 240, 243, 244, 250, 252, 254, 265, 269, 272, 274, 276a, 276b, 277, 281, 283, 286, 287, 291, 292, 295, 296, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 307b, 308a, 309, 313, 317, 326a, 330, 339, 346, 349a, 353c, P 41, 152; *króllā*, K 210,

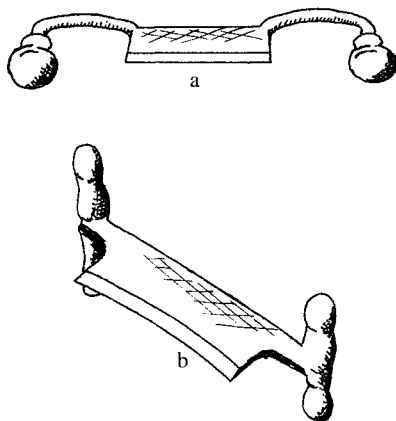
276, L 207, 243, 279, P 25, 41a; *kròlla*, P 80, 129; *kròllan*, K 241, 241a; *kròlla*, L 243; **krulletje**: mv.: *kròllakans*, I 274, K 205, 206, 209, 210, O 274; *kròllakas*, K 188a; **schaal**: mv.: *schawlæn*, O 157; de volgende benaming vindt men ook soms i.v.m. afval bij beitelen, boren of draaien: **kapping**: *kappalink*, O 178; het volgende woordtype is meer algemeen (zie VD s.v. „gemul”): **gemul**: K 291.

-2.1.8. Snijmes, spookschaaf

SNIJMES

(N 47, 12a; N 53, 76; DC 32, 6a; DC 32, 6b; v.d. Watering)

[„Het stalen lemmer met scherpe snede en voorzien van handvatten aan de uiteinden om schaafsgewijs door hout te snijden” (formulering van v.d. Watering en N 53, 76 met afb.). Men kent zo'n mes „waarmee men naar zich toe snijdt” (VD s.v. „snijmes”), waarbij dus de snede naar de werkman gekeerd is (N 47, 12a), maar ook een waarbij de snede aan de andere kant zit (Donkers s.v. „stootmes” en „kloofmes”; vraag N 47, 12b daarover leverde niets op). Vraag DC 32, 6b informeerde m.b.v. een tekening naar benamingen bij andere vaklieden dan de kuiper. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „haalmes”, Handboek Gereedschap p. 174, Scott en Aalders p. 89 en 91, Catalogus Leeuwenberg p. 266, Quickenborne p. 103-104, Weijs p. 54, 124, 151. Dit soort messen wordt gebruikt door diverse houtbewerkers, b.v. kuipers en wagenmakers. De stoeldraaier gebruikte volgens de respondent van L 237 het „snijmes” om hout voor „sporten” en „stapels” achtkantig te maken vóór het draaien.]

Afb. 94: Snijmessen (b. naar Weijs p. 151: „stoot- of steekmes”)

snijmes: I 269, K 128, 152a, 157, 173a, 174, 177c, 188a, 204, 281, L 261, 281, 281*; *snèjmes*, L 207; *snèjmés*, K 210; *snèjmès*, L 243; *snajmés*, K 241, 241a; *snájmes*, L 237; *snájmés*, K 276; *snéémés*, P 41a; *snéémás*, P 149; *snaames*, K 292, O 69a; *snaamés*, I 221; *snààmés*, P 86; *snààmés*, K 330; nr. 1232: ABN haalmes, snijmes (VD); „stoelmakers hebben een snijmes voor de stijlen van de stoelen nus te snijden”, Vanherp; *snijmes*, bij timmerl. enz.; stalen lemmer, scherp van snede, aan beide uiteinden voorzien van eenen houten appel, dien men in de handen houdt om het mes schaafswijze door het hout te steken of te trekken (red.: zie ook s.v. „handmes”), Corn. Vervl.; **haalmes**: K 128, L 259; *haolmes*, K 138, L 280; *haolmés*, L 207; *haolmés*, L 200a; **trekmes**: K 140, 146, 147, L 112, 160, 183, 200, 208a, 240, 261, 263a; *trék-més*, L 200a, 207, 237, 257, 279; *trékmès*, L 243; *trekmes*, L 178, 180, 207, Donkers p. 3 en 8; **snoeimes**: *snoejmes*, I 79; **schelmes**: L 283a; **snij-ijzer**: K 174, 317; **trekijzer**: K 317; *tréké-zær*, L 279; bij de volgende benamingen kan het gaan om een snijmes dat anders van vorm is waardoor het voor de vakman geschikt is om van zich af te stoten: **stootmes**: *staotmes*, L 207, Donkers p. 3; de volgende benaming is merkwaardig: **kloofmes**: *kleufmes*, L 178, 180, 207, Donkers p. 3.

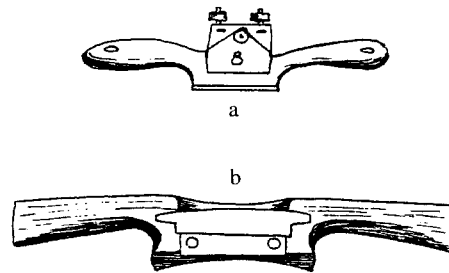
SPOOKSCHAAF

(N 47, 12c; N 53, 77; N 53, 84b; v.d. Watering; DC 32, 3a; DC 32, 3b)

[„Klein, langwerpig schaafje, vroeger van hout, nu van ijzer (red.: gietijzer en staal), met twee handvatten en een mesbeiteltje dat door middel van twee schroeven ver en bij kan worden gezet” (v.d. Watering p. 32, nr. 36 met afb.). Zie Van Keirsbilck s.v. „spaakschaaf”, Moerdijk p. 19-29, Quickenborne p. 104-105 („stokschaaf”), Handboek Gereedschap p. 158-160 („spookschaaf”), Scott en Aalders p. 49, 89 en 91 („spookschaaf”), Weijs p. 55 en 150 („spookschaafje”) en Catalogus Leeuwenberg p. 266 („spookschaven”). Dit gereedschap wordt door diverse houtbewerkers gebruikt, b.v. kuipers en wagenmakers. De vragen informeerden naar „het mes van tek. nr. 12c” (N 47, 12c), „het schaafje van figuur 77” (N 53, 77), „sjambaar (spaakschaaf met dubbelijzer)” (N 53, 84b; zie Vanherp s.v. „chambarde”), de benaming van het afgebeelde „instrument” (DC 32, 3b; DC 32, 3a: welke houtbewerker gebruikte dat?).]

spookschaaf: K 128, 129a, 140, 188a, 199a, 218a, L 147, 152, 183, 200, 205, 206, 240, 241, 243, 259, 261, 281, 281*; *spooowkschaaf*, I 79; *spookskaaf*, L 237; *spookschaaf*, K 146, 147, 188a, L 280; *spóókskaaf*, L 207; *spóókskaaf*, L

1.1.2.5.

Afb. 95: Spookschaven (b. naar Van Keirsbilck)

200a; **spookschaafje**: K 146, L 160, 200; *spookskaofkə*, L 279; *spóókschàäfkə*, L 243; ijzeren - I 102c; **spaakschaaf**: K 128, L 257; *spaakschaof*, L 244; **spakenschaaf**: *spakəschowf*, K 317; in verband met de volgende typering moet worden opgemerkt dat „speek-“ waarschijnlijk het meervoud van „spaaak“ is; **speekschaaf**: *spîekschaof*, K 276; **velling-schaaf**: I 79; **bandschaaf**: *bandschaaf*, bij timmerl.; langwerpig houten blokje met twee handvatten aan de einden en in 't midden een smal langwerpig schaafijzer, dat door middel van twee schroeven ver en bij kan uitgezet worden, Fr. bastringue, ook trekschaaf, Corn.; **snelschaafje**: *snêlskaofkə*, L 279; **duveltjesschaaf**: K 188a; **duvelschaafje**: *duuvəlschaafkə*, K 129a; **duveltje**: K 129a; **bastringue (fr.)**: *bastringue*, K 188a, 204, O 69a; *bàstringue*, K 210; *bastréeng*, K 174; *barstringue*, K 281; *bástringue*, K 330; nr. 156; ABN stokschaaf (VD), langwerpig houten blokje met 2 handvatten en met in het midden een smal schaafijzer, dat dient om hol- of bolvormige oppervlakten glad te schaven; „sommig(t)e meubelmakers werken liever met de rasp en met 't krabmes voor contourwerk als dat ze met 'nen bastreng moeten schaven“; ook: *bastrin*, *bastrain*, *spookschaaf*, *spakeschaaf*, *speekschaaf*; Fr. *bastringue*; (met afb.), Vanherp; **chambarde (fr.?)**: *zjambaar*, I 221; *sjámbáár*, K 330; nr. 1206; *sjambaar* (Fr. *chambarde*?); Van Keirsbilck noemt dit gereedschap de „spaakschaaf met dubbel ijzer“ (Fr. *bastringue à double fer*); „plat werk wordt meest opgekuist met 'ne sjambaar maar 't is toch zo goed niet als met een los krabmes“; ook *schraper*, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „afschuinen (door schaven of snijden)“: **chanfreinmes**: *sjəfrəjmés*, K 241, 241a; *sjāāfrāámás*, P 149; **krabmes**: P 86; *krāpmés*, P 41a; **snijmes**: *snaames*, K 292; **snij-ijzer**: K 174.

-2.1.9. I.v.m. vijlen en raspen

-2.1.9.1. Gereedschap (incl. onderdelen)

VIJL

(sgv)

[De sgv-enquête informeerde in het algemeen naar het woord „vijl“. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1941-1942, lemma „vijl“, Van Keirsbilck s.v. „vijl“, Handboek Gereedschap p. 238-245, Scott en Aalders p. 88-91 en Catalogus Leeuwenberg p. 257-261.]

vijl: K 148, 168, 171, 197a, 218, L 91, 94, 96, 100, 104, 109, 145, 150, 152, 153, 208, 229, 236, 240, 256; *vajl*, L 244; *véél*, K 170, 184, 185, 214, 215, 216, 219, 220, L 144, 148, 199, 255, 257, 259, 260; *veel*, L 279, 280; *viel*, L 154, 154a, 155, 158, 159, 162, 184, 186, 187, 190, 261; *viël*, L 156, 185; *viël*, L 189, 283, 285.

VIJLHANDVAT/RASPHANDVAT

[Een handvat dat men op de arend van een vijl of rasp plaatst bij het vijlen of raspen. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1943, lemma „vijlhandvat“ en p. 1942, lemma „arend“, Scott en Aalders p. 88 („hecht“, „heft“) en Catalogus Leeuwenberg p. 262 („vijlenhecht“).]

De volgende benaming is meer algemeen: **steel**: *stééjl*, K 330; nr. 1283; ABN steel (VD), b.v. de steel van een beitel, rasp, vijl, schroevendraaier en hamer, Vanherp.

VIJLKAP/RASPHOUW

(N 53, 146a)

[Het samenstel van groeven en tanden van een vijl of van insnijdingen en rasptanden van een rasp. Zie Van Keirsbilck s.v. „tand“, WBD dl. II, afl. 6, p. 1944, lemma „vijlkap“ en Scott en Aalders p. 88 („enkel-“ en „dubbelgekapte vijltanden“ en „rasptanden“). Vraag N 53, 146a informeerde naar „een van de evenwijdige groeven van een vijl of de tanden van rasp (houwen, kap?)“.]

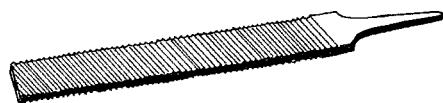
kap: de opgave van K 204 is mv.: K 204, 241, 241a, L 200, O 69a; *káp*, K 330; nr. 691; ABN hakkel (VD) van een vijl of rasp; „de afgesleten kappen van een vijl werden vroeger opnieuw gekapt maar nu kopen de meubelmakers direct een nieuw“; ook: *tand*, *kapping*, *opstaande punt*, Vanherp; **tand**: mv.: L 259, 280; *tāāndə*, K 276; *tānnə*, P 149; **groef**: mv.: L 259, 280; ev.: K 317; *grōēwf*, P 41a.

HOUTVIJL

(N 53, 144a; N 53, 144b; Lemmens)

[Het stalen werktuig met enkele of dubbele (el-

kaar kruisende) „vijlkappen” (insnijdingen), „waarmee de ruwe oppervlakte die ontstaan is na het gebruik van de houtrasp, bewerkt en opgezuiverd wordt. De houtvijl wordt gebuikt wanneer men met de schaaft de oppervlakte niet glad kan maken” (Quickenborne p. 154). Zie Van Keirsbilck s.v. „houtvijl”, WBD dl. II, afl. 6, p. 1798, lemma „houtvijl” (vgl. p. 1944: „vijlkap”), Scott en Aalders p. 89 („enkelgekapte blokvijl”, „halfronde vijl”), Weijs p. 52 („platte vijl”) en Catalogus Leeuwenberg p. 257-261. De vragen informeerden naar „de grove -” (N 53, 144a) en „de fijnere houtvijl” (N 53, 144b) (zie ook het lemma „houtrasp”).]

Afb. 96: Houtvijl (naar Handboek Gereedschap)

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 144a (K 174, 214, 215, 241, 241a) en N 53, 144b en Lemmens (K 141, 174, 276, 317; L 200, 200a): **houtvijl**: K 141, 214, 215, L 200; *hawtvéjl*, L 200a; *owtfejl*, K 174; *hàwtvààl*, K 276; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *haat[vijl]*, K 317; *hi-jàtvajl*, K 241, 241a; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 144b: **fijne vijl**: *faan vaal*, K 281; **zoete vijl**: *zòëttə vaool*, I 221; **zoetvijl**: L 237; *zoetfejl*, K 174; *zòëtféjl*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 144a: **grof houtvijl**: K 147; de volgende algemene benaming is afkomstig uit N 53, 144a (K 188a), N 53, 144b en Lemmens (K 188a en de rest) en monografisch materiaal: **vijl**: K 188a, 204, L 152; *vèèl*, K 210; *vaajl*, O 69a; *vaol*, P 86; *vòal*, vijl, dim. *vàlkə*, Goemans; *vàal*, K 330; nr. 1450: ABN vijl (dim. vijltje), houtvijl (VD); „ge moet een versleten vijl terug laten kappen!”, Vanherp.

HOUTRASP

(N 53, 144a; N 53, 144b; v.d. Watering; Lemmens)

[Het stalen werktuig met rasptanden „waarmee het werkstuk, door erover te wrijven, zoveel mogelijk in de gewenste vorm kan worden gebracht, maar waarmee de oppervlakte niet zuiver glad kan worden gemaakt” (Quickenborne p.

153). Voor het fijnere werk gebruikt men de „houtvijl” (zie bij dat lemma ook de formulering van de vragen). Zie Van Keirsbilck s.v. „houtrasp”, WBD dl. II, afl. 6, p. 1798, lemma „houtrasp”, Handboek Gereedschap p. 244 („platte”, „ronde” en „halfronde houtrasp”) en Scott en Aalders p. 88, 91 en 186.]

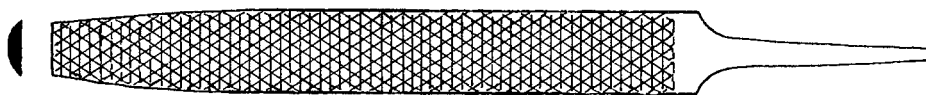
De volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 144a: **houtrasp/houtraps**: type houtraps: K 292; *hawtrasp*, L 200a; **grove rasp**: *graowvə rəsp*, P 149; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 144b: **fijne houtrasp**: *féénə hòwtrasp*, L 279; **fijne rasp/- raps**: *fijnə rəsp*, L 243; *féénə rəsp*, P 149; *faajn raps*, O 69a; **fijn-rasp**: *féénrasp*, L 257; **zoetrasp**: L 259, 280; de volgende algemene benaming is afkomstig uit N 53, 144a, v.d. Watering en Lemmens (I 79, 221, 269; K 141, 146, 147, 174, 204, 210, 276, 281, 317; L 152, 200, 207, 237, 243, 244, 257, 259, 279, 280; O 69a; P 41a, 86), N 53, 144b (K 146; L 200; P 41a) en monografisch materiaal: **rasp/raps**: type rasp: I 79, K 317, L 152, 200, 237, 257, 259, 279, 280, P 86; type raps: I 221, 269, K 141, 146, 147, 174, 204, 281, O 69a; *rəsp*, L 207, 243, P 41a; *rəps*, K 210; *raasp*, L 244; *ráasp*, K 276; *rəsp*, K 330; nr. 1072: ABN rasp, houtrasp (VD); „de meubelmaker gebruikt meest zijn rasp voor stoelpoten en tafelpoten op contour te zetten”, Vanherp; *rasp*, Goemans.

RATTESTAARTVIJL/RONDE HOUTRASP

(N 53, 145; Lemmens)

[Een kleine, ronde, spits toelopende vijl of rasp die gebruikt wordt voor het afwerken of bijwerken van gaten en sterk gekromde uithollingen (WNT, VD, Van Keirsbilck, Quickenborne p. 155 s.v. „rattestaart(vijl)”; Handboek Gereedschap p. 240 en 244: „ronde vijl” = „rattestaart” en „ronde rasp”). Zie verder WBD dl. II, afl. 6, p. 1951-1952, lemma „ronde vijl (rattestaart)”, Scott en Aalders p. 89 („ronde vijl” of „rattestaart”), Weijs p. 52 („rattestaart”) en Catalogus Leeuwenberg p. 258 en 261. Vraag N 53, 145 informeerde naar „het spiraalvormige raspje om geboorde gaten eventueel iets groter te maken”.]

Met de volgende benaming wordt een soort vijl bedoeld: **rattestaart**: L 200, 237, 259, 280, P 86; *rattəstart*, K 146; *rattəstart* (of: *-stèrt?*), K 141; *rattəstàrt*, L 200a, 279; *ràttəstàrt*, L 207; *rattəstàrt*, L 243; *rattəstaort*, K 147; *rattəstaert*, K 281; *rattəstèèrt*, K 174, 188a; *rattəstəjrt*, K

Afb. 97: Halfronde houtrasp (naar Handboek Gereedschap)

Afb. 98: Rattestaartvijl

204; *rättastét*, P 41a; *rattästjét*, K 241, 241a; *rat-tästjèèr*, I 221; *rättäsjéét*, K 330; nr. 1074: ABN rattestaart (VD), kleine ronde vijl, die bij het afwerken van gaten en sterk gekromde uithollingen gebruikt wordt; „met 'ne rattestaart kunt ge korte courpen of klein gaten uitvijlen en proper vijlen”, Vanherp; *rattestèèr*, bij timmerl., smeden; lange ronde vijl die puntig eindigt, Corn. Vervl.A.; met de volgende benamingen wordt een soort rasp bedoeld: **ronde rasp**: *rõðndà ráásp*, K 276; *rõnnà ràsp*, P 149; **gatrasp**: L 200.

-2.1.9.2. I.v.m. werken met het gereedschap

VIJLEN

(DC 38, 61)

[DC 38, 61 informeerde in het algemeen naar het werkwoord „vijlen” (inf. + o.t.t.) waarmee dus in het algemeen „met de vijl werken” (zie Van Keirsbilck) wordt bedoeld (zie het lemma „vijl”). Zie ook het lemma „houtvijl” in deze aflevering en de lemmata „vijl” en „vijlen” in afl. 6 (metaalbewerking, p. 1941). Bij het scherp maken van gereedschap gebruikt men ook metaalvijlen. Zie de lemmata „vijlen (van metaal, gereedschap etc.)”, „vijlen (van de zaagtanden)”, „zaagvijl” en „strijkvijl/strijkblok”. Vanherp spreekt over het „vijlen” van hout.]

vijlen: I 79, K 100, 101b, 128, L 99, 145, 152, 153, 177c, 180**, 182, 203, 208a, 241, 244, 263, 264; *véjlà*, L 183; *vaelà*, K 128, L 148, 149, 261, 262, 281, 281*; *vèèlà*, L 145, 145a, 147, 260; *vielà*, L 158a, 159, 185, 283a; *vièllà*, L 112, 262; *vīèlà*, L 285; *vajlà*, K 129a; *vaalà*, P 25; *vààlà*, K 330; nr. 1453: ABN vijlen (VD) van hout; „hoeken van uitgezaagde koptraverses van stoelen worden met een vijl gevijld omdat ge er met het krabmes niet aan kunt”, Vanherp.

VIJLEN (VAN METAAL, GEREEDSCHAP ETC.)

(N 53, 159)

[Vraag N 53, 159 informeerde naar termen voor „het gereedschap met een vijl bewerken”. Zie Vanherp s.v. „vijlen”, „afvijlen”, „wegvijlen” en „afhalen” en de lemmata „vijlen”, „vijl”, „vijlen (van de zaagtanden)”, „strijken (van de zaagtanden)”, „zaagvijl” en „strijkvijl/strijkblok”.]

De volgende woordtypen kunnen betekenisnuances vertonen: **vijlen**: K 146, 174, 188a, P 86;

véjlà, L 200a, 207; *vaajln*, O 69a; *vààlà*, K 276; *véèlà*, L 279, P 41a; het getuig - *véèlà*, P 149; *vààlà*, K 330; nr. 1452: ABN een zaag, schraapstaal, boor of schroevendraaier vijlen (VD); „als de zaag bot is, moet ze opnieuw gevijld worden; voordat ge uw krabmes terug opzet, moet ge het eerst met een ijzer vijl vijlen”; ook: scherp, aanzetten (van een zaag), aanvijlen (van een boor), Vanherp; **aanvijlen**: zonder fonetische documentatie van het eerste lid: met een vijl wat - *[aan]vaalà*, K 281; **afvijlen**: K 204; *áfààlà*, K 330; nr. 94: ABN afvijlen (VD, 2), de buitenste delen met een vijl wegschrapen; „als ge een baskuulslot placeert en de baget is ietskes te lang, moet ge die wat afvijlen met een ijzer vijltje, Vanherp; *áfààlà*, K 330; nr. 95: ABN afvijlen (VD, 1), wegvijlen; „de pinnekes van de fitsen moet ge helegans afvijlen, wilt ge hebben dat uw fitsen goed in de gaten zouden draaien”, Vanherp; **wegvijlen**: *wégvààlà*, K 330; nr. 1511: ABN wegvijlen (VD); „den braam van een baskuulslot moet weggevijld worden omdat het slot niet zou haperen”, Vanherp; **bevijlen**: K 214, 215; **bijvijlen**: K 174, 317, L 237, 243; **aanzetten**: mee 'n vijl - *aonzétta*, K 210; **scherp**: L 259, 280; *schèrpn*, K 241, 241a; het volgende woordtype heeft een zeer speciale betekenis: **afhalen**: *ávààlà*, K 330; nr. 53: afhalen, cfr. Van Keirsbilck („Wordt gezegd bij het slijpen van een werktuig op den slijpsteen. Is de slijpsteen van zachte hoedanigheid, zoodat hij gauw eene scherpe snede aan het werktuig geeft, dan zegt men: hij haalt goed af. In tegenovergestelden zin: hij haalt slecht af”); te Mechelen zegt men dit ook van een vijl, wetsteen enz.: „als een vijl bot is, haalt ze niet meer af”, Vanherp.

GROF RASPEN/VIJLEN

(N 53, 158a)

[Het hout bewerken met een grove „houtrasp” of met een grove „houtvijl”. Vgl. Quickenborne p. 155-156 („het werken met de rasp of vijl”). Vraag N 53, 158a informeerde naar termen voor „het met een grote houtvijl bewerken van het hout”. Vgl. ook het lemma „fijn vijlen/raspen (van hout)”.]

De volgende woordtypen kunnen, afgezien van het verschil tussen raspen en vijlen, betekenisnuances vertonen: **raspen/rapsen**: type raspen: K 241, 241a, 317, L 200a, 237, 257, 259, 279, 280, P 86; *ràspà*, L 207, 243, P 41a, 149; *ráás-pà*, K 276; type rapsen: K 204; *rapsà*, I 221, K 146, 147, 174, 281; *rapsn*, O 69a; *ràspà*, K 330;

nr. 1073: ABN raspen (VD); „aan tafelschelen waar de tussenschelen van gelijkkomen is nogal wat te raspen; mijn rasp is er weeral bijna van versleten”, Vanherp; **afraspen**: *áfráspə*, K 330; nr. 66: ABN afraspen (VD, 1), de oneffenheden met een rasp van het hout wegnemen; „van die pinnen zult ge nog wat moeten afraspen want ze zijn een beetje te dik”; ook: wegraspen, Vanherp; **wegraspen**: *wéchráspə*, K 330; nr. 1507: het hout met een rasp wegnemen; „in dat rond scheel is nog een grote slag; ge moet die met een rasp wegraspen”; ook: afraspen, Vanherp; **grof vijlen**: K 147, 188a, 214, 215; *gróf vèlèlə*, K 210; **vijlen**: *vaalən*, K 292; **afvijlen**: *afaalən*, K 292.

FIJN VIJLEN/RASPEN

(N 53, 158b)

[Het hout bewerken met een fijne „houtvijl” of met een fijne „houtrasp”. Vgl. Quickenborne p. 155-156 („het werken met de rasp of vijl”). Vraag N 53, 158b informeerde naar termen voor het „met een fijne houtvijl bewerken” van het hout. Vgl. ook het lemma „grof raspen/vijlen”.] De volgende woordtypen kunnen, afgezien van het verschil tussen vijlen en raspen, betekenisnuances vertonen: **fijn vijlen**: K 147, 188a, 214, 215; *fèèn vèlèlə*, K 210; *faan vaalə*, K 281; **zuiver vijlen**: *zèüvər vèlèlə*, K 210; **vijlen**: K 174, P 86; *vaajln*, O 69a; *vaalən*, K 292; *vààlələ*, K 276; het hout - *véélə*, P 149; zie i.v.m. de volgende term VD s.v. „zoetvijlen” en het lemma „houtvijl” (type „zoetvijl”): **zoetvijlen**: L 237; *zëët-féjlə*, L 207; **gladvijlen**: K 317; **afvijlen**: *afaalən*, K 292; **bijvijlen**: K 204; **zoeten**: L 259, 280; **fijn raspen**: *fejn ràspə*, L 243; *fèèn raspə*, L 257; **raspen/rapsen**: K 241, 241a; *ràspə*, P 41a; *rapsə*, K 147; *rapsn*, O 69a; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **fijn bijwerken**: *féjn béwérkə*, L 200a; **afwerken**: L 237; **polieren**: *poeliera*, K 317.

GELIJKVIJLEN/GELIJKRASPEN (VAN HOUT)

(N 53, 158c)

[Vraag N 53, 158c informeerde naar termen van „met een rasp of vijl mooi gelijkmaken (aanzagen, aanvijlen?”). Zie Vanherp s.v. „aanvijlen” (VD, 1), „bijvijlen” (VD, 1), „gelijkraspen” en „aanraspen” en vgl. de lemmata „vijl”, „houtvijl” en „houtrasp”.]

De volgende woordtypen kunnen, afgezien van het verschil tussen vijlen en raspen, betekenisnuances vertonen: **aanvijlen**: K 214, 215, P 86; *aonvejlə*, K 146, 147; *ánvejlə*, L 207; *ónvéélə*, L 257; *ónvààlələ*, K 276; *áánvààlələ*, K 330; een voeg aanvijlen: twee aaneengelijmde stukken hout gelijkvijlen, Wdb. Me.; *áánvààlə*, K 330; nr. 34: ABN aanvijlen (VD, 1), bijvijlen, door vijlen

netter afwerken; „als een kornis met de rasp rondgelegd is, wordt ze met een vijl aangevijld en nog wat aangestuut tot ze helegans proper is”; cfr. gelijkvijlen, Vanherp; **bijvijlen**: K 204; *bàà-vààlə*, K 330; nr. 197: ABN bijvijlen (VD, 1); „ik moet de koptraverses van mijn stoelen nog allemaal bijvijlen en dan nog opkuisen”; cfr. aanvijlen, gelijkvijlen, Vanherp; **effen vijlen**: K 317; **vijlen**: *vaajln*, O 69a; **gelijkraspen**: *gəlààkráspə*, K 330; nr. 521: iets met de rasp gelijkmaken; „de razementen van contourwerk moeten schoon gelijkgeraspt worden”; ook: aanraspen, Vanherp; **aanraspen**: P 86; *áánràspə*, K 330; nr. 21: met een rasp mooi gelijkmaken; „kornissen die niet op verstek komen, worden schoon aangeraspt”; cfr. gelijkraspen, Vanherp; **bijraspen**: *béraspə*, L 279; *bééràspə*, P 41a; **rapsen**: *rapsə*, K 188a; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **gaaf maken**: *gééəf mààw-kə*, P 149; **proper maken**: K 281; **pleinen**: *plèè-nə*, K 210; **bijvlakken**: L 259, 280; **afwerken**: L 237.

RONDVIJLEN/RONDRASPEN (VAN HOUT)

(N 53, 158d)

[Vraag N 53, 158d informeerde naar termen voor „met rasp of vijl geheel of gedeeltelijk rond maken (op contour zetten?”). Zie Vanherp s.v. „op contour zetten”. Vgl. de lemmata „vijl”, „houtvijl” en „houtrasp”.]

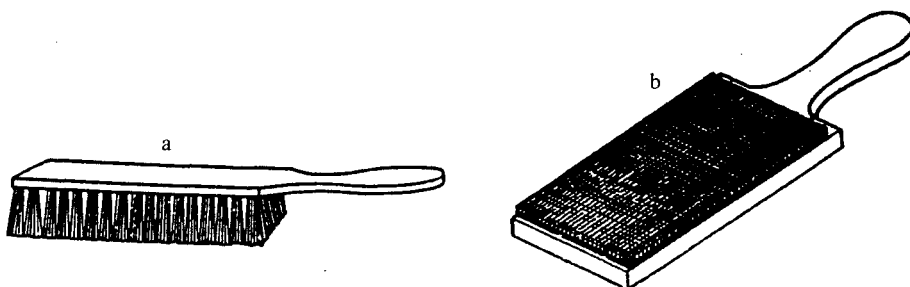
rondvijlen: K 204; *rontvaajln*, O 69a; *rëðntvààlələ*, K 276; **bijvijlen**: K 174; **afraspen**: K 317; **bijraspen**: *béjraspə*, L 200a; *bééràspə*, P 41a; **bijronden**: L 259, 280; **afronden**: *afron'n*, O 69a; **ronden**: K 214, 215; *rònna*, P 149; **rondmaken**: K 147; *rontmaokə*, L 257; **rondzetten**: *rëñtséttə*, K 210; **op contour zetten**: P 86; *ðëp kòntóówr zéttə*, K 330; nr. 931: ABN afronden (VD, 1), geheel of gedeeltelijk rond maken; „gebogen stukken, die niet geschaafd kunnen worden, worden met de rasp op contour gezet om de slagen van de zaag eruit te halen”; Fr. contourner, Vanherp; de volgende merkwaardige woordtypen zouden kunnen samenhangen met het Fr. ww. „contourner” (zie Vanherp s.v. „op contour zetten”) of zouden kunnen wijzen op een bewerking op de draaibank m.b.v. rasp of vijl: **bijtoeren**: L 280; **toeren**: L 259; het volgende merkwaardige woordtype zou kunnen wijzen op een bewerking op de draaibank m.b.v. rasp of vijl: **centeren**: *sentərə*, K 281.

VIJLBORSTEL

(N 53, 147)

[Een borstel van staaldraad om vijlen of raspen mee schoon te maken. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 2077-2078, lemma „staalborstel/vijlborstel”, Handboek Gereedschap p. 240, Scott en Aalders

1.1.2.5.

Afb. 99: Vijlborstels (a. staalborstel)

p. 89 en Catalogus Leeuwenberg p. 262 („vijlenborstels“). Vraag N 53, 147 informeerde naar „een borstel voor het reinigen van rasp of vijl“.] **vijlborstel**: L 200, P 86; **vijlborsteltje**: *vaajlbustalkæn*, O 69a; **vijle(n)borstel**: type vijleborstel: K 317; *véjlambaorsæl*, L 200a; **staalborstel**: L 237, 257, 259, 280; *staalborstæl*, K 174; *staalbaarstæl*, L 243; *staalbaorsæl*, L 207; **stalen borstel**: K 188a, 281, 292; *staolæm borstæl*, K 147; *staolæm bustæl*, K 210; *staolæ bustæl*, P 149; *staolæm böstæl*, I 221; *staolæn bössæl*, K 241, 241a; **ijzerborstel**: K 214, 215; **ijzeren borstel**: *éézərə béústæl*, P 41a; *ààzərə(m) bèüstæl*, K 276; **vijlenkuiser**: *vàalænkussær*, K 330; nr. 1454: ABN vijlborstel (VD); „als de rasp of de vijl aangeladen is, moet ge ze met de vijlenkuiser uitkuisen“, Vanherp.

EEN VIJL KAPPEN

(N 53, 146b)

[Een vijl van vijlkappen voorzien. Zie het lemma „vijlkap/rasphouw“ en vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1944, lemma „gekap“]. Vraag N 53, 146 informeerde naar termen voor „evenwijdige groeven op de vijl aanbrengen“.]

kappen: L 200; *de/een vijl* - K 204, O 69a; *vijlen* - K 241, 241a; *káppæ*, K 330; nr. 697: ABN vijlen kappen (VD), de houwen op de vijl aanbrengen; „vroeger lieten de meubelmakers hun lie vijlen opnieuw kappen als ze bot waren“, Vanherp; **de tanden juste (fr.) zetten**: *dæ tànnæ zjust zétta*, P 149.

-2.1.10. I.v.m. boren, boormachines, ruimers en tappen

-2.1.10.1. Boorijzers (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

BOORIJZER

(N 53, 161b; v.d. Watering)

[Een metalen staaf met snijdende en andere delen van verschillende vorm die in een boortoestel gestoken kan worden om daarmee al draaiend gaten in het te bewerken materiaal te maken (WBD dl. II, afl. 6, p. 1960, lemma „boorijzer“). Zie VD s.v. „boorijzer“ en Van Keirsbilck s.v. „boor“. De „schacht“ van een boor is volgens Scott en Aalders „het deel van een houtboor dat zich tussen de kolf (red.: zie het lemma „boorkolf“) en de windingen bevindt“. Vraag N 53, 161b informeerde naar „de beitel die erin (red.: in een „omslagboor“) wordt bevestigd (1. een boor voor hout; 2. een boor voor metaal)“. Zie ook de lemmata „houtboorijzer“, „metaalboorijzer“ en „steenboorijzer“. Zie i.v.m. de benaming „kuijentje“ de opmerkingen in het lemma „booromslag“.]

boorijzer: *bóórajzær*, L 244; **boor**: I 79, K 188a, 281, L 237, 259, 280; *bóór*, K 276, L 243, 257; *boær*, I 221; *bóējr*, O 69a; *böēwær*, K 210; *baowær*, P 149; *baowr*, K 330; nr. 234: dim. borreke; ABN boorijzer (VD); „ge moet goed zien dat ge met uw boren op geen nagels boort want dan zijn de snijmeskes te rap kapot“; ook: schacht, staaf, stift, Vanherp; *bóór*, dim. *-ækæ*, boorijzer, Goemans; **beitel**: K 174; de volgende benaming is een metafoor (dezelfde respondent noemde de booromslag „kloek“ (= kloeken; vgl. ook Van Keirsbilck s.v. „omslag“: „kuisen(boor)“): **kuijentje**: L 200.

BOORKOLF

(N 53, 175a)

[Vraag N 53, 175a informeerde naar „het dikke aan vier zijden afgeplatte uiteinde van een boor-

ijzer (waar de boor in de booromslag steekt)". Behalve de vierkante, tapse boorkolf, bestaan er voor bepaalde boorapparaten ook cilindrische boorkolven, even dik of dunner als het „boorijzer". Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „kolf": „De vierkante top van een houtboor, welke door de boorkop van een booromslag wordt vastgegrepen". Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1960-1961, lemma „boorkolf". Zie verder Scott en Aalders p. 98 en Quickenborne p. 162 („angel", „hals", „hekel", „kop").]

Veel van de volgende benamingen lijken nauwelijks echt gebruikte termen: **klos**: *klòs*, K 330; nr. 733: ABN kolf van een boorijzer; „boren, die in een zwoeng steken, hebben allemaal een klos omdat ze niet zouden verdraaien of in de zwoeng meedraaien"; ook: schachtkop, Vanherp; **stift**: P 86; **steel**: *stéjil*, P 41a; **lip**: L 200a; **achterkant**: *áachtærkäänt*, K 276; **stelkant**: *stélkäänt*, K 210; **vierkantige kant**: K 281; het is de vraag of de volgende benaming juist is (het lijkt eerder de benaming voor de boorhouder): **klauw**: *klèùw*, L 279.

BOORPUNT/SCHROEFPUNT

(N 53, 175b)

[In dit lemma kan met de diverse benamingen worden bedoeld: in het algemeen de punt van een „boorijzer" (zie het lemma „boorpunt" in WBD dl. II, afl. 6, p. 1961), een centerpunt/centreerpunt zonder schroefdraad die de boor alleen centreert of een centreerschroefpunt/center-schroef die de boor centreert en deze tegelijk in het hout trekt. De centreerpunten, al dan niet met schroefdraad, ziet men bij de „centerboor", de „verstelbare centerboor", de „slangboor" etc. Zie Handboek Gereedschap p. 206 en 207 („centreerpunt", „centreer-schroefpunt") en Scott en Aalders p. 98 („centerschroef").]

boorpunt: K 204; **punt**: L 200a, P 86; *pëünt*, K 276; *püünt*, K 330; nr. 1052: dim. puntje; ABN de punt (VD) van een boor; „torsboren en centerboren hebben een puntje met draad aan voor ze juist kunnen in te zetten"; ook: centerpunt, trekschroefpunt, Vanherp; **centerpunt**: K 174; **schroefdraad**: *skröëfdraot*, L 200a; **vijs**: - van de boor *véés*, P 149.

HOUTBOORIJZER

(N 53, 161b)

[Een „boorijzer" om gaten in hout te boren.]

houtboor: K 146, 147, 214, 215, L 200, P 86; *haatboor*, K 317; *hòwtbóór*, L 279; *hawtbóór*, L 200a; *hàwtbóór*, K 276; *háwtbóór*, L 207; *àatbaowær*, P 149; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*hout*]boeær, K 204; *aatboeær*, I 221; *aatbōējr*, O 69a.

METAALBOORIJZER

(N 53, 161b)

[Een „boorijzer" om gaten in metaal te boren. Zie Scott en Aalders p. 98.]

ijzerboor: K 146, 147, 214, 215, 317, L 200, 237, P 86; *éjzærbóór*, L 200a, 207; *ééjzærbóór*, L 279; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*ijzer*]boeær, K 204; *aozæzærbæær*, I 221; *aajzærbōējr*, O 69a; *ääzæzæbaowr*, K 330; nr. 620: ABN metaalboor (VD); „de boren, die dat in elektrische revolverboren steken, zijn allemaal ijzerboren", Vanherp; **ijzerboortje**: *éjzærbörkæ*, L 207.

STEENBOORIJZER

(N 53, 161b)

[Een „boorijzer" om gaten in steen of beton te boren. Zie Handboek Gereedschap p. 214 („steen- en betonboor").]

steenboor: *stëjnbōær*, O 69a.

LEPELBOOR

(N 53, 162a; v.d. Watering)

[Quickenborne zegt op p. 165 (met afb.): „De lepelboor is een boor (red.: bedoeld is: „houtboorijzer") met een lepelvormig uiteinde waarvan het snijvlak half bolvormig is. De afwezigheid van een center (red.: zie het lemma „boorpunt/schroefpunt") belet een juiste boring. De lepelboor wordt daarom gebruikt voor het boren van gaten waarvan het middelpunt niet nauwkeurig bepaald is. Wegens de vorm van de boor wordt het boorsel niet uit het gat gedreven". Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1797-1798, lemma „lepel-

neus

Afb. 100: Lepelboor

1.1.2.5.

boor" (met afb.), Van Keirsbilck s.v. „lepelboor" (ook een model met schroefvormige punt), Handboek Gereedschap p. 202 („lepelboor" i.v.m. een avegaar), Theuwissen p. 280 en 281 („lepelboor" i.v.m. avegaar) en Weijs p. 57 (afb. a en b). Zie het lemma „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)". Vraag N 53, 162a informeerde naar „de rechte boor met lepelvormig uiteinde".]

lepelboor: I 269, K 146, 147, 174, 188a, 281, 317, L 200, 237, 259, 280; *leejpålbóór*, I 79, L 257; *leepålbóór*, L 279; *léépålbóór*, K 276; *lippålbóór*, L 200a, 207, 243, 244; *lippålbówar*, K 241, 241a; *leepålböwær*, K 210; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*lepel*]boeær, K 204, 292; *lájipåbaowær*, P 149; *léépåbaowær*, P 41a; *léépåbaowr*, K 330; nr. 796: zie leperboor, Vanherp; *lepelboor*, holle boor, zonder schroef of draad aan het uiteinde; Fr. foret à cuiller, mèche; men onderscheidt draadboren, centerboren en lepelboren, Corn. Vervl.; **leperboor:** P 86; *lejpårboeær*, I 221; *lejpårböëjr*, O 69a; *léépårbaowr*, K 330; nr. 797: leperboor, ABN lepelboor (VD); „een gat dat al geboord is, wordt groter gemaakt met een leperboor", Vanherp; **rechte boor:** K 214, 215.

NEUS VAN DE LEPELBOOR

(N 53, 162b)

[Vraag N 53, 162b had ongeveer de omschrijving van Corn. s.v. „neus".]

neus: K 174, P 86; *neus*, uiteinde van den lepel eener boor, Corn.; vgl. i.v.m. de term „egger" in de volgende omschrijving het lemma „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)": *neus*, uiteinde van den lepel eens eggers, eener boor, Tuerlinckx; **snuit:** K 188a; **bek:** L 257; vgl. i.v.m. de volgende benaming Van Keirsbilck s.v. „snede": **snee:** L 259, 280; **snijkant:** *snèjkàànt*, K 210; **punt:** K 214, 215; *pëünt*, K 276.

CENTERBOOR

(N 53, 163a; v.d. Watering)

[Quickenborne zegt op p. 166 (met afb.): „De centerboor is een boor (bedoeld wordt: „houtboorijzer") waarvan het ijzer een centerpunt (red.: zie het lemma „boorpunt/schroefpunt") heeft die de boor leidt. Aan de ene zijde van deze punt bevindt zich een voorsnijder die de houtvezels aan de omtrek van het gat lossnijdt en aan de andere zijde een schepper (red.: een schuin beitelkje dat al ronddraaiend het hout binnen de afgeschreven omtrek uitschaaft). De centerboor wordt gebruikt om zuivere gaten op een nauwkeurig bepaalde plaats te boren". Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1963-1964, lemma „centerboor/schijfboor" (met afb.), Van Keirsbilck s.v. „centerboor" (ook: „cirkelboor", „kraanboor", „ap-

a. boorkolf
b. voorsnijder
c. boorpunt

Afb. 101: Centerboor

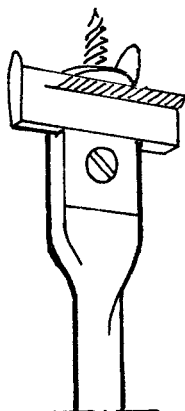
pelboor"), Handboek Gereedschap p. 206 (met schroefpunt), Scott en Aalders p. 98 en 99 en Weijs p. 57 (afb. e). Zie ook het lemma „verstelbare centerboor".]

centerboor: I 269, K 147, 174, 281, 317, L 200, 237, 259, 280, P 86; *sentårbóór*, I 79, L 244; *séntårbóór*, L 200a, 207, 243; *sééntårbóór*, K 276; *séntårbówar*, K 241, 241a; *sééntårböwær*, K 210; *sentårboeær*, I 221, K 204; *sentårböëjr*, O 69a; *sántårbaowær*, P 149; *séntårbaowr*, K 330; nr. 305: ABN centerboor, centrumboor (VD); „een centerboor is heel goed voor schoon zuiver gaten te boren gelijk als voor tourillonverbindingen", Vanherp; *séntårbóór*, Goemans; *centerboor*, cirkelboor, eene boor met in 't midden eenen punt tusschen een scherp lemmerken, dat den omtrek van eenen cirkel beschrijft en uitsnijdt, en een schuinsch beitelkje dat, bij 't ronddraaien, het hout uitschaaft, Corn. Vervl.; **sintelboor:** K 174; *sintålbóór*, L 257; *sintålbóór*, cirkelboor, centerboor; Deflou cinterboor, Ter Laan sintårboor, De Bont; **appelboor:** K 188a; **cirkelboor:** K 214, 215; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „soeverinboor (verzinkboor)": **freesboor:** *fréézbóór*, L 279; de volgende benaming is meer algemeen: **houtboor:** *haowtbaowr*, P 41a.

VERSTELBARE CENTERBOOR

(N 53, 172)

[Een „boorijzer" met een verstelbaar mesje waardoor geboord kan worden met diverse diameters zonder dat de boor verwisseld hoeft te worden maar die verder ongeveer dezelfde kenmerken vertoont als een gewone „centerboor" (zie dat lemma). Zie Het Beste Reparatieboek s.v. „verstelbare boor", Quickenborne p. 173 („verstelbare centerboor"), Handboek Gereedschap p. 207 en Scott en Aalders p. 99.]

Afb. 102: Verstelbare centerboor

verstelbare centerboor: K 317, L 259, 280; **centerboor:** - die ge kunt regelen *sééntərbóór*, K 276; **verstelbare boor:** I 221, K 146, 147, 188a, L 200, P 86; *vərstelbaorə boor*, K 174; *vərstelbaarə bóór*, L 257; *vərstèlbààrə bóór*, L 243; *vərstèlbaorə bóór*, L 207; *vərstèlbaarə baowər*, P 149; *vərstèlbaorə baowr*, P 41a; **verstelboor:** *vərstelboear*, K 204; *vərstèlböëwər*, K 210; *vərstèlbaowr*, K 330; nr. 1447: ABN verstellbare boor; „als ge niet veel boren hebt, is 't gemakkelijk dat ge een verstellboor hebt waar ge 't meske kunt van verstellen”; ook: verstellbare centerboor, regelbare centerboor; (met afb.), Vanherp; **schuifboor:** K 147; **amerikaanse boor:** K 281.

VOORSNIJDER

(N 53, 163b; v.d. Watering)
[Een scherp beitelje aan één kant of aan beide kanten van de „boorpunt/schroefpunt” van een „centerboor” of „slangboor” dat de houtvezels aan de omtrek van het gat lossnijdt, waardoor nauwkeurige gaten geboord kunnen worden. Zie Handboek Gereedschap p. 206 (afb. van een „centerboor” met „voorsnijder”) en 207 (afb. van een „verstellbare centerboor” met „voorsnijder”) en Scott en Aalders p. 98 (i.v.m. een slangboor: twee voorsnijders). Vraag N 53, 163b informeerde naar „het scherpe beitelje aan de centerboor en slangboor dat de houtnerf doorsnijdt vóór het mes het wegneemt”.]

voorsnij(d)er: type voorsnijder: L 280; type voorsnijer: I 79, K 174, L 237; *veursnejər*, L 280; *veusnejər*, K 317; *vursnejər*, L 257; *vörsnèjər*, L 243; *vörsnéjər*, L 200a; *vursnajər*, L 244; **voorsnij(d)ertje:** *veusnaaərkə*, I 221; **voorsnee:** *vursnéj*, K 210; **snijmes:** *snààmés*, K 330; nr. 1231: dim. snijmeske; ABN voorsnij-

der, voorsnijmesje van een boor; „ge moogt niet aan de buitenkant van de snijmeskes van een centerboor vijlen”; ook: snijpunt, Vanherp; **snijpunt:** K 214, 215; **punt:** K 188a, P 86, 149; **pinnetje:** *pinnəkə*, K 276; **beitel:** K 204; **scherp kant:** K 281.

HOUTSPIRAALBOOR

(N 53, 164; N 53, 173b; v.d. Watering)
[Een getorst stalen „houtboorijzer”, waaraan de schacht dus spiraalvormig is, met vlakke en scherpe kanten zodat het over de gehele lengte snijdt. Quickenborne zegt op p. 167: „Het snijvlak bevat noch centerpunt (red.: zie het lemma „boorpunt/schroefpunt”), noch voorsnijder, noch schepper (red.: een schuin beitelje). Het nauwkeurig op een bepaalde plaats boren is hierdoor onmogelijk. Deze boor (red.: „houtboorijzer”) wordt gebruikt voor werken van mindere nauwkeurigheid”. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1968, lemma „spiraalboor”. Handboek Gereedschap p. 213 laat echter een „houtspiraalboor” voor machinaal boren zien met „centreerpunt” (zie het lemma „boorpunt/schroefpunt”) en „voorsnijders”. Zie verder Scott en Aalders p. 99, Weijs p. 57 („krulboor”) en Catalogus Leeuwenberg p. 253a („houtspiraalboorijzers”). De vragen informeerden naar „de schroefvormige boor die over de hele lengte snijdt (tek. 164)” en naar de „sluitboor” (N 53, 173b; zie de opmerking vóór die benaming).]

Afb. 103: Houtspiraalboor

1.1.2.5.

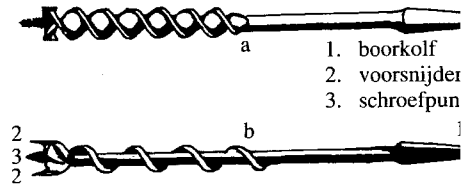
spiraalboor: K 147, L 200, P 86; *spieraalþóór*, I 79; *spjæraalþóór*, L 200a; *spieraolboor*, K 147; *spjæraolþóór*, L 207; *spieraolboeær*, K 204; *spæraalþóór*, L 244; **gedraaide boor:** *gædraowjða baowær*, P 149; **torsboor:** *torzboeær*, K 292; *tòrbówær*, K 241, 241a; vgl. i.v.m. de term „hosekes” in de volgende tekst VD s.v. „hoos” (II, 2): *tòrzbawr*, K 330; nr. 1367 (1): ABN spiraalboor (VD); „een goede stielman heeft van die houten hosekes die dat hij over zijn torsboren zet omdat het puntje er niet zou afbreken”; ook: Amerikaanse boor, torseboor, slingerboor; (met afb.), Vanherp; *torsboor*, zie vijsboor, Corn. Vervl.; **schroefboor:** I 269; **vijsboor:** *vijsboor*, schroefboor, Corn. Vervl.; het is de vraag of het volgende woordtype dat ook elders voorkomt hier thuishoort: **wringboor:** *wringþóór*, K 276; met de volgende benaming wordt volgens de respondent een spiraalboor van 10 mm bedoeld waarmee men de gaten in „reken” (een reek is een houten hark met houten tanden) boort: **reke(n)boor:** *rékæmbóór*, L 200a; het is de vraag of de volgende benaming, afkomstig uit N 53, 164 (K 281), N 53, 173b (K 281 en K 210) en Corn. Vervl.A., hier thuishoort (vgl. het WNT s.v. „sluiten” bij „sluitboor”, „sluitavegaar” en „sluitgat”; vgl. het lemma „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)”: **sluitboor:** K 281; *sléubðëwær*, K 210; *sluitboor*, bij timmerl.; gewone boor, vooral dienende om gaten voor de stekken te maken (zie Joos), Corn. Vervl.A.; de volgende benaming is meer algemeen: **houtboor:** *haatboor*, K 317; *haowtbaowr*, P 41a.

SLANGBOOR

(N 53, 165; v.d. Watering)

[Een „boorijzer” met een snijvlak dat bestaat uit een „boorpunt” (zie het lemma „boorpunt/schroefpunt”) die de accurate vooruitgang van de boor vergemakkelijkt, twee „voorsnijders” en eventueel twee snijdende mesjes (Quickenborne p. 169: „scheppers”) en dat voorzien is van een enkele of dubbele spiraal voor het verwijderen van het „boorsel”. Deze boor snijdt niet, zoals de „houtspiraalboor”, aan de zijkant, maar onderaan. Met dit boorijzer kan men zeer nauwkeurig boren. Quickenborne (p. 169) noemt de slangboor met enkele spiraal „het Zwitsers model” en die met dubbele spiraal het „Amerikaans model” (vgl. Van Keirsbilck s.v. „lepelboor”). Zie verder WBD dl. II, afl. 6, p. 1796-1797, lemma „slangboor”, Handboek Gereedschap p. 206, Scott en Aalders p. 98 en 99 en Catalogus Leeuwenberg p. 277.]

slangboor: de opgave van O 69a is afkomstig uit N 53, 165; de opgaven van I 221, K 210 en O 69a zijn overgeplaatst uit N 53, 164: *slangboeær*, I 221; *slangböëjr*, O 69a; *slångböëwær*, K 210;

Afb. 104: Slangboren naar Catalogus Leeuwenberg (a. gewoon; b. „Irwin”)

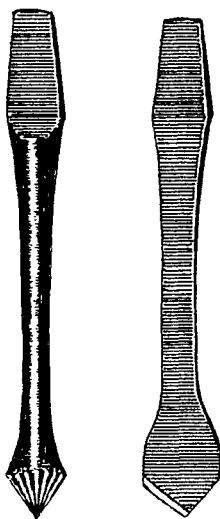
slångbaowr, K 330; nr. 1213: ABN slangboor (VD); „mijn slangboor is wat te dun voor die vijzen: ze kunnen er nog niet door”; zie voor illustratie en synoniemen: slakkeboor (slekkeboor), Vanherp; **slangeboor:** de opgaven van I 79 en L 200a zijn afkomstig uit N 53, 165; die van K 174 en L 243 zijn overgeplaatst uit N 53, 164: I 79, K 174; *slangþóór*, L 200a, 243; *slångþaowr*, K 330; nr. 1214: ABN slangboor (VD); „met een slangeboor hebt ge dat niet zo dikwijls voor, dat ge stukken trekt uit uw hout; met een torsboor hebt ge dat veel”; zie voor illustratie en synoniemen: slakkeboor, Vanherp; **slakkeboor:** *slékkæbaowr*, K 330; nr. 1212: ABN slangboor (VD); „ge kunt met een slakkeboor beter dwarsendoor ’t hout boren als met van die klein torsborrekes”; ook: slange(n)boor, spiraalcenterboor, Irwinboor, slingerboor; (met afb.), Vanherp; **slingerboor:** K 317; *slingærþóór*, L 257; *slingærþóór*, K 276; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 53, 164: **irwinboor:** *eerwinboor*, L 259, 280; het boren van sloten met deze boor is volgens de respondent de verklaring van de volgende benaming: **slotboor:** K 174; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „houtspiraalboor”: **torsboor:** K 174, 281; *torzboeær*, I 221, K 204; *tòrbówær*, K 241, 241a; **spiraalcenterboor:** P 86; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „centerboor”: **centerboor:** I 269; **spiraalboor mee punt:** *spjæraolþóór mi punt*, L 207; het is de vraag of de volgende benaming die ook voorkomt in het lemma „houtspiraalboor” hier thuishoort: **spiraalboor:** K 174, 188a, 214, 215, L 259, 280; *spieraolboor*, K 146, 147; *spjæraalþóór*, L 200a; *spieraålþóór*, L 243; *spjæraolþóór*, L 279; *spieraalboeær*, K 292; *spæraolþëwær*, K 210; *spjæraolbaowr*, P 41a; *spiràawalþaowær*, P 149; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „handboot/fretboor” (vgl. echter ook Van Dale s.v. II „fret” 2): **fretboor:** L 200.

SOEVEREINBOOR (VERZINKBOOR)

(N 53, 166; v.d. Watering)

[Het „boorijzer” dat gebruikt wordt „om de bovenrand van ingeboorde gaten kegelvormig af te schuinen” (N 53, 166 met afb.) of om de braam

van pasgeboorde gaten af te draaien (Corn. Vervl. s.v. „sofreinboor”). Quickenborne die deze boor „spitsboor” noemt zegt op p. 170 (met afb.): „De spitsboor is een boor waarvan het snijvlak kegelvormig is en voorzien van verschillende inkervingen die de snijvlakken vormen (red.: dit model werd afgebeeld bij vraag N 53, 166). Bij het oudere model is het boorijzer plat en onderaan spits uitlopend. Ze wordt gebruikt voor het kegelvormig afschuiven van reeds geboorde gaten, waarin houtschroeven met platte koppen gedraaid moeten worden”. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1965-1967, lemma „soevereinboor (verzinkboor)” (vgl. daar ook op p. 1962 het lemma „puntboor”), Handboek Gereedschap p. 207 en 213, Scott en Aalders p. 99 (vgl. ook p. 267 s.v. „verzinken”), Het Beste Reparatiehandboek s.v. „verzinkboor” en Van Keirsbilck s.v. „spitsboor” (met vele andere benamingen.)]

Afb. 105: Soevereinboren, verzinkboren
(naar Van Keirsbilck)

soevereinboor (chanfreinboor): *sjããfráábaowar*, P 149; *soefrejnboor*, K 146, 174; *soefrejnboear*, K 204; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *soefrèn[boor]* (of: *soefrèèn-?*), K 281; *sðëfréjnboór*, L 279; *sðëfréénbaowr*, P 41a; *sðëfraajnbðëjr* (of/len: *safrown-?*), O 69a; de volgende variant is merkwaardig (ontstaan uit het verkeerd lezen van een lange s?; dus uit *safrejn-?*): *fafrejnboor*, L 200; *sófrãðnbóór*, K 276; *sãfrejnboor*, K 174; *sãfréjnboór*, L 207; *sãfrèènbðëwâr* (of/len: *sãfréjng-?*), K 210; *frejnboor*, L 200, 259, 280; *sofreinboor*, bij timmerl. (en smeden); soort van boor om de bramen van de pasgeboorde gaten af te draaien, om de bo-

venste delen van ingeboorde gaten in hout of metaal kegelvormig te vergroeten, Fr. amorçoir, fraise, villebriquin, mèche en fer de pique, Corn. Vervl.; **soevereinboortje:** *savarejnboorka*, I 79; *frejnboorka*, L 244; **soeverein:** *soefrejn*, K 317; **verzinkboor:** *væzjngGbóór*, L 200a; **freesboor:** P 86; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*frees*]boear, K 292; *freezbóór*, L 257; *fréézbóór*, L 200a; *fréézbaowr*, K 330; nr. 489: ABN verzinkboor (VD); „gaten voor de geweren van de tafel worden somtijds wat dieper uitgefreesd met een freesboor omdat de vijzen goed zouden pakken”; ook: soevereinboor, soevereinboor, soffraanboor; etym.: Fr. fraise; (met afb.), Vanherp; **randboor:** K 214, 215; **spitsboor:** *spitsboor*, bij timmerl.; boor om de bovenste delen van uitgeboorde gaten kegelvormig te vergroeten, Corn. Vervl.A.; de volgende benamingen hebben als benoemingsmotief gelijkenis met een bepaalde noot (zie VD s.v. „kruinoot”, I en 2) of (een onderdeel van) een (koffie)molen: **kruinoot:** *kruinoot*, bij timmerl.; soort van kegelvormige boor, dienende om de koppen der schroeven in het hout blind te leggen, Corn.; **koffiemeulen:** K 147; **koffiemeulentje:** K 146, 147; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „spijkerboor”: **meulentje:** *meulaka*, I 221.

SOEVEREINEN

(toegift N 53, 166)

[Met een „soevereinboor (verzinkboor)” een schroefgat kegelvormig afschuiven (schuin opboren), teneinde de kop van de schroef erin te laten verzinken. Vgl. het lemma „afschuiven (door schaven of snijden)”.]

uitsoevereinen: *òtsãfrajnàn*, K 241, 241a; **uitfreen:** *aofrèéza*, K 330; nr. 1393: ABN een schroefgat verzinken, opboren (VD II, 1); „de gaten waardat de vijzen in komen, worden met de freesboor uitgefreesd, omdat de vijzen dieper zouden komen te liggen”; ook: afschuiven, uithollen, soevereinen, Vanherp.

-2.1.10.2. Boorwerktuigen

HOUTBOOR

(N 53, 160a; v.d. Watering)

[Houtboor of boor is de algemene benaming voor het gereedschap (werktuig) om ronde gaten in het hout te maken. Daartoe plaatst men in de houtboor een „boorijzer” dat, wanneer men het laat draaien, als een kurketrekker in het hout dringt waarbij de houtdeeltjes worden afgesneden en naar boven geleid, waardoor er een gat ontstaat (zie Quickenborne p. 157). Zie WBD dl. II, afb. 6, p. 1795, lemma „houtboor”.]

1.1.2.5.

houtboor: *hòwtbóór*, L 279; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „handboor/fretboor”: **handboor:** L 244; *antbóór*, I 79; **boor:** I 79, K 146, 147, 174, 188a, 214, 215, 281, 317, L 200, 237, 259, 280; *bóór*, K 276, L 200a, 207, 257, P 86; *bówær*, K 241, 241a; *baowr*, P 41a; *baowær*, P 149; *bðëwær*, K 210; *boeær*, I 221, K 204, 292; *bðëjr*, O 69a; *boor*, L 103, Elemans p. 48; *boor*, (scherpe o in 't N. en W., doch zachte o in 't Z.), Corn. Vervl.; *baowr*, K 330; nr. 233: dim. borreke; ABN boor (VD); „als ge gaten boort, moet ge uw boor goed rechthouden”, Vanherp.

HANDBOOR

(N 53, 160b)

[Vraag N 53, 160b informeerde naar „een boor zonder booromslag”. Zie Vanherp s.v. „handboor” en vgl. het lemma „booromslag”. Meestal zal met de benaming „handboor” wel een „fretboor” bedoeld zijn (zie het lemma „handboor/fretboor”; vgl. ook „opruimer/handspitsboor”), maar de benamingen „handboor” en „handboortje” komen ook voor in de lemmata „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)”, „handboormachine/borstboormachine” en „houtboor”. Van Keirsbilck verstaat onder een „handboor” (N.-Ndl.) juist wel een „omslagboor” (zie dat lemma ook in WBD dl. II, afl. 6, p. 1981-1982). Vgl. verder het lemma „handboor/fretboor” in WBD dl. II, afl. 6, p. 1795-1796.]

handboor: K 147, 204, 214, 215, 281, L 200, 237, P 86; *handbóór*, L 200a; *haandbóór*, K 146, 147; *háántbóór*, K 276; *aandbóór*, K 188a; *andboeær*, I 221; *antbðëjr*, O 69a; *hantbówær*, K 241, 241a; *antbaowær*, P 149; *andbaowr*, K 330;

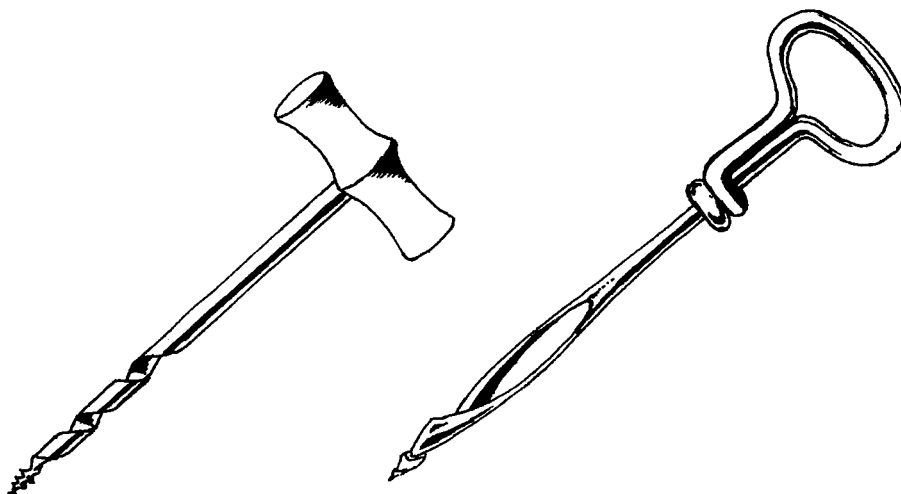
nr. 571: dim. handborreke; ABN handboor (VD), algemene benaming voor de boren, die niet in een booromslag gestoken worden; de fretboor, wringboor en puntboor zijn handboren; „aan handborrekes is zelf een handhaaf aan om mee te draaien omdat die niet in 'ne zwoeng gestoken worden”, Vanherp; **boor:** K 174; *bóór*, P 86.

HANDBOOR/FRETBOOR

(N 53, 168; N 53, 169; v.d. Watering; DC 32, 2c)

[Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1795-1796, lemma „handboor/fretboor”. Vgl. het lemma „handboor”. Quickenborne zegt op p. 157: „De handboor is een boor met scherpe schroefdraad, die met de hand dient rond te worden gedraaid (red.: dat is ongeveer de formulering van vraag N 53, 168). Daartoe is bovenaan op de boor een dwarsstuk bevestigd. De handboor wordt gebruikt op plaatsen waar men niet met de omslagboor kan werken”. Het Beste Reparatiehandboek zegt echter s.v. „fretboor”: „Eenvoudige handboor voor hout, ook wel krukboor genoemd. De boor is slechts geschikt voor het voorboren, omdat -vooral bij dikker hout- de krachtinspanning te groot moet zijn”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „fretboor” en Theuwissen p. 280-281. Vraag N 53, 169 informeerde naar de woorden „vrilboor” en „wringboor” (zie Vanherp; zie ook het lemma „opruimer/handspitsboor”). Zie voor DC 32, 2c de toelichting bij het lemma „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar)”.]

Veel benamingen komen ook elders voor: **handboor:** de opgaven van K 177c en K 179a zijn afkomstig uit DC 32, 2c: I 269, K 177c, 179a,

Afb. 106: Handboren, fretboren
(naar Handboek Gereedschap)

214, 215, 281, L 200; *handbóór*, L 279; *àntbaowar*, P 149; *antbōējr*, O 69a; *handboor*, bij timmerl.; kleine boor met schroefvormig uiteinde, die in geene zwong gestoken wordt als men boort, Corn. Vervl.; omdat bij de volgende opgave geen betekenisomschrijving zit, is het niet zeker dat deze hier thuishoort: *andbóór*, Goemans; **handboortje**: L 237; *handboorka*, P 86; *handborka*, L 279; *handboeærakā*, K 292; *andboeærakā*, I 221; **fretboor**: K 174; *fretbóór*, L 243; *fréibóór*, K 276; *frédbaowr*, K 330; nr. 490: ABN fretboor, fret, krukboor (VD); „een fretboor trekt doorgaans beter aan als een slangeboor en ge moet er dus niet zo hard op duwen”; ook: trekboor; (met afb.), Vanherp; **fretboortje**: *fredborka*, I 79, L 244; **fret**: de opgave van K 177c is afkomstig uit DC 32, 2c: K 177c, 317; **trekboor**: P 86; het is niet zeker of met alle volgende benamingen precies hetzelfde wordt bedoeld (sommige benamingen komen ook elders voor): **wringboor**: *wringboeær*, K 204; *vriëngbaowr*, P 41a; uit de volgende omschrijving is niet op te maken of Vanherp met een „wringboor” een „fretboor” die hij wel duidelijk omschrijft, bedoelt (zie ook Vanherp bij „vrilleboor”): *vriëngbaowr*, K 330; nr. 1532: *wringborrekā*; ABN wringboor; „een wringboor gebruikt ge maar voor klein werkskes; 'ne goede stielman kan met een wringboor niet veel doen omdat hij die niet in een zwoeng kan steken”; ook: vrilboor, Vanherp; het is de vraag of de volgende twee woordtypen (afkomstig uit N 53, 169 en monografisch materiaal) hier thuishoren: **vrilleboor**: *vrilboor*, K 214, 215; *vrilbaowar*, P 149; uit de volgende omschrijving is niet op te maken of Vanherp met een „vrilleboor” een „fretboor” die hij wel duidelijk omschrijft, bedoelt (zie ook Vanherp bij „wringboor”; zie Van Keirsbilck s.v. „fretboor” = Fr. vrille): *vriëlbawr*, K 330; nr. 1495: dim. vrilborreke; wringboor; „'ne knutselaar gebruikt al eens een vrilborreke voor klein gaatjes te boren maar 'ne meubelmaker heeft dat schier(s) niet nodig”; Fr. vrille, Vanherp; het is zeer de vraag of de volgende benaming (afkomstig uit N 53, 169) hier thuishoort, vanwege de omschrijving die de respondent erbij gaf („spiraalvormige grove RASP die begint met een schroefvormig boortje en voorzien is van een afgeplat handvat”): **vrille** (fr.): *vriel*, K 317; **pianoboor**: *pīējaanoowbóór*, L 200a; **voorboor**: K 147; **spijkerboor**: de opgave van L 200 is overgeplaatst uit N 53, 160b: L 200; *spejkarbóór*, L 257; **puntboor**: *pēüntbóór*, K 276; **schroefboor**: K 188a; **schroef**: *schrōēf*, K 210; de volgende benaming is algemeen: **boor**: L 259.

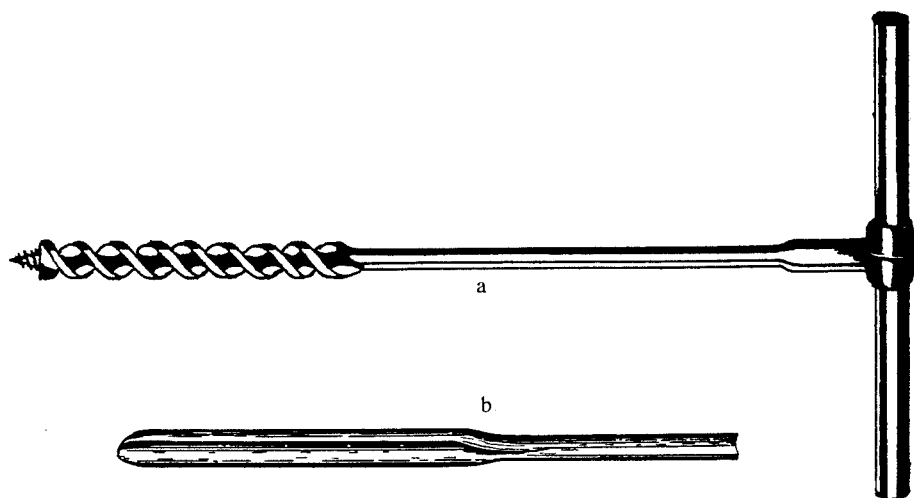
AVEGAAR (SCHROEFAVEGAAR, LEPELAVEGAAR)

(N 47, 14; N 53, 167a; N 53, 167b; N 53, 167c; N 53, 238; v.d. Watering; znd 32, 35; DC 32, 2c; DC 32, 8b)

[Een grote boor met schroef- of lepelvormig uitlopend boorijzer dat met een dwarsstang wordt rondgedraaid en dient om zeer diepe en/of wijde gaten te boren. Het eigenlijke „boorijzer” komt ofwel overeen met een „slangboor” ofwel een „lepelboor”, maar de schacht is langer en heeft i.p.v. een kolf aan de bovenkant een oog of een plat uitgesmeed gedeelte voor het aanbrengen van de dwarsstang. Quickenborne zegt op p. 171: „De avegaar wordt meestal gebruikt door wagenmakers en timmerlieden. Vroeger werden de houten pompen ermee uitgeboord”. Aan de benaming „kloonmakersboor” kan men ook zien dat de klompenmaker er gebruik van maakt. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1797, lemma „avegaar”, het WNT s.v. „avegaar” („ontstaan uit NAVEGAAR”), Van Keirsbilck s.v. „avegaar”, Quickenborne p. 171-172 en Theuwissen p. 282 (afb. 191). De vragen informeerden naar „de grote schroef- of lepelvormige boor die met een dwarsstang wordt rondgedraaid en die dient om zeer diepe gaten te boren” (N 53, 167a met afb. van het slangboortype), naar „de groote boor (met boven een dwarshout) die met beide handen wordt aangevat om groote gaten te boren (schrijnwerkers en klompenmakers)” (znd 32, 35), naar de avegaar „indien de boor ervan schroefvormig is” (N 53, 167b), naar de avegaar „indien de boor ervan lepelvormig is” (N 53, 167c), naar de benamingen bij verschillende houtbewerkers van afgebeelde gereedschappen die enigszins lijken op een lepelavegaar, 'n fretboor of iets dergelijks (DC 32, 2c en DC 32, 8b) en naar andere gereedschappen en bijzonderheden (N 47, 14 en N 53, 238). Een „effer” werd volgens de respondent van L 237 gebruikt bij het maken van een „pompezuiger” (eerst werd het gat uitgeboord en daarna met een effer met kleine lepel bijgewerkt).]

Aan de volgende benamingen kan men niet zien of een avegaar met schroefvormig of lepelvormig boorijzer bedoeld wordt: de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 167a, v.d. Watering en znd 32, 35 (I 79; K 188a, 208, 209; L 259, 280; O 272), N 53, 167b (K 188a; L 259, 280); N 53, 167c (K 188a), N 53, 238 (K 174), DC 32, 8b (K 179a en K 188a) en monografisch materiaal: **avegaar**: L 257, 259, 280, O 272; *aavagээр*, I 79; (*h*)*àvægèèr*, K 188a; *éevagээр*, K 209; *èevagээр* (of: *èvva-?*), K 174; *éevagээ*. K 208; *ejvægert* (of: *ejvægéert?*), K 179a; *evægèèr*, K 155; (vr.); *navegaar*, Brabantius p. 202; *èevgèèr*. (klemt. op *èvə*); hetzelfde als agger, egger, groote boor met handhave, Fr. tarière, bij De Bo

1.1.2.5.

Afb. 107: Avegaren: a. schroefavegaar (naar Handboek Gereedschap);
b. lepelavegaar (naar Van Keirsbilck)

avegeer; Kram. spelt *avegaar* en legt den klemt. op de derde lettergreep, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 167a (P 149), znd 32, 35 en monografisch materiaal: **ag-ger**: K 210, 255, P 107; *ággər*, P 149; de volgende variant kan een verschrijving zijn (er stond: agner; wordt bedoeld: anger met velarisering?): *agnər* (of: *achnər*), P 105; het is niet zeker of de volgende variant hier thuishoort (velarisering?): *hangər*, P 105; *agger*, ook: *egger*; groote schroef- of lepelboor om groote gaten te boren, Fr. tarière; de wagenmakers gebruiken den agger om de speekgaten in de vellingen te boren; Kil. aggher, eggher, terebra, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 167a en znd 32, 35 (K 241, 241a, 276, 292 en de rest van de opgaven), N 53, 167b (K 276, 292), N 53, 167c (K 241, 241a, 276, 292) en monografisch materiaal: **egger**: I 221, K 206, 212, 226, 240, 265, 272, 281, 292, 295, 307, 312, 317, 329, 330, 336, 339, 352, 357, O 162, 166, 238, 239, 241, 274, P 3, 13, 25, 81, 89, 94, 131, 136; *éggər*, I 275, K 225, 236, 237, 238, 239, 241, 241a, 276, O 69, 73, 153, P 2, 41a, 72, 80, 129; *èggər*, P 32; de volgende variant vertoont een stijgende diftong: *jeggər*, K 307, O 156; het is niet zeker of de volgende variant hier thuishoort (velarisering?): *engər*, P 157a; *egger*, zie agger, Corn. Vervl.; *éggər*, K 330; nr. 452: ABN avegaar, ook effer geheten (VD); „met 'nen egger worden diepe gaten geboord in dikke balken”; ook: *eggerboor*, *booravegaart*, Vanherp; bij de volgende typering (met materiaal dat afkomstig is uit N 53, 167a en znd 32, 35) is er van uitgegaan dat de 'n' oorspronkelijk is (ver-

band met „naaf”; vgl. VD s.v. „navegaar”): **neg-ger**: *néggər*, K 346, P 86; de volgende benamingen zijn afkomstig uit znd 32, 35 en monografisch materiaal: **eggerboor**: *éggərbooar*, P 94; *éggərbôer*, K 212; **booregger**: *bowréggər*, P 139; **eggel**: *éggəl*, O 255; *échal*, O 289; **erger**: *erger*, ook: *elger*; zie *egger*; Schuermans geeft die vormen voor Antw. en de Kempen, Corn. Vervl.; **elger**: *elger*, ook: *erger*; zie *egger*; Schuermans geeft die vormen voor Antw. en de Kempen, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 47, 14, N 53, 167a, znd 32, 35 en v.d. Watering (K 147, 196, 214, 215; L 200, 200a, 207, 237, 243, 244, 257, 259, 279, 280), N 53, 167b (L 200a, 207, 257, 259, 280), N 53, 167c (L 207), N 53, 238 (L 200a), DC 32, 2c (K 197; L 145, 147), DC 32, 8b (K 218a; L 205, 206, 240), DC 32, 3b (toegift K 169) en monografisch materiaal: **effer**: K 169, 196, 197, 214, 215, 218a, L 145, 147, 200, 205, 206, 244, 257, 259, 280; *èffər*, L 200a, 207, 243, 279; met de volgende opgave wordt een avegaar met (onderaan) een lepelvormig boorijzer bedoeld: *èffər*, L 237; *heffər*, K 147, 196; *eftər*, L 240; *effer*, L 157; (m.); navegaar, Brabantius p. 201; *effer*, K 216; avegaar, Van Gompel (3) p. 60; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 167, znd 32, 35 en monografisch materiaal: **efferboor**: K 146; vgl. i.v.m. het volgende woordtype het WNT s.v. „effen” bij de samenstellingen, afleidingen etc. („de egger of effenmaker”, Berkhey, N.H. 9, 115): **effenboor**: K 147; **effener** (?): *ivvəndər*, L 243; vgl. i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „zwikboor”: **zwikboor**: K 210; *zwikboeər*, K 206; de volgende benamingen ver-

wijzen naar de dwarsstang waarmee gedraaid wordt: **dwarsboor**: K 210; **krukboor**: K 174, 265; **krukbøer**, K 293; **krukkeboor**: K 213; zie i.v.m. de volgende benaming ook de lemmata „handboor” en „handboor/fretboor”: **handboor**: I 269, K 244, 275, 287, 307, 354; **handboeær**, K 204, 267; **hantbøer**, K 273; **antbøer**, O 155, 158; **aantbøer**, K 249; **andbøer** (of: *ønt*-?), O 70; **hėjntbøewar**, K 267; **handbowr**, O 243, P 66; **andbuur**, O 238; de volgende benamingen (afkomstig uit N 53, 167b en monografisch materiaal) duiden op een avegaar met schroefvormig boorijzer (schroefavegaar): **torsagger**: *torsagger*, bij timmerl.; zie vijsagger, Corn. Vervl.; **vijsagger**: *vijsagger*, ook: vijsegger; bij timmerl. enz.; agger met een geschroefd uiteinde, Fr. *tarière à vis*, Corn. Vervl.; **vijsegger**: *vajséggær*, K 241, 241a; *vijsegger*, zie vijsagger, Corn. Vervl.; **draadeffer**: L 200; **schroefboor**: K 214, 215; de volgende benamingen (afkomstig uit N 53, 167c, DC 32, 2c, DC 32, 8b en monografisch materiaal) duiden op een avegaar met lepelvormig boorijzer (lepelavegaar): **lepelavegaar**: K 218a; **lepelagger**: *láájpálággær*, P 149; *lepelagger*, bij timmerl. enz.; holle agger; er zijn lepelaggers en vijsaggers; de lepelagger heet in 't Fr. *tarière à cuiller*, Corn. Vervl.; **lepeleffer**: K 218c, L 184, 200, 259, 280; *leejpáleffær*, L 257; *lippaléffær*, L 200a; **lepelaaar**: *lippalaar*, K 140; **lepelboor**: K 129a, 174, 176, 214, 215; *lippal-bóór*, L 240, 243; **kloonmakersboor**: *kloonmaokærzboeær*, K 204; de volgende benamingen zijn afkomstig uit znd 32, 35: **holboor**: *hulbøer*, K 309; **holijzer**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *hool[ijzer]*, K 348; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 167c en DC 32, 8b): **guts**: K 129a, L 240, 257; **freesboor**: K 138.

OMSLAGBOOR

(N 53, 160c)

[Een „houtboor” met een houten of metalen C-vormige „booromslag” waarmee een draaiende beweging gegeven wordt aan het „boorijzer”. Zie VD en Van Keirsbilck s.v. „omslagboor” (bij Van Keirsbilck worden veel andere benamingen gegeven), WBD dl. II, afl. 6, p. 1981-1982, lemma „omslagboor”, Quickenborne p. 159, Scott en Aalders p. 98-100, Weijs p. 57 (houten en ijzeren modellen) en Theuwissen p. 281.]

boor met (mee) omslag: type boor met omslag: K 214, 215; *bóór mi úmslách*, L 207; **zwongboor**: de opgave van O 165 is een toegift uit znd 32, 35: K 317; *zwöngbaowar*, P 149; *zwoenkboer*, O 165; *zwongboor*, (scherpl., doch in 't Z. der Kemp. zachtl. o), boor voorzien van een zwong of zwengel, door welks omdraaiing het boorijzer in beweging wordt gebracht; ook

börstboor, Corn.; **zwong**: de opgaven van K 249, 282, O 72, 286, P 10, 25, 126 en 133 zijn toegiften uit znd 32, 35 (het is niet zeker of ze hier thuishoren of in het lemma „booromslag”): P 126; *zwóng*, K 241, 241a; *zwoeng*, I 221, K 249, 282, 292, O 69a, P 10, 25, 133; *zwöëng*, O 286, P 41a; *zwoenk*, O 72; *zwöënk*, P 86; *zwöëng*, K 330; nr. 1575: *zwoeng*, ABN omslagboor, zwengelboor, booromslag (VD), *zwong*; „als ge 'nen tournevis in een zwoeng steekt, kunt ge de vijzen rapper indraaien en straffer aanvijzen”; ook: *boorzwoeng*, *zwoenk*, *boorzwoeng*, *zwengel*, *omslag*, *boorhouder*, *Vanherp*; **zwengelboor**: de opgave van K 240 is een toegift uit znd 32, 35: K 240, L 200; *zwängal-bóór* (of: *zwéngal*-?), K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 161a (toegiften): **zwingelboor**: K 146, 147; de volgende benaming is afkomstig uit znd 32, 35 (het is niet zeker of deze hier thuishoren of in het lemma „booromslag”): **zwing**: K 237, 341; **borstboor**: de opgave van L 237 is afkomstig uit N 53, 161a (toegiften): L 237; *börstboor*, (in 't N. en W. met scherpl., in 't Z. met zachtl. o); boor van een zwengel voorzien; ook *zwongboor*, Corn.; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „spijkerboor”: **nagelboor**: *nagelboor*, *spijkerboor*, Fr. *vilebrequin*, Corn. Vervl.; **wiemelsboor**: *wiemelsboor*, *nagelboor*, Tuerlinckx; **boor**: K 281, L 259; *böëjr*, O 69a; de volgende benaming is merkwaardig (vgl. het lemma „booromslag”, woordtype „boordruif”): **bore(n)drijf**: *bóórandreijf*, L 257.

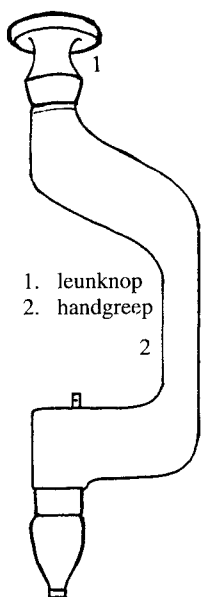
BOOROMSLAG

(N 53, 161a; v.d. Watering)

[Een C-vormige houten of metalen zwengel (een dubbel gebogen hefboom) waarmee bij een „omslagboor” een draaiende beweging gegeven wordt aan het „boorijzer”. Zie Van Keirsbilck s.v. „omslag” (met vele andere benamingen), WBD dl. II, afl. 6, p. 1980-1981, lemma „booromslag” en Quickenborne p. 159. De respondent van L 200 merkt i.v.m. de benaming „kloek” (zie VD „kloek, klok” I, I = klokken) op: „de boren heten kuikentjes” (zie het lemma „boorijzer”). Van Keirsbilck (s.v. „omslag”) en Weijs (p. 57) noemen het onderste gedeelte van de booromslag, waar het boorijzer bevestigd wordt „kuiken”. Zie i.v.m. de benamingen „boordruif” en „druif” het WNT s.v. „druif” (6), maar vergelijk de opmerkingen vóór die benamingen.]

booromslag: houten - *bóórumsλάχ*, L 207; **omslag**: L 259, 280; **boorslag**: *bóórsλάχ*, L 200a, 243, 244, 257; *borsλάχ*, L 279; **boorzwoeng**: K 147, 214, 215; **zwengel**: K 174, 317, L 178, 259, 280; *zwéngal*, K 276; houten - *zwéngal*, K 210; **boorzwing**: K 174; **boorzwoeng**: *boeærzwoeng*, K 204; *boorzwoeng*, zie *zwong*, Corn. Vervl.; **zwong**: K 317; *zwóng*, K 241, 241a; *zwung* (?), I

1.1.2.5.

Afb. 108: Booromslag

269; *zwoënk*, P 86, 149; *zwoeng*, I 221, K 281, 292; houten - *zwoeng*, O 69a; *zwoëng*, K 330; nr. 1575: *zwoeng*, ABN omslagboor, zwengelboor, booromslag (VD), *zwoeng*; „als ge 'nen tournevis in een zwoeng steekt, kunt ge de vijzen rapper indraaien en straffer aanvijen”; ook: boorzwoeng, *zwoenk*, boorzwoengel, zwengel, omslag, boorhouder, Vanherp; *zwoeng*, (in 't Z. en W. *zwoëng*), bij timmerl.; de keer van de nagel- of de centerboor, de houten boog of halve cirkel dien men rondraait om het boorijzer in het hout te draaien, Fr. *poignée*, Corn. Vervl.; **boorarm**: K 188a; *bóórerm*, I 79; vgl. i.v.m. de volgende twee benamingen het lemma „omslagboor” (woordtype „bore(n)drijf”): **boordruif**: *bóórdröjf*, L 200a; i.v.m. de volgende benaming moet worden opgemerkt dat de opmerkingen van De Bont i.v.m. vokalisme en genus (m.) van het woord er op wijzen dat men wat betreft de etymologie misschien niet moet denken aan verband met het woord druif in de betekenis van vrucht (vgl. het lemma „leunknop van de booromslag”; zie ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1980, lemma „booromslag” met opmerkingen i.v.m. „boordroef”): **druif**: *dröjf*, druif, het gebogen en van een knop voorziene ijzeren gedeelte van een boor (waarin de eigenlijke boor zit); mv. *dröf-fe(n)*; vgl. WNT s.v. druif 6 en Koenen-Endepols s.v. druif: knop, b.v. de druif v.e. boor; [vokalisme en genus (m.) van ons woord wijzen op ontleening aan de meer alg. vaktaal; vgl. *köf* resp *köwf*, De Bont; de volgende benaming is een metafoor (kloek = klokken; zie het lemma

„boorijzer” met de benaming „kuikentje”; vgl. ook Van Keirsbilck s.v. „omslag” = „kuiken-(boor)”: **kloek**: L 200.

HANDGREEP VAN DE BOOROMSLAG

(N 53, 161d)

[Het middelste gedeelte van een „booromslag” (N 53, 161d) dat de houtbewerker met de hand omvat wanneer hij deze rondraait (Corn. Vervl. s.v. „slag”). Zie Handboek Gereedschap p. 204 (met afb.; „handgreep”).]

handgreep: *hantgreejp*, L 257; **greep**: *gréép*, K 276; **handvat**: P 86; *hantfât*, P 41a; *hântfât*, K 210; *antfat*, I 221, K 281; *aantfat*, K 174; **handhaaf**: *antaof*, P 149; *anteef*, O 69a; **slag**: K 188a, L 243; *slach*, L 243; *slag*, bij timmerl.; de slag van eene *zwoeng* is het middelste gedeelte dat den timmerman met de hand omvat, wanneer hij de *zwoeng* rondraait, Corn. Vervl.; **slager**: K 147.

LEUNKNOP VAN DE BOOROMSLAG

(N 53, 161e)

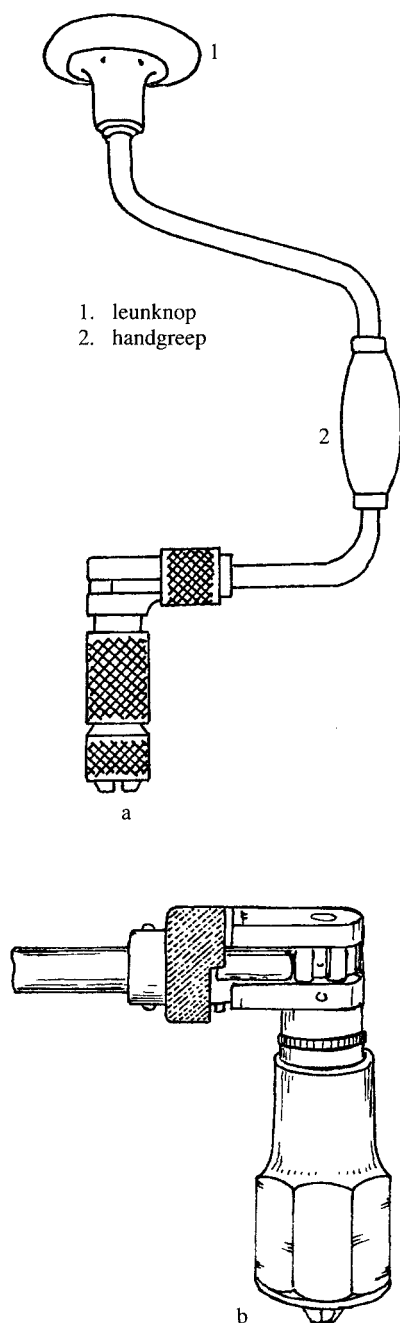
[De platronde bol bovenaan op de „booromslag” waarop men met één hand of/en met de borst drukt, terwijl men met de andere de booromslag rondraait, waardoor men druk uitoefent op het „boorijzer”. Zie Quickenborne p. 160-161 („leunknop”), Van Keirsbilck s.v. „druif” (N.-Ndl. „leunknop”; vgl. s.v. „handvat”) en Handboek Gereedschap p. 204 (met afb.; „knop” van de „booromslag”). Vraag N 53, 161e had ongeveer de formulering van Corn. Vervl.A. s.v. „klos”.]

knop: K 146, 147, 210, 214, 215, L 243; *knòp*, L 279; *knóp*, P 41a; **boorknop**: P 86; *borknòp*, L 200a; **bol**: I 221; **klos**: *klos*, bij timmerl.; bovendeel der boor dat tegen de borst drukt, Corn. Vervl.A.; **top**: K 281; *tòp*, P 149; **kop**: K 188a, 204; *kòp*, K 276; - van de booromslag: K 174; **kopsteun**: L 259, 280; **schoudersteun**: K 317; **handvat**: *aantfat*, K 174.

RATELBOOROMSLAG/RATELOMSLAG-BOOR

(N 53, 161c; N 53, 173d)

[Een „omslagboor” of alleen de „booromslag” (zie die lemmata) voorzien van een soort palrad in de spil om met slagen van minder dan 360° (met een heen en weer gaande beweging dus, zodat men de booromslag, b.v. in de hoeken, niet geheel hoeft rond te draaien) de boor in een bepaalde richting (rechts- of linksom) te kunnen draaien (WBD dl. II, afl. 6, p. 1982, lemma „ratelbooromslag/ratelomslagboor”). Bij het heen en weer draaien is een ratelend geluid te horen. Zie Quickenborne p. 161-162 („krekel”),

Afb. 109: Ratelbooromslagen
(b. naar Quickenborne)

Handboek Gereedschap p. 204 („booromslagen met ratel”), Scott en Aalders p. 98-99 („booromslag – m.b.v. ratelmechanisme”) en Weijs p. 57 („ratelboor”). Zie Van Keirsbilck s.v. „omslag”

op p. 301 („een omslag met raccagnac, sch. 244” van een heel ander model met tandwielen en zwengel, lijkend op een „handboormachine”). De vragen informeerden naar „een booromslag (zwengel) met ratel, zodanig ingericht dat men gaten kan boren zonder de omslag geheel rond te draaien” (N 53, 161c met tek.) en naar een „hoekboor” (N 53, 173d). De respondent van O 69a merkte i.v.m. de benaming „hoekboor” op: „welke minder dan volle toeren maakt”. Vgl. ook Handboek Gereedschap p. 206 s.v. „hoekbooromslag” (met afb.) en VD s.v. „hoekboor”. Vraag N 53, 173a die informeerde naar de term „kner” (ratelboor, hoek- of kantboor; zie Jacob) leverde niets op.]

ratelomslag: L 259, 280; **booromslag mee ratel:** *bóórumsλάχ mi raotal*, L 207; **ratelbooromslag:** *raatalbóórslach*, L 257; **halve slag-booromslag:** *hállavə slach-bóórslach*, L 243; **booromslag mee halve slag:** *bóórslach mi hallavə slach*, L 243; **booromslag mee vrijwiel:** *bóórslach mi vrèjwèl*, L 243; **boorzwenkel met ratel:** L 200; **zwengel mee halve slag:** *zwéngəl mi halvə slach*, L 279; **ratelzwong:** K 317; **ratel:** K 214, 215; **ratelboor:** K 188a, L 237; *raotalboor*, K 146, 147, 174; *raotalbóór* (of/en: *raatal-?*), L 200a; **racagnac (fr.):** *rákánjək*, P 149; *rakkənjək*, K 317; *rəkkənjək*, P 41a; *rakkəjak*, K 281, P 86; *rəkkəljək*, K 276; *rəkjak*, K 204, 241, 241a; *rəkjak*, K 210; *rəkkəjak*, K 330; nr. 1070; ABN het ratelbooromslag; zie Van Keirsbilck („een omslag met „raccagnac” is zo ingericht dat men gaten kan boren zonder de omslag geheel rond te draaien”); „als ge nog gaten moet boren in werk dat al ineenstaat en daar staan stijlen of traverses in de weg, zodat ge niet helegans kunt rond-draaien met uw zwoeng dan moet ge 'ne rakke-jak nemen omdat ge er mee kunt terugkomen”; ook: booromslag met ratel, hoekbooromslag, ratelomslag; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 161c en N 53, 173d: **hoekboor:** *ðəkkbōəjr*, O 69a.

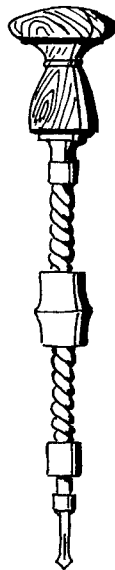
(SCHUIF)DRILBOOR

(N 53, 170a; N 53, 170b)

[Met de diverse benamingen in dit lemma gaat het vermoedelijk steeds om een „schuifdrilboor” (zie dat lemma in WBD dl. II, afl. 6, p. 1976-1977), d.w.z. om een boortoestel dat door het op en neer bewegen van een klos met inwendige spiraalrug over een daarin passende boorspil met spiraalgroef, in snel draaiende beweging wordt gebracht. De benaming „draaiboor” (K 276) werd hier niet opgenomen omdat deze ook door dezelfde respondent werd opgegeven bij N 53, 174 (zie het lemma „handboormachine/borst-boormachine”). Vraag N 53, 170a informeerde immers ongeveer in de terminologie van VD s.v. „drilboor” (maar dan zonder vermelding van de

1.1.2.5.

„boogdrilboor”; zie dat lemma in WBD dl. II, afl. 6, p. 1977-1978) naar de „boor die met een erom sluitende klos met spiraalrug (welke op en neer geschoven wordt) of door een tandrad in snel draaiende beweging gebracht wordt (drilboor?)”. Omdat de benamingen (behalve „draai-boor”) in dit lemma niet opgegeven werden bij N 53, 174 (lemma „handboormachine/borstboormachine”) veronderstelt de redactie dat hier waarschijnlijk met de diverse benamingen een „schuifdrilboor” bedoeld wordt. Zie Het Beste Reparatiehandboek s.v. „drilboor”, Scott en Aalders p. 98 („drilboor”), Weijs p. 57 (nr. „pompboor met klos”) en Catalogus Leeuwenberg p. 248 en 249 („drilboren”). Vraag N 53, 170b informeerde n.a.v. de omschrijving van Vanherp s.v. „drilboor” („Yankee drilboor”, „automatische drilboor”) naar „een automatische drilboor (hoe ziet deze er uit?)”. Daarmee zou een „pompboor” (Handboek Gereedschap p. 209: „door op de pompboor te duwen, wordt de boorkop in rotatie gezet”) of „pompdрилboor” (Scott en Aalders p. 98) bedoeld kunnen zijn. Zie ook Catalogus Leeuwenberg p. 241a („pompdрилboren”). Deze boor heeft geen klos zodat men beide handen kan gebruiken om de boor beter richting te geven. Vgl. ook het lemma „pompschroevendraaier/ratelschroevendraaier”.]

Afb. 110: Schuifdrilboor

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 170b (I 221), N 53, 170a (I 221 en de rest) en monografisch materiaal: **drilboor**: K 146, 147,

174, 214, 215, L 237, 259, 280; *drilbóór*, L 200a, 243; *drilboear*, I 221, K 204; *drilbōēwār*, K 210; *drīēlbōējr*, O 69a; *drīēlbaowr*, P 41a; *drīēlbaowr*, K 330; nr. 427: dim. drilborreke; ABN drilboor (VD); „bij uitzaaigewerk worden er gaatjes in den triplex geboord met een drilborreke”; ook: het drilboortje met moffel, „Yankee” drilboor, automatische drilboor, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 170a; **drilboortje**: K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 170b; **automatische drilboor**: *ōttāmaotissā drilbōēwār*, K 210; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 170a en zegt iets over het gebruik: **triplexboortje**: *tripleksboorkā*, K 317.

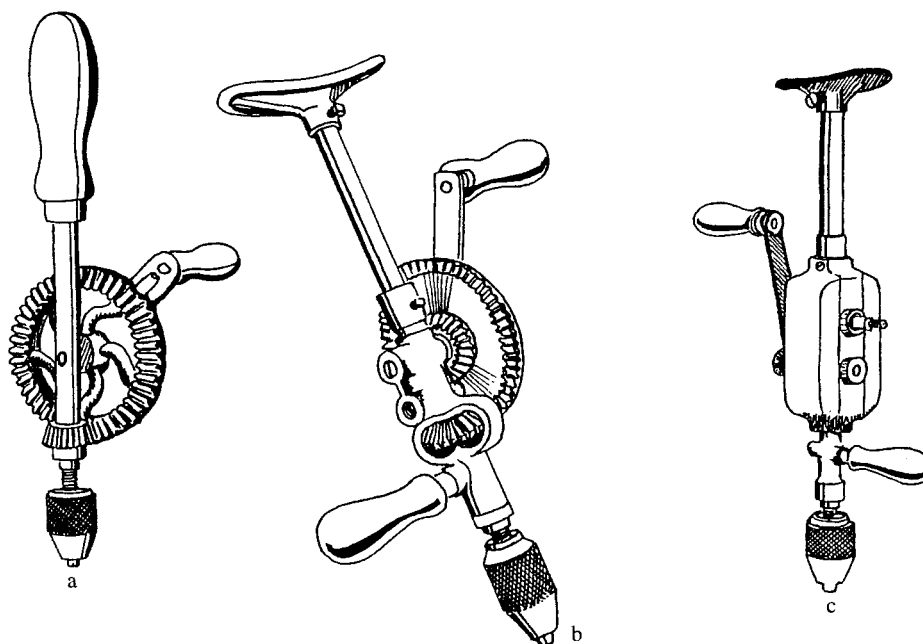
-2.1.10.3. Boormachines

BOORMACHINE (ALGEMEEN EN SOORTEN)

(N 53, 176)

[Vraag N 53, 176 luidde: „Hoe noemt u een machine om te boren (welke soorten kent u?)”. Met de volgende benamingen kan worden bedoeld: in het algemeen een met handkracht of een andere aandrijfkraft aangedreven machine of toestel om mee te boren, die (dat) al dan niet verplaatsbaar (draagbaar) is (zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1971-1973, de lemmata „boormachine” en „handboormachine”; zie ook in deze aflevering het lemma „handboormachine/borstboormachine”), een boortoestel waarbij de boorhouder op een kolom gemonteerd is (zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1974-1975, lemma „kolomboormachine”), een korte kolomboormachine voor gaten tot 1 cm diameter (zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1975-1976, lemma „tafelboormachine”), een machine voor het langgatboren bij het maken van pengaten (zie Handboek Gereedschap p. 117 en 217 en Scott en Aalders p. 218) en volgens de respondenten nog andere soorten (zie de lemmata „elektrische handboormachine” en „kettingfrees/kettingboormachine”). In de hierboven genoemde lemmata vindt men vaak ook afbeeldingen. Zie verder Scott en Aalders p. 113 („kolomboor”) en Weijs p. 166 („moderne boormachine”). De respondenten merken op i.v.m. „boormachine/boormachien”: alle soorten (K 147); hand- en elektrisch boormachien (K 204); vaste boor en draagboor (P 149); gewone boormachine en de kettingboor (K 281).]

boormachine: K 147, 214, 215, L 237, P 86; **boormachien**: *boormasjien*, K 317; *bóórmásjīēn*, K 276; *boearmasjien*, I 221, K 204, 292; *bōējrmāsjīēn*, O 69a; *boormasjien*, K 174; *bóórmāsjīēn*, L 243; *bóórmās(j)ien*, L 279; *bóórmāsjīēn*, L 257; *bówārmāsjīēn*, K 241, 241a; *baowrmāsjīēn*, P 41a; *baowrmāsjin*, P 149;

Afb. 111: a. Handboormachine (naar Catalogus Leeuwenberg);
b., c. borstboormachines (naar Handboek Gereedschap en Catalogus Leeuwenberg)

bóormásiēn, L 200a; *bóormásiēn*, L 207; gewone - K 281; gewoon - *böwärmásiēn*, K 210; *baowrmásiēēn*, K 330; nr. 237: ABN boormachine (VD); „de gaten die dat den afschrijver afgetekend heeft, worden met 't boormachien uitgeboord”; ook: boor, langgatboormachine, Vanherp; **boor**: *baowr*, K 330; nr. 235: ABN boormachine (VD); „gaat eens met het hout naar de boor en vergeet niet dat ge het hout altijd met de gepaarde kant op 't blad van de boor moet leggen”; ook: boormachien, langgatboormachine, Vanherp; de volgende benamingen duiden verplaatsbare (draagbare) en niet verplaatsbare machines aan: **draagboor**: *dràawächbaowar*, P 149; **vaste boor**: *vàstə baowar*, P 149; **vaste boormachine**: L 259, 280; met de volgende benamingen worden bepaalde soorten boormachines bedoeld: **kolomboormachine**: *kólómbóór-màs(j)ien*, L 279; **kolomboor**: L 259, 280; *kóólómbóór*, L 243; **tafelboor**: *towfəlboor*, K 317; **langgatboor**: K 146, L 259, 280; *lång-gätbóór*, L 243; *lankchatboor*, K 317.

HANDBOORMACHINE/BORSTBOORMACHINE

(N 53, 174)

[In dit lemma worden met de verschillende benamingen twee vergelijkbare boorapparaten bedoeld. De „handboormachine” is een boorappa-

raatje met tandwieloverbrenging, waarbij met één hand druk op het handvat wordt uitgeoefend en met de andere een hendel wordt rondgedraaid. Vgl. het lemma „handboormachine” in WBD dl. II, afl. 6, p. 1972-1973. Zie ook Het Beste Reparatiehandboek s.v. „handboormachine” en Scott en Aalders p. 49 en 99 („handboormachine”). De „borstboormachine” is een handboormachine die met de borst aangeduwd wordt (vgl. het lemma „borstplaat”). Zie het lemma „borstboormachine” in WBD dl. II, afl. 6, p. 1973-1974. Vraag N 53, 174 informeerde naar „een boor die bewogen wordt met een handvat dat in een rad met schuine tanden ingrijpt (ratelboor?; is dit een houtboor?)”. In verband met het materiaal dat hiermee geboord kan worden merken de respondenten op: i.v.m. „handboormachien”: hout (K 204); i.v.m. „borststeunhandboormachine”: metaal en steen (K 317); i.v.m. „draaiboor”: hout en ijzer (K 276); i.v.m. „ratelboor”: ijzerboor (K 146) en houtboor (K 214-215).]

handboormachien: *hantboeərmásiēn*, K 204; **handboormachientje**: *hantbóormásiēntjə*, L 243; *hàntbóormásiēntjə*, L 207; *hantbówərmásiēntjə*, K 241, 241a; **handboortje**: P 86; **borststeunhandboormachine**: K 317; **draaiboor**: *dróójbóór*, K 276; de respondenten van K 146, 147 en L 200a gaven de volgende benaming ook op bij N 53, 161c (lemma „ratelbooromslag/ra-

1.1.2.5.

telomslagboor"; de overige respondenten, n.l. van K 214-215, L 257 en L 279 antwoordden daar resp. „ratel”, „ratelboorslag” en „zwengel met halve slag”): **ratelboor**: K 214, 215; *raatálbóór*, L 257; *raatálbóór* (of/len: *raatál-?*), L 200a; *raotalbóór*, L 279; *raotalboor*, K 146, 147.

BORSTPLAAT

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl.A. Men kan daaraan niet zien of hij de borstplaat bedoelt van een „borstboormachine” (zie het lemma „handboormachine/borstboormachine”), de „borstplaat van de boogdrilboor” (WBD dl. II, afl. 6, p. 1979) of nog een andere soort.]

draaiberd: *draaiberd*, bij stoeldraaiers; vierkant houten plankje dat de stoeldraaier op de borst legt, als hij boort (Joos), Corn. Vervl.A.

ELEKTRISCHE HANDBOORMACHINE

(N 53, 177)

[Een draagbare boormachine aangedreven door een elektromoter, die bij het boren gemakkelijk met twee handen gehanteerd kan worden en min of meer de vorm van een revolver heeft. Op de meeste kan men diverse hulpstukken voor nauwkeurig boren en andere bewerkingen (zagen, schuren, polijsten etc.) plaatsen. Zie Scott en Aalders p. 48 en 98, Handboek Gereedschap, Het Beste Reparatieboek s.v. „boormachine” (p. 333) en Quickenborne p. 174.]

elektrische handboormachien: *éllátrikkā hāánt-bōēwārməsjiēn*, K 210; **handboormachien**: *handboeārməsjiēn*, K 292; *hantbóórməsjiēn*, L 243; *hāndbóórməsjiēn*, L 207; **elektrische boormachine**: *eejlèktriesā bóórməsjiēnnā*, L 243; **elektrische boormachien**: *ellāntriēkā boeārməsjiēn*, K 204; *ellāntriēkā boeārməsjiēn*, K 292; **boormachine**: P 86; **boormachien**: K 281; *bóórməsjiēn*, K 276; *baowrməsjin*, P 149; **boormachientje**: *boorməsjiēntjā*, K 174; *boorməsjiēntjā*, K 146, 147; **elektrische boor**: K 214, 215; *elektriēssā bōējr*, O 69a; **elektrische boor**: *ellāntriēkā boeār*, I 221; **revolverboormachien**: *rəvòlvərbóórməsjiēn*, L 257; *rəvòlvərbóórməsjiēn*, L 200a; **revolverboor**: L 200, 259, 280; *rəvòlvərbāowr*, K 330; nr. 1093: ABN elektrische boormachine, elektrische boormachine voor het snel boren van gaten die min of meer de vorm van een revolver heeft (vgl. in VD revolverspuit); „als ge veel gaten te boren hebt, neemt gij best zo'n revolverboor met den elentrik”; ook: boormachien, Vanherp; **revolver**: *rəvòlvər*, O 69a; **pistoolboor**: K 317; met de volgende benamingen (afk. uit toegiften uit N 53, 170b) wordt een elektrische handboor bedoeld die al kloppend kan boren (in steen e.d.; bij de meeste elektrische handboormachines zit die mogelijk-

heid erop): **klopboor**: K 276; **klopper**: *klóppər*, P 41a.

KETTINGFREES/KETTINGBOORMACHINE

(N 53, 178)

[Vraag N 53, 178 informeerde naar „een met een scherpe ketting werkende frees waarmee men b.v. gaten recht in de hoeken kan boren”. Zie de tekst van Vanherp s.v. „kettingboormachien”. De respondent van L 200a merkt bij de benaming „kettingfrees” op: „voor vierkante gaten”.] **kettingfrees**: K 146, 174, L 200, 237, 257, 259, 280; *kétingfréés*, L 200a, 279; *kétingfrèès*, L 207; *kètingfréés*, L 243; **kettingfreesmachien**: *kétingfréésməsjiēn*, K 241, 241a; **freesmachien**: *fréésməsjiēn*, P 41a; mogelijk is de volgende benaming een geval van pars pro toto: **freesketting**: *frééskéting*, K 210; **kettingboormachine**: P 86; **kettingboormachien**: *kééttēngbaowrməs-jeējn*, K 330; nr. 714: ABN kettingfrees (VD); „een kettingboormachien is goed voor in serie-werk omdat ge er verschillende gaten ineens kunt mee boren”; ook: kettingboormachine, kettingfreesmachine, Vanherp; **kettingboor**: K 281, 317; *kétingboeār*, K 204; *kétingbaowər*, P 149.

-2.1.10.4. Iv.m. werken met boren

BOREN

(N 53, 180a)

[Zie VD s.v. „boren” (I, 1). Zie ook Quickenborne (p. 175) en Van Keirsbilck s.v. „boren”. Aan de algemene term „boren” zijn enkele meer specifieke termen uit Vanherp toegevoegd.]

Het volgende woordtype is algemeen: **boren**: K 146, 174, 214, 215, 281, 317, L 237, 259, 280, P 86; *bóóra*, K 276, L 200a, 207, 243, 257, 279; *boeāran*, K 204, 292; *boeāra*, I 221; *bōējrn*, O 69a; *bōēwəra*, K 210; *bówəran*, K 241, 241a; *baowrā*, P 41a, 149; *baowrā*, K 330; nr. 243: ABN boren (VD); „de gaten van deuren, die gedeeltelijk op zijn verstek ineenkomen, worden dieper geboord voor 't moulure dat eraan komt; ziet eens wat onzuiver gaten dat ge boort met een boor die niet goed gesteld is”, Vanherp; de volgende woordtypen zijn meer specifiek: **doorboren**: *dèùwbaowrā*, K 330; nr. 394: ABN doorboren (VD, 2); „die gaten moeten doorgeboord worden, want de pinnen komen er helegans door”, Vanherp; **inboren**: *īēnbaowrā*, K 330; nr. 627: ABN inboren (VD), met een boor gaten in iets boren; „ne steel wordt best groot genoeg ingeboord anders zal hij weer barsten als ge den beitel erin slaagt; ik moet subiet nog mijn fitsen inboren en dan hebben wij weeral gedaan voor vandaag”, Vanherp; **uitboren**: *aodbaowrā*, K 330; nr. 1390: ABN uitboren (VD); „gaten die

niet door de stijlen mogen komen, worden maar tot op een zeker diepte uitgeboord; op die gemeen stijlmeubelen komt door den band sculptuur dat met 't sculpteermachien uitgeboord is", Vanherp.

BOORDER

(N 55, 175b)

[Vraag N 55, 175b informeerde naar „de man die een boormachine bedient". Zie het lemma „boormachine (algemeen en soorten)" en Quickenborne (p. 174-175). Zie i.v.m. benamingen als „bankwerker", „machienman", „machienwerker" en „machinist" ook de lemmata „schaver" en „frezer".]

boorder: K 174, L 200, 237; *bóórdar*, K 241a, 276, L 207, 279; *boeardar*, I 268, K 204; *bōējrdar*, O 69a; *baowdar*, P 149; *baowrdar*, K 330; nr. 236: ABN boorder, houtboorder (VD); „grote winkels hebben 'nen boorder die niet(s) anders doet dan gaten boren met 't boormachien", Vanherp; **machinaal boorder:** *masjēnaal boordar*, L 257; **machienwerker:** *masjēnwérrakar*, P 41a; **machienman:** *masjēnman*, O 69a; **machinist:** *masjēniēst*, O 69a; **bankwerker:** *baankwerkər*, K 174.

VOORBOREN

(N 53, 180b)

[Vraag N 53, 180b informeerde naar „het van tevoren gaatjes boren voor spijkers of schroeven" (zie VD s.v. „voorboren"). Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „voorboren": „Het met een dunne boor boren teneinde een geleiding te verkrijgen voor een dikkere boor, of ter voorkoming van splijten van het hout bij het spijkeren". Ook Quickenborne vermeldt s.v. „voorboren" op p. 175 ongeveer de betekenis die in vraag N 53, 180b naar voren komt, maar ook de andere betekenis („als men een klein gaatje boort dat later groter gemaakt zal worden").]

voorboren: K 174, 188a, 214, 215, 281, L 200, 237, 259, 280; *vurboora*, K 146; *veurboora* (of: *vur-?*), K 147; *veuboora*, K 317; *véurbóóra*, K 276; *vurbóóra*, L 257; *vörbóóra*, L 200a, 207, 243, 279; *vörboearən*, K 204; *véú(r)bōējm*, O 69a; *vörbówarən*, K 241, 241a; *vèüwbaowrə*, K 330; nr. 1489: ABN voorboren (VD); „bij buisfitten moet ge eerst het grootste gat voorboren en dan een kleinder gat door de stijl boren", Vanherp; **boren:** *baowrə*, P 41a; gaten - *baowrə*, P 149; *bōēwərə*, K 210; gaatjes - *boeərə*, I 221; het volgende woordtype betekent wellicht voorboren m.b.v. een „prijem" (zie dat lemma): **prijemen:** K 147.

BOORSEL

(N 53, 181)

[Het fijn verdeelde houtstof dat bij het boren van een gat daaruit te voorschijn komt (zie Quickenborne p. 176). Zie verder Van Keirsbilck s.v. „boorsel" (ook: „boorling"). Vraag N 53, 181 heeft de formulering van Corn. Vervl. s.v. „boorsel".]

boorsel: K 214, 215, 281, 317, L 200, 237, P 86; *bóórsəl*, K 241, 241a, 276, L 200a, 207, 257; *bórsəl*, L 243; *boeərsəl*, I 221, K 204, 292; *bōēwərsəl*, K 210; *baowrsəl*, P 41a; *baowrsəl*, K 330; nr. 238: ABN boorsel (VD); „in gaten die niet goed uitgezuiverd zijn, steekt altijd nog wat boorsel in"; ook: boormeel, boorspaan (meestal mv. boorspanen), Vanherp; *boorsel*, uitgeboorde houtdeeltjes; doet da' boorsel van de tafel af, Corn. Vervl.; het volgende woordtype vindt men ook i.v.m. houtafval bij beitelen, schaven en draaien op een draaibank (vgl. VD s.v. „kappeling" I, 1): **kappeling:** *kappəlēnk*, O 69a; **vezel:** L 279.

BOORVIJL

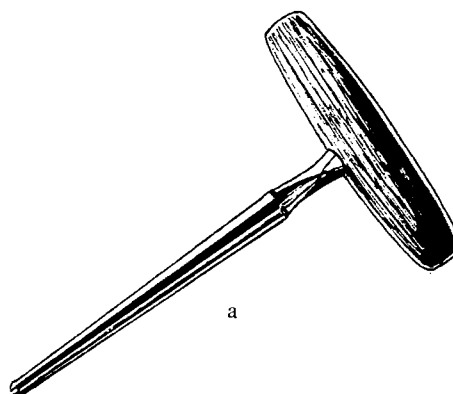
(N 53, 179)

[Vraag N 53, 179 informeerde naar „het vijltje om boormesjes aan te scherpen (boorvijltje?)". Vanherp spreekt s.v. „boorvijltje" van een klein rond of plat boorvijltje. Vgl. i.v.m. de „boormesjes" de toelichtingen bij de lemmata „centerboor", „verstelbare centerboor", „slangboor" en „voorsnijder". Vgl. i.v.m. de diverse benamingen in dit lemma verder de lemmata „zaagvijl" (de typen „zaagvijl(tje)", „mesvijl" en „zoetvijl") en „strijkvijl/strijkblok" (typen „platte vijl" en „platvijl"). Zie in dat verband ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1947, 1948, 1951, 1953 en 1954 (lemmata „zoetvijl (fijne vijl)", „platte vijl", „ronde vijl (rattestaart)", „driekantige vijl", „zaagvijl" en „mesvijl"). De respondenten merken op: i.v.m. „boorvijltje": driehoekig (L 200a); i.v.m. „zoetvijltje": driehoekig of plat (L 200); driekant (L 237); i.v.m. „zaagvijltje": zoetvijltje (L 207). Scott en Aalders noemen i.v.m. het slijpen van boren als gereedschap een (driekantige) „zoetvijl" (bij „het slijpen van de voorsnijders van een slangboor" en van de „boormessen"), een „slijpschijf" (voor de „snijkant van een spiraalboor"), een „slijpmaal" (voor de „spiraalboor") en een „spiraalboor-slijpmachine" (zie voor deze laatste ook Handboek Gereedschap p. 69: „borenslijper", d.i. een „elektrische boren-slijpmachine").]

boorvijl: K 147; *baowrvéél*, P 149; *bóórvààl*, K 276; **boorvijltje:** de respondent van L 200a bedoelt een driehoekig boorvijltje: K 214, 215; *bóórvéjltjə*, L 200a; *boeərvéltjə*, I 221; *bōējrvajlkən*, O 69a; *baowrvéltsjə*, K 330; nr. 239:

1.1.2.5.

ABN borenvijltje om de boormesjes aan te scherpen; „voor een slangboor of een lepelboor aan te vijlen gebruikt ge best een heel klein rond boorvijltje, maar voor torsboren hebt ge van die klein platte boorvijltjes nodig”, Vanherp; met de volgende benamingen kunnen diverse vijlen bedoeld worden die ook voor andere doeleinden gebruikt worden (vgl. de lemmata „zaagvijl” en „strijkvijl/strijkblok”): **zoetvijltje**: *zöëtféjltjə*, L 207; driehoekig c.q. plat - *zöëtféjltjə*, L 200a; driekant - L 237; **platte vijl**: *plattə véél*, L 279; **zaagvijltje**: *zaochfèjltjə*, K 174; *zaochfèjltjə*, L 207; **mesvijl**: L 259, 280; **vijl**: *véél*, L 257; *vèèl*, K 210; **vijltje**: *veltjə*, K 281; *vèltjə*, K 210; *vèl-kə*, P 41a.

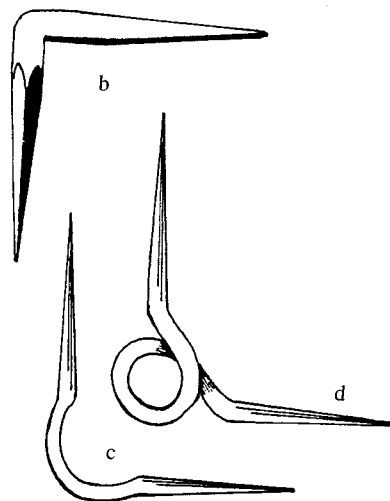

-2.1.10.5. Ruimer en tap

OPRUIMER/HANDSPITSBOOR

(N 53, 169; N 53, 173c; DC 32, 2c)

[In dit lemma worden met de diverse benamingen verschillende soorten gereedschap bedoeld om geboorde gaten te ruimen of te zuiveren. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1986-1988, lemma „opruimer/ruimijzer/handspitsboor”. Wellicht worden er met de diverse benamingen twee soorten bedoeld: een stalen schacht met ongeveer de vorm van een tapse „lepelboor” waarop haaks een handvat (draaikruk) is aangebracht (met de benaming „ruimer”, afkomstig uit DC 32, 2c wordt waarschijnlijk zoiets bedoeld; zie Handboek Gereedschap p. 203: „tapse ruimer” met een ronding van ongeveer tweederde in doorsnee; Scott en Aalders p. 54: „gatenruimer”) ofwel een handspitsboor, een (soms met een krul in de hoek) haaks omgebogen ijzer met aan ieder uiteinde een (in doorsnee hoekige) punt (met de benaming „wringijzer” bedoelt de respondent van K 317 zoiets; met „wringboor” bedoelen de respondenten van K 281, L 200a en P 86 dit model; zie Van Keirsbilck s.v. „krukboor”). Ook uit sommige omschrijvingen bij diverse termen uit monografisch materiaal kan men conclusies trekken over het model. De respondent van K 317 tekende bij vraag N 53, 173c een haaks omgebogen „wringijzer” met de opmerking: „Stalen, op punten uitlopend gereedschap waarvan een been vierkantig en het andere zeshoekig van doorsnede is. Het dient om te eng geboorde gaten in metaal te verwijderen, b.v. in sleutelplaten, schamieren etc.”. De respondent van L 200a zegt i.v.m. de benaming „wringboor”: „Voor het verwijderen van gaten in metaal of hout”. De vragen informeerden naar „het woord vrilboor (red.: zie het lemma „handboor/fretboor”) of wringboor” (N 53, 169), naar het woord „puntboor of wringboor (is dit een boor met punt onderaan die zowel bij de smid als de meubelmaker wordt

Afb. 112: Opruimer (a; naar Handboek Gereedschap: „tapse ruimer”) en handspitsboren (b, c, d)

gebruikt?)” (N 53, 173c) en naar benamingen van afgebeelde gereedschappen (DC 32, 2c) waarvan er één (de onderste) wat kan lijken op een ruimer met draaikruk, maar ook op andere gereedschappen (vgl. het lemma „avegaar (schroefavegaar, lepelavegaar”).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 169 (I 221; K 241, 241a, 281; L 200a; O 69a; P 86), N 53, 173c (I 221; K 174, 281) en monografisch materiaal: **wringboor**: de respondenten van I 221, K 174 en O 69a gaven niet aan wat ze met de benaming bedoelden; die van K 281, L 200a en P 86 bedoelen een haakvormige ruimer (handspitsboor); de respondent van K 241-241a bedoelt in ieder geval een soort ruimer: K 281, P 86; *wringbóór*, L 200a; *wringboeər*, I 221; *wringbówər*, K 241, 241a; *wriengboor*, K 174; *wriëngbōējr*, O 69a; *wriëngbaowr*, K 330; nr.

1533: dim. wringborreke; ABN puntboor (VD); „een wringboor dient voor gaatjes in ijzer wat groter te maken”, Vanherp; hoewel Corn. Vervl. de volgende benaming als een smidsterm beschouwt, wordt deze hier toch opgenomen omdat uit andere bronnen blijkt dat ook de houtbewerker dit gereedschap gebruikt: *wringboor*, bij smeden; tweepuntige, vierkante handboor, dienende om gaten te verwijderen, ook pinboor, puntboor geheeten, Fr. *équarri-soir*, pistolet, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit DC 32, 2c (waarschijnlijk dus een stalen schacht met haaks daarop een draaikruk): **ruimer**: *rowjmar*, L 240; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 173c (er wordt een haakvormige ruimer, een handspitsboor, bedoeld): **wringijzer**: K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 173c en monografisch materiaal: **pinboor**: *pinbðēwar*, K 210; zie i.v.m. de volgende opgave de opmerking vóór de opgave van Corn. Vervl. bij het woordtype „wringboor”: *pinboor*, zie *wringboor*, Corn. Vervl.; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 173 en monografisch materiaal: **puntboor**: de respondent van K 214-215 gaf niet aan wat hij met de benaming bedoelde: K 214, 215; *püündbaowr*, K 330; nr. 1054: ABN puntboor (VD), gereedschap van de smid dat vaak door de meubelmaker wordt gebruikt; „gaatjes voor vijzen die door een ijzeren plaatje moeten komen, worden wat breder uigefreesd met een puntboor”; ook: *wringboor*, Vanherp; zie i.v.m. de volgende opgave de opmerking vóór de opgave van Corn. Vervl. bij het woordtype „wringboor”: *puntboor*, zie *wringboor*, Corn. Vervl.; *puntboor*, bij timmerl.; tweepuntige haak om fijne gaten te steken of te verwijderen (Joos), Corn. Vervl.A.

TAP

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „draadboor”. De Franse vertaling „taraud” wijst op de betekenis „tap”. De vage omschrijving van de betekenis zou overigens ook in de richting van een „handboor/fretboor” kunnen wijzen tenminste als men een model voor ogen heeft als sch. 84 bij Van Keirsbilck s.v. „fretboor”. Een „tap” wordt in WBD dl. II, afl. 6, p. 1937-1938 (met afb. 108) omschreven als „een kegelvormige pen van gehard staal, waarop schroefdraad is aangebracht, en die dient om inwendige schroefdraad met de hand aan te brengen (... „tappen”) in een (geboord) gat, waarbij men deze m.b.v. een „wringijzer” (...) ronddraait”. Zie ook Van Keirsbilck s.v. „schroefboor” (... „het andere deel is een stalen tap.... Fr. taraud..”).]

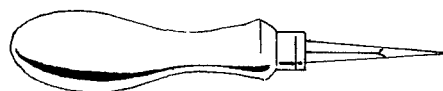
draadboor: *draadboor*, bij timmerl.; kleine, uitgeholde boor, waarvan de punt voorzien is van eenen draad gelijk eene schroef, Fr. *taraud*, Corn. Vervl.

-2.1.11 Priem

PRIEM

(N 53, 183b; N 53, 238; v.d. Watering; DC 32, 2c)

[Een spits stalen gereedschap met een houten hecht (handvat) dat dient om gaatjes in het hout te steken om de schroef of de spijker op de vastgestelde plaats te kunnen indrijven en voor het centreren van gaten voor grotere boorijzers. Zie Het Beste Reparatiehandboek s.v. „priem” (register), Quickenborne p. 257-258, Handboek Gereedschap p. 47 („Engelse priem” en „els”), Scott en Aalders p. 98, Catalogus Leeuwenberg p. 248 en Van Keirsbilck s.v. „aal”. Vgl. het lemma „voorboren” (type „priemen”) en WBD dl. II, afl. 3, p. 682-683, lemma „els” en p. 684-686, lemma „bros”. De vragen informeerden naar „de stalen priem om gaatjes voor schroefpunten te steken” (N 53, 183b), naar de benaming van het afgebeelde gereedschap (DC 32, 2c; de bovenste afbeelding lijkt wat op ’n priem) en naar „bijzonderheden” (N 53, 238).]

Afb. 113: Priem

priem: de opgave van K 179a is afkomstig uit DC 32, 2c: K 146, 147, 174, 179a, 214, 215, 292; *prüem*, L 200a, 257; **els**: de opgaven van K 133d, 138a en L 263a zijn afkomstig uit DC 32, 2c: K 133d, 138a, 317, L 200, 237, 243, 244, 259, 263a, 280; *éls*, K 210, L 207, 279, P 41a; *éls*, L 200a; **elsje**: *elskə*, I 221; **elsie**: *éélzīē*, K 276; **elsen**: *elsə*, K 188a, P 86; *elsn*, O 69a; *elsen*, *els*, Fr. *alêne*, Mdnl. *elsen*, *elsene*; de timmerlie en de schoenmakers gebruiken *elsens*; e scherp *elsen*; dat *elsen* stekt nie’ meer; Kil. *elsene*, *subula*, Corn. Vervl.; **bros**: K 204; *pros*, I 79, K 174; **broche** (fr.): *brosj*, K 281; **punt**: *punt*, P 149; **puntje**: *puntje(n)*, bij timmerl.; zie *elsen*, Corn. Vervl.; **puntsel**: *punsəl*, K 241, 241a; *püün(t)səl*, K 330; nr. 1055: ABN priem (VD); „ge moet eerst een puntje in ’t hout slagen met ’t pun(tsel als ge gaatjes boort, want anders zou ’t borreke eruit kunnen schieten”; ook: *els*, *bros*, Vanherp; **poignon** (fr.): *poejnsðēm*, O 69a; **stekertje**: *staekərka*, I 221; **pik**: K 317; **prikker**: I 79.

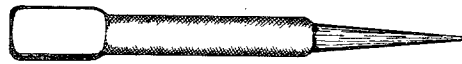
1.1.2.5.

-2.1.12. I.v.m. de drevel

DREVEL

(N 53, 238; N 54, 139b; v.d. Watering; Lemmens)

[De stalen stift, conisch toelopend in een punt die enigszins hol of afgevlakt eindigt (Handboek Gereedschap p. 40), die men op de spijkerkop plaatst en waarop men met een hamer klopt om de spijker te verzinken (zie het lemma „spijkers verzinken”) of om op het laatst, om beschadiging van het houtoppervlak door de „hamerbaan” te voorkomen, de nodige klappen te geven. Volgens Het Beste Reparatiehandboek (register p. 582) s.v. „drevel” is de punt voorzien van „een plat vlakje of holletje”. Handboek Gereedschap zegt op p. 44 over de „doorslag” (die als doel heeft: „gaten van kleine diameter in dun plaatmetaal slaan”): „De doorslag lijkt verdacht sterk op de drevel (red.: zie p. 40), maar heeft geen holle, doch een vlakke punt”. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1878-1881, lemma „doorslag/centerpons”. Zie Quickenborne p. 241, Scott en Aalders p. 48, 102, 105, Van Keirsbilck s.v. „doorslag” (ook: „drevel”, „drijver”, „drijfijzer” en „nagelijzer”) en Weijs p. 51.]

Afb. 114: Drevel

drevel: K 147, L 237, 279; **drijver:** K 141, 146, L 152, 200, 237, 244; *dréjvər*, L 200a; *dréevər*, L 257, 279; *drīevər*, L 243; *drījvər*, L 207; **doorslag:** *deurslach*, I 79, 268; *deuslach*, O 69a; *durslach*, K 174, 204, L 257; *durslách*, P 41a; *dörslach*, K 241; *dörslách*, K 276; *döjrslách*, P 149; *dééslách*, P 86; *dééslach*, een gereedschap van schrijnwerkers en smeden, Goemans; vgl. i.v.m. de termen „doorgedopt” en „stopsteen” de lemmata „spijkers verzinken” en „stopsteen”: *dèüwslách*, K 330; nr. 401: ABN drevel, doorslag (VD); „nagels (red.: spijkers) worden met ’nen doorslag doorgedopt en gaatjes worden met stopsteen opgestopt; ’nen doorslag mag niet zoet staan want dan slaagt ge direct te grote gaten”; ook: nageldrijver, drijver, Vanherp.

SPIJKERS VERZINKEN

(N 54, 139a; v.d. Watering)

[Spijkers „dieper inslaan, zodat de koppen gelijk met of iets dieper dan de oppervlakte van het hout komen” (VD s.v. „verzinken” II, II, 1). Hierbij maakt men gebruik van een „drevel” (zie dat lemma) om het houtoppervlak niet met de

„hamerbaan” te beschadigen. „De putjes boven de verzonken spijkers worden opgevuld met stopverf of met kneedbaar hout” (Quickenborne p. 240: „verzinken van spijkers”) en ook met „stopsteen”. Vgl. de lemmata „dichtstoppen”, „stopwas” en „spijkergat”. Zie Van Keirsbilck s.v. „verdrinken” (ook: „doorzetten”; Corn. Vervl. heeft s.v. „verzuipen” en „versmooren” ongeveer dezelfde omschrijving). Vraag N 54, 139a informeerde naar „het verzinken van de spijkers”.]

verzuipen: *verzuipen*, bij timmerl.; zie versmooren, Corn. Vervl.; **versmooeren:** *versmo(o)ren*, bij timmerl.; wordt gezegd van den kop van eenen nagel die zoo diep ergens ingedreven wordt, dat hij er niet meer uitkomt, bij De Bo verdrinken; ook verzuipen, Corn. Vervl.; **indrijven:** K 146, 147, 174, L 200, 244; *indrėjvə*, L 200a; *indrėévə*, L 257, 279; *indrīevə*, L 243; **doordrijven:** *deur[drijven]*, I 79; *dur[drijven]*, K 204; *dödrəjvən*, K 241a; *déúdràävə*, K 276; **doorslagen:** *deu(r)slaagə*, I 268; *deuslowgən*, O 69a; *dééslōēgə*, P 86; (de) nagels - *durslágə*, P 41a; *döjrslääwgə*, P 149; **drevelen:** L 237; **indoppen:** *ĩëndöppə*, K 330; nr. 638: ABN indrijven (VD II, 1), verzinken (VD II, 1), spijkers dieper inslaan; „nagels worden met ’nen doorslag ingedopt en dan moet ge de gaatjes stoppen met stopsteen voor ze niet meer zien te steken”; zie voor synoniemen s.v. „doordoppen”, Vanherp; **doordoppen:** *dèüwdöppə*, K 330; nr. 395: ABN indrijven (VD II, 1), ABN verzinken (VD II, 1), spijkers dieper inslaan; „als ge ’ne nagel doordopt, zal hem beter aantrekken”; ook: indoppen, doordrijven, verzonken leggen, doorslaan, uitdoppen, Vanherp.

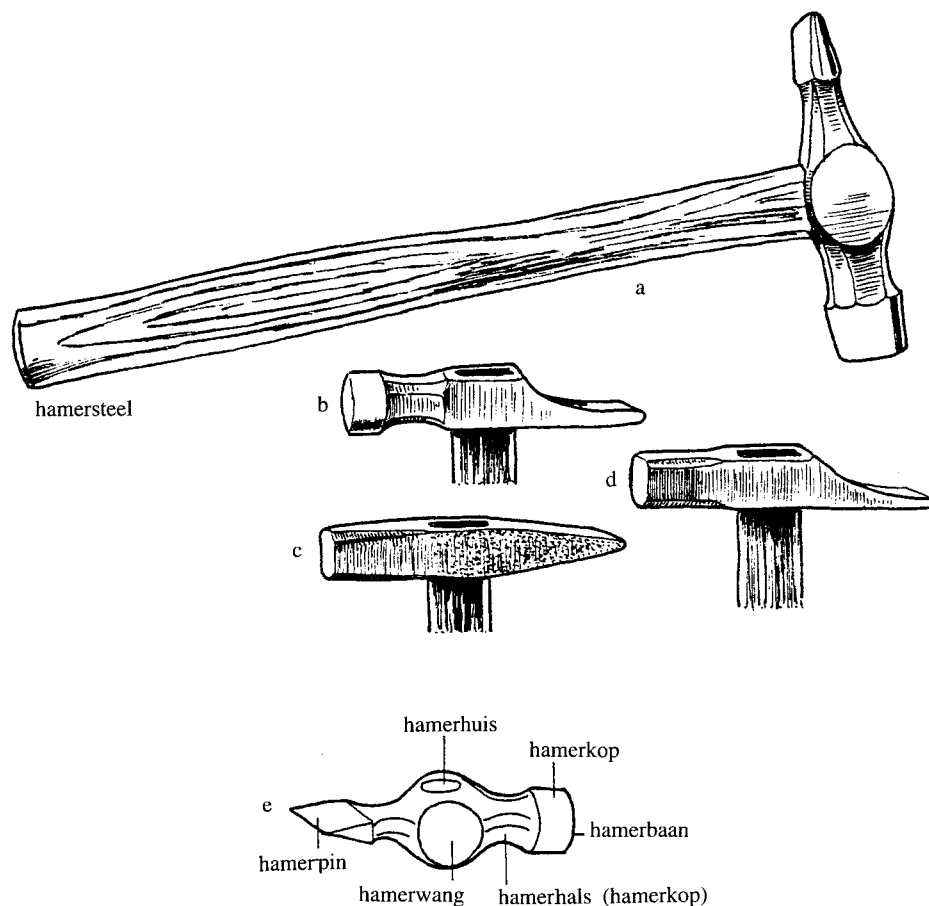
-2.1.13. I.v.m. hamers

-2.1.13.1. Gereedschap

TIMMERMANSHAMER

(N 53, 126a; v.d. Watering)

[De gewone lichte hamer met een taps toelopende „hamerpin” waarmee b.v. kleine spijkers in het hout kunnen worden geslagen tot ze voldoende houvast vinden, waarna ze met de „hamerbaan” verder worden geslagen. Handboek Gereedschap (p. 183) laat zien dat de vorm van land tot land verschilt. Vraag N 53, 126a informeerde naar de hamer van tek. 126 die Handboek Gereedschap het „Hollands model” noemt, d.w.z. met een ongeveer kubusvormige „hamerkop” en een „hamerpin” die uitloopt naar de kant waar de steel zit. De respondenten zullen dit model waarschijnlijk meestal bedoelen. Handboek Gereedschap beeldt ook nog het „Duits model” en het „Engels” c.q. „oud Engels

Afb. 115: Timmermanshamers: a., b., c., d. Engels model, oud Engels model, Duits model en Hollands model (naar Handboek Gereedschap); e. onderdelen van een timmermanshamer (naar Scott en Aalders)

model" af. Zie verder Scott en Aalders p. 102, Weijts p. 151 en Van Keirsbilck s.v. „hamertje".]

timmermanshamer: *timmermanshåmmær*, L 200a; *timmermanshåmmær*, L 243; *timmermanshåmmær*, L 207; **schrijnwerkershamel:** *schreénwårkærsaomæl*, P 149; **gewone hamer:** K 292; **kleine hamer:** *klènnæn aomær*, K 210; **ijzeren hamer:** *ààzærè áámær*, K 330; nr. 622: ABN stalen hamer, hamer, bankhamer (VD); „als ge uwen ijzeren hamer gebruikt voor vergaringen ineen te slagen, moet ge er altijd een kalleke onder houden, wilt ge er geen putten in slagen"; voor andere termen: zie s.v. „(bank)hamer"; Vanherp; **handhamer:** *handhamer*, bij timmerlieden en smeden; gewone hamer van middelmatige zwaarte, Corn. Vervl.; **bankhamer:** *bankhowmær*, K 317; *bánkáámær*, K 330; nr. 141: ABN bankhamer (VD); „'ne meubelma-

ker heeft lichte en zwaar bankhamers"; ook: ijzeren hamer, (gewone) stalen hamer, Vanherp; *bankhamer*, bij smeden en timmerl.; gewone hamer van middelmatige zwaarte, die gewoonlijk aan de werkbank gebruikt wordt, Corn. Vervl.; **punthamer:** I 269; **tikhamer:** L 259, 280; **klinkhamer:** *klienkaomær*, K 174; **hamer:** K 188a, 214, 215; *háámær*, P 41a; *hammær*, L 200, 237, 244; *haomær*, K 146, 147, 241, 241a; *håømær*, K 276; *håmmær*, L 257; *hommær*, L 279; *aamær*, I 79, K 281; *ammær*, I 221; *aomær*, K 174, 204, O 286a; *owmær*, O 69a; *øëmær*, P 86; *áámær*, K 330; nr. 569: (dim. hamerke) ABN hamer, bankhamer (VD); „men moet soms moeilijk nagelen en daarom moet 'ne meubelmaker 'ne vaste slag met de hamer hebben; 'nen hamer mag niet vuil zijn want anders schampt ge af met uwen hamer"; ook: de ijzeren hamer, de (gewone) stalen hamer, Vanherp.

1.1.2.5.

HAMERKOP

(N 53, 126b; N 53, 126c; v.d. Watering)

[Het zwaarste gedeelte van een hamer (in dit geval een „timmermanshamer”) van „hamerbaan” tot „hamerhuis” (zie VD s.v. „hamerkop”, 1). De „hamerpin” zit daarboven. Naargelang het model van de „timmermanshamer” (zie dat lemma) is de hamerkop min of meer kubus-, cilinder- of kegelvormig. Zie Van Keirsbilck s.v. „hamerkop”, Handboek Gereedschap p. 180 („kop”), Scott en Aalders p. 102 („kop”) en Quickenborne p. 141 („hamerkop”).]

hamerkop: K 147, 317; ijzeren - *haomərkop*, K 146; **kop:** I 221, K 146, 147, 174, 188a, 210, 214, 215, 292, L 200, 237, 259, 280, P 86; *kòp*, K 241, 241a, 276, L 207, 279; - van de hamel [aoməl]: *kòp*, P 149; **kruin:** L 259, 280.

HAMERBAAN

(N 53, 126g)

[Het verstaalde voorvlak van de „hamerkop” waarmee men de spijkers raakt. Zie Van Keirsbilck s.v. „hamerbaan”, Handboek Gereedschap p. 180 en Scott en Aalders p. 102.]

baan: *baon*, L 200a; *bōēn*, baan, het platte deel van den hamel, Goemans; **blad:** *blat*, K 317; **plat:** K 241, 241a; *plāt*, K 276; - van de hamel [aoməl] *plāt*, P 149; *plāt*, K 330; nr. 1022: ABN blad van een hamer, kruin, hamerblad (VD); „’t plat van uwen ijzeren hamer moet ge intijds eens afkuisen met een ruispapierke omdat ge tot den duur al uw nagels scheef slaagt”; ook: baan, kop, baanvlak, hamerbaan, hamervlak, Vanherp; **platte kant:** I 221; *plattə kàānt*, K 210; *plattə kàānt*, K 276; **vlak:** K 281; **onderste:** *onnəstn*, O 69a; **hamerbol:** *hamerbol*, de verstaalde kant van den hamerkop, Fr. table, Corn. Vervl.

HAMERHUIS

(N 53, 126f; v.d. Watering)

[Het gat voor de „hamersteel” in het blok van de hamer (zie de lemmata „hamerkop” en „hamerblok”). Volgens Scott en Aalders (p. 102) loopt dit gat taps toe, om losschieten te voorkomen (zie ook Vanherp nr. 507 „gat”). Zie verder Van Keirsbilck s.v. „hameroog” en Quickenborne p. 143.]

hamerhuis: *håmmərhow̄s*, L 200a; **huis:** K 146, 317, L 200, 237, 259, 280; *haojs*, L 207; *hojs*, L 244; *ojs*, O 69a; *håws*, L 257; *hows*, K 317; *hōws*, L 279; **steelgat:** K 210, 214, 215; **gat:** I 221, K 147, 174, 188a, 204, 241, 241a, 281, 292, O 69a, P 86; *gāt*, L 243, P 41a, 149; *gát*, K 330; nr. 507: ABN hamerhuis (VD), het gat van een hamer; „’t gat voor de steel van een houten hamer wordt altijd een beetje koniek (conique) of scheef uitgekapt”; ook: huis, Vanherp; **steelkot:** *stéélkòt*, K 276.

HAMERSTEEL

(N 53, 126e; v.d. Watering)

[De, meestal houten, handgreep van een hamer. Vgl. het lemma „beitelhecht”. Zie VD s.v. „hamersteel”, Van Keirsbilck s.v. „hamersteert”, Quickenborne p. 142, Handboek Gereedschap p. 180 en 181, Scott en Aalders p. 102 en Catalogus Leeuwenberg p. 269.]

hamersteel: *haomərsteel*, K 146; *håmmərsteel*, L 200a; *áámərstééjl*, K 330; nr. 570: ABN hamersteel (dim.: -steeltje); „in den hamersteel wordt langs boven een spieke gezet voordat den hamer niet uit de steel zou vliegen”; ook: steel van een hamer, Vanherp; **steel:** I 221, K 147, 174, 188a, 204, 210, 214, 215, 281, 292, 317, L 200, 237, 259, 279, 280, P 86; *steel*, K 241, 241a, L 207, 243, O 69a; *stéél*, K 276; *stejl*, L 244; *steejl*, I 79, L 257; *stééjl*, P 41a; *stáájl*, P 149; *stééjl*, K 330; nr. 1283: ABN steel (VD), b.v. de steel van een beitel, rasp, vijl, schroevendraaier en hamer; „de steel van ’nen ijzeren hamer wordt vastgezet met één of twee spiekes”; ook: hecht, heft, handvat, Vanherp; *stéél*, steel, dim, *stéelkə*, van een hamer, lepel, enz. Goemans.

HAMERSTEELSPIETJE

[De kleine wig in het uiteinde van de „hamersteel” aangebracht om deze stevig in het „hamerhuis” op te sluiten (Scott en Aalders p. 102, Vanherp nr. 570 „hamersteel” en nr. 1283 „steel”). Zie het lemma „hamerhuis”.]

spie: *speej*, K 330; nr. 1254: dim. spieke; ABN spie, wig (VD), b.v. de spie van een kruishout, hamer, „lijmtang”, werkbank enz.; „in de steel van een ijzeren hamer wordt een spieke gezet, anders vliegt hij er te gemakkelijk uit”, Vanherp.

HAMERPIN

(N 53, 126d)

[„Het schuin aflopende of plat eindigende deel van sommige hamers” (VD s.v. „hamerpin”), in dit geval van een „timmermanshamer”. De „hamerkop” zit daaronder. Naargelang het model van de „timmermanshamer” (zie dat lemma) heeft de hamerpin een andere vorm. Zie Van Keirsbilck s.v. „hamerpin”, Quickenborne p. 141 („hamerpin”), Handboek Gereedschap p. 180 en Scott en Aalders p. 102 („pen”).]

hamerpin: *hamerpin*, het scherp aflopende gedeelte van den hamer, Fr. panne de marteau, Corn. Vervl.; **pin:** *pin*, P 149; *piēn*, K 330; nr. 987: ABN pen, hamerpin (VD); „met de pin van den hamer zetten ze de klein nagelkes in ’t hout en dan kloppen ze erin met ’t plat”; ook: punt, bek, Vanherp; **pen:** K 317, P 86; **punt:** I 221, K

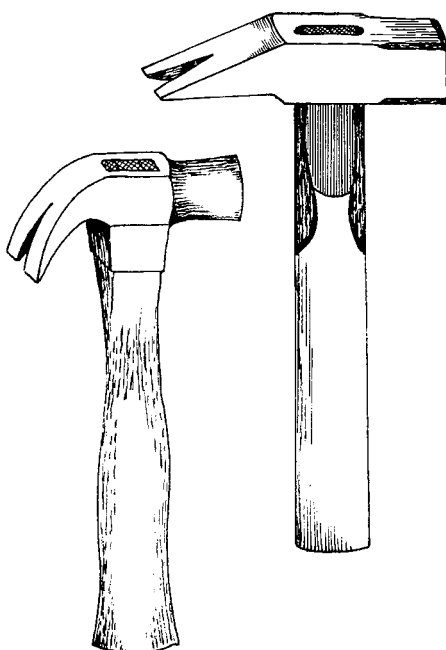
174, 214, 215, 281; *püünt*, K 330; nr. 1053: ABN hamerpin, pen van een hamer (VD); „een klein nageltje wordt eerst met het punt van den hamer vastgespeten en dan met het plat verder in 't hout ingeslagen”; ook: pin, bok, Vanherp; **beitel**: K 188a; **lip**: K 204; **neus**: L 279; **tand**: *tànt*, K 210; **klinkkant**: L 259, 280; **spitse kant**: *spitsə kánt*, L 200a.

KLAUWHAMER

(N 53, 131; v.d. Watering)

[Hamer met een plat, gespleten (en vaak gekromd) uiteinde (zie VD s.v. „klauw” I, 6 en „klauwhamer”) waarmee men spijkers uit het hout kan trekken, maar ook b.v. gespijkerde houten onderdelen kan verwijderen. Men zou de klauw als een soort „hamerpin” kunnen beschouwen. Scott en Aalders (p. 102), Deketelaere (p. 199, fig. 29) en Popelier (p. 13¹, fig. 48a) beelden naast de gekromde versie nog een klauwhamer af met een niet gebogen klauw. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „klauwhamer”, Handboek Gereedschap p. 181, Weijjs p. 51, Catalogus Leeuwenberg p. 268 en Quickenborne p. 144-145.]

klauwhamer: K 147, 188a, 204, 292, 317, L 200, 237, 259, 280; *klowaamər*, I 79; *klowhao-mər*, K 146; *klaowhamər*, L 242; *klawhao-mər*, K 241, 241a; *klawhàmmər*, L 243; *kláwhàmmər*, L 207; *kláwhòmmər*, L 257; *klààwhāōmər*, K

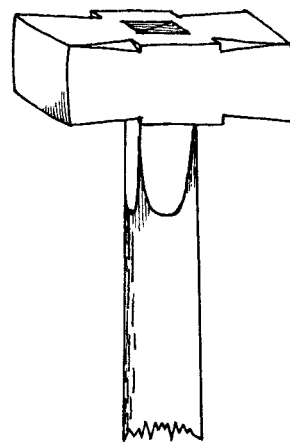
Afb. 116: Klauwhamers (naar Deketelaere)

276; *klaawaomər*, K 174; *klauwhammər*, L 244; *klaa-aamər*, K 281; *klèùwhám-mər*, L 200a; *klèùwhommər*, L 279; *klààjám-mər*, K 330; nr. 722: ABN klauwhamer (VD); „als ge veel moet nagelen, is 'ne klauwhamer heel gemakkelijk omdat ge er uw scheef geslagen nagels direct kunt mee uittrekken”; ook: Amerikaanse klauwhamer, Vanherp; **klauw**: K 317; **trekhamer**: K 214, 215; *trekammər*, I 221; *trèkhāōmər*, K 276; *trekowmər*, O 69a; **trekhamel**: *trekhamel*, *trekhamer*, *klauwhamer*, Tuerlinckx; **timmerhamer**: I 269, P 86; *tīēmərháámər*, P 41a; **timmerhamel**: *timməraoməl*, P 149.

MOKER/VUISTHAMER

(N 53, 132; v.d. Watering)

[Een korte, zware, hoekige hamer (van ijzer) met twee vlakke „hamerbanen” en een korte „hamersteel” die gebruikt wordt voor zwaar werk zoals breek- en sloopwerk, het vastslaan van verbindingen enz. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1847-1848, lemma „moker/vuisthamer” en Quickenborne p. 145-146.]

Afb. 117: Moker/vuisthamer

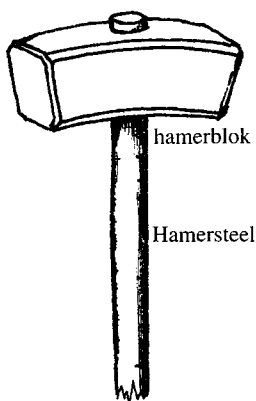
moker: K 147, L 237, 259, 280; *móókər*, L 200a, 207, 257, 279; **vuisthamer**: K 188a, 214, 215, L 200, 259, 280; *vuisthao-mər*, K 146; *vöjst-hàmmər*, L 243; *vösthao-mər*, K 204; *vöstaomər*, K 174; *vaojsthàmmər*, L 207; *vöjsthammər*, L 244; *vowsthommər*, L 279; *vöwsthámmər*, L 200a; *váwsthòmmər*, L 257; **vuist**: I 79, L 200; *vöst*, K 147; **vuistje**: L 237; *vösjə*, K 174; **breekhamer**: *bréékhaomər*, K 276; **metsershamer**: *metsərshowmər*, K 317; **zware hamer**: K 292, P 86; *zwaorən háámər*, P 41a; de volgende typering is onzeker (vgl. Lievevrouw-Coopman s.v. „martje”, 2 en Follet p. 71-72, woordtype

1.1.2.5.

„merten”): **marten/merten**: *metn*, O 69a; *mettə*, I 269; *métta*, I 221; *métta*, K 330; nr. 854: marten, ABN moker (VD); „ne marte is 'ne zware hamer met 'ne korte steel die dat de sculpteurs veel gebruiken, maar 'ne meubelmaker gebruikt hem ook voor vergaringen in een te slagen”; ook: blokhamer, vuist; etymologie: Fr. marteau, Vanherp.

HOUTEN HAMER

(N 53, 127; v.d. Watering; znd I, a-m)
[Hamer die geheel uit hardhout is vervaardigd en die b.v. gebruikt wordt om bepaalde soorten beitsels te hanteren, houtverbindingen aan te slaan, etc. Zie het lemma „houten hamer” in WBD dl. II, afl. 6, p. 2014 en 2015. Zie Van Keirsbilck s.v. „houten hamer”, Quickenborne p. 143-144, Handboek Gereedschap p. 188, Scott en Aalders p. 102, Weijs p. 51 en Catalogus Leeuwenberg p. 268 (van beukenhout en azijnhout). De respondenten noemen als hout: hardhout (L 200a) en azijnhout (L 243).]

Afb. 118: Houten hamer

houten hamer: I 269, K 188a, 213, 244, 245, 257, 268, 273, 274, 292, 300a, 304, 305, 332, 349a, 350, L 200, 237, O 286, P 25, 86; *hawtən haamər*, K 239; *haowtən háámər*, P 41a; *awtən aamər*, P 2; *owtən aamər*, I 79, K 189a, 281; *aatən aamər*, K 330; *aatən aawəmər*, O 67; *aatn awmər*, I 272; *aatən awmər*, O 162; *hawtən hammər*, L 244; *aatən ammər*, I 221; *howtən haomər*, K 146, 147, 356; *haowtən haomər*, K 241; (*h)haotən aōmər*, P 99; *hōwtən aomər*, K 210; *owtən aomər*, K 174, 204, 205; *aatən aomər*, K 250, P 13; *aatən ommər*, I 220; *aatn owmər*, O 69a; *àtən áámər*, K 330; nr. 611: ABN houten hamer (VD); „vergaringen moogt ge alleen ineenslagen met 'nen houten hamer”; ook: klopper, Vanherp; **houten hamel**: P 102,

107; *haotən haaməl*, P 96, 98, 107; *aawtən aaməl*, P 112; *howtən haoməl*, K 356; *haotn haoməl*, P 95; *aotən aoməl*, P 154; *àtən aoməl*, P 149; **houteren hamer**: K 317; *hawtərən hām-mər*, L 243; *hawtərən hāmmər*, L 200a; *hāwtərən hammər*, L 207; *hāwtərən hòmmər*, L 257; *hawtərə haomər*, K 231a; *hējtərən haomər*, K 241, 241a; *hāwtərən hāōmər*, K 276; **blokhamer**: K 214, 215; **zware hamer**: *zwaorən hom-mər*, L 279; de volgende benaming is waarschijnlijk schertsend bedoeld: **kromme kostwinner**: L 259, 280.

HAMERBLOK

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „blok”.]
blok: *blòk*, K 330; nr. 214: ABN het blok van een houten hamer; 't gat in den blok van een houten hamer wordt koniek uitgekapt”; ook: hamerblok, bol, Vanherp.

TUIERHAMER

(N 53, 129; Lemmens)
[Zware houten hamer met een lange steel die wordt gebruikt om palen, b.v. voor omheiningen, in de grond te slaan. Vgl. WBD dl. I, afl. 3, p. 317-319, lemma „tuierhamer”.]
tuierhamer/tuurhamer: type tuierhamer: L 200; *tèùrhammər*, L 200a; *tèèrhammər*, L 207; **tuihamer**: *tuihaomər*, K 141; zie i.v.m. de volgende benaming Van Keirsbilck s.v. „sleg” en Handboek Gereedschap p. 188 („sleg”): **sleg**: *slèch*, K 141; *sleg*, K 157, 158a, 174, 193a, grote houten hamer, AG; **zwaaihamer**: *zwaajhaomər*, K 276; het volgende type komt ook voor in het lemma „kliefhamer”: **klophamer**: *klophāmmər*, L 243; *klòphāmmər*, L 207; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **grote houten hamer**: K 147, 214, 215; **houten hamer**: L 152; *haowtən háámər*, P 41a; *aatn owmər*, O 69a; **zware hamer**: *zwaorən hòmmər*, L 257; hoewel met de volgende benaming meestal een ijzeren smidshamer bedoeld wordt, kan hier wel (bij uitbreiding) een houten hamer met lange steel bedoeld worden: **voorhamer**: K 292; *vorhaomər*, K 241, 241a; houten - L 259, 280.

-2.1.13.2. I.v.m. werken met het gereedschap

SLAAN MET DE HAMER

(N 53, 152e)
[In dit lemma zijn een aantal termen opgenomen die niet het „spijkeren” (zie het lemma) aanduiden. Vraag N 53, 152e informeerde naar termen voor „met een hamer een spie indrijven, een paneel gelijk kloppen etc.”.]
I: de volgende woordtypen zijn meer algemeen:

hameren: P 86; **kloppen:** *kløppə*, K 276; **slaan:** *slao*, L 243; **slagen:** *slaogə*, K 276;

II: de volgende woordtypen kunnen betekenen: door slaan met de hamer ergens iets (b.v. een spie) in bevestigen: **inkloppen:** *ĩnkloppən*, O 69a; **inslagen:** I 221; **indrijven:** een spie/wig - *indrėjvə*, L 200a; **inzetten:** *ĩnzetzə*, O 69a;

III: de volgende woordtypen kunnen betekenen: door slaan met de hamer iets (b.v. een paneel) gelijkmaken: **gelijkmaken:** K 147; **gelijkkloppen:** K 317; een paneel - *gələék kløppə*, P 149; *gələákløppə*, K 330; nr. 519: ABN gelijkkloppen (VD) met de hamer; „een paneel dat niet geklikt is, wordt bij 't lijmen schoon gelijkgeklopt”; ook: gelijkslagen, Vanherp; **gelijkslagen:** *gə-làáksláágə*, K 330; nr. 524: ABN gelijkslaan (VD); „als ge panelen lijmt, moet ge ze gelijkslagen volgens de lijn van de paring”; ook: gelijkkloppen, Vanherp;

IV: de volgende woordtypen kunnen betekenen: door slaan met de hamer iets (b.v. een spie) vaster of dieper ergens indrijven: **aankloppen:** *owkloppən*, O 69a; *áááákløppə*, K 330; nr. 15: ABN aankloppen (VD, 1), door kloppen vaster en dieper indrijven; „de spie van de schaaft moet goed aangeklopt worden voor het schaaftijzer vast te zetten”; ook: aanslagen, aanslaan, Vanherp; **aanslagen:** *áááásláágə*, K 330; nr. 25: ABN aanslaan (VD I overg., 13), door slaan of kloppen iets vaster of dieper indrijven; „de spieën van de werkbank moeten af en toe aangeslagen worden want anders waggelt uw bank”; ook: aankloppen, Vanherp;

V: de volgende woordtypen kunnen betekenen: door slaan met de hamer iets vaster zetten: **bijslaan:** *bėslon*, L 279; **bijkloppen:** *bėkløppə*, L 279; **bijdrijven:** *bajdrajvən*, K 241, 241a; **aandrijven:** K 281;

VI: de volgende woordtypen kunnen betekenen: iets door slaan met een hamer op een spie vaster aandrijven: **bijspieën:** K 214, 215; *bėjspiėjə*, L 257; *bėjspi-jə*, K 210; **opspieën:** K 188a, 204, 317; *ópspijə*, L 200a, 279; *őėpspiėjə*, P 41a; **opwiggén:** L 259, 280; *ópwiggə*, L 200a; **aanwiggén:** *aonwiggə*, K 146;

VII: het volgende woordtype betekent: met een hamer een spie inslaan: **een spij inslagen:** *ən spēėj inslàəwgə*, P 149.

SPIJKEREN

(N 53, 152a; Lemmens)

[Met spijkers beslaan, bevestigen, vastmaken etc. Zie Quickenborne p. 239-240 en Van Keirsbilck s.v. „nagelen”. Vraag N 53, 152a informeerde in het algemeen naar „spijkere”. Vgl. ook de lemmata „met spijkers beslaan” en „slaan met de hamer”. Door tijdgebrek werd znd 5, 7 („nagelen, Fr. clouer”) niet opgenomen.]

spijkere: K 141, 146, 147, 214, 215, L 257, 259, 280; *spėjkərə*, L 207, 279; *spėjkərə*, L 243; **nagelen:** I 221, K 188a, 241, 241a, 281, 292, L 200a, 259, 280; *náágəłə*, P 41a; *nàəwgəłə*, P 149; *naogəłə*, K 141, 210, 276; *naogəłən*, K 204; *nowgəłə*, K 317; *nowgəłn*, O 69a; *nōėgəłə*, P 86; *náágəłə*, K 330; nr. 901: ABN nagelen, spijkere (VD); „in goed werk wordt niet veel genaagd”, Vanherp; **spijkers inslaan:** *spejkərs inslaon*, K 174; **nagels inslaan:** *naagəls inston*, L 200a; **slaan:** *slaon*, K 147.

RECHT SPIJKEREN

(N 53, 152b; Lemmens)

[Vraag N 53, 152b informeerde naar termen voor „een spijker recht in het hout slaan”.]

recht spijkere: K 146; **recht inspijkere:** L 152; **recht nagelen:** K 188a; *récht náágəłə*, P 41a; *réécht naogəłə*, K 276; *recht nowgəłə*, K 317; **innagelen:** K 292; **recht slagen:** I 221; *récht slaogə*, K 210; *recht slowgə*, O 69a; een nagel -in het hout - *rácht (...)* *slàəwgə*, P 149; **recht slaan:** *raecht slao*, L 243; - erin - *réécht (...)* *sløn*, L 257; **recht inslaan:** er - K 281; **te lood slaan:** L 259, 280; **recht kloppen:** *recht kloppə*, I 221; **inhijse:** *inhėjsə*, L 279.

SCHUIN SPIJKEREN (TER STEEK SPIJKEREN)

(N 53, 152c; Lemmens)

[Vraag N 53, 152 informeerde naar termen voor een spijker schuin in het hout slaan. VD spreekt s.v. „steek” (18) van „ter steek spijkere, schuin, niet loodrecht”. Zie het lemma „schuin ingeslagen spijker (steekspijker)”. De respondent van L 200a merkt i.v.m. „op trek zetten” op: „Voor het bijtrekken van een planken vloer”.]

schuin nagelen: *schėùn náágəłə*, P 41a; **schuin slagen:** *schaoən slaagə*, I 221; **schuin slaan:** K 214, 215; **schuin inslaan:** *skőjn inslaon*, L 152; **schuin kloppen:** *schaoən kloppə*, I 221; **scheef spijkere:** K 146; **scheef nagelen:** K 188a; **scheef slagen:** *schīėjəf slaogə*, K 210; *skīėjəf slowgəłn*, O 69a; - erin - *schīėf (...)* *slàəwgə*, P 149; **scheef slaan:** K 147; zie i.v.m. de volgende twee termen het WNT s.v. „noesch” (met allerlei bijvormen), „overnoesch” en „overnoen(e)” (2): **nuus nagelen:** bij de volgende variant is er sprake van ontronding: *niės nōėgəłə*, P 86; **nuus inslaan:** K 281; met de volgende benamingen wordt het schuin inslaan van spijkers bedoeld als middel om constructiedelen vast tegen elkaar aan te drijven: **trekkens nagelen:** *trėkkəs naogəłə*, K 276; **op trek slaan:** L 259, 280; *op trėk slao*, L 243; **op de trek slaan:** *op dən trėk sløn*, L 257; **op trek zetten:** L 200; spijkere - *óp trėk sėttə*, L 200a; de volgende benamingen zijn on-

1.1.2.5.

duidelijk (wordt de bewerking of het gevolg daarvan bedoeld?): **aantrekken**: K 147; laten - *onþrékkə*, L 279; **drijven**: K 317.

SCHUIN INGESLAGEN SPIJKER (STEEK-SPIJKER)

(N 53, 152d; Lemmens)

[„Een schuin ingeslagen spijker” (N 53, 152; vgl. VD en Van Keirsbilck s.v. „steekspijker”) die kan dienen „om een houtverbinding sterker samen te trekken” (VD s.v. „treknagel”). Zie het lemma „schuin spijkere(n) (ter steek spijkere(n))”.]
scheve spijker: K 214, 215; **scheve nagel**: *schīējəvə náágəl*, P 41a; *schīējəvə naogəl*, K 210; **nagel dat scheef ingeslagen is**: *nàəwgəl dà schīēf in-gəslàəwgə əs*, P 149; zie i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „noesch” (met allerlei bijvormen), „overnoesch” en „overnoen(e)” (2): **nagel die nuus steekt**: zonder fonetische documentatie van een groot deel van de woordgroep (*nīəs* is een geval van ontronding): [*nagel die*] *nīəs* [*steekt*], P 86; **steeknagel**: *steeknaogəl*, K 141; **steekspijker**: L 152; aan de volgende benamingen kan men zien wat de functie van de schuin ingeslagen spijker kan zijn (constructiedelen vast tegen elkaar aandrijven): **treknagel**: *tréknaogəl*, K 276; **spijker die op de trek staat**: zonder fonetische documentatie van het eerste woord: [*spijker*] *dīē óp dən trék sti*, L 257; **op trek geslagen spijker**: *op trék gəsləggə spējkər*, L 243; **gedreven nagel**: K 317.

AANNAGELEN

[Vgl. Van Keirsbilck s.v. „aannagelen”: „Met nagels of spijkers vast maken”.]

aannagelen: *áánáágələ*, K 330; nr. 17: ABN aannagelen (VD), met draadnagels vastmaken; „ik gaan de laaglattekes al op voorhand op de binnenzij aannagelen want straks wordt dat te moeilijk”, Vanherp.

AANEENNAGELEN

[Vgl. Van Keirsbilck s.v. „aaneenspijkeren” (ook: „aaneennagelen”): „Met spijkers of nagels aan elkaar verbinden”.]

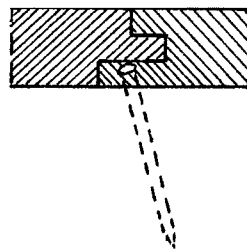
aaneennagelen: *á(á)nīēnágələ*, K 330; nr. 6: ABN aaneennagelen (VD), aaneenspijkeren (VD), met draadnagels aan elkaar verbinden; „de planken van een bak of van een kist worden met klampen aaneengenageld”; ook: aaneenkloppen, aaneenslagen, aan elkaar spijkere(n), Vanherp; **aaneenslagen**: *á(á)nīēnsláágə*, K 330; nr. 7: ABN aaneennagelen, aaneenspijkeren, cfr. Antw. Id.; „het blindhout van een gebombeerde deur maken ze door uitgezaagde latten in duimhout aaneen te slagen”; ook: aaneenkloppen, aan elkaar spijkere(n), Vanherp; **aaneenkloppen**:

á(á)nīēnklòppə, K 330; nr. 4: ABN aaneennagelen, aaneenspijkeren (VD); „een gewoon deur wordt meest met klampen „aengeklopt”; ook: aaneenslagen, aan elkaar spijkere(n), Vanherp.

BLIND VERNAGELEN

(N 54, 140; Lemmens)

[Vraag N 54, 140 informeerde naar termen voor: „zó spijkere(n) dat de spijkers onzichtbaar blijven (tek. 140)”. Dat gebeurt b.v. bij het leggen van een vloer (zie Van Keirsbilck s.v. „blinde vernageling”). Zie Quickenborne p. 241-243 („verdekt nagelen”).]

Afb. 119: Blind vernagelen

blind vernagelen: L 200, 237; *blint fərnaogələ*, K 146, 147, 204, L 207, 243; *blént fərnaogələn*, K 241a; volt.deelw.: *blint fərnaogəlt*, K 141; **blind nagelen**: I 268, P 86; *blint nàəwgələ*, P 149; *bléjnt naogələ*, L 200a; *bléént naogələ*, K 276; *blīent náágələ*, P 41a; **blind spijkere(n)**: *blint spējkərə*, L 243; *blint spējkərə*, L 257; *bléjnt spējkərə*, L 279; *blint spējkərə*, K 174; **onzichtbaar spijkere(n)**: L 152.

-2.1.14. I.v.m. tangen en spijkertrekker

-2.1.14.1. Gereedschap

TANG

(N 53, 142a)

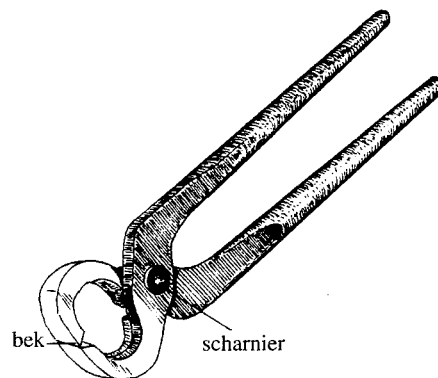
[Vraag N 53, 142a informeerde naar „een tang in het algemeen”. Zie het WNT s.v. „tang” (I, I) en Quickenborne p. 151.]

tang: I 221, K 146, 174, 204, 214, 215, 241, 241a, 281, 292, 317, L 200a, 237, 257, 259, 280, O 69a, 286a, P 86; *tàng*, P 149; *táng*, K 210, P 41a; *tāng*, K 276; *taang*, L 207, 243; *tang*, dim. tangske, Goemans.

NIJPTANG (TREKTANG C.Q. KNIPTANG)

(N 53, 142a; N 53, 142b; N 53, 142c; znd B2, 228; znd B2, 229; v.d. Watering)

[Een tang die in diverse grootte en vorm kan voorkomen en geschikt is voor diverse doeleinden, zoals het uittrekken van spijkers en het afknippen van draadnagels, draad, dunne plaatmaterialen e.d. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 2001-2002 (lemma met dezelfde titel), Het Beste Reparatiehandboek, register s.v. „nijptang”, Van Keirsbilck s.v. „trektang”, Quickenborne p. 151-152, Scott en Aalders p. 103 en Weijs p. 51. De vragen informeerden naar „een tang in het algemeen” (N 53, 142a; zie het lemma „tang”), „de tang om iets af te knippen” (N 53, 142b), „de tang om spijkers mee uit te trekken” (N 53, 142c), „een nijptang (kleine tang)” (znd B2, 228) en „een grote tang (om spijkers uit te trekken)” (znd B2, 229).]

Afb. 120: Nijptang
(naar Handboek Gereedschap)

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142b en v.d. Watering (I 79, 221; K 174, 188a, 204, 210, 276, 292, 317; L 244, 257; O 69a; P 41a, 86), N 53, 142c (K 146, 174, 188a, 210; L 200, 200a, 207, 237, 259, 280), znd B2, 228 (I 180; K 201, 226, 231, 232, 237, 244, 245, 247, 251, 267, 277, 279, 286, 287, 291, 307, 308a, 312, 320, 322, 330, 332, 333, 335, 348; O 178, 276; P 10, 25, 27, 29a, 30, 35a, 37, 60a, 88, 147), znd B2, 229 (K 188a, 212, 244) en monografisch materiaal: **nijptang**: I 79, K 226, 232, 251, 277, 317, 335, L 237, 259, 280, P 27, 86, 147; **néjptang**, O 178; **néjptàng**, L 200, 200a; **néjptaang**, L 207; **neptang**, I 180, K 146, 204, 247, 322; **nèptang**, K 174; **nèptàng**, K 210; **néptang**, I 221, K 188a, 201, 212, 245, 279, 287, 307, 320; **něptang**, K 231; **néəptang**, P 37; **néptàng** (en/of: *néép*-?), L 257; **nééptang**, K 312, O 69a, 276; **nèèptàng**, K 286; **nééptàng**, P 41a; **naeptang**, P 10; **najptang**, K 237, P 35a, 60a; **najptang** (of/en: *naajp*-?), K 244; **najptaang**, L 244; **naaptang**, K 267, 291, 292, 330, 333, 348, P 25; **nàəptàng**, K 276; **naptang**, K 308a; **na-**

wəptang, K 332; **naəəptang**, P 29a; **nəəoptang**, P 30, 88; **nijptang**, (ook met verkorte ij uitgespr.: **neptang**), tang om iets af te knippen, b.v. ijzerdraad, de koppen van nagels, enz.; de nijptang is geen trektang, Corn.; **nijptang**, L 200, knijptang, hs. Jansen; **néptang**, Elemans p. 132; **néptàng**, nijptang (het bekende gereedschap om spijkers uit te trekken); het synonieme trektang wordt weinig meer gebruikt, De Bont; de volgende benaming is afkomstig uit znd B2, 228 en een overplaatsing uit N 53, 143 (K 276): **nijptanggetje**: **naeptangaskə**, K 268; **naeptəngaskə**, K 276; **nàəəptəngaskə**, K 276; **néptangaskə**, K 212; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142a (K 147), N 53, 142b (K 147, 214, 215; L 237, 279; P 149) en N 53, 142c (K 146, 147, 214, 215): **knijptang**: K 214, 215, L 237; **kneptang**, K 147; **knééptang**, L 279; **knééptàng**, P 149; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142b: **kniptang**: K 146, 281, L 200a, 259, 280; **kniptàng**, L 243; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142b (K 317) en znd B2, 228: **pitstang**: K 317; **pitstang**, K 318; **pīstang**, P 41, 107; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142b (K 210; L 243; O 69a), N 53, 142c (I 221; K 204, 210, 241, 241a, 276, 281, 292, 317; L 243, 279; O 69a; P 41a, 86, 149), znd B2, 228 (K 210; P 154a), znd B2, 229 (I 180; K 210, 226, 232, 237, 240, 245, 247, 251, 267, 268, 274, 276, 277, 279, 286, 287, 291, 307, 308a, 312, 318, 320, 322, 330, 332, 333, 335, 339, 348, 357, 358; O 178, 276; P 10, 25, 27, 29a, 30, 35a, 37, 41, 60a, 88, 105, 107, 127, 144, 145, 147, 154a, 160, 198) en monografisch materiaal: **trektang**: I 221, K 204, 226, 232, 251, 281, 286, 292, 312, 317, 332, O 69a, 276, P 60a, 86, 88, 154a; **tréktang**, I 180, K 210, 240, 241, 241a, 247, 267, 268, 274, 277, 279, 287, 291, 307, 308a, 318, 322, 330, 333, 335, 339, 348, 357, 358, L 279, O 178, P 10, 25, 29a, 30, 37, 41, 105, 107, 127, 144, 145, 160, 198; **tréktanj**, P 35a, 147; **tréktàng**, K 210, 237, 276, 320, P 41a; **tréktàng**, K 276; **tréktàng**, K 245, P 149; **trèktàng**, L 243; **truktang**, P 27; **tréktàng**, K 330; nr. 1379: ABN nijptang (VD), trektang is meest Zuidn. (VD); „de koppen van de nagels worden met de trektang afgenepen”, Vanherp; **tréktàng**, trektang, nijptang; voor de verhouding trektang - nijptang zie men De Nieuwe Taalgids XXXVI, blz. 29, De Bont; de volgende (algemene) benaming is afkomstig uit znd B2, 228 (K 188a, 308a, 339; P 198) en znd B2, 229 (K 231, 247; P 171): **tang**: K 188a, 231, 247, 308a, 339, P 171, 198; de volgende benamingen zijn afkomstig uit znd B2, 228: **tangetje**: **tangaskə**, K 274; **tangskə**, P 30; **təngskə**, K 357, P 171; **pince** (**fr.**): **pēs** (of: *pēēs*-?), P 127, 145; **pō(n)s**, P 166.

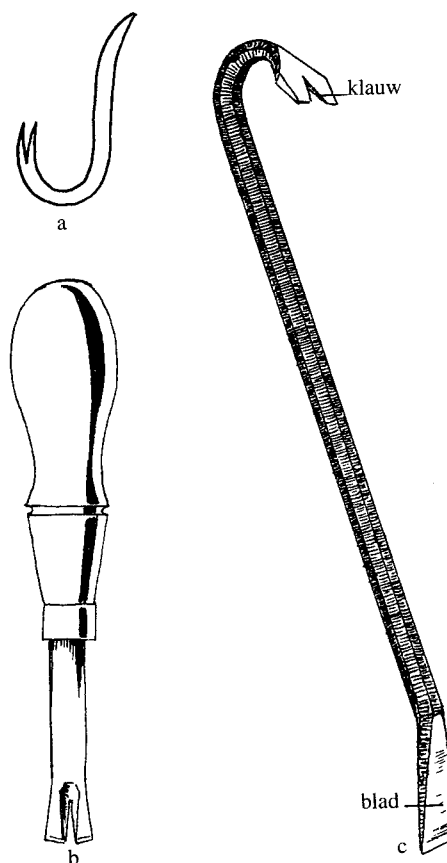
1.1.2.5.

TANG VOOR VASTHOUDEN, BUIGEN C.Q. KNIPPEN

(N 53, 143; N 53, 238)

[Vraag N 53, 143 informeerde naar „de kleine handtang met gebogen benen en korte bek om metaaldraad te buigen, moeren aan te draaien, spijkers af te knippen etc.”. Met diverse benamingen kunnen de respondenten een combinatie-tang bedoelen; veel benamingen wijzen echter op tangen waarmee een beperkter aantal handelingen verricht kan worden. Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 2003-2005, de lemmata „combinatietang”, „bektang/buigtang” en „draadsnijtang”, Het Beste Reparatiehandboek, register s.v. „combinatietang”, „ronde buigtang”, „platte buigtang” en „klemtang”, Handboek Gereedschap p. 190 e.v. en Catalogus Leeuwenberg p. 270-271. De respondenten merken op: i.v.m. „vlechtang”: klein van bek, scherp, lang van arm; de meeste timmerlui hebben er de laatste tijd ook wel een (L 207); i.v.m. „kraaie(n)bek”: de bek van deze tang kan breed, maar ook smal zijn (K 174); i.v.m. „ijzervreter”: ’n grote tang om ijzer te knippen (K 174); i.v.m. „pince-grip (?)”: tang die men kan regelen en die aan de moer of schroef blijft hangen (P 41a; redactie: „snelklemtang” of „vise-grip?”). Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”.]

combinatietang: K 188a, 214, 215, 317, L 200, 237; *kómbižnaasičtang*, L 200a; *kómbānaasičtang*, L 279; **combinatietangetje**: *kombi-naosietangskā*, K 174; vgl. i.v.m. de volgende benaming Duden (Französisch) p. 224-225 (par. 120, nr. 53: „la pince universelle”; red.: een soort combinatietang met geïsoleerde benen): **pince universelle (fr.)**: *pěžž üünižversél*, K 330; nr. 991: pince universelle, ABN buigtang (VD); „ne nagel nijpt ge af met een pince universelle of met een trektang”; zie voor andere termen s.v. „pince”, Vanherp; **pince (fr.)**: *pééns*, O 69a; *pěžžs*, K 330; nr. 990: pince, ABN buigtang (VD); „de moeierkes van buisfutsen worden met de pince aangedraaid”; ook: pince universelle, universeeltang, universele tang; Fr. pince, Vanherp; **plat tangetje**: *plat tangskā*, I 221; **elektrikerstang**: K 317; **vlechtang**: *vlèchtaang*, L 207; **draadtang**: de opgave van L 200 is overgeplaatst uit N 53, 142b: L 200; *draotang*, K 204; **gaastang**: K 281; **gaastangetje**: *gaastangāskā*, K 281; **musse(n)bek**: de opgave van K 240 is overgeplaatst uit znd B2, 228: *mussānbék*, K 241, 241a; *musmbék*, K 240; **kraaie(n)bek**: type kraaiebek: K 174; *krèžjānbék*, L 243; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 142b (K 241, 241a) en znd B2, 228: **kraaibek**: *kréé-bék*, K 358; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 238: **ijzervreter**: K 174; het is mogelijk dat met de volgende benaming (afkomstig uit N 53, 238) een „snelklemtang” (ook „vi-

Afb. 121: Spijkertrekkers (a. naar v.d. Watering nr. 43 = N 53, 140; b. naar Van Keirsbilck: „koevoet”) en sloopbeitel (c. naar Handboek Gereedschap: „koevoet, kistopener, sloopbeitel”)

se-grip” genoemd; zie WBD dl. II, afl. 6, p. 1896) bedoeld wordt: **pince-grip (?)**: *péésgrižp*, P 41a.

SPIJKERTREKKER

(N 53, 140; N 53, 141; v.d. Watering)

[Ijzeren werktuig met klauwvormige bek waarmee spijkers e.d. worden uitgetrokken. Het is niet altijd duidelijk welke realia met de benamingen worden aangeduid. Bij vraag N 53, 140 („krulvormig ijzeren werktuig met gespleten bek om spijkers uit te halen”) was een tamelijk klein werktuig zonder handgreep afgebeeld; bij vraag N 53, 141 („klein ijzeren hefboompje om spijkers uit te halen”) was geen tekening gegeven. Zie i.v.m. de benaming „tackswipper” WBD dl. II, afl. 3, p. 688, de semantische toelichting bij het lemma „spijkertrekker”, dat ook de bena-

ming „tackswipper” bevat. De aldaar afgebeelde „spijkertrekker” (tek. 32), met handgreep, lijkt veel op die van Van Keirsbilck s.v. „koevoet” (p. 229, sch. 193) en Het Beste Reparatiehandboek (register s.v. „stoffeederskoevoet”). Vgl. ook de afb. van de grote „spijkertrekker” van de houtzager bij Weijs op p. 44. Waarschijnlijk duiden de benamingen „koevoet” e.d. en „breekijzer” e.d. op grotere werktuigen, die ook geschikt zijn voor ander, grover werk zoals breken, slopen enz. (Handboek Gereedschap p. 123 „sloopbeitel” en p. 198 „koevoet”; Catalogus Leeuwenberg p. 291, nr. 2 „kistopeners”; WBD dl. II, afl. 6, p. 1790, lemma „koevoet/hefboom”).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140 en v.d. Waring (I 79; K 146, 147; 174, 214, 215; L 237, 243, 244, 257, 279) en N 53, 141 (K 174; L 237, 257, 259, 280): **spijker-trekker**: I 79, K 146, 147, 174, 214, 215, L 237, 259, 280; *spejkartrékkar*, L 257; *spéjkartrékkar*, L 279; *spèjkartrékkar*, L 243; *spajkartrékkar*, L 244; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140 (L 200, 200a; P 86) en N 53, 141 (K 147; L 279): **koevoet**: K 147, L 200, P 86; *köð-vówt*, L 200a, 279; **kleine koevoet**: L 259, 280; *kléénä köðvówt*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140 (L 207) en N 53, 141 en v.d. Waring (L 207, 243, 244): **koevoetje**: L 243, 244; *köðvöðtja*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140 (K 188a, 210, 281, 317; O 69a; P 41a, 149), N 53, 141 (K 188a, 204, 241, 241a, 276; O 69a; P 149) en monografisch materiaal (Vanherp): **koeivoet**: K 188a, 204, 281, 317; *kóyvöðt*, K 241, 241a, 276; *koejvöðt*, O 69a; *kujvöðt*, K 210; *köðjvöðwt*, P 41a; *köðjvaowt*, P 149; *köðjvóówt*, K 330; nr. 740: ABN koevoet (VD); „ne koevoet is heel gemakkelijk als ge op placement iets moet afbreken”; ook: koepoot, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140 (K 174, 204, 281) en N 53, 141 en v.d. Waring (I 79; K 174, 210): **koeivoetje**: I 79, K 174, 204, 281; *kujvöðtja*, K 210; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140: **koeivoet**: K 317; **koeipoot**: *köðjvöðt*, K 330; nr. 739: koepoot, ABN koevoet (VD); „als ge balken in ouder eik moet kuisen, kunt ge ne koepoot niet missen want met een trek tang krijgt ge er de nagels niet uit”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140: **koeiklauw**: *koeklaa*, I 221; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 141: **klauw tje**: *klaaka*, I 221; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140: **handboom**: *hant-böðwam*, K 241, 241a; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 53, 140 en 141: **pince (fr.)**: *pééns*, O 69a; **sloopijzer**: *slóópéjzar*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 140: **breekijzer**: K 147; het is niet bekend of met de volgende benaming een koevoet bedoeld

wordt waarmee men ook spijkers kan trekken (vgl. ook het lemma „wrikken met de beitel”, woordtype „wreuken (vreuken)”): **wreukijzer (vreukijzer)**: *vréúkeezar*, wreukijzer, ijzer (koevoet) waarmee men iets opvreukt b.v. de planken van een zolderrib, De Bont; het eerste lid van de volgende samenstelling (afkomstig uit N 53, 141) is gevormd uit „tacks” (het mv. van het Engelse woord „tack”) en het Nederlandse suffix -en voor het meervoud (doordat „tacks” door de vakman vaak wordt opgevat als enkelvoud): **tacksenwipper**: K 146; met de volgende benaming (afkomstig uit N 53, 141) wordt wellicht een gereedschap bedoeld om krammen te verwijderen: **krammetjshaakje**: *krammækashoks-kə*, K 317.

-2.1.14.2. Werken met het gereedschap

UITTREKKEN VAN SPIJKERS

(N 53, 154a; Lemmens)

[Spijkers met behulp van een „nijptang”, „klauwhamer” of „spijkertrekker” uit het hout trekken. Zie Quickenborne p. 243 en Van Keirsbilck s.v. „ontnagelen” (vgl. s.v. „losspijkeren” = „losnagelen”).]

uittrekken: K 188a, 214, 215; *öjtrékkə*, L 243; *ötrékkə*, L 279; *utrékkə*, K 147; *utrékkə*, K 210, P 41a; *öjtrékkən*, K 241, 241a; *öwtrékkə*, L 200a; *aoatrékkə*, I 221; spijker(s) - K 174; *aojtrékkə*, L 207; (de, een) nagel(s) - K 281, 292, P 86; *öttrékkə*, K 276; *öjtrékkən*, O 69a; *áatrékkə*, P 149; **trekken**: L 259, 280; nagels - K 204; eruit - K 141, 146, L 152; **uithalen**: spijker - K 147; nagels - K 317; **eruit halen**: *əröt haolə*, L 257.

DOORKNIJPEN VAN SPIJKERS

(N 53, 154b)

[De spijker(s) door knijpen met een nijptang of andere tang afbreken (zie WNT, I, p. 1224). Zie Quickenborne p. 243-244. Vgl. Van Keirsbilck s.v. „afknijpen”. Zie de lemmata „nijptang (trektang c.q. kniptang)” en „tang voor vasthouden, buigen c.q. knippen”.]

doorknijpen: *durknejpə*, K 174; **afknijpen**: K 147, 174, 214, 215, L 237; **doorknijpen**: K 204; *durnèèpə*, K 210; een nagel - *deunéépən*, O 69a; **afnijpen**: K 174, 188a, 281; *afnéjpə*, L 200a; *afnéjpə*, L 207; *afnéèpə*, I 221, L 257; *afnájpnən*, K 241, 241a; *afnaapən*, K 292; *afnààpə*, K 330; nr. 63: ABN afnijpen, afknippen, afknijpen (VD), door knijpen met de buigtang of nijptang wegnemen; „als ge een nagel uittrekt en uw trek tang is te scherp, hebt ge veel kans dat ge hem afnijpt bij de kop”, Vanherp; **eraf nijpen**: K 146; **overnijpen**: *óóvərnààpə*, K 276; *əowvər-nààpə*, K 330; nr. 954: ABN doorknijpen (VD)

1.1.2.5.

van draadnagels; „als uw trek tang te scherp is, nijpt ge rap de nagelen over”; ook: overknijpen, Vanherp; **doorknippen**: P 86; *dörknippə*, L 279; de nagel - *döjknippə*, P 149; **afknippen**: *âfknippə*, L 243; **knippen**: L 259, 280; **doorpitsen**: *deupitsə*, K 317; **afpitsen**: *âfpîetsə*, P 41a; **overpitsen**: K 317.

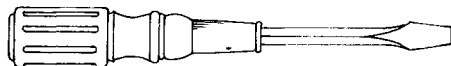
-2.1.15. I.v.m. schroevendraaiers

-2.1.15.1. Gereedschap

SCHROEVEDRAAIER

(N 53, 134; Lemmens)

[Werktuig voor het vast- en losdraaien van schroeven. Het blad is van staal, met een geslepen „vouw”; zie lemma „vouw/snede (van een beitel)”. Zie Van Keirsbilck s.v. „schroevendraaier”, Quickenborne p. 147, Handboek Gereedschap p. 220 e.v., Scott en Aalders p. 103, Weijts p. 52 en Catalogus Leeuwenberg p. 240b, 253a en 273-275.]

Afb. 122: Schroevendraaier

schroev(e)n(d)raaier: type schroevendraaier: K 146, 174; type schroevendraaier: I 269, K 147, 214, 215, L 200, 259, 280; *skröëvvandraajər*, K 141, L 257; *skröëvvandraajər*, L 152; *skröëvvandraajər*, L 279; *schroevadrèjər*, L 155; *schroëvandrèjər*, L 243; *schróvvandrèjər*, L 244; *skróvvandrèjər*, L 200a, 207; *skroevandraejər*, L 237; **vijze(n)draaier**: *vaozandraoər*, P 86; **tournevis (fr.)**: I 221, K 204, 292; *toernavies*, K 281; *toernavies*, I 269, K 317; *töërnävies*, P 86; *töërnävies*, K 276, P 41a; *töërnavies*, O 69a; *töërnävies*, K 276; *tornavies*, K 188a; *tüürnävies*, K 276; *tüürnävies*, K 276; *turnavis*, P 149; *torlavies*, K 174, 188a; *törlävies* (oiflen: *tunnävies*?), K 241, 241a; *turlävies*, K 210; *turnävies*, *turnävies*, K 330; nr. 1371: tournevis, ABN schroevendraaier (VD); „als ge de geweren van een tafel op de tussenschelen vijst, hebt ge nogal 'ne redelijke groten tournevis nodig”; ook: gewone schroev(e)n(d)raaier, schroefdrijver, schroefdraaier, vijzendraaier; Fr. tournevis, Vanherp; de volgende benaming is merkwaardig (tegenstelling met „kruiskopschroevendraaier”): **platschroever**: *platschröëvvər*, K 241, 241a.

HANDGREEP VAN EEN SCHROEVEDRAAIER

[Deze is van hout of kunststof (Handboek Gereedschap p. 220).]

steel: *stééjl*, K 330; nr. 1283: ABN steel (VD), b.v. de steel van een beitel, rasp, vijl, schroevendraaier en hamer; „voor grote vijzen in te vijzen hebt ge 'ne redelijken tournevis met 'ne lange steel van doen voor meer force te kunnen zetten”; ook: hecht, heft, handvat, Vanherp.

KRUISKOPSCHROEVEDRAAIER

(N 53, 135)

[Schroevendraaier waarvan het blad een kruisvormig uiteinde heeft; hij wordt gebruikt om schroeven met een kruisvormige insnijding in de kop (VD s.v. „kruiskop”, 2) vast of los te draaien. Zie Handboek Gereedschap p. 220-221, Scott en Aalders p. 103 en Quickenborne p. 147-148.]

Afb. 123: Kruiskopschroevendraaiers
(naar Handboek Gereedschap)

kruiskopschroev(e)n(d)raaier: type kruiskopschroevendraaier: K 214, 215, L 200; *kröjksop-schröëvandrèjər*, L 243; **kruiskop**: K 317; **kruisschroev(e)n(d)raaier**: type kruisschroevendraaier: K 146, 174; type kruisschroevendraaier: K 147, L 237, 259, 280; *kräwskröëvvandraajər*, L 257; *kròwskröëvvandraajər*, L 279; *kròwskröëvvandrèjər*, L 200a; **kruisschroever**: *kròj-schröëvvər*, K 241, 241a; **sterschroev(e)n(d)raaier**: *stèrschröëvandrèjər*, L 243; **kruistournevis**: K 204; *krojstöërnävies*, O 69a; *kròostöërnävies*, K 276; *kròostöërnävies*, K 276; *kròostüürnävies*, K 276; *kròostüürnävies*, K 276; *krèüstöërnävies*, P 41a; **kruisjestournevis**: *kröjkskástöërnävies*, P 86; zie i.v.m. de volgende benaming Handboek Gereedschap p. 220-221 („Phillips”): **phillipstournevis**: *fliepstoernavies*,

K 317; het volgende type is algemeen: **tournevis (fr.)**; *toernavies*, K 188a; *torlavies*, K 188a.

SCHROEVEDRAAIER VOOR DE BOOROMSLAG

(N 53, 136)

[Schroevendraaier die in de boorhouder van de booromslag wordt bevestigd. Volgens Popelier ligt het voordeel van deze manier van schroeven vast- en losdraaien hierin, dat er veel meer kracht bij gezet kan worden (p. 133). Vanherp zegt onder nr. 1372 dat men met deze soort schroevendraaier veel sneller kan werken. Zie lemma „booromslag”.]

boorschroeve(n)draaier: type boorschroevendraaier: K 214, 215, L 259, 280; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „booromslag” (woordtypen „boordruif” en „druif”); **schroeve(n)draaier voor boordruif**: *skróv்வံင်္ဂရဲၵ်းၵ်း* *vör bóórdróif*, L 200a; de volgende benaming is algemeen: **schroevendraaier**: K 174; **tournevis voor de zwong**: *toernavies veur dā zwong*, K 317; **tournevis voor in de zwong**: *turnāvīēs vuj īēn dā zwōēng*, K 330; nr. 1372: ABN schroevendraaier voor booromslag; „als ge veel vijzen in de rug van een kleerkas moet draaien neemt ge best uwen tournevis voor in de zwoeng omdat ge daarmee veel rapper kunt draaien”, ook: schroevendraaier in een booromslag, Vanherp; de volgende benaming is algemeen: **tournevis (fr.)**: *toernavies*, K 188a; *torlavies*, K 188a.

POMPSCHROEVEDRAAIER/RATEL-SCHROEVEDRAAIER

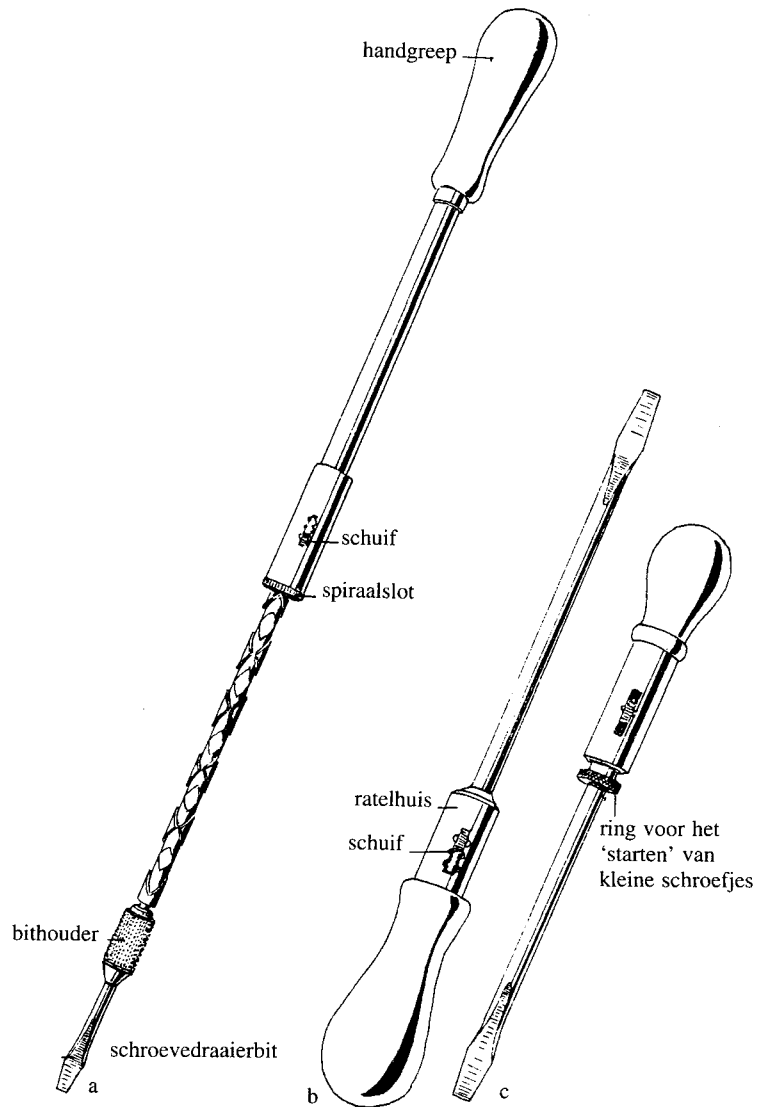
(N 53, 137; N 53, 138; N 53, 139; Lemmens)

[In dit lemma worden twee soorten schroevendraaiers bedoeld. De pompschroevendraaier is een schroevendraaier waarmee men door middel van het op en neer bewegen „pompen”- van het handvat schroeven vast- of losdraait; hij is namelijk voorzien van een spiraal die de op- en neergaande beweging omzet in een draaiende. Er kunnen stiften van verschillende vorm en afmeting in de houder gezet worden (zie Het Beste Reparatiehandboek, register s.v. „pompschroevendraaier”). Door een schuif in te stellen kan men naar believen links- of rechtsom draaien, of het mechanisme vastzetten; in het laatste geval werkt men ermee als met een gewone schroevendraaier. Handboek Gereedschap somt op p. 223 de voordelen op. Dit gereedschap lijkt veel op een „schuifdrilboor”. De vragen N 53, 138 en N 53, 139 informeerden naar respectievelijk een halfautomatische en een automatische (Amerikaanse) schroevendraaier; hierbij werden geen tekeningen gegeven. Vraag N 53, 137 informeerde naar de benaming van een afgebeelde schroevendraaier; bij de meeste auteurs wordt deze soort

„pompschroevendraaier” genoemd (o.a. Handboek Gereedschap p. 223, Scott en Aalders p. 103, Quickenborne p. 148). De afbeelding is afkomstig uit Vanherp, nr. 1071 s.v. „racagnac-tournevis”; bij de beschrijving aldaar echter hoort weer wat door de meesten een „ratel-schroevendraaier” wordt genoemd (Handboek Gereedschap p. 224 en Scott en Aalders p. 103). Een ratel-schroevendraaier lijkt op een gewone schroevendraaier maar is voorzien van een vrijloop, zodat hij bij het terughalen niet telkens van de schroef afgenomen hoeft te worden en de handgreep niet telkens losgelaten hoeft te worden; de vrijloop maakt een ratelend geluid bij het terughalen. Deze schroevendraaier wordt gebruikt om schroeven vast en los te draaien op moeilijk bereikbare plaatsen, waar men geen hele slag van 360° kan maken. Net als de „pompschroevendraaier” is deze instelbaar voor links- en rechtsomgang en voor gebruik als gewone schroevendraaier. Vgl. het lemma „ratelbooromslag/ratelomslagboor” in deze aflevering. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1982-1984 en 2072, lemmata „ratelbooromslag/ratelomslagboor”, „ratelboor/krekelboor” en „ratelsleutel”. Zie verder Quickenborne p. 148-149, Catalogus Leeuwenberg p. 274 en het lemma „een schroef in het hout slaan”.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 (K 174; L 200a, 243, 259, 280), N 53, 138 en Lemmens (K 141, 174; L 152, 200a) en N 53, 139 (L 200): **pompschroeve(n)draaier**: type pompschroevendraaier: K 174, L 152; type pompschroevendraaier: K 141, L 200, 259, 280; *pòmpschrōēvāndrējār*, L 243; *pòmpskrōēvāndrējār*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137: **pomptournevis**: *pomptoernavies*, K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 en 139: **drukschroeve(n)draaier**: type drukschroevendraaier: K 214, 215; de typering van de volgende opgave (uit N 53, 137) is onzeker: **drangtournevis (?)**: *drengtoernavies*, K 204; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 (K 146), Lemmens (= N 53, 138; K 141) en N 53, 139 (K 146, 147; L 200, 237, 279): **amerikaanse schroeve(n)draaier**: type Amerikaanse schroevendraaier: K 146; type Amerikaanse schroevendraaier: K 141, 147, L 200, 237; *amirīēkonsā skróēv்வံင်္ဂရဲၵ်းၵ်း*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 (K 276, 281), N 53, 139 (K 276, 317) en monografisch materiaal (Vanherp): **amerikaanse tournevis**: K 281, 317; zonder fonetische documentatie van het woord „tournevis” (zie het lemma „schroevendraaier”): *āmērikaonsā [tournevis]*, K 276; *āmējārakunsān (amējārīēkunsān) turnāvīēs*, K 330; nr. 105: de automatische schroevendraaier, ABN Amerikaanse schroevendraaier; „de vijskes voor pianoscharnielen worden in geplakte deu-

1.1.2.5.

Afb. 124: Pomschroevendraaier (a) en ratelschroevendraaiers (b, c); (naar Handboek Gereedschap)

ren met den Amerikaansen tournevis ingedeven"; ook: automatiken tournevis, Yankee-schroevendraaier, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137: **engelse tournevis**: *iengəlsn tōērnāvies*, O 69a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 en 138: **automatische schroeve(n)draaier**: *ówtóó-maatiēssə schrōēvvāndraajər*, L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 (P 86), N 33, 141 (toegift O 69a) en monografisch materiaal (Vanherp): **automatieke tournevis**: P 86; *otomatiēkkə tōērnāvies*, O 69a; *òtòmátiēkkən*

turnāvīšs (- *turnāvīšs*), K 330; nr. 117: ABN Amerikaanse schroevendraaier; „als ge de vijzen rapper in 't hout wilt hebben, moet ge 'nen automatikken tournevis kopen maar ge kunt er alleen maar in week hout mee werken"; Fr. tournevis automatique; zie voor andere termen s.v. „amerikaanse tournevis", Vanherp; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 53, 137: **auto-maat**: L 237; **automatiekje**: *ootoomatiekskə*, K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 en 138: **lopende tournevis**: zonder fonetische documentatie van „tournevis": *loēpən-*

de [tournevis], I 221; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 en monografisch materiaal: **racagnactournevis**: *rákánjakturnəvis*, P 149; *rákkəjakturnəvišs*, K 330; nr. 1071: ratelschroevendraaier; „met 'ne rakkejaktournevis kunt ge vijzen indraaien op moeilijke plaatsen omdat ge die maar met één hand moet vasthouden en niet altijd moet verpakken; met 'ne rakkejaktournevis blijft ge goed in de snee van de vijs”; ook: Amerikaanse schroevendraaier; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 (K 210; P 41a) en N 53, 138 (K 204, 317): **racagnac**: *rakkənjak*, K 317; *rəkkənjək*, P 41a; *rəkjak*, K 204, 210; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 53, 137: het is niet duidelijk wat met de volgende benaming bedoeld wordt: **verstelbare schroef(n)-draaier**: type verstelbare schroevendraaier: K 147; type verstelbare schroevendraaier: K 174; **ratel**: *raotəl*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 138: **ratelschroef(n)draaier**: type ratelschroevendraaier: L 259, 280; de volgende benamingen zijn algemeen: de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 139: **schroef(n)draaier**: *skrówvəndrèjə*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137: **vijs-tournevis**: I 269; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 137 en N 53, 138: **tournevis (fr.)**: *torəviəs*, K 188a; *torləviəs*, K 188a.

-2.1.15.2. I.v.m. werken met het gereedschap

SCHROEVEN

(N 53, 153a; Lemmens)

[Schroeven indraaien, of iets met schroeven bevestigen. Zie Quickenborne p. 258 en Van Keirsbilck s.v. „schroeven” (ook: „vijzen”). Vraag N 53, 153a informeerde naar termen voor „een schroef in het hout draaien”. Vgl. lemmata als „schroevendraaier”, „kruiskopschroevendraaier” etc.]

schroeven: K 214, 215, L 259, 280; *skrðəvvə*, L 279; **inschroeven**: *inschrðəvə*, L 243; **draaien**: een schroef erin - K 146, 174; een vijs in het hout - *draowjə*, P 149; **indraaien**: K 147, 174; *indrèjə*, L 243; een schroef/schroeven - K 141, L 152; *indrèjə*, L 200a, 207, 257; een vijs - K 276, 281; *indraojən*, K 204; *indraojə*, K 210; *ĩndraon*, O 69a; *indrowjə*, K 317; *ĩndrðówə*, P 41a; *ĩndraojə*, K 330; nr. 640: ABN inschroeven, indraaien; „als ge een tafelscheel op een tafel moet vijzen, moet ge voordat ge de vijzen indraait, goed zien dat den oversteek overal gelijk is”; ook: invijzen, Vanherp; **vijzen**: *vaozə*, P 86; *vààzə*, K 276; *vààzə*, K 330; nr. 1463: ABN schroeven (VD), vijzen is gew., Zuidn.; „het conterijzer moet goed vast op het schaafijzer gevezen worden”, Vanherp; **invijzen**: *ĩnvaozə*, I

221; *invajzən*, K 241, 241a; *ĩnvvààzə*, K 330; nr. 664: ABN inschroeven, indraaien (VD); „als ge uw geweren vijst op de tussenschelen van tafels, moet ge goed oppassen dat ge de vijzen niet te diep invijst, anders tekenen ze aan”, Vanherp.

AANSCHROEVEN

[Zie Vanherp. Vgl. Van Keirsbilck en VD (3) s.v. „aanschroeven”.]

aandraaien: *áándraojə*, K 330; nr. 3: ABN aandraaien, aanschroeven (VD); „ik zal mijne langgen tournevis moeten hebben om die vijzen nog eens goed aan te draaien; ook: aanvijzen, bijvijzen, Vanherp; **aanvijzen**: *áánvààzə*, K 330; nr. 35: ABN aanschroeven, aandraaien (VD, 2), door schroeven beter doen sluiten; „de hamburgers worden eerst maar provisoir ineengevijsd en later vaster aangevezen; die vijzen zijn nog niet goed aangevezen: ge moet ieder vijs nog een paar toeren geven”; ook: bijvijzen, Vanherp; **bijvijzen**: *bààvààzə*, K 330; nr. 198: ABN aanschroeven, aandraaien (VD); „ik heb mijn kleerkas nog maar voor provisoir ineengevezen, ik moet seffens de vijzen nog wat bijvijzen”; ook: aanvijzen, Vanherp.

AFSCHROEVEN

[Zie de omschrijving van Vanherp en Corn. Vervl. Zie VD en Van Keirsbilck s.v. „afschroeven” en „losschroeven”.]

afvijzen: *afvazə*, K 330; nr. 96: ABN afschroeven (VD, 2); „in modern werk worden de ruggen van kleerkassen er dikwijls langs achter opgevezen in plaats van met rugpanelen te werken; als ge zo'n kleerkas moet uiteendoen, moet ge eerst de ruggen van de kas afvijzen”, Vanherp; **losvijzen**: *losvijzen*, losschroeven, Fr. dévisser, Corn. Vervl.

AANEENSCHROEVEN/INEENSCHROEVEN

(N 53, 153b)

[„Twee stukken hout aan elkaar schroeven” (N 53, 153b; zie Vanherp s.v. „aaneenvijzen”) of „in elkaar schroeven” (Vanherp s.v. „ineenvijzen”).]

samenschroeven: K 214, 215; **aan elkaar schroeven**: *ən elkaar schrðəvvə*, L 257; **aan mekaar schroeven**: *aon məkəor schroevə*, K 174; *àn məkəor schrðəvə*, L 243; **in mekaar schroeven**: *in məkəorə skrówvə*, L 200a; **schroeven**: K 188a, L 259, 280; **aaneenvijzen**: P 186; *əniējənvèzə*, K 210; *aaniēnvaozə*, I 221; *əniējənvajzən*, K 241, 241a; *əniējənvajzn*, O 69a; *əniēnvààzə*, K 276; *áániēnvààzə*, K 330; nr. 9: ABN aan elkaar schroeven; „een deur in geklikte planchetten wordt met klampen aaneengevezen”; ook: aaneenschroeven, Vanherp;

1.1.2.5.

opeenvijzen: K 281; **tegeneen vijzen:** K 317; **ineenvijzen:** *iēniēnvāzā*, K 330; nr. 643: ABN in elkaar schroeven, ineenschroeven (VD); „een demontabel buffet wordt met vijzen ineengevezen”, Vanherp; **aan mekaar vijzen:** met onvolledige fonetische documentatie: *[aan] mēkaorən [vijzen]*, K 204; **aan mekander vijzen:** twee stukken hout - *ān mēkändər véézā*, P 149; **vijzen:** *véézā*, P 41a.

[**blind leggen:** *blind leggen*, zie s.v. blind; bij timmerl. en smeden; eene vijs (red.: schroef), eene moer zoodanig vijzen in ijzer of hout, dat haar bovenvlak gelijk komt met de oppervlakte van het hout of ijzer, Corn. Vervl.A.]

EEN SCHROEF IN HET HOUT SLAAN

(N 53, 153c; Lemmens)

[Vraag N 53, 153c informeerde naar „een spottend gezegde voor een schroef in het hout slaan” (dus i.p.v. draaien met een schroevendraaier). Bij VD lezen we s.v. „Engels” (III, I): „*dat is met de Engelse schroevendraaier gedaan*, gezegd als een schroef met de hamer in het hout geslagen is”. „Engelse” c.q. „Amerikaanse schroevendraaier (tournevis)” in diverse uitdrukkingen zijn waarschijnlijk spottende benamingen voor een hamer die ook van Engels of Amerikaans fabrikaat (b.v. een Stanley-hamer) is en misbruikt wordt om schroeven mee in te slaan i.p.v. ze met een schroevendraaier in te draaien. De zo bevestigde schroeven zitten uiteraard niet goed vast. Vgl. het lemma „doldraaien/niet pakken”. De baas kan dat soms zien doordat de gleufjes in de schroefkoppen zijn platgeslagen. De respondent van K 174 merkt op: Wanneer de baas een schroefkop ontdekt zonder gleufje en vraagt hoe dat komt, antwoordt men dat de „Amerikaanse schroevendraaier of tournevis”, de hamer dus, is gebruikt. De respondent van L 207 wijst i.v.m. de uitdrukking „de „amerikaanse schroef(n)-draaier gebruiken” op de klauwhamer. Zie voor woordtypen als „amerikaanse schroef(n)-draaier”, „amerikaanse tournevis” en „engelse tournevis” het lemma „pompschroevendraaier/ratelschroevendraaier”. Misschien speelt de gedachte aan de snelheid en de op en neer gaande beweging van de pompschroevendraaier mee in het ontstaan van deze metafoor (zie Quickenborne p. 258-259, Jonckheere p. 82-83 en Popelier p. 137-138).]

(de, een) engelse schroef(n)draaier gebruiken: de vakman zegt: *gə mōēt ginnən éngəlsə skrōēvəndraojər gəbrēükə*, L 279; **de/een engelse tournevis gebruiken:** type een engelse tournevis gebruiken: K 204; *ən éngəlsə tōērnəviēs gəbrēükə*, P 41a; *dīéngəlsə tōērnəviēs gəbrojkan*, O 69a; **de amerikaanse schroef(n)-**

draaier gebruiken: *dən amirēškaonsə skrōvəndrējər gəbraojkə*, L 207; hij - *gəbrōjkt dən amēérikəonsə skrōvəndrējər*, L 200a; **de amerikaanse tournevis gebruiken:** P 86; *dən amēérikənsə turnəvis gəbrāákə*, P 149; met onvolledige fonetische documentatie: *[de amerikaanse tournevis] gəbrowkə*, K 317; **inlagen mee een engelse tournevis:** vijzen - *énslaogə méj ən éngəlsə turləviēs*, K 210; **indraaien mee de engelse tournevis:** een vijs - *iēndraojə mé dən éngəlsən turnəviēs*, K 330; nr. 1460: uitdrukking; houtschroeven met een hamer in het hout slaan in plaats van ze met een schroevendraaier in het hout te schroeven; „ik zal die vijskes er eens rap met den Engelsen tournevis indraaien; als ge daar moet aan zitten, ben ik morgen nog bezig”, Vanherp; **met de amerikaanse tournevis indraaien:** er - K 281; bij de volgende opgaven werd geen ww. vermeld: **engelse schroef(n)draaier:** type engelse schroevendraaier: L 237, 259, 280; type engelse schroevendraaier: met de - K 141; **engelse tournevis:** mee (= met) de - *éngəlsən tunnəviēs* (of/en: - *tōrləviēs?*), K 241, 241a; **amerikaanse schroevendraaier:** *amaeriekaonsə schroevədraojər*, K 174; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 139 (toegift): **amerikaanse tournevis:** *amaeriekaonsə tornəvis*, K 174; **op zijn amerikaans:** *op sən amēérikəàns*, L 243.

PAKKEN (GEZEGD VAN EEN SCHROEF)

(N 53, 153d)

[Zich vasthechten van de schroefdraad in het hout. Zie ook het lemma „doldraaien/niet pakken”.]

pakken: K 214, 215, L 237; *pakkə*, K 174, 188a; de draad van de vijs zal - *pākkə*, P 149; *pākkə*, K 330; nr. 958: ABN pakken (VD, V, 1); „als den draad van uw vijs niet pakt, draait ze zot”; ook: vasthouden, Vanherp; **vatten:** K 146; *vattə*, L 200a, 279; hij - *vét*, L 200a; *vét*, L 243; **trekken:** P 86; **hechten:** *hechtə*, L 257; **houden:** K 281; *aavən*, O 69a; de vijs - *haaft*, K 317; ze - *owt*, K 281.

DOLDRAAIEN/NIET PAKKEN

(N 53, 153d)

[Doordraaien van de schroef zonder te „pakken” (zich in het hout vasthechten met de schroefdraad) veroorzaakt doordat de schroefdraad versleten is (zie VD s.v. „doldraaien” en „dol” (6), Van Keirsbilck s.v. „zot” en Quickenborne p. 259-260). Een schroef kan ook niet pakken wanneer het schroefgat te ruim is geworden doordat de schroef te ver is doorgedraaid of wanneer de schroef er met een hamer is ingeslagen (zie het lemma „een schroef in het hout slaan”). Vraag N 53, 153d luidde: „Hoe zegt u: de schroefdraad

zal zich niet vasthechten in het hout (pakken?)”]

zotdraaien: *zotdraojən*, K 204; *zotdrao* (of: *-draoə?*), I 221; *zótróówə*, P 41a; de vijs - *draojt sôt*, K 210; *dróójt sôt*, K 276; *drowt sôt*, K 317; ze - *dròwət sôt*, K 241, 241a; **dol zijn:** L 237; *dól zén*, L 207; **dol zitten:** L 259, 280; zie voor de fonetische documentatie van de volgende werkwoorden het lemma „pakken (gezegd van een schroef)”: **niet pakken:** K 174, 214, 215, L 237, P 149; **niet vatten:** K 146, L 200a, 243; **niet trekken:** P 86; **niet hechten:** L 257; **niet houden:** K 281, 317, O 69a.

-2.1.16. I.v.m. schraapstaal

-2.1.16.1. Gereedschap

SCHRAAPSTAAL

(N 53, 151a; Lemmens)

[Een klein vierhoekig stalen blad (vierhoekig of driehoekig in doorsnede) met scherpe kanten, dat dient om hard hout glad te schrapen en het op die manier op te zuiveren (zie het lemma „schrapen”). Zie Van Keirsbilck s.v. „schraap-ijzer” (ook: „schraapstaal”), Quickenborne p. 118-119 en Scott en Aalders p. 49 en 89. Zie ook WBD dl. II, afl. 6, p. 2075-2076, lemma „schraapstaal/schraapvijl”. De wagenmaker en de kuiper o.a. gebruiken ook dit gereedschap.]

schrapstaal/schrabstaal: type schrapstaal: K 317, L 200, 237, 257; type schrabstaal: L 259, 280; *schrapstaol*, K 141, 146, 174, 241, 241a; *skrapstaol*, L 152, 200a; *schràpstaol*, L 243; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 81 (toegift): **schrapstaaltje/schrabstaaltje:** *schrapstaoltjə*, K 174; **krabstaal:** I 221, K 214, 215, 281; *krápstaol*, K 204, 241, 241a; *krápstaol*, K 210, L 207; *krápstaol*, K 276; *krabstaal*, bij timmerl.; klein stalen blad, dienende om te schrabben en het hout op te zuiveren, Fr. *racloir*, Corn. Vervl.; **krabmes:** P 86; *krápmes*, K 317, O 69a; *krápmes*, P 41a; *krápmas*, P 149; zie i.v.m. de term „opzetstaal” in de volgende tekst het lemma „aanzetstaal/aanzetvijl”: *krábmés*, K 330; nr. 762: ABN schraapstaal, schraapijzer, schraapmes (VD); „’t krabmes is af (bot) als den braam die ge eraan getrokken hebt met ’t opzetstaal, niet goed meer krabt”; ook: schrapstaal, krabstaal, schrabstaal, Vanherp; *krabmes*, mes om iets af te krabben, Corn.; **staal:** *staol*, K 147.

SCHRAAPSTAALSNEDE

[Zie de omschrijving van Vanherp.]

snee: zie i.v.m. de term „opzetstaal” in de vol-

gende tekst het lemma „aanzetstaal/aanzetvijl”: *snééj*, K 330; nr. 1229: ABN de snijkant (van het schraapstaal); „ik gaan een nieuw snee aan mijn krabmes trekken met het opzetstaal”; ook: scherpe kant, Vanherp.

SCHRAAPSTOK

(N 53, 62 toegift)

[Scott en Aalders zeggen op p. 82 (zie ook p. 85) bij een afbeelding van de „schraapstok”: „Voor het maken van smalle lijstjes en voor het maken van groeven voor inlegwerk. Gemaakt van een stuk zaagblad of schraapstaalblad dat in de juiste vorm is geslepen en dat is vastgezet in een houten houder”. De respondent van K 317 zegt dat dit stuk gereedschap dat hij als toegift onder de naam „stokschaaf” opgeeft, doorgaans door de houtbewerker zelf gemaakt werd. Vgl. i.v.m. de benaming „stokschaaf” het lemma „spook-schaaf” (die ook wel „stokschaaf” genoemd wordt). Zie afb. 125 op de volgende pagina.]

stokschaaf: *stokschowf*, K 317.

-2.1.16.2. I.v.m. werken met het gereedschap

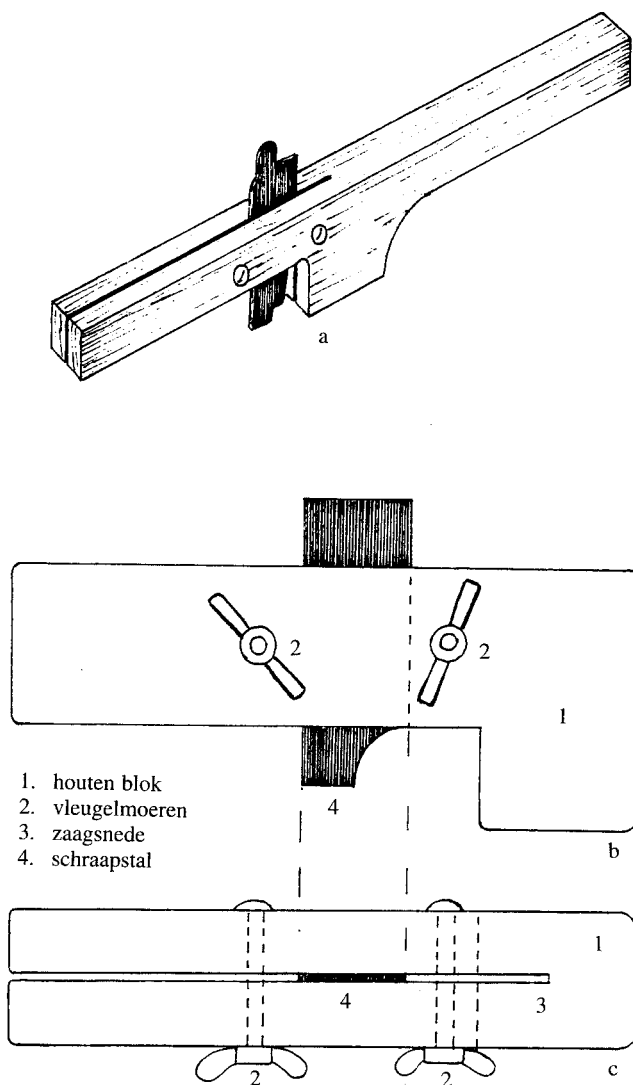
SCHRAPEN

(N 53, 156; Lemmens)

[Vraag N 53, 156 informeerde naar het werken met het „schraapstaal” (zie dat lemma). Van Keirsbilck zegt s.v. „schrapen”: „Door middel van het schraapijzer het hout opzuiveren”.]

De verschillende benamingen kunnen betekenisnuances vertonen: **afschrapen:** *àfskraapa*, L 207; **schrapen:** K 146, 174, 214, 215, 317; **schrabben:** L 259, 280; *schràbbə*, L 243; **afschrabben:** K 241, 241a; *afskrabba*, L 200a; **bijschrabben:** L 257; **krabben:** I 221, K 204, 241, 241a, 281, O 69a, P 86; *kràbbə*, K 210, P 41a, 149; *kràbbə*, K 276; *kràbbə*, K 330; nr. 761: ABN schrapen (VD), van het hout met een schraapstaal; „met een krabmes kunt ge beter tegen zijn hout krabben als met zijn hout”; ook: afschrabben, afschrapen, afkrabben, Vanherp; **afkrabben:** zie i.v.m. de term „lijmkrabber” in de volgende tekst het lemma van die naam: *àfkràbbə*, K 330; nr. 59: het hout met het schraapstaal wegnemen; „als het blad van de werkbank vol lijm plakt, moet ge hem met de lijmkrabber afkrabben”; cfr. wegkrabben, Vanherp; **wegkrabben:** *wéchkràbbə*, K 330; nr. 1506: het hout met een schraapstaal wegschrapen; „ziet eens dat ge die scharen in dat tafelscheel niet kunt wegkrabben!”; ook: afkrabben, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **afwerken:** zuiver - L 237; **bijwerken:** mee schraapstaal - L 152.

1.1.2.5.

Afb. 125: Schraapstokken (a. naar Scott en Aalders; b. en c.: zij- en bovenaanzicht van een vergelijkbaar model naar een schets van de respondent van Leopoldsburg, K 317, met de benaming „stokschaaf”)

GELIJKSCHRAPEN

[Zie Vanherp en het lemma „schraapstaal”.]

gelijkkrabben: *galààkrábbə*, K 330; nr. 520: iets met het schraapstaal gelijkmaken; „een geplakt scheel dat ingebonden is, kunt ge voor een groot deel gelijkschaven maar voor niet in 't plakhout te schaven moet ge het scheel verder

met een krabmes gelijkkrabben”; cfr. aankrabben, Vanherp; **aankrabben:** vgl. i.v.m. de term „ambeturen” in de volgende tekst het lemma „omlijsting”; *dánkrábbə*, K 330; nr. 16: met een schraapstaal gelijkmaken; „als de ambeturen van de schelen aangeschaafd zijn, worden ze nog een beetje aangekrabd”; cfr. gelijkkrabben, Vanherp.

TE VER DOORSCHRAPEN

[Zie Vanherp en het lemma „schraapstaal”.]

doorkrabben: zie i.v.m. de term „plakhout” in de volgende tekst het lemma „fineer”: *dèiù-krábbà*, K 330; nr. 398: zodanig hard schrapen met het schraapstaal dat men door de lagen fineer heen schraapt; „bij dun plakhout moet ge goed oppassen dat ge er niet doorkrabt”, Vanherp.

AANZETTEN/SCHERPEN VAN EEN SCHRAAPSTAAL

(N 53, 157)

[Het snijdend vermogen van een „schraapstaal” perfectioneren door het b.v. te bewerken op of met een „aanzetstaal/aanzetvijl”. Vgl. Van Keirsbilck s.v. „aanzetten”. Vraag N 53, 157 informeerde naar aanleiding van Vanherp s.v. „opzetten” (met synoniemen als „aanzetten”, „scherpen”, „braam trekken” etc.) naar „het scherpen van schrapstaal (opzetten?)”. Handboek Gereedschap bespreekt het „schraapstaal slijpen” op p. 162. Handboek Gereedschap p. 71 en Scott en Aalders p. 266 (s.v. „aanzetten”) spreken over het aanzetten van de vouw en de snede van een beitel op een stuk leer of de handpalm. Vgl. verder Quickenborne p. 119-121 („scherpen van schraapstaal”) en het lemma „wetten/afbramen (van een beitel)”.]

aanzetten: K 214, 215, L 237, 259, 280; *aonzettà*, K 146, 147, 174; *aonzéttà*, K 210; *ózzéttà*, K 276; met de vijl - *aonzettà*, K 147; **opzetten:** K 188a, 317, P 86; *opsetn*, O 69a; *ópséttàn*, K 241, 241a; *oepsettà*, K 281; *ðèpséttà*, P 41a; het krabmes - *ðèpséttà*, P 149; *ðèpséttà*, K 330; nr. 950: ABN aanzetten, scherpen van het schraapstaal (VD), opzetten (VD, 12): (gew.) aanzetten, scherpen, slijpen; „dat krabmes is niet goed opgezet want den braam is te veel overgehaald”; ook: braam trekken aan een schraapstaal, omzetten van de scherpe kanten van het krabmes, de scherpe kanten van het schraapstaal omhalen of omzetten, Vanherp; **zetten:** *zètn*, O 69a; **op-trekken:** I 221; **aantrekken:** K 204; waat - K 317; **aansnijden:** de braam - *ansnèèjə*, L 200a; **scherpen:** met een guts - K 174; *scheerəpə*, L 257; **scherp maken:** schrapstaal - *schèèrəp maokə*, L 243; **slijpen:** *slèèpə*, I 221; **vlak-slijpen:** *vlaksléjə*, L 200a; **vijlen:** *vèjlə*, L 243.

AANZETSTAAL/AANZETVIJL

(N 53, 151b)

[De platte vijl waarvan één der smalle zijden glad is (zie de benaming „vijl mee een spaarkant”; zie Handboek Gereedschap p. 238; zie VD s.v. „aanzetvijl”), de stalen staaf (zie VD en

Van Keirsbilck s.v. „aanzetstaal”) of vergelijkbaar gereedschap (vgl. de benamingen „mesvijl” en „guts”) waarop of waarmee men werktuigen die scherp moeten zijn, o.a. het „schraapstaal”, kan aanzetten (zie het lemma „aanzetten/scherpen van een schraapstaal”. Vgl. WBD dl. II, afl. 1, p. 9 en 10, lemma „staal”. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „aanzetter”: „Een cilindrisch, zilverstalen staafje met een hecht, waarmee de zijden van een schraapstaal worden ’omgebraamd’.” De respondenten merken op: i.v.m. „vijl”: met de vijl aanzetten (K 147); i.v.m. „guts”: met een guts werd hij scherp gemaakt (K 174). Handboek Gereedschap vermeldt i.v.m. het „schraapstaal slijpen” het gebruik van „een stuk staal, bijv. de achterkant van een gutsblad” voor het trekken van een braam. Vraag N 53, 151b informeerde naar de „platte vijl waarvan een der smalle zijden glad is, waarmee men o.a. op het krabstaal aanzetsels uitvijlt” (vgl. de definitie van VD s.v. „aanzetvijl” en de synoniemen die Vanherp s.v. „opzetstaal” noemt).]

aanzetstaal: *aonzetstaol*, K 174; *aonzéttstaol*, K 210; **opzetstaal:** I 221, P 86; *oepsetstaal*, K 281; *ðèpséttáál*, K 330; nr. 949: ABN aanzetvijl (VD) om het schraapstaal aan te zetten; „een opzetstaal kan niet hard genoeg staan; het moet harder zijn als ’t krabmes zelf want anders maakt ge scharen in uw opzetstaal, als ge uw krabmes opzet”; ook: aanzetstaal, omzetstaal, zetstaal, opzetter, Vanherp; **aantrekstaal:** K 204; **optrekker:** *óptrékkər*, K 276; met de volgende benamingen worden speciale vijlen voor het aanzetten bedoeld of aangepaste andere vijlen of ander gereedschap (guts, mesvijl) die normaal voor andere doeleinden gebruikt worden: **opzetvijl:** *ópséttvəjl*, K 241, 241a; **vijl mee een spaarkant:** K 317; **afgeslepen vijl:** *əfgəsləjəpə véél*, P 149; **platte vijl:** *plattə vaəjl*, O 69a; *plattə véél*, P 41a; zie i.v.m. de volgende benaming WBD dl. II, afl. 6, p. 1954-1955, lemma „mesvijl”: **mesvijl:** *mèsvəjl*, L 243; platte - L 259, 280; **vijl:** K 147; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „gutsbeitel”: **guts:** K 174.

-2.1.17. I.v.m. schuurgereedschap en schuurmachines

-2.1.17.1. Gereedschap

SCHUURBLOK/SCHUURKURK

(N 53, 148b; Lemmens)

[Een houten of kurken blokje dat, omwikkeld met schuurpapier (dat soms wordt ingeklemd), wordt gebruikt voor het „schuren”. Zie Quickenborne p. 179-180, Het Beste Reparatiehandboek

1.1.2.5.

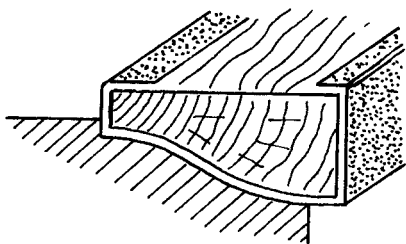
s.v. „schuurblok/schuurkurk”, Handboek Ge-reedschap p. 228, Scott en Aalders p. 48 („schuurkurk”) en 96 („blok”).]

schuurblok: K 147, 204, L 259, 280; *schüürblök*, L 257; **schuurblokje:** K 141, 214, 215, L 200, 237; *schuurblokskə*, I 221, K 174, 188a; *sküürblokskən*, O 69a; *sküürblökskə*, L 152; *schuurblökskə*, L 243; *schüürblökskə*, K 276; *sküürblökskə*, L 279; *skujrblökskə*, L 207; *schéürblökskə*, P 149; *schoerblokskə*, K 317; **schuurhoutje:** *skujrhawtjə*, L 200a; **schuurkurk:** K 146; **blokje:** *blöksjən*, K 241, 241a; **ruisblokje:** *rusblokskə*, P 86; vgl. i.v.m. de volgende benamingen Van Dale (Frans) s.v. „cale” en Schuermans s.v. „kal”: **ruiskal:** *reuskal*, K 281; *ruskál*, K 330; nr. 1129: (dim. ruiskalleke); ABN schuurblok(je) waarrond schuurpapier gedaan wordt om het hout mooi glad te schuren; „’ne goeie stielman heeft een ruiskal nodig om geen putten in ’t hout te ruisen”; ook: schuurklos, Vanherp; **schuurkal:** K 174; *schüürjkál*, P 41a; **kal:** *kál*, K 210.

PROFIELSCHUURBLOK

(N 53, 148c)

[Een „schuurblok/schuurkurk” voorzien van een contraprofiel (negatief van een profiel), om een „profiel(lijst)” te kunnen schuren. Zie Quickenborne p. 179 (i.v.m. „schuurkurk”) en Scott en Aalders p. 96 (i.v.m. „het schuren van een sierlijst”).]

Afb. 126: Profielschuurblok
(naar Quickenborne)

profielschuurblokje: *pröféélschüürblökskə*, P 149; **profielblokje:** *proofielblokskə*, K 281; **profielblok:** *profiëlblök*, L 257; **konterprofiel-schuurblokje:** I 221; **mouluurschuurblokje:** *mäléúrschüürblökskə*, P 149; **mouluurkal:** *möë-léúwrkál*, K 330; nr. 890: (dim. mouluurekalleke); schuurklos om profielen te schuren; „als ge mouluuren moet opruisen, gebruikt ge best van die mouluurekallekes omdat ge er beter de slagen van den top mee uit kunt ruisen en ook omdat ge er viver mee ruist”, Vanherp; **haakse kant-schuurblok:** L 259, 280; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **schuurblok:** K 147, 204; **schuurblokje:** K 214, 215; *schuurblokskə*,

K 146, 188a; *schüürblökskə*, K 276; **schuurhoutje:** *skujrhawtjə*, L 200a; mv.: *schurðwtjəs*, K 210; vgl. i.v.m. de volgende benamingen Van Dale (Frans) s.v. „cale” en Schuermans s.v. „kal”: **schuurkal:** *schüürjkál*, P 41a; **schuurkal-letje:** *schuurkalləkə*, K 174.

SCHUURPAPIER

(N 53, 148a; Lemmens)

[Een sterk soort papier met een lijmlaag waarop schurende korrels (gemalen glas, zand, flint, aluminiumoxyde = amarilpoeder, silicium-carbide = carborundum, vergruisde granaatsteen e.d.) zijn aangebracht, dat gebruikt wordt om het hout mooi glad te maken. Quickenborne (p. 178): „Men onderscheidt het volgens de fijnheid met nummers: 00, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6.” Zie WBD dl. II, afl. 6, p. 2079, lemma „schuurpapier”, Scott en Aalders p. 96 (zie ook het register s.v. „schuurpapier”) en Van Keirsbilck s.v. „glaspapier”.]

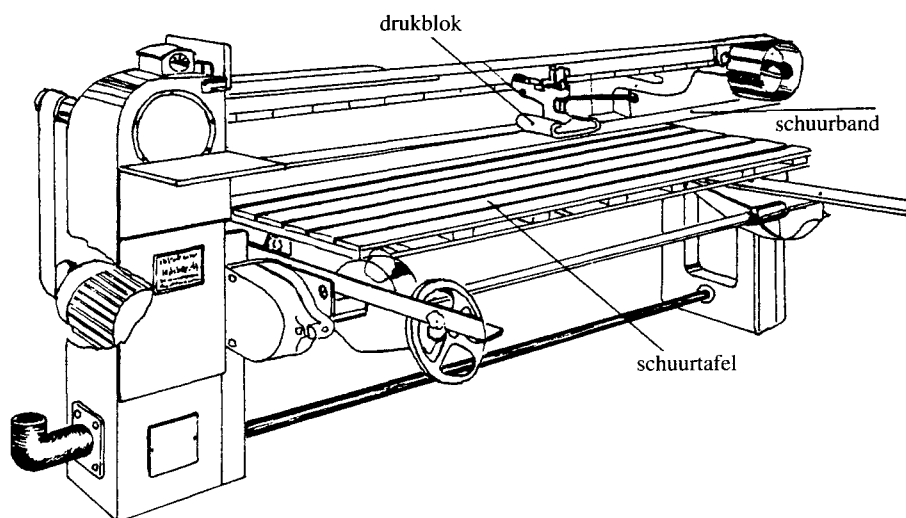
schuurpapier: I 221, K 141, 276, 292; *schüürpapier*, K 241, 241a; *sküürpapier*, L 152; *schüürpapiër* (en/of: *schôêr-?*), L 257; *sküürpapië(r)*, O 69a; *schüürpapiëjr*, P 41a; *schuurpapiër*, K 174, 281, L 243; *skujrpapiëjr*, L 200a; *skujrpapiëjr*, L 207; *schéürpapiëj*, P 149; *schüerpapier*, P 86; *schoerpapier*, K 317; **ruis-papier:** *ruspapiër*, K 210; *ruspapej*, K 330; nr. 1132: ABN schuurpapier (VD), (dim. ruispa-piereke); „gebruikt eerst grof en dan fijn ruispa-pier om ’t hout zacht te ruisen”; ook: zandpapier, glaspapier, Vanherp; **zandpapier:** K 317; *zand-papier*, papier met zand belijmd, dienende om iets af te schuren, Corn. Vervl.; zie i.v.m. de volgende benaming het ZNWB s.v. „slissen”: **slispapier:** K 241, 241a, 317; **grof papier:** K 241, 241a.

-2.1.17.2. Machines

BANDSCHUURMACHINE

(N 53, 149a)

[Een machine voorzien van een lange „schuurband” die tijdens het draaien over twee riem-schijven (poelies) d.m.v. een „drukblok” tegen het daaronder op de beweegbare „schuurtafel” liggende werkstuk wordt gedrukt teneinde dit mooi glad te schuren, waarbij de „afzuiginstallatie” zorgt voor de afvoer van het stof. Zie Quickenborne p. 80 (met afb.). Vanherp beschrijft deze machine als volgt op p. 69: „Het meest gebruikte ruismachien is het groot ruismachien met een roltafel. De ruisband (band) loopt op twee poulies en hij wordt aangespannen met een kleine poulie, waaraan een tegengewicht hangt. De ruisband wordt op het werk gedrukt met een losse of vaste tampon, die met feuter (red.: vilt)

Afb. 127: Bandschuurmachine (naar Quickenborne)

bedekt is". Omdat vraag N 53, 149a slechts informeerde naar het woord voor „bandschuurmachine", kan met sommige benamingen (vgl. b.v. „schuurmachientje") een kleiner, draagbaar apparaat bedoeld worden. Zie in dat verband Handboek Gereedschap p. 229 en Scott en Aalders p. 97. Vgl. voor enkele onderdelen ook de emmata „contragewicht (van een houtbewerkingmachine)" en „poelie (van een houtbewerkingmachine)".]

bandschuurmachine: K 214, 215, P 86; *bàant-schuurmàsjiënnə*, L 243; **bandschuurmachien:** K 281; *bantschuurmasjien*, I 221, L 257; *bantschüürmàsjiën*, K 241, 241a; *baantschuurnàsjiën*, K 174; *bàntschéürmàsjin*, P 149; *bant-skujrmàsjiën*, L 200a; **schuurmachien:** K 292; *schüürmàsjiën*, K 276; *sküürmasjien*, O 69a; *schüürmàsjiën*, P 41a; *schurmàsjiën*, K 210; *skujrmàsjiën*, L 207; **schuurmachientje:** K 147; *schuurmàsientjə*, K 146; **ruismachien:** *rusmàs-eejn*, K 330; nr. 1131: ABN bandschuurmachientje (VD); „dat ge met 't ruismachien de massieve anelen kunt ruisen is veel vooruit tegenover roeger"; ook: schuurmachine, Vanherp; mogelijk is de volgende benaming een geval van pars pro toto: **schuurband:** L 259, 280.

SCHUURBAND

N 53, 149c)

De lange band voorzien van schuurmateriaal lie bij een „bandschuurmachine" (zie dat lemma) over twee riemschijven (poelies) of rollen oopt. Zie Quickenborne p. 182 en Vanherp p. 59 i.v.m. de grote machine en Handboek Gereedschap p. 229 en Scott en Aalders p. 97 i.v.m. een kleiner, draagbaar apparaat.]

schuurband: I 221, K 204, 214, 215, L 257, P 86; *sküürbant*, L 279, O 69a; *schüürbàant*, K 276; *schuurbaant*, K 146; *schuurbàant*, L 243; *schurbàant*, K 210; *skujrbant*, L 200a; *schéurbànt*, P 149; *schoerbant*, K 317; **ruisband:** *ruzbànt*, K 330; nr. 1126: ABN schuurband van een schuurmachine; „ge hebt sommige meubelmakers die hun beitels en schaafijzers op de ruisband slijpen maar ze moeten goed oppassen dat ze 't ijzer niet verbranden"; ook: band, Vanherp; **band:** K 292, L 259, 280; *baant*, K 147; *bànt*, K 330; nr. 134: ABN schuurband van een schuurmachine; „den band van 't ruismachien vliegt al eens over, surtout als hij begint te verlopen"; ook: ruisband, Vanherp.

DRUKBLOK VAN DE BANDSCHUURMACHINE

(N 53, 149b)

[Dat gedeelte van de grote „bandschuurmachine" (zie dat lemma) dat de „schuurband" tegen het te schuren werkstuk drukt. Quickenborne zegt i.v.m. „het deel waarmee men op het hout drukt" op p. 181: „De schuurband wordt met een hefboomsysteem naar beneden gedrukt. Doordat de band tussen de 'tampon' en het hout door glijdt, wordt het hout geschuurd". Vraag N 53, 149b informeerde naar „het schuurkussen van de bandschuurmachine, bestaande uit een blokje hout (red.: met vilt bekleed) met handgreep (bandgeleider?)".]

drukblok: L 259, 280; **drukblokje:** *drukblokskə*, I 221; *drukblökskə*, L 279; **schuurblok:** K 204; *schüürblök*, K 276; **tampon:** *tàmpòn*, K 210; *tàmpòn*, K 330; nr. 1331: het schuurkussen van de bandschuurmachine; „met 'ne vasten

1.1.2.5.

tampon kunt ge platte stukken goed vlak ruisen en met 'ne lossen tampon kunt ge het contour van uitgezaagde tafelpoten schoon ruisen"; ook: drukker, het schuurblok, blokje hout met hand-greep, bandgeleider; Fr. tampon, Vanherp; **bandgeleider**: K 317, P 86; **geleider**: K 214, 215.

SCHUURTAFEL

(N 53, 149d)

[Het beweeglijke, glijdende deel van de grote „bandschuurmachine” (zie dat lemma) waarop het te schuren werkstuk gelegd wordt. Zie Quickenborne p. 182-183. De respondent van I 221 merkt op dat de „schuurtafel” voor- en achteruit kan. Vraag N 53, 149d informeerde naar „de beweegbare schuurtafel”.]

schuurtafel: I 221, K 214, 215; **roltafel**: *róltaofæl*, K 276; *ròltaáfæl*, K 330; nr. 1106: ABN schuurtafel; „aan 't ruismachien is er een roltafel die dat ge over en weer trekt voor niet altijd op dezelfde plaats te ruisen”; ook: rollende tafel, Vanherp; **draagtafel**: *draochtoffæl*, L 279; **reita-fel**: *rèjtaofæl*, K 210; **tafel**: L 259, 280, P 86; *tawfæl*, K 317; *towfæl*, O 69a; *taofæl*, K 204.

AFZUIGINSTALLATIE

(N 53, 149e)

[Een apparaat om het stof dat bij het gebruik van schuurmachines vrijkomt, af te voeren. Zie de lemmata „bandschuurmachine” en „trommelschuurmachine”. Vgl. VD s.v. „afzuigapparaat” en „exhauster, exhaustor”. Zie Vanherp p. 69.] **afzuiginstallatie**: *afsèuchinstælaosjē*, L 279; **afzuigkap**: K 147; *afsøjchkap*, L 200a; **stofzuiger**: K 317; *stófsèugør*, K 210; *stófsóogør*, K 276; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „stub(be)” (I, 1 en 2): **stubzuiger**: *stupzáágør*, P 149; **zuiger**: K 204; *zøjgør*, O 69a; *zaogør*, K 330; nr. 1568: afzuiginstallatie om het stof van de schuurmachines af te zuigen; „op ons ruismachien is een zuiger gemonteerd die 't stof direct wegzuigt als ge aan 't ruisen zijt”; ook: aspirator, zuiginstallatie, Vanherp; **ventilateur** (fr.): *vantjēlatèùr*, O 69a; **blazer**: *blaozør*, K 241, 241a; **exhauster**: *eksawsør*, L 259, 280.

TROMMELSCHUURMACHINE

(N 53, 150)

[Vraag N 53, 150 informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „trommelruismachien” (met de synoniemen „trommelschuurmachine” en „walsenschuurmachine”) naar termen voor „een trommelschuurmachine”. Uit de omschrijving van Vanherp wordt niet duidelijk waarin deze verschilt van een „bandschuurmachine”.]

trommelschuurmachine: P 86; **trommel-**

schuurmachien: *tröëmmælschëúrmæsjin*, P 149 *tröëmmælschurmasjīēn*, K 210; **trommelschuurder**: K 214, 215; **trommelruismachien**: *tröëmmælrusmæsjeejn*, K 330; nr. 1384: ABN trommelschuurmachine; „een trommelruismachier wordt ook gebruikt voor hout te tanden als er 'ne grove ruisband op staat”; ook: walsenschuurmachine, Vanherp.

-2.1.17.3. I.v.m. werken met gereedschap en machines

SCHUREN

(N 53, 155a; Lemmens)

[Vraag N 53, 155a informeerde naar „het werken met schuurpapier”. Quickenborne (p. 183): „Met schuurpapier wrijven om een oppervlak glad en glanzend te maken”. Zie de lemma-ta „schuurpapier”, „bandschuurmachine” en „trommelschuurmachine”.]

De meeste benamingen (behalve „schuren” en „ruisen”) zijn meer specifiek: **schuren**: I 221, K 174, 204, 214, 215, L 237, 259, 280; *schüüræ*, K 276, L 243, 257; *sküüræ*, L 152; *sküürn*, O 69a; *schüüjra*, P 41a; *skujra*, L 200a, 207; *schoeræ*, K 317; de respondent noemt de volgende varianten: oud: *schöeræ*, L 243; *sköeræ*, L 279; *schéúrá*, F 149; *schīeræ*, P 86; **afschuren**: K 147, 292; *afschüüræn*, K 241, 241a; **opschuren**: *öëpschüüræ*, K 210; **ruisen**: *rössæ*, K 281; *russæ*, P 86; *russæ*, K 330; nr. 1127: ABN schuren (VD I, 1); „al 't plat werk kunt ge beter op 't ruismachien ruisen. dat is veel rapper gedaan!”, Vanherp; **afruisen**: *åfrussæ*, K 330; nr. 71: ABN afschuren (VD, 3); van het hout met schuurpapier; „als 't meubel gebruind is, wordt het terug helegans afgeruist want door den bruin is het hout opgewold”, Vanherp; **opruisen**: *öëprussæ*, K 330; nr. 938: ABN opschuren (VD I, 2) met fijn schuurpapier; „panelen die met 't bruinen opgewold zijn, worden terug opgeruist”, Vanherp; **aanruisen**: *áánrussæ*, K 330; nr. 22: met schuurpapier mooi gelijk maken; „als 't niet de moeite is om te raspen of te schaven, kunt ge de stijlen van uw stoelen, die een hareke oversteken, best wat aanruisen”; ook: gelijkruisen, Vanherp; **bijruisen**: *bààrussæ*, K 330; nr. 192: ABN bijschuren (VD) met schuurpapier; „voegen in geplakt werk zult ge dikwijls beter met een ruispapierke bijruisen want met het krabmes zoudt ge er kunnen door zitten”. Vanherp; **gelijkruisen**: *gælààkrussæ*, K 330; nr. 522: iets met schuurpapier gelijk maken; „de razementen van een vergaring worden met het ruismachien gelijkgeruist”, Vanherp.

SPIEGELGLAD SCHUREN

(N 53, 155e)

[Vraag N 53, 155e informeerde naar „grappige uitdrukkingen voor: zeer glad schuren”. Zie ook het lemma „spiegelglad geschuurd”.]

**zo fijn ruisen dat er een vlieg zou op uitschui-
ven:** *zōē fààn russə dát ər ən vleeġ zààj òēp
aotschaovə*, K 330; nr. 1566: uitdrukking; het
hout zeer fijn en glad schuren met schuurpapier;
„gaat eens met uw hand over den bek van die
tafel; ik heb hem zo fijn geruist dat er een vlieg
zou op uitschuiven”, Vanherp; bij de volgende
uitdrukking is het woord „zijtje” niet duidelijk
(dim. van zij(de) = zijden stof?; vgl. ook WBD
dl. I, afl. 3, p. 520, lemma „melkzeef”, woord-
typen „zij” en „zijtje”): **gladmaken als een
zijtje:** met gedeeltelijke fonetische documenta-
tie: [*gladmaken als een*] *zejkə*, K 188a.

SPIEGELGLAD GESCHUURD

(N 53, 155e)

[Zie de opmerkingen bij het lemma „spiegelglad schuren” en Quickenborne p. 185 („zo glad als een spiegel”).]

spiegelglad: *spjēggəlglat*, L 200a, 279; **zo glad
als een blote kont:** K 174; **zo glad als een ba-
bykont:** *zō glət as ən beebiekont*, L 243; **zo glad
als een mollekont:** L 259, 280; **zo glad als een
mol onder zijn staart:** *zō glət əz nə mōl óndər
zənnə stárt*, L 207; **te glad:** K 147; **zo fijn als
lat er nog geen vlieg kan op zitten:** K 281; de
volgende uitdrukkingen gebruikt men als er
spiegelglad geschuurd is: **zodat men er met zijn
doot gat kan gaan op zitten:** K 210; **moet
voor een kindjespopje dienen:** *moe veur ən
tinnəkəspoepkə* (of: *kienəkəs-?*) *dienə*, K 317.

TEGEN DE DRAAD IN SCHUREN

(N 53, 155f)

[Vraag N 53, 155f informeerde naar termen voor: „het hout tegen de richting van de houtvezels schuren (op de schuurmachine)”. Vgl. het lemma „tegen de draad in schaven” en zie de toelichtingen i.v.m. de term „draad” bij het lemma „met de draad mee schaven”. Zie verder de lemmata „bandschuurmachine” en „trommelschuurmachine”.]

egen de draad in schuren: *teeġə de draot in
schūūrə*, L 257; bij de volgende opgave werd
een ww. vermeld: *taegə dən draot in*, K 174;
egen (de) draad schuren: type tegen de draad
schuren: K 214, 215; type tegen draad schuren: I
221; *teeġən'n drowt skūūr*, O 69a; *táájġə dən
traowət schéúrə*, P 149; *tééġə draot schūūrə*, K
176; *tééġġə draot schūūjġə*, P 41a; *taegə drowt
choerə*, K 317; **tegendraads schuren:** *tééġə-
traots schūūrə*, K 210; bij de volgende opgaven

werd geen ww. vermeld: type tegendraads: L 259,
280; **tegen strop in (schuren):** L 237; **dwe(e)rs-
schuren:** *dwərschuurən*, K 204; *dwééschūūrən*,
K 241, 241a; **dweersruisen:** *dwéésrussə*, K 330;
nr. 443: het hout tegen de richting der houtvezels
schuren; „panelen die niet schoon proper zijn,
worden eerst op het ruismachien dwarsgeruist:
dat haalt beter af”, Vanherp; **tegen draad (rui-
sen):** bij de volgende opgaven werd geen ww.
vermeld: type tegen draad: K 281, P 86.

TE VER DOORSCHUREN

(N 53, 155b)

[Vraag N 53, 155b informeerde naar termen voor „te ver doorschuren”. Quickenborne zegt op p. 184: „Te veel schuren zodat er een gat in het fineer ontstaat, noemt men doorschuren. Als men massief hout op een bepaalde plaats te veel schuurt, ontstaan er witte vlekken”. Vgl. het WNT s.v. „doorschuren” (A. „door schuren stukmaken”).]

doorschuren: *deurschuurən*, K 204; *deuschuu-
rə*, I 221; *durschūūrə*, K 210; *dörschūūrən*, K
241, 241a; te wijd - *dörschūūrə*, L 243; vgl.
i.v.m. de volgende term VD s.v. „inschuren” (I):
inschuren: (een) gat - *inschūūrə*, L 257; d'r een
gat - *inskujrə*, L 200a; **kapotschuren:** *ka-
potskūūr*, O 69a; **doorheen schuren:** *duraen
schuurə*, K 174; **te lang schuren:** K 174; de
volgende opgave is een volt. deelwoord: *tə lank
ġaschoert*, K 317; **te veel schuren:** K 214, 215;
te diep schuren: K 188a, 276; **te wijd schuren:**
tə wéét schūūjġə, P 41a; *tə wéét schéúrə*, P 149;
doorruisen: *déérussə*, P 86; *dèūwrussə*, K 330;
nr. 399: ABN doorschuren (VD. 2); „die nieu-
wen ruiser is een dikken ezel: dat is nu al het
derde scheel dat hij doorgeruist heeft”, Van-
herp.

SCHERPE KANTEN AFSCHUREN

(N 53, 155d)

[Vraag N 53, 155d informeerde naar termen voor „de scherpe kanten afschuren (kanten breken?)”. Zie Vanherp s.v. „de kanten breken”. Quickenborne zegt i.v.m. „de scherpe kanten afronden met schuurpapier” op p. 184: „Wanneer een plank mooi haaks gezaagd en geschaafd is, vormt die rechte hoek in de lengte van de plank een rand waaraan men zich kan snijden (red.: en die ook gemakkelijk beschadigd wordt). Om dat te voorkomen, wordt daarover geschuurd om zo de scherpte ervan weg te nemen”. De respondenten merken op: i.v.m. „(de) kanten breken”: meer met de schaaf (K 174); vooral bij spaanplaat (L 200a); i.v.m. „kantjes breken”: ook met de blokschaaf (L 200). Vgl. de lemmata „afschuiven (door schaven of snijden)” en „afronden”.]

1.1.2.5.

kanten afschuren: *kaantə afschuurə*, K 146; **kanten schuren:** *kaantə schuurə*, K 147; **het kantje aanlopen:** *ət kəntjə ʔnlaopə*, L 207; **(de) kanten breken:** type kanten breken: K 204, 317; type de kanten breken: K 241, 241a; zonder fonetische documentatie van „breken”: *də kaantə [breken]*, K 174; *kantn breekən*, O 69a; *də kantə bréékə*, L 200a; *də káántə bréékə*, K 276; *kàántə bréékə*, L 243; *də kántə brééjəkə*, P 41a; *də kántə brádjəkə*, P 149; *də kántə brééjəkə*, K 330; nr. 690: ABN de scherpe kanten van een stuk hout afnemen (VD, 10); „als de kanten van de schelen zo scherp zijn dat ge er u zou aan zeer doen, doet ge best van ze te breken met een ruispapierke”; ook: de scherpe kanten breken of afnemen, Vanherp; **kant breken:** L 259, 280, P 86; **kantjes breken:** L 200; zonder fonetische documentatie van „breken”: *kaantjəs [breken]*, K 174; **(het) kantje breken:** type het kantje breken: K 281; type kantje breken: L 237; **breken:** I 221, K 188a, 214, 215; *breekə*, L 257; **afron-den:** *əfrëndə*, K 210.

SCHERPE KANTEN TE ROND AFSCHUREN

(N 53, 155c)

[Vraag N 53, 155c informeerde naar termen voor „de scherpe kanten te zeer rond schuren”. Zie de toelichting bij Vanherp s.v. „doodruisen”.]

de kanten eraf schuren: *də kantən ərəf skujrə*, L 200a; **afschuren:** I 221; **te nijg afschuren:** *tə naajch afsküürn*, O 69a; **te nijg rondschuren:** *tə nééch ròntschéúrə*, P 149; **rondschuren:** K 147; **te rond schuren:** *tə rónt schüürə*, P 41a; **lam schuren:** K 281; *lām schüürə*, K 210; **doodruisen:** *dōétrussə*, K 330; nr. 393: zodanig op scherpe kanten en hoeken van een meubel schuren met schuurpapier, dat men deze kanten wegschuurt; „een goede sculpteur komt met geen ruispapier aan zijn werk want als ge met een ruispapierke over het sculpteerwerk gaat, dan is de kans groot dat ge de bieskes doodruist; een meubel is doodgeruist als de kanten helegans weggeruist en er niets meer vive aan het meubel is”; ook: wegruisen, doodschuren, Vanherp; **te veel kant breken:** P 86; **de kanten (iet) te hard breken:** *də káántə tə hét bréékə*, K 276; zonder fonetische documentatie van „breken”: *də kantən ǐt tə hét [breken]*, K 241, 241a; **te kort breken:** K 204; **te veel afronden:** K 214, 215; **te nijg afronden:** K 317; **opron-den:** K 188a.

SCHUURSTOF

(N 55, 190)

[Vraag N 55, 190 informeerde naar „houtafval bij het schuren”. Quickenborne (p. 185): „Het schuurstof zijn de fijnverdeelde, stuivende hout-

deeltjes die bij het schuren ontstaan”. Zie de lemmata i.v.m. het schuren.]

stof: I 268, O 69a; *stòf*, K 241a; *stòf*, K 330; nr. 1303: ABN stof (VD II, 1), afval van de schuurmachines; „met het stof van het ruismachien weet ik genen blijf niet meer want in de stoof wilt dat ook niet branden”; ook: houtstof, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „stoppe”: **stop:** *stup*, P 149; **schuurtsel:** L 257; *schüürsəl*, L 243; *sküürsəl*, L 200a.

-2.1.18. Opkrikgereedschap

SCHROEFBLOK (DUIVELSINSTRUMENT)

(N 53, 198)

[Vraag N 55, 198 informeerde (n.a.v. De Bont) naar de termen „duivelsinstrument” = „schroefblok”. De respondent van L 243 noemt een „schroefblok” „een soort dommekracht”. Misschien wordt hetzelfde gereedschap bedoeld als in het lemma „schroefblok”.]

schroefblok: *schroefblok*, L 243; *schrōēwvblòk*, (timmermanst.) schroefblok (hetz. als duivelsinstrument), De Bont; **duivelsinstrument:** *dūūwvəlistrəmənt*, (timmermanst.) duivelsinstrument, hetz. als wat thans *shrōēwvblòk* heet, De Bont.

SCHROEFBLOK

(N 53, 238)

[Een hulpgereedschap dat volgens de respondent van L 207 bestaat uit twee dikke houten platen (6 cm dik, 25 cm breed en ± 180 cm lang) verbonden door twee palmhouten schroeven (die worden ingevet met groene zeep) die gedraaid werden met een „handboom”, waarmee men zware zaken (b.v. een stijl) omhoog kan schroeven. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”.]

schroefblok: *skrōwvblòk*, L 207.

HANDBOOM

(N 53, 238)

[Het lange hout waarmee men de schroeven van het „schroefblok” draait. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”.]

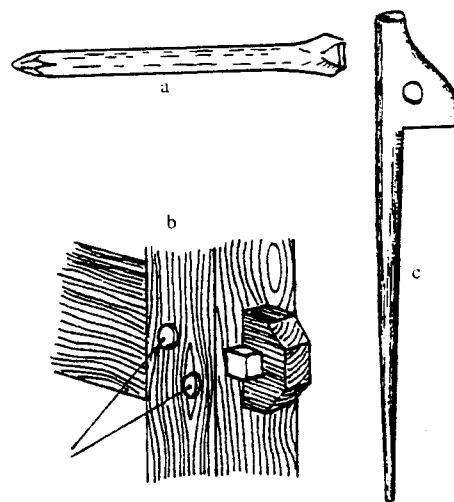
handboom: *hàndbom*, L 207.

-2.2. I.v.m. bevestigingsmiddelen (houten pennen, spijkers)

HOUTEN NAGELS/HOUTEN PENNEN

(N 4, 7; N 4, 20; N 54, 38b; DC 32, 9a)

[De vragen informeerden naar: „een houten spijker” (N 54, 38b); „de ingedreven houten pen” bij een pen- en gatverbinding waarbij „twee delen beide doorboord en daarna door middel van een houten pen aan elkaar verbonden worden” (DC 32, 9a); „de houten nagels die dienen bij het ineenvoegen van balken (sluitstekken)” (N 4, 7); „houten pennen waarmee de sparren (zie WBD dl. I, afl. 1, p. 22-23, lemma „daksparren”) op de „gordingen” (WBD dl. I, afl. 1, p. 20-22) „vastgezet worden (sluitstekken)” (N 4, 20). Het is de vraag of met alle benamingen inderdaad houten nagels/pennen bedoeld worden en indien ze van hout zijn of ze dan allemaal dezelfde vorm hebben. Met benamingen als „toognagels”, „toogpennen”, „toogpinnen” etc. kunnen ook een soort voorlopige, metalen priemen met oog bedoeld worden die later vervangen worden door een houten nagel of door een bout. Zie Van Keirsbilck s.v. „pen” („in ’t algemeen, houten nagel, stop”), Quickenborne p. 238-239 („de pin is een ’houten spijker’ waarmee vroeger de verschillende delen van een constructie werden verbonden en vastgezet”), VD s.v. „toogpin”, „toognagel”, „treknagel”, „sluitnagel” en „sloopnagel”, Van Keirsbilck s.v. „schutnagel” (ook: „schudnagel, schotnagel, sluitnagel, toognagel, voegnagel, te Antw. toogpin”; zie sch. 294) en „treknagel” (ook: „klamppin”, „toognagel”, „trektap”; zie „schutnagel”). Diverse respondenten merkten op dat er spijkers gebruikt werden. Benamingen waarbij vermeld werd dat het (metalen) spijkers waren, werden daarom niet opgenomen. De respondenten merkten op: i.v.m. „houteren nagels”: taps en vierkant aangepunt (L 200a); i.v.m. „latnagels/latnagelen” (zie VD s.v. „latnagel” en „latspijker”!): voor panlatten (K 287); de houten pennen waarmee de sparren op de gordingen zijn vastgemaakt (K 322); i.v.m. „kepernagels/kepernagelen”: geen houten pennen gebruikt, gebeurt altijd met kepernagels (P 95; red.: zijn ze van hout of ijzer?); voor kepers (K 287); i.v.m. „trekpen”: bij grotere dingen, b.v. schuren, worden de gaten in de rechtopstaande en de dwarsbalk, die met elkaar verbonden moeten worden, niet precies tegenover elkaar gemaakt; de pen moet de balken dan bijtrekken en heet dan trekpen (L 281-281*); i.v.m. „toogpinnen”: om ’t wegkruien te beletten (L 150); i.v.m. „stekken/stukken”: stek wordt meer gezegd dan „tap” (K 324); i.v.m. „toppen/tobben”: voor zover ze naar buiten steken (K 166); i.v.m. „pluggen”: in klompen (K 174).]

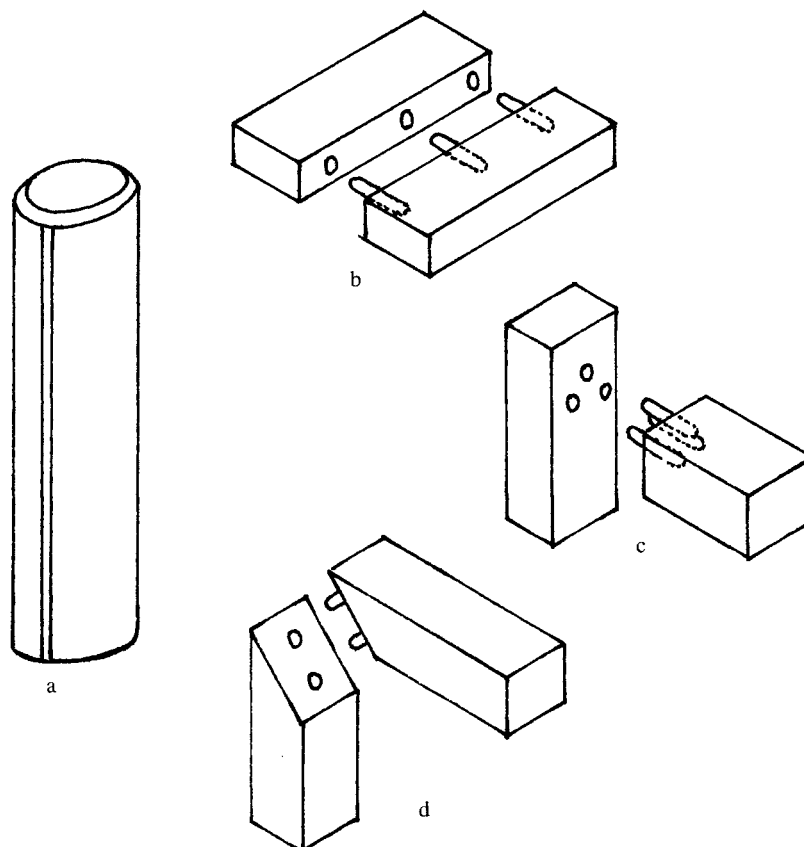
Afb. 128: Houten nagels/(houten) pennen (a. naar Goossenaerts: „sluitstek”; b. naar tek. N 4, 7; c. naar Van Keirsbilck: „schutnagel” van metaal)

houten nagels/houten nagelen: type houten nagels: I 102c; *aatā naogələ*, P 60; *attā* (of: *aatā?*) *naogələ*, P 10; ev.: *aoatā naagal*, P 4; [*houten*] *naogəl*, K 204; *haatā naogəl*, K 333b; *àatā nàagəl*, K 330; nr. 613: ABN eiken nagel, sluitnagel (VD); „nen houten nagel wordt op acht kanten een beetje nus geschaafd en den achterkant is altijd wat dikker als van voor; ’nen houten nagel wordt gebruikt voor vergaringen op te sluiten”; ook: houten spijker, Vanherp; **houteren nagels:** ev.: *hawtəran naogəl*, L 200a; *hàwtərà naogəl*, K 276; **eiken nagels:** *aakā nòegəls*, P 134; **nagels:** *nòegəls*, P 134; **sluitnagels:** *slaojətnaogəls*, K 307; **toognagels:** K 140, 177c, 179a, 188, L 159, 201, 243; [*toog*] *naogəls*, K 100a; *toowchnaogəls*, K 151; *tóóchnaogəls*, K 180; ev.: *tóóchnaogəl*, L 207; *toochnaogəl*, K 199a; **treknagels:** *treknaogəls*, K 151; **latnagels/latnagelen:** type latnagels: P 82; type latnagelen: I 269, K 287; *latnaogələ*, K 276; *lāmèègəls*, P 144; ev.: *latnaogəl*, K 322; **kepernagels/kepernagelen:** type kepernagels: P 95, 163; type kepernagelen: K 287; *kééjərnòəgəls*, P 93; **houteren spijkers:** ev.: *hawtərà spéjkar*, L 257; **houten pennen:** L 188; *owtā pennā*, K 174; **pennen:** K 124a, 129a, 150, 157, 177b, 179a, L 159, 160, 177c, 183, 233, 240; *pénnā*, P 112; ev.: *pén*, L 257, P 41a; **sluitpennen:** K 138, 194, L 205, 206; [*sluit*] *pénnən*, K 0153; **opsluitpennen:** L 281, 281*; **toogpennen:** K 186, 188, 194, L 148, 201, 237; *toowchpénnā*, K 184a; *tóóchpennā*, L 241; **trekpen:** L 158, 281, 281*; **houten pinnen:** K 133a, 146, 147, 165, 167, 231, 234, 252; *òwtā píënnā* (en/of: - *pinna?*), P 41;

1.1.2.5.

aatə piënnə, K 287, P 60, 70; *ajtən piënnə*, P 134; **houteren pinnen**: K 133a, 167, 187, 216a, 220, L 177c, 263; **eiken pinnen**: ev.: *èèkən [pin]*, K 147; **pinnen**: K 125a, 129a, 133d, 136a, 143, 145a, 146, 150, 161b, 166, 169, 179a, 182, 185, 188a, 216, 218, 218c, 220, L 91b, 99, 144, 152, 159b, 177c, 182, 183, 184, 186, 187a, 199, 200, 200a, 205, 206, 264, P 77, 86, 99, 136, 148; *pinnə*, L 207; *pinnə* (en/of: *piënnə?*), P 41; *piënnə*, P 16, 25, 154; *piënnə* (en/of: *pinnə?*), P 41; ev. of mv. (?): *piënnə*, O 69a; ev.: *pin*, P 149, 163; *peen*, L 207, 240, 241, 263; *piën*, K 0153, 333b, P 100, 154; *piën*, P 41a; *pin*, bij timmerl.; in 't alg. houten nagel, stop, Corn. Vervl.; *pin*, K 276; *pin*, nagel; houten pen voor verbindingen in het dakwerk, Van Hoof; **houten pinnen**: *aow-tə piënnə*, P 69; **eikehouten pinnen**: *aakəndwətə piënnə*, P 69; **pinnen**: *pinnə*, P 199; vgl. i.v.m. de volgende benaming Corn. Vervl. s.v. „sluitpin” (ook: sluitstek, sluittap, bij timmerl.; groote houten spie, die men in de pin van eene schee slaat om de vergèring samen te houden), Van Keirsbilck s.v. „spie” („sluittap”) en vraag N 4, 8 („de wig, die achter de staande balk door het eind van de horizontale wordt geslagen om beide balken te verankeren; spie”): **sluitpinnen**: K 135, 179a, 182, L 150, 186, 205, 206; *slaotpinnə*, L 180; [*sluit*]piënnə, K 0153; *slaotpiënnə*, P 70; *slōētpiënnə*, P 78; **opsluitpinnen**: L 228; vgl. i.v.m. de volgende benaming (vgl. ook „toogpennen” en „toognagels”) Corn. Vervl. s.v. „toogpin” („bij timmerl.; groote ijzeren priem dien men, in 't vergèren van verscheidene stukken, gebruikt om eene schee in haar gat te vestigen; als men ziet dat die stukken goed samenpassen, dan slaat men er de toogpinnen uit en vervangt ze door de bouten die er voor goed inblijven”): **toogpinnen**: K 177b, L 150, 159b, 184, 199, 200a, 205, 206, 262, 264; ev.: *toowchpin*, K 183; *taochpin*, K 107; **trekpinnen**: K 184, P 136; **klempinnen**: *klēmpinnə*, K 165; **balkpinnen**: L 180b; [*balk*]piënnə, K 0153; **sparpinnen**: L 228; **gatpinnen**: L 180b; **nagelpinnen**: *naogəlpiënnə*, P 77; bij de volgende benamingen wordt een dubbele typering gegeven omdat vaak niet uit te maken is of een variant een produkt van ontronding of ronding is: **houten stekken/houten stukken**: *owtə stek-kə*, I 118; **stekken/stukken**: type stekken: I 79, 268, K 178*, 216, L 228, O 169; *stékkə*, I 269, K 247, 307, 324, O 250; *stékkən*, O 274; *stikkən*, O 162; ev.: *stek*, O 69a; *sték*, K 247, 324; **stekker**: L 205, 206; zie i.v.m. de volgende benaming de opmerkingen vóór de benaming „sluitpinnen”: **sluitstekken/sluitstukken**: type sluitstekken: I 102a, K 135, 178*, 180, 193a, 234, 235, 256, 262, L 205, 206, 264; type sluitstukken: K 163, 351a; *sléustékkə*, K 210, 231; *sluitstékkə* (of: *sléút-?*), K 247; *sléüwtstékkə*, K 307; *sléüstékkə*, K 201; *slōjstékkən*, K 304; *slōjstékkə*, K 245;

slōjsté?ən, K 241; *slowatstékkə*, K 282; *slówatstékkə*, P 25; *sloatstékkən*, K 304; *sloatstékkə*, K 341a; *sloatstékkə*, K 282; *slōatstékkə*, K 276; *slaowatstékkə*, K 267, 302, 339; *slaotstékkə*, K 251, 283, 295, P 81; *slaotstékkə*, K 349; *slaotstékkə*, K 291; *slōatstékkə*, K 288; *slóowatstékkə*, K 274; *slōatstékkə*, K 273, 274; *slōatstékkə*, P 27; *slōētstékkə*, K 324; *slōetstékkə*, I 275; *slōētstékkə*, P 78; *slaotstékkə*, K 250; *sluustukka*, L 159; *slowatstúükkə*, K 296; *sloatstúükkə*, K 296; *slaotstúükkə*, K 251; ev.: *sléüsték*, K 183; *sloatsték*, K 333b; *slaowatsték*, K 339; *slaotsték*, K 309; *slaotsték*, K 330; *slōójtsték*, K 240; *slóowatsték*, K 274; *slōótsték*, K 274; *sluustek*, de houten nagel, eig. toognagel, waarmee het balkwerk van een houtbouw wordt getoogd of opgesloten, Goossenaerts; **sluitstekker(s)/sluitstukker(s)**: type sluitstekker: L 205, 206; *slaotstékkərs*, P 63; **sluitstekjen/sluitstukjen**: *slō-watsté?jən*, K 340; **sparstekken**: *spààrstékkə*, K 188a; **tappen**: *tappə*, K 324; ev.: *təp*, K 247; **toppen/tobben**: *toppə*, L 200, 235, 241; *tōppə*, K 165, 166, L 283; *tobbə*, L 263, 263a; *tōbbə*, L 182; *tōp*, L 264; ev.: type top: L 158a; type tob: K 169; *top*, L 207, 208a; *top* (of/en: *taop?*), L 183; *tōp*, L 182, 200a; *taop* (of/en: *top?*), L 183; *tōp*, tob, pen; *hautere* *tobbe*: houten pennen (pinnen); zij dienen vaak om balken met elkaar te verbinden, De Bont; **stoppen**: K 165a; **toten**: *toowtə*, K 166; **doken**: K 218, 218a; de respondent merkte op dat pluggen bij klompen worden toegepast: **pluggen**: K 174; **togen**: L 263; *toow-gə*, K 186; ev.: *toowch*, K 183; de volgende benamingen duiden op de vorm van een spie: **spieën/spijen**: K 157, 187, P 35a, 37, 103; *spie-jə*, L 91b, 159; *spieja*, K 351a, P 16; *spieja*, P 14, 100, 112; *spte*, K 318; *spie*, K 288; *speejə*, P 95; *spajə*, K 357; *speujə*, P 144; ev. of mv. (?): *spiej*, L 228; *spie*, K 355; *spie*, K 333b, P 14, 27, 28; *speej*, K 191; *spee*, P 13; **sluitspieën**: *slōatspiē-jə*, K 276; **opsluitspieën**: L 144; **toogspieën**: L 264; **trekspieën**: L 264; **wiggen**: L 262; **peggen**: K 125a; ev.: *pèch* (?), K 241a; vgl. i.v.m. de volgende benaming Schuermans s.v. „kal” (3) en vgl. het Fr. „cale”: **kal**: ev.: *kàl*, K 276; vgl. i.v.m. de volgende vier benamingen het lemma „drevel/deuvel”: **drevel**: K 188a, L 205, 206, 261; **deuvel**: L 147, 160; *deujvəl*, K 186; *dūūvəl*, L 283; **deuveltje**: *duuvəlkəs*, L 177b; *dūūvəlkəs*, P 93; **tourillon (fr.)**: *tōēriē-óós*, P 72; *tōēriē-ōs*, P 72; bij de volgende benamingen is de typering onduidelijk: ev.: **sluit[pittəkə]**: *slaotjpitəkə*, K 307; ev.: **sluit[pit]**: *slaotjpit*, K 307; **[güüddəna]**: P 63; de volgende typering is van de respondent zelf: **kernen**: *kjēnnə*, K 296; met de volgende benaming wordt misschien geen houten pen of nagel bedoeld, maar een metalen band (vgl. in WBD dl. II, afl. 2: p. 259-260, lemma „muilband”, type „kelf/kennef”; p. 265, lemma „roedeband”, type „kennef”; p. 394, lem-

Afb. 129: a. Drevel/deuvel; b., c., d. deuvelverbindingen (naar Scott en Aalders)

ma „ezelbroek”, type „kennef/kelf”): **kenneven**: *kennəvə*, L 159.

PENGAT

(N 54, 38c)

[Met de diverse benamingen in dit lemma wordt het gat in het hout bedoeld dat bestemd is om er een houten pen (zie het lemma „houten nagels/houten pennen”) in te laten. Zie voor de speciale betekenis van „trekgat” (Corn. Vervl.) de opmerking vóór die benaming (vgl. ook de opmerking vóór „tooggat”). Vraag N 54, 38c informeerde naar „het gat waarin de pen past”.]

pennegat: K 174; **pinnegat**: *pīnnəgat*, O 69a; **pingat**: *pīn-gat*, K 276; **stekgat**: *stékchàt*, K 210; met de volgende benaming wordt een gat bedoeld voor een soort voorlopige, metalen priem met oog die later vervangen wordt door een houten (trek)nagel of door een bout; zie Corn. Vervl. s.v. „toogpin” en Van Keirsbilck s.v. „trekgat” („het gat in een vergaring waar de treknagel moet ingeslagen worden”), s.v. „treknagel” (ook: „klamppin”, „toognagel”, „trek-

tap”; zie „schutnagel”) en s.v. „schutnagel” (ook: „schudnagel”, „schothnagel”, „sluitnagel”, „toognagel”, „toogpin” en „voegnagel”): **trekgat**: *trekgat*, bij timmerl.; het gat in eene vergaring, waar de toogpin moet ingeslagen worden, Corn. Vervl.; vgl. i.v.m. de volgende benaming de opmerking vóór „trekgat” en de woordtypen „toognagels”, „toogpennen”, „toogpinnen” en „togen” in het lemma „houten nagels/houten pennen”: **tooggat**: *toowchat*, L 279; *tóochàt*, L 207; **gat**: I 268, K 204, 241a, L 200a, 237, 257, P 86; *gàt*, P 149; rond - *gaot*, L 243.

DREVEL/DEUVEL

(N 53, 38a; Lemmens)

[Vraag N 53, 38a informeerde naar „de rondhouten pen (meestal van eikehout) die met lijm in zuiver passende gaten wordt bevestigd (tek. 38)”. Zie de identieke omschrijvingen bij Corn. Vervl. s.v. „deuvik” en Van Keirsbilck s.v. „drevel” (dus ook een „vierkante pin”). Zie vergelijkbare lemmata bij de kuipersterminologie en de wagenmakersterminologie. Zie voor de ver-

1.1.2.5.

vaardiging van drevels/deuvels het lemma „pen-
nenplaat/drevel- of deuvelplaat” en Vanherp s.v.
„tourillon”. Zie verder Scott en Aalders p. 117
(„deuvelverbindingen”) en p. 266 (register s.v.
„deuvel”), Quickenborne p. 358 en Weijs p. 157.
Vgl. het lemma „houten nagels/houten pennen”
met vergelijkbare benamingen.]

drevel: L 237; *dreevəl*, L 207; *dreujvəl*, L 257;
deuvel: *déúvəl*, L 207; *duuvəl*, K 174; **deu-
vik:** zie i.v.m. „stompe naad” in de volgende om-
schrijving Van Keirsbilck s.v. „stompe naad”
(„de vereeniging tusschen twee planken, wan-
neer deze op hun kant tegen malkaar stooten”);
deuvik, bij timmerl.; ronde of vierkante pin, aan-
gebracht op de diktezijde van twee, met stompen
naad bijeengebrachte stukken hout, en waarvan
de eene helft in de eene en de andere helft in de
andere plank wordt opgesloten, Fr. goujon,
Corn. Vervl.; **tourillon (fr.):** *toerlie-ōn*, K 174;
töërlējōn, *töërlājōn*, *töërlījōn*, K 330; nr.
1369: ABN deuvel, tap (VD); „tourillons wor-
den gemaakt van vierkantige regels die achtkan-
tig worden geschaafd en dan door de tourillon-
plaat geslagen worden”; ook: (losse) duvel, ron-
de pen, dook; Fr. tourillon, Vanherp; het is de
vraag of met alle volgende benamingen precies
hetzelfde wordt bedoeld (zie het lemma „houten
nagels/houten pennen”): **opsluitpin:** L 200;
toogpin: *toowchpin*, L 279; *toochpeen*, L 243;
sierpinnetje: *sierpinnekə*, K 174; **pin(ne):** I
268, R 86; *pin*, P 149; *pīēn*, P 41a; *piēnna*, O
69a; ronde - K 174; houten - K 141, L 151;
houteren - *pīn*, K 276; **pen:** *pén*, P 41a; **stek:** K
204; *stek*, O 69a; *sték*, K 210; **stop:** *stōp*, K
241a.

[Het ontbrak de redactie aan tijd om de be-
namingen van spijkers van allerlei maat en voor
allerlei doeleinden hier op te nemen. Materiaal
i.v.m. spijkerbenamingen werd verzameld d.m.v.
vragenlijst N 54, vraag 12 t.e.m. 22 (zie ook
vraag 37).]

SPIJKERGAT

(N 54, 25)

[Vraag N 54, 25 informeerde naar „een gat, door
een spijker nagelaten”. Zie Van Keirsbilck s.v.
„nagelgat”.]

spijkergat: K 146, 147, 174, L 200, 237; *spēj-
kərgat*, L 257, 279; *spējkərgāt*, L 207; *spējkə-
gaot*, L 243; **nagelgat:** I 268; *nāāgəlgāt*, P 41a;
nāāwgəlgāt, P 149; *naogəlgat*, K 204, 241a, L
200a; *naogəlgāt*, K 276; *nowgəlgat*, O 69a; *nōē-
gəlgat*, P 86; **nagelkot:** *nagelkot*, nagelgat, gat
door een nagel nagelaten (Kemp.), Corn.

SPIJKERBAK

(N 54, 23)

[Een gewoonlijk in vakjes verdeelde bak waarin
de houtbewerker de verschillende soorten spij-
kers en schroeven bewaart. Zie Van Keirsbilck
s.v. „spijkerbak” (ook: „nagelbak”) en Quicken-
borne p. 244. Vraag N 54, 23 informeerde naar
benamingen voor „een houten bak waarin men
spijkers bewaart”.]

spijkerbak: K 146, L 200, 237; *spējkərbak*, L
243; *spējkərbak*, L 257, 279; *spējkərbāk*, L 200a,
207; **spijkkerbakje:** [*spijker*] *bakskə*, K 174; de
volgende benaming lijkt onwaarschijnlijk: **spij-
kerbank:** [*spijker*] *baank*, K 147; **nagelbak:** I
268; *nāāgəlbāk*, P 41a; *nāāwgəlbāk*, P 149;
nowgəlbak, O 69a; *naogəlbak*, K 241a; *naogə-
bāk*, K 210; *naogəlbāk*, K 276; *nōēgəlbak*, P 86;
nagelbak, houten bak waar timmerman, schrijn-
werker, enz. zijne nagels in bewaart, Corn. Ver-
vl.A.; *nāāgəlbāk*, K 330; nr. 899: dim. nagel-
bakske; ABN nagelbak, spijkerbak (VD); „zo
een nagelbakske is in verschillende vakskes ver-
deeld om alle soorten nagelkens direct bij der
hand te hebben”, Vanherp; **nagelenbak:** *naogə-
lənbak*, K 204; *nōēgəlbak*, P 86.

GRAFIET

(N 53, 182b)

[Vraag N 53, 182b informeerde naar „grafiet
(een gekristalleerde vorm van koolstof met een
zwartglanzende kleur en vettig) die gebruikt
wordt om roesten van de spijkers te voorkomen
(potlood?)”. Zie Vanherp en VD (1) s.v. „gra-
fiet”.]

grafiet: K 204, L 259, 280; *grāffēt*, L 207; **pot-
loodsel:** *potloosəl*, K 188a, 214, 215; **potlood:**
L 237; *potlōējt*, O 69a; *pōtlōēwat*, P 149; *pōt-
lōēt*, K 330; nr. 1044: ABN potlood (VD, 1),
gekristalliseerde vorm van koolstof van een
zwartglanzige kleur en vettig in het aanvoelen;
„ge krijgt zwarte handen van 't potlood dat ze
tegen het verroesten aan de nagelen doen”, Van-
herp; **houtschool:** *haatskool*, K 317; **kool:** K
317.

MAGNEET

(N 54, 24)

[Vraag N 54, 24 informeerde naar benamingen
voor „een magneet die men weleens gebruikt om
snel veel spijkers tegelijk te verzamelen”.]

magneet: K 174, 210, 241a, L 237; *machneet*, L
200a, 243; *máchnēet*, L 207; *machneejt*, L 257,
279; **aantrekijzer:** *dāntrékāāzər*, K 330; nr. 32:
ABN hoefmagneet (VD), waarmee men snel een
hele hoop draadnagels tegelijk kan opnemen;
„als ge uw potteke met nagels omgestompt hebt,
pakt ge ze op met een aantrekijzer”, Vanherp;

trekijzer: *trekaajzər*, O 69a; *trékajzər*, K 241a; *trékààzər*, K 276; [*trek*]aozər, I 268; **trekstaal:** P 86; *trékstaol*, P 41a; *trékstaowəl*, P 149; *trekstowl*, O 69a; **plakijzer:** K 204.

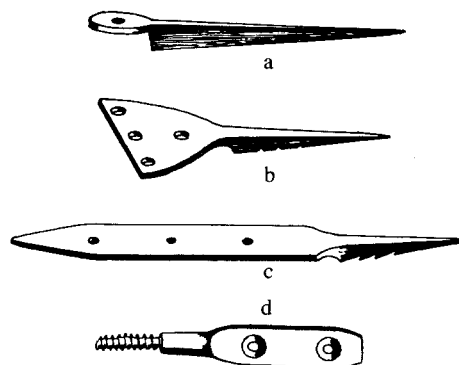
[Het ontbrak de redactie aan tijd om de benamingen van schroeven van allerlei maat en voor allerlei doeleinden hier op te nemen. Materiaal i.v.m. schroefbenamingen werd verzameld d.m.v. vragenlijst N 54, vraag 26 t.e.m. 37.]

HOUVAST

(N 53, 226)

[Een „aan één zijde puntige bout, met een blad met spijkergaten aan het andere eind” (VD s.v. „houvast”, 3) die in de muur wordt geslagen om daaraan b.v. houten gedeelten in een bepaalde stand te bevestigen. Vraag N 53, 226 informeerde naar een „spits toelopend puntig ijzer dat in de muur wordt geslagen en dient om iets op te houden (houvast?)” (zie Van Keirsbilck en Corn. Vervl. s.v. „houvast”). Van Keirsbilck onderscheidt s.v. „houvast” de volgende soorten: 1. „veerhouvasten”; zie VD s.v. „veerhouvast” en „veer” (I, 12) en de afb. in Catalogus Leeuwenberg p. 99; 2. „zwaluwstaarthouvasten ook bledhouvasten geheeten” (red.: zie sch. 172 s.v. „houvast”); zie VD s.v. „bladhouvast” en „zwaluwstaarthouvast” en Catalogus Leeuwenberg p. 99 (afb. „zwaluwhouvasten”; vgl. de afb. „houvasten, Limburgs model”); 3. „tengelhouvasten”; zie VD s.v. „tengelhouvast”; 4. „spiegelhouvasten”; 5. „pijphouvasten”; zie VD s.v. „pijphouvast”. Nr. 3, 4 en 5 zijn voor dit lemma niet van belang. De benaming „punthouvast” (wordt met de punt in de muur geslagen) staat misschien t.o. „schroefhouvast” (wordt met de schroefdraad in de wand gedraaid; zie de afb. van „schroefhouvasten” in Catalogus Leeuwenberg p. 99; deze is voor dit lemma niet van belang.)]

houvast: K 204, P 86; *hòwvást*, K 210; *haowvást*, P 41a; *hawvaast*, K 241, 241a; *hàwvást*, K 276; *haavast*, K 281, 317; *aafast*, O 69a; *avast*, I 221; *aofast*, P 149; *houvast*, (klemt. op vast); bij timmerl.; spitstoelopend puntig ijzer, dat in den muur wordt geslagen en dient om iets op te houden, Fr. *patte*, *fenton*, *clou-à-patte*, Corn. Vervl.; *àvást*, K 330; nr. 617: ABN *houvast* (VD, 3); „voor schutsels, sierschouwen of bougeringen te placeren hebt ge dikwijls houvasten nodig”, Vanherp; **punthouvast:** *punthawvaast*, L 207; *punthawvást*, L 243; **bledhouvast:** *bledhouvast*, *blethouvast*, bij timmerl.; *houvast* met eene blet, Corn. Vervl.; **zwaluwstaart:** *zwaaluwstart*, K 147; **wig:** L 279; **pin:** L 200a.

Afb. 130: Houvasten: a. houvast van Limburgs model; b. zwaluwhouvast; c. veerhouvast; d. schroefhouvast; (naar Catalogus Leeuwenberg)

[Een paragraaf over vaktermen i.v.m. hang- en sluitwerk is hier niet opgenomen. Materiaal daarvoor werd verzameld d.m.v. vragenlijst N 54, vraag 78 t.e.m. 114. Deze vaktermen zouden geplaatst kunnen worden in een nog te maken aflevering i.v.m. huizenbouw.]

-2.3. I.v.m. enkele houtverbindingen

[Het ontbrak de redactie aan tijd om alle benamingen van houtverbindingen (verzameld d.m.v. vragenlijst N 54, vraag 41 t.e.m. 77) hier op te nemen.]

ZWALUWSTAART(VERBINDING)

(N 54, 55a; DC 18, 13e)

[Met de diverse benamingen in dit lemma wordt in het algemeen een wijze van houtverbinding bedoeld waarbij een soort pen of pennen, uitgesneden in de vorm van een zwaluwstaart aan het eind van het ene onderdeel, wordt (worden) gevoegd in een gat (inkeping, nest) of gaten van dezelfde vorm aan het einde van het andere onderdeel. Zie Van Keirsbilck s.v. „zwaluwstaart”, Quickenborne p. 366 en Scott en Aalders p. 117. Er zijn verschillende soorten (zie de lemmata hierachter). De vragen informeerden naar „een manier van verbinding waarbij het ene einde van een stuk hout als de staart van een zwaluw is uitgesneden en in het einde van een ander gevoegd is” (N 54, 55a) en naar „de afgebeelde houtverbinding” (DC 18, 13e met een afb. die de essentie van de verbinding laat zien). Vgl. het lemma „zwaluwstaartmachine”.]

zwaluwstaart: K 100a, 102, 117, 128a, 140, 146, 161, 161a, 164, 177, 182, 183, 187a, 197, 302, L 92, 93, 111, 146, 151, 153, 184, 280;

1.1.2.5.

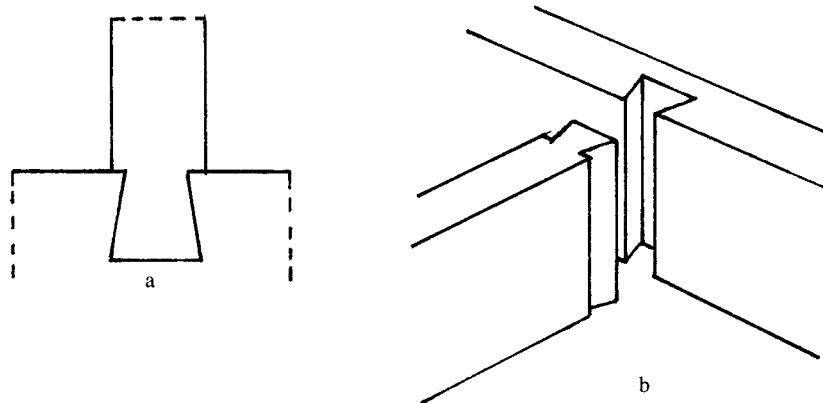
zwaoloe[staart], K 101; [*zwaluw*]start, K 101a, 116, 242a, L 183, 263, 283a; *zwalüüwstart*, L 257, 258; *zwalləwstart*, L 208a, 263a; *zwaoluuwstart*, K 104a, 115, 133a, 133d, 136a, 148; *zwaoluuwstart* (of: *zwołuuw-?*), K 143; *zwaoluuwstart* (of/en: *-stert?*), K 147; *zwaolüüwstart*, K 145a; *zwaoloewstart*, K 112b; *zwołuuwstart*, L 103; *zwołləwstart*, L 200; *zwołləwstart*, L 152; *zwołuuwstart*, L 114, 185; *zwoèlluuwstart*, L 243; *zwałuuwstárt*, L 106; *zwałüüwstárt*, L 200a; [*zwaluw*]steert, K 153; *zwołuuwsteert*, K 188; [*zwaluw*]stèert, I 79, K 124; *zwaoluuwstéért* (of/en: *-stjert?*), K 174; *zwaolüüwstééert*, K 212; *zwaolöewstaert* (of: *zwołöew-?*), K 158a; *zwo-loestaert*, K 175; [*zwaluw*]stert, L 110, 263a; *zwaoluuwstert* (of/en: *start?*), K 147; *zwołuuwstert*, K 215; [*zwaluw*]stèrt, K 150, 151; [*zwaluw*]stèrt (of: *-stèèrt?*), I 78; *zwaoluuwstjert* (of/en: *-stéért?*), K 174; *zwałüü(w)sjéét*, K 330; nr. 1570: ABN *zwaluwstaart* (VD); „gemachineerde *zwaluwstaarten* zijn niet zo goed als die dat ge met de hand maakt”; ook: *staart*; (met afb.), Vanherp; **zwaluwstaartje**: K 129; [*zwaluw*]stertjə, K 187; **zwaluwstaart**: K 104a, L 119, 160; [*zwaluwe*]start, L 246b; *zwaluuwəstart*, L 214a; *zwaluuwəstart* (of/en: *zwaoluuwə-?*), L 264; *zwalləwəstart*, L 180*; *zwaoluuwəstart* (of/en: *zwaluuwə-?*), L 264; *zwołuuwəstart*, K 166; *zwołuuwəstart*, L 177c; *zwołləwəstart*, L 178, 178a, L 180**, 200; *zwołləwəstart*, L 145; *zwołuuwəstart*, L 159; *zwołwəstjət*, P 198; **zwalfstaart**: *zwalfstjert*, K 129a; *zwalfstert*, K 162; *zwołfstert*, L 103; *zwołfstert*, L 190; *zwołfjstert*, L 192a; **zwalvestaart/zwaalvestaart**: *zwalləvə[staart]* (of/en: *zwołvənsto(r)?*), L 119; *zwołvə[staart]*, L 115, 245b; *zwalləvəstart*, L 180; *zwołvəstart*, K 133a; *zwołvəstart* (of/en: *zwołləvəstert*), L 145; *zwołvəstart*, K 170; *zwołvəstart*, L 104, 145a, 147; *zwołləvəstart*, L 152; *zwołvəstart*, L 185, 188, 248, 250; *zwołləvəstart*, L 159, 186, 187, 190, 209a, 214, 214a, 241; *zwołvənsto(r)t* (of/en: *zwalləvə[staart]?*), L 119; *zwołləvəstert* (of/en: *zwołvəstart?*), L 145; *zwołvəstert*, L 283; **zwalverstaart**: *zwołvəstart*, L 149; **zwalgestaart**: *zwołgəstart*, L 267; **zwaagstaart**: *zwołgəstert*, L 269; **zwalmaastaart/zwaalmaastaart**: K 195; *zwołmstart* (en/of: *-stert?*), K 183; *zwołləməstart* (of/en: *-stert?*), K 184; *zwołmstéért*, K 210; *zwołləməstéért*, I 78; *zwołmstert* (en/of: *-start?*), K 183, 184; *zwołləməstert*, K 173a, 185, L 99, 100; *zwołmstjéét*, I 268; *zwołləməstjèt*, K 241a; *zwołləməstjét*, K 276; *zwołmstèèrt*, *zwołmstèèrt*, *zwołmstèert*, *zwołmstèert*, ook: *zwołmstèèrt*, bij timmerl. *zwaluwstaart*, Corn. Vervl.; **zwalmaastaart/zwaalmaastaart**: *zwołmstert*, L 269, 271; *zwołmstert*, K 175; *zwołmstéét*, P 86; *zwołmstjéét*, O 69a; *zwołləməstjèt*, P 25; *zwołmstèèrt*, ook: *zwołmstèèrt*, *zwołmstèert*, *zwołmstèert*, *zwołmstèert*; bij timmerl. *zwaluwstaart*, Corn.

Vervl.; **zwalm**: *zwołm*, K 184; **zwalingstaart**: *zwołingstárt*, L 207; **zwalingestaart**: *zwołangəstart*, L 244; *zwołingəstart*, L 243; **staart**: *sjéét*, K 330; nr. 1274: ABN *zwaluwstaart* (VD); „met de *staarten* die dat ge aan de *zjstukken* van uw *schuiven* maakt, moet ge de *staarten* van de *voorstukken* en de *achterstukken* aftekenen; als ge eerst de *gaatjes* van de *voorstukken* kapt, kunt ge uw *staarten* van de *zjstukken* niet goed meer aftekenen”, Vanherp; **staartje**: *stertjə*, L 180*; **zwalmsteek**: *zwołmsteeek*, K 176; **zwaluwstaartverbinding**: K 133c, 148, 164a, 177, 195, L 92, 237; [*zwaluw*]startvərbinding, L 157; *zwołuuustartfərbjənding*, K 104; **zwaluwestaartverbinding**: [*zwaluwe*]startvərbinding, L 204, 204a; **zwalvestaartverbinding**: *zwołləvəstartvərbinding*, L 162; **zwalverstaartverbinding**: *zwołjəvərstətfərbjəndtəng*, P 41a; het is de vraag of met de volgende benaming een speciaal soort *zwaluwstaartverbinding* wordt bedoeld (vgl. Scott en Aalders p. 116: afb. F van een „halfhoutse *trekzwaluwstaartverbinding*”; vgl. Van Keirsbilck s.v. „houtverbinding” bij „*zwaluwstaartsche* *liplasch*” met sch. 163); **trekzwalmestaartverbinding**: *trəkswəłmstééjətfərbjənding*, P 149; **houtverbinding mee een zwalmstaart**: [*houtverbinding*] mee *nə zwołmstert*, K 183; **verbinding mee zwaluwstaart**: *vərbjənding mi zwołlūuwstart*, L 243.

HELE GLEUFZWALUWSTAART (SCHUIF-ZWALUWSTAART)

(N 54, 55b; N 54, 55g; Lemmens)

[Een haakse *zwaluwstaartverbinding*, bijzonder geschikt als *breedteverbinding*, waarbij het uiteinde van de ene plank of plaat *zwaluwstaartvormig* is bewerkt waardoor deze pen gevoegd kan worden in een *zwaluwstaartvormig* bewerkte groef in de andere plank of plaat. Zie Quickenborne p. 368 („*schuifzwaluwstaart*”). Zie Scott en Aalders p. 117, Van Keirsbilck s.v. „*heele* *schuifzwaluwstaart* (sch. 120)”, VD s.v. „*zwaluwstaart*” (4; genoemd worden o.a. „*schuif- en halve* *schuifzwaluwstaart*”; zie het lemma „*halve* *gleufzwaluwstaart* (*schuifzwaluwstaart*”) en Weijts p. 157 („*schuifzwaluwstaart*”). Vraag N 54, 55b informeerde naar „een hele *zwaluwstaartvormige* *lipverbinding* zoals bij tek. 55b”. De onduidelijke vraagstelling en afbeelding zou de respondenten ook hebben kunnen doen denken (getuige de benaming „*trekzwalmestaartverbinding*”) dat het ging om de „*halfhoutse* *trekzwaluwstaartverbinding*” (Scott en Aalders p. 116, afb. F; vgl. Van Keirsbilck s.v. „*houtverbinding*” bij „*zwaluwstaartsche* *liplasch*” met sch. 163), maar de respondenten hebben de vraag in meerderheid wellicht opgevat als identiek met N 54, 55g. Deze laatste vraag informeerde naar „de *zwaluwstaartverbinding*”]

Afb. 131: Hele gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart): a. bovenaanzicht; b. zijaanzicht (naar Quickenborne)

ding van tek. 55g” (met een duidelijke afbeelding).]

schuifzwaluwstaart: [*schuif*]zwaoluwstéért (of/en: *-stejrt?*), K 174; **inschuifzwaluwstaart:** [*inschuif*]zwaoluwstéért (of/en: *-stejrt?*), K 174; **schuifzwaluwstaartverbinding:** *schááfswálmástééjætþarbinding*, P 149; **hele zwaluwstaartverbinding:** L 237; **hele zwalmstaart:** *hieðla zwalmstejrt*, K 204; *ieðla zwolmstjéét*, I 268; **dobbele zwaluwstaart:** *döbbðla zwalüüwstart*, L 257; **verbinding mee dobbele zwaluwstaart:** *værbinding mi döbbðla zwèðluwstart*, L 243; **dobbele zwalingstaart:** *döbbðla zwálingstárt*, L 207; **staande zwaluwstaart:** *staondæ zwollæwstart*, L 200; **raveelzwalmstaart:** *raviëlzwálmstéért*, K 210; de volgende benamingen zijn algemeen: **zwaluwstaart:** K 141; *zwáüüwstárt*, L 200a; *zwollæwstart*, L 200; **zwaluwstaart:** *zwolüüwstárt*, L 279; **zwalvestaart:** *zwöllævæstart*, L 152; **zwalverstaartverbinding:** *zwðjla værstéjætþarbinding*, P 41a; **zwalmstaart:** *zwálmstéért*, K 210; - op zijn breedst *zwállamsjét*, K 276; **zwalmstaart:** *zwðlmstéét*, P 86; *zwolmstjéét*, O 69a; het is de vraag of met de volgende benaming aan ander soort zwaluwstaartverbinding bedoeld wordt dan in dit lemma aan de orde is (vgl. Scott en Aalders p. 116: afb. F van een „halfhoutse trekzwaluwstaartverbinding”; vgl. Van Keirsbilck s.v. „houtverbinding”; vgl. Van Keirsbilck s.v. „houtverbinding” bij „zwaluwstaartsche liplasch” met sch. 163); **trekzwalmstaartverbinding:** *trékswálmstééjætþarbinding*, P 149; het is de vraag of de volgende benaming hier thuis hoort (vgl. het lemma „bedekte zwaluwstaart”): **verblindingzwaluwstaart:** *værbinding zwalüüwstart*, L 257.

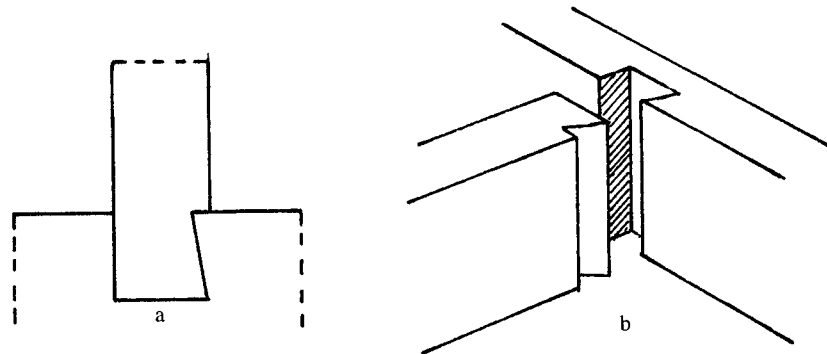
HALVE GLEUFZWALUWSTAART (SCHUIFZWALUWSTAART)

(N 54, 55c; N 54, 55h; Lemmens)

[Een haakse zwaluwstaartverbinding die daarin verschilt van de „hele gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)” (zie dat lemma) dat de pen (staart), resp. de groef (nest) slechts aan één zijde zwaluwstaartvormig bewerkt is. Zie Quickenborne p. 369 („halve schuifzwaluwstaart”), Van Keirsbilck s.v. „halve schuifzwaluwstaart (sch. 114 AB)” en VD s.v. „zwaluwstaart” (4; genoemd worden o.a. „schuif- en halve schuifzwaluwstaart”; zie het lemma „hele gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart”). Vraag N 54, 55c informeerde naar „een halve zwaluwstaartvormige lipverbinding (tek. 55c)”. De vraagstelling en de afbeelding waren onduidelijk, maar de respondenten hebben de vraag in meerderheid wellicht opgevat als identiek met N 54, 55h. Deze laatste vraag informeerde naar „de zwaluwstaartverbinding van tek. 55h” (met een duidelijke afbeelding).]

halve schuifzwaluwstaart: *alvæ* [*schuif*]zwaoluwstéért (of/en: *-stejrt?*), K 174; **halve schuifzwaluwstaartverbinding:** *állævæ schááfswálmástééjætþarbinding*, P 149; **schuifzwaluwstaart:** [*schuif*]zwaoluwstéért (of/en: *-stejrt?*), K 174; **inschuifzwaluwstaart:** [*inschuif*]zwaoluwstéért (of/en: *-stejrt?*), K 174; **halve zwaluwstaartverbinding:** L 237; **halve zwaluwstaart:** K 141, P 86; *hallævæ zwalüüwstart*, L 257; *halvæ zwollæwstart*, L 200; **halve zwalmstaartverbinding:** *állævæ zwálmstééjætþarbinding*, P 149; **halve zwalmstaart:** de opgave van K 204 is overgeplaatst uit N 54, 55a: *halvæ zwalmstejrt*, K 204; *hállævæ zwállamsjét*, K 276; *allævæ zwolmstjéét*, I 268; **verbinding met enkele zwaluwstaart:** *værbinding mi enkæla zwèè-*

1.1.2.5.

Afb. 132: Halve gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart): a. bovenaanzicht; b. zijaanzicht (naar Quickenborne)

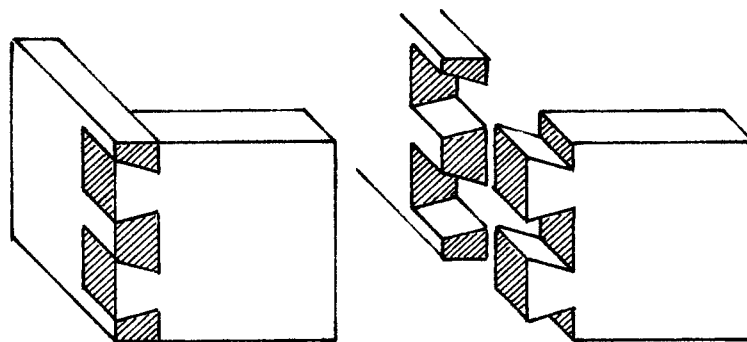
luuwstart, L 243; **enkele zwalmstaart**: - op zijn breedst *énkələ zwálləmsjét*, K 276; **enkele zwalingstaart**: *énkələ zwálingstárt*, L 207; **raveel-zwalmstaart**: *ràvîêlzwàlmstéért*, K 210; de volgende benamingen zijn algemeen: **zwaluwstaart**: *zwálúúwstárt*, L 200a; **zwaluwestaart**: *zwolúúwstárt*, L 279; **zwalvestaart**: *zwòlləvəstart*, L 152; **zwalverestaartverbinding**: *zwòjləvərstétfərbîndîng*, P 41a; **zwalmstaart**: *zwàlmstéért*, K 210; **zwalmestaart**: *zwòlməstéét*, P 86; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort (vgl. het lemma „half bedekte zwaluwstaart”): **halve verblinde zwaluwstaart**: *halləvə vərblində zwalúúwstart*, L 257.

OPEN (DOORGAANDE) ZWALUWSTAART (N 54, 55d)

[Een haakse zwaluwstaartverbinding waarbij de uiteinden van beide onderdelen van (niet tegenover elkaar staande) zwaluwstaartvormige pennen voorzien zijn en het kopshout van beide reeksen pennen op de buitenhoek zichtbaar is. Zie Scott en Aalders p. 117, Quickenborne p.

367 („zichtbare zwaluwstaartverbinding”), Van Keirsbilck s.v. „open zwaluwstaart” en Weijs p. 157 („gewone of doorgewerkte zwaluwstaartverbinding”). Vraag N 54, 55d informeerde naar „een zwaluwstaart zoals afgebeeld op tek. 55d”.]

open zwalmstaart: *óopə zwálləmsjét*, K 276; **blote zwaluwstaart**: [*blote*] *zwolləwstart*, L 200; *blōētə zwááúú(w)sjéét*, K 330; nr. 219: ABN zwaluwstaart (VD); „nen blote zwaluwstaart is rapper gemaakt als ’nen half bedekte omdat ge de staarten aan de twee kanten kunt inzagen in plaats van te moeten kappen”; niet verdekte zwaluwstaart, dubbele zwaluwstaart, kantzwaluwstaart, Vanherp; misschien is het benoemingsmotief bij de volgende benaming het feit dat deze zwaluwstaartverbinding vaak voor kisten gebruikt werd: **kistverbinding**: L 207; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **zwaluwstaart**: K 146; *zwálúúwstárt*, L 200a; *zwao-luwstéért* (of/en: *-stejrt?*), K 174; **zwaluwstaartverbinding**: L 237; *zwolləwstartfərbîndîng*, L 200; **verbinding mee zwaluwstaart**: *vərbîndîng mi zwèèluuwstart*, L 243; **zwaluwe-**

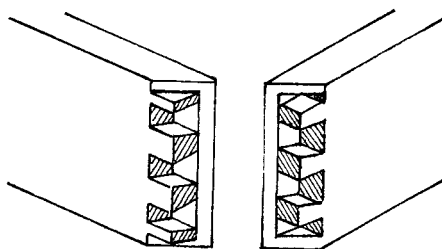
Afb. 133: Open (doorgaande) zwaluwstaart (naar Quickenborne)

staart: *zwólúuwastárt*, L 279; **zwalverestaart-verbinding:** *zwòjlavàstétfàrbìndiēng*, P 41a; **zwalmestaart:** *zwòlmastéét*, P 86; **hoekzwalmstaart:** *hòèkswàlmstéért*, K 210; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „hele gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)” en de tekst van Vanherp s.v. „blote zwaluwstaart” (synoniem: „dubbele zwaluwstaart?”): **dobbele zwalmstaart:** *dobbələ zwalmstjrt*, K 204; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort (vgl. de lemmata „hele -” en „halve gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)”); het woord „schuif” kan echter „lade” betekenen): **schuifzwalmestaartverbinding:** *schááfswàlmastééjt- fàrbinding*, P 149.

BEDEKTE ZWALUWSTAART

(N 54, 55e)

[Een haakse zwaluwstaartverbinding waarvan de zwaluwstaartvormige pennen slechts tot ongeveer 2/3 van de houtdikte in elkaar gewerkt zijn en de overblijvende delen in verstek tegen elkaar geplaatst zijn. Vraag N 54, 55e (met afb.) had ongeveer de formulering van Corn. Vervl. s.v. „blinde zwaluwsteert” en Van Keirsbilck s.v. „bedekte zwaluwstaart” (met sch. 31). Zie verder Quickenborne p. 368 („verdoken zwaluwstaartverbinding”) en VD s.v. „zwaluwstaart” (4; genoemd wordt o.a. de „bedekte zwaluwstaart”). Scott en Aalders zeggen op p. 117: „Bij de verborgen zwaluwstaartverbinding met verstek (J) is de verbinding geheel onzichtbaar; aan de buitenzijde lijkt deze verbinding op een eenvoudige verstekverbinding”.]

Afb. 134: Bedekte zwaluwstaart

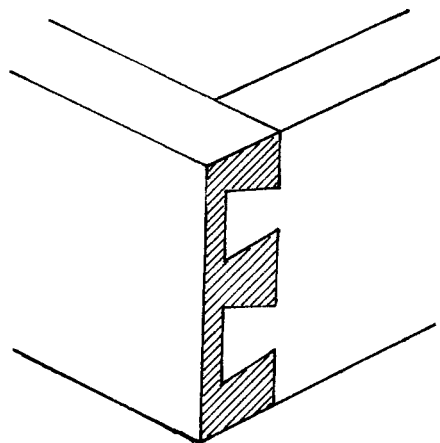
bedekte zwaluwstaart: *bədəktə zwááluū(w)- sjéét*, K 330; nr. 161: ABN bedekte zwaluwstaart (VD); „nen bedekte zwaluwstaart wordt enkel gebruikt als ge van 't kopshout absoluut niets moogt zien”; ook: verdoken zwaluwstaart, verdekte zwaluwstaart, Vanherp; **onzichtbare zwalmestaart:** [*onzichtbare*] *zwòlmestéét*, P 86; **blinde zwaluwstaart:** - voor op de hoek: L 237; *blinde zwaluwsteert*, (zie s.v. blind); bij timmerl.

zwaluwsteertbewerking waarvan de gewone pinnen en gaten maar tot ongeveer 2/3 van de houtdikte in elkander gewerkt en de overblijvende deelen in 't verstek tegen elkander geplaatst zijn, Fr. assemblage à queue perdue, Corn. Vervl.; **blinde zwalmstaart:** *blində zwàlmstéért*, K 210; *blində zwalmstjrt*, K 204; *blīēndə zwòlmstjéét*, I 268; **blinde zwalingstaart:** *bleēndə zwálingstárt*, L 207; **verblinde zwaluwstaart:** *vərblində zwalúuwstárt*, L 257; misschien slaat de volgende benaming op de afmeting van de zwaluwstaartvormige pennen (vgl. voor een ander benoemingsmotief het lemma „halve gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)”): **half zwaluwstaartje:** *alf zwáoluuwstértjə*, K 174; de volgende benamingen zijn algemeen: **zwaluwstaart:** *zwáluuwstárt*, L 200a; **zwalverestaart-verbinding:** *zwòjlavàstétfàrbìndiēng*, P 41a; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort (vgl. de lemmata „hele -” en „halve gleufzwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)”); het woord „schuif” kan echter „lade” betekenen): **schuifzwalmestaartverbinding:** *schááfswàlmastééjt- fàrbinding*, P 149.

HALF BEDEKTE ZWALUWSTAART

(N 54, 55f)

[Een haakse zwaluwstaartverbinding waarbij slechts aan één zijde het kopshout van de zwaluwstaartvormige pennen zichtbaar is. Volgens Quickenborne (p. 367: „halfverdoken zwaluwstaartverbinding”) wordt deze verbinding „vooral gebruikt aan de voorzijden van laden” (dit zegt ook de respondent van K 174 bij de benaming „zwaluwstaart”). Vraag N 54, 55f had ongeveer de formulering van Van Keirsbilck s.v. „half bedekte zwaluwstaart” (met sch. 113). Zie VD s.v. „zwaluwstaart” (4; daar wordt o.a. de

Afb. 135: Half bedekte zwaluwstaart

1.1.2.5.

„halve bedekte zwaluwstaart” genoemd en omschreven) en Scott en Aalders p. 117.]

half bedekte zwaluwstaart: *állav bədəktə zwáálüü(w)sjéét*, K 330; nr. 563: ABN halve bedekte zwaluwstaart (VD); „schuiven van meubelen worden altijd met ’nen half bedekte zwaluwstaart gemaakt”; ook: half verdoken zwaluwstaart, (half) verdedekte zwaluwstaart, blinde houtzwaluwstaart; (met afb.), Vanherp; **halfblinde zwaluwstaart:** *halləvblində zwalüüwstart*, L 257; **halfblinde zwalmstaart:** *halfblində zwalmstjrt*, K 204; **verborgen zwaluwstaart:** [*verborgen*] *zwolləwstart*, L 200; **verborgen zwalmstaart:** *vərbörrəgə zwálləmsjéét*, K 276; de volgende benamingen zijn algemeen: **zwaluwstaart:** *zwáálüüwstárt*, L 200a; *zwaoluuwstéért* (oflen: *stjrt?*), K 174; **zwaluwstaartverbinding:** L 237; **zwalverestaartverbinding:** *zwòjləvərstətfərbīēndiēng*, P 41a; **zwalvingstaart:** *zwálingstárt*, L 207; het is de vraag of de volgende benamingen hier thuishoren (vgl. de lemmata „hele -” en „halve gleuf-zwaluwstaart (schuifzwaluwstaart)”; het woord „schuif” kan echter „lade” betekenen): **schuifzwalmstaart:** *schèüfswàlmstéért*, K 210; **schuifzwalmstaartverbinding:** *schááfswàlmstééjət-fərbīnding*, P 149.

MUSSESTAART

(N 54, 55i)

[Vraag N 54, 55i informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „mussestaart” naar „een spottende benaming voor zwaluwstaarten die niet schuin genoeg zijn uitgekapt (mussestaart?)”. Quickenborne (p. 369 met fig. 6.5.7.) verstaat echter onder de „mussenstaart- of vingerverbinding” een „hoekverbinding waarbij de pennen en gaten recht zijn in plaats van zwaluwstaartvormig”. Misschien is dat de oorspronkelijke betekenis.]

mussestaart: *mussəsjet*, K 276; *müüssəsjet*, K 330; nr. 895: schertsende benaming voor zwaluwstaarten, die niet schuin genoeg uitgekapt zijn; „als ge niet genoeg nuste (red.: schuinte) aan uw zwaluwstaarten gegeven hebt, zeggen ze: ge hebt er weer mussenstaarten van gemaakt!”, Vanherp.

ZWALUWSTAARTEN

(DC 18, 13e toegiften)

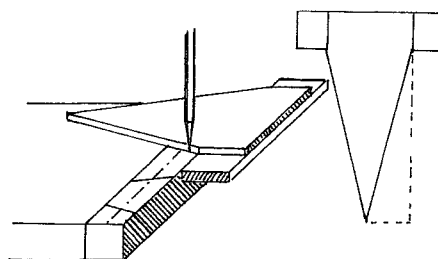
[Een „zwaluwstaart(verbinding)” maken (zie VD s.v. „zwaluwstaarten”).]

zwaluwstaarten: volt. deelw.: K 117; *gəzwaluuwstart*, L 183*; **zwaluwestaarten:** *zwaaluuwstartə*, L 112; volt. deelw.: *gəzwaaluuwstart*, L 112; *gəzwaoluuwstart*, K 133a.

ZWALUWSTAARTMAL

(N 54, 56)

[Quickenborne zegt op p. 370 (met fig. 6.5.8.): „De zwaluwstaartmal is een hulpwerktuig om de schuinte van de zwaluwstaarten steeds gelijk te kunnen afschrijven”. Vraag N 54, 56 had ongeveer de formulering van Vanherp s.v. „zwaluwstaartmal” („mal om”). De respondent van L 237 zei dat men geen mal gebruikte maar de tweede en verdere zwaluwstaarten tekende m.b.v. de eerste.]

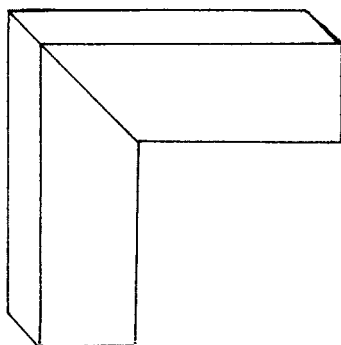
Afb. 136: Zwaluwstaartmal
(naar Quickenborne)

zwaluwstaartmal: *zwáálüü(w)sjéétmal*, K 330; nr. 1572: dim. -malleke; ABN zwaluwstaartmal om de zwaluwstaarten af te schrijven; „de staarten van de zijstukken van een schuif worden afgetekend met een zwaluwstaartmalleke”; ook: staartkaliber, Vanherp; **mal voor zwalmstaarten:** *mal vu(j) zwálləmsjéétə*, K 276; **afschrijfmal:** *afschrééfmal*, L 257; met de volgende benaming wordt volgens de respondent een zwaluwstaartmal met ongeveer de vorm van een „zwaaihaak” („maar dan plat”) bedoeld: **schrijfmal:** K 174; **mal:** I 268, K 210, L 200a, P 86; **formeel:** *förmeel*, L 200a; **gabarit (fr.):** *gàbàri*, P 149.

VERSTEK

(N 53, 203a)

[Vraag N 53, 203a informeerde naar „de schuine stootnaad van elkaar ontmoetende lijsten enz. die samen een rechte hoek maken” (zie VD s.v. „verstek”, 1). Quickenborne zegt op p. 357: „De verstekverbinding is een hoekverbinding waarbij de uiteinden van de beide stukken onder een hoek van 45° tegen elkaar gepast worden. Daardoor is op de buitenhoek geen kops hout zichtbaar. De verstekverbinding wordt daarom bijna altijd gebruikt bij omlijstingen e.d.”. Zie ook Van Keirsbilck s.v. „verstek”. Zie het lemma „verstekken” en vgl. lemmata als „verstekhaak” (zie ook „zwaaihaak” en „driehoek”), „verstekbak”, „verstekblok” en „verstekblokje/verstekbakje”.]

Afb. 137: Verstek (naar Quickenborne)

verstek: I 221, K 146, 147, 174, 188a, 204, 214, 215, 281, 317, L 237, 259, 280, O 69a, P 86; *vərstək*, L 200a, 207, 243, 279; *vərsték*, K 241, 241a, 276, L 257, P 41a; [*v*]ərstáájk, P 149; *verstek*, bij timmerl.; de schuinsche hoek van eene plank of lijst, half rechthoekig afgewerkte plank of lijst, Fr. onglet; een verstek schaven; versteken zagen, Corn. Vervl.; *vərsték*, K 330; nr. 1439: dim. verstekske; ABN verstek (VD); „verstekken moeten aan den buitenkant goed dichtstaan; dat ze aan den binnenkant een hareke openstaan, dat is nog zo geen erg!"; ook: verstekhoek, zuiver verstek, Vanherp; **verstekhoek:** L 200; *vərsték(h)ðék*, K 210.

VERSTEEKEN

(N 53, 203b)

[Vraag N 53, 203b informeerde naar termen voor „het werkstuk in verstek brengen” (zie Corn. Vervl. en Van Keirsbilck s.v. „verstekken”). Zie de toelichtingen bij het lemma „verstek” en Quickenborne p. 360.]

verstekken: I 221, K 147, 174, 188a, 204, 214, 215, 281, L 200, 237, P 86; *vərstékkə*, L 207, 243, 279; *vərstékkə*, K 210, L 257; *vərstáájkə*, P 149; *verstekken*, bij timmerl.; de stukken van een lijst- of vergeerwerk in verband, in 't verstek brengen, Fr. assembler à, en onglet, Corn. Vervl.; **verstek maken:** *vərsték máákə*, P 41a; *vərsték maokə*, K 276, L 257; **in verstek brengen:** *in vərsték bréngə*, L 200a; **in het verstek zagen:** *in at vərsték saogə*, K 174; **verstek zagen:** *vərsték saogə*, K 146, 147; *vərsték saogə*, L 243; *vərsték saogə*, L 257; *vərsték sowgən*, K 317.

-2.4. Stoppen van naden en gaten

DICHTSTOPPEN

(N 53, 235a)

[Naden, gaten en „spijker gaten” opvullen met „stopsel”, „stopsteen”, „stopwas” of met stopverf (K 147). Vgl. het lemma „verzinken van spijkers”. Zie VD s.v. „mastieken” (o.a.: „met stopverf dicht- of vastmaken”). Zie Scott en Aalders p. 206 en 207 („stoppen”) en p. 267 (s.v. „stoppen”). Een aardige uitdrukking gaf de respondent bij vraag N 53, 234 (zie lemma „bot”): „iets opvullen met [snòt en ààsə]”.]

dichtstoppen: *dīchtstòppə*, K 330; nr. 388: ABN dichtstoppen (VD) met stopsteen; „verstekken die dat openstaan, kunt ge dichtstoppen, maar ge zult het altijd blijven zien want 't is maar gemeen werk”; zie voor synoniemen s.v. „bijstoppen”, Vanherp; **toestoppen:** *taostòppə*, K 330; nr. 1359: ABN dichtstoppen (VD); „verstekken die niet heel schoon dichtstaan, kunt ge nog wat toestoppen met stopsteen; zie voor synoniemen s.v. „bijstoppen”, Vanherp; **bijstoppen:** *bààstòppə*, K 330; nr. 194: ABN dichtstoppen (VD) met „stopsteen”; „als ge 'ne put of 'nen barst in uw deur hebt, kunt ge die met stopsteen bijstoppen; 'ne put in een gepolierde deur wordt met gomme arabique bijgestopt”; ook: opstoppen, toestoppen, stoppen, instoppen, dichtstoppen, dichtmaken (van spijker gaten), Vanherp; **opstoppen:** K 292, 317, L 243, O 69a, P 86; *ópstòppən*, K 241, 241a; *ópstòppə*, L 200a, 279; *oepstoppən*, K 204; *oepstoppə*, I 221; *ðəpstòppə*, K 210; spleten, scheuren (nagel)gaten - *ópstòppə*, K 276; gaatjes - *oepstoppə*, K 281; *ðəpstòppə*, P 41a; *ðəpstòppə*, K 330; nr. 945: ABN dichtstoppen (VD) met stopsteen of stopwas; „nagelgaatjes worden met stopwas opgestopt; de moeiens in de bedpoten moeten opgestopt worden”; zie voor synoniemen s.v. „bijstoppen”, Vanherp; **instoppen:** *īnstòppə*, K 330; nr. 662: ABN dichtstoppen (VD); „de nagelgaatjes worden met stopsteen of met stopwas ingestopt dat ge ze niet meer ziet”; zie voor synoniemen s.v. „bijstoppen”, Vanherp; **stoppen:** K 174, L 259, 280; *stòppə*, L 257; *stòppə*, K 330; nr. 1308: ABN dichtstoppen (VD) van naden en nagelgaatjes met „stopsteen” en „stopwas”; „als uw meubel af is, moet ge nog eens nagaan of er nieverans niets nemeer te stoppen valt”; zie voor synoniemen s.v. „bijstoppen”, Vanherp; **opvullen:** gaatjes - *opfullə*, K 188a; **mastiekeren:** *mastīkéern*, O 69a; *màstikáájřə*, P 149.

NAAD

[Plaats waar constructiedelen tegen elkaar komen en soms wat ruimte vertonen (zie VD s.v.

1.1.2.5.

„naad” (3) en „voeg”).]

voeg: *véúch*, K 330; nr. 1474: ABN naad (VD, 3), voeg (VD, 3); „als ge panelen lijmt, moeten die zo goed dicht staan, dat ge de voeg bijkan niet ziet”, Vanherp.

STOPSTEEN

(N 53, 236a)

[Bruine zandsteen voor het „dichtstoppen” van „spijkergaten”. Zie Vanherp s.v. „stopsteen” en de opmerking voor het woordtype „biksteen”. Vgl. het lemma „stopwas”.]

stopsteen: K 281, L 259, 280, P 86; *stopstiean*, I 221; *stopstiējn*, O 69a; *stòpstiēn*, P 149; *stòpstiēn*, K 330; nr. 1309: „stopstenen zijn bruin zandstenen die vanuit Engeland ingevoerd worden voor het stoppen van nagelgaten in stijlwerk”; nr. 1310: *stòpstiēn iēs niē gəməkt vuj iēn də kōēj èùwr gát tə stééjkə* (red.: stopsteen is niet gemaakt voor in de koe heur gat te steken); uitdr.; gezegd door een slordig meubelmaker om zich tegenover de goede stielmannen te verdedigen; „dat ik nu wat meer stopsteen gebruik als de ander gasten, daar trek ik me nu eens niets van aan; stopsteen is toch niet gemaakt voor in de koe haar gat te steken”, Vanherp; de volgende benamingen zeggen iets over het soort steen: de volgende benaming is onzeker (de respondent merkte op: „misschien biksteen”; zie VD s.v. „biksteen” (1): „Bentheimer zandsteen”): **biksteen:** zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *biek[steen]*, K 174; **zandsteen:** *zāānstiēn*, K 276.

STOPWAS

(N 53, 236b)

[Harde was voor het „dichtstoppen” van naden en „spijkergaten” die na het „in de was zetten” nog zichtbaar zijn. Zie Scott en Aalders p. 206 (zie ook p. 207) i.v.m. het „stoppen van grote gaten” en Catalogus Leeuwenberg p. 288 („stopwas in diverse kleuren” van de „kleefstoffen en wasbeitsfabriek Gebr. De Rooij - Zutphen”). Behalve „stopsteen” en „stopwas” worden ook andere produkten gebruikt. Vgl. Van Keirsbilck s.v. „stophars” en „stopverf”. De opgaven van het type „stopverf” (K 147, K 241-241a) zijn niet opgenomen.]

stopwas: K 147, 174, 188a, 204, 281, 317, O 69a, P 86; *stopwàs*, L 243; *stòpwas*, L 257, 279; *stòpwas*, K 276; *stòpwas*, K 330; nr. 1311: harde was; dient om naden en gaatjes dicht te maken die na het in de was zetten nog zichtbaar zijn; „als ’t meubel al in de was staat, zien ze nog eens na of er nieverans nog niet met een beetje stopwas te stoppen valt”, Vanherp; **was:** L 259, 280.

STOPSEL

(N 54, 1j)

[Materiaal voor het „dichtstoppen” van gaatjes. Hoewel vraag N 54, 1j n.a.v. Vanherp s.v. „gomme arabique” informeerde naar „de witte schellak voor het stoppen van gaatjes (Arabische gom?)”, gaven de respondenten ook meer algemene benamingen op en benamingen die doen vermoeden dat er sprake is van ander materiaal. Scott en Aalders noemen op p. 206 i.v.m. „oppervlakbehandeling (3)” schellak, bijenwas en Japanse was. Al deze stopmiddelen kunnen worden gekleurd door ze te smelten en te mengen met droge pigmentpoeders. Zie de lemmata „stopwas” en „stopsteen”. De respondent van K 174 merkt bij „gebroken lijm” op: „Stukjes die waren fijn geklopt werden in de week gezet”.]

De volgende benamingen zijn meer algemeen: **stopsel:** *stòpsəl*, L 243; **stopselijm:** *stòpsəlèem*, K 210; bij de volgende benamingen gaat het om (witte) schellak die als stopsel gebruikt wordt: **schellak:** I 268; **gomlak:** P 86; **gomme arabique (fr.):** *gòm arábìèk*, K 330; nr. 550: ABN Arabische gom (VD); „gaatjes en puttekes in polierwerk worden met gomme arabique opgestopt en ingebrand”; ook: (witte) schellak, gomlak; Fr. *gomme arabique*, Vanherp; bij de volgende benamingen is niet precies duidelijk van welke samenstelling het stopsel is: **plamuur:** *pləmūūr*, L 257; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „houtlijm” (woordtype „koude lijm”): **koude lijm:** K 147; **gebroken lijm:** K 174.

-2.5. Lijmen

LIJMEN

(N 54, 1a; Lemmens)

[Met „houtlijm” vasthechten, b.v. van houtverbindingen, bij het „fineren” etc.]

lijmen: K 141, 146, 147, 174, 204, L 152, 200, 237; *lèjmə*, L 243; *lèjmə*, L 200a, 207; *lèémə*, L 257, 279, P 41a, 149; *lajmən*, K 241a; *laajmən*, O 69a; *lāāmə*, K 276; *laomə*, P 86; *laomə*, I 268; *lààmə*, K 330; nr. 802: ABN lijmen (VD); „voor met warme lijm te lijmen, moet ge u eerst goed stellen om ’t niet te lang mag duren anders is de lijm gezet; ik heb een veer in dien tafelpoot gelijmd”, Vanherp; **verlijmen:** *vərlèjmə*, L 243; zie i.v.m. de volgende term Van Keirsbilck s.v. „aaneenlijmen”: **aaneenlijmen:** *āntēnlāāmə*, K 330; nr. 5: ABN aaneenlijmen, aan elkaar lijmen (VD), door middel van lijm aan elkaar hechten; „de planken van een tafelblad worden aaneengelijmd”; ook: aan elkander (elkaar) lijmen, Vanherp; **plekken:** *plèkkə*, L 243.

LIJMER

(N 54, 10)

[Vraag N 54, 10 informeerde naar benamingen voor „de werkman op een grote timmer- of meubelfabriek, die het lijmwerk doet”. Zie de lemma's „lijmen”, „lijmwerk” (etc.), „timmerbedrijf”, „meubelmakersbedrijf” en „meubelmakersbedrijf voor fijne meubelen”.]

lijmer: K 174, 204; *lëjmər*, L 243; *léémər*, L 257, P 149; *laoəmər*, I 268; *laajmər*, O 69a; *lããəmər*, K 276; *lãmər*, *lémðər*, K 330; nr. 802: ABN lijmer, houtlijmer (VD); „'ne lijm(d)er is 'ne werkman op grote fabrieken die niets anders doet als panelen lijmen, als lattekes op lagen lijmen en spannen”, Vanherp; **lijmverwerker:** *lèèmvərwerkər*, K 210.

LIJMWERK

(N 54, 1a)

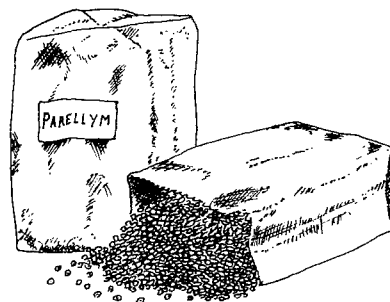
[Werk dat bestaat uit „lijmen” (zie dat lemma).]

lijmwerk: *lèèmwèrk*, K 210.

HOULIJM

(znd 30, 26a; N 54, 1b; N 54, 1c; N 54, 1d; N 54, 1e; N 54, 1f; N 54, 1g; N 54, 1h; N 54, 1i; N 54, 2; Lemmens)

[Met het lemma-opschrift „houtlijm” bedoelt de redactie zeer in het algemeen lijm om houten delen aan elkaar te verbinden. Met diverse benamingen kunnen (modernere) lijmsorten bedoeld zijn waarmee men ook andere materialen kan lijmen. Zie Catalogus Leeuwenberg p. 287: afbeeldingen van „houtlijm” (in plaatvorm), van „parellijm”, „koudlijm” („casoline”; „Siccollin” = „huishoudlijm, houtkoudlijm, in koud water oplosbare poederlijm”) en „vloeibare lijm” (Gebr. De Rooij - Zutphen), Scott en Aalders p. 235 („beender- of vislijm”; „contactlijm”; „kunstharlijmen”), p. 266 (s.v. „harslijm”) en p. 267 (s.v. „PVA = Polyvinylacetaat”) en Het Beste Reparatiehandboek (register) s.v. „lijm”. De respondenten merken op: i.v.m. „koudlijm”: ceta bever (K 146); i.v.m. „vislijm”: meubelmaker (L 279); i.v.m. „vleeslijm”: gemaakt van afkooksel, niet van beenderen (L 200); i.v.m. „pat-tex”: merknaam (K 276); i.v.m. „korrellijm”: parellijm (K 174). De vragen informeerden naar: „de lijm die de schrijnwerkers gebruiken” (znd 30, 26a); „de lijm, toen er alleen nog maar lijm was die eerst gesmolten moest worden (houtlijm?)” (N 54, 1b); „diezelfde lijm toen de z.g. „koudlijm” in de handel kwam (warme lijm?)” (N 54, 1c); „die koudlijm” (N 54, 1d); „lijm gemaakt van beenderen” (N 54, 1e); „lijm gemaakt van visafval” (N 54, 1f); „lijm gemaakt van lijmkoeken” (N 54, 1g; zie WBD dl. II, afl. 3, p. 611, lemma „lijmvleeskoek”); „lijm die als kor-

Afb. 138: Diverse soorten houtlijm (naar Catalogus Leeuwenberg)

rels uit lijmkoeken gemalen is” (N 54, 1h); „parellijm” (N 54, 1i); andere „(moderne) lijmsorten” (N 54, 2).]

I: de volgende benamingen zijn algemeen: de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a (I 265, 275; K 188a, 203, 206, 209, 230, 233, 237, 240, 241, 277, 284, 301, 305, 307, 329, 346, 354; O 157, 158, 166, 174a, 241, 243, 272, 285; P 25, 60a, 76, 77, 98, 99, 111, 152, 155, 199), N 54, 1b en Lemmens (K 141, 146, 147, 276; L 200, 200a, 207, 237; O 69a; P 86, 149), N 54, 1c (L 200), N 54, 1e (L 207) en N 54, 1i (L 207): **houtlijm:** K 141, 146, 147, 188a, 206, 209, 230, 233, 277, 354, L 200, 237, O 243, 272, P 111, 199; *haat[lijm]*, I 275, K 203, P 99; *aat[lijm]*, K 329, O 241, P 77; *aot[lijm]*, P 76; *heut[lijm]*, K 301; *hawtléjm*, L 200a; *háwtléjm*, L

1.1.2.5.

207; *aatléjm*, (of/en: *-lojm?*), O 158; *hààtléé(j)m* (of/en: *-laam?*), K 307; *haawtléém*, O 285; *ààtléém*, P 149; *aatlèèm*, P 155; *haotlèèm*, P 98; *aatlèèm*, I 265; *hejtlaajm*, K 241; *haatlaajm*, O 166; *hèwtla(a)jm*, K 240; *aatlaajm*, O 69a, P 60a; *ootlaajm*, O 174a; *hawtlaaj(a)m*, K 237; *hejtla(a)əm*, K 305; *haatlaam*, K 346, P 25; *aatlaam*, K 234; *hàwtlāāəm*, K 276; *aatlojm* (of/en: *-léjm?*), O 158; *aatlojm* (of/en: *-laəm*, O 157; *óóilaom* (of/en: *laojm*, *-lòəm?*), P 86; de -n- bij de volgende variant is merkwaardig (verschrijving?): [*hout*]lajm, P 152; de volgende benamingen zijn afkomstig uit znd 30, 26a: **schrijnwerkerslijm**: K 307, P 17, 94, 126, 133, 145, 198; **timmermanslijm**: K 244; [*timmermans*]laajm, K 244; **meubellijm**: I 180; **pleklíjm**: *pléklaaj(a)m*, K 237; **gewone lijm**: K 209, 277; de volgende benaming is afkomstig uit monografisch materiaal (Vanherp), N 54, 1b (I 268; O 69a), Lemmens (L 152) en znd 30, 26a (de rest): **lijm**: I 275, K 195, 195a, 196, 201, 204, 204c, 206, 212, 213, 221, 231, 253, 255, 269, 274, 277, 286, 301, 309, 312, 352, L 152, O 158, 166, 239, 274, 275, 288, 289, P 4, 64, 73, 160; *lèèjm*, K 251; *lèèm*, K 210, P 94, 198; *lèəm*, I 265; *léém*, K 205, 209, O 244, 286, P 129; *laem*, P 96a, 145; *laajm*, I 269, K 244, 245, 246, O 69a, 174a, P 60a, 68, 127a; *laajm* (of/en: *laəm?*), K 236; *laaj(a)m*, K 237; *la(a)jm*, K 240; *lajm*, K 213a, 262, P 128; *lajəm*, P 3, 10; *laam*, K 249, 256, 267, 268, 272, 279, 285, 286, 291, 293, 295, 296, 308, 339, 341, 348, 349, P 23, 25, 65, 80; *laaəm*, K 305; *lààm* (en/of: *laom?*), K 330; *lāāəm*, K 276; *laəm*, K 239, 307, 332, O 178; *laəm* (of/en: *laajm?*), K 236; *laəm* (of/en: *lojm?*), O 157; *lojm*, I 221; *lojəm*, P 16, 32; *loəm*, K 287; *lòəm* (of/en: *lao(j)m?*), P 86; *lao(j)m* (of/en: *lòəm?*), P 86; *laom*, I 266; *laom* (en/of: *lààm?*), K 330; *laoəm*, I 268; *loojəm*, P 89; *lààm*, K 330; nr. 800: ABN lijm (VD); „als de lijm goed gepakt is, zal uw werk nooit meer afbreken aan de voeg”; ook: houtlijm, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a: **colle (fr.)**: *kol*, K 235, 351;

II: met de volgende benamingen wordt ouderwetse houtlijm bedoeld waarvan men de ingrediënten zelf moet mengen en verwarmen: de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a (K 237, 268, 332), N 54, 1b (K 146, 204, 241a), N 54, 1c (K 147, 174, 204, 210, 276; L 237; O 69a; P 41a, 86, 149), N 54, 1g (K 276) en monografisch materiaal (Vanherp): **warme lijm**: K 332, L 237; *waarmə [lijm]*, K 174; *wermə [lijm]*, K 146; *wèrmə [lijm]*, K 147, 204; *wèrmə lèèm*, K 210; *wáárəmə léém*, P 149; *wérrəmə léém*, P 41a; *wermə laajm*, O 69a; [*warme*] *laaj(a)m*, K 237; *wèrmə lajm*, K 241a; [*warme*] *laam*, K 268; *wérrəmə lāāəm*, K 276; [*warme*] *laom* (of/en: *-laojm*, *-lòəm?*), P 86; *wérrəmə lààm*, K 330; nr. 1497: ABN warme lijm; „in de

fauteuilmakerij en in de stoelmakerij gebruiken ze nog altijd veel warme lijm; warme lijm rolt als ge de stukken niet goed genoeg gewarmd hebt”; ook: dierlijke lijm, warme houtlijm, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1c (I 268) en N 54, 2 (K 204): **halve warme (lijm)**: *alləvə wérrəmə laoəm*, I 268; bij de volgende variant werd geen zn. opgegeven: *halvə wèrmə*, K 204; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 54, 1c en Lemmens: **hete lijm**: K 141, L 152; **smeltlijm**: *sméltléém*, L 279; III: met de volgende benamingen wordt houtlijm bedoeld waarvan men de ingrediënten koud kan vermengen: de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a (K 205), N 54, 1b (P 86) en N 54, 1d (K 147, 210, 241a, 276; L 152, 257; P 149): **koude lijm**: K 147, 206, L 152; *kòwə lèèm*, K 210; *kaawə léém*, L 257; *kàà léém*, P 149; *kawə lajm*, K 241a; *kàwə lāāəm*, K 276; *kààvə laom* (of/en: *-laojm*, *-lòəm?*), P 86; *kààvə lààm*, K 330; nr. 759: ABN koudlijm, koude lijm; „bij de meubelmakers hebben ze meestendeels koude lijm; koude lijm is ’n goed vooruit en ge kunt met koude lijm veel meer op uw gemak lijmen”; ook: poederlijm, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a (K 249; O 278), N 54, 1c (K 146), N 54, 1d en Lemmens (I 268; K 141, 174, 204; L 200, 207, 237; O 69a; P 41, 86) en N 54, 2 (K 146): **koudlijm**: K 141, 146, 174, 204, 249, L 200, 237, O 278; *kòwtléjm*, L 207; *kaowtléém*, P 41a; *kaatlaajm*, O 69a; [*koud*]lao(j)m (of/en: *-lòəm?*), P 86; *kaatlaom*, I 268; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1d: **koudwaterlijm**: *kaawattərlèjm*, L 243;

IV: de volgende benamingen zeggen iets over de dierlijke herkomst van de ingrediënten van oudere houtlijmsorten: de volgende benaming is afkomstig uit znd 30, 26a (K 275, 307; O 67; P 88), N 54, 1f (I 268; K 174, 204, 210; L 257, 279; O 69a; P 86) en monografisch materiaal (Vanherp): **vislijm**: K 174, 204, 275, O 67, P 86; *vīšléé(j)m* (of/en: *-laəm?*), K 307; *visléém*, L 257, 279; de volgende variant is merkwaardig: *viséklèèm*, K 210; *vīšlaajm*, O 69a; [*vis*]lao(j)m (of/en: *-lòəm?*), P 86; *vīšlaoəm*, I 268, P 88; *vīšlààm*, K 330; nr. 1464: ABN vislijm (VD); „gene meubelmaker kan zien dat lijm, als hij afgemaakt is, nu wel benenlijm is of vislijm”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1b (L 200, 257, 279), N 54, 1c (L 200, 257), N 54, 1e (L 200) en N 54, 1g (L 257): **vleeslijm**: L 200; *vlisléém*, L 257, 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1b en c (L 243) en N 54, 1e (L 243 en de rest): **beenderlijm**: K 146, 174, L 237, P 86; *bejndərlíjm*, K 147; *bindərlèjm*, L 243; *biəndərlèèm*, K 210; *biəndərléém*, P 149; *bejndərléém*, L 279; *biējəndərlajm*, K 241a; [*beender*]lao(j)m (of/en: *-lòəm?*), P 86; *bieəndərlaoəm*, I 268; de volgen-

de benaming is afkomstig uit N 54, 1e (P 41a) en monografisch materiaal (Vanherp): **benenlijm**: *bējənəlém*, P 41a; *bēnəlām*, K 330; nr. 176: ABN beenderlijm (VD); „benenlijm is warme lijm die dat ze van de benen van de beesten maken”; ook: beenderenlijm, Vanherp;

V: de volgende benamingen zeggen iets over de vorm waarin de ingrediënten voor houtlijmsoorten die aangemaakt moeten worden, aangeboden worden: de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1b (K 174; L 243), N 54, 1c (L 243) en N 54, 1g (I 268): **plaatlijm**: *plao[lijm]*, K 174; *plao[lijm]*, L 243; *plaatlaoəm*, I 268; de volgende benaming is afkomstig uit monografisch materiaal: **blarenlijm**: *blaorəlām*, K 330; nr. 209: ABN koekenlijm, lijm gemaakt van lijmkoeken; „blarenlijm moet ge kapotslagen voor ge hem in de lijmpot doet”; ook: (warme) lijm in koeken, (hout)lijm in platen, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1g: **blokljm**: *blòklém*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1b: **stuklijm**: *stuklém*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1b (K 210), N 54, 1h (K 146, 147, 174, 210, 276; L 200a, 257; P 86, 149) en N 54, 1i (P 86): **korrellijm**: K 146, 147, 174; *kòrrəlém*, L 200a; *kòrrələəm*, K 210; *kòrrəlém*, L 257, P 149; *kòrrələām*, K 276; [*korrel*]lao(j)m (of/en: -lòəm?), P 86; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1h en i en monografisch materiaal (Vanherp): **korreltjeslijm**: *kòrrəlkslaoəm*, I 268; *kòrrəlkslām*, K 330; nr. 755: ABN korrellijm, lijm die van lijmkoeken gemalen wordt; „korreltjeslijm is rapper afgesmolten als blarenlijm”; ook: lijm als korrels gemalen, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 54, 1h: mv.: **korrels**: O 69a; **gemalen lijm**: *gəmaolə léém*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1d: **poederlijm**: *pòddərlém*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1i: **parellijm**: K 174; *paorəlém*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit monografisch materiaal: **pareltjeslijm**: *péjrləkslām*, K 330; nr. 968: ABN parellijm, verkregen door de lijmpap in druppeltjes op te vangen; „parelkeslijm werd vroeger veel gepakt omdat die rapper af was”; ook: houtlijm in kleine bollekens, Vanherp;

VI: met de volgende benamingen (meestal afkomstig uit N 54, 2; vaak merknamen) worden waarschijnlijk allerlei meer moderne, vloeibare lijmsoorten bedoeld die kant en klaar zijn, al aangemaakt of gedeeltelijk aangemaakt (men moet b.v. alleen nog „verharder” toevoegen), die niet alleen voor hout geschikt hoeven te zijn: de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 54, 2 en monografisch materiaal (Vanherp): **aange- maakte lijm**: *àn-gəməktə lém*, L 243; **vloeibare lijm**: *vlòjbaorə léém*, L 279; **contactlijm**: K 204; *kòntaktlém*, L 279; *kòntaktlajm*, K 241a;

kòntaktlām, K 330; nr. 744: ABN contactlijm; „als ge met contactlijm werkt moet ge oppassen dat ge het plakhout direkt juist legt want ge kunt het niet meer verschuiven eens dat het op het onderhoud ligt”; ook: kleefstof, contactkleefstof, neoprene, kleefstof op basis van neoprene, neoprene kleefstof, contactlijm op basis van neoprene, neoprenelijm, neoprene koudlijm, neoprene syntheserubber, kunstrubberlijm, rubberlijm, Vanherp; **synthetische lijm**: *sēntéjītēsə léém*, P 41a; *sintéētissə léém*, P 149; **plastieklijm**: *plástiēklām*, K 330; nr. 1020: ABN synthetische lijm, polyvinylacetaatlijm (VD); „plasticlijm moet donker uitslagen voor goed te zijn; plasticlijm mag niet te koud staan want dan slaagt hij wit uit en wordt hij precies krijt”; ook: lijm op PVA-basis, PVA-lijm, witte PVA-lijm, PVA-koudlijm, witte koudlijm, witte plasticlijm, witte lijm, vloeibare witte hars, Vanherp; **witte lijm**: *wittə léém*, P 149; *wittə lajm*, K 241a; *wiētə lām*, K 330; nr. 1525: ABN synthetische lijm, polyvinylacetaatlijm (VD); „witte lijm is een goei uitvinding voor de meubelmakers; nu moet ge in de zomer de stoof niet meer laten branden voor de lijm af te maken”; zie voor synoniemen s.v. „plasticlijm”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 1i en monografisch materiaal (Vanherp): **kauritlijm**: K 204; *kaowriētām*, K 330; nr. 706: ABN kauritlijm; „kauritlijm wordt genomen voor grote stukken te lijmen gelijk als voor tafelschelen te plakken onder de presse”; ook: kaurit, kunstharlijm met harder, ureum-formaldehydelijm, ureum-formollijm, ureumlijm, poederlijm, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 54, 2 en monografisch materiaal (Vanherp): **kaurit**: *kaowriēt*, K 330; nr. 706: ABN kauritlijm; „kaurit wordt afgemaakt met verharder”; zie voor synoniemen s.v. „kauritlijm”; kaurit is de handelsmerknaam voor lijm van de Duitse BASF-fabrieken, die in het algemeen Nederlands opgenomen werd, Vanherp; de volgende variant is merkwaardig (heeft deze iets te maken met „kaurit”?; vgl. Vanherp): **[aorittar?]**: K 330; **colle-tout**: P 86; **bisonkit**: L 200, 243; *bīžón-kit*, L 279; *bīžòn-kit*, L 200a; **velpon**: K 276; het is de vraag of de spelling van de volgende benamingen (merknamen?) juist is: **pat-tex**: K 276, P 86; de volgende variant is merkwaardig (het is de vraag of deze hier thuishoort): *pàtéézə*, K 210; **snelfiks**: *snēlfiks*, L 243; **rectavit**: P 86; *rēktàvit*, P 149; bij de volgende benamingen was de typering een probleem (merknaam?): **[pònà]**: P 149; **[truukol]**: L 243.

VERHARDER

[Zie Vanherp. Vgl. het lemma „houtlijm” (woordtypen „kauritlijm” en „kaurit”).]

verharder: *vərdərdər*, K 330; nr. 1429: ABN

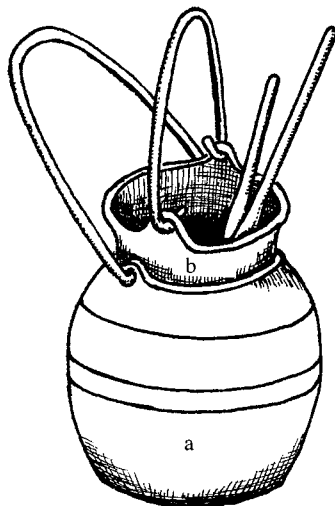
1.1.2.5.

harder, verharder; „als ge verharder bij de kauritlijm doet, wordt hij zo hard als glas”, Vanherp.

LIJMPOT

(N 54, 4; Lemmens)

[Met de diverse benamingen in dit lemma wordt in het bijzonder een ijzeren of koperen pot (met „binnen-” en „buitenpot”) bedoeld waarin warme lijm (zie het lemma „houtlijm”) wordt gekookt of vloeibaar wordt gemaakt (zie VD s.v. „lijmpot”, 1: „lijmpot met waterbad” en Van Keirsbilck s.v. „lijmpot”) en in het algemeen „pot waarin vloeibare lijm (red.: die niet aangeemaakt en warm gemaakt hoeft te worden) voor het gebruik gereed wordt gehouden (zie VD s.v. „lijmpot”, 2). Vraag N 54, 4 informeerde naar „de pot waar lijm in zit”. Weijs zegt op p. 156 bij de afbeelding van de „lijmpot”: „In de binnenpot zit de lijm, in de buitenpot water, wat verwarmd wordt op een klein petroleumstel”.]

Afb. 139: Lijmpot: a. buitenpot; b. binnenpot; (naar Weijs)

lijmpot: K 146, 147, 174, 204, L 200, 237; [*lijm*]pòt, K 141, L 152; *lèjmpot*, L 243; *léjmpòt*, L 200a, 207; *lèèmpot*, K 210; *léèmpot*, P 41a; *léèmpòt*, L 279, P 149; *laajmpot*, O 69a; *lajmpòt*, K 241a; *lããæmpòt*, K 276; *laompot*, P 86; *laøømpot*, I 268; *lààmpòt*, K 330; nr. 804: lijmpot (VD); „in 't water van de lijmpot moogt ge uw handen niet wassen: 't moet ommes proper zijn, omdat ge dat water bij de lijm giet, als ge hem wilt verdunnen”, Vanherp; **lijmpotje:** *léèmpötjə*, L 257; bij de volgende twee benamingen

moet men denken aan een lijmpot die bestaat uit twee delen: **binnenpot:** L 243; **buitenpot:** L 243; de volgende benaming zegt iets over de vorm (zie Van Keirsbilck s.v. „lijmpot”, sch. 221): **emmer:** *èmmər*, L 243.

LIJMKWAST

(N 54, 6)

[Kwast waarmee men lijm (zie het lemma „houtlijm”) uitstrijkt. Zie Van Keirsbilck s.v. „lijmborstel” (N.-Ndl. „lijmkwast”).]

lijmkwast: K 174, L 200, 237; *léjmkwàst*, L 207; **lijmborstel:** *laom[borstel]*, P 86; [*lijm*]-*borsəl*, K 146; *léémbørsəl*, L 257, 279; *lèjmbaorstəl*, L 243; *léjmbaorsəl*, L 200a, 207; [*lijm*]bòrstəl, K 204; *laøømbòstəl*, I 268; *lajmbössəl*, K 241a; *lããæmbèüstəl*, K 276; *lèèmbu(r)stəl*, K 210; *léémbustəl*, P 149; *laajmbustəl*, O 69a; *lààmbustəl*, K 330; nr. 801: ABN lijmkwast (VD); „voor iet(s) ineen te lijmen moet ge een klein lijmborstelke hebben omdat ge in de gaten ook lijm zou kunnen doen, maar als ge tafelschelen moet plekken, hebt ge 'ne grote nodig om de lijm rap open te strijken”, Vanherp; **borstel:** K 147; *boorsəl*, K 147; *bustəl*, P 41.

LIJMKRABBER

(N 54, 7)

[Vraag N 54, 7 informeerde naar „een krabber om lijm te verwijderen”. Daarvoor kan de vakman diverse andere gereedschappen (voor andere doeleinden) gebruiken: een oude „schaafbeitel” (zie Vanherp s.v. „lijmkwabber”: „versleten schaafijzer met 'ne steel aan”), een verfrabber, een „schrappstaal”, een oude beitel etc. De respondent van L 200a merkt i.v.m. „verfrabber” op: een driehoekje of 'n halfronde. Vgl. het lemma „schrappen” (woordtype „afkrabben” met de omschrijving van Vanherp).]

lijmkwabber: *lààmkrábber*, K 330; nr. 803: „'ne lijmkrabber is doorgaans een versleten schaafijzer met 'ne steel aan voor de lijm van de bank te krabben”; ook: schraapstaal, Vanherp; **krabber:** P 86; *kràbbər*, P 149; *krébbər*, L 257; **krabbertje:** *krabbərkə*, I 268; uit de volgende benamingen blijkt welke andere gereedschappen (voor andere doeleinden) men als lijmkrabber gebruikt: vgl. i.v.m. de volgende benaming WBD dl. II, afl. 6, p. 2060-2061, lemma „krabber” (met afb.): **verfrabber:** *vèrfrabbər*, L 200a; vgl. i.v.m. de volgende twee benamingen het lemma „schrappstaal”: **krabmes:** *kràpmés*, K 210, P 41a; *kràpmés*, K 276; **schrabstaal/schrappstaal:** *schrappstaol*, K 174; zie i.v.m. de volgende benaming de paragraaf over beitels: **beitel:** *baatəl*, O 69a; oude - *béjtəl*, L 207.

LIJMKACHEL

(N 54, 8)

[In dit lemma kan met de diverse benamingen bedoeld worden op:

- een speciale „lange stoof (red.: soort kachel) om het hout op te warmen als men moet lijmen met warme lijm” (N 54, 8; zie Vanherp s.v. „lijmstoof”);

- of een gewone kachel voor hetzelfde doel (vgl. ook het lemma „houtafkachel”). Van Keirsbilck zegt s.v. „warmen”: „Vooraleer men de te lijmen houtvlakken aaneenlijmt, warmt men deze, opdat de lijm er des te beter zou aankleven (zie lijmijzer)”. Zie ook de lemmata „lijmstrijkijzer” (gebruikt bij het „fineren” en ander lijmwerk) en „houtlijm” (typen als „warme lijm”).]

lijmkachel: K 174; **kachel:** O 69a; *kàchəl*, L 243; **lijmstoof:** *lāāmstóóf*, K 276; *lāmstaowf*, K 330; nr. 805: „lijmstoven zijn van die lange stoven voor 't hout op te warmen als ge moet lijmen met warme lijm”; ook: stoof voor gebruik van houtafval, met gebruik van lijmverwarmers, oven voor het verwarmen van hout, de plaatijzeren oven om het hout te warmen, Vanherp; **leuvense stoof:** O 69a; **verwarmstoof:** *vərwərmstóóf*, K 210; **stoof:** *stóóf*, I 268; gewone - P 86.

VOORVERWARMEN (VAN TE LIJMEN WERKSTUKKEN)

[Op de „lijmkachel” vooraf verwarmen van werkstukken die men wil „lijmen” met warme „houtlijm”. Vgl. het lemma „verwarmen met het lijmstrijkijzer”.]

warmen: *wérrəmə*, K 330; nr. 1498: ABN voorwarmen (VD) van de werkstukken; „als ge met warme lijm lijmt, moet ge uw pinnen goed warmen op de stoof (red.: zie lemma „lijmkachel”) want uwe lijm is te rap gezet (stijf) en hij zal tien tegen één niet meer pakken”; ook: verwarmen, Vanherp.

STOLLEN VAN DE LIJM

(N 54, 9; Lemmens)

[Vraag N 54, 9 informeerde naar termen voor „het stollen van de lijm”. Zie het lemma „houtlijm”.]

stollen: I 268, K 174, L 243, P 86; *stòlla*, P 149; **verharden:** L 200; **hard worden:** *hart wòrrə*, L 200a; *hárt wòrrə*, L 207; *et wurn*, O 69a; *hét wōnnə*, K 276; **verdikken:** *vərdikkə*, K 210; de volgende termen zeggen iets over de oorzaak: **koud worden:** P 86; *kaaw wòrrə*, L 257; **drogen:** K 141; *droeəgən*, K 204.

EEN MENGSEL AFMAKEN

[Een mengsel (b.v. warme „houtlijm”, „stopsteen” etc.) geheel gereedmaken voor gebruik (zie Vanherp en VD s.v. „afmaken”, 4 en „aanmaken”, 3).]

afmaken: *áfmaákə*, K 330; nr. 60: ABN aanmaken (VD, 3); „als ge warme lijm afmaakt voor te sjangen (red.: „kanten fineren”), mag er niet te veel water bij gedaan worden; als ge stopsteen afmaakt, moet ge eerst de steen fijn ruisen (red.: schuren) en er water en lijm bij doen”; ook: gereedmaken, voorbereiden, klaarmaken, Vanherp.

AANTREKKEN (VAN LIJM EN SPIJKERS)

[Zie Vanherp.]

aantrekken: *áántrékkə*, K 330; nr. 33: ABN aantrekken (VD, 3) (van lijm): vasthouden, de delen stevig verbinden; ook gezegd van spijkers: cf. Van Keirsbilck: „die spijker trekt goed aan”; „als de lijm te dun of te koud is, trekt hij niet goed aan”, Vanherp.

[Hier had een paragraaf (-2.6.) kunnen volgen over het PRODUKT.

De vragenlijsten N 54 en 55 informeerden n.l. in paragraaf III naar „producten en doelbenamingen”. Deze paragraaf bevatte de volgende subparagrafen: A. de balklaag, de vloer en het plafond (vraag N 54, 115 - 148); B. de kap, het dak, de goot (vraag N 54, 149 - 200); C. deur- en raamkozijn, deuren, ramen, vensterluiken en blinden (vraag N 55, 1 - 88); D. de trap (vraag N 55, 89 - 141); E. de plint, lijstwerken, profielen (vraag N 55, 142 - 149 gaat over de plint en lijstwerken; het materiaal verzameld d.m.v. vraag N 55, 150 - 163 i.v.m. profielen is in deze aflevering opgenomen in de paragraaf over de meubelmaker). Het hierboven genoemde materiaal (op enkele uitzonderingen na) is in deze aflevering niet opgenomen. Het zou gebruikt kunnen worden in een toekomstige aflevering over huizenbouw.]

1.1.2.5.

-3. **Meubelmaker, stoeldraaier/houtdraai-
er en stoelenmatter (meer specifieke terminolo-
gie)**

-3.1. **Meubelmaker**

-3.1.0. **Algemeen**

-3.1.0.1. **Personeel**

SCHUURDER

(N 56, 86a)

[Vraag N 56, 86a informeerde naar „de man die belast is met het schuren (degene die de schuur-
machine bedient)”. Zie de lemmata „schuren”,
„bandschuurmachine” en „trommelschuurmachi-
ne”. Alleen grote bedrijven hebben uiteraard zul-
ke vaklieden. Zie Scott en Aalders p. 96-97
(„schuren”) en Vanherp p. 69.]

schuurder: K 246; *schüürdər*, K 276; *sküürdər*,
O 69, 69a; *scheurdər*, K 291; **ruiser:** *russər*, K
330; nr. 1128: ABN houtschuurder, schuurder,
machineschuurder (VD); „’ne ruiser is ’ne gast
die aan ’t ruismachien staat en dien al ’t werk
ruist dat met ’t machien kan geruist worden”,
Vanherp.

KASTENMAKER

(N 56, 90a; znd 34, 19b)

[De vragen informeerden naar „een meubelma-
ker die alleen kasten maakt” (N 56, 90a) en „een
afzonderlijke naam voor den man die stoelen,
kasten, enz. maakt (dit in tegenstelling tot de
ambachtsman die vooral deuren en vensterramen
maakt)” (znd 34, 19b; zie het lemma „meubel-
maker”; vgl. het lemma „schrijnwerker”). Zie
het citaat uit Vanherp (p. 72) bij het lemma „ta-
felmaker”.]

kassenmaker: K 312; *kassə(n)maokər*, K 276;
kassəmwokər, O 69, 69a; *kássə máákər*, K 330;
nr. 704: ABN kastenmaker; „een meubelmaker
die niets anders doet dan kleerkassen maken,
noemen ze kassenmaker”, Vanherp.

VERGAARDER

(N 56, 90b)

[Vraag N 56, 90b informeerde naar „de werk-
man die de zijden van kasten vergaart”. Vanherp
zegt s.v. „vergaren” (nr. 1427; zie ook nr. 1428
s.v. „vergaring”): „het bijeenvoegen van de ver-
schillende stukken hout volgens de ontworpen
tekening”. Op p. 72 zegt Vanherp: „Op andere
winkels is het werk dan weer anders verdeeld.
De ene gast doet niets anders dan de zijden van de
kassen vergaren (d.i. de vergaarder) en een an-
dere moet gans zijn leven b.v. deuren ineenlij-
men (d.i. de lijm(d)er)”. Het woord „vergaarder”

is door Vanherp echter niet opgenomen in de
alfabetische woordenlijst. Over „vergaren” en
„vergaring” werden vragen gesteld, nl. N 55,
81a en b.]

vergeerder: *vərgèèrdər*, K 291; **monteur:** *mon-
tèür*, O 69, 69a.

TAFELMAKER

(N 56, 89)

[Vraag N 56, 89 informeerde naar „een meubel-
maker die alleen tafels maakt”. Vanherp zegt op
p. 72: „Op grote winkels zijn sommige gasten
gespecialiseerd in het maken van één bepaald
meubel. Zo is er b.v. een tafelmaker, een kassen-
maker en een stoelmaker”.]

tafelmaker: K 276; *towfəlmowkər*, O 69, 69a;
tááfəlmáákər, K 330; nr. 1326: meubelmaker,
die altijd de tafels maakt omdat dit een speciale
handigheid vereist; „op veel winkels staat er
’nen tafelmaker die niets doet als tafels maken”,
Vanherp.

STOELENMAKER

(N 56, 87a; N 56, 87b; N 56, 87c; N 56, 87d; N
56, 87e; N 56, 87f; znd 34, 19b)

[Vraag N 56, 87a informeerde naar „de man die
stoelen maakt”. Vraag znd 34, 19b informeerde
naar „een afzonderlijke naam voor den man die
stoelen, kasten, enz. maakt (dit in tegenstelling
tot de ambachtsman die vooral deuren en ven-
sterramen maakt)” (zie het lemma „meubelma-
ker”; vgl. het lemma „schrijnwerker”). Zie de
citatens uit Vanherp (p. 72 en 75) bij de lemmata
„tafelmaker” en „spijlensnijder”. Zie voor de
formulering van de vragen N 56, 87b, c, d, e en f
de lemmata „spijlensnijder”, „stijlensnijder”,
„fantasiesnijder”, „lattensnijder” en „sporten-
snijder”. De all-round vakman beheerste dus al
deze specialismen.]

stoelenmaker: K 250; *stōēlləmaokər*, L 207;
stōēləmaokər, K 291; *stōēləmwokər*, O 69, 69a;
stōēləmaokər, P 89; *stoeləmoəʔər*, K 352; *stow-
ləmaokər*, P 89; *stüülləmaokər*, K 276; **stoelma-
ker:** K 246; *stoelmaokər*, P 198; *stoelmaokər*, P
198; *stōēlmáákər*, K 330; *stōēlmowkər*, O 69,
69a; *stoolmakkər*, K 330; *stóówlmáákər* (of/en:
-mákkərʔ), K 330; nr. 1297: ABN stoelenmaker
(VD); „’ne stoelmaker werkt meest op een fa-
briek waar ze niets als stoelen maken maar op
veel winkels hebben ze dikwijls ook ’ne speciale
gast voor stoelen te maken”, Vanherp; **stoeltjes-
maker:** *stoeljəsməʔər* (of: *-maəʔərʔ*), K 352.

STIJLENSNIJDER

[Vraag N 56, 87c („de man die de stijlen van de
stoel maakt”) was gebaseerd op Vanherp s.v.
„stijlsnijder” maar leverde niets op. Vanherp legt

echter niet uit wat hij bedoelt met „de stijlen van stoelen”. Vgl. VD s.v. „stijl” (I, 3) en het lemma „stijl”. Vgl. het citaat uit Vanherp (p. 75) bij het lemma „spijlensnijder”.]

stijlsnijder: *stäälsnààjær*, K 330; nr. 1292: arbeider uit de stoelenmakerij; „’ne stijlsnijder snijdt de stijlen van stoelen”; ook: stijlensnijder, Vanherp.

SPORTENSNIJDER

[Vraag N 56, 87f („de man die sporten van keukenstoelen snijdt”) was gebaseerd op Vanherp maar leverde niets op. Zie het lemma „stoelsport” en het citaat uit Vanherp (p. 75) bij het lemma „spijlensnijder”.]

sportensnijder: *sputtæsnaàjær*, K 330; nr. 1265: cfr. voorbeeld; „’ne sportensnijder is ’ne gast in de stoelmakerij die dat de sporten van de keukenstoelen snijdt”; verdwijnt, Vanherp.

SPIJLENSNIJDER

[Vraag N 56, 87b („de man die de spijlen in de rug van keukenstoelen snijdt (pijltjessnijder”) leverde niets op (zie Vanherp). Zie het lemma „spijl”. Vanherp zegt op p. 75: „Vroeger werkten er in de stoelmakerij naast stoelmakers ook fantasiesnijders, lattensnijders, pijltjessnijders en sportensnijders. Alles werd met snijmesses gesneden maar nu is ook daar alles gemachineerd zodat deze beroepen reeds enkele tientallen jaren verdwenen zijn”.]

pijltjessnijder: *péltjæsnaàjær*, K 330; nr. 984; „’ne pijltjessnijder is ’ne werkman in de stoelmakerij die niets anders moet doen als de pijltjes van de ruggen voor keukenstoelen snijden”; etymologie: waarschijnlijk van Ndl. spijltjessnijder afkomstig, Vanherp.

FANTASIESNIJDER

[Vraag N 56, 87d („de man die de ’palmetten’ in de ruggen van stoelen snijdt”) was gebaseerd op Vanherp s.v. „fantasiesnijder” maar leverde niets op voor dit lemma. Zie het lemma „palmet”. Zie het citaat uit Vanherp (p. 75) bij het lemma „spijlensnijder”.]

fantasiesnijder: *fántázeesnaàjær*, K 330; nr. 472: cfr. voorbeeld; behoort tot de stoelenmakerstaal; „’ne fantasiesnijder snijdt de palmetten in de ruggen van stoelen”; verdwijnt; typisch Mechels beroep, Vanherp.

LATTENSNIJDER

[Vraag N 56, 87e („de man die de ronde latten van de rugleuning van keukenstoelen snijdt”) was gebaseerd op Vanherp s.v. „lattensnijder” maar leverde niets op. Vanherp legt echter niet

uit wat hij bedoelt met „de ronde latten van de ruggen van keukenstoelen”. Worden verticale delen bedoeld of de horizontale delen van de rugleuning die gerond zijn (naar de vorm van de rug) en/of van boven afgerond zijn? Vgl. Scott en Aalders p. 164-165 („stoelen”). Vgl. het citaat uit Vanherp (p. 75) bij het lemma „spijlensnijder”.]

lattensnijder: *láttæsnaàjær*, K 330; nr. 786: typisch Mechelse benaming voor een arbeider uit de stoelenindustrie; het beroep van lattensnijder is echter door de mechanisering uitgestorven; cfr. voorbeeld; „’ne lattensnijder snijdt de ronde latten van de ruggen van keukenstoelen”, Vanherp.

FAUTEUILMAKER

(N 56, 96a)

[Vraag N 56, 96a informeerde naar „de maker van zetels” (zie het lemma „fauteuil”). Zie het citaat uit Vanherp (p. 74) bij het lemma „stoelenmakerij”. Zie het lemma „fauteuilmakerij”.]

fauteuilmaker: *futulmáákær*, *fötlumáákær*, K 330; nr. 476: zetelmaker; „’ne fauteuilmaker is ’ne gast die niets als in fauteuils werkt”, Vanherp; **fauteuilenmaker:** *fötöllumaokær*, K 291; **zetelmaker:** K 246; *zejtalmöwkær*, O 69, 69a.

ROMPENMAKER

(N 56, 96b)

[Vraag N 56, 96b („de maker van geraamtes van fauteuils”; zie het lemma „romp”) was gebaseerd op Vanherp s.v. „karkassenmaker” die een beperking („voor fauteuils”) aanbrengt die VD s.v. „rompenmaker” („arbeider die de geraamtes van meubels in elkaar zet die nog bekleed moeten worden”) niet kent. Opvallend is ook dat VD „meubelmonteur” identificeert met rompenmaker (zie het lemma „meubelmaker”).]

karkassenmaker: K 246; *karkassømowkær*, O 69, 69a; *kárkássæmaokær*, K 291; *kárkássæmáákær*, K 330; nr. 701: ABN rompenmaker (VD); „’ne karkassenmaker maakt de geraamtes voor fauteuils”; ook: karkasmaker, Vanherp.

MODELMAKER

(N 56, 93)

[Vraag N 56, 93 informeerde naar „een meubelmaker die op een ijzerfabriek werkt en die houten stukken maakt die in ijzer gegoten worden (modelmaker?)”. Het woord „ijzer” uit de vraag kan beter door „metaal” vervangen worden.]

modelmaker: K 246; *modelmowkær*, O 69, 69a; *mòdélmáákær*, K 330; nr. 881: ABN modelmaker (VD); „’ne modelmaker is ’ne meubelmaker die op een ijzerfabriek werkt en die houten stukken maakt die in ijzer moeten gegoten worden”;

1.1.2.5.

ook: modelleur, Vanherp; **modellenmaker**: *mò-délləmaokər*, K 291; **mallenmaker**: *màlləmaokər*, K 276, L 207.

-3.1.0.2. Bedrijfsruimte

SCHUURRUIMTE

(N 56, 86b)

[Vraag N 56, 86b informeerde naar „de ruimte waarin de schuurmachine staat”. Zie de lemmata „bandschuurmachine” en „trommelschuurmachine” en Vanherp p. 69.]

schuurkamer: K 246; **schuurkot**: K 276; **ruiskot**: *ruskòt*, K 330; nr. 1130; „’t ruismachien staat door den band in een speciaal ruiskot omdat ruisen nogal veel stof meebrengt”, Vanherp; **schuur**: *scheur*, K 291.

BEITSRUIMTE

(N 55, 178d; N 56, 42)

[Vraag N 56, 42 informeerde naar „het lokaal in een meubelfabriek waar de meubels gebeitst worden”. Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen”. Vanherp (p. 75) zegt: „Wanneer de meubels af zijn gaan ze naar de bruinderij (het bruinkot)”.]

beitserij: K 174; **ververij**: *vèrvəréj*, L 207; **kleurkamer**: K 276; **kleurkot**: *klèurkòt*, K 291; **bruinderij**: *brundəràà*, K 330; nr. 268: ABN beitselij (VD), lokaal in een meubelfabriek waar de meubelen „gebruind” worden; „de afgewerkte meubelen gaan naar de bruinderij”; ook: bruinkot, beitskamer, Vanherp; **bruinkot**: *brāōnkòt*, K 330; nr. 270: ABN beitselij (VD); „’t bruinkot is de plaats waar dat de meubelen gebruind worden”; ook: bruinderij, beitskamer, Vanherp.

SPUITCABINE

(N 55, 178d; N 56, 49b)

[Vraag N 56, 49b informeerde naar het lokaal waar het „spuiten” (zie dat lemma en het lemma „spuiter”) gebeurt. Vgl. het lemma „beits”. Vraag N 55, 178d informeerde naar „andere afdelingen”.]

spuitkot: K 276; *spojtkot*, O 69, 69a; *spaothòt*, K 291; *spaothòt*, K 330; nr. 1269: lokaal waar de meubelen gespoten worden; „’t spuitkot staat altijd goed apart en afgesloten op ’ne winkel want ’t is daar heel dangereus, als ge er zonder masker komt”, Vanherp; **spuiterij**: K 174, 246; **kleurkamer**: K 276.

STOELENMAKERIJ

(N 56, 97a)

[Vraag N 56, 97a informeerde naar „een bedrijf

waar men alleen stoelen maakt”. Zie het lemma „stoelenmaker”. Vanherp zegt op p. 74: „In de stoelfabrieken (stoelmakerijen) maken de stoelmakers stoelen en zetels” (red.: zie lemma „fauteuil”). Zie ook het lemma „fauteuilmakerij”.]

stoelenmakerij: *stōēləmaokərèè*, K 291; *stūülləmaokəràà*, K 276; **stoelmakerij**: K 246; *stōēlmowkəraaj*, O 69, 69a; *stōówlmáákəràà*, K 330; nr. 1298: ABN stoelenfabriek; „in de meubelmakerij komen de stoelen nu bijkans allemaal binnen van een stoelmakerij”; ook: stoelfabriek, Vanherp; **stoelenfabriek**: i.v.m. de volgende opgave moet worden opgemerkt dat het mv. van stoel in L 207 normaal stujl/stüüjl is: *stōēlləfəbrīèk*, L 207; **stoelfabriek**: *stōēlfəbrīèk*, O 69, 69a; *stōówlfəbrīèk*, K 330; nr. 1295: ABN stoelenfabriek; „de meeste meubelmakers kopen hunlie stoelen tegenwoordig in een stoelfabriek in plaats van ze zelf te maken want zo komen ze veel goedkoper”; ook: stoelmakerij, Vanherp.

FAUTEUILMAKERIJ

(N 56, 97b)

[Vraag N 56, 97b informeerde naar „een bedrijf waar men alleen zetels (fauteuils) maakt”. Vgl. de lemmata „fauteuil”, „fauteuilmaker” en „stoelenmakerij”.]

fauteuilmakerij: *futulmáákəràà*, *fòtulumáákəràà*, K 330; nr. 477: zetelmakerij; „tegenwoordig is ’t werk in de fauteuilmakerij veel gemakkelijker geworden want ze zijn speciaal gesteld voor ’t contourwerk aan fauteuils te trekken en voor de fauteuillekes te vergaren”; ook: zetelfabriek, zitmeubelenfabriek, Vanherp; **zetelmakerij**: *zèétəlməokəràà*, K 276; **fauteuilenfabriek**: *fòtülləfəbrīèk*, K 291; **zetelfabriek**: *zèjtəlfəbrīèk*, O 69, 69a.

ROMPENMAKERIJ

(N 56, 97c)

[Vraag N 56, 97c informeerde naar „een bedrijf waar men alleen rompen voor fauteuils maakt”. Zie de lemmata „romp” en „rompenmaker”.]

karkassenmakerij: K 246; *karkassəmwkəraaj*, O 69, 69a; *kárkássəməákəràà*, K 330; nr. 702: fabriek waar rompen voor fauteuils gemaakt worden; „in de karkassenmakerij garnieren ze zelf niet, maar maken ze enkel ’t binnenwerk van fauteuils en canapés; ook: karkassenfabriek, Vanherp.

STOFFEERDERIJ

(N 56, 99)

[Vraag N 56, 99 informeerde naar „een bedrijf of afdeling waar men meubels stoffeert”. Zie de lemmata „stofferen” en „stoffeerder”. Zie Weijs p. 154.]

stoffeerderij: *stòfeerdarééj*, L 207; **garnierderij/garneerderij:** K 246; *garnīerdaraaj*, O 69, 69a; *gárnīerdarèè*, K 291; *gárneejrdaràà*, K 330; nr. 501: ABN stoffeerderij (VD); „in een garnierderij worden de stoelen en de fauteuils met stof gegarnierd”; ook: garneerderij, Vanherp.

-3.1.0.3. Varia

CONTOURWERK

(N 56, 128b)

[Vraag N 56, 128b informeerde naar „het werk dat een meubelmaker heeft bij meubelen waarvan de delen gebogen zijn (contourwerk?)” (zie Vanherp en het lemma „contour”). Vgl. het lemma „frozen op een freesmachine waarvan de tafel is weggedraaid”.]

contourwerk: K 246; *kontōerwerk*, O 69, 69a; *kontóowrwrèrak*, K 330; nr. 352: het werk, dat een meubelmaker heeft bij meubelen waarvan de delen gebogen zijn; „bij contourwerk moeten al de slagen uit het hout gehaald worden met de rasp”; ook: contour (nr. 351), Vanherp; **contour:** *kontóowr*, K 330; nr. 351: afkorting van contourwerk; „aan modern werk is door den band niet veel contour aan”, Vanherp; **boogwerk:** K 276; **gebogen werk:** *gəbowgə wèèrak*, K 291; bn.: **galbé (fr.):** *gálbééj*, K 330; nr. 497: ABN gebogen; „op die keukenstoelen komen galbé ruggen; galbé werk, dat zijn al de gebogen stukken van een meubel”; Fr. galbé, It. garbo, Vanherp.

CONTOUR

(N 56, 128a)

[Vraag N 56, 128a informeerde naar „de gebogen lijn van een meubel (contour?)”. Zie het lemma „contourwerk”.]

contour (fr.): K 246; *kontōer*, O 69, 69a; *kòntōer*, K 291; *kòntōer*, K 291; *kòntóowr*, K 330; nr. 350: de gebogen lijnen van een meubel; „aan de contour van de tafelpoten is heel veel gelegen voor ’t zicht van ’t meubel; aan ons nieuw model zijn schoon contouren”; Fr. contour, Vanherp; **boog:** K 276.

-3.1.1. Enkele materialen

GESTOOMD HOUT

(N 56, 72 toegift)

[Hout dat de bewerking van het „stomen” (zie dat lemma) heeft ondergaan.]

gestoomd hout: *gəstòem̄t áát*, K 291.

STOMEN

(N 56, 72)

[Vraag N 56, 72 informeerde naar vaktermen voor „het oplossen en uitdrijven van celsappen uit het hout door middel van stoom”. Zie Scott en Aalders p. 236-237 („verwerken en drogen van hout”).]

stomen: *stóómə*, L 207; *stōēmə*, K 330; nr. 1305: de celsappen die in het hout zitten door middel van stoom oplossen en uitdrijven; ABN stomen; „stoeltraverses van keukenstoelen of van caféstoelen worden gestoomd voor ze goed te kunnen plooiën en voor hun lie vorm te geven”; ook: uitstomen, Vanherp; **uitstomen:** *ojt-stōējmən*, O 69, 69a; *òotstōemə*, K 276; *aotstōemə*, K 291.

SLIPHOUT

(N 56, 9)

[Vraag N 56, 9 informeerde naar „het hout waarin sleuven gezaagd zijn waardoor het gemakkelijk gebogen kan worden (sliphout?)”. Zie de lemmata „inzagingen maken” (woordtypen „slippen” en „inslippen”) en „slipmachine”, VD s.v. „slip” (I, 1), Scott en Aalders p. 166-167 („buigen van massief hout”; m.n. de afbeeldingen op p. 166, nr. 1-6) en p. 168-169 (m.n. de afbeeldingen op p. 169, nr. 1-4).]

sliphout: *slīēpáát*, K 291; *slīēpàát*, K 330; nr. 1219: cfr. geslipt hout; hout waarin sleuven gezaagd zijn; „slipkeshout wordt uitsluitend gebruikt in gebombeerd werk”; zie synoniemen s.v. „geslipt hout”, Vanherp; **slipjeshout:** *slīēpkəzàát*, K 330; nr. 1220: cfr. geslipt hout; „met dat speciaal slipmachien is slipkeshout maken tegenwoordig niets niet meer”; zie synoniemen s.v. „geslipt hout”, Vanherp; **geslipt hout:** *gəslīēpt àát*, K 330; nr. 536: hout waarin sleuven gezaagd zijn waardoor dit gemakkelijk kan geplooid worden; „geslipt hout wordt gepakt voor gebombeerd werk omdat ge het heel gemakkelijk kunt plooiën”; ook: slipkeshout, sliphout, hout met zaagsneden, hout waarin sleuven gezaagd zijn, met ingezaagde latten verlijmd hout, plaat met plankenvulling, Vanherp.

PLAAT (ALGEMEEN)

(N 56, 1a)

[Vraag N 56, 1a informeerde naar „een groot langwerpige of vierkant stuk hout (of andere stof), eventueel met verschillende lagen (plaat)”. Scott en Aalders zeggen s.v. „plaat (1)” op p. 267: „Een houten component waarvan de breedte zeer veel groter is dan de dikte”. Bij „plaat (2)” wordt gezegd: „De vorm waarin plaatmateriaal verkrijgbaar is. Plaatmateriaal is vaak 122 cm breed; de lengte is meestal afgeleid van deze

1.1.2.5.

122 cm. Bijvoorbeeld: 122x122 cm; 122x244 cm enz.". Zie verder Scott en Aalders p. 146-149 („verwerken van plaatmateriaal”; „de meest populaire plaatmaterialen zijn triplex, multiplex, meubelplaat, spaanplaat en hardboard”) en p. 238-239 („fineersoorten en plaatmaterialen”; met afbeeldingen), Weijs p. 154 (spaanplaat, meubelplaat, triplex, multiplex) en Vanherp (p. 154).]

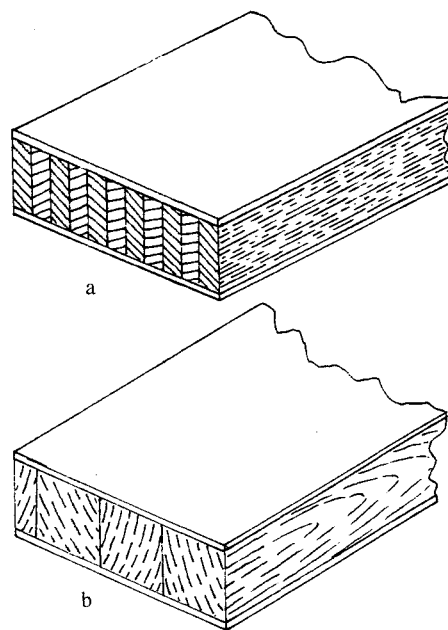
plaat: K 246; *plaat*, K 276, 291, L 207; *plowt*, O 69, 69a; *pláát*, K 330; nr. 1000: ABN houten plaat (VD); „platen aan een plafond doen is geen kinderspel!"; ook: houtplaat, Vanherp.

MEUBELPLAAT (SOORTEN)

(N 56, 1b; N 56, 3; N 56, 4)

[Vraag N 56, 1b informeerde in het algemeen naar „een plaat die men voor meubels gebruikt”. Onder „meubelplaat” verstaat men plaathout dat opgebouwd is uit twee dekplaten van een dunne laag hout (fineer) van de gewenste houtsoort met een vulling van latten, blokken of staafjes die zodanig onderling en aan de dekplaten verlijmd zijn dat het werken van het hout voorkomen wordt. Meubelplaat wordt toegepast voor diverse bekledingen en voor het vervaardigen van meubels e.d. Zie Scott en Aalders (p. 238-239 en p. 146-149), Het Beste Reparatiehandboek (p. 589) en Vanherp (p. 60). De andere vragen informeerden naar „meubelplaat met lattenbinnenlaag (tek. 4)” (N 56, 4) en „met staafjesbinnenlaag (tek. 3)” (N 56, 3).]

De volgende benamingen zijn algemeen (afkomstig uit N 56, 1b): **meubelplaat:** K 246; *méubalplaat*, L 207; *mèubalplaat*, K 291; **plaat:** *plaat*, K 276; met de volgende benaming (afk. uit N 56, 4) wordt meubelplaat met een vulling van latten bedoeld: **meubelplaat mee latvulling:** *méubalplaat mi látvulling*, L 207; met de volgende benamingen (afkomstig uit N 56, 3 en 4 en Vanherp) wordt meubelplaat met een vulling van blokken bedoeld: **blokplaat:** de opgaven van K 276 en O 69a zijn afkomstig uit N 56, 3 en 4; de rest uit N 56, 4: K 246; *blokplowt*, O 69, 69a; *blòkplaat*, K 291; *blòkplaat*, K 276; i.v.m. de volgende tekst moet worden opgemerkt dat met „denen” dennenhout bedoeld wordt en met „afrol” fineer: *blòkpláát*, K 330; nr. 215: ABN meubelplaat met lattenbinnenlaag; „blokplaten zijn gemaakt van denen latten, die langs weerskanten beplakt worden met afrol”; ook: blok, blokbelijming, meubelplaat, blokverlijmd meubelplaat, meubelplaat met lattenvulling, blokgelijmd triplex, blokverlijmd triplex, lattenverlijmd triplex, schilthoutplaat met blokverlijming, schilthoutplaat met lattenvulling; (met afb.), Vanherp; **blok:** *blòk*, K 330; nr. 213: ABN meubelplaat met lattenbinnenlaag; „blok wordt veel gebruikt voor sterke lagen”; zie voor synoniemen en afb.

Afb. 140: Meubelplaatsoorten: a. meubelplaat met een vulling van staafjes; b. met een vulling van blokken

s.v. „blokplaat”, Vanherp; met de volgende benamingen (afkomstig uit N 56, 3 en Vanherp) wordt meubelplaat met een vulling van staafjes bedoeld: **meubelplaat mee staafjes:** *méubalplaat mi staafjes*, L 207; **lamellé (fr.):** K 246; *lâmeléé*, K 291; *lâmmalééj*, K 330; nr. 781: ABN meubelplaat met staafjesbinnenlaag; „voor iets dat goed zuiver plein moet blijven, nemen ze lamellé omdat dat sterk is en niet trekt, maar ’t is nogal kostelijk”; ook: lamellé, lameleeplaat, lamellenplaat, gelamelleerde plaat, meubelplaat met lamellenvulling, meubelplaat met staafjesvulling, schilthoutplaat met staafjesvulling, staafjesverlijmd meubelplaat, staafjesverlijmd triplex, staafjesgelijmd triplex, staafjesverlijmd hout, staafjesplaat, lattenbelijming; Fr. lamellé; (met afb.), Vanherp.

VEZELPLAAT (SOORTEN)

(N 56, 2; N 56, 5)

[In dit lemma gaat het om het algemene woord en om benamingen van diverse soorten „plaat van geperste vezels” (zie VD s.v. „vezelplaat”). In vezelplaat kunnen houtvezels (van afvalhout) en andere plantaardige cellulose-vezels (vlas, stro, suikerriet, papier) verwerkt zijn. De vragen informeerden naar „een bouwplaat waarin houtvezels verwerkt zijn (board?)” (N 56, 2) en naar „een plaat gemaakt van geperst stro of geperste

vlasvezel (stroplaat, pondkoekplaat?)". Bij de diverse benamingen wordt vermeld uit welke vraag deze afkomstig zijn, uit welk soort vezel dat soort plaat vermoedelijk gemaakt is en wordt verdere informatie gegeven. Zie Scott en Aalders p. 146 (spaanplaat en hardboard zijn samengesteld uit afvalhout), p. 238 („vezelplaat” = vlasplaat en zachtboard; „spaanplaat” is samengesteld uit houtbestanddelen; er zijn drie typen spaanplaat) en p. 239 (afbeeldingen van „spaanplaat” en „gefineerde spaanplaat”).]

De volgende algemene benaming is afkomstig uit vraag N 56, 2 (er kan dus een produkt uit houtvezel of een andere plantaardige vezel bedoeld zijn: K 246: „board”; K 276, K 291; de respondent van L 207 zegt echter: „b.v. vlas, stro, papier enz.”), N 56, 5 (plantaardige vezel is dus mogelijk; K 276, L 207) en Vanherp: **vezelplaat**: K 246; *veezəlplaoť*, L 207; *vèzəlplaoť*, K 291; *véézəlplaoť*, K 276; *vééjzəlpláát*, K 330; nr. 1449: ABN vezelplaat, houtvezelplaat, board (VD); „in modern werk worden meer en meer vezelplaten gebruikt voor zijs, schelen, lagen en deuren”; ook: boardplaat, board, houtvezelsplaat, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 56, 2 (dus: houtvezel c.q. plantaardige vezel): zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „houtvezelplaat”: **houtvezelplaat**: *aatveezəlplowť*, O 69, 69a; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „spaanplaat” en „spaanderplaat” („uit kleine stukjes hout of van een houtachtig produkt”) en Het Beste Reparatiehandboek s.v. „houtspaanderplaat” (p. 585: „vervaardigd van houtschaanders, die met kunstharlijm tot een stijve plaat worden geperst”): **spaanplaat**: *spaoňplaoť*, L 207; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „board” (II) („van geperste vezels”; .. „hard en zacht board”) en Het Beste Reparatiehandboek s.v. „boardplaat” (p. 580: „hard- en zachtboard” ..): **board**: K 246; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „hardboard” („houtvezelplaat van betr. grote hardheid”) en Het Beste Reparatiehandboek s.v. „hardboardplaat” (p. 585: .. „van houtvezels ..”): **hardboard**: *hártbóórt*, L 207; zie i.v.m. de volgende benaming (van materiaal dat nauwelijks in de meubelmakerij wordt toegepast) VD s.v. „zachtboard” („ben. voor houtvezel- en derg. platen van geringe hardheid”), Scott en Aalders p. 238 („plantaardige cellulose vezels, zoals de vezels van suikerriet, stro of hout”) en Het Beste Reparatiehandboek s.v. „zachtboard” (p. 599: „vrij zachte vezelplaat”): **zachtboard**: *záchtbóórt*, L 207; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 56, 5 (dus: plantaardige vezel: vlas, stro) en Vanherp: zie i.v.m. de volgende benaming Het Beste Reparatiehandboek s.v. „vlasvezelplaat” (p. 597: „vervaardigd van vlascheven” = „stengels”): **vlasvezelplaat**: K 246; *vlasveezəlplowť*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de vol-

gende benaming (volgens de spelling van de respondent) VD s.v. „liemen” („houtachtige delen van de vlasstengel ..”): **liemex**: *liēméks*, K 291; vgl. i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „strooi”: **stro(o)plaat**: *stròjplaoť*, L 207; *stròepláát*, K 330; nr. 1315: vezelplaat gemaakt van geperst stro; „voor de lagen van boekenkassen moogt ge geen stroplaten nemen want ze zijn niet sterk genoeg voor zo een gewicht te dragen”; ook: plaat in geprest stro; pondkoekplaat, pondkoek, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benamingen de toelichtingen van Vanherp (zie ook p. 60): vgl. i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „pressen” (I): **plaat in geprest stro**: *pláát ĩěn gəprést stròeť*, K 330; nr. 1001: woord uit de gevoelstaal om houtplaten van slechte kwaliteit aan te duiden; deze platen bestaan uit geperst stro en uit geperste vlasvezels of vlasleunen; „platen in geprest stro worden serrewoordig veel verwerkt in de meubelmakerij en ze zijn nog niet zo slecht als dat de mensen peinzin, omdat ze niet trekken en omdat er gene memel in komt”; ook: stroplaat, pondkoekplaat, pondkoek, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benamingen het WNT s.v. „pondkoek” (I en II): **pondkoekplaat**: *pòňtkòěkláát*, K 330; nr. 1039: zie pondkoek, ook voor synoniemen; „pondkoekplaten moet ge niet gaan gebruiken voor lagen die veel gewicht moeten dragen”, Vanherp: **pondkoek**: *pòňtkòěk*, K 330; nr. 1038: woord uit de gevoelstaal om houtplaten aan te duiden die bestaan uit slecht bij elkaar geperste strovezels; „tussen vezelplaten en vezelplaten is er nog veel verschil: daar zijn er bij, die precies maar pondkoek zijn, zo rot!”; ook: stroplaat, plaat in geprest stro, pondkoekplaat, Vanherp.

TRIPLEX

(N 56, 1b; N 56, 7a)

[Vraag N 56, 7a informeerde naar „een plaat die gevormd wordt door het kruiselings op elkaar lijmen van drie dunne lagen waardoor het niet trekt of krimpt (triplex?)”. Zie Het Beste Reparatiehandboek (p. 596) s.v. „triplex”, Scott en Aalders (p. 146 e.v. en 238), Weijs (p. 154), Catalogus Leeuwenberg (p. 246) en Vanherp (p. 60).]

triplex/driplex: K 246; *trĳepléks*, O 69, 69a; *trĳepléks*, L 207; *trĳepléks*, K 291; *trĳpléks*, K 276; *drĳepléks*, L 200a; *trĳepléks*, K 330; nr. 1380: ABN triplex (VD); „triplex wordt veel verwerkt voor ruggen en boems en dat is niet slecht want hij trekt weinig”; ook: comprimé, Vanherp; **triplexplaat**: *trĳeplékspláát*, K 330; nr. 1382: ABN triplexplaat (VD); „ik krijg vandaag honderd triplexplaten binnen aan negentig frank de vierkante meter”, Vanherp; **comprimé**: *kòmpriēméj*, K 330; nr. 332: ABN triplex (VD); „de comprimé van 4 mm is bijkanst op, we moe-

1.1.2.5.

ten voor tenaaste week zeker nieuwe bestellen”; ook: triplex; Fr. bois comprimé, Vanherp.

MULTIPLEX

(N 56, 1b; N 56, 7b)

[Vraag N 56, 7b informeerde naar „een plaat die bestaat uit meer dan drie zeer dunne lagen” (die hecht op elkaar gelijmd zijn. Het Beste Reparatiehandboek (p. 590) zegt s.v. „multiplex”: „gefinieerd plaatmateriaal in 5 of meer lagen op elkaar gelijmd en geperst. De draadrichting van elke volgende laag ligt haaks onder die van de vorige. De buitenste lagen zijn veelal van edelfineer. Watervast verlijmd multiplex wordt o.m. van buiten toegepast en ook voor bekistingen” (zie ook p. 585 s.v. „hechthout”). Zie verder Scott en Aalders (p. 146 e.v. en p. 238 met afbeelding), Weijs (p. 154) en Vanherp (p. 60).]

multiplex: K 246; *multiëpléks*, L 207; *müültiëpleks*, O 69, 69a; *müültiëpléks*, K 291; *müült(r)iëpléks*, K 330; nr. 893, 894: ABN multiplex (VD); „als ge 'ne rug van een vitrine wilt capitonneren, pakt ge best een plaat multriplex want dat is sterker als gewonen triplex”; ook: multi-triplex; multitriplex is ontstaan naar analogie met triplex, Vanherp.

KUNSTSTOFPLAAT (ALGEMEEN)

(N 56, 8a)

[Vraag N 56, 8a informeerde naar „een plaat van kunststof in het algemeen”. Zie VD (Frans) s.v. „stratifier” en „stratifié, -ée”. Bedoeld kan zijn een plaat die voorzien is van een dun laagje kunststof of dat laagje kunststof zelf. Zie ook het lemma „kunststofplaat (soorten)”.]

plasticplaat: *plástiëkpláát*, K 330; nr. 1021: ABN plasticplaat; „in keukenmeubelen worden veel plasticplaten verwerkt”; ook: plasticplaat, geharde plasticplaat, hardplasticplaat, Vanherp; **stratifié-plaat:** *stratiëfie-eeplowt*, O 69, 69a; **plaat:** *plaat*, K 276, L 207.

KUNSTSTOFPLAAT (SOORTEN)

(N 56, 6; N 56, 8a; N 56, 8b)

[De vragen informeerden naar „andere platen van hout of houtvezels (b.v. unalitplaat)” (N 56, 6), „een plaat van kunststof in het algemeen” (N 56, 8a) en naar „soorten” daarvan („panolux, formica, masonite”) (N 56, 8b). Bedoeld kan zijn een plaat die voorzien is van een dun laagje kunststof of die kunststoflaag zelf. Vanherp zegt op p. 60: „Voor keukentafels neemt men tegenwoordig plasticplaten o.a. panolux, masonite en formica omdat ge daar zelfs kokende potten op kunt zetten”. Het Beste Reparatiehandboek (p. 585) zegt s.v. „hardplasticplaat”: „dunne kunststofplaat op basis van melaminehars. Meer be-

kend onder een der merknamen: Formica”. Zie VD s.v. „formica”.]

formicaplaat: K 246; **formica:** K 246; *formiëkaa*, O 69, 69a; *förmiekká*, K 291, L 207; *förmiekká*, K 330; nr. 487: handelsmerknaam voor harde plasticplaten, die reeds zulke bekendheid heeft verkregen dat men elke plasticplaatsoort 'formica' begint te noemen; „formica leggen ze meest op cafétafels en ook voor keukenmeubelen wordt al veel formica genomen”, Vanherp; **masonite:** *masooniët*, O 69, 69a; *màsoniët*, L 207; *másóniët*, K 291; *mázóniët*, K 330; nr. 855: handelsmerknaam voor harde meubelplaten die in de gesproken en geschreven taal een zeker monopolie heeft verworven; „masonite wordt veel op keukentafels gelegd”; ook: masoniteplaat, massonite, Vanherp; **panolux:** K 276; *panoolüüks*, O 69, 69a; *pánöülüüks*, K 330; nr. 965: handelsmerknaam voor harde plasticplaten die in Zuid-Nederland zo bekend zijn, dat die handelsmerknaam een begrip geworden is; „panolux wordt op keukentafels en cafétafels gelegd”, Vanherp; de volgende typering is een veronderstelling: **hornitex (?)**: *hörmieëks*, L 207.

-3.1.2. I.v.m. enkele gereedschappen en hulp-gereedschappen

[De meeste gereedschappen, machines en hulp-gereedschappen worden behandeld in de paragraaf over de houtbewerker.]

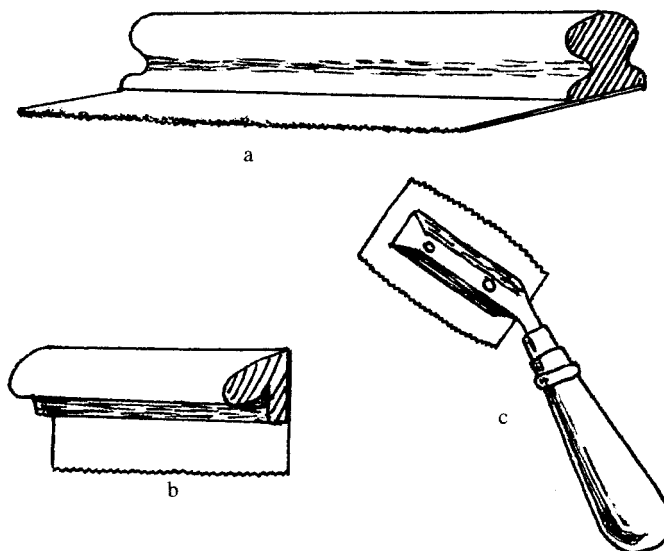
-3.1.2.1. Enkele zagen

VERSTEBLOKZAAG/FINEERZAAG

(N 53, 13a; N 53, 14; N 56, 40)

[Vraag N 53, 13a informeerde naar een op een houten blok geschroefde zaag, die dient om profielen of lijsten in het „verstekblok” af te zagen; de afbeelding bij vraag N 53, 14, die informeerde naar een „zaagje voor finerwerk”, liet een soortgelijk zaagje zien. Een andere versie van een voor finerwerk dienende zaag heeft een licht gebogen zaagblad, dat aan beide zijden getand is.]

De volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 13a en monografisch materiaal: **verstekblokzaag/versteekblokzaag:** *vörstáájGblöksààwäch*, P 149; **blokzaag:** P 86; *blöksáách*, K 330; nr. 218: blokzaag; deze zaag bestaat uit een blad dat op een houten blok geschroefd is; ze dient om profielen of lijsten in het verstekblok af te zagen; ook: verstekblokzaag, verstekzaag (met afb.), Vanherp; **platte blokzaag:** *plattə blok-saach*, K 188a; **platzaag:** I 269; het volgende type is afkomstig uit N 53, 13a en N 53, 14: **platte zaag:** *plättə zaach*, K 210; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 13a; **verstekzaag:**

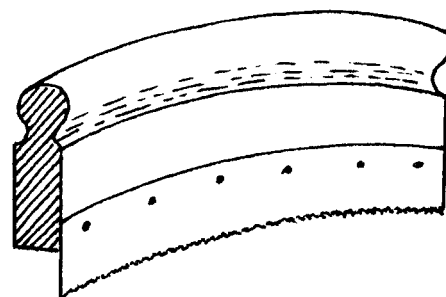
Afb. 141: a. Verstekblokzaag; b. fineerzaag; c. fineerzaag (naar Handboek Gereedschap)

værstèksaoch, K 174; **profielzaag**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*profiel*]-*zaoch*, K 204; **profielenzaag**: *profjèllazowch*, K 317; **lijstenzaag**: K 214, 215; **opsluitzaag**: K 292; het volgende type is afkomstig uit N 53, 13a (K 174) en N 53, 14: **fineerzaag**: L 200, 259; *fiènéjrzáách*, P 41a; *fináájrzààwàch*, P 149; *fiènerzaoch*, K 146, 147, 174, L 280; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*fi-neer*]*zaoch*, K 204; [*fi-neer*]*zowch*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 13a (I 221) en N 53, 14 (I 221 en de rest): **fineerzaagje**: I 269; *fiènerzaochskə*, K 214, 215; *fiènéرزach-skə*, K 241, 241a; *fiènerzaochskə*, K 174; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: [*fi-neer*]*zochskə*, I 221; de volgende typen zijn hoofdzakelijk afkomstig uit N 53, 14 en monografisch materiaal: **plakhoutzaag**: de opgave van K 291 is afkomstig uit N 56, 40: K 281, P 86; *plákáátsaoch*, K 291; **plekhoutzaag**: *plékààtsáách*, K 330; nr. 1011: plakhoutzaag: fineerzaag; Fr. scie à placage (met afb), Vanherp; **plekzaagje**: *pléksággəskə*, K 276; **plakkagezaag**: *plakagezaag*, bij schrijnw.; kleine zaag bestaande uit een getand latje, vastgeschroefd op een houten blokje, uitgesneden in den vorm van een handvat, Corn. Vervl.

RONDE BLOKZAAG/SPONNINGZAAG

(N 53, 13b)

[Kleine zaag van ongeveer 10 cm lengte, die aan een houten blokje is bevestigd en dient om ronde of holle sponningen uit te zagen.]

Afb. 142: Ronde blokzaag/sponningzaag

ronde blokzaag: *ronð bloksaoch*, K 188a; **handgriepzaag**: I 269; **griepzaag**: I 269; het volgende type komt ook voor in het lemma „verstekblokzaag/fineerzaag”: **opsluitzaag**: K 292.

1.1.2.5.

-3.1.2.2. Enkele beitels (incl. specifiek gebruik)

BEELDHOUWERSBEITEL/BEELDSHOUWERSGUTS

(N 53, 39c; N 53, 45a; N 53, 45b; N 53, 45c; N 53, 45d; N 53, 45f)

[Beitel die voor beeldhouwwerk gebruikt wordt. Vraag N 53, 45a informeerde naar een algemene benaming van een dergelijke beitel, terwijl de vragen N 53, 45b, N 53, 45c, N 53, 45d en N 53, 45f informeerden naar benamingen van beitels voor specifiek beeldhouwwerk, nl. 'neusgaten' snijden (N 53, 45d) en putjes kappen (N 53, 45f) of met een specifiek gevormd „beitelblad”, nl. spatelvormig (N 53, 45b) of smal en een heel klein beetje rond staand (N 53, 45c). Vergelijk de lemmata „gutsbeitel” en „draaiguts”. Zie de afbeeldingen bij Scott en Aalders p. 182-183 en Handboek Gereedschap p. 127-128.]

Met de volgende benamingen kunnen zowel beitels met rechte snede als gutsen bedoeld zijn: de volgende woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 45a en monografisch materiaal (Vanherp): **beeldhouwbeitel**: K 174; **sculptuurbeitel**: *schultuurbèetəl*, K 210; **sculpteurbeitel**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *skulteur[beitel]*, K 317; **sculpteur(s)beitel**: *schüül-tèùr(s)bàätəl*, K 330; nr. 1194: beeldhouwersbeitel; „als 'ne meubelmaker zelf zijn mouluren wil aansteken, heeft hij een paar sculpteursbeitels nodig”; ook: *sculpteerbeitel*, Vanherp; **sculpteerbeitel**: *schüültééjrbàätəl*, K 330; nr. 1189: beeldhouwersbeitel (VD); „als ge als meubelmaker zelf een paar sculpteerbeitels hebt, moet ge de sculpteurs niet altijd gaan lastig vallen als ge eens ene nodig hebt; ook: *sculpteur(s)-beitel*, Vanherp; **meubelmakersbeitel**: *méújbal-maokərzbéjtəl*, L 257; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45c: **boogbeitel**: *bóógbèetəl*, K 210; met de volgende benamingen worden gutsen bedoeld: het volgende type is afkomstig uit N 53, 39c: **beeldhouwguts**: *bilthááwguts*, L 207; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 45a: **beeldhouwersguts**: *bilthááwərguts*, L 207; **gutsbeitel**: K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45a (P 41a) en N 53, 45c (de rest): **guts**: K 147; *guts*, L 257; *güüts*, P 41a; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45c: **hakguts**: L 259, 280; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45d: **fermetguts**: K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45a: **gouge (fr.)**: *göějzə*, O 69a; *guzzə* (of: *göězzə?*), I 221; het volgende woordtype (uit N 53, 45c) is een diminutief van „gouge” (Fr.): **gouge-tje (goesje)**: klein - *guskə* (of: *göěskə?*), I 221; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45c: **platte gouge**: *plattə göějzə*, O 69a; **vlakje**: *vlákskə*, K 330; nr. 1469: woord uit de beeldhouwerstaal; vlakke

guts; „een vlakske is 'ne smalle sculpteursbeitel die niet hard rond staat maar toch een beetje”; ook: guts met vlakke buiging, Vanherp; het is niet duidelijk wat met de volgende benamingen precies bedoeld wordt: het volgende type is afkomstig uit N 53, 45a: **frijner**: L 259, 280; **spatule (fr.)**: *spátüül*, K 330; nr. 1248: spatel; beeldhouwersbeitel; „mijne spatule is weer zo bot als een hoer; 't wordt hoog tijd dat ik hem eens wat ga wetten want ik kan er geen werk niet meer mee maken”; Fr. *spatule*, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 45b: **spatel**: K 147, L 259, 280; **neusgat**: *nèùws-chát*, K 330; nr. 907: beeldhouwersbeitel om „neusgaten” in het hout te snijden, Vanherp; **sableur**: *sáblèùwr*, K 330; nr. 1138: woord uit de beeldhouwerstaal, beeldhouwersbeitel waarmee men sableert, Vanherp.

SCULPTEREN

(N 53, 47a)

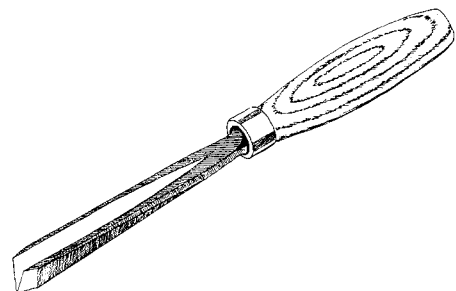
[Het aanbrengen van beeldhouwwerk met een „beeldhouwersbeitel/beeldhouwersguts”. Vgl. ook het lemma „sculpteermachine”.]

sculpteren: K 147; *sküülpitééjra*, P 41a; *sküülteern*, O 69a; *skultaera*, K 317; *schultaera*, I 221; *schulteera*, K 210; *schultáájra*, P 149; *schüültééjra*, K 330; nr. 1191: beeldhouwen, snijden (VD); „voor te sculpteren hebt ge niet veel plaats van doen, daarmee sculpteren de meeste sculpteurs thuis in plaats van op 'ne winkel”; ook: steken, Vanherp; **steken**: *stééjka*, K 330; nr. 1284: beeldhouwen, snijden (VD); „de sculpteur steekt zijn werk heel goed”; ook: sculpteren, Vanherp.

BURIJN

(N 53, 45e)

[Beitel waarvan het „beitelblad” bestaat uit twee rechte vlakken die een hoek vormen; deze hoek kan variëren, evenals de breedte van het blad (zie Scott en Aalders p. 182-183). De „vouw/snede” zit aan de buitenkant van de rechte vlakken. Deze beitelsoort wordt gebruikt voor beeld-

Afb. 143: Buriijn (naar Scott en Aalders)

houwwerk, nl. het uitsteken van V-vormige groeven bijvoorbeeld in letters.]

burijn: *barejn*, K 174; *būřřěž*, K 330; nr. 285: burijn (VD); „een burin wordt gebruikt voor groeven in V-vorm in het hout te steken”; ook: burijn; Fr. burin, Vanherp; **V-guts:** K 147; **V-beitel:** *veebèetal*, K 210; **visbek:** *vizbék*, L 257; **ploegje:** *plöčhskən*, O 69a.

-3.1.2.3. I.v.m. enkele schaven en bewerkingen daarmee

PUNTSCHAAF

(N 53, 82)

[Een schaaft waarvan de „schaafzool” uit twee vlakken bestaat die elkaar onder een hoek snijden (waarbij de „schaafbeitel” de vorm heeft van een gelijkbenige driehoek, dus op een punt eindigt) en die gebruikt wordt om lijsten te schaven (vgl. het lemma „visbekprofiel(lijst)”). Zie Corn. Vervl.A. s.v. „puntschaaft” (op die omschrijving is de formulering van N 53, 82 gebaseerd.)]

puntschaaft: K 214, 215, L 200; *poejntskowf*, O 69a; *puntschaaft*, bij schrijnw.; zekere schaaft waarvan het ijzer op eene punt eindigt en den vorm heeft van een gelijkbenigen driehoek; de puntschaaft wordt gebruikt om lijsten te schaven, Corn. Vervl.A.; het is de vraag of met de volgende twee woordtypen precies hetzelfde bedoeld wordt: **visbekschaaft:** *vizbèkskaof*, L 207; het volgende woordtype komt ook voor in het lemma „neusschaaft”: **hoekschaaft:** *höèkschaaft*, K 210; de volgende woordtypen zijn meer algemeen (betekenis: „profielschaaft”): **lijstschaaft:** *léjstkskaof*, L 200a; **mouluerschaaft/mouluerschaaft:** *móólūjrschááf*, P 41a.

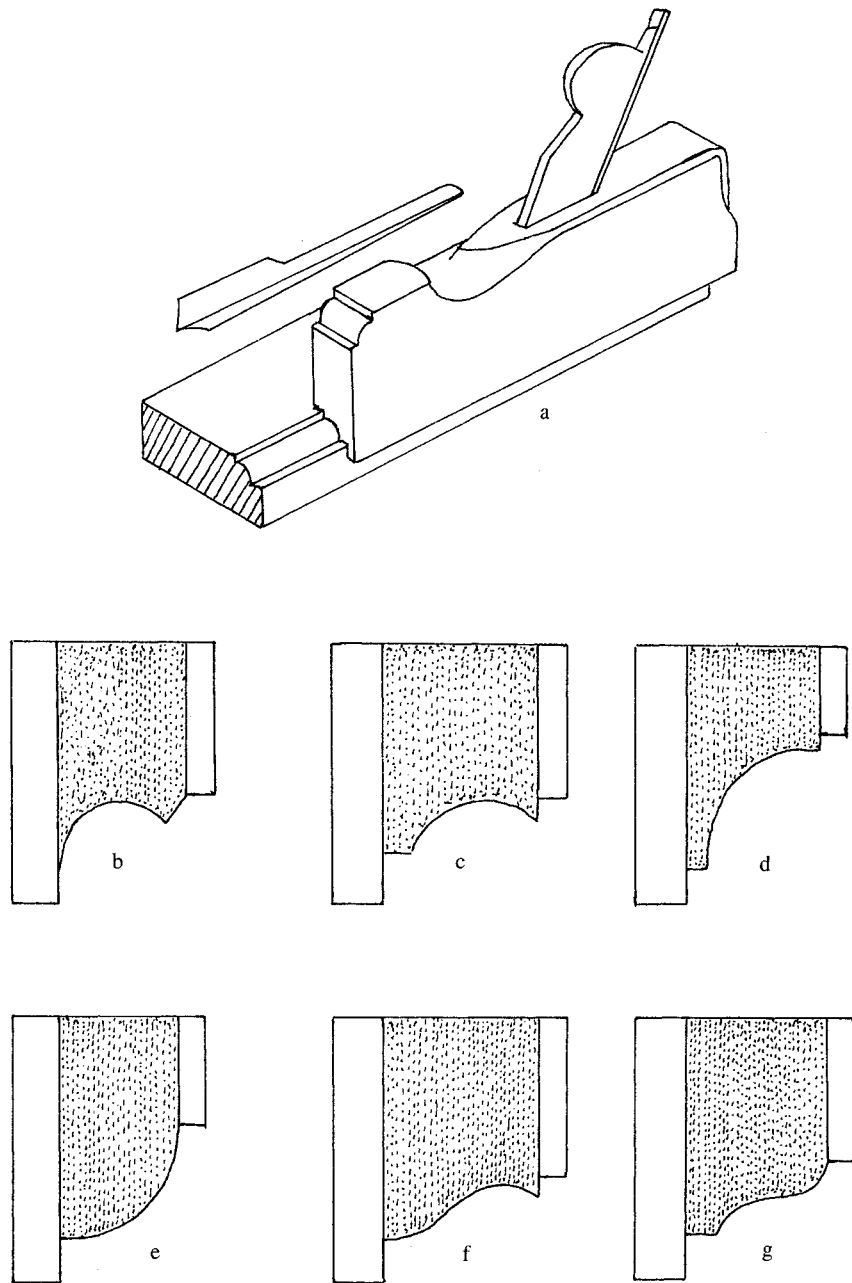
PROFIELSCHAAF (SOORTEN)

(N 53, 74a; N 53, 74b; N 53, 74c; N 53, 74d; N 53, 74e; N 53, 74f; N 53, 74g; N 53, 75; N 53, 238; v.d. Watering)

[Een profielschaaft is een schaaft waarvan aan de „schaafzool” en aan de scherpe zijde van de „schaafbeitel” het profiel spiegelbeeldvormig gegeven is, dat als „profiel(lijst)” (zie dat lemma) moet worden aangeschaaft. Deze omschrijving is ongeveer die van vraag N 53, 74a, VD s.v. „profielschaaft”, v.d. Watering p. 31 en Quickenborne (p. 98). Zie het lemma „schaven van een profiel”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „lijstschaaft”, Handboek Gereedschap p. 144, Scott en Aalders p. 82-85 en Weijs p. 55 en 56. Er zijn vele soorten profielschaven waarvan er enkele in dit lemma behandeld worden. De benamingen kunnen soms tegenstrijdig lijken. Het hangt er maar vanaf of men uitgaat van de vorm van de „schaafzool” of van het effect, de vorm

van een „profiel(lijst)”. Omdat „schaafzool” en „profiel(lijst)” elkaars spiegelbeeld zijn, kunnen er uiteraard ook in de vakliteratuur en bij de vaklieden en respondenten vergissingen ontstaan (vgl. ook het lemma „holschaaft en bolschaaft”). Vraag N 53, 74b informeerde naar „een schaaft die een dwarsdoorsnede heeft zoals op tek. 74b”. Het gaat hier om een „kraalschaaft”: een profielschaaft voor het schaven van een „kraalprofiel(lijst)” (zie dat lemma). Zie VD s.v. „kraalschaaft”, v.d. Watering p. 31 („kraalschaaft”) en Van Keirsbilck s.v. „bagetschaaft” (sch. 24; vgl. „baget”). Vgl. het lemma „holschaaft en bolschaaft”. Vraag N 53, 74c informeerde naar „een schaaft die een dwarsdoorsnede heeft zoals op tek. 74c”. V.d. Watering geeft op p. 31 bij de benaming „eierschaaft” (I 79) de volgende omschrijving: „profielschaaft voor het schaven van een plat-rond profiel”. Hij verwijst daarbij naar Van Keirsbilck s.v. „eierlijst” („eene lijst die op de doorsnede den vorm heeft van een half rond niet te verwarren met de kwartbjes”). Aan deze schaaft worden door onze respondenten ook andere benamingen gegeven. Het is de redactie niet duidelijk wat precies bedoeld wordt (vgl. vraag N 53, 74b en d). Vraag N 53, 74d informeerde naar „een schaaft die een dwarsdoorsnede heeft zoals op tek. 74d”. Het gaat hier om een schaaft die o.a. „du(i)veljager” of „quart-de-rondschaaft” (Vanherp) genoemd wordt. Het is een profielschaaft voor het schaven van een „kwart-rondvormig(e) profiel(lijst)” (zie dat lemma). Zie v.d. Watering p. 31 („duveljager”), VD s.v. „duiveljager” (3) en Van Keirsbilck s.v. „duiveljager” (met sch. 82). Vraag N 53, 74e informeerde naar „een schaaft die een dwarsdoorsnede heeft zoals op tek. 74e”. Het gaat hier om een schaaft die o.a. „kwartrond” (VD en Van Keirsbilck) of „holletje” (v.d. Watering p. 31) genoemd wordt (zie ook het lemma „nootschaaft” met de benaming „kwartnootschaaft”). Het is een profielschaaft voor het schaven van een „kwart-holvormig(e) profiel(lijst)” (zie dat lemma en vgl. ook „hol(le) profiel(lijst)”). De vragen N 53, 74f en g informeerden naar „een schaaft die een dwarsdoorsnede heeft zoals op tek. 74f, resp. 74g”. Het gaat om de „ojiefschaaft”: een profielschaaft voor het schaven van een van de modellen „ojiefprofiel(lijst)” (zie dat lemma). Zie VD s.v. „ojiefschaaft”, Van Keirsbilck s.v. „ogiefschaaft” (zie „ogief”) en „ogief” („de schaaft dienende om het ogief te steken (sch. 240)”) maar ook verschillende ogiefprofielen: „klogogief” = „recht ogief”; „hielogief” = „verkeerd ogief” etc.) en v.d. Watering p. 31 en 32. Vraag N 53, 75 informeerde naar de „schaaft waarmee men het profiel van tek. 75 (red.: „papegaaiebekprofiel(lijst)”) kan maken (papegaaiebekschaaft?)”. Het gaat hier dus om een profielschaaft voor het schaven van een „papegaaiebek-

1.1.2.5.

Afb. 144: Diverse profielschaven: a. profielschaaf (naar Quickenborne) voor het bewerken van een kwart-rondvormig profiel; b.-g. profielschaven in doorsnede voor het bewerken van een kraalprofiel (b), een eiervormig, plat-rond profiel (c), een kwart-rondvormig profiel (d), een kwart-holvormig profiel (e) en van twee soorten ojiefprofiel (f en g)

profiel(lijst)” (zie dat lemma). Zie VD s.v. „papegaaiëbek” (3) en Vanherp s.v. „papegaai (en)bek” (1). Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden”.]

De volgende benamingen zijn algemeen: het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 74a en v.d. Waring (I 79; K 174, 188a; L 200, 200a, 207, 237, 243, 244, 257, 259, 279, 280; O 69a), N 53, 74b, c, d en f (K 146, 174, 188a; L 200a, 259), N 53, 74e en g (K 174, 188a; L 200a, 259), N 53, 75 (L 200a) en N 53, 106 (toegift K 147): **profielschaaf**: K 147, 188a, L 237, 259, 280; *profielschaof*, K 146; *profiëlschaof*, L 257; *profiëlschowf*, O 69a; *præfielschaaf*, I 79; *præfielschaof*, K 174, L 244; *præfiëlschaof*, L 207; *provielschaaf*, L 200; *próóvielschâáf*, L 243; *præviëlskaaf*, L 200a; *præviëlskaof*, L 279; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74a: **profiele(n)schaaf**: *profiëllaschowf*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74a (K 317) en N 53, 74b, c, d, e, f en g (L 257): **lijstschaaf**: zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[lijst]schoaf*, L 257; *[lijst]schof*, K 317; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74a (I 221; K 210, 276, 281, 317; P 41a), N 53, 74b (I 221; K 241, 241a, 276, 281; P 41a), N 53, 74c, e en f (I 221; K 276; P 41a, 149), N 53, 74d (I 221; K 276, 281; P 41a, 149), N 53, 74g (K 276, 281; P 41a, 149), N 53, 75 (K 276; P 41a), toegiften uit N 53, 63a en N 53, 69a (I 269) en monografisch materiaal (Corn., Corn. Vervl., Vanherp): **mouluerschaaf/mouluurschaaf**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *moeluur[schaaf]*, I 221, K 281; *moluur[schaaf]*, I 269; *moluurschowf*, K 317; *móluürschoaf*, K 210, 276; *móóluürschâáf*, P 41a; *mælüürschoaf*, K 241, 241a; *mæléürschoaf*, P 149; *mouluurschaaf*, bij schrijnw.; *schaaf* om moulueren, versieringen te schaven, Corn. Vervl.; *moluurschaaf*, *schaaf* om lijsten te schaven, Corn.; *möëléüürschâáf*, K 330; nr. 391: ABN *profielschaaf*, *lijstschaaf* (VD), *mouluerschaaf* (VD); „mouluerschaven worden bijkans niet meer gebruikt omdat ze nu alles doen met den top”; ook: *mouluurschaaf*, *lijstwerkschaaf*, Vanherp; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 238: **mouluurschaafje**: zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *mæluur[schaafje]*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 69a (toegift): **schaaf voor moulueren**: K 292; de volgende benamingen zijn specifiek: het volgende type is afkomstig uit N 53, 74a (K 147), N 53, 74b en v.d. Waring (I 79; L 200, 207, 243, 244), N 53, 74c (L 207) en N 53, 75 (L 243): **kraalschaaf**: I 79, K 147, L 200; *kraalschaof*, L 244; *kraolschâáf*, L 243; *‘kraolskaof*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74b: **insnijkraalschaaf**: *insnèëj-‘kraolskaof*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74b en c: **kraaltje**: L 200; **baget-**

schaaf (baguetteschaaf): *bagetschaaf*, bij schrijnw.; *schaaf* om bagetten te schaven, Corn. Vervl.A.; *bagétschâáf*, K 330; nr. 126: cfr. *baguette* (2), *lijstschaaf* om bagetten te schaven, cfr. Van Keirsbilck; „in mijne koffer zit nog een *baguetteschaaf* van vroeger als we ons baguetten nog zelf moesten schaven”; ook: *bagetschaaf*, Vanherp; **baget (baguette)**: *bágét*, K 330; nr. 125: *schaaf* om baguetten of halfronde lijstjes aan een plank te schaven; ook *baguetteschaaf*, *bagetschaaf*, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 69a (toegift): **schaaf voor bagetten**: K 292; de volgende twee woordtypen zijn afkomstig uit N 53, 74b: **knoopschaaf**: *knoepschowf*, K 317; *knüüpschaof*, P 149; **holle profielschaaf**: *ollə præfielschaof*, K 174; het volgende type is afkomstig uit v.d. Waring (= N 53, 74c): **eierschaaf**: I 79; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74b, c en d: **kreusmouluere**: *kriüsmóóluürə*, K 210; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74c: **duvelsjager**: *duuvəlsjaogər*, K 147; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74d en v.d. Waring (I 79; L 200, 207, 244), N 53, 74e (K 146), N 53, 75 (K 204), N 53, 238 (K 174), N 55, 198 (toegift L 200a) en NG (toegift L 207 in bijlage): **duveljager**: I 79, L 200; *duuvəljaogər*, K 146, 174, 204; *düüvvəljaogər*, L 200a, 244; *düüvvə(l)jaogər*, L 207; *dujvəjaogər*, L 207; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 74d en monografisch materiaal (Corn. Vervl. en Vanherp): **duveljagertje**: de opgave van I 221 is afkomstig uit N 53, 71d (toegift): *duuvəljaogərəkə*, I 221; *duuvəljaogərtjə*, L 243; *duveljagerke(n)*, bij timmerl.; *lijstschaaf*, waarvan de beitel den vorm heeft van een vierde rond (in den beitel ingevijld), Fr. doucine, mouchette, Corn. Vervl.; **quart-de-rondschaaf**: *kaardrawschof*, K 317; *kwardrawschof*, K 317; *káddərönschâáf*, K 330; nr. 683: ABN kwartrond (VD); „een kadronschaaf is een mouluurschaaf waar ge kadrons aan de traverses en stijlen kunt mee schaven”; ook: kadron, kwadron, kwartrondschaaf, duivenjager; Fr. quart de rond, Vanherp; **quart-de-rond (fr.)**: *kádrön*, *káddərön*, K 330; nr. 682: ABN kwartrond (VD), *schaaf* waarvan de beitel de vorm van een kwartcirkel heeft om kwartronde lijstjes te schaven; „ik moet mijn kadron terug eens wat bijvetten want ze is bot”; ook: kwadron (2), kadronschaaf, kwartrondschaaf, duivenjager; Fr. quart de rond, Vanherp; *kwádrön*, K 330; nr. 774: ABN kwartrond (VD); ook: kadron (2), kadronschaaf, kwartrondschaaf, duivenjager; Fr. quart de rond, Vanherp; het volgende type is afkomstig uit N 53, 238: de respondent merkte i.v.m. de volgende benaming op dat deze *schaaf* „hol staat”: **kwartrondje**: K 174; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 74e, v.d. Waring en monografisch materiaal (Corn. Vervl.A.): **kwartrondschaaf**: *kwártrönschoaf*, K 210;

1.1.2.5.

scharnierholschaaf: *schærnierholschääf*, L 243; *skárnĩęrhólskaof*, L 207; **holschaaf:** L 237; **holletje:** *ollækə*, I 79; **kreusschaaf:** *kreuschowf*, K 317; **kreus:** *kreus*, bij schrijnw.; vast kreusken, schaaaf welker ijzer 1/4 afgerond is; zij dient o.a. om makelaars te schaven, Corn. Vervl.A.; **bolle profielschaaf:** *bollə præfielschaof*, K 174; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 74f en monografisch materiaal (Corn. Vervl., Vanherp): **deurmouleschaaf/deurmouluurschaaf:** *deurmouluurschowf*, K 317; **ojiefschaaf/ogiveschaaf:** *ojiefskaaf*, L 237; *óójiefschääf*, L 243; *óójiefskaof*, L 207; *uuwiefschaof*, K 174; *ojiefschaaf*, schaaaf dienende om het ojief te schaven, Fr. doucine, Corn. Vervl.; *óózeefschääf*, K 330; nr. 916: dim. ojiefschofke; ABN ojiefschaaf, ojief (VD); „met een ojiefschaaf kunt ge niets anders als een ojief schaven”; ook: ogiefschaaf, ogieschaaf, Vanherp; **holle ojief:** *ollə uuwief*, K 174; het volgende type is afkomstig uit N 53, 74f en v.d. Watering (I 79; K 210; L 200, 244), N 53, 74g (K 210), N 53, 71d (toegift K 174) en monografisch materiaal (Vanherp): **ojief/ogive (fr.):** L 200, 244; *oejief*, I 79; *uuwief*, K 174; *óóziēvə*, K 210; *óózeef*, K 330; nr. 915: ABN ojief (v.), ojiefschaaf (VD); ook: ogiefschaaf, ogieschaaf, Vanherp; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 74g en monografisch materiaal (Vanherp): **ojiefje:** *jiefkə*, K 146; **omgekeerd ojiefschaaf/omgekeerd ogiveschaaf:** L 237; *umgəkaert óójiefskaof*, L 207; *óómgəkiērd óózeefschääf*, K 330; nr. 922: ABN hielojief, verkeerdt ojief (VD); „de waterlijsten van de ramen worden meestendeels met een omgekeerde ojiefschaaf geschaafd”; ook: omgekeerd ojief (1), verkeerdt ojiefschaaf, Vanherp; **omgekeerd(e) ojief/omgekeerd ogive:** type omgekeerde ojief: L 200; *umgəkeert óójief*, L 243; *óómgəkiērd óózeef*, K 330; nr. 920: omgekeerd ojief; ABN hielojief, verkeerdt ojief (VD); „ik vind mijn omgekeerd ojief niet om aan dat tafelscheel het moulure te kunnen trekken”; ook: omgekeerd(e) ojiefschaaf, verkeerdt ojiefschaaf, Vanherp; **verkeerdt ojief:** L 200; **bolle ojief:** *bollə uuwief*, K 174; de volgende typen zijn afkomstig uit N 53, 75 en monografisch materiaal: **papegaai(n)-bekschaaf:** type papegaai(n)bekschaaf: L 200, 237; *pəppəgəəwəjəbəkəschəof*, P 149; *pəppəgəəwəjəbəkəschəof*, L 207; *pəppəgəəwəjəbəkəschəof*, K 330; nr. 967 (2): zie papegaai(en)bek (2), Vanherp; **papegaai(n)bekschaaf:** L 259; *pəpəgəəwəjəbəkəschəof*, L 280; *pəppəgəəwəjəbəkəschəof*, I 221; **papegaai(n)bek:** *pəppəgəəwəjəbək*, K 174; *pəppəgəəwəjəbək*, K 330; nr. 967: papegaai(n)bek (VD, 3), soort van schaaaf om lijsten te schaven; „mijne papegaai(en)bek ligt al jaren in mijne koffer want nu trekken ze de papegaai(n)bekken allemaal met den top”; ook: papegaai(n)bekschaaf, papegaai(n)bek, Vanherp; *pəpəgəəwəjəbək*, bij schrijnw.; kleine schaaaf dienende om boorden te schaven,

Corn. Vervl.A.; **papegaai(n)bek:** *pəppəgəəwəjəbək*, K 330; nr. 967: zie papegaai(n)bek, Vanherp; **neuschaaf:** *nəúschaof*, K 210; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „papegaai(n)bekprofiel (lijst)”, woordtype „not”: **notte(n)schaaf:** *nottəschowf*, K 317.

PROFIELSCHAAFBEITEL

(N 53, 55c)

[De „schaafbeitel” van een profielschaaf. Zie het lemma „profielschaaf (soorten)”.]

profielbeitel: L 237; *provielbejtəl*, L 200; *próóvielbejtəl*, L 243; *præfielbejtəl*, K 174; *præviēbejtəl*, L 279; **profielbeiteltje:** *próófiēlbéjtəlkə*, L 207; **ojiefbeitel:** *ziēfjbéjtəl*, L 257; **beitel:** K 188a, L 259, 280; **profielijzer:** *próófiēllāəzər*, K 276; **mouluurijzer:** K 281; *moluurejzər*, I 269; *mólúúraajzər*, O 69a; *məluúrajzər*, K 241, 241a; *mólúúrèzər*, K 210; *móéléúwrāəzər*, K 330; nr. 889: de schaaafbeitel van een lijstschaaf; „mouluurijzers moeten dezelfde vorm hebben als 't profiel van de schaaaf”; ook: moulureijzer, Vanherp; **schaafijzer:** *schaovéəzər*, P 149; **mouluureschaafmes:** *məluurəschowfmes*, K 317; **mouluuresmes:** *moluuresmes*, I 269; **mes:** K 204.

SCHAVEN VAN EEN PROFIEL

(N 53, 99; v.d. Watering)

[Het schaven van een „profiel(lijst)” m.b.v. een van de vele soorten profielschaven (zie het lemma „profielschaaf (soorten)”.)]

profiel schaven: K 147, 214, 215; *profiel schəovə*, K 146; **een profiel(tje) schaven:** - - daaraan - *ən prəviēlləkə skaovə*, L 200a; **profiel aanschaven:** *próóviel ənschəəvə*, L 243; **profieltje aanschaven:** *próófieləkə ənschəəvə*, L 237; **profileren:** K 188a, L 259, 280; *próóviēlaerə*, L 200, 279; *præviēleerə*, L 279; **(een) mouluur schaven:** I 221; *məléúr schəovə*, P 149; *mólúúr schəovə*, K 210; *ən mólúúr schəovə*, K 276; **een mouluur aanschaven:** K 281; **mouluuren trekken:** K 204, 317; vgl. i.v.m. het volgende woordtype (een toegift uit N 53, 101) Van Keirsbilck s.v. „steken” (ook: „trekken”): **mouluur steken:** *məléúr stāəjkə*, P 149; **een schaaafje geven:** *ən schəəfjə geejvə*, I 79.

EEN PROFIEL BEGINNEN TE SCHAVEN

(N 53, 100a; N 53, 100b; N 53, 100c)

[De vragen informeerden naar „het beginnen van een profiel” (N 53, 100a) „met de schaaaf” (N 53, 100b) of „met de freesbank” (N 53, 100c). Het object is de „profiel(lijst)” (zie dat lemma) waarvan er vele soorten zijn (b.v. „kraalprofiel(lijst)” etc.). Zie de lemmata „profielschaaf (soorten)” en „freesmachine”.]

Het volgende woordtype is afkomstig uit N 53,

100a (K 210, 276; L 243), N 53, 100b (K 276, 317; L 243) en N 53, 100c (L 243): **aanzetten:** K 317; *ànzèttà*, L 243; *aonzèttà*, K 210; *ózèttà*, K 276; het volgende type is afkomstig uit N 53, 100a: **aanzet maken:** *ánzét maokà*, L 207; het volgende type is afkomstig uit N 53, 100a (P 149), N 53, 100b (K 210, 281; P 149) en N 53, 100c (K 210, 276, 317; P 149): **inzetten:** K 281; *inzèttà*, K 317; *inzèttà*, K 210; *izèttà*, K 276; mouluur - *inzèttà*, P 149.

AANZET VAN EEN PROFIEL

(N 53, 100a; N 53, 100b; N 53, 100c)
[De handeling van „een profiel beginnen te schaven” (zie dat lemma).]
Het volgende type is afkomstig uit N 53, 100a (L 259, 279, 280) en N 53, 100b en c (L 259, 280): **aanzet:** L 259, 280; *onzét*, L 279; het volgende type is afkomstig uit N 53, 100c: **inzet:** *inzét*, L 279.

TEN EINDE SCHAVEN VAN EEN PROFIEL

(N 53, 101; v.d. Watering)
[„Het ten einde schaven van een profiel” (N 53, 101) met behulp van een schaaf (zie het lemma „profielschaaf (soorten)”) of een „freesmachine”. Zie de omschrijving van Corn. Vervl. s.v. „uitloopen” die ongeveer gelijk is aan die van Van Keirsbilck s.v. „uitloopen”. Het object is de „profiel(lijst)” (zie dat lemma) waarvan er vele soorten zijn of de sponning (zie Corn. Vervl.).] **uitloopen:** *òjtlaopà*, I 79; *òjtlowpà*, L 243; zonder fonetische documentatie van het 1e lid: *[uit]loe-
və*, K 317; *utlōwəpə*, K 210; *uitloopen*, bij timmerl.; de lijst, sponning, enz. die met eene schaaf aangesteken wordt, zoodanig uitschaven, dat zij letterlijk het profiel aanduidt, dat op het schaafijzer is afgeteekend, Corn. Vervl.; **doorloopen:** *deurloepə*, K 317; **uithalen:** *òthaolə*, K 276; **affrezen:** K 214, 215; het volgende type is neer algemeen: **profiel schaven:** K 147.

PROFIEL(LIJST)

(N 55, 150; Lemmens)
„Lijst waarvan de dwarse doorsnede een bewerkte vorm te zien geeft” (VD s.v. „profiel-lijst”; zie ook s.v. „profiel” (2), „lijst” (I, I en 2). V.d. Watering noemt „profiel” op p. 31 „een bepaald beeloop van de verticale doorsnede van een ijst, profielrand”. Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „profiel” (naar dat woord informeerde vraag N 55, 150): „Een in een bepaalde sierlijke vorm geschaafde of gefreesde rand of zijkant, oegepast als versiering”. Zie verder Van Keirsbilck s.v. „lijst” en „schaaf” (in speciale betekenis). Het profiel wordt aangebracht met een van de talloze profielschaven (zie het lemma „pro-

fielschaaf (soorten)”) waarvan de „schaafzool” en de „schaafbeitel” de negatieve vorm van het profiel vertonen of met de „freesmachine”. Zie voor de diverse vormen van profiel(lijsten) de volgende lemmata.]

profiel: K 146, 204, 241a, L 237; *proofiël*, K 141; *prooviel*, L 243; *prəfiel*, I 79, K 147, 174, L 244; *prəfiël*, L 207, 257; *prəviël*, L 200a, 279; **lijst:** *léjst*, L 200a; *lñest*, K 276; *lààest*, K 276; **lijstje:** *léjsjə*, L 279; **moulure/mouluur:** *mö-
lūū(j)r*, P 41a; *molūūr*, K 241a, O 69a; *mələúr*, P 149; *mòlélúwr*, *möèlélúwr*, K 330; nr. 888: ABN lijst (VD); „als ’nen topieur zijn mouluren goed proper trekt, is dat veel vooruit voor ’ne meubelmaker; dan moet hij daar zolang niet aan ruisen; in goed werk moet ge de mouluren met een kal ruisen”; ook: lijstprofiel, profiel, „schaafje”; Fr. *moulure*, Vanherp; **mouluretje/mouluurtje:** mv.: *molūūrəkəs*, O 69, 69a; *mòlūūrvəkə*, *mö-
è-*, K 330; nr. 888: zie s.v. „moulure”, Vanherp; **moulurelat/mouluurlat:** I 268; zie i.v.m. de volgende benaming Van Keirsbilck s.v. „schaaf” (de speciale betekenis: de vorm die met een schaaf gegeven wordt): **schaafje:** I 79; **bek:** zie i.v.m. de volgende omschrijving het lemma „papegaaibekprofiel(lijst)”: *bék*, K 330; nr. 173: het profiel dat aan het blad van een tafel of van een buffet geschaafd wordt; gewoonlijk is deze bek een papegaaibek, maar bij betekenisuitbreiding ging men elk profiel aan een tafelblad „bek” noemen; „ge kunt alle soorten van mouluren pakken voor ’nen bek aan schelen te trekken; voordat ge ’nen bek trekt aan een rond scheel, moet ge het eerst op contour zetten”, Vanherp.

KRAALPROFIEL(LIJST)

(N 55, 156; N 55, 163; Lemmens)
[Halfbolvormig(e) „profiel(lijst)”. Zie VD s.v. „kraal” (4) en „kraalprofiel”. Scott en Aalders (p. 266) zeggen echter s.v. „kraal”: „Een randprofilering gewoonlijk driekwartronde van vorm (bij „lijst, halfronde” lezen we: „een in doorsnede halfcirkelvormige lijst”). Vraag N 55, 156 (met afb.) informeerde naar het „half-bolvormig profiel”; N 55, 163 naar „andere profielen”. Zie verder VD s.v. „bagetlijst” en Van Keirsbilck, Corn. Vervl.A en Vanherp s.v. „baget”. Vgl. ook Van Keirsbilck s.v. „eierlijst” en „lijst”. Het kraalprofiel wordt aangebracht met een speciale profielschaaf. Zie het lemma „profielschaaf (soorten)” met woordtypen als „kraalschaaf”, „bagetschaaf (baguetteschaaf)”, „eierschaaf” e.d.] **kraal:** L 237; *kraol*, K 141, L 152, 207, 243; de volgende benaming heeft volgens de respondent betrekking op het soort kraal van de afbeelding bij de vraag: **insnijdende kraal:** *insnèèjəndə kraol*, L 207; **kraaltje:** L 200; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 55, 154: **kraallat:**

1.1.2.5.

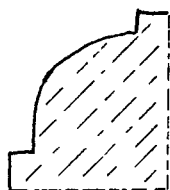
Afb. 145: Kraalprofiel(lijst)

kraolat, L 279; **kraallijst**: *kraoléjst*, L 279; **baguette (fr.)**/**baget**: *baget*, (klemt. op GET), bij schrijnwerkers; lijstwerk, waarvan het profiel den vorm heeft eener halve ronde, Corn. Ver-
vl.A.; *bágét*, K 330; nr. 124; dim. baguetteke; half rond lijstje, cfr. Van Keirsbilck baget; „in Louis XIV worden rond de kop en de voet van kleerkassen en boekenkassen dikwijls baguetten gelegd; baguettekes zijn halfronde moulurekes”; ook: opronding; Fr. baguette; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is een toegift uit N 56, 112b: **bagetje**: *bagettækə*, O 69, 69a; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 163: **baguettemoulure**/**bagetmouluur**: I 268; **bol**: P 41; **hollat**: K 174; **bies**: *bies*, bij schrijnw.; rond lijstje, met of zonder kantjes, Fr. baguette, Corn. Vervl.; de volgende benamingen zijn zeer algemeen: **profiel**: *prəviël*, L 200a; **profiellatje**: K 146; **lijst**: L 257; *léjst*, L 200a.

KWART-RONDVORMIG(E) PROFIEL-
(LIJST)

(N 55, 154; N 55, 163; Lemmens)

[Een bolvormig(e) „profiel(lijst)” met de vorm van een kwartcirkel met een plat bandje (zie het lemma „kantje aan een profiellat”) aan beide zijden. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „kwartrondje” over de vorm daarvan: „Een in doorsnede gezien 1/4 deel van een ronde stok. Wordt gebruikt voor afwerking van een inwendige hoek”. Vraag N 55, 154 (met afb.) informeerde naar „het kwart-rondvormig profiel”; N 55, 163 naar „andere profielen”. Dit profiel wordt aangebracht met een speciale profielschaaf. Zie het lemma „profielschaaf (soorten)” met benamingen als „kwart-de-rondschaaf”, „duveljager” e.d.]

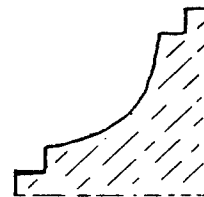
Afb. 146: Kwart-rondvormig(e) profiel(lijst)

kwartrond profiel: *kwartrónt prəviël*, L 200a; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 163 (de respondent tekende er een kwart van een cirkel bij, dus zonder die twee kantjes van de tekening bij vraag N 55, 154; zie het lemma „kantje aan een profiellijst”): **kwartrondje**: *kwartróntjə*, L 279; **kwartrond**: *kwartrónt*, L 257; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „kantje aan een profiellijst”: **kwartrond met platte kant**: K 204; **quart-de-rond (fr.)**: *káár-dərao*, P 149; *kádròn*, *kádəròn*, K 330; nr. 681; dim. kadronneke; ABN een kwartrond lijstje; „een kadronneke is een moulureke dat aan veel meubelen getrokken wordt”; ook: kwadron, kwartronde profiel, kwartrond latje c.q. - lijstje; Fr. quart de rond, Vanherp; *kwádròn*, K 330; nr. 773; dim. kwadronneke; ABN een kwartrond lijstje; „aan zijtraverses of aan smalle mouluren worden met den top kwadronnekes getrokken”; ook: kadron, kwartrond profiel, - latje of - lijstje, Fr. quart de rond, Vanherp; **bol profiel**: *bòl prəviël*, L 200a; **bolmoulure**/**bolmouluur**: I 268; *bòlmələúr*, P 149; **insnijdende hollat**: *insnèèjəndə hòlat*, L 207; **bol**: P 41; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 163: **duveljagermoulure**/**duveljagermouluur**: I 268; **duveljager**: I 268, L 200; *duuvəljaogər*, L 243; *düüvvə(l)jaogər*, L 152; *düüvvə(l)jaogər*, L 207; **duveljagertje**: *duveljagerket(n)*, de schrijnwerkers geven ook dien naam a.h. lijstje, dat door de lijstschaaf of duveljagerken wordt gevormd, Corn.; **duveljager**: *duivəljaogər*, K 141; **beuling**: K 174; de volgende benaming is zeer algemeen: **profiellatje**: K 146.

KWART-HOLVORMIG(E) PROFIEL(LIJST)

(N 55, 155; Lemmens)

[Een holvormig(e) „profiel(lijst)” met de vorm van een kwartcirkel. Vraag N 55, 155 (met afb.) informeerde naar „het kwart-holvormige profiel”. Dit profiel wordt aangebracht met een speciale profielschaaf. Zie het lemma „profielschaaf (soorten)” met benamingen als „kwartrondschaaf”, „holschaaf”, „kreusschaaf” e.d.]

Afb. 147: Kwart-holvormig(e) profiel(lijst)

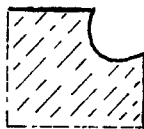
geprofileerde hollat: *gəprəfiëleerdə hòlat*, L 279; **insnijdende hollat**: *insnèèjəndə hòlat*, L 207; **hollat**: L 237, 243, 257; *olat*, K 174; vgl.

i.v.m. de volgende benaming het lemma „kantje aan een profiellijst”: **holletje mee platbandje**: *hòlləkə mee platbèntjə*, L 152; **hol profiel**: *hòl prəvīəl*, L 200a; **holle moulure/mouluur**: *òllə maléúr*, P 149; **hoekmoulure/hoekmouluur mee grote kreus**: I 268; **moulure/mouluur mee grote kreus**: I 268; **kreuslat**: *kruuslat*, K 204; **kreus**: *kréú(j)s*, P 41; *krèùws*, K 330; nr. 363: ABN hollijst (VD), het hol (VD, II, 4); „ik ruis veel liever creusen als baguetten; in den opzet van een buffetkast wordt een creuseke getrokken voor teljoren (red.: borden) in te zetten”; ook: kreus (geschr.), hol, hollijstje; Fr. moulure creuse; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is zeer algemeen: **profiellatje**: K 146.

HOL(LE) PROFIEL(LIJST)

(N 55, 153; Lemmens)

[Een „kwart-holvormig(e) profiel(lijst)” (zie dat lemma) met een wat kleinere uitholling. Vraag N 55, 153 informeerde naar „het profiel van fig. 153”.]

Afb. 148: Hol(le) profiel(lijst)

hol profiel: *hòl prəvīəl*, L 200a; **hollatje**: K 146, L 257; *hòlètjə*, L 279; **lat mee holletje**: *lat mi hòlləkə*, L 279; **holletje**: *hòlləkə*, L 152; *hulləkə*, L 243; **hol**: L 200; *hòl*, K 141; *ol*, K 174; **scharnierhol**: *skárnīějrhól* (of/en: *-hóól?*), L 207; **scharnierholletje**: L 237; **kreus**: *kréús*, K 241a, 276; *kréú(j)s*, P 41; **kreusmoulure/kreusmouluur**: *krèùs[moulure/mouluur]*, I 268; de volgende benaming leverde problemen op i.v.m. de typering: **[kònzjááj]**: P 149.

OJIEFPROFIEL(LIJST)

(N 55, 151; N 55, 152; N 55, 158; Lemmens)

[VD omschrijft „ojief” (I, 1) zoals Van Keirsbilck s.v. „ogief (ojief)” als „lijst (red.: zie het

lemma „profiel(lijst)” waarvan de kromming in dwarsdoorsnede half hol half bol is”. VD onderscheidt daar met Van Keirsbilck: 1) „*klkobjief of recht ojief*, dat van onderen bol van boven hol is” (dat is ook ongeveer de formulering van vraag N 55, 152 met afb.: „een profiel dat ...”); 2) „*hjelobjief of verkeerd ojief*, ojief van omgekeerde vorm” (vraag N 55, 151 met afb.: „een profiel dat van onderen hol en van boven bol is”). Merkwaardig is nu dat benamingen als „verkeerd(e) ojief” en „omgekeerd ojief” in dit lemma afkomstig zijn uit N 55, 152 en een overeenkomstige enquêtevraag bij Lemmens. Scott en Aalders (p. 266) spreken s.v. „lijst, ojief-vormig” van „een tegengebogen profiellijst”. Verder is er in dit lemma nog sprake van „een ojiefprofiel met een schuine zijde” (vraag N 55, 158 met afb.). Voor alle benamingen wordt aangegeven waar ze vandaan komen. Dit soort profielen wordt aangebracht met speciale profielschaven. Zie het lemma „profielschaaf (soorten)” met benamingen als „ojiefschaaf/ogiveschaaf”, „omgekeerd ojiefschaaf” e.d.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151 en 152: **ojiefmoulure/ojiefmouluur**: *ozīēf[mouluur]*, I 268; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151 en Lemmens (I 79, 268; K 141, 174; L 152, 200, 207, 237, 243, 244 en 257), N 55, 152 (I 268; L 257), N 55, 158 (K 204) en monografisch materiaal: **ojief**: K 204, L 200, 243, 244; *oojīēf*, K 141; *ójīēf*, L 207; *owief*, L 237; *ozīēf*, I 268; *zief*, L 257; *oejief*, I 79; *aajīēf*, L 152; *uujief*, K 174; zie i.v.m. de termen „moulureke”, „karderonneke”, „creuseke” en „carréke” in de volgende tekst de lemmata „profiel(lijst)”, „kwart-rondvormig(e) profiel(lijst)”, „kwart-holvormig(e) profiel(lijst)” en „kantje aan een profiellijst”: *òzjeef*, K 330; nr. 914: dim. *òzjīēfkə*; ABN ojief (VD); „een ojief is een moulureke met een karderonneke en een creuseke; vantiid komt er aan een ojief nog een carréke aan”; ook: ogief; (met afb. zoals bij vraag N 55, 152), Vanherp; *ojief*, bij schrijnw.; eene lijst gedeeltelijk hol en gedeeltelijk bol; Fr. cynaise; een ojief schaven aan een deurpaneel, Corn. Vervl.; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 55, 160 (= N 55, 151): **ojiefje**: *owiefkə*, L 237; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 152 (vgl. het lemma „kantje aan een profiellijst”): **ojief met een platte kant**: *uujief [met*

Afb. 149: Ojiefprofiel(lijst)en (hjelobjief/verkeerd ojief; klkobjief/recht ojief; ojiefprofiel met een schuine zijde)

1.1.2.5.

een] plattə kaant, K 174; de volgende benaming is overgeplaatst uit N 55, 160 (= N 55, 151; vgl. het lemma „kantje aan een profielijst”): **ojief mee een slagje**: *ozjēf mée ə slachskə*, I 268; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 152 en Lemmens: **verkeerd(e) ojief**: type verkeerde ojief: L 200; *vərkeert oojjēf*, K 141; *vərkeert oejief*, I 79; *vərkeert aajief*, L 152; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 152 en Lemmens en monografisch materiaal: **omgekeerd ojief**: L 244; *umgəkeert ojief*, L 243; *umgəkaert ojjēf*, L 207; *[omgekeerd] owief*, L 237; *dēm-gəkiērd əzjeef*, K 330; nr. 921: profiel, dat met een hielojief geschaafd wordt; ook: hielojief, verkeerd ojief, Vanherp; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit Lemmens en N 55, 158 (vgl. het lemma „kantje aan een profielijst”): **ojief mee schuine kant**: *oojēf mee schuinə kant*, K 141; *aajjēf mee skuinə kant*, L 152; **dubbel ojief**: *dubbəl uujief*, K 174; de volgende (wat onwaarschijnlijk lijkende benaming) is afkomstig uit N 55, 151 en 152: **bol**: P 41a; de volgende benamingen zijn zeer algemeen: de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151 en 152: **profiellijst**: L 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151 en 152 (L 200a, 279) en N 55, 158 (L 200a): **profiel**: *prəviēl*, L 200a, 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151 en 152 (L 200a) en N 55, 158 (L 200a, 257): **lijst**: *lėjst*, L 200a, 257; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 151: **profiellat**: K 146; *prəfielat*, K 147; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 55, 158; **profiellatje**: K 146; **sierlat**: L 243.

COMBINATIE VAN EEN KRAAL- EN OJIEFPROFIEL(LIJST)

(N 55, 157; Lemmens)
[Vraag N 55, 157 (met afb.) informeerde naar „de combinatie van een kraal- en ojiefprofiel”. Zie de lemmata „profiel(lijst)”, „kraalprofiel(lijst)” en „ojiefprofiel(lijst)”.]
kraalojief: *kraoloojēf*, K 141; *kraolaajief*, L 152; **kraallat**: *kraolat*, L 243; **console**: *konsol*, K 174; **dobbel profiel**: *dobbəl prəviēl*, L 279; de volgende benamingen zijn zeer algemeen: **profiel**: *prəviēl*, L 200a; **profiellatje**: K 146; **lijst**: L 257; *lėjst*, L 200a.

Afb. 150: Combinatie van een kraal- en ojiefprofiel(lijst)

PAPEGAAIEBEKPROFIEL(LIJST)

(N 55, 159; Lemmens)
[Een „profiel(lijst)” met de vorm van een papegaaiebek (een soort afronding van b.v. het blad van een tafel of van een kast). Zie het WNT s.v. „papegaaï” bij „papegaaiebek, papegaaiebek”, VD s.v. „papegaaiebek” (2) en Van Keirsbilck s.v. „papegaaiebek” (met sch. 320). Vraag N 55, 159 informeerde naar „het profiel van fig. 159”. Dit profiel wordt aangebracht met een speciaal soort profielschaaf. Zie het lemma „profiel-schaaf (soorten)” met benamingen als „papegaaie(n)bekschaaf”, „neusschaaf” e.d.]

Afb. 151: Papegaaiebekprofiel(lijst)

papegaaie(n)bek: type papegaaiebek: L 237; *pappəgaojəbek*, K 174; *pəppəgaojəmbək*, L 207; *pəppəgaojənbək*, K 330; nr. 966: ABN papegaaiebek (VD), profiel dat aan meubelen geschaafd wordt; „aan schelen van tafels en kassen wordt dikwijls ‘ne papegaaiebek getrokken”; ook: (profiel in) papegaaiebek; (met afb.), Vanherp; vgl. i.v.m. de term „pateeschaaf” in de volgende tekst het lemma „sponningschaaf (soorten)”, woordtype „battéeschaaf” (het lijkt merkwaardig dat een papegaaiebekprofiel met een sponningschaaf gemaakt wordt): *papegaaiebek*, bij schrijnw. enz.; de afgeronde zijkant eener plank of ander stuk hout aan meubels, enz.; de papegaaiebek wordt met eene pateeschaaf gemaakt, Corn. Vervl.; **papegaaiebek**: *pappəgaojə[bek]*, I 268; *pəppəgaojənbək*, K 330; nr. 966: zie papegaaiebek, Vanherp; **papegaaiebek**: *papegaaiebek*, bij schrijnw.; soort van lijst, in ‘t Fr. bec-de-corbin, Corn. Vervl.; **bek**: *bək*, P 149; *bək*, K 330; nr. 173; het profiel dat aan het blad van een tafel of van een buffet geschaafd wordt; gewoonlijk is deze bek een papegaaiebek, maar bij betekenisuitbreiding ging men elk profiel aan een tafelblad „bek” noemen, Vanherp; **neus**: *nėjus*, K 276; **not**: *nət*, K 241a; **belegstuk**: L 243; bij de volgende benaming leverde de typering problemen op: **[ə]kstərgaal**: K 141; de volgende benamingen zijn zeer algemeen: **profiel**: *prəviēl*, L 200a; **profiellatje**: K 146; **lijst**: L 257; *lėjst*, L 200a.

VISBEKPROFIEL(LIJST)

(N 53, 163)

[Een „profiel(lijst)” met een driehoekige inkeping. Vgl. het lemma „puntschaaf” (met het woordtype „visbekschaaf”). Vraag N 53, 163 informeerde naar „andere profielen”.]

visbekje: *vizbekska*, L 237; het is de vraag of met de volgende benaming hetzelfde bedoeld wordt: **mussebek:** I 268.

CONTRAPROFIEL

(N 55, 162)

[Het spiegelbeeld van het profiel van een lijst. Zie de omschrijving bij Vanherp s.v. „konterprofiel” (vraag N 55, 162 was daarop gebaseerd).]

contraprofiel: *kóntråprófiël*, L 207; *kontraprooviel*, L 243; **konterprofiel:** K 241a; *kòntårpròféél*, P 149; vgl. i.v.m. de termen „topieur”, „mouluren” en „mouluren trekken” de lemmata „frezer”, „profiel(lijst)” en „frezen”: *kòntårpròfiël*, K 330; nr. 349: het tegenovergesteld profiel van een lijst, ABN contraprofiel; „als den topieur mouluren moet trekken, moet hij het conterprofiel maken van het profiel van zijn mouluren”; ook: tegenprofiel; Fr. contreprofil, Vanherp; **tegenprofiel:** L 237; **kontermoulure/kontermouluur:** *kòntårmoeluur*, K 204; met de volgende benaming wordt misschien de mal bedoeld waarin het contraprofiel is vastgelegd: **contramal:** *kóntramal*, L 279.

KANTJE AAN EEN PROFIELLIJST

(N 55, 160; N 55, 161; N 55, 163)

[Een smalle, rechthoekige zoom in of aan enig(e) „profiel(lijst)”, b.v. om diverse profielen van elkaar te scheiden. Zie Corn. Vervl. s.v. „kantje”, Vanherp s.v. „carré” en Van Keirsbilck s.v. „lijst” (in één van de betekenissen: „Plat en effen lijstje tot scheiding van andere lijsten aan schrijnwerk. -Fr. filet.”). Vgl. Corn. Vervl. s.v. „bies (, ... met of zonder kantjes)”. Vraag N 55, 160 informeerde naar „een vierkant (red.: ’n betere formulering zou geweest zijn: rechthoekig) lijstje of profieltje” aan b.v. ’n „ojiefprofiel(lijst)” afgebeeld in tek. 160. De andere vragen informeerden naar „een smalle, platte zoom in of aan enig lijstwerk (kantje?)” (N 55, 160) en naar „andere profielen”. Veel profiellijsten vertonen een of twee kantjes. Vgl. de lemmata „kwart-rondvormige profiel(lijst)” (type „kwart rond met platte kant”), „kwart-holvormig(e) profiel(lijst)” (type „holletje mee platbandje”), „ojiefprofiel(lijst)” (typen „ojief met een platte kant” en „ojief met een slagje”; vgl. „ojief met een schuine kant”) etc.]

De volgende benamingen zijn afkomstig uit N

55, 161: **platte kant:** K 204; *plåttå kànt*, P 41a; **kantje:** I 268; *kèntjå*, L 243; *kéé?jå*, K 276; *kantje(n)*, Kemp. ook *kántjå(n)*, bij timmerl.; smalle, platte zoom in of aan enig lijstwerk; Fr. filet; ’en baguette schaven met twee kantjes, Corn. Vervl.; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort: **schuinkant:** *schòjnkant*, K 241a; **plat bandje:** *plat bèntjå*, L 279; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 160: **slagje:** ogive/ojief mee ’n - *slachskå*, I 268; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 160 (O 69a), N 55, 161 (I 268) en monografisch materiaal: **carré:** *karee*, I 268, O 69a; *káréj*, K 330; nr. 302: dim. *carrékå*; een vierkantig lijstje of profieltje; als ge een karderonneke en een creuseke aan een stuk hout moet schaven, komt er tussen die twee een carréke want anders hebt ge een ojief”; ook: bandje; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 55, 160 (geprofileerd -) en N 55, 163: **hoeklatje:** geprofileerd - *hòëklètjå*, L 279; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 55, 160: **hoeklijst:** *hòëkljst*, L 257; de volgende benamingen zijn zeer algemeen: **lijst:** *léjst*, L 200a; **profiellatje:** K 146; **profiel:** *pråviël*, L 200a.

-3.1.2.4. Overig gereedschap

PENNENPLAAT/DREVEL- OF DEUVEL-PLAAT

(N 54, 76)

[Een dikke stalen plaat met gaatjes van verschillende diameter waardoor achtkantig geschaafde latjes worden geslagen om „drevels/deuvels” te maken. Zie bij de wagenmakersterminologie (WBD dl. II, afl. 8) het lemma „pennenplaat” (dat is een onderdeel van de „pennenbank”). Zie Quickenborne p. 379 („drevelf- of deuvelplaat”).]

pennenplaat: *pennåplåot*, K 174; **pinplaat:** *pînplåot*, K 276; **tourillonplaat:** *tòëljòplåot*, P 86; *tòërleejònplååt*, K 330; nr. 1370: een dikke stalen plaat met gaatjes van verschillende grootte waardoor een geschaafd latje wordt geslagen om „tourillons” te maken; cfr. Westvlaams „deugelijzer” (Van Keirsbilck); „lattekes die van dikte geschaafd zijn, worden door de tourillonplaat geslagen om tourillons te maken”, Vanherp; **plaat:** ijzeren - I 268; **mal:** L 257.

-3.1.2.5. Enkele hulpgereedschappen

SPANSTOEL

(N 53, 220a)

[Vraag N 53, 220a informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „spanstoel” naar een „spangereedschap

1.1.2.5.

waarin men een ineengezette stoel in zijn geheel in kan zetten om hem te spannen (spanstoel?)”.] Het is niet zeker of met alle benamingen hetzelfde bedoeld wordt: **spanstoel**: K 147, 281; *spanstōēl*, L 257; *spanstōēl*, O 69a; *spānstóōwl*, K 330; nr. 1244: „als er veel stoelen te maken zijn, hebben ze op den atelier 'ne spanstoel waar ge de stoel die al ineengeslagen is, maar hebt in te zetten voor hem te spannen”, Vanherp; **spankader**: K 281; **stoeltang**: L 259, 280; **stoeleklem**: mv.: K 188a; het is mogelijk dat met de volgende benaming een overeenkomstig hulpgereedschap voor het spannen van tafels (en ook stoelen?) wordt bedoeld (tafel kan echter ook „plank” betekenen): **spantafel**: mv.: *spantaofəls*, K 174.

FRANSE SPANSCHROEF

[Vraag N 53, 218 had de omschrijving van Vanherp s.v. „étau”, maar leverde niets op. Het is onduidelijk wat Vanherp precies bedoelt. Vgl. Handboek Gereedschap p. 52 („werkbankklem”) en Scott en Aalders p. 53 („klemhaak”).] **étau (fr.)**: vgl. i.v.m. de termen „bankgat” en „werkbank” in de volgende tekst de lemmata „bankhaakgat”, „stootblok” en „werkbank”: *étaow*, K 330; nr. 468: spangereedschap, dat bestaat uit twee delen: een vast deel, dat met een bout door een bankgat op de werkbank wordt gespannen en een beweegbaar deel dat over het vaste deel schuift; dit gereedschap dient vooral voor het vastklemmen van gebogen werkstukken; „de meubelmaker gebruikt 'nen étou voor fijn gecenterd werk in te spannen voor dat met de rasp of met de vijl op contour te zetten”; ook: (Franse) spanschroef; Fr. étou, Vanherp.

-3.1.3. Enkele machines (incl. onderdelen en specifiek gebruik)

[De meeste gereedschappen, machines en hulpgereedschappen worden behandeld in de paragraaf over de houtbewerker.]

SLIPMACHINE

(N 53, 232)

[Een machine waarmee sleuven in het hout gezaagd worden (zie het lemma „inzagingen maken”) waardoor „sliphout” (zie dat lemma) ontstaat dat gemakkelijk te buigen is.]

Het is niet zeker of met alle benamingen hetzelfde bedoeld wordt: **slipmachien**: *slēpmásjeejn*, K 330; nr. 1221: machine waarmee sleuven in het hout gezaagd worden om het gemakkelijk te kunnen doorbuigen; „in plaats van op den top te slippen zijn er op grote winkels speciale slipmachien”; ook: inslipmachine, Vanherp;

groefmachien: I 221; **trapmachien**: *trapmāsīēn*, L 200a; **trapfrees**: *trapfréés*, L 200a; de volgende benaming is algemeen: **zaagmachine**: L 259, 280.

INZAGINGEN MAKEN

(N 53, 23b)

[Sleuven in het hout zagen, waardoor de veerkracht wordt vergroot en het hout gemakkelijker gebogen kan worden. Zie de lemmata „sliphout” en „slipmachine”.]

slippen: K 281; *slippə*, K 188a; *slēppə*, K 330; nr. 1222: gleuven zagen in het hout; ook: zaagsneden geven, sleuven zagen in het hout, Vanherp; **inslippen**: *inslippə*, I 221; **slippen zagen**: K 281; **slipjes inzagen**: *slēppəkəs iēnzowgən*, O 69a; **kappen inzagen**: *kabbən inzaogən*, K 241, 241a; **een klief inzagen**: zonder fonetische documentatie van het ww.: *ən klaef [inzagen]*, P 86; i.v.m. de volgende opgave moet worden opgemerkt dat „keen” volgens VD kloof, spleet, scheur of kerf betekent: **kenen inzagen**: *kājnə inzààwəgə*, P 149; i.v.m. de volgende opgave moet worden opgemerkt, dat „reizekens” volgens ZNWB „nauwelijks, net, even, juist” kan betekenen: **reizekens inzagen**: *rezzəkəs iēnzowgən*, O 69a; **inzagen**: L 200; *inzaogən*, K 241, 241a; *inzowgə*, K 317; *inzaogə*, K 276; **sleuven zagen**: K 214, 215; **rainuren zagen**: *rənūūjra zāāgə*, P 41a; **dwers doorzagen**: *dwèrs durzəogə*, K 210; **inkerven**: L 259, 280; *in-kervə*, K 317; **groeven**: *groevə*, K 174.

ZWALUWSTAARTMACHINE

(N 53, 230)

[Machine voor het maken van zwaluwstaartverbindingen.]

zwaluwstaartmachine: P 86; *zweļūūwstartmāsīēnnə*, L 243; **zwaluwsteertmachien**: K 281; *zwaaluwstéértmāsjiēn*, K 174; *zwaāliūūwsjéétmásjeejn*, K 330; nr. 1571: ABN zwaluwstaartmachine; „de staarten worden tegenwoordig veel met een zwaluwstaartmachien uitgeboord”; ook: zwaluwstaartfreesmachine, Vanherp; **zwaalvere(n)steertmachien**: *zwoļļəvərstétmāsjiēn*, P 41a; **zwalmosteertmachien**: *zwalmostetmāsjiēn*, K 317; *zwalmostééjātmāsjin*, P 149; **zwalmosteertmachien**: *zwalmostéértmāsjiēn*, K 210; *zwalmostejrtmāsjiēn*, K 204; *zwoļmstjéétmāsjiēn*, O 69a.

PENNENBANK/PENNENMACHINE

(N 53, 231a)

[VD zegt s.v. „pennenbank”: „Bank waarop pennen (II, 6; red.: dus bij een pen- en gatverbinding) machinaal gemaakt worden” (dit is de formulering van vraag N 53, 231a). Met het lemma

„pennenbank” wordt bij de wagenmakersterminologie iets anders bedoeld. Vgl. het lemma „pennenplaat/drevel- of deuvelplaat” in WBD dl. II, afl. 8.]

pennenbank: K 147, L 200; *pennəbank*, K 317, L 259, 280; *pənnəbank*, L 200a; *pənnəbank*, L 257; *pənnəbànk*, L 207; *pənnəbànk*, P 41a; *pennəbaank*, K 147, 188a; *pənnəbàànk*, K 210; *pənnəbàànk*, L 243; **pennenmachien:** K 281; **pinnenbank:** L 279; *pinnəbank*, I 221; K 241, 241a, P 86; **pinnenmachien:** K 281; *pinnəmasiien*, K 204, 317; *pīənnəmasjīēn*, O 69a; *pinnəməsjin*, P 149; **pinmachien:** *pinnəmasjīēn*, K 276; *pīənnəmasjīēn*, K 330; nr. 993: ABN pennenbank (VD); „met 't pinmachien slaagt ge pinnen aan de traverses en maakt ge ze in passant van lengte”; ook: pin, penmachine, penne(n)machine, pennebank, Vanherp; **pin:** *pīēn*, K 330; nr. 989: ABN pennenbank (VD); „den afval van de pin is heel goed brandhout”; ook: pinmachien, penmachine, penne(n)machine, pennebank, Vanherp.

AANVOERSLEE

(N 53, 231b)

Het verschuifbare gedeelte van een „pennenbank/pennenmachine” waarop het werkstuk bij de bewerking geplaatst is. Vraag N 53, 231b informeerde naar „de schuiftafel van deze machine” (n.a.v. Vanherp).]

slee: *sléj*, P 41a; **wagen:** *waogan*, K 204; **schuiftafel:** *skjīftaofəl*, L 200a; *schāftaofəl*, P 149; *schaoftaofəl*, I 221; *schaofstāfəl*, K 330; nr. 1185: de aanvoerwagen van een pennenbank; „ge moet de traverses altijd met de gepaarde cant op de schuiftafel van het pinmachien leggen”; ook: tafel, penneslede, Vanherp; de volgende typering leverde problemen op: **reitafel/rijtafel** (?); *rējtaofəl*, K 210; **tafel:** L 259, 280, P 86; *towfəl*, K 317, O 69a; **blad:** L 279.

CALEERPIN

(N 53, 231d)

Het gaat hier om een soort pen voor dieptenstelling (Handboek Gereedschap p. 215: „diepe-aanslag”) van een boormachine en van de „pennenbank/pennemachine” (?; zie de omschrijving van Vanherp s.v. „caleerpin”). Vraag N 53, 231d („de drukschroef van een pennenbank (kalleerpin?)”) werd gesteld n.a.v. Vanherp s.v. „caleerpin” (zie de omschrijving daar). Vanherp zegt op p. 66: „De boorder moet altijd een paar millimeter dieper boren dan de pinnen red.: pennen van pen- en gatverbindingen) lang zijn. Hij kan zijn boor met een regelvijs (red.: regelschroef) en met de kalleerpinnen zo stellen, lat de gaten altijd even diep zijn”. Alleen de antwoorden van de respondenten van het type „caleerpin” zijn hier opgenomen en niet de an-

dere opgaven omdat het de vraag is of er hetzelfde mee bedoeld wordt. Die niet opgenomen antwoorden zijn van het type „klemschroef” (L 279), „klem” (I 221), „klemmer” (K 210) en „vijs” („om vast te zetten”; K 204).]

caleerpin: P 86; mv.: *kaleerpiēnnə*, O 69a; *kaleérpīēn*, K 330; nr. 687: drukschroef van een pennenbank; „de kalleerpinnen van een boormachine dienen voor de lengte van uw boor te regelen; als de kalleerpinnen van de boor vaststaan, kunt ge maar één gat boren, maar dan in zoveel stukken als ge wilt”; ook: drukvijs, Vanherp.

PENNEN MAKEN

(N 53, 231e)

[Vraag N 53, 231e informeerde naar aanleiding van Vanherp s.v. „pinnen” naar termen voor „het maken van pennen (red.: van een pen- en gatverbinding) met de pennenbank” (zie het lemma „pennenbank/pennenmachine”).]

pennen: L 259, 280; **pinnen:** P 86; *pīēnnə*, K 330; nr. 994: ABN het maken van pennen met de pennenbank; „traverses van dezelfde lengte worden tegelijk gepind want als ge 't pinmachien altijd maar moet verstellen, zouden ze kunnen verschillen van lengte”; ook: het maken van pinnen (pennen), Vanherp; **pennen slagen:** *pənnə slāgə*, P 41a; *pənnə slowgə*, K 317; **pinnen slagen:** K 281; *pīēnnə slowgən*, O 69a; **pennen aanslaan:** *pənnə anslao*, L 243; **pinnen aanfrezen:** *pinnə onfreesə*, L 279; **pinnen aantrekken:** *pinnən ontrékkən*, K 241, 241a; **pinnen trekken:** I 221, K 204; *pinnə trékkə*, K 210; **pinnen steken:** *pinnə stājčkə*, P 149.

PENNENFREZER

(N 56, 85)

[Vraag N 56, 85 informeerde naar „de man die de pennenbank bedient”. Zie VD s.v. „pennenfrezer” („arbeider die op een pennenbank pennen freest”), „pen” (II, 6) en „pin” (4), het lemma „pennenbank/pennenmachine” en Scott en Aalders p. 120-123 („pen- en gatverbinding” 1 en 2). In de kleinere bedrijven had men er geen speciale man voor (L 207).]

pinnenslager: *pīēnnəslaogər*, K 291; **pinner:** zie i.v.m. de term „traverses” in de volgende tekst het lemma „regel”: *pīēndər*, *pīēnnər*, K 330; nr. 992: ABN pennenfrezer (VD); „'ne pinder slaagt met 't pinmachien de pinnen aan traverses”; ook: pennekapper, Vanherp; de volgende benaming is meer algemeen: **machieman:** K 246.

1.1.2.5.

SCULPTEERMACHINE

(N 53, 229)

[Vraag N 53, 229 informeerde n.a.v. Vanherp s.v. „sculpteermachien” naar „een machine waarmee men grote fonden van panelen grof kan uitboren (sculpteermachine?)”. Zie het lemma „fond” (vlak uitgestoken gedeelte van een paneel). Vgl. het lemma „sculpteren”.]

sculpteermachien: *skūūlptééjrmásjēn*, P 41a; *skūūlteermásjēn*, O 69a; *skulteermásjien*, I 221; *skultájrmásjin*, P 149; *schūūltééjrmásjeejn*, K 330; nr. 1190: „een sculpteermachien is een machien waar ze de grote fonnen grof mee uitboren”, Vanherp.

UITFONDEN

[Met een „sculpteermachine” een groot „fond” (zie dat lemma) grof uitboren.]

uitfonden: vgl. i.v.m. de term „sculpteur” in de volgende tekst het lemma „houtsnijder”: *aotfōn-nə*, K 330; nr. 1392: uitfonnen, ABN gronden (VD, 3); „met ’t sculpteermachien wordt er zoveel als ’t kan uitgefond, omdat de sculpteur er minder werk zou aan hebben”; ook: uitwroeten, wegfonnen, (het fond) uitgronden, Vanherp; **fonden:** *fōnnə*, K 330; nr. 486: ABN gronden (VD); „den ene sculpteur kan al wat beter fonnen als den andere”; ook: uitfonnen, wegfonnen, uitgronden, Vanherp.

FOND

(N 56, 130e)

[Vraag N 56, 130e informeerde naar „het vlak uitgestoken gedeelte van een paneel (fond?)”. Vgl. het lemma „sculpteermachine”.]

fond: K 246; *fō*, K 291; *fōn*, K 330; nr. 485: ABN fond, grond (VD); „den ene sculpteur steekt zijne fond veel properder als den andere; den andere heeft altijd bulten op zijn panelen, die dat hem moet uitfonnen”; Fr. fond, Vanherp.

KOPIEERBANK

(N 56, 102c toegift)

[Met deze toegift uit vraag N 56, 102c moet een soort „kopieerfreesbank” (VD s.v. „kopieer-draaibank/-freesbank”: „draai- of freesbank voor het maken van onderling gelijke werkstukken naar een model dat afgetast wordt”) bedoeld zijn voor het maken van „machinaal vervaardigd houtsnijwerk” (zie dat lemma met o.a. de benamingen „uitgefreesd werk” en „uitgeboord sculptuur”). Zie bij de terminologie van de klompenmaker het lemma „kopieermachine”.]

kopieerbank: *kóópīējērbānk*, L 207.

-3.1.4. I.v.m. enkele bewerkingen c.q. handelingen (incl. het resultaat daarvan)

-3.1.4.0. Algemeen en varia

BOMBEREN

(N 56, 76)

[Vraag N 56, 76 informeerde naar vaktermen voor „het bol maken (van panelen etc.), buigen of rondzetten van stoelruggen etc. (bomberen?)”. Zie Vanherp s.v. „bomberen” en VD s.v. „bomberen” (1) en „plooiën” (10). Zie Scott en Aalders p. 166 („buigen van massief hout” m.b.v. een „buigmal”, door dwars inzagen of d.m.v. stoom).]

bomberen: K 246; *bombeern*, O 69, 69a; *bóm-bèèrə*, K 291; *bēmbéérə*, K 276; zie i.v.m. de term „geslipt hout” in de volgende tekst de lemmata „sliphout”, „inzagingen maken” (woordtypen „slippen” en „inslippen”) en „slipmachine”: *bōmbééjra*, K 330; nr. 228: ABN bomberen (VD, 1); „in modern werk hebt ge veel van die gebombeerde deuren in geslipt hout waar ze dan triplex op plakken”; ook: buigen, bolbuigen; Fr. bomber, Vanherp; **buigen:** *baojgə*, L 207; **ron-den:** *ron’n*, O 69, 69a; **plooiën:** *plōējn*, O 69, 69a.

INDELEN VAN EEN LADE

(N 56, 73)

[Vraag N 56, 73 informeerde naar vaktermen voor „het indelen van een lade in vakjes (separeren?)”. Zie ook de lemmata „indeling van een lade” en „ladevakjes”.]

separeren: K 246; *séparèèrə*, K 291; *sépparéèrə*, K 276; zie i.v.m. de volgende tekst de lemmata „lade”, „tafellade” en „verzonken lade” (type „schuif”): *séparééjra*, K 330; nr. 1199: ABN indelen (VD); „de bovenste schuif van ’t buffet moet nog gesepareerd worden”; Fr. séparer, Vanherp; **schutsels inzetten:** *skūūtsəls iēnzetn*, O 69, 69a.

INDELING VAN EEN LADE

(N 56, 73 toegift)

[Zie de lemmata „indelen van een lade” en „ladevakjes”.]

separatie: *séparaosə*, K 291.

INPASSEN IN EEN CONSTRUCTIE

(N 53, 206)

[Vraag N 53, 206 informeerde naar termen voor „het onderdeel (b.v. een paneel) in de rest van de constructie inpassen”. Zie Vanherp s.v. „inpassen”.]

De volgende woordtypen kunnen een of meer

betekenisaspecten bevatten die Van Dale s.v. „inpassen” (1 en 2) vermeldt: **inpassen**: I 221, K 214, 215, 281, L 259, 280, P 86; *īēnpāssə*, P 41a; *ipāssə*, K 276; *inpaasə*, K 146, 147; *inpāasə*, L 243; het paneel - *inpāssə*, P 149; *īēnpāssə*, K 330; nr. 656: ABN inpassen (VD, 1); „voordat ge uw schuiven maakt moet ge voorstukken en achterstukken inpassen”, Vanherp; **aanpassen**: *ōjnpāssə*, P 41a; **passen**: *pāssə*, K 276; **pas maken**: *pas maokə*, K 174; **op maat maken**: *op maot maokə*, L 279; **inzetten**: K 174; *īēnzētŋ*, O 69a; paneel - *inzētŋ*, K 241, 241a; vgl. i.v.m. de volgende term VD s.v. „inlaten” (2): **inlaten**: *inlaotə*, L 257; **insteken**: *īēnsteekən*, O 69a; **inlassen**: K 214, 215.

MONTEREN

(N 56, 80)

[Vraag N 56, 80 informeerde naar „het ineenzetten van meubels”. Vgl. de lemmata „montage-afdeling” en „meubelmonteur”.]

monteren: K 246; *monteern*, O 69, 69a; *mōnteerə*, L 207; *mōntèèrə*, K 291; *mōntééjə*, K 276; *mōntééjə*, K 330; nr. 886: ABN monteren, in elkaar zetten (VD); „monteert eens rap die klerkas want daa komt subiet een klant naar zien”; ook: ineenzetten; Fr. monter, Vanherp; **ineensteken**: *īēnīējnsteekən*, O 69, 69a; **ineenzetten**: *īēnīēnzéttə*, K 330; nr. 644: ABN monteren, in elkaar zetten (VD); „zet die klerkas eens ineen want daar komt straks een klant naar kijken”, Vanherp.

MEUBELMONTEUR

[Uit Vanherp s.v. „monteerder” en „garneerder” blijkt dat een vakman bedoeld wordt die meubels in elkaar zet (zie het lemma „monteren”), vaak ook bij de klant thuis (zie het lemma „plaatsen”). Vgl. ook de lemmata „montage-afdeling” en „stofferen” (type „garnieren/garneren”). Vraag N 56, 94 („de man die het ijzerwerk aan meubels zet”) was te eng geformuleerd en leverde niets op. Zie i.v.m. de term ijzerwerk ook het lemma „meubelbeslag/meubelgarnituur”. Vgl. ook het lemma „rompenmaker” en VD s.v. „meubelmonteur” („hij die uit onderdelen de geraamtes van meubelen in elkaar zet, rompenmaker”).]

monteerder: zie i.v.m. de term „placement” in de volgende tekst het lemma „plaatsing”: *mōntééjrdər*, K 330; nr. 885: ABN meubelmonteur (VD); „op grote winkels hebben ze ’ne monteerder die al ’t ijzerwerk op de meubelen zet; in ’t ’Reklaamblad’ vragen ze weer ’ne monteerder voor mee op placement te gaan om bij de mensen de eetplaatsen en de slaapkamers ineen te zetten”; ook: garnierder, monteur, Vanherp; **garneerder**: *gárneejrdər*, K 330; nr. 499: ABN

meubelmonteur (VD), cfr. voorbeeld; „’ne garnierder is ’ne werkman, die dat al ’t ijzerwerk op de meubelen zet, die ’t glas in de deuren zet en die de uitgekapte marmers in de meubelen inlegt”; ook: monteerder, afwerker, monteur, Vanherp.

RESTAUREREN

(N 56, 82)

[Vraag N 56, 82 informeerde naar „het in de oude staat terugbrengen van oudere meubels (restaureren?)”. Zie Scott en Aalders p. 214-223 („restaureren”).]

restaureren: K 246; *restoreern*, O 69, 69a; *rèstareerə*, L 207; *rèstòrèèrə*, K 291; *rèstórééjə*, K 276; *rèstòrééjə*, K 330; nr. 1092: ABN restaureren (VD); „restaureren moet van goede stielmannen gedaan worden want eens dat het meubel gerestaureerd is, moogt ge er niks niet meer aan zien”, Vanherp; **repareren**: *rippareerə*, L 207; **oplappen**: *ōplāppə*, L 207.

RESTAURATEUR

(N 56, 92)

[Vraag N 56, 92 informeerde naar „de man die (oude) meubels in hun oude staat herstelt (restaurateur?)”. Uiteraard kan dat ook een vrouw zijn. Zie het lemma „restaureren” en Weijs (p. 159).]

restaurateur: K 246; *rèstòratèùr*, K 291; **restaurateurder**: *restoreerdər*, O 69, 69a; *rèstòrééjrdər*, K 330; nr. 1091: ABN restaurateur (VD, 1); „’ne restaurateurder is ’ne goede stielman die ’t meubel arrangeert als er iets aan scheelt”; ook: reparateur, Vanherp.

-3.1.4.1. Maken en aanbrengen van ornamenten, inlegwerk, sierbeslag etc.

[Zie i.v.m. deze paragraaf Scott en Aalders p. 182-191 en Weijs p. 68-72 („de houtsnijder”).]

VAARDIG HOUTSNIJDEN

[Zie de toelichting van Vanherp.]

leuweekoppen in zijn zak steken: *līēwəkòppə īēn zənnə zák steejkə*, K 330; nr. 791: uitdrukking, gezegd van een beeldhouwer, die zeer behendig en vlug ornamenten en koppen kan snijden zonder daarom afbreuk te doen aan de kwaliteit van het beeldhouwwerk; „die sculpteur is ’nen echten artiest; hij steekt zo goed dat hij de leuweekoppen maar in zijne zak te steken heeft”, Vanherp.

1.1.2.5.

HOUTSNIJDER

(N 56, 91a)

[Vraag N 56, 91a informeerde naar „de man die het beeldhouwwerk aan meubels verzorgt”. Zie de lemmata i.v.m. diverse ornamenten. Vanherp zegt op p. 68: „De fond van panelen, die gesculpeerd (gestoken) moet worden door de sculpteurs, wordt zoveel mogelijk met een sculpteermachien uitgestoken”. Zie de lemmata „fond”, „sculpteren”, „sculpteermachine” en „beeldhouwersbeitel/beeldhouwersguts”. Zie Weijs p. 68 en p. 154 en Scott en Aalders p. 182-191.]

snijder: *snèèr*, L 207; **steker:** K 276; **beeldhouwer:** K 246; *bilthááwær*, L 207; **sculpteur (fr.):** *sküültèur*, O 69, 69a; *schüültèur*, K 330; nr. 1192: ABN houtsnijder, beeldhouwer (VD); „ne sculpteur is meest 'nen thuiswerker, maar er is ook dikwijls ene op den atelier om 't werk aan te steken”; Fr. sculpteur, Vanherp; **ornamentist:** *òrnáméntjèst*, K 291.

SLORDIG HOUTSNIJDEN

(N 56, 91b toefgift)

[Zie het lemma „sculpteren”. Vgl. i.v.m. het woord „houwmes” het lemma „wissenmes” bij de mandenmakersterminologie (WBD dl. II, afl. 8). Zie voor de formulering van vraag N 56, 91b het lemma „slordige houtsnijder”.]

kappen met het houwmes: de vakman zegt: „hij kapt hem mee 't houwmes”: *a kapt en me at omes*, O 69, 69a.

SLORDIGE HOUTSNIJDER

(N 56, 91b)

[Vraag N 56, 91b informeerde naar „uitdrukkingen voor: een slordige beeldhouwer”. Zie het lemma „houtsnijder”, Corn. Vervl. s.v. „föfèlèèr” en VD s.v. „speculatie” (speculaas).]

foefelaar: *föffälèèr*, K 291; **speculatiesnijder:** *spjèkkalaosasnèèr*, K 291; **sculpteur van een kap en een steek:** *schüültèur vån æ káp én æ stééjk*, K 330; nr. 1193: schertsende benaming voor een beeldhouwer die zijn stiel niet goed kent; „dat schoon werk moogt ge toch niet aan zo een sculpteur-van-een-kap-en-een-steek geven!”, Vanherp.

SABLEREN

(N 53, 47c)

[Het kappen van putjes, zodat het resultaat de aanblik biedt van zandkorrels (Fr. sable = zand). Vgl. het lemma „beeldhouwersbeitel/beeldhouwersguts”, woordtype „sableur”.]

sableren: K 147; *sableern*, O 69a; *sábléjër*, K 330; nr. 1137: woord uit de beeldhouwerstaal; „sableren is klein puttekes kappen in 't ornament

dat op een deur van een kas komt; doordat de puttekes zo dicht opeenkomen te liggen, krijgt ge precies zandkorreltjes in uw ornament”. Vanherp; **pikeren:** *pjèkeern*, O 69a; het volgende woordtype is afkomstig uit N 53, 47c en een toefgift uit N 53, 45f: **prikkeren:** *priekæræ*, K 174; het volgende type is afkomstig uit een toefgift bij N 53, 45f: **prikken:** *priekæ*, K 174; **putjes kappen:** *püütækæs kàppæ*, P 41a.

ORNAMENT

(N 56, 101)

[Vraag N 56, 101 informeerde in het algemeen naar „een versiering aan een meubel (ornament?)”. Zie het lemma „houtsnijder”.]

ornament/ornement: type ornament: O 69, 69a; type ornament: K 246; *òrnámént*, K 291; *òrnámènt*, L 207; mv.: *òrnámèntæ*, K 276; ev.: zie i.v.m. het woord „sculpteur” in de volgende tekst het lemma „houtsnijder”: *òrnámént*, K 330; nr. 952: ABN ornament, ornament (VD); „die sculpteur steekt zijn ornamenten beter als zijn poten!”; ook: versiering; Lat.: ornamentum, Vanherp.

HOUTSNIJWERK

(N 56, 102a)

[Vraag N 56, 102a informeerde in het algemeen naar „het beeldhouwwerk aan een meubel”. Zie Scott en Aalders p. 188 („steken van motieven en letters”) en p. 189-190 („snijden ...”). Vgl. in het lemma „houtsnijder” de woordtypen „snijder”, „steker”, „beeldhouwer” en „sculpteur”.]

snijwerk: *snèèjwèèræk*, L 207; **steekwerk:** *stéékwèèræk*, K 276; *stéékwèèræk*, K 291; **sculptuurwerk:** de volgende variant is waarschijnlijk een geval van ontronding (uu > ee): *sküülteerwerk*, O 69, 69a; *schüültéú(w)rwèèræk*, K 330; nr. 1196: ABN snijwerk, beeldhouwwerk, sculptuur, houtsnijwerk (VD); „aan dat model is veel sculptuurwerk!”; zie voor synoniemen bij „sculptuur”, Vanherp; **sculptuur:** *schüültéú(w)r*, K 330; nr. 1195: ABN sculptuur, beeldhouwwerk, snijwerk, houtsnijwerk (VD); vgl. ajoure sculptuur, echt sculptuur, geprest sculptuur, opgelegd sculptuur, geboord sculptuur; „ik heb al meubels gemaakt waardat er op de zijpanelen ook sculptuur lag”; ook: sculptuurwerk, houtbeeldhouwwerk, steekwerk; Fr. sculpture, Vanherp; **beeldhouwerij:** K 246; *béltååvæèè*, K 291.

MECHELS HOUTSNIJWERK (SCHERTSENDE UITDRUKKING)

(N 56, 106a)

[Vraag N 56, 106a informeerde naar „uitdrukkingen i.v.m. goede gebeeldhouwde voorstellin-

gen". Zie het lemma „houtsnijwerk". Vgl. VD s.v. „koekhakken" (ook: „koekkappen"): „met een bijltje geblinddoekt naar een koek hakken, een kermisvermaak".]

mechelse koekkapperij: *méchəlsə kōčkəppərèè*, K 291.

HANDMATIG VERVAARDIGD HOUTSNIJWERK

(N 56, 102b)

[Vraag N 56, 102b informeerde naar „het beeldhouwwerk dat door de beeldhouwer MET DE HAND uit het hout gesneden is". Vgl. de lemmata „houtsnijwerk", „machinaal vervaardigd houtsnijwerk", „geperst houtsnijwerk" en „ornament".]

handsculptuur: *antskūültūūr*, O 69, 69a; **echt sculptuur:** *écht schūültéú(w)r*, K 330; nr. 448: beeldhouwwerk, dat door beeldhouwers uit het hout gesneden is; „tegenwoordig moet ge tegen de mensen, die meubelen komen kopen, zeggen dat het echt sculptuur is omdat er ook al uitgeboord en geprest sculptuur op de markt is"; ook: **echt beeldhouwwerk**, Vanherp; **steekwerk:** *stéekwérrək*, K 276; **beeldhouwwerk:** K 246; **ornamentatie:** *òrnəməntəosə*, K 291.

MACHINAAL VERVAARDIGD HOUTSNIJWERK

(N 56, 102c)

[Vraag N 56, 102c informeerde naar „beeldhouwwerk dat met een machine uitgeboord is". Vgl. de lemmata „houtsnijwerk", „kopieerbank", „handmatig vervaardigd houtsnijwerk" en „geperst houtsnijwerk".]

machienwerk: *másjēnwérrək*, K 276; **uitgeboord werk:** *ojtchəfréést wərk*, O 69, 69a; **geboord sculptuur:** *gəbaowrt schūültéú(w)r*, K 330; nr. 510: beeldhouwwerk, dat met een 'sculpteermachien' uitgeboord wordt; „tegenwoordig is er geboord sculptuur dat zo goed gedaan is, dat ge bijna geen verschil ziet met echt sculptuur", Vanherp.

GEPERST HOUTSNIJWERK

(N 56, 102d)

[Vraag N 56, 102d informeerde naar „geïmiteerd beeldhouwwerk dat in week en zacht hout wordt ingeperst". Vgl. de lemmata „houtsnijwerk", „handmatig vervaardigd houtsnijwerk" en „machinaal vervaardigd houtsnijwerk".]

geperst goed: *gəpest goet*, O 69, 69a; **geprest goed:** K 246; **geprest sculptuur:** *gəprést schūültéú(w)r*, K 330; nr. 531: cfr. voorbeeld, geïmiteerd beeldhouwwerk; „geprest sculptuur is sculptuur dat ze in week en zacht hout inpressen, maar 't is natuurlijk alleen in heel ge-

meen werk, dat dat gebeurt", Vanherp; mv.: **gepreste figuren:** *gəpréstə fĭĕgūūrə*, K 276.

AJOUR HOUTSNIJWERK

(N 56, 103)

[Vraag N 56, 103 informeerde naar „beeldhouwwerk dat helemaal uitgestoken is en waarbij dus geen achtergrond (red.: zie het lemma „fond": vlak uitgestoken gedeelte van een paneel) aanwezig is (ajour beeldhouwwerk?)."]

ajouren sculptuur: *əzjódwə schūültéú(w)r*, K 330; nr. 98: sculptuur dat helemaal uitgestoken is en waarbij dus geen achtergrond (fond) aanwezig is (cfr. Woordenboek van het Mechels Dialect); „ajoure sculptuur is sculptuur dat in uitgezaagd werk gestoken is en waar de fond helegans is van weggekapt"; beeldhouwerstaal; Fr. sculpture ajourée, Vanherp; **ajour:** K 246; **ajour uitgewerkt(e) (beeldhouwerij/steekwerk?):** bij de volgende variant werd geen zn. opgegeven (vgl. voor het zn. het lemma „houtsnijwerk"): *əzjōēr aotgəwèèrəkt*, K 291.

OPGELEGD HOUTSNIJWERK

(N 56, 104)

[Vraag N 56, 104 informeerde naar „beeldhouwwerk dat vooraf gesneden wordt en daarna op het meubel gelijmd wordt (opgelegd beeldhouwwerk?)." Zie de lemmata „houtsnijwerk" en „oplegsel" (type „applique").]

oplegwerk: *ópléchwérrək*, K 276; **opgelegd sculptuurwerk:** *opchəlejt skūülteerwərk*, O 69, 69a; **opgelegd sculptuur:** *ðəpchaléé schūültéú(w)r*, K 330; nr. 933: beeldhouwwerk dat vooraf gesneden werd en daarna op het meubel gelijmd wordt; „opgelegd sculptuur wordt apart gestoken en dan op de panelen, stijlen of traverses gelijmd", Vanherp; **applique:** *áplĭĕk*, K 291; de volgende typering is ontstaan uit de combinatie van het Franse woord „applique" met een Nederlands diminutiefsuffix: **applique-je:** *áplĭĕk-skə*, K 291; mv.: **ornementjes:** *òrnəməntjəs*, L 207.

OPLEGSEL

(N 56, 112a)

[Vraag N 56, 112a informeerde naar „een houten of metalen oplegsel op meubelen (applique?)." Zie het lemma „opgelegd houtsnijwerk" (type „applique" etc.). Vgl. Van Keirsbilck s.v. „beleg" (Fr. applique), „belegstuk" en „beslag".]

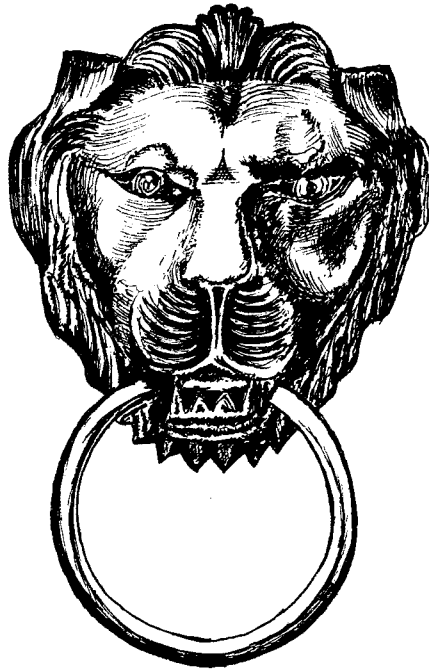
applique: *apliek*, K 246; *áplĭĕk*, K 291; *áplĭĕk*, K 330; nr. 108: ABN applique (VD), houten of metalen oplegsel op meubelen; „een applique is een plat paneeltje al of niet gesculpteerd, dat ze van voor op 't meubel lijmen"; ook: **rapplique**, belegsel, applicatie, Vanherp.

1.1.2.5.

LEEUWEKOP

(N 56, 105a)

[Vraag N 56, 105 informeerde naar „beeldhouwwerk in de vorm van een leeuwepkop”. Zie het lemma „houtsnijwerk”. Catalogus Leeuwenberg bevat afbeeldingen van (metalen?) „leeuwenkopjes” met een ring in de bek.]

Afb. 152: Leeuwepkop met ring, als ornament (naar Catalogus Leeuwenberg)

leeuwepkop: K 246; *lōwəkòp*, L 207; *līwəkòp*, K 330; nr. 790: ABN leeuwepkop (VD); „aan renaissance tafels komen op de hoeken gewoonlijk vier leeuwepkoppen; vantiid hebben ze nog een koperen ring door hun lie neus als versiering”, Vanherp; **leeuwebek:** mv.: *lōwəbèkkə*, L 207.

SLECHT GESNEDEN LEEUWEKOP

(N 56, 106b)

[Vraag N 56, 106b informeerde naar „uitdrukkingen i.v.m. slecht beeldhouwde voorstellingen (b.v.: ‘hondekop’ = een slecht beeldhouwde leeuwepkop)”. Zie het lemma „houtsnijwerk”.]

hondekop: *onnəkòp*, O 69, 69a; *ðnnəkòp*, K 330; nr. 603: slecht beeldhouwde leeuwepkop; woord uit de gevoelstaal; „die sculpteur heeft van zijn leeuwepkoppen hondekoppen gemaakt”, Vanherp.

ARENDEKOP

(N 56, 105e)

[„Houtsnijwerk” (zie dat lemma) in de vorm van een arend(kop). Vraag N 56, 105e informeerde naar speciale benamingen voor beeldhouwwerk met andere motieven dan „leeuwepkop”, „klaverblad”, „schelp” en „rozet” (zie die lemmata).]

arendkop: mv.: *aorəntkòppə*, L 207; **arendje:** mv.: *aorəntjəs*, L 207.

UILEKOP

(N 56, 105e)

[„Houtsnijwerk” (zie dat lemma) in de vorm van een uilekop. Zie i.v.m. vraag N 56, 105e het lemma „arendkop”.]

uilekop: *ujləkòp*, L 207.

ROZET

(N 56, 105d)

[Vraag N 56, 105d informeerde naar „beeldhouwwerk in de vorm van een rozet”. Zie het lemma „houtsnijwerk”.]

rozet: K 246; *rozèt*, L 207; *ròzét*, K 330; nr. 1118: ABN rozet (VD); „we zullen in de hoeken van de deurpanelen van die Louis Seize - eetplaats een schoon rozet laten steken”; ook: rozetvorm, rosace, Vanherp; **rosace (fr.):** *ròzàs*, K 330; nr. 1115: ABN rozet (VD); „bij gerieten stijltafeltjes komt er in ’t middelt een rosace en dan wordt er glas opgelegd”; ook: rozetvorm; Fr. rosace, Vanherp.

KLAVERBLAD

(N 56, 105b)

[Vraag N 56, 105b informeerde naar „beeldhouwwerk in de vorm van een klaverblad”. Zie het lemma „houtsnijwerk”.]

klaverblad: K 246; *klaevərblät*, L 207; *klaverblad*, bij meubelm.; versiering in de vorm van een klaverblad, die gelegd wordt in den hoek van raam of lijst, Corn. Vervl.A.

SCHELP

(N 56, 105c)

[Vraag N 56, 105c informeerde naar „beeldhouwwerk in de vorm van een schelp”. Zie het lemma „houtsnijwerk”.]

schelp: K 246; *schélləp*, K 330; nr. 1161: ABN schelp (VD), meubelornament; „bij meubelen in Louis Quatorze en in Louis Quinze worden veel schelpen in het sculptuur verwerkt”; ook: rocaille, rocaille-ornament, schelpornament, Vanherp.

SCHILD

(N 56, 105c toefit)

[„Houtsnijwerk” (zie dat lemma) in de vorm van een schild als heraldisch wapen. Zie i.v.m. vraag N 56, 105c het lemma „schelp”.]

schild: *skilt*, L 207.

KNOR

[Vraag N 56, 108 informeerde naar „een knobbel die als versieringsmotief wordt toegepast”. Zie VD s.v. „knor” (I.1. „knobbel”; „blaasvormig siermotief aan meubelen en edelsmeedwerk”).]

knor: *knur*, K 330; nr. 738: woord uit de vaktaal van de beeldhouwers, alhoewel het ook door elke meubelmaker gekend is; ABN knor (VD, 1), knobbel, die als versieringsmotief wordt toegepast; „surtout bij Chippendale worden er in de papegaaibenekken van schelen knorren gestoken”, Vanherp.

CHEVRONS

[Vraag N 56, 112b informeerde naar „houten belegsels in de vorm van strepen, b.v. op traverses” (zie het lemma „regel”, type „travers(e)” etc.). Zie VD s.v. „belegsel” en vgl. het lemma „oplegsel”.]

chevrans: zie i.v.m. de term „traverses” in de volgende tekst het lemma „regel”: *sjævrøns*, K 330; nr. 311: cfr. VD chevrons; strepen als onderscheidingsteken op de mouwen van korporaals en de lagere officieren; de Mechelse meubelmakers noemen dergelijke strepen of dunne 'latjes' in hout bij vergelijking 'chevrans'; „chevronekes zijn belegsels in hout, die op traverses worden gelegd”; Fr. chevron, Vanherp.

BIESJE

(N 56, 113)

[Vraag N 56, 113 informeerde naar een „versiering in de vorm van een biesje (bieske, fileet?)”. Zie de toelichting van Vanherp s.v. „biesje” en „filet”. De respondenten zouden kunnen bedoelen: 1. een „bies” (VD s.v. „bies”, I: „smalle, rechte versieringslijn”) die aangebracht wordt in het hout; 2. een dun, smal sierstrookje dat opgelegd wordt (Vanherp).]

biesje: *bīeskān*, O 69, 69a; *bīška*, K 291, L 207; *bīška*, K 330; nr. 186: ABN biesje (VD); „in modern werk is de voorkant van de lagen met een bieske versierd”; ook: fileet, Vanherp; **bies:** *bīēs*, K 276; **filet:** K 246; zie i.v.m. de term „plakhout” in de volgende tekst het lemma „fineer”: *fiēléj*, K 330; nr. 480: ABN biesje (VD); „filekes van 'ne cm breed en met de dikte van 't

plakhout worden per meter verkocht; door den band worden ze gemaakt van rozenhout en ebenhout”; ook: biesje; Fr. filet, Vanherp.

EIERLIJST

(N 56, 114)

[Vraag N 56, 114 informeerde naar „een lijst met een versiering van in het profiel uitgesneden eieren of eivormige bladen, waartussen telkens een pijlspits of een slangetong is aangebracht (eierlijst?)”. Vgl. Scott en Aalders p. 19 („eierversiering; een algemeen toegepast doorlopend motief”; „sierlijst, met houtsnijwerk in doorlopend tong- en pijlmotief”) en p. 189 („snijden van doorlopend motief”; o.a. afb. van „eivormige en pijlvormige versieringselementen”).]

eierlijst: K 246; **eierenlijst:** *èèaralést*, K 291; *ààralést*, K 330; nr. 453: ABN eierlijst (VD); „aan renaissancemeubelen wordt er op de mouluren van de kornis van tijd nog 'nen eierlijst gesculpteerd”, Vanherp.

TANDWERK

(N 56, 109a)

[Vraag N 56, 109a informeerde naar een „sieraad bestaande uit kleine vierkant bewerkte stukjes hout aan een kroonlijst (tandwerk?)” (zie Corn. Vervl.). Zie VD s.v. „tandwerk” (2. „tandsgewijze versiering”). Vgl. VD s.v. „tandlijst”. Zie ook het lemma „tand”.]

tandwerk: *tantwerk*, O 69, 69a; *tãántwérak*, K 276; *tandwerk*, bij timmerl.; sieraad bestaande uit kleine, vierkant bewerkte stukjes hout aan eene kroonlijst, Corn. Vervl.

TAND

(N 56, 109a; N 56, 109b)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl.A. s.v. „bloksken” (woordtype „blokje”) en VD s.v. „tand” (10. „vierkant blokje van een tandlijst”). Vraag N 56, 109b informeerde naar „ieder van die stukjes hout (blokske, kalfstand?)” van het „tandwerk” (zie dat lemma).]

tand: K 276; **blokje:** *blokskə*, K 246; *blokskən*, O 69, 69a; mv.: *blokskəns*, K 246; *blókskəs*, K 291; ev.: *bloksken*, bij timmerl.; klein vierkant bewerkte stukje hout, dienende tot versiering aan eene kornis, fr. denticule, Corn. Vervl.A.

VOLUTE

(N 56, 117)

[„Krulvormige zuilversiering, spiraalvormig uitlopend verbindingsstuk bij Ionische, zwakker ook bij Corinthische kapitelen” (VD s.v. „volute, voluut”). Zie voor de toepassing Vanherp s.v. „volute”. Vraag N 56, 117 had niet de volledige

1.1.2.5.

omschrijving van VD (alleen „spiraalvormig kapitelen“).]

volute: K 246; *vólüüt*, K 291; zie i.v.m. de termen „mouluuren“ en „stijlwerk“ in de volgende tekst de lemmata „profiel(lijst)“ en „stijlmeubel-(werk)“: *vólüüt*, K 330; nr. 1487: ABN volute, voluut (VD); „in plaats van de mouluuren in stijlwerk te laten doodlopen, laten ze ze uitlopen op een volute“; Fr. volute, Vanherp.

CANNELURE

(N 56, 107)

[Vraag N 56, 107 informeerde naar „de versiering in de vorm van (gootvormige) groeven (cannelure?)“. Zie het lemma „canneleren“. Vgl. Scott en Aalders p. 19 (bij de afbeelding van een tafel: „stevige, gecanneleerde eiken voetregel“).]

cannelure: *kánnalüürä*, K 291; *kánnaléúr*, K 330; nr. 296: ABN cannelure (VD); „bij de Renaissancemeubelen worden in de kolonnen of in de platte stijlen met den top (red.: freesmachine) canneluren getrokken“; ook: groef, gleuf; Fr. cannelure, Vanherp; **groef:** *gróówf*, K 330; nr. 554: ABN groef, cannelure (VD); „in de onderplank van een opzet wordt met den top (red.: freesmachine) een groef getrokken om schoon teljoren (red.: borden) in recht te zetten“; ook: gleuf, Vanherp.

CANNELEREN

(N 53, 47b)

[Het aanbrengen van verticale gootvormige groeven waartussen ribbels blijven staan. Zie het lemma „cannelure“. Vgl. lemmata als „gutsbeitel“ en „beelhouwersbeitel/beeldhouwersguts“.]

canneleren: K 147; *kánnaléjra*, K 330; nr. 295: canneleren (VD); van groeven en ribbels voorzien; „in Louis VXI zijn de tafelpoten dikwijls gecanneleerd“; ook: groeven; Fr. canneler, Vanherp; **groeven trekken:** K 214, 215; **groeven maken:** *graowvə mááwkə*, P 149; **ribben maken:** *rubbə mááwkə*, P 149.

BALUSTER

(N 56, 115a; N 56, 115b)

[Vraag N 56, 115a informeerde naar „de versiering in de vorm van een balustradekolommetje (baluster?)“. Zie het lemma „galerij“. Vgl. Scott en Aalders p. 20 (afb. D: „balustervormig draaiwerk“ i.v.m. tafelpoten), p. 24-25 (i.v.m. stoelpoten) etc.]

baluster: K 246; *blüüstər*, L 207; zie i.v.m. de term „kapelmeubelen“ in de volgende tekst het lemma „kapelmeubel“: *bálüüstər*, K 330; nr. 133; „in van die oude kapelmeubelen had ge vroeger galeriekes met balusterkes in“; It.

balaustro, Vanherp; **balustertje:** mv.: *bálüüstər-kəs*, K 291; met de volgende benaming wordt wellicht het gehele hekwerkje, bestaande uit afzonderlijke balustradekolommetjes, bedoeld (zie VD s.v. „balustrade“; vgl. het lemma „galerij“): **balustrade:** *balüüstraadə*, O 69, 69a; *bàlustraodə*, K 276.

GALERIJ

(N 56, 115b)

[Vraag N 56, 115b informeerde naar „een versiering met gedraaide balustradekolommetjes die tussen twee latten staan (galerij?)“. Vgl. het lemma „baluster“.]

galerij: *gálləreej*, K 330; nr. 498: dim. galerieke; ABN galerij (VD); „een galerieke is een versiering met gedraaide balusterkes, die dat tussen twee latten staan; galeriekes komt ge veel tegen bij renaissancekassen“; Fr. galerie, Vanherp; **galerie (fr.):** *gallərīē*, O 69, 69a; **balkon:** *bàlkón*, L 207.

INLEGGEN MET MASSIEVE BLOKJES

(N 56, 74)

[Vraag N 56, 74 informeerde naar vaktermen voor „het inleggen van een tafelblad met massieve blokjes“. Vgl. de lemmata „inlegwerk“ en „inleggen met fineer“.]

inleggen: *ĩnléggə*, K 330; nr. 652: ABN inleggen (VD, 2), b.v. een blad (van een tafel) inleggen; „een tafelscheel kunt ge in massieve blokskes inleggen; dat is veel beter als een geplakt scheel“, Vanherp; **massieve blokjes inlijmen:** *másiēvə blökskəs ilàðəmə*, K 276; **parket leggen:** K 246, O 69, 69a; **parketteren:** *pàrkətèèrə*, K 291.

INLEGWERK

(N 56, 110)

[Vraag N 56, 110 informeerde naar „de versiering die bestaat in het inleggen van sierstukjes (inlegwerk?)“. VD s.v. „inlegwerk“: „ingelegd werk, intarsia, marketterie, geïncrusteerd werk enz.“. Zie de lemmata „marqueterie“, „inleggen met massieve blokjes“ en „inleggen met fineer“. Vgl. Scott en Aalders p. 18-19 („meetkundig ingelegde figuren van ivoor en ebbenhout“).]

inlegwerk: K 246; *ĩnlechwèrk*, O 69, 69a; *iléchwèrrək*, K 276; *inléchwèèrək*, L 207; *ĩnléchwèèrək*, K 291; *ĩnléchwèrrək*, K 330; nr. 653: ABN inlegwerk (VD); „massieve stukskes hout voor inlegwerk worden één voor één aangepast en op 't onderhout gelijmd“, Vanherp.

MARQUETERIE

(N 56, 111a)

[Vraag N 56, 111a informeerde naar „inlegwerk in hout met edele metalen, schildpad en edelfineer (marketterie?)”. Zie Vanherp en VD s.v. „marqueterie” („inlegwerk in hout of marmer”). Zie ook de lemmata „inlegwerk” en „inlegwerk met schildpad”. Scott en Aalders zeggen in een hoofdstuk over „Marqueterie (Intarsia)” (p. 200-201) op p. 201: „Bij de marqueterie-fineermethode worden de uit vrije hand gesneden stukken fineer gebruikt voor het vervaardigen van patronen. Bij het toepassen van deze techniek kan worden geprofiteerd van het oneindig aantal natuurlijke tekeningen die in hout kunnen voorkomen”. Zie ook VD s.v. „intarsia” en „incrustatie” (2) en VD (Frans) s.v. „incrustation”.]

marqueterie (fr.): K 246; *markotariē*, O 69, 69a; *márkéttareej*, K 330; nr. 853: ABN marqueterie (VD), inlegwerk in hout met edele metalen, schildpad en edelfineer; „marqueterie is inlegwerk op een meubel met metaal, schildpad of ook in duur plakhout”; ook: houtmarqueterie; Fr. marqueterie, Vanherp; **incrustatie**: *ÿngkrüústaosə*, K 291.

INLEGWERK MET SCHILDPAD

(N 56, 111b)

[Vraag N 56, 111b informeerde naar „inlegwerk met schildpad (écaille?)”. Zie de lemmata „inlegwerk” en „marqueterie”.]

schildpad: K 246; *schilpát*, K 291; **écaille** (fr.): *ékáj*, K 291; *ékéj*, K 330; nr. 449: ABN schildpad (VD, II), waarmee meubelen ingelegd worden; „in de deuren van die buffetkas moet écaille ingelegd worden”; Fr. écaille, Vanherp.

MET SPIJKERS BESLAAN

(N 53, 152f)

[Vraag N 53, 152f informeerde naar termen voor „het meubelstuk met spijkers beslaan”.]

beslagen: I 221, K 188a; *bəsláágə*, P 41a; *bəsləogə*, K 276; *bəslowgə*, O 69a; **benagelen**: *bənáágəla*, K 330; nr. 175: ABN benagelen (VD), met nagels beslaan; „antieke meubelen zijn dikwijls benageld en met zwaar ijzer scharnieren gegarnierd”; ook: bespijkeren, Vanherp; **afnagelen**: *afnowgəla*, K 317; het is de vraag of het volgende woordtype hier thuishoort (vgl. VD s.v. „aanspijkeren”): **aanspijkeren**: *aonspèəkəra*, K 210; **versieren**: K 147.

VERSIEREN MET SIERBESLAG

(N 56, 75)

[Vraag N 56, 75 informeerde naar „het versieren van het meubelstuk met sierbeslag etc. (garne-

ren?)”. Zie het lemma „meubelbeslag/meubelgarnituur”.]

garnieren/garnieren: *garniērn*, O 69, 69a; *garniēra*, K 276; met de termen „fitsen” en „entrées” in de volgende tekst worden resp. scharnieren en sleutelplaten bedoeld: *gárneejrə*, K 330; nr. 503: ABN garnieren, versieren (VD); „met die nieuw fitsen en entrées zijn ons meubels nogal wat schoonder gegarnierd als vroeger”; ook: versieren, Vanherp; **beslag erop slaan**: *bəslách əróp slon*, L 207; **het koper erop zetten**: *hət kowpər dər dēp sətta*, K 291.

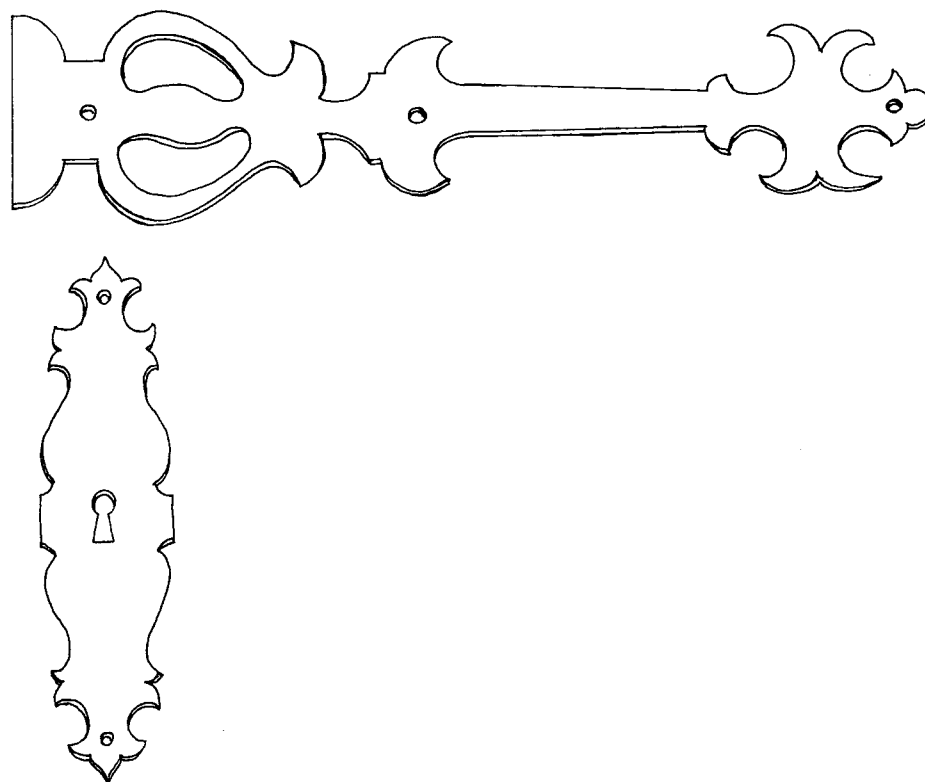
MEUBELBESLAG/MEUBELGARNITUUR

(N 54, 107a)

[Het gaat in dit lemma om een verzamelnaam voor het bijeenbehorende hang-en-sluitwerk (en verder ijzerwerk) aan meubelen dat vaak fraai versierd is. Vraag N 54, 107a informeerde in het algemeen naar „het fraaie meubelbeslag van tekening 107 (garnituur, hangwerk, sluitwerk?)”. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „hang- en sluitwerk”: „Verzamelnaam voor alle materialen die dienen om ramen, deuren, luiken e.d. af te sluiten en te laten draaien, klappen, tuimelen enz.”. Zie de afbeeldingen van meubels met meubelbeslag bij Scott en Aalders (p. 10-11; p. 15; vgl. p. 264-265: „opberggarnituur”, „garderobegarnituur”). Zie de afbeeldingen in Catalogus Leeuwenberg p. 188-197 („meubelbeslag”: afgebeeld worden „ladegrepen”, „sleutelplaten” en „deur- of ladetrekertjes”; zie de lemmata „ladegreep/ladetrekker” en „ladegreep met vallende trekker”). Zie ook het lemma „versieren met sierbeslag”.]

sierbeslag: K 174; *sīərbəslach*, L 257; **beslag**: L 200; *bəslách*, L 207; de volgende benaming is meer specifiek: **kastbeslag**: *kəstbəslách*, L 207; **hang-en-sluitwerk**: L 237; *hàng-èn slaojtwèè-rək*, L 207; **sluitwerk**: *slōwtwèèrək*, L 200a; **ijzerwerk**: *ààzərwèrrək*, K 330; nr. 624: verzamelnaam voor het hang- en sluitwerk en de kramen (red.: zie VD s.v. „kramerij”) die in de meubelmakerij gebruikt worden; „gaat al het ijzerwerk, dat ge voor dat meubel nodig hebt, zelf maar in het magazijn halen!”; ook: garnituur, hangwerk, sluitwerk; (met afb.), Vanherp; **meubelgarnituur**: *méubəlgərnētūūr*, K 210; **garnituur**: L 243; *garniētūūr*, O 69a; *garniētūūr*, K 276; [*g]árnətéúr*, P 149; vgl. i.v.m. de termen „trekkers” en „kassen” in de volgende tekst de lemmata „ladegreep/ladetrekker” en „kast”: *gárnətéúr*, *gárnītéúr*, K 330; nr. 504: ABN garnituur (VD, 2); „de trekkers van het garnituur voor die nieuwe kassen zijn veel, schoonder als die van vroeger”; ook: ijzerwerk, hangwerk, sluitwerk; Fr. garniture; (met afb.), Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek (reacties op de concrete afbeeldingen bij de vraag): **sier-**

1.1.2.5.

Afb. 153: Meubelbeslag

scharnier: K 204; met de volgende benaming wordt vermoedelijk aangegeven dat het scharnier meer versierend dan functioneel is: **valse scharnier:** P 86; mv.: *vålsə schárnējra*, P 41; vgl. i.v.m. de volgende benamingen VD s.v. „lee” (II, „scharnier, hengsel van deur of venster”): **sierlee:** de volgende opgave is vermoedelijk mv. (zie VD s.v. „lee”: scharnier, hengsel): *sīerli-jøn*, K 241a; **garnituurlee:** de volgende (meervoudige?) opgave is een diplomatische weergave van de schrijfwijze van de respondent: *garnituurleen*, I 268.

CLAVETTE

(N 54, 112)

[Vraag N 54, 112 informeerde naar „Elzasser kastbeslag (clavette?)”. De vraag is gebaseerd op Vanherp s.v. „clavette” die daar geen duidelijke omschrijving van geeft. Vgl. VD (Frans) s.v. „clavette” („spie, pen, sluitwig” etc.) en VD s.v. „sluitwig”, „opsluitwig” en „opsluitkeg” („keg of wig om iets vast te zetten”). Vgl. voor iets wat misschien vergelijkbaar is w.b. functie Scott

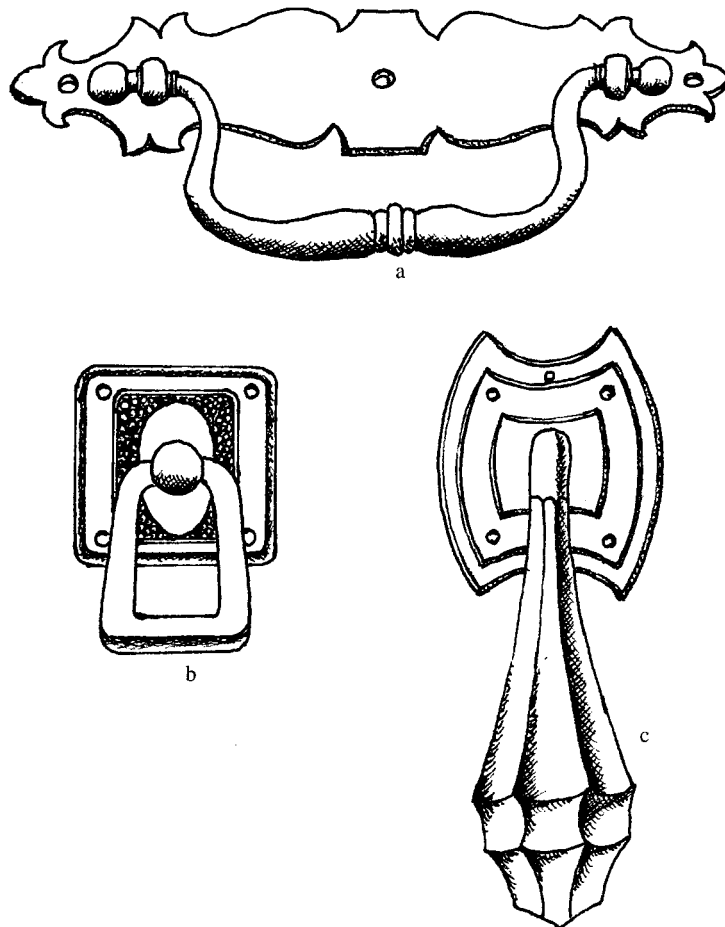
en Aalders p. 257 (afb. „kastbeslag; bout en kamschijf”: „voor het aan elkaar vastzetten van kastwandpanelen”).]

clavette (fr.): *klaveet* (of: *klavét?*), I 268; *klávét*, K 330; nr. 322: kastbeslag; „in modern werk worden de nachttafels soms met clavetten aan de kopsponden vastgezet; bij die demontabels worden de stijlen er dikwijls met clavetten aan gezet, maar dat is natuurlijk geen fameus werk”; ook: Elzasser kastbeslag; Fr. *clavette*, Vanherp; **spie:** K 204.

LADEGREEP/LADETREKKER

(N 54, 108a)

[Vraag N 54, 108a informeerde naar „de handgreep van een lade”. De respondenten bedoelen met de diverse benamingen ofwel een „ladegreep” ofwel een „ladetrekker”. Een „ladegreep” (VD: „handvat waarmee men een lade kan open-trekken”) kan men met de hele hand bedienen, de „ladetrekker” met enkele vingers. Er zijn vaste „ladegrepen” en vaste „ladetrekkers” maar ook „ladegrepen/ladetrekkers met vallende trek-

Afb. 154: Ladegreep (a) en ladetrekker met vallende trekker (b en c; naar Catalogus Leeuwenberg)

ker". Zie Catalogus Leeuwenberg: p. 185-186, p. 188-195 en p. 195-196. Zie ook Scott en Aalders p. 261 voor diverse ladegrepen.]

handgreep: L 237, 243; *hantgreep*, L 257; *hàntgreep*, L 207, 243; **greep:** *gréép*, K 276; **handvat:** P 86; *hantfat*, K 241a; *aantfat*, K 174; **handhaaf:** *àntaof*, P 149; *anteef*, O 69a; **lade(n)trekker:** *laajàntrekkær*, L 200; *laojàtrékkær*, L 200a; i.v.m. de volgende benaming kan worden opgemerkt dat met „schuif” een lade bedoeld wordt: **schuiftrekker:** *schaoàftrekkær* (of: *-trékkær?*), I 268; **trekker:** K 204, O 69a; *trékkær*, K 210, 241a; vgl. i.v.m. de term „schuiven” het lemma „lade”: *trékkær*, K 330; nr. 1378: ABN (lade)greep (VD): „de trekkers op schuiven en deuren moeten altijd met ’t model van uw meubel meegaan”; ook: (deur)greep, handgreep, Vanherp; **menotte (fr.):** *mànot*, P 41a.

LADEGREEP/LADETREKKER MET VALLENDE TREKKER

(N 54, 108b)

[Vraag N 54, 108b informeerde naar „de ladegreep met vallende trekker (tekening 108b; afhanger?)”. Zie Vanherp s.v. „afhanger”, de toelichtingen bij het lemma „ladegreep/ladetrekker”, Scott en Aalders p. 261 (afb. „zwanehalsgreep”) en Catalogus Leeuwenberg p. 188-196.]

afhanger: K 204; *avàngær*, I 268; *àvàngær*, K 210; *àvàngær*, K 330; nr. 55: ABN handgreep (VD I, 2); „de gaatjes voor de afhangers van schuiven moeten juist van maat geboord zijn; afhangers zijn trekkers op schuiven waar dat de poignée van afhangt”; ook: ladegreep met vallende trekker; verklaring: handgreep, waarvan de trekker „afhangt” of naar beneden hangt; (met

1.1.2.5.

afb.), Vanherp; **valgreep**: *vàlgréép*, K 276; **kist-handgreep**: *kisthantgreep*, L 243; **handgreep**: *hantgreep*, L 257; **handvat**: *aantfat*, K 174; **handhaaf**: *àntaof*, P 149; **beslagtrekker**: K 174; **menotte** (fr.): *mənot*, P 41a; *mənot*, P 86.

-3.1.4.2. I.v.m. fineren

[Zie i.v.m. deze paragraaf Scott en Aalders p. 192-201 en p. 238-239. Zie ook in de paragraaf over de houtbewerker de subparagraaf over het lijmen.]

FINEER

(N 56, 10)

[Vraag N 56, 10 informeerde naar „dunne platen van een harde, mooie of kostbare houtsoort die op meubels van eenvoudig hout worden bevestigd met lijm (fineer?)” (zodat zij het aanzien van de mooie houtsoort krijgen; zie VD s.v. „fineer”). Scott en Aalders (p. 266) s.v. „fineer” spreken alleen over een „geschilde houtlaag” (zie het lemma „geschild fineer”; op p. 239 worden echter ook andere methoden genoemd). Het Beste Reparatiehandboek (p. 583) spreekt s.v. „fineer” over een „dunne houtlaag, die geschild of gesneden wordt” (zie het lemma „gesneden fineer”). Zie verder het lemma „gezaagd fineer”, Scott en Aalders (p. 192 e.v. en p. 239) en Vanherp p. 73-74 („seriemeubelen zijn meestal geplakte meubelen”).]

fineer: *fīēneer*, L 207; **plakhout**: K 246; *plák-áát*, K 291; **plekhout**: *plekaat*, O 69, 69a; *plék-ààt*, K 330; nr. 1007: ABN fineer (VD); „de schoonste bomen worden uitgezocht voor plakhout van te maken”; zie voor synoniemen s.v. „placage”, Vanherp; **plakkage**: *plákáázj*, K 276; *plakkage*, bij meubelm.; fineer, beplaksel; die kas is geen notenhout, ’t is maar plakkage, Corn. Vervl.A.; *plákuzjə*, K 330; nr. 1003: ABN fineer (VD), plakkage is Zuidn. (VD); „de placage wordt in ’ne kelder gelegd voordat ’t niet te droog zou worden want anders is het te krikkel (d.w.z. de placage zal niet goed pakken of plakken)”; ook: plakhout, buitenplakhout, opleghout, fineerhout; Fr. placage, Vanherp.

FINEERHOUTSOORTEN

(N 56, 18)

[Vraag N 56, 18 informeerde naar „soorten gewoon fineerhout (plakhout) naargelang de houtsoort (amboine, avodiré etc.?)”. De benamingen worden hier in alfabetische volgorde gegeven met verwijzingen naar andere lemmata en met andere toelichtingen. Zie ook de lemmata „fineer”, „wortelfineer” en „wortelfineerhout” en

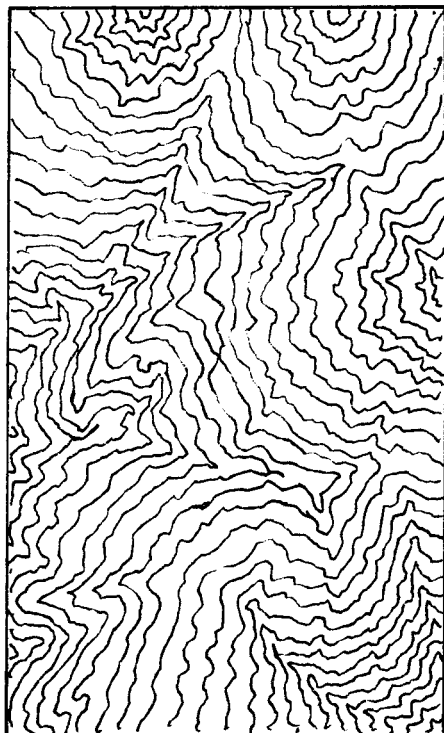
Scott en Aalders p. 230-235 (hardhoutsoorten, zachthoutsoorten) en p. 244-251 („belangrijkste houtsoorten van de wereld”).]

Zie de lemmata „mahoniehout/acajouhout (soorten)” en „mahoniehouten/acajouhouten”: **acajou**: K 276; *akazjōē*, O 69, 69a; zie VD s.v. „afromosia” („zeer sterk, maar goed te bewerken Afrikaanse houtsoort, Afromosia elata”) en Scott en Aalders p. 233 (Afromosia = Pericopsis elata; groeigebied: Ghana, Ivoorkust, Kongo, Zaïre): **afromosia**: *afroomoozīē-aa*, O 69, 69a; zie VD s.v. „avodiré” („een tropische houtsoort, Turraeanthus africanus”): **avodiré**: *ávóódiēree*, L 207; *avondūree*, O 69, 69a; *ávóddreej*, K 330; nr. 119: ABN avodiré (VD); hout van de Turraeanthus africanus, familie der Meliaceae; avodiré heeft een goudgele tint en is afkomstig van de Ivoorkust; „avodiré wordt altijd verwerkt in plakhout, ik heb avodiré in massief nog niet geweten, Vanherp; zie het lemma „azobéhout”: **azobé**: *azobee*, O 69, 69a; de volgende benaming is de diplomatische weergave van de opgave van de respondent omdat de typering problemen opleverde: [**basralookūūs**]: O 69, 69a; zie het lemma „berkehout”: **berk**: O 69, 69a; zie het lemma „beukehout” (vgl. het lemma „haagbeukehout”): **beuken**: *béúka*, L 207; **beuk**: *būūk*, O 69, 69a; zie de lemmata „eikehout (algemeen)”, „eikehout (soorten)” en „eiken”: **eiken**: *ééjkə*, L 207; **eik**: K 246; *aajk*, O 69, 69a; *ààək*, K 276; *tējk*, O 69, 69a; zie het lemma „essehout”: **essen**: *éssə*, L 207; **es**: O 69, 69a; zie het lemma „iepehout”: **iepen**: *tējpə*, L 207; zie het lemma „limba”: **limba**: K 276; zie de lemmata „notehout” en „wortelfineerhoutsoorten” (type „notelaar”): **notelaar**: K 246; *nootəlēēr*, K 276; *nootəlejɾ*, O 69, 69a; zie het lemma „okoumé”: **okoumé**: *okūūmee*, O 69, 69a; *óó-kūūmee*, L 207; zie het lemma „oregon pine (amerikaans grenehout)”: **oregon**: *orrəgon*, O 69, 69a; zie het lemma „ramin”: **ramin**: *raamin*, L 207; zie het lemma „mahoniehout/acajouhout (soorten)” (woordtype „sapeli”) en „mahoniehouten/acajouhouten”: **sapeli**: K 246; *sapolīē*, O 69, 69a; zie het lemma „teakhout (djatihout)” (type „teak/tek”): **tek**: *ték*, K 276; de volgende benaming is de diplomatische weergave van de opgave van de respondent (is bedoeld: *wénGee*, *wén-gee* of *wéngée*?) omdat de typering en omspelling problemen opleverde: [**wéngée**]: O 69, 69a.

WORTELFINEER

(N 56, 17a; N 56, 17b)

[Vraag N 56, 17a informeerde naar „mooi fineerhout (plakhout) van de wortels van bomen (tek. 17) (loupe, wortel?)”. Zie voor de formulering van vraag N 56, 17b het lemma „wortelfi-

Afb. 155: Wortelfineer

neerhoutsoorten". Zie ook het lemma „wortelhout met aders”, Vanherp p. 57 („hout van de wortels van bomen of loupe”), Scott en Aalders p. 239, p. 240 (afb. „wortelhout”) en p. 241 en Weijts p. 154.]

wortelfineer: *wörtalfiñeer*, L 207; *wuttalfiñeer*, O 69, 69a; **wortelhout:** *wörtaláát*, K 291; **wortel:** *wuttal*, K 330; nr. 1531: ABN wortel, boomwortel (VD); „loupe is hout dat ze maken van de wortelen van de bomen”, Vanherp; **loupe (fr.):** K 246; *löep*, K 291, O 69, 69a; *löep*, K 330; nr. 829: ABN wortelhout (VD); „loupe is heel schoon plakhout van de wortels van de bomen; ge hebt loupe in den acajou en loupe van notelaar”; ook: edelfineer, wortel; Fr. loupe; (met afb.), Vanherp.

WORTELFINEERHOUTSOORTEN

(N 56, 17b)

[Vraag N 56, 17b informeerde naar soorten „wortelfineer” (zie dat lemma), „b.v. loupe de noyer, wortelnotefineer”. Zie Scott en Aalders p. 239: „wortelfineer” van essen en noten (afb.). Vanherp zegt op p. 57: „De meubelen werden (...) o.a. met amboine, loupe de noyer, rozenhout en ebbenhout ingelegd”.]

Zie i.v.m. het woord „loupe” de lemmata „wortelfineer” en „wortelhout met aders”; vgl. i.v.m. het woord „amboine” VD s.v. „amboinahout” (*Pterocarpus indicus*) en „Amboina” (meestal Ambon): **loupe d’amboine (fr.):** *löep dámbwán*, K 291; **amboine (fr.):** K 246; *ámbwán*, K 330; nr. 101: ABN amboinahout (VD); hout, afkomstig van de *Pterocarpus indicus*, die zijn groeigebied heeft op Indonesië; familie der Leguminosae; „meubelen, geplakt in amboine zijn nogal duur; voor loupe wordt veel amboine gepakt”; ook: amboina, Ambons hout; Fr. amboine, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming VD (Frans) s.v. „chêne” (0.2. eikenhout) en de lemmata „eikenhout (algemeen)”, „eikenhout (soorten)”, „eiken” en „fineerhoutsoorten”: **loupe de chêne (fr.):** *löep dá sjèn*, K 291; zie i.v.m. de volgende benaming VD (Frans) s.v. „frêne” (0.2. essehout) en de lemmata „essehout” en „fineerhoutsoorten”: **loupe de frêne (fr.):** *löep dá frèn*, K 291; zie i.v.m. de volgende drie benamingen VD (Frans) s.v. „noyer” (0.3. notebomehout), VD s.v. „notelaar” (2) en de lemmata „notehout” en „fineerhoutsoorten”: **loupe de noyer (fr.):** *löep dá nwájéé*, K 291; *löeb dá nwájééj*, K 330; nr. 830: ABN wortelnotehout (VD); „in die loupe de noyer zitten nog gaatjes die met gomme arabique moeten ingebrand worden”; ook: wortelnotenfineer, het wortelnoten; Fr. loupe de noyer, Vanherp; **notelaar:** *nootalaer*, K 246; **notewortel:** *nóótawörtal*, L 207; zie i.v.m. de volgende benaming VD (Frans) s.v. „orme” (0.2. iepenhout) en de lemmata „iepehout” en „fineerhoutsoorten”: **loupe d’orme (fr.):** *löep dórm*, K 291.

WORTELHOUT MET ADERS

(N 50, 85b)

[Vraag N 50, 85b informeerde naar „wortelhout met aders dat moeilijk te schaven is”. Zie Van Keirsbilck s.v. „wortelhout” en Bruinsma s.v. „wortelhout” (b. „houtsorteering, bestemd voor den draaijer”). Zie verder de lemmata „wortelfineer” en „wortelfineerhoutsoorten”.]

ronce (fr.): *ròns*, K 330; nr. 1108: wortelhout met aders in, cfr. De Bo „rondse, ronse”: ader in wortelhout; te Mechelen wordt het geheel naar het deel genoemd (pars pro toto); „deurpanelen worden vantijd in ronce geplakt”; Fr. ronce, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „ronsen” (I): **geronst hout:** *gərònzđ àát*, K 330; nr. 535: Van Keirsbilck: De Bo schrijft „rondse, ronse” (meest gezegd van de aders in wortelhout), cfr. ronce: „geronst hout kunt ge bijkan niet schaven; gij zijt verplicht van het met het krabmes op te kuisen”; Fr. bois roncé, Vanherp; **loupe (fr.):** *löep*, O 153; de volgende benamingen beklemtonen de problemen bij het bewerken: **warrig (hout):** *wárrich háwt*,

1.1.2.5.

L 207; bij de volgende opgaven werd geen zn. vermeld: K 157a, 176; **tegendraads (hout)**; bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: K 188a.

GESCHILD FINEER

(N 56, 12a)

[Vraag N 56, 12a informeerde naar „geschild fineer”. Het gaat hier om het „fineer” dat door „schillen” (afrollen) van een boomstam d.m.v. een „schilmachine” verkregen wordt (een cilindervormig blok wordt dus rondom afgeschild). Zie Vanherp p. 60 („afrol, afgerold hout, afgerold plakhout, déroul , deroulage”) en Scott en Aalders p. 238 („geschild fineer wordt vooral toegepast bij het fabriceren van multiplex en triplex”) en p. 239.]

geschild fineer: *gask elt fi eer*, L 207; **geschild plakhout:** *gasci elt pl k at*, K 291; **afgerold plakhout:** * fch r lt pl k at*, K 330; nr. 50: ABN geschild fineer, cfr. afrol; „gesneden plakhout is schoonder als afgerold plakhout omdat ge daarmee een schoonder tekening in ’t hout hebt; in afgerold plakhout zitten er geen spiegels”; ook: afgerold hout, déroul , deroulage, afgedraaid fineer, afgeschild fineer, schilfineer, Vanherp; **afgerold hout:** * fch r ld  at*, K 330; nr. 51: ABN geschild fineer, cfr. afrol; „de ziel van den triplex is meestal van afgerold hout gemaakt”; zie voor synoniemen s.v. „afgerold plakhout”; Fr. bois déroul , Vanherp; **afrol:** K 246, O 69, 69a; * frol*, K 330; nr. 67: ABN geschild fineer, fineer dat met de scherpe messen van de schilmachine van boomstammen geschild wordt; „afrol wordt gebruikt voor de ziel van den triplex te maken”; zie voor synoniemen s.v. „afgerold plakhout”; Fr. bois déroul , Vanherp; **d roulage (fr.):** *d r l l s j*, K 330; nr. 378: ABN geschild fineer, cfr. afrol; „boomstammen waar ze d roulage van maken, moeten eerst een dag of drie in ’t water gelegd worden”; zie voor synoniemen s.v. „afgerold plakhout”; Fr. d roulage, Vanherp; **d roul  (fr.):** *d r l leej*, K 330; nr. 379: ABN geschild fineer, cfr. afrol; „deroul  wordt gesneden met een afrolmachien”; zie voor synoniemen s.v. „afgerold plakhout”; Fr. bois déroul , Vanherp; **plakkage:** *pl k  zj*, K 276.

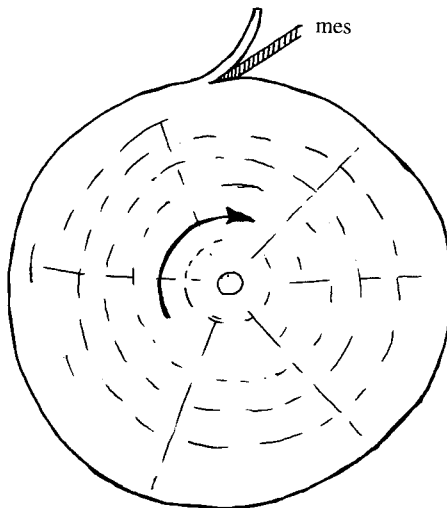
SCHILLEN

(N 56, 12b)

[Vraag N 56, 12b informeerde naar: „het fineerhout in dunne lagen van een boomstam snijden met een schilmachine (afrollen?) (tek. 12)”. Zie de lemmata „geschild fineer”, „fineer” en „schilmachine”, Vanherp p. 60 en Scott en Aalders p. 239.]

schilmachine: *sk lmasi n*, L 207; **afrolmachien:** * frolmasji n*, O 69, 69a; * frolm sjeejn*, K 330; nr. 69: ABN schilmachine waarmee het fineer van de stammen wordt geschild; „voor afrol te maken steken ze korte boulen tussen de twee pinnen van ’t afrolmachien en de scherpe mes-

ne fineerplaten maakt”) en „schiller” (o.a. „fineerschiller”) en Scott en Aalders p. 239. De respondent van K 276 zegt dat deze werkzaamheid in de streek niet gedaan werd; het fineerhout werd rechtstreeks van de fabriek betrokken.]

Afb. 156: Principe van het schillen van fineer door middel van een schilmachine, waarbij de boomstam in een draaiende beweging gebracht wordt en het mes een dunne laag fineer afsnijdt

afrollen: *afroln*, O 69, 69a; * froll *, L 207; * froll *, K 330; nr. 68: ABN schillen, het fineerhout in dunne lagen van een boomstam snijden met een schilmachine; „stammen van bomen worden van lengte gezaagd en een paar dagen in water gelegd voordat ze ze afrollen”; ook: ontrollen, afdraaien, rondschilden; Fr. d rouler; (met afb.), Vanherp.

SCHILMACHINE

(N 56, 12c)

[Vraag N 56, 12c informeerde naar „de schilmachine waarmee het fineer van de stammen wordt geschild (tek. 12)”. Zie de lemmata „geschild fineer”, „fineer” en „schillen”, Vanherp p. 60 en Scott en Aalders p. 239.]

schilmachine: *sk lmasi n*, L 207; **afrolmachien:** * frolmasji n*, O 69, 69a; * frolm sjeejn*, K 330; nr. 69: ABN schilmachine waarmee het fineer van de stammen wordt geschild; „voor afrol te maken steken ze korte boulen tussen de twee pinnen van ’t afrolmachien en de scherpe mes-

sen snijden 't hout dunnekes weg"; ook: afrol-machine, dérouleuse; Fr. dérouleuse; (met afb.), Vanherp.

BAD OM HOUT IN TE WATEREN

[Zie Vanherp s.v. „bad". Vraag N 56, 39 („een bad om hout in te wateren, b.v. vóór het afrollen van fineerhout") leverde niets op dan twee toegiften (zie de lemmata „stomen" en „tank om hout in te stomen"). Vgl. i.v.m. de term „wateren" VD s.v. „wateren" en zie i.v.m. de term „afrollen" het lemma „schillen".]

bad: *bát*, K 330; nr. 123: ABN bad (VD) waarin hout gelegd wordt om het te wateren; „boulen die moeten afgerold worden, worden 'ne tijd in baddes gelegd; vroeger legden de stoelmakers hun stijlen in baddes voor ze gemakkelijker te kunnen snijden", Vanherp.

TANK OM HOUT IN TE STOMEN

(N 56, 39 toegift)

[Zie voor de formulering van vraag N 56, 39 het lemma „bad om hout in te wateren" (i.v.m. het „schillen" van „fineer"). Zie het lemma „stomen".]

tank: *ténk*, L 207.

STOMEN

(N 56, 39 toegift)

[Het gaat hier om het stomen van hout in een tank. Zie het lemma „tank om hout in te stomen". Zie voor de formulering van vraag N 56, 39 het lemma „bad om hout in te wateren" (i.v.m. het „schillen" van „fineer").]

stomen: - in 'n tank *stóómə*, L 207.

GESNEDEN FINEER

(N 56, 13)

[Vraag N 56, 13 informeerde naar „fineer (plakhout) dat gesneden of gestoken is". Scott en Aalders zeggen op p. 238 (zie ook de afbeeldingen op p. 239); i.v.m. „fineersoorten en plaatmateriaal": „er zijn verschillende snijmethoden die geschikt zijn voor het blootleggen van de houttekening van een bepaalde boom. De voornaamste zijn: vlak gesneden, in de langsrichting, kwartier gesneden en van segmenten gesneden fineer".]

gesneden fineer: *gəsnəejə fīneer*, L 207; **gesneden plakhout:** *gəsnəejə plákáát*, K 291; **gesneden plekhout:** *gəsnəejə plékààt*, K 330; nr. 537: ABN gesneden fineer; „in gesneden plakhout ligt heel veel kwartier; het is veel schoonder als afgerold plakhout"; ook: afgestoken fineer, gestoken fineer, Vanherp; **plakkage:** *plákáázj*, K 276.

GEZAAGD FINEER

(N 56, 14)

[Vraag N 56, 14 informeerde naar „fineer (plakhout) dat gezaagd is". Zie Vanherp s.v. „gezaagd plekhout".]

gezaagd plakhout: *gəzáocht plákáát*, K 291; **gezaagd plekhout:** *gəzáácht plékààt*, K 330; nr. 542: ABN gezaagd fineer; „vroeger kenden ze alleen gezaagd plakhout; het was veel dikker als gesneden plakhout en afrol", Vanherp; **plakkage:** *plákáázj*, K 276.

BOEK

(N 56, 19)

[Vraag N 56, 19 informeerde naar „de verzameling fineerbladen uit dezelfde stam (boek?)". Zie Vanherp s.v. „boek".]

boek: K 246; *böëk*, K 291, O 69, 69a; *böëk*, K 330; nr. 221: een boek plakhout; woord ontstaan door vergelijking: een boek plakhout bevat immers ook een zeker aantal fineerbladen; „in een boek plakhout hebt ge een hoop blaren, die uit dezelfde stam gesneden zijn: ze hebben allemaal dezelfde kleur en dezelfde tekening", Vanherp; **pakje:** *pákskə*, K 291.

PLAKBAND

(N 56, 38)

[Vraag N 56, 38 informeerde naar „papier voor het aan elkaar lijmen van dunne fineerstroken". Scott en Aalders zeggen op p. 192: „Zodra het fineer op de ondergrond is aangebracht, dienen spleten en barsten in het fineer te worden dichtgeplakt met papieren plakstroken. Plak de kanten van het fineer altijd met papieren plakstroken aan elkaar. Dit houdt de verbindingen in stand, zodat het fineer alleen aan de zijkanten kan krimpen. Elk ander plakband is te kleverig, zodat bij verwijdering ervan het fineer kan beschadigen". Zie verder Scott en Aalders p. 193 (afb. 1 en 4), p. 195 (afb. 13), p. 196 (afb. 6), p. 197 (afb. 1 en 2) etc. De respondent van L 207 spreekt van „geperforeerde papieren plakband van ongeveer 4/5 cm breed" i.v.m. de benaming „fineerband".]

plakbandje: K 246; **plekbandje:** mv.: *pleGban-nəkəs*, O 69, 69a; **plekband:** *plékbãánt*, K 276; **plekpapier:** *plékpápeer*, K 330; nr. 1016: om dunne en smalle fineerstroken aan elkaar te lijmen gebruikt men bruin plekpapier; ABN plekpapier (VD, 2), plakband (VD); „op den ene winkel wordt het plekpapier van de tafelschelen afgeruist, op ander weken ze 't eraf"; ook: kleefpapier, papierlijmband, Vanherp; **fineerband:** *fīneerbàánt*, L 207.

1.1.2.5.

GRONDHOUT

(N 56, 11)

[„Hout van geringere hoedanigheid waarop men het fineer bevestigt” (VD s.v. „grondhout”). Vraag N 56, 11 informeerde naar „het hout dat onder het fineer zit (blindhout, grondhout, onderhout?)”. Zie Vanherp p. 73 („de pressen lijmt het plakhout op het blindhout/onderhout”) en Scott en Aalders p. 192 en p. 194.]

ondergrond: *onnærgront*, O 69, 69a; **onderhout:** *ðöndarháwt*, K 276; *ðndaràat*, K 330; nr. 923: ABN blindhout (VD); „’t onderhout moet goed droog zijn want als ’t trekt, trekt het plakhout dat erop ligt, mee kapot”; ook: grondhout, Vanherp; **blindhout:** K 246; *bljēntàat*, K 330; nr. 210: ABN blindhout (VD); „blindhout dat is ’t hout dat niet gezien is aan een meubel; ’t blindhout moet goed droog zijn voordat er ’t schoonder hout opgeplakt wordt”; ook: onderhout, grondhout, Vanherp; het is de vraag of de volgende benamingen (waarbij „conter-” is afgeleid van het Franse woord „contre”) hier thuishoren (volgens VD (Frans) kan „contre-plaqué” multiplex betekenen; dat is bruikbaar als ondergrond voor fineer) of in het lemma „tegenfineer” (volgens andere woordenboeken kan „contre-plaqué” nl. fineer(hout) betekenen; vgl. ook het lemma „tegenfineer aanbrengen”, woordtype „conter-plaqué opleggen”): **conter-plaqué:** *kòntarplákéé*, K 291; **conter:** *kòntar*, K 291.

FINEREN

(N 56, 20a)

[Vraag N 56, 20a informeerde naar de vakterm voor „(de kast) met fineer (plakhout) beplakken”. Zie Scott en Aalders (p. 192-197). Vgl. de lemmata „belijmen met de belijmhamer”, „belijmhamer”, „belijmen met de fineerpers” en „fineerpers”.]

fineren: *fjēneerə*, L 207; **plakken:** K 246; *plákka*, K 291; **plekken:** *plékkə*, K 330; nr. 1012: ABN fineren (VD), plakken (Zuidn.): met dunne bladen hout beleggen, fineren (VD); „in modern werk wordt bijkanst alles geplakt, daar is niet veel massief meer aan; frisé kunt ge met den hamer plakken maar t is veel beter dat ge ’t onder de presse steekt”; ook: belijmen met fineer, overplakken, belijmen met fineerhout, opleggen, Vanherp; **afplekken:** een kas - *áfplékkə*, K 276; **beleggen:** - mee plakhout: O 69, 69a.

FINEERDER

(N 56, 16a)

[Vraag N 56, 16a informeerde naar „de man die fineer (plakhout) aanbrengt op het hout”. Zie Scott en Aalders (p. 192 e.v.). Vgl. ook de lemmata „fineersnijder” en „fineerperser” (Vanherp

p. 73: „de presser lijmt het plakhout op het blindhout/onderhout”).]

fineerder: *fjēneerdər*, L 207; **plakker:** K 246, 276; **plekker:** *plékkər*, K 330; nr. 1015: ABN fineerder (VD); „’ne plakker moet ’t plakhout op ’t hout plakken en ’t hout onder de presse steken”, Vanherp; de volgende benaming duidt erop dat er voor het fineerwerk vaak geen gespecialiseerde vakman is (de meubelmaker doet het zelf, zegt de respondent van K 276): **meubelmaker:** K 276; *meubəlmowkər*, O 69, 69a.

FINEERSNIJDER

(N 56, 16b)

[Vraag N 56, 16b informeerde naar „de werkmán die het fineer (plakhout) snijdt en aaneenvoegt met plakpapier” (zie het lemma „plakband”). Deze specialisatie komt natuurlijk alleen voor bij grotere bedrijven (zie ook het lemma „fineerder”). Vanherp zegt op p. 73: „Plakhout-snijders snijden het plakhout van grootte en voegen de fineerstroken bij elkaar”. Zie ook Scott en Aalders (p. 192 e.v.).]

plekhoutsnijder: *plékàatsnàäjər*, K 330; nr. 1010: ABN fineersnijder (VD); „’ne plakhout-snijder is ’ne werkmán die dat de plakkage snijdt en aaneenvoegt met plakpapier”; ook: plakhoutvoeger, Vanherp; uit de volgende benamingen blijkt dat er niet steeds een gespecialiseerde vakman is voor deze specifieke handeling: **fineerder:** *fjēneerdər*, L 207; **plakker:** K 246; **meubelmaker:** *meubəlmowkər*, O 69, 69a.

FINEERMES

(N 56, 35)

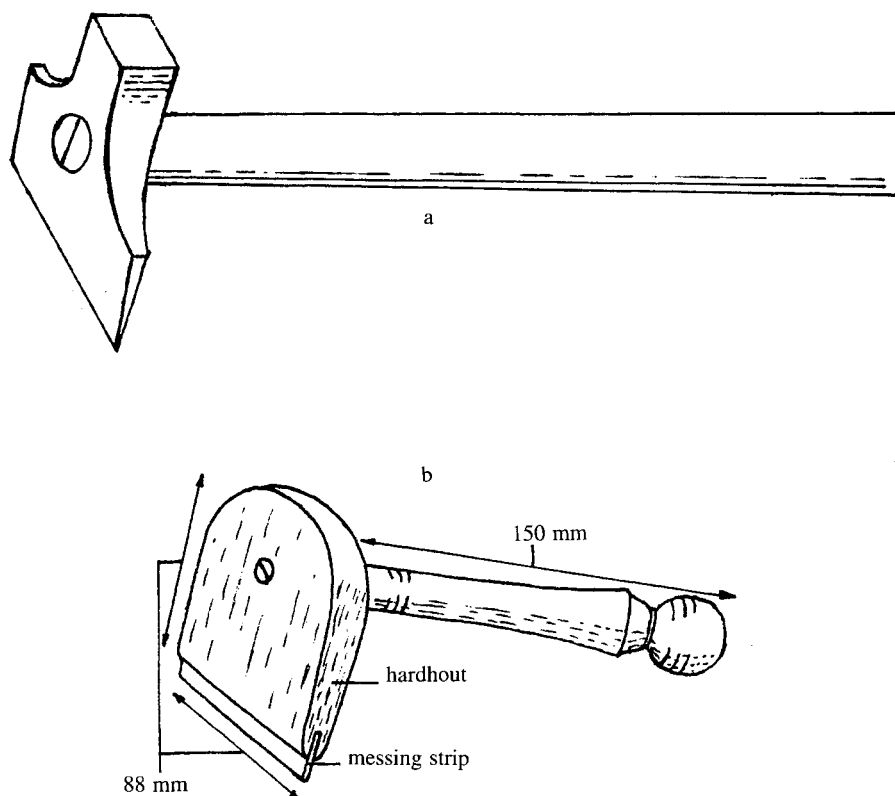
[Vraag N 56, 35 informeerde naar „een mes met scherpe punt waarmee men fineer (plakhout) snijdt”. Vgl. i.v.m. de typeringén het lemma „fineer”. Zie Scott en Aalders p. 192: „Een fineermes dient een stevig, puntig afgeschuind blad te hebben, met één lange en dunne rechte snijkant. Een radeermes is voor dit doel ideaal”.]

fineermes: *fjēneermés*, L 207; **plakhoutmes:** K 246; *plákáátmés*, K 291; **plekhoutmes:** *plekaatmes*, O 69, 69a; *plékàátmés*, K 330; nr. 1009: fineermes met scherpe punt, waarmee het fineer gesneden wordt: „als ge gebogen lijnen in plakhout moet uitsnijden, pakt ge best uw plakhoutmes”; ook: houtsnijmes, Vanherp; **plakkagemes:** *plákáájəmés*, K 276.

BESTRIJKEN MET EEN VERDUNDE LIJM

(N 56, 31)

[Vraag N 56, 31 informeerde naar vaktermen voor „het bestrijken van het hout met een door water verdunde lijmoplossing”. Zie het lemma „verdunde lijm”. Vgl. Scott en Aalders p. 194

Afb. 157: Belijmhamers naar Popelier (a) en Scott en Aalders (b; „fineerhamer”)

(„voorbereiden van de ondergrond”) en zie Van Keirsbilck s.v. „uitlijmen”.]

in de waterlijm zetten: *ĩn dā wáátarläâm zét-tā*, K 330; nr. 637: ABN lijmwateren, het hout met een door water verdunde lijmoplossing bestrijken; „bij heel goed geplakt werk moet ge het onderhout eerst in de waterlijm zetten”; ook: met lijmwater bestrijken, Vanherp; **in de dunne lijm zetten:** K 246; **volzetten:** *vólzét-tā*, K 291; **plekken mee verdunde lijm:** *plekkān mee vārdūūndā laajm*, O 69, 69a; **voorlijmen:** *véúrlāādmā*, K 276.

VERDUNDE LIJM

(N 54, 3)

[Vraag N 54, 3 informeerde naar „de sterk verdunde lijm die b.v. aangebracht wordt om de goede lijm bij fineren er niet te diep in te laten trekken”. Zie het lemma „bestrijken met een verdunde lijm”.]

verdunde lijm: *vārdundā léém*, L 257; **dunne lijm:** *dūnnā lāādm*, K 276; het is de vraag of met de volgende benaming „verdunde lijm” bedoeld wordt of het verdunningsmiddel (zie VD s.v.

„verdunner”): **verdunner:** L 237; **lichte lijm:** [*lichte*] *laom*, P 86; **waterlijm:** *waotarlejm*, K 174; zie i.v.m. de volgende tekst het lemma „tandschaaf” (woordtypen „lijmschaaf” en „verlijmschaaf”): *wáátarläâm*, K 330; nr. 1502: ABN lijmwater (VD); „plakwerk wordt eerst in de waterlijm gezet en dan terug getand met de tandschaaf voordat de goede lijm er niet te diep zou intrekken”; ook: (sterk) verdunde lijm, Vanherp; **snelfiks:** *snělfiks*, L 243; met de volgende benaming wordt meer de methode die aangevend wordt benadrukt: **lijmbad:** *laoəmbat*, I 268.

BELIJMEN MET DE BELIJMHAMER

(N 56, 20c)

[Vraag N 56, 20c informeerde naar de vaktermen voor „de meubels nat belijmen met finer met behulp van de belijmhamer (natplakken, plakken met de hamer?)”. Zie Scott en Aalders (p. 194-195: „fineren met de hand” m.b.v. een „fineerhamer”, „warme beenderlijm” etc.). Vgl. de lemmata „belijmhamer” en „belijmen met de pers”. Enkele woordtypen werden geplaatst in

1.1.2.5.

het lemma „verwarmen met het lijmstrijkijzer” (vgl. het lemma „lijmstrijkijzer”).]

plakken met de hamer: *plákkə mè dən (h)ao-mər*, K 291; **plekken met de hamer:** *plékkə mé dən áamər*, K 330; nr. 1013: ABN natbelijmen; „als ge met den hamer plakt, moet ge uwe lijn goed dik nemen, want doordat ge water op het plakhout doet, kan hij te dun worden”; zie voor synoniemen s.v. „natplakken”, Vanherp; **met de hamer plakken:** K 246; **natplekken:** zie i.v.m. de termen „sjangen” en „sjangs” de lemmata „kanten fineren” en „kantfineer”: *nátplékkə*, K 330; nr. 905: ABN fineren met de belijmhamer, natbelijmen; „sjangen is altijd natplakken; de sjangs worden natgemaakt, ingewarmd met een warmijzer en met de plakhamer vastgelegd”; ook: plakken met de hamer, opleggen met de (plak)hamer, natverlijmen, Vanherp.

BELIJMHAMER

(N 56, 34)

[Gereedschap dat gebruikt wordt bij het plakken van fineer, plakhamer. Vraag N 56, 34 informeerde naar „een hamer met brede staart die gebruikt wordt voor het aandrukken en uitstrijken van opgelijmd belegsel”. Popelier zegt op p. 127 (zie ook fig. 50): „De belijmhamer die in onze streek fineerhamer, plakhamer en strijkhamer wordt genoemd, is een hamer die wordt gebruikt om de overtollige lijn, samen met de lucht die tussen het fineer en het lijmoppervlak zit, naar de kanten weg te strijken”. Weijs beeldt op p. 156 een vergelijkbare hamer af die hij „blijnagel” (vervorming van „belijmhamer”?) noemt. Scott en Aalders beelden op p. 194 een zelf te maken houten „fineerhamer” af die voorzien is van een „messing strip”. De respondent van L 207 tekende een houten „fineerhamer” die bestaat uit een cilindervormig blok met bolle baan (zodat men geen „butsen” sloeg), voorzien van een soort (SCHUIN in het blok geplaatste?) platte, spits toelopende steel waarmee men waarschijnlijk druk uitoefent op het fineer (waarbij het blok dan als handvat zal dienen). Zie afb. 157 op de vorige pagina.]

lijmhamer: *lèmaomər*, K 291; **plakhamer:** K 246; *plakhamer*, bij schrijnw.; hamer dienende om de lijn onder de plakage te strijken; het eene deel is vierkantig en langwerpig; het dient om te kloppen, te hameren; het achterdeel is plat en wordt breder naar het uiteinde, Corn. Vervl.; **plekhamer:** *plékhāomər*, K 276; *plekowmər*, O 69, 69a; *plékaámər*, K 330; nr. 1006: ABN plakhamer, belijmhamer (VD); „neemt eens uwe plakhamer voor dat scheel af te sjangen en voor de lijn van onder de sjang te trekken”; Fr. *mar-teau à plaquer*, Vanherp; **fineerhamer:** *fīneer-hāmmər*, L 207.

VERWARMEN MET HET LIJMSTRIJK-IJZER

(N 56, 20c toefit)

[Dit lemma is samengesteld uit toefitten bij vraag N 56, 20c (zie het lemma „belijmen met de belijmhamer”). Zie verder het lemma „lijmstrijkijzer” en Scott en Aalders (p. 194-195). Vgl. het lemma „voorverwarmen (van te lijmen werkstukken)”.]

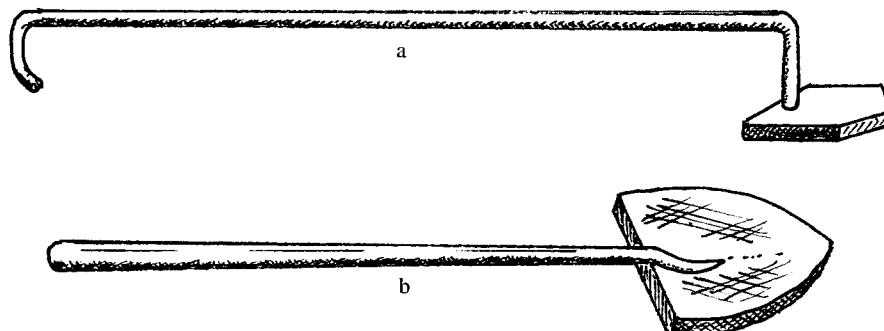
persen mee 't strijkijzer: *pesn mee at straaik-aajzər*, O 69, 69a; **pressen mee 't strijkijzer:** *presn mee at straaikaaizər*, O 69, 69a.

LIJMSTRIJKIJZER

(N 54, 5; N 56, 36; Lemmens)

[Vraag N 56, 36 informeerde naar „een stuk massief gietijzer met ijzeren steel en houten handvat om de lijn onder het fineer (plakhout) opnieuw te verwarmen en om op die manier de overtollige lijn gemakkelijk met de belijmhamer te kunnen wegstrijken” (zie Vanherp s.v. „warmijzer”). Corn. Vervl. geeft echter s.v. „lijmijzer” als functie aan het voorverwarmen van het daarna met lijn te bestrijken werkstuk. Dit gereedschap wordt niet alleen bij het fineren gebruikt maar ook bij ander lijnwerk. Vraag N 54, 5 informeerde naar „het instrument van tek. 5 (lijmbout, lijnijzer?)”. Quickenborne (die dezelfde afb. heeft als N 54, 5) zegt op p. 260: „Het strijkijzer is een metalen voorwerp dat verhit wordt. Men verwarmt daarmee het te lijmen hout, opdat de warme lijn niet onmiddellijk zou afkoelen. Zo wordt voorkomen dat men de lijn niet meer zou kunnen openstrijken”. Zie Van Keirsbilck (p. 263-264 met sch. 220) en s.v. „warmen” („opdat de lijn er des te beter zou aankleven”). Behalve het hierboven beschreven model is er nog een lijmstrijkijzer in de vorm van een gewoon elektrisch strijkijzer (Scott en Aalders p. 195) dat men bij het fineren lichtjes over het oppervlak kan heen en weer bewegen (de temperatuur is daarbij precies te regelen) „indien de lijn opnieuw verwarmd moet worden” bij het werken met de „belijmhamer” (zie dat lemma). Zie ook het lemma „verwarmen met het lijmstrijkijzer”. De respondenten spreken van een „gietijzeren strijkijzer” (K 276 bij „fonte strijkijzer”) en van een „strijkijzer met houtskool zoals de kleermaker gebruikt” (L 207). Vgl. het lemma „lijmkachel”.]

lijmstrijkijzer: *léémstréékéézər*, L 257; **lijmijzer:** *laom[ijzer]*, P 86; *lèèmèézər*, K 291; *léém-éézər*, P 41; *lijnijzer*, bij schrijnwerkers; langwerpig plat ijzer, dat men gloeiend op kleinen afstand van het te lijmen hout aanwendt, om dit alsdan met lijn te bestrijken; ook oneigenlijk lijmtang geheeten, Corn. Vervl.; **lijmbout:** K 204, L 152; **strijkijzer:** K 246, P 86; *stréjkéézər*,

Afb. 158: Lijmstrijkijzers (b. naar Van Keirsbilck: „lijmijzer”)

L 207; *stréékéézər*, P 41; *straaajkaajzər*, O 69, 69a; i.v.m. de volgende benaming moet worden opgemerkt dat het Franse woord „fonte” gietijzeren” zijn): **fonte strijkijzer**: *fōdntə strāāk-āāzər*, K 276; **verwarmingsijzer**: *vərweermīngsaoazər*, I 268; **verwarmijzer**: *vərweermèzər*, K 210; **warmijzer**: *wèrrəmāzər*, K 330; nr. 1499: een gietijzeren massa met een ijzeren steel en houten handvat om de lijm onder het fineer opnieuw te verwarmen en om zo de overtollige lijm gemakkelijk met de belijmhamer te kunnen wegstrijken; ABN lijmijzer, belijmijzer (VD); „het warmijzer mag niet te heet zijn als ge de lijm terug lopend wilt maken want anders verbrandt ge uw hout; ook: plakijzer, Vanherp; **fineerijzer**: K 174; **plakijzer**: K 174; i.v.m. de volgende benamingen moet worden opgemerkt dat volgens Corn. Vervl. de term „lijmtang” wel oneigenlijk gebruikt wordt voor „lijmijzer” (of dat ook voor „lijmklem” geldt is de vraag; zie de lemmata „lijmknecht/sergeant” en „lijmtang” bij de houtbewerkersterminologie): **lijmtang**: *lijmtang*, zie s.v. lijmijzer, Corn. Vervl.; **lijmklem**: L 237.

BELIJMEN MET DE FINEERPERS

(N 56, 20b)

[Vraag N 56, 20b informeerde naar de vakterm voor „de meubels droog belijmen met fineer met behulp van de pers (droogplakken, plakken met de pers)”. Vgl. de lemmata „fineerpers”, „persen” en „belijmen met de belijmhamer” en Scott en Aalders p. 193 („het gebruikmaken van drukplaten” en „kunstharlijm”).]

plakken met de pres: *plākkə mè dā près*, K 291; **plekken met de pres**: *plékkə mé dā prés*, K 330; nr. 1014: ABN droogbelijmen met fineer; „als ge met de pres plakt, kunt ge meer als één laag tegelijk pressen”; zie voor synoniemen s.v. „droogplakken”, Vanherp; **droogplekken**: *drōēchplékkə*, K 330; nr. 432: het droogbelijmen

(ABN) van meubelen met fineer; „friséwerk wordt altijd drooggeplakt omdat dat te moeilijk met de hamer is”; ook: plakken met de presse, plakken met de kal, warmplakken, plakken in de pers, droogverlijmen, 'droog' belijmen onder de pers, Vanherp; **met de pers fineren**: *mi dā pèrs fiēneerə*, L 207; **plekhout persen**: *plekaat pesn*, O 69, 69a; **plekhout pressen**: *plekaat presn*, O 69, 69a; **pressen**: K 246.

FINEERPERS

(N 56, 33b)

[„Pers waarin het werkstuk met het opgelijmd fineer wordt vastgezet tot het droog is” (VD s.v. „fineerpers”). Zie de lemmata „persen” en „fineerpers”. Vgl. Scott en Aalders p. 193 („het gebruikmaken van drukplaten”). Vraag N 56, 33b informeerde naar de „fineerpers”.]

fineerpers: *fiēneerpèrs*, L 207; **pres**: K 246, 276; *pres*, O 69, 69a; *près*, K 291; *prés*, K 330; nr. 1046: ABN fineerpers, lijmpers (VD); „een presse is een gestel waarmee 't plakhout op 't onderhout wordt geplakt”; ook: pers, plakpers, raampers; Fr. presse, Vanherp.

PERSEN

(N 56, 33a)

[Vraag N 56, 33a informeerde naar „het persen met de fineerpers” (zie dat lemma en het lemma „fineerpers”). Vgl. Scott en Aalders p. 193.]

persen: *pèrsə*, L 207; *pesn*, O 69, 69a; **pressen**: K 246; *presn*, O 69, 69a; *préssə*, K 276; - met de pres *préssə*, K 291; zie i.v.m. de volgende omschrijving (term „kal”) VD (Frans) s.v. „cale” (0.1. stut, wig, spie): *préssə*, K 330; nr. 1047: ABN persen (VD); „voor ge begint te pressen, moet ge zien dat er op de kallen en de zinken platen, die op 't preswerk komen, niks plakt want anders prest ge putten in 't preswerk”; Fr. presser, Vanherp.

1.1.2.5.

FINEERPERSER

(N 56, 33c)

[Vraag N 56, 33c informeerde naar „de werkman die het hout dat gefineerd wordt onder de pers brengt en de pers vast- en losdraait”. Zie de lemmata „fineerpers” en „persen”.]

presser: K 246, 276; *pressar*, O 69, 69a; *prés-sar*, K 330; nr. 1048: ABN perser (VD); „de presser is ’ne gast die dat ’t hout, dat geplakt moet worden, onder de presse steekt en de presse vast- en losdraait”; ook: houtpresser; Fr. *presser*, Vanherp; uit de volgende benamingen blijkt dat er niet steeds een gespecialiseerde vakman is voor deze specifieke handeling (zie de lemmata „fineerder” en „meubelmaker”): **fi-neerder:** *fiñeerdar*, L 207; **meubelmaker:** *meubalmowkær*, O 69, 69a.

KANTEN FINEREN

(N 56, 21b)

[Vraag N 56, 21b informeerde naar „het afdekken” van de zijkanten van deuren, bladen etc. „met een fineerlaag (sjangen?)”. Vgl. de lemmata „kantfineer” en „kantfineerder”. Vanherp zegt op p. 73: „De zijkanten of boorden van de meubelen worden gesjangd (afgesjangd) door de sjangers (afsjangers, afsjangeleers)”. Zie Scott en Aalders p. 159 en p. 196-197.]

De volgende vakterm is overgeplaatst uit N 56, 32 (zie het lemma „omlijsten”; vgl. VD s.v. „kop”, II, 11): **een kop fineren:** *nə kòp fiñeerə*, L 207; **kanten afplekken:** *kāántə afplékkə*, K 276; **afplakken:** K 246; **sjangen:** *sjángə*, K 330; nr. 1209: cfr. afsjangen (ook voor synoniemen); „die lijm is veel te dun voor te sjangen; wilt ge dat scheel voor mij eens mee sjangen?; anders moet ik mij nog helegans stellen!”, Vanherp; **afsjangen:** O 69, 69a; *áfsjángə*, K 330; nr. 77: de boorden van deuren, tafelbladen met een fineerlaag afdekken; „op grote fabrieken waar ze in modern werk werken, staat er ’ne sjanger voor deuren en beddes af te sjangen”; fineren van boorden (kanten), kantenfineren, het lijmen van fineerkanten, met een fineerlaag bedekken (afdekken), Vanherp; **afsjangelen:** *áfsjángələ*, K 291.

KANTFINEERDER

(N 56, 21c)

[Vraag N 56, 21c informeerde naar de werkman die de handelingen i.v.m. het „kanten fineren” (zie dat lemma) verricht. Zie ook het lemma „kantfineer” en Vanherp (p. 73).]

sjangelaar: *sjángələér*, K 330; nr. 1208: cfr. afsjanger, afsjangeleer; „ze hebben van dien oude gast een sjangeleer gemaakt dan staat hij meer op zijn gemak en dan moet hij niet zo hard niet

meer jagen”; zie voor synoniemen s.v. „afsjangeleer”, Vanherp; **afsjangelaar:** *áfsjángələér*, K 330; nr. 76: arbeider, die de kanten of boorden van tafels, deuren e.a. fineert of met een fineerlaag afdekt; „in geplakt werk moet den afsjangeleer de zijns en de deuren afsjangen”; ook: afsjanger, sjanger, afsjangeelaar, (af)sangelaar, Vanherp; **afsjanger:** *áfsjángər*, K 330; nr. 78: cfr. afsjangeleer; „nen afsjanger die plakt het plakhout op de zijkanten van de meubelen en sjangt het dan af”; zie voor synoniemen s.v. „afsjangeleer”, Vanherp; **sjanger:** *sjángər*, K 330; nr. 1210: cfr. afsjangeleer, afsjanger; „als uw deuren ingepast zijn, doet ge ze maar naar de sjanger voor er de sjangs op te trekken”; zie voor synoniemen s.v. „afsjangeleer”, Vanherp; uit de volgende benamingen blijkt dat er niet steeds een gespecialiseerde vakman is voor deze specifieke handeling: **fineerder:** *fiñeerdar*, L 207; **plakker:** K 246; **meubelmaker:** *meubalmowkær*, O 69, 69a.

KANTFINEER

(N 56, 21a)

[Vraag N 56, 21a informeerde naar „een strook fineer op de zijkant van deuren en bladen (sjang?)”. Vgl. de lemmata „kanten fineren” en „kantfineerder”. Zie Scott en Aalders p. 159 en 197.]

Zie i.v.m. de volgende drie benamingen VD (Frans) s.v. „chant” (0.3. „smalle zijde”): **sjang:** O 69, 69a; *sjáng*, K 330; nr. 1207: cfr. afsjangen, afsjangeleer; „ne sjang is ’ne repel plakhout die op de zijkanten van deuren en schelen wordt gelegd; op de zijkanten van deuren en schelen wordt er van tijd een sjangske getrokken”; ook: kantfineer, fineerkant, fineerlaag, strook fineer, randfineer, Vanherp; **sjangel:** *sjángəl*, K 291; **sjangeltje:** *sjángəltjə*, K 291; **bandje:** K 246.

KRAS BELIJMEN

(N 56, 28)

[Vraag N 56, 28 informeerde naar vaktermen voor: „op meubelen met smalle lijsten fineer (plakhout) in kleine stukjes zodanig aanbrengen dat de scheidingslijnen een dwars gestreept patroon volgen (kras plakken)”. Zie VD s.v. „kras” (IV).]

kras plakken: K 246; *krás plákkə*, K 291; **kras plekken:** *krás plékkə*, K 330; nr. 766: ABN kras belijmen (VD); „in plaats van dat de sjang (red.: vgl. het lemma „kantfineer”) langs loopt, valt het voor dat hem moet kras lopen en dan wordt het plakhout kras geplakt”; ook: beplakken in krasse zin, belijmen met kras fineer, Vanherp; **dwars plekken:** *dwéés plékkə*, K 276.

TEGENFINEER AANBRENGEN

(N 56, 22)

[Vraag N 56, 22 informeerde naar „het beplakken met tegenfineer (contraplakken, conteren?)”. Zie het lemma „tegenfineer” en vgl. het lemma „grondhout”. Zie Scott en Aalders p. 192-195.]
conter-plaqué opleggen: *kontərplakee opleg-gən*, O 69, 69a; het volgende ww. is een vernederlandsing van het Franse woord „contre-plaquer”: **conterplakkeren:** K 246; **conteren:** *kòntərə*, K 291; *kòntərə*, K 330; nr. 343: hout beplakken met tegenfineer; „geplakt werk moet voor goed te zijn altijd geconterd worden anders zal het scheef trekken”; ook: contraplakken, tegenplakken, contraplakkeren, Vanherp.

TEGENFINEER

(N 56, 15)

[Vraag N 56, 15 informeerde naar „fineer (plakhout) van slechte kwaliteit dat men aan de achterkant van een werkstuk bijplakt (tegenfineer, contrafineer, conterplakhout?)”. Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „tegenfineer”: „De fineer-laag, aangebracht aan de achterzijde van een gefineerd werkstuk, om het ongelijkmatig werken van de ondergrond te voorkomen”. Zie VD s.v. „tegenfineer” („contrafineer, materiaal voor de in de regel niet zichtbare achterzijde van tri- of multiplex”), Vanherp p. 73 („opdat het stuk niet zou trekken en schoon recht zou blijven”) en de lemmata „grondhout” en „tegenfineer aanbrengen”.]

conterplakhout: K 246; **conterplekhout:** *kòntərplékàt*, K 330; nr. 348: ABN tegenfineer; „een tafelblad wordt geconterd met conterplakhout van dezelfde soort als den bovenkant van 't blad”; zie voor synoniemen s.v. „conter”, Vanherp; **conterhout:** *kòntəràt*, K 330; nr. 344: ABN tegenfineer, afkorting van conterplakhout; „alle schelen worden langs achter beplakt met conterhout voor 't scheef trekken te vermijden”; zie voor synoniemen s.v. „conter”, Vanherp; **conterplakkage:** *kòntərplákàázj*, K 276; **conter:** *kòntər*, K 330; nr. 342: ABN tegenfineer, afkorting van conterhout en conterplakhout; „conter is plakhout dat ze van slechten eik maken; conter is al het hout dat ze langs den achterkant van een werkstuk bijplakken omdat 't stuk zou recht blijven”; ook: contrafineer, blindopleghout, tegenplakhout, contre placage, contra-plakhout, achterdekfineer, rugfineer, Vanherp; de volgende benaming geeft aan dat men slechte kwaliteit fineer gebruikte: **bocht:** *böècht*, O 69, 69a; de volgende benaming leverde problemen op w.b. de typering (Frans woord?): [**rabotaabel:** *rabotaabəl*, O 69, 69a.

IN STIJL BELIJMEN

(N 56, 23)

[Met „fineer” dat bij een bepaalde meubelstijl past belijmen. Vraag N 56, 23 luidde: „Hoe noemt u régencemeubelen (etc.) met fineer (plakhout) belijmen volgens de door de régencestijl vereiste tekening (in régence plakken?)”. Zie het lemma „meubelstijl (naar nationaal historisch tijdperk)”.]

in stijl plekken: *ĩn staajl plekkən*, O 69, 69a; de volgende term is meer specifiek: **in régence plekken:** *ĩn rəzjãã(n)s plékkə*, K 330; nr. 659: de régencemeubelen met fineer belijmen volgens de door de régencestijl vereiste tekening, cfr. schets; „het tafelblad van die régence-eetplaats moet natuurlijk in régence geplakt worden, want die mensen zijn nogal difficile”, Vanherp.

IN DESSIN BELIJMEN

(N 56, 25)

[Vraag N 56, 25 informeerde naar vaktermen voor „het volgens een bepaalde tekening beplakken met fineer (in dessin plakken?)”. Zie ook de lemmata „friseren” en „in kruisnaad belijmen” en Scott en Aalders p. 192 („gespiegeld fineer” met afb. A, B, C, D; natuurlijke patronen in het fineer worden in een bepaald dessin gelegd).]

in dessin plakken: [*in*] *desing [plakken]*, K 246; *ĩn desĩ plákkə*, K 291; **in dessin plekken:** *in desèèn plékkə*, L 207; zie i.v.m. de volgende toelichting de lemmata „friseren” en „in kruisnaad belijmen” (i.v.m. „in raccord plakken”): *ĩn deséng plékkə*, K 330; nr. 635: het fineer volgens een bepaalde tekening op de meubelen inleggen, o.a. in frisé plakken of friseren, in raccord plakken enz. ...; „plakhout dat in dessin geplakt wordt, wordt met papieren banden tegeneengelegd”, Vanherp; **volgens een dessin plaatsen:** K 276; **de dessin volgen:** *dən deseng volgən*, O 69, 69a.

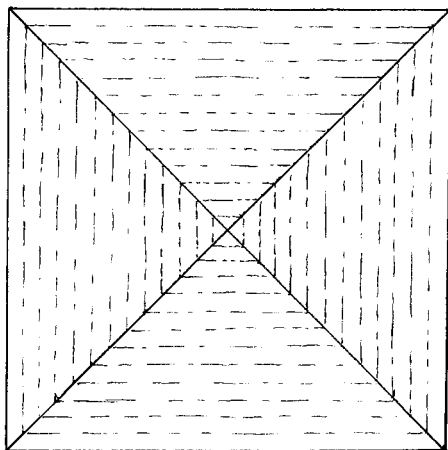
FRISEREN

(N 56, 24a)

[Vraag N 56, 24a informeerde naar vaktermen voor „het zodanig plaatsen van hout- of fineerstroken, dat hun voegen zich straalsgewijs rond eenzelfde punt schikken (friseren?) (tek. 24)”. Zie het lemma „friseerwerk”, Vanherp p. 74 („een scheel in frisé plakken, friseren”) en het WNT s.v. „friseeren” (vgl. c.) en „kruis” (5a; St.-Andrieskruis). Vgl. Scott en Aalders (p. 192).]

friseren: K 246; *frĩzeern*, O 69, 69a; *frĩzèèrə*, K 291; *frĩzèjə*, K 330; nr. 493: het zodanig plaatsen van hout- of fineerstroken, dat hun voegen zich straalsgewijze rond eenzelfde punt schikken (cfr. tekening); „friseren dat is stroken

1.1.2.5.

Afb. 159: Friseren/friseerwerk

plakhout tegeneenleggen waarvan dat de voegen in een punt bijeenkomen"; ook: in frisé plakken; Fr. friser; (zie afb.), Vanherp; **in frisé plakken**: *ÿn frîzêéj plékkə*, K 330; nr. 646: zie voor de betekenis s.v. friseren; „de blaren van die salontafelkes zijn in frisé geplakt”, Vanherp; **in kruis plakken**: *ÿn krojs plekkən*, O 69, 69a; **in een blok plakken**: K 276; **in 't verstek fineren**: *int vørstèk fîneera*, L 207.

FRISEERWERK

(N 56, 24b)

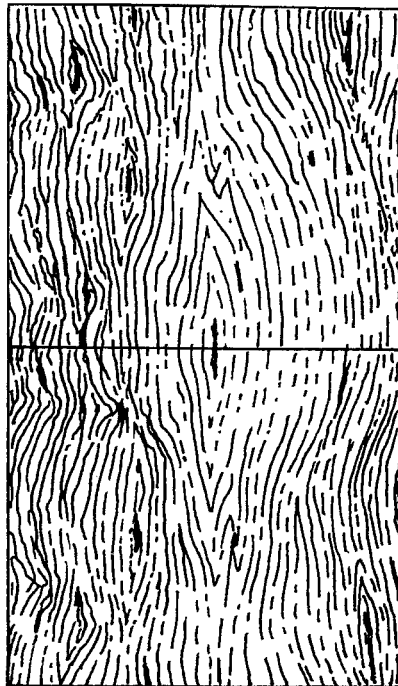
[Vraag N 56, 24b informeerde naar het werk door de techniek van het „friseren” (zie dat lemma) ontstaat.]

friseerwerk: *frîzèèrwèèrək*, K 291; **friséwerk**: *frîzêéjwèrrək*, K 330; nr. 494: cfr. frisé; „als ge friséwerk maakt, mag uw plakhout niet te nat of te droog zijn, anders komen de voegen open”; ook: friseer(werk), Vanherp; **frisé (fr.)**: *frîzêéj*, K 330; nr. 492: afkorting van friséwerk; resultaat van het friseren der fineerstroken; „frisé wordt bijeengevoegd en met plakpapier aaneengeplakt”; ook: (het) frizeer(werk); (met afb.), Vanherp; bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: **gefriseerd (werk?)**: K 246; **bloktekening**: K 276.

IN KRUISNAAD BELIJMEN

(N 56, 26a)

[Vraag N 56, 26a informeerde naar vaktermen voor „het belijmen van de meubelen met fineer in de kruisnaad (zie tek. 26)”. Zie het lemma „kruisnaad”. Tekening 26 (afkomstig uit Vanherp nr. 658, p. 297) lijkt op wat Scott en Aalders op p. 192 i.v.m. „gespiegeld fineer” af-

Afb. 160: In kruisnaad belijmen

beeldt. Zie het lemma „fineer openbladeren”. Vgl. VD (Frans) s.v. „raccord” (0.1.)]

in raccord plakken: *ÿn rákaor plákkə*, K 291; **in raccord plakken**: *ÿn rákãōr plékkə*, K 330; nr. 658: meubelen belijmen met fineer in kruisnaad, cfr. tekening; „met dat boekske plakhout zult ge wel toekomen om die deuren in raccord te plakken”; ook: in accoord (raccord) plakken, in accoord leggen, raccorderen, belijmen met fineer in kruisnaad; Fr. raccorder, Vanherp; **tegeneen leggen**: *teeganiējn leggən*, O 69, 69a.

KRUISNAAD

(N 56, 26b)

[Vraag N 56, 26b informeerde naar de naad („kruisnaad”) die ontstaat bij het „in kruisnaad belijmen” (zie dat lemma).]

kruisvoeg: K 246; **kopnaad**: *kòpnaot*, L 207.

FINEER OPENBLADEREN

(N 56, 40)

[De respondent van K 291 gaf bij vraag N 56, 40 („bijzonderheden”) op: „plakhout openblaren” (= openbladeren) met de opmerking: „symmetrisch leggen”. Waarschijnlijk is bedoeld: elk der bij elkaar passende fineerbladen uit het „boek” symmetrisch tot een bepaald patroon op het

werkstuk leggen, waarbij links en rechts b.v. elkaars spiegelbeeld of gelijkvormig zijn (zie VD s.v. „symmetrisch”, 1.; vgl. b.v. de lemmata „kruisnaad” en „in kruisnaad belijmen”). Scott en Aalders zeggen op p. 192 i.v.m. „gespiegeld fineer” (4 soorten: A, B, C en D met afb.) over „boekspiegeling” (D): „Boekspiegeling wordt bereikt door elk ander blad om te draaien”.]

plakhout openblaren: *plákáát owpáblaora*, K 291.

IN VERSAILLES BELIJMEN

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „in Versailles plekken”. Helaas ontbreekt daar de tekening. Vraag N 56, 27 („een tafelblad inleggen en belijmen met vierkante fineerstrookjes waartussen een bandje gelegd wordt”) leverde niets op. Vgl. Scott en Aalders p. 198 (i.v.m. „parqueterie”). Zie ook het lemma „inleggen met fineer”.] **in versailles plekken:** *ĩn vursáj plékkā*, K 330; nr. 663: wijze van belijmen van meubelstukken met fineer, cfr. tekening (red.: de tekening ontbreekt); men legt het tafelblad in met vierkantige fineerstrookjes en tussen elk strookje wordt een bandje gelegd; „die winkelier heeft gevraagd de tafelblaren in versailles te plakken”; etymologie: vgl. *parquet* „Versailles” of „*parquet à la française*”, Vanherp.

INLEGGEN MET FINEER

(N 56, 29a; N 56, 29b)

[De vragen informeerden naar „een tafelblad inleggen met een parketpatroon” (N 56, 29a) en naar „een tafelblad met een kubuspatroon” (zie het lemma „kubussenparket”; N 56, 29b). Zie Scott en Aalders p. 198-199 („parqueterie”; p. 199: „kubussen”). Bij „inleggen” zeggen Scott en Aalders (p. 266): „Het gelijk met de oppervlakte plaatsen van hout, metaal of ander materiaal in een gefineerd oppervlak. Met decoratieve bedoelingen”. Vgl. het lemma „inleggen met massieve blokjes”.]

in parket (in)leggen: *ĩn párkét (ĩn)léggā*, K 330; nr. 655: ABN parketteren (VD, 1); „van tafelschelen die in parket gelegd worden, moet ge zoveel schrik niet hebben dat ze geabumeerd worden want ge kunt ze altijd gemakkelijk terug opkuisen”, Vanherp; **in parket plekken:** *ĩn parket plekkā*, O 69, 69a; **parket plekken:** *parket plékkā*, K 276; **parket plakken:** K 246; bij de volgende benaming is er sprake van een specifiek inlegpatroon: **kubussen plekken:** K 276.

KUBUSSEN-PARKET

[Zie Vanherp s.v. „kubusjesparket”. Het gaat om een inlegpatroon in fineer van een tafelblad. Zie Scott en Aalders p. 199 („kubussen”; met afb.) en het lemma „inleggen met fineer” (woordtype „kubussen plekken”). Vraag N 56, 29b („een tafelblad met een kubuspatroon”) leverde niets op.]

kubusjesparket: *kéúbəkəspárkét*, K 330; nr. 365: kubusparket; tafelbladen worden in kubusparket ingelegd; het blad vertoont allemaal kubusjes, die naast elkaar gelegd zijn; „bij kubusjesparket wordt het plakhout zo gelegd dat ge precies allemaal kubusjes ziet”; parket met zeshoekige tekening, - met teerlingvormende tekening, Vanherp.

BOL FINEREN

(N 56, 37 toegift)

[Fineren van een gebombeerde deur, eventueel met behulp van een „mal” (zie dat lemma). Zie ook het lemma „bomberen”.]

bol fineren: *bòl fĩneerā*, L 207.

MAL

(N 56, 37)

[Vraag N 56, 37 informeerde naar „een vorm om fineer op gebombeerde (bolgebogen) deuren te plakken en te spannen (moule, vorm, dekstuk?)”. Zie het lemma „bol fineren”. Vgl. het lemma „bomberen”.]

mal: het is de vraag of de volgende variant een ev. of een mv. is: *malla*, K 246; **moule (fr.):** *mōžlā*, O 69, 69a; *mōžl*, K 291; *mōžl*, K 330; nr. 887: ABN vorm (VD); „in de meubelmakerij hebt ge van alle soorten moule(s) voor plakhout op gebombeerde deuren te lijmen en te spannen”; ook: dekstuk; Fr. *moule*, Vanherp.

OMLIJSTEN

(N 56, 32)

[Vraag N 56, 32 informeerde naar „het omlijsten van een tafelblad na het fineren”. Zie Vanherp s.v. „inbinden” en het lemma „omlijsting” (woordtype „emboiture”).]

een emboiture rondleggen: *ān āmbātūūr rōntléggā*, K 291; **(er) latjes rond zetten:** bij de volgende opgave werd het woord „er” niet vermeld: *lattākas rōnt setta*, K 276; **verband aanplakken:** K 246; **inbinden:** zie i.v.m. de volgende omschrijving Vanherp s.v. „moulure” (nr. 888; profiel, lijst): *ĩnbiēmā*, K 330; nr. 626: het omlijsten van een tafelblad; „geplakte schelen van tafels en kassen worden altijd ingebonden omdat daar meestal nog een moulure aangetrokken wordt”, Vanherp.

1.1.2.5.

DOORSLAAN

(N 56, 30)

[Vraag N 56, 30 informeerde naar vaktermen voor „het door een laag heendringen van lijn (markeren, aantekenen?)”.]

doorslagen: K 246; **doorpersen:** *deupesn*, O 69, 69a; **doorpressen:** *deupresn*, O 69, 69a; **markeren:** *márkééjra*, K 330; nr. 852: ABN doorslaan (VD I, 2); door een laag heen dringen; „die lijn markeert nogal!; ziet eens wat plekken in dat tafelscheel!”; ook: aanmarkeren, aantekenen, Vanherp; **aanmarkeren:** *áánmárkééjra*, K 330; nr. 19: ABN doorslaan (VD I, 2), door een laag heen dringen, gezegd van lijn en hout-schroeven; „vijzen die te lang zijn en die te diep in het hout gaan, markeren aan; ge krijgt dan allemaal bultjes in uw plakhout”; ook: aantekenen; Fr. marquer, Vanherp; **aantekenen:** *ántaekənə*, L 207; *áántiēkənə*, K 330; nr. 31: ABN doorslaan (VD I, 2), door een laag heendringen; „als ge blindhout met weren in plakhout plakt, dat tekenen die weren aan en komen ze dikwijls helegans in 't plakhout te staan”; ook: aanmarkeren, markeren, Vanherp.

LUCHTBLAAS

(N 56, 188)

[Vraag N 56, 188 informeerde naar „een blaas onder fineerhout” (bedoeld wordt: onder „fineer”; zie dat lemma en vgl. het lemma „fineerhoutsoorten”). Zie Vanherp s.v. „blaas”. Het Franse woord „cloche” kan o.a. „blaar” betekenen (zie het Frans Woordenboek van Heckenrath-Dory, 14e dr.; Vanherp spelt „klosch”). Zie ook Scott en Aalders p. 222 („luchtbellen onder fineer”). Op p. 266 zeggen Scott en Aalders s.v. „bluts”: „Een defect, voorkomend in gelijmd fineer. Meestal als het fineer los ligt van de van lijn voorziene ondergrond. Laat zich zien als een bobbel”.]

blaas: *blaos*, K 276; *blows*, O 69, 69a; *bláás*, K 330; nr. 205: ABN blaas (VD); „op plaatsen waar de lijn niet geplakt is, ligt het plakhout los: het komt naar omhoog te staan en ge krijgt dan blaaskes in het plakhout”; ook: klosch, luchtklok, losse plaats, blaasje, blaar, Vanherp; **blaar:** *blèur*, L 207; **cloche (fr.):** *klos*, K 246; *klósj*, K 291; *klòsj*, K 330; nr. 734: ABN blaas in het met fineer belijmde oppervlak van een meubel; „waar dat lijn niet goed gepakt heeft, ligt het plakhout los en komt het licht omhoog en dan hebt ge kloschen in uw plakhout”; ook: luchtklok, losse plaats, blaasje, blaas, Vanherp.

-3.1.4.3. I.v.m. kleuren, lakken, hout conserveren

[Zie i.v.m. deze paragraaf Scott en Aalders p. 202-213 („oppervlaktebehandeling”, 1-6), m.n. p. 202-204 („beitsen”; 4 soorten) en p. 210-211 („lakken”; 4 soorten) en Vanherp p. 75-76 (par.: „Het kleuren van meubelen”).]

KLEUREN

(N 56, 41a)

[Vraag N 56, 41a informeerde in het algemeen naar vaktermen voor „de meubels een kleur geven”. De termen „kleuren” en „sappen” komen ook voor in het lemma „beitsen”. Vgl. ook de lemmata „kleurder”, „beitser” (type „sapper”) en „beits” (type „sap”). Vgl. i.v.m. de term „sappen” het WNT s.v. „sap” bij de samenstelling „sapverf” („verf die den ondergrond laat doorschijnen...); „zapon”, „zaponlack” en „zaponvernis” (VD; zie ook VD (Duits) s.v. „zaponieren” en „zaponlack”) hebben hier waarschijnlijk niets mee te maken.]

kleuren: *kleurn*, O 69, 69a; *kléura*, K 276, L 207; *klèùwrə*, K 330; nr. 728: ABN kleuren (VD); „vroeger werd in de meubelmakerij alles met de hand gekleurd maar nu wordt er al veel met het pistool gekleurd”, Vanherp; de volgende twee werkwoorden zijn meer specifiek: **aankleuren:** *áánklèùwrə*, K 330; nr. 14: ABN bijkleuren (VD), de kleur van een meubel bijwerken; „bij een meubel dat geabumeerd is, moet het gerestaureerde deel terug schoon aangekleurd worden”, Vanherp; **bijkleuren:** *bàáklèùwrə*, K 330; nr. 191: ABN bijkleuren (VD); „bij een paneel met een donker en een bleek stuk, wordt het bleek stuk een beetje bijgekleurd totdat alles weer egaal is”; ook: aankleuren, Vanherp; **sappen:** K 246; *zappən*, O 69, 69a; *záppə*, K 291; i.v.m. de volgende uitdrukking moet worden opgemerkt dat het Franse woord „couche” als betekenis „laag” (zn.) heeft: **een couch(e)je geven:** *ə köšjka gèèva*, K 291.

KLEURDER

(N 56, 43a)

[Vraag N 56, 43a informeerde naar „de werkmans die de meubels een kleur geeft”. Zie het lemma „kleuren”.]

kleurder: *kléurdər*, K 276; *klèurdər*, K 291; zie i.v.m. de volgende tekst de lemmata „kleuren”, „schuren” (type „ruisen”) en „in de was zetten”: *klèùwrđər*, K 330; nr. 727: ABN kleurder (VD); „ne kleurder zet de meubelen in den bruin, ruist ze schoon af en zet ze dan in de was”, Vanherp; i.v.m. de volgende benaming moet worden opgemerkt dat deze wijst op het gebruik van een verfspuit: **spuiter:** *spóotər*, K 276; i.v.m. de vol-

gende benaming moet worden opgemerkt dat de „afwerker” waarschijnlijk meerdere taken heeft: **afwerker**: K 246.

KLEURSEL

(N 56, 44a)

[Vraag N 56, 44a informeerde naar „houtkleursel in het algemeen”. Vgl. de lemmata „kleuren” (ook i.v.m. het type „sap”), „kleurder” en „beits” (type „sap”).]

kleursel: *kléursəl*, K 276; *klèuwsəl*, K 330; nr. 729: ABN houtkleursel (VD); „bruin is het kleursel dat het meest gebruikt wordt om de meubelen te kleuren”; ook: **kleur**, Vanherp; **kleur**: *klèuwr*, K 330; nr. 726: ABN houtkleursel (VD); „kleur maken is van heel groot belang in de meubelmakerij want meubelen die schoon gekleurd zijn, komen veel beter voor”; ook: **kleursel**, Vanherp; **sap**: K 246; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „beits”: **beits**: *bajts*, O 69, 69a.

BEITSEN

(N 56, 41b; N 56, 54)

[Vraag N 56, 41b informeerde naar vaktermen voor „meubels (met beits) een bruine kleur geven”. Zie voor de formulering van vraag N 56, 54 het lemma „grondverven”. De opgave „beitsen” van L 207 is uit die vraag afkomstig. Vóór het verven of lakken van het hout kan met het eerst, als een soort grondlaag, beitsen (zie Scott en Aalders p. 210). Zie verder Scott en Aalders p. 203 en 204. Opmerking i.v.m. „bisteren”: zie VD s.v. „bister”.]

beitsen: *béjtsə*, L 207; *bétsə*, K 330; nr. 172: ABN beitsen (VD); „bij ’t beitsen van hout rangt de kleur, die ge krijgt, af van de chemieke producten die op ’t hout inwerken, Vanherp; **bruinen**: *brojn’n*, O 69, 69a; *brāōnə*, K 330; nr. 269: het kleuren van meubelen met bruine kleurstoffen; „’t bijzonderste bij ’t bruinen is dat ge den bruin, die dat er te veel op is, met een droge spons wegneemt voor geen plakken te hebben”; ook: **kleuren**, **beitsen**, Vanherp; **bisteren**: *bīēstərn*, O 69, 69a; zie i.v.m. de volgende twee werkwoorden de lemmata „kleuren”, „beitser” en „beits”: **sappen**: *zappən*, O 69, 69a; *záppə*, K 276; **kleuren**: *kleurn*, O 69, 69a.

BEITSER

(N 56, 43b)

[Vraag N 56, 43b informeerde naar „de werknan die de meubels een bruine kleur geeft met beits”. Zie de lemmata „beitsen”, „beits” en „kleuren”, ook i.v.m. de woordtypen „sapper” en „bruiner”. Vanherp (p. 75) zegt: „De bruinder maakt zijn kleur (bruin, bruinsel) zelf klaar”.]

sapper: K 246; *záppər*, K 276; **bruiner**: *brundər*, *brāōnər*, K 330; nr. 267: cfr. Wdb. Me.: **bruiner**: iemand die de meubelen bruint, ABN beitsen (VD); „de meubelen die afgemaakt zijn, worden gebruid door den bruinder, Vanherp.

BEITS

(N 56, 44b; N 56, 44c)

[Vraag N 56, 44b informeerde naar „een waterachtige kleurstof (om hout te kleuren) die voor een gedeelte in de houtvezel trekt (beits?)”. Zie de lemmata „beitsen” en „beitser”. Opmerkingen: i.v.m. „beits”: zie identieke typering in het lemma „kleursel”; i.v.m. „waterbeits”: Scott en Aalders (p. 267) s.v. „waterbeits”: „Bestaat uit aniline-kleurstoffen, opgelost in water. Is in vele kleuren verkrijgbaar”; zie ook Scott en Aalders p. 203; i.v.m. „bister”: zie het lemma „beitsen” (type „bisteren”) en VD s.v. „bister”; i.v.m. „sap en sapsel”: zie de lemmata „kleuren”, „kleurder”, „kleursel” en „beitsen”. Zie voor de formulering van vraag N 56, 44c het lemma „bruinsel (algemeen)”.]

beits: K 246; *béjts*, L 207; *bajts*, O 69, 69a; *béts*, K 330; nr. 171: ABN beits (VD); „ge hebt verschillende soorten van beits die tefrent (different) op ’t hout inwerken”; ook: **houtbeits**, **beitsmiddel**, Vanherp; **waterbeits**: *wáttərbéjts*, L 207; **bister**: *bīēstər*, O 69, 69a; **sap**: K 246; **sapsel**: *sápsəl*, K 291; *zapsəl*, O 69, 69a; *dun - zápsəl*, K 276.

BRUINSEL (ALGEMEEN)

(N 56, 44c)

[Vraag N 56, 44c informeerde naar „een bruine kleurstof” (zie Vanherp s.v. „bruinsel” en „bruin”). Zie ook het lemma „bruinsel/bruine beits (soorten)”. Zie Scott en Aalders p. 203 (diverse stoffen in beitsen en hun effect).]

bruinsel: *brojnsəl*, O 69, 69a; *brunsəl*, K 330; nr. 271: ABN bruin (VD II, 3), bruine kleurstof voor meubelen; „als ge bitume bij ’t bruinsel doet, moet ge goed attentie doen want den bruin wordt er heel rap donker door”, Vanherp; **bruin**: K 246; *brāōn*, K 330; nr. 265: ABN bruin (VD II, 3), bruine verfstof; vroeger maakten ze bruin van okkenotensloesters, maar dat vindt ge nu alleen maar niet meer in heel schoon werk; nu gebruiken ze meest bruin die op voorhand opgemaakt is met terpentijn en die niet meer opwolt”; ook: **bruinsel**, Vanherp.

BRUINSEL/BRUINE BEITS (SOORTEN)

(N 56, 44c; N 56, 45)

[Vraag N 56, 45 informeerde naar „soorten bruinsel (notebeits in korrels = Kassels aarde = klontjesbruin; begijnepis, bitumen?)”. Zie Van-

1.1.2.5.

herp s.v. „klontjesbruin” en op p. 75: „Bruin werd vroeger gewoonlijk gemaakt van klontjesbruin maar nu is het bruinsel meestal opgemaakt met terpentijn zodat de bruin niet meer opwolt na het bruinen”. Aan de opgegeven benamingen te zien, kunnen zowel soorten „bruinsel” (zie dat lemma) als soorten beits (of iets vergelijkbaars; zie Vanherp s.v. „bitume”) bedoeld worden. Zie voor de formulering van vraag N 56, 44c het lemma „bruinsel (algemeen)”. Zie i.v.m. „notebeits” VD s.v. „notebeits” („een extract van Kasselse aarde”).]

notebeits: *nóótambéjts*, L 207; **notebeits in korrels:** K 246; **notebruin:** *nowtəbraon*, K 291; **klontjesbruin:** *klòntsjəsbrāōn*, *kluntsjəs-*, K 330; nr. 732: ABN notebeits (VD); „als ge met klontjesbruin bruint wolt uw hout terug op en dan moet ge het terug zacht ruisen met een versleten ruispapiereke”; ook: notebeits in korrels, casselaardekleurstof, Kasselse aarde-beits, Kassels bruin, Kasselse aarde, Vanherp; **kasselaarde:** *kássəlaordə*, K 291; **kassels aard:** *kassəls èèrt*, L 207; **terre de kassel:** O 69, 69a; **begijnepis:** *bəgà̀nəpìəs*, K 330; nr. 167: woord dat tot de gevoelstaal behoort; chemisch middel, dat vroeger veel in de „bruinderij” gebruikt werd; wordt heden niet meer gebruikt, zodat het woord stilaan met de zaak zal verdwijnen; „begijnepis wordt in goed werk gebruikt bij ’t bruinen voor een schoon gelijke kleur te krijgen”, Vanherp; **bitumen/bitume (fr.):** *bìtūūm*, K 291; *bìtūūm*, K 330; nr. 204: ABN bitumen (VD); „bitume is donker bruinsel dat diep in de malie van ’t hout trekt; ge moet voorzichtig zijn als ge bitume bij den bruin doet want hij verdonkert hard”; ook: bitum; Fr. bitume, Vanherp.

CAMPÊCHEHOUT

[Zie Vanherp s.v. „campêche(hout)”. Vraag N 56, 48 („violet verfhout waaruit bruinsel wordt gemaakt”) leverde niets op. Zie de lemmata „bruinsel (algemeen)” en „bruinsel/bruine beits (soorten)” en VD s.v. „campêchehout”, „bloedhout” en „blauwhout”.]

campêchehout: *kāmpēsjanà̀t*, K 330; nr. 293: cfr. campêche, Vanherp; **campêche (fr.):** *kāmpēsj*, K 330; nr. 292: ABN campêchehout (VD); „van campêche maken ze bruinsel voor de meubelen te kleuren”; ook: campêchenhout, verfhout, (draken)bloedhout; Fr. campêche, Vanherp.

BEITSBORSTEL/BEITSKWAST

(N 56, 47)

[Vraag N 56, 47 informeerde naar „een speciale brede beitskwast om de meubelen met bruin in te wrijven” (zie Vanherp s.v. „bruinborstel”). De respondenten noemen echter platte en ronde bor-

stels (zie VD s.v. „borstel”, 2: grove kwast) en kwasten (zie VD s.v. II „kwast”, 2: grof pen seel). Zie Scott en Aalders p. 204 (afb. van een platte kwast), Catalogus Leeuwenberg (p. 288 platte „beitskwast”) en Vanherp p. 75. Vgl. ook de lemmata „wasbeitsborstel” en „beitsen” (type „bruinen”).]

beitsborstel: *bajtsbustəl*, O 69, 69a; **bruinborstel:** *brāōnbustəl*, K 330; nr. 266: speciale brede beitskwast om de meubelen met bruin in te wrijven; „voor ’nen bruinborstel nemen ze ’nen dikken borstel die veel nat opneemt”; ook: beitskwast, Vanherp; **borstel:** K 246; de volgende benamingen zeggen iets over de vorm: **platte borstel:** K 276; **platte kwast:** - - voor een groot oppervlak *plàttə kwàst*, L 207; **ronde kwast** *róōnda kwàst*, L 207.

DASBORSTEL

(N 56, 58)

[Zie VD s.v. „dasborstel” en „daskwast”. Zie het lemma „dassen”. Vgl. vragenlijst N 67, 33 over „kwasten die dienen voor het verdrijven van kwaststreken in de verf” (a. „daskwast”). Vraag N 56, 58 informeerde naar „bijzonderheden”. De respondent merkte bij „das” op: „Brede platte borstel om de kleurstof over de oppervlakte te verdelen (uitdassen)”.]

das: *dás*, K 291.

DASSEN

(N 56, 58)

[Met de „dasborstel” (zie dat lemma) een nabewerking geven zodat kwaststreken van een vorige behandeling verdwijnen. Vraag N 56, 58 informeerde naar „bijzonderheden”.]

uitdassen: *aotássə*, K 291.

OPWOLLEN

(N 56, 46)

[Het ruw worden van het houtoppervlak nada het met een vloeistof, beits (op waterbasis) etc is ingewreven (etc.) doordat de poriën tussen de houtvezels zich vullen en het hout doen zweller en uitzetten waardoor de houtvezeltjes zich oprichten. Men moet het hout dan schuren voordat men een volgende laag beits etc. aanbrengt. Zie het lemma „likker”. Vraag N 56, 46 (gebaseerd op de niet nauwkeurige formulering van Vanherp s.v. „opwollen”) informeerde naar „het opzwellen van het hout nadat het met de bruinvloeistof ingewreven is (opwollen?)”. Zie Scott en Aalders p. 210. Vanherp (p. 75) zegt: „Bruin werd vroeger gewoonlijk gemaakt van klontjesbruin (red.: zie lemma „bruinsel/bruine beits (soorten)”) maar nu is het bruinsel meestal opgemaakt met terpentijn zodat de bruin niet meer

opwolt na het bruinen. Dit brengt grote tijdsbesparing met zich mee daar men het meubel niet meer moet opruisen" (= schuren).]

opwollen: K 246; *opwoln*, O 69, 69a; *öþwølla*, K 330; nr. 946: het opzwellen van het hout, nadat het met een vloeistof ingewreven is; het houtoppervlak wordt daardoor ruwer en er komt „wol” op het hout; „panelen worden in water gezet voordat ze zouden opwollen omdat ze bij ’t bruinen zoveel te minder zouden opwollen; ook: opwerpen, opruwen, opzwellen, Vanherp; **opwerpen:** *öþwérpə*, K 291; **poriën opgooien:** *póóriēs ópchojə*, L 207; **grof worden:** *grof wðnna*, K 276; de volgende term is nogal algemeen: **uitzetten:** *oijtzen*, O 69, 69a.

LIKKER

(N 56, 58)

[Een polijstinstrument om bij „opwollen” van het houtoppervlak de ruwheid weg te schuren. De respondent van K 291 bedoelt met de „likker” een „beentje met handgreep (steel)” en met „likbeen” een groter „been”, zonder handgreep van ander materiaal „om het opwollen te verwijderen”. Zie WBD dl. II, afl. 3 (leerbewerking), p. 787-788, lemma „likker” en Scott en Aalders (p. 210).]

likker: *likkər*, K 291; **likbeen:** K 291.

GRONDVERVEN

(N 56, 54)

[Het hout „in de grondverf zetten” (VD s.v. „grondverven”; vgl. s.v. „gronden”, 4). Vraag N 56, 54 informeerde naar „het verven met de eerste laag (gronden?)” (zie Corn. Vervl.). Vgl. de lemmata „lakken/vernissen” (type „grondlakken”) en „lak/vernis” (type „grondlak”).]

gronden: *gronden*, verven met de eerste laag; het houtwerk wordt eerst gegrond en dan geschilderd, Corn. Vervl.; **uitgronden:** *uitgronden*, bij schrijnw. (...); zie „gronden”, Corn. Vervl.; **in grondverf zetten:** K 276; **grondverf opzetten:** *grontferf opsetn*, O 69, 69a; **eerste laag zetten:** *iēstə lowch setn*, O 69, 69a; zie i.v.m. de volgende term VD (Frans) s.v. „fond” (0.5 achtergrond, ondergrond): **een fond zetten:** *nə fō zētə*, K 291.

SPUITEN

(N 56, 49a)

[Vraag N 56, 49a informeerde naar vaktermen voor „het bespuiten van de meubels met chemische produkten (na het bruinen) of met verfstoffen”. Vgl. het lemma „beitsen” (type „bruinen”). Zie Vanherp p. 76 („op de meeste winkels worden de meubels na het bruinen gespoten met chemische produkten”; „ook het lakken van

meubels gebeurt nu meestal met het spuitmachien”) en Scott en Aalders p. 210-211. Vgl. verder de lemmata „spuiter” en „spuitcabine”.]

spuiten: K 246, 276; *spojtn*, O 69, 69a; *spaotə*, K 291; *spaotə*, K 330; nr. 1267: ABN spuiten (VD, 1) van meubelen; „in bijkanst alle meubelfabrieken worden de meubelen gespoten omdat ze daarmee harder blinken en omdat het rapper gaat”; ook: bespuiten, Vanherp.

SPUITER

(N 56, 49c)

[Vraag N 56, 49c informeerde naar de werkman die de werkzaamheid van het „spuiten” (zie dat lemma en het lemma „spuitcabine”) verricht. Vanherp zegt op p. 76: „Vroeger werden de dure meubels met de hand gepolierd en stonden er veel polierders op de winkel. De spuiters hebben de polierders echter vervangen omdat alles nu veel vlugger moet gaan”.]

spuiter: K 246; *spojtər*, O 69, 69a; *spōotər*, K 276; *spaotər*, K 291; *spaotər*, K 330; nr. 1268: ABN meubelspuiter, spuiter (VD, 1); „’ne spuiter spuit de meubelen met scheikundige producten die dat daarna terug afgeruist worden en dat spuit hij ze nog eens met patine”, Vanherp.

LAKKEN/VERNISSEN

(N 56, 49a; N 56, 50a)

[Vraag N 56, 50a informeerde naar „het bestrijken van bepaalde meubels met lak”. Zie ook het lemma „lak/vernis”. Volgens Vanherp s.v. „lakken” en op p. 76 wordt de lak erop gespoten. Zie Scott en Aalders p. 210 („Fabrikanten gebruiken de woorden ‘lakken’ en ‘vernissen’ voor hetzelfde produkt; voor de duidelijkheid wordt in dit boek de term ‘lak’ of ‘lakken’ gebruikt”). De respondent van L 207 (typen „lakken”, „grondlakken” en „aflakken”) vermeldt dat eerst het hout met „waterbeits” (zie lemma „beits”) gebeitst wordt en daarna met lak „gegrondlakt” en met „aflak” (zie lemma „lak”), „afgelakt” wordt. Zie Scott en Aalders p. 210 („grond- en afwerk-lagen”). Zie ook het lemma „grondverven” en VD s.v. „grondlak” en „aflakken” (2). Zie voor de formulering van vraag N 56, 49a het lemma „spuiten”.]

lakken: K 246, O 69, 69a; *lakkə*, K 276, L 207; *lakkə*, K 330; nr. 780: ABN lakken (VD); „bij gelakte meubelen wordt de lak er met een spuitinstallatie opgespoten”, Vanherp; de twee volgende werkwoorden zijn meer specifiek: **grondlakken:** *gróntlákkə*, L 207; **aflakken:** *àflákkə*, L 207; **vernissen:** *vərnīēssa*, K 291.

1.1.2.5.

LAK/VERNIS

(N 56, 50b)

[Vraag N 56, 50b informeerde naar de lak die gebruikt wordt bij het lakken. Zie de toelichting bij het lemma „lakken/vernissen” waarin men kan zien dat in de meubelmakerij „lakken” gelijkgesteld wordt met „vernissen” (zie echter VD s.v. „lak”, III, 1 en 5, en „vernis”, 1). Het Beste Reparatiehandboek (p. 587) zegt s.v. „lak”: „vloeibaar produkt, bereid met synthetische of natuurlijke harsen”. Zie verder VD s.v. „grondlak” en „aflak” en Scott en Aalders p. 210-211. De respondent van L 207 zegt dat lak bijna kleurloos is (de kleur van verdunde koffie).]

lak: K 246, 276, O 69, 69a; *lák*, L 207; *lák*, K 330; nr. 779: ABN lak (VD); „keukenmeubelen worden veel in de lak gezet”; ook: laque, Vanherp; de volgende twee benamingen zijn meer specifiek: **grondlak:** *gróntlák*, L 207; **aflak:** *áflák*, L 207; **vernis:** *vərnīs*, K 291.

POLYCHROMEREN

(N 56, 51a)

[Vraag N 56, 51a informeerde naar vaktermen voor „het in vele kleuren beschilderen (polychromeren?)”.]

polychromeren: *poliekroomaerən*, K 246; *póliëchrómèərə*, K 291; *póliëkrómééjra*, K 330; nr. 1037: ABN polychromeren (VD); „gepolychromeerde meubelen worden meestal in goeden drogen beuk gemaakt omdat ge op beuk goed kunt lakken door de fijne malie van dat hout”; ook: in de polychrome zetten, polykromeren, Vanherp; **in de polychroom zetten:** *iən də póliëkróm zéttə*, K 330; nr. 634: ABN polychromeren (VD); „voor meubelen in de polychrome te zetten, moet ge al heel goed gespecialiseerd zijn”; ook: polykromeren, Vanherp.

PATINEREN

(N 56, 51b)

[Zie Vanherp s.v. „patineren”. Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „patina”: „De waardevolle glans of de in de loop der tijd gesleten plekken van een oud of antiek meubel of ander gebruiksvoorwerp”. Vraag N 56, 51b informeerde naar vaktermen voor „het hout een bronskleur geven, eventueel door middel van plaatselijk bleker schuren (patineren?)”.]

patineren: K 246; *patīēneern*, O 69, 69a; *pā-tīēnèərə*, K 291; *pātīēnéjra*, K 330; nr. 976: ABN patineren (VD), kunstmatig met patina bedekken, een bronskleur geven aan het hout; „door den bruin in ’t halfde van een paneel wat bleker te ruisen, is dat paneel gepatineerd”; Fr. patiner, Vanherp; het is de vraag of met het volgende ww. precies hetzelfde bedoeld wordt (zie

VD s.v. „bronzen”); **bronzeren:** *brónzèərə*, K 291.

VERGULDEN

(N 56, 52)

[Vraag N 56, 52 informeerde naar „het vergulden van meubels (doreren?)”.]

vergulden: *vərgullə*, K 276; *vərgüüln*, O 69, 69a; **doreren:** K 246; *dórèərə*, K 291; *dòréjra*, K 330; nr. 403: ABN vergulden (VD, 1); „gedoreerde meubelen zijn gelakte meubelen waar 1 sculptuur en sommige ander delen met verguldsel zijn versierd”; Fr. dorer, Vanherp.

CRAQUELEREN

(N 56, 53 toegiften)

[De respondenten kunnen met de toegiften uit N 56, 53 van het type „craqueleren” bedoelen: 1. doen barsten (zie VD (Frans) s.v. I „craqueler”) in de zin van: kunstmatig „craquelé” (zie dat lemma) laten ontstaan om de meubels oud te laten lijken; 2. barsten (zie VD (Frans) s.v. II „se craqueler”) in de zin van: barsten van de verflaag (door natuurlijke of kunstmatige factoren) zodat „craquelé” ontstaat. Zie ook het lemma „craquelure”.]

craqueleren: K 246; *krákkalèərə*, K 291; de volgende is een volt. deelw.: *gəkrákkələert*, O 69, 69a; **bersten:** de volgende is een volt. deelw.: *gəbestn*, O 69, 69a.

CRAQUELURE

(N 56, 53 toegiften)

[„Haarscheurtjes in een verf- of vernisoppervlak, hetzij een teken van ouderdom of door slechte verfbehandeling ontstaan” (VD s.v. „craquelure”), hetzij door de vaklieden opzettelijk bewerkstelligd om de meubels een oud aanzien te geven (zie de lemmata „craquelé” en „craqueleren”).]

craquelure: *krákkalūūr*, K 291; mv.: **haarscheuren:** *haorskörrə*, L 207; mv.: **berstjes:** *béésjəs*, K 276.

CRAQUELÉ

(N 56, 53)

[Vraag N 56, 53 informeerde naar „een samenstel van barstjes in de verflaag van meubelen (craquelé)” (zie VD s.v. „craquelé”, II en Vanherp). Vaak wordt craquelé opzettelijk aangebracht. Zie ook de lemmata „craqueleren” en „craquelure”.]

craquelé: *krákkələe*, O 69, 69a; *krákkalééj*, K 330; nr. 357: ABN craquelé (VD), samenstel van barstjes in de verflaag van schilderwerk op meubelen; „meubelen in craquelé zijn gelakt maar ze

laten die lak springen voor aan 't meubel een oud zicht te geven met al die kleine barstjes daarin"; Fr. craquélé, Vanherp.

CARBOLINEREN

[Houtwerk „met carbolineum bestrijken” (VD s.v. „carbolineren”). Vanherp spelt zowel „carboline” (p. 286, nr. 628) als „carbolin” (p. 178, nr. 298). Zie ook het lemma „carbolineum”.]

in de carbolin(e) zetten: *ĩn dā kárbòlíēn zéttā*, K 330; nr. 628: ABN carbolineren (VD); „die bougeringen hebben ze langs achter goed in de carboline gezet en 't is maar goed ook want die muren weten nogal veel van de vocht”, Vanherp.

CARBOLINEUM

(N 56, 56)

[Vraag N 56, 56 informeerde naar „een donkerbruine vloeistof (afkomstig van koolteer) waarmee houtwerk besmeerd wordt om het tegen verrotting te bewaren (carbolineum?)”. Zie i.v.m. de spelling „carbolin(e)” het lemma „carbolineren”.]

carbolineum: K 246; *karboliennə-oem*, O 69, 69a; *kárbəleejəm*, L 207; **carbolin(e):** *kárbòlíēn*, K 276, 291; *kárbòlíēn*, K 330; nr. 298: ABN carbolineum (VD), donkerbruine vloeistof, afkomstig van koolteer, waarmee houtwerk besmeerd wordt om het tegen verrotting te bewaren; „hout, dat in de carbolin gezet is, kan goed tegen weer en wind”, Vanherp.

CREOSOTEREN

[„Hout (...) met creosoot behandelen om het tegen verrotten te vrijwaren (VD s.v. „creosoteren”). Zie het lemma „creosoot”.]

in de creosoot zetten: *ĩn dā krújòzòt séttā*, K 330; nr. 629: ABN creosoteren (VD); „voordat we die slaapkamer verder bruinen, gaan we ze eerst in de creosoot zetten”, Vanherp.

CREOSOOT

(N 56, 57)

[Vraag N 56, 57 informeerde „naar een kleurloze of lichtgele olieachtige vloeistof (door distillatie uit koolteer verkregen) met bederfwerende eigenschappen (creosootolie?)”. Zie het lemma „creosoteren”. De respondent van L 207 merkte op dat creosootolie zelden gebruikt wordt en dan dient om iets zuiver (= schoon) te maken, b.v. bij oud hout dat men opnieuw wil beitsen.]

creosoot: *kré-òzòt*, K 276; *kréjoozòt*, K 291; *krújòzòt*, K 330; nr. 362: ABN creosoot (VD); „bougeringen worden aan den achterkant in de creosoot gezet tegen de vocht”; ook: *créosote*,

creosootolie, Vanherp; **creosootolie:** *kreejəsóót-olĩē*, L 207; *kree-oozotoola*, O 69, 69a.

AFBIJTEN

(N 56, 55)

[Vraag N 56, 55 informeerde naar termen voor „het verwijderen van de oude kleur door middel van afbijtmiddelen”. Zie Scott en Aalders p. 266 s.v. „afbijtmiddelen” en p. 213 („afbijten”; met afbeeldingen). Zie i.v.m. het woordtype „afpikken” WBD dl. II, afl. 3, p. 579, 619 en 622 (type „pikkelen”).]

afbijten: K 246; *ávbejtā*, L 207; *ávbeètā*, K 291; *avbaajm*, O 69, 69a; *ávbaàtā*, K 276; *ávbaàtā*, K 330; nr. 49: ABN afbijten (VD, 3), door afbijtmiddelen de oude kleur van een meubel verwijderen; „spiritus, soda en ammoniak dienen allemaal voor de meubels af te bijten”; ook: afpikken, Vanherp; **afpikken:** *áfpĩkkā*, K 330; nr. 65: ABN afbijten (VD, 3); „als er in de bruinderij iet per abuus wat donker gekleurd is, wordt het afgepikt met duivelwater”, Vanherp.

-3.1.4.4. I.v.m. in de was zetten

[Zie i.v.m. deze paragraaf Scott en Aalders p. 208 („was en semi-waslagen”). Vanherp zegt (in een par. over „het kleuren van meubelen”; p. 75-76) op p. 76: „Nadat de bruin goed in het meubel ingetrokken is, wordt het meubel in de was gezet (gecireerd) met een wasborstel en opgeboemd (geboemd) met een boemborstel of boemvod om een zachte glans op het meubel te verkrijgen. In gemeen werk nemen ze gewoonlijk wasbeits waardoor het meubel tegelijk gebruid en in de was gezet wordt. Op de meeste winkels worden de meubels na het bruinen gespoten met chemische produkten”.]

IN DE WAS ZETTEN

(N 56, 59a)

[Vraag N 56, 59a informeerde naar „het inwrijven van meubels met was”. Zie Scott en Aalders (p. 208) en Vanherp (p. 76).]

in de was zetten: K 246; *ĩn dā wás séttā*, K 291; *ĩn dā wás séttā*, K 330; nr. 636: ABN wasen, in de was zetten (VD); „eiken meubelen worden meestendeels in de was gezet”; ook: *cireren*, Vanherp; **inwassen:** *inwàssā*, L 207; **boenen:** *bòēnnā*, K 276; *bòēn'n*, O 69, 69a; **cireren:** *sĩžrééjra*, K 330; nr. 317: ABN cireren (VD), (meubelen) met was inwrijven, boenen; „meubelen die in de was staan, kunnen later terug gecireerd worden als den blink eraf is”; ook: in de was zetten, Vanherp.

1.1.2.5.

OPBOENEN

(N 56, 59b)

[Vraag N 56, 59b informeerde naar „het uitborstelen of uitwrijven van de was”. Zie de lemmata „boenborstel”, „wasbeitsborstel”, „boendoek” en „boenwas”; vgl. WBD dl. II, afl. 3, p. 795 en 834 (typen „blink”, „wasblink” e.d.), Scott en Aalders p. 208 („oppoetsen met een zachte droge doek”) en Vanherp (p. 76).]

opboenen: K 246; *ðëbðëmma*, K 291; *ðëbðëmma*, K 330; nr. 930: ABN opboenen (VD, 1), boenen (VD, 1); „als de was die op de meubelen gestreken is, goed opgesteven is, wordt hij opgeboemd omdat hij schoon zou blinken”, Vanherp; **boenen:** *bðëmma*, K 330; nr. 225: ABN boenen (VD, 1), opboenen (VD, 1); „dat is nogal een corvee als ge zo 'ne gehelen dag moet boemen”; ook: opboemen, in de was zetten, uitborstelen, Vanherp; **oppoetsen:** *ópðëtsə*, L 207; **uitpoetsen:** *aojtpðëtsə*, L 207; **opblinken:** *oblëñkə*, K 276; **doorblinken:** *deublëñkən*, O 69, 69a.

BOENBORSTEL

(N 56, 60a)

[Vraag N 56, 60a informeerde naar „de borstel waarmee men boent”. Bedoeld zal meestal wel worden de borstel voor het „opboenen” (zie dat lemma); ook voor het „in de was zetten” (zie dat lemma met typen als „inboenen” en „boenen”) kan een borstel gebruikt worden. Zie Scott en Aalders p. 208. Vanherp noemt op p. 76 een „wasborstel” voor het „in de was zetten” (zie dat lemma; de term „wasborstel” komt echter in de woordenlijst niet voor) en een „boemborstel of boemvod” (= boen-) voor het „opboenen” (zie dat lemma). Vgl. VD s.v. „boenborstel”, „boender” (1) en „poetsborstel”. Zie ook het lemma „boendoek”.]

boenborstel: *boem[borstel]*, K 246; *bðëmböstəl*, K 291; *bðënbustəl*, O 69, 69a; *bðëmbustəl*, K 330; nr. 224: ABN boenborstel, boender, platte boender = smalle haren borstel voor het boenen van houtwerk (VD); „sculptuur kunt ge met niet anders als met 'nen boemborstel opboemen”, Vanherp; **poetsborstel:** *pðëtsbaorsəl*, L 207.

BOENDOEK

(N 56, 60b)

[Vraag N 56, 60b informeerde naar „de doek waarmee men boent”. Bedoeld zal meestal wel worden de doek voor het „opboenen” (zie dat lemma; zie Scott en Aalders p. 208: „oppoetsen met zachte, droge doek”; zie Vanherp s.v. „boemvod” = „boenvod” en op p. 76); ook voor het „in de was zetten” (zie dat lemma met typen als „inboenen” en „boenen”) kan een doek gebruikt worden (Scott en Aalders p. 208). Vgl.

VD s.v. „boendoek” en „poetsdoek”. Zie ook he lemma „boenborstel”.]

boenvod: *boemvot*, K 246; *bðëmvòt*, K 291 i.v.m. de volgende tekst moet worden opgemerkt: „floere” = „veloeren/velouren” (VD) er „gedeven” = geduwd: *bðëmvòt*, K 330; nr. 226 ABN boendoek, boenlap (VD); „op de boemvod moet goed gedeven worden voor de was, die da er te veel op ligt, weg te nemen; een floere voc is de beste boemvod”; ook: wollen vod, zuivere doek, Vanherp; **boenvodde:** *bðënvorrə*, O 69 69a; **vod:** *vòt*, K 276; **poetstod:** *pðëtsəot*, I 207.

BOENWAS

(N 56, 61)

[„Rode of witte was met terpentijn vermengd om meubelen te boenen” (VD s.v. „boenwas”) Vraag N 56, 61 informeerde naar „de was waarmee men meubels inwrijft”. Zie verder Scott en Aalders p. 208 („was en semi-waslagen”) en p 267 (s.v. „was”) en het lemma „in de was zetten” (type „cireren”).]

boenwas: *bðënwàs*, L 207; *bðënwàs*, K 276; *bðënwàs*, O 69, 69a; *boemwas*, K 246; *bðëmwàs*, K 291; **was:** K 246; *wàs*, K 330; nr. 1500: ABN was (VD); „den beste was is die dat ge zelf afmaakt door de harde klompen fijn te schaven er er terpentijn bij te doen”, Vanherp; **cirage:** *sìëraajs*, O 69, 69a.

WASBEITS

(N 56, 44a; N 56, 45; N 56, 62)

[Vraag N 56, 62 informeerde naar „beits waaraan was is toegevoegd, zodat men tegelijkertijd kan bruinen en in de was zetten”. Zie Scott en Aalders p. 203 en p. 208 en Catalogus Leeuwenberg p. 288 (wasbeitsen van Gebr. De Rooy in Zutphen). Scott en Aalders zeggen op p. 267 s.v. „wasbeits”: „Een oplossing van bijenwas, kleurstof en ammoniak. Bij uitstek geschikt voor eikehout. Na enige uren moet de wasbeits uitgeborsteld worden, waardoor een zachte fraaie glans wordt verkregen”.]

wasbeits: K 246; *wàzbéjts*, L 207; *wàzbajts*, O 69, 69a; *wàzbèèts*, K 291; *wàzbéts*, K 330; nr. 1501: ABN wasbeits (VD); „wasbeits gebruiken ze alleen voor gemeen meubelen; met wasbeits is 't meubel terzelfdertijd in de was gezet en gebruid”, Vanherp.

WASBEITSBORSTEL

(N 56, 47)

[Een borstel voor het aanbrengen van „wasbeits” (zie dat lemma). Zie voor de vraag het lemma „beitsborstel/beitskwast”.]

wasbeitsborstel: *wàsbeètsbö(r)stəl*, K 291.

3.1.4.5. I.v.m. houtporiën opvullen

HOUTPORIËN OPVULLEN

[N 53, 235b)

„De poriën in het hout (red.: aan de oppervlakte) opvullen” (N 53, 235b) met behulp van „poriënvulsel” (zie dat lemma). Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „volsteken” en het lemma „politoeren”.]

opvullen: L 257; poriën - *oepfulla*, K 281; **vullen:** L 279; poriën - K 174, 317, L 243; *véúla*, K 276; **opstoppen:** *ópstøppan*, K 241, 241a; **stoppen:** L 259, 280; *støppa*, L 200a; **volsteken:** *vòlstééjka*, K 330; nr. 1486: ABN de poriën vullen; ’t eerste dat ge bij ’t polieren moet doen, is alles goed volsteken”; ook: (op)vullen van de poriën, gronden, volzetten, de poriën dichten, Vanherp; **bestrijken:** met poriënvulsel - K 292; **smeren:** er poriënvulsel op - *sméera*, K 276; de volgende twee typeringen zijn werkwoorden die gevormd zijn uit het Franse zn. „bouche-pores” („poriënvulsel”) en een suffix (-en, -eren): **„bouche-poren”:** *böēsjsjaora*, P 41a; **„bouche-poreren”:** *böēspóreera*, K 210; vgl. i.v.m. de volgende term VD s.v. „foefelen”: **toefoefelen:** *tōēfōēf-əln*, O 69a; het is de vraag of met het volgende woordtype hetzelfde bedoeld wordt: **plamuren:** L 221, P 86.

PORIËNVULSEL

[N 53, 236c)

Een „mengsel om oppervlakteporiën te vullen” (N 53, 236c) „van het hout dat blank gevernist moet worden” (VD s.v. „poriënvulsel”; zie de emmata „politoeren” en „politoer”). Zie het emma „houtporiën opvullen” en Scott en Aalders p. 206 („poriënvuller”). Een respondent van K 174 zegt i.v.m. de benaming „poriënvulsel” dat lit bestaat uit puimsteen met olie en schellak. Zie Van Keirsbilck s.v. „puimsteen”. De benaming „vloeibaar hout” (L 257, 259, 279 en 280) is niet opgenomen.]

poriënvulsel: K 281, 292; *pooriejävulsäl*, K 317; *póoriejävulsäl*, L 243; *póorievúlsäl*, K 276; **poriënvulsel:** K 174, P 86; **bouche-pores fr.:** K 204; *böēsjsjaora*, P 41a; *böēsjsjaora*, O 59a; *bösjjaora*, K 330; nr. 248: ABN poriënvulsel (VD); „eiken deuren worden, voordat ze gevernist worden, in den bouche pores gezet”; ook: topdeeg, poriënvuller, Vanherp.

3.1.4.6. I.v.m. politoeren

Zie i.v.m. deze paragraaf Scott en Aalders p. 206 („dotten en proppen”; zie de afbeeldingen op p. 207), p. 208 („politoer”) en p. 209 („politoeren”; met afbeeldingen). Vanherp zegt (in een

paragraaf over „het kleuren van meubelen”; p. 75-76) op p. 76: „Vroeger werden de dure meubels met de hand gepolierd en stonden er veel polierders op de winkel. De spuiters hebben de polierders echter vervangen omdat alles nu veel vlugger moet gaan”.]

POLITOEREN

[N 56, 64a)

[Vraag N 56, 64a informeerde naar vaktermen voor „het met politoersel hard en glanzend maken”. Zie VD s.v. „politoeren” (I), „polieren”, het WNT s.v. „poleeren-polieren”, de lemmata „politoer”, „afpolitoeren” en „politoerdot”, Scott en Aalders (p. 206, 208, 209) en Vanherp (p. 76).]

politoeren: *poliētōēra*, L 207; **politoren:** het is de vraag of de volgende term (met te vage omschrijving) hier thuishoort: *politoeren*, hetzelfde als polijsten, Fr. polir, Corn. Vervl.; **polieren:** *poliērn*, O 69, 69a; *póliēra*, K 276, 291; het is de vraag of de volgende term (met te vage omschrijving) hier thuishoort: *polieren*, poleeren, polijsten, Fr. polir, Corn. Vervl.; **poleren:** *pòleejra*, K 330; nr. 1035: ABN politoeren (VD), polieren (Zuidn.) (VD); „werk dat moet gepolierd worden, moet heel goed opgekuist zijn want als ’t gepolierd is, ziet ge het minste slagske dat er nog in ligt”; Fr. polir, Vanherp.

POLITOER

[N 56, 63a; N 56, 63b)

[De benamingen uit het eerste gedeelte van het lemma zijn afkomstig uit vraag N 56, 63a die informeerde naar „een zekere oplossing (van schellak in alcohol?) die dient om houten voorwerpen met een harde spiegelgladde laag te bedekken (polier, poliersel?)”. Zie de lemmata „politoeren” en „politoerdot” en Scott en Aalders p. 208 („de basis-ingrediënten van politoer zijn schellak (...), en methylspiritus dat als oplosser dienst doet”) en p. 267 (s.v. „schellak”). De benamingen uit het tweede gedeelte van het lemma zijn afkomstig uit vraag N 56, 63b die informeerde naar „politoervernis (demi-poli?)”. Deze vraag was gebaseerd op Vanherp s.v. „demi-poli” met als enige omschrijving het woord „politoervernis” waarvoor de redactie nergens een nadere omschrijving kon vinden. Vanwege de opgegeven benamingen „mat poliersel” en „matte polier” zou men kunnen veronderstellen dat met de benamingen „politoerlak” en „demi-polie” ook matte politoer bedoeld zou kunnen zijn.]

De volgende benamingen zijn afkomstig uit vraag N 56, 63a en monografisch materiaal: **politoer:** K 174; *poliētōēr*, L 207; **schellakpolitoer:** *schelk[politoer]*, K 246; het is de vraag of

1.1.2.5.

de volgende benaming (met te vage omschrijving) hier thuishoort: **politoorsel**: *politoorsel*, wat dient om te politoeren, te polijsten, Corn. Vervl.; **poliersel/poleersel**: *poliērsæl*, O 69, 69a; *póliērsæl*, K 276; het is de vraag of de volgende opgave uit Corn. Vervl.A. (met vage omschrijving) hier thuishoort: *poliersel*, bij meubelm.; vocht of stof waarmede men polijst, Corn. Vervl.A.; *pòleejrsæl*, K 330; nr. 1036: ABN politoer (VD), Vanherp; **polier/poleer**: *póliēr*, K 276, 291; *pòleejr*, K 330; nr. 1033: ABN politoer (VD); „dat meubel was slecht gepolierd want de polier is er bijkan allemaal af”; ook: poliersel, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit vraag N 56, 63b en monografisch materiaal (wordt met al deze benamingen mat politoer bedoeld?): **politoerlak**: *poliētōerlák*, L 207; **demi-poli (fr.)**: K 246; *dāmīēpoliē*, O 69, 69a; *dāmīēpóliē*, K 291; zie i.v.m. de term „luster” in de volgende tekst het lemma „lichtkroon”: *dāmīēpòlee*, K 330; nr. 375: ABN politoervernis; „gedraaide lusters in hout worden meest in den demi-poli gezet voor ze niet meer te moeten afruisen”; Fr. demi-poli, Vanherp; **mat poliersel**: *mat póliērsæl*, K 276; **matte polier**: *matta póliēr*, K 276.

AFPOLITOEREN

(N 56, 64b)

[Vraag N 56, 64b informeerde naar vaktermen voor „de laatste politoerlaag aanbrengen (afklaren?)” (zie VD s.v. „afpolitoeeren” en het lemma „politoeeren”). Vgl. het WNT s.v. „klaren-kleeren, kleiren”.]

afklaren: K 246; **afklaren**: *áfklèērə*, K 291; *áfkléérə*, K 330; nr. 57: ABN afpolitoeeren (VD), de laatste politoerlaag op het hout aanbrengen; „afklaren is de laatste bewerking bij ’t polieren: om ’t mat worden van ’t meubel te beletten, wordt de laatste olie weggenomen”; ook: uitklaren, opklaren, Vanherp; het volgende werkwoord is meer algemeen: **afwerken**: K 276, O 69, 69a.

POLITOERDER

(N 56, 64c)

[Vraag N 56, 64c informeerde naar „de werkman die politoert” (zie het lemma „politoeeren”).]

polierder/poleerder: *poliērdər*, O 69, 69a; *póliērdər*, K 276, 291; *pòleejrdər*, K 330; nr. 1034: werkman die het hout met politoersel glad en glanzig maakt; ABN politoerder (VD); „de polierder legt ’nen blink op de meubelen; ’ne polierder durfde vroeger al eens ’ne slok van zijne spiritus doen”; ook: meubelpolijster; Fr. polisseur, Vanherp; **polisseur (fr.)**: K 246.

POLITOERDOT

(N 56, 65)

[Vraag N 56, 65 informeerde naar „een lap waarmee men het te politoeren voorwerp inwrijft”. Zie Scott en Aalders p. 206 („Een do bestaait uit een stuk absorberende vulling, zoals bijv. watten, overtrokken met een zacht, absorberend materiaal zoals linnen of tricot”). Zie ook Scott en Aalders p. 207 (afbeeldingen van „eer dot maken”) en p. 209 (afbeeldingen van het „politoeeren” met een „dot”). Zie VD s.v. „dot” (1), „dod” en „politoeerbal” („ineengerolde lap waarmee men politoert”).]

polierdot: *póliērdòt*, K 291; **dotje**: *dóddəkə*, K 291; **poliervodde**: *poliērvorrə*, O 69, 69a; **vod**: *vòt*, K 276; **polierlap**: K 246; het is de vraag of de volgende benaming hier qua betekenis helemaal thuishoort: **polierpop**: *polierpop*, bij meubelmakers; vod, doek met polijstsel begoten, waar men het te polijsten werk mede wrijft. Corn. Vervl.A.; **tampon**: *támpòn*, K 330; nr. 1332: ABN politoeerbal (VD); „als ge poliert, moet ge uwen tampon altijd goed droog uitwerken voordat ge terug natmaakt met poliersel”; ook: politoeerprop, politoerdot (-dod), Vanherp.

-3.1.4.7. Stofferen, bekleden

STOFFEREN

(N 56, 78)

[Vraag N 56, 78 informeerde naar „het bekleden van meubels”. Vgl. de lemmata „stoffeerderij”, „stoffeerder” en „versieren met sierbeslag” (i.v.m. typen als „garnieren/garneren”).]

stofferen: *stòfeerə*, L 207; **bekleden**: *bəklīējə*, K 276; *bəklīē*, K 276; **bekleren**: *bəklīērə*, K 330; nr. 174: ABN stofferen, bekleden (VD) van zetels, fauteuils enz. ...; „sommig(t)e fauteuils in stijlwerk worden met heel duur stof bekleerd”; ook: opdoen, garnieren, Vanherp; **garnieren/garneren**: type garneren: K 246; *garnīēm*, O 69, 69a; *gárnīērə*, K 291; *gárneejērə*, K 330; nr. 502: ABN stofferen, bekleden (VD); „zitten en ruggen van stoelen gaan naar de garnierder voor ze te laten garnieren met stof, floor of leer; aan ramekes wordt genoeg spel gegeven volgens de dikte van de stof waardat ze mee gegarnierd worden”; ook: opdoen, bekleren, Vanherp; **opdoen**: *ðēbdóown*, K 330; nr. 932: ABN stofferen, bekleden (VD, 5); „als de stof van gegarnierde stoelen versleten is, kunt ge de stoelen terug laten opdoen”; ook: garnieren, Vanherp.

STOFFEERDER

(N 56, 95)

[De ambachtsman die het werk van het „stofferen” (zie dat lemma) verricht. Zie ook het lemma „stoffeerderij”. Vraag N 56, 95 informeerde naar „de stoffeerder van meubels”.]

stoffeerder: *stòfeerdər*, L 207; **garnierder/garneerder:** *gárnīērdər*, K 276, 291; *gárneeirdər*, K 330; nr. 500: ABN stoffeerder (VD, 1), garnierder = Zuidn. (VD); „’ne garnierder bekleert de zitten en ruggen van stoelen met goed of met stof; gaat eens met die stoel naar de garnierder voor hem laten op te doen”; ook: garnisseur, Vanherp; **garnisseur (fr.):** K 246; *garnīēsèur*, O 69, 69a.

CAPITONNEREN

(N 56, 79)

[Vraag N 56, 79 informeerde naar „het bekleden van kastwanden met een verende laag”.]

capitonneren: misschien is de volgende variant ontstaan door contaminatie van capuchonneren (Fr. capuchonner = met ’n kap bedekken) en capitonneren: *kāppasjəneerə*, L 207; *kāpīētónèèrə*, K 291; *kāpīētònējə*, K 330; nr. 297: ABN capitonneren (VD), bekleden van kastwanden met een verende laag, opvullen; „ruggen van vitrines worden soms aan den binnenkant gecapitonneed voor schoonder te zijn”; Fr. capitonner; vgl. It. capitone, Vanherp.

-.3.1.4.8. I.v.m. inpakken en plaatsen

INPAKKEN

(N 56, 83)

[Vraag N 56, 83 informeerde naar „het inpakken van meubels”.]

inpakken: K 246; *ipákkə*, K 276; *impákkə*, L 207; *īēnpákkə*, K 330; nr. 654: ABN inpakken, verpakken (VD); zie s.v. „(in)emballeren”, Vanherp; **inemballeren:** *īēnémbáléjə*, K 330; nr. 545: ABN inpakken, verpakken (VD); „die meubelen moeten heel goed geinemballeerd worden want ze moeten met den boot vertransporteerd worden”; ook: emballeren, Vanherp; **emballeeren:** *ambaleern*, O 69, 69a; *āmbaléjə*, K 330; nr. 461: ABN emballeren, inpakken, verpakken (VD) van meubelen; „meubelen die met ’t schip naar ’t buitenland gaan worden goed geëmballeerd voordat ze onderweg niet zouden geabundneerd worden”; ook: inemballeren; Fr. emballer, Vanherp.

EMBALLAGELATTEN

(N 55, 195)

[Vraag N 55, 195 informeerde naar „latten van slechte kwaliteit die gebruikt worden voor het inpakken”.]

emballagelatten: *ēmbalaazjalattə*, L 200a; **emballeerlatten:** *ambaleerlattə*, O 69a; *āmbáláájərlättə*, P 149; ev.: *āmbaléjrlát*, K 330; nr. 459: latten van slechte kwaliteit, die in de handel kunnen gekocht worden voor het inpakken van meubelen; „emballeerlatten zijn latten van slecht of week hout voor de meubelen te emballeren of voor tegen ’ne muur te nagelen om bougeringen te placeren”, Vanherp; ev.: **emballeerhout:** *ambaleeraat*, O 69a.

PLAATSSEN

(N 56, 81)

[Vraag N 56, 81 informeerde naar „het plaatsen van meubels bij de klant”.]

plaatsen: *plétsə*, K 276; leveren en - *plojtsn*, O 69, 69a; *plutsə*, K 330; nr. 1002: cfr. placeren, Vanherp; **placeren:** K 246; *plásèèrə*, K 291; zie i.v.m. de termen „meestergast” en „gast” in de volgende tekst de lemmata „meesterknecht/voorman”, „knecht” en „ongeschoolde werkkraft”: *pláséjə*, K 330; nr. 1005: ABN plaatsen (VD) van meubelen; „de meestergast heeft gevraagd dat ik mee die kleerkas wil gaan placeren; sommige bazen geven dikwijls ’ne gast mee voor bij de klanten de meubelen te placeren”; Fr. placer, Vanherp; de volgende werkwoorden leggen de nadruk op het monteren (ineenzetten) bij de levering en plaatsing (zie het lemma „monteren”): **monteren:** wegbrengen en - *mónteerə*, L 207; **ineensteken:** leveren en - *īēnīējnsteekən*, O 69, 69a.

PLAATSING

[Zie Vanherp s.v. „placement” en vgl. het lemma „plaatsen”.]

placement: *plássəmént*, K 330; nr. 1004: ABN plaatsing (VD) van meubelen; „op dat placement van die slaapkamer zijn we nogal wat tegengekomen want daar kwam niet veel uit van wat er op voorhand gereed gedaan was; we moeten de naaste week nog een paar placementen gaan doen!”; Fr. placement, Vanherp.

-.3.2. Stoeldraaier/houtdraaier

-.3.2.1. I.v.m. bewerkingen vóór het hout draaien

[Donkers begint zijn beschrijving van de „vakterminologie van de stoeldraaier” bij de „hout-

1.1.2.5.

draaibank" (zie dat lemma). Daaraan gaat het een en ander vooraf wat in Docum. O.M. 1, p. 2 (stoeldraaier v.d. Pas uit Heeswijk) als volgt wordt beschreven: „De werkwijze is als volgt: met een trekzaag worden van de stam de vaststaande benodigde lengten afgekort. Het hout wordt „levend" verwerkt, dus kort na rooiing van de boom. Deze stukken worden in de lengte gespleten d.m.v. een bijl voor de korte stukken; d.m.v. wiggen waarop, met een hamer geslagen wordt, bij de lange stukken. Indien het hout niet rechtdradig is geeft deze methode houtverlies, het afgespleten stuk kan dan aan het eind te dun uitvallen. In dit geval wordt geprobeerd of dit stuk nog te gebruiken is voor een korter deel. Als b.v. het splijten van een lange achterpoot slecht uitvalt wordt geprobeerd of het nog geschikt is als voorpoot; indien ook dit niet lukt, worden er een paar sporten van gemaakt, die veel dunner zijn. De gekloofde stukken worden met een handbijl ongeveer achtkantig behakt door van de rechthoekige paal de vier ribben weg te slaan. Is dit gebeurd dan moeten de stukken cilindervormig afgedraaid worden op de draaibank (...)" Van de in de beschrijving genoemde gereedschappen vindt men er in deze par. enkele en enkele elders in de afleveringen over de houtbewerkersterminologieën.]

KLIEFMES/KLIEFBEITEL

(N 47, 12d)

[Een mes met wigvormig blad en zonder handvat waarop men met een hamer slaat om het hout te klieven. Zie overeenkomstige lemmata bij de terminologieën van klompenmaker, wagenmaker, kuiper (WBD dl. II, afl. 8) en houtbewerker in het algemeen. Zie verder het citaat uit Docum. O.M. 1 (p. 2) in de toelichting aan het begin van de paragraaf. Vraag N 47, 12d informeerde naar „een kloofmes bij het maken van stoelonderdelen". De respondenten merken op i.v.m. „kloofmes": dient om stammen te kloven (L 237); men klooft daarmee het hout voordat het op de draaitafel komt; met een trekmes worden daarvan de vier kanten afgestoten (L 207).]

kloofmes: *klaofjmés*, L 237; *klöjfmés* (of/en: *klaofj-?*), L 207; **kloofbeitel:** *klaofjbéjtəl*, L 207.

KAPMES

(N 47, 14)

[Een soort mes met handvat en breed langwerpig blad. De stoeldraaier gebruikt het om het gekloven hout al enigszins rond (achtkantig) te behakken vóór het „hout draaien". Zie het citaat uit Docum. O.M. 1 (p. 2: „handbijl") in de toelichting aan het begin van de paragraaf. Zie overeenkomstige lemmata bij andere houtbewerkersterminologieën (b.v. de hoepelmaker in WBD d II, afl. 8). Vraag N 47, 14 informeerde naar ar der gereedschap dat van belang is bij het draaien van stoelonderdelen.]

terminologieën (b.v. de hoepelmaker in WBD d II, afl. 8). Vraag N 47, 14 informeerde naar ar der gereedschap dat van belang is bij het draaien van stoelonderdelen.]

hiep: *hiëp*, L 237; **slichtmes:** *slichtmés*, L 237.

-3.2.2. Hout draaien

-3.2.2.0. Algemeen en varia

HOUTDRAAIER/STOELDRAAIER

(N 47, 2; N 56, 88a; N 56, 88b; N 56, 88c; zn 34, 19b)

[De vakman die op een „houtdraaibank" het werk van het „hout draaien" verricht en vaak gespecialiseerd is in bepaald werk. De stoeldraaier maakt vaak de hele stoel als hij zelfstandig werkt. De respondenten merken op: i.v.m. „draaier": de stoeldraaier maakte ook wel ander produkten dan stoelen (L 237); i.v.m. „loon draaier": deze maakte b.v. knoppen en poten (L 207). De vragen informeerden naar „de man die ronde voorwerpen draait op een draaibank" (N 56, 88a), „iemand die stoelsporten draait" (N 56, 88b), „een draaier met eigen bedrijf die opdrachten van een meubelmaker uitvoert" (N 56, 88c).

Afb. 161: Stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk werkend aan zijn primitieve houtdraaibank met „wip"-constructie (met staak) (foto bij scriptie Donkers)

„de man die ronde stoelpoten, kastknoppen etc. maakt” (N 47, 2) en naar „een afzonderlijke naam voor den man die stoelen, kasten enz. maakt (dit in tegenstelling tot de ambachtsman die vooral deuren en vensterramen maakt)” (znd 34, 19b).]

houtdraaijer: *håwtdrèjær*, L 237; vgl. i.v.m. de term „cajou” in de volgende tekst het lemma „leerjongen/jongste bediende”: *ååtdraojær*, K 330; nr. 610: ABN houtdraaijer, draaijer (VD); „de cajou moet het draaiwerk gaan halen bij den houtdraaijer want de meubelmakers wachten erop”, Vanherp; **draaijer:** K 210, 246; *draoær*, K 291; *draor*, O 69, 69a; *dróójær*, K 276; *drèjær*, L 203, 207, 237; *drèjær*, K 307; *draojær*, K 330; nr. 412: ABN houtdraaijer, draaijer (VD); „doet die pootjes eens naar de draaijer!”, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek: **stoel-draaijer:** O 69, 238; *støwldrèjær*, L 237; *støel-drèjær*, stoeldreier, stoeldraaijer, maker van stoelen, De Bont; **stoelendraaijer:** K 210, 300; *støllændrøjær* (of: *-draojær?*), K 196; **sportend-raaijer:** *sputtændraojær*, K 330; nr. 1264: houtdraaijer die stoelsporten draait; „’ne sportendraaijer is speciaal gesteld voor ’t draaien van de sporten van stoelen, Vanherp; **fatsoendraaijer:** i.v.m. de volgende tekst moet worden opgemerkt dat „fatsoen” vorm en model kan betekenen: *fåt-sóówndraojær*, K 330; nr. 473: typisch Mechels beroep; daar niet alle meubelfabrikanten over een draaibank beschikten, brachten zij de werkstukken die gedraaid moesten worden, naar de fatsoendraaijer, die voor de gewenste vormgeving zorgde; de meubelfabrikanten betaalden dan het fatsoen van het draaiwerk (vgl. kleermaakerstaal); „’ne fatsoendraaijer is ’nen hele goeden draaijer, die dat alle moeilijk draaiwerk kan draaien”; verdwijnt, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig van vraag N 56, 88c: **loon-draaijer:** *lóóndrèjær*, L 207.

HOUT DRAAIEN

(N 47, 3; N 53, 228c)
[Met de „houtdraaibank” (zie dat lemma) ronde werkstukken maken, vooral onderdelen van meubelen (inz. onderdelen van stoelen). De vragen informeerden naar termen voor „het rond maken van het hout d.m.v. draaien” (N 53, 228c) en naar „stoelpoten op de draaibank rond maken” (N 47, 3). Zie verder Docum. O.M. I (p. 1-3), Handboek Gereedschap (p. 219 met afbeeldingen: „draaien tussen de centers”; „op kop draaien” m.b.v. de „klauw of meeneemplaat”), Scott en Aalders (p. 174-177: „draaien tussen de centers”; p. 178-181: „draaien op de meeneemplaat”; met afb.) en Weijs (p. 60-67).]
draaien: K 147, 188a, P 86; *draojær*, K 174; *draojæn*, K 204; *draojæ*, K 210, L 279; *draowjæ*, P 149; *draon*, O 69a; *drao*, I 221; *dróójæ*, K 276;

dròwæn, K 241, 241a; *droæ*, K 281; *drèjæ*, L 203, 207, 237, 257; op het rad (zie het lemma „drijf wiel”) - *drèjæ*, L 237; vgl. i.v.m. de term „tors” in de volgende tekst de lemmata „torsen”, „tors (alg.)” en „tors (spec.)”: *draojæ*, K 330; nr. 410: ABN draaien (VD I, 3); „voor tors te draaien moet ge al ’ne goeden draaijer zijn; vroeger deed onzen baas in gedraaide houten lusters”, Vanherp; **afdraaien:** *avdrowjæ*, K 317; *avdrèjæ*, L 200a, 243; **afronden:** K 214, 215.

DRAAIWERK

(N 56, 128c)
[Vraag N 56, 128c informeerde naar „het werk dat een meubelmaker heeft bij meubelen, waarvan de delen gedraaid zijn”. Vgl. de lemmata „hout draaien”, „houtdraaibank” en „houtdraaijer”.]
draaiwerk: K 276; *drèjwèèræk*, L 207; vgl. i.v.m. de term „torswerk” in de volgende tekst de lemmata „torsen”, „tors (alg.)” en „tors (spec.)”: *draowèrræk*, K 330; nr. 417: ABN draaiwerk (VD, 1); „die sport van die stoel daar, dat is draaiwerk!; torswerk dat is ook draaiwerk, maar draaiwerk is daarvoor nog geen torswerk”; ook: draaierswerk, Vanherp.

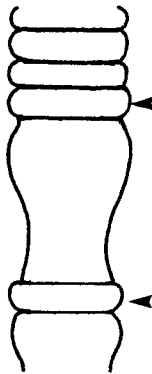
HOUTDRAAIERIJ

(N 56, 98)
[Vraag N 56, 98 informeerde naar „een bedrijf of afdeling waar men draaiwerk maakt”. Zie de lemmata „draaiwerk” en „hout draaien”, Scott en Aalders (p. 170-181) en Weijs (p. 60-67).]
draaijerij: K 246; *drèjæréjæ*, L 207; *draoærèè*, K 291; *draoraaj*, O 69, 69a; *draojæràà*, K 330; nr. 413: ABN draaijerij (VD, 1); „daar ligt een helen hoop werk gereed voor naar de draaijerij te doen”, Vanherp.

KRAALRAND

(N 47, 18d)
[Sierdraaiwerk in de vorm van een kraal. Zie het lemma „kraalprofiel(lijst)”. Op p. 177 (met afbeeldingen) spreken Scott en Aalders over het draaien en schrapen van een kraalrand. Zie Handboek Gereedschap op p. 219. Vraag N 47, 18d (met afb.) informeerde naar „de vorm in de gedraaide stoelpoot, die ontstaat tussen twee kort bij elkaar liggende uithollingen”. Volgens Donkers (p. 3) treft men een „kraal” aan bij de voorpoten van een grote stoel; de respondent van L 207 spreekt van kralen i.v.m. een gedraaide sport.]
kraal: *kraal*, L 207; *kraal*, L 237; *krål*, L 203; *kraal*, L 178, 180, 207.

1.1.2.5.

Afb. 162: Kraalrand

DRAAIKRULLEN

(N 55, 191)

[Bij het draaien van hout (...) gevormde krul. Vraag N 55, 191 informeerde naar „houtafval bij het houtdraaien (draailing?)”. Zie de lemmata „houtdraaibank” en „hout draaien”. Zie i.v.m. de benaming „kappeling” ook de lemmata „spaander” (bij beitelen), „schaafafval” en „boorsel”.] **draaikrollen:** *drèèjkròllə*, L 200a; de volgende drie benamingen zijn enkelvoud: **draaisel:** L 257; *dròjsəl*, K 241a; **draailing:** *drootlieng*, I 268; *draoiliènk*, O 69a; *draoilièng*, K 330; nr. 415: ABN draaispanen (VD); „draailing is den afval van ’t draaimachien; in de winter wordt er nogal eens naar den draailing geschaard omdat die dikker is als gewone mul”, Vanherp; de volgende benaming werd ook elders opgegeven in de betekenis van afval bij het beitelen, boren en schaven: **kappeling:** *kappəliènk*, O 69a; mv.: **schilfertjes:** *schìèllafərkas*, I 268.

-3.2.2.1. I.v.m. de houtdraaibank

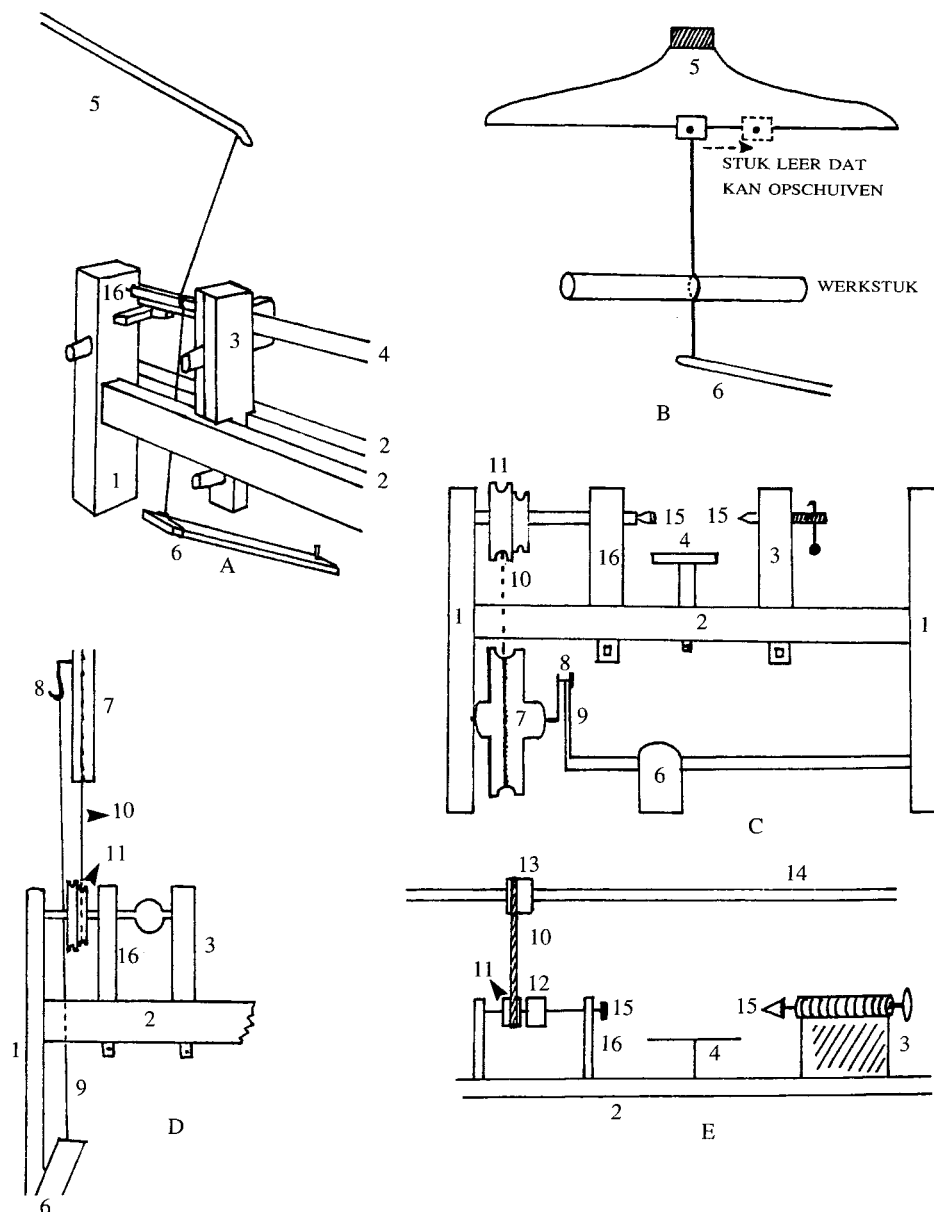
HOUTDRAAIBANK

(N 47, 1; N 53, 228a)

[Zie Van Keirsbilck s.v. „draaibank”. Vraag N 47, 1 informeerde naar „het toestel waarmee men hout een ronde vorm geeft (verschillende typen op tekening A, B, C, D, E)”. Zie afb. 163 A, B, C, D, E. Hierna wordt type A, EEN DRAAIBANK MET „WIP”-CONSTRUCTIE MET STAAK, beschreven aan de hand van vooral Docum. O.M. 1 (p. 1-3; de ondervraagde vakman is v.d. Pas uit Heeswijk = L 178) en voor enkele details Donkers (p. 1-3; zegslieden: v.d. Pas, W.v. Kessel uit Veghel = L 180 en A.v. Gemert uit Gemert = L 207). Deze draaibank is een primitieve wip- of

puntbank waarvan de hoofdconstructie bestaat uit twee zware houten staanders (lemma „voeten”) die in de cementen vloer zijn vastgezet en op ongeveer 80 cm hoogte verbonden worden door twee zware horizontale dwarsbalken die te gelijk het „draaibankbed” vormen (zie het lemma „horizontale balken (van het draaibankbed)”). Tussen die twee balken bevindt zich een naar beide zijden verplaatsbare opstaande balk de „losse kop”, waarvan de bovenkant breder is dan het onderstuk dat in de ruimte tussen de twee horizontale dwarsbalken past. Dit onderstuk steekt onder de dwarsbalken uit en heeft daar een opening, waarin een spie geslager wordt die deze opstaande balk vastklemt. Door de kopeinden van de „losse kop” (links van de houtdraaier) en van één van de „voeten” (de rechtse, gezien vanuit de vakman) zijn links en rechts ijzeren staven met conische punt gestoker (de „centers”). De rechtse center (vgl. het lemma „losse center/meedraaiende center”), een staak met conische punt, schroefdraad en draaikruk dient om het werkstuk door aanschroeven in te spannen. Donkers (p. 2) noemt het linkse center een „vaste center” dat een twee- of driepuntig uiteinde heeft dat in het hout wordt geprikt, zodat deze center tijdens de bewerking meedraait (Docum. O.M. 1 spreekt slechts van „twee staven met conische punt” waarvan er een schroefdraad en een draaikruk heeft). Het werkstuk wordt enkele slagen omwikkeld met het touw dat van de „trede” naar de wiplat (zie lemma „wip”) loopt en daarna stevig tussen de centerpunten gekneld. De „trede” is een eenvoudige plank van 80 cm lengte en 14 cm breedte die door het aangebonden touweinde ongeveer 25 cm omhoog gehouden wordt, terwijl het andere trappereinde op de vloer rust. Om daar verschuiving tegen te gaan is bij dit einde een gat geboord dat ruim kan bewegen om een stevige ijzeren pen die in de vloer vastzit. Het touw loopt licht gespannen van het opgeheven einde van de „trede” naar de voorkant van het ingeklemde werkstuk, loopt daar twee slagen omheen en is aan het andere einde verbonden met de wiplat (zie lemma „wip”), d.i. een essehouten tak die aan de zolderbalken bevestigd is en waarvan het einde door zijn buigzaamheid als een veer werkt. Als de „trede” door de voet omlaag wordt gedrukt begint het houten werkstuk om zijn lengte-as te draaien en wel zolang tot de „trede” de vloer raakt. Tijdens dit omwentelen, waarbij de bovenkant van het werkstuk zich dus naar de draaier toe beweegt, wordt de „houtdraaibeitel” tegen het werkstuk gedrukt en snijdt de spaantjes af. De „houtdraaibeitel” rust daarbij op een „leunspaan” waarvan de bovenkant op dezelfde hoogte is gesteld als de hartlijn van het te bewerken stuk hout. Na deze werkslagen laat de voet de „trede” omhoog komen d.m.v. de veerkracht

1. voeten	6. trede	11. vaste poelie
2. horizontale balken
(van het draaibankbed)	7. drijf wiel
(onder of boven)	12. losse poelie
3. losse kop	8. drijf wiel haak	13. riemschijf c.q. torenschijf
4. leunspaan	9. koppelstang	14. drijfwerk
5. wip (staak of boog)	10. drijfriem/drijfsnaar	15. centers (vaste-, losse-)
		16. vaste kop

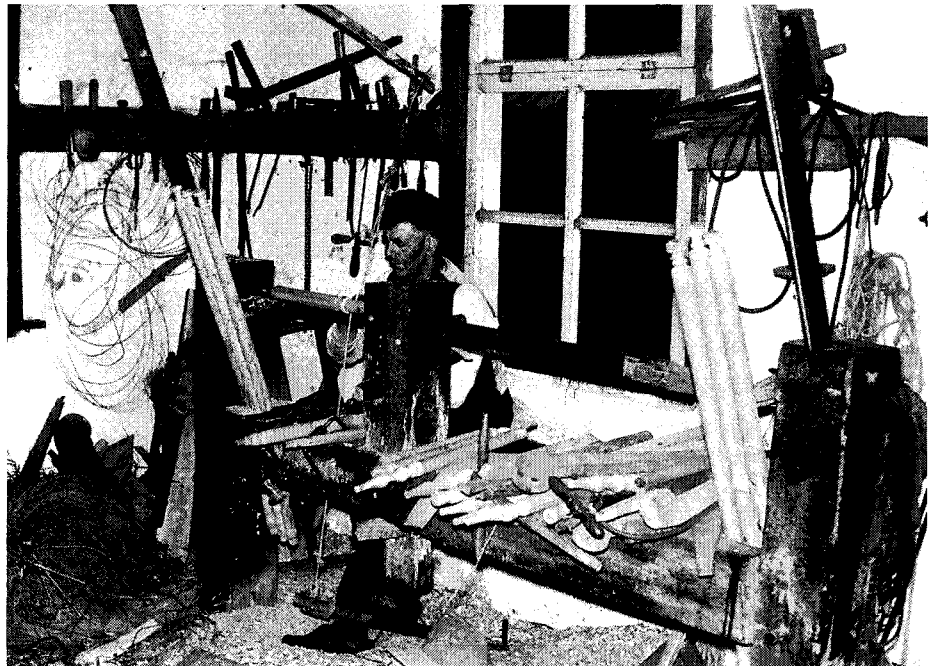

Afb. 163: Houtdraaibanken met diverse aandrijfprincipes: A. met „wip”-constructie met staak; B. met „wip”-constructie met boog; C. met „drijf wiel” onder; D. met „drijf wiel” boven; E. met „drijfwerk”

1.1.2.5.

van de wiplat die het werkstuk nu terug doet roteren, waarbij de „houtdraaibeitel” van het werkstuk teruggetrokken wordt omdat de draairichting nu omgekeerd is; de „houtdraaibeitel” heeft dan geen snijvermogen. Zie ook Theuwsen p. 292-293 (afb. 202: „de wipdraaibank, model Zoersel”); zie het lemma „draaibank” bij raden wagenmakersterminologie in WBD dl. II, afl. 8) en Standaard Encyclopedie dl. 6, p. 82 (afb.). De respondent van L 237 (Helmond) zegt dat de draaibank met wip dient voor het draaien van poten („stapels”) en sporten („sproten”). Zie ook VD s.v. „wipbank”. Type B, EEN DRAAIBANK MET „WIP”-CONSTRUCTIE MET BOOG, verschilt waarschijnlijk alleen van type A doordat er een boog (van ongeveer 2,5 m breedte) i.p.v. een essehouten staak gebruikt wordt. Twee respondenten (Dries van Houtert en J. Leenders) hebben dit type vroeger in Gemert (L 207) gezien. Type C, EEN DRAAIBANK MET „DRIJFWIEL” ONDER dat d.m.v. een „trede” wordt rondgedraaid vindt men prachtig afgebeeld bij Weijs, p. 60. Een respondent uit L 207 (Jan Leenders uit Gemert) kent een draaibank met een soort scharen-slijperswiel (type C of D?) maar heeft er niet zelf mee gewerkt. Type D, EEN DRAAIBANK MET „DRIJFWIEL” BOVEN werkt met hetzelfde principe als type C. De respondent van Helmond (L 237) zegt dat de draaibank van het type D (met

„rad”) dient om kleinere ronde werkstukken (niet de poten en sporten) te draaien. Type E, EEN DRAAIBANK MET „DRIJFWERK” (zie dat lemma) werd vermeld door de respondent van L 203 (Lieshout; fa. Merkelbach). Vraag N 53, 228a informeerde naar „een toestel om hout op te draaien (draaibank)”. Bij de antwoorden op die vraag kan men natuurlijk niet uitmaken welk type draaibank bedoeld wordt. Waarschijnlijk worden niet de antieke typen A t/m E bedoeld, maar meer moderne elektrisch aangedreven apparatuur die ook al zeer lang bestaat. Zie Scott en Aalders (p. 170-171), Handboek Gereedschap (p. 218-219) en Weijs (p. 61). Vgl. ook WBD dl. II, afl. 6, p. 1925-1926, lemma „draaibank”.] **draaibank:** K 147, 174, 214, 215, 292, L 237, 259, 280, P 86; *draajbaank*, K 174, 188a; *draojobaank*, K 210; *draojobank*, K 204, L 279; *draowj-bánk*, P 149; *draobank*, I 221, O 69a; *dróójbáank*, K 276; *dròjbank*, K 241, 241a; *dróówábánk*, P 41a; *drowiebank*, K 317; *droa-bank*, K 281; *drèèjbank*, L 200a, 257; *drèèjbánk*, L 203, 207, 237; *drèèjbàank*, L 243; vgl. i.v.m. de term „keperkes” in de volgende tekst Vanherp s.v. „keperke” (balkjes voor tafelpoten): *draobánk*, K 330; nr. 408: ABN draaibank (VD); „de keperkes worden in de draaibank vastgespannen en de draaier heeft er maar zijn beitels tegen te houden voor zijn draaiwerk te maken”;

Afb. 164: Primitieve houtdraaibank met „wip”-constructie met staak (type A) van stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk (foto scriptie Donkers)

ook: draaimachine, houtdraaibank, Vanherp; **draaimachien**: *draomásjee(j)n*, K 330; nr. 416: ABN draaibank (VD); „onze baas staat zelf aan 't draaimachien; 't is vroeger 'nen houtdraaier geweest”; ook: houtdraaibank, Vanherp.

VOETEN

(N 47, 4a; N 53, 228b)

[Vraag N 47, 4a informeerde naar de „twee zware opstaande balken” (van de bijgevoegde tekening) „waarop de draaibank rust”. Zie afb. 163 A, C, D, nr. 1 en de toelichtingen bij het lemma „houtdraaibank”. Zie verder Docum. O.M. 1, p. 1 en 2 („twee zware houten kolommen”, „staanders”) en Donkers p. 1 („voeten”).]

voeten: I 221; *vówtā*, L 203; *vōētā*, L 180; de twee opstaande balken waarop de draaibank rust, Donkers p. 1; **voetstukken**: *vōētstukkā*, L 237; **hoekstijlen**: *hōēkstējlā*, L 207.

DRAAIBANKBED

(N 47, 4c; N 53, 228b)

[Vraag N 47, 4c informeerde naar „het geheel” (bij bepaalde typen draaibanken van bijgevoegde tekening) „gevormd door de dwarsbalken” (zie het lemma „horizontale balken (van het draaibankbed”). Vgl. afb. 163 A, C, D, E, nr. 2 en de toelichtingen bij het lemma „houtdraaibank”. Zie verder Donkers p. 1 („draaibed”), Docum. O.M. 1, p. 1 („werkbed”), Docum. O.M. 2, p. 2 („bed”), Handboek Gereedschap p. 218 („bed”), Scott en Aalders p. 170-171 („bed”) en de toelichting bij WBD dl. II, afl. 6, p. 1925, lemma „draaibank” („het bed waarop de overige machinedelen zijn gemonteerd”). Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen.]

draaibed: *drēējbet*, L 180; het geheel dat door de twee draaibalken wordt gevormd, Donkers p. 1; **bed**: *bēt*, L 243; **bank**: *bānk*, L 207.

HORIZONTALE BALKEN (VAN HET DRAAIBANKBED)

(N 47, 4b)

[De twee horizontale dwarsbalken die de „voeten” van de „houtdraaibank” met elkaar verbinden en zo het „draaibankbed” vormen. Zie afb. 163 A, C, D, E, nr. 2 en de toelichtingen bij het lemma „houtdraaibank”. Zie verder Docum. O.M. 1, p. 1 („zware balken die tegelijk het werkbed vormen”) en p. 2 („staanders verbonden door 2 dwarsbalken”) en Donkers p. 1 (twee dwarsbalken die samen het draaibed genoemd worden).]

draaibalken: *drēējbalkā*, L 180; de twee zware dwarsverbindingen, die op gelijke hoogte, een weinig van elkaar liggen en de beide opstaande

voeten van de draaibank met elkaar verbinden, Donkers p. 1; **balken**: *bālkā*, L 237.

VASTE KOP

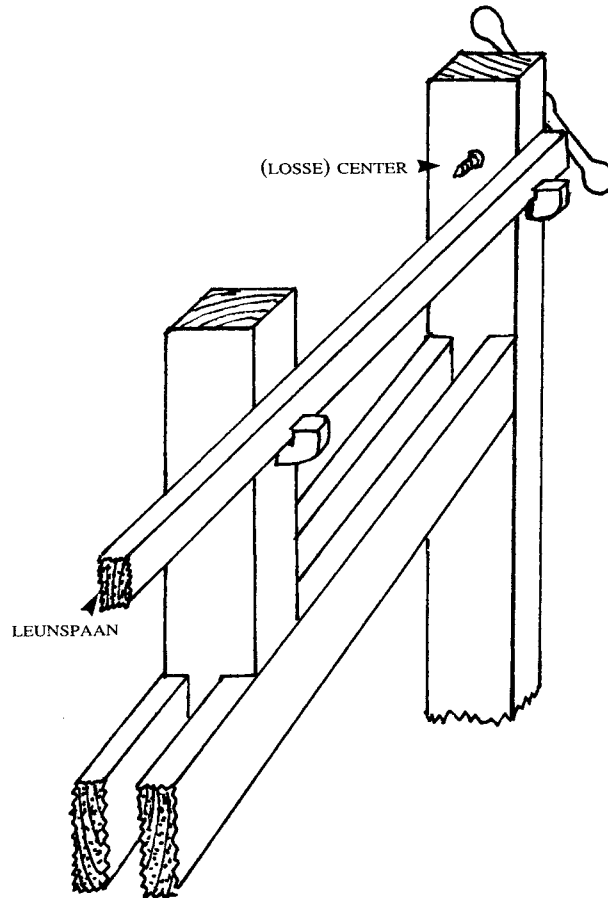
(N 47, 4a toegift)

[De niet verplaatsbare balk (c.q. balkgedeelte etc.) die (dat) zoals de „losse kop” één van de beide „centers” van de „houtdraaibank” bevat waartussen het werkstuk bij het „hout draaien” zit vastgeklemd. Zie afb. 163 A, C, D, E, nr. 16 en de toelichtingen bij de lemmata „houtdraaibank”, „losse kop”, „center”, „losse center/mee-draaiende center” en „vaste center/meeneemcenter”. Uiteraard hangt de uitvoering van de vaste kop af van het type draaibank. Bij een oude houtdraaibank van het type B (de respondenten van L 207 hebben dat type in Gemert nog gezien) zit de vaste kop evenals bij type A aan het kopeinde van één van de „voeten”, waarschijnlijk rechts van de houtdraaier. Bij andere typen draaibanken is de vaste kop een apart balkje (etc.) aan de kant van het aandrijfmechanisme. Bij de typen met „wip”-constructie (typen A en B) is dat dus anders (het „vaste center/meeneemcenter” hoeft daar dan ook niet aan de kant van

Afb. 165: Op deze foto (uit scriptie Donkers) van de primitieve houtdraaibank met „wip”-constructie met staak (zie afb. 163, type A) van stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk, ziet men de „losse kop” (zie afb. 163, A 3) heel duidelijk

1.1.2.5.

Afb. 166: Een van de centers aan de primitieve houtdraaibank met „wip”-constructie (met staak; zie afb. 163, type A) van stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk (naar Docum. O.M. 1, bijlage 2)

de „vaste kop” te zitten). Zie verder Docum. O.M. 1, p. 2 („door de kopeinden ...”), Donkers p. 1 („aan het bovenstuk van de voorste voet ...”), Scott en Aalders p. 170 („het vaste kop-gedeelte”; met afb.) en Handboek Gereedschap p. 218 („vaste kop”; met afb.)]

vaste kop: *vaastə kòp*, L 207.

LOSSE KOP

(N 47, 4d; N 53, 228b)

[De verplaatsbare korte balk of vergelijkbaar verplaatsbaar gedeelte (bij modernere typen) die (dat) zoals de „vaste kop” één van de beide „centers” van de „houtdraaibank” bevat waartussen het werkstuk bij het „hout draaien” zit vastgeklemd. Zie afb. 163 A, C, D, E, nr. 3 en afb. 165 en de toelichtingen bij de lemmata „houtdraaibank”, „vaste kop”, „center”, „losse center/

meedraaiende center” en „vaste center/mee-neemcenter”. Uiteraard hangt de uitvoering van de losse kop af van het type draaibank. De respondent van L 237 zegt i.v.m. de benaming „kop” (bij een draaibank van het type D) dat deze met een spie wordt vastgezet. Zie verder Donkers (p. 1), Handboek Gereedschap (p. 218) en Scott en Aalders (p. 171). Vraag N 47, 4d informeerde rechtstreeks naar dit onderdeel van de draaibank; vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen. Zie afb. 165 op de vorige pagina.]

losse kop: *lòssə kòp*, L 203, 207; **verstelbare kop:** I 221; **kop:** *kòp*, L 237.

CENTER

(N 47, 5a; N 53, 228b)

[De spitse kegelvormige middenpunten in de

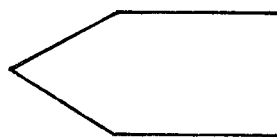
„vaste” en „losse kop” van de „houtdraaibank” waartussen het werkstuk bij het „hout draaien” op zijn plaats gehouden en gecentreerd wordt (vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1926, lemma „centers”). Zie afb. 163 C en E, nr. 15 en afb. 166 en de toelichtingen bij de lemmata „losse center/meedraaiende center”, „vaste center/meeneemcenter” en „houtdraaibank”. Zie verder Docum. O.M. 1 (p. 2), Docum. O.M. 2 (p. 1 en 2), Handboek Gereedschap (p. 218-219) en Scott en Aalders (p. 171 en 174-177).]

center: *sëntər*, L 200a, 207, 243; *sëntər*, L 178, 180, 207; zie centerpunt, Donkers p. 8; **centerpunt:** K 174, 317; *sëntərpunt*, L 237, 279; *sëntərpunt*, L 178, 180, 207; ijzeren punt aan de binnenzijden der opstaande balken der draaibank waartussen het te draaien hout bevestigd wordt, Donkers p. 8.

LOSSE CENTER/MEEDRAAIENDE CENTER

(N 47, 5c)

[Met de „losse center” wordt een stilstaande center bedoeld die niet met het hout meedraait, terwijl met een „meedraaiende center” een center wordt bedoeld die meedraait met het werkstuk (b.v. in rollagers) zonder dat het de aandrijvende kracht doorgeeft (dat gebeurt n.l. via de „meeneemcenter” indien er geen sprake is van een „vaste center” bij een draaibank met „wip”-constructie, dus type A en B; zie het lemma „vaste center/meeneemcenter”). De „losse center/meedraaiende center” zit bij de moderne, door een motor aangedreven draaibank en bij de oude typen C, D en E (zie afb. 163 van de „houtdraaibank”; zie ook de toelichtingen bij dat lemma) in de „losse kop”. Deze staat stil („losse center”; zie Scott en Aalders p. 171, tekst bij afb. E) of draait om de eigen as met het hout mee zonder dit aan te drijven („meedraaiende center”; zie Scott en Aalders p. 171, tekst bij afb. F en Handboek Gereedschap p. 218); bij de door een „wip” aangedreven draaibank (zie afb. 163, type A en B; zie Donkers p. 1-2 en Docum. O.M. 1, p. 2) zit de „losse center” in de „vaste kop” en staat dus stil (volgens Docum. O.M. 1, p. 2, is dit een staaf met conische punt die, voorzien van schroefdraad en draaikruk, wordt aangeschroefd om het werkstuk in te spannen). Vraag N 47, 5c

Afb. 167: Losse center (primitieve afb. bij N 47, 5c)

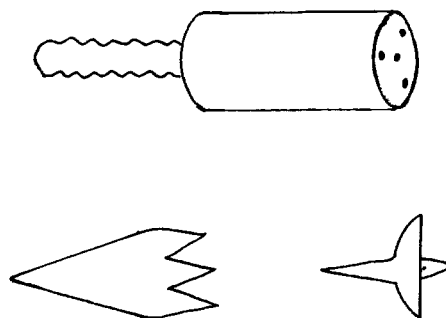
(„de ijzeren punt die niet met het hout meedraait”; met afb.) had betrekking op een „losse center”.]

losse center: *lòssə sëntər*, L 207; *lòssə sëntər*, L 178, 180, 207; de center die niet meedraait met het te bewerken hout, Donkers p. 2; **center:** *sëntər*, L 203, 207, 237; **punt:** *punt*, L 207.

VASTE CENTER/MEENEEMCENTER

(N 47, 5b; N 53, 228b)

[Een ijzeren voorwerp met punten (of andere uitsteeksels) dat, meedraaiend met het werkstuk, de aandrijfkraft van de „houtdraaibank” kan overbrengen op het te draaien werkstuk. Scott en Aalders zeggen op p. 171 (bij afb. D): „Een meeneemcenter wordt in het as-eind van de vaste kop geplaatst voor het draaien tussen de centers”. Zie de lemmata „vaste kop” en „losse kop”. Bij niet alle typen draaibanken is een „meeneemcenter” nodig; zie in dat verband afb. 163, type A en B bij het lemma „houtdraaibank” (bij die typen zou de „vaste center” wel met het hout meedraaien maar niet de aandrijfkraft hoeven te geven). Vgl. het lemma „losse center/meedraaiende center”. De vragen informeerden naar „het ijzeren voorwerp met punten (of andere uitsteeksels) dat het te draaien voorwerp mee laat draaien” (N 47, 5b met afb.) en naar „onderdelen” (N 53, 228b) in het algemeen.]

Afb. 168: Vaste centers/meeneemcenters (primitieve afb. bij N 47, 5b)

vaste center: L 237; *vàstə sëntər*, L 207; *vàstətə sëntər*, L 178, 180, 207; de center die een twee- of driepuntig uiteinde heeft waarmee hij in het hout bevestigd wordt, tengevolge waarvan hij tijdens de bewerking met het hout meedraait, Donkers p. 2; **meeneemcenter:** [*meeneem*] *sëntər*, L 203; vgl. i.v.m. de volgende benaming WBD dl. II, afl. 6, p. 1928, lemma „meenemer”: **meenemer:** *meeneemər*, L 207; *méejnéjmar*, P 41a; **kruiscenter:** *kraojsëntər*, L 207; **kruis:** *kraojs*, L 207.

1.1.2.5.

MIDDELPUNT VAN EEN WERKSTUK

[Zie de omschrijving van Donkers s.v. „ziel”. Op p. 2 zegt Donkers: „De plaats waar het draaiend hout de *losse sènter* raakt noemt men de ziel” (L 180). Zie het lemma „losse center/mee-draaiende center” en vgl. het lemma „centeren”. Vraag N 47, 5d („de plaats waar de niet mee-draaiende ijzeren punt het draaiende hout raakt”) leverde niets op.]

ziel: *ziel*, L 180; punt van het draaiend hout dat op de losse center rust, Donkers p. 9.

CENTEREN

(N 47, 5e)

[Vraag N 47, 5e informeerde naar het bepalen van het middelpunt van het te draaien werkstuk. Vgl. de afwijkende omschrijving van VD s.v. „centeren” („... tussen de centerpunten vastklemmen”). De respondent van L 207 merkt i.v.m. „centeren” op: het middelpunt zoeken van het te draaien hout; met de „kruis(center)” (red.: zie het lemma „vaste center/meeneemcenter”) wordt er een middelpunt in geslagen. Vgl. Handboek Gereedschap p. 219 („schrijf aan beide zijden nauwkeurig het hart af”) en het lemma „middelpunt van een werkstuk”.]

centeren: *sèntərə*, L 203, 207.

KLAUWPLAAT

(N 47, 10e)

[Een plaat met klauwen op een „houtdraaibank” waarin een te bewerken regelmatig gevormd en wat korter werkstuk vastgeklemd kan worden waardoor de aandrijfkraft overgebracht wordt op het te draaien werkstuk zonder dat een tweede center nodig is. Zie WBD dl. II, afl. 6, lemma „drijfplaat/klauwplaat” (1926-1928; met afb.) en VD s.v. „klauwplaat”. Vgl. ook de lemmata „vaste center/meeneemcenter” en „losse center/meedraaiende center”. Zie verder Handboek Gereedschap (p. 218-219), Scott en Aalders (p. 170-171 en 178-181) en Weijs (p. 66).]

klauwplaat: *klòwplaot*, L 207.

BOORKOP

(N 53, 228b)

[Het gaat hier om een losse boorkop die men in een (modernere) houtdraaibank kan plaatsen. Zie Scott en Aalders p. 171. Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen van een houtdraaibank.]

boorkop: *baowrkóp*, P 41a.

Afb. 169: Stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk steunt bij het draaien van een werkstuk met zijn houtdraaibeitel op de leunspaan (zie ook afb. 166) van zijn primitieve houtdraaibank met „wip”-constructie (met staak; zie afb. 163, A 4) (foto bij scriptie Donkers)

LEUNSPAAN

(N 47, 6; N 53, 228b)

[Vraag N 47, 6 informeerde naar „de lange verplaatsbare dwarsbalk of de kortere verplaatsbare steunbalkjes waarop de draaier met de beitel leunt, wanneer hij deze op het draaiende hout zet” (zie afb. 163 A, C, E, nr. 4 bij het lemma „houtdraaibank”; zie ook de toelichtingen daar). Uiteraard varieert de vorm van de leunspaan naargelang het type draaibank. Donkers zegt over de leunspaan bij de houtdraaibank van het type A op p. 2-3: „De *lèèier* (red.: = leunspaan) is een stevige, horizontale balk die ongeveer ter hoogte van de centers van de ene voet van de draaibank naar de andere loopt. Ook deze balk is verstelbaar en wordt met houten spieën op de gewenste hoogte -die afhangt van de dikte van het te draaien hout- aan de achterkant van de drie opstaande balken vastgeklemd”. Zie verder Docum. O.M. 1 (p. 3 en 4), Docum O.M. 2 (p. 2), Handboek Gereedschap (p. 218-219) en Scott en Aalders (p. 170-171, 174, 176, 178-181). Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen. Zie voor de beitels die de

„houddraaier/stoeldraaier” gebruikt de lemmata „houddraaibeitel”, „draaiguts”, „steekbeitel” en „schietbeitel”.]

leunspaan: *lönspaan*, L 243; *léúnspaon*, L 207; *leunspaan*, L 178, 180, 207; zie *lèjær*, Donkers p. 2; **leispaan:** *léjspaon*, L 203; *lèjjspaon*, L 237; **lei(d)er:** *lejær*, K 174; *lèjær*, L 178, 180, 207; dwarsbalk aan de draaibank waarop de draaier met de beitel leunt, wanneer hij deze in het draaiend hout zet, Donkers p. 2; **geleider:** *glejær*, K 174; **guide (fr.):** *giet*, K 317.

WIP

(N 47, 8a; N 47, 8b; N 53, 228b)

[Een constructie met een essehouten staak (wiplat) of een boog die, bediend d.m.v. een „trede” (zie het lemma „trede (van wip c.q. drijf wiel)”), de aandrijfkracht levert voor twee primitieve typen van houtdraaibanken. Zie de toelichtingen bij het lemma „houddraaibank” en afb. 163, typen A en B, nr. 5. Vgl. VD s.v. „wipbank”. Donkers beschrijft op p. 2 als volgt de „wip”-constructie (type A): „De draaiende beweging van het te bewerken hout wordt teweeggebracht door de *wip*, een primitieve constructie die er als volgt uitziet. Aan de zoldering van de werkplaats heeft men een taaie en veerkrachtige dennehouten staak (red.: volgens Docum. O.M. 1, p. 1, 2 en 3 en de respondenten van L 207 en 237 moet dat essehout zijn) met het ene einde vastgeslagen. Even voor het midden wordt deze staak aan de onderkant door een dwarslat gesteund (red.: die dwarslat noemde de respondent van L 237 bij vraag N 47, 8c een „raam”; Docum. O.M. 1, p. 1 zegt: „tussen horizontaal aangebrachte balkjes gestoken”). Aan het andere uiteinde dat precies boven de draaibank uitkomt, maakt men een touw vast, dat vervolgens tweemaal om het te bewerken hout -dat tussen de twee *sènters* is geklemd- wordt geslagen om ten slotte te worden verbonden met het einde van de schuin opstaande *treejplank* die uitkomt onder de draaibank. Trapt nu de draaier op deze plank, dan maakt het te bewerken hout een snelle, draaiende beweging en wordt de dennelat (red.: essehouten lat!) naar beneden getrokken. Deze veert daarna krachtig terug, waarbij het hout een omgekeerde beweging maakt. Terwijl nu de draaier met zijn linkervoet de *treejplank* naar beneden drukt en het hout een naar hem toe draaiende beweging maakt, zet hij met de hand de beitel waarmee hij op de *lèèier* of *leunspaan* leunt, in het hout dat op deze wijze in de rondte geschaafd wordt”. Zie verder Docum. O.M. 1 (p. 1-3) en Theuwissen (p. 292-293; met afb.). De vragen informeerden naar de „wip”-constructie als geheel zoals afgebeeld op de tekening, type A en B (N 47, 8a), naar „de met het ene uiteinde aan de zoldering vastgemaakte, essehouten staak

Afb. 170: De „wip”-constructie met staak (zie afb. 163, type A 5) van de primitieve houtdraaibank van stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk is op deze foto (uit scriptie Donkers) duidelijk te zien

of boog” (N 47, 8b) en naar „de dwarslat die even voor het midden deze staak aan de onderkant steunt bij type A” (N 47, 8c; van de door de respondent van L 237 opgegeven benaming „raam” werd geen lemma gemaakt). De respondenten gaven de benaming „wip” voor zowel de hele constructie als voor de wiplat op. Vraag N 53, 228b (opgave van L 257) informeerde in het algemeen naar onderdelen van de draaibank.]

wip: L 257; *wip*, L 207, 237; i.v.m. de omschrijving bij de volgende opgave moet worden opgemerkt dat de staak waarschijnlijk van essehout is (droog dennehout is niet veerkrachtig genoeg en breekt); *wip*, L 178, 180, 207; constructie met touw en dennestaak waardoor de draaibeweging wordt veroorzaakt, Donkers p. 2.

TREDE (VAN WIP C.Q. DRIJFWIEL)

(N 47, 8d; N 47, 9e; N 53, 228b)

[De trapplank waarmee men draaibanken met een primitief aandrijfmechanisme in werking zet. De trede komt voor bij oude draaibanken met „wip”-constructie met staak (A) of boog (B) of met „drijf wiel” onder (C) of boven (D). Zie afb. 163 A, B, C, D, nr. 6. De verbinding tussen

1.1.2.5.

trede en „wip“-constructie (A en B) is een touw dat om het werkstuk is geslagen, terwijl de verbinding tussen de trede en het „drijf wiel“ een koppelstang is (zie afb. 163 (C, D, nr. 9) die bevestigd is aan de drijf wielhaak (afb. 163 C, D, nr. 8)). Zie de toelichtingen bij de lemmata „houtdraaibank“, „wip“ en „drijf wiel“. Zie ook de lemmata „trede“ in WBD dl. II, afl. 4 (p. 927) en afl. 6 (p. 1800), het lemma „koppelstang“ in WBD dl. II, afl. 4 (p. 927), Donkers p. 4, Docum. O.M. 1 (p. 2-3), Theuwissen (p. 292-293) en Weijs (p. 60). De vragen informeerden naar de trede bij een draaibank van het type A en B (N 47, 8d) en C en D (N 47, 9e); vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen van de draaibank. De vragen N 47, 9f (de koppelstang) en N 47, 9g (de drijf wielhaak) leverden niets op.]

Bij de volgende drie benamingen gaat het bijna steeds om de „trede“ van een „wip“-constructie (zie het lemma „wip“): **tree**: *treej*, L 207; de volgende omschrijving is niet geheel duidelijk (bedoeld kan toch zijn: de trede van een draaibank met drijf wiel; zie ook Van Keirsbilck s.v. „voettrede“): *treê*, bij houtdraaiers; wip of voetplank, waarmee men de draaibank in beweging brengt, Fr. *pédale*, Corn. Vervl.; **treeplank**: *tréjplank*, L 207; *treeplank*, L 178, 180, 207; de voetplank beneden de draaibank waarmee de draaier de wip in beweging brengt zodat het te bewerken hout gaat draaien, Donkers p. 2; **wiplank**: *wiplank*, L 207, 237; bij de volgende benaming gaat het om de „trede“ van een draaibank met „drijf wiel“: **trapper**: O 69a; *trappər*, L 237.

DRIJFWIEL

(N 47, 9b; N 53, 228b)

[Het wiel dat bij draaibanken met een primitief aandrijfmechanisme de aandrijfkraft die via de trede (zie het lemma „trede (van wip c.q. drijf wiel)“) wordt verkregen weer via de „drijfriem/drijfsnaar“ doorgeeft aan de „vaste poelie“ etc. Het drijf wiel komt voor bij oude draaibanken en kan dan onder (C) of boven (D) zitten. Zie afb. 163 C, D, nr. 7 („drijf wiel“, onder of boven) en nr. 10 („drijfriem/drijfsnaar“). Zie de toelichtingen bij het lemma „houtdraaibank“. Vgl. de lemmata „drijf wiel“ en „spoel wiel“ in WBD dl. II, afl. 4 (p. 927 en 1031). Volgens de respondent van L 237 is het „rad“ een „zwarte schijf van dikke planken“ (draaibank van het type D). Zie verder Docum. O.M. 2 (p. 2) en Weijs (p. 60). Vraag N 47, 9b informeerde naar „het (verzwaarde) vlieg wiel“ zoals afgebeeld op de tekening (C en D). Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen. Vraag N 47, 9a (de constructie met drijf wiel als geheel zoals af-

gebeeld op tekening C en D) leverde niets op.] **vlieg wiel**: *vliēchwīēl*, O 69a; **rad**: *rāt*, L 237.

DRIJFRIEM/DRIJFSNAAR

(N 47, 9c; N 53, 228b)

[Een koord of riem die/dat de aandrijfkraft van het „drijf wiel“ van de „houtdraaibank“ (of van de „riemschijf“ c.q. „torenschijf“, als er een „drijfwerk“ is) overbrengt op de „vaste poelie“ etc. Zie afb. 163 C, D, E, nr. 10. Zie de toelichtingen bij de lemmata „houtdraaibank“, „drijf wiel“, „riemschijf“, „torenschijf“, „drijfwerk“ en „vaste poelie“. Zie verder de lemmata „drijfriem/drijfsnaar“ in WBD dl. II, afl. 6 (p. 1800), „snaar“ en „drijfriem“ in WBD dl. II, afl. 4 (p. 928 en 1031), Docum. O.M. 2, p. 2, Theuwissen p. 293, Weijs p. 60 en Scott en Aalders p. 170. De vragen informeerden naar „het touw of de riem over het vlieg wiel“ (N 47, 9c) en naar onderdelen in het algemeen (N 53, 228b).]

riem: *rīēm*, O 69a; **leren pees**: *lirra pees*, L 237; **draaitouw**: *drèjētāw*, L 237.

POELIE

(N 53, 228b)

[Het gaat hier om een poelie aan een „houtdraaibank“ (zie dat lemma met afb. 163 C, D, nr. 11 en 12). Vgl. het lemma „poelie“ in WBD dl. II, afl. 6 (p. 1800). Men onderscheidt een „vaste poelie“ en een „losse poelie“ (zie die lemmata). Zie ook de toelichting bij het lemma „drijfriem/drijfsnaar“, Weijs p. 60 en Scott en Aalders p. 170. Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen van de houtdraaibank.] **poelie**: *pōēlīē*, L 200a; *poolie*, K 317.

VASTE POELIE

(N 47, 9d; N 47, 10d; N 53, 228b)

[De poelie op de „houtdraaibank“ die vast op de as bevestigd zit (dus niet vrij loopt zoals de „losse poelie“) en via de „drijfriem/drijfsnaar“ verbonden is met het aandrijfmechanisme (zie de lemmata „drijf wiel“ en „drijfwerk“), waardoor de houtdraaibank tot draaien gebracht wordt. Zie afb. 163 C, D, E, nr. 11. De respondent van L 203 merkt i.v.m. de benaming „vaste poelie“ (bij een draaibank van het type E) op: „Door middel van een handel wordt de riem die boven vanaf het drijfwerk komt op de vaste poelie gelegd (ook wel met de hand als die handel ontbreekt) waardoor de draaibank gaat draaien“. Als men met die handel de riem dus op de „losse poelie“ (zie dat lemma) legt, zet men de draaibank tijdelijk in de vrijloop als men het „hout draaien“ b.v. even wil onderbreken. Zie verder Weijs p. 60 en Scott en Aalders p. 170-171. De vragen infor-

meerden naar de meedraaiende poelie voor de houtdraaibanken van het type C en D (N 47, 9d) en E (N 47, 10d); vragen N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen.]

vaste poelie: *vaastə pōēlīē*, L 200a; *vàstə pōēlīē*, L 203; **vaste riemschijf:** *vaastə riēmskējf*, L 200a; **vaste klos:** *vàstə klòs*, L 237.

LOSSE POELIE

(N 47, 10c; N 53, 228b)

[De poelie op de „houtdraaibank” die vrij loopt, waardoor het mogelijk is het „hout draaien” even te onderbreken zonder het „drijfwerk” (zie dat lemma) te stoppen. Zie de toelichtingen bij het lemma „vaste poelie” en afb. 163 E, nr. 12. Vraag N 47, 10c informeerde naar de vrij lopende poelie voor de houtdraaibank van het type E. Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen.]

losse poelie: *lòssə pōēlīē*, L 203; **meelopende poelie:** *meelōēpəndə pōēlīē*, L 200a; **meelopen- de riemschijf:** *meelōēpəndə riēmskējf*, L 200a.

TORENSCHIJF

(N 47, 10b)

[Een riemschijf (zie het lemma „poelie”) die bestaat uit een aantal schijven van verschillende diameter naast elkaar (zie VD en WBD dl. II, afl. 6, p. 1800 s.v. „torenschijf”). Het gaat hier om een torenschijf voor een „drijfwerk” (zie dat lemma) voor een „houtdraaibank” van het type E (vgl. afb. 163 E, nr. 13). De respondent van L 207 merkte i.v.m. de benaming „trapschijf” (zie VD) op: „Poelie met verschillende loopvlakken voor de riem, voor het regelen van de snelheid”. Vgl. het lemma „drijfriem/drijfsnaar”. Vraag N 47, 10b informeerde naar „de schijven voor de riemen” i.v.m. het drijfwerk.]

trapschijf: *tràpskējf*, L 207.

DRIJFWERK

(N 47, 10a)

[Een as met riemschijven (poelies, torenschijven), aangedreven door een stoommachine, een motor etc., die de drijfkracht overbrengt op een „houtdraaibank” van b.v. het type E (zie afb. 163 E, nr. 14: „drijfwerk”) en eventueel op andere houtbewerkingsmachines. Vraag N 47, 10a informeerde naar de „as met schijven boven de draaibank” van het type E.]

drijfwerk: *dréjfwèèrək*, L 203, 207.

SMEERPUNT

(N 53, 228b)

[Elk der plaatsen waar de houtdraaibank ge-

smeerd kan worden. Zie Scott en Aalders p. 170 („smeernippels”). Vraag N 53, 228b informeerde in het algemeen naar onderdelen van houtdraaibanken.]

smeerpuntje: K 174.

OLIEFLESJE

(N 47, 23)

[De respondent van L 203 merkte op dat er een olieflesje hing aan de „losse kop” (zie dat lemma) van de „houtdraaibank” (met een „snip”, d.i. een houten spaantje [spōnkə], werd geolied). Docum. O.M. I zegt op p. 6: „aan de rechterpoot van de draaibank (red.: zie de lemmata „voeten” en „vaste kop”) hangt een potje met vet voor het smeren van de spiltappen”. Vraag N 47, 23 informeerde naar „bijzonderheden”.]

olieflesje: *olīēflēska*, L 203.

-3.2.2.2. I.v.m. houtdraaigereedschap

HOUTDRAAIBEITEL

(N 47, 11b; N 53, 40; v.d. Watering)

[Beitel waarvan het „beitelblad” een rechte of schuine voorkant en aan beide zijden een „vouw/snede” heeft, zodat de beitel in meerdere richtingen kan worden bewogen. Er bestaan ook draaibeitels met maar één „vouw/snede”, met een ronde voorkant, enz., naargelang het soort werk dat ermee gedaan moet worden (zie Handboek Gereedschap p. 124-126). Deze beitelsoort dient vooral voor het glad afwerken van voorgedraaide werkstukken en het steken van verschillende profielen. Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1929-1931, het lemma „draaibeitel”. Zie afb. 171 op de volgende pagina.]

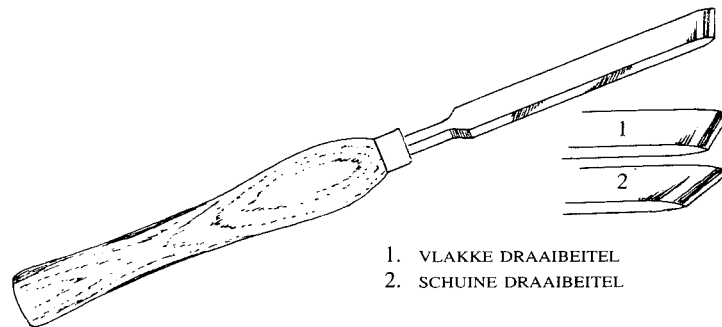
draaibeitel: K 174, L 200; zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *draoj[beitel]*, K 204; *draajbejtəl*, I 79; *drèèjbéjtəl*, L 207; *drééj-béjtəl*, L 257; *draojbéjtəl*, L 279; *drèèjbajtəl*, L 200a, 244; *draojbèètəl*, K 210; *draobàètəl*, K 330; nr. 409: draaibeitel, slechtbeitel, Vanherp; **draaibertel:** K 281; **draaibankbeitel:** K 214, 215; **platte draaiersbeitel:** zonder fonetische documentatie van het 2e lid: *plattə drawjərs[beitel]*, K 317; **platte beitel:** K 188a; *plàttəm béjtəl*, L 207, 237; *plàttəm bájtəl*, L 203; schuine - *platte beitel*, L 178, 180, 207; die een plat zijvlak heeft met aan weerszijde een zogenaamde waad, d.w.z. een schuingeslepen kant, Donkers p. 3; **beitel:** stalen - K 147; **mesvlakker:** L 259, 280.

DRAAIGUTS

(N 47, 11a; N 53, 39c; N 53, 39e; DC 32, 2c)

[Guts waarvan het „beitelblad” de „vouw/snede”

1.1.2.5.

1. VLAKKE DRAAIBEITEL
2. SCHUINE DRAAIBEITEL

Afb. 171: Houtdraaibeitels (naar Handboek Gereedschap)

aan de buitenzijde heeft en aan het uiteinde meestal afgerond is. Deze beitelsoort wordt gebruikt voor zowel „het ruw voordraaien van hout tot een cilindervorm, als het snijden van groeven, kraallijsten en gegolfde rondingen” (Scott en Aalders, p. 172). Vgl. WBD dl. II, afl. 6, p. 1929-1931, het lemma „draaibeitel”.]

draaiguts: K 147, 174, 218a, L 259, 280; *draojguts*, L 279; *drèjguts*, L 243; **draaiersguts:** *drawjərsguts*, K 317; **guts voor draaiwerk:** K 147; **guts:** L 203; *guts*, L 207, 257; *gūūts*, P 41a; *goets*, K 204; *guts*, L 178, 180, 207; beitel die een gerond uiteinde heeft en door de draaier gebruikt wordt om bepaalde uithollingen teweeg te brengen, Donkers p. 3; **draaigouge/draaigoeze:** *draogöšj*, K 330; nr. 414: draaigouge, holle draaibeitel, die bij het werken op de draaibank tegen het voorwerp wordt gedrukt of die door de meubelmaker wordt gebruikt om lijsten gelijk te steken; ook: draaiguts, vermetguts, Vanherp; *draaigoes*, *draaigoeze*, (met korte oe), guts, holle beitel voor plat draaiwerk, Corn.; *draaigoës*,

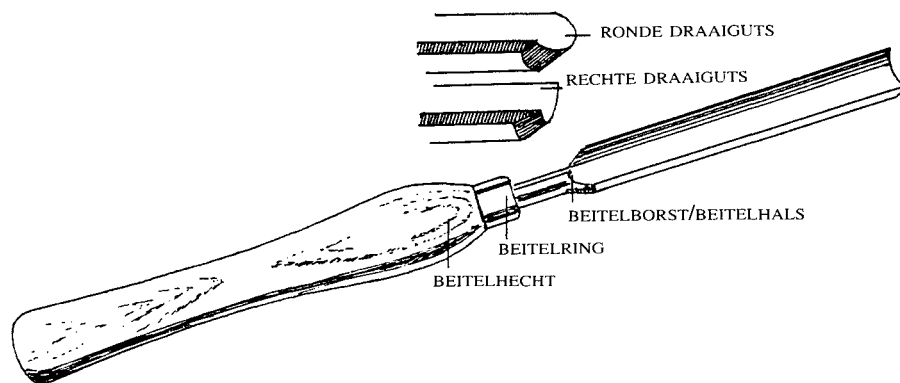
zie draaibeitel, Corn. Vervl.A.; **platte gouge/platte goeze:** *plattə gōējzə*, O 69a; **gouge (fr.)/goezie:** *goesj*, K 281; *gōšj*, P 149; grote - *gōžzīč*, L 237; het volgende woordtype is een diminutief van „gouge” (fr.): **gouge-tje/goezietje:** klein [klīēn] - *gōžzīčkə*, L 237; **voordraaier:** *veurdrawjər*, K 317; de volgende benaming is algemener: **draaibeitel:** *draajbaatəl*, K 292; *draaibeitel*, bij timmerl.; platte beitel, schuins aangeslepen met holle bek, ook draaigoës, Corn. Vervl.A.

AFGUTSEN

(N 47, 11a toegift)

[Met de „draaiguts” die gesteund wordt door de „leunspaan” op de „houtdraaibank” de grove kant van het werkstuk afdraaien. Vraag N 47, 11a informeerde naar de guts. Zie de afbeeldingen van diverse „draaigutsen” bij Scott en Aalders (p. 172).]

afgutsen: *afgutsə*, L 203.

Afb. 172: Draaigutsen (naar Handboek Gereedschap)

AFTEKENMAL

(N 47, 17a; N 47, 17b; N 47, 17c)

[Een lat met (een nok en) één of meer scherpe punten (b.v. spijkerpuntjes) waarmee de houtdraaijer op het werkstuk (b.v. een stoelsport of tafelpoot die b.v. profiel moeten gaan vertonen) al draaiend op de „houtdraaibank” de juiste draai- en boorafstanden inkerft. Zie Docum. O.M. 1 (p. 3) en Weijs p. 62). Vgl. VD s.v. „boormal”. De vragen informeerden naar „de latten (in het algemeen) waarmee met behulp van punten de juiste boor- en draaiafstanden op het hout worden aangegeven” (N 47, 17a), „de lat met scherpe punten om de juiste boorafstanden in voor- en achterpoten aan te geven” (N 47, 17b) en naar „de lat met scherpe punten om al draaiend de diverse afstanden af te tekenen”.]

De volgende benaming is algemeen: **mal**: mv.: *mállə*, L 207; de volgende benamingen zijn specifiek: **boormal**: mv.: *bóormállə*, L 207; **draaimal**: mv.: *drèjmallə*, L 207.

-3.2.2.3. I.v.m. torsen

TORSSEN

(N 56, 77)

[Vraag N 56, 77 informeerde naar termen voor „het hout de vorm geven van een spiraalvormig ineengedraaid voorwerp (torsen?)”. Vanherp zegt op p. 69: „De torsdraaijer beschikt over een speciale draaibank om torsen (linkse en rechtse torsen), dubbele torsen en ajouren torsen te draaien”. Vgl. de andere lemmata in deze paragraaf. Zie bij Scott en Aalders op p. 20 afb. B van „spiraalvormig draaiwerk”.]

torsen: K 246; *torsn*, O 69, 69a; *tòrsə*, L 207; *tòrsə*, K 330; nr. 1368: ABN torsen (VD, 2); „de poten van de renaissancestoelen zijn dikwijls getorst”, Vanherp; **torsdraaien**: *tòrsdraoə*, K 291.

TORSDRAAIER

(N 56, 88d)

[Vraag N 56, 88d informeerde naar „een draaijer die gespecialiseerd is in het draaien van spiralen (torsdraaijer?)”. Vgl. de andere lemmata in deze paragraaf en het lemma „houtdraaijer/stoeldraaijer”.]

torsdraaijer: K 246; *torzdraoer*, O 69, 69a; *tòrz-drèjjar*, L 207; *tòrzdraojar*, K 330; nr. 1367 (2): houtdraaijer die gespecialiseerd is in het draaien van spiralen; „een torsdraaijer heeft een speciaal draaibank voor tors te kunnen draaien”, Vanherp; **draaijer**: *dróójjar*, K 276.

TORS (ALGEMEEN)

(N 56, 116a)

[Vraag N 56, 116a informeerde naar „een spiraalvormige versiering, b.v. aan een stoelpoot (tors?)”. Zie bij Scott en Aalders op p. 20 afb. B van „spiraalvormig draaiwerk” (bij een tafelpoot). Vgl. de andere lemmata in deze paragraaf.]

tors: K 246, O 69, 69a; *tòrs*, K 291, L 207; *tòrs*, K 330; nr. 1366: ABN spiraal (VD); „bij stoelpoten van stoelen in Jacobean werken de torsen tegeneen op; den ene poot wordt links en den andere poot rechts in tors gedraaid”; Fr. *torse*, Vanherp.

TORS (SPECIFIEK)

(N 56, 116b)

[Vraag N 56, 116b informeerde naar soorten torsen („linkse en rechtse torsen, dubbele, ajour?”). Als de redactie het goed begrepen heeft, kan een tors bestaan uit één enkele spiraalvormige versiering (zie Scott en Aalders p. 20, afb. B: „spiraalvormig draaiwerk”), maar ook uit enkele naast elkaar (als daar geen openingen tussen zitten noemt men die „dicht” en anders „open” of „ajour”). Zie i.v.m. „linkse -” en „rechtse tors” de opmerking van Vanherp s.v. „tors” in het lemma „tors (algemeen)”. Een „open tors” is volgens de respondent van L 207 niet sterk.]

dichte tors: *deechtən tòrs*, L 207; **open tors**: *óópən tòrs*, L 207; **ajour tors**: K 246; **linkse tors**: K 246; *līnksə tors*, O 69, 69a; *līnksən tòrs*, L 207; **rechtse tors**: K 246, O 69, 69a; *rèchsən tòrs*, L 207.

PATATTENTORS

(N 56, 116c)

[Een versiering (van b.v. een tafelpoot, stoelpoot etc.) die een beetje lijkt op een tors (zie het lemma „tors (algemeen)”) maar eigenlijk bestaat uit een aantal opeenvolgende ronde bollen zodat men eigenlijk niet van windingen kan spreken; bij uitbreiding een slecht gedraaide tors (zie Vanherp). Vraag N 56, 116c had ongeveer de formulering van Vanherp s.v. „patattentors”; gevraagd werd echter niet naar een slechtgedraaide tors. Vgl. i.v.m. de schertsende benaming „patattentors” VD s.v. „patat” (1).]

patattentors: *pátáttəntòrs*, K 291; *pátáttəntòrs*, K 330; nr. 975: spiraal, die bestaat uit de opeenvolging van een aantal ronde bollen en dus niet uit windingen, zodat men in feite niet van een 'tors' kan spreken; wanneer de spiralen door de draaijer slecht gedraaid zijn, spreekt de Mechelse meubelmaker ook van een 'patattentors'; „patattentors is veel goedkoper als 'ne gewone tors; daarvoor moet ge gene specialen draaijer zijn”,

1.1.2.5.

Vanherp; **eierentors**: *èèaràtors*, K 291; **boltors**: K 246.

-3.2.3. Maken van stoelscheien

[Om enigszins een beschrijving te kunnen geven van het maken van de „stoelscheien” (zie dat lemma) volgen wij hier ongeveer de beschrijving van Docum. O.M. 1, p. 3 en 4, aangepast aan onze terminologie. De beschrijving geldt voor Heeswijk (L 178; zegsman v.d. Pas). De „stoelscheien” van de rugleuning werden met een „spanzaag” uit een balkje gezaagd. Deze plankjes waren ± 1 cm dik en werden met een „blokschaaf” vlak gemaakt. Na deze vlakking zijn ze $\pm 0,7$ cm dik en moeten nu in een flauwe bocht gebogen worden. Daartoe werden ze boven de stoom van een waterketel gelegd of staande in een oude waterketel gekookt en daarna tussen de drie latten van het „scheiraam” gewrongen (zie het lemma „wringknuppel”). Dit werd om en om gedaan opdat de balkjes van het scheiraam (zie ook het lemma „slof”) door de drang naar één kant niet krom zouden gaan staan. In die positie bleven de stoelscheien in het scheiraam totdat zij geheel droog waren zodat zij na verwijdering hieruit de nodige kromming behielden. Hierna werd de bovenrand van de stoelschei met zaag en „snijmes” (trekmes) geprofileerd. Donkers behandelt op p. 4 ook het „scheiraam” (zie dat lemma), maar beschrijft op p. 3 als volgt nog een bewerking met het „snijmes” (trekmes, stootmes, kloofmes) waarvan men zich afvraagt of die vóór of na het buigen komt: „Om de *schèèje*, dit zijn de dwarsverbindingen in de rug van de stoel, in de *schèèjgàate* van de *lange stapels* te kunnen bevestigen, worden ze eerst met het *trekmes* aangescherpt. Dit is een mes met twee handvatten dat het snijvlak aan de binnenkant heeft zodat de stoeldraaier het naar zich toe moet trekken. Het mes kan ook het snijvlak aan de andere zijde hebben. Dan is het een *stootmes* (Gemert: L 207) of *kleufmes*, voornamelijk gebruikt om de stoelpoten voor te schaven zodat ze niet meer helemaal vierkant zijn wanneer ze gedraaid worden. De bewerkingen met het *stootmes* gebeuren op de *boorpòst* (red.: zie het lemma „werkblok/boorblok”), een recht afgezaagde boomstam waarop ook de gaten worden geboord in de stapels” (red.: = poten).]

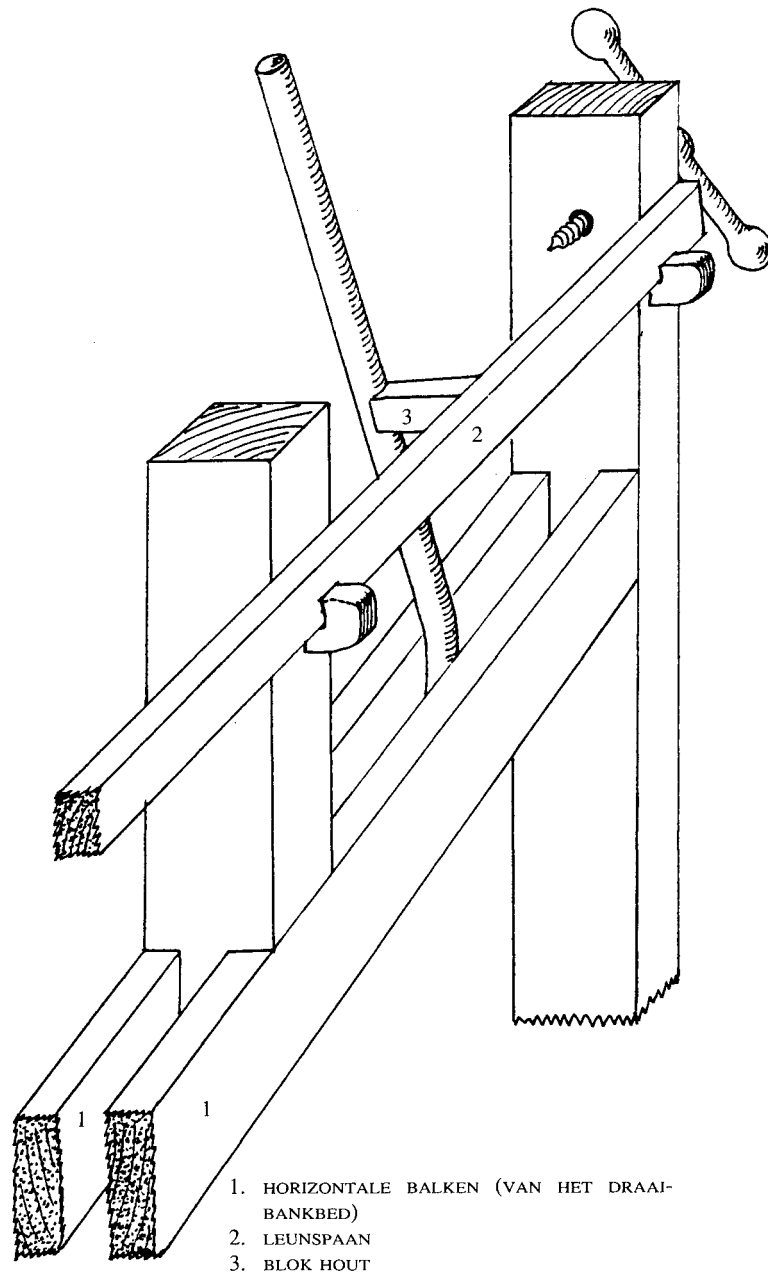
-3.2.4. Achterpoten buigen

[Om enigszins een beschrijving te kunnen geven van het buigen van de achterpoten (zie het lemma „achterpoot/achterstijl”) waarover geen lemmata zijn gemaakt, volgen wij hier ongeveer de beschrijving van Docum. O.M. 1, p. 4, aangepast

aan onze terminologie. De beschrijving geldt voor Heeswijk (L 178; zegsman v.d. Pas). De achterpoten krijgen even boven de „stoelsporten” van de „stoelzitting” een lichte knik, waardoor de stand van de „rugleuning” dus iets achterover helt t.a.v. het ondergedeelte van de stoel. Daartoe werden de achterpoten met dat deel boven de stoom van de waterketel die op de kachel stond, gelegd en wanneer het hout voldoende van de hete waterdamp doortrokken was, werden de achterpoten tussen de zware „horizontale balken (van het draaibankbed)” gestoken tot aan de plaats waar de knik moest komen, waarna aan het bovenstuk voorzichtig met beide handen getrokken werd tot voldoende knik verkregen was. Door het onder klemming aanbrengen van een kort blok hout tussen de zware „leunspaan” van de „houtdraaibank” en de achterpoot werd de buiging in de deze positie gefixeerd en in deze stand gelaten tot de achterpoot gedroogd was (zie afb. 173 op de volgende pagina).]

-3.2.5. I.v.m. boren van gaten en maken van sleuven en steunlat

[Om enigszins een beschrijving te kunnen geven van de werkzaamheden (waarvan geen lemmata bestaan), volgen wij hier ongeveer de beschrijving van Docum. O.M. 1, p. 4, aangepast aan onze terminologie. De beschrijving geldt voor Heeswijk (L 178; zegsman v.d. Pas). Nu werden in voor- en achterpoten de gaten voor de sporten geboord en de „stoelscheigaten” (sleuven) gestoken. Daartoe werd de poot gelegd op een rond blok hout waarin vier stevige houten pennen bevestigd zijn (zie het lemma „werkblok/boorblok”). Met enkele opvulstukjes en houten spieën (zie het lemma „sleutel”) werd de poot geklemd tussen die pennen (zie het lemma „pen”). De sportgaten werden met een gewone „houtspiraalboor”, vastgezet in een „booromslag” (in Heeswijk „zwengel” genoemd), geboord. De „stoelscheigaten” werden vorgeboord met een boor van 0,7 cm doorsnee, waarna het tussenliggende hout verwijderd werd met een zgn. „heulaks” (zie dat lemma), een soort bijlchtig gereedschap met aan beide uiteinden een scherpe geslepen vouw (zie het lemma „vouw/snede (van een beitel”). De snijvlakken van de heulaks staan loodrecht t.o.v. elkaar; met de smalle zijde wordt gestoken en spanen uitgelicht, met de brede zijde wordt de gleuf snijdend verbreed. De op deze wijze gemaakte gleuven zijn $\pm 2,5$ cm diep. Verder werd nog een steunlat gemaakt die aan de achterzijde van de voorpoten gespijkerd werd, onder tegen de biezen zitting. Aan de onderzijde van deze steunlat werd d.m.v. een trekmes (zie lemma „snijmes”) een accoladevormige versiering aangebracht.]

Afb. 173: Een achterpoot buigen tussen de horizontale balken van het draaibankbed en tegen de leunspaan (zie afb. 163, A 2 en 4) van de primitieve houtdraaibank met „wip”-constructie (met staak; afb. 163, type A) van de stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk (naar Docum. O.M. 1, bijlage 2)

1.1.2.5.

STOELSCHEIGATEN

(N 47, 19d)

[De sleuven in het bovengedeelte van de stoelachterpoten (zie het lemma „achterpoot/achterstijl”) waarin de „stoelscheien” (zie dat lemma) met hun pennen worden bevestigd. Zie de toelichtingen aan het begin van deze paragraaf die overgenomen zijn uit Docum. O.M. 1, p. 4 („... en de sleuven voor de scheien gestoken ...”; „de ... gleuven zijn ±2,5 cm diep”) en zie ook Scott en Aalders p. 164 (afb. C t/m F i.v.m. „rugleuningen”). Vgl. i.v.m. de benaming „langgater” VD s.v. „langgatboormachine”. De respondent van L 237 merkt i.v.m. de benaming „scheigaten” op dat deze gemaakt worden met een „schiebeitel” (zie dat lemma).]

scheigaten/-gater: *skèèjgaatə*, L 237; *skèèjgátər*, L 203, 207; *schèèjgàtə*, *skèèjgátər*, L 178, 180, 207; openingen in de bovenstukken der lange stapels waarin de *schèèje* (*skèèje*) bevestigd worden, Donkers p. 3; **langgater:** *lànggátər*, L 207.

WERKBLOK/BOORBLOK

(N 47, 15a)

[Een rond blok hout bestaande uit een stuk recht afgezaagde boomstam, waarin drie of vier stevige houten pennen (zie het lemma „pen”) bevestigd zijn waartussen het werkstuk („stoelsport”, „stoelpoot”, „stoelschei” etc.) m.b.v. opvulstukjes en houten spieën (zie het lemma „sleutel”) ter bewerking wordt vastgeklemd. Zie de toelichtingen aan het begin van deze paragraaf en Docum O.M. 1 (p. 4 en de plattegrond van bijlage 1, nr. 4: „werkblok met nokken”). Vraag N 47, 15a had dezelfde formulering als Donkers s.v. „boorpost”. Op p. 3 zegt Donkers: „De bewerkingen met het *stootmes* (red.: zie lemma „snijmes”) gebeuren op de *boorpaost*, een recht afgezaagde boomstam waarop ook de gaten worden geboord in de stapels” (red.: = stoelpoten). De respondent van L 207 zegt i.v.m. de benaming „post” dat dat de „kont” (het onderste gedeelte: de boomstronk) van een boom is.]

boorpost: *boorpaost*, L 178, 180, 207; recht afgezaagde boomstam waarop bepaalde bewerkingen van het hout o.a. het boren, worden verricht, Donkers p. 3; **post:** *paost*, L 207; **puist:** *paojst*, L 203, 237.

PEN

(N 47, 15b)

[Elk van de drie (L 207) of vier stevige houten blokjes die met hun pennen in het „werkblok/boorblok” (zie dat lemma) bevestigd zijn om m.b.v. opvulstukjes en houten spieën (zie het

Afb. 174: Stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk boort met een omslagboor in een werkstuk op de „boorpost”, d.i. het werkblok/boorblok (foto scriptie Donkers)

lemma „sleutel”) het werkstuk vast te klemmen tijdens de bewerking. Zie Docum. O.M. 1, p. 4 („houten pennen”). De respondent van L 207 noemt het dikkere gedeelte de „kop” en het dunner gedeelte dat in het blok past de „pin”. In de „kop” zit een gat waardoor men een „sleutel” (spie) kan slaan. Vraag N 47, 15b informeerde naar „de houtjes (met spie) om het werkstuk vast te klemmen”.]

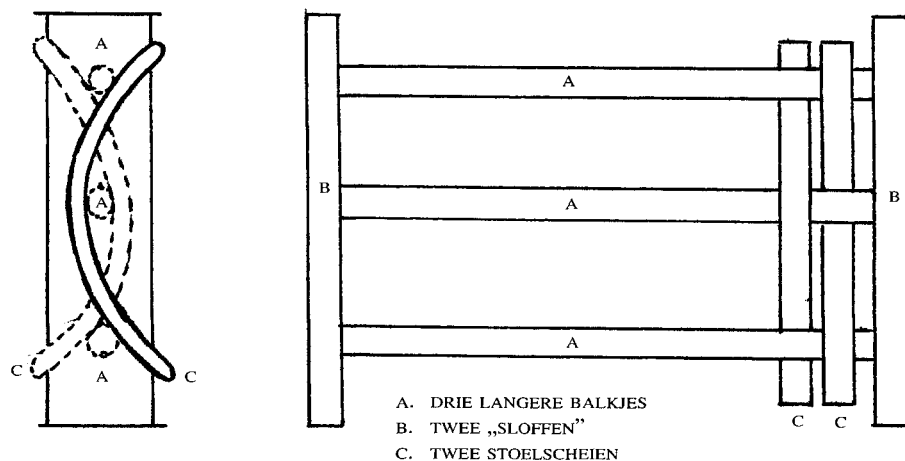
pen: *pèn*, L 203; mv.; drie - *pènnə*, L 207; **kop mee pin:** *kòp mi peen*, L 207.

SLEUTEL

(N 47, 15c)

[Elk van de houten spieën waarmee men samen met andere opvulstukjes het werkstuk tussen de pennen (zie lemma „pen”) op het „werkblok/boorblok” (zie dat lemma) kan vastklemmen bij de bewerking. Vgl. het lemma „sleutel” bij de klompenmakerterminologie (i.v.m. de „heulbank”; WBD dl. II, afl. 8).]

sleutel: *sluttəl*, L 207; **spie:** *spīěj*, L 207.

Afb. 175: Scheiraam (links in doorsnede; zie afb. 176) met twee stoelscheien erin gebogen

HEULAKS

[Zie de omschrijving bij het woordtype „heulaks” en de toelichtingen aan het begin van de paragraaf. Vgl. bij de terminologie van de wagenmaker het lemma „zulaks (houweelvormige beitel)”.]

heulaks: zie i.v.m. de termen „vouw” en „gleuf” in de volgende tekst de lemmata „vouw/snede (van een beitel)” en „stoelscheigaten”: *heulaks*, een soort bijlchtig gereedschap met aan beide uiteinden een scherpe geslepen vouw; de snijvlakken van de heulaks staan loodrecht t.o.v. elkaar; met de smalle zijde wordt gestoken en spanen uitgelicht, met de brede wordt de gleuf snijdend verbreed, Docum. O.M. 1, p. 4.

[Hierna behandelt Docum. O.M. 1 op p. 4 en 5 het ineenzetten van de stoel. Hierover zijn in vragenlijst N 47 geen vragen gesteld.]

SCHEIRAAM

(N 47, 16)

[Vraag N 47, 16 (met afb.) informeerde naar „het houten raam (of rek) waarin de dwarsverbindingen in de rug van de stoel (red.: zie het lemma „stoelschei”) hun gebogen vorm krijgen”. Zie de omschrijving van Donkers s.v. „scheiraam”, de toelichtingen aan het begin van deze paragraaf, de lemmata „slof” en „wringknuppel” en Docum. O.M. 1, p. 3-4 („buijgraam”) met de plattegrond van bijlage I (nr. 6: „buijgramen”). Donkers zegt op p. 4: „De *schèèje* moeten gebogen zijn en worden daarom uitgekookt en daarna enige tijd in een *schèèjróóm*

gespannen. Daarin nemen ze de gebogen vorm aan. Dit raam bestaat uit drie horizontale balken (red.: men kan beter zeggen: langere balken), aan de uiteinden door een *dwarsbalk* (red.: deze twee balken zijn korter; zie het lemma „slof”) bijengehouden. De *schèèje* worden onder de eerste balk door over de tweede geleid en gaan weer onder de derde. Daartoe drukt de stoel-draaier met een *wrengknuppel* (Gemert = L 207; red.: zie het lemma „wringknuppel”) het uiteinde dat onder de derde balk moet en reeds over de middenbalk ligt, naar beneden, terwijl hij het andere einde dat nog onder de eerste balk uitsteekt met de hamer vooruitslaat”. Volgens de respondent van L 237 drukte men daar niet met een „wringknuppel” maar met de knie en gebruikte men verder een hamer. De scheien werden volgens hem na het koken rond gebogen in het „scheienrek”. Volgens een respondent van L 207 deed men dit werk met twee man: men duwde met de „wringknuppel” en sloeg met een „mathamer” (red.: zie het lemma „mathamer/vulstok”) waarbij de stoelscheien om en om de andere kant werden omgebogen.]

scheiraam: *skèèjraom*, L 207; *schèèjróóm*, *skèèjraom*, L 178, 180, 207; raam bestaande uit drie balken, aan de uiteinden door twee dwarsbalken bijengehouden. Hiertussen worden de uitgekookte *schèèje* gespannen, zodat ze de gewenste gebogen vorm aannemen, Donkers p. 4; **scheienrek:** *skèèjærék*, L 237; **buijrek:** *baojch-rék*, L 207.

1.1.2.5.

Afb. 176: Stoeldraaier Van der Pas uit Heeswijk klopt met een timmermanshamer de gebogen stoelscheien op hun juiste plaats in het scheiraam (zie ook afb. 175), waarbij hij met behulp van een plank (zie het lemma „wringknuppel”) met zijn lichaam druk uitoefent op de andere kant van het werkstuk (foto bij scriptie Donkers)

SLOF

(N 47, 16 toegift)

[Elk van de twee kortere balkjes onder en boven aan het „scheiraam” (zie dat lemma) waartussen drie langere balken bevestigd zijn.]

slof: *slóf*, L 207.

WRINGKNUPPEL

(N 47, 16 toegift)

[Zie de omschrijving van Donkers s.v. „wringknuppel” en de toelichtingen aan het begin van deze paragraaf en bij het lemma „scheiraam”. In L 207 (Gemert) gebruikt men een wringknuppel, in L 178 (Heeswijk) gebruikt men ook een stuk hout (waarvan bij Donkers geen benaming wordt opgegeven) en in L 237 (Helmond) past men de druk toe met zijn knie.]

wringknuppel: *wringknuppəl*, L 207; *vrengknuppəl*, L 207; kleine stevige knuppel waarmee de draaier de schèèje aandrukt wanneer hij deze in het schèèjraam zet, Donkers p. 4.

-3.2.6. I.v.m. het bijwerken van een zitting

SCHRAPMES (VAN DE STOELDRAAIER)

(N 47, 12d toegift)

[Een soort „schraapstaal” (zie dat lemma) dat bestaat uit een smal lemmet dat gevat is in een breder handvat en dat volgens de respondent van L 207 (die er een schets van maakte) gebruikt wordt voor het fijner bijwerken van de zitting van een herbergstoel na de bewerking met de „spookschaaf” (zie dat lemma). Vgl. Handboek Gereedschap p. 161 (met afb.): „schraapschaaf” („houdt het midden tussen een spookschaaf en een schraapstaal”).]

schrapmes: *schrapmés*, L 207.

-3.3. Stoelenmatter

-3.3.0. Algemeen

STOELENMATTER

(N 47, 24; M 56, 69a; N 56, 69b; N 56, 69c)

[Iemand die het beroep van stoelen matten uitoefent. De vragen informeerden naar „iemand

a

b

Afb. 177: Stoelenmatters aan het werk: a. G. Weekers uit Helmond op een ambachtendemonstratie te Gemert 11 september 1971; b. Raaimakers uit Beek en Donk op een ambachtendemonstratie daar op 25 september 1971; (foto's redacteur Vos)

die stoelzittingen vlecht van biezen, riet of stro" (N 47, 24), „iemand die stoelzittingen vlecht" (N 56, 69a), „de man of vrouw die biezen zittingen vlecht" (N 56, 69b) en „de man of vrouw die rieten zittingen vlecht" (N 56, 69c). Zie Docum. I p. 5 („dit wordt door de stoelenmaker zelf gedaan"), Donkers p. 4 („de stoeldraaier vlocht gewoonlijk zelf de mat") en Weijs 2 p. 108-109. Vanherp zegt op p. 75: „Winkels waar er nog gebieds of geriet wordt, vindt men in Mechelen niet meer. De biesters en rietsters zijn allen thuiswerksters die per stuk betaald worden. Vroeger was biezen een echte-arme-mensensiel maar nu wordt hiervoor dik betaald omdat deze stiel nog slechts door enkele vrouwen uitgeoefend wordt in tegenstelling met vroeger, toen praktisch alle vrouwen van stoelmakers biesden om nog een centje bij te verdienen. De baas levert den bies en het riet".]

stoelenmatter: *stöëlləmättər*, L 207, 237; **matter:** *mättər*, L 203; **mattenvlechter:** K 188a; **stoelenvlechter:** O 275; *stoeləvləchtər*, O 239; **stoelvlechter:** O 69, 69a; *stüüvləchtər*, K 276; **vlechter:** *vləchtər*, I 220; K 208; *vləchtər*, K 276; **vlechtster:** vgl. i.v.m. de term „stromatten" in de volgende tekst het lemma „stoelmat": *vləchtstər*, K 330; nr. 1471: ABN vlechtster (VD), die stoelzittingen vlecht; „een vlechtster vlecht de stromatten van stoelen"; ook: stoelenvlechtster, Vanherp; **stoelenuiker:** *steuləloojkər*, K 238; **stoelluiker:** *stoelluiker*, een man die zijn brood verdient met stoelen te luiken, d.i. met stroo of biezen te bevlechten; z. luiken, Corn. Vervl.; **luiker:** *luiker*, zie stoelluiker, Corn. Vervl.; uit de volgende benamingen kan men het gebruikte vlechtmateriaal afleiden:

stoelbiezer: *stoelbiezer*, stoelenmatter, stoelenvlechter, Corn. Vervl.; **biezer:** *bīēzər*, K 208, 291, O 69, 69a; **biester:** *bīēstər*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „biezen" en „ramen" in de volgende tekst de lemmata „een stoel matten" en „raamwerk van een stoelmat": *beestər*, K 330; nr. 188: thuiswerkster, die stoelzittingen van stijlstoelen biest; „een biester biest de ramen van stijlstoelen", Vanherp; **stoelrieter:** K 208; *stoelrieter*, die rieten zittingen vlecht voor stoelen, Corn. Vervl.; **rieter:** K 246; **rietster:** zie i.v.m. de termen „matten" en „rieten" in de volgende tekst de lemmata „stoelmat" en „een stoel matten": *reejstər*, K 330; nr. 1096: „rietsters zijn vrouwen die dat de matten van stoelen en tafeltjes rieten", Vanherp.

EEN STOEL MATTEN

(N 47, 25; N 56, 70a; N 56, 70b)

[Stoelen van een „stoelmat" (zie dat lemma) voorzien. De vragen informeerden naar termen voor „een stoelzitting maken (van biezen, riet, stro)" (N 47, 25), „vlechten van een stoelzitting met biezen" (N 56, 70a) of „met riet" (N 56, 70b). Zie Docum. I p. 5 („matten op de algemeen gebruikelijke manier"...), Donkers p. 4 en 5 en Weijs p. 108-114.]

matten: *mättə*, K 164a, L 207, 237; (een) stoel - *mättə*, K 164a, L 203, 207; *matten*, eenen stoel van eene mat voorzien, in de Kemp. luiken; hij verdient zijn brood mè' stoelen te matten, Corn. Vervl.; **de mat leggen:** *də mət léggə*, L 203; **vlechten:** *vləchtən*, I 220; *vləchtə*, K 208; *vləchtə*, K 276; **luiken:** *luiken*, met stroo of biezen bevlechten, stoelen luiken; zijn de stoelen al ge-

1.1.2.5.

luikt?, Corn. Vervl.; uit de volgende vaktermen kan men het gebruikte materiaal afleiden: **biezen**: K 146, 246; *biezn*, O 69, 69a; *bīēzə*, K 208; *biezen*, met biezen bevlechten; stoelen biezen, Corn. Vervl.; **rieten**: K 246; *rīēm*, O 69, 69a; *reejtə*, K 330; nr. 1095: ABN rieten (WNT), met riet bevlechten, b.v. stoelen rieten; „salontafelkes worden van tijd geriet en boven op het blad wordt er dan glas gelegd”; Vanherp; *rieten*, met riet bevlechten; stoelen rieten, Corn. Vervl.; de volgende typering is te begrijpen als een Frans werkwoord (canner) met een Nederlands suffix, waarbij ' de klemtoon aangeeft: **cannéren**: *ká-nèèrə*, K 291.

STOELNATTERSSTOELTJE

(N 47, 31)

[Een laag stoeltje, krukje of bankje waarop de „stoelenmatter” zit tijdens het werk. Vermoedelijk heeft het stoelenmattersstoeltje geen leuning (zie de afbeeldingen bij Weijs p. 64 en Weijs 2 p. 108). De respondenten merken i.v.m. de benaming „matstoeltje” op: „poten afgezaagd” (L 207; red.: bedoeld wordt: van een gewone stoel wordt een stuk van de poten afgezaagd); „laag 'melkkrukje' met wat los riet erop om zachter te zitten” (L 203).]

Afb. 178: Als de stoelmat klaar is, bindt stoelndraaiër (en stoelenmatter!) Van der Pas uit Heeswijk, zittend op zijn stoelenmattersstoeltje, er ter bescherming kranten overheen (foto scriptie Donkers)

matstoeltje: *mätstöëltjə*, *-stüülləkə*, L 207; *mätstüülləkə*, L 203; **stoeltje**: *stöëltjə*, I 220; **bankje**: *bankskə*, I 220.

-3.3.1. Vlechtmateriaal

MATTENBIES (ALGEMEEN)

(N 56, 67a; DC 43, 25a)

[In dit lemma zijn die benamingen bij elkaar geplaatst waarvan men op grond van de woordvorm op het eerste gezicht zou zeggen dat het algemene benamingen zijn voor elk van „de biezen waarmee men een zitting (red.: lees „stoelmat”) vlecht” (formulering van vraag N 56, 67a). Veel van dit soort benamingen zijn (ook) afkomstig uit vraag DC 43, 25a die informeerde naar „het dunne, hoogopgroeiende oevergewas waarvan de stelen dienen als materiaal voor stoelzittingen en matten (Scirpus Lacustris L.; Nederl. mattenbies)”. Twee benamingen uit vraag DC 43, 25a zijn samen met materiaal uit N 47, 32 geplaatst in het lemma „soorten biezen”. Vraag DC 43, 25a lijkt heel exact maar het lijkt de redactie onwaarschijnlijk dat de termen „Scirpus Lacustris L.” en „mattenbies” bij de respondenten een volslagen duidelijk plaatje voor de geest toeverden. Vaak zal misschien „Scirpus Lacustris L.” bedoeld worden; zeker is dat allerm minst. Vóór de diverse benamingen is echter aangegeven uit welke vraag ze afkomstig zijn. Zie VD s.v. „stoelenmattersbies” (Scirpus lacustris), „stoelbies”, „mattenbies” (Scirpus Lacustris) en „bies” (I, I: Scirpus, m.n. Scirpus lacustris etc.) en Heukels p. 229-230 (Scirpus; diverse soorten). Vgl. Heukels p. 128-130 (Juncus; diverse soorten). Zie verder Docum. O.M. I, p. 1 („de biezen voor de matten worden betrokken van groothandel te Puttershoek”), Vanherp p. 75 („de baas levert den bies en het riet”) en Weijs 2, p. 96-107. Vgl. i.v.m. de benaming „biesem/biezem” het WNT s.v. „bies” (I; ...,biezem”...)].

De volgende twee benamingen zijn afkomstig uit DC 43, 25a: **stoelenmattenbies**: L 158a; **stoelenbies**: L 112, O 170; **stoelbies**: *stoelbies*, soort van groote bies, dienende om stoelen te matten, Corn. Vervl.; van de volgende benaming zijn de opgaven van K 246, 276, O 69 en 69a afkomstig uit N 56, 67a en de rest uit DC 43, 25a: **bies**: I 57b, 78, 79, K 100, 101b, 107, 125, 133a, 133c, 133d, 137, 143, 152, 152a, 153, 158b, 162, 164a, 165, 171, 173, 173b, 174, 175b, 177, 179a, 183, 183b, 188, 188a, 190, 190c, 195, 196, 196, 197, 204, 215, 216, 217, 218a, 238, 246, 268, 292, 296, 344, L 96a, 110, 144, 145, 147, 148, 151, 152, 178, 178a, 179, 180, 183, 184, 190, 201, 205, 206, 208a, 236, 244, 257, 261, 262, 264, 285, O 158, 162, 170, 247, 274a, 286, P 1, 30, 35, 81, 148, 163; *bīēs*,

K 140, 276, L 281, 281*, O 69, 69a, P 25; *biejs*, L 244; *bees*, O 250; mv.: *biēzn*, O 155; *biēzā*, K 140, 164, 221a, 265, 276, 305, 338, L 185, P 16; *biejzā*, L 148, 180**, 200; *bizzān*, O 273; ev.: *bees*, K 330; nr. 185: ABN *bies*, *stoelbies* (VD); „vroeger moesten de biesters hunlien *bies* zelf kopen, maar nu dat er niet veel niet meer zijn, levert de meubelmakersbaas den *bies* bij de stoelramekes bij”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit DC 43, 25a: **biesem/biezem**: *biesām*, P 146; mv.: *bīēssāmān*, P 35; *biezāmān*, P 109; *biēzāms*, P 161.

SOORTEN BIEZEN

(N 47, 32; DC 43, 25a)

[Vraag N 47, 32 informeerde naar „soorten biezen bij het vlechten van de mat” (red.: lees „stoelmat”) met „verschillen in kwaliteit en kleur”. Zie voor de formulering van vraag DC 43, 25a en voor toelichtingen het lemma „mattenbies (algemeen)”. Donkers zegt op p. 4: „De stoeldraaier vlocht gewoonlijk zelf de mat. Hij had daartoe de keuze uit *zūite* en *zawte biēze*, waarvan de laatste de beste zijn. Een goedkoop soort zijn de *blōðw biēze* (Gemert = L 207)”. Weijs 2 zegt op p. 96: „Zowel in zout als in zoet water groeit op verschillende plaatsen in ons land de *bies*; in ter plaatse gedijende soorten. In zoet water de *mattenbies*, in brak en zout water de *ruwe* en *driekante bies* en enkele *bastaard-* en *tussensoorten*, zoals de *groene* en *blauwe basterdbies* en het zogenaamde ‘fransje’, die alleen voor IJsselmond voorkomt”. Zie v.w.b. *bies* in zoet water: Heukels p. 229-230 (*Scirpus Lacustris* L. = *mattenbies*; met diverse andere benamingen). Zie v.w.b. *bies* in zout water: Heukels p. 230 (a. *Scirpus Tabernaemontani* Gmel. = *ruwe bies*; b. *Scirpus triquetus* L. = *driekantige bies*; c. *Scirpus maritimus* L. = *zeebies*; met vele andere benamingen). De respondenten merken op: i.v.m. „*zoute biezen*”: blijven langer goed dan *zoete* en zijn het beste (L 207); beste soort, geel van kleur, duur (L 237); i.v.m. „*gele biezen*”: *gezouten biezen*, zijn sterker (K 208); i.v.m. „*groene biezen*”: de *gezouten gele* zijn sterker (K 208); Weijs 2 noemt dit op p. 96 een *bastaard-* c.q. *tussensoort*; i.v.m. „*blauwe biezen*”: *zoete biezen* met een *blauwachtige* kleur (L 203); zo noemden handelaren ook wel de *zoete biezen* (L 237); Weijs 2 noemt dit op p. 96 een *bastaard-* c.q. *tussensoort*; Donkers noemt dit een goedkope soort op p. 5. Zie verder Docum. O.M. 1, p. 1 („*zoute biezen* voor de matten”).]

Met de volgende vier benamingen worden *zoetwaterbiezen* bedoeld die van veel mindere kwaliteit zijn dan *biezen* uit *zout* of *brak water* (bedoeld zal meestal zijn: *Scirpus lacustris* L.): **zoete biezen**: *zōēttā biēzzā*, L 237; *zujtā biēzzā*, L

203, 207; *zūūtā biēzā*, *zujtā biēzzā*, L 178, 180, 207; *zoetwaterbiezen* waarmee *stoelmatten* gevlochten worden, Donkers p. 4; **ongezouten biezen**: *on-gəzāatā biēzā*, I 220; uit de volgende benaming (afkomstig uit DC 43, 25a) kan men de herkomst afleiden (het riviertje de *Dommel*; zoet water dus): **dommelbiezen**: K 218c; uit de omschrijving bij de volgende benaming (*Scirpus lacustris* L.) blijkt dat het om „*zoete biezen*” gaat: **luikbiezen**: *luikbiezen*, meer-blad**bies**, *Scirpus lacustris* L., dienende om *stoelen* te *luiken*; zie *luiken* (...), Corn.; i.v.m. de volgende benaming uit DC 43, 25a (het meer gangbare woord is „*lis*”; zie het WNT s.v. „*lisch*”) moet worden opgemerkt dat niet duidelijk is of een *zoetwaterbies* (Heukels p. 229 s.v. „*Scirpus lacustris* L.” = „*mattenbies*”; een van de benamingen is „*mattenlisch*”) of een *zoutwaterbies* (Heukels p. 229 s.v. „*Scirpus Tabernaemontani* Gmel.” = „*ruwe bies*”; een van de benamingen is „*mattenlisch*”) bedoeld wordt: **les**: *les*, O 158, 244, 274, 286; met de volgende vier benamingen worden *zoutwaterbiezen* (beste in kwaliteit) bedoeld, die in brak en zout water voorkomen (bedoeld kunnen zijn: a. *ruwe bies* = *Scirpus Tabernaemontani* Gmel.; b. *driekantige bies* = *Scirpus triquetus* L.; c. *zeebies* = *Scirpus maritimus* L., zie type „*waterbies*”): **zoute biezen**: *zāawtā biēzzā*, L 203; *zāāwtā biēzzā*, L 207; *zōwtā biēzzā*, L 237; *zawtā biēzā*, *zāāwtā biēzzā*, L 178, 180, 207; *zoutwaterbiezen* waarmee *stoelmatten* gevlochten worden, Donkers p. 4 en 5; **gezouten biezen**: *gəzōwtā biēzā*, K 208; *gəzāatā biēzā*, I 220; **gele biezen**: *gēēlā biēzā*, K 208; *gēēl biēzā*, I 220; zie i.v.m. de volgende benaming (afkomstig uit DC 43, 25a) VD s.v. „*waterbies*” (*zeebies* = *Scirpus maritimus*): **waterbies**: K 147; met de volgende vier benamingen worden *bastaard-/tussensoorten* bedoeld: **bastaardbiezen**: *bāstāartbiēzā*, I 220; **basterdbiezen**: *bāstārtbiēzzā*, L 203; **groene biezen**: *grōēnā biēzā*, K 208; *gruun biēzā*, I 220; **blauwe biezen**: *blāow biēzzā*, L 203, 237; *blāow biēzzā*, L 207; een bepaald soort goedkope *biezen* die een *blauwe* kleur hebben, Donkers p. 5; uit de volgende twee benamingen kan men de *grondsoort* afleiden, die van belang is voor de kwaliteit (*kleibiezen* zijn beter): **kleibiezen**: *klaajbiēzzā*, K 164a; **zandbiezen**: *zāndbiēzzā*, K 164; **bombiezen**: ev.: *bombies*, soort van *grote*, *dikke bies*, gebruikt om *stoelen* te *matten*, Corn. Vervl.A.

RIET (ALGEMEEN)

(N 56, 67b; DC 43, 25a)

[Vraag N 56, 67b informeerde naar „het riet waarmee men een *zitting* (red.: lees „*stoelmat*”) *vlecht*”. Zie voor de formulering van vraag DC 43, 25a het lemma „*mattenbies* (algemeen)”. Welke soorten *riet* er precies gebruikt werden

1.1.2.5.

(i.p.v. biezen) is de redactie niet bekend. Zie de lemmata „rotan/pitriet” en „vlechtmateriaal (divers)”. Vgl. verder Heukels p. 181-182.]

riet: I 79, 102a; K 146, 164a, 246, 289, 353, 355, L 204, 240, P 92, 93, 96a, 103, 108a, 109, 110, 144, 146; *rīēt*, O 153; *rīēt*, K 196, 276, L 159, O 69, 69a; *reet*, O 250.

ROTAN/PITRIET

(N 47, 33; N 47, 34)

[Zie VD s.v. „Spaans” (5); „spaans riet” = rotting: Calamus Caesius), „rotting” (II), „rotan” (I), „stoelriet”, „bindrotan”, „pitriet” en „riet” (8). De vragen informeerden naar „soorten riet bij het vlechten van de mat” (N 47, 33) en naar „andere vlechtmaterialen” (N 47, 34). Enkele toegiften zijn afkomstig uit de vragen N 47, 46a en b (zie de lemmata „gaatjesmat” en „rieten vlechtmodellen (divers)”. Zie Weijs 2, p. 186 e.v. (rotanvlechter).]

spaans riet: *spaans rīēt*, L 203; *spāns rīējt*, L 207; *spaons rīēt*, K 208; **stoelriet:** I 220; **pitriet:** I 220; *pitriējt*, L 207; met de volgende benaming wordt geschild rotan (d.w.z. „pitriet”) bedoeld (zie VD s.v. „riet”, I, 8): **riet:** - nummer twee, drij [draaj], vier *rīēt*, K 208.

VLECHTMATERIAAL (DIVERS)

(N 47, 33; N 47, 34)

[In dit lemma worden een aantal benamingen van riet-, stro- of grasachtige vlechtmaterialen gegeven die gebruikt worden voor het vlechten van „stoelmatten”. De vragen informeerden naar „andere vlechtmaterialen” (N 47, 34) en naar „soorten riet voor het vlechten van de mat” (N 47, 33; zie ook de lemmata „riet (algemeen)” en „rotan/pitriet”). Er zijn ook toegiften uit N 47, 46a en b (vgl. de lemmata „gaatjesmat” en „rieten vlechtmodellen (divers)”) en uit DC 43, 25a (zie het lemma „mattenbies (algemeen)”).]

Vgl. i.v.m. de volgende benaming (N 47, 33 en N 47, 46a toegift) VD s.v. „canna” (canna indica): **canna:** mv.: *kanaas*, I 220; de respondent merkt i.v.m. de benaming „glansriet” (N 47, 46b toegift) op dat dit er als gevermist uitziet: **glansriet:** *glānsrīējt*, L 207; vgl. i.v.m. de volgende benaming (uit N 47, 34) Heukels p. 34 s.v. „Avena sativa L.” = haver (met een benaming als „Chineesche haver”): **chinese koren:** het (?) - [*chinese*] *kōerā*, I 220; vgl. i.v.m. de volgende benaming (uit N 47, 34) VD s.v. „haverstro”, „haver” (I: Avena sativa) en „strooi”: **haverstrooi:** *haovərəstrōj*, L 207; vgl. i.v.m. de volgende benaming (uit N 47, 34) het WNT s.v. „even(e)” en Heukels p. 34 s.v. „Avena sativa L.” = haver (met een benaming als „even(e)”: **evenstrooi:** *éevəstrōj*, L 237; vgl. i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „pijl” (I), sa-

menst. „pijltjesstroo”: **pijltjesstro:** *pijltjesstroo*, fijn stroo dat onrijp wordt afgepikt om aan de stoelluikers te worden verkocht, Corn.; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „een stoel matten” (type „luiken”): **luikstro:** *luikstroo*, uitgezocht stroo, dienende om stoelen te luiken, Corn.; vgl. i.v.m. de volgende benaming (uit DC 43, 25a) VD s.v. „zegge” (I) en Heukels p. 55 s.v. „Carex Mich.” = zegge: **zegge:** K 147; vgl. i.v.m. de volgende benaming (uit DC 43, 25a) VD s.v. „buntgras” en „bunt, bent” en Heukels p. 78 s.v. „Corynephorus canescens P.B.” (= buntgras) en p. 157 s.v. „Molinia Coerulea Mnch.” (= pijpestrootje; met benamingen als „bentgras”, „buntgras” etc.): **bunt:** *bunt*, K 195; vgl. i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „gras” („daarnevans dialectisch ook gars, gers (in de uitspr. ges)”) etc.), VD s.v. „zeegras” en Heukels p. 279 s.v. „Zostera L.” = zeegras: **zeegers:** *zieəgès*, I 220.

ONDEUGDELIJK, GEZEGD VAN VLECHTMATERIAAL

(N 47, 35)

[Vraag N 47, 35 informeerde naar „gebreken van het vlechtmateriaal”.]

rot: I 220; **verduurd:** *vərduurt*, I 220; **overjarig:** *ovvərjorich*, L 207; **te hard:** *tə hārt*, L 237; **te zacht:** *tə zaacht*, L 237.

-3.3.2. Stoelmat en stoelmatonderdelen

STOELMAT

(N 47, 26; N 47, 47a; N 56, 171d)

[Vraag N 47, 26 informeerde naar „de (uit biezen, riet of stro) gevlochten zitting van de stoel”. Zie Docum. O.M. 1 p. 5 en Weijs 2 p. 115 („er zijn stoelen met vaste en losse zittingen”; afbeeldingen van diverse „zittingen”). Vraag N 56, 171d informeerde in het algemeen naar een „zitting” van een stoel (zie het lemma „stoelzitting”; niet gevlochten). Vraag N 47, 47a informeerde naar „een rieten stoelmat waarvan het houten raamwerk voorzien is van gaatjes die dwars door het hout heengaan”. Zie voor een „gaatjesmat” van „pitriet” Weijs p. 113 en 114 (met afb.).]

mat: I 220, K 146; *māt*, K 164a, L 203, 207, 237; *mat*, L 178, 180, 207; de uit biezen gevlochten zitting van de stoel, Donkers p. 4 en 5; *mat*, de uit stroo of biezen gevlochten zit van eenen stoel, Corn. Vervl.; **matje:** mv.: *māttəkəs*, K 291; uit de volgende benamingen kan men het gebruikte materiaal afleiden: **biezen mat:** *biēzə māt*, L 207; *biēzə māt*, K 208; *biējzə māt*, K 164a, L 237; **rieten mat:** *rīējtə māt*, L 207; **rieten matje:** *rīējtə mējtə*, L 207; **biezen zit:** *biēzə zīt*, K 208.

RAAMWERK VAN DE STOELMAT

(N 47, 27; N 56, 68)

In dit lemma kan met de diverse benamingen bedoeld worden: de losse omringing die gevormd wordt door vier latten wanneer er een „losse stoelmat” gemaakt wordt, of de vaste omringing die bestaat uit de „matsporten” (zie het lemma „matsport”) van de stoel, wanneer er sprake is van een „vaste stoelmat”. De vragen reformeerden naar „het houten geraamte van de zitting waardoorheen (of waar omheen) de mat gevlochten wordt” (N 47, 27) en naar „het houten raam waarin men de stoelzitting vlecht” (N 56, 68). De benamingen „vaste kader” en „losse kader” zijn toegiften uit N 47, 28a en 28b (zie de emmata „vaste stoelmat” en „losse stoelmat”). Vgl. ook het lemma „stoelzittingraam” (als de „stoelzitting” niet gevlochten is). Zie verder Weijs 2, p. 108-109 (afb. van vlechten van een vaste stoelmat) en p. 110-111 (afb. van vlechten van een losse stoelmat) en Donkers p. 5 („...biezen die volgens een bepaald schema om de matsporten worden gehaald”...). De respondent van K 208 spreekt i.v.m. de benaming „stoelraam” van een „houten geraamte in de zitting waaromheen gevlochten wordt”. I.v.m. de benaming „kader” zegt de respondent van I 220: „Of sporten” (zie het lemma „matsport”).]

stoelraam: *stoelraam*, K 208; **biesraam:** bij de volgende omschrijving is de passage „biezen zitting” waarschijnlijk niet correct maar wordt het „raamwerk” van de biezen zitting bedoeld (uit de rest van de omschrijving is op te maken dat het om een los raamwerk voor een „losse stoelmat” gaat; zie dat lemma): *beesráám*, K 330; nr. 187: biezen zitting (VD) van een stoel; „biesamen mogen niet te groot zijn want als ge ze d'r net de force moet inslagen, slaagt ge uwen bies over”, Vanherp; **raampje:** *raomkə*, K 208; *röm-tə*, L 203, 207, 237; bij de volgende benaming gaat het om het „raamwerk” van een „losse stoelmat” (zie dat lemma): **los raampje:** *lòs ömkə*, L 207; **kader:** I 220; *káádər*, K 276; bij de volgende benaming gaat het om het „raamwerk” van een „losse stoelmat”: **losse kader:** I 220; bij de volgende benaming gaat het om het „raamwerk” van een „vaste stoelmat” (zie dat lemma): **vaste kader:** I 220; **zit:** K 246.

LOSSE STOELMAT

(N 47, 28b)

Een „stoelmat” (zie dat lemma) „die los in de stoel zit” (N 47, 28b) en over een los raamwerk zie het lemma „raamwerk van de stoelmat”) gevlochten wordt. Vgl. het lemma „vaste stoelmat”. Zie Weijs 2, p. 112 (afbeeldingen van een losse stoelmat).]

losse mat: *lòssə mət*, L 203, 237; **los matje:** *lòs mètjə*, L 207.

VASTE STOELMAT

(N 47, 28a)

[Een „stoelmat” (zie dat lemma) „die vast op de stoel zit” (N 47, 28a) en over de matsporten (zie het lemma „matsport”) gevlochten wordt. Vgl. het lemma „losse stoelmat”. Zie Weijs 2, p. 108-109 (afbeeldingen van stoelen met vaste stoelmat).]

vaste mat: *vaastə mət*, L 203; **vaste zitting:** *vaastə ziting*, L 207.

MATSPORT

(N 47, 30)

[De stoelsporten ter hoogte van de „stoelzitting” waaromheen de „vaste stoelmat” gevlochten wordt. De respondent van L 207 zegt dat de „matsporten” niet zo nauwkeurig gedraaid hoeven te worden. De formulering van vraag N 47, 30 was ongeveer die van Donkers s.v. „matsport”. Zie verder Donkers p. 5 („...biezen die volgens een bepaald schema om de matsporten worden gehaald”...) en de toelichtingen bij het lemma „raamwerk van de stoelmat”.]

matsport: I 220; mv.: *màtspòrtə*, L 207; ev.: *matsport*, L 178, 180, 207; de stoelsporten ter hoogte van de zitting waaromheen de mat gevlochten wordt, Donkers p. 5; **matsproot:** *màtspróót*, L 203; de volgende varianten zijn mv.: *màtspróótə*, L 207, 237; de volgende variant is eigenlijk een dubbel meervoud (umlaut + suffix): *màtspréútə*, L 207; *màtspréút*, L 207.

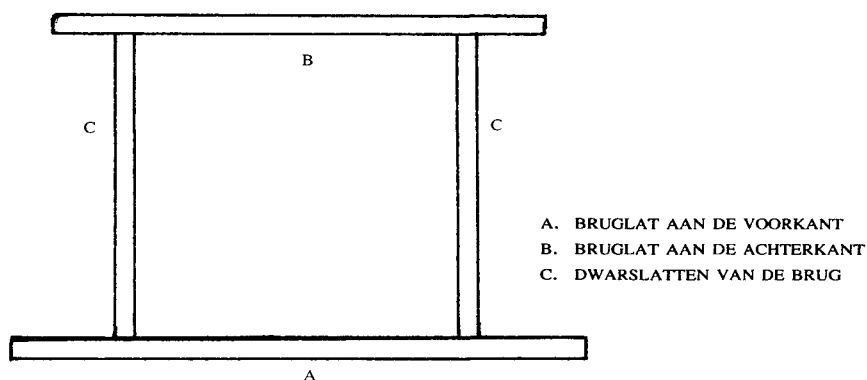
BRUG (ONDER DE STOELMAT)

(N 47, 29a)

[Vraag N 47, 29a (met afb.) informeerde naar „de versteviging (in de vorm van latten) die men onder de biezen mat (red.: zie het lemma „stoelmat”) aanbrengt”. Donkers zegt op p. 4: „Onder de mat brengt men ter versteviging twee paar elkaar kruisende latten aan ofwel twee latten waartussen twee dwarsverbindingen die men te zamen de *brug* (Gemert = L 207), de *bruggen* (Heeswijk = L 178) of *matbrug* (Veghel = L 180) noemt”. Zie ook de lemmata „bruglat aan de voorkant”, „bruglat aan de achterkant” en „dwarslat van de brug”. Niet duidelijk wordt gezegd of dit bij de „vaste -” of de „losse stoelmat” gebeurt. De respondent van K 208 zegt dat een „brug” dient „ter versteviging bij een vaste zit”.]

matbrug: *matbrug*, L 180; dwarsverbinding die ter versteviging onder de zitting van de stoel wordt aangebracht, Donkers p. 4; **brug:** I 220, L

1.1.2.5.

Afb. 179: Brug onder de stoelmat

179; *bruch*, K 208, L 237; *bréúch*, L 203, 207; *brug*, bij stoelmakers; iedere van de latten die den zit van eenen stoel ondersteunen, Corn. Vervl.; *brug*, L 178 (mv.), L 207 (ev.); dwarsverbinding die ter versteviging onder de zitting van de stoel wordt aangebracht, Donkers p. 4; mv.: **latjes**: *látjæs*, K 164a.

BRUGLAT AAN DE VOORKANT

(N 47, 29b)

[Vraag N 47, 29b informeerde naar „de lat aan de voorkant” bij een „brug (onder de stoelmat)” (zie dat lemma) die uit vier latten bestaat (zie de lemmata „bruglat aan de achterkant” en „dwarslat van de brug”). Mogelijk wordt met de volgende tekst uit Docum. O.M. 1, p. 4 iets vergelijkbaars bedoeld: „Verder werd nog een steunlat gemaakt (...) die aan de achterzijde van de voorpoten gespijkerd werd onder tegen de biezen zitting. Aan de onderzijde van deze steunlat wordt d.m.v. een trekmes een akkoladevormige versiering aangebracht”.]

voorst *brug*: *vörstæ bruch*, L 237; **bruglat**: *bruchlåt*, L 207; **bruglatje**: *bruchlètjæ*, L 203, 207.

BRUGLAT AAN DE ACHTERKANT

(N 47, 29c)

[Vraag N 47, 29c informeerde naar „de lat aan de achterkant” bij een „brug (onder de stoelmat)” (zie dat lemma) die uit vier latten bestaat (zie de lemmata „bruglat aan de voorkant” en „dwarslat van de brug”).]

achterste brug: *ächtærstæ bruch*, L 237; **bruglat**: *bruchlåt*, L 207; **bruglatje**: *bruchlètjæ*, L 203, 207.

DWARSLAT VAN DE BRUG

(N 47, 29d)

[Vraag N 47, 29c informeerde naar elk van de twee „dwarslatten” tussen de „bruglat aan de voorkant” en de „bruglat aan de achterkant” bij een „brug (onder de stoelmat)” die uit vier latter bestaat.]

ondersteker: *óndærstaekær*, L 207; **steker**: mv. *steekær*, L 203; de volgende benaming komt ook voor in de lemmata „bruglat aan de voorkant” en „bruglat aan de achterkant”: **bruglat**: mv.: *bruchlåtæ*, L 237.

-3.3.3. I.v.m. vlechten van een biezen stoelmat

KRUISMAT

(N 47, 36a; N 47, 36c)

[Zie VD s.v. „kruismat”. Vraag N 47, 36a informeerde i.v.m. de biezen „stoelmat” naar „het gewone vlechtmodel waarbij de biezen in kruisvorm naar het middelpunt liggen (kruismat)”. Er wordt met één bies tegelijk gevlochten. Donkers zegt op p. 5: „Daar bij het gewone vlechtmodel de biezen van alle vier zijden naar het midden lopen, spreekt men van een *kruismat*”. Zie de afbeeldingen bij Weijs 2 p. 112 en 113. Vraag N 47, 36c informeerde naar „andere vlechtmodellen” (zie het lemma „biezen vlechtmodellen (divers)”).]

kruismat: *kröjsmåt*, K 164a; *kraojsmåt*, L 203, 207; *kraoøsmat*, I 220; *kruismat*, L 178, 180, 207; gevlochten biezen stoelmat waarvan de biezen in kruisvorm naar het middelpunt liggen. Donkers p. 5; vgl. i.v.m. de volgende twee benamingen de lemmata „biezen vlechtmodellen (divers)” (type „mat mee groot bed”) en „sluiting van de stoelmat” (type „bed”): **mat mee klein**

bed: mv.: *màttà mi kléén bét*, L 237; **gewoon mat:** mv.: *gəwóón mātta*, L 237; **biesmat:** I 220; de volgende benaming zegt iets over de vlechttechniek die gebruikt wordt (volgens de respondent wordt de mat met één bies tegelijk gevlochten; er ontstaan dan geen trappen zoals bij de „trapmat” en de „sluiting van de stoelmat” blijft klein): **een en een:** *aen en aen*, L 207.

TRAPMAT

(N 47, 36b)

[Vraag N 47, 36b had ongeveer de formulering van Donkers s.v. „trapmat”. Op p. 5 zegt Donkers: „Vlecht de stoeldraaier met drie biezen tegelijk, dan gaan deze waar ze bij de vorige drie samenkomen trapsgewijs over elkaar en spreekt men ook wel van een *trapmat* (Gemert = L 207)”. De redactie veronderstelt dat de drie biezen dan niet samen ineengedraaid zijn maar naast elkaar liggen. Door het trapsgewijs vlechten van drie biezen ontstaat er ook een grotere „sluiting van de stoelmat” (opmerking van één van de respondenten van L 207) waardoor de vier delen van de „stoelmat” ook meer in grootte gaan verschillen. Een andere respondent van L 207 zegt dat men ook met twee biezen kan werken, b.v. *vóór* drie (waar de mat breder is) en *achter* twee (waar de mat smaller is). Vgl. de afbeeldingen in Weijs 2 p. 108-111.]

trapmat: *tràpmàt*, L 207, 237; *tràpmàt*, L 207; **stoelmat,** gevlochten met drie biezen tegelijk, die trapsgewijs over elkaar gaan, Donkers p. 5; .v.m. de volgende benaming merkt de respondent op dat als men met drie biezen tegelijk vlecht de „sluiting van de stoelmat” ook groter wordt dan bij „een en een” (zie het lemma „kruismat”): **trap:** *tràp*, L 207.

BIEZEN VLECHTMODELLEN (DIVERS)

(N 47, 36c)

Vraag N 47, 36c informeerde naar „andere vlechtmodellen” dan de „kruismat” (N 47, 36a) en de „trapmat” (N 47, 36b). Vgl. de afbeeldingen van stoelmatten in Weijs 2 p. 112-113.]

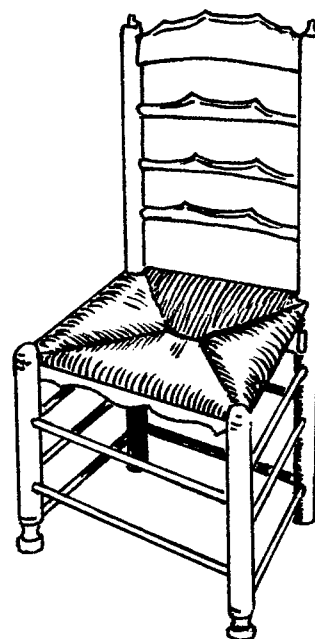
Bij de volgende benaming tekende de respondent een stoelmat die volgens hem met twee biezen tegelijk wordt gevlochten en lijkt op die van een „ouderwetse huis-, tuin- en keukenstoel”, een afb. in Weijs 2 p. 113: **kussenmat:** *kussə-nàt*, L 203; bij de volgende benaming van een „losse stoelmat voor Vlaamse stoeltjes” tekende de respondent zo’n stoelmat waarbij het vlechtwerk in het trapeziumvormige vlak in het midden een klein Andreaskruis aftekent dat aan de vier uiteinden parallel aan de voor- en achterkant gaat verlopen: **vlaamse mat:** *vlaomsə māt*, < 208; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „sluiting van de stoelmat” (met de opmerkin-

gen over het type „bed”) en de afbeeldingen in Weijs 2 p. 112: **mat mee groot bed:** mv.: *màttà mi gròwt bét*, L 237; vgl. i.v.m. de volgende twee benamingen identieke benamingen in het lemma „rietenvlechtmodellen (divers)”: **ronde mat:** I 220; **ovale mat:** *ovaolə mat*, I 220.

SLUITING VAN DE STOELMAT

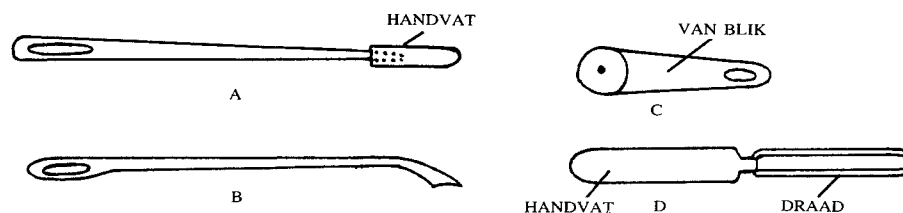
(N 47, 37)

[Het punt of de lijn waar de (vier) vlakken van een biezen „stoelmat” in het midden bij elkaar komen. Een sluiting kan klein zijn en dan a.h.w. gezien worden als een punt (zie b.v. het lemma „kruismat”) of groter en dan a.h.w. gezien worden als een lijn (b.v. bij een „trapmat” of een ander model met ongelijke vlakken zoals een „mat mee groot bed” in het lemma „biezen vlechtmodellen (divers)”). Zie de afbeeldingen bij Weijs 2 p. 112-113. Vraag N 47, 37 (met afb.) informeerde naar „het midden van de biezenmat”. Vgl. i.v.m. de benaming „bed” (een toegift uit N 47, 36c) het lemma „biezen vlechtmodellen (divers)”, type „mat mee groot bed”. Wordt hiermee de sluiting bedoeld die bij dat type mat groter is (a.h.w. een lijn vormt) of wordt hiermee de zitruimte bedoeld?]

Afb. 180: Stoeltje met biezen stoelmat (naar Van Gompel (3)) waarvan men duidelijk de „sluiting” kan zien

1.1.2.5.

Afb. 181: Soorten stoelmatnaalden (naar eenvoudige schetsen van zegslieden: a. eigenlijk een paknaald of rijgnaald die met de recht geslagen punt in een handvat is geplaatst; b. soort rijgnaald)

sluiting: *slaojting*, L 203, 207; **kruispunt:** *kraoəspunt*, I 220; het is de vraag of de volgende toegift uit N 47, 36c dezelfde betekenis heeft: **bed:** matten met een groot - en matten met een klein - *bét*, L 237.

BIEZEN WEKEN

(N 47, 38)

[Vraag N 47, 38 informeerde naar termen voor „het vlechtmateriaal vochtig maken vóór het vlechten” van de biezen „stoelmat”. Weijs 2 zegt op p. 110: „Om de biezen goed soepel te krijgen zijn ze de dag tevoren nat gemaakt en in een deken gewikkeld. De biezen moeten gemakkelijk aan elkaar geknoopt, in elkaar gedraaid en om het raam (red.: „raamwerk van de stoelmat”) geslagen kunnen worden”.]

weken: *weekə*, L 203; biezen - *waekə*, L 237; **natmaken:** *nätmaokə*, K 164a, 208, L 207; **vochtig maken:** *voechtig maokə*, I 220; **sprenkelen:** *sprénkələ*, L 207.

SLAG IN DE STOELMAT

(N 47, 39)

[Vraag N 47, 39 informeerde naar „de naast elkaar in de mat (red.: lees „stoelmat”) liggende stukken gedraaide biezen”. Vgl. VD s.v. „slag” (I, 37). De respondenten merken i.v.m. de benaming „slag” op: „stuk gevlochten biezen” (K 208); „b.v. 120 slagen moeten vóór aan de mat liggen d.w.z. 120 gedraaide biezen naast elkaar” (L 203).]

slag: *slach*, K 208; *slách*, L 203.

BIEZEN SPLIJTEN

(N 47, 40a)

[Vraag N 47, 40a informeerde naar termen voor: „de (dikke) biezen doormidden delen”. De respondent van L 207 spreekt over het „splijten” van een dikke biezen waarvan men de delen weer „kop en kont” kan „leggen” (zie dat lemma).]

splijten: *spléjtə*, L 207; **ten halve doordoen:** *tən alləvə deudoen*, I 220.

KOP EN KONT LEGGEN

(N 47, 40b)

[Vraag N 47, 40b informeerde naar termen voor „het dikke gedeelte van de (red.: gespleten) biezen tegen het dünnere gedeelte leggen (om gelijke dikte te krijgen)”. Daarvan is sprake bij het „biezen splijten” (als de biezen dik zijn).]

kop en kont leggen: *kòp èn kónt léggə*, L 207
gelijkmaken: *galèèkmaokə*, I 220.

STOELMATNAALD

(N 47, 41)

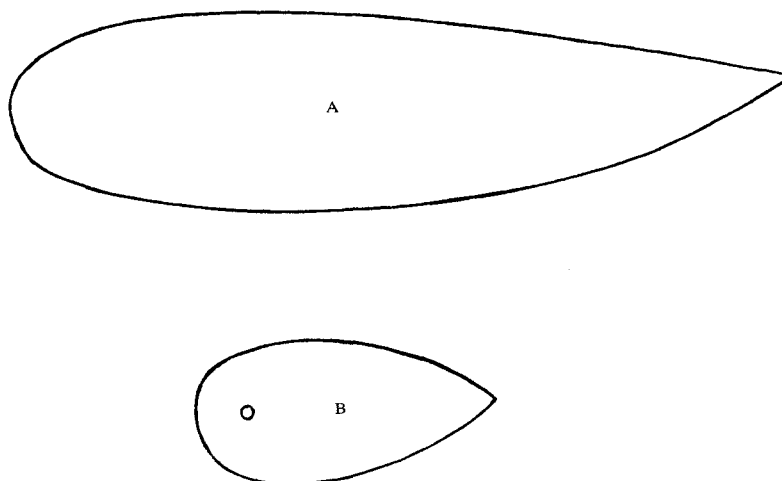
[Vraag N 47, 41 (met afb. a, b, c en d) informeerde naar de „naald of ander instrument om de biezen door te halen als men er met de hanc niet meer goed bij kan”. Omdat er verschillende uitvoeringen van dit gereedschap zijn wordt in het lemma vóór de diverse benamingen verwezen naar de betreffende afbeelding (uit de vragenlijst). De benamingen „matnaald” en „rijgnaald” komen ook voor in het lemma „rijgnaald” (i.v.m. het „rijgen van het riet”).]

afb. c. (L 207): **matnaald:** *mätnolt*, L 203, 207; afb. d.: **doortrekker:** *dörtrekkər*, K 208; zie i.v.m. de volgende benamingen het lemma „rijgnaald” (vgl. het lemma „rijgen van het riet”): afb. a.: **rijgnaald:** - met handvat *rááəchnöllə* (of/en: *-nullə*), I 220; afb. a.: **paknaald:** - die recht is geslagen en met de punt in een handvat is geplaatst *páknołt*, L 237.

STRIJKHOUT

(N 47, 42; N 47, 43)

[Vraag N 47, 42 (met afb.) informeerde naar „het smalle houten latje waarmee de stoeldraaier of stoelenmatter bij het vlechten van de mat (zie de lemmata „stoelmat” en „een stoel matten”) de niet goed aaneensluitende biezen aaneendrijft”. Vraag N 47, 43 informeerde naar de benaming en het gebruik van het voorwerp van afb. 43 (iets kleiner dan afb. 42 en van metaal). De respondent van I 220 gaf bij N 47, 42 en 43 een benaming van het type „spaker” met de opmer-

Afb. 182: Strijkhouten naar eenvoudige tekeningen van zegslieden
 (a. de tekening van dit houten voorwerp is gebruikt bij vraag N 47, 42;
 b. de tekening van dit metalen voorwerp is gebruikt bij N 47, 43)

king: „om biezen gelijk te leggen”. Donkers zegt op p. 5: „Met het *strijkhout*, een smal toelopend houten latje, worden de biezen die volgens een bepaald schema om de matsporten worden gehaald -beginnend aan de uiteinden bij de stoelpoten en zo geleidelijk naar het midden toe- aangedreven wanneer ze niet goed aansluiten. Men noemt dit houten gereedschap in Gemert (red.: L 207) een *eefke*. Overigens gebruikt men daar voor deze bewerking meestal de plat toelopende steel van de houten *mathammer* (Gemert; red.: zie de lemmata „mathamer” en „mathamerpen”), een gereedschap dat men in hoofdzaak gebruikte om de onderdelen van de stoel in elkaar te slaan”. Een respondent van L 207 merkte op dat men een *mathamer* gebruikte.]

spaker: *spaokər*, I 220; **strijkhout:** *strijkhout*, L 178, 180, 207; smal houten latje waarmee de stoeldraaier bij het vlechten van de mat de biezen die niet goed aaneensluiten aandrijft, Donkers p. 5; **eefje:** *eefkə*, L 207; zie de omschrijving s.v. „strijkhout”, Donkers p. 5.

AANDRIJVEN VAN DE BIEZEN

(N 47, 45c toegift)

[Een respondent van L 207 gaf „aandrijven” als toegift bij vraag N 47, 45c (zie het lemma „gladstrijken van de biezen”) in de opmerking: „De plat, dun toelopende *mathamer* dient om biezen aan te drijven (biezen tegen elkaar te duwen)” wanneer ze niet goed aaneensluiten bij het vlechten. Zie het lemma „mathamer/vulstok” (vgl. het lemma „mathamerpen”). Deze bewer-

king gebeurt elders (ook) met het „strijkhout” (zie dat lemma).]

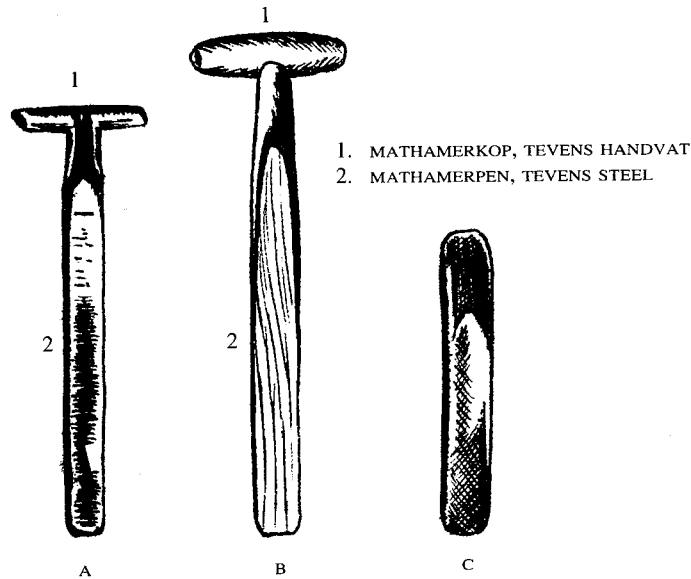
aandrijven: biezen - *āndreeva*, L 207.

MATHAMER/VULSTOK

(N 47, 44)

[In dit lemma kan met de diverse benamingen bedoeld zijn: a. meestal een hamerachtig gereedschap; b. soms een gereedschap in de vorm van een stok met platte, spitse punt (zie de benaming „vulstok”). Het hamerachtig gereedschap bestaat uit een platte, spitse pen (zie het lemma „mathamerpen”) met een dwarsstuk dat kan fungeren als handvat of als hamer. Het dwarsstuk fungeert als handvat wanneer men de „mathamerpen” gebruikt voor het „opvullen van de stoelmat” (zie dat lemma en het lemma „matmes”), voor het aandrijven van niet goed aaneensluitende biezen (zie ook de lemmata „aandrijven van de biezen” en „strijkhout”) en ook om ruimte bij de „sluiting van de stoelmat” (zie dat lemma) etc. te creëren om de laatst aan te brengen biezen erdoor te kunnen drukken (vgl. de benaming „sluithamer” in dit lemma en het lemma „mathamerpen”), terwijl het handvat gebruikt kan worden voor het „gladstrijken van de biezen” (zie dat lemma). Het dwarsstuk kan ook als hamer gebruikt worden om onderdelen van de stoel in elkaar te slaan (de „mathamerpen” dient dan als steel). Met de benaming „vulstok” kan een gereedschap in de vorm van een stok met platte, spitse punt bedoeld zijn (dus: zonder dwarsstuk), met als functie het „opvullen van de stoelmat”;

1.1.2.5.

Afb. 183: a. Ijzeren mathamer; b. houten mathamer; c. vulstok; (naar Weijs 2: „stopijzer/stophout”)

mogelijk echter ook een hamerachtig gereedschap. Zie VD s.v. „vulstok”. Weijs 2 noemt op p. 112 (met afbeeldingen; vgl. ook p. 111) beide soorten „stophout” c.q. „stopijzer”. Een respondent van L 207 gebruikt de „mathamer” niet voor het „opvullen van de stoelmat”; daarvoor gebruikt hij het „matmes” (zie dat lemma). Donkers zegt op p. 5 dat men de „mathamerpen” (zie dat lemma) vaak gebruikt i.p.v. het „strijkhout” (zie het citaat uit Donkers bij dat lemma). Vraag N 47, 44 (met afb.) informeerde naar „de houten ‘hamer’ met spits toelopende steel waarvan men de steel gebruikt om de mat op te vullen en het dwarsstuk om de biezen glad te strijken en om onderdelen van de stoel in elkaar te slaan” (vaak i.p.v. het „strijkhout”). De respondent van K 208 zegt dat de „vulhamer” dient voor het „opvullen en gladstrijken (= kuisen”).]

mathamer: *màthámmər*, L 203, 207; *màthámmər*, L 207; houten hamer die men gebruikt om de onderdelen van de stoel in elkaar te slaan; de plat toelopende steel hiervan dient tevens om bij het vlechten van de stoelmat de biezen die niet goed aansluiten aan te drijven (red.: zie het lemma „strijkhout”), Donkers p. 5; **sluithamer:** *sløjthaamər*, K 164a; **vulhamer:** *vulaamər*, K 208; **vulstok:** I 220; **kruk:** *kruk*, L 237.

MATHAMERPEN

(N 47, 42 toegift)

[De op een platte, spitse punt uitlopende steel van de „mathamer” (zie dat lemma) die dient voor het „opvullen van de stoelmat”, het aandrijven van niet goed aaneensluitende biezen en ook om ruimte te maken om de laatst aan te brengen biezen erdoor te kunnen drukken. Alleen de respondent van L 203 gaf als toegift bij vraag N 47, 42 (zie het lemma „strijkhout”) een benaming die waarschijnlijk betrekking heeft op dit onderdeel van de mathamer maar vermeldde er alleen de laatstgenoemde functie bij.]

matpen: *màtpén*, L 203.

OPVULLEN VAN DE STOELMAT

(N 47, 45a)

[De „stoelmat” van binnen volstoppen met afval van biezen met behulp van een „mathamer/vulstok” (zie dat lemma en het lemma „mathamerpen”) of een „matmes”. Zie Weijs 2, p. 111 (met afb.; „tot slot wordt de zitting opgestopt”).]

opvullen: het opvullen gebeurt volgens enkele respondenten met de mathamer (K 208: „vulhamer”; L 237: „kruk”): *òpfullə*, L 203, 237; *òpfullə*, K 208; *oepfullə*, I 220; **vullen:** - met de punt van het „matmes” (zie dat lemma): *vullə*, L 207; **onderstoppen:** *òndərstòppə*, L 207.

MATMES

(N 47, 45a toegift)

[Een respondent van L 207 gaf „matmes” als toegift bij vraag N 47, 45a (zie het lemma „opvullen van de stoelmat”) in de opmerking: „Vullen gebeurt met de punt van het matmes”. Daarbij tekende de respondent een vage schets van een mes met handvat. Niet bekend is van welk materiaal het mes is (hout of/en metaal?) en welke functies het eventueel nog meer kan hebben (vgl. het lemma „afsnijden van de biesresten”).]

matmes: *màtmes*, L 207.

AFSNIJDEN VAN DE BIESRESTEN

(N 47, 45b)

Vraag N 47, 45b informeerde naar termen voor „de uiteindjes (red.: van de biezen) onder aan de mat (red.: „stoelmat”) afsnijden”. Het is niet bekend met welk mes dit gebeurt (vgl. het lemma „matmes”).]

staartjes afsnijden: *stártjəs afsnèèjə*, L 237; **afsnijden:** *əfsnèjə*, K 164a; *əfsnèjə*, L 203, 207; **afpoetsen:** *əfpöëtsə*, L 237; **afkuisen:** *afkössə*, I 220.

GLADSTRIJKEN VAN DE BIEZEN

(N 47, 45c)

Vraag N 47, 45c informeerde naar termen voor: net de „mathamer” (zie het lemma „mathamer/rulstok”) „de biezen vlak strijken”. Dat gebeurde volgens enkele respondenten (K 208 en L 203) met het dwarsstuk van de mathamer dat ook als handvat of als hamer kan dienen. Volgens de respondent van K 208 gebeurt het „gladstrijken” als de mat klaar is; de respondent van L 207 (die geen term opgeeft) merkt slechts op dat lit gebeurt onder het matten (zie het lemma „een stoel matten”).]

gladstrijken: *glatstrèèkə*, K 208; **platstrijken:** *platstrèèkə*, I 220; **nastrijken:** *naostrèèkə*, L 203; **kuisen:** *kössə*, K 208.

3.3.4. I.v.m. vlechten van een rieten stoelmat

GAATJESMAT

(N 47, 46a)

Een „stoelmat” (zie dat lemma) met een patroon van achtkantige gaatjes dat ontstaat als men pitriet (zie het lemma „rotan/pitriet”) horizontaal, verticaal en schuin vlecht. Zie Weijs 2, p. 113 afb. „antieke eetkamerstoel met gaatjesmat”) en p. 114 (afb. van „gaatjesmat” van pitriet). Vraag N 47, 46a (met afb.) informeerde i.v.m. de rieten stoelmat naar „het vlechtmodel met gaatjes”.

Door een drukfout („-materiaal” i.p.v. „-model”) leverde deze vraag niet veel bruikbare opgaven op. Een respondent van L 207 spreekt van „een gaatjesmat van pitriet voor bidstoeltjes”.]

gaatjesmat: *gàtjəsmàt*, L 203, 207.

RIETEN VLECHTMODELLEN (DIVERS)

(N 47, 46c; N 47, 46d)

[De benamingen in dit lemma hebben allen betrekking op rieten stoelmatten van verschillende vorm, terwijl over de manier van vlechten weinig bekend is doordat er niet nadrukkelijk naar gevraagd is. De respondent van L 207 zegt echter dat er maar één manier van vlechten was (zie het lemma „gaatjesmat”) maar dat er naar de vorm verschillende modellen zijn: rond, ovaal en trapeziumvormig. De vragen N 47, 46c en d informeerden i.v.m. de rieten stoelmat naar „vlechtmodellen” voor „de ronde rieten mat” (c) en andere matten (d). Door een drukfout („-materiaal” i.p.v. „-model”) leverde deze vraag voor dit lemma niet veel bruikbare opgaven op terwijl vraag N 47, 46b (vlechtmodellen bij gebruik van glansriet) door diezelfde drukfout niets opleverde dan materiaal voor andere lemmata.]

vierkante mat: I 220; **rechthoekige mat:** I 220; **trapeziumvormig(e) (mat):** bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: L 207; **ronde mat:** I 220; bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: *róónt*, L 207; **ovale mat:** *ovaolə mat*, I 220; bij de volgende opgave werd geen zn. vermeld: *ovaol*, L 207; **klokvormige mat:** *klokvör-məgə mat*, I 220.

GEWONE RIETEN STOELMAT

(N 47, 47b)

[Vraag N 47, 47b informeerde naar „een rieten stoelmat waarvan het houten raamwerk (red.: zie het lemma „raamwerk van de stoelmat”) voorzien is van gaatjes die dwars door het hout heen gaan”. Vgl. het lemma „blinde stoelmat”.]

gewoon mat: *gəwóón mət*, L 207; **gewone zit:** *gəwóenə zit*, I 220.

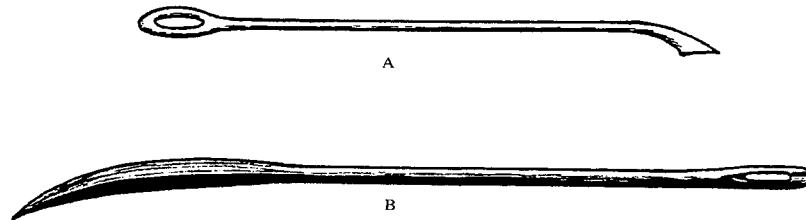
BLINDE STOELMAT

(N 47, 47a)

[Vraag N 47, 47a informeerde naar „een rieten stoelmat, eventueel rugleuning (red.: zie het lemma „rugleuning”), waarvan het houten raamwerk (red.: zie het lemma „raamwerk van de stoelmat”) voorzien is van gaatjes die halfweg in het hout gaan”. Vgl. VD s.v. „blind” (I, 7: „blinde gaten, die niet door en door gaan”) en het lemma „gewone rieten stoelmat”. De respondent van L 207 kende de blinde mat wel maar maakte deze niet zelf (hij noemde het een „rotmat”).]

blinde mat: *blində mət*, L 207.

1.1.2.5.

Afb. 184: a. Rijgnaald (naar een eenvoudige tekening van een zegsman; zie afb. 181b); b. paknaald (naar Catalogus Leeuwenberg)

PINNEN

(N 47, 48a)

[Bij het vlechten van een rieten stoelmat de uiteinden van het riet vastzetten in het „raamwerk van de stoelmat” met houten pinnetjes. Zie het lemma „houten pinnetje”.]

pinnen: *pinnə*, L 207; **afpinnen:** *afpinnə*, L 203; **pinnetjes bijslaan:** *pinnəkəs bájslon*, L 207; **opspieën:** *oepspiejə*, I 220.

HOUTEN PINNETJE

(N 47, 48b)

[Vraag N 47, 48b informeerde naar „de houten pennetjes” die men gebruikt bij het „pinnen” (zie dat lemma). Deze „pinnetjes” moest men volgens een respondent van L 207 kloven (b.v. van sigarenkistjeshout).]

pinnetje: *pinnəkə*, L 203, 207; **spietje:** mv.: *spiekəs*, I 220.

SCHERING EN INSLAG

(N 47, 49)

[Het gaat in dit lemma om de schering en de inslag bij het vlechten van een rieten stoelmat. Vraag N 47, 49 informeerde niet erg precies naar „de van achter naar voren en van links en rechts gespannen rieten waartussen men gaat vlechten”.]

schering: *schééring*, I 220; **inslag:** I 220.

RIJGEN VAN HET RIET

(N 47, 50a)

[Een stuk riet (zie het lemma „rotan/pitriet”; vgl. de lemmata „riet (algemeen)” en „vlechtmateriaal (divers)”) met behulp van een „rijgnaald” (zie dat lemma) op en neer door de andere rieten halen. Zie de afb. bij Weijs 2, p. 114.]

rijgen: *rááagə*, I 220.

RIJGNAALD

(N 47, 50b)

[Een soort grote paknaald (zie VD) die men ge-

bruikt bij het „rijgen van het riet” (zie dat lemma). Vgl. het lemma „stoelmatnaald”. De respondent van L 207 zegt dat men het werk van het rijgen met de hand doet of met een „matnaald” in de vorm van een paknaald, waarbij een hand zich boven en een hand zich onder de stoelmat bevindt.]

rijgnaald: *rááachnöllə* (of/en: *-nullə*), I 220; **matnaald:** *màtnołt*, L 207.

AFWERKING VAN DE STOELMAT

(N 47, 51)

[Vraag N 47, 51 informeerde naar „de afwerking van de zijkant van de rieten mat aan de bovenkant, bestaande uit een rietje of een dun latje”. De respondent van L 203 merkte i.v.m. de benaming „rietje” op: „Twee rietjes naast elkaar, vastgezet op de drie gaatjes van het raampje”.]

sierbies: *sějrbjēs*, L 207; **dik riet:** *dik riějt*, L 207; **rietje:** *riějtə*, L 203; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort: **borduursel:** I 220.

RIETEINDEN VASTMAKEN AAN DE ONDERKANT

(N 47, 42)

[Vraag N 47, 52 informeerde naar termen voor „de uiteinden van het riet onder vastmaken”. Aan de antwoorden van de respondenten te zien kan men het riet (zie het lemma „rotan/pitriet”; vgl. de lemmata „riet (algemeen)” en „vlechtmateriaal (divers)”) onder (het „raamwerk van de stoelmat”) vastmaken op twee manieren: knopen of pinnen (zie het lemma „pinnen”).]

knopen: *knōepə*, I 220; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „pinnen”: **pinnen:** *pinnə*, L 207.

STOELMODELLEN MET EEN RIETEN MAT

(N 47, 53a)

[Vraag N 47, 53a informeerde naar stoelmodellen die voorzien zijn van een rieten stoelmat.]

oudhollandse stoeltjes: *ōwthōlantsə stūlləkəs*,

L 207; **belse stoeltjes**: *bèlsə stüülləkəs*, L 207.

-3.4. Produkt

-3.4.0. Algemeen (stijl, model, fout)

MEUBELSTIJL (NAAR STREEK, PLAATS, LAND)

(N 56, 123)

[Vraag N 56, 123 informeerde naar „namen van meubelstijlen die afkomstig zijn uit een bepaald land of een bepaalde plaats of streek (b.v. Vlaams, Spaans, Bretons, Zweeds, Luiks etc.)”. Er worden behalve enkele zn. ook veel bn. opgegeven.]

vlaamse stijl: K 246; bij de volgende woordtypen worden geen zn. vermeld: **vlaams**: *vloms*, O 69, 69a; *vlóms*, K 291; *vlòms*, K 330; nr. 1467: ABN Vlaams (VD); Vlaanderen heeft in de geschiedenis van het kunstmeubel een belangrijke rol gespeeld; zo zijn b.v. de buffetten een Vlaamse uitvinding; Vlaamse meubelen zijn zeer rijk versierde meubelen met veel reliëf; gedraaide en vierkante balusters dragen zware kroonlijsten op consolen in volute vorm; leeuwepoppen, bladkransen, nissen en druipertjes zijn geliefkoosde versieringsmotieven; „eetplaatsen in Vlaamse stijl hebben een zwaar en sterk uitzicht”; b.v. eetkamer in Vlaams, Vlaamse eetplaatsen, Vlaamse kast, Vanherp; **luiks**: *lojks*, O 69, 69a; *laoks*, K 291; *luks*, K 330; nr. 833: ABN Luiks (VD), vgl. Liégeois; „Luiks sculptuur is sculptuur dat tamelijk diep in het hout ligt”, Vanherp; **liégeois (fr.)**: *ližjééjzjá*, K 330; nr. 799: ABN Luikse meubelstijl uit de 18e eeuw; de Luikse meubelen zijn geïnspireerd door Franse modellen; hun grondstof is bijna uitsluitend massief eikenhout; als versiering hebben ze niets anders dan beeldhouwwerk; de lijnen zijn recht en het paneelwerk overheerst; „voor Liégeois te maken, moet ge al goede sculpteurs hebben”; ook: Luikse stijl; Fr. style Liégeois, Vanherp; **mechels**: O 69, 69a; **hollands**: *hólánts*, K 291; **bretoense stijl**: K 276; bij de volgende benaming is het eerste woord een bn. (zie Vanherp s.v. „breton”, nr. 260; vgl. het Franse bn. „breton(ne)”): **bretoene stijl**: K 246; bij het volgende woordtype wordt geen zn. vermeld: **bretoens**: *bratòëns*, O 69, 69a; *bratòëns*, K 291; *bratòëns*, K 291; Vanherp geeft het volgende woordtype op als bn.: **bretons**: *bratòns*, K 330; nr. 262: ABN Bretons, Bretoens (VD); „bij Bretonse kinderbeddekes is het raamwerk dat ge op zij kunt neerslagen met gedraaide pilasterkes in æengezet; die Bretonse (eetplaats) staat daar en blijft daar staan; daar komt nu eens niemand op af”; cfr. Breton (2), nr. 260, Vanherp; Vanherp geeft het volgende woordtype op als zn.: **bre-**

ton: *bratòn*, K 330; nr. 259: ABN Bretoense meubelstijl, Franse provinciale meubelstijl ontstaan in Bretagne; vereenvoudigde Lodewijk XIV-stijl (18e eeuw); de Mechelse meubelindustrie is gespecialiseerd in het maken van Bretonse meubelen, waarvoor tot op heden nog een grote afzet bestaat; „in Breton komt er bijkan geen sculptuur op de panelen; daar zijn in Mechelen veel winkels die schiers niets anders maken als Breton; ik heb niet anders gedaan als in Breton gewerkt; die mensen hebben een eetplaats in Breton gekocht”; ook: Bretoen; Fr. style breton, Vanherp; Vanherp geeft het volgende woordtype als bn. en als 1e lid van een samenstelling: **breton**: *bratòn*, K 330; nr. 260: ABN Bretons, Bretoens (VD; bnw.); „nen Bretonne poot wordt dikwijls alleen maar uitgezaagd en wat rondgelegd zonder dat er vanonder voluten aan komen; Fr. b.v. le lit breton, Vanherp; *bratòn*, K 330; nr. 261: (bijv. in verbindingen) ABN Bretons, Bretoens (VD); „voor Bretonstoelen pakken ze bijkanst altijd gebiesde ramen; Bretonmeubelen zijn de goedkoopste stijlmeubelen”; cfr. Breton (2), nr. 260, Vanherp; bij de volgende woordtypen worden geen zn. opgegeven: **spaanse**: *spojns*, O 69, 69a; *spòns*, K 291; *spuns*, K 330; nr. 1234: ABN Spaans (VD); Spanje heeft een eigen typisch Spaanse meubelstijl; zo hebben bijvoorbeeld de Spaanse stoelen zeer hoge rugleuningen en een brede gebeeldhouwde voorsport; de Spaanse meubelen zijn doorgaans heel donker gekleurd; „van ons Spaans model hebben we in de foire heel goed verkocht; op een Spaans buffet komt gewoonlijk nog een hoog bovenmeubel”, Vanherp; **engels**: *éngals*, K 291; **zweeds**: *zweets*, O 69, 69a; *zwééts*, K 291; *zweejts*, K 330; nr. 1573: ABN Zweeds (VD); Zweden begon rond 1955 veel moderne meubelen in België in te voeren; deze meubelen worden gekenmerkt door een mooie rechthoekige en sobere vormgeving zodat men van een Zweedse stijl kon gaan spreken; „Zweedse meubelen zijn modern meubelen met van die scheve pootjes onder”, Vanherp.

MEUBELSTIJL (NAAR CULTUURPERIODE)

(N 56, 124)

[Vraag N 56, 124 informeerde naar „namen van meubelstijlen volgens de cultuurperiode waaruit ze afkomstig zijn (gotiek, renaissance, barok, rococo?)”.]

Vanherp geeft de volgende woordtypen niet alleen als zn. maar ook als bn. en/of 1e lid van een samenstelling: **gotiek**: K 246; *gotièk*, O 69, 69a; *gòtèk*, K 291; *gòtèk*, K 291; *gòteek*, K 330; nr. 551: ABN gotiek, gotische stijl (VD); „gotiek wordt raar (red.: zelden) gemaakt in Mechelen: juist eens 'ne keer op commande”, Vanherp; *gò-*

1.1.2.5.

teek, K 330; nr. 552: ABN gotisch, gotiek (VD); „op de Leen in den uitverkoop bij Gerard stonden twee gotieke buffetkassen te koop”, Vanherp; **renaissance**: *rənesaans*, O 69, 69a; zie i.v.m. de term „mouluren” in de volgende tekst Vanherp s.v. „moulure” (nr. 888 = lijst, profiel): *rənnəsààns*, *rənésààns*, K 330; nr. 1088: ABN renaissance (VD); „eetplaatsen in renaissance zijn recht van stijlen en overal zijn brede mouluren aan”, Vanherp; zie i.v.m. de term „leeuwekoppen” het lemma „leeuwekop”: *rənnəsààns*, *rənésààns*, K 330; nr. 1089: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. renaissancegevel (VD); „boven op de poten van renaissance tafels liggen dikwijls leeuwecoppen met ’ne koperen ring door hun lie neus”; b.v. tafel in Renaissance, renaissance tafel, renaissance meubel, renaissance stoel, Vanherp; **barok**: K 246, O 69, 69a; zie i.v.m. de term „traverses” in de volgende tekst het lemma „regel”: *bàròk*, K 330; nr. 148: ABN barokstijl, meubelstijl uit de 17de eeuw, met overvloedig en rijk beeldhouwwerk; „in barok komt er diep uitgestoken sculptuur op de traverses en de stijlen; op onze winkel hebben ze geen heel goede sculpteurs niet meer om nog barok te kunnen maken”; Fr. Baroque, Vanherp; *bàròk*, K 330; nr. 149: ABN barok (VD, 2); „bij barokke stoelen zijn de poten dikwijls met ’nen X ineengewerkt”; cfr. in verbindingen: b.v. barokkast, baroktafel, Vanherp; *bàròk*, K 330; nr. 150: (bijvoeglijk in verbindingen) ABN b.v. barokgebouw (VD); „barokmeubelen worden in Mechelen niet meer gemaakt want daar ligt te veel sculptuur op en dat kunnen de mensen tegenwoordig niet meer betalen”; b.v. barokkast, Barokstijl, baroktafel, Vanherp; **rococo**: *rokoko*, O 69, 69a; *ròkòkaow*, K 330; nr. 1098: ABN rococo, rococostijl (VD); „ge moet al ’ne goede kenner zijn om rococo en Louis XV uiteen te kennen, Vanherp; *ròkòkaow*, K 330; nr. 1099: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. rococomeubel (VD); „op rococopanelen wordt er altijd een schelp gelegd”; b.v. rococokast, rococochelpvorm, rococoladenkast, Vanherp.

MEUBELSTIJL (NAAR NATIONAAL HISTORISCH TIJDPERK)

(N 56, 125)

[Vraag N 56, 125 informeerde naar „namen van meubelstijlen die genoemd zijn naar een bepaalde vorstelijke persoon, de uitvinder van de stijl of naar een bepaald nationaal historisch en/of cultureel tijdperk (Tudor, Henri II, Jacobean, Lodewijk XIII t/m XVI, Queen Anne, Régence, Chippendale, empire?)”. Hierna volgen enkele opmerkingen i.v.m. de diverse benamingen.

- Tudorstijl, laatgotische periode in de Engelse architectuur, met reeds renaissancestische motieven in de versiering. Viel samen met de regering

van Hendrik VIII (1509-1547). Zie VD s.v. „tudorstijl” („late Engelse gotiek”) en Scott en Aalders p. 10-11 („de tudor-kist”).

- Jacobus II: Engelse regeerperiode 1685-1688 Zie VD (Engels) s.v. „Jacobean”.

- Queen Anne, stijl in de Engelse meubel- en bouwkunst genoemd naar de regeringsperiode van Koningin Anne (1702-1714). Versobering van de barok. Tegen het einde van de 19e eeuw werd de stijl opnieuw populair, vooral door de Britse architect Shaw (1813-1912). Zie VD s.v. „Queen-Anne-stijl” („een variant van de late barok”).

- Hendrik II: regeringsperiode van 1547-1559.

- Louis Treize-stijl, Franse barokstijl uit de eerste helft van de 17e eeuw (regeringsperiode Louis XIII: 1610-1643).

- Louis Quatorze-stijl, Franse barokstijl uit de tweede helft van de 17e eeuw; rijke, symmetrische ornamentiek van zwaar en pompeus karakter. Kleuren: koningsblauw, scharlaken en goue (regeringsperiode Louis XIV: 1643-1715).

- Régence, meubel- en versieringsstijl die in zwang was tijdens het regentschap in Frankrijk (1715-1723) toen Lodewijk XV minderjarig was (zie VD s.v. „régence” (1) en Vanherp). Zie Scott en Aalders p. 28 („gondel-stoel” uit de „late-Régence-periode”).

- Louis Quinze-stijl, Franse rococo o.a. gekenmerkt door asymmetrie (rocaille), gebogen lijnen, teerdere kleurtinten (o.a. roze en lichtblauw) (regeringsperiode Louis XV: 1715-1774).

- Louis Seize-stijl, Frans classicisme, gaat ca 1792 in Directoirstijl over. Na de revolutie in Empire (regeringsperiode Louis XVI: 1774-1792).

- Empirestijl, stijlrichting in de Franse kunst ontwikkeld uit classicistische laat-Louis-Seize-stijl en aansluitend bij de stijl uit de Romeinse Keizertijd. Opgekomen rond 1800. Zwaar en pompeus. Na 1820 eenvoudiger geworden: in Frankrijk de Restauratie (zie Charles X) en in Duitsland verburgelijking tot „Biedermeier”. Zie VD s.v. „empire” („stijl van het eerste Franse Keizerrijk”; red.: Napoleon I: 1800-1813).

- Charles X: regeringsperiode 1824-1830; broer van Louis XVII: Restauratie.]

Vanherp geeft zijn benamingen twee keer: als zelfstandige benaming van een „stijlperiode” en als lid van een samenstelling: de volgende benamingen hebben betrekking op historische tijdperken in Engeland: **tudor**: K 246; *tüüdaor*, K 291; *tüüdaor*, O 69, 69a; *tüüdaor*, K 330; nr. 1385: ABN tudorstijl (VD), Engelse meubelstijl uit de 16e eeuw; „op commande maken we van tijd eetplaatsen in Tudor; ze hebben een zwaar uitzicht door de dikke colonnepoten van de tafels en de kassen”, Vanherp; *tüüdaor*, K 330; nr. 1386: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. tudorstijl

(VD); „onder tudorkassen komen zwaar ronde poten”; b.v. eetplaats Tudor, Tudorpoot, Vanherp; **jacobean (eng.):** K 246; *zjáková́n*, K 291; *zjáko(m)biěn*, K 330; nr. 668: Engelse meubelstijl uit de 17e eeuw, ook wel Stuart-stijl genoemd; ABN Jacobean-stijl; „ik heb van mijn leven veel in de Jacobean gewerkt; aan een eetplaats in Jacobean komt veel torswerk”; Eng. Jacobean, Vanherp, zie i.v.m. de termen „torswerk” en „traverses” in de volgende teksten de lemmata „torsen” en „regel”: *zjáko(m)biěn*, K 330; nr. 669: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. de Jacobean-stoel; „de deuren en de zijns van Jacobean-eetplaatsen hebben ten halve 'ne post en twee traverses om verschillende klein paneeltjes te krijgen”; b.v. Jacobean-kast, Jacobeanstoel, Jacobean-meubel, Vanherp; **queen anne (eng.):** K 246; *kwě́n ěn*, L 207; *kwě́n án*, K 330; nr. 1059: ABN Queen Anne-stijl, Engelse meubelstijl uit de 18e eeuw; „Queen Anne wordt in de Mechelse meubelmakerij niet zoveel niet meer gemaakt maar wel ziet ge nog veel tafelkes in Queen Anne”, Vanherp; *kwě́n án*, K 330; nr. 1060: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Queen Anne-stoel; „bij een Queen Anne-poot is er van onder geen volute”; b.v. Queen Anne-kast, Vanherp; de volgende benamingen hebben betrekking op historische tijdperken in Frankrijk: **henri deux (fr.):** *ããriě déúw*, K 330; nr. 590: ABN Hendrik II-stijl, Franse renaissance-stijl uit de 2e helft van de 16e eeuw; karakteristiek voor de Hendrik II-stijl zijn de grote vlakindeling, de elegant geprofileerde zuilen en het vlak snijwerkornament; „vroeger hebben wij regulier eetplaatsen in Henri II mogen maken voor die klant van Luik”; ook: Hendrik II; Fr. Henri Deux, Vanherp; *ããriě déúw*, K 330; nr. 591: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Hendrik II-tafel; „de gedraaide poten van die Henri II-tafels moeten nog bij den draaier gehaald worden”; b.v. tafel Henri II, Hendrik II-armstoel, Vanherp; **hendrik de tweede:** *endriěk ən twüürn*, O 69, 69a; **louis treize (fr.):** *lōēwīē trèès*, K 291; *lowīē tréēs*, O 69, 69a; **lodewijk dertien:** K 246; *lōwee tréēs*, K 330; nr. 827: ABN Lodewijk XIII-stijl; Franse meubelstijl tijdens de regering van Lodewijk XIII (1610-1643); de Lodewijk XIII-stijl kan beschouwd worden als een overgangperiode naar de barok; het meubel werd bij voorkeur in ebbenhout uitgevoerd en is eenvoudig van vorm; het meubilair stond onder invloed van Nederland en Vlaanderen; „Louis XIII is den overgang van renaissance naar barok; Louis XIII wordt veel minder gemaakt als Louis XIV of Louis XV”; ook: Lodewijk XIII; Fr. style Louis Treize, Vanherp; *lōwee tréēs*, K 330; nr. 828: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Lodewijk XIII-stoelpoot; „de Louis XIII-poten moeten eerst nog naar den draaier!”; b.v. Lodewijk XIII-kast, Lodewijk XIII-bed, Vanherp; **louis quatorze (fr.):** K 246;

lōēwīē kátòrs, K 291; *lowīē kators*, O 69, 69a; *lōwee kátòrs*, K 330; nr. 821: ABN Lodewijk XIV-stijl; Franse meubelstijl tijdens de regering van Lodewijk XIV (1643-1715); de meubelen zijn zwaar en het lijstwerk is rechtlijnig; voor de symmetrische versieringen wordt veelvuldig gebruik gemaakt van schelpen en loofwerk; „dat is maar gemene Louis XIV dat daar gemaakt wordt!”; Fr. Louis Quatorze, Vanherp; zie i.v.m. de term „sculpteur” in de volgende tekst het lemma „houtsnijder”: *lōwee kátòrs*, K 330; nr. 822: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Lodewijk XIV-tafel; „die Louis XIV-poten zijn nog altijd bij de sculpteur; hij zal wat moeten doorgeven want de meubelmakers wachten erop”; b.v. zetels Louis XIV, Louis XIV-eetkamer, Louis Quatorze-tafel, Lodewijk XIV-tafel, Vanherp; **lodewijk veertien:** K 246; **régence:** K 246; *reezjaans*, O 69, 69a; *rægããns*, *rægããns*, K 330; nr. 1080: ABN régence (VD); Franse meubelstijl uit de 18e eeuw; de naam 'régence' komt voort van Hertog Philippe d'Orléans, die gedurende de minderjarigheid van Lodewijk XV (1715-1723) het regentschap van het koninkrijk waarnam; de lijnen van de régence-meubelen worden aan elkaar verbonden en in elkaar versmolten; de meubelen worden belijmd met palissander, rozenhout, citroenhout en andere edele houtsoorten; typisch zijn ook de hoge poten; „Régence is bijkan hetzelfde als Louis XV”; ook: Régence-stijl, Vanherp; *rægããns*, *rægããns*, K 330; nr. 1081: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. régencetafel; „voor 'nen X in een régencetafel te zetten moet ge goed bij de zaak zijn, of ge komt er niet”; b.v. régencemeubel, Vanherp; **louis quinze (fr.):** *lōēwīē kèéns*, K 291; *lowīē kééns*, O 69, 69a; *lōwee kēēs*, K 330; nr. 823: ABN Lodewijk XV-stijl; Franse meubelstijl uit de Lodewijk XV-periode die duurde van 1715 tot 1774, ook rococo genoemd; Lodewijk VX-stijl wordt vooral gekenmerkt door een wispelturig spel van C-vormige krullen, los van alle symmetrie en evenwicht; „Louis XV is ver hetzelfde als Louis XIV maar bij Louis XV zijn de contours nog meer gebogen”; Fr. style Louis Quinze, Vanherp; *lōwee kēēs*, K 330; nr. 824: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Lodewijk XV-stoel; „Louis XV-tafelpoten hebben 'nen hele schone contour”; b.v. salon stijl L. XV, Louis XV-kast, Lodewijk XV-tafel, Lodewijk XV-bureau, Lodewijk XV-meubelen, Vanherp; **lodewijk vijftien:** K 246; **louis seize (fr.):** K 246; *lōēwīē sèès*, K 291; *lowīē séés*, O 69, 69a; *lōwee sēēs*, K 330; nr. 825: ABN Lodewijk XVI-stijl; Franse meubelstijl die voor een deel samenvalt met de regering van Lodewijk XVI (1774-1789); in tegenstelling tot de Lodewijk XV-stijl met zijn vrije en fantastische vormen, trad de symmetrie weer op de voorgrond; in alles werd naar vereenvoudiging gestreefd en geometrische vormen kwamen veel-

1.1.2.5.

vuldig in gebruik; rechte lijnen vervangen de krulvormen; „bij Louis XVI zijn de poten recht en gedraaid en niet meer uitgezaagd”; ook: Lodewijk XVI; Fr. style Louis Seize, Vanherp; *lò-wee sēēs*, K 330; nr. 826: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Lodewijk XVI-stoel; „bij de Louis XVI-eetplaats moet nog een kas apart bijge-maakt worden die met de rest meegaat”; b.v. Lodewijk XVI-stoel, Lodewijk XVI-zitmeubelen, Vanherp; **lodewijk zestien**: K 246; **empire**: K 246; *aampiēr*, O 69, 69a; *ampiēr*, K 291; zie i.v.m. de termen „houtmarquetterie” en „aca-jour” in de volgende teksten de lemmata „mar-queterie” en „mahoniehout/acajouhout (soor-ten)”: *ampiēr*, *ampiēr*, K 330; nr. 463: ABN em-pirestijl; Franse meubelstijl die ongeveer van 1799 tot 1815 duurde; nuchtere en zakelijke stijl waarin de houtmarquetterie geheel verdween en het mahoniefineer hiervoor in de plaats trad; „meubelen in empire hebben geen contours, ze zijn van voor helegans recht; Fr. Empire, Vanherp; *ampiēr*, *ampiēr*, K 330; nr. 464: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. empirependule; „een empire-eetplaats wordt bijna altijd in gepolier-den acajour genomen”; b.v. empirekast, tafels uit het Empire-tijdvak, Empire-secretaire, Empire-stoel, Vanherp; **charles dix (fr.)**: *sjárłə diēs*, K 291.

CHIPPENDALE

(N 56, 125)

[Meubelstijl genoemd naar de ontwerper, Thomas Chippendale (1718-1779), een Engelse meubelmaker die de naar hem genoemde stijl schiep. Het is een Engelse aanpassing van Louis XVI-stijl, met voorliefde voor mahoniehout en opengewerkte rugleuningen.]

Vanherp geeft zijn benaming drie maal: als zelf-standige benaming van een bepaalde stijl, als 1e lid van een samenstelling, en als bn (met -s): **chippendale (eng.)**: K 246; *sjěppəndál*, K 291; de volgende variant is merkwaardig: *spiěppəndēel*, O 69, 69a; *sjěppəndeejl*, K 330; nr. 314: ABN Chippendale: bepaalde Engelse meubelstijl van rond 1758, gecreëerd door Thomas Chip-pendale, 18e-eeuws meubelmaker; „Chippendale kent ge direct aan de klauwpoot van de tafels en de kassen; Chippendale, dat is de specialiteit van onze winkel!"; ook: Chippendale-stijl, Vanherp; *sjěppəndeejl*, K 330; nr. 315: (bijv. in verbindingen) ABN b.v. Chippendalestoel; „aan zo'n grote Chippendalekast hebt ge uw handen vol om ze te kunnen verzetten"; cfr. chippendalese; b.v. Chippendale-stoel, Chippendale-fauteuil, Vanherp; het volgende woordtype is een bn.: **chippendales**: *sjěppəndeejls*, K 330; nr. 316: b.v. Chippendalese stoel, cfr. Chippendale (2; nr. 315); „ne Chippendalese poot gaat door den

band uit op de klauw van een arend, die 'nen bol vasthoudt", Vanherp.

STIJLMEUBEL(WERK)

(N 56, 120)

[Vraag N 56, 120 informeerde naar „meubel-werk of meubels in een bepaalde (oudere) stijl (stijlwerk, stijlmeubel?)". Zie bij de benaming „stijl” de tegenstelling die Vanherp signaleert tussen „stijl” en „modern” (zie ook het lemma „meubels in moderne stijl”).]

stijlmeubel: K 246; *stějlměúbəl*, L 207; *stě̀l-měúbəl*, K 291; *staajlmeubəl*, O 69, 69a; *stà̀al-měúbəl*, K 276; *stà̀alměúwbəl*, K 330; nr. 1291: ABN stijlmeubel (VD); vgl. stijltafel, stijlstoel, stijleetplaats, stijkkamer, stijlfauteuils, stijlzetel; „meubelmakers die in modern werk werken, kunnen daarvoor nog geen stijlmeubels maken”; ook: meubelen in stijl, Vanherp; **stijlwerk**: *stě̀lwě̀rək*, K 291; *stà̀lwě̀rək*, k 330; nr. 1293: ABN stijl (VD); „voor met stijlwerk te beginnen moet ge zien dat ge aan goede meubel-makers geraakt”, Vanherp; **stijl**: *stà̀al*, K 330; nr. 1289: ABN stijl (VD); „wij maken niets als stijl; bij ons is 't allemaal in de stijl te doen; op dat fabriek maken ze stijl en modern”; ook: stijl-werk, meubelen in stijl, Vanherp.

MEUBELS IN OUDERWETSE STIJL

(N 56, 122b)

[Vraag N 56, 122b informeerde naar „meubels in ouderwetse stijl”. In dit lemma wordt niet ingegaan op de vraag wat nu precies antiek of klassiek is (zie Vanherp).]

ouderwetse stijl: *ááwvərwétstə stějl*, L 207; **stijlwerk**: K 246; **stijlmeubelen**: *stě̀lměúbəla*, K 291; **klassieke meubelen**: O 69, 69a; **antieke (meubelen)**: Vanherp geeft hier alleen het bn.: *ánteejk*, K 330; nr. 106 (2): ABN antiek (VD; bnw.), ouderwets, oud; „op sommige winkels van schoon stijlmeubelen worden vantijd van gewoon afgewerkte meubelen antieke meubelen gemaakt door de hoeken en kanten weg te werken en door er met de kettingen putten in te slagen”; ook: ouderwets, Vanherp; **antieke stijl**: K 276; **antiek**: *ánteejk*, K 330; nr. 106 (1): ABN antiek (collectief) (VD); in Mechelen worden geen Egyptische, Griekse of Romeinse meubelen nagemaakt, wel meubelen in ouderwetse stijl of antieke meubelen; „voor antiek te kunnen maken moet ge iet of wat meubelmaker en kleurder zijn”, Vanherp.

MEUBELS IN LANDELIJKE STIJL

(N 56, 122c)

[Vraag n 56, 122c informeerde naar „meubels in landelijke stijl (rustiek?)”.]

rustieke (meubelen): *rüüstiekkə meubəln*, O 69, 69a; *rüüstiekkə mēübəla*, K 291; Vanherp geeft hier alleen het bn.: *rüüsteekj*, K 330; nr. 1135: ABN rustiek (VD; bnw); „rustieke meubelen zijn stijlmeubelen zonder veel tralala!"; ook: landelijk, Vanherp; **rustiek:** K 246; *rustiekk*, L 207; zie i.v.m. de term „Breton" in de volgende tekst het lemma „meubelstijl (naar streek, plaats, land)": *rüüsteekj*, K 330; nr. 1136: ABN rustieke stijl; „rustiek of Breton, dat is voor mij ver hetzelfde!"; ook: landelijke stijl; Fr. rustique, Vanherp.

MEUBELS IN MODERNE STIJL

(N 56, 122a)

[Vraag N 56, 122a informeerde naar „meubels in hedendaagse stijl".]

moderne stijl: K 276; *mədèrnə stéjl*, L 207; **moderne (meubelen):** *módèrnə mēübəla*, K 291; *modernə meubəln*, O 69, 69a; bij de volgende varianten wordt alleen het bn. opgegeven: K 246; *mòdèrrən*, K 330; nr. 883: ABN modern (VD; bnw.); „moderne meubelen kosten door den band minder als stijlwerk", Vanherp; **modern (coll.):** *mòdèrrən*, K 330; nr. 882: ABN moderne stijl; „op winkels waar ze modern maken, wordt er bijkanst geen massief hout verwerkt", Vanherp.

SERIEMEUBEL(WERK)

(N 56, 121; N 56, 126c)

[De vragen informeerden naar „meubels (of meubelwerk) die in serie (als massaproduct) gemaakt worden" (N 56, 121) en naar „een meubelstuk dat in grote aantallen wordt gemaakt" (N 56, 126c).]

seriemeubel: *seerīēmēúbəl*, L 207; bij de volgende varianten ligt de klemtoon op de tweede lettergreep (vgl. Fr. série): *səriēmēúbəl*, K 276; *səriēmēúbəl* (of: *sōriē-?*), K 291; *səriēmēubəl*, O 69, 69a; *səreejmēüwbəl*, K 330; nr. 1203: ABN seriemeubel (VD); „een seriemeubel is altijd goedkoper als een meubel dat ze speciaal bestellen"; ook: meubelen in serie, massameubel, Vanherp; **seriewerk:** K 246; *seerīēwèèrək*, L 207; bij de volgende varianten ligt de klemtoon op de tweede lettergreep (vgl. Fr. série): *səriēwerk*, O 69, 69a; *səreejwèrrək*, K 330; nr. 1204: ABN seriewerk (VD); „dat is maar seriewerk bij den die!"; zo kan hij wel laag staan met zijn prijzen"; ook: serie, massaproductie, seriefabricage, Vanherp; **serie:** de klemtoon ligt op de tweede lettergreep (vgl. Fr. série): *səreej*, K 330; nr. 1202: ABN seriewerk (VD); „op ons fabriek maken ze niets anders als serie"; ook: seriefabricage, massaproductie, Vanherp; **massaproduct:** *màsəpròdukt*, L 207.

SERIE

[Zie Vanherp s.v. „serie". Zie ook het lemma „seriemeubel(werk)".]

serie: de klemtoon ligt op de tweede lettergreep (vgl. Fr. série): *səreej*, K 330; nr. 1201: ABN serie, reeks (VD, 1), in vrijere opvatting: reeks, groot aantal, b.v. fabricage in serie; „daar zijn dees week weer series weggegaan; op grote meubelfabrieken worden de meubelen veel in serie afgemaakt", Vanherp.

MODEL

(N 56, 119)

[Zie VD s.v. „model" (I, 5), „type" (4) en „soort" (1). Vraag N 56, 119 luidde: „Hoe zegt u: dit TYPE MEUBELS maken we niet (model?)?"]

model: K 246, 276, O 69, 69a; *mədèl*, L 207; *módél*, K 291; zie i.v.m. de term „foire" in de volgende tekst het lemma „meubelbeurs": *mòdél*, K 330; nr. 880: ABN model (VD); „van dat model kunnen we er niet genoeg maken; we maken een nieuw model voor de foire"; Fr. modèle, Vanherp; **soort:** K 276; *soot*, O 69, 69a.

BESCHADIGD

(N 56, 190)

[Vraag N 56, 190 informeerde naar benamingen voor „andere fouten aan het produkt".]

geschonden: *gəskon'n*, O 69, 69a.

-3.4.1. Meubel en meubelonderdelen

MEUBEL

(N 56, 126a)

[„Stuk huisraad, inz. dienende tot het stofferen van een vertrek (tafel, stoel, kast, bed enz.)" (zie VD s.v. „meubel"). Vraag N 56, 126a informeerde in het algemeen naar „een stuk huisraad".]

meubel: O 69, 69a; *mēúbəl*, K 276, L 207; *mēüwbəl* (of: *mēüjbəl?*), K 330; nr. 869: ABN meubel (VD); „bij den die gaan nogal wat meubelen buiten!"; die mensen zitten goed in hunlie meubelen", Vanherp; de volgende benaming lijkt meer een verzamelnaam: **huisgerief:** *aosgəriēf*, K 201.

MASSIEF MEUBEL

(N 56, 126b)

[Vraag N 56, 126b informeerde naar „een meubelstuk dat niet beplakt is met fineer (massief meubel?)". Vgl. het lemma „fineer".]

massief meubel: O 69, 69a; *màsīēf mēúbəl*, K 276; *màsīēf mēübəl*, K 291; Vanherp geeft zijn

1.1.2.5.

benaming twee maal: als zelfstandige benaming en als bn.; bij de opgaven van de andere respondenten is niet uit te maken wat ze bedoelen: **massief**: K 246; *másiëf*, L 207; *máseejf*, K 330; nr. 857: ABN massief werk; „op onze winkel maken ze niets als massief, maar ge hebt ook meubelfabrieken waar ze modern en massief maken; als ge in het massief komt, zult ge wel weten wat uwe portemonnaie kwijt is”; ook: massiefwerk, Vanherp; zie i.v.m. de term „plakhout” in de volgende tekst het lemma „fineer”: *máseejf*, K 330; nr. 856: ABN massief (VD I, 1); „een meubel is massief als er geen plakhout bij te pas komt; meubelen in massief hout zijn zwaarder en duurder als geplakte meubelen”, Vanherp; **meubel in vol hout**: [*meubel in*] *vol aat*, O 69, 69a.

DEMONTABEL MEUBEL

(N 56, 126d)

[Vraag N 56, 126d informeerde naar een „uitneembaar meubelstuk”. Met „los stuk” wordt wellicht bedoeld: meubelstuk dat in losse onderdelen gedemonteerd kan worden, met eventueel de mogelijkheid dat het in losse onderdelen geleverd wordt die men zelf in elkaar kan zetten.] Vanherp geeft „demontabel” als zn. en bn.; bij de opgaven van de respondenten is niet met zekerheid uit te maken wat ze bedoelen: **demontabel**: K 246; *deemóntaobal*, L 207; *démòntaobal*, K 291; *démòntáábəl*, K 330; nr. 377: ABN uitneembare kast; „demontabels zijn grote kassen, die uiteen moeten gaan”; ook: losse kast, Vanherp; *démòntáábəl*, K 330; nr. 376: ABN uitneembaar (VD); dit adjectief wordt zowel voor als achter het substantief gebruikt, b.v. een demontabel kleerkast, een buffet demontabel (cfr. Frans); „een kleerkas is altijd demontabel omdat ze te groot is voor te verplaatsen; een buffet is bijkan altijd een buffet demontabel omdat ge er anders nieverans niet meer binnen kunt”; ook: los; Fr. *démontable*, Vanherp; **los stuk**: *los stüük*, O 69, 69a.

STALEN MEUBEL

(N 56, 126e)

[Vraag N 56, 126e informeerde naar „een meubelstuk van staal”.] **stalen meubel**: *stowlə meubəl*, O 69, 69a; *staolə méúbəl*, K 276; *staolə mèùbəl*, K 291; *stáálə mèùwbəl*, K 330; nr. 1276: ABN stalen meubel; „stalen meubelen maken ze tegenwoordig veel voor de bureaus van grote fabrieken”; ook: metalen meubel, Vanherp; **staalmeubel**: K 246.

SCHAKELMEUBEL

(N 56, 127a)

[Vraag N 56, 127a informeerde naar „een meubel dat uit stukken bestaat die men op verschillende manieren tot een geheel kan verbinden (aanbouwmeubel?)”. Vgl. s.v. „aankbouwkeuken”.]

aankbouwmeubel: K 246; *ownbaameubəl*, O 69, 69a; *óóbàwméúbəl*, K 276; *áánbààmèùwbəl*, K 330; nr. 2: ABN schakelmeubelen (VD); „aankbouwmeubelen worden gemaakt voordat de mensen ze later zouden kunnen aanvullen, als ze wat meer centen hebben”; ook: combinatie-meubelen, combineermeubelen, bijzetmeubel; DT. Anbaumöbel, Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek: **aankbouwkas**: *aonbáákás*, K 291.

HOEKMEUBEL

(N 56, 127b)

[Vraag N 56, 127b informeerde naar „een meubel waarvan de twee zijden in een hoek samenkomen (hoekmeubel?)”. Veel opgegeven benamingen zijn meer specifiek. Vgl. Weijs p. 64 (afb. „oud-Hollandse hoekstoel”) en Scott en Aalders p. 21 (afb. F: „de driehoekige tafel”).] **hoekmeubel**: *hókméúbəl*, K 276; *ðèkmeubəl*, O 69, 69a; *ðèkmèùwbəl*, K 330; nr. 598: ABN hoekmeubel; „bij een hoekmeubel komen de twee zijden in den hoek bijeen”, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek: **hoekkast**: K 246; *hðèkàst*, L 207; **hoekkas**: *hðèkás*, K 291; **hoekstoel**: *hðèkstówl*, L 207; **hoektafel**: *hðèktoffəl*, L 207.

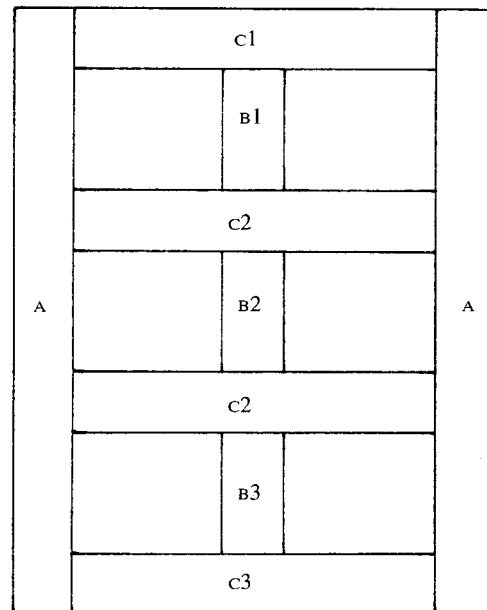
STIJL

(N 56, 129a; N 56, 155d)

[„Opstaand, lang en smal steunend of schragend deel (...) van een meubel” (VD s.v. I „stijl”). De vragen informeerden naar „het opstaande gedeelte van tekening 129a” (N 56, 129a) en naar „bijzondere benamingen van onderdelen van kastdeuren” (N 56, 155d). Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „stijl”: „De verticale zijde van een raamwerk, deur of kozijn. Meestal rechthoekig van vorm”. Vgl. Scott en Aalders p. 158 (afb. A 2: „aanslagstijl”; vgl. lemma „opslag”; afb. A 3: „scharnierstijl”; vgl. lemma „scharnierstijl”).]

stijl: mv.: K 246, 276; *stèèlə*, K 291; ev.: *stéjl*, L 207; *staajl*, O 69, 69a; *stààl*, K 330; nr. 1290: ABN stijl (VD); „de stijlen van een meubel lopen altijd door”; zie illustr. bij „post” (nr. 1042), Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek (vgl. VD s.v. „deurstijl” = deurpost): **deurstijl**: K 246, 276; *déúrstéjl*, L 207; *dèùwstààl*, K 330; nr. 385: ABN deurstijl, elke deur heeft twee

- A. STIJL (KAN HOEK- OF ACHTERSTIJL ZIJN)
 B. POST (KAN ACHTERPOST ZIJN)
 1. BOVENPOST
 2. MIDDENPOST
 3. ONDERPOST
 C. REGEL, REGELWERK (KAN ACHTERREGEL ZIJN)
 1. BOVENREGEL
 2. TUSSENREGEL(S)
 3. ONDERREGEL

Afb. 185: Stijl (a), post (b) en regel (c) (naar Vanherp)

deurstijlen die samen met de deurregels verbonden worden; „lange deurstijlen moeten van goed recht hout zijn want anders zetten die hunlie scheef”, Vanherp.

HOEKSTIJL

(N 56, 129b)

[Vraag N 56, 129b informeerde naar „een stijl op de hoek van een meubel”. Zie het lemma „stijl” en Scott en Aalders p. 155 („hoekstijl”).]

hoekstijl: K 246, 276; *hõëkstéjl*, L 207; *hõëkstèèl*, K 291; *õëkstaajl*, O 69, 69a; *õëkståàl*, K 330; nr. 600: ABN hoekstijl (VD) van een meubel; „in Louis XV worden de hoekstijlen meestal rondgelegd”, Vanherp; zie i.v.m. de term „neggen” in de volgende tekst het WNT s.v. „neg” (I) en „egge” (II, 5: hoek): *hoëkstijl*, bij timmerl; elk van de vier stukken die, in loodrechte richting de vier neggen uitmaken van een timmerwerk, Corn. Vervl.; met de volgende benaming wordt waarschijnlijk elk van de voorste hoekstijlen bedoeld (vgl. VD s.v. „voorstijl” = vooraan staande stijl): **voorstijl:** K 246.

ACHTERSTIJL

(N 56, 129c)

[Vraag N 56, 129c informeerde naar „een stijl aan de achterzijde (of de rug) van een meubel” (zie Vanherp en VD s.v. „achterstijl”). Zie het lemma „achterpoot/achterstijl” (van een stoel).

Vgl. de lemmata „stijl”, „hoekstijl” en „achterwand” (van een kast).]

achterstijl: K 246; *ächtaerstèèl*, K 291; *ächtaerstààl*, K 330; nr. 45: ABN achterstijl (VD), stijl aan de achterzijde van een meubel; andere samenstellingen: hoekstijl, middenstijl, voorstijl e.a.; „als ge uw hout smet, pakt ge voor de achterstijlen niet 't schoonsten hout, omdat ge die toch niet ziet”, Vanherp; **rugstijl:** K 276; *rüüchstaajl*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de uitdrukking „op kaliber geslagen” het lemma „frezet met mal”: *rüüchståàl*, K 330; nr. 1123: ABN rugstijl; „rugstijlen van stoelen worden op kaliber geslagen, omdat ze allemaal eender zouden zijn”, Vanherp; de volgende benaming is meer algemeen (zie het lemma „hoekstijl”): **hoekstijl:** *hõëkstéjl*, L 207.

POST

(N 56, 129d; N 56, 155d)

[De „stijl” (zie dat lemma) die tussen twee andere stijlen, de „hoekstijlen” (zie het lemma „hoekstijl”), wordt aangebracht. Vraag N 56, 129d informeerde „naar een tussenstijl in het algemeen (tek. 129d) (post?)”. Vgl. Scott en Aalders p. 158 (afb. A 7: „tussenstijl”). Vgl. ook de lemmata „bovenpost”, „middenpost”, „onderpost” en „achterpost”. Vanherp geeft bij de term „post” (nr. 1042) op p. 431 een afbeelding waaruit niet duidelijk blijkt of de „bovenpost”, de „middenpost” en de „onderpost” samen de

1.1.2.5.

„post” vormen of dat het allemaal afzonderlijke posten zijn (met onder en boven de „regels”; zie het lemma „regel”) die een specifieke benaming krijgen naargelang de plaats in de constructie. Op de afbeelding bij Vanherp worden overigens wel de termen „bovenpost”, „middenpost” en „onderpost” gegeven, maar de termen „middenpost” en „onderpost” vindt men niet terug in de alfabetische woordenlijst.]

post: K 246, O 69, 69a; *pòst*, K 291; *pòst*, K 330; nr. 1042: ABN tussenstijl (VD); samenstellingen: rugpost, deurpost, zijpost, voorpost, achterpost, middenpost, bovenpost, onderpost enz...; „’ne post moet zo lang zijn als de stijl min de traverses; is hij te lang dan staat den traverse rond en is hij te kort dan staat ’t razement open”; ook: penant, tussenpost, middenstijl; Lat. *postis*, Vanherp; **tussenpost:** *tussəpaost*, K 276; de volgende benaming heeft betrekking op de „post” van een „kastdeur”: **deurpost:** K 246, 276; *dèurpòst*, K 291; *dèùwpòst*, K 330; nr. 383: tussenstijl in een deur; „tussen de twee deurstijlen van deuren die redelijk breed zijn, wordt dikwijls ’nen deurpost gezet voor kleinder panelen te krijgen, want grote panelen trekken te gemakkelijk uit de rainuren”, Vanherp; **tussenstijltje:** *tussəstéjltjə*, L 207.

BOVENPOST

(N 56, 129e)

[Vraag N 56, 129e informeerde naar „het bovenste gedeelte” van de tussenstijl (tek. 129e; zie het lemma „post”). Het is mogelijk dat niet het bovenste gedeelte van de post, maar de bovenste post in een constructie bedoeld wordt (zie de opmerkingen bij het lemma „post”).]

bovenpost: *bowvəpòst*, K 291; *baowvəpòst*, K 330; nr. 255: zie de illustratie bij „post” (nr. 1042), Vanherp; de volgende benaming is meer algemeen: **tussenstijltje:** *tussəstéjltjə*, L 207.

MIDDENPOST

(N 56, 129f)

[Vraag N 56, 129f informeerde naar „het middelste gedeelte” van de tussenstijl (tek. 129f; zie het lemma „post”). Het is mogelijk dat niet het middelste gedeelte van de post, maar de middelste post in een constructie bedoeld wordt (zie de opmerkingen bij het lemma „post”). Vanherp geeft alleen bij de afbeelding de term „middenpost” en niet in de alfabetische woordenlijst.]

middenpost: *mĭəddəpòst*, K 291; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **post:** K 246; **tussenstijltje:** *tussəstéjltjə*, L 207.

ONDERPOST

(N 56, 129g)

[Vraag N 56, 129g informeerde naar „het onderste gedeelte” van de tussenstijl (tek. 129g; zie het lemma „post”). Het is mogelijk dat niet het onderste gedeelte van de post, maar de onderste post in een constructie bedoeld wordt (zie de opmerkingen bij het lemma „post”). Vanherp geeft alleen bij de afbeelding de term „onderpost” en niet in de alfabetische woordenlijst.]

onderpost: *òndərpòst*, K 291; de volgende benamingen zijn meer algemeen: **post:** K 246; **tussenstijltje:** *tussəstéjltjə*, L 207.

ACHTERPOST

(N 56, 129h)

[Vraag N 56, 129h informeerde naar „de tussenstijl (post) in de achterzijde van een meubel” (zie het lemma „post”). Vgl. i.v.m. de benaming „RUGstijl” het lemma „achterwand” (van een kast).]

achterpost: *áchtərpòst*, K 330; nr. 43: post, die in de achterzijde van een meubel gezet wordt; „als er een binnenzij in de klerkas komt, wordt den achterpost daarop gelijmd”, Vanherp; de volgende twee benamingen zijn meer algemeen: **tussenpost:** *tussəpaost*, K 276; **post:** K 246; **rugstijl:** *ruchstéjl*, L 207.

REGELWERK

(N 47, 19a)

[Vraag N 47, 19a informeerde „naar het geheel van de dwarsverbindingen in de stoel (regelwerk?)”. Zie het lemma „regel”. Donkers zegt op p. 4: „Een verzamelnaam voor de dwarsverbindingen is het woord *regelwerk* (Veghel). Zo duidt men de *schèèje* (red.: zie het lemma „stoelscheien”) ook wel aan met de naam *rugregels* (Veghel)”. De respondent van L 207 zegt echter dat „regelwerk” een timmermansterm is die door de meubelmaker niet wordt gebruikt i.v.m. stoelen.]

regelwerk: *reegalwèèrak*, L 207; *regelwerk*, L 180; het geheel der dwarsverbindingen in de stoel, Donkers p. 4.

REGEL

(N 56, 129i; N 56, 155d)

[Vraag N 56, 129i informeerde in het algemeen naar de horizontale „dwarsbalkjes in het algemeen” die tussen de „stijlen” c.q. „hoekstijlen” bevestigd worden volgens afb. 129j, k, l (zie de lemmata „bovenregel”, „tussenregel” en „onderregel”; vgl. ook „achterregel”). Zie Scott en Aalders p. 152 (i.v.m. „raamwerk-typen”: „regel”, „zijregel”, „voorregel”, „achterregel”) en p. 154-

155 (allerlei soorten regels voor versterking van de constructie). Vraag N 56, 155d informeerde naar „bijzondere benamingen van onderdelen van kastdeuren”.]

regel: *reegal*, L 207; **travers(e):** K 246; *trávéeers*, K 276; *trávèèr*, K 291; *travéér*, O 69, 69a; *trávéeér*, K 330; nr. 1373: ABN regel (VD); samenstellingen: boventraverse, tussen-, tafel-, stoel-, deur-, achter-, voor-, kop-, rug-, zij-, voet-, binnenzij-, onder- enz.; „bij stoelen is 't van bijzonder belang dat de pinnen van de traverses in hunlie breedte spannen”; ook: dwars-hout, dorpel; Fr. traverse, Vanherp; **traversje:** *traverkan*, O 69, 69a; de volgende benaming heeft betrekking op de „traverse” van een „kastdeur”: **deurtravers(e):** K 246; *deurtrávéeers*, K 276; *deurtrávèèr*, K 291; *deuwrávéeér*, K 330; nr. 386: ABN deurregel; „in Bretons werk of in Louis XIV worden bij bree(de) uitgezaagde deurtraverses dikwijls stukken bijgelijmd voor uw breedte te krijgen anders hebt ge te veel houtverlies”, Vanherp.

BOVENREGEL

(N 56, 129j)

[De bovenste „regel” (zie dat lemma) in een constructie met „stijlen”, „posten” en „regels”. Vraag N 56, 129j informeerde naar „het dwarsbalkje boven (tek. 129j)”. Zie ook de lemmata „tussenregel”, „onderregel” en „achterregel”.]

bovenregel: *bóónværeegæl*, L 207; **boventravers(e):** K 246; *bowvæ(n)trávèèr*, K 291; *baowvætrávéeér*, K 330; nr. 256: ABN bovenregel; „de boventraverse kunt ge direkt kennen omdat bij de boventraverses het punt van de paring helegans toe is”; ook: bovendwarsregel; Fr. traverse du haut; zie illustr. post (nr. 1042), Vanherp; **bovenste travers(e):** K 276.

TUSSENREGEL

(N 56, 129k; N 56, 129n)

[De middelste „regel” (zie dat lemma) of de regel tussen andere in een constructie met „stijlen”, „posten” en „regels”. De vragen informeerden naar „het dwarsbalkje in het midden (tek. 129k)” (vraag N 56, 129k) en naar „een tussenregel (tussentraverse?)” (N 56, 129n). Zie ook de lemmata „bovenregel”, „onderregel” en „achterregel”.]

tussenregel: *tussæreegæl*, L 207; **tussentravers(e):** *tussætrávéeér*, K 276; *tüsssantrávèèr*, K 291; *tüssntrávéeér*, O 69, 69a; *tüssætrávéeér*, K 330; nr. 1389: ABN tussenregel; „in de ruggen van ons buffetkassen zetten we nog 'nen tussen-traverse, dan zijn de panelen wat kleinder”; ook: tussendwarsregel, Vanherp; **middentravers(e):** K 246; **middelste travers(e):** K 276.

ONDERREGEL

(N 56, 129l)

[De onderste „regel” in een constructie met „stijlen”, „poten” en „regels”. Vraag N 56, 129l informeerde naar „het dwarsbalkje onder (tek. 129l)”. Zie ook de lemmata „bovenregel”, „tussenregel” en „achterregel”.]

onderregel: *óndæreegæl*, L 207; **ondertravers(e):** K 246; *óndætrávèèr*, K 291; *óndætrávéeér*, K 330; nr. 927: ABN onderregel (VD); „den ondertraverse kunt ge goed aan de paring kennen want de paring wordt op de ondertraverse gesloten”; ook: onderdwarsregel; Fr. traverse du bas; zie illustr. post (nr. 1042), Vanherp; **onderste travers(e):** K 276.

ACHTERREGEL

(N 56, 129m)

[Een „regel” (zie dat lemma) aan de achterzijde van een meubel (vgl. het lemma „rug” van een kast). Vraag N 56, 129m informeerde naar „het dwarsbalkje aan de achterzijde (of de ruggzijde) van een meubel”. Zie ook de lemmata „bovenregel”, „tussenregel” en „onderregel”.]

achterregel: *áchtæreegæl*, L 207; **achtertravers(e):** K 246; *áchtætrávèèr*, K 291; *áchtætrávéeér*, K 330; nr. 47: ABN achterregel, regel aan de achterzijde van een meubel; „voor de stevigheid zetten ze achtertraverses in kasten en ook voor dat de panelen niet te groot zouden vallen”; Fr. traverse de derrière, Vanherp; **achtertraversetje:** *áchtætrávèèrrækæ*, K 330; nr. 47: zie achtertraverse, Vanherp; **rugtravers(e):** *ruchtrávéeér*, K 276; *rüüchtrávéeér*, K 330; nr. 1124: ABN rugregel; „de rugtraverses van een kas worden gerainuurd voor daar de rugpanelen in te zetten”, Vanherp.

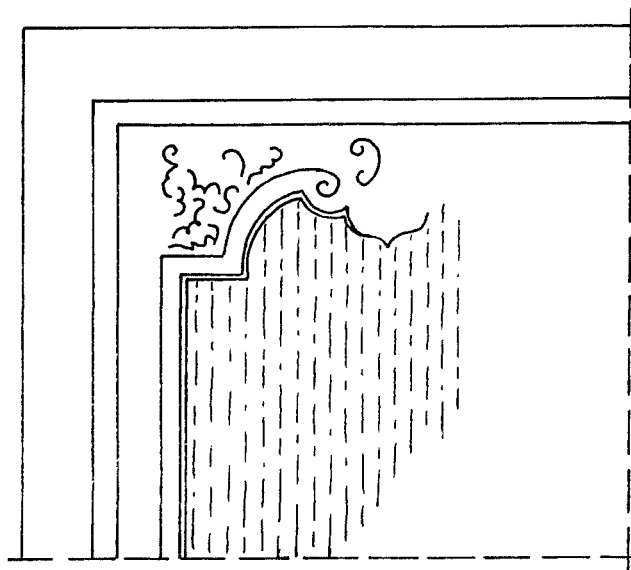
KOPREGEL

(N 56, 181)

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „koptravers(e)” die meer algemeen is (niet ALLEEN i.v.m. het bed) dan vraag N 56, 181 die informeerde naar „andere onderdelen van het BED” met als een van de suggesties „kopregel”. Uit de omschrijving van Vanherp wordt niet duidelijk wat precies bedoeld wordt. Vgl. het algemene lemma „bovenregel”.]

koptravers(e): *koptraversæ*, K 246; vgl. i.v.m. de term „gesculpteerd” in de volgende tekst de lemmata „houtsnijwerk” en „houtsnijder”: *kòp-trávéeér*, K 330; nr. 752: ABN de kopregel van b.v. een bed of een stoel; „koptraverses van beddes en van stoelen worden dikwijls gesculpteerd”, Vanherp.

1.1.2.5.

Afb. 186: Fragment van een paneel (naar Vanherp)

PANEEL

(N 56, 130a; N 56, 155d)

[Vraag N 56, 130a informeerde naar „een min of meer rechthoekig vlak binnen een omlijsting (zie tek. 130)”. Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „paneel”: „Een vulling van hout of board tussen stijlen en leggers (dorpels) van een deur of raamwerk. Soms versierd, soms geheel vlak”. Zie verder Scott en Aalders p. 16, 17 en 158. Vraag N 56, 155d informeerde naar „bijzondere benamingen van onderdelen van kastdeuren”.]

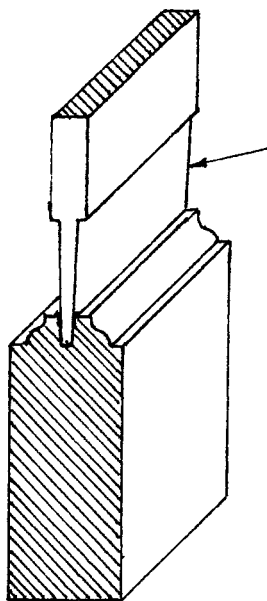
paneel: K 246; *pānael*, L 207; *pānīel*, K 276; *panīējl*, O 69, 69a; *pānīēl*, K 330; nr. 963: ABN paneel (VD); samenstellingen: rugpaneel, zij-, binnenzij-, deur-, achter-, triplex- enz.; „massieve panelen worden dikwijls geklikt voor de sterkte; als ze massieve panelen in een vergaring lijmen, doen ze wat paraffine aan de hoeken van 't paneel, voordat ze niet mee vastgelijmd zouden worden”; cfr. panel; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek (heeft betrekking op het „paneel” van een „kastdeur”): **deurpaneel:** K 246; *dēurpānēé(ə)l*, K 291; *dēurpānael*, L 207; *dēurpānīel*, K 276; *dēūw(r)pānīel*, K 330; nr. 382: ABN deurpaneel (VD); „deurpanelen mogen niet te groot zijn want anders komen de razementen niet dicht. Deurpanelen moeten juist ingepast zijn”, Vanherp.

BOSSING

(N 53, 238; N 55, 28; Lemmens)

[Quickenborne zegt op p. 316 (met afb.): „De bossing is de schuin afgewerkte kant aan het paneel, die in de groef van de stijl en de regel sluit”. Zie de lemmata „paneel”, „stijl”, „regel” e.d. De bovenstaande definitie is in overeenstemming met vraag N 55, 28 („de SCHUINE kant van het paneel die in de groef van de stijl past”; tek. 28), het WNT s.v. „bossing” („...,afgeschuinde rand...”), en VD s.v. „bossing” („schuin afgewerkte kant ...”). Van Keirsbilck (zie ook Corn. Vervl.) spreekt echter s.v. „bossing” (met sch. 51) van „schuin of PLAT afgewerkt deel aan een paneel, waarvan de vier uiteinden in de groef der vergaring worden opgesloten (schets 51A)”. Zie ook de toelichtingen bij het lemma „kussenpaneel”. Vraag N 53, 238 informeerde naar „bijzonderheden” (in het algemeen). In het lemma zijn toegiften uit N 53, 63a en N 56, 130f verwerkt.]

bossing/bosting: K 146, 147, 174, 204, 241, 241a, 246, L 200, 237, 243; *bōsing*, L 207, 257; *bōsing*, K 141, L 152, 200a, 279; *bōsing*, K 276; *bossing*, *bosting*, bij timmerl. en schrijnw.; schuins of plat afgewerkt deel aan een paneel, waarvan de vier uiteinden in de groef der vergaring worden opgesloten, bij De Bo bosse en bosting; bostingen rond 'et paneel van 'en deur; e paneel met of zonder bossingen, Corn. Vervl.; **band:** *bant*, I 268; *bānt*, K 330; nr. 135: ABN bossing (VD); „den band van een massief paneel

Afb. 187: Bossing aan een paneel
(naar Quickenborne)

wordt op voorhand gebruind zo ver dat hij in 't rainure insteekt; den topieur trekt bannen aan massieve panelen voordat ze in de rainuren zouden passen"; Fr. plate-bande; (met afb.), Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming de toelichting van Corn. Vervl. s.v. „bossing, bosting”: **platband**: O 69a; *plàtbànt*, P 41, 149.

RUGPANEEL

(N 56, 130b)

[Een paneel in de achterwand van een meubel (b.v. van een kast; zie het lemma „achterwand”). Zie het lemma „paneel”. Vraag N 56, 130b informeerde naar „een rugpaneel”.]

rugpaneel: K 246; *rüüchpánéé(ə)l*, K 291; *réúchpənael*, L 207; *ruchpāniel*, K 276; *rüüchpaniējl*, O 69, 69a; i.v.m. de term „rabat” in de volgende tekst moet worden opgemerkt dat Vanherp (zie nr. 1064) daar een sponning mee bedoelt: *rüüchpāniēl*, K 330; nr. 1122: ABN rugpaneel; „in modern werk staan de rugpanelen in een rabat en worden ze met vijskes op de voet en de zijns van de kas gevezen”, Vanherp.

MASSIEF PANEEL

(N 56, 130c)

[Vraag N 56, 130c informeerde naar „een paneel van massief hout”. Zie het lemma „paneel” en Scott en Aalders p. 158 („panelen kunnen worden gemaakt van massief hout of multiplex...”).]

massief paneel: *másiēf pánéé(ə)l*, K 291; *másiēf pāniel*, K 276; *masiēf paniējl*, O 69, 69a.

TRIPLEXPANEEL

(N 56, 130d)

[Vraag N 56, 130d informeerde naar „een paneel van triplex”. Vgl. de lemmata „paneel”, „massief paneel” en „triplex” en Scott en Aalders p. 158 („panelen kunnen worden gemaakt van massief hout of multiplex...”).]

triplexpaneel: K 246; *triēplékspánéé(ə)l*, K 291; *triēpleksaniējl*, O 69, 69a; *triēplékspāniēl*, K 330; nr. 1381: ABN triplexpaneel (VD); „in gemeen werk gebruiken ze veel triplexpanelen in plaats van massieve; triplexpanelen hebben dat voordeel dat ze niet werken, Vanherp; **paneel van triplex**: *pāniel van tripléks*, K 276.

KUSSENPANEEL

(N 56, 130f; N 56, 155d)

[Vraag N 56, 130f informeerde naar „een paneel waarvan de vier zijden schuin zijn afgewerkt zodat zij doorgaans naar het middelpunt schuin aflopen (diamantkop?)” (zie Corn. Vervl. s.v. „diamantkop”). Zie de lemmata „paneel”, „kussen” en „kussenkast”. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „kussenpaneel”: „Dik meubelpaneel, aan de vier zijden dunner dan in het midden, om het paneel in de groeven van stijlen en dorpels/leggers te kunnen plaatsen”. Zie verder Scott en Aalders p. 12-13 en p. 158. Zie het WNT bij samenst. „diamantkopje” s.v. „diamant” en vgl. VD s.v. „diamantkop” en „kussenkast”. De respondent van K 291 bedoelt het „kussenpaneel” van een kastdeur. Vraag N 56, 155d informeerde naar „bijzondere benamingen van onderdelen van kastdeuren”.]

kussenpaneel: *küüssəpánéé(ə)l*, K 291; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „bossing”: **paneel met een bossing**: *pənael mi nəm bōsing*, L 207; de volgende benamingen berusten op gelijkenis met een geslepen edelsteen: **diamantkop**: *diamantkop*, bij schrijnw.; vlak of paneel, waarvan de vier zijden schuins zijn afgewerkt, derwijze dat zij doorgaans naar het middelpunt van het vlak schuins aflopen. Corn. Vervl.: **steen**: *stîēn*, K 291.

KUSSEN

(N 56, 155d)

[Zie de omschrijving van Corn. Vervl. en VD s.v. „kussen” (II, 3). Vgl. verder het lemma „kussenpaneel” (ook i.v.m. de formulering van de vraag) en het lemma „kussenkast”.]

kussen: *küüssə*, K 291; *kussen*, bij schrijnw.; het tussen de bossingen overblijvend gedeelte van een paneel, Corn. Vervl.

1.1.2.5.

BRIEFPANEEL

(N 56, 107 toegift)

[„Paneel met afgeschuinde of als een perkamenten brief omgekrulde randen” (VD s.v. „brief-paneel”). Zie voor de formulering van vraag N 56, 107 het lemma „cannelure”.]

briefpaneel: K 246.

INLEGLIJST

(N 56, 130g)

[Vraag N 56, 130g informeerde naar „een losse lijst (bij panelen) aan de vulling en aan het raamhout en aan een van deze twee bevestigd” (zie VD s.v. „inleglijst”). Vgl. VD (Frans) s.v. „embreuer” en Vanherp s.v. „moulure” (nr. 888; profiel, lijst).]

losse lijst: *lössə léjst*, L 207; **opgestoken moulure/mouluur:** *öëpgəstowkə mólúūr*, K 291; de opgave van I 268 is overgeplaatst uit N 55, 162: **geëmbreveerd(e) moulure/mouluur:** *gambra- véért [moluur]*, I 268; zie i.v.m. de term „getrokken” in de volgende tekst het lemma „frezzen”: *gámbrəvééjrt móléúwr*, K 330; nr. 513: ABN inleglijst (VD); „geëmbreveerde mouluren worden apart getrokken en dan langs de binnenkanten voor een deel op de deuren gelijmd”; ook: ingelegde lijst, binnenlijst; Fr. moulure embrevée, Vanherp.

POOT

(N 56, 131a)

[Vraag N 56, 131a informeerde in het algemeen naar „de poot van een meubel”. Vgl. de lemmata „achterpoot” (algemeen), „achterpoot/achterstijl” (van een stoel) en „voorpoot” (van een stoel).]

poot: K 246; *paot*, L 207; *pôet*, K 276; *pôêt*, K 291; *pôéjt*, O 69, 69a; *pôët*, K 330; nr. 1040: ABN poot (VD); samenstellingen: hoekpoot, zij-, midden-, tafel-, stoel-, bed-, lavabo- enz.; „’ne schone poot is heel ’t zicht van ’t meubel”, Vanherp.

ACHTERPOOT

(N 56, 131b)

[Vraag N 56, 131b informeerde in het algemeen naar „de poot aan de achterzijde” van een meubel. Vgl. de lemmata „poot” (algemeen) en „achterpoot/achterstijl” (van een stoel).]

achterpoot: K 246; *ächtərpaot*, L 207; *ächtər-pôêt*, K 291; *ächtər-pôéjt*, O 69, 69a; *ächtər-pôët*, K 330; nr. 42: ABN achterpoot (VD) van een meubel, poot aan de achterzijde van het meubel; met ‘poot’ worden nog andere samenstellingen gevormd, o.a. voorpoot, zij-, midden-, klauw-, Tudorpoot enz.; „bij lange kleerkasten zetten ze

ten halve ’ne specialen achterpoot voordat ze niet zou doorzetten en voordat de ruggen d’r niet zouden uit vallen”, Vanherp; **achterste poot:** *achtərstə pôet*, K 276.

LEEUWEKLAUWPOOT

(N 56, 131c)

[Vraag N 56, 131c informeerde in het algemeen naar „de poot” (van een meubel) „in de vorm van een leeuwepoot”. Vgl. Scott en Aalders p. 26 (afb. K). Zie het lemma „poot”.]

klauwpoot: *kláápôêt*, K 291; vgl. i.v.m. de term „Chippendale” in de volgende tekst het lemma „chippendale”: *klàápôēt*, K 330; nr. 723: ABN klauwpoot (VD); „Chippendale kunt ge het beste herkennen aan de klauwpoten van de tafels, kassen en stoelen”; ook: leeuwepoot, Vanherp; **leeuwepoot:** zie i.v.m. de term „sculpteur” in de volgende tekst het lemma „houtsnijder”: *līēwə-pôēt*, K 330; nr. 792: ABN klauwpoot (VD); „daar zijn veel sculpteurs die nog gene leeuwepoot aan een Chippendalestoel kunnen steken”, Vanherp; het is de vraag of de volgende benamingen hier thuishoren: zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „meubelstijl (naar nationaal historisch tijdperk)” (woordtype „queen anne”): **queen-anne-poot:** *kwīēn ɛn pôôt*, L 207; **poot met een figuur:** *pôet [met een] fīēgūūr*, K 276.

BOLPOOT

(N 56, 131d)

[Vraag N 56, 131d informeerde naar „een bolvormige poot” van een meubel in het algemeen (zie VD s.v. „bolpoot” en „balpoot”). Zie het lemma „poot”. Vgl. Scott en Aalders p. 17 (afb. A: „balpoten (1700”).]

bolpoot: K 246; *bólpaot*, L 207; *ból-pôêt*, K 291; *ból-pôēt*, K 330; nr. 227: ABN bolpoot (VD); „onder de kassen en tafels van Vlaamse renaissancemeubelen staan dikke bolpoten”; ook: bolvormige poot, Vanherp; **bol:** *ból*, K 276; uit de tekening van de respondent bleek dat hij met de volgende benaming vermoedelijk een poot bedoelt met een gedeeltelijke bolvorm: **opgedikte poot:** *óphədíktə paot*, L 207.

ZWENKWIELTJE

[Zie VD s.v. „zwenkwiel” en Scott en Aalders p. 22-23 („de Pembroke-tafel” met „messing zwenkwieltjes”) en p. 23 (diverse soorten zwenkwielen). Vgl. het lemma „serveerboy” (type „roltafel”).]

rolwielkje: *ról-wīēltsjə*, K 330; nr. 1107: ABN rolletje, rolwiel (VD); „onder dat televisiekaske moeten nog rolwielkes gezet worden om het gemakkelijk te kunnen verzetten”; ook: roulette,

wieltje, rolletje, rol, meubelrol, wiel, Vanherp; **wiel**: *weejl*, K 330; nr. 1520: ABN rolletje (VD), dim.: wieltje; ook: rolwiel, roulette, meubelrol, Vanherp; **roulette (fr.)**: *rôllet*, K 330; nr. 1116: rolletje (VD); dim. rouletteke; „tegenwoordig placeren ze dikwijls rouletten onder t.v.-kasten of t.v.-meubeltjes”; ook: wieltje, rolwiel, rolletje, rol, meubelrol, wiel; Fr. roulette, Vanherp.

VOETSTUK

(N 56, 132a)

[Vraag N 56, 132a informeerde in het algemeen naar „het voetstuk van een meubel”. Vgl. VD s.v. „voet” (6), „voetstuk” (2) en „onderstel”.]
voet: *vôët*, K 276; *vóówt*, K 330; nr. 1480: ABN voetstuk (VD) van een meubel; „als er op de voet van een kleerkas ’nen triplexbo(d)om komt, worden er altijd een paar bruggen onder gezet”; ook: basis, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming de lemmata „avant-corps” en „arrière-corps”: **ondercorps**: K 246; *ônderkaor*, K 291.

BODEM

(N 56, 132b)

[Vraag N 56, 132b informeerde naar „de bodem van een meubel, b.v. van een kast”. De term „boom” (zie VD s.v. „boom”, II) wordt bij Vanherp ook gebruikt i.v.m. een meubelonderdeel (de bodem van een schuif = lade) en een werkbank. Zie het lemma „ladebodem”.]

bodem/boom: *baojm*, L 207; *bojm*, O 69, *bōējm*, O 69a; *bōem*, K 276; *bōēm*, K 330; nr. 220: ABN bodem (VD), b.v. de bodem van een werkbank, van een schuif, van een kast; „den boem van een werkbank wordt er dikwijls los ingelegd voor ze gemakkelijker uit te kuisen; den boem van een schuif wordt altijd in een rainure gestoken en alleen den achterkant wordt vastgenageld; den boem van een kast wordt er door den band ingenageld; de boems van de kleerkasten inpassen”; ook: boom (b.v. kastbodem, ladebodem), grond, Vanherp; **fond (fr.)**: K 246; *fón*, K 291.

AVANT-CORPS

(N 56, 132c)

[Vraag N 56, 132c informeerde naar „het vooruitspringende gedeelte aan de voorzijde” van een meubel in het algemeen (zie Vanherp). Vgl. het lemma „arrière-corps”.]

avant-corps: *ávā kaor*, K 291; *ávángkãōr*, *ávã(n)kãōr*, K 330; nr. 118: bij betekenisuitbreiding, ABN avant-corps (VD, 1), het vooruitspringend gedeelte aan de voorzijde van een meubel; „voor de moment dat uw meubel de dikte van de voorstijl in ’t middelst vooruitspringt

of achteruitspringt of ongelijk is vanvoor, hebt ge een meubel met ’nen avant-corps”; ook: vooruitspringend gedeelte, uitbouw, voorsprong, Fr. avant-corps, Vanherp; **voorcors**: K 246; **oversteek**: *óóvarstéék*, K 276.

ARRIÈRE-CORPS

(N 56, 132c toegift)

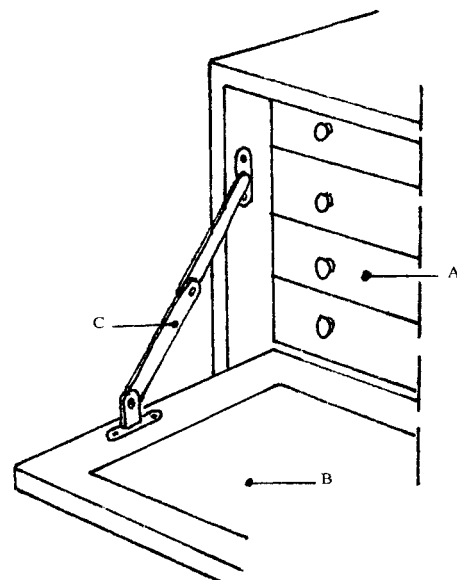
[De respondent bedoelt met „arrière-corps”: het inspringende middenstuk van een driedelig meubel. Vgl. VD (Frans) s.v. „arrière-corps”. Zie het lemma „avant-corps”, ook voor de formulering van vraag N 56, 132c.]

arrière-corps (fr.): *árjèèrkaor*, K 291.

BINNENWERK

(N 56, 132d)

[Vraag N 56, 132d informeerde naar „het binnenwerk van een meubel (tek. 132)”. Tekening 132 vertoont een afbeelding (naar Vanherp bij de term „binnenwerk”) van een gedeelte van een kastje (een secrétaire?) met neergelaten klep zodat het binnenwerk (met in dit geval laden) zichtbaar is. Als de klep gesloten is, is het binnenwerk verborgen (zie de benaming „caché”; vgl. VD (Frans) s.v. „cacher” = verbergen, verhullen.)

Afb. 188: a. Binnenwerk; b. klepdeurtje; c. meubelschaar; (naar Vanherp)

binnenwerk: K 246; *biënnəwerk*, O 69, 69a; zie i.v.m. de termen „schabbekes, schuifkes en separatiekes” in de volgende tekst de lemmata „kast-

1.1.2.5.

plank”, „plank”, „lade” en „ladevakjes”: *bǐənnə-wérrək*, K 330; nr. 201: ABN binnenwerk (VD, 2) van een meubel; „t binnenwerk van 'ne sé-cretaire dat zijn van die schabbekes, schuifkes en separatiekes, die dat er binnen in komen”; ook: z.g. nestje; (met afb.), Vanherp; de volgende benaming is wellicht een als zn. gebruikt bn. (zie de semantische toelichting): **caché**: *kázjéé*, K 291.

BINNENLADE

[Zie Vanherp. Vgl. het lemma „binnenwerk”.]
binnenschuif: *bǐənnəschao*f, K 330; nr. 200: lade binnen in het meubel geplaatst achter de deur; „op binnenschuiven worden platte trekkers of afhangers gezet want de deur komt er bots tegen”, Vanherp.

PLANK

(N 56, 133)
[Vraag N 56, 133 informeerde naar „een plank in een meubel”. Vgl. het lemma „kastplank”.]
plank: O 69, 69a; *plànk*, L 207; **ligplank**: *lǐəchplank*, O 69, 69a; **schap/schab**: type schab: K 246; *scháp*, K 276; *scháp*, K 330; nr. 1152: schab, (Zuidn.) plank in een kast of langs een wand; vgl. schap (gew. Zuidn.) plank van een kas of langs een wand (VD); ABN plank (VD, 2); „zo een gesculpteerd schab in stijl met koper haakskes aan voor koper gelul (red.: wat betekent dat?) op te zetten en aan te hangen hebt ge tegenwoordig niet meer voor duizend frank”, Vanherp.

PARKETBLAD

(N 56, 135a)
[Vraag N 56, 135a informeerde naar „het bovenblad van een meubel dat ingelegd is met parketwerk”.]
parketblad: *pàrkétblát*, K 291; **parketscheel**: vgl. i.v.m. de volgende tekst de lemmata „inleggen met massieve blokjes” en „inleggen met fineer”: *pàrkétschééjl*, K 330; nr. 972: ABN parketblad; „ge hebt parketschelen die in massief zijn, maar ge hebt ook schelen, die in parket geplakt zijn”; geparketeerd blad, Vanherp; **tablet in parket**: *tablet ǐən parket*, O 69, 69a; de volgende benamingen zijn meer algemeen (lees „inlegblad” als: blad ingelegd met b.v. parket): **inlegblad**: *inlégblát*, L 207; **blad**: *blát*, K 276.

FINEERBLAD

(N 56, 135b)
[Vraag N 56, 135b informeerde naar „het bovenblad” van een meubel „dat beplakt is met fineer”. Zie het lemma „fineer”.]

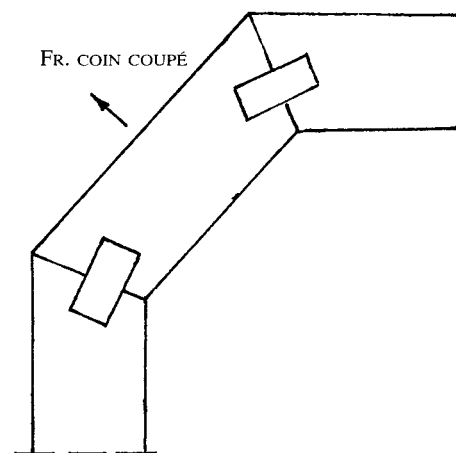
fineerblad: *fiəneerblát*, L 207; **plakhoutblad**: *plékààdblát*, K 330; nr. 1008: ABN fineerblad (VD); „die plakhoutblaren in eik, die we over 't laatst hebben binnengekrege, zijn heel profijtelijk voor te verwerken”; ook: oplegblad, Vanherp; **tablet in plakhout**: *tablet ǐən plekaat*, O 69, 69a; *gəplákt blát*, K 291; **blad**: K 246; *blát*, K 276.

DEKLAT

(N 56, 136)
[Vraag N 56, 136 informeerde naar „een latje om iets dat niet gezien mag worden” aan een meubel „te bedekken (deklat?)” (zie Vanherp s.v. „deklat”). Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „deklat”: „de lat die tegen of onder een horizontaal liggende voorzijde wordt bevestigd”.]
deklat: K 246, O 69, 69a; *déklàt*, K 276; *déklát*, K 291; *déklát*, K 330; nr. 374: ABN deklat (VD, 2), latje om iets dat niet gezien mag worden te bedekken; „voor de voegen van meubelen te verstoppen, leggen ze er een deklat of een moulureke over”; ook: afdekkend lijstje, Vanherp; **afzetlatje**: *afséltǐjtə*, L 207.

GEBROKEN HOEK

(N 56, 137)
[Vraag N 56, 137 informeerde naar „de breed afgeschuinde buitenhoek van een meubel (tek. 137)” (zie Vanherp s.v. „coin coupé”). Zie het WNT s.v. „noesch” („daarnaast andere vormen”).]

Afb. 189: Gebroken hoek (naar Vanherp)

gebroken hoek: *gabrowkən hǒək*, K 291; *gəbrookən òək*, O 69, 69a; **coin coupé** (fr.): *kwàà kǒəpééj*, K 330; nr. 327: breed afgeschuinde bui-

tenhoek van een meubel; „bij meubelen met een coin coupé zijn de stijlen die dat de coin coupé vormen, meestal niet uit één stuk maar men lijmt ze met drie stukken tegeneen”; Fr. coin coupé; (met afb.), Vanherp; **nuse kant**: *nūzə kãnt*, K 276.

-3.4.2. Kast en kastonderdelen

KAST

(N 56, 138a)
[Vraag N 56, 138a informeerde in het algemeen naar „een kast”.]
kast: *kàst*, L 207; **kas**: O 69, 69a; *kás*, K 276, 291; *kás*, K 330; nr. 703: ABN kast (VD, II); „een kas waardat de deuren van slepen of ruisen moet ge opspieën tot dat ze juist staat; op grote winkels waar ze in serie werken, hebt ge meubelmakers die niets anders als kassen maken”; ook: kastmeubel, Vanherp.

HOEKKAST

(N 56, 138b)
[Vraag N 56, 138b informeerde in het algemeen naar „een kast, passend in de hoek van een vertrek”.]
hoekkast: *hõčkàst*, L 207; **hoekkas**: K 246; *hókás*, K 276; *hõčkás*, K 291; *õčkas*, O 69, 69a; *õčkás*, K 330; nr. 597: ABN hoekkast (VD, I); „als ge een hoekkas moet maken, moet ge, voordat ge eraan begint, goed den hoek meten of hem maken met een stuk triplex”, Vanherp.

WANDKASTJE

(N 56, 138c; N 56, 141)
[Een kastje dat op enige hoogte aan de wand bevestigd is. De vragen informeerden naar „een kastje aan de wand” (N 56, 138c; zie Vanherp s.v. „hangkas”) en naar „benamingen van kasten” (N 56, 141).]
wandkastje: *wàntkásjə*, L 207; vgl. i.v.m. de volgende twee benamingen ook het lemma „hangkast/kleerkast”: **hangkasje**: *angkaskən*, O 69, 69a; **hangkas**: K 246; *hangkás*, K 276; *hàngkás*, K 291; *àngkás*, K 330; nr. 582: ABN wandkast(je) (VD); „hangkaskes zijn kleine kaskes, die dat ze in de keuken naar omhoog hangen”; ook: muurkast, Vanherp; volgens de respondent wordt met de volgende benaming (afkomstig uit N 56, 141) een „muurkastje in de vorm van een preekstoel” bedoeld (op enige hoogte bevestigd dus?): **preekstoeltje**: *prékstõeltjə*, K 291.

MUURKAST

(N 56, 138d)
[Vraag N 56, 138d informeerde naar „een kast die ingebouwd is in de muur”.]
muurkas: *muurkás*, K 276; *mūūrkas*, O 69, 69a; **ingemaakte kas**: *ĩn-gəməktə kas*, O 69, 69a; *ĩng-gəməktə kás*, K 291; *ĩn-gəməktə kás*, K 330; nr. 647: ABN een vaste kast of een muurkast (VD, I); cfr. VD ingemaakt (bn.): een ingemaakte kast is Zuidn.; „tussen de schouw en de muur gaan we ons een ingemaakte kas laten maken”; ook: ingebouwde kast, Vanherp; **ingebouwde kast**: *ing-gəbaowdə kàst*, L 207.

DOORGEEFKAST

(N 56, 138d)
[Zie VD s.v. „doorgeefkast”. Zie het lemma „muurkast” i.v.m. de formulering van de vraag.]
doorgeefkast: *dörgæfkàst*, L 207.

HANGKAST/KLEERKAST

(N 56, 138e; N 56, 141)
[Vraag N 56, 138e informeerde naar „een kast waarin men kledingstukken kan ophangen”. Zie VD s.v. „kleerkast, klerenkast” („kast als bergplaats voor kleren, hangkast”) en „hangkast” („kast waarin men kledingstukken kan ophangen”). Er zijn ook kasten met zowel een hanggedeelte als een leggedeelte (vgl. Scott en Aalders p. 16 i.v.m. „het kabinet”). Vgl. het lemma „legkast/linnenkast”. Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten”.]
hangkast: *hàngkàst*, L 207; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „wandkastje” (woordtype „hangkas”): **hangkas**: *àngkás*, K 330; nr. 581: ABN hangkast (VD); „sommigte kleerkaskes zonder binnenzijds zijn helegans hangkas”, Vanherp; **kleerkast**: K 246; *klirkàst*, L 207; **kleerkas**: *klĩerkás*, K 276; *klĩerkás*, K 291; *klĩjrkas*, O 69, 69a; *klĩerkás*, K 330; nr. 724: ABN kleerkast (VD); „de ruggen van een kleerkas moeten juist van grootte en goed in den haak zijn want anders waggelt uw kleerkas”; ook: slaapkamerkast, garderobekast, Vanherp.

LEGKAST/LINNENKAST

(N 56, 138f; N 56, 141)
[Een kast waarin men kledingstukken c.q. linnengoed kan leggen. De vragen informeerden naar „een kast waarin men kledingstukken kan leggen” (N 56, 138f) en naar „benamingen van kasten” (N 56, 141). Er zijn ook kasten met zowel een hanggedeelte als een leggedeelte (zie het lemma „hangkast/kleerkast”). Vanherp (p. 33) zegt dat veel woorden in onbruik geraakt zijn

1.1.2.5.

(b.v. „lijnwaadkas”). Zie VD s.v. „legkast” en „linnenkast”.]

linnenkast: K 246; *linnəkàst*, L 207; **linnenkas:** *lĭənnəkás*, K 291; *lĭənnəkás*, K 330; nr. 811: ABN linnenkast (VD); „ik ga mij nog een linnenkas laten bijmaken die met ons slaapkamer meegaat”; ook: legkas, lijnwaadkas, legkast, Vanherp; zie i.v.m. de volgende typering het lemma „linnen/linnengoed” (met een typering als „lij(n)waad”) in WBD dl. II, afl. 4, p. 875-876: **lij(n)waadkas:** *laajvowtkas*, O 69, 69a; *lāāvėtkás*, K 330; nr. 808: ABN linnenkast (VD); „bij een slaapkamer moest vroeger dikwijls nog een lijnwaadkas gemaakt worden voor de lakens en voor het wit goed in te leggen”; ook: legkas, linnenkas, legkast, Vanherp; **legkast:** *léchkàst*, L 207; **legkas:** K 246; *lechkás*, K 276; *léchkás*, K 330; nr. 794: ABN linnenkast (VD); „een legkas van vroeger was veel smalder als de kleerkas; een legkas had niets anders als lagen voor het ding op te leggen”; ook: linnenkas, lijnwaadkas, legkast, Vanherp; *léchkás*, K 330; nr. 793: ABN legkast (-) van een kleerkast; „bij gewoon kleerkassen is één derde legkas”, Vanherp.

COMMODE

(N 56, 139)

[Ouderwets bergmeubel, een lage diepe kast met enige boven elkaar geplaatste laden. Vraag N 56, 139 informeerde naar „de latafel van tekening 139”. Zie VD s.v. „latafel” en „ladenkast” en Scott en Aalders p. 11 (afb. van „de gedeelde ladenkast”).]

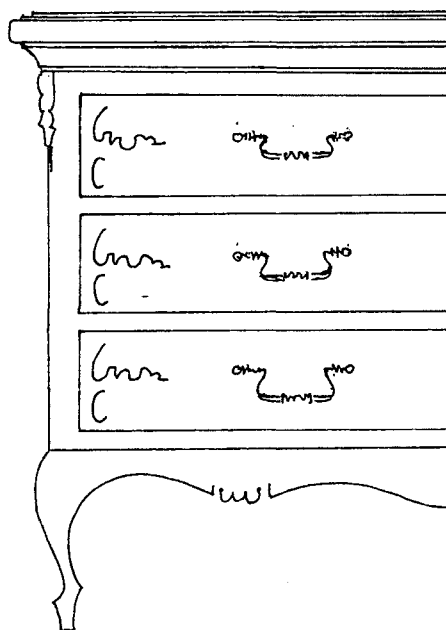
commode: K 246; *komooda*, O 69, 69a; *kómowt*, K 291; *kòmaowt*, *kòmāōt*, K 330; nr. 331: ABN commode (kommode), latafel (VD); „de schuiven van een commode moeten goed marcheren omdat ’t heel brede zijn”; ook: comode, ladekast, ladenkast; Fr. commode; (met afb.), Vanherp; **ladenkastje:** *laojəkásjə*, L 207.

CHIFFONNIÈRE

(N 56, 141)

[„Hoge ladenkast (red.: zie lemma „commode”) waarbij de vier zijstijlen als poten doorlopen tot de grond” (VD s.v. „chiffonnière”). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten” (o.a. naar de benaming „lappenkast”; zie Vanherp s.v. „chiffonnière”). De respondent van L 207 merkte bij „lappenkast” op: „soort kist voor lappen”.]

chiffonnière: *sjiěfónjèèr*, K 291; *sjiěfónjéér*, K 330; nr. 313: ABN chiffonnière (VD), lappenkast; „een chiffonnièrreke is een klein smal commodeke met een schuifke of drie voor naaigerief in te steken”; ook: chiffonneke, chiffonnière, voddenkast; Fr. chiffonnière, chiffonnier; voddenra-

Afb. 190: Linkerhelft van een commode (naar Vanherp)

per, Vanherp; de volgende typering is volgens Vanherp een nevenvorm van wat wij zouden typeren als „chiffonnièretje”: **chiffonnetje:** *sjiěfónnəkə*, K 330; nr. 312: ABN chiffonnière (VD), nevenvorm van het verkleinwoord chiffonnièrreke; „bij een slaapkamer wordt vantijd nog een chiffonneke gemaakt; ook: chiffonnière, chiffonnière, lappenkast, voddenkast; Fr. chiffonnière, Vanherp; het is de vraag of de volgende benaming hier thuishoort: **lappenkast:** *lāppəkàst*, L 207.

DRESSOIR

(N 56, 141)

[Zie Vanherp en VD s.v. „dressoir”. Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten” (o.a. „dressoir”).]

dressoir: K 246, 276; *drèswaar*, L 207; *dréz-wáár*, K 330; nr. 421: ABN dressoir, aanrechttafel, buffet zonder bovenbouw; „nen dressoir is smalder als een buffet en met vanachter gewoonlijk ’ne spiegel daarop in plaats van een bovenmeubel”; ook: serveertafel, dressoor, Vanherp.

BUFFET

(N 56, 141)

[Zie VD s.v. „buffet” (1) en Vanherp. Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kas-

ten" (o.a. „buffet"). Zie Scott en Aalders p. 12 („het keukenbuffet" met onder- en bovenkast) en het lemma „tapkast" (type „buffet"). Vanherp zegt op p. 33 dat veel woorden in onbruik geraakt zijn (b.v. „bahut"). Zie VD (Frans) s.v. „bahut" (boerenkast, buffet).]

buffet: K 246, 276; *büüfēt*, L 207; zie i.v.m. de termen „onderkast", „bovenkast" en „teljoren" de lemmata „onderkast" en „bovenkast" en VD s.v. „teljoor" („bord, eetbord"; hier: sierbord?): *büüfēt*, K 330; nr. 273: ABN buffet (VD); „ge hebt buffetten met een onderkast en een bovenkast; op een buffet komt door den band 'nen opzet voor van die teljoren in delft of in tin op te zetten"; ook: buffetkas, buffetkast, Vanherp; **buffetkas:** *büüfétkás*, K 291; zie i.v.m. de termen „scheel" en „rug van de kas" de lemmata „tafelblad" en „achterwand": *büüfétkás*, K 330; nr. 274: ABN buffetkast (VD); „'t scheel van een buffetkas wordt dikwijls met zwaluwstaarten (red.: zie nr. 1570: „zwaluwstaart") op den rug van de kas vastgezet omdat het zou kunnen werken"; ook: buffet, Vanherp; **bahut (fr.):** *bá-jéúw*, K 330; nr. 127: ABN bahut (VD); Van Dale bedoelt hiermee een „antieke kist"; dit is de Franse „coffre de bahut"; dit meubel wordt echter te Mechelen niet meer gemaakt; de Mechelse meubelmaker kent wel de kast met twee verdiepingen (bahut), die afstamt van het buffet; in het bovengedeelte zijn gewoonlijk drie deuren; „bajerkes zijn kapelmeubelen van vroeger die in de renaissance gemaakt werden"; Fr. bahut, bahut-armoire, Vanherp.

KAPELMEUBEL

[Vraag N 56, 140 („een kast met een bovenkast, voorzien van een nis") leverde niets op. Vanherp zegt op p. 33 dat veel woorden in onbruik geraakt zijn (b.v. „kapelmeubel").]

kapelmeubel: *kápélmèùwbəl*, K 330; nr. 695: typisch Mechelse benaming voor meubelen met een nis in de bovenkast; kapelmeubelen waren rond 1900 erg in trek; „een kapelmeubel is een kas met een hoog bovenmeubel in renaissance met galeriekes en ik weet niet allemaal wat nog aan", Vanherp.

BARMEUBEL

(N 56, 141)

[Zie Vanherp en VD s.v. „barmeubel", „barkas(t)je" en „bar" (II, 3). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „barmeubel").]

barmeubel: K 246, 276; *bárméúwbəl*, L 207; *báármèùwbəl*, K 330; nr. 147: ABN barmeubel (VD), barkastje (VD); „in een barmeubel is de laag dikwijls rond uitgezaagd omdat ge er uw flessen zoudt kunnen inzetten"; ook: bar, barkas-

ke, Vanherp; **barkasje:** *báárkáskə*, K 330; nr. 146: ABN barkastje (VD); „tegenwoordig nemen de mensen er veel een barkaske bij, als ze een eetplaats kopen"; ook: bar, barmeubel, Vanherp; **bar:** *baar*, O 69, 69a; *báár*, K 330; nr. 144: ABN bar (VD II, 3), barmeubel (VD); „op den binnenkant van de valdeurekes van bars wordt panolux geplakt voor de druppels op te zetten"; ook: barkaske, barkastje; Eng. bar, Vanherp.

TAPKAST

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „tapkast" (1), „toog" (I, 5), „bar" (II, 1) en „buffet" (2). Vgl. het lemma „buffet". Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk" (o.a. „tapkast").]

cafétoog: vgl. i.v.m. het woord „stamineetafel" in de volgende tekst het lemma „cafétafel": *káféjtōech*, K 330; nr. 290: ABN tapkast, toog (VD); „een schonen cafétoog is heel het zicht van een café"; cfr. stamineetafel, Vanherp; **toog:** K 246; *tōech*, K 276; *tōêch*, K 291; *tōējch*, O 69, 69a; **bar:** *baar*, O 69, 69a; **buffet:** *büüfēt*, L 207.

KEUKENKAST

(N 56, 140; N 56, 141)

[Zie voor de formulering van vraag N 56, 140 het lemma „kapelmeubel". Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „keukenkast").]

keukenkast: K 246; *kéúkəkàst*, L 207; **keukenkas:** *keukəkás*, O 69, 69a; *kéúkəkás*, K 276; *kèúwkəkás*, K 330; nr. 716: ABN keukenkast (VD); „die meubelmaker is gespecialiseerd in gelakte keukenkassen; in sommige keukenkassen zijn er separaties gemaakt voor speciaal potten in te zetten", Vanherp.

BOEKENKAST/BOEKENREK

(N 56, 141)

[Het kan in dit lemma gaan om een kast of rek of een combinatie daarvan (Vanherp spreekt s.v. „boekenkas" van een „ondermeubel" en een „bovenmeubel"). Zie het WNT s.v. „bibliotheek" (I, b: „een kast, een rek; in dien zin alleen in Zuid-Nederland"). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „boekenkast" en „boekenrek").]

boekenkast: K 246, 276; *böëkkəkàst*, L 207; **boekenkas:** *böëkkəkás*, O 69, 69a; *böëkkəkás*, K 291; *böëkkəkás*, K 330; nr. 222: ABN boekenkast (VD); „ge hebt boekenkassen met een ondermeubel en een bovenmeubel; bij ons maken ze meest van die smalle boekenkassen uit één

1.1.2.5.

stuk met maar twee deuren"; ook: bibliotheek, Vanherp; **bibliotheek**: *bīēbjòtēék*, K 291; *bīēbbāljòtēéjk*, K 330; nr. 184: ABN boekenkast (VD); „in de deuren van een bibliotheek worden er vanboven vitraux of glas ingezet voor de boeken zien te staan"; ook: boekenkas, bibliotheek, Vanherp; **boekenrek**: K 246, 276; *bōēkkārek*, O 69, 69a; *bōēkkārek*, L 207; *bōēkkārek*, K 330; nr. 223: ABN boekenrek (VD); „als ge in een boekenrek gene rug zet, is ze maar hard slappekes want den rug is de sterkte van zoiet(s)", Vanherp.

VITRINE

(N 56, 141)

[Zie VD s.v. „vitrine" (1) en „glazenkast" en het WNT s.v. „vitrien" (zie vitrine). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „vitrinekast" en „glazenkast").]

vitrinekast: K 246, 276; **vitrienkas**: *vīētrīēnkās*, K 330; nr. 1466: ABN vitrine (VD); „in de zijruit van die vitrinekas is een klein barstje; dat moet er terug uit"; ook: zilverkas, vitrien, vitrinekast, Vanherp; **vitrien**: *vīētrīēn*, K 291; zie i.v.m. de term „stijlwerk" in de volgende tekst de lemmata „stijlmeubel(werk)" en „meubels in ouderwetse stijl": *vīētrīēn*, K 330; nr. 1465: ABN vitrine (VD); „in stijlwerk zijn de deuren van een vitrine gewoonlijk in glas, maar vantijd zijn de zijs ook in glas in plaats van met panelen"; ook: zilverkas, vitrinekas, vitrien, vitrin, vitrinekast; Fr. vitrine, Vanherp; **glazenkast**: K 246, 276; **glazenkas**: *glaozākās*, K 291; *glowzākās*, O 69, 69a; zie i.v.m. de term „bovenkas" in de volgende tekst het lemma „bovenkast": *gālázākās*, K 330; nr. 546: ABN glazenkast (VD, 1); „glazenkasten zijn kasten met een bovenkas waardat de zijpanelen van in glas zijn; in de bovenkas staan twee deuren met ruiten in; glazenkasten waren voor den oorlog van 14-18 fel in de mode", Vanherp; **servieskast**: *sārvīēs-kāst*, L 207; **zilverkas**: *zīēlvārkās*, K 330; nr. 1562: ABN zilverkast (VD); „in schoon werk pakken ze voor de zilverkas dikwijls glazen lagen"; ook: vitrine, vitrinekast, vitrien, Vanherp.

KABINET

(N 56, 140; N 56, 141)

[Zie VD s.v. „kabinet" (7) en Scott en Aalders p. 16-17 („het kabinet"; met afb.). Zie voor de formulering van vraag N 56, 140 het lemma „kapelmeubel". Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten".]

kabinet: *kābīēnēt*, L 207.

KUSSENKAST

(N 56, 130f toegift)

[„Oudhollandse kast waarvan de deurpanelen in de vorm van kussens bewerkt zijn (diamantpanelen)" (VD s.v. „kussenkast"). Zie de lemmata „kussenpaneel" (ook i.v.m. de formulering van vraag N 56, 130f) en „kussen".]

kussenkast: mv.: *kussākāstā*, L 207.

RADIOMEUBEL

(N 56, 141)

[Zie VD s.v. „radiomeubel" en „radiokast(je)" (1). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „radiomeubel").]

radiomeubel: K 246, 276; *rādīējōwmēūwbāl*, K 330; nr. 1066: ABN radiomeubel (VD); „ik werk nu veel in klein werk gelijk als radiomeubelkes en zo"; ook: radiokastje, Vanherp; **radiokast**: *raadīējōókāst*, L 207.

TELEVISIEKAST

(N 56, 141)

[Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten".]

televisiekast: *tillāvēžīēkākāst*, L 207; **teeveekas**: *teeveekas*, O 69, 69a.

NACHTKASTJE

(N 56, 141)

[Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten" (o.a. „nachtkastje"). De benamingen die meer duiden op de vorm van een tafeltje („nachttafeltje" en „gueridonnetje") zijn geplaatst in het lemma „nachttafeltje". Mogelijk zijn het toch synoniemen.]

nachtkastje: K 246, 276; *nāchkāsājā*, L 207; **nachtkasje**: *nāchtkāskā*, K 291; *nāchtkāskā*, K 330; nr. 896: ABN nachtkastje (VD), „als ge een nachtkaske hebt met schuifkes, moet ge zien dat ze goed lopen en licht marcheren, anders trekt ge 't nachtkaske omver"; ook: nachttafel, nachttafeltje, Vanherp.

TOILETKASTJE

(N 56, 141)

[Zie VD s.v. „toiletkast". Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten".]

toiletkasje: *twajletkaskān*, O 69, 69a.

MEDICIJKASTJE

(N 56, 141)

[Vgl. VD s.v. „apotheek" (2) en „farmacie" (2). Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten".]

medicijnkasje: *meedišsaaĵkaskən*, O 69, 69a;
apotheekkasje: *apoteekaskən*, O 69, 69a; **farmaciekasje:** *fármásiĕkaskə*, K 291.

SCHOENENKASTJE

(N 56, 141)

[Vraag N 56, 141 informeerde naar „benamingen van kasten”.]

schoenkasje: *skōēnkaskən*, O 69, 69a.

KOPSTUK

(N 56, 142a)

[Vraag N 56, 142a informeerde naar „het bovenste gedeelte dat de kast bedekt en waar de kroonlijst aan vastgemaakt is (kapstuk, hoofdstel?)” (zie Corn. Vervl.A. s.v. „kopstuk” en Corn. Vervl. en Vanherp s.v. „kop”). Zie ook VD s.v. „kapstuk” („bovenstuk, b.v. van een kast, in tegenst. met VOETSTUK”), „kap” (I, 8 ... „bovenstuk van een kast”) en „kopstuk” (7) en het woordtype „kopstuk” in het lemma „fronton”.]

kopstuk: *kōpstuk*, K 276; *kopstuk*, bij timmerl. en schrijnw.; bovenste deel van eene kas, eene inlijsting enz.; ook kop, Corn. Vervl.A.; **kop:** O 69, 69a; *kōp*, K 291; *kōp*, K 330; nr. 747: ABN kap, kapstuk (VD) van een kast; „eerst als de kleerkas helegans ineestaat, wordt de kop gelijkgeschaafd”; ook: hoofdstel, Vanherp; zie i.v.m. de term „kornis” in de volgende tekst het lemma „kroonlijst”: *kop*, bij timmerl. enz., (...); de kop van eene kleer- of legkas is het bovenste deel dat de kas bedekt en waar de kornis aan vastgemaakt is, Corn. Vervl.; het is de vraag of met de volgende benaming hetzelfde bedoeld wordt (vgl. het lemma „voetstuk”, type „ondercorps”; vgl. ook het lemma „avant-corps” met o.a. het type „voorcorps”): **bovencorps:** K 246.

FRONTON

(N 56, 142b)

[Vraag N 56, 142b informeerde naar „een driehoekig of segmentvormig door lijsten omsloten vlak boven aan een kast (fronton, opzet?)”. Zie Vanherp s.v. „fronton” en „opzet” en Scott en Aalders p. 16-17 („fronton-versiering, met in het midden een ornament”; met afb.; p. 17: afb. „fronton kroonlijsten”).]

fronton: *frōntōn*, K 291; *frōntōn*, K 330; nr. 495: ABN fronton (VD); „op ’ne fronton wordt dikwijls een onderplank gelijmd met een groef in voor een sierteljoren (red.: = sierborden) op te zetten”; ook: opzet; Fr. fronton, Vanherp; **opzet:** *ōpsēt*, K 330; nr. 947: ABN fronton (VD); „sommigte meubelmakers zetten een vijs (red.: = schroef) door ’t scheel van de kas in den opzet, voordat hij goed plain (red.: = vlak) en dicht op de kast zou blijven”, Vanherp; vgl. i.v.m. de

volgende benaming het lemma „kopstuk”: **kopstuk:** *kōpstuk*, K 276.

KUIF

(N 56, 142c)

[Zie VD s.v. „kuif” (5) en Vanherp s.v. „kwier”. Vgl. Scott en Aalders p. 17 („gekuifde kroonlijsten”; met afb.). Vraag N 56, 142c informeerde n.a.v. de term „kwier” bij Vanherp naar de precieze betekenis en uitspraak van de termen „kuifstuk”, „grave” of „kwier”. Dat leverde niets op dan de opgave van de respondent van K 291 van het type „kwier” met een voor de redactie niet te duiden opmerking: „geen schelp”.]

De etymologie van de volgende benaming is de redactie niet bekend: **kwier:** *kwīēr*, K 291; zie i.v.m. de term „kornis” het lemma „kroonlijst”: *kwīēr*, K 330; nr. 775: ABN kuif, kuifstuk (VD, 5), geornamenteerd bovenstuk van een kast; „bij Louis XIV-kleerkassen hebt ge ten halve van de kornis ’ne kwier”; ook: grave, Vanherp.

KROONLIJST

(N 56, 143a)

[Vraag N 56, 143a informeerde naar „de kroonlijst (kaplijst, neuslijst)” van een kast. Zie VD s.v. „kroonlijst” (1. „bovenste lijst van het hoofdstel, boven het fries”...). Zie Scott en Aalders p. 12-13 en p. 16-17. Het is de vraag wat Corn. Vervl.A. precies met „neusleest” (bijvorm van „neuslijst”?) bedoelt. VD noemt de „neuslijst”: „het meest vooruitstekende GEDEELTE van een kroonlijst die de goot draagt”. Van Keirsbilck noemt s.v. „kroonlijst” als een van „de onderdeelen eener kroonlijst” onder a „de neuslijst of vloeilijst” (sch. 204, a). Zie ook het WNT dat de samenst. „neuslijst” (s.v. „neus”) identificeert met „deklijst” (2). Zie het lemma „neus”. De opgave van het type „kap” (L 207) werd niet opgenomen (vgl. het lemma „kopstuk”).]

kroonlijst: *krōēnlàāst*, K 276; **kornis/corniche (fr.):** type corniche: K 246; *kornīēs*, O 69, 69a; *kōrnīēsĵ*, K 291; *kōrnīēs*, K 330; nr. 753: ABN kornis, kroonlijst (VD); „in goed werk worden de kornissen op de kop gespannen; ge hebt koppen van kleerkassen met een valse kornis; valse kornissen worden altijd op zijn verstek rond de kop gelegd”; ook: kaplijst, Vanherp; de volgende benaming leverde problemen op w.b. de typering (is „leest” een bijvorm van „lijst”?) en w.b. de omschrijving (de termen „kroonlijst” en „kornis” zijn nl. identiek; mogelijk wordt een onderdeel bedoeld; zie de toelichtingen hierboven); **neusleest/neuslijst (?):** *neusleest*, bij schrijnw.; kroonlijst, niet alleen aan gebouwen zonder kornis, maar ook b.v. aan kassen, Corn. Vervl.A.

1.1.2.5.

NEUS

(N 56, 143b)

[Vraag N 56, 143b informeerde naar „de uitstekende kant van een kroonlijst (neus?)” (zie Corn. Vervl.A. s.v. „neus”). Vgl. VD s.v. „neus” (3), Van Keirsbilck s.v. „neus” (bij traprede) en de opmerkingen i.v.m. de benaming „neusleest/neuslijst” in het lemma „kroonlijst”.]

neus: K 276, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de term „schouwnoot” in de volgende tekst het WNT s.v. „noot” (3) en Van Keirsbilck s.v. „noot”: *neus*, bij timmerl.; uitstekende kant van een kornis of eene schouwnoot, Corn. Vervl.A.

FRIES

(N 56, 143c)

[Vraag N 56, 143c informeerde naar „een verticaal vlak in een hoofdstel tussen architraaf en kroonlijst, vaak beschilderd of met beeldhouwwerk versierd (fries?)”. Vgl. VD s.v. „architraaf” (2). Zie Scott en Aalders p. 12-13 en p. 17.]

fries: K 246; *frīēs*, K 291; *frees*, K 330; nr. 491: ABN fries (VD I, 1); „bij renaissancemeubelen is er dikwijls nog een fries onder de kornis”, Vanherp; de volgende twee benamingen zeggen iets over de vormgeving: **gebogen fries:** *gəbowgə frīēs*, K 291; **platte fries:** *plāttə frīēs*, K 291.

ONDERKAST

(N 56, 144a)

[Vraag N 56, 144a informeerde naar „het onderste gedeelte van een kast die uit twee delen bestaat”. Zie Scott en Aalders p. 12-13 en p. 150 en het lemma „bovenkast”.]

onderkast: *ōndərkāst*, L 207; **onderkas:** *onnərkās*, O 69, 69a; *ōndərkās*, K 330; nr. 924: ABN onderkast, het onderste gedeelte van een kast die in twee delen is verdeeld; een kast die zich onder iets anders bevindt, kast waarop iets anders rust (VD, 1); „in lage onderkassen komen vantijd niets als schuiven in”, Vanherp; **onderste kas:** K 276; **ondermeubel:** K 246; *ōndərmèùbəl*, K 291; *ōndərmèùwbəl*, K 330; nr. 925: ABN ondermeubel; „bij een ondermeubel moet ge goed attentie doen dat het scheel (red.: = blad) niet doorstaat want dan komt uw bovenmeubel niet dicht te staan”; ook: onderkas, onderstel, onderdeel, onderbouw, Vanherp.

BOVENKAST

(N 56, 144b)

[Vraag N 56, 144b informeerde naar „het bovenste gedeelte” van een kast die uit twee delen bestaat „(welke soorten kent u?)”. Zie het lemma „onderkast”. Vaak is het bovenste gedeelte een

„schappengedeelte” (Scott en Aalders p. 150; zie ook p. 12-13; zie het lemma „kastplank”) zodat men iets kan tentoonstellen (ook eventueel achter glas).]

bovenkast: *bóóvəkāst*, L 207; **bovenkas:** *boovəkās*, O 69, 69a; *baowvəkās*, K 330; nr. 253: ABN bovenkast; „de bovenkast moet ge goed op ’t ondermeubel passen, voordat alles schoon dicht zou staan”; ook: bovenmeubel, Vanherp; **bovenste kas:** K 276; **bovenmeubel:** K 246; *bowvəmèùbəl*, K 291; zie i.v.m. de term „rugklampekes” in de volgende tekst het lemma „rugklamp”: *baowvəmèùwbəl*, K 330; nr. 254: ABN bovenmeubel; „’t bovenmeubel wordt dikwijls met twee rugklampekes vastgezet op ’t ondermeubel”; ook: bovenkast, het bovenstuk, de bovenverdieping, bovenbouw, Vanherp; **pronk-kas:** *prōēnkās*, O 69, 69a; de volgende twee benamingen benadrukken de functie van de „bovenkast” (zie VD s.v. „pronk-kast” en „tinnekast”) en VD (Frans) s.v. „vaisselier”): **vaisselier (fr.):** *fūūsiēljéér*, K 330; nr. 496: ABN tinnekast (VD); „’ne fusiljeir is een groot bovenmeubel om op een buffet te zetten; ten halve is er dan gewoonlijk ’nen étagère (red.: zie dat lemma) met twee lagen voor antieke potten en tin op te zetten”; ook: vaisselier, tinbuffet, vaatwerkkast; Fr. vaisselier, Vanherp; de volgende benaming heeft niet de gewone betekenis (zie VD s.v. „credens(tafel)”) en VD (Frans) s.v. „crédence”), maar de betekenis die in dit lemma bedoeld wordt: **crédence (fr.):** *krédààns*, K 330; nr. 359: ABN credens, vgl. credenstafel (VD), in tegenstelling met de credenstafel (-) bedoelt de Mechelse meubelmaker met een „crédence” gewoonlijk een bovenkast, die op een onderkast geplaatst wordt; de bovenkast bevat een drietal vakken om b.v. potten of vazen in te zetten; „we hebben over tijd nog een crédence in Henri II mogen leveren”, Fr. crédence, Vanherp.

ETAGÈRE

(N 56, 144c)

[Vraag N 56, 144c informeerde naar „een tafeltje met boven elkaar geplaatste bladen om daarop beeldjes etc. te zetten; ook gebruikt als zijstuk of bovenstuk van een kast (etagère?)”. Vgl. het lemma „hangende etagère”).]

etagère: K 246; *étázjèèr*, K 291; *étázjéér*, K 330; nr. 467: ABN etagère (VD); „de schabbekes en de zijstukjes van een etagerreke worden door den band altijd een beetje uitgezaagd”; Fr. etagère, Vanherp.

RUGKLAMP

(N 56, 144d)

[Vraag N 56, 144d informeerde naar „een klamp om het verschuiven van de bovenkast tegen te

gaan". Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „bovenmeubel" (zie het lemma „bovenkast"); „'t bovenmeubel wordt dikwijls met twee rugklampkes vastgezet op 't ondermeubel" (zie het lemma „onderkast").]

klamp: O 69, 69a; *klāmp*, K 276; *klāmp*, K 330; nr. 721: ABN klamp (VD I, 1); „voor 't verschuiven van de bovenkas op de onderkas tegen te houden worden er aan den achterkant twee klampen gevezen"; ook: dwarsplank, Vanherp; **klampje:** K 246.

GEERLAT

(N 56, 145)

[Vraag N 56, 145 informeerde naar „een latje met uitholling waarop de ijzeren staaf om kleren aan te hangen (red.: zie het lemma „kastroede/geer") in een kleerkast steunt (geerlat?)". Zie ook het lemma „hangkast/kleerkast" en Scott en Aalders p. 265 (afb. van „roede en eindsteun").]

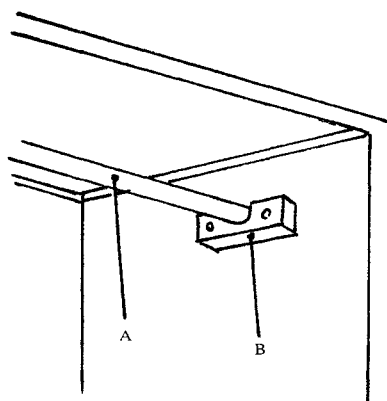
geerlat: *gèèrlát*, K 291; *géérlát*, K 330; nr. 515: latje waarop de „geer" van een kleerkast steunt; in geerlatten is ten halve een gat geboord waar dat de geer in komt"; (zie de afb. s.v. „geer"), Vanherp; **baarlat:** *báárlát*, K 276.

KASTROEDE/GEER

(N 54, 109)

[De staaf in een hangkast (zie het lemma „hangkast/kleerkast") die steunt op (c.q. in) de „geerlat" (zie dat lemma) en die dient om kleren aan te hangen. Vraag N 54, 109 informeerde naar „de staaf van tekening 109 in een kleerkast (baar, geer?)". Zie Scott en Aalders p. 265 (afb. van „roede en eindsteun").]

kastroede: *kaströěj*, L 257; *kàströěj*, L 207; *kaaströěj*, L 279; **hangroede:** *hangröěj*, L 200; **roede:** *roej*, K 174; **geer:** *gээр*, K 330; nr. 514:

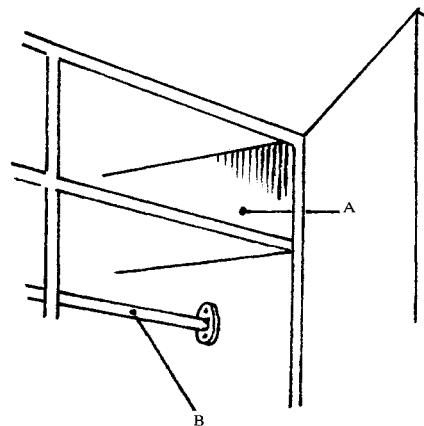
Afb. 191: a. Kastroede; b. geerlat;
(naar Vanherp)

ABN staaf (VD); „de geren van kleerkasten mogen niet te slap zijn want anders hangen ze helegans door als er wat kleren aan hangen"; ook: baar; (met afb.), Vanherp; **baar:** I 268, K 204, O 69a, P 86; *baar*, K 241a; *bààr*, K 210, P 149; *báár*, K 276, P 41; *báár*, K 330; nr. 120: ABN staaf (VD); baar (VD II, 1): gegoten staaf van kostbaar metaal; in Zuid-Nederland ook van andere metalen gezegd; „in de geerlatten van een kleerkas worden gaten ingeboord of uitgekapt volgens de dikte van de baar"; ook: geer; mnl. bare, Fr. barre, dat zelf mogelijk van germ. oorsprong is, vgl. ohd. bara, Vanherp; **buis:** *bèùs*, P 41a; **stang:** L 237; *stàng*, L 243.

HOEDENPLANK

(N 56, 146)

[Vraag N 56, 146 informeerde naar „de hoedenlaag van een kast (zie tek. 146)" (Vanherp zegt: „van een kleerkast"; zie ook het lemma „hangkast/kleerkast").]

Afb. 192: a. Hoedenplank; b. kastroede

hoedenplank: *höëddaplànk*, L 207; *öějəplànk*, O 69, 69a; **hoedenschab:** *hójəscháp*, K 276; **hoedenschap/-schab:** *öētəscháp*, K 291; **hoedenlaag:** *öějəláách*, K 330; nr. 594: ABN hoedenplank van een kleerkast; „als ge uw geerlatten placeert moet ge zien dat ge de hoedenlaag nog tussen de geerlatten en den bovenste traverse van uw zij krijgt"; (met afb.), Vanherp; **bovenschab:** K 246.

TUSSENWAND

(N 56, 147a)

[Een scheidswand in een kast, b.v. tussen het hanggedeelte en het leggedeelte van een kleerkast (zie de lemmata „hangkast/kleerkast" en

1.1.2.5.

„legkast/linnenkast” en Vanherp s.v. „binnen-zij”). De vraagstelling van N 56, 147a was wat misleidend („de BINNENWAND van een kast”); de benaming „binnenkant” is daarom misschien dubieus.]

binnenschot: *binnəskòt*, L 207; de volgende benaming is dubieus (misschien uitgelokt door de term „binnenwand” in de vraag): **binnenkant:** K 276; **binnenzij:** K 246; *bīēməzàà*, K 330; nr. 202: ABN binnenwand van een kast; „in een kleerkast komt een binnenzij voor een legkast en een hangkast te hebben”; ook: tussenzijde, Vanherp; **schutsel:** *skūütsəl*, O 69, 69a.

ACHTERWAND

(N 56, 147b)

[Vraag N 56, 147b informeerde naar „het achterschot van een kast”. Zie VD s.v. „achterwand” en Scott en Aalders p. 12 („achterwand” van „keukenbuffet”).]

achterschot: *achtərskòt*, L 207; **rug:** K 246; *ruch*, K 276; *rüüch*, K 291, O 69, 69a; *rüüch*, K 330; nr. 1120: ABN rug (VD, 7), achterschot (VD, 1) van een kast; „de ruggen van kleerkasten worden gepaard voor ze gemakkelijk terug ineen te zetten”, Vanherp.

ZIJWAND

[Zie Vanherp s.v. „zij” en VD s.v. „zijwand”.]

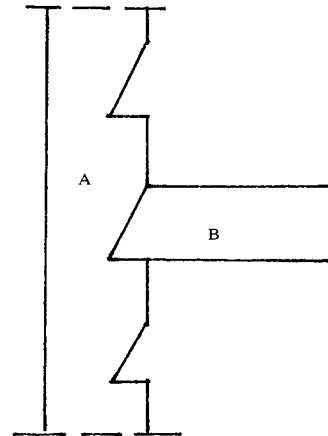
zij: *zàà*, K 330; nr. 1559: ABN zijde (VD I, 5) van een meubel; „in den boven- en ondertraverse van de zijns van een kleerkas komen tourillons of pinnen die in de gaten van de kop en de voet passen”; ook: wand, Vanherp.

KEEPLAT

(N 56, 148a)

[„Een lat met inkepingen” (vraag N 56, 148a met afb.) „in een kast om daarop de woutermannetjes te leggen die de planken dragen” (VD s.v. „keeplat”; zie Vanherp s.v. „crémaillère”). Vgl. VD (Frans) s.v. „crémaillère” en VD s.v. „stelhout/stelijzer”. Vgl. de lemmata „wouterlatje”, „plankdrager” en „kastplanklatje”. Met het systeem van keeplaten en wouterlatjes kan men de „kastplank” (zie dat lemma) op verschillende hoogten leggen (vgl. de benaming „verleglat”).]

keeplat: *keəplät*, L 207; **verleglat:** K 276; **ligplank:** *līēchplank*, O 69, 69a; **plank:** O 69, 69a; **crémaillère (fr.):** K 246; *krémájljèèr*, K 291; *krámájljéèr*, *krémájljéèr*, K 330; nr. 360: ABN keeplat (VD), lat met inkepingen om daarop de woutermannetjes te leggen die de planken dragen; „als ge crémaillères placeert, moet ge zien dat ge op gelijke hoogte werkt omdat de uitgezaagde tanden zouden overeenkomen”; ook: kraplat, tandlat; Fr. crémaillère; (zie de afb. s.v.

Afb. 193: a. Keeplat; b. wouterlatje (naar Vanherp)

„crémaillèrelat”; red.: zie lemma „wouterlatje”), Vanherp.

WOUTERLATJE

(N 56, 148b)

[Vraag N 56, 148b informeerde naar „het latje dat men in die inkepingen” van de „keeplat” (zie dat lemma) „legt om er het einde van een plank op te laten rusten (tekening 148b)” (zie VD s.v. „wouterlatje, woutermannetje” (2) en Vanherp s.v. „crémaillèrelat”). Zie verder het lemma „kastplank” (met type „schap/schab”).]

schaplat/schablat: type schablat: K 246; *scháp-lät*, K 276; **crémaillèrelat:** *krémájljèèrlät*, K 291; *krámájljéèrlät*, *krémájljéèrlät*, K 330; nr. 361: ABN woutermannetje, draaglijstje (VD), latje dat men op de keeplaten legt om er het eind van een plank op te doen rusten; „crémaillèrelatten kunt ge verzetten volgens de spaties die ge nodig hebt”; ook: leglat, wouterman, wouterlatje; (met afb.), Vanherp.

KASTPLANK

(N 56, 149a)

[Vraag N 56, 149a informeerde naar „een kastplank”. Zie VD s.v. „plank” (I, 2), „kastplank” en „boord” (I, 7) en Scott en Aalders p. 264. Zie ook het lemma „plank”.]

kastplank: *kàstplànk*, L 207; **schab:** K 246; *scháp*, K 276; **schap/schab:** *scháp*, K 291; **laag:** *láách*, K 330; nr. 776: ABN plank (VD); ook: kastplank, legplank, Vanherp; **laagje:** *lááchskə*, *lòchskə*, K 330; nr. 776: dim. van „laag”; zie ald., Vanherp.

PLANKDRAGER

(N 56, 149b)

[Houten, metalen of kunststof dragers (consoles, hoekvormige plankdragers etc.) waarop „kastplanken” (zie dat lemma) steunen. Vraag N 56, 149b informeerde naar „een plankendrager”. Zie VD s.v. „plankdrager” en Scott en Aalders p. 154 en 264. Het tweede lid „-hoek” in de benaming „schaphoek/schabhoek” heeft waarschijnlijk de betekenis „-haak” (vgl. VD s.v. „hoek”, I, 11).]

plankendrager: *plànkəndraogər*, L 207; **schaphoek/schabhoek:** *scháphðék*, K 291; **console:** vgl. i.v.m. de termen „tablet”, „schabbeke”, „toilet” en „lavabo” in de volgende tekst de lemmata „klep” (van een „secrétaire”), „plank”, „toilettafel” en „wastafel”: *kònzòl*, K 330; nr. 338: ABN console (VD); „bij sierschouwen hebt ge onder de tablet van die brede consoles die in koppen gesculpteerd zijn; onder ’t schabbeke van een toilet of ’ne lavabo staan er consoles”; ook: *consòle*, konzole; Fr. console, Vanherp; **laaghaak:** zie i.v.m. de term „crémaillères” en „laaglattekes” in de volgende tekst de lemmata „keeplat” en „kastplanklatje”: *láágáák*, K 330; nr. 777: ABN plankendrager (...), plankendragers worden gebruikt voor het verstellen van planken en platen in meubelen; ze vervangen de houten crémaillères; „met laaglattekes zijt ge veel beter als met van die laaghaakskes voor de lagen op te leggen”; ook: drager, plankdrager, Vanherp; **laaghaakje:** *láágòkskə*, K 330; nr. 777: dim. van „laaghaak”, zie ald., Vanherp.

KASTPLANKLATJE

(N 56, 149c)

[Elk der latjes waarop een „kastplank” (zie dat lemma) rust (zie Vanherp s.v. „laaglat(je)”). Vraag N 56, 149c informeerde naar „een planklatje”. Vgl. het lemma „wouterlatje”.]

De volgende benaming komt ook voor in het lemma „wouterlatje”: **schaplat/schablat:** *scháplát*, K 291; **laaglat:** *lááchlát*, K 330; nr. 778: ABN planklat; „laaglattekes zijn lattekes waar de lagen op liggen; ook: planklatje, Vanherp; **laaglatje:** *lááchlétəkə*, K 330; nr. 778: dim. van „laaglat”; zie ald., Vanherp.

KOLOM

(N 56, 150)

[Vraag N 56, 150 informeerde naar „een kolom die b.v. bij buffetkasten voor de stijlen wordt geplaatst” (zie de lemmata „buffet”, „stijl” en „hoekstijl”). Vanherp (s.v. „colonne”) noemt deze versiering ook i.v.m. de „galerij” (zie dat lemma). Vgl. VD s.v. „kolomkast”: „met kolommen versierde kast”.]

kolom: K 246; **colonne (fr.):** *kòlòn*, K 330; nr. 328: ABN kolom (VD); „bij buffetkasten in Renaissance komen er colonnen voor de stijlen te staan en door den band zijn ook de galeriekes in colonnekes gemaakt; Fr. colonne, Vanherp.

LADE

(N 56, 151a)

[Vraag N 56, 151a informeerde naar „een lade van een kast”. Vgl. het lemma „tafellade”. Zie Scott en Aalders p. 156-157 (laden met onderdelen; vgl. ook p. 12-17 en p. 39).]

lade: *laoj*, L 207; **schuif:** K 246; *skoif*, O 69, 69a; *schòof*, K 276; *schaoof*, K 291; zie i.v.m. de term „lopers” in de volgende tekst de lemmata „ladeloper” en „ladegeleider”: *schaoof*, K 330; nr. 1183: ABN lade (VD), schuif is Zuidn. (VD, 3); „een schuif mag niet louteren (red.: vgl. VD s.v. „loteren” = loszitten) of haperen tussen de lopers!; een schuif moet zuigend in de kas gaan”; ook: schuiflade, Vanherp.

LADEBODEM

(N 56, 151b)

[Vraag N 56, 151b informeerde naar verschillende onderdelen van een lade (zie ook de lemmata „achterkant”, „voorkant” en „zijkant van een lade”). Vgl. het lemma „bodem”. Zie Scott en Aalders p. 156-157 (p. 157: afb. “ladebodems”).]

bodem/boom: *bojm*, O 69, 69a; *bōžjm*, O 69a; *bōēm*, K 276; *bōēm*, K 330; nr. 220: ABN bodem (VD) b.v. de bodem van een schuif; „de boem van een schuif wordt altijd in een rainure gestoken en alleen den achterkant wordt vastgenageld”; ook: boom, grond, ladebodem, Vanherp; **fond (fr.):** *fón*, K 291.

VOORKANT VAN EEN LADE

(N 56, 151b)

[Vraag N 56, 151b informeerde naar lade-onderdelen, o.a. „het voorstuk”. Zie Scott en Aalders p. 39 en 156-157. Zie ook de lemmata „verzonden lade” en „opgelegde lade”.]

voorkant: *veu(r)kant*, O 69, 69a; **voorstuk:** *vèurstüük*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „traverses” en „schuif” in de volgende tekst de lemmata „regel” en „lade”: *vèüwstüük*, K 330; nr. 1492; het voorstuk van een lade; „voor goed te zijn wordt ’t voorstuk eerst ingepast tussen de traverses waardat de schuif moet in komen”; ook: ladevoorstuk, la-voorstuk, voorlade, Vanherp; **voorste:** *vörstə*, K 276.

1.1.2.5.

ACHTERKANT VAN EEN LADE

(N 56, 151b)

[Vraag N 56, 151b informeerde naar lade-onderdelen, o.a. het „achterstuk”. Zie Scott en Aalders p. 156-157.]

achterkant: O 69, 69a; **achterstuk:** *áchtərstüük*, K 291; zie i.v.m. de term „schuiven” het lemma „lade”: *áchtərstüük*, K 330; nr. 46: ABN achterstuk (VD), de achterzijde van een lade; „de achterstukken van schuiven zijn in de breedte meestal ’ne cm smaller als de voorstukken want anders blijven de schuiven gemakkelijker hangen”, Vanherp; **rug:** *ruch*, K 276.

ZIJKANT VAN EEN LADE

(N 56, 151b)

[Vraag N 56, 151b informeerde naar lade-onderdelen, o.a. het „zijstuk” (waarvan iedere la er uiteraard twee heeft). Zie Scott en Aalders p. 156-157.]

zijkant: mv.: *zajkantn*, O 69, 69a; **zijstuk:** mv.: *zästukka*, K 276; ev.: zie i.v.m. de termen „schuiven” en „staarten” het lemma „lade” en Vanherp s.v. „staart” (nr. 1274; = zwaluwstaart; zie VD): *zästüük*, K 330; nr. 1561: het zijstuk van een lade; „aan de zijstukken van de schuiven worden de staarten gezaagd”; ook: zijlade, lazijde, Vanherp; **kantstuk:** *kántstüük*, K 291.

LADELOPER

(N 56, 152a)

[Vraag N 56, 152a informeerde naar „elk der beide latten in een kast, tafel etc. aangebracht om er de lade overheen te laten schuiven (loper?)” (zie VD s.v. „ladeloper”). Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „glijder, van lade”: „De voorziening waaraan of waarop een lade schuift of glijdt. Niet te verwarren met GELEIDER”. Vgl. het lemma „ladegeleider” (met o.a. het type „loper”). Zie verder Scott en Aalders p. 155.]

loper: *lowpər*, K 291; *løepər*, K 276; vgl. i.v.m. de term „schuif” in de volgende teksten het lemma „lade”: *løepər*, K 330; nr. 817: ABN ladeloper (VD); dim. loperke; „als er verschillende schuiven boveneen komen wordt er maar ene loper tussengezet, die dan dient voor onderloper en bovenloper tegelijk”, Vanherp; *looper*, bij schrijven.; lat die onder de lade of schuif eener kas wordt aangebracht, om er de lade te laten overschuiven; eene lade schuift op twee loopers, Corn. Vervl.; **loperkje:** mv.: *loopərkəns*, K 246; **glijlat:** *glèèjlät*, L 207; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „lade” (type „schuif”): **schuiflat:** mv.: *skojflatn*, O 69, 69a.

LADEGELEIDER

(N 56, 152b)

[Vraag N 56, 152b informeerde naar „de zijdelingse geleider van een lade” (zie Vanherp s.v. „konterloper”). Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „geleider, van lade”: „Een rechthoekige houten strip, gelijmd en/of geschroefd aan het frame, waartussen een lade glijdt. Niet te verwarren met GLIJDER”. Vgl. het lemma „ladeloper”. Zie ook Scott en Aalders p. 155.]

Zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „leider” (2. „ook leier ...”): **lei(d)er:** *lèèr*, L 207; zie i.v.m. de volgende typering VD (Frans) s.v. „conduire”: **conduirelat:** K 246; **konterloper:** zie i.v.m. de term „schuif” in de volgende tekst het lemma „lade”: *køntərløepər*, K 330; nr. 346: de zijdelingse geleider van een schuif; „de conterlopers maakt men maar tot op de helft van de diepte van de schuif, omdat ze dan beter marcheert”; ook: regellatje, slingerlat, Vanherp; **looplat:** *løèplät*, K 291; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „ladeloper”: **loper:** *løepər*, K 276.

LADESTOP

(N 56, 152c)

[Vraag N 56, 152c informeerde naar „het stootklosje waarmee men de lade tegenhoudt”. Er zijn twee soorten ladestoppen mogelijk, met verschillende functies: 1. volgens Vanherp (s.v. *arrêt*) wordt er op elke „ladeloper” (zie dat lemma) een ladestop geschroefd als de voorkant van de lade niet groter is dan de opening in de kast (vgl. het lemma „opgelegde lade”); volgens Scott en Aalders (p. 157) zitten de „ladestoppen” bevestigd aan de voorkant op de laderegel (de lat van het frame van de kast die vooraan onder het voorste gedeelte van de dichtgeschoven lade zit), „houden de lade in de juiste positie en voorkomen het stoten tegen de achterwand”; 2. een ander soort ladestop noemen Scott en Aalders (p. 266) s.v. „kikker”: „een onderdeel (meestal een kleine strip hout) bevestigd bovenaan een ladeachterkant, teneinde het uitvallen van de lade bij het uittrekken te voorkomen.”]

stootblok: *staodblòk*, L 207; **blokje:** *blokskən*, O 69, 69a; **arrêt (fr.):** K 246; *aré*, K 276; *àrét*, K 291; de volgende tekst moet men als volgt begrijpen: laden die geen voorkant hebben die groter is dan de opening (voor de lade) in de kast en die dus niet tegen de voorwand gestuit worden (vgl. het lemma „opgelegde lade”), worden gestopt door op elk der „ladelopers” (zie dat lemma) een ladestop te schroeven: *àrét*, K 330; nr. 113: ABN stootklos(je), stuitklosje waarmee men de schuiven stuit; „schuiven die niet boven op de vergaring slagen, worden geàrrêteerd door op de lopers van de schuiven op gelijken afstand ’nen arrêt te lijmen”, Vanherp.

OPGELEGDE LADE

N 56, 153a)

Een lade met vergrote voorkant zodat het frame (voor de opening voor de lade) bedekt wordt en de lade geen „ladestop” nodig heeft. Zie het lemma „voorkant van een lade”, Scott en Aalders p. 39 (afb. B: „opgelegde ladevoorkant”) en VD s.v. „opleggen” (8). Vgl. ook het lemma „verzonken lade”. Vraag N 56, 153a informeerde naar „een lade met voorslag (voorslaande lade, opslagende schuif?)” (zie Vanherp s.v. „opslagende schuif”).]

opdekkende schuif: *ðǣpdékkandā schaoǫf*, K 291; **lade met opdek:** *laoj mi óbdék*, L 207; **voorslaande schuif:** K 246; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „opslag”: **opslagende schuif:** de volgende tekst („een opslagende ... voorstuk”) heeft ongeveer de volgende betekenis: een opgelegde lade hoeft je niet te stoppen zie het lemma „ladestop”) op de „ladelopers” want deze stopt zichzelf op de voorkant (zie lemma „voorkant van een lade”): *ðǣpsláágandā schaoǫf*, K 330; nr. 942: ABN voorslaande lade, lade met een voorslag; „een opslagende schuif moet ge niet arrêteren op de lopers want ze arrêert zelf op het voorstuk; ook: opslagende schuif, voorslaande schuif, Vanherp; **uitstekende schuif:** *ðotstéékandā schōoǫf*, K 276.

HANGLADE

N 56, 153b)

Een „hangschuif” (= hanglade) is volgens Vanherp een lade die onder de „kastplank” (zie dat lemma) opgehangen is. Daar zijn waarschijnlijk diverse mogelijkheden voor. Eén daarvan geven Scott en Aalders op p. 157 (zie afb. C: „zijkant net groef” „waarin de glijders (of rollers) lopen”; zie de lemmata „zijkant van een lade” en „ladeloper”). Vraag N 56, 153b informeerde slechts naar „een hanglade”.]

hangschuif: K 246; *angskoǫf*, O 69, 69a; *angchaof*, K 330; nr. 584: ABN hanglade; „een hangschuif is een schuif die dat onder de laag van een kas omhoog gehangen wordt”, Vanherp; **hangende schuif:** *hāngandā schaoǫf*, K 291.

VERZONKEN LADE

N 56, 153c)

Vraag N 56, 153c informeerde naar „een lade die met de voorzijde van de kast gelijk komt”. Vanherp zegt dat de „gelijkstaande schuif” (...) met de voorzijde van een meubel één geheel vormt” en dus geen „carré” (zie dat lemma) heeft. Zie ook het lemma „opgelegde lade”. Het lemma-opschrift „verzonken lade” kan misschien verwarrend werken. Hier wordt er een la-

de mee bedoeld met een (in toegeschoven toestand) in de kast verzonken voorkant, die dus voor het oog gelijk komt met de voorzijde van het meubel; er is dus sprake van een lade die zodanig met de voorkant in het meubeloppervlak verzonken is dat ook een minimale terugwijking (dus veel minder dan een „carre”) voor het oog nog steeds hetzelfde is als: gelijk met de voorzijde van de kast. Vgl. VD s.v. „verzinken: (II, II, I: ...,gelijk of iets dieper dan de oppervlakte”...). Zie Scott en Aalders p. 39 (afbeeldingen van „voorkanten laden”: A. „verzonken ladevoorkant”). Vgl. het lemma „voorkant van een lade”.]

gelijkstaande schuif: *gālāàkståándā schaoǫf*, K 330; nr. 525: lade die met de voorzijde van een meubel één geheel vormt en dus niet achterin staat met een „carréke”; „een gelijkstaande schuif is een schuif die met de voorkant van het meubel gelijkstaat”, Vanherp; met de volgende benaming bedoelt de respondent een verzonken lade waarvan de voorkant bovenaan in het midden een halfronde inzaging heeft voor het open- en dichtdoen (vgl. ook Scott en Aalders p. 39); **engelse schuif:** *éngalsā schaoǫf*, K 291; de volgende benaming is algemeen (de respondent had geen speciale benaming): **schuif:** *schōoǫf*, K 276.

CARRÉ

(N 56, 152d)

[Vraag N 56, 152d informeerde naar „de afstand (3 à 4 mm) die laden dieper in de kast staan (in vergelijking met de voorzijde van de kast (carré?))” (zie Vanherp s.v. „carré”). Zie het lemma „verzonken lade” met o.a. de omschrijving van Vanherp s.v. „gelijkstaande schuif”. Zie ook het lemma „voorkant van een lade”.]

carré (fr.): K 246; *kárée*, K 291; zie i.v.m. de term „schuif” in de volgende tekst het lemma „lade”: *káréej*, K 330; nr. 301: de afstand (3 à 4 mm) die schuiven dieper in de kast staan in vergelijking met de voorzijde van de kast; „als ge schuiven met een carréke in de kas zet, moet ge oppassen dat de carrés overal gelijk zijn”; Fr. carré, Vanherp; het volgende woordtype bestaat uit een combinatie van het Franse woord „carreau” (ruit, vierkant) met een Nederlands diminutief-suffix: **carreautje:** *káróókə*, K 276.

KASTDEUR

(N 56, 154a)

[Vraag N 56, 154a informeerde in het algemeen naar „de deur van een kast”. Zie Scott en Aalders p. 12-13, p. 16-17 en p. 39.]

kastdeur: i.v.m. de plaatsing van de volgende variant onder dit woordtype, moet worden opgemerkt dat het woord „kast” in L 207 uitge-

1.1.2.5.

spoken wordt als [kàst]: *kàsdeúr* (of/en: *kàz-?*), L 207; **kasdeur**: *kàsdeur* (of: *kàz-?*), K 276; **deur**: K 246; *deu(r)*, O 69, 69a; *dèùr*, K 291; *dèùw*, K 330; nr. 381: ABN deur (VD); „als ge deuren lijmt moet ge zien dat ze goed van scheel (red.: vlak) staan want anders staan ze van boven of van onder open”; ook: meubeldeur, Vanherp.

KLEPDEURTJE

(N 56, 154b)

[Een beneden scharnierend deurtje dat in verticale positie een kastje kan afsluiten, maar dat, in horizontale positie geplaatst en gehouden (b.v. d.m.v. een „meubelschaar”, steunregel of uitschuifbare latten), ook fungeert als een blad waarop men iets kan zetten (vgl. het lemma „barmeubel”; zie Vanherp s.v. „valdeur”) of waarop men kan schrijven (vgl. het lemma „secretaire”). Vgl. Scott en Aalders p. 39 (afb. D: „klepdeur”) en p. 161 (afb. „klepdeuren”). Zie ook het lemma „klep” (van een „secretaire”). Vraag N 56, 154b informeerde naar het deurtje van tekening 154b (bij tekening 132; vgl. het lemma „binnenwerk” met afb. 188).]

klep: *klép*, L 207; **valdeur**: K 276; *vàldèùw*, K 330; nr. 1411: ABN valdeur (VD, I), klep (VD, I, 3, 4); bij een barmeubelke wordt op den achterkant van 't valdeureke panolux gelijmd voor de glazen op te zetten”; ook: val, neerslaande klep, neerslaand blad; (met afb.), Vanherp; **val**: *vál*, K 291; *vál*, K 330; nr. 1409: ABN klep (VD), val is Zuidn. (VD, III, 1); „bij vallekes is 't principaalste dat de scharen goed geplaceerd zijn omdat ze horizontaal moeten komen te liggen; de val van een secretaire komt op uittreklatten”; ook: valdeur, neerslaande klep, neerslaand blad, Vanherp; **afslagende deur**: K 246.

MEUBELSCHAAR

(N 56, 154c)

[Een soort in het midden scharnierend stalen arm die een „klepdeurtje” of „klep” (van b.v. een secretaire) in horizontale positie kan houden en die naar binnen wordt opgevouwen als het meubel wordt afgesloten. Scott en Aalders beelden op p. 260 diverse soorten „meubelscharen” af die „worden gebruikt ter ondersteuning van neerlaatkleppen van o.a. bureaus en secretaires, en voor het omhooghouden van opklapdeurtjes en kistdeksels”. Vraag N 56, 154c informeerde naar „het voorwerp van tekening 154c (vgl. ook tek. 132; red.: zie het lemma „binnenwerk” met afb. 188).”]

scheer: K 246; *skaer*, L 207; *schèèr*, K 291; *schéér*, K 330; nr. 1151: ABN schaar (VD); „op de valdeuren voor secretaires en barmeubeltjes worden scharen gezet”; (met afb.), Vanherp; **valscharnier**: K 276.

DUBBELE DEUR

(N 56, 154d)

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „dobbeldeur”. Zie VD s.v. „dubbel” (I; zie ook s.v. „dobbelt”, I) en Scott en Aalders p. 16-17 („he kabinet” met twee deuren die scharnieren op de hoeken van de kast en in het midden tegen elkaar sluiten). Vraag N 56, 154d informeerde naar „bijzondere benamingen van kastdeuren” (o.a. de „dubbele deur”). Vraag N 55, 31 heeft betrekking op een „dubbele deur” in een huis en is hier niet opgenomen.]

dubbele deur: K 246, 276; **dobbel deur**: *dòbbel deu(r)*, O 69, 69a; *dòbbəl déúr*, L 207; *dòbbəl dèùw*, K 330; nr. 433: ABN dubbele deur (VD); „twee deuren die neveneeneen staan, noemer ze in de schrijnwerkerij een dubbel deur”; ook tweevleugelige deur, Vanherp.

SCHUIFDEUR

(N 56, 154d)

schuifdeur: K 246, 276; *skéúvdéúr*, I 207; *skoiff deu(r)*, (of: *skoïv-?*), O 69, 69a; *schaovdèùr* (of *schaov-?*), K 291; *schaovdèùwr*, K 330; nr. 1184: ABN schuifdeur (VD); „in keukenkasser worden dikwijls schuifdeuren gezet voor plaat: in te winnen”, Vanherp.

GLAZEN DEUR

(N 56, 154d)

[„Een glazen deur, waarvan het paneel van glas is” (zie VD s.v. „glazen”, I, 2.). Vraag N 56 154d informeerde naar „bijzondere benamingen van kastdeuren” (o.a. „glazen deur”).]

glazen deur: K 246, 276; *glaozan déúr*, L 207; *gláázə dèùw*, K 330; nr. 545: ABN glazen deur glazendeur (VD); „ge hebt vitrinekassen met vitrauxdeuren en vitrinekes met glazen deuren” ook: glasdeur, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „glazendeur”: **glazendeur** *glowzədeu(r)*, O 69, 69a.

PANEELDEUR

(N 56, 154d)

[Een „uit panelen samengestelde deur” (VD s.v. „paneeldeur”). Zie het lemma „paneel” etc. Zie Scott en Aalders p. 12-13, p. 16-17 en p. 158 Vraag N 56, 154d informeerde naar „bijzondere benamingen van kastdeuren”.]

paneeldeur: *pànaeldéúr*, L 207.

SPIEGELDEUR

(N 56, 154d)

[Deur met of van spiegelglas. Vraag N 56, 154c informeerde naar „bijzondere benamingen van

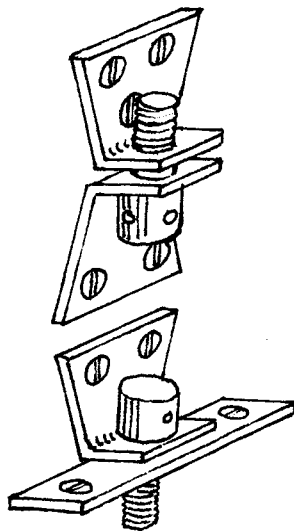
kastdeuren" (o.a. „spiegeldeur“.)]

spiegeldeur: K 246, 276; *spiëggaldéur*, L 207; *spiëggaldeu(r)*, O 69, 69a; *speejgaldèuw*, K 330; nr. 1258: ABN spiegeldeur (VD, 1); „bij kleerkassen van vroeger met drie deuren was de middeldeur dikwijls een spiegeldeur”, Vanherp.

KASTSCHROEF/BEDSCHROEF

(N 54, 113)

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „hamburger” (met afb.). Vraag N 54, 113 informeerde naar „de kastschroeven (met tap) van tekening 113” (zie afb. Vanherp).]

Afb. 194: Kastschroef/bedschroef
(naar Vanherp)

hamburger kastschroef: K 174; **hamburger:** zie i.v.m. de term „bedvijzen” in de volgende tekst het lemma „ledikantschroef/kastschroef” „zijs” = zijden; „vijzen” = schroeven): *ámbüür-žər*, K 330; nr. 568: Hamburger kastschroeven (met tap) bestaan uit twee delen die elk een zwauwstaartvormig blad hebben; in het ene blad bevindt zich een gat, waar de schroef doorheen gaat, terwijl zich in het andere blad een gat met schroefdraad bevindt, waarin de schroef past; zij worden gebruikt bij het in elkaar zetten van kassen; „hamburgers zijn rapper geplaatst als bedvijzen!; ge hebt hamburgers met dubbele haken of met ’nen haak en een plaatje, voor de koppen van kleerkassen op de zijs te vijzen of voor de zijs op de voet te zetten”; (met afb.), Vanherp; **casvijs:** mv.: K 204; *kàsŕèžə*, K 210; **trekvijs:** nv.: *trékŕàžə*, K 276; met de volgende bena-

ming kan worden geconcludeerd dat deze schroef ook voor bedden gebruikt kan worden (vgl. Vanherp s.v. „hamburger”; zie het lemma „ledikantschroef/kastschroef”): **bedvijs:** mv.: *béŕŕéžə*, P 149; de volgende benaming heeft wellicht betrekking op het haakvormige gedeelte van de schroef: **kashaak:** *kàshaok*, P 41a.

KASTHOEKKLOS

(N 54, 114)

[Vraag N 54, 114 informeerde naar „de voorwerpen (red.: houten blokken met gat) die vroeger i.p.v. de kastschroeven (red.: zie het lemma „kastschroef/bedschroef”) van tek 113 op de kop en de zij van de kleerkast werden gelijmd waarna ze met de schroeven van tek. 111 (red.: zie het lemma „ledikantschroef/kastschroef”) werden vastgezet (tasseau?)”. Vgl. ook de lemmata „stoelhoekklos” en „tafelhoekklos/wervel”. Opmerkingen van respondenten: i.v.m. „klos”: „gewoon vierkantig” (K 174); i.v.m. „vijsblok”: „blokken met een gat erdoor; de bedvijs gaat erdoor en de moer (moeyer) zit in het kopeind” (K 204).]

klos: mv.: *klossə*, K 174; **vijsblok:** K 204; **klamp:** P 86; **tasseau (fr.):** *tàsaow*, P 149; *tàsaow*, K 330; nr. 1343; „in plaats van hamburgers werden vroeger tasseaus op de kop en de zij van de kleerkas gelijmd voor ze met bedvijzen (red.: zie lemma „ledikantschroef/kastschroef”) vast te zetten”; Fr. tasseau, Vanherp.

-3.4.3. Tafel en tafelonderdelen

TAFEL

(N 56, 156a)

[Vraag N 56, 156a informeerde naar „een tafel in het algemeen”. Zie Scott en Aalders p. 18-23, 40-41 en 162-163.]

tafel: K 246; *taofəl*, K 276; *toŕfəl*, O 69, 69a; *tòffəl*, L 207; vgl. i.v.m. de term „traverse” in de volgende tekst het lemma „regel”: *tááfəl*, K 330; nr. 1323: ABN tafel (VD, 1); „eerst worden de poten in de korte traverse gelijmd en dan pas zetten ze de tafel ineen”, Vanherp.

SCHUIFTAFEL

(N 56, 156b; N 56, 156c)

[Vraag N 56, 156b informeerde naar „een schuiftafel”. Zie VD s.v. „schuiftafel” (1. „tafel die men met behulp van inleg- of zijbladen groter kan maken”) en „uitschuiftafel” („tafel met uitschuifbare bladen, zodat ze vergroot kan worden”; zie ook s.v. „uittrektafel”). Scott en Aalders onderscheiden op p. 41 bij de „uitschuiftafels” vijf typen (afb. A t.e.m. E). Van belang

1.1.2.5.

voor dit lemma zijn waarschijnlijk alleen type A, C en D. Scott en Aalders zeggen op p. 41 over type A (zie ook p. 18-19 met afbeeldingen): „De tafel (A) bestaat uit twee uitschuifbladen en een middensteun waarop het losse bovenblad ligt. Alle delen hebben dezelfde dikte. Glijders (lopers), geschroefd aan de bladen, worden door uitsparingen in het hoofdframe geleid”. Bedoelt Vanherp zo’n type met de benaming „uittrektafel”? Over type C zeggen Scott en Aalders op p. 41: „Een alternatief om de uitschuifbladen te ‘verbergen’ is het gebruik maken van een los middenblad. Het eenvoudigste type heeft een verschuifbaar, in de breedte gedeeld bovenblad. Als men beide delen uitschuift kan men het losse middenblad, dat hetzij onder het bovenblad, hetzij elders is opgeborgen, tussen de bladen op de regels van het frame leggen (C)”. Bedoelt Vanherp zo’n type met de benaming „schuiftafel” (vgl. „uitschuiftafel”)? Met de term „couliissetafel” lijkt Vanherp in ieder geval type C (eventueel D; zie hieronder) te bedoelen. Vraag N 56, 156c (gebaseerd op Vanherp en VD s.v. „couliissetafel”) informeerde naar „een uitschuiftafel met losse inlegbladen (couliissetafel?)”. Zie VD s.v. „inlegblad” (1) („los blad dat tussen de beide helften van het blad van een uittrektafel kan worden gelegd”) en het lemma „verlengblad (uitschuifblad, inlegblad)”. Scott en Aalders zeggen over type D op p. 41: „In een soortgelijke versie bestaat het middenblad uit twee door scharnieren verbonden helften. Dit geheel is overdwars onder het bovenblad geborgen en kan uitgeklaapt kruislings over de regels van het frame worden gelegd (D)”. Dat de respondent van L 207 met de benaming „kleptafel” dit type bedoelt, kan men opmaken uit zijn opmerking: „in het midden kan men een stuk uitklappen; een ronde tafel wordt dan ovaal”. In een catalogus van de Fa. Merkelbach & Co., meubelfabriek te Lieshout, vindt men zo’n tafel afgebeeld. Vgl. verder de lemmata „verlengblad (inschuifblad, inlegblad)”, „lopers” en „brugstuk” (vgl. het synoniem „brugtafel” dat Vanherp s.v. „schuiftafel”, „uittrektafel” en „tafel met dobbel blad” geeft).]

Met de volgende benamingen, afkomstig uit vraag N 56, 156b en monografisch materiaal, kunnen diverse soorten schuiftafels bedoeld worden (zie Scott en Aalders p. 41; vooral type A, C en D?): **schuiftafel:** *skéúftöffäl*, L 207; *schaofstääfäl*, K 291; *schaofstääfäl*, K 330; nr. 1186: ABN schuiftafel (VD, 1); „als ge schuiftafels uittrekt, krijgt ge ten halve een opening waardat de tussenschelen (red.: schelen = bladen) moeten inkomen”; ook: tafel met dubbel blad, brugtafel, tafel met Hollands blad, Vanherp; **uitschuiftafel:** *aotschaofstääfäl*, K 330; nr. 1399: cfr. uittrektafel; ook: schuiftafel, tafel met dubbel blad, Vanherp; **uittrektafel:** *aojtréktöf-*

fäl, L 207; *aotrékstääfäl*, K 330; nr. 1401: ABN uittrektafel (VD); „een uittrektafel kunt ge lang weerszijden uittrekken zodat de tafel eens zo groot wordt”; ook: schuiftafel, uitschuiftafel, tafel met dubbel blad, brugtafel, tafel met Hollands blad, Vanherp; **tafel met ’n dobbel blad** *tääfäl méjn an döbbäl blát*, K 330; nr. 1327 ABN schuiftafel (VD, 1); „bij tafels met een dubbel blad ziet ge het onderblad onder he scheel (red.: blad) steken”; ook: brugtafel, tafel met Hollands blad, uitschuiftafel, Vanherp; **hollandse tafel met losse bladen:** K 246; met de volgende benamingen, afkomstig uit vraag N 56 156c en monografisch materiaal wordt wellich bedoeld wat Scott en Aalders (p. 41) „uitschuiftafels” van het type C (of/en D?) noemen: **coulissetafel:** K 246; *köeljässatowfäl*, O 69, 69a *köeljästääfäl*, K 291; *köeljästääfäl*, K 330; nr. 356: ABN coulissetafel (VD), uitschuiftafel met losse inlegbladen; „een coulissetafel kunt ge in ’ halfde opentrekken en tussenin komt een apar tussenscheel”; ook: coulissetafel; Fr. table à coulisse, Vanherp; *colistafel*, bij meubelmakers schuiftafel, Fr. table à coulisses, Corn. Vervl.A. het is de vraag of met de volgende benaming hetzelfde bedoeld wordt als met „coulissetafel” **tafel met verlengstukken:** K 276; de volgende benaming, afkomstig uit een toegift bij N 56 134, is een beetje vreemd: zie echter de toelichting van de respondent („in het midden kan men ’n stuk uitklappen”; zie Scott en Aalders p. 41 „uitschuiftafels”, type D): **kleptafel:** *kléptöffäl* L 207.

CONSOLETAFFEL

(N 56, 156d)

[Vraag N 56, 156d informeerde naar „een ronde tafel, gedragen door een zware stijl die met drie of vier consoles op de grond rust” (VD s.v. „consoletafel”: „meestal ronde tafel ...”). Zie ook VD s.v. „kolomtafel”.]

consoletafel: *könzöltääfäl*, K 330; nr. 340: ABN kolomtafel, consoletafel; „de scheve poten van een consoletafel moeten goed in de dikke colonne ingewerkt worden. Een consoletafel is een dikke poot met een blad erop”, Vanherp; **kolomtafel:** *klómtöffäl*, L 207; **ronde tafel:** K 246 *rööndä taofäl*, K 276; *ronnä towfäl*, O 69, 69a.

CONSOLE

(N 56, 156e)

[Elk van de drie of vier ondersteuning van de zware kolom van een „consoletafel” (zie dat lemma) door middel waarvan de tafel rechtop blijft staan. Vraag N 56, 156e informeerde naar „deze consoles” (nl. van de consoletafel van vraag N 56, 156d). Vgl. Scott en Aalders p. 17 (afb. B, E, F: „consolepoten”). De benaming

„console” komt ook voor in het lemma „plankdrager”.]

console: *kónzóól*, L 207; mv.: *kónzóólə*, K 276; *konsols*, O 69, 69a; **voet:** K 246.

PENANTTAFELTJE

(N 56, 156f)

[Vraag N 56, 156f informeerde naar „een tafeltje om tussen twee vensters te plaatsen (penanttafeltje, consoletafeltje?)” (zie VD s.v. „penanttafeltje”; zie ook s.v. „console”).]

consoletafeltje: *kónzowltàáfəltjə*, K 291; **consoletafel:** *kónzòltááfəl*, K 330; nr. 341: cfr. console (nr. 339), Vanherp; **console:** *kónzòl*, K 330; nr. 339: ABN wandtafel, consoletafel; „ik heb 'ne console moeten maken voor die mensen voor laar 'ne schone pot op te zetten”, Vanherp.

MIMI/MIMITAFELTJE

(N 56, 156g; N 56, 156h)

[„Elk der kleine tafeltjes waaruit een mimi bestaat” (VD s.v. „mimitafeltje”). Hiernaar informeerde vraag N 56, 156h. Vraag N 56, 156g „een salonmeubel bestaande uit kleine tafeltjes lie in elkaar geschoven kunnen worden”; zie VD s.v. „mimi”: „... die in of onder elkaar ...”) everde geen speciale benaming op voor „mimi” de hele set) maar alleen voor de afzonderlijke afeltjes. Zie verder VD (Frans) s.v. „gigogne” I.1. table gigogne = mimi; tables gigognes = mimitafeltjes.)]

[Bij de volgende benamingen moet worden opgemerkt dat de respondenten geen speciale benaming hadden voor „mimi” (de gehele set van afzonderlijke mimitafeltjes; alleen uit het opgeven van het meervoud blijkt dat er sprake is van een set): **mimitafeltje:** ev. en mv.: *mimietöffəl-ə(s)*, L 207; **gigognetafel:** mv.: *sĕgònjətow-əlkəs*, O 69, 69a; ev.: *sĕgòntááfəl*, *sĕgònjətááfəl*, K 330; nr. 543: ABN mimi, mimietje, mimitafeltje (VD); „gigognetafelkes zijn gewoonlijk drie tafeltjes die onderaan staan en die dat ge- kunt uittrekken”; ook: mimitafeltje; Fr. table à gigogne, Vanherp; **table gigogne (fr.):** ev. en mv.: *tááblə(s) sĕGónjə(s)*, K 291; de volgende benamingen geven aan waarvoor een mimitafeltje vaak gebruikt wordt: **theetafeltje:** mv.: K 246; **bijzettafeltje:** ev.: K 276; *baajzetowfəl-ən.*, O 69, 69a.

SALONTAFEL

(N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels” (o.a. naar de „salontafel”).]

salontafel: K 246; *sàlòntaofəl*, K 276; *sàlòntəf-əl*, L 207; *salongtəwfəl*, O 69, 69a; *sàlòntááfəl*,

K 330; nr. 1141: ABN salontafel; „in salontafelkes hebt ge verschillende models: ronde, ovale of rechthoekige”, Vanherp.

BLOEMENTAFELTJE

(N 56, 157)

[Zie VD s.v. „bloementafel” (meest in verkleinv.) en VD (Frans) s.v. „jardinière”. Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels” (o.a. naar „bloementafel”).]

bloementafel: *blöëmmətöffəl*, L 207; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „bloembak”: **jardinièretje:** zie i.v.m. de term „schabben” in de volgende tekst het lemma „plank”: *zjárdĕñ-jérrəkə*, K 330; nr. 671: ABN bloementafeltje (VD); „een jardinière is een tafeltje met verschillende schabben voor bloempotten op te zetten”; ook: bloementafel; Fr. jardinière, Vanherp.

TELEVISIETAFEL

(N 56, 157)

[Zie VD s.v. „televisetafel” en „teevee”. Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels”.]

teeveetafel: *teeveetəwfəl*, O 69, 69a; **teeveetafeltje:** *teeveetəwfəl-kən*, O 69, 69a.

SERVEERBOY

(N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 („welke bijzondere benaming van tafels kent u verder nog”) informeerde o.a. naar „een roltafel als dienwagen” (zie Vanherp). Zie VD s.v. „serveerboy”, „roltafel” en „rolwagen” (1). Vgl. Scott en Aalders p. 22-23 („de Pembroke-tafel” op „zwenkwieltjes”).]

roltafel: K 246, 276; *roltəwfəl*, O 69, 69a; *ròl-tááfəl*, K 330; nr. 1107 (2): ABN roltafel (VD); „de wieltjes van een roltafel zijn in de poten ingeboord”; ook: dienwagen, serveerboy, Vanherp; **rolwagen:** *ròlwaogə*, L 207; **wagentje:** *wochskən*, O 69, 69a.

NAAITAFELTJE

(N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels”.]

naaitafeltje: *naoətááfəltjə*, K 291.

SPEELTAFEL

(N 56, 157)

[„Klein, vierkant, gewoonlijk opvouwbaar en met laken bekleed tafeltje voor kaartspel tussen ten hoogste vier personen” (VD s.v. „speeltafel”). Zie Scott en Aalders p. 40, afb. E: „een

1.1.2.5.

veel voorkomende vouwtafel is de zgn. kaarttafel". Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels" (o.a. de „speeltafel"; zie Vanherp.)]

speeltafel: K 246; *spöltòffal*, L 207; *spéjltááfal*, K 330; nr. 1250: ABN speeltafel (VD, 2), speeltafeltje (VD); „ik heb een speeltafel moeten maken met onder het blad aan de vier kanten een schuif om de verschillende kaartspelen in te leggen", Vanherp.

KEUKENTAFEL

(N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels" (o.a. de „keukentafel"; zie Vanherp en VD s.v. „keukentafel").]

keukentafel: K 246; *keukətoʋfəl*, O 69, 69a; *kéúkataoʋfəl*, K 276; *kéúkatòffəl*, L 207; *kèùw-kətááfəl*, K 330; nr. 719: ABN keukentafel (VD); „er zijn moderne keukentafels die in plaats van op houten poten op ijzer buizen staan", Vanherp.

WASTAFEL

(N 56, 157)

[Zie VD s.v. „wastafel" (1. „oorspr. MEUBEL..." en „lavabo" (2). Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels" (o.a. de „wastafel").]

wastafel: K 246; *wàstòffəl*, L 207; **lavabo:** *lava-boo*, O 69, 69a; *lávabaow*, K 330; nr. 787: ABN wastafel (VD), lavabo (Zuidn. VD); „op 'ne lavabo wordt meest een marmelblad (marmelblad) gelegd"; Fr. lavabo, Vanherp.

TOILETTAFEL

(N 56, 157)

[Zie VD s.v. „toilettafel" en „toilet" (1. veroud.: kaptafel). Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels" (o.a. een „toilettafel"). Zie ook het lemma „driedelige toilettafelspiegel".]

toilettafel: K 246; **toilet:** *twálet*, L 207; *twálet*, K 330; nr. 1361: ABN toilettafel (VD); „vantijd wordt er een poefke bijgemaakt voor voor de toilet te zetten"; ook: coiffeuse, kaptafel, Vanherp.

NACHTTAFELTJE

(N 56, 141; N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels". Hoewel VD „nachttafel (tje)" gelijkstelt met „nachtkastje" (zie dat lemma), is hier toch een apart lemma gemaakt omdat de vraag nu eenmaal informeerde naar tafels en omdat de opgegeven benamingen ook duiden

op de vorm van een tafeltje. De opgave van het type „nachttafeltje" van O 69-69a is afkomstig uit N 56, 141 (zie het lemma „nachtkastje") en N 56, 157. De benaming „gueridonnetje" (VD s.v. „gueridon" = „rond pronktafeltje op één of drie poten") werd door de respondent bij N 56, 141 (die informeerde naar kasten) opgegeven en omschreven als „nachtkastje". Mogelijk zijn „nachtkastje" en „nachttafeltje" toch synoniemen.]

nachttafeltje: K 276; *nachtowfəlkən*, O 69, 69a
nachttafel: K 276; *náchtááfəl*, K 330; nr. 897: ABN nachttafel (VD); „in modern werk zijn de nachttafelkes dikwijls aan 't bed gemonteerd" ook: nachtkastje, Vanherp; **gueridonnetje:** *zjéeriedónnəkə*, K 291.

CAFÉTAFEL

(N 56, 157)

[Vraag N 56, 157 informeerde naar „bijzondere benamingen van tafels" (o.a. de „cafétafel").]

cafétafel: K 246, 276; *kafəetowfəl*, O 69, 69a; *kafəetòffəl*, L 207; zie i.v.m. de term „panolux" in de volgende tekst het lemma „kunststofplaat (soorten)": *káféjltááfəl*, K 330; nr. 289: ABN cafétafel, herbergtafel; „cafétafels worden belegd met panolux omdat dat niet verbrandt, als ze er hunlie brandende sigaretten opleggen": ook: stamineetafel, Vanherp; **herbergtafel:** *herberchtowfəl*, L 207.

TAFELPOOT

(N 56, 158a)

[Vraag N 56, 158a informeerde naar „een poot van een tafel in het algemeen".]

tafelpoot: *tòffəlpəot*, L 207; *taofəlpōet*, K 276; *tááfəlpōēt*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „sculpteur" en „zijtravers" in de volgende tekst de lemma „houtsnijder" en „regel": *tááfəlpōēt*, K 330; nr. 1328: ABN tafelpoot (VD); „als ge die tafelpoten naar de sculpteur doet, moet ge de zijtravers van de tafel ook meedoen dan kan hij ze in de passant aansteken; onder Zweedse salontafelkes staan schuinse tafelpootjes"; ook: poot van een tafel, Vanherp; **poot:** K 246; *pōējt*, O 69, 69a.

KRUISVORMIGE VOETREGELVERBINDING

(N 56, 158b)

[De kruisvormige (of, zo men wil, X-vormige) verbinding, bestaande uit voetregels die elkaar tussen de tafelpoten kruisen. Vgl. VD s.v. „kruispoottafel" en „kruisverband" (2) en Van Keirsbilck s.v. „kruisverbinding" (met sch. 208 en 209: rechthoekig en schuinhoekig kruisend). Vgl. ook de diverse „voetregels" die bij Scott en

Aalders op p. 18-20 en op p. 163 zijn afgebeeld. Vgl. het lemma „regel”. Vraag N 56, 158b informeerde naar „de X-vormige verbindingen tussen tafelpoten”.]

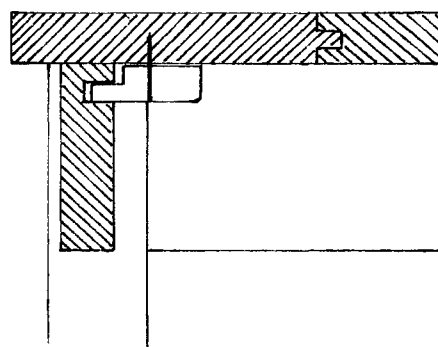
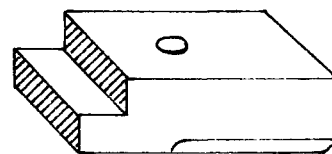
kruis: *kraoas*, K 291; misschien wordt met de volgende benaming het geheel van kruisvormige voetregels en poten bedoeld: **kruispoot:** *kraojs-paot*, L 207; **pootverbinding:** mv.: K 276; **X:** vgl. i.v.m. de term „rosace” in de volgende tekst met het lemma „rozet”: *ĩeks*, K 330; nr. 1535: „van-ijid is dat kwaad werk ’nen X tussen de tafelpoten zetten, surtout als er ten halve een rosace comt waardat de armen van den X ingewerkt moeten worden”; ook: kruisregel in de vorm van een X, dwarsregel in X, dwarsregel in X-vorm, voetkruis, kruis, X-vormige verbinding tussen de poten, Vanherp.

TAFELHOEKKLOS/WERVEL

N 53, 219; N 56, 158c)

Er bestaan volgens Vanherp (zie s.v. „tafelhoek” en „hoek”) hoekklussen die gelijmd worden en dienen om de tafel „een grotere stevigheid te geven”. Vgl. ook de lemmata „kasthoekklos” en „stoelhoekklos”. Volgens Vanherp (s.v. „wervel”) bestaan er ook nog andere soorten. Quickenborne zegt op p. 222 (met afb.) en 223: „De WERVEL is een houten blokje dat onder aan een tafelblad wordt bevestigd om te voorkomen dat het blad scheluw zou trekken. Het past daarom in een groefje in het kader waarop het blad rust. (...). Het blokje hout kan (...) draaien rond een spijker of schroef waarmee het aan het tafelblad bevestigd is. Men maakt het blad vast door de tand van de WERVEL in de groef te passen. Dan wordt de schroef aangedraaid zodat het blad klemvast zit en niet meer scheluw kan trekken”. Zie ook Scott en Aalders p. 163 („houten wervels ... die in sleuven in het onderstel schouwen”; metalen „hoeksteunen” met „aan één kant sleufgaten waarin de schroeven kunnen schuiven tijdens het werken van het hout”). De vragen informeerden naar „een hoekklos om grotere stevigheid aan de tafel te geven” (N 56, 158c; zie Vanherp s.v. „tafelhoek” en „hoek”) en naar „een houten tafelbladklem, gebruikt omdat het hout van het blad nog kan werken” (N 53, 219 met tekening; zie Vanherp s.v. „wervel”).]

De volgende benaming is afkomstig uit N 53, 219: **tafelklos:** *towfalklos*, K 317; de volgende benaming is afkomstig uit N 56, 158c: **klos:** K 246; de volgende benaming is afkomstig uit N 53, 219: **klosje:** *kloskə*, K 174; **tafelhoek:** zie i.v.m. de term „traverses” in de volgende tekst met het lemma „regel”: *táafalöök*, K 330; nr. 1325: hoekklos om aan de tafel een grotere stevigheid te geven; „tegen de traverses en de tafelpoten worden tafelhoeken gelijmd voor de sterkte”; ook: hoek, wervel, Vanherp; de volgende benaming

Afb. 195: Wervel (naar Quickenborne)

is afkomstig uit N 56, 158c en monografisch materiaal: **hoek:** *hók*, K 276; *öök*, K 330; nr. 596: ABN hoekklos om aan de tafel een grotere stevigheid te geven; „omdat uw tafel goed ineens zou staan, moet ge onder het blad een paar goede hoeken lijmen”; ook: tafelhoeken, Vanherp; de volgende benamingen zijn afkomstig uit N 53, 219 en monografisch materiaal: **tafelklem:** K 188a, L 259, 280; *töffalkléem*, L 207; *toffalklèem*, L 243; **bladklem:** K 317; **klem:** L 257; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „klam” (II = klem): **klam:** P 86; **klemblokje:** *klémblokskə*, L 279; **spanblokje:** *spanblukskə*, P 41a; zie i.v.m. de volgende benaming VD s.v. „vijs” (I. = schroef): **vijsblokje:** *vèzblökskə*, K 210; *vàazblökskə*, K 276; **blokje:** *blokskə*, I 221; vgl. i.v.m. de volgende benaming het WNT s.v. „wervel” (I; met diverse bijvormen, o.a. „wa(a)rvel” en „welver”) en Van Keirsbilck s.v. „wervel”: **wervel:** K 204, 281; *wálvər*, P 149; *wérrəvəl*, K 330; nr. 1515: een houten tafelbladklem; „op ’t massief blad van klein commodekes zetten ze wervels voordat ’t blad nog zou kunnen werken”; ook: bladklem; (met afb.), Vanherp.

1.1.2.5.

TAFELBLAD

(N 56, 159a)

[Vraag N 56, 159a informeerde naar „het blad van een tafel”. De benamingen „blad” en „scheel” bij Vanherp zijn niet specifiek voor een tafel.]

tafelblad: K 276; *tøffalblát*, L 207; *tàðfalblát*, K 291; vgl. i.v.m. de term „topieur” in de volgende tekst het lemma „frezer”: *táðfalblát*, K 330; nr. 1324: ABN tafelblad (VD); „als het tafelblad ingebonden en gelijkgeschaafd is, wordt er door den topieur ’nen bek aan getrokken”; ook: blad, scheel, tafelscheel, Vanherp; **blad:** K 246; *blat*, O 69, 69a; de volgende opgave heeft een meer algemene betekenis: vgl. i.v.m. de termen „ingebonden” en „afgesjangd” de lemmata „omlijsten” en „kanten fineren”: *blát*, K 330; nr. 207: ABN het blad van een tafel (VD), van een werkbank, buffet, toilet, tafel enz.; „’t blad van een meubel wordt bijna altijd ingebonden voordat ge geen kopskanten zoudt zien; in modern werk worden de blaren afgesjangd”; ook: scheel, Vanherp; **tafelscheel:** vgl. i.v.m. de termen „geplakte”, „ingelegde” en „massieve” in de volgende tekst de lemmata „fineren”, „inleggen met fineer” en „inleggen met massieve blokjes”: *táðfalschéél*, K 330; nr. 1329: ABN tafelblad (VD); „ge hebt geplakte, ingelege en massieve tafelschelen”; ook: blad, scheel, Vanherp; de volgende benaming heeft een meer algemene betekenis: **scheel:** vgl. i.v.m. de termen „tussenscheel”, „kassen” en „emboituren” in de volgende tekst de lemmata „verlengblad (uitschuifblad, inlegblad)”, „kast” en „omlijsting”: *schéél*, K 330; nr. 1160: ABN blad (VD), scheel is gew. deksel (VD); samenst. tafelscheel, tussenscheel enz.; „vantijd zijn de kassen zo lang dat ze de schelen ten halve met een brugske aaneenlijmen, maar de emboituren blijven van voor uit één stuk”; ook: blad, Vanherp.

VERLENGBLAD (UITSCHUIFBLAD, INLEGBLAD)

(N 56, 159b; N 56, 159c)

[In dit lemma kan met de diverse benamingen (opgegeven door de respondenten en Vanherp) ofwel een „los blad van een uitschuiftafel” (zie VD s.v. „uitschuifblad”; zie het lemma „schuiftafel”) „dat uitgetrokken kan worden” (zie VD s.v. „uittrekblad” en „schuifblad”) en voorzien is van „lopers” (zie dat lemma), bedoeld worden ofwel een „los blad dat tussen de beide helften van het blad van een uittrektafel (red.: zie het lemma „schuiftafel”) kan worden gelegd” (zie VD s.v. „inlegblad”; vgl. s.v. „tussenblad” en „coulisse”). Vgl. ook VD s.v. „tafelblad” (2). De vragen informeerden naar „een blad van een tafel of dressoir dat tussengevoegd is, of kan wor-

den” (N 56, 159b; zie VD s.v. „tussenblad”) en naar „het beweegbare stuk van een coulissetafe (coulisse?)” (N 56, 159c; vgl. VD s.v. „coulisse”). Zie Scott en Aalders p. 41 i.v.m. „uitschuiftafels” (vooral de typen A, C en D; zie de citaten bij het lemma „schuiftafel” met de termen „uitschuifbladen” bij type A en „middenblad” bij type C en D).]

Met de volgende benamingen (afkomstig uit N 56, 159b en monografisch materiaal) kan een inlegblad, maar misschien ook een uitschuifblad bedoeld zijn: **los blad:** *lòs blát*, K 291; **tussenblad:** *tussæmblát*, L 207; **tussenscheel:** zie i.v.m. de term „geweren” in de volgende tekst het lemma „lopers”: *tüssaschéél*, K 330; nr. 1388: ABN tussenblad (VD); „ge hebt tussenschelen die op de geweren vastgevezen zijn er tussenschelen die dat erop gelegd worden als de uittreklatten uitgetrokken zijn”; ook: bijblad Vanherp; met de volgende benaming die afkomstig is uit N 56, 159b (O 69, 69a) en N 56, 159c (K 276) kan een inlegblad, maar misschien ook een uitschuifblad, bedoeld zijn: **verlengstuk:** K 276; *varlængstüük*, O 69, 69a; met de volgende benaming (afkomstig uit N 56, 159c en monografisch materiaal) wordt waarschijnlijk een inlegblad bedoeld: **coulisse:** K 246; *köelrës*, K 291, O 69, 69a; *köelrës*, K 330; nr. 354: ABN coulisse (VD, 2), beweegbaar stuk van een meubel, inz. van een tafel, waardoor men deze grote kan maken; „de coulissen, die moeten verschuiven, worden op de tafelschelen vastgevezen” Vanherp.

LOPERS

(N 56, 159d)

[Vraag N 56, 159d (gebaseerd op Vanherp s.v. „geweer”) informeerde naar „de twee latten aan een uitschuifblad (geweer?)”. Zie de lemmata „verlengblad (uitschuifblad, inlegblad)” en „schuiftafel” met citaten uit Scott en Aalders p. 41 („glijders (lopers), geschroefd aan de bladen worden door uitsparingen in het hoofdframe geleid”; i.v.m. een „uitschuiftafel” van het type A) Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „loper” „Een glijdende steunlat in een tafel- of werkbladconstructie, welke onder het blad van die constructie kan worden aan- en weggeschoven. Steunt in een uitgeschoven positie het opgeklapte of uitgeschoven blad aan de onderzijde”. In dit lemma gaat het echter om uitschuifbare latten die vastzitten aan het uitschuifblad. Op p. 18 zeggen Scott en Aalders i.v.m. de „uitschuiftafel” (met afbeeldingen op p. 18 en 19): „De uitschuifbladen van deze tafel hebben vaste glijders die door het frame glijden en onder een middensteun (red.: zie het lemma „brugstuk”) op hun plaats worden gehouden. De hoek waaronder deze glijders aan de uitschuifbladen zijn bevestig-

s zo gekozen dat de bladen horizontaal liggen als zij zijn uitgeschoven”.]

opers: *laopars*, L 207; **geweer:** K 246; mv.: *zawèèrā*, K 291; ev.: *gawéér*, K 276; zie i.v.m. de term „nus geschaafd” in de volgende tekst het emma „arm schaven” (type „nuus schaven”; nuus = noes = schuin): *gawéér*, K 330; nr. 541: schuifbladloper van een tafel; „geweren van een afel zijn langs ene kant de dikte van ’t tussenscheel nus geschaafd”; ook: looper, uittrekbare brug, brug, uittrekkend geweer, Vanherp.

BRUGSTUK

(N 56, 134)

Vraag N 56, 134 informeerde n.a.v. Vanherp i.v. „brug” naar „een brugstuk (b.v. aan een tafel net dubbel blad)”. Zie het lemma „schuiftafel” net de diverse benamingen van Vanherp (o.a. „tafel met een dobbel blad”; Vanherp geeft ook als synoniem „brugtafel”). Wellicht wordt door Vanherp met brug bedoeld: „een middensteun waarop het losse bovenblad ligt” bij een „uitschuiftafel” van het type A waarover Scott en Aalders op p. 41 (zie ook p. 18-19 met afb.) preken (zie het citaat bij het lemma „schuiftafel”). Vgl. ook de lemmata „brug van een bed” en „brug (onder de stoelmat)”.]

brug: K 246; *brüüch*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „tafel met een dubbel blad” en „tafeltraverse” in de volgende tekst de lemmata „schuiftafel” en „regel” (type „traverse”): *brüüch*, K 330; nr. 264: ABN brug(stuk); „bij een tafel met een dubbel blad vijzen (red.: schroeven) ze een brug op den tafeltraverse”; ook: bruggestuk, Vanherp; **niddelste stuk:** K 276.

OVERSTEEK

(N 56, 159e)

[Dat gedeelte van een „tafelblad” dat uitsteekt buiten het frame van de tafel. Vraag N 56, 159e informeerde naar „het overhangend uitsteeksel van een tafelblad”.]

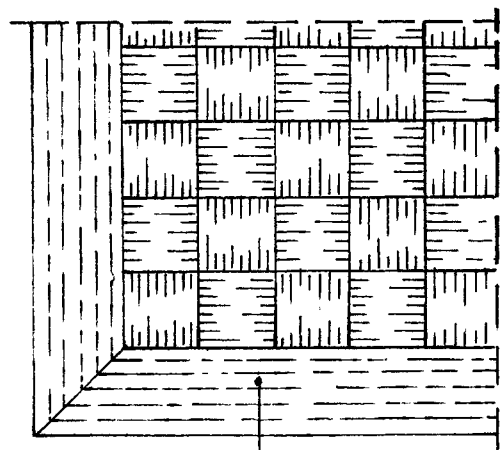
overstek/oversteek: type oversteek: K 246; *ovvørstèk*, L 207; *óóvørstéék*, K 276; vgl. i.v.m. de term „scheel” in de volgende tekst het lemma „tafelblad”: *aowvørstééjk*, K 330; nr. 955: ABN overstek (VD), overhangend oversteeksel van een tafelblad; „gewoonlijk is den oversteek van de schelen twee à drie cm; ge moet daarheen uw scheel van lengte en van breedte maken”, Vanherp.

OMLIJSTING

(N 56, 159f)

[Vraag N 56, 159f informeerde naar „de omlijsting van een tafel (tekening 159)”. Zie Vanherp s.v. „emboiture”. De omlijsting waar het hier om gaat geldt waarschijnlijk bij tafels met een gefineerd blad (vgl. het lemma „omlijsten” met b.v. de term „een emboiture rondleggen” en het lemma „in parket inleggen met fineer”), maar waarschijnlijk ook wanneer het blad is ingelegd met massieve blokjes etc. (vgl. het lemma „inleggen met massieve blokjes”). Vgl. Scott en Aalders p. 196-197 i.v.m. „randen en hun afwerking” („randen worden bij de opleg- en inlegtechnieken gebruikt als omlijsting van een gefineerd paneel”).]

kader: *káádər*, K 276; **lijst:** *léjst*, L 207; **verband:** *vərbaant*, K 246; **emboiture (fr.):** *ám-bətüür*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „tafel-

FR. EMBOÏTURE

Afb. 196: Fragment van de omlijsting van een tafelblad (naar Vanherp)

1.1.2.5.

scheel" en „plakhout" de lemmata „tafelblad" en „fineer": *ámbætéúwr*, K 330; nr. 462: ABN omlijsting van een tafel; „als ge een tafelscheel inbindt met emboituren dan moet ge die 'ne mm meester laten (hoger laten steken) want anders zit ge door 't plakhout, als ge de emboituren gelijkmaakt"; ook: inlijsting, kader, platteband, band, embeture, enveloppe, rand van een tafelblad, tafeland, lijst, Vanherp.

TAFELLADE

(N 56, 160a)

[Vraag N 56, 160 informeerde naar „de lade van een tafel". Zie Scott en Aalders (p. 22-23, 39, 156-157). Vgl. het lemma „lade".]

tafellade: *tóffalaoj*, L 207; **tafelschuif:** K 246; *taofalschöof*, K 276; *tàáfalschaoaf*, K 291; zie i.v.m. de term „separaties" het lemma „ladevakjes" (vgl. het lemma „besteklade"); *tááfalschaoaf*, K 330; nr. 1330: ABN tafellade (VD); „in de tafelschuif van een keukentafel worden separaties gemaakt voor de lepels en de messen in te leggen", Vanherp; zie i.v.m. de term „lopers" in de volgende tekst de lemmata „ladeloper" en „ladegeleider": **schuif:** *schojf*, O 69, 69a; *schoaf*, K 330; nr. 1183: ABN lade (VD), schuif is Zuidn. (VD, 3); „een schuif mag niet louteren (red.: vgl. VD s.v. „loteren" = loszitten) of haperen tussen de lopers!; een schuif moet zuigend in de kas gaan"; ook: schuiflade, Vanherp.

BESTEKLADE

(N 56, 160b toegift)

[Een „tafellade" (zie dat lemma voor het opbergen van het bestek (zie VD s.v. II „bestek"). Zie ook het lemma „ladevakjes" (ook i.v.m. de formulering van vraag N 56, 160b).]

besteklade: *bastèklaoj*, L 207.

LADEVAKJES

(N 56, 160b)

[Vraag N 56, 160b informeerde naar „de vakjes in een tafellade". Deze dienen om het bestek in op te bergen. Zie de lemmata „besteklade", „tafellade", „indelen van een lade" en „indeling van een lade". De meeste benamingen benadrukken het aspect „iets wat afscheidt" (schutsels, separaties, separaten) waardoor vakjes (benaming „kotjes") ontstaan.]

schutsels: *sküütsəls*, O 69, 69a; **separaties:** ev.: *sépparaoəsij*, K 276; mv.: *séparaosəs*, K 291; ev.: *séparáasə*, K 330; nr. 1198: ABN vak (VD, 7); „in tafelschuiven worden separaties gemaakt voor lepels, de verketten en de messen in te leggen"; ook: vakje; Fr. *séparation*, Vanherp; **separaten:** K 246; **kotjes:** *kottəkəs*, O 69, 69a.

DRIEDELIGE TOILETTAFELSPIEGEL

(N 56, 161a)

[Vraag N 56, 161a informeerde naar „het driedelige bovenstuk van een toilettafel". Het belangrijkste element daarvan is uiteraard de spiegel. Vgl. VD s.v. „opstand" (5). Zie het lemma „toilettafel".]

drijslagspiegel: *drààsláchsپیēgəl*, K 276 **klapspiegel:** *kláspiēgəl*, K 291; **spiegel:** K 246; **triptiek:** vgl. i.v.m. de term „toiletten" he lemma „toilettafel": *trüüptičk*, K 330; nr. 1383 ABN triptiek (VD, 1); „een triptiek wordt eers ineengelijmd en dan pas worden de moulurer (red.: sierlijst) er rondom rond aangetrokken; of toiletten komt door den band een triptiek me spiegels in: het vast middenstuk en de twee zijstukken worden met twee klampen op den rug van de toilet gevezzen (red.: geschroefd)"; Fr. *triftyque*, Vanherp; **opstand:** *ópstánt*, L 207.

SPIEGELKLEM

(N 56, 161b)

[Elk der klemmen voor het bevestigen van een spiegel (zie het lemma „spiegelklem" in WBC dl. II, afl. 6, p. 2188, met afb. 326). Vraag N 56 161b informeerde naar „de spiegelklemmen" i.v.m. de „driedelige toilettafelspiegel" var vraag N 56, 161a (zie dat lemma). Spiegelklemmen kunnen uiteraard ook tegen muren, deurer etc bevestigd worden (zie Vanherp s.v. „spiegelhaak").]

spiegelklem: K 276; *spiēggalkléém*, L 207; **spiegelhaak:** mv.: *spiēgalaoka*, K 291; ev.: *speejgaldák*, K 330; nr. 1259: ABN spiegelklem om spiegels tegen deuren of muren te bevestigen „spiegels worden op den achterkant van kleerkastdeuren vastgezet met spiegelhaken", Vanherp.

-3.4.4. Schrijftafel en schrijftafelonderdelen

BUREAU

(N 56, 162a)

[Vraag N 56, 162a informeerde naar „een schrijftafel met opbergvakken". Zie VD s.v. „schrijftafel" (1). Vgl. Scott en Aalders p. 14-15 („de schrijftafel"; niet het bureau dat wij thans kennen, maar meer wat wij een „secretaire" zouden noemen; vgl. VD s.v. „pulpitum" (1) en het WNT s.v. „pulpitum" (3); vgl. ook het lemma „bureau-ministre").]

bureau: K 246; *bəróó*, K 276, L 207; *büüröö*, K 291, O 69, 69a; *büürəow*, K 330; nr. 277: ABN bureau (VD, 1); „een bureau wordt altijd demonstabel gemaakt omdat ge er anders bijkan nieverans met binnen kunt"; ook: bureau-meubel.

Vanherp; i.v.m. de volgende benaming moet worden opgemerkt dat Vanherp bij nr. 282 nog een andere betekenis opgeeft, nl. „kantoormeubel”: **bureaumeubel**: *büüraowmèùwbəl*, K 330; nr. 281: ABN bureau (VD); „op onze winkel maken ze bureaumeubelen in alle stijlen”, Vanherp; **schrijftafel**: *skraajftowfəl*, O 69, 69a; zie i.v.m. de volgende benaming het ZNWB s.v. „pupiter” („lessenaar; ook bureau...”) en het lemma „lessenaar”: **pupiter**: *püüpüttər*. O 69, 69a.

BUREAU MET ENKEL FRONT

(N 56, 162b)

[Vraag N 56, 162b informeerde naar „een bureau waar alleen de voorzijde laden en deuren bezit” (zie Vanherp s.v. „bureau mee enkel face”). Zie VD s.v. „front” (1) en „face” (Fr.; voorzijde, gezicht) en vgl. de lemmata „bureau” en „bureau met dubbel front”.]

bureau (mee) enkel face: *büüroo énkəl fás*, K 291; vgl. i.v.m. de term „schuiven” de lemmata „lade” en „tafellade”: *büüraow méj énkəl fás*, K 330; nr. 280: een bureau, waarbij alleen de voorzijde laden en deuren bezit, aan de achterzijde is er alleen een achterschot; „als ’nen bureau tegen de muur moet komen te staan dan nemen de mensen ’nen bureau met enkel face waar aan de achterkant geen schuiven aan zijn”, Vanherp; **enkele bureau**: *enkələn bəróó*, K 276; **bureau**: *bəróó*, L 207.

BUREAU MET DUBBEL FRONT

(N 56, 162c)

[Vraag N 56, 162c informeerde naar „een bureau waarvan voor- en achterzijde op dezelfde manier bewerkt zijn” (zie Vanherp s.v. „bureau mee dobbel face”), waarvan voor- en achterzijde dus laden en deuren hebben (zie het lemma „bureau met enkel front”). Zie ook de toelichtingen bij het lemma „bureau-ministre”.]

bureau (mee) dobbel face: *büüroo dóbbəl fás*, K 291; *büüraow mé dóbbəl fás*, K 330; nr. 279: een bureau, waarbij de voor- en achterzijde op dezelfde manier bewerkt zijn; „’nen bureau met dubbel face is langs de twee langse kanten hetzelfde, voor hem in ’t middelt van een plaats te kunnen zetten”, Vanherp; **dobbel(e) bureau**: *dóbbəl bəróó*, L 207; *dóbbələn bəróó*, K 276.

BUREAU-MINISTRE

(N 56, 162d)

[Vraag N 56, 162d informeerde „naar een groot en mooi bureau (bureau-ministre?)”. Vanherp zegt dat dat meestal een „bureau met dubbel front” (zie dat lemma) is. VD zegt echter over „bureau-ministre” (s.v. „bureau”): „een bureau

zonder kop en klep”. Wordt met dat „bureau zonder klep” dan een antiek bureau genoemd, wat wij wellicht „secrétaire” zouden noemen en is het bureau-ministre dan het bureau in de vorm zoals wij het thans kennen (eventueel in luxe uitvoering en met dubbel front)? Zie de aantekening i.v.m. Scott en Aalders (p. 14-15) bij het lemma „bureau”.]

bureau-ministre: K 246; *büüroo miēniēstər*, O 69, 69a; zie i.v.m. de term „bureau ... met dubbel face” het lemma „bureau met dubbel front”: *büüraow miēniēstər*, K 330; nr. 283: ABN bureau-ministre (VD); „’nen bureau-ministre is ’ne redelijk groten en rijkelijken bureau, gewoonlijk met dubbel face”; ook: ministerbureau; Fr. bureau-ministre, Vanherp; **ministerbureau**: K 246; [*minister*] *bəróó*, K 276; *miēniēstərbüüroo*, K 291; zie i.v.m. de term „bureau de dame” het lemma „damesbureau”: *miēniēstərbüüraow*, K 330; nr. 879: ABN bureau-ministre (VD); „’ne ministerbureau wordt altijd demontabel gemaakt; ’ne ministerbureau heeft maar een laag pootje anders is ’t ’ne bureau de dame”; ook: bureau-minister, Vanherp; het volgende type is merkwaardig: **ministerie**: *miēnisteerē*, L 207.

DAMESBUREAU

(N 56, 162e)

[Klein schrijfbureau voor dames. Vraag N 56, 162e informeerde naar „een damesbureau”. Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „bureau de dame”. Volgens Vanherp kan er nog ’n „etagèreke” (vgl. het lemma „etagère” en VD s.v. „etagère”) op staan; vandaar misschien ook de opgegeven benaming „secrétaire” (zie ook het lemma van die naam). Vanherp zegt s.v. „ministerbureau” (zie het lemma „bureau-ministre”): „’ne ministerbureau heeft maar een laag pootje anders is ’t ’nen bureau de dame”.]

damesbureau: L 207; **bureau de dame**: *büüroo də dām*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „schuifkes” en „etagèreke” de lemmata „lade”, „tafellade” en „etagère”: *büüraow də dām*, K 330; nr. 278: ABN damesbureau (VD); „’nen bureau de dame is ’ne lichte kleinen bureau met een tafel waar een paar schuifkes bezijden aan zijn; vantijd staat er nog een etagèreke op ’nen bureau de dame”; ook: dame-bureel; Fr. bureau de dame, bureau à dos d’âne, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „secrétaire”: **secrétaire**: *sékratèèr*, K 291; *sikrätéér*, K 276.

CILINDERBUREAU

(N 56, 162f)

[„Schrijfbureau waarbij de ronde klep in een gleuf achter de kastjes kan worden teruggeschoven” (VD s.v. „cilinderbureau”). Vraag N 56, 162f informeerde naar „een Amerikaans cilin-

1.1.2.5.

derbureau (met rolsluiting)].

cilinderbureau: *siēliēndārbiūroo*, K 291; **amerikaanse bureau:** K 246; *áméeriēkaonsā biūroo*, K 291; *áméerākōnsān biūraow*, *áméeriēkōnsān* -, K 330; nr. 103: ABN cilinderbureau (VD); „een Amerikaanse bureau doen ze open en toe met een soort rolblaffetuur”; ook: bureau met rolluik, cylinderbureau, bureau à cylindre, bureau met rolsluiting, Amerikaans cilinderbureau, Vanherp.

SCRIBAN

(N 56, 141)

[Zie VD en Vanherp s.v. „scriban”. Vraag N 56, 141 informeerde in het algemeen naar kasten. Vgl. Scott en Aalders p. 14-15 („de schrijftafel”).]

scriban: *schriēbā*, K 291; *skriēbāā*, K 330; nr. 1188: ABN scriban (VD), oudvlaamse schrijftafel, schrijfkabinet; „voor onze klant uit de Walen moeten we nog twee scribans maken, Vanherp; **scribantje:** *schriēbōntjā*, K 291.

SECRETAIRE

(N 56, 165a)

[Vraag N 56, 165a informeerde naar „een schrijfkast met schuine klep (secrétaire?)”. Zie Vanherp en VD s.v. „secrétaire” (1).]

secrétaire: K 246; *sékratèr*, K 291; *sikratèr*, L 207; *sikratéér*, K 276; *sákratéér*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de term „bovenmeubel” in de volgende tekst het lemma „bovenkast”: *sékratéér*, K 330; nr. 1197: ABN secrétaire (VD), schrijfkast met een klep, die neergelaten, dient om er op te schrijven en waarachter laatjes en loketten zijn; „secrétaires maken moet ge goed gewend zijn want daar komt veel prullerij van binnen aan; wijlie maken ook secrétaires met een bovenmeubel op”; ook: sekretaire, secrétairemeubel, bureau met schuine klep; Fr. *secrétaire*, Vanherp.

KLEP

(N 56, 165b)

[Een horizontaal scharnierend blad aan een „secrétaire” dat met twee „meubelscharen” of anderszins (b.v. twee uitschuifbare latten?) in horizontale positie gehouden kan worden en dat, neergelaten dient om erop te schrijven en waarachter laatjes en loketten zijn. Vgl. VD s.v. „klep” (I, 4) en „val” (III, 1). Zie de lemmata „secrétaire” en „meubelschaar”. Zie Scott en Aalders p. 15 (afb. van de „universele secretaire”).]

Vgl. i.v.m. de benamingen „klep” en „val” het lemma „klepdeurtje”: **klep:** *klép*, L 207; **schrijfklep:** *schriāāflép*, K 276; **val:** *vál*, K 291; **deksel:** O 69, 69a; **tablet:** vgl. i.v.m. de

term „bovenmeubel” in de volgende tekst het lemma „bovenkast”: *táblét*, K 330; nr. 1320 ABN tablet (VD, 3); „de tabletten van secretaires waardat een bovenmeubel op komt, worder wat breder gepakt omdat anders uw bovenmeubel te ondiep wordt”; Fr. *tablette*, Vanherp.

LESSENAAR

(N 56, 164)

[Vraag N 56, 164 informeerde naar „een lessenaar”. Zie Vanherp s.v. „lessenaar” en „pupiter”. Vgl. ook het lemma „lezenaar”. Vgl. i.v.m. het type „pupiter” ook het WNT s.v. „pulpitum” (met vele bijvormen, o.a. „pulpitrum”) (2). Vgl. Scott en Aalders p. 14-15.]

lessenaar: K 246; *lesnejr*, O 69, 69a; *léssənaor*, L 207; *léssənéér*, K 276; vgl. i.v.m. de term: „roden deen” en „spitchpine” in de volgende tekst de lemmata „Europees grenehout” en „pitchpine (Amerikaans grenehout)”: *léssənéér*, K 330; nr. 798: ABN lessenaar (VD, 1); „lessenaars en andere schoolmeubelen werden vroeger veel in roden deen of in spitchpine gemaakt”; ook: pupiter, schrijftafel, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming het ZNWB s.v. „pupiter” („lessenaar; ook bureau ...”) en het lemma „bureau”: **pupiter:** *pūipiētər*, K 291, O 69, 69a; *pūūpiētər*, K 330; nr. 1056: ABN lessenaar (VD, 1), pupiter is Zuidn.; „pupiters worden veel in roden deen gemaakt en dan in zijn hout gevernist”; ook: schrijftafel, Vanherp.

LEZENAAR

(N 56, 166)

[„Standaard met schuinstaand bovenvlak om een boek op te leggen waaruit men (voor)leest” (VD s.v. „lezenaar”). Vgl. ook het lemma „lessenaar”. Vraag N 56, 166 informeerde naar „andere benamingen voor bureaus, schrijftafels” etc.]

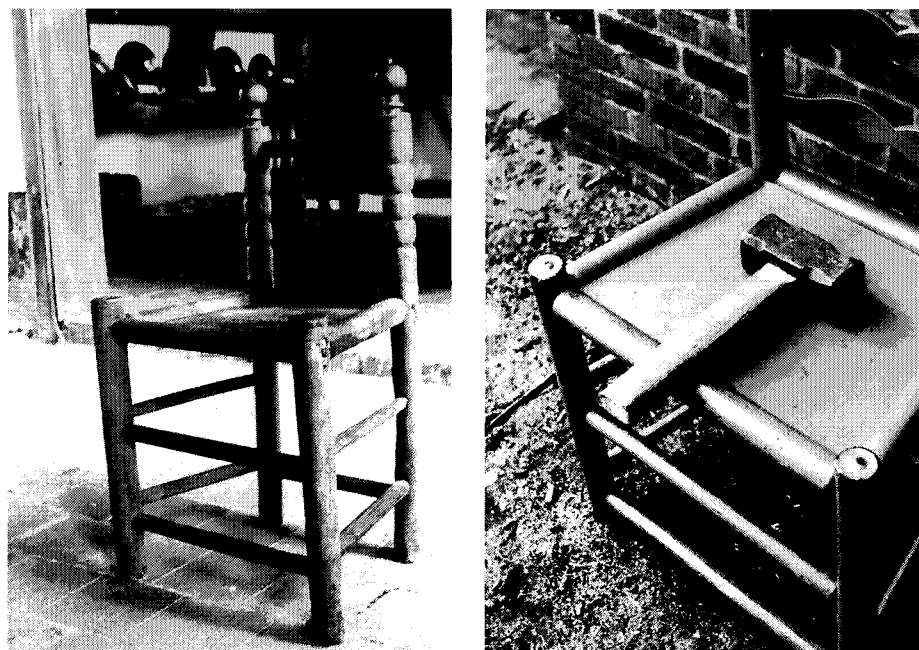
lezenaar: *lèzənər*, K 291; zie i.v.m. de volgende benaming VD (Frans) s.v. „lutrin” (koorlessenaar, lutrijn) en VD s.v. „lutrijn” en „koorlessenaar”: **lutrin (fr.):** *lūūtrī*, K 291.

SCHRIJFMACHINETAFELTJE

(N 56, 163)

[Vraag N 56, 163 informeerde naar een „schrijfmachinetafeltje” (zie Vanherp s.v. „dactylo(tafel)”).]

typetafeltje: *tiptaofəłtsjə*, K 276; vgl. i.v.m. de volgende benamingen VD en het ZNWB s.v. „dactylo”: **dactylo(tafel):** K 246; *dāktiēlaowtāāfəl*, K 330; nr. 367: ABN schrijfmachinetafel (VD), typetafel (VD); „een dactylo(tafel) wordt bij ‘nen bureau gezet voor daar uw schrijfmachien op te zetten”; ook: dactyloke, machineta-

Afb. 197: Twee stoelen gemaakt in de werkplaats van Gijselinckx te Zandhoven (Antwerpen); de ijzeren hamer (zie afb. 117: „moker/vuisthamer”) dient voor het ineenkloppen van de onderdelen van de gedraaide stoelen (foto's Openluchtmuseum Domein Bokrijk 190/19 en 394/26)

fel, Vanherp; **dactylo**: *dáktǐžlaow*, K 330; nr. 366: ABN schrijfmachinetafel (VD), typetafel (VD); „een dactyloke is een klein tafelke, dat wat lager is als een gewoon tafel; dactylokes dienen voor het schrijfmachien op te zetten”; ook: dactylotafel, machientafel, machinetafel, Vanherp; de volgende benaming komt ook voor in het lemma „bureau”: **schrijftafel**: *skreeftǒffǎl*, L 207.

-3.4.5. Stoel, kruk en onderdelen

STOEL

(N 56, 167a)

[Zie VD s.v. „stoel” (1). Vraag N 56, 167a informeerde in het algemeen naar „een stoel”. Zie Scott en Aalders (p. 24-29, 42-43, 164-165) voor verschillende soorten.]

stoel: K 246; *stǒžl*, K 276; *stǒžl*, K 291, O 69, 69a; *stówl*, L 207; *stüül*, K 276; mv.: *stujl*, L 207; ev.: *stóowl*, K 330; nr. 1294: ABN stoel (VD); „ne stoel moet goed vergaard zijn, anders waggelt hij uiteen; dat wilt zeggen dat de pinnen goed moeten spannen”, Vanherp.

STOELPOOT

(N 56, 171f)

[Vraag N 56, 171f informeerde naar „een poot” van een stoel. Zie ook de lemmata „voorpoot” en „achterpoot/achterstijl”. Vgl. Scott en Aalders p. 24, 26 en 28.]

stoelpoot: *stówlpoot*, L 207; *stüülpôêt*, K 276; *stóówlpôêt*, K 330; nr. 1299: ABN stoelpoot (VD); „ge moet eerst de stoelpoten opkuisen voordat ge het voorste van de stoel ineenlijmt”; ook: poot van een stoel, Vanherp; **poot**: K 246; *pôêt*, K 291; *poejt*, O 69, 69a.

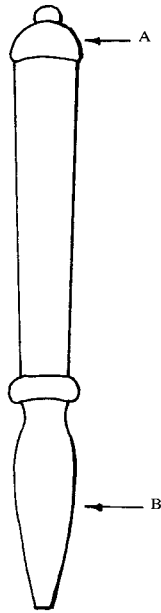
VOORPOOT

(N 47, 18a)

[Vraag N 47, 18a informeerde naar „de voorpoten van de stoel”. Vgl. VD s.v. „voorpoot” (2), „voorstapel” en „stapel” (I, 1). Zie Docum. O.M. 1, p. 2 („... de voorpoten noemt v.d. Pas veurstapels”).]

voorpoot: *vörpòwət*, L 203; **voorstapel**: *vörstaopəl*, L 203, 207; mv.: *vur[stapels]*, L 178, 180, 207; voorpoten van de stoel, Donkers p. 4; **korte stapel**: *körtə staopəl*, L 207; mv.: *körtə*

1.1.2.5.

Afb. 198: a. Stoelpootkop; b. stoelpootvoet

staapels, L 237; *korte stapels*, L 178, 180, L 207; de voorpoten van de stoel, Donkers p. 4.

STOELPOOTKOP

(N 47, 18g)

[Vraag N 47, 18g informeerde naar de bovenkant van de voorpost van de stoel (met de vorm van de afb.). Vgl. Weijs p. 64.]

kopje: *köpkə*, L 203.

STOELPOOTVOET

(N 47, 18f)

[Vraag N 47, 18f informeerde naar de onderkant van de stoelpoot (met de vorm van de afb.). Vgl. Scott en Aalders p. 27 („achterpoot ... kussenvoet”), p. 29 („voorpoten ... versierde voet”) en p. 165 („stoelen met gedraaide poten”) en Weijs p. 64.]

voet: *vówt*, L 207; **voetje:** *vöjtjə*, L 207; **sok:** *sòk*, L 203.

ACHTERPOOT/ACHTERSTIJL

(N 47, 18b)

[Vraag N 47, 18b informeerde naar „de achterpoten van de stoel die uitlopen in de rugleuning”. Zie Docum. O.M. 1, p. 2 („achterpoten of achterstapels”) en p. 4 („de achterpoten krijgen even boven de sporten een lichte knik, waardoor de stand van de rugleuning iets achterover helt

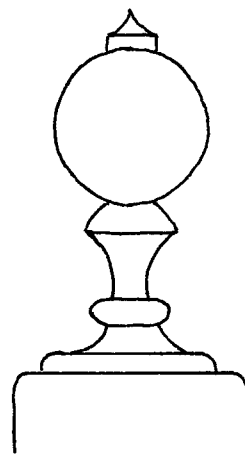
t.a.v. het ondergedeelte van de stoel”), Scott en Aalders p. 2 („rugstijl”) en Weijs p. 64 („achterstijlen”).]

achterstapel: *ächtərstaopəl*, L 203, 207; **lange stapel:** *långə staopəl*, L 207; mv.: *långə staapəls*, L 237; *lange stapels*, L 178, 180, 207; de achterpoten van de stoel die uitlopen in de rugleuning, Donkers p. 3 en 4; **stapel:** mv.: *staopəls*, L 207; **stoelstapel:** i.v.m. de volgende omschrijving moet worden opgemerkt dat deze voor een goed begrip wat uitgebreid zou moeten worden (b.v.: elk van de beide dikke houten stijlen, beginnend boven in de rugleuning en onder de zitting doorlopend tot vloerniveau): *stöžlstaopəl*, stoelstapel, elk van de beide dikke houten stijlen in de rugleuning van een stoel; vgl. WNT s.v. stapel (III), I, 5 en Gunnink; (met afb. op p. 615), De Bont; **rugstijl:** vgl. i.v.m. de uitdrukking „op kaliber geslagen” het lemma „frezin met mal”: *rüüchståäl*, K 330; nr. 1123: ABN rugstijl; „rugstijlen van stoelen worden op kaliber geslagen, omdat ze allemaal eender zouden zijn”, Vanherp.

STOELKNOP

(N 47, 18c)

[De versiering in de vorm van een knop aan de bovenkant van de „achterpoot/achterstijl” van een stoel. Vraag N 47, 18c (met afb.) informeerde naar „de peervormige uitloper aan de bovenkant” van de achterpoot (zie Donkers). De afgebeelde stoelknop zag er niet echt peervormig uit (in een catalogus van de Fa. F. Merkelbach uit Lieshout ziet men echt peervormige stoelknoppen) zodat het de vraag is of de respondenten allen dezelfde vorm bedoelen. De tekening

Afb. 199: Stoelknop die wel „boerenknop” genoemd wordt (naar een eenvoudige schets van een zegsman)

bij de vragenlijst is gebaseerd op een schets van de respondent van L 207 die dit een „boerenknop” noemt en zegt dat er later verschillende modellen kwamen. Zie verder Docum. O.M. 1, p. 2 („hier wordt één model stoel gemaakt, de Brabantse knopstoel”) en p. 3 („... knoppen uitgedraaid”) en Weijs p. 64 (afb. „knopstoel”).]

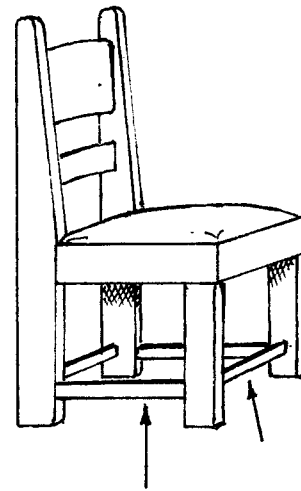
stoelknop: *stoelknop*, L 178, 180, 207; peervormige uitloper aan de bovenkant der lange stapels, Donkers p. 3; **knop:** *knòp*, L 203, 207, 237; **knopje:** *knòpkə*, L 203; de volgende drie benamingen zijn meer specifiek: **boerenknop:** *bðèr-rəkòp*, L 207; **spitse knop:** *spitsə knòp*, L 207; **knop mee 'n eikel:** bij de volgende opgave kan worden opgemerkt dat de gewone uitspraak van „eikel” in L 207 vermoedelijk „[ikkəl]” is: *knòp mi nən èjkal*, L 207.

STOELSPORT

(N 47, 19b; N 56, 171g; DC 19, 6a; DC 19, 6b I; DC 19, 6b II; DC 19, 6c I; DC 19, 6c II)

[De vragen informeerden naar „de dwarsverbindingen beneden de zitting” van de stoel (N 47, 19b), „een sport” van een stoel (N 56, 171g), „de ronde of vierkante latten, die soms de poten van een stoel aan de onderzijde verbinden” (DC 19, 6a), „de vierkante latten” (DC 19, 6b I), „de ronde latten” (DC 19, 6b II), „één enkele ronde lat” (DC 19, 6c I) en „één enkele vierkante lat” (DC 19, 6c II). In het algemeen kregen de vragen DC 19, 6b I + II en DC 19, 6c I + II geen respons, m.u.v. de respondent van K 176 die een vierkante sport een „sproot” noemde en een ronde sport een „sport”. De respondenten van K 101, 151, 182, 212; L 110, 148, 208a, 237, 262 en 264 merken bij de vragen DC 19, 6b I + II en DC 19, 16c I + II op dat ze geen specifieke benamingen kennen voor ronde of vierkante sporten; men zegt dan gewoon „ronde -” c.q. „vierkante sporten”. Zie het WNT s.v. „sport” (I, 1, b) en „sproot - sproute” en Docum. O.M. 1, p. 2 („de rondgedraaide verbindingen tussen de onderpoten zijn sporten”) en p. 3 („ronde sporten”). Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „sport”: „Een dwarsliggende verbinding tussen twee stoel- of tafelpoten. Ook laddersport” (zie ook p. 24-25).]

stoelsport: K 133d, 171; *stóówlsput*, K 330; nr. 1302: ABN sport, stoelsport (VD); „met stoelsporten tussen de poten zal uw stoel niet meer zo gemakkelijk uiteenwaggelen”, Vanherp; **sport:** I 79, K 100a, 101, 101a, 102, 123*, 129a, 133a, 133c, 133d, 140, 141, 143, 145a, 146, 148, 149, 150, 151, 153, 157, 158, 158a, 161, 161a, 161b, 162, 164, 164a, 170, 177, 177b, 182, 182b, 183, 183b, 183c, 184, 184a, 185, 187, 188, 195, 197, 246, L 96, 97*, 102, 103, 104, 144a, 145, 145a, 148, 152, 160, 177, 178, 180, 180**, 187, 190, 201, 207, 226, 240, 241; de volgende variant is

Afb. 200: Stoelsporten (naar de afbeelding bij de vragen van DC 19, 16a - c)

afkomstig uit de vragen DC 19, 6b II en DC 19, 6c I: een „ronde” sport; vgl. het type „gedraaide sport”: K 176; *spòrt*, K 175, 212; *spòrt*, I 78, K 173a, 188a, 291; *spurt*, K 190, L 93; *sput*, O 69, 69a; bij de volgende variant is er sprake van ontronding en het wegvallen van de 'r': *spet*, O 69, 69a, P 25, 65, 198; mv.: *spòrtə*, L 207; *spurtə*, K 141, 170, 188; ev.: *sput*, K 330; nr. 1263: ABN sport (VD, I, 2), stoelsport (VD); „in stoelen worden sporten gezet voor ze te versterken, Vanherp; **sproot:** K 187, 187a, 215, 216a, L 200, 201, 208, 256, 258, 262, 263, 263a, 280, 281, 281*, 283; *spróót*, K 276, L 208a, 237, 244, 264; *spraot*, L 204, 204a; *sprawt*, L 224; *spreut*, L 100, 112, 144, 144a, 145, 145a, 148, 149, 151, 152, 153, 157, 159, 160, 161, 162, 177c, 180, 180a, 183, 183*, 185, 186, 190, 209a; de volgende variant is afkomstig uit de vragen DC 19, 6b I en DC 19, 6c II: een „vierkante” sport; vgl. het type „rechte sport”: *spreut*, K 176; *spreuat*, L 99; *spreujt*, L 145; *spréút*, L 185, 187, 207; mv.: *spróótə*, L 203, 207, 237; *spreutə*, L 179; **spil:** K 176, 215, 217; **spilletje:** mv.: *spilləkəs*, L 229a; **dweerslat:** *dwèrslət*, K 212; **latje:** *lètjə*, L 110; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „regel”: **travers(e):** *tràvéér*, K 212; de volgende vier benamingen zijn meer specifiek: **achtersproot:** mv.: *ächtərspróótə*, L 207; **zijsproot:** mv.: *zèjspróótə*, L 207; **rechte sproot:** *rèèchtə spréút*, L 207; zie i.v.m. het volgende type ook de par. over de „stoelendraaier”: **gedraaide sproot:** *gədrèèjdə spréút*, L 207.

1.1.2.5.

RUGLEUNING

(N 47, 47a; N 56, 171b)

[Vraag N 56, 171b informeerde naar „de rugleuning” van een stoel. Vgl. het lemma „armleuning”. Zie Scott en Aalders (p. 24-26, 28-29, 42-43, 164-165) voor afbeeldingen van diverse stoelen en rugleuningen. Zie voor de formulering van vraag N 47, 47a het lemma „blinde mat”. De opgaven van L 207 (rieten „rugleuning”) en I 220 („rug”) zijn afkomstig uit die vraag.]

rugleuning: *réúchléuning* (of: *ruch-*?), L 207; *rüüchleuniñnk*, O 69, 69a; rieten - *ruchléuning*, L 207; **leuning:** *lèuning*, K 291; **rugleun:** *ruchlèün*, K 276; **stoelrug:** *stóówlrüüch*, K 330; nr. 1301: ABN rug, rugleuning, stoelrug (VD); „voordat ge uw stoelen ineenzet, moet ge eerst de stoelruggen volledig opkuisen, Vanherp; **rug:** I 220; *rüüch*, K 330; nr. 1121: ABN rug, rugleuning, stoelrug (VD); „stoelen met ’ne ronde rug zijn gemakkelijker als met ’ne rechte”, Vanherp.

STOELSCHEIEN

(N 47, 19c)

[Zie VD s.v. „stoelschei”. Vraag N 47, 19c luidde: „De dwarsverbindingen in de rug van de stoel (heeft de bovenste een aparte naam?)” Vgl. de lemmata „scheiraam”, „regelwerk” en „regel”. Zie verder Docum. O.M. 1, p. 2 („de flauw gebogen plankjes in de rugleuning noemt hij scheien”) en p. 3-4. Donkers zegt op p. 4: „Een verzamelnaam voor de dwarsverbindingen is het woord regelwerk (Veghel = L 180). Zo duidt men de schèèje ook wel aan met de naam rugregels (Veghel)”. Zie Weijs p. 64. De respondent van L 207 merkt op: i.v.m. „scheien”: „in de stapels (achterpoten) zitten twee sporten; de rest zijn scheien voor de leuning”; i.v.m. „regels”: „in de rugleuning; meer ’n timmermans-term”. De respondent van L 203 merkt op dat „kappen” ’n jongere term is dan „scheien”.]

scheien: *skèèjə*, L 203, 207, 237; *schèèjə*, *skèèjə*, L 178, 180, 207; de enigszins gebogen dwarsverbindingen in de rugleuning van de stoel, Donkers p. 4; **rugregels:** *rugregels*, L 180; de enigszins gebogen dwarsverbindingen in de rugleuning van de stoel, Donkers p. 4; **regels:** *reegals*, L 207; **kappen:** *kàppə*, L 203.

PALMET

(N 56, 171c)

[Vraag N 56, 171c informeerde naar „de middenplank in de rugleuning van een stoel (palmette?)” (zie Vanherp s.v. „palmet”; vgl. VD s.v. „palmet”, I: „waaievormige palmtak ...” als ornament). De respondent van K 291 gaf bij

vraag N 56, 87d (zie het lemma „fantasiesnijder”) de volgende toelichting over „palmet”: „Breed vulstuk in de rug van een stoel, uitgezaagd, versierd, meestal verticaal; horizontaal en breed zijn de palmetten bij begijnstoelen”.]

palmet: K 246; *pálmét*, K 291; *pálmét*, K 330; nr. 962: ABN middenplank in de rugleuning van een stoel; „als ge een goed brede palmette in de rug van ’ne stoel hebt, is dat veel gemakkelijker voor tegen te liggen”; ook: middenstuk, palmet; Fr. chaise à palmette, Vanherp.

SPIJL

(N 56, 171c toegift)

[Scott en Aalders (p. 267) zeggen s.v. „spijl”, van een stoel”: „Een vrij dun, vaak toelopend gedraaid stuk hout, gewoonlijk toegepast in de rugleuningen van stoelen”. Vgl. VD s.v. „stoel-spijl” en „spijl” (1) en Scott en Aalders p. 24-25 en 164-165. Zie voor de formulering van vraag N 56, 171 het lemma „palmet”. De respondent van K 291 merkte bij „spijl” op: „verticaal en dun”.]

spijl: *spèèl*, K 291.

STOELZITTING

(N 56, 171d)

[Vraag N 56, 171d informeerde naar „de zitting” van een stoel. Zie Scott en Aalders p. 25, 27, 28, p. 42-43 en 164-165. Vgl. ook het lemma „stoelmat”. Vraag N 47, 22 („de zitting van een stoel, indien er geen gevlochten mat inzit”) leverde niets op.]

zitting: *ziiting*, L 207; **zit:** K 246; *zit*, K 276; *zìt*, K 291, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de termen „Louis XIV-stoel” en „gebiesde zit” de lemmata „meubelstijl (naar nationaal historisch tijdperk)”, „stoelmat” en „een stoel matten”: *zìt*, K 330; nr. 1563: ABN stoelzitting (VD), zitting (VD, 1); „bij ’ne Louis XIV-stoel past ’ne gebiesde zit”, Vanherp.

STOELZITTINGRAAM

(N 56, 171e)

[Vraag N 56, 171e informeerde naar benamingen voor „het zittingraam” van een stoel (zie Vanherp). Het gaat hier om een los raamwerk met een of andere bekleding (Vanherp: leer, textiel, velours, bies) dat in het frame van de stoel past. Vgl. het lemma „raamwerk van de stoelmat”. Vgl. Scott en Aalders p. 27 en p. 164.]

stoelraam: vgl. i.v.m. de termen „nus geschaafd” en „bies” in de volgende tekst de lemmata „arm schaven” (woordtype „nuus schaven”), „mattenbies (algemeen)” en „soorten biezen”: *stóówlráam*, K 330; nr. 1300: ABN

zittingraam van een stoel; „stoelramekes moeten ingepast en nus (red.: VD, noes = schuin(s)) geschaafd worden: als 't bies is, geeft ge 'nen halve cm spel; als 't leer, goed of vloer (red.: velours) is, geeft ge maar twee mm spel (red.: spelling)”; ook: raam, Vanherp; **raam**: vgl. i.v.m. de term „garnierder”: *rám*, K 330; nr. 1062: ABN zittingraam van een stoel; „als die ramen in de stoelen passen, kunnen ze naar de garnierder”; ook: stoelraam, Vanherp; **raampje**: *rómákə*, K 291; *rómákə*, K 330; nr. 1062: dim. van „raam” (1), zie ald., Vanherp; **kader**: - van de zit *káádər*, K 276.

STOELHOEKKLOS

(N 56, 170a)

[Elk der houten blokjes met twee haaksstaande zijden die ter versteviging in de hoeken van het frame voor de „stoelzitting” worden gelijmd en geschroefd en die tevens het „stoelzittingraam” kunnen dragen. Zie ook de lemmata „tafelhoekklos/werfel” en „kasthoekklos”. Scott en Aalders (p. 266) zeggen s.v. „lijmblok”: „Een houten blokje (meestal van beukenhout en voorzien van twee haaksstaande zijden), dat ter versteviging in de hoeken van stoel-, tafel- of onderstelconstructies wordt gelijmd en geschroefd” (zie ook p. 164).]

klos: K 246; **stoelhoek**: *stōēl(h)ōēk*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „zittingramen” en „stoelramekes” in de volgende tekst het lemma „stoelzittingraam”: *stóówlōēk*, K 330; nr. 1296: ABN hoekklos waarop de zittingramen van de stoelen liggen; „voor de sterkte zetten ze in de hoeken van een stoel stoelhoecken en vantijd liggen daarop ook de stoelramekes”; ook: taquet, hoek, stoelklos, Vanherp; **hoek**: *hōk*, K 276; vgl. i.v.m. de term „raam” in de volgende tekst het lemma „stoelzittingraam”: *ōēk*, K 330; nr. 595: ABN hoekklos voor het verhogen van de stevigheid der stoelzittingen; „in stoelen worden altijd hoeken gezet voor de sterkte en in passant ook voor de ramen op te leggen”; ook: stoelhoecken, taquet, stoelklos, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming VD (Frans) s.v. „taquet” (o.a. klos): **taquet (fr.)**: *tákéj*, K 330; nr. 1340: hoekklos om een grotere stevigheid aan een stoel te geven; „terwijl dat uwe stoel gespannen staat, moet ge er de taquets in slagen want als ge ze er later in zet, hebt ge veel kans dat ge hem uitslaagt”; ook: stoelhoek, hoek, stoelklos, Vanherp.

ARMLEUNING

(N 47, 20; N 56, 171a)

[De vragen informeerden naar benamingen voor

de „armleuning” (N 56, 171a) en naar „armleuningen bij grotere stoelen” (N 47, 20). Zie verder Scott en Aalders p.164 en 165 („armleuningen”) en p. 24-27 („armlegger”) en Docum O.M. 1, p. 2 (de armleuning noemt hij „armlegger”) en p. 5.]

armleuning: *èèrāmléúning*, L 207; *ermleuniēnk*, O 69, 69a; **leuning**: *lèúning*, K 291; mv.: *léúningə*, L 237; **leun**: *lèūn*, K 276; **armlegger**: *èèrāmléggər*, L 203, 207; *èèrmléggər*, L 178, 180, 207; armleuningen van de grote stoel, Donkers p. 4; **arm**: *èèrām*, L 203, 207; vgl. i.v.m. de termen „zetel”, „rugstijl” en „voorstijl” in de volgende tekst de lemmata „fauteuil”, „achterpoot/achterstijl”, „voorpoot”, „hoekstijl” en „stijl”: *érrām*, K 330; nr. 111: ABN arm: de armen van een fauteuil, stoel of zetel (VD), armleuning (VD); „de armen van een fauteuil moeten sterk in de rugstijl en in de voorstijl ingewerkt worden, anders liggen ze er seffens af”; ook: armlegger, Vanherp.

HELLING

(N 56, 170b)

[Vraag N 56, 170b informeerde naar „de valling of helling van een stoel”. Deze vraag is gesteld n.a.v. de term „val” bij Vanherp die als synoniemen „valling” en „helling” geeft en in de voorbeeldzin ook niet veel duidelijkheid verschaft. Bedoelt Vanherp zoiets als: de juiste stand van rugleuning, poten en zitting waardoor wordt voorkomen dat de stoel omvalt bij achteroverleunen en waardoor deze comfortabel zit? Zie Scott en Aalders (p. 42; met afb.). Vgl. VD s.v. „helling” (1), „zwaaien” (3. bouwkw.: die muur zwaait, loopt schuin, helt) en „zwier” (I, I: ...zwaai).]

helling: *hèling*, L 207; **val**: zie i.v.m. de term „rug” in de volgende tekst het lemma „rugleuning”: *vāl*, K 330; nr. 1410: ABN val (VD, I, III, 3), valling (VD, II, 2); „de val van een stoel is van boven hetzelfde als van onder om te beletten dat de stoel omver zou vallen als ge tegen de rug zit”; ook: helling, Vanherp; **zwaai**: *zwaoa*, K 291; **zwier**: *zwiēr*, K 291; het is de vraag wat met de volgende benaming bedoeld wordt (de juiste schuine stand van de stoelzitting?): **doorzit**: *déúrzit*, K 276.

BOERENSTOEL

(N 47, 21)

[Vraag N 47, 21 informeerde naar „verschillende modellen stoelen” die de stoeldraaier (zie het lemma „houtdraaier/stoeldraaier”) maakt. Over de betekenis van het opgegeven woord „boerenstoel” kan men (omdat een afbeelding ontbreekt) niet veel meer zeggen dan: een soort stoel zoals

1.1.2.5.

men bij boeren vaak aantreft. De uiterlijke kenmerken zullen wel van streek tot streek verschillen.]

boerenstoel: *böërræstôël*, L 237.

VOUWSTOEL

(N 56, 169)

[Zie VD s.v. „vouwstoel” en Scott en Aalders p. 43 en 165 (afb. van diverse „vouwstoelen”). Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen voor stoelen en krukken.]

vouwstoeltje: *vaastöëjlkæn*, O 69, 69a.

STOEL GENOEMD NAAR EEN PERSOON

(N 56, 169)

[Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen voor stoelen en krukken. Bij de benaming „rubensstoel” werd geen tekening gegeven. De respondent van L 207 tekende bij de benaming „tsaar peterstoel” een soort krukje zonder leuning, met drie poten en met onder de ronde zitting tussen de drie poten telkens twee „stoelsporten” die dus a.h.w. twee driehoeken vormen. Deze beschrijving wordt onder voorbehoud gegeven omdat de tekening niet duidelijk is.]

rubensstoel: *rüübbæstôël*, K 291; **tsaar peterstoel:** *tsaor peetærstówl*, L 207.

KEUKENSTOEL

(N 56, 169)

[„Eenvoudige soort van stoel voor de keuken” (VD s.v. „keukenstoel”). Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen voor stoelen en krukken (o.a. de „keukenstoel”).]

keukenstoel: K 246; *keukæstôël*, O 69, 69a; *kèùkæstôël*, K 291; *kéúkastüül*, K 276; *kéúkastówl*, L 207; *kèùwkæstóowl*, K 330; nr. 718: ABN keukenstoel (VD); „de zitten van keukenstoelen worden tegenwoordig dikwijls beplakt met formica”, Vanherp.

EETKAMERSTOEL

(N 56, 169)

[Vgl. VD s.v. „eetkamerstoel” en „eetkamer” (1 en 2). Vgl. het lemma „eetkamerameublement”. Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen voor stoelen en krukken.]

eetkamerstoel: K 246; **stoel van een eetkamer:** *stüül van æn éétkæömær*, K 276.

KINDERSTOEL

(N 56, 169)

[Het is de vraag of de respondenten bij „kinderstoel” denken aan alle aspecten die VD s.v. „kin-

derstoel(tje)” opsomt: „stoeltje voor kleine kinderen op hoge poten, met armleuningen en een tafeltje ervoor en een potje onder de zitting”. Zie ook het lemma „kakstoel”. Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen voor stoelen en krukken.]

kinderstoel: *kïëndærstôël*, K 291; *kïënnærstôël*. O 69, 69a.

KAKSTOEL

(N 56, 169)

[Het is de vraag of de respondent van O 69-69a met de benamingen „kakkestoel” en „kakke-door” een „stoel met een gat in de zitting” bedoelt „waaronder een pot of emmer is geplaatst of bevestigd waarin men zijn gevoeg kan doen” (zie VD s.v. „kakstilletje/kakstoel”; vgl. VD s.v. „stilletje” en het WNT s.v. „kakstoel” (1); dus een soort verplaatsbaar toilet, ook voor volwassenen) of een „soort van kinderstoel, met een gat in -, en eene pot onder de zitting, tevens tafelstoel” (zie het WNT s.v. „kakstoel” (1, b). Zie het lemma „kinderstoel”. Zie verder VD s.v. „kakkedoor” en het WNT s.v. „kakadoor-kakadoor”, „kakadoris-kakkadoris” en „kakkedoor, kakkedoris”. Vgl. het Fr. „chaise à caca”. Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen van stoelen en krukken.]

kakkestoel: *kakkæstôël*, O 69, 69a; **kakkedoor:** *kakkædoow*, O 69, 69a.

BUREAUSTOEL

(N 56, 169)

[Zie VD en Vanherp s.v. „bureaustoel”. Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen van stoelen en krukken (o.a. de „bureaustoel”).]

bureaustoel: K 246; *bæróóstüül*, K 276; *büüróóstóowl* (of: *bæróó-*), L 207; vgl. i.v.m. de term „wieljtjes” in de volgende tekst het lemma „zwenkwieljtje”: *büüraowstóowl*, K 330; nr. 284: ABN bureaustoel (VD); „nen bureaustoel is 'ne gemakkelijken brede stoel met armen; in modern werk maken ze bureaustoelen met wieljtjes onder of stoelen waardat de zit van kan draaien”, Vanherp.

KERKSTOEL

(N 56, 169)

[Zie VD s.v. „kerkstoel”. Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen van stoelen en krukken.]

kerkstoel: *kerkstôël*, O 69, 69a.

CAFÉSTOEL

(N 56, 169)

[Zie Vanherp s.v. „caféstoel”. Vraag N 56, 169

informeerde naar verdere benamingen van stoelen en krukken (o.a. de „caféstoel“).]

caféstoel: K 246; *kafeestōel*, O 69, 69a; *káféestüül*, K 276; *káfeestówl*, L 207; vgl. i.v.m. de term „stijl” in de volgende tekst het lemma „stijlmeubel(werk)”: *káfééstóowl*, K 330; nr. 288: ABN caféstoel, speciale stevige stoel aangepast aan het café-interieur; „vroeger pakten ze voor caféstoelen maar heel simpel stoeltjes, maar nu hebt ge ook al veel caféstoelen in stijl”; ook: stamineestoel, Vanherp; **herbergstoel:** *herberchstōel*, O 69, 69a.

KAPPERSSTOEL

(N 56, 169)

[Vraag N 56, 169 informeerde naar verdere benamingen van stoelen en krukken.]

coiffeur(s)stoel: K 276.

KRUK/SCHABEL

(N 56, 167b; N 56, 168)

[De vragen informeerden naar „een kruk” (N 56, 167b) en naar „een zitbankje met plankleuning, b.v. voor een bar (taboeret, schabel?)” (N 56, 168). Een „kruk” (N 56, 167b) en het in vraag N 56, 168 gesuggereerde „taboeret” hebben bij VD echter een ongeveer gelijke omschrijving („stoel(tje) zonder leuning”; „veelal met ronde zitting”), terwijl onder „schabel” (1) volgens VD een „zitbankje met plankleuning” verstaan wordt (zie ook het lemma „voetbankje”). Omdat het woordtype „taboeret/tabouret” (Fr. vanwege de Franse uitspraak) echter als antwoord op beide vragen werd gegeven, is er slechts één lemma samengesteld. Met de benamingen „bankje” en „schabel” kan een zitmeubeltje met „plankleuning” bedoeld zijn.]

De volgende benaming is afkomstig uit N 56, 167b: **kruk:** K 246; *kruk*, L 207; *krüük*, K 291; de volgende benaming is afkomstig uit N 56, 167b (L 207), N 56, 168 (K 246; O 69, 69a) en Vanherp: **taboeret/tabouret (fr.):** K 246; *taböerret*, O 69, 69a; *táböërrèt*, L 207; *tábòrééj*, K 330; nr. 1321: ABN taboeret (tabouret) (VD); „in ’t scheel van simpel tabourekas (red.: zie het woordtype „taboertje”) is een gat gemaakt voor ze gemakkelijk op te pakken”; ook: schabel; Fr. tabouret, Vanherp; de volgende drie benamingen zijn afkomstig uit N 56, 167b: **taboeretje:** *taböërettäkän*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de volgende benaming VD (Etym.) s.v. taboeret (uit Fr. tabouret, verkleiningsvorm van oudfr. tabour = trom, krukje ...): **taboertje:** *taböërräkän*, O 69, 69a; **stoeltje:** *stöëjlkän*, O 69, 69a; de volgende benaming is afkomstig uit N 56, 167b (K 276) en N 56, 168 (L 207): **bankje:** *bèngska*, L 207; *bžèngskä*, K 276; **schabel:** *schábel*, K 330; nr. 1153: ABN schabel (VD 1); „schabels voor bij

een cafétoog te zetten moeten 70 hoog zijn”; ook: taboeret; Fr. escabeau, Vanherp.

POEF

(N 56, 167c)

[Vraag N 56, 167c informeerde naar „een geheel met stof overtrokken opgevuld bankje (eventueel met bergruimte) (poef?)”. Zie Vanherp s.v. „poef” (... stoeltje ...).]

poef: K 246; *pöëf*, K 291, L 207, O 69, 69a; *póf*, K 276; vgl. i.v.m. de term „toilet” in de volgende tekst het lemma „toilettafel”: *pöëf*, K 330; nr. 1032: ABN poef (VD II, 3); „een poefke is een stoeltje zonder rug dat in stof opgedaan is voor voor ’t toilet te zetten”; ook: pouf; Fr. pouf, Vanherp; **poefje:** *pöëfjkan*, O 69, 69a.

-3.4.6. Fauteuil, ligstoel en onderdelen

FAUTEUIL

(N 56, 172a)

[Vraag N 56, 172a informeerde naar „een leuningstoel (fauteuil, zetel?)”. Vgl. VD s.v. „armstoel” en „zorg” (5).]

fauteuil: K 246; *fötól*, K 291; *fotojl*, O 69, 69a; volgens de respondent van K 291 zijn er in het mv. twee varianten mogelijk, afhankelijk van het feit of er een telwoord (b.v.: twee -) voorafgaat (1e variant) of niet (dus bij onbepaalde hoeveelheid: 2e variant): *fötóls*, K 291; *fötöllä*, K 291; ev.: vgl. i.v.m. de termen „stijlfauteuils”, „gegar-nierd” en „karkas” in de volgende tekst de lem-mata „stijlmeubel(werk)”, „stofferen” en „romp”: *futul* (of: *fätul?*), *fötul*, K 330; nr. 475: ABN fauteuil (VD, 1); „ge hebt moderne fau-teuils en stijlfauteuils; daar zijn fauteuils die he-legans gegarnierd zijn op de karkas”; ook: zetel, armstoel; Fr. fauteuil, Vanherp; **fauteuiltje:** *fö-tólläka*, K 291; **armstoel:** *èèramstówl*, L 207; **grote stoel:** *graotä stówl*, L 207; **zetel:** K 246, 276; *zejtäl*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de term „touril-lon” in de volgende tekst Vanherp s.v. „touril-lon” (bedoeld wordt een ronde pen, ’n „drevell” of „deuvel”): *zééjtäl*, K 330; nr. 1556: ABN fau-teuil (VD), zetel is Zuidn. (VD, 1); „de armen van ’ne zetel worden er dikwijls met tourillons op gezet”; ook: armstoel, Vanherp; **zorg:** *zör-räch*, K 276.

ROMP

(N 56, 172b)

[Vraag N 56, 172b informeerde naar „het ge-raamte (binnenwerk) van een fauteuil (karkas?)” (zie Vanherp s.v. „karkas” en VD s.v. „karkas”, 5). Vgl. het lemma „rompenmaker”.]

romp: *rómp*, L 207; **karkas:** K 246, O 69, 69a;

1.1.2.5.

kárkás, K 276, 291; vgl. i.v.m. de term „emballeernagels” in de volgende tekst Vanherp s.v. „emballeernagel” („zware draadnagels met vierkantige kop voor het inpakken van meubelen”; vgl. het lemma „inpakken”): *kárkás*, K 330; nr. 700: ABN romp (VD I, 3) van een zetel; „een karkas is ’t geraamte van ’ne fauteuil; ze is meest in beuk en niet geschaafd, karkassen worden aaneengenageld met emballeernagels”; Fr. carcasse, Vanherp.

CLUBFAUTEUIL

(N 56, 173)

[„Gemakkelijke brede lage stoel met ronde of hoge leuning, inz. met leer bekleed” (VD s.v. „clubfauteuil”; zie ook VD s.v. „club”, II en „clubstoel”). Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils” (o.a. de „clubfauteuil”).]

clubfauteuil: K 246; vgl. i.v.m. de term „karkassen”, „gegarnierd” en „garniersel” de lemmata „romp” en „stofferen”: *klüüpfötul*, -*futul* (of: -*fätul?*), K 330; nr. 325: ABN clubfauteuil (VD); „als ge karkassen maakt voor clubfauteuils, moet ge die heel sterk ineenvergaren en nagelen, want als ze gegarnierd zijn, kunt ge ze niet meer repareren zonder ’t garniersel terug los te doen”; ook: clubzetel, club, klubzetel. Vanherp; **clubzetel**: K 276; *klüüpseljät*, O 69, 69a; *klüüpséjät*, K 330; nr. 326: ABN clubfauteuil (VD); „die clubzetel zit echt gemakkelijk, maar ’t is een goed model ook!”; ook: club, klubzetel, Vanherp; **club**: K 246; *klüüp*, K 291; *klüüp*, K 330; nr. 324: ABN club (klub) (VD, II); „clubs worden tegenwoordig niet veel meer door de mensen genomen: ze zijn toch wel wat zwaar van model”; ook: clubfauteuil, clubzetel, klubzetel, Vanherp; **clubje**: *klupkə*, L 207.

CRAPAUD

(N 56, 173)

[„Lage, ronde, overal beklede leunstoel” (VD s.v. „crapaud”). Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils”.]

crapaud: *krápoo*, K 291.

BERGÈRE

(N 56, 173)

[„Ruime, gemakkelijke leunstoel met voetbank” (VD s.v. „bergère”, 1). Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils” (o.a. de „bergère”).]

bergère: K 246; *bérzjèèr*, K 291; *bérzjéèr*, K 330; nr. 177: ABN bergère (VD, 1); „’nen bergère dat is ’ne fauteuil met twee oorlappen aan voor met uwe kop tegen te rusten”; ook: fauteuil en bergère, Fr. bergère, Vanherp.

RELAXFAUTEUIL

(N 56, 173)

[„Verstelbare armstoel waarop men ook languit kan liggen” (VD s.v. „relaxfauteuil”). Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils”.]

relax: *rəłaks*, O 69, 69a.

CHAISE-LONGUE

(N 56, 173)

[Ligstoel, ziekenstoel met steun voor de benen. Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils” (o.a. de „chaise-longue”).]

chaise-longue: K 246; *sjèès lō*, K 291; *sjéés lōō*, K 276; *sjéés laon*, O 69, 69a; *sjéénsə lāō*, K 330; nr. 306: ABN chaise-longue (VD); „wij maken van die chainselons, die dat ge kunt uittrekken”; Fr. chaise longue, Vanherp.

SCHOMMELSTOEL/KENNEDYFAUTEUIL

(N 56, 173)

[Zie VD s.v. „schommelstoel” en Vanherp s.v. „schommelstoel”, „Kennedy”, „Kennedystoel” en „Kennedyfauteuil”. Donkers zegt op p. 4 i.v.m. grotere stoelen met armleuning: „De onderste uiteinden van de korte en lange stapels (red.: zie de lemmata „voorpoot” en „achterpoot/achterstijl”) worden soms verbonden door gebogen latten, waarop dan de stoel te rusten komt. Men krijgt dan de zogenaamde schommelstoel”. In een catalogus van de Fa. Merkelbach & Co., meubelfabriek te Lieshout, vindt men zo’n stoel afgebeeld. Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils” (o.a. de „Kennedyfauteuil”).]

schommelstoel: *skómmlstówl*, L 207; *schòmmlstóówl*, K 330; nr. 1166: ABN schommelstoel (VD); „die schommelstoelen zijn den dag van vandaag fel in de mode gekomen”; ook: Kennedystoel, Kennedyfauteuil, rocking chair, rocking, Vanherp; *schommelstoel*, L 178, 180, 207; grote stoel waarbij de onderreinden van de voor- en achterpoten door een gebogen lat verbonden zijn, waarop de stoel nu te rusten komt, zodat deze kan „schommelen”, Donkers p. 4; **kennedyfauteuil**: K 246; *kénnadijēfötul*, -*futul* (of: -*fätul?*), K 330; nr. 710: ABN schommelstoel (VD); „schommelstoelen zijn ze Kennedyfauteuils gaan noemen omdat Kennedy altijd in zo ’ne fauteuil zat”; ook: Kennedystoel, Kennedy, rocking chair, rocking, Vanherp; **kennedystoel**: *kénnadijēstóówl*, K 330; nr. 711: ABN schommelstoel (VD); „Kennedystoelen zijn onder Kennedy terug fel in de mode gekomen”; ook: Kennedyfauteuil, Kennedy, rocking chair, rocking, Vanherp; **kennedy**: *kénnadijē*, K 330; nr. 709: schommelstoel zoals wijlen president

Afb. 201: Stoeldraaier (en stoelmatter!) Van der Pas uit Heeswijk bindt kranten ter bescherming over de stoelmat van een schommelstoel; rechts onder ziet men de „boorpost” (zie afb. 174: „werkblok/boorblok”); (foto scriptie Donkers)

Kennedy er één had, modewoord dat spoedig zal verdwijnen, ABN schommelstoel (VD); „’ne Kennedy mag van onder niet te rond liggen of ge ligt van achter omver”; ook: Kennedystoel, Kennedyfauteuil, rocking chair, rocking, Vanherp.

ROOKSTOEL

(N 56, 185)

[„Lage fauteuil zonder veren, met losse kussens en verstelbare arm- en rugleuning” (VD s.v. „rookstoel”). De omschrijving van VD gaat niet helemaal op voor de rookstoelen die wel een verstelbare rugleuning hebben, maar geen verstelbare armleuning. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk”.]

rookstoel: *róokstówl*, L 207.

LIGSTOEL

(N 56, 173)

[Zie VD s.v. „ligstoel” en „strandstoel” en Scott en Aalders p. 43 (afb. links onderaan). Vraag N 56, 173 informeerde naar „benamingen van fauteuils”.]

ligzetel: K 276; *līchzejtəl*, O 69, 69a; **vouwzetel:** *vaazejtəl*, O 69, 69a; **strandzetel:** K 276.

-3.4.7. Bank

ZITBANK

(N 56, 174a; N 56, 174b)

[Vraag N 56, 174a informeerde in het algemeen naar een „bank”. Zie VD s.v. „zitbank” en „bank” (1). Vraag N 56, 174b informeerde naar soorten banken (zie het woordtype „banquette”).]

zitbank: K 246; *zīetbánk*, K 291; **bank:** O 69, 69a; *bāńk*, K 276; *bàńk*, L 207; zie i.v.m. de termen „kist”, „kofferbank” en „koffer” in de volgende tekst het lemma „zitbank met bergruimte”: *bánk*, K 330; nr. 138: ABN bank (VD, 1), kist (VD); „onzen baas maakt veel van die schoon banken in stijl met de rug in panelen verdeeld; in de gang van rijke herenhuisen staan dikwijls van die schoon banken”; ook: kofferbanken, koffer, Vanherp; het is de vraag of de volgende benaming (afkomstig uit vraag N 56, 174b die informeerde naar soorten banken) een algemene of meer specifieke betekenis heeft: **banquette (fr.):** K 246.

ZITBANK MET BERGRUIMTE

(N 56, 174b)

[Zie VD s.v. „halbank” (2. „zitbank in een hal”) en Vanherp s.v. „kofferbank” en „koffer”. De respondent van L 207 merkt i.v.m. de benaming „halbank” op: „Een bank met berging voor tasje (etc.) onderin en een opklapbare zitting die gebruikt wordt in een hal”. Vgl. Scott en Aalders p. 10-11 („de Tudorkist”). Vraag N 56, 174b informeerde naar soorten banken.]

halbank: *haolbánk*, L 207; **kofferbank:** *kōffərbánk*, K 330; nr. 743: ABN kist (VD, 1); „een kofferbank wordt op dezelfde hoogte gemaakt als van een stoel voordat ze als zitmeubel zou kunnen dienen”; ook: koffer, bank, kofferkist, Vanherp; **koffer:** vgl. i.v.m. de term „sculpteur” in de volgende tekst het lemma „houtsnijder”: *kōffər*, K 330; nr. 742: ABN kist (VD); „aan die gotieke koffer heeft de sculpteur nogal zijn werk gehad”; ook: kofferbank, bank, kofferkist, Vanherp.

1.1.2.5.

EETKAMERBANK

(N 56, 174b)

[Vraag N 56, 174b informeerde naar soorten banken. Vgl. de lemmata „eetkamerameublement” en „eetkamerstoel”.]

eetkamerbank: K 246.

TUINBANK

(N 56, 174b)

[Vraag N 56, 174b informeerde naar soorten banken.]

hofbank: *hofbãank*, K 276.

KERKBANK

(N 56, 174b)

[Vraag N 56, 174b informeerde naar soorten banken.]

kerkbank: O 69, 69a.

CAFÉBANK

(N 57, 174b)

[Zie de omschrijving van Vanherp s.v. „cafébank”. Vraag N 56, 174b luidde: „Welke soorten (red.: van banken) kent u (cafébank etc.)?” De respondent van K 291 kan met de benaming „muurbank” (zie ook de omschrijving van Vanherp) gereageerd hebben op het gesuggereerde woord „cafébank”. Dat is natuurlijk niet helemaal zeker; er zijn n.l. ook diverse andere lemmata van materiaal uit deze vraag samengesteld.]

cafébank: K 246; *kafeebank*, O 69, 69a; *káféebãank*, K 276; *káfééjbãnk*, K 330; nr. 286: speciale lange muurbanken, waarmee een café ingericht wordt; „tegen de muren van café’s worden rondom rond cafébanken geplaatst; ge hebt cafébanken die met le(d)er opgedaan zijn”; ook: stamineebank, Vanherp; **herbergbank:** O 69, 69a; het is niet zeker of de volgende benaming hier thuishoort: **muurbank:** *müürbãnk*, K 291.

VOETBANKJE

(N 56, 175a)

[Vraag N 56, 175a informeerde in het algemeen naar „een voetbankje”. Zie het WNT s.v. „schabel” (2).]

voetbankje: *vöetbankskã* (of: *vöed-?*), O 69, 69a; *vöetbèngskã* (of: *vöëd-?*), L 207; *vöëd-béngskã*, K 276; vgl. i.v.m. de term „commande” het lemma „bestelling”: *vóówtbãnskã*, K 330; nr. 1482: ABN voetbankje, voetenbank (VD); „voetbankskes worden bij ons alleen op commande gemaakt”; ook: bankske, Vanherp;

bankje: *bankskã*, O 69, 69a; *bãnskã*, *béngskã*, K 330; nr. 139: ABN bankje, voetbankje (VD), voetenbank (VD); „vroeger hadden de mensen bijkan allemaal ’t één of ’t ander bankske voor op straat aan de deur te zitten”; ook: voetbankske, Vanherp; vgl. i.v.m. de volgende benaming het lemma „kruk/schabel”: **schabel:** K 246; *schábél*, K 291; *sjábél*, K 291; **schabelletje:** *sjábéllãkã*, K 291; bij de volgende benaming (waarvan de typering een probleem is) gaat het om een voetbankje dat schommelt (vgl. het Fr. „balancer” en „balancelle”): [**bálánsjénnøkã**]; *bálánsjénnøkã*, K 330; nr. 129: schommelend voetbankje; „een balancienneke is een voetbankske dat van boven opgedaan is en van onder rond ligt”; Fr. balancelle, Vanherp.

VOETBANKJE MET BERGRUIMTE

(N 56, 175b)

[De respondent van K 276 merkt i.v.m. de benaming „voetbakje” op: „een voetbankje waarin men iets kon opbergen”. Vraag N 56, 175 informeerde naar soorten voetbankjes.]

voetbakje: *voetbakskã*, K 276.

SOFA/CANAPÉ

(N 56, 176a)

[Vraag N 56, 176a informeerde naar „een meubelstuk om op te zitten of te liggen, in de vorm van een gestoffeerde lage, brede bank, met achter- en zijleuningen (canapé, sofa?)”. Zie VD s.v. „canapé” (1. ... „met achter- en zijleuningen” ...), „sofa” (... „met rugleuning ...”, ook wel: canapé”) en „slaapbank”. Opmerkingen: i.v.m. „sofa”: „zelfde idee als canapé” (L 207); i.v.m. „canapé”: „met bultvormige rug en lagere zijleuning” (L 207).]

sofa: K 246; *sóófã*, K 276, L 207; **canapé:** K 246; *kãnnãpee*, L 207; *kanãpee*, O 69, 69a; *kãnápé(é)*, K 276; *kãnápéé*, K 291; vgl. i.v.m. de termen „stijlpootjes”, „karkassen” en „garnierderij” in de volgende tekst de lemmata „stijlmeubel(werk)”, „romp” en „stoffeerderij”: *kãnápééj*, K 330; nr. 294: ABN canapé (VD, 1); „ge hebt canapés met schoon stijlpootjes, maar voor karkassen waar ge niets van ziet, hebt ge gene meubelmaker nodig in de garnierderij”; ook: kanãpee, kanapé; Fr. canapé, Vanherp; **slaapbank:** *slaobãnk*, L 207.

COSY-CORNER

(N 56, 176b)

[Vraag N 56, 176b informeerde naar „een hoeksofa (cosy corner?)” (zie Vanherp).]

cosy-corner: K 246, 291; *kózjẽ kòrnãr*, K 276; *kòzjẽ kòrnãr*, K 330; nr. 353: ABN cosy-corner

(VD); „'ne cosy-corner is 'ne fauteuil met een houten stel aan voor boeken in te zetten”; ook: hoeksofa; Eng.: cosy-corner, Vanherp.

DIVAN

(N 56, 176c)

[Vraag N 56, 176c informeerde naar „een lage rustbank zonder leuning met een los kleed en losse kussens (divan?)”. De respondent van L 207 merkte bij de benaming „divan” op: „heeft vaste stoffering”.]

divan: K 246; *dīṣvan*, K 276, O 69, 69a; *dīṣvān*, L 207; *dīṣvān*, K 291; *dīṣvaang*, O 69, 69a; *dīṣvān*, *dīṣvāā*, K 330; nr. 389: ABN divan (VD); „'nen divan kunt ge door den band bijkan altijd uittrekken”; Fr.: divan; Turks: diouan; Perzisch-Arabisch: dīwān, Vanherp.

-3.4.8. Bed en bedonderdelen

BED

(N 56, 177a)

[Vraag N 56, 177a informeerde in het algemeen naar „een bed”. Zie i.v.m. het woordtype „bedde” het WNT s.v. „bed” („in anderen vorm bedde”) en Nederlandse Dialectkunde p. 243 (-dd- > -rr-). Vgl. voor afbeeldingen van bedden Scott en Aalders p. 44-45 en p. 165.]

bed: K 246; *bet*, O 69, 69a; *bét*, K 276, 291, L 207; mv.: *béddā*, K 291; *béddās*, K 291; ev.: vgl. i.v.m. de termen „ruisen” en „ruiswerk” in de volgende tekst het lemma „schuren”: *bét*, K 330; nr. 159: ABN bed (VD); „mannen die gaarne ruisen maken de beddes want daar is meer ruiswerk aan als wat anders”; ook: ledikant, Vanherp; **bedde:** bij de volgende varianten moet men bedenken dat -dd- > -rr- (gearticuleerd met de tongpunt?): *berrā*, O 69, 69a; *burrā*, O 69, 69a.

EENPERSOONSBED

(N 56, 177b)

[Een bed dat voor één persoon bestemd en geschikt is (vgl. VD s.v. „eenpersoons” en „eenpersoonsbed”). Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

eenpersoonsbed: K 276; **enkel bed:** K 276; **bedde voor één man:** vgl. i.v.m. de variant „berre -” de opmerkingen bij het lemma „bed”: *berrā veu iējnā man*, O 69, 69a.

TWEEPERSOONSBED

(N 56, 177b)

[Een bed dat voor twee personen samen bestemd

en geschikt is (vgl. VD s.v. „tweepersoons”). Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

tweepersoonsbed: K 276; **dubbel bed:** K 276.

LITS-JUMEAUX

(N 56, 177b)

[Zie Vanherp en VD s.v. „lits-jumeaux” en vgl. Scott en Aalders p. 45. Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden” (o.a. „lits-jumeaux”).]

lits-jumeaux: K 246; *līṣjūūmow*, K 291; *līṣjā-móó*, L 207; *līṣjāmaow*, K 330; nr. 815: ABN lits-jumeaux (VD), stel van twee gelijke éénpersoonsledikanten naast elkaar of aan elkaar gevoegd; „lits-jumeaux zijn twee afzonderlijke beddes die tegeneen gezet worden”; Fr. lits-jumeaux, Vanherp.

GECAPITONNEERD BED

(N 56, 177b)

[Vgl. VD s.v. „capitonneren”. Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

gecapitonneerd bed: *gəkápiētónèèrt bét*, K 291.

BEGIJNENBED

(N 56, 177b)

[De respondent van K 291 merkt i.v.m. de benaming „begijnenbed” op: „De hoekspijlen (red.: wordt bedoeld: hoekstijlen?) lopen door”. Vgl. VD s.v. „begijn” (1). Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

begijnenbed: *bəgèènabét*, K 291.

HEMELBED

(N 56, 177b)

[Zie VD s.v. „hemelbed” (1) en vgl. s.v. „hemel” (8). Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

hemelbed: K 276; *ééməlbét*, K 291.

DIVANBED

(N 56, 176d)

[Vraag N 56, 176d informeerde naar „een divanbed”. Scott en Aalders zeggen op p. 165 (met afb.): „Het type divan-bed (J) bestaat uit een kistvormig frame op korte poten” (vgl. de benaming „bed op poten”). Zie Vanherp s.v. „divanlit” en VD (Frans) s.v. „divan” (1.1. divan-lit = slaapbank, bedbank). Vgl. het lemma „divan”. De respondent van L 207 merkt i.v.m. de benaming „divan” op: „niet zo bol gestoffeerd, vlakker”.]

1.1.2.5.

divanbed: K 246; *děvábét*, K 291; **divan-lit (fr.):** vgl. i.v.m. de termen „rug” en „zit” in de volgende tekst de lemmata „rugleuning” en „stoelzitting”: *děvàà liě, děvábán liě*, K 330; nr. 390: ABN divan-bed (VD); „bij ’nen divan-lit komt de rug plat te liggen als ge de zit uittrekt en zo hebt ge direct een bed”; ook: divanbed; Fr. divan-lit, Vanherp; **divan:** *děvàn*, L 207; *děvaang*, O 69, 69a; **bed op poten:** K 276.

OPKLAPBED

(N 56, 177b)

[Zie VD s.v. „opklapbed”. Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden” (o.a. het „opklapbed”). Zie i.v.m. het tweede lid van de variant van het woordtype „opklapbedde” (-dd- > -rr-) de opmerkingen bij het lemma „bed”.]

opklapbed: K 246, 276; *ópklábét*, L 207; *öep-klá(p)bét*, K 291; *öepklábét*, K 330; nr. 936: ABN opklapbed (VD); „voor opklapbeddes worden speciaal kassen (red.: kasten) gemaakt waar ze die bedden in hangen”, Vanherp; **opklapbedde:** *opklaberrə*, O 69, 69a.

STAPELBED

(N 56, 177b)

[„Bed dat op een ander gestapeld kan worden” (VD s.v. „stapelbed”). Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”. Zie Scott en Aalders p. 44.]

stapelbed: *stàápálbét*, K 291.

KINDERBED/WIEG

(N 56, 177b)

[Zie VD s.v. „kinderbed” (1), „kinderledikant” en „wieg” (1). De respondent van L 207 merkt i.v.m. de benaming „trog” op: „trogvormig kinderbedje”. Vraag N 56, 177b informeerde naar „benamingen van verschillende soorten bedden”.]

kinderbed: K 246, 276; *kěndərbét*, K 291; *kěndərbét*, K 330; nr. 720: ABN kinderbed (VD, 1); „de zijspinnen van kinderbeddekes worden veel hoger gemaakt als van gewoon bedden, voordat de kinderen er niet zouden uitvalen”; ook: kinderledikant, Vanherp; **kinderbeddetje:** zie i.v.m. de variant „-berreken” de opmerkingen bij het lemma „bed”: *kěnnərberrəkən*, O 69, 69a; **kinderledikantje:** *kindərliddəkəntjə*, L 207; **wieg:** *wějch (wi-jch)*, L 207; **trog:** *tròch*, L 207.

SPONDE

(N 56, 178a; N 56, 181)

[Volgens Vanherp zijn „spon” en „bedspon” al-

gemene benamingen waarmee de „hoofdsponde”, de „voetensponde” en de twee „zijsponden” (zie die lemmata) van een bed worden aangeduid. Vraag N 56, 178a informeerde in het algemeen naar de „verwijderbare planken aan een bed”. VD verstaat onder „sponde” (1) een „afneembare plank voor aan een bed of bedstede”, terwijl het WNT s.v. „sponde” (1; zie ook s.v. „spon”, II) spreekt van een „overlangsche plank van een bed of bedstee, inzonderheid de voorplank”. Bedoeld lijken daar te worden de twee langste planken (in de lengterichting dus), vooral de voorste daarvan (als het bed tegen de muur staat?), dus de zijsponden (zie het lemma „zijsponde”). Onder „bedsponde” (1) verstaat VD echter „het onderstel waarop het eigenlijke bed ligt”. Zie verder het WNT s.v. „berd” (1) en Scott en Aalders p. 165 („zij- en eindregels”; „voor- en achterregels”). Vraag N 56, 181 informeerde naar „andere onderdelen van het bed (kopregel, of koptraverse, bedstijl etc.)”. Bij gebrek aan tijd werd hier geen materiaal opgenomen uit znd 7, 29 („een sponde; bed of gedeelte daarvan”).]

spon: mv.: *spónnə*, K 291; *spõnnə*, K 276; ev.: vgl. i.v.m. de termen „voor-”, „achter-” en „zijspinnen” de lemmata „hoofdsponde”, „voetensponde” en „zijsponde” en i.v.m. de termen „bruinen”, „sculpteur” en „aansteken” in de volgende tekst de lemmata „beitsen”, „houtsnijder” en „steken met een beitel” (aansteken = gelijksteken): *spòn*, K 330; nr. 1262: cfr. bedspou; alg. benaming waarmee de voor- en achterspinnen en de zijspinnen van een bed worden aangeduid; „voordat dat ik gaan bruinen, moet de sculpteur nog eerst die twee spinnen aansteken”; ook: bedsponde, bedpaneel, sponde, Vanherp; **bedspon:** mv.: *bétspõnnə*, K 276; vgl. i.v.m. de termen „kapellekes” en „bedhaken” in de volgende tekst de lemmata „kapelletje” en „(zij)ledikant-haken/ledikanthoekijzer”: *bétspòn*, K 330; nr. 163: algemene benaming om het „voor- en achterspon” en de beide „zijspinnen” van een bed aan te duiden; in Van Dale wordt bedsponde als Zuidnederlands aangegeven (...); „ik moet nog kapellekes in de bedspinnen uitkappen en nog de bedhaken op het bed placceren”; ook: spon, bedsponde, bedpaneel, sponde; cfr.: esponde; Lat.: sponda, Vanherp; **berd:** mv.: *berrəs*, O 69, 69a.

HOOFDSPONDE

(N 56, 178b)

[Vraag N 56, 178b informeerde naar de verwijderbare (zie de formulering van vraag 178a bij het lemma „sponde”) „plank aan het hoofdeinde” van een bed (zie ook Vanherp s.v. „kopspon” en „achterspon”). Het is niet zeker dat alle respondenten een VERWIJDERBARE plank bedoe-

len. Het woord „hoofdeind(e)” (VD: „dat deel van een ledikant waar het hoofd ligt”) is niet gekozen als lemma-opschrift omdat het minder concreet lijkt. Vgl. ook Scott en Aalders p. 165 (afb. L: „hoofdeind divan-bed”). Bij de benamingen „hoofdspón”, „kopspón”, „kopstuk” en „kop” lijkt het benoemingsmotief duidelijk als men weet dat „kop” in Zuidnederl. „hoofd” betekent. Tegenover deze benamingen staan de benamingen „voetspon”, „voetend” en „voeten(kant)” in het lemma „voetensponde”. De opgave van de respondent van K 246 van het type „kopstuk” is daar een uitzondering op (zie de benaming „klein kopstuk” in het lemma „voetensponde”). Wat betreft de benamingen „achterspon” en „voorkant” (vgl. „voorspon” en „achterkant” in het lemma „voetensponde”) kan worden opgemerkt dat die benamingen afhangen van de plaats van het bed in de ruimte (met hoofd- of voeteinde tegen de wand etc.) en dus van de plaats van de beschouwer.]

hoofdspón: K 276; **kopspón:** *kòpspón*, K 291; *kòpspón*, K 330; nr. 751: ABN hoofdeinde van een bed (VD); „’t kopspón is juist hetzelfde als ’t voetspon, alleen dat het een beetje hoger is als ’t voetspon”; ook: **achterspon**, hoofdpaneel, kopsponde, Vanherp; **achterspon:** *áchtərspón*, K 330; nr. 44: ABN hoofdeinde aan een bed (VD); „de onderste panelen van ’t achterspon nemen ze meest in triplex voor de goeiekoop en ook voor ’t gemak”; ook: kopspón, hoofdpaneel, kopsponde; cfr. esponde; Lat. sponda, Vanherp; **kopstuk:** K 246; *kòpstuk*, L 207; **kop:** O 69, 69a; **voorkant:** *veu(r)kant*, O 69, 69a.

VOETENSPONDE

(N 56, 178c)

[Vraag N 56, 178c informeerde naar de verwijderbare (zie de formulering van vraag N 178a bij het lemma „sponde”) „plank aan het voeteinde” van een bed (zie ook Vanherp s.v. „voetspon” en „voorspon”). Het is niet zeker dat alle respondenten een VERWIJDERBARE plank bedoelen. Het woord „voet(en)eind(e)” (VD: „uiteinde van een bed of ledikant waar men met de voeten ligt, in tegenst. met hoofdeinde”) is niet gekozen als lemma-opschrift omdat het minder concreet lijkt. Vergelijk i.v.m. de benoemingsmotieven bij de verschillende benamingen (vooral „voerspon”, „achterkant” en „klein kopstuk”) de opmerkingen bij het lemma „hoofdsponde”.]

voetspon: *vòətspón*, K 276; *vòətspón*, K 291; vgl. i.v.m. de term „bedstijlen” in de volgende tekst het lemma „bedstijl” (met de omschrijving van Vanherp): *vóówtspón*, K 330; nr. 1484: ABN voeteinde van een bed (VD); „voordat ge uw voetspon ineelijmt, moeten uw bedstijlen opgemoeyerd zijn” (red.: van moeren voorzien zijn, i.v.m. de ledikantschroeven; zie het lemma

„ledikantschroef/kastschroef”); ook: voerspon, voetpaneel, voetbord, Vanherp; **voetend:** *vòət-ént*, L 207; **voeten(kant)** (?): bij de volgende opgave werd „-kant” niet opgegeven (zie de opgave van het type „achterkant”): *voetn*, O 69, 69a; **voerspon:** het is de redactie niet duidelijk wat in de volgende tekst precies met „corbeille” (zie VD (Frans): 0.1. mandje, korf; 0.3. frontloge, balkonloge) bedoeld wordt: *vèùwspón*, K 330; nr. 1491: ABN voeteinde van een bed (VD); „bij een bed met ’ne corbeille staan de zijkanten van ’t voerspon rond”; ook: voetspon, voetpaneel, voetbord, Vanherp; **klein kopstuk:** K 246; **achterkant:** O 69, 69a.

ZIJSPONDE

(N 56, 178d)

[Vraag N 56, 178d informeerde naar „een van de twee verwijderbare (zie de formulering van vraag 178a bij het lemma „sponde”) zijplanken” van een bed. Het is niet zeker dat alle respondenten een VERWIJDERBARE plank bedoelen. Zie Vanherp s.v. „zijspon”. De Bont bedoelt, hoewel hij het in de toelichtingen s.v. „beddespon” en „spon” heeft over „voorzijde” en „voorplank”, de „overlangse” zijde, d.i. de „lengtezijde” die in dit lemma bedoeld wordt (een en ander is waarschijnlijk te verklaren uit de plaatsing van het bed of de bedstede). Zie ook de citaten uit VD s.v. „sponde” (1) en het WNT s.v. „sponde” (1) en de opmerkingen daarover bij het lemma „sponde”. Vgl. ook de lemmata „hoofdsponde” en „voetensponde”.]

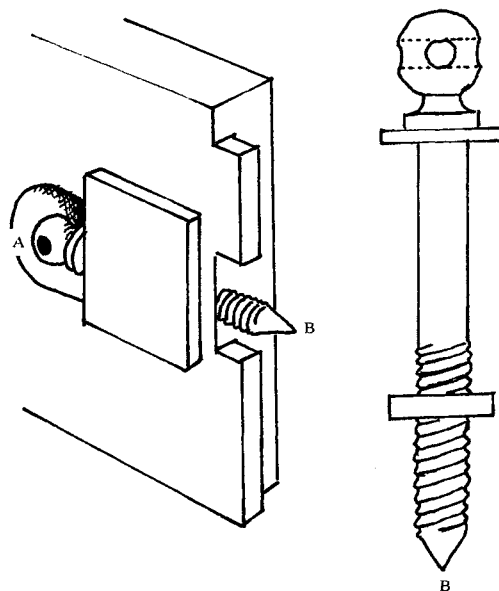
zijspon: *zèəspón*, K 291; *zàəspón*, K 276; vgl. i.v.m. de termen „kapellekes” en „bedvijzen” in de volgende tekst de lemmata „kapelletje” en „ledikantschroef/kastschroef”: *zàəspón*, K 330; nr. 1560: ABN bedzijde; „in de zijsponnen van ’t bed worden de kapellekes gekapt waardat de bedvijzen in komen”; ook: zijsponde, ledikantzijde, ledikantzij, Vanherp; **beddespon:** *bétspón*, zie beddespon, De Bont; **beddespon:** *bédđəspón*, resp. *bétspón*, bed(de)spón, opstaande plank aan de voorzijde (d.i. een lengtezijde) van een bed; zie *spón*, 1 in ons lexicon, De Bont; **spon:** K 246; mv.: *sponnə*, O 69, 69a; ev.: *spón*, overlangse plank van een bed of bedstee, inzonderheid de voorplank, zie ook *bédđəspón*, De Bont; **zijkant:** *zaajkant*, O 69, 69a; *zèéjkànt*, L 207.

KAPELLETJE

(N 56, 180)

[Vraag N 56, 180 informeerde naar „een gleuf die in de bedzijde (red.: zie het lemma „zijsponde”) van een bed wordt uitgehakt om de bedschroeven (red.: zie het lemma „ledikantschroef/kastschroef”) te kunnen bevestigen (kapelle-

1.1.2.5.

Afb. 202: a. Kapelletje; b. ledikantschroef/kastschroef (naar Vanherp)

ke?)” (zie Vanherp). Met behulp van de ledikantschroeven kunnen de twee „zijsponnen” verbonden worden met „hoofdsponde” en „voetensponde” (zie die lemmata). Vgl. VD s.v. „kapel” (5) en „nis” (1).]

kapelletje: mv.: *kapelləkəns*, K 246; ev.: *kápél-ləkə*, K 276, 291; vgl. i.v.m. de termen „bedzijde”, „zijsponnen”, „bedschroeven” en „bedvijzen” de lemmata „zijsponde” en „ledikantschroef/kastschroef”: *kápélləkə*, K 330; nr. 694: ABN gleuf (VD), die in de bedzijde van een bed wordt uitgehakt om de bedschroeven te kunnen bevestigen; „in de zijsponnen van een bed worden kapellekes gekapt omdat ge aan de gaten van de bedvijzen zoudt aan kunnen om ze aan te draaien”; Fr. niche; (met afb.), Vanherp.

LEDIKANTSCHROEF/KASTSCHROEF

(N 54, 111)

[Vraag N 54, 111 (met afb.) informeerde naar „een schroef die gebruikt wordt om de bedzijde (red.: zie het lemma „zijsponde”) met het hoofd- en voeteneinde (red.: zie de lemmata „hoofdsponde” en „voetensponde”) te verbinden (ook voor andere meubelen)” (zie Vanherp s.v. „bedvijs”). Zie de afb. in Catalogus Leeuwenberg op p. 230 („ledikantschroef”). Bij de hierboven vermelde afbeeldingen heeft de ronde kop van deze schroef één gat. Van Keirsbilck zegt echter s.v. „ledikantschroef”: „Schroef met ronden kop, die van twee of vier gaten voorzien is en dient om

het einde eener bedsponde aan het hoofd- of voeteneinde vast te maken”. Zie ook bij het lemma „kasthoekklos” de opmerkingen i.v.m. de benamingen „vijsblok” (met gat voor de „bedvijs”) en „tasseau” (omschrijving van Vanherp met opmerking over de „bedvijzen”). Zie eveneens bij het lemma „bedstijl” de tekst van Vanherp s.v. „bedstijl” („in de bedstijlen worden de moeiers-red.: = moeren- gezet waar dat de bedvijzen in moeten komen”). Vgl. ook het lemma „kastschroef/bedschroef”.]

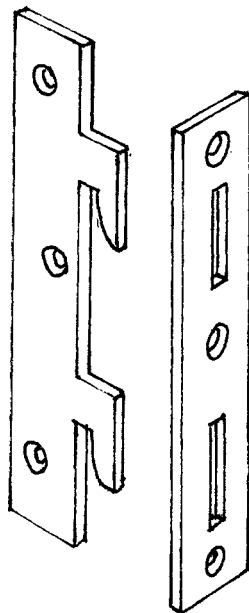
ledikantschroef: K 174; *lèddəkàntskrówf*, L 207; **ledikantsluiting:** L 237; **blinde ledikantsluiting:** *blində liddəkantslèùting*, L 257; **bedbout:** mv.: *bètbawtə*, L 243; **bedvijs:** K 204; *bétvèès*, K 291; *bétfèès*, K 210; *bétfèés*, P 149; [*bed]vaos*, P 86; *beetvaos*, I 268; vgl. i.v.m. de termen „bedzijde”, „zijspon”, „hoofdeinde”, „voeteneinde” en „kapelleke” de lemmata „zijsponde”, „hoofdsponde”, „voetensponde” en „kapelletje”: *bédvàs*, K 330; nr. 165: schroeven die gebruikt worden voor het in elkaar zetten van bedden, namelijk om de bedzijde met het hoofd- en voeteneinde te verbinden; deze schroeven worden ook voor het in elkaar zetten van andere meubelen gebruikt; ABN bedschroef; „vroeger werden de kleerkasten bijkan allemaal ineengezet met bedvijzen; de vijs(kop) van de bedvijs wordt in ’t zijspon geplaatst in een kapelleke; ook: ledikantschroef, Berliner kastschroef; (met afb.), Vanherp; **sponvijs:** *spònvààs*, K 276; de volgende benaming is

overgeplaatst uit N 54, 114: **kasvijs**: mv.: *kàs-fèèzə*, K 210; **vijs**: *vaajs*, O 69a; **kasschroef**: K 174.

(ZIJ)LEDIKANTHAKEN/LEDIKANTHOEK-IJZER

(N 54, 110a; N 54, 110b)

[Vraag N 54, 110a informeerde naar de „haak om de bedzijden (red.: zie het lemma „zijsponde”) aan het hoofd- en voeteneinde (red.: zie de lemmata „hoofdsponde” en „voetensponde”) te bevestigen (tek. 110a)” (zie Vanherp s.v. „bedhaak”, nr. 162, 1 en Catalogus Leeuwenberg op p. 230 met afbeeldingen van diverse soorten „ledikanthaken”; die van tek. 110a wordt daar „zijledikanthaken” genoemd). Vraag N 54, 110b informeerde naar het „hoekijzer dat op de bedzijden geschroefd wordt en waardoor de bedzijden met het hoofd- en voeteneinde verbonden worden” (zie Vanherp s.v. „bedhaak”, nr. 162, 2).]

Afb. 203: Zijledikanthaken (naar Vanherp)

De volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a (K 174; L 200, 207) en N 54, 110b (K 174): **ledikanthaak**: L 200; mv.: [*ledikant*]ao-kə, K 174; *liddəkànthaokə*, L 207; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a (L 237, 257) en N 54, 110b (L 237, 243, 257): **ledikant-sluiting**: mv.: L 237; *liddəkantslèutings*, L 257; ev.: *leediekantsluiting*, L 243; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a (I 268; K 204,

210, 241a: P 41, 86, 149; Vanherp nr. 162, 1) en N 54, 110b (K 204; P 41, 149; Vanherp nr. 162, 2): **bedhaak**: mv.: P 86; *bethaokən*, K 204; *béthao'ən*, K 241a; ev.: *béthaok*, P 41; *bétaok*, K 210, P 149; *beetaak*, I 268; vgl. i.v.m. de termen „zijsponnen” („bedzijden”), „achterspon” („hoofdeinde”), „voorspon” („voeteneinde”) en „ressort” in de volgende twee teksten de lemmata „zijsponde”, „hoofdsponde”, „voetensponde” en „beddebak/springbak”: *bétáák*, K 330; nr. 162, 1: ABN bedhaak: haak om de bedzijden aan het hoofd- en voeteneinde te bevestigen; „bedhaken waar den ressort op komt, moeten stevig op de zijsponnen gegeven (red.: geschroefd) worden of anders vallen de mensen door hunlie bed”; ook: ledikanthaak; (met afb.), Vanherp; *bétáák*, K 330; nr. 162, 2: hoekijzer dat op de bedzijde geschroefd wordt en waardoor de bedzijden met het hoofd- en voeteneinde verbonden worden; ABN hoekijzer; „in plaats van bedvijzen hebt ge ook bedhaken voor de zijsponnen in 't voor- en achterspon te hangen”, Vanherp; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a: **bedscharnier**: *bétskaniër*, L 200a; de volgende twee benamingen zijn afkomstig uit N 54, 110b: **bedspie**: *betspie*, I 268; **sponijzer**: *spónààzər*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a: **sponhaak**: mv.: *spónhaokə*, K 276; de volgende benaming is afkomstig uit N 54, 110a en N 54, 110b: **haak en lis**: mv.: *haokə en lissə*, L 243.

BEDSTIJL

(N 56, 181)

[Elk van de vier hoekstijlen van een bed (zie Vanherp s.v. „bedstijl”). Vraag N 56, 181 informeerde naar „andere onderdelen van het bed” (o.a. de „bedstijl”). Zie ook de meer algemene lemmata „stijl” en „hoekstijl”.]

bedstijl: K 246; *béstèèl*, K 291; vgl. i.v.m. de term „bedvijzen” in de volgende tekst het lemma „ledikantschroef/kastschroef”: *béstààl*, K 330; nr. 164: (-) één van de vier hoekstijlen van een bed; „in de bedstijlen worden de moeiers (red.: moeren) gezet waar dat de bedvijzen in moeten komen”, Vanherp.

BEDSTIJLKOP

kop: zie i.v.m. de term „beddestijlen” in de volgende tekst het lemma „bedstijl”: *kop*, bij timmerl. enz.; de koppen van een bed zijn de boven-deelen der beddestijlen, Corn. Vervl.

BEDDEBAK/SPRINGBAK

(N 56, 179a; N 56, 181)

[Zie VD s.v. „beddebak” (1. „houten ledikant zonder bed en toebehoren”) en s.v. „springbak”

1.1.2.5.

(„springmatras met houten rand”). Vraag N 56, 179a informeerde naar „de springbak van een bed (beddebak, ressortbak?)” (zie Vanherp). Scott en Aalders spreken op p. 165 van een „bed-frame”. Vraag N 56, 181 informeerde naar „andere onderdelen van het bed”.]

beddebak: zie i.v.m. de volgende variant (-dd- > -rr-) de opmerkingen bij het lemma „bed”: *berrəbak*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de termen „bruggen”, „garnierders”, „ressorts” en „ruiter-nagels” in de volgende tekst de lemmata „brug van een bed” en „stofferder” (vgl. ook het lemma „meubelmonteur”), VD s.v. „ressort” (2. „spiraalmatras”; ook: „springbak”) en Vanherp s.v. „ruiter-nagel” (soort kram; „in de garnierderij worden veel ruiter-nagels gebruikt voor de ressorts vast te zetten in de karkassen”): *bédðan-bák*, K 330; nr. 160: ABN springbak (VD), beddebak is Zuidnederlands (VD); „nen beddenbak is een houten geraamte met 7 of 8 bruggen op waar de garnierders de ressorts opslagen met ruiter-nagels”; ook: ressortbak, Vanherp; **ressort-bak:** *rəsòrbák*, K 276; *rəsaorbák*, K 291; *rəsaorbák*, K 330; nr. 1090: ABN springbak (VD); „ressortbakken worden tegenwoordig bijkanst niet meer gemaakt, de mensen pakken nu allemaal ijzer ressorts”; ook: beddenbak, Vanherp; i.v.m. de volgende benaming moet worden opgemerkt dat „ressort” (2) volgens VD „springbak” kan betekenen (ook: „spiraalmatras”): **ressort:** K 246; *rəsaor*, O 69, 69a.

BRUG VAN EEN BED

(N 56, 179b)

[Vraag N 56, 179b informeerde naar „de dwars-ribben die de bodem van het bed vormen (brug?)” (zie Corn. Vervl. s.v. „brug”). Zie de tekst van Vanherp s.v. „beddebak” in het lemma „beddebak/springbak”. Vgl. VD s.v. „brug” (2), de lemmata „brugstuk” en „brug (onder de stoel-mat)” en Scott en Aalders p. 45 (afb. A t/m D) en p. 165 (afb. van bedden).]

brug: mv.: K 246; *bruggə*, K 276; ev.: *brüüch*, K 291; *brug*, bij schrijnw.; iedere van de dwars-ribben of bodemstukken die den grond van een bed uitmaken, en waar de stroozak op ligt, Fr. *fonçailles*, Corn. Vervl.

-3.4.9. Compleet ameublement (voor een ver-trek, afdeling of bedrijf)

SLAAPKAMERAMEUBLEMENT

(N 56, 182a)

[Vraag N 56, 182a informeerde naar „het geheel van meubels die in een slaapkamer staan”.]

slaapkamer: K 246; *slààpkààmər*, K 291; *slàp-käömər*, K 276; *slaopkaomər*, L 207; *slowpkow-*

mər, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de term „monteerder” en „garnituur” de lemmata „meubelmonteur” en „salonameublement”: *slààpkààmər*, K 330; nr. 1211: ABN slaapkamer (VD, 2); „grote winkels hebben ’ne monteerder voor de slaapkamers in-een gaan te zetten”; ook: kamer, slaapkamergar-nituur, Vanherp; **kamer:** *kààmər*, K 330; nr. 689: ABN slaapkamer (VD, 2); „deze week moeten nog twee Bretonse kamers afgemaakt worden”; ook: slaapkamergarnituur, Vanherp.

BOUDOIRAMEUBLEMENT

(N 56, 183)

[Het geheel van meubels die in een boudoir staan. Zie VD s.v. „boudoir”. Vraag N 56, 183 informeerde naar „overige interieurs”.]

boudoirtje: *böëdwárrəkə*, K 291.

SALONAMEUBLEMENT

(N 56, 182d)

[Vraag N 56, 182d informeerde naar „het geheel van meubels die in een salon staan”.]

salongarnituur: vgl. i.v.m. de term „salontafel” in de volgende tekst het lemma „salontafel”: *sá-lòngárnìtèúur*, *-gárnàtèúur*, K 330; nr. 1140: ABN salonameublement (VD); „bij een modern salongarnituur moet een modern salontafelke staan”; ook: garnituur, salon, bankstel, salonstel, Vanherp; **garnituur:** vgl. i.v.m. de term „foire” in de volgende tekst het lemma „meubelbeurs”: *gárnàtèúur*, *gárnìtèúur*, K 330; nr. 505: ABN garnituur (VD, 2), salonameublement (VD); „dat garnituur van ons is in de foire goed verkocht geworden”; ook: salongarnituur, salon, salonstel, bankstel, Vanherp; **salon:** K 246; *sálón*, K 291; *sálón*, K 276; *salong*, O 69, 69a; *sálón*, K 330; nr. 1139: ABN salonameublement (VD); „een salon is normaal ’ne canapé, twee fauteuils en een salontafelke”; ook: garnituur, salongarnituur, salonstel, bankstel, Vanherp; met de vol-gende benaming wordt wellicht niet het comple-te salonameublement bedoeld: **bankstel:** *bànkstél*, L 207.

EETKAMERAMEUBLEMENT

(N 56, 182c)

[Vraag N 56, 182c informeerde naar „het geheel van meubels die in een eetkamer staan”. Bij de benaming „eetkamer” kan men denken aan het volledige ameublement (incl. kasten etc.) van een speciale eetkamer, terwijl men met „eet-hoek” waarschijnlijk slechts het beperkte ameub-lement (eettafel + stoelen; dus zonder kasten etc.) in een gedeelte van een woon- of eetkamer bedoelt (vgl. VD s.v. „eethoek”). Vanherp en VD lijken „eetkamer” en „eetplaats” te vereen-zelvigen (vgl. VD s.v. „eetkamer”, „eetplaats”

en „eetkamerameublement”), hoewel het in theorie mogelijk is dat men daarmee het VOLLEDIGE ameublement (incl. kasten etc.) i.v.m. eten in een GEDEELTE van de woonkamer zou kunnen bedoelen (vgl. Vanherp s.v. „eetplaats”). Vgl. ook lemmata als „eetkamerstoel” en „eetkamerbank”.]

eetkamer: K 246; *èètkààmər*, K 291; *éétkāōmər*, K 276; *eetkownər*, O 69, 69a; *ééjtkāámər*, K 330; nr. 450: ABN eetkamer (VD); „wij maken eetkamers in alle stijlen”; ook: plaats, eetplaats, Vanherp; **eetplaats:** *ééjtpluts*, K 330; nr. 451: ABN eetkamer (VD), cfr. VD „eetplaats” (Zuidn.); „een volledig eetplaats bestaat uit een buffet, een vitrine of ‘nen dressoir, een tafel en zes stoelen”, Vanherp; bij de volgende benaming gaat het waarschijnlijk slechts om het beperkte ameublement van een gedeelte van een woon- of eetkamer: **eethoek:** *aethōøk*, L 207.

KEUKENMEUBILAIR

(N 56, 182b)

[Vraag N 56, 182b informeerde naar „het geheel van meubels die in een keuken staan”. Bedoeld wordt hier natuurlijk die meubels die door een meubelmaker gemaakt zijn. Vgl. VD s.v. „meubilair” (2).]

keuken: K 246, O 69, 69a; *kéúkə*, K 276, L 207; *kèúkə*, K 291; zie i.v.m. de termen „winkels”, „formica” en „panolux” in de volgende tekst de lemmata „werkplaats” en „kunststofplaat (soorten)”: *kèùwkə*, K 330; nr. 715: ABN keuken: „ge hebt winkels die speciaal ingericht zijn voor keukens te maken; tien jaar geleden waren de verlakte keukens nog in de mode maar nu zijn de meeste keukenmeubelen met formica of panolux beplakt”; ook: keukenmeubel, keukenensemble, Vanherp; de volgende typering wordt vanwege de betekenis van het lemma in het mv. gegeven: **keukenmeubels:** de opgave was in het ev. (het mv. van het woord „meubel” wordt volgens Vanherp gevormd met -s of -ə): *kèùwkəmèùwbəl*, K 330; nr. 717: ABN keukenmeubel; „keukenmeubelen zijn gewoonlijk van wit hout en worden door den band gelakt”; ook: keuken, keukenensemble, Vanherp.

AANBOUWKEUKEN

[Zie de omschrijvingen van Vanherp en VD s.v. „aanbouwkeuken”.]

aanbouwkeuken: *áánbààkèùwkə*, K 330; nr. 1: keukenmeubelen waarvan de delen (b.v. de verschillende kasten) door de mensen naar believen kunnen aangekocht en geschikt worden; „aanbouwkeukens zijn keukenmeubelen die ge apart kunt kopen voor tegeneen te zetten, zodat ze altijd precies maar één meubel formeren”; ook: eenheidskeuken, aanbouwbaar keuken, combina-

tie-keuken, elementenkeuken, combineerkeuken, keuken met elementen; Dt.: Anbauküche, Vanherp.

CAFÉMEUBILAIR

(N 56, 182e)

[Vraag N 56, 182e informeerde naar „het geheel van meubels die in een café staan”. Vgl. VD s.v. „meubilair”. De respondent van L 207 merkte i.v.m. de benaming „café-inventaris” op dat deze bestaat uit stoelen, tafels en buffet.]

café-inventaris: *kəfee-invəntaorəs*, L 207; mv.: **cafémeubelen:** *kəfeemeubəl*, O 69, 69a; *káféémèùbələ*, K 291; *káfééjtmèùwbələ*, K 330; nr. 287: meubelen voor een caféinterieur; „in Mechelen zijn er een paar winkels, die dat gespecialiseerd zijn in cafémeubelen. Als ge in cafémeubelen werkt, moet ge togen of buffets, cafétafels, caféstoelen en cafébanken maken”; ook: stamminee-meubelen, Vanherp; **cafémeubels:** K 246; *káféémèùbəl*, K 276; **herbergmeubelen:** *herberchmeubəl*, O 69, 69a.

MAGAZIJNMEUBILAIR

(N 56, 183)

[Het geheel van meubels die in een magazijn dienen tot bergplaats etc. Vgl. VD s.v. „magazijn” (1) en „meubilair” (2). Vraag N 56, 183 informeerde naar „benamingen voor overige interieurs”.]

magazijnmeubelen: *magazaajnmèubəl*, O 69, 69a.

KANTOORMEUBILAIR

(N 56, 183)

[Het geheel van meubels die in een kantoor gebruikt worden. Vgl. VD s.v. „kantoormeubilair” en „bureau” (2). Vraag N 56, 183 informeerde naar „benamingen voor overige interieurs”.]

bureaumeubelen: *büüroomeubəl*, O 69, 69a.

-3.4.10. Overige produkten en onderdelen daarvan

KLEINMEUBEL/SIERMEUBELTJE

(N 56, 184)

[Vraag N 56, 184 informeerde naar „een naam voor meubels die weinig praktisch nut hebben (b.v. een spinnenwieltje) en die dienen als versiering voor het interieur” (zie Vanherp s.v. „fantasiemeubel”, met een andere betekenis dan bij VD) „of voor kleine meubeltjes die horen bij een ander meubel, zoals rookgarnituren (red.: zie het lemma „rookstandaard/rookstel”)” (zie Vanherp s.v. „kleinmeubel”). Vanherp noemt als

1.1.2.5.

een synoniem voor „kleinmeubel” het woord „fantasiemeubel”. Vgl. i.v.m. de typering „kleenmeubel” het WNT s.v. „kleen” en „klein” (I) en VD s.v. „kleen”.]

kleinmeubel/kleenmeubel: *kléénméúbbəl*, L 207; mv.: *klaanmeubbəl*, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de termen „winkels”, „gigognetafelkes”, „secretairekes” en „rookgarniturekes” de lemmata „werkplaats”, „mimi/mimitafeltje”, „damesbureau” (c.q. „secrétaire”) en „rookstandaard/rookstel”: *klàànmèùwbəl*, K 330; nr. 725: ABN kleinmeubel; „op sommige klein winkels zijn ze gespecialiseerd in kleinmeubels gelijk als gigognetafelkes, secretairekes, rookgarniturekes en al dien anderen bazaar” (red.: rommel); ook: fantasie-meubel, klein meubel, Vanherp; **fantasiemeubel:** K 246; *fántázeejmèùwbəl*, K 330; nr. 471: in tegenstelling met de in VD gegeven definitie, namelijk „fantasiemeubel” is de benaming van meubels die niet geheel in stijl bewerkt zijn, kunnen we zeggen dat „fantasiemeubel” toch een andere nuance in zich draagt in de Mechelse meubelmakerstaal; fantasie-meubeltjes zijn meer meubeltjes die weinig praktisch nut hebben, b.v. een spinnewieltje, en alleen dienen voor de versiering van het interieur; gewoonlijk zijn ze in stijl uitgevoerd; „fantasiemeubeltjes zijn klein meubelkes die bij een ander meubel bijkomen, gelijk als rookgarniturekes of spinnewieltjes; cfr. kleinmeubel; ook: klein meubel, Vanherp; **fantasie:** *fántázǝ*, K 276.

KLOKKEKAST

(N 56, 185)

[De kast van diverse soorten klokken die door de meubelmaker wordt gemaakt. Vgl. het WNT s.v. „horloge” (I, c: „in toepassing op een staand of hangend huis- of kameruurwerk...”) met de samenst. „horlogekas(t)” (1e: „het houten omhulsel van een staand horloge”...). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk” (o.a. „kasten van klokken”).]

klokkekast: *klòkkəkàst*, L 207; **uurwerkkast:** K 246; **horlogekas:** *orlojzəkàs*, O 69, 69a; (*h*)*órlowzjəkàs*, K 291; *lòzzəkàs*, K 291; vgl. i.v.m. het woord „barkaske” het lemma „barmeubel”: *árluzjəkàs*, K 330; nr. 606: ABN klokkekast (VD), houten omhulsel van een staand horloge; horlogekast is Zuidn.; „een horlogekas met een barkaske ingewerkt is nu weeral het laatste nieuw”, Vanherp; i.v.m. de volgende benamingen moet worden opgemerkt dat als de meubelmaker zegt dat hij een „staande klok” (c.q. „staanklok”) of „pendule” maakt, hij uiteraard bedoelt dat hij de kast daarvan maakt: **staande klok:** mv.: *stàndə klòkkə*, K 276; *stáàndə klòk*, K 330; nr. 1270: ABN staande klok, pendule, staand horloge (VD); „staande klokken maken

ze in alle stijlen zodat ge ze aan uwen interieur kunt aanpassen”; ook: staande kastklok, Vanherp; **staanklok:** *stááñklòk*, K 330; nr. 1273: ABN staande klok, staand horloge, pendule (VD); „den horlogemaker heeft zes staanklokken in Louis Quinze besteld”; ook: staande kastklok, Vanherp; **pendule:** *pəndüül*, *péndüül*, K 330; nr. 980: ABN staande klok, staand horloge, pendule (VD); „sommigte winkels zijn gespecialiseerd in het maken van pendules; pendules hebben een tijdje uit de mode geweest maar nu komen ze weer terug op”; ook: staanklok, Vanherp.

KIST

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „dekenkist” en s.v. „koffer” („in oudere opvatting als meubel; soms fraai bewerkte en beslagen kist met gewelfd deksel als waarplaats van lijfgoederen en andere persoonlijke eigendommen”). Vgl. Scott en Aalders p. 10-11 en p. 151. Vraag N 56, 185 informeerde naar benamingen van het „overige meubelwerk”.]

dekenkist: *deekəkeest*, L 207; **koffer:** O 69, 69a.

JUWELENKISTJE

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „juwelendoosje, -kistje, -koffertje”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk” (o.a. „juwelenkoffertje”).]

juwelenkistje: *zjüüwééləkǝšjə*, K 291; *jüüwíeləkǝšjə*, K 276; **juwelenkoffertje:** *jüüweeləkòffərtjə*, L 207; *zjüüwíeləkòffərkə*, K 330; nr. 676: ABN juwelenkistje (VD); cfr. juweelkaske, Vanherp; **juweelkasje:** zie i.v.m. de term „plakhout” in de volgende tekst het lemma „fineer”: *zjüüwíelkàskə*, K 330; nr. 675: ABN juwelenkistje (VD); „met den afval van dat schoon plakhout zal ik eens een juweelkaske maken voor uwe verjaardag”; ook: juwelenkofferke, juweelkastje, juweelkistje, juwelenkoffertje, Vanherp.

NAAIKIST

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „naaikist(je)” en WBD dl. II, afl. 4, p. 1106, lemma „naaikistje”. De respondent van L 207 merkte bij de benaming van het type „naaibox” op: „uittrekbaar; drie kistjes boven elkaar”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

naaikistje: *nèèjkisjə*, L 207; *naoəkǝšjə*, K 291; **naaibox:** *nèèjbòks*, L 207.

DOOS VOOR BREIPENNEN

(N 56, 185)

[Vgl. VD s.v. „breikoker”. De respondent van K 291 omschreef „priemendoos” als „breidoos”. Zie VD s.v. „priem” (I, 3). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

priemendoos: *prēmədōēs*, K 291.

BLOEMBAK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „bloembak(je)” en „jardinière” (1) en VD (Frans) s.v. „jardinière” (0.2. bloembak). Vgl. het lemma „bloementafeltje”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk” (o.a. „bloembak”).]

bloembak: K 276; *blöëmbak*, O 69, 69a; *blöëmbák*, L 207; *blöëmbák*, K 330; nr. 211: ABN bloembak (VD); „in bloembakken worden er zinken bakken gedaan anders zijn ze te rap rot”; cfr. *jardinière*, Vanherp; zie i.v.m. de volgende benaming het lemma „bloementafeltje”: **jardiniëretje:** *zjárdiënjérrøkə*, K 330; nr. 672: ABN bloembak (VD); „een jardiniëreke is ’nen houten bak met ’ne zinken binnenbak die dat op terrassen wordt gezet voor bloemen in te zetten; Fr. *jardinière*, Vanherp.

KAMMENBAKJE

(N 56, 185)

[Een houten bakje voor het opbergen van haar-kammen. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

kambak: mv.: *kambákka*, L 207.

LEPELBAK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „lepelbak”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

lepelbak: mv.: *lippəlbákka*, L 207.

KRANTENBAK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „krantenbak” en vgl. s.v. „gazet” (= krant). Vgl. VD (Frans) s.v. „gazetier” (0.1. „dagbladschrijver, - uitgever”). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

gazettebakje: *gazettənbakskən*, O 69, 69a; **gazetier (fr.):** *gázétjéé*, K 291.

PARAPLUBAK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „paraplubak”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

paraplubak: *paraplūbak*, O 69, 69a; mv.: *pèr-rəplūbákka*, L 207.

KAPSTOK

(N 56, 185)

[Zie Vanherp en VD s.v. „kapstok” (1). Vraag N 56, 185 informeerde naar benamingen van het „overig meubelwerk”.]

kapstok: K 276, O 69, 69a; *kāpstòk*, L 207; vgl. i.v.m. de term „schab” in de volgende tekst het lemma „plank”: *kāpstòk*, K 330; nr. 699: ABN kapstok (VD, 1); „tegenwoordig kopen de mensen meer een schab met haken dat voor kapstok dient; op de bovenplank van de kapstok leggen ze dan de hoeden”, Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek: **staande kapstok:** *ston-də kāpstòk*, L 207.

ROOKSTANDAARD/ROOKSTEL

(N 56, 185)

[Vanherp vereenzelvigd „rookstandaard”, „rookstel” en „rookgarnituur”. Zie echter VD s.v. „rookstandaard” en „rookstel” („bij elkaar passende benodigdheden voor een roker...”). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk” (o.a. „rookstandaard”).]

rookstandaard: *róókstāndaort*, L 207; **rookstel:** *rōekstél*, K 276; *rōekstél*, K 330; nr. 1114: ABN rookstandaard (VD); „tegen Nieuwjaar moeten we zien dat we enig(tje) rookstelletjes gereed hebben want dan gaan die goed weg voor cadeaukes”; ook: rookgarnituur, Vanherp; **rookgarnituur:** *rōëkchárniëtéúr*, K 330; nr. 1113: ABN rookstandaard (VD); „door den band zijn rookgarniturekes allemaal in gedraaid werk”; ook: rookstel, Vanherp.

PIJPENREK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „pijpenrek”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overig meubelwerk”.]

pijpenrekje: *paajpərekskən*, O 69, 69a.

SPIEGEL

(N 56, 185)

[Omdat de benamingen „spiegel” en „staande spiegel” als meubelmakerswerk worden opgegeven moet het gaan om een spiegel met houten

1.1.2.5.

omlijsting. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk” (o.a. „spiegel”).]

spiegel: K 276; *spīggǫl*, L 207; *spīgǫl*, O 69, 69a; *speejǫl*, K 330; nr. 1257: ABN spiegel (VD); „over veertig jaar waren die grote spiegels op 'ne voet nog fel in de mode”; ook: staande spiegel, dressing glass, Vanherp; de volgende benaming is meer specifiek: **staande spiegel:** *stáándǫ speejǫl*, K 330; nr. 1272: ABN spiegel (VD); „daar is een naaierse op de winkel geweest voor te vragen dat onze baas voor haar 'ne staande spiegel zou kunnen maken”; ook: dressing glass, Vanherp.

LIJST/KADER

(N 56, 186a)

[Vraag N 56, 186a informeerde naar „een lijst van een spiegel of schilderij”. Vgl. de benaming „kader” in het lemma „omlijsting” (van een tafel).]

kader: K 246; *kaadǫr*, O 69, 69a; *kàðdǫr*, K 291; *káádǫr*, K 276; vgl. i.v.m. de termen „triptiek” en „verstek” de lemmata „driedelige toilettafelspiegel” en „verstek”: *káádǫr*, K 330; nr. 679: ABN kader (VD, 1), lijst (VD, 1, 2); bv. het kader van een spiegel, triptiek of schilderij; „voor 'ne goede stevige kader te hebben, moet ge hem op zijn verstek met pin en gat (red.: vgl. VD s.v. „pen- en gatverbinding”) ineenlijmen”; ook: omlijsting, kadrement, Vanherp; **(en)cadrement (fr.):** vgl. i.v.m. de termen „schutsel” en „deen” in de volgende tekst de lemmata „tussenwand” (van een kast) en „ladevakjes” (met het type „schutsel”) en het lemma „naaldhout (diverse soorten)”: *káádrǫment*, *kádrǫment*, K 330; nr. 680: ABN kader, lijst (VD, 1, 2); „het kadrement voor dat schutsel van den trap is heleganst in deen gemaakt en dan worden er schoon platen tegen geslagen”; ook: omlijsting; Fr. en cadrement, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek: **spiegellijst:** *spīggǫlǫjst*, L 207; **schilderijlijst:** *skildǫrééjǫjst*, L 207.

BISEAU

(N 56, 186b)

[Vraag N 56, 186b informeerde naar „de schuin geslepen kant aan een spiegel” (zie Vanherp en VD s.v. „biseau”). De respondent van K 291 merkt i.v.m. „biseau” op: „kleine gebroken, afgeronde kantjes: geroedeerd”. Zie het lemma „roderen” en vgl. het lemma „scherpe kanten afschuren” (woordtypen „kant(jes) breken”, „het kantje breken” en „afronden”). Vgl. het lemma „vouw/snede” (van een beitel) met o.a. het type „biseau”.]

biseau (fr.): K 246; *bīžzoo*, K 291; *bīžzǫow*, K 330; nr. 203 (1); ABN biseau (VD); „aan spie-

gels, die in 'nen triptiek staan, worden bijkan altijd biseaus geslepen”; ook: schuine rand; Fr. biseau, Vanherp.

RODEREN

(N 56, 186b toegift)

[Door slijpen de scherpe kanten eraf halen; hier i.v.m. de „biseau” van een „spiegel” (zie die lemmata). Zie voor vraag N 56, 186 het lemma „biseau” met de opmerking van de respondent. Zie VD (Frans) s.v. „roder” (0.2. afslijpen; 0.3. (iets) bijslijpen; VD vermeldt deze betekenissen niet s.v. „[roderen]”). Vgl. het lemma „scherpe kanten afschuren”.]

roderen: volt. deelw.: *gǫródèèrt*, K 291.

LICHTKROON

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „lichtkroon” en „luster” (I). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk” (o.a. „lichtkronen van hout”).]

lichtkroon: mv.: *lichtkróónǫ*, L 207; **luster:** houten - *lūüstǫr*, K 276, O 69, 69a; vgl. i.v.m. de term „in tors gedraaide” in de volgende tekst het lemma „torsen” (met het woordtype „torsdraaien”): *lūüstǫr*, K 330; nr. 834: ABN luster (VD); „houten lusters hebben dikwijls in tors gedraaide of ingezaagde armen”; ook: stijllichter, Vanherp.

HANGENDE ETAGÈRE

(N 56, 185)

[De respondent van O 69-69a bedoelt misschien met „etageretje” (zie VD s.v. „etagère”: „...,en bij uitbr. tafeltje of hanger ...”) en „hangetje” (zie VD s.v. „hang”, 1) een hangend rekje (b.v. voor het raam?) waarop men allerlei kleine siervoorwerpen kan plaatsen. Dit kan men opmaken uit het feit dat hij de woorden als synoniemen opgeeft, reagerend op de suggestie „hangrekken” bij vraag N 56, 185 („welke bijzondere benamingen kent u nog van het overige meubelwerk”). Zie ook het lemma „etagère”.]

etageretje: *eetazjerkǫn*, O 69, 69a; zie i.v.m. de volgende typering het lemma „rek” (type „hang”): **hangetje:** *angskǫn*, O 69, 69a.

REK

(N 56, 185)

[Zie VD s.v. „rek” (I, 2), „hang” (1) en „droograam, -rek”. Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk” (o.a. „hangrekken, droogrekken”).]

rek: *rék*, K 330; nr. 1087: ABN rek (VD); cfr.

hang, hangrek, Vanherp; **hangrek**: mv.: *háng-rékkə*, L 207; ev.: *ángrék*, K 330; nr. 583; cfr. hang; ook: rek, Vanherp; **hang**: *ank*, O 69, 69a; *íng*, K 330; nr. 579: ABN hang (VD); „'k heb al wat last gehad voor dien hang omhoog te slagen want in die muren krijgt ge schiers geen kram in”; ook: hangrek, rek, Vanherp; de volgende benamingen zijn meer specifiek: **droogrek**: mv.: K 276; *draojchrékkə*, L 207; **handdoekdroger**: *handdoëkdrooger*, bij meubelm.; eenvoudig gestel op eene slaapkamer, waar men, na zich gewasschen te hebben, den handdoek op te drogen hangt, Corn. Vervl.A.

LAMBRIZERING

[N 56, 185)

[Zie VD s.v. „lambrizing” en VD (Frans) s.v. „lambris” (0.1.) en „boiserie” (0.1. o.a. „lambrizing”). Vraag N 56, 185 informeerde naar „bijzondere benamingen (...) van het overige meubelwerk” (o.a. „lambrizingen”).]

lambrizing: K 276; *lámbrězeering*, L 207; *ámbrězèèriëng*, K 291; **lambris (fr.)**: K 246; bij de volgende benaming is de typering een probleem (verband met Fr. boiserie?): **boiserie (?)**: *böëzjéëjriëng*, K 330; nr. 249: ABN lambrizing, houten wandbekleding (VD); „een bouging wordt van achter soms geschilderd voordat de vocht van de muren niet in uw hout zou trekken”; ook: muurbekleding, lambris, wandbetimmering; (Goemans) de „z” is louter analogisch net het Fr. bouger; boiserie, Vanherp.

1.1.2.5.

- A.
- aan elkaar schroeven 2483
aan mekaar schroeven 2483
aan mekaar vijzen 2484
aan mekander vijzen 2484
aanbiljoenen 2442
aanbouwkas 2598
aanbouwkeuken 2645
aanbouwmeubel 2598
aandraaien 2483
aandrijfvals 2324
aandrijven 2325, 2475, 2589
aaneenbrengen 2325, 2392, 2399
aaneenkloppen 2476
aaneenlijmen 2504
aaneennagelen 2476
aaneenslagen 2476
aaneenspannen 2343
aaneentimmeren 2299
aaneenvijzen 2483
aaneenvoegen 2392
aaneenzetten 2325
aanfrezen, pinnen - 2529
aangemaakte lijm 2507
aanhalen 2325
aanhouden 2349
aanhoudende rabatschaaf 2424
aanhouder 2425
aankappen 2410
aankleuren 2552
aankloppen 2475
aankrabben 2486
aanlassen 2392
aanlopen, het kantje - 2492
aanmaken, chanfreinkant - 2442
aanmarkeren 2362, 2552
aannagelen 2476
aanpassen 2531
aanplakken, verband - 2551
aanprofiëren 2409
aanpunten 2327, 2391, 2444
aanraspen 2451
aanruisen 2490
aanschaven 2441
aanschaven, een mouluur - 2522
aanschaven, profiel - 2522
aanschaven, profieltje - 2522
aanschuinen 2327, 2442
aanslaan, pennen - 2529
aanslag 2425
aanslagbartel 2402
aanslagen 2475
aanslijpen 2405
aansnijden 2394, 2487
aanspannen 2343, 2387
aanspieën 2344
- aanspijen 2344
aanspijkeren 2537
aanspitsen 2327
aansteken 2327, 2399, 2409, 2424
aantekenen 2361, 2362, 2552
aantenen 2327, 2391
aantimmeren 2299
aantrekijzer 2496
aantrekken 2399, 2476, 2487, 2509
aantrekken, pinnen - 2529
aantrekstaal 2487
aanvijlen 2385, 2450, 2451
aanvijzen 2483
aanvoegen 2325, 2392
aanwetten 2407
aanwigen 2475
aanzagen 2392
aanzagen, een schuin kantje - 2391
aanzagen, (een) voet - 2391
aanzagen, een/de teen - 2391
aanzagen, poten - 2391
aanzagen, schuin - 2327, 2391
aanzagen, voetje - 2391
aanzet 2523
aanzet maken 2523
aanzetstaal 2487
aanzetsteen 2408
aanzetten 2407, 2450, 2487, 2523
aanzetten, nuse kant - 2442
aar 2397
aard, kassels - 2554
abachi 2316
abeel 2314
abelehout 2314
abura 2320
acacia 2314
acajou 2318, 2540
acajou(en) 2318
achterkant 2412, 2453, 2616, 2641
achterpoot 2604
achterpost 2600
achterregel 2601
achterschot 2614
achterschroef 2334
achterspon 2641
achtersproot 2631
achterstapel 2630
achterste brug 2586
achterste poot 2604
achterstijl 2599
achterstuk 2616
achtertang 2334
achtertravers(e) 2601
achtertraversetje 2601
achtervijs 2334
- achtien, beitel van - 2399
afbijten 2557
afbraak dat nog kan dienen 2321
afbraakhout 2321
afbramen 2407
afdeling, montage -- 2303
afdesdelen 2368
afdiesselen 2368
afdisdelen 2368
afdoen, de baard - 2407
afdraaien 2563
afdreweers 2441
afrezen 2443, 2523
afgemachiend (werk) 2299
afgerold hout 2542
afgerold plakhout 2542
afgeslepen vijl 2487
afgewerkte maat 2364
afgutsen 2574
afhalen 2438, 2450
afhalen, (de) braam - 2407
afhanger 2539
afkappen 2410
afklaren 2560
afkieren 2560
afkijpen 2479
afknippen 2480
afkorten 2389
afkorter 2388
afkortplankje 2440
afkortsaaigje 2371
afkortsaaigmachien 2381
afkrabben 2485
afkruisen 2349
afkuisen 2591
aflak 2556
aflakken 2555
afmachinen 2325
afmaken 2509
afmeten 2363
afnagelen 2537
afnemen 2327
afnijpen 2479
afnusen 2442
afnussen 2327, 2442
afpikken 2557
afpinnen 2592
afpitsen 2480
afplakken 2548
afplekken 2544
afplekken, kanten - 2548
afpoetsen 2591
afraspen 2451
afregelen 2445
afroefelen 2418
afrol 2542
afrollen 2542
afrolmachien 2542
afronden 2327, 2391, 2442,

- 2444, 2451, 2492, 2563
 afronden, te nijg - 2492
 afronden, te veel - 2492
 afrormosia 2540
 afruisen 2490
 afschaven 2327, 2438, 2443
 afschermwielen 2380
 afscheuren 2321
 afschorpeling 2390
 afschorpen 2375
 afschrabben 2485
 afschrapen 2485
 afschrijfplat 2345
 afschrijfmal 2502
 afschrijfplank 2353
 afschrijfplankje 2352
 afschrijfpunt 2344
 afschrijven 2349, 2352, 2361
 afschrijver 2361
 afschuinen 2391, 2442
 afschuren 2326, 2490, 2492
 afschuren, kanten - 2492
 afschuren, te nijg - 2492
 afschurpeling 2390
 afschurpen 2375
 afsjangelaar 2548
 afsjangelen 2548
 afsjangen 2548
 afsjanger 2548
 afslagen 2437
 afslagende deur 2618
 afslijpen 2405
 afslijpen, de braam - 2407
 afsmetten 2360
 afsmetter 2361
 afsnijden 2591
 afsnijden, staartjes - 2591
 afsnoeten 2442
 afsnuiten 2327, 2391
 afsnuiten, schuin - 2391
 afsnurken 2388
 afsnuten 2327
 afsnuten, schuin - 2391
 afspannen 2325, 2387
 afsplinsteren 2321
 afsteken 2409
 afsteker 2437
 afstellen 2325, 2445
 afstompen 2297, 2419
 afstomper 2297
 afstoten 2419
 afstrijken 2420
 aftekenen 2349, 2352, 2361, 2363
 aftekeren 2349
 aftimmeren 2299
 aftoppen 2444
 aftrekken 2349, 2361
 afval 2320
 afval van hout 2320
 afvalbak 2320
 afvalhout 2320
 afvijlen 2450, 2451
 afvijzen 2483
 afwerken 2326, 2409, 2451, 2485, 2560
 afwerken, rauw (rouw) - 2297
 afwerker 2553
 afwetten 2407
 afzaagbrug 2332
 afzagen 2327, 2389
 afzagen, (het) spek - 2390
 afzagen, lamme kanten - 2390
 afzagen, schuin - 2391
 afzager 2388
 afzelia 2316
 afzetlatje 2606
 afzetten 2387
 afzuiginstallatie 2490
 afzuigkap 2490
 agger 2460
 ahorn 2312
 ajour 2533
 ajour tors 2575
 ajour uitgewerkt(e) (beeldhouwerij/steekwerk) 2533
 ajour zagen 2391
 ajouren sculptuur 2533
 ajusterplank 2440
 ajusteerspaser 2355
 alaam 2322
 alaambak 2322
 alaamzak 2322
 aloud timmerman 2294
 als door boter (zagen) 2392
 amaril 2406
 amarilsteen 2406
 ambacht 2298, 2299
 amboine 2541
 amboine, loupe d' - 2541
 amerikaans bootje 2433
 amerikaans eiken 2309
 amerikaans (eiken?) 2309
 amerikaans grenen 2307, 2308
 amerikaans, op zijn - 2484
 Amerikaanse boor 2455
 Amerikaanse bureau 2628
 Amerikaanse, de - schroeve(n)-draaier gebruiken 2484
 Amerikaanse, de - tournevis gebruiken 2484
 Amerikaanse (eik?) 2309
 Amerikaanse eik 2309
 Amerikaanse, met de - tournevis indraaien 2484
 Amerikaanse rondschaaf 2433
 Amerikaanse schaaf 2434
 Amerikaanse schroeve(n)-draaier 2481
 Amerikaanse schroevendraaier 2484
 Amerikaanse tournevis 2481, 2484
 ang 2397
 angel 2397
 anne, queen - 2595
 anne, queen---poot 2604
 antiek 2596
 antieke (meubelen) 2596
 antieke stijl 2596
 [aorittær] 2507
 apotheekkasje 2611
 appel 2315
 appelaar 2315
 appelbomehout 2315
 appelboomhout 2315
 appelboor 2454
 appelhout 2315
 applique 2533
 applique-je 2533
 arabel 2312
 arabique, gomme - 2504
 arasementzaag 2372, 2378
 arasementzaagje 2378
 arend 2397
 arendje 2534
 arendkop 2534
 arm 2335, 2633
 arm schaven 2442
 armen 2373
 armlegger 2633
 armleuning 2633
 armpjes 2373
 arms maken 2442
 arms schaven 2442
 armstoel 2635
 arrangeren, ten goede - 2384
 arrêt 2616
 arrêt, plank mee een - 2440
 arrière-corps 2605
 as 2324, 2380
 as, moulures steken op de - 2437
 as, tegen de - lopen 2438
 as, tegen de - steken 2438
 as, tegen de - toupieën 2438
 asgat 2380
 atelier 2302, 2303
 automaat 2482
 automatische tournevis 2482
 automatiekje 2482
 automatische drillboor 2464
 automatische schroeve(n)-draaier 2482
 avant-corps 2605
 avegaar 2459
 avodiré 2540
 azijneik 2310
 azijnhout 2310

1.1.2.5.

- azobé 2316, 2540
- B.
- baan 2472
- baar 2335, 2445, 2613
- baard 2395, 2408
- baard, de - afdoen 2407
- baarlat 2613
- baas 2294, 2295
- baas, grote - 2295
- baas, kleine - 2295
- babykont, zo glad als een
- 2491
- bad 2543
- baget 2524
- baget (baguette) 2521
- bagetje 2524
- bagetmouluur 2524
- bagetschaaf
(baguetteschaaf) 2521
- bagetten, schaaaf voor - 2521
- baguette 2524
- baguette, baget - 2521
- baguettemouluur 2524
- baguetteschaaf, bagetschaaf
- 2521
- bahut 2609
- bak 2320, 2322, 2329, 2330
- bakje 2322, 2330
- [bálánsjénnakə] 2638
- balk 2348, 2373, 2411
- balken 2567
- balkje 2348
- balkon 2536
- balkpinnen 2494
- baluster 2536
- balustertje 2536
- balustrade 2536
- band 2324, 2398, 2425, 2489,
2602
- banden 2380
- bandgeleider 2490
- bandje 2548
- bandje, plat - 2527
- bandmeter 2347
- bandschaaf 2424, 2429, 2448
- bandschuurmachien 2489
- bandzaag 2379
- bank 2329, 2567, 2637
- bank, gecombineerde - 2324
- bank, tussen de - zetten 2343
- bank, tweezijdige - 2436
- bank, vierzijdige - 2436
- bankhaak 2331, 2332
- bankhaak, gat voor de - 2331
- bankhaakgat 2331
- bankhamer 2471
- bankje 2388, 2582, 2635, 2638
- bankklem 2335
- bankknecht 2333
- bankschroef 2334
- bankstel 2644
- bankvijs 2334
- bankvijs, kleine - 2334
- bankwerker 2437, 2439, 2467
- banquette 2637
- bar 2609
- barkasje 2609
- barmeubel 2609
- barok 2594
- barst 2322
- bartel 2396
- [basralooküüs] 2540
- bastaardbiezen 2583
- basterdbiezen 2583
- bastrinque 2448
- battée 2424
- battéeschaaf 2424
- bavettebroek 2300
- bazaar 2297
- bazenbond 2303
- bed 2567, 2588, 2639
- bed, dubbel - 2639
- bed, enkel - 2639
- bed, gecapitonneerd - 2639
- bed, mat mee groot - 2587
- bed, mat mee klein - 2586
- bed op poten 2640
- bedbout 2642
- bedde 2639
- bedde voor één man 2639
- beddebak 2644
- beddespon 2641
- bedekte, half -
zwaluwstaart 2502
- bedekte zwaluwstaart 2501
- bedhaak 2643
- bedisselen 2368
- bedscharnier 2643
- bedspie 2643
- bedspon 2640, 2641
- bedstijl 2643
- bedvijs 2619, 2642
- beeldhouwbeitel 2518
- beeldhouwer 2532
- beeldhouwerij 2532
- beeldhouwerij, ajour uitge-
werkt(e) (-/steekwerk) 2533
- beeldhouwersguts 2518
- beeldhouwguts 2518
- beeldhouwwerk 2533
- beenderlijm 2506
- beentjesduimstok 2346
- beentjespasser 2355
- begijnenbed 2639
- begijnepis 2554
- beitel 2324, 2395, 2397, 2399,
2400, 2401, 2403, 2413,
2417, 2452, 2455, 2473,
2508, 2522, 2573
- beitel, drijkwaartse - 2399
- beitel, duimse - 2399
- beitel, halveduimse - 2399
- beitel, platte - 2398, 2400,
2573
- beitel, V-- 2519
- beitel van achttien 2399
- beitel van driekwartduim 2399
- beitel van een duim 2399
- beitel van een halve duim 2399
- beitel van twaalf 2399
- beitel van tweeënhalf 2399
- beitel, vijfkwartse - 2399
- beitelblad 2396
- beiteldoren 2397
- beitelgat 2413
- beitelheft 2397
- beitelhuis 2411
- beitelijzer 2396
- beitelpin 2397
- beitelpunt 2397
- beitelring 2398
- beitelsleuf 2412
- beitelspleet 2412
- beitelsteel 2397
- beiteltje 2402
- beiter 2396
- beits 2553
- beitsborstel 2554
- beitsen 2553
- beitselijzer 2512
- bek 2412, 2454, 2523, 2526
- bekappen 2368
- bekleden 2560
- bekleren 2560
- beleggen 2544
- belegstuk 2526
- belse stoeltjes 2593
- benagelen 2537
- bendel 2396
- benen 2353
- benenlijm 2507
- bentel 2368, 2396
- bepalen, de maat - 2363
- berd 2640
- bergblad 2329
- bergère 2636
- berglade 2329
- bergplaats 2329
- berk 2312, 2540
- berkehout 2312
- berken 2312
- berst 2322
- bersten 2556
- berstjes 2556
- bertel 2396
- beschaven, (de) gleuf - 2430
- beschermkast 2380
- beslag 2537

- beslag erop slaan 2537
 beslagen 2537
 beslagtrekker 2540
 bestekhout 2305
 besteklade 2626
 bestelling 2304
 bestrijken 2559
 betaald, (de) zaag is niet
 helegans - 2392
 betaald verlof 2304
 beugel 2372, 2380
 beugels 2373
 beugelstel 2372
 beugelzaag 2371
 beuk 2311, 2540
 beuk, rode - 2311
 beuk, witte - 2311
 beukehout 2311
 beuken 2311, 2540
 beuling 2524
 beunhaas 2297
 beveiliging 2324, 2380
 bevijlen 2450
 bewerken, machinaal - 2324
 bewerken, mee de tandschaaf
 - 2418
 bewerken, mee het machien
 - 2324
 bewerken, met de top - 2437
 bezagen 2388
 bibberen 2445
 bibliotheek 2610
 biezen 2524, 2535, 2582
 biesem 2583
 biesje 2535
 biesmat 2587
 biesraam 2585
 biester 2581
 biezem 2583
 biezen 2582
 biezen, blauwe - 2583
 biezen, gele - 2583
 biezen, gezouten - 2583
 biezen, groene - 2583
 biezen mat 2584
 biezen, ongezouten - 2583
 biezen zit 2584
 biezen, zoete - 2583
 biezen, zoute - 2583
 biezer 2581
 bij de dag 2365
 bijdrijven 2475
 bijeenspannen 2343
 bijkappen 2410
 bijkleuren 2552
 bijkloppen 2475
 bijkrabben 2326
 bijprutsen 2409
 bijraspen 2451
 bijronden 2451
 bijruisen 2490
 bijschaven 2416, 2442
 bijschrabben 2326, 2485
 bijslaan 2475
 bijslaan, pinnetjes - 2592
 bijslippen 2405
 bijsnijden 2399
 bijspannen 2387
 bijspieën 2475
 bijsteken 2399, 2409
 bijstoppen 2503
 bijten 2392
 bijten, goed - 2392
 bijten, lekker - 2392
 bijtoeren 2451
 bijvijlen 2450, 2451
 bijvijzen 2483
 bijvlakken 2451
 bijwerken 2326, 2409, 2442,
 2485
 bijwerken, fijn - 2451
 bijzettafeltje 2621
 biksteen 2504
 binder 2374
 binnenguts 2404
 binnenkant 2614
 binnenmaat 2364
 binnenpasser 2355
 binnenpot 2508
 binnenschot 2614
 binnenschuif 2606
 binnenwaatse guts 2404
 binnenwerk 2605
 binnenwerkse maat 2364
 binnenzij 2614
 biseau 2397, 2648
 bisonkit 2507
 bister 2553
 bisteren 2553
 bitume 2554
 bitumen 2554
 blaar 2552
 blaas 2552
 blad 2323, 2324, 2329, 2368,
 2380, 2396, 2472, 2529,
 2606, 2624
 blad, los - 2624
 blad, tafel met 'n dobbel
 - 2620
 bladen, hollandse tafel met
 losse - 2620
 bladhouders 2375
 bladklem 2338, 2623
 bladkoppen 2374
 bladtrekkers 2375
 bladzaag 2369
 blarenlijm 2507
 blauwe biezen 2583
 blauwe broek 2300
 blauwe den 2307
 blauwspaar 2307
 blazer 2490
 bled 2369
 bledhouvast 2497
 blind leggen 2484
 blind nagelen 2476
 blind spijkereen 2476
 blind vernagelen 2476
 blinde ledikantsluiting 2642
 blinde mat 2591
 blinde zwalingstaart 2501
 blinde zwalmstaart 2501
 blinde zwaluwstaart 2501
 blindhout 2544
 bloembak 2647
 bloementafel 2621
 blok 2330, 2335, 2340, 2348,
 2380, 2382, 2389, 2411,
 2474, 2514
 blok, ijzeren - 2434
 blok, in een - plekken 2550
 blok, verstelbare - 2340
 blokhamer 2474
 blokje 2332, 2343, 2348, 2382,
 2488, 2535, 2616, 2623
 blokjes, massieve -
 inlijmen 2536
 blokken 2383
 blokken zagen 2389
 blokkeren 2445
 blokljijm 2507
 blokplaat 2514
 blokplankje 2440
 blokschaaf 2415
 blokschaaf, fijne - 2415
 blokschaaf, ijzeren - 2434
 blokschaaf met handvat 2416
 blokschaaf, ronde - 2433
 blokschaaf, rouwe (rauwe)
 - 2415
 blokschaaf, ruwe - 2415
 blokschaaf, stalen - 2434
 bloktekening 2550
 blokvijl 2384
 blokvijlen 2383
 blokzaag 2516
 blokzaag, platte - 2516
 blokzaag, ronde - 2517
 bloot, zodat men er met zijn -
 gat kan gaan op zitten 2491
 blote, op de - top frezen 2438
 blote, zo glad als een -
 kont 2491
 blote zwaluwstaart 2500
 board 2515
 bobbel 2445
 bocht 2297, 2549
 bodem 2329, 2605, 2615
 boek 2543
 boekenkas 2609

1.1.2.5.

- boekenkast 2609
 boekenrek 2610
 boenborstel 2558
 boenen 2557, 2558
 boenvod 2558
 boenvodde 2558
 boenwas 2558
 boer 2297
 boerenknop 2631
 boerenlullenhout 2305
 boerenschaaf 2415
 boerenstoel 2634
 boezeroen 2300
 boiserie 2649
 bok 2329, 2336, 2382, 2440
 boks 2300
 boks, manchesterse - 2300
 bol 2431, 2462, 2524, 2526, 2604
 bol fineren 2551
 bol profiel 2524
 bol zetten 2444
 bollat 2524
 bollat, insnijdende - 2524
 bolle gloefschaaf 2431
 bolle guts 2404
 bolle klizeerschaaf 2432
 bolle ojief 2522
 bolle profielschaaf 2522
 bolle schaaaf 2431
 bollen, in - zagen 2389
 bolmoulure 2524
 bolmouluur 2524
 bolpoot 2604
 bolschaaf 2431, 2433
 bolschaaf, hol- en - 2431, 2433
 bolschaafje 2431
 boltors 2576
 bomberen 2530
 bombiezen 2583
 bomenzaag 2372
 boog 2354, 2372, 2513
 boogbeitel 2518
 boogpasser 2355, 2356
 boogschaaf 2433
 boogwerk 2513
 boogzaag 2371, 2376
 boogzaagje 2376
 boom 2329, 2373, 2605, 2615
 boomdestel 2367
 boomzaag 2372, 2381
 boor 2452, 2458, 2459, 2461, 2465
 boor, amerikaanse - 2455
 boor, elektrische - 2466
 boor, elektrische - 2466
 boor, gedraaide - 2456
 boor met (mee) omslag 2461
 boor, rechte - 2454
 boor, vaste - 2465
 boor, verstelbare - 2455
 boorarm 2462
 boorder 2467
 boorder, machinaal - 2467
 boordruif 2462
 boordruif, schroeve(n)draaier voor - 2481
 booregger 2460
 boorijzer 2452
 boorknop 2462
 boorkop 2570
 boormachien 2464, 2466
 boormachien, elektrische - 2466
 boormachientje 2466
 boormachine 2464, 2466
 boormachine, elektrische - 2466
 boormachine, vaste - 2465
 boormal 2575
 booromslag 2461
 booromslag mee ratel 2463
 boorpost 2578
 boorpunt 2453
 boorschaaf 2424
 boorschroeve(n)draaier 2481
 boorsel 2467
 boorslag 2461
 boorslag, halve slag-- 2463
 boorslag mee halve slag 2463
 boorslag mee vrijwiel 2463
 boorvijl 2467
 boorvijltje 2467
 boorzaagje 2377
 boorzwingel 2461
 boorzwingel mee ratel 2463
 boorzwing 2461
 boorzwing 2461
 [boot] 2397
 bootje 2433
 bootje, amerikaans - 2433
 bootje, ijzer - 2433
 bootje, verstelbaar - 2433
 bootschaaf 2433
 bord 2352
 bordereau 2361
 bordereautje 2361
 bordereel 2361
 borderel 2361
 borduursel 2592
 bore(n)drijf 2461
 boren 2466, 2467
 borst 2397
 borstboor 2461
 borstel 2508, 2554
 borstel, ijzeren - 2452
 borstel, platte - 2554
 borstel, stalen - 2452
 borststeunhandboormachine 2465
 borstzaag 2378
 bosduivel 2381
 bosduivel 2372
 boseik, franse - 2309
 bossing 2602
 bossing, paneel met een - 2603
 bossinge(n)schaaf 2429
 bossingschaaf 2429
 bosting 2602
 bostingschaaf 2429
 boszaag 2372
 bot 2325
 bot staan 2393
 bot zijn 2393
 boter, als door - (zagen) 2392
 botsen 2445
 botten 2444
 botteren 2444
 bouche-poren 2559
 bouche-poreren 2559
 bouche-pores 2559
 boudoirtje 2644
 bout 2414, 2428
 bouten 2374
 boutique 2302
 boutjes 2375
 bouw, hout voor de - 2305
 bouwen 2299
 bouwgerief 2305
 bouwhout 2305
 bovenbeitel 2413
 bovenblad 2324
 bovencorps 2611
 bovenhout 2373
 bovenijzer 2413
 bovenijzer, schaaaf zonder - 2415
 bovenkas 2612
 bovenkast 2612
 bovenmeubel 2612
 bovenpost 2600
 bovenregel 2601
 bovenschab 2613
 bovenste gat 2413
 bovenste kas 2612
 bovenste travers(e) 2601
 boventravers(e) 2601
 braam 2407
 braam, (de) - afhalen 2407
 braam, de - afslijpen 2407
 braam, de - daaraf doen 2407
 braam, (de) - krabben 2407
 braam, (de) - wegnemen 2407
 braampje 2408
 brabantse eik 2309
 branca, tola - 2319
 brandhout 2320, 2343
 brandhoutblokje 2343
 brandhoutzaag 2372
 brede rabatschaaf 2424
 breedst, doorsnee op zijn

- 2359
- breedte, op - schaven 2436
- breedte, van - lopen 2436
- breedte, van - maken 2327, 2436
- breedte, van - schaven 2436
- breedte, van - trekken 2436
- breedteguide 2425
- breedzaag 2371
- breekhamer 2473
- breekijzer 2402, 2403, 2479
- breken 2327, 2492
- breken, (de) kant - 2327, 2443
- breken, (de) kanten - 2327, 2492
- breken, de kanten (iet) te hard - 2492
- breken, een scherpe hoek - 2327
- breken, (het) kantje - 2492
- breken, kant - 2492
- breken, kantje - 2443
- breken, kantjes - 2327, 2443, 2492
- breken, te kort - 2492
- breken, te veel kant - 2492
- brengen, in verstek - 2503
- bretelbroek 2300
- bretoene stijl 2593
- bretoens 2593
- bretoense stijl 2593
- breton 2593
- bretons 2593
- briefpaneel 2604
- brigadier 2295
- broche 2469
- broek, blauwe - 2300
- broek, manchesterse - 2300
- broek, turksleren - 2300
- bronolie 2388
- bronzeren 2556
- bros 2345, 2469
- brug 2373, 2378, 2585, 2625, 2644
- brug, achterste - 2586
- brug, voorste - 2586
- bruglat 2586
- bruglatje 2586
- bruin 2553
- bruinborstel 2554
- bruinderij 2512
- bruinen 2553
- bruiner 2553
- bruinkot 2512
- bruinsel 2553
- bruken 2410
- brukken 2410
- brute maat 2363
- bubinga 2320
- buffet 2609
- buffetkas 2609
- buigen 2530
- buiGREK 2579
- buis 2613
- buiten de haak 2366
- buitenguts 2404
- buitenmaat 2363
- buitenpasser 2356
- buitenpot 2508
- buitenstel 2380
- buitenwaatse guts 2404
- buitenwerkse maat 2363
- bult 2445
- bunt 2584
- bureau 2626, 2627
- bureau, amerikaanse - 2628
- bureau de dame 2627
- bureau, dobbel(e) - 2627
- bureau, enkele - 2627
- bureau (mee) dobbel face 2627
- bureau (mee) enkel face 2627
- bureau-ministre 2627
- bureaumeubel 2627
- bureaumeubelen 2645
- bureaustoel 2634
- burijn 2519
- burin 2403
- butsen 2444
- C.
- caché 2606
- cache-poussière 2300
- café-inventaris 2645
- cafébank 2638
- cafémeubelen 2645
- cafémeubels 2645
- caféstoel 2635
- cafétafel 2622
- cafétoog 2609
- caleerpin 2529
- caleren 2343
- campêche 2554
- campêchehout 2554
- cana(da) 2314
- canada 2314
- canadaën 2315
- canadas 2314
- canadassehout 2314
- canadassen 2314
- canadees 2314
- canapé 2638
- canna 2584
- canneleren 2536
- cannelure 2536
- cannéren 2582
- capitonneren 2561
- carbolin(e) 2557
- carbolin(e), in de - zetten 2557
- carbolineum 2557
- carborundum 2406
- carborundumsteen 2406, 2408
- carré 2527, 2617
- carreautje 2617
- casse-briques 2403
- ceder 2307
- center 2569
- center, losse - 2569
- center, vaste - 2569
- centerboor 2454, 2455, 2456
- centerboor, verstelbare - 2455
- centeren 2451, 2570
- centerpunt 2453, 2569
- centerwerk 2391
- centimeter 2347
- chaise-longue 2636
- chambarde 2448
- chanfrein 2443
- chanfrein, een - geven 2442
- chanfreinboor, soevereinboor - 2457
- chanfreinen 2442
- chanfreineren 2442
- chanfreinkant 2443
- chanfreinkant aanmaken 2442
- chanfreinkant maken 2442
- chanfreinmes 2448
- charles dix 2596
- chêne, loupe de - 2541
- chevrons 2535
- chiffonnetje 2608
- chiffonnière 2608
- chinese koren 2584
- chippendale 2596
- chippendales 2596
- cilinderbureau 2628
- cirage 2558
- cireren 2557
- cirkelboor 2454
- cirkelzaag 2380
- cirkelzaagmachien 2380
- cirkelzaagspoor trekker 2385
- citroen 2317
- citroenhout 2317
- clavette 2538
- cloche 2552
- clown 2300
- clown, halve - 2300
- club 2636
- clubfauteuil 2636
- clubje 2636
- clubzetel 2636
- coiffeur(s)stoel 2635
- coin coupé 2606
- colle 2506
- colle-tout 2507
- colonne 2615
- combi 2324
- combinatie 2324
- combinatietang 2478

1.1.2.5.

- combinatietangetje 2478
 combinée 2324
 combinéeschaaf 2436
 commande 2304
 commode 2608
 comprimé 2515
 conduirelat 2616
 congé 2304
 congé-geld 2304
 congés payés 2304
 console 2526, 2615, 2621
 consoletafel 2620, 2621
 consoletafeltje 2621
 constructietekenaar 2359
 constructietekening 2359
 construeren 2358
 contactlijm 2507
 conter 2544, 2549
 conter-plaqué 2544
 conter-plaqué opleggen 2549
 contereren 2549
 contergewicht 2380
 conterhout 2549
 conterplakkage 2549
 conterplakkeren 2549
 conterplekhout 2549
 contour 2513
 contour, op - zetten 2451
 contourwerk 2513
 contramal 2352, 2353, 2527
 contraplakhout 2549
 contraprofiel 2527
 contraprofielschaaf,
 profielschaaf met - 2432
 contrefrezen 2438
 contremal 2438
 corner, cosy-- 2638
 corniche 2611
 coromandel 2317
 corps, arrière-- 2605
 corps, avant-- 2605
 corsikaanse den 2307
 cosy-corner 2638
 couch(e)je, een - geven 2552
 coulisse 2624
 coulissepasser 2355, 2357
 coulissetafel 2620
 coupe 2359
 coupé, coin - 2606
 coupe, horizontale - 2359
 coupe, verticale - 2360
 coupepermachien 2381
 coupeperzaag 2376, 2381
 courbemachien 2382
 courbezaag 2372
 crapaud 2636
 craquelé 2556
 craqueleren 2556
 craquelure 2556
 crayon 2344
 crédençe 2612
 crémaillère 2614
 crémaillèrelat 2614
 creosoot 2557
 creosoot, in de - zetten 2557
 creosootolie 2557
 D.
 daar zit snip op 2392
 daaraf, de braam - doen 2407
 dabben 2444
 dactylo 2629
 dactylotafel 2628
 dag 2364
 dag, bij de - 2365
 dag, in de - 2364
 dagmaat 2364
 dakhout 2305
 dame, bureau de - 2627
 damesbureau 2627
 dansen 2445
 dansmeester 2355
 das 2554
 de amerikaanse schroeve(n)-
 draaier gebruiken 2484
 de amerikaanse tournevis
 gebruiken 2484
 de baard afdoen 2407
 (de) braam afhalen 2407
 de braam afslijpen 2407
 de braam daaraf doen 2407
 (de) braam krabben 2407
 (de) braam wegnemen 2407
 de dessin volgen 2549
 (de, een) engelse schroeve(n)-
 draaier gebruiken 2484
 (de, een) uitslag maken 2358
 (de) gleuf beschaven 2430
 (de) kant breken 2327, 2443
 (de) kanten breken 2327, 2492
 de kanten eraf schuren 2492
 de kanten (iet) te hard
 breken 2492
 de maat bepalen 2363
 de maat nemen 2363
 de maat pakken 2363
 de mat leggen 2581
 de nummer inslaan 2362
 de tanden juste zetten 2452
 (de) zaag is niet helegans
 betaald 2392
 de/een engelse tournevis
 gebruiken 2484
 decoupeerpermachien 2381
 decoupeerzaag 2381
 decouperen 2391
 deel 2307
 deel, noorse - 2307
 deel, rode - 2307
 deel, witte - 2308
 dekbeitel 2414
 dekenkist 2646
 deklaf 2606
 deksel 2628
 del 2445
 demi-poli 2560
 demontabel 2598
 den 2306, 2307
 den, blauwe - 2307
 den, corsikaanse - 2307
 den, fijne - 2306
 den, groffe - 2306
 den, grove - 2307
 den, grovve - 2306
 den, rode - 2307
 den, witte - 2308
 dennehout 2306
 dennen 2306
 déroulage 2542
 déroulé 2542
 dertien, lodewijk - 2595
 dessel 2367
 desselen 2368
 desner 2368
 dessin, de - volgen 2549
 dessin, in - plakken 2549
 dessin, in - plekken 2549
 dessin, volgens een -
 plaatsen 2549
 destel 2367
 destelen 2368
 detailleren 2358
 detaillist 2359
 detailtekening 2359
 deur 2618
 deur, afslagende - 2618
 deur, dobbel - 2618
 deur, dubbele - 2618
 deur, glazen - 2618
 deurbok 2440
 deurmouluerschaaf 2522
 deurmouluerschaaf 2522
 deurpaneel 2602
 deurpost 2600
 deurslee 2440
 deurstijl 2598
 deurtravers(e) 2601
 deuveel 2494, 2496
 deuveltje 2494
 deuvik 2496
 deux, henri - 2595
 diamantkop 2603
 dichte tors 2575
 dichtspannen 2343
 dichtstoppen 2503
 dienen, afbraak dat nog kan
 - 2321
 dienen, hout dat nog kan
 - 2321

- dienen, moet voor een
 kindjespopje - 2491
 diep, te - schuren 2491
 diep zetten 2446
 dieper zetten 2446
 diepte, op - maken 2430
 diepte, op - schaven 2430
 diepte, van - frezen 2430
 diepte, van - schaven 2430
 dieptebout 2428
 dieptelat 2353
 diesel 2367
 dieselen 2368
 dik riet 2592
 dikte, op - schaven 2436
 dikte, van - lopen 2436
 dikte, van - maken 2436
 dikte, van - schaven 2436
 dikte, van - trekken 2436
 diktebank 2435
 diktebank, vlak- en - 2436
 diktebank, vlakke- en - 2436
 diktepasser 2356
 dissel 2367
 disselen 2368
 disser 2368
 distel 2367
 distelen 2368
 divan 2639, 2640
 divan-lit 2640
 divanbed 2640
 dix, charles - 2596
 djati 2319
 dobbel, bureau (mee) -
 face 2627
 dobbel deur 2618
 dobbel(e) bureau 2627
 dobbel kruishout 2349
 dobbel, kruishout mee -
 pinnetje 2349
 dobbel profiel 2526
 dobbel, tafel met 'n -
 blad 2620
 dobbele klik 2425
 dobbele meter 2346
 dobbele sergeant 2339
 dobbele, verbinding mee -
 zwaluwstaart 2499
 dobbele vouwmeter 2347
 dobbele zwalingstaart 2499
 dobbele zwalmstaart 2501
 dobbele zwaluwstaart 2499
 dodderen 2445
 doen, de braam daaraf - 2407
 doken 2494
 dol zijn 2485
 dol zitten 2485
 dolschaaf 2432
 dommelbiezen 2583
 doodlopen, laten - 2444
 doodruisen 2492
 door de draad zijn 2321
 door laten lopen 2436
 doorblinken 2558
 doorboren 2466
 doordoen, ten halve - 2588
 doordoppen 2470
 doordrijven 2470
 doorgeefkast 2607
 doorheen schuren 2491
 doorkappen 2410
 doorknijpen 2479
 doorknippen 2480
 doorkorten 2389
 doorkrabben 2487
 doorlaten 2436
 doorlopen 2523
 doorpersen 2552
 doorpitsen 2480
 doorpressen 2552
 doornuisen 2491
 doorschorpen 2375
 doorschuren 2491
 doorschurpen 2375, 2389
 doorslag 2470
 doorslagen 2446, 2470, 2552
 doorsne(d)je, dwarse - 2359
 doorsne(d)je, verticale - 2360
 doorsnee 2359, 2360
 doorsnee, langse - 2360
 doorsnee, liggende - 2359
 doorsnee op kop gezien 2359
 doorsnee op zijn breedst 2359
 doorsnee op zijn langs 2360
 doorsnee opzij gezien 2360
 doorsnee, staande - 2360
 doorsnurken 2388
 doortrekken 2389
 doortrekker 2588
 doorzagen 2389, 2390
 doorzagen, dwars - 2528
 doorzit 2633
 doppen 2361, 2404
 dopper 2404
 doreren 2556
 dotje 2560
 douglas 2308
 draad 2340, 2373, 2382, 2395,
 2408
 draad, door de - zijn 2321
 draad, mee de - mee
 schaven 2441
 draad, mee (de) - schaven 2441
 draad, met de - mee
 schaven 2441
 draad, met de - schaven 2441
 draad, over de - schaven 2441
 draad, tegen de - in
 schaven 2441
 draad, tegen de - in
 schuren 2491
 draad, tegen (de) -
 schaven 2441
 draad, tegen (de) -
 schuren 2491
 draad, tegen - (ruisen) 2491
 draad, volgens de -
 schaven 2441
 draadboor 2469
 draadfeffer 2461
 draads schaven 2441
 draads zagen 2390
 draadtang 2478
 draagboor 2465
 draagtafel 2490
 draaibalken 2567
 draaibank 2566
 draaibankbeitel 2573
 draaibed 2567
 draaibeitel 2573, 2574
 draaiberd 2466
 draaibertel 2573
 draaibeugels 2375
 draaiboer 2465
 draaien 2483, 2563
 draaier 2340, 2374, 2563, 2575
 draaierij 2563
 draaiers 2375
 draaiersbeitel, platte - 2573
 draaiersguts 2574
 draaigoetze 2574
 draaigouge 2574
 draaiguts 2574
 draaiklippel 2374
 draaiknoppen 2374
 draaikrollen 2564
 draailing 2564
 draaimachien 2567
 draaimal 2575
 draaipunt 2354
 draaisel 2564
 draaitouw 2572
 draaiwerk 2563
 draaiwerk, guts voor - 2574
 draaizaag 2372
 draaizaagje 2372
 drangtournevis 2481
 dressoir 2608
 drevel 2470, 2494, 2496
 drevelen 2470
 driehoek 2351
 driehoekige vijl 2386
 driehoeksbetanding 2369
 driehoekstanden 2369
 driehoeksvijl 2386
 driekante vijl 2386
 driekanter 2386
 driekantige vijl 2386
 driekantje 2386
 driekantsvijltje 2386

1.1.2.5.

- driekwartduim, beitel van - 2399
driekwarter 2399
driplex 2515
drift 2338
drij keren zagen (en) nog te kort 2392
drijfwerk 2573
drijhoek 2351
drijhoeksvijl 2386
drijkantige vijl 2386
drijkantvijl 2386
drijkwaartse beitel 2399
drijslagspiegel 2626
drijven 2476
drijver 2470
drilboor 2464
drilboor, automatische - 2464
drilboortje 2464
drillen 2444, 2445
drogen 2509
droogplekken 2547
droogrek 2649
druif 2462
druiven 2375
drukblok 2489
drukblokje 2489
drukhoutje 2332
drukschroef(n)draaier 2481
du(i)veltje 2321
dubbel bed 2639
dubbel kruishout 2349
dubbel kruishoutje 2349
dubbel ojief 2526
dubbele deur 2618
dubbele duimstok 2346
dubbele meter 2346
dubbele sergeant 2339
dubbelsergeant 2339
duim, beitel van een - 2399
duim, beitel van een halve - 2399
duimbeitel 2399
duimer 2399
duimklippel 2346
duimse beitel 2399
duimstok 2346
duimstok, dubbele - 2346
duimstok, platte - 2346
duits eiken 2309
duitse kortschaaf 2416
duitse schaaaf 2416, 2434
duivel, harde - 2305
duiveljager 2524
dunne, in de - lijm zetten 2545
dunne lijm 2545
duurzaam (hout) 2305
duvel 2394
duvel, harde - 2305
duveljager 2521, 2524
duveljagermouluure 2524
duveljagermouluur 2524
duveljagertje 2521, 2524
duvelschaafje 2448
duvelsinstrument 2492
duvelsjager 2521
duvelstoejager 2296
duveltje 2448
duveltjesschaaf 2448
dwars plekken 2548
dwars zagen 2389
dwarsboor 2461
dwarsdoorsnede 2359
dwarsdoorsnee 2359
dwarse doorsne(d)e 2359
dwarszagen 2389
dwe(e)rsshuren 2491
dweersen 2441
dweerslat 2340, 2631
dweersruisen 2491
dweersschaven 2441
dwers doorzagen 2528
E.
ebbehout 2317
ebben 2317
ebenist 2294
ebenister 2294
ébénisterie 2301
écaille 2537
echt sculptuur 2533
eefje 2589
eek 2308
één, bedde voor - man 2639
een chanfrein geven 2442
een couch(e)je geven 2552
een emboiture rondleggen 2551
een en een 2587
een fond zetten 2555
een groef zagen 2326
een grond maken 2358
(een) keep maken 2326
een klief inzagen 2528
een kop fineren 2548
een las zagen 2392
een mouluur aanschaven 2522
(een) mouluur schaven 2522
een numero opzetten 2362
een nummer opzetten 2362
een plannetje maken 2358
een profieltje schaven 2522
een schaaafje geven 2522
een scheg maken 2444
een scherpe hoek breken 2327
een schuin kantje aanzagen 2391
een slag terug geven 2387
een spij inslagen 2475
(een) tekening maken 2358
(een) voet aanzagen 2391
een voet eraan zagen 2391
een zoekertje maken 2327
een/de teen aanzagen 2391
eenpersoonsbed 2639
eerste gast 2295
eerste laag zetten 2555
eerste piet 2295
eethoek 2645
eetkamer 2645
eetkamer, stoel van een - 2634
eetkamerbank 2638
eetkamerstoel 2634
eetplaats 2645
effen vijlen 2451
effenboor 2460
effener 2460
effenschaven 2442
effer 2460
efferboor 2460
eggel 2460
egger 2460
eggerboor 2460
eierenlijst 2535
eierentors 2576
eierlijst 2535
eierschaaf 2521
eik 2308, 2540
eik, amerikaanse - 2309
eik, brabantse - 2309
eik, franse - 2309
eik, hongaarze - 2309
eik, inlandse - 2309
eik, japannese - 2309
eik, nederlandse - 2309
eik, oude - 2309
eik, rode - 2309
eik, russische - 2309
eik, slavonische - 2309
eik, turkse - 2309
eik, vreemde - 2309
eikehout 2308
eikehouten pinnen 2494
eikel, knop mee 'n - 2631
eiken 2308, 2309, 2540
eiken, amerikaans - 2309
eiken, duits - 2309
eiken, æeså - 2310
eiken, frans - 2309
eiken, hard - 2305
eiken, inlands - 2309
eiken, japans - 2309
eiken, meierijs - 2309
eiken nagels 2493
eiken pinnen 2494
eiken, russisch - 2309
eiken, slavonisch - 2309
eiken, [speciaal] - 2310
[éjzələjɾ] 2315
ekehout 2308

- ekel 2309
 ekelehout 2309
 eken 2308
 [èkstørgaal] 2526
 elektrische boor 2466
 elektrische boormachien 2466
 elektrische
 handboormachien 2466
 elektrikerstang 2478
 elektrische boor 2466
 elektriske boormachine 2466
 elger 2460
 elkaar, aan - schroeven 2483
 els 2313, 2345, 2469
 elsen 2469
 elsie 2469
 elsje 2469
 elzehout 2313
 elzen 2313
 elzenteer 2315
 emballagelatten 2561
 emballeerhout 2561
 emballeerlatten 2561
 emballeren 2561
 emboiture 2625
 emboiture, een -
 rondleggen 2551
 emmer 2508
 empire 2596
 (en)cadrement 2648
 ene die aan de toupie
 staat 2437
 eng, (te) - (staan) 2393
 engels 2593
 engelse, (de, een) - schroeve(n)-
 draaiier gebruiken 2484
 engelse, de/een - tournevis
 gebruiken 2484
 engelse, indraaien mee de -
 tournevis 2484
 engelse, inslagen mee een -
 tournevis 2484
 engelse meter 2346
 engelse schroeve(n)draaiier
 2484
 engelse schuif 2617
 engelse tournevis 2482, 2484
 enger zetten 2446
 enkel bed 2639
 enkel, bureau (mee) -
 face 2627
 enkel kruishout 2348
 enkel kruishoutje 2348
 enkele bureau 2627
 enkele, verbinding met -
 zwaluwstaart 2499
 enkele zwalingstaart 2500
 enkele zwalmstaart 2500
 enkelsergeant 2339
 entrepreneur 2295
- équerre 2350
 (er) latjes rond zetten 2551
 (er) (licht) door gaan 2392
 eraan, een voet - zagen 2391
 eraf, de kanten - schuren 2492
 eraf nijpen 2479
 erger 2460
 ermaar, met de pet -
 gooien 2297
 erop, beslag - slaan 2537
 erop, het koper - zetten 2537
 eruit halen 2479
 eruit, 'n stuk - zagen 2391
 es 2311, 2540
 [es] eiken 2310
 es, mannelijke - 2311
 es, vrouwelijke - 2311
 esdoorn 2312
 esdoornhout 2312
 essehout 2311
 essen 2311, 2540
 etagère 2612
 etagèretje 2648
 étou 2528
 evenstrooi 2584
 exhauster 2490
 ezel 2333
- F.
- fabriek 2301
 fabrikant 2294
 face, bureau (mee) dubbel
 - 2627
 face, bureau (mee) enkel
 - 2627
 faces, quatre-- 2436
 fantasie 2646
 fantasiemeubel 2646
 fantasiesnijder 2511
 farmaciekasje 2611
 fatsoendraaiier 2563
 fauteuil 2635
 fauteuilenfabriek 2512
 fauteuilenmaker 2511
 fauteuilmaker 2511
 fauteuilmakerij 2512
 fauteuiltje 2635
 fermetguts 2404, 2518
 figuren, gepreste - 2533
 figuur, poot met een - 2604
 figuurblad 2369
 figuurzaag 2372, 2375, 2382
 figuurzaagje 2376
 fijn bijwerken 2451
 fijn raspen 2451
 fijn vijlen 2451
 fijn zetten 2446
 fijn, zo - als dat er nog geen
 vlieg kan op zitten 2491
- fijn, zo - ruisen dat er een vlieg
 zou op uitschuiven 2491
 fijne blokschaaf 2415
 fijne den 2306
 fijne houtrasp 2449
 fijne meubelmaker 2294
 fijne raps 2449
 fijne rasp 2449
 fijne schaaf 2415
 fijne steen 2408
 fijne stielman 2294
 fijne timmerman 2294
 fijne vijl 2449
 fijne werker 2297
 fijne wetsteen 2408
 fijne wij 2313
 fijne zaag 2372
 fijner zetten 2446
 fijnrasp 2449
 fjnnschaaf 2415
 fjnnspar 2307
 fjnnsaag 2372
 filet 2535
 fineer 2540
 fineer, geschild - 2542
 fineer, gesneden - 2543
 fineerband 2543
 fineerblad 2606
 fineerder 2544, 2548
 fineerhamer 2546
 fineerijzer 2547
 fineermes 2544
 fineerpers 2547
 fineerzaag 2378, 2517
 fineerzaagje 2378, 2517
 fineren 2544
 fineren, bol - 2551
 fineren, een kop - 2548
 fineren, in 't verstek - 2550
 fineren, met de pers - 2547
 finesse geven 2326
 fitsbeitel 2402
 fluiten 2446
 foefelaar 2532
 foire 2303
 [foks] 2378
 fond 2329, 2530, 2605, 2615
 fond, een - zetten 2555
 fonden 2530
 fonte strijkijzer 2547
 formeel 2346, 2502
 formica 2516
 formicaplaat 2516
 fraise, quatre-- 2436
 frakje 2300
 frame 2372
 frans eiken 2309
 frans (eiken?) 2309
 franse boseik 2309
 franse (eik?) 2309

1.1.2.5.

- franse eik 2309
 frees 2437
 freesbank 2437
 freesboor 2454, 2457, 2461
 freesketting 2466
 freeskop 2324
 freesmachiën 2437, 2466
 freesmachine 2437
 freesmes 2324
 freeschaven 2437
 frêne, loupe de - 2541
 fret 2459
 fretboor 2456, 2459
 fretboortje 2459
 frezen 2437, 2438
 frezen mee de losse top 2438
 frezen, met de kaliber - 2438
 frezen, op de blote top - 2438
 frezen op de losse top 2437
 frezen, van diepte - 2430
 frezer 2437
 fries 2612
 fries, gebogen - 2612
 fries, platte - 2612
 frijner 2518
 frisé 2550
 frisé, in - plekken 2550
 friseerwerk 2550
 friseren 2549
 friséwerk 2550
 fronton 2611
 frotter 2297
 futselhoutje 2440
- G.
- gaaf maken 2451
 gaafschaven 2442
 gaan, (er) (licht) door - 2392
 gaan, goed - 2392
 gaan, slecht - 2393
 gaan, vast - 2393
 gaastang 2478
 gaastangetje 2478
 gaatjesmat 2591
 gabarit 2353, 2502
 gadderaar 2297
 galbé 2513
 galerie 2536
 galerij 2536
 gamin 2296
 garneerder 2531, 2561
 garneerderij 2513
 garneren 2537, 2560
 garnierder 2561
 garnierderij 2513
 garnieren 2537, 2560
 garnisseur 2561
 garnituur 2537, 2644
 garnituurlee 2538
- gast 2295, 2296, 2333
 gast, eerste - 2295
 gast, halve - 2295
 gast, volle - 2295
 gat 2330, 2331, 2340, 2412,
 2413, 2445, 2472, 2495
 gat, bovenste - 2413
 gat van onder 2412
 gat voor de bankhaak 2331
 gat voor de stoothaak 2330
 gat, zodat men er met zijn bloot
 - kan gaan op zitten 2491
 gatbeitel 2401
 gatpinnen 2494
 gatrasp 2450
 gazetier 2647
 gazettebakje 2647
 gebogen fries 2612
 gebogen werk 2513
 geboord sculptuur 2533
 gebroken hoek 2606
 gebroken lijm 2504
 gebruiken, de amerikaanse
 schroef(n)draaier - 2484
 gebruiken, de amerikaanse
 tournevis - 2484
 gebruiken, (de, een) engelse
 schroef(n)draaier - 2484
 gebruiken, de/een engelse
 tournevis - 2484
 gecapitonneerd bed 2639
 gecenterd (werk) 2391
 gecenterd zaagwerk 2391
 gecombineerd machien 2324
 gecombineerde bank 2324
 gecombineerde machine 2324,
 2436
 gecombineerde vlakbank 2324
 gedeelte, voorste - 2411
 gedraaide boor 2456
 gedraaide sproot 2631
 gedreven nagel 2476
 geëmbreveerd(e) moulure 2604
 geëmbreveerd(e) mouluur 2604
 geer 2613
 geerlat 2613
 geerschaaf 2415
 geerschaafje 2415
 gefriseerd (werk) 2550
 geld, congé-- 2304
 gele biezen 2583
 geleidelatje 2353
 geleider 2324, 2335, 2348,
 2380, 2425, 2490, 2571
 geleiders 2380
 gelijkkappen 2410
 gelijkkloppen 2475
 gelijkkraabben 2486
 gelijkmaken 2475, 2588
 gelijkkraspen 2451
- gelijkkruisen 2490
 gelijkschaven 2442
 gelijkslagen 2475
 gelijkstaande schuif 2617
 gelijksteken 2409, 2420
 gelijkvijlen 2383
 gemaakt, machinaal -
 werk 2299
 gemalen lijm 2507
 [gemel]zaag 2372
 gemoetzaag 2372, 2378
 gemul 2320, 2447
 gemulbak 2320
 gemulstoof 2321
 geperst goed 2533
 geprest goed 2533
 geprest, plaat in - stro 2515
 geprest sculptuur 2533
 gepreste figuren 2533
 geprofileerde hollat 2524
 geraamte 2329, 2372
 gereedschap 2322
 gereedschapbak 2322, 2330
 gereedschapkist 2322
 gereedschapslade 2330
 gereedschapskist 2322
 gereedschapslade 2330
 gereedschapsleuf 2330
 gereedschapszak 2322
 gergelschaaf 2429
 gerief 2321, 2322
 geriefhout 2321
 geriefschap 2322
 geronst hout 2541
 geschaafd, slecht - 2394
 geschild fineer 2542
 geschild plakhout 2542
 geschonden 2597
 geslagen, op trek - spijker 2476
 geslipt hout 2513
 gesmeerd, snijden als - 2392
 gesneden fineer 2543
 gesneden plakhout 2543
 gesneden plekhout 2543
 gestel 2373
 gestoomd hout 2513
 getrokken, te nauw -
 staan 2393
 getuig 2322
 getuigbak 2322
 getuigkist 2322
 getuigzak 2322
 geven, een chanfrein - 2442
 geven, een couch(e)je - 2552
 geven, een schaaftje - 2522
 geven, een slag terug - 2387
 geven, finesse - 2326
 geven, meer ijzer - 2446
 geven, minder ijzer - 2446
 geven, spoor - 2384

- geweer 2625
gewicht 2380
gewone hamer 2471
gewone lijm 2506
gewone passer 2354
gewone zit 2591
gewoon mat 2587, 2591
gezaagd plakhout 2543
gezaagd plekhout 2543
gezien, doorsnee op kop - 2359
gezien, doorsnee opzij - 2360
gezouten biezen 2583
gieren 2366
gierhoek 2366
gigogne, table - 2621
gigognetafel 2621
glad, te - 2491
glad, zo - als een
 babykont 2491
glad, zo - als een blote
 kont 2491
glad, zo - als een mol onder
 zijn staart 2491
glad, zo - als een
 mollekont 2491
gladmaken als een zijtje 2491
gladschaaf 2415
gladschaven 2416, 2420
gladstrijken 2420, 2591
gladvijlen 2451
glansriet 2584
glasmaat 2364
glassponningschaaf 2422
glazen deur 2618
glazendeur 2618
glazenkas 2610
glazenkast 2610
gleuf 2330, 2412
gleuf, (de) - beschaven 2430
glijlat 2616
gloefschaaf 2424, 2431
gloefschaaf, bolle - 2431
gloefschaaf, holle - 2431
goed bijten 2392
goed gaan 2392
goed, geperst - 2533
goed, geprest - 2533
goed lopen 2392
goed op snit staan 2392
goed snijden 2392
goed zetten 2445
goede, ten - arrangeren 2384
goede, ten - zetten 2445
goeie 2297
goers 2404
goesje, gouge-tje - 2518
goeze 2403
goeze, grote - 2404
goeze, platte - 2574
goezie 2403, 2574
goezietje 2574
goldenbergh 2435
golf 2394
golfplaat 2445
gomlak 2504
gomme arabique 2504
gooien, met de pet (er)naar
 - 2297
goot 2432
gootschaaf 2432
gotiek 2593
gouge 2368, 2403, 2404, 2518,
 2574
gouge, grote - 2404
gouge, platte - 2518, 2574
gouge-tje 2574
gouge-tje (goesje) 2518
gradenboog 2354
gradenboogpasser 2355
grafiet 2496
greep 2412, 2462, 2539
greepzaag 2517
greet staan 2392
grein 2307
grenhout 2307
grenen 2307
grenen, amerikaans - 2307,
 2308
grepen 2373
groef 2389, 2445, 2448, 2536
groef, een - zagen 2326
groef maken 2427
groef schaven 2427
groef trekken 2427
groefmachien 2528
groefploeg 2426
groefschaaf 2426, 2427
groene biezen 2583
groenhart 2317
groeven 2528
groeven maken 2427, 2536
groeven schaven 2427, 2430
groeven trekken 2536
groevenzaag 2381
groever 2417
groever, kleine - 2426
grof 2394
grof houtvijl 2449
grof maken 2418
grof papier 2488
grof vijlen 2451
grof worden 2555
grof zetten 2445
groffe den 2306
groffe steen 2406
grofschaven 2418
grofspar 2307
grond 2359
grond, een - maken 2358
gronden 2430, 2555
grondlak 2556
grondlakken 2555
grondplan 2359
grondschaaf 2429, 2434
grondschaafje 2429
grondschaven 2430
grondtekening 2359
grondverf, in - zetten 2555
grondverf opzetten 2555
grondwerker 2297
groot, mat mee - bed 2587
grootte, volle - 2363
grote baas 2295
grote goeze 2404
grote gouge 2404
grote, hoekmouluure mee -
 kreus 2525
grote, hoekmouluur mee -
 kreus 2525
grote houten hamer 2474
grote, mouluure mee -
 kreus 2525
grote, mouluur mee -
 kreus 2525
grote prul 2297
grote schaaft 2419
grote sponningschaaf 2422
grote stoel 2635
grove den 2307
grove rasp 2449
grove wij 2313
grover (grover, groffer)
 zetten 2445
grovve den 2306
grovve mast 2307
gueridonnetje 2622
guide 2323, 2324, 2380, 2425,
 2571
guide, mee de losse -
 werken 2438
guide, zagen tegen de - 2389
gurs, gurze - 2404
gurze (gurs) 2404
guts 2403, 2404, 2461, 2487,
 2518, 2574
guts, binnenwaatse - 2404
guts, bolle - 2404
guts, buitenwaatse - 2404
guts, holle - 2404
guts, inwendige - 2404
guts, ronde - 2404
guts, uitwendige - 2404
guts, V-- 2519
guts voor draaiwerk 2574
gutsbeitel 2518
[güüddənə] 2494
H.
haak 2365

1.1.2.5.

- haak, buiten de - 2366
 haak en lis 2643
 haak, halfhoekse - 2350
 haak, in - 2365
 haak, in de - 2365
 haak, niet - 2366
 haak, niet in de - 2366
 haak, nuse - 2350
 haak, schuinse - 2350
 haak, uit de - 2366
 haak, uit de - schaven 2442
 haakgat 2331
 haaks 2365
 haaks en verdikte maken 2420
 haaks, niet - 2366
 haaks zagen 2389
 haakse kantschuurblok 2488
 haalmes 2447
 haar 2394, 2395
 haarscheuren 2556
 hak 2412
 hakbeitel 2399, 2400, 2401
 haken 2393, 2444
 hakfermoor 2400, 2401
 hakguts 2404, 2518
 hakhout 2410
 hakken 2368, 2409
 halbank 2637
 halen, eruit - 2479
 half bedekte zwaluwstaart 2502
 half zwaluwstaartje 2501
 halfblinde zwalmstaart 2502
 halfblinde zwaluwstaart 2502
 halfduimer 2399
 halfhoekse haak 2350
 halfnootschaaf 2430
 halfronde vijltje 2386
 halfronde vijl 2386
 halmplankzaag 2377
 hals 2324, 2332, 2397
 halsring 2398
 halve, beitel van een -
 duim 2399
 halve, boorslag mee -
 slag 2463
 halve clown 2300
 halve gast 2295
 halve ronde (vijl) 2386
 halve schuifzwalmstaart-
 verbinding 2499
 halve schuifzwaluwstaart 2499
 halve slag-boorslag 2463
 halve, ten - doordoen 2588
 halve verblinde
 zwaluwstaart 2500
 halve warme (lijm) 2506
 halve zwalmstaartverbinding
 2499
 halve zwalmstaart 2499
 halve zwaluwstaart 2499
 halve zwaluwstaartverbinding
 2499
 halve, zwengel mee - slag 2463
 halveduimse beitel 2399
 hamburger 2619
 hamburger kastschroef 2619
 hamel, houten - 2474
 hamer 2471
 hamer, gewone - 2471
 hamer, grote houten - 2474
 hamer, houten - 2367, 2474
 hamer, houteren - 2367, 2474
 hamer, ijzeren - 2471
 hamer, kleine - 2471
 hamer, met de - plakken 2546
 hamer, plakken met de - 2546
 hamer, plekken met de - 2546
 hamer, zware - 2473, 2474
 hamerbol 2472
 hameren 2475
 hamerhuis 2472
 hamerkop 2472
 hamerpin 2472
 hamersteel 2472
 hand 2376, 2397, 2412
 handbeitel 2399
 handboom 2479, 2492
 handboor 2458, 2461
 handboormachien 2465, 2466
 handboormachien, elektrische
 - 2466
 handboormachientje 2465
 handboortje 2459, 2465
 handdoekdroger 2649
 handgreep 2376, 2412, 2462,
 2539, 2540
 handgreepzaag 2517
 handhaaf 2376, 2412, 2462,
 2539, 2540
 handhamer 2471
 handschaaf, ijzeren - 2434
 handsculptuur 2533
 handsvat 2376, 2397, 2412
 handsvatten 2373
 handtrekker 2385
 handvat 2335, 2376, 2397,
 2412, 2462, 2539, 2540
 handvat, blokschaaf met - 2416
 handvatten 2375
 handvijs 2341, 2342
 handvijsje 2342
 handzaag 2376
 handzaag, korte - 2378
 handzaagje 2378
 handzagetrekker 2385
 handzagezetter 2384
 handzetter 2384
 hanekam 2380
 hang 2649
 hang-en-sluitwerk 2537
 hangar 2302
 hangende schuif 2617
 hangetje 2648
 hangkas 2607
 hangkasje 2607
 hangkast 2607
 hangrek 2649
 hangroede 2613
 hangschuif 2617
 hard, de kanten (iet) te -
 breken 2492
 hard eiken 2305
 hard hout 2305
 hard, te - 2584
 hard worden 2509
 hardboard 2515
 harde duivel 2305
 harde duvel 2305
 harder zetten 2446
 hardhout 2309
 hardzetten 2327
 haverestrooi 2584
 hazelarehout 2315
 hecht 2397
 hechten 2484
 hechten, niet - 2485
 hechtsel 2397
 heft 2397
 heftpunt 2397
 heiligdag 2445
 hele zwalmstaart 2499
 hele zwaluwstaartverbinding
 2499
 helegans, (de) zaag is niet -
 betaald 2392
 helling 2633
 helper 2295
 hemelbed 2639
 hendrik de tweede 2595
 henri deux 2595
 herbergbank 2638
 herbergmeubelen 2645
 herbergstoel 2635
 herbergtafel 2622
 herlopen 2393
 [herm]zeel 2373
 herzaag 2380
 herzaagmachien 2380
 het kantje aanlopen 2492
 (het) kantje breken 2492
 het koper erop zetten 2537
 het plan maken 2358
 (het) spek afzagen 2390
 hete lijm 2506
 heulaks 2579
 hevel 2374
 hiel 2411
 hiep 2562
 hobbelen 2444
 hobel 2416

- hoedenlaag 2613
 hoedenplank 2613
 hoedenschab 2613
 hoedenschap 2613
 hoek 2342, 2623, 2633
 hoek, een scherpe -
 breken 2327
 hoek, gebroken - 2606
 hoek, schele - 2366
 hoek, scheve - 2366
 hoekboor 2463
 hoekhaak, verstelbare - 2351
 hoekje 2342
 hoekkas 2598, 2607
 hoekkast 2598, 2607
 hoeklatje 2527
 hoeklijst 2527
 hoekmeubel 2598
 hoekmoulure mee grote
 kreus 2525
 hoekmouluur mee grote
 kreus 2525
 hoekpres 2342
 hoekschaaf 2434, 2519
 hoekspanner 2343
 hoekstijl 2599
 hoekstijlen 2567
 hoekstoel 2598
 hoektafel 2598
 hoekzwalmstaart 2501
 rofbank 2638
 rol 2431, 2525
 rol- en bolschaaf 2431, 2433
 rol profiel 2525
 rolboor 2461
 roljzer 2461
 rollands 2593
 rollands hout 2307
 rollandse tafel met losse
 bladen 2620
 rollat 2524
 rollat, geprofileerde - 2524
 rollat, insnijdende - 2524
 rollatje 2525
 rolle gloefschaaf 2431
 rolle guts 2404
 rolle klizeerschaaf 2432
 rolle moulure 2525
 rolle mouluur 2525
 rolle ojief 2522
 rolle profielschaaf 2521
 rolle rabatschaaf 2432
 rolle schaaaf 2431
 rolletje 2522, 2525
 rolletje, lat mee - 2525
 rolletje mee platbandje 2525
 rolschaaf 2431, 2432, 2522
 rolschaafje 2431
 rolschaven 2430
 rommelaar 2415
- hondkop 2534
 hondse(n)hout 2315
 hondshout 2315
 hondskeutelenhout 2315
 honskullenhout 2315
 hongarse eik 2309
 hoofdspon 2641
 hoog zetten 2446
 hoogspar 2307
 hoogtedoorsnede 2360
 hoogteguide 2425
 hoogteplankje 2352
 hoorn 2412
 hoornschaaf 2416
 horizontale coupe 2359
 horletoet 2429
 horlogekas 2646
 hornitex 2516
 houden 2484
 houden, niet - 2485
 hout 2305, 2374
 hout, afgerold - 2542
 hout, afval van - 2320
 hout dat nog kan dienen 2321
 hout, duurzaam - 2305
 hout, geronst - 2541
 hout, geslipt - 2513
 hout, gestoomd - 2513
 hout, hard - 2305
 hout, hollands - 2307
 hout, langs - zagen 2390
 hout, meubel in vol - 2598
 hout, noords - 2307
 hout, tegendraads - 2542
 hout, verloren - 2320
 hout voor de bouw 2305
 hout, warrig - 2541
 hout, zwart - 2315
 houtbak 2320
 houtbartel 2400
 houtbeitel 2396, 2400
 houtbewerker 2293
 houtbewerkmachine 2323
 houtbewerkingsmachien 2323
 houtbewerkingsmachine 2323
 houtboor 2453, 2454, 2456,
 2458
 houtdraaier 2563
 houten, grote - hamer 2474
 houten hamel 2474
 houten hamer 2367, 2474
 houten nagelen 2493
 houten nagels 2493
 houten pennen 2493
 houten pinnen 2493
 houten pinnen 2494
 houten sergeant 2338, 2339
 houten stekken 2494
 houten stukken 2494
 houteren hamer 2367, 2474
- houteren nagels 2493
 houteren pinnen 2494
 houteren sergeant 2339
 houteren spijkers 2493
 houtkrol 2446
 houtkrul 2446
 houtlijm 2505
 houtlijst 2361
 houtloods 2302
 houtmachien 2323
 houtmagazijn 2302
 houtmot 2395
 houtpasser 2353
 houtpotlood 2344
 houtraps 2449
 houtrasp 2384, 2449
 houtrasp, fijne - 2449
 houtschaaf 2411
 houtschop 2302
 houtskool 2496
 houtskorenhout 2315
 houtsplinster 2321
 houtstaat 2361
 houtstek 2302
 houtstoof 2321
 houtverbinding mee een
 zwalmstaart 2498
 houtvezelplaat 2515
 houtvijl 2449
 houtvijl, grof - 2449
 houtwerk 2298, 2305
 houtzaagsel 2394
 houtzager 2388
 houtzolder 2302
 houvast 2412, 2497
 houwer 2374
 houwens 2375
 houwmes, kappen met het
 - 2532
 huis 2472
 huisgerief 2597
 hulpgereedschap, lijm- en
 - 2338
 hulpmiddelen 2338
 hulzen 2375
- I.
- iep 2310
 iepenhout 2310
 iepen 2310, 2540
 ijzer 2396, 2413
 ijzer bootje 2433
 ijzer, meer - geven 2446
 ijzer, minder - (geven) 2446
 ijzer schaaaf 2434
 ijzerbeitel 2403
 ijzerboor 2453
 ijzerbootje 2453
 ijzerbootje 2433

1.1.2.5.

- ijzerborstel 2452
 ijzeren blok 2434
 ijzeren blokschaaf 2434
 ijzeren borstel 2452
 ijzeren hamer 2471
 ijzeren handschaaf 2434
 ijzeren kortschaaf 2434
 ijzeren schaaf 2434
 ijzeren sergeant 2339
 ijzerhout 2317
 ijzerschaaf 2434
 ijzervreter 2478
 ijzerwerk 2537
 ijzerzaag 2375
 ijzerzaag, machinale - 2381
 in bollen zagen 2389
 in de carbolin(e) zetten 2557
 in de creosoot zetten 2557
 in de dag 2364
 in de dunne lijm zetten 2545
 in de haak 2365
 in de polychroom zetten 2556
 in de was zetten 2557
 in de waterlijm zetten 2545
 in dessin plakken 2549
 in dessin plekken 2549
 in een blok plekken 2550
 in fris  plekken 2550
 in grondverf zetten 2555
 in haak 2365
 in het langs zagen 2390
 in het verstek zagen 2503
 in kruis plekken 2550
 in mekaar schroeven 2483
 in parket (in)leggen 2551
 in parket plekken 2551
 in raccord plakken 2550
 in raccord plekken 2550
 in r gence plekken 2549
 in stijl plekken 2549
 in 't verstek fineren 2550
 in versailles plekken 2551
 in verstek brengen 2503
 in zijn rug zagen 2392
 inbinden 2551
 inboren 2466
 incrustatie 2537
 indoppen 2470
 indraaien 2483
 indraaien mee de engelse
 tournevis 2484
 indraaien, met de amerikaanse
 tournevis - 2484
 indrijven 2470, 2475
 ineenkavelen 2326
 ineenpassen 2325
 ineenpitsen 2343
 ineensmijten 2297
 ineenspannen 2343
 ineensteken 2531, 2561
- ineenvijzen 2484
 ineenzetten 2531
 inemballeren 2561
 ingebouwde kast 2607
 ingemaakte kas 2607
 ingeslagen, nagel dat scheef -
 is 2476
 inhijzen 2475
 inkappen 2410
 inkavelen 2326, 2410
 inkepen 2326
 inkerven 2528
 inkippen 2391, 2410
 inklemmen 2343
 inkloppen 2475
 inkretsen 2418
 inkt hout 2319
 inlands eiken 2309
 inlands (eiken?) 2309
 inlandse (eik?) 2309
 inlandse eik 2309
 inlassen 2531
 inlaten 2531
 inlegblad 2606
 inleggen 2536
 inleggen, in parket - 2551
 inlegwerk 2536
 inlijmen, massieve blokjes
 - 2536
 inlopen 2430
 innagelen 2475
 inpakken 2561
 inpassen 2392, 2442, 2531
 inschaven 2427
 inschroeven 2483
 inschuifzwaluwstaart 2499
 inschuren 2491
 inslaan, de nummer - 2362
 inslaan, nagels - 2475
 inslaan, nuuns - 2475
 inslaan, recht - 2475
 inslaan, schuin - 2475
 inslaan, spijkers - 2475
 inslag 2592
 inslagen 2475
 inslagen, een spij - 2475
 inslagen mee een engelse
 tournevis 2484
 inslippen 2528
 insnijdende bollat 2524
 insnijdende hollat 2524
 insnijdende kraal 2523
 insnijkraalschaaf 2521
 inspannen 2343
 inspijkeren, recht - 2475
 insteken 2531
 instoppen 2503
 inventaris, caf -- 2645
 invijzen 2483
 inwassen 2557
- inwendige guts 2404
 inzagen 2391, 2528
 inzagen, een klief - 2528
 inzagen, kappen - 2528
 inzagen, kenen - 2528
 inzagen, reizkens - 2528
 inzagen, slipjes - 2528
 inzet 2523
 inzetten 2475, 2523, 2531
 inzetten, schutsels - 2530
 iroko 2317
 irwinboor 2456
- J.
- jacobeau 2595
 japannese eik 2309
 japans eiken 2309
 jardini retje 2621, 2647
 jef 2376
 jefzaag 2376
 jozefszaag, sint-- 2376
 jozefzaag, sint-- 2376
 jumeaux, lits-- 2639
 juste, de tanden - zetten 2452
 juste maat 2364
 juste zetten 2325, 2445
 juweelkasje 2646
 juwelenkistje 2646
 juwelenkoffertje 2646
- K.
- kaak 2412
 kabinet 2610
 kachel 2509
 kachelhout 2320
 kader 2373, 2585, 2625, 2633,
 2648
 kader, losse - 2585
 kader, vaste - 2585
 [kajo] 2296
 kakkedoor 2634
 kakkestoel 2634
 kal 2343, 2488. 2494
 kalf 2373
 kaliber 2438
 kaliber, met de - frezen 2438
 kaliber, op de top steken mee
 een - 2438
 kaliber, op - trekken 2438
 kaliber trekken 2438
 kaliberen 2438
 kalibreren 2438
 kambak 2647
 kambala 2317
 kamer 2644
 kant breken 2492
 kant, (de) - breken 2327, 2443
 kant, kwartrond met platte

- 2524
- kant, lamme - 2391
- kant, nuse - 2443, 2607
- kant, nuse - aanzetten 2442
- kant, ojief mee schuine - 2526
- kant, ojief met een platte - 2525
- kant, platte - 2332, 2472, 2527
- kant, scherpe - 2455
- kant, schuine - 2443
- kant, schuine - steken 2443
- kant, spitse - 2473
- kant, te veel - breken 2492
- kant, vierkantige - 2453
- kantbeitel 2400, 2401, 2402
- kanteind 2391
- kanten afplekken 2548
- kanten afschuren 2492
- kanten, (de) - breken 2327, 2492
- kanten, de - eraf schuren 2492
- kanten, de - (iet) te hard breken 2492
- kanten, lamme - afzagen 2390
- kanten schuren 2492
- kantje 2527
- kantje breken 2443
- kantje, een schuin - aanzagen 2391
- kantje, het - aanlopen 2492
- kantje, (het) - breken 2492
- kantjes breken 2327, 2443, 2492
- kantrechten 2390
- kantschaaf 2424, 2429
- kantschaven 2420
- kantschuurblok, haakse - 2488
- kantstuk 2616
- kantzaag 2378
- kantzaagje 2378
- kap 2323, 2378, 2445, 2448
- kap, sculpteur van een - en een steek 2532
- kapbartel 2400
- kapbeitel 2400, 2401
- kapbertel 2399
- kapdessel 2367
- kapelletje 2642
- kapelmeubel 2609
- kapgoers 2404
- kapotschuren 2491
- kapotzagen 2389
- kappeling 2447, 2467, 2564
- kappelings 2410
- kappen 2326, 2368, 2409, 2445, 2452, 2632
- kappen inzagen 2528
- kappen met het houwmes 2532
- kappen, putjes - 2532
- kapsel 2410
- kapspaanders 2410
- kapstok 2647
- kapstok, staande - 2647
- kapzaag 2378
- kapzaagje 2378
- karkas 2380, 2635
- karkassenmaker 2511
- karkassenmakerij 2512
- karrel 2395
- karweikistje 2322
- kas 2380, 2607
- kas, bovenste - 2612
- kas, ingemaakte - 2607
- kas, onderste - 2612
- kasdeur 2618
- kashaak 2619
- kasschroef 2643
- kassel, terre de - 2554
- kasselaarde 2554
- kassels aard 2554
- kassenmaker 2510
- kast 2607
- kast, ingebouwde - 2607
- kastanje 2312
- kastanje, tamme - 2313
- kastanje, wilde - 2312
- kastanjehout 2312
- kastanjelaar 2313
- kastanjelaar, tamme - 2313
- kastanjelaar, wilde - 2312
- kastanjelarenhout 2312
- kastbeslag 2537
- kastdeur 2617
- kastenmaker 2293
- kastplank 2614
- kastroede 2613
- kastschroef, hamburger - 2619
- kasvijs 2619, 2643
- kaurit 2507
- kauritlijm 2507
- kavel 2326
- kavelen 2326
- keel 2300
- keeltje 2300
- keep, (een) - maken 2326
- keeplat 2614
- keerbeitel 2413
- keerder 2296
- keerhout 2374
- keermes 2413
- keerzaag 2372
- keg 2331, 2414
- kenen inzagen 2528
- kennedy 2636
- kennedyfauteuil 2636
- kennedystoel 2636
- kenneven 2495
- kepernagelen 2493
- kepernagels 2493
- keren, drij - zagen (en) nog te kort 2392
- kerkbank 2638
- kerkstoel 2634
- kernen 2494
- kers 2316
- kerseboomehout 2316
- kerseboom 2314
- kersehout 2316
- kerselaar 2316
- kersen 2316
- ketelpak 2300
- kettingboor 2466
- kettingboormachien 2466
- kettingboormachine 2466
- kettingfrees 2466
- kettingfreesmachien 2466
- keuken 2645
- keukenkas 2609
- keukenkast 2609
- keukenmeubels 2645
- keukenstoel 2634
- keukentafel 2622
- kiel 2300
- kieltje 2300
- kijken, van scheelte - 2439
- kijken, verscheelte - 2439
- kinderbed 2640
- kinderbeddetje 2640
- kinderledikantje 2640
- kinderstoel 2634
- kindjespopje, moet voor een - dienen 2491
- kippen 2326
- kisthandgreep 2540
- kistverbinding 2500
- kitssteen 2409
- klam 2623
- klamp 2613, 2619
- klampje 2613
- klapspiegel 2626
- klapwaat 2392
- klassieke meubelen 2596
- klauw 2331, 2453, 2473
- klauwhamer 2473
- klauwplaat 2570
- klauwpoot 2604
- klauwtje 2479
- klaverblad 2534
- kleenmeubel 2646
- kleerkas 2607
- kleerkast 2607
- kleermakersmeter 2347
- kleibiezen 2583
- klein kopstuk 2641
- klein, mat mee - bed 2586
- kleine 2296
- kleine baas 2295
- kleine bankvijs 2334
- kleine groever 2426
- kleine hamer 2471

1.1.2.5.

- kleine koevoet 2479
kleiner zetten 2446
kleinmeubel 2646
kleinzagen 2390
klem 2338, 2340, 2348, 2414, 2623
klem lopen 2393
klembalk 2335
klemblok 2382
klemblokje 2343, 2623
klemgat 2331
klemhaak 2331
klemmen 2343, 2375, 2393
klempinnen 2494
klemplank 2338
klemring 2398
klemschroef 2334
klemspie 2348
klemstuk 2340
klemtang 2342
klemvijs 2341, 2342
klemwig 2414
klep 2335, 2618, 2628
klepel 2335
kleper 2335
klepper 2374
kleptafel 2620
kleur 2553
kleurder 2552
kleuren 2552, 2553
kleurkamer 2512
kleurkot 2512
kleursel 2553
kleuteraar 2297
klief, een - inzagen 2528
kliefhamer 2367
kliefijzer 2367
kliever 2367
klik 2425, 2426
klik, dobbele - 2425
klikijzer 2324
klikken 2427
klikker 2425
klikschaaf 2425, 2426
klinkhamer 2471
klinkkant 2473
klippel 2374
klippeltje 2374
klizeerschaaf 2432
klizeerschaaf, bolle - 2432
klizeerschaaf, holle - 2432
klodderaar 2297
klodderen 2297
kloek 2462
klok, staande - 2646
klokkekast 2646
klokvormige mat 2591
klompenhout 2313
klompenzaag 2372
klompjeszaag 2372
- klontjesbruin 2554
kloofbeitel 2562
kloofhamer 2367
kloofmes 2447, 2562
kloonmakersboor 2461
klopboor 2403, 2466
klophamer 2367, 2474
kloppen 2475
kloppen, recht - 2475
kloppen, schuin - 2475
klopper 2466
klos 2331, 2340, 2453, 2462, 2619, 2623, 2633
klos, vaste - 2573
klosje 2623
klosjes 2375
klossen 2297
klosser 2297
kloswerk 2297
kluns 2297
kluppel 2374
knab 2397
knap 2397
knavel 2372, 2374
knecht 2295, 2333, 2440
knecht, luie - 2333
knechtje 2296, 2333, 2388
knevel 2374
knierbeitel 2401, 2402
knijptang 2477
knippel 2374
knippen 2480
kniptang 2477
knoeien 2297
knoeier 2297
knoopschaaf 2521
knop 2412, 2414, 2462, 2631
knop mee 'n eikel 2631
knop, spitse - 2631
knopen 2592
knopje 2631
knopjes 2374
knoppen 2374
knor 2535
knuppel 2335
koeievoet 2479
koeiklauw 2479
koeipoot 2479
koeivoet 2479
koeivoetje 2479
koekkapperij, mechelse - 2533
koeivoet 2479
koevoet, kleine - 2479
koevoetje 2479
koffer 2322, 2637, 2646
kofferbank 2637
koffiemeulen 2457
koffiemeulentje 2457
kolenkachel 2321
kolom 2615
- kolomboor 2465
kolomboormachine 2465
kolomtafel 2620
kont, kop en - leggen 2588
kont, zo glad als een blote - 2491
konterijzer 2324, 2413
konterloper 2616
kontermes 2413
kontermouure 2527
kontermouluur 2527
konterprofiel 2527
konterprofielschuurblokje 2488
[kònzjááj] 2525
kool 2496
koord 2373
kop 2332, 2462, 2472, 2568, 2611, 2641, 2643
kop, doorsnee op - gezien 2359
kop, een - fineren 2548
kop en kont leggen 2588
kop, losse - 2568
kop mee pin 2578
kop, vaste - 2568
kop, verstelbare - 2568
koper, het - erop zetten 2537
kopieerbank 2530
kopje 2630
kopnaad 2550
koppen 2374
kopschaven 2441
kopschaaf 2415, 2429
kopspoon 2641
kopsteun 2462
kopstuk 2611, 2641
kopstuk, klein - 2641
koptravers(e) 2601
koren, chinese - 2584
kornis 2611
kornisblok 2337
kornoelgehout 2305
korrellijm 2507
korrels 2507
korrels, notebeits in - 2554
korreltjeslijm 2507
kort, drij keren zagen (en) nog te - 2392
kort, te - breken 2492
korte handzaag 2378
korte stapel 2629
korten 2389
kortschaaf 2415
kortschaaf, duitse - 2416
kortschaaf, ijzeren - 2434
kortzaag 2371, 2376, 2379, 2381
kortzaagje 2371
kortzagen 2389
kosipo 2318
kostwinner, kromme - 2474

- kot 2302, 2380
 kotjes 2626
 koud worden 2509
 koudbeitel 2403
 koude lijn 2504, 2506
 koudlijm 2506
 koudwaterlijm 2506
 kraag 2397
 kraaibek 2478
 kraaie(n)bek 2478
 kraal 2523, 2563
 kraal, insnijdende - 2523
 kraallat 2523, 2526
 kraallijst 2524
 kraaløjief 2526
 kraaschaaf 2521
 kraaltje 2521, 2523
 kraanzaagvijl 2386
 krabben 2327, 2485
 krabben, (de) braam - 2407
 krabber 2297, 2508
 krabbertje 2508
 krabmes 2448, 2485, 2508
 krabstaal 2485
 krammetjeshaakje 2479
 krans 2338, 2397
 kras 2295
 kras plakken 2548
 kras plekken 2548
 kraspen 2345, 2349
 kraspin 2345
 kreus 2432, 2522, 2525
 kreus, hoekmoulure mee grote
 - 2525
 kreus, hoekmouluur mee grote
 - 2525
 kreus, moulure mee grote
 - 2525
 kreus, mouluur mee grote
 - 2525
 kreuslat 2525
 kreusmoulure 2521, 2525
 kreusmouluur 2525
 kreusschaaf 2432, 2522
 kriekehout 2316
 krol 2446
 krolgleuf 2413
 krollen 2410
 krollenjongen 2296
 krolletje 2447
 kromme kostwinner 2474
 kromme passer 2356
 krompasser 2356
 krompasser, verstelbare - 2356
 kroonlijst 2611
 kruin 2472
 kruinoot 2457
 kruis 2569, 2623
 kruis, in - plekken 2550
 kruisbeitel 2402
 kruisblokje 2348
 kruiscenter 2569
 kruishout 2348, 2349
 kruishout, dobbel - 2349
 kruishout, dubbel - 2349
 kruishout, enkel - 2348
 kruishout mee dobbel
 pinnetje 2349
 kruishout mee twee
 pinnetjes 2349
 kruishout, mee - werken 2349
 kruishoutje, dubbel - 2349
 kruishoutje, enkel - 2348
 kruisjestournevis 2480
 kruiskop 2480
 kruiskopschroeve(n)-
 draaier 2480
 kruismat 2586
 kruispasser 2356
 kruispoot 2623
 kruispunt 2588
 kruisschroeve(n)draaier 2480
 kruisschroever 2480
 kruistournevis 2480
 kruisvoeg 2550
 kruk 2590, 2635
 krukboor 2461
 krukkeboor 2461
 krukken 2375
 krul 2446
 krullegat 2413
 krullen 2410
 krullenjongen 2296
 kubusjesparket 2551
 kubussen plekken 2551
 kuikentje 2452
 kuil 2445
 kuipersschaaf 2421
 kuisen 2591
 kunz 2435
 kussen 2603
 kussenkast 2610
 kussenmat 2587
 kussenpaneel 2603
 kwaaije 2297
 kwaaije vakman 2297
 kwaartnootschaaf 2430
 kwartnoot 2431
 kwartrond 2524
 kwartrond met platte kant 2524
 kwartrond profiel 2524
 kwartrondje 2521, 2524
 kwartrondschaaf 2521
 kwast, platte - 2554
 kwast, ronde - 2554
 kwier 2611
 L.
 la(de) 2329
 laag 2614
 laag, eerste - zetten 2555
 laaghaak 2615
 laaghaakje 2615
 laagje 2614
 laaglat 2615
 laaglatje 2615
 lade 2330, 2615
 lade met opdek 2617
 lade(n)trekker 2539
 ladenkastje 2608
 lak 2556
 lakken 2555
 lam schuren 2492
 lambris 2649
 lambrizing 2649
 lamellé 2514
 lamme kant 2391
 lamme kanten afzagen 2390
 landmetersmeter 2347
 lang, te - schuren 2491
 lange stapel 2630
 langgatboor 2465
 langgater 2578
 langs, doorsnee op zijn - 2360
 langs hout zagen 2390
 langs, in het - zagen 2390
 langs, op zijn - zagen 2390
 langs, 's - zagen 2390
 langs zagen 2390
 langse doorsnee 2360
 langshout schaven 2441
 lappenkast 2608
 lariks (larik, laris, larius) 2308
 las, een - zagen 2392
 lassen 2392, 2399
 lat 2335, 2345, 2346, 2373,
 2391
 lat mee holletje 2525
 lat, rechte - 2345
 lat van de mal 2353
 laten doodlopen 2444
 laten, door - lopen 2436
 laten, op niks - uitlopen 2443
 laten uitlopen 2444
 latje 2345, 2348, 2353, 2374,
 2391, 2631
 latje, van scheel-- 2345
 latje voor de zwaai 2353
 latjes 2586
 latjes, (er) - rond zetten 2551
 latnagelen 2493
 latnagels 2493
 lattensnijder 2511
 latvulling, meubelplaat mee
 - 2514
 lavabo 2622
 ledikanthaak 2643
 ledikantschroef 2642
 ledikantsluiting 2642, 2643

1.1.2.5.

ledikantsluiting, blinde - 2642
leergast 2296
leerjong 2296
leerjongen 2296
leerling 2296
leeuwebek 2534
leeuwekop 2534
leeuwekoppen in zijn zak
steken 2531
leeuwepoot 2604
leggen, blind - 2484
leggen, de mat - 2581
leggen, kop en kont - 2588
leggen, parket - 2536
leggen, tegeneen - 2550
legkas 2608
legkast 2608
lei 2408
lei(d)er 2571, 2616
leider 2324, 2333, 2353, 2425
leilat 2335
leispaan 2571
leisteel 2408
lekker bijten 2392
lekker lopen 2392
lemmer 2397
lemmet 2397
lengte, op - zagen 2389
lengte, van - zagen 2389
lengte zagen 2390
lepelaar 2461
lepelagger 2461
lepelavegaar 2461
lepelbak 2647
lepelboor 2454, 2461
lepeleffer 2461
leperboor 2454
leren pees 2572
lerken 2308
les 2583
lessenaar 2628
leun 2633
leuning 2632, 2633
leunspaan 2571
leuvense stoof 2509
lezenaar 2628
licht, (er) - door gaan 2392
lichte lijm 2545
lichtkroon 2648
liégeois 2593
liemex 2515
liggende doorsnee 2359
ligplank 2329, 2606, 2614
ligzetel 2637
lij(n)waadkas 2608
lijm 2506
lijm, aangemaakte - 2507
lijm, dunne - 2545
lijm- en hulpgereedschap 2338
lijm, gebroken - 2504
lijm, gemalen - 2507
lijm, gewone - 2506
lijm, halve warme - 2506
lijm, hete - 2506
lijm, in de dunne - zetten 2545
lijm, koude - 2504, 2506
lijm, lichte - 2545
lijm, plekken mee verdunde
- 2545
lijm, synthetische - 2507
lijm, verdunde - 2545
lijm, vloeibare - 2507
lijm, warme - 2506
lijm, witte - 2507
lijmbad 2545
lijmbeitel 2417
lijmborstel 2508
lijmbout 2546
lijmen 2504
lijmer 2505
lijmerij 2303
lijmhamer 2546
lijmhoek 2342
lijmijzer 2546
lijmkachel 2509
lijmklem 2338, 2340, 2547
lijmknecht 2338
lijmkot 2303
lijmkrabber 2508
lijmkrans 2339
lijmkwast 2508
lijmpot 2508
lijmpotje 2508
lijmschaaf 2417
lijmschroef 2339
lijmstoof 2509
lijmstrijkijzer 2546
lijmtang 2338, 2339, 2340,
2547
lijmtuig 2338
lijmverwerker 2505
lijmwerk 2505
lijn 2358
lijn(s)olie 2325
lijst 2523, 2524, 2526, 2527,
2625
lijst, losse - 2604
lijstenzaag 2517
lijstje 2523
lijstklem 2342
lijstschaaf 2519, 2521
likbeen 2555
likker 2555
limba 2317, 2540
linde 2311
lindehout 2311
linden 2311
linkse tors 2575
linnenkas 2608
linnenkast 2608
lint 2380
lintmeter 2347
lintzaag 2369, 2379
lintzaagblad 2380
lintzaagmachien 2379
lip 2332, 2335, 2453, 2473
lis, haak en - 2643
lit, divan-- 2640
lits-jumeaux 2639
lochter zetten 2446
lodewijk dertien 2595
lodewijk veertien 2595
lodewijk vijftien 2595
lodewijk zestien 2596
longue, chaise-- 2636
lood 2358
lood, te - slaan 2475
loodlijn 2358
loods 2302
loondraaier 2563
loopjongen 2296
looplat 2616
lopen 2393
lopen, door laten - 2436
lopen, goed - 2392
lopen, klem - 2393
lopen, lekker - 2392
lopen, tegen de as - 2438
lopen, uit het spoor - 2393
lopen, van breedte - 2436
lopen, van dikte - 2436
lopen, vlot - 2392
lopen, zoet - 2392
lopende tournevis 2482
loper 2616
lopers 2625
lopertje 2616
lork 2308
lorken 2308
los blad 2624
los matje 2585
los raampje 2585
los stuk 2598
losbreken 2410
loslaten 2387
losmaken 2387
lospen 2414
losse center 2569
losse, frezen mee de - top 2438
losse, frezen op de - top 2437
losse, hollandse tafel met -
bladen 2620
losse kader 2585
losse kop 2568
losse lijst 2604
losse mat 2585
losse, mee de - guide
werken 2438
losse, over de - top
trekken 2437

- losse passer 2354
 losse poelie 2573
 losse rabatschaaf 2424
 losse, steken met de - top 2437
 losse, tegen de - top werken 2437
 losse, trekken op de - top 2437
 losse werkman 2296
 lossen 2387, 2410
 losspannen 2344
 losvijzen 2483
 loswringen 2410
 loszetten 2387
 louis quatorze 2595
 louis quinze 2595
 louis seize 2595
 louis treize 2595
 loupe 2541
 loupe d'amboine 2541
 loupe d'orme 2541
 loupe de chène 2541
 loupe de frêne 2541
 loupe de noyer 2541
 luiaards 2375
 luie knecht 2333
 luieriken 2375
 luikbiezen 2583
 luiken 2581
 luiker 2581
 luiks 2593
 luikstro 2584
 lummel 2374
 lummeltje 2374
 luster 2648
 lutrin 2628
- M.
- maaien 2444
 maat 2363
 maat, afgewerkte - 2364
 maat, binnenwerkse - 2364
 maat, brute - 2363
 maat, buitenwerkse - 2363
 maat, de - bepalen 2363
 maat, de - nemen 2363
 maat, de - pakken 2363
 maat, juste - 2364
 maat, op - maken 2531
 maat, op - zagen 2389
 maat, staande - 2365
 maat, volle - 2363
 maatblokje 2348
 maatbriefje 2361
 maatje 2296
 maatlat 2345, 2346
 maatlatje 2345
 maatlijst 2361
 maatlijstje 2361
 machien 2323
- machien, gecombineerd - 2324
 machien, mee het - bewerken 2324
 machienman 2437, 2439, 2467, 2529
 machienwerk 2299, 2533
 machienwerker 2439, 2467
 machinaal bewerken 2324
 machinaal boorder 2467
 machinaal gemaakt werk 2299
 machinaal timmerbedrijf 2301
 machinaal werk 2299
 machinale ijzerzaag 2381
 machinale trekzaag 2381
 machinaler 2439
 machine 2323
 machine, gecombineerde - 2324, 2436
 machines 2325
 machineren 2325
 machinewerk 2299
 machinist 2388, 2437, 2439, 2467
 magazijn 2302
 magazijnmeubelen 2645
 magneet 2496
 mahonie 2318
 mahoniehout 2318
 mahoniën 2318
 maken 2299
 maken, aanzet - 2523
 maken, arms - 2442
 maken, chanfreinkant - 2442
 maken, (de, een) uitslag - 2358
 maken, een grond - 2358
 maken, (een) keep - 2326
 maken, een plannetje - 2358
 maken, een scheg - 2444
 maken, (een) tekening - 2358
 maken, een zoekertje - 2327
 maken, gaaf - 2451
 maken, groef - 2427
 maken, groeven - 2427, 2536
 maken, grof - 2418
 maken, haaks en verdikte - 2420
 maken, het plan - 2358
 maken, nesten - 2430
 maken, op diepte - 2430
 maken, op maat - 2531
 maken, pas - 2531
 maken, proper - 2326, 2451
 maken, ribben - 2536
 maken, rouw (rauw, ruw) - 2418
 maken, ruw - 2418
 maken, scherp - 2487
 maken, schets - 2358
 maken, schetsje - 2358
 maken, stekken - 2444
- maken, van breedte - 2327, 2436
 maken, van dikte - 2436
 maken, van scheel - 2420
 maken, (van) scheel - 2420
 maken, verstek - 2503
 maken, vlak - 2430
 maken, vochtig - 2588
 maken, zuiver - 2326
 mal 2337, 2343, 2346, 2352, 2353, 2438, 2502, 2527, 2551, 2575
 mal, lat van de - 2353
 mal voor zwalmstaarten 2502
 malhoek 2352
 mallenmaker 2512
 malletje 2352
 man, bedde voor één - 2639
 manchesterse boks 2300
 manchesterse broek 2300
 manoeuvre 2296
 mannelijke es 2311
 mannetje 2374
 mannetjeses 2311
 mannetjesessen 2311
 marbel 2306
 [mariesjan, marjan] 2436
 marjan, [mariesjan, -] 2436
 markeren 2361, 2552
 marmel 2306
 marqueterie 2537
 marten 2474
 masonite 2516
 massaproduct 2597
 massief 2598
 massief meubel 2597
 massief paneel 2603
 massieve blokjes inlijmen 2536
 mast 2307
 mast, grovve - 2307
 mastehout 2307
 masten 2307
 masthout 2307
 mastiekeren 2503
 mat 2584
 mat, biezen - 2584
 mat, blinde - 2591
 mat, de - leggen 2581
 mat, gewoon - 2587, 2591
 mat, klokvormige - 2591
 mat, losse - 2585
 mat mee groot bed 2587
 mat mee klein bed 2586
 mat, ovale - 2587, 2591
 mat poliersel 2560
 mat, rechthoekige - 2591
 mat, rieten - 2584
 mat, ronde - 2587, 2591
 mat, trapeziumvormig(e) - 2591

1.1.2.5.

- mat, vaste - 2585
mat, vierkante - 2591
mat, vlaamse - 2587
matbrug 2585
matenplaat 2361
materiaal 2305
mathamer 2590
matje 2584
matje, los - 2585
matje, rieten - 2584
matmes 2591
matnaald 2588, 2592
matpen 2590
matsport 2585
matsproot 2585
matstoeltje 2582
matte polier 2560
matten 2581
mattenvlechter 2581
matter 2581
mechanisch werken 2325
mechels 2593
mechelse koekkapperij 2533
medicijnkasje 2611
mee de draad mee schaven 2441
mee (de) draad schaven 2441
mee de losse guide werken 2438
mee de stroom mee schaven 2441
mee de tandschaaf bewerken 2418
mee de voorloper schaven 2418
mee het machien bewerken 2324
mee kruishout werken 2349
meelopende poelie 2573
meelopende riemschijf 2573
meeneemcenter 2569
meenemer 2569
meer ijzer geven 2446
meester in z'n vak 2297
meestergast 2295
meestermeubelmaker 2295
meetband 2347
meetlat 2346
meetlatje 2345, 2346
meetlint 2347
meid 2333
meierijs eiken 2309
meisen 2333
mekaar, aan - schroeven 2483
mekaar, aan - vijzen 2484
mekaar, in - schroeven 2483
mekander, aan - vijzen 2484
menotte 2539, 2540
mensenhout, wilde - 2305
meranti 2318
merbau 2319
merbel 2306
merken 2361
mermel 2306
merten 2474
mes 2323, 2324, 2397, 2413, 2418, 2522
mes, snijden gelijk een - 2392
mesblokschaaf 2428
mesploeg 2426
messingploeg 2426
messingschaaf 2426
mesvijl 2386, 2468, 2487
mesvlakker 2573
met de amerikaanse tournevis indraaien 2484
met de draad mee schaven 2441
met de draad schaven 2441
met de hamer plakken 2546
met de kaliber frezen 2438
met de pers fineren 2547
met de pet (er)naar gooien 2297
met de top bewerken 2437
meten 2363
meter 2346, 2347
meter, dubbele - 2346
meter, dubbele - 2346
meter, engelse - 2346
meter, stalen - 2347
metershamer 2473
meubel 2597
meubel in vol hout 2598
meubel, massief - 2597
meubel, stalen - 2598
meubelbedrijf 2301
meubelbeurs 2303
meubelen, antieke - 2596
meubelen, klassieke - 2596
meubelen, moderne - 2597
meubelen, rustieke - 2597
meubelfabriek 2301
meubelfabrikant 2294
meubelgarnituur 2537
meubellijm 2506
meubelmaken 2299
meubelmaker 2293, 2294, 2544, 2548
meubelmaker, fijne - 2294
meubelmakerij 2301, 2302
meubelmakerij voor stijlmeubelen 2301
meubelmakersbaas 2295
meubelmakersbank 2329
meubelmakersbedrijf 2301
meubelmakersbeitel 2518
meubelmakersgast 2295
meubelmakersstiel 2299
meubelmakersvak 2299
meubelmakerswerkbank 2329
meubelplaat 2514
meubelplaat mee latvulling 2514
meubelplaat mee staafjes 2514
meubelvak 2299
meubelwinkel 2304
meulentje 2457
meute 2297
middel[melləkə] 2373
middelbalk 2373
middelhout 2373
middelkalf 2373
middellat 2373
middelmanneltje 2373
middelste stuk 2625
middelste travers(e) 2601
middenbalk 2373
middenpost 2600
middenstuk 2373
middentravers(e) 2601
[miltje] 2374
mimitafeltje 2621
minder ijzer (geven) 2446
minder zetten 2446
ministerbureau 2627
ministerie 2627
ministre, bureau-- 2627
mispelarehout 2316
model 2352, 2597
modellenmaker 2512
modelmaker 2511
modern 2597
moderne (meubelen) 2597
moderne stijl 2597
moet voor een kindjespopje dienen 2491
moker 2473
mol, zo glad als een - onder zijn staart 2491
molenzaagvijl 2386
molet 2346
molek, zo glad als een - 2491
montage-afdeling 2303
monteerder 2531
monteren 2531, 2561
monteur 2510
moteur 2324, 2382
motkot 2303
moule 2551
moulure 2523
moulure, geëmbreveerd(e) - 2604
moulure, holle - 2525
moulure mee grote kreus 2525
moulure, opgestoken - 2604
moulurelat 2523
mouluremes 2522
mouluuren, schaaft voor - 2521

- mouluren trekken 2522
 moulures steken op de as 2437
 moulureschaaf 2432, 2519, 2521
 moulureschaafmes 2522
 mouluretje 2523
 moulurezaag 2378
 mouluur 2523
 mouluur, een -
 aanschaven 2522
 mouluur, (een) - schaven 2522
 mouluur, geëmbreveerd(e)
 - 2604
 mouluur, holle - 2525
 mouluur mee grote kreus 2525
 mouluur, opgestoken - 2604
 mouluur steken 2522
 mouluurijzer 2522
 mouluurkal 2488
 mouluurlat 2523
 mouluurmes 2324
 mouluurschaaf 2519, 2521
 mouluurschaafje 2521
 mouluurschuurblokje 2488
 mouluurtje 2523
 muisel 2398
 multiplex 2516
 musse(n)bek 2478
 mussebek 2527
 mussestaart 2502
 muurbank 2638
 muurkas 2607
- N.
- 'n stuk eruit zagen 2391
 naaibox 2646
 naaikistje 2646
 naaistermeter 2347
 naaitafeltje 2621
 naaldhout 2306
 nachtkasje 2610
 nachtkastje 2610
 nachttafel 2622
 nachttafeltje 2622
 nagel dat scheef ingeslagen
 is 2476
 nagel die nuus steekt 2476
 nagel, gedreven - 2476
 nagel, scheve - 2476
 nagelbak 2496
 nagelboor 2461
 nagelen 2475
 nagelen, blind - 2476
 nagelen, houten - 2493
 nagelen, nuus - 2475
 nagelen, recht - 2475
 nagelen, scheef - 2475
 nagelen, schuin - 2475
 nagelen, trekkens - 2475
 nagelenbak 2496
 nagelgat 2496
 nagelkot 2496
 nagelpinnen 2494
 nagels 2493
 nagels, eiken - 2493
 nagels, houten - 2493
 nagels, houteren - 2493
 nagels inslaan 2475
 nageltje 2349
 nastrijken 2591
 natmaken 2588
 natplekken 2546
 nauw, te - getrokken
 staan 2393
 nauw, te - staan 2393
 nederlandse eik 2309
 negger 2460
 nek 2332, 2397
 nemen, de maat - 2363
 nesten maken 2430
 nestschaaf 2429
 neus 2411, 2432, 2454, 2473,
 2526, 2612
 neusgat 2518
 neusleest 2611
 neuslijst 2611
 neusschaaf 2434, 2522
 niet haak 2366
 niet haaks 2366
 niet hechten 2485
 niet houden 2485
 niet in de haak 2366
 niet, op het - schaven 2443
 niet, op het - uitschaven 2443
 niet, op - schaven 2443
 niet pakken 2485
 niet ruimen 2393
 niet trekken 2485
 niet vatten 2485
 nieten, te - uitschaven 2443
 nijg, te - afronden 2492
 nijg, te - afschuren 2492
 nijg, te - rondschuren 2492
 nijpen 2393
 nijpen, eraf - 2479
 nijplip 2335
 nijptang 2477
 nijptangetje 2477
 niks, op - laten uitlopen 2443
 nippels 2375
 nooitgedacht 2435
 noords hout 2307
 noorse deel 2307
 noot 2311
 nootschaaf 2430
 not 2526
 notebeits 2554
 notebeits in korrels 2554
 notebruin 2554
 notehout 2311
 notelaar 2311, 2540, 2541
 noten 2311
 notewortel 2541
 notte(n)schaaf 2522
 noyer, loupe de - 2541
 numero, een - opzetten 2362
 numeroteren 2362
 nummer, de - inslaan 2362
 nummer, een - opzetten 2362
 nummeren 2362
 nuse haak 2350
 nuse kant 2443, 2607
 nuse kant aanzetten 2442
 nuste 2443
 nuuns inslaan 2475
 nuuns schaven 2442
 nuus 2443
 nuus, nagel die - steekt 2476
 nuus nagelen 2475
 nuus schaven 2442
 nuuste 2443
- O.
- occasiehout 2321
 ogive 2522
 ogive, omgekeerd - 2522
 ogiveschaaf 2522
 ogiveschaaf, omgekeerd - 2522
 ojief 2522, 2525
 ojief, bolle - 2522
 ojief, dubbel - 2526
 ojief, holle - 2522
 ojief mee een slagje 2526
 ojief mee schuine kant 2526
 ojief met een platte kant 2525
 ojief, omgekeerd - 2526
 ojief, omgekeerd(e) - 2522
 ojief, verkeerd - 2522
 ojief, verkeerd(e) - 2526
 ojiefbeitel 2522
 ojiefje 2522, 2525
 ojiefmoulure 2525
 ojiefmouluur 2525
 ojiefschaaf 2522
 ojiefschaaf, omgekeerd - 2522
 okoumé 2319, 2540
 olie 2388
 olieflesje 2573
 oliesteen 2409
 olifant 2321
 olijfhout 2316
 olm 2310
 olmehout 2310
 olmen 2310
 omgekeerd(e) ojief 2522
 omgekeerd ogive 2522
 omgekeerd ogiveschaaf 2522
 omgekeerd ojief 2526

1.1.2.5.

- omgekeerd ojiefschaaf 2522
 omslag 2461
 omslag, boor met (mee) - 2461
 onder, gat van - 2412
 onderbank 2329
 onderbeitel 2413
 onderblad 2324
 ondercorps 2605
 ondergrond 2544
 onderhout 2373, 2544
 onderkant 2412
 onderkas 2612
 onderkast 2612
 ondermeubel 2612
 onderpost 2600
 onderregel 2601
 onderste 2472
 onderste kas 2612
 onderste travers(e) 2601
 ondersteker 2586
 onderstel 2329
 onderstoppen 2590
 ondertravers(e) 2601
 ongeschaafd 2394
 ongezouten biezen 2583
 onscheel schaven 2420
 onspannen 2387
 onzichtbaar spijkereen 2476
 onzichtbare zwalmstaart 2501
 oor 2412
 oorzaak 2377
 op breedte schaven 2436
 op contour zetten 2451
 op de blote top frezen 2438
 op de slagpin slaan 2446
 op de top steken mee een kaliber 2438
 op de trek slaan 2475
 op diepte maken 2430
 op diepte schaven 2430
 op dikte schaven 2436
 op het niet schaven 2443
 op het niet uitschaven 2443
 op kaliber trekken 2438
 op lengte zagen 2389
 op maat maken 2531
 op maat zagen 2389
 op niet schaven 2443
 op niks laten uitlopen 2443
 op punt stellen 2445
 op stoot staan 2393
 op trek geslagen spijker 2476
 op trek slaan 2475
 op trek zetten 2475
 op zijn amerikaans 2484
 op zijn langs zagen 2390
 opberglade 2329
 opblinken 2558
 opboenen 2558
 opdek, lade met - 2617
 opdekbeitel 2402
 opdekkende schuif 2617
 opdoen 2560
 opeenvijzen 2484
 open tors 2575
 open zwalmstaart 2500
 openblaren, plakhout - 2551
 opening 2413
 openzagen 2390
 opgedikte poot 2604
 opgelegd sculptuur 2533
 opgelegd sculptuurwerk 2533
 opgestoken moulure 2604
 opgestoken mouluur 2604
 opgooien, poriën - 2555
 opklapbed 2640
 opklapbedde 2640
 opkrabben 2326
 opkroppen 2445
 opkuisen 2326, 2409
 oplappen 2531
 opleggen, conter-plaqué - 2549
 oplegsel 2397
 oplegwerk 2533
 opmaken, plan - 2358
 opmeten 2363
 opperman 2296
 oppoetsen 2326, 2409, 2416, 2558
 opronden 2327, 2444, 2492
 opruisen 2490
 opruwen 2418
 opschaven 2326, 2416
 opschuren 2326, 2490
 opslaan 2446
 opslag 2302
 opslagende schuif 2617
 opslagplak 2302
 opsluitpennen 2493
 opsluitpin 2496
 opsluitpinnen 2494
 opsluitschroef 2334
 opsluitspieën 2494
 opsluitzaak 2517
 opspanbouten 2374
 opspanlatje 2374
 opspannen 2387
 opspanner 2374
 opspieën 2343, 2475, 2592
 opspijen 2343
 opstand 2626
 opsteken 2409
 opstoppen 2503, 2559
 opstropen 2444
 optimmeren 2299
 optrekken 2487
 optrekker 2487
 opvlakken 2416
 opvullen 2503, 2559, 2590
 opwerpen 2555
 opwiggen 2344, 2475
 opwinkelen 2352
 opwollen 2555
 opzet 2611
 opzetstaal 2487
 opzetten 2387, 2487
 opzetten, een numero - 2362
 opzetten, een nummer - 2362
 opzetten, grondverf - 2555
 opzetter 2374
 opzetvijl 2487
 opzij, doorsnee - gezien 2360
 opzuiveren 2326, 2409
 oregon 2308, 2540
 oregon pine 2308
 orme, loupe d' - 2541
 ornament 2532
 ornamentatie 2533
 ornamentist 2532
 ornament 2532
 ornamentjes 2533
 oude eik 2309
 ouderwetse stijl 2596
 oudhollandse stoeltjes 2592
 ovale mat 2587, 2591
 ovankol 2320
 over de draad schaven 2441
 over de losse top trekken 2437
 overall 2300
 overheen, rouw (rauw, ruw) er - schaven 2416
 overjarig 2584
 overkorten 2389
 overkortzaak 2371
 overlangs zagen 2390
 overnemen 2479
 overpitsen 2480
 overschaven 2438
 overschoefelen 2297
 overschot 2391
 overschrijven 2352
 oversteek 2605, 2625
 overstek 2625
 overzagen 2392
 overzijboerschaaf 2424
 overzijschaaf 2424
 P.
 paardje 2440
 pakje 2543
 pakjeshout 2310
 pakken 2484
 pakken, de maat - 2363
 pakken, niet - 2485
 paknaald 2588
 palissander 2319
 palissanderhout 2319
 palm 2312
 palmehout 2312

- palmet 2632
 palmhout 2312
 paneel 2602
 paneel, massief - 2603
 paneel met een bossing 2603
 paneel van triplex 2603
 paneeldeur 2618
 paneelhout 2310
 paneelschaaf 2429
 panelenklem 2339
 panolux 2516
 papegaaibek 2522, 2526
 papegaaibekschaaf 2522
 papegaaie(n)bek 2522, 2526
 papegaaie(n)bekschaaf 2522
 papegaaibek 2526
 papier, grof - 2488
 paraplubak 2647
 parellijm 2507
 pareltjeslijm 2507
 paren 2363
 paring 2363
 parket, in - (in)leggen 2551
 parket, in - plekken 2551
 parket leggen 2536
 parket plakken 2551
 parket plekken 2551
 parket, tablet in - 2606
 parketblad 2606
 parketscheel 2606
 parketteren 2536
 pas 2358
 pas maken 2531
 pas schaven 2442
 pas zagen 2392
 pasbok 2440
 pasregel 2345
 passen 2531
 passer 2353, 2354, 2356
 passer, gewone - 2354
 passer, kromme - 2356
 passer, losse - 2354
 passer, vaste - 2354
 passer, verstelbare - 2355, 2356
 patattentors 2575
 patineren 2556
 patroon 2295, 2352
 pattex 2507
 payés, congés - 2304
 peerd 2382
 peerdje 2383, 2388
 pees 2374, 2388
 pees, leren - 2572
 peggen 2494
 peggenhout 2315
 peggout 2315
 pen 2345, 2349, 2472, 2496, 2578
 pen(ne) 2397
 pendelzaag 2381
 pendule 2646
 pennegat 2495
 pennen 2375, 2493, 2529
 pennen aanslaan 2529
 pennen, houten - 2493
 pennen slagen 2529
 pennenbank 2529
 pennenmachien 2529
 pennenplaat 2527
 pennenzaag 2371
 pennetje 2349
 penzaag 2371
 peppel 2314
 perce 2403
 perce-mur 2403
 perebomehout 2316
 pereumhout 2316
 perelaar 2316
 peren 2316
 pers 2339
 pers, met de - fineren 2547
 persen 2547
 persen mee 't strijkijzer 2546
 persen, plekhout - 2547
 pet, met de - (er)naar gooien 2297
 peterstoel, tsaar - 2634
 pezerik 2387
 phillipstournevis 2480
 pianoboer 2459
 piccolo 2296
 piet, eerste - 2295
 pijltjessnijder 2511
 pijltjesstro 2584
 pijpenrekje 2647
 pik 2469
 pikeren 2532
 pin 2331, 2340, 2349, 2412, 2472, 2497, 2529
 pin, kop mee - 2578
 pin(ne) 2397, 2496
 pinboer 2469
 pince 2477, 2478, 2479
 pince universelle 2478
 pince-grip 2478
 pine, oregon - 2308
 pingat 2495
 pinhout 2315
 pinlat 2345
 pinmachien 2529
 pinnegat 2495
 pinnen 2375, 2494, 2529, 2592
 pinnen aanfrezen 2529
 pinnen aantrekken 2529
 pinnen, eiken - 2494
 pinnen, houten - 2493
 pinnen, houteren - 2494
 pinnen slagen 2529
 pinnen steken 2529
 pinnen trekken 2529
 pinnenbank 2529
 pinnenen 2494
 pinnenen, eikehouten - 2494
 pinnenen, houten - 2494
 pinnenmachien 2529
 pinnenslager 2529
 pinnenzaag 2371
 pinner 2529
 pinnetje 2349, 2455, 2592
 pinnetje, kruishout mee dobbel - 2349
 pinnetjes bijslaan 2592
 pinnetjes, kruishout mee twee - 2349
 pinnetjeshout 2315
 pinplaat 2527
 pinzaag 2371
 pistoolboor 2466
 pitchpine 2307
 pitriet 2584
 pitstang 2477
 pivotbeitel 2402
 pivotlatje 2353
 pivotmal 2353
 pivotmalletje 2353
 pivotmannetje 2353
 plaan (plane) 2314
 plaat 2369, 2378, 2514, 2516, 2527
 plaat in geprest stro 2515
 plaathout zagen 2390
 plaatlijm 2507
 plaatsen 2561
 plaatsen, volgens een dessin - 2549
 placement 2561
 placementsbank 2440
 placeren 2561
 plakbandje 2543
 plakhamer 2546
 plakhout 2540
 plakhout, afgerold - 2542
 plakhout, geschild - 2542
 plakhout, gesneden - 2543
 plakhout, gezaagd - 2543
 plakhout openblaren 2551
 plakhout, tablet in - 2606
 plakhout, zaag voor - 2378
 plakhoutblad 2606
 plakhoutmes 2544
 plakhoutzaag 2517
 plakijzer 2497, 2547
 plakkage 2540, 2542, 2543
 plakkagemes 2544
 plakkagezaag 2517
 plakken 2544
 plakken, in dessin - 2549
 plakken, in raccord - 2550
 plakken, kras - 2548

1.1.2.5.

- plakken met de hamer 2546
 plakken, met de hamer - 2546
 plakken met de pres 2547
 plakken, parket - 2551
 plakker 2544, 2548
 plamuren 2559
 plamuur 2504
 plan 2359
 plan, het - maken 2358
 plan opmaken 2358
 plancherschaaf 2425
 plane, plaan - 2314
 plank 2606, 2614
 plank mee een arrêt 2440
 planken, toe - zagen 2390
 planken, tot - zagen 2390
 planken zagen 2390
 plankendrager 2615
 plankje 2353
 plannetje 2359
 plannetje, een - maken 2358
 plastieklijm 2507
 plastiekplaat 2516
 plat 2324, 2330, 2472
 plat bandje 2527
 plat stuk 2332
 plat tangetje 2478
 plataan 2314
 platband 2603
 platbandje, holletje mee - 2525
 platbandschaaf 2429
 platbeitel 2398
 platen zagen 2390
 platschroever 2480
 platsteken 2409, 2420
 platstrijken 2591
 platte 2399
 platte beitel 2398, 2400, 2573
 platte blokzaag 2516
 platte borstel 2554
 platte draaiersbeitel 2573
 platte duimstok 2346
 platte fries 2612
 platte goeze 2574
 platte gouge 2518, 2574
 platte kant 2332, 2472, 2527
 platte, kwartrond met -
 kant 2524
 platte kwast 2554
 platte, ojief met een -
 kant 2525
 platte steekbeitel 2398
 platte vijl 2384, 2468, 2487
 platte zaag 2381, 2516
 platvijl 2384
 platzaag 2516
 plein 2435
 pleinder 2439
 pleinen 2420, 2451
 pleinmachien 2435
 pleinschaaf 2435
 pleinschaven 2419
 plekband 2543
 plekbandje 2543
 plekhamer 2546
 plekhout 2540
 plekhout, gesneden - 2543
 plekhout, gezaagd - 2543
 plekhout persen 2547
 plekhout pressen 2547
 plekhoutmes 2544
 plekhoutsnijder 2544
 plekhoutzaag 2517
 plekken 2504, 2544
 plekken, dwars - 2548
 plekken, in dessin - 2549
 plekken, in een blok - 2550
 plekken, in fris  - 2550
 plekken, in kruis - 2550
 plekken, in parket - 2551
 plekken, in raccord - 2550
 plekken, in r gence - 2549
 plekken, in stijl - 2549
 plekken, in versailles - 2551
 plekken, kras - 2548
 plekken, kubussen - 2551
 plekken mee verdunde
 lijm 2545
 plekken met de hamer 2546
 plekken met de pres 2547
 plekken, parket - 2551
 plekker 2544
 pleklijm 2506
 plekpapier 2543
 plekzaagje 2517
 ploeg 2425, 2426, 2427
 ploegbaas 2295
 ploegen 2427
 ploegje 2519
 ploegschaaf 2425, 2426, 2427
 plooiën 2530
 plug 2403
 plugbeitel 2403
 plugboor 2403
 pluggen 2494
 plugijzer 2403
 plus 2394
 poederlijm 2507
 poef 2635
 poefje 2635
 poelie 2324, 2572
 poelie, losse - 2573
 poelie, meelopende - 2573
 poelie, vaste - 2573
 poets 2416
 poetsen 2416
 poetsschaaf 2416, 2434
 poetstod 2558
 poinçon 2469
 pokhout 2319
 poleer 2560
 poleerder 2560
 poleersel 2560
 poleren 2559
 polier 2560
 polier, matte - 2560
 polierder 2560
 polierdot 2560
 polieren 2451, 2559
 polierlap 2560
 polierpop 2560
 poliersel 2560
 poliersel, mat - 2560
 poliervodde 2560
 polisseur 2560
 politoer 2559
 politoeren 2559
 politoerlak 2560
 politoersel 2560
 politoren 2559
 polychromeren 2556
 polychroom, in de -
 zetten 2556
 pompschroef(n)draaiër 2481
 pomptournevis 2481
 [p n l] 2507
 pondkoek 2515
 pondkoekplaat 2515
 pools vuren 2308
 poot 2604, 2622, 2629
 poot, achterste - 2604
 poot met een figuur 2604
 poot, opgedikte - 2604
 poot, queen-anne-- 2604
 pootverbinding 2623
 populier 2314
 populierehout 2314
 pori n opgooien 2555
 pori nvulsel 2559
 porievulsel 2559
 [porteej]schaaf 2424
 post 2578, 2600
 poten 2329, 2353
 poten aanzagen 2391
 poten, bed op - 2640
 potkachel 2321
 potlood 2344, 2496
 potloodsel 2496
 poussi re, cache-- 2300
 preekstoeltje 2607
 prent 2359
 pres 2547
 pres, plakken met de - 2547
 pres, plekken met de - 2547
 preskot 2303
 pressen 2547
 pressen mee 't strijkijzer 2546
 pressen, plekhout - 2547
 presser 2548

- priem 2345, 2397, 2469
 priemen 2467
 priemendoos 2647
 prikeren 2532
 prikken 2532
 prikker 2345, 2469
 primus 2297
 proefstuk 2298
 proefwerk 2298
 profiel 2523, 2524, 2526, 2527
 profiel aanschaven 2522
 profiel, bol - 2524
 profiel, dobbel - 2526
 profiel, hol - 2525
 profiel, kwartrond - 2524
 profiel schaven 2522, 2523
 profielbeitel 2522
 profielbeiteltje 2522
 profielblok 2488
 profielblokje 2488
 profiele(n)schaaf 2521
 profielenzaag 2517
 profielijzer 2522
 profiellat 2526
 profiellatje 2524, 2525, 2526, 2527
 profiellijst 2526
 profielmes 2324
 profielschaaf 2425, 2432, 2521
 profielschaaf, bolle - 2522
 profielschaaf, holle - 2521
 profielschaaf met
 contraprofielschaaf 2432
 profielschuurblokje 2488
 profieltje aanschaven 2522
 profieltje, een - schaven 2522
 profielzaag 2517
 profileren 2409, 2522
 pronkkas 2612
 proper maken 2326, 2451
 propermaken 2409
 proppehout 2313
 prosselaar 2297
 pruimelaar 2316
 prul, grote - 2297
 prutsen 2297
 prutser 2297
 puimsteen 2408
 puist 2578
 punt 2345, 2349, 2397, 2453, 2454, 2455, 2469, 2472, 2569
 punt, op - stellen 2445
 punt, spiraalboor mee - 2456
 puntboor 2459, 2469
 punten 2354
 punthamer 2471
 punthouvast 2497
 puntijzer 2403
 puntje 2469
 puntschaaf 2519
 puntsel 2345, 2469
 puntzaag 2377
 pupiter 2627, 2628
 put 2445
 putjes kappen 2532
 Q.
 quart-de-rond 2521, 2524
 quart-de-rondschaaf 2521
 quatorze, louis - 2595
 quatre-faces 2436
 quatre-fraise 2436
 queen anne 2595
 queen-anne-poot 2604
 queuezaag 2372
 quinze, louis - 2595
 R.
 raam 2372, 2633
 raampje 2585, 2633
 raampje, los - 2585
 raamschaaf 2432
 raamsponschaaf 2422
 raamwerk 2372
 raamzaag 2371
 raapkoeken 2394
 rabat[flies] 2424
 rabat uitzagen 2391
 rabat zagen 2391
 rabatjanus 2424
 rabatmes 2324
 rabatschaaf 2422
 rabatschaaf, aanhoudende - 2424
 rabatschaaf, brede - 2424
 rabatschaaf, holle - 2432
 rabatschaaf, losse - 2424
 rabatschaaf, regelbare - 2424
 rabatschaaf, tweezijdige - 2424
 rabatschaaf, verstelbare - 2424
 rabatschaaf, zware - 2424
 [rabotaabel] 2549
 racagnac 2463, 2483
 racagnactournevis 2483
 raccord, in - plakken 2550
 raccord, in - plekken 2550
 rad 2572
 radiokast 2610
 radiomeubel 2610
 radiozaagje 2378
 rail 2340
 rainure(n) schaven 2427
 rainuren 2427
 rainuren trekken 2427
 rainuren zagen 2528
 rainureschaaf 2426, 2427
 rainuurtjes trekken 2427
 ramin 2319, 2540
 rand 2378
 randboor 2457
 rapier 2435
 raps 2449
 raps, fijne - 2449
 raps, grove - 2449
 rapsen 2450, 2451
 rasp 2449
 rasp, fijne - 2449
 rasp, ronde - 2450
 raspen 2450, 2451
 raspen, fijn - 2451
 ratel 2463, 2483
 ratel, booromslag mee - 2463
 ratel, boorzwingel mee - 2463
 ratelboor 2463, 2466
 ratelboorslag 2463
 ratelomslag 2463
 ratelschroef(n)draaijer 2483
 ratelzwong 2463
 rattestaart 2449
 rauw 2394
 rauw (rouw) afwerken 2297
 rauw, rouw (-, ruw) er overheen schaven 2416
 rauw, rouw (-, ruw)
 maken 2418
 rauw, rouw (-, ruw)
 werken 2297
 rauwblok, rouwblok - 2418
 rauwblokschaaf,
 rouwblokschaaf - 2415
 rauwe, rouwe -
 blokschaaf 2415
 rauwe, uit de rouwe (-, ruwe) schaven 2416
 rauwer (rouwer) zetten 2445
 rauwschaaf, rouwschaaf - 2415, 2417, 2419
 rauwschaven, rouwschaven - 2416, 2418
 raveelzwalmstaart 2499, 2500
 rawlplug 2403
 rawlplugbeitel 2403
 rawlplugboor 2403
 recht- en van scheel schaven 2420
 recht inslaan 2475
 recht inspijkeren 2475
 recht kloppen 2475
 recht nagelen 2475
 recht slaan 2475
 recht slagen 2475
 recht spijkeren 2475
 recht zagen 2390
 rechte boor 2454
 rechte lat 2345
 rechte sproot 2631
 rechten 2383

1.1.2.5.

- rechthoekige mat 2591
 rechtekanten 2390, 2420
 rechtkanter 2400
 rechtmaken 2383, 2420
 rechtschaven 2418, 2419, 2420, 2442
 rechtse tors 2575
 rechtsteken 2409, 2420
 rechtstrijken 2420
 rechtzaag 2371
 rechtzagen 2390
 rectavit 2507
 reden 2420
 [réél] 2377
 reeschaaf 2419
 regel 2348, 2601
 regelaars 2375
 regelbare rabatschaaf 2424
 regelen 2325
 regels 2632
 regelvijs 2323
 regelwerk 2600
 régence 2595
 régence, in - plekken 2549
 rei 2345
 reien 2420
 reilat 2345
 reilatje 2345
 reischaaft 2419, 2421
 reischaven 2420
 reitafel 2490, 2529
 reitje 2345
 reizikens inzagen 2528
 reiziger 2304
 rek 2648
 reke(n)boor 2456
 rekenmaker 2296
 relax 2636
 remmelaar, remmeler - 2358
 remmeler (remmelaar) 2358
 renaissance 2594
 repareren 2531
 repen 2393
 ressort 2644
 ressortbak 2644
 restaurateur 2531
 restaureerder 2531
 restaureren 2531
 revolver 2466
 revolverboor 2466
 revolverboormachien 2466
 ribben maken 2536
 richt 2358
 richten 2420
 riem 2323, 2324, 2572
 riemschijf, meelopende - 2573
 riemschijf, vaste - 2573
 riet 2584
 riet, dik - 2592
 riet, spaans - 2584
 rieten 2582
 rieten mat 2584
 rieten matje 2584
 rieter 2581
 rietje 2592
 rietster 2581
 rij 2345
 rijden 2383
 rijgen 2592
 rijgnaald 2588, 2592
 rijlat 2345
 rijlatje 2345
 rijschaaf 2419, 2421
 rijschaven 2420
 rijtafel 2529
 rijtje 2345
 ring 2398
 rococo 2594
 rode beuk 2311
 rode deel 2307
 rode den 2307
 rode eik 2309
 roderen 2648
 roede 2613
 roefel 2418
 roefelaar 2297, 2415
 roefelen 2416
 roffelaar 2378
 roffelen 2378, 2416
 roffelschaaf 2415
 roffelzaag 2377, 2378
 rol 2324
 rolband 2347
 rolbank 2380
 rolmaat 2347
 rolmeter 2347
 rolmeter, stalen - 2347
 roltafel 2490, 2621
 rolwagen 2621
 rolwielje 2604
 rommel 2410
 romp 2635
 ronce 2541
 rond, (er) latjes - zetten 2551
 rond, te - schuren 2492
 ronde 2432
 ronde blokschaaf 2433
 ronde blokzaag 2517
 ronde guts 2404
 ronde, halve - (vijl) 2386
 ronde kwast 2554
 ronde mat 2587, 2591
 ronde rasp 2450
 ronde schaaft 2432
 ronde tafel 2620
 ronde zaag 2380, 2381
 ronden 2444, 2451, 2530
 rondgezaagd werk 2391
 rondingschaaf 2429
 rondleggen, een emboiture - 2551
 rondmaken 2391, 2444, 2451
 rondschaaf 2432, 2433
 rondschaaf, amerikaanse - 2433
 rondschaaf, quart-de-- 2521
 rondschaven 2444
 rondschuren 2327, 2492
 rondschuren, te nijg - 2492
 rondvijlen 2451
 rondzaag 2380
 rondzetten 2451
 rookgarnituur 2647
 rookstandaard 2647
 rookstel 2647
 rookstoel 2637
 rosace 2534
 rot 2584
 roulette 2605
 rouw 2394
 rouw, rauw - afwerken 2297
 rouw (rauw, ruw) er overheen schaven 2416
 rouw (rauw, ruw) maken 2418
 rouw (rauw, ruw) werken 2297
 rouwblok (rauwblok) 2418
 rouwblokschaaf (rauwblokschaaf) 2415
 rouwe 2297
 rouwe (rauwe) blokschaaf 2415
 rouwer, rauwer - zetten 2445
 rouwschaaf 2418
 rouwschaaf (rauwschaaf) 2415, 2417, 2419
 rouwschaven (rauwschaven) 2416, 2418
 rozehout 2320
 rozet 2534
 rubensstoel 2634
 rug 2378, 2614, 2616, 2632
 rug, in zijn - zagen 2392
 rugleun 2632
 rugleuning 2632
 rugpaneel 2603
 rugregels 2632
 rugstijl 2599, 2600, 2630
 rugtravers(e) 2601
 rugzaag 2378
 ruig 2394
 ruimen, niet - 2393
 ruimer 2469
 ruimtanden 2369
 ruimtetanden 2369
 ruisband 2489
 ruisblokje 2488
 ruisen 2490
 ruisen, tegen draad - 2491
 ruisen, zo fijn - dat er een vlieg zou op uitschuiven 2491
 ruiser 2510
 ruiskal 2488

- ruiskot 2512
 ruismachien 2489
 ruispapier 2488
 russisch eiken 2309
 russische eik 2309
 rustiek 2597
 rustieke (meubelen) 2597
 ruw 2394
 ruw maken 2418
 ruw, rouw (rauw, -) er overheen schaven 2416
 ruw, rouw (rauw, -) maken 2418
 ruw, rouw (rauw, -) werken 2297
 ruwe blokschaaf 2415
 ruwe, uit de rouwe (rauwe, -) schaven 2416
 ruwen 2418
 ruwer 2415
 ruwschaaf 2417, 2418
 ruwschaven 2416
- S.
- 's langs zagen 2390
 sableren 2532
 sableur 2518
 salon 2644
 salongarnituur 2644
 salontafel 2621
 salopette 2300
 samba 2320
 samenschroeven 2483
 sap 2553
 sapeli 2318, 2540
 sappen 2552, 2553
 sapper 2553
 sapsel 2553
 schaaf 2411, 2416, 2419, 2435
 schaaf, amerikaanse - 2434
 schaaf, bolle - 2431
 schaaf, duitse - 2416, 2434
 schaaf, fijne - 2415
 schaaf, grote - 2419
 schaaf, holle - 2431
 schaaf, ijzer - 2434
 schaaf, ijzeren - 2434
 schaaf mee verstelbare zool 2433
 schaaf, ronde - 2432
 schaaf, stalen - 2434
 schaaf, verstelbare - 2433
 schaaf voor bagetten 2521
 schaaf voor mouluren 2521
 schaaf zonder bovenijzer 2415
 schaaf, zuivere - 2415
 schaaftak 2337
 schaaftank 2329, 2435
 schaaftank, tweezijdige - 2436
 schaaftank, vierzijdige - 2436
 schaaftank(n)bak 2330
 schaaftbeitel 2413, 2417
 schaaftblad 2329
 schaaftblok 2324, 2337, 2411
 schaaftblokje 2331, 2440
 schaaftbok 2440
 schaaftbout 2428
 schaaftgat 2412
 schaaftijzer 2413, 2522
 schaaftje 2415, 2523
 schaaftje, een - geven 2522
 schaaftkant 2412
 schaaftknop 2412
 schaaftkroef 2446
 schaaftling 2446
 schaaftmachien 2435
 schaaftmachine 2435, 2436
 schaaftmes 2413
 schaaftmond 2412
 schaaftplankje 2440
 schaaftsel 2446
 schaaftstreek 2439
 schaafttong 2414
 schaaftwerk 2439
 schaaftzool 2412
 schaal 2390, 2447
 schab 2606, 2614
 schabel 2635, 2638
 schabelletje 2638
 schabhoek 2615
 schablat 2614, 2615
 schafeling 2446
 schakelaar 2382
 schalie 2408
 schaliesteen 2408
 schap 2329, 2606, 2614
 schaphoek 2615
 schaplat 2614, 2615
 schapstuk 2391
 scharnier 2354
 scharnier, valse - 2538
 scharnierbartel 2402
 scharnierbeitel 2401
 scharnierhol 2525
 scharnierholletje 2525
 scharnierholschaaf 2522
 schavel 2446
 schaveling 2446
 schaven 2327, 2416, 2418, 2420, 2438, 2443
 schaven, arm - 2442
 schaven, arms - 2442
 schaven, draads - 2441
 schaven, (een) mouluur - 2522
 schaven, een profieltje - 2522
 schaven, groef - 2427
 schaven, groeven - 2427, 2430
 schaven, kops - 2441
 schaven, langshout - 2441
 schaven, mee (de) draad - 2441
 schaven, mee de draad mee - 2441
 schaven, mee de stroom mee - 2441
 schaven mee de voorloper 2418
 schaven, mee de voorloper - 2418
 schaven, met de draad - 2441
 schaven, met de draad mee - 2441
 schaven, nuuns - 2442
 schaven, nuus - 2442
 schaven, onscheel - 2420
 schaven, op breedte - 2436
 schaven, op diepte - 2430
 schaven, op dikte - 2436
 schaven, op het niet - 2443
 schaven, op niet - 2443
 schaven, over de draad - 2441
 schaven, pas - 2442
 schaven, profiel - 2522, 2523
 schaven, rainure(n) - 2427
 schaven, recht- en van scheel - 2420
 schaven, rouw (rauw, ruw) er overheen - 2416
 schaven, schuin - 2442
 schaven, schuins - 2442
 schaven, tegen (de) draad - 2441
 schaven, tegen de draad in - 2441
 schaven, tegen (de) strop in - 2441
 schaven, tegen stroom in - 2441
 schaven, tegendraads - 2441
 schaven, uit de haak - 2442
 schaven, uit de rouwe (rauwe, ruwe) - 2416
 schaven, van breedte - 2436
 schaven, van diepte - 2430
 schaven, van dikte - 2436
 schaven, van scheel - 2420
 schaven, (van) scheel - 2420
 schaven, van scheelte - 2420
 schaven, van schelfte - 2420
 schaven, van scheluwte - 2420
 schaven, verdikt - 2436
 schaven, volgens de draad - 2441
 schaver 2438
 scheef 2366
 scheef, nagel dat - ingeslagen is 2476
 scheef nagelen 2475
 scheef slaan 2475
 scheef slagen 2475

1.1.2.5.

- scheef spijkeren 2475
 scheefgaan 2393
 scheeflopen 2393
 scheel 2330, 2366, 2624
 scheel, recht- en van -
 schaven 2420
 scheel, van - maken 2420
 scheel, (van) - maken 2420
 scheel, van - schaven 2420
 scheel, (van) - schaven 2420
 scheel-latje, van - 2345
 scheelte, van - kijken 2439
 scheelte, van - schaven 2420
 scheelte, van - zien 2439
 scheeltelatje 2345
 scheelzagen 2393
 scheer 2618
 scheg, een - maken 2444
 schei 2335, 2382
 scheien 2373, 2632
 scheienrek 2579
 scheigaten 2578
 scheigater 2578
 scheiraam 2579
 schele hoek 2366
 schelfte, van - schaven 2420
 schellak 2504
 schellakpolitoer 2559
 schelmes 2447
 schelp 2534
 scheluwlatje 2345
 scheluwte, van - schaven 2420
 schepguts 2404
 scheren 2416
 schering 2592
 scherp maken 2487
 scherpe, een - hoek
 breken 2327
 scherpe kant 2455
 scherpen 2327, 2375, 2385,
 2389, 2405, 2450, 2487
 scherppaard 2382
 scherpzaag 2371
 schets maken 2358
 schetsje 2359
 schetsje maken 2358
 scheur 2322
 scheve hoek 2366
 scheve nagel 2476
 scheve spijker 2476
 schietbeitel 2400, 2401
 schietbertel 2400, 2401
 schietlood 2357
 schijf 2324
 schijfzaag 2380
 schild 2535
 schilderijlijst 2648
 schildpad 2537
 schilfers 2410
 schilfertjes 2564
 schilmachien 2542
 schoefelaar 2297
 schoen 2340
 schoenkasje 2611
 scholk 2300
 scholpen 2375, 2389
 scholpzaag 2371
 schommelstoel 2636
 schorpbblad 2369
 schorpeling 2390
 schorpen 2375, 2389
 schorppzaag 2371
 schorreezaag 2372
 schorskant 2391
 schort 2300
 schortje 2300
 schoudersteun 2462
 schraaf 2336, 2389
 schraafje 2336
 schraag 2336
 schraagje 2336, 2389
 schrabben 2485
 schrabstaal 2485, 2508
 schrabstaaltje 2485
 schrafel 2446
 schrapmes 2580
 schrappen 2485
 schrapstaal 2485, 2508
 schrapstaaltje 2485
 schreefhakker 2400
 schrijfhaak 2350
 schrijfklep 2628
 schrijfplat 2345
 schrijfmal 2502
 schrijfnaald 2345
 schrijfplank 2353
 schrijfpunt 2344
 schrijfrei 2345
 schrijfrij 2345
 schrijfspaen 2353
 schrijftafel 2627, 2629
 schrijnder 2293
 schrijne(n)werker 2292
 schrijnmaker 2293
 schrijnwerk 2298
 schrijnwerker 2291, 2292,
 2294
 schrijnwerkerij 2298, 2301,
 2302
 schrijnwerkerijmachien 2323
 schrijnwerkerscrayon 2344
 schrijnwerkersgast 2295
 schrijnwerkershamel 2471
 schrijnwerkershout 2305
 schrijnwerkerslijm 2506
 schrijnwerkersspotlood 2344
 schrijnwerkersstiel 2298, 2299
 schrijven 2349
 schrobblen 2377
 schrobbelzaag 2377, 2378
 schrobbelzaagje 2377
 schrobblen 2377
 schrobzaag 2376, 2377
 schrobzaagje 2377
 schroef 2334, 2335, 2382,
 2414, 2459
 schroefbeenpasser 2355
 schroefblok 2335, 2492
 schroefboor 2456, 2459, 2461
 schroefdraad 2340, 2453
 schroefhout 2335
 schroefijzer 2335
 schroeftop 2428
 schroefvijs 2341
 schroefvijsje 2341
 schroefve(n)draaijer 2480, 2483
 schroefve(n)draaijer, amerikaanse
 - 2481
 schroefve(n)draaijer,
 automatische - 2482
 schroefve(n)draaijer, de
 amerikaanse -
 gebruiken 2484
 schroefve(n)draaijer, (de, een)
 engelse - gebruiken 2484
 schroefve(n)draaijer, engelse
 - 2484
 schroefve(n)draaijer, verstelbare
 - 2483
 schroefve(n)draaijer voor
 boordruif 2481
 schroefvedraaijer 2481
 schroefvedraaijer, amerikaanse
 - 2484
 schroeven 2483
 schroeven, aan elkaar - 2483
 schroeven, aan mekaar - 2483
 schroeven, in mekaar - 2483
 schrooien 2442
 schudden 2445
 schuif 2329, 2335, 2615, 2617,
 2626
 schuif, engelse - 2617
 schuif, gelijkstaande - 2617
 schuif, hangende - 2617
 schuif, opdekkende - 2617
 schuif, opslagende - 2617
 schuif, uitstekende - 2617
 schuif, voorslaande - 2617
 schuifblok 2340, 2348
 schuifboor 2455
 schuifdeur 2618
 schuifje 2329
 schuiflat 2616
 schuifstaafje 2348
 schuiftafel 2529, 2620
 schuiftrekker 2539
 schuifzwalmestaartverbinding
 2499, 2501, 2502
 schuifzwalmestaartverbinding,

- halve - 2499
 schuifzwalmstaart 2502
 schuifzwaluwstaart 2499
 schuifzwaluwstaart, halve - 2499
 schuin aanzagen 2327, 2391
 schuin afsnuiten 2391
 schuin afsnuten 2391
 schuin afzagen 2391
 schuin, een - kantje
 aanzagen 2391
 schuin inslaan 2475
 schuin kloppen 2475
 schuin nagelen 2475
 schuin schaven 2442
 schuin slaan 2475
 schuin slagen 2475
 schuin zagen 2391
 schuine kant 2443
 schuine kant steken 2443
 schuine, ojief mee - kant 2526
 schuinen 2391
 schuinkant 2527
 schuins schaven 2442
 schuins steken 2327
 schuins zagen 2391
 schuinse haak 2350
 schuinste 2443
 schuinteplankje 2352
 schuiver 2333
 [schulle] 2407
 schulp 2371
 schulpblad 2369
 schulpen 2375, 2389
 schulper 2371
 schulpzaag 2371
 schuren 2326, 2327, 2490
 schuren, de kanten eraf - 2492
 schuren, doorheen - 2491
 schuren, kanten - 2492
 schuren, lam - 2492
 schuren, te diep - 2491
 schuren, te lang - 2491
 schuren, te rond - 2492
 schuren, te veel - 2491
 schuren, te wijd - 2491
 schuren, tegen (de) draad - 2491
 schuren, tegen de draad in - 2491
 schuren, tegen strop in - 2491
 schuren, tegendraads - 2491
 schurpeling 2390
 schurpen 2375, 2389
 schurpzaag 2371
 schutsel 2614
 schutsels 2626
 schutsels inzetten 2530
 schuur 2512
 schuurband 2489
 schuurblok 2488, 2489
 schuurblokje 2488
 schuurder 2510
 schuurhoutje 2488
 schuurkal 2488
 schuurkalletje 2488
 schuurkamer 2512
 schuurkot 2512
 schuurkurk 2488
 schuurmachien 2489
 schuurmachientje 2489
 schuurpapier 2488
 schuurtsel 2492
 schuursteen 2408
 schuurtafel 2490
 scriban 2628
 scribantje 2628
 sculpteerbeitel 2518
 sculpteermachien 2530
 sculpteren 2518
 sculpteur 2532
 sculpteur(s)beitel 2518
 sculpteur van een kap en een steek 2532
 sculpteurbeitel 2518
 sculptuur 2532
 sculptuur, ajouren - 2533
 sculptuur, echt - 2533
 sculptuur, geboord - 2533
 sculptuur, geprest - 2533
 sculptuur, opgelegd - 2533
 sculptuurbeitel 2518
 sculptuurwerk 2532
 sculptuurwerk, opgelegd - 2533
 secretaire 2627, 2628
 seize, louis - 2595
 separaten 2626
 separatie 2530
 separaties 2626
 separeren 2530
 sergeant 2338, 2339, 2342
 sergeant, dobbele - 2339
 sergeant, dubbele - 2339
 sergeant, houten - 2338, 2339
 sergeant, houteren - 2339
 sergeant, ijzeren - 2339
 serie 2597
 seriemeubel 2597
 seriewerk 2597
 serre-joint(s) 2339
 servieskast 2610
 sierbeslag 2537
 sierbies 2592
 sierlat 2526
 sierlee 2538
 sierpinnetje 2496
 sierscharnier 2537
 sint-jozefszaag 2376
 sint-jozefzaag 2376
 sintelboor 2454
 sipomahonie 2318
 sjamp(i)eren 2442
 sjamp(i)eteren 2443
 sjang 2548
 sjangel 2548
 sjangelaar 2548
 sjangeltje 2548
 sjanger 2548
 sjouwelaar 2296
 sjouwer 2296
 [skèr] 2375
 slaan 2475
 slaan, beslag erop - 2537
 slaan, op de slagpin - 2446
 slaan, op de trek - 2475
 slaan, op trek - 2475
 slaan, recht - 2475
 slaan, scheef - 2475
 slaan, schuin - 2475
 slaan, te lood - 2475
 slaapbank 2638
 slaapkamer 2644
 slag 2462, 2588
 slag, boorslag mee halve - 2463
 slag, een - terug geven 2387
 slag, halve --boorslag 2463
 slag, zwengel mee halve - 2463
 slagen 2475
 slagen, pennen - 2529
 slagen, pinnen - 2529
 slagen, recht - 2475
 slagen, scheef - 2475
 slagen, schuin - 2475
 slager 2462
 slaghamer 2367
 slaghouwers 2375
 slagje 2527
 slagje, ojief mee een - 2526
 slagknop 2414
 slagpen 2414
 slagpin 2414
 slagpin, op de - slaan 2446
 slagring 2398
 slagschaaf 2424
 slagstok 2374
 slagtoew 2373
 slangboor 2456
 slangeboor 2456
 slapzetten 2387
 slavonie 2309
 slavonisch eiken 2309
 slavonisch (eiken?) 2309
 slavonische eik 2309
 slecht gaan 2393
 slecht geschaafd 2394
 slechte 2297
 slechte stielman 2297
 slechte vakman 2297

1.1.2.5.

- slee 2440, 2529
sleg 2474
slekkeboor 2456
sleuf 2326
sleutel 2414, 2428, 2578
sleutelgatzaag 2377
sleutelgatzaagje 2377
sleutelzaag 2377
sleutelzaagje 2377
sleuven zagen 2528
slichtmes 2562
slijpen 2386, 2405, 2487
slijpmolen 2405
slijpsteen 2406
slijpsteenbak 2405
slingerboor 2456
slingeren 2444
slingerzaag 2380
sliphout 2513
slipjes inzagen 2528
slipjeshout 2513
slipmachien 2528
slippen 2528
slippen zagen 2528
slispapier 2488
slissen 2327
sloef 2300
slof 2335, 2580
sloof 2300
sloophout 2321
sloopijzer 2479
slotboor 2456
sluit[pit] 2494
sluit[pittəkə] 2494
sluitboor 2456
sluithamer 2590
sluiting 2588
sluitnagels 2493
sluitpennen 2493
sluitpinnen 2494
sluitspie 2348
sluitspieën 2494
sluitstekjen 2494
sluitstekken 2494
sluitstekker(s) 2494
sluitstukjen 2494
sluitstukken 2494
sluitstukker(s) 2494
sluitwerk 2537
sluitwerk, hang-en-- 2537
sluitwig 2348
smal, te - (zijn) 2393
smeerpuntje 2573
smeltijm 2506
smeren 2559
smetbriefje 2361
smethout 2361
smetlat 2345
smetlatje 2345, 2346
smetlijstje 2361
- smetten 2360, 2390
smetter 2361
smetterij 2302
smoor 2395
snaad 2378
snaar 2374
snee 2389, 2397, 2454, 2485
snelfiks 2507, 2545
snelschaafje 2448
snij-ijzer 2447, 2448
snijbeitel 2413
snijden 2392, 2443
snijden als gesmeerd 2392
snijden gelijk een mes 2392
snijden, goed - 2392
snijder 2532
snijkant 2454
snijmes 2447, 2448, 2455
snijpinnetje 2349
snijpunt 2455
snijwerk 2532
snip, daar zit - op 2392
snit, goed op - staan 2392
snoeimes 2447
snoer 2382
snuit 2454
snuiten 2391, 2444
snurkijzer 2376
snutten 2391, 2444
sociaal wetten 2304
soeverein 2443, 2457
soevereinboor
(chanfreinboor) 2457
soevereinboortje 2457
soevereinen 2442
sofa 2638
sofreinlatje 2346
sok 2630
soort 2597
spaakschaaf 2448
spaan 2374, 2391
spaanderafval 2410
spaanders 2410
spaanplaat 2515
spaans 2593
spaans riet 2584
spaanstjes 2410
spaarkant, vijl mee een - 2487
spakenschaaf 2448
spaker 2589
spalden 2321
spalken 2321
span 2374
spanblad 2369
spanblok 2374
spanblokje 2342, 2343, 2623
spanbomen 2373
spanboog 2382
spanbouten 2374
spandraad 2373
- spanen 2410
spangerief 2338
spangetuig 2338
spanhoek 2343
spanhout 2342, 2374
spanhoutje 2374
spanijzers 2375
spankader 2528
spankal 2342
spanklippel 2374
spanklippeltje 2374
spankluppel 2374
spanknuppel 2374
spankoord 2373
spanlat 2338, 2342, 2373, 2374
spanlatje 2374
spanlijn 2373
spanmal 2343
spannen 2343, 2387, 2393
spanner 2374, 2380
spanners 2375
spanninglat 2374
spanningtouw 2373
spannippels 2375
spanpin 2374
spanplank 2338
spanraam 2372
spanregelaar 2374
spanschroef 2339, 2340
spanschroeven 2375
spansnoer 2373
spanstaakje 2374
spanstek 2374
spanstekje 2374
spanstoel 2528
spanstok 2374
spanstukje 2342
spantafel 2528
spantouw 2373
spantouwte 2373
spantuig 2338
spanvijs 2341, 2342
spanzaag 2370
spanzaagblad 2369
spanzaagbouten 2374
spanzaagje 2371
spanzaagtouw 2373
spanzeel 2373
spar 2307, 2308
sarpinnen 2494
sparstekken 2494
spatel 2518
spatule 2518
[specart] eiken 2310
specialist 2297
speculatiesnijder 2532
speekschaaf 2448
speeksteen 2409
speeltafel 2622
spek 2391

- spek, (het) - afzagen 2390
 spekhout 2391
 spekzwaard 2388
 speunmal 2353
 [spèzart] 2310
 spie 2322, 2348, 2397, 2413, 2472, 2538, 2578
 spieblokje 2348, 2382
 spieën 2344, 2494
 spiegel 2626, 2648
 spiegeldeur 2619
 spiegelen 2368
 spiegelglad 2491
 spiegelhaak 2626
 spiegelklem 2626
 spiegellijst 2648
 spietje 2348, 2592
 spij 2348, 2397, 2413
 spij, een - inslagen 2475
 spijen 2494
 spijenplank 2338
 spijker 2349
 spijker die op de trek staat 2476
 spijker, op trek geslagen - 2476
 spijker, scheve - 2476
 spijkerbak 2496
 spijkerbakje 2496
 spijkerbank 2496
 spijkerboor 2459
 spijkeren 2475
 spijkeren, blind - 2476
 spijkeren, onzichtbaar - 2476
 spijkeren, recht - 2475
 spijkeren, scheef - 2475
 spijkergat 2496
 spijkers, houteren - 2493
 spijkers inslaan 2475
 spijkertje 2349
 spijkertrekker 2479
 spijl 2632
 spil 2380, 2397, 2631
 spilletje 2631
 spiraalboor 2456
 spiraalboor mee punt 2456
 spiraalcenterboor 2456
 spitsboor 2457
 spitse kant 2473
 spitse knop 2631
 spleetbeitel 2402
 splijten 2321, 2588
 splijtring 2398
 splinster 2321
 splinsteren 2321
 splinter 2321, 2395
 splinteren 2321
 splinters 2410
 splintertje 2321
 splispennen 2375
 splitknoppen 2374
 splitpennen 2375
 spolden 2321
 spon 2640, 2641
 sponhaak 2643
 sponijzer 2643
 sponmaat 2364
 sponneschaaf 2422
 sponningmaat 2364
 sponningreishaaf 2422
 sponningschaaf 2422, 2425
 sponningschaaf, grote - 2422
 sponningschaaf, vaste - 2422
 sponningschaaf, verstelbare - 2422
 sponningschaafje 2422
 sponningvoorloper 2422
 sponschaaf 2422
 sponvijs 2642
 spookschaaf 2447
 spookschaafje 2448
 spoor 2389
 spoor geven 2384
 spoor trekken 2384
 spoor, uit het - lopen 2393
 spoortrekker 2385
 sporkehout 2315
 sport 2631
 sportendraaier 2563
 sportensnijder 2511
 spouwvat 2413
 spouwmes 2380
 sprenkelen 2588
 springen 2444, 2445
 springlap 2300
 sproot 2631
 sproot, gedraaide - 2631
 sproot, rechte - 2631
 spuiten 2555
 spuit 2552, 2555
 spuit 2512
 spuitkot 2512
 staafjes, meubelplaat mee - 2514
 staal 2397, 2485
 staalborstel 2452
 staalmeubel 2598
 staan, bot - 2393
 staan, goed op snit - 2392
 staan, greet - 2392
 staan, op stoot - 2393
 staan, stekens - 2393
 staan, (te) eng - 2393
 staan, te nauw - 2393
 staan, te nauw getrokken - 2393
 staande doorsnee 2360
 staande kapstok 2647
 staande klok 2646
 staande maat 2365
 staande spiegel 2648
 staande zwaluwstaart 2499
 staander 2333, 2373
 staanklok 2646
 staart 2498
 staart, zo glad als een mol onder zijn - 2491
 staartje 2498
 staartjes afsnijden 2591
 staat, ene die aan de toupie - 2437
 staat, spijker die op de trek - 2476
 stalen blokschaaf 2434
 stalen borstel 2452
 stalen meter 2347
 stalen meubel 2598
 stalen rolmeter 2347
 stalen schaaft 2434
 stalen zoetschaaf 2434
 stam 2373
 stander 2373
 standerd 2333
 stang 2335, 2340, 2397, 2613
 stanley 2434
 stanleyschaaf 2434
 stanleyschaaf mee verstelbare zool 2433
 stapel 2630
 stapel, korte - 2629
 stapel, lange - 2630
 stapelbed 2640
 stapelplaats 2302
 steek, sculpteur van een kap en een - 2532
 steekbeitel 2398, 2400, 2401, 2402
 steekbeitel, platte - 2398
 steekbeitel van twaalf 2399
 steekbeitel van twintig 2399
 steekbeitel van vijfentwintig 2399
 steekgouge 2404
 steekguts 2404
 steeknagel 2476
 steekpasser 2354
 steeksnee 2397
 steekspijker 2476
 steekt, nagel die nuus - 2476
 steekwerk 2532, 2533
 steekwerk, ajour uitgewerkt(e) (beeldhouwerij/-) 2533
 steekzaag 2376, 2377
 steel 2348, 2397, 2448, 2453, 2472, 2480
 steelgat 2472
 steelkot 2472
 steen 2406, 2603
 steen, fijne - 2408
 steen, groffe - 2406

1.1.2.5.

- steen, zachte - 2408
steen, zoete - 2408
steenbeitel 2402
steenbeuk 2315
steenboor 2453
steenmaat 2363
steenolm 2310
stek 2348, 2374, 2496
steken 2393, 2409, 2518
steken, leeuwekoppen in zijn zak - 2531
steken met de losse top 2437
steken, moulures - op de as 2437
steken, mouluur - 2522
steken, op de top - mee een kaliber 2438
steken, pinnen - 2529
steken, schuine kant - 2443
steken, schuins - 2327
steken, tegen de as - 2438
stekens staan 2393
steker 2532, 2586
stekertje 2469
stegat 2495
stekken 2494
stekken, houten - 2494
stekken maken 2444
stekker 2494
stekzaag 2378
stel 2322
stelbeitel 2413
stelblokje 2332
stelbout 2428
stelgeleider 2335
stelhoutjes 2374
stelkant 2453
stelknop 2414
stelknoppen 2374
stelkrukken 2375
stellage 2382
stellat 2335, 2425
stellen 2325, 2387, 2445
stellen, op punt - 2445
stelling 2329, 2333, 2373
stellingzaag 2371
stelmoer 2324
stelnippels 2375
stelpinnen 2375
stelring 2324
stelschroef 2324, 2335, 2428
steltop 2414
steltopje 2414
stelvijs 2354, 2414
sterschroef(n)draaier 2480
steun 2333, 2383
steunblok 2333
steunblokje 2332
steunlat 2373
steunstaak 2333
- stiel 2298, 2299
stielman 2296
stielman, fijne - 2294
stielman, slechte - 2297
stift 2397, 2453
stijl 2373, 2596, 2598
stijl, antieke - 2596
stijl, bretoene - 2593
stijl, bretoense - 2593
stijl, in - plekken 2549
stijl, moderne - 2597
stijl, ouderwetse - 2596
stijl, vlaamse - 2593
stijlmeubel 2596
stijlmeubelen 2596
stijlmeubelen, meubelmakerij voor - 2301
stijlsnijder 2511
stijlwerk 2596
stinkolie 2388
stoel 2629
stoel, grote - 2635
stoel van een eetkamer 2634
stoelbies 2582
stoelbiezer 2581
stoeldraaier 2563
stoelklem 2528
stoelenbies 2582
stoelendraaier 2563
stoelenfabriek 2512
stoelenluiker 2581
stoelenmaker 2510
stoelenmakerij 2512
stoelenmattenbies 2582
stoelenmatter 2581
stoelenvlechter 2581
stoelfabriek 2512
stoelhoek 2633
stoelknop 2631
stoelluiker 2581
stoelmaker 2510
stoelmakerij 2512
stoelpoot 2629
stoelraam 2585, 2632
stoelriet 2584
stoelrieter 2581
stoelrug 2632
stoelsport 2631
stoelstapel 2630
stoeltang 2528
stoeltje 2582, 2635
stoeltjes, belse - 2593
stoeltjes, oudhollandse - 2592
stoeltjesmaker 2510
stoelvlechter 2581
stof 2395, 2492
stoffeerder 2561
stoffeerderij 2513
stofferen 2560
stofjas 2300
- stofzuiger 2490
stokje 2374
stokpasser 2357
stokschaaf 2485
stollen 2509
stomen 2513, 2543
stompen 2297
stomper 2297
stoof 2321, 2509
stoof, leuvense - 2509
stoofhout 2320
stoofhoutzaag 2372
stookhout 2320
stoot 2331, 2348, 2397, 2414, 2439
stoot, op - staan 2393
stootblok 2330, 2332, 2340, 2616
stootblokje 2330, 2332
stootbordje 2352
stootgat 2330
stoothaak 2330, 2332
stoothaak, gat voor de - 2330
stoothaakgaatje 2330
stoothoek 2340
stoothout 2330
stootijzer 2331
stootmes 2447
stootstuk 2331
stop 2331, 2414, 2492, 2496
stoppen 2494, 2503, 2559
stopsel 2504
stopsellijm 2504
stopsteen 2504
stopwas 2504
stoten 2393, 2444
strandzetel 2637
stratifié-plaat 2516
streek 2439
streekje 2439
strekeltje 2374
strijkbank 2421
strijkblok 2421
strijkblokje 2421
strijken 2383, 2419, 2420, 2442
strijk hout 2589
strijkijzer 2546
strijkijzer, fonte - 2547
strijkijzer, persen mee 't - 2546
strijkijzer, pressen mee 't - 2546
strijkplank 2440
strijkschaaf 2417, 2421
strijkvijl 2384
stro(o)i)plaat 2515
stro, plaat in geprest - 2515
stroef zijn 2393
stroefen 2393
stroepen 2444

- stroom, mee de - mee schaven 2441
 stroom, tegen - in schaven 2441
 strop, tegen (de) - in schaven 2441
 strop, tegen - in (schuren) 2491
 stropiëren 2444
 stroppen 2393, 2441, 2444
 strossen 2445
 stubzuiger 2490
 stuiken 2393
 stuiiter 2331
 stuk 2411
 stuk, los - 2598
 stuk, middelste - 2625
 stuk, 'n - eruit zagen 2391
 stuk, plat - 2332
 stuk, vast - 2340
 stukken 2494
 stukken, houten - 2494
 stuklijm 2507
 sycomore 2312
 syndicaat 2303
 synthetische lijm 2507
- T.
- [taalie] 2320
 table gigogne 2621
 tablet 2628
 tablet in parket 2606
 tablet in plakhout 2606
 taboeret 2635
 taboeretje 2635
 taboertje 2635
 tabouret 2635
 tacksenwipper 2479
 tafel 2323, 2324, 2380, 2490, 2529, 2619
 tafel, hollandse - met losse bladen 2620
 tafel met 'n dobbel blad 2620
 tafel met verlengstukken 2620
 tafel, ronde - 2620
 tafelblad 2329, 2624
 tafelboor 2465
 tafelhoek 2623
 tafelklem 2623
 tafelklos 2623
 tafellade 2626
 tafelmaker 2510
 tafelpoot 2622
 tafelscheel 2624
 tafelschuif 2626
 tamme kastanje 2313
 tamme kastanjelaar 2313
 tampon 2489, 2560
 tand 2448, 2473, 2535
 tandbeitel 2417
 tandblad 2418
 tanden 2369, 2380, 2418
 tanden, de - juste zetten 2452
 tandentrekker 2385
 tandenzetter 2384, 2385
 tandijzer 2418
 tandschaaf 2417, 2426
 tandschaaf, mee de - bewerken 2418
 tandschaafijzer 2418
 tandschaven 2418
 tandwerk 2535
 tandwiel 2324
 tang 2334, 2385, 2476, 2477
 tangetje 2477
 tangetje, plat - 2478
 tank 2543
 tappen 2374, 2494
 taquet 2633
 tasseau 2619
 te diep schuren 2491
 (te) eng (staan) 2393
 te glad 2491
 te hard 2584
 te kort breken 2492
 te lang schuren 2491
 te lood slaan 2475
 te nauw getrokken staan 2393
 te nauw staan 2393
 te nieten uitschaven 2443
 te nijg afronden 2492
 te nijg afschuren 2492
 te nijg rondschuren 2492
 te rond schuren 2492
 te smal (zijn) 2393
 te veel afronden 2492
 te veel kant breken 2492
 te veel schuren 2491
 te wijd schuren 2491
 te zacht 2584
 teak 2319
 teakhout 2319
 teen, een/de - aanzagen 2391
 teer 2389
 teeveekas 2610
 teeveetafel 2621
 teeveetafeltje 2621
 tegen de as lopen 2438
 tegen de as steken 2438
 tegen de as toupieën 2438
 tegen de draad in schaven 2441
 tegen de draad in schuren 2491
 tegen (de) draad schaven 2441
 tegen (de) draad schuren 2491
 tegen de losse top werken 2437
 tegen (de) strop in schaven 2441
 tegen draad (ruisen) 2491
 tegen stroom in schaven 2441
 tegen strop in (schuren) 2491
 tegenbeitel 2413
 tegendraads (hout) 2542
 tegendraads schaven 2441
 tegendraads schuren 2491
 tegeneen leggen 2550
 tegeneen vijzen 2484
 tegeneen zagen 2392
 tegengewicht 2323, 2380
 tegenijzer 2413
 tegenprofiel 2527
 tegenwringen 2393
 tek 2319, 2540
 tekenaar 2359
 tekendriehoek 2351
 tekenen 2358
 tekening 2359
 tekening, (een) - maken 2358
 tekeraar 2359
 tekeren 2358
 tekeringetje 2359
 tekhout 2319
 televisiekast 2610
 ten goede arrangeren 2384
 ten goede zetten 2445
 ten halve doordoen 2588
 terre de kassel 2554
 terug, een slag - geven 2387
 terugzetten 2446
 theetafeltje 2621
 thuiswerk 2299
 thuiswerker 2296
 tiamamahonie 2318
 tikhamer 2471
 timmer 2291, 2298
 timmeraar 2291, 2297
 timmerbak 2322
 timmerbedrijf 2301
 timmerbedrijf, machinaal - 2301
 timmeren 2298
 timmergereedschap 2322
 timmerhamel 2473
 timmerhamer 2473
 timmerhout 2305
 timmerlie(den) 2291
 timmerlui 2291
 timmerman 2291, 2293
 timmerman, aloud - 2294
 timmerman, fijne - 2294
 timmermansduimstok 2346
 timmermansgast 2295
 timmermansgereedschap 2322
 timmermansgetuig 2322
 timmermanshamer 2471
 timmermansknecht 2295
 timmermanslijm 2506
 timmermansspotlood 2344
 timmermansstiel 2298
 timmermansvak 2298
 timmermanswerkbank 2329

1.1.2.5.

- timmersloof 2300
 timmerstiel 2298
 timmervak 2298
 timmerwerk 2298
 timmerwerkplaats 2302
 timmerwinkel 2302
 timmerzaak 2301
 tis 2397
 tobben 2494
 toe planken zagen 2390
 toefoefelen 2559
 toerblad 2369
 toeren 2375, 2382, 2391, 2451
 toermachientje 2381
 toerschaaf 2433
 toerwerk 2391
 toerzaak 2372, 2376, 2377, 2381
 toespinnen 2343
 toestoppen 2503
 toffelzaak 2377, 2378
 togen 2494
 toilet 2622
 toiletkasje 2610
 toilettafel 2622
 tola branca 2319
 toog 2609
 tooggat 2495
 toognagels 2493
 toogpennen 2493
 toogpin 2496
 toogpinnen 2494
 toogschaaf 2432
 toogspieën 2494
 top 2412, 2428, 2437, 2462
 top, frezen mee de losse - 2438
 top, frezen op de losse - 2437
 top, met de - bewerken 2437
 top, op de blote - frezen 2438
 top, op de - steken mee een kaliber 2438
 top, over de losse - trekken 2437
 top, steken met de losse - 2437
 top, tegen de losse - werken 2437
 top, trekken op de losse - 2437
 topje 2414
 topman 2437
 toppen 2374, 2494
 tors 2575
 tors, ajour - 2575
 tors, dichte - 2575
 tors, linkse - 2575
 tors, open - 2575
 tors, rechtse - 2575
 torsagge 2461
 torsboor 2456
 torsdraaien 2575
 torsdraaier 2575
 torsen 2575
 tot planken zagen 2390
 toten 2494
 toupie 2324, 2437
 toupie, ene die aan de - staat 2437
 toupieën 2437, 2438
 toupieën, tegen de as - 2438
 toupillieren 2437
 toupilleur 2437
 tourillon 2494, 2496
 tourillonplaat 2527
 tournevis 2480, 2481, 2483
 tournevis, amerikaanse - 2481, 2484
 tournevis, automatieke - 2482
 tournevis, de amerikaanse - gebruiken 2484
 tournevis, de/een engelse - gebruiken 2484
 tournevis, engelse - 2482, 2484
 tournevis, indraaien mee de engelse - 2484
 tournevis, inslagen mee een engelse - 2484
 tournevis, lopende - 2482
 tournevis, met de amerikaanse - indraaien 2484
 tournevis voor de zwong 2481
 tournevis voor in de zwong 2481
 touw 2373
 traceerpunt 2345
 traceren 2361
 trap 2587
 trapboomdieper 2429
 trapeziumvormig(e) (mat) 2591
 trapfrees 2528
 trapmachien 2528
 trapmat 2587
 trapper 2572
 trapschijf 2573
 travers(e) 2601, 2631
 travers(e), bovenste - 2601
 travers(e), middelste - 2601
 travers(e), onderste - 2601
 traversje 2601
 tree 2572
 treemal 2352
 treeplank 2572
 treetje 2389
 treize, louis - 2595
 trek, op de - slaan 2475
 trek, op - geslagen spijker 2476
 trek, op - slaan 2475
 trek, op - zetten 2475
 trek, spijker die op de - staat 2476
 trekboor 2459
 trekbouten 2374
 trekgat 2495
 trekhamel 2473
 trekhamer 2473
 trekijzer 2384, 2447, 2497
 trekken 2349, 2384, 2437, 2479, 2484
 trekken, groef - 2427
 trekken, groeven - 2536
 trekken, kaliber - 2438
 trekken, mouluren - 2522
 trekken, niet - 2485
 trekken op de losse top 2437
 trekken, op kaliber - 2438
 trekken, over de losse top - 2437
 trekken, pinnen - 2529
 trekken, rainuren - 2427
 trekken, rainuurtjes - 2427
 trekken, spoor - 2384
 trekken, van breedte - 2436
 trekken, van dikte - 2436
 trekkens nagelen 2475
 trekker 2385, 2539
 trekkers 2375
 trekklammen 2375
 trekkoord 2373
 trekmes 2447
 treknagel 2476
 treknagels 2493
 trekpennen 2493
 trekpinnen 2494
 trekpinnetje 2349
 trekpunt 2345
 treksnoer 2373
 trekspieën 2494
 trekstaal 2497
 trekstaanders 2375
 trektang 2477
 trektouw 2373
 trekvijs 2619
 trekzaak 2371
 trekzaak, machinale - 2381
 trekzalmestaartverbinding 2498, 2499
 trillen 2445
 triplex 2515
 triplex, paneel van - 2603
 triplexboortje 2464
 triplexpaneel 2603
 triplexplaat 2515
 triplexzaak 2376
 triptiek 2626
 troes 2395
 troffelzaak 2378
 trog 2640
 trommelruismachien 2490
 trommelschuuder 2490
 trommelschuurmachien 2490
 trommelschuurmachine 2490
 [truukol] 2507

- truweelzaag 2378
 tsaar peterstoel 2634
 tudor 2594
 tuiheramer 2474
 tuihamer 2474
 tulpiër 2316
 tulp 2316
 turkse eik 2309
 turksleren broek 2300
 tussen de bank zetten 2343
 tussenblad 2624
 tussenlat 2373
 tussenpost 2600
 tussenregel 2601
 tussenscheel 2624
 tussensijltje 2600
 tussentravers(e) 2601
 tussenzagen 2392
 tuurhamer 2474
 twaalf, beitel van - 2399
 twaalf, steekbeitel van - 2399
 twee, kruishout mee -
 pinnetjes 2349
 tweede, hendrik de - 2595
 tweeenhalf, beitel van - 2399
 tweepersoonsbed 2639
 tweezijdige bank 2436
 tweezijdige rabatschaaf 2424
 tweezijdige schaaftank 2436
 twintig, beitel van - 2399
 typetafeltje 2628
- U.
- uilekop 2534
 uit de haak 2366
 uit de haak schaven 2442
 uit de rouwe (rouwe, ruwe)
 schaven 2416
 uit het spoor lopen 2393
 uitbodderen 2430
 uitboren 2466
 uitdassen 2554
 uitdiepen 2430
 uitdisselen 2326
 uitfonden 2530
 uitfrezen 2457
 uitgefreesd werk 2533
 uitgewerkt(e), ajour -
 (beeldhouwerij/
 steekwerk) 2533
 uitgronden 2430, 2555
 uithakken 2409
 uithalen 2409, 2479, 2523
 uithollen 2430
 uitkappen 2326, 2410
 uitkavelen 2326
 uitkepen 2326, 2391
 uitkornissen 2430
 uitlopen 2523
- uitlopen, laten - 2444
 uitlopen, op niks laten - 2443
 uitmeten 2363
 uitnemen 2326
 uitpalmen 2326
 uitpoetsen 2558
 uitschaven 2430, 2438
 uitschaven, op het niet - 2443
 uitschaven, te nieten - 2443
 uitschuiftafel 2620
 uitschuiven, zo fijn ruisen dat
 er een vlieg zou op - 2491
 uitsjampieren 2442
 uitslag 2359
 uitslag, (de, een) - maken 2358
 uitslager 2359
 uitslagpin 2414
 uitsmetten 2361
 uitsmetter 2361
 uitsoevereinen 2457
 uitstekende schuif 2617
 uitstomen 2513
 uittekenen 2358
 uittoeren 2375, 2391
 uittrekken 2479
 uittrektafel 2620
 uitvezelen 2321
 uitvezen 2321
 uitwendige guts 2404
 uitwroeten 2430
 uitzaagmachien 2382
 uitzagen 2377, 2391
 uitzagen, rabat - 2391
 uitzetten 2555
 uitzuiveren 2409, 2410, 2430
 universele, pince - 2478
 uurwerkkast 2646
- V.
- V-beitel 2519
 V-guts 2519
 vaisselier 2612
 vak, meester in z'n - 2297
 vakman 2296
 vakman, kwaai - 2297
 vakman, slechte - 2297
 vakschool 2297
 val 2618, 2628, 2633
 valdeur 2618
 valgreep 2540
 valscharnier 2618
 valse scharnier 2538
 van breedte lopen 2436
 van breedte maken 2327, 2436
 van breedte schaven 2436
 van breedte trekken 2436
 van diepte frezen 2430
 van diepte schaven 2430
 van dikte lopen 2436
- van dikte maken 2436
 van dikte schaven 2436
 van dikte trekken 2436
 van lengte zagen 2389
 van scheel maken 2420
 (van) scheel maken 2420
 van scheel schaven 2420
 (van) scheel schaven 2420
 van scheel-latje 2345
 van scheelte kijken 2439
 van scheelte schaven 2420
 van scheelte zien 2439
 van schelfte schaven 2420
 van scheluwte schaven 2420
 vandiepteschaaf 2429
 vandiktebank 2435
 vandiktebank, vlak- en - 2324,
 2436
 vandiktepasser 2356
 vandikteschaaf 2435
 varken 2424, 2428
 vast gaan 2393
 vast stuk 2340
 vastdraaien 2343
 vaste boor 2465
 vaste boormachine 2465
 vaste center 2569
 vaste kader 2585
 vaste klos 2573
 vaste kop 2568
 vaste mat 2585
 vaste passer 2354
 vaste poelie 2573
 vaste riemschijf 2573
 vaste sponningschaaf 2422
 vaste zitting 2585
 vastklemmen 2343
 vastlopen 2393
 vastschroeven 2343
 vastspannen 2343
 vastspieën 2344
 vastvijzen 2343
 vastzetblokje 2332
 vastzetten 2343
 vastzitten 2393
 vatten 2484
 vatten, niet - 2485
 veel, te - afronden 2492
 veel, te - kant breken 2492
 veel, te - schuren 2491
 veer 2332, 2354
 veerpasser 2355
 veerploeg 2427
 veertien, lodewijk - 2595
 velg 2443
 velgkant 2443
 vellingschaaf 2433, 2448
 velpon 2507
 ventilateur 2490

1.1.2.5.

- verband 2625
 verband aanplakken 2551
 verbinding mee dubbele
 zwaluwstaart 2499
 verbinding mee
 zwaluwstaart 2498, 2500
 verbinding met enkele
 zwaluwstaart 2499
 verbindingslat 2373
 verblinde, halve -
 zwaluwstaart 2500
 verblinde zwaluwstaart 2501
 verblindingszwaluwstaart 2499
 verborgen zwalmstaart 2502
 verborgen zwaluwstaart 2502
 verdeelmes 2367
 verdesselen 2368
 verdiepen 2430
 verdiepschaaf 2429
 verdiepstuk 2425
 verdik 2435
 verdikken 2436, 2509
 verdikmachien 2435
 verdikpasser 2356
 verdikschaaf 2435
 verdikt schaven 2436
 verdikte, haaks en -
 maken 2420
 verdiktebank 2435
 verdiktepasser 2356
 verdisselen 2368
 verdunde lijm 2545
 verdunde, plekken mee -
 lijm 2545
 verdunner 2545
 verduurd 2584
 verepasser 2355
 verfrabber 2508
 vergaarbeitel 2399
 vergeerder 2510
 vergulden 2556
 verharden 2509
 verharder 2507
 verkeerd(e) ojief 2526
 verkeerd ojief 2522
 verkeerschaaf 2424
 verken 2424, 2428, 2429
 verleglat 2614
 verlengstuk 2624
 verlengstukken, tafel met
 - 2620
 verlijmen 2504
 verlijmschaaf 2417
 verlof 2304
 verlof, betaald - 2304
 verlofgeld 2304
 verloopsteun 2333
 verlopen 2393
 verloren hout 2320
 vermoorbeitel 2400
- vernagelen, blind - 2476
 vernis 2556
 vernissen 2555
 verrouwen, verrouwen - 2418
 verrouwen (verrouwen) 2418
 verrouwen 2418
 versailles, in - plekken 2551
 verscheelte kijken 2439
 verscheeltelatie 2345
 versieren 2537
 versmallen 2327
 versmoren 2470
 verspannen 2343
 versteekbakje 2336
 versteekblok 2337
 versteekblokje 2337
 versteekblokzaag 2516
 versteekkasje 2336, 2337
 versteekzaag 2379
 verstek 2503
 verstek, in - brengen 2503
 verstek, in het - zagen 2503
 verstek, in 't - fineren 2550
 verstek maken 2503
 verstek zagen 2503
 verstekbak 2336, 2337
 verstekbakje 2336, 2337
 verstekblok 2337, 2440
 verstekblokje 2337
 verstekblokzaag 2516
 verstekhaak 2350
 verstekhoek 2342, 2503
 verstekhoekje 2337
 verstekhoutje 2337, 2440
 verstekken 2503
 verstekklem 2342
 verstekplankje 2440
 verstekschaaf 2415
 verstekschroef 2342
 verstekzaag 2378, 2379, 2516
 verstekzaagmachien 2378
 verstekzaagmachientje 2378
 verstekzaagmachine 2378
 verstelbaar bootje 2433
 verstelbare blok 2340
 verstelbare boor 2455
 verstelbare centerboor 2455
 verstelbare hoekhaak 2351
 verstelbare kop 2568
 verstelbare krompasser 2356
 verstelbare passer 2355, 2356
 verstelbare rabatschaaf 2424
 verstelbare schaaft 2433
 verstelbare, schaaft mee -
 zool 2433
 verstelbare schroeve(n)draaier
 2483
 verstelbare
 sponningschaaf 2422
 verstelbare, stanleyschaaf mee -
- zool 2433
 verstelbare zoolschaaf 2433
 verstelblokken 2380
 verstelboor 2455
 verstellat 2335
 verstelpasser 2355
 verstelzaag 2378
 verstoppen 2445
 verstoppen 2444
 verticale coupe 2360
 verticale doorsne(d)e 2360
 ververij 2512
 verwarmijzer 2547
 verwarmingsijzer 2547
 verwarmstoof 2509
 verzethaak 2351
 verzetten 2446
 verzijschaaf 2424
 verzinkboor 2457
 verzuipen 2470
 vestje 2300
 vet, zagen als - 2392
 vezel 2395, 2467
 vezelplaat 2515
 vierkante mat 2591
 vierkantige kant 2453
 vierzijdige bank 2436
 vierzijdige schaaftbank 2436
 vierzijdige vlakbank 2436
 vijftentwintig, steekbeitel van
 - 2399
 vijfkwartse beitel 2399
 vijftien, lodewijk - 2595
 vijl 2448, 2449, 2468, 2487
 vijl, afgeslepen - 2487
 vijl, driehoekige - 2386
 vijl, driekante - 2386
 vijl, driekantige - 2386
 vijl, drijkantige - 2386
 vijl, fijne - 2449
 vijl, halfronde - 2386
 vijl, halve ronde - 2386
 vijl mee een spaarkant 2487
 vijl, platte - 2384, 2468, 2487
 vijl, zoete - 2449
 vijlblok 2382, 2384
 vijlbok 2382
 vijlborstel 2452
 vijlborsteltje 2452
 vijke(n)borstel 2452
 vijlen 2383, 2385, 2450, 2451,
 2487
 vijlen, effen - 2451
 vijlen, fijn - 2451
 vijlen, grof - 2451
 vijlen, zuiver - 2451
 vijlenkuiser 2452
 vijlstoel 2383
 vijltje 2468
 vijltje, halfronde - 2386

- vijs 2334, 2335, 2340, 2342, 2414, 2428, 2453, 2643
 vijsagger 2461
 vijsblok 2335, 2619
 vijsblokje 2623
 vijsboor 2456
 vijsegger 2461
 vijsje 2342
 vijsstek 2335
 vijsstournevis 2483
 vijze(n)draaijer 2480
 vijzen 2483, 2484
 vijzen, aan mekaar - 2484
 vijzen, aan mekander - 2484
 vijzen, tegeneen - 2484
 vingervreter 2437
 [vir]leiken 2310
 visbek 2519
 visbekje 2527
 visbekschaaf 2519
 vislijm 2506
 vitrien 2610
 vitriekas 2610
 vitriekast 2610
 vitsbeitel 2402
 vlaams 2593
 vlaamse mat 2587
 vlaamse stijl 2593
 vlak 2472
 vlak- en diktebank 2436
 vlak- en vandiktebank 2324, 2436
 vlak maken 2430
 vlakbank 2421, 2435
 vlakbank, gecombineerde - 2324
 vlakbank, vierzijdige - 2436
 vlakje 2518
 vlakken 2383, 2409, 2420, 2436
 vlakmaken 2420
 vlakschaaf 2435
 vlakschaven 2419
 vlakslippen 2383, 2487
 vlakte- en diktebank 2436
 vlakteschaaf 2418
 vlakvijlen 2383
 vlasvezelplaat 2515
 vlechten 2581
 vlechter 2581
 vlechtster 2581
 vlechtting 2478
 vleeslijm 2506
 vlieg, zo fijn als dat er nog geen - kan op zitten 2491
 vlieg, zo fijn ruisen dat er een - zou op uitschuiven 2491
 vliegwiel 2324, 2380, 2572
 vloebare lijm 2507
 vlot lopen 2392
 vochtig maken 2588
 vod 2558, 2560
 vodder 2297
 vodman 2297
 voeg 2439, 2504
 voegbank 2421
 voegen 2325, 2378, 2392, 2399, 2442
 voegpasser 2355
 voegplank 2440
 voegschaaf 2419, 2421
 voegzaag 2378
 voet 2323, 2324, 2329, 2382, 2605, 2621, 2630
 voet, (een) - aanzagen 2391
 voet, een - eraan zagen 2391
 voetbakje 2638
 voetbankje 2638
 voeten 2567
 voeten(kant) 2641
 voetend 2641
 voetje 2630
 voetje aanzagen 2391
 voetjespasser 2355
 voetspon 2641
 voetstel 2329
 voetstuk 2329
 voetstukken 2567
 vol, meubel in - hout 2598
 volgen, de dessin - 2549
 volgens de draad schaven 2441
 volgens een dessin plaatsen 2549
 volle gast 2295
 volle grootte 2363
 volle maat 2363
 volsteken 2559
 volute 2536
 volzetten 2545
 voorboor 2459
 voorboren 2467
 voorcorps 2605
 voordraaijer 2574
 voorhamer 2474
 voorkant 2411, 2615, 2641
 voorlijmen 2545
 voorlopen 2418
 voorloper 2418
 voorloper, mee de - schaven 2418
 voorloper, schaven mee de - 2418
 voorlopersponningschaaf 2422
 voorman 2295
 voorpoot 2629
 voerschaaf 2415
 voerschaven 2416, 2418
 voerschoot 2300
 voerschoef 2334
 voerslaande schuif 2617
 voorsnee 2455
 voorsnij(d)er 2455
 voorsnij(d)ertje 2455
 voerspon 2641
 voorstapel 2629
 voorste 2615
 voorste brug 2586
 voorste gedeelte 2411
 voorstijl 2599
 voorstuk 2615
 voortang 2334
 voorvijs 2334
 voorwerker 2295
 vork 2380
 vouwmeter 2346
 vouwmeter, dubbele - 2347
 vouwstoeltje 2634
 vouwzetel 2637
 voyageur 2304
 vreemde (eik?) 2309
 vreuken, wreuken - 2410
 vreukijzer, wreukijzer - 2479
 vrijwiel, boorslag mee - 2463
 vrille 2459
 vrilleboor 2459
 vrouwelijke es 2311
 vrouwtjeses 2311
 vuilbomehout 2315
 vuilboomhout 2315
 vuist 2473
 vuisthamer 2473
 vuistje 2473
 vulhamer 2590
 vullen 2559, 2590
 vulstok 2590
 vulstuk 2343
 vurehout 2308
 vuren 2308
 vuren, pools - 2308
 vuursteen 2406
 W.
 waaibomehout 2305
 waaiboomhout 2305
 waaierhout 2305
 waankant 2391
 waarzegger 2358
 waat 2397
 waatkant 2397
 wagen 2529
 wagenschot 2310
 wagenschotten 2310
 wagentje 2621
 wagetal 2310
 wals 2324
 wandkastje 2607
 wankant 2391
 [waorstā] 2441
 warme, halve - (lijm) 2506

1.1.2.5.

- warme lijm 2506
 warmen 2509
 warmijzer 2547
 warrig (hout) 2541
 wartel 2374
 wartelkoord 2373
 was 2504, 2558
 was, in de - zetten 2557
 wasbeits 2558
 wasbeitsborstel 2558
 wastafel 2622
 waterbeits 2553
 waterbies 2583
 waterlijm 2545
 waterlijm, in de - zetten 2545
 waterpas 2358
 waterpasser 2358
 watersteen 2406, 2409
 waterwage 2358
 waterwije(n)hout 2313
 wegdessele 2368
 wegdissele 2368
 weggappen 2410
 wegkrabben 2485
 weglopen 2393
 wegnemen, (de) braam - 2407
 wegraspen 2451
 wegslagen 2437
 wegslijpen 2405
 wegsteken 2409
 wegvijlen 2450
 weken 2588
 [wéngée] 2540
 werf 2302
 werfte(n)hout 2313
 werk, afgemachiend - 2299
 werk, gebogen - 2513
 werk, gecenterd - 2391
 werk, gefriseerd - 2550
 werk, machinaal - 2299
 werk, machinaal gemaakt
 - 2299
 werk, rondgezaagd - 2391
 werk, uitgefreesd - 2533
 werkbaas 2295
 werkbank 2329
 werkblad 2329
 werkbroek 2300
 werken, mechanisch - 2325
 werken, mee de losse guide
 - 2438
 werken, mee kruishout - 2349
 werken, rouw (rauw, ruw)
 - 2297
 werken, tegen de losse top
 - 2437
 werker, fijne - 2297
 werkhemd 2300
 werkhuis 2302
 werkhuistekening 2359
 werkjas 2300
 werkkeel 2300
 werkmán 2296
 werkmán, losse - 2296
 werkplaats 2302
 werkplaatsbaas 2295
 werktafel 2330
 werktekening 2359
 werkwinkel 2302
 werve(n)hout 2313
 wervel 2623
 wervel (wurvel) 2374
 wervelkoord
 (wurvelkoord) 2373
 wervels (wurvets) 2375
 wetkei 2408
 wetsteen 2408
 wetsteen, fijne - 2408
 wetsteen, zachte - 2408
 wetsteen, zoete - 2408
 wetsteentje 2408
 wetten 2407
 wetten, sociaal - 2304
 weymouth 2307
 wieg 2640
 wiegje 2433
 wiel 2605
 wiel(en) 2380
 wielborstels 2380
 wiemelsboor 2461
 wig 2348, 2414, 2497
 wiggen 2494
 wigje 2348
 wij, fijne - 2313
 wij, grove - 2313
 wijd, te - schuren 2491
 wije(n)hout 2313
 wijfjeses 2311
 wijfjesessen 2311
 wilde kastanje 2312
 wilde kastanjelaar 2312
 wilde mensenhout 2305
 wilg 2313
 wilgehout 2313
 wilgen 2313
 wind 2374
 winkel 2302, 2304
 winkelbordje 2352
 winkelhaak 2350, 2352
 wip 2571
 wiplank 2572
 wipzaag 2381, 2382
 witbeel 2314
 witbomen 2314
 without 2306
 witte beuk 2311
 witte deel 2308
 witte den 2308
 witte lijm 2507
 woelhout 2374
 woelhoutje 2374
 wol 2394
 wolve(n)bakkes 2431
 worden, grof - 2555
 worden, hard - 2509
 worden, koud - 2509
 wortel 2541
 wortelfineer 2541
 wortelhout 2541
 wreuken (vreuken) 2410
 wreukijzer (vreukijzer) 2479
 wringboor 2456, 2459, 2468
 wringen 2393, 2410
 wringijzer 2469
 wringknuppel 2580
 wroeten 2410
 wroeter 2429
 wurm 2335
 wurvel, wervel - 2374
 wurvelkoord, wervelkoord
 - 2373
 wurvets, wervets - 2375
 X.
 X 2623
 Z.
 zaades 2311
 zaafsel 2395
 zaag 2368, 2369, 2371, 2376,
 2379
 zaag, (de) - is niet helegans
 betaald 2392
 zaag, fijne - 2372
 zaag, platte - 2381, 2516
 zaag, ronde - 2380, 2381
 zaag[spien] 2375
 zaag voor plakhout 2378
 zaagarmen 2373
 zaagarmpjes 2373
 zaagas 2380
 zaagbalk 2373
 zaagbank 2388
 zaagbankje 2388
 zaagbeugels 2373
 zaagbeugeltje 2378
 zaagblad 2368, 2380
 zaagblok 2332, 2382
 zaagblokje 2332
 zaagbok 2382
 zaagbokje 2332
 zaagbomen 2373
 zaagboom 2373
 zaagbouten 2374
 zaagboutjes 2374
 zaaggeleider 2380
 zaaghandvat 2376
 zaaghouders 2375

- zaaghoutje 2332
 zaaghouters 2375
 zaaghouwertjes 2375
 zaaghouwpinnen 2375
 zaagje 2382
 zaagklem 2382
 zaagklemmen 2380
 zaagklep 2332
 zaagknoppen 2374
 zaagkoppen 2374
 zaagkot 2303
 zaagmachien 2379
 zaagmachine 2379, 2528
 zaagmeel 2394
 zaagmeelstoof 2321
 zaagpeerdje 2336
 zaagpenen 2375
 zaagplank 2332
 zaagplankje 2332
 zaagraam 2372
 zaagribbels 2394
 zaagsel 2394
 zaagsleutel 2385
 zaagsnede 2389
 zaagsnee 2389
 zaagspaan 2395
 zaagspanner 2374, 2380
 zaagspanners 2375
 zaagspleet 2389
 zaagstel 2373
 zaagstelling 2373, 2382
 zaagstoel 2388
 zaagtand 2394
 zaagtanden 2369
 zaagtang 2385
 zaagtoppen 2374
 zaagtrekker 2385
 zaagvezel 2395
 zaagvijl 2386
 zaagvijltje 2386, 2468
 zaagwerk 2388
 zaagwerk, gecenterd - 2391
 zaagwiel 2380
 zaagzettang 2385
 zaagzetter 2384, 2385
 zaaier 2311
 zaaies 2311
 zacht, te - 2584
 zachtboard 2515
 zachte steen 2408
 zachte wetsteen 2408
 zachthout 2306
 zage(n)blok 2382
 zage(n)trekker 2385
 zage(n)zetter 2384
 zagebankje 2388
 zageblad 2368
 zagebouten 2374
 zageklem 2382
 zageling 2395
 zagemeel 2395
 zagen 2327, 2388, 2390
 zagen, ajour - 2391
 zagen, als door boter - 2392
 zagen als vet 2392
 zagen, blokken - 2389
 zagen, draads - 2390
 zagen, drij keren - (en) nog te kort 2392
 zagen, dwars - 2389
 zagen, een groef - 2326
 zagen, een las - 2392
 zagen, een voet eraan - 2391
 zagen, haaks - 2389
 zagen, in bollen - 2389
 zagen, in het langs - 2390
 zagen, in het verstek - 2503
 zagen, in zijn rug - 2392
 zagen, langs - 2390
 zagen, langs hout - 2390
 zagen, lengte - 2390
 zagen, 'n stuk eruit - 2391
 zagen, op lengte - 2389
 zagen, op maat - 2389
 zagen, op zijn langs - 2390
 zagen, overlans - 2390
 zagen, pas - 2392
 zagen, plaathout - 2390
 zagen, planken - 2390
 zagen, platen - 2390
 zagen, rabat - 2391
 zagen, rainuren - 2528
 zagen, recht - 2390
 zagen, 's langs - 2390
 zagen, schuin - 2391
 zagen, schuins - 2391
 zagen, sleuven - 2528
 zagen, slippen - 2528
 zagen tegen de guide 2389
 zagen, tegeneen - 2392
 zagen, toe planken - 2390
 zagen, tot planken - 2390
 zagen, van lengte - 2389
 zagen, verstek - 2503
 zagepees 2388
 zager 2388
 zageraam 2372
 zagerij 2303
 zagesnede 2389
 zagesnee 2389
 zagestelling 2382
 zagetanden 2369
 zagetang 2385
 zagetrektaang 2385
 zagevijl 2386
 zagevijltje 2386
 zagezetter 2385
 zak 2322
 zak, leeuwecoppen in zijn - steken 2531
 zandbiezen 2583
 zandpapier 2488
 zandsteen 2406, 2504
 zavelmeel 2395
 zeeden 2307
 zeegers 2584
 zegge 2584
 zestien, lodewijk - 2596
 zetberd 2351
 zetbord 2351
 zetbordje 2351
 zetel 2635
 zetelfabriek 2512
 zetelmaker 2511
 zetelmakerij 2512
 zetijzer 2384
 zettang 2385
 zetten 2299, 2325, 2384, 2487
 zetten, bol - 2444
 zetten, de tanden juste - 2452
 zetten, diep - 2446
 zetten, dieper - 2446
 zetten, een fond - 2555
 zetten, eerste laag - 2555
 zetten, enger - 2446
 zetten, (er) latjes rond - 2551
 zetten, fijn - 2446
 zetten, fijner - 2446
 zetten, goed - 2445
 zetten, grof - 2445
 zetten, grover (grovver, groffer) - 2445
 zetten, harder - 2446
 zetten, het koper erop - 2537
 zetten, hoog - 2446
 zetten, in de carbolin(e) - 2557
 zetten, in de creosoot - 2557
 zetten, in de dunne lijm - 2545
 zetten, in de polychroom - 2556
 zetten, in de was - 2557
 zetten, in de waterlijm - 2545
 zetten, in grondverf - 2555
 zetten, juste - 2325, 2445
 zetten, kleiner - 2446
 zetten, lochter - 2446
 zetten, minder - 2446
 zetten, op contour - 2451
 zetten, op trek - 2475
 zetten, rauwer (rouwer) - 2445
 zetten, ten goede - 2445
 zetten, tussen de bank - 2343
 zetten, zoet - 2446
 zetten, zoeter - 2446
 zetten, zuiver - 2326
 zetter 2385
 ziel 2570
 zien, van scheelte - 2439
 zij 2614
 zijkant 2391, 2616, 2641

1.1.2.5.

- zijn, bot - 2393
 zijn, dol - 2485
 zijn, door de draad - 2321
 zijn, stroef - 2393
 zijn, te smal - 2393
 zijspoon 2641
 zijspoot 2631
 zijstuk 2616
 zijtje, gladmaken als een
 - 2491
 zilverberk 2312
 zilverden 2307
 zilverkas 2610
 zink 2445
 zit 2397, 2585, 2632
 zit, biezen - 2584
 zit, daar - snip op 2392
 zit, gewone - 2591
 zitbank 2637
 zitten, dol - 2485
 zitten, zo fijn als dat er nog
 geen vlieg kan op - 2491
 zitten, zodat men er met zijn
 bloot gat kan gaan op
 - 2491
 zitting 2632
 zitting, vaste - 2585
 zo fijn als dat er nog geen vlieg
 kan op zitten 2491
 zo fijn ruisen dat er een vlieg
 zou op uitschuiven 2491
 zo glad als een babykont 2491
 zo glad als een blote kont 2491
 zo glad als een mol onder zijn
 staart 2491
 zo glad als een mollekont 2491
 zodat men er met zijn bloot gat
 kan gaan op zitten 2491
 zoekertje, een - maken 2327
 zoet lopen 2392
 zoet zetten 2446
 zoete biezen 2583
 zoete steen 2408
 zoete vijl 2449
 zoete wetsteen 2408
 zoeten 2451
 zoeter 2408
 zoeter zetten 2446
 zoetrasp 2449
 zoetschaaf 2415
 zoetschaaf, stalen - 2434
 zoetsteen 2408
 zoetvijl 2386, 2449
 zoetvijlen 2451
 zoetvijltje 2386, 2468
 zool 2412
 zool, schaaft mee verstelbare
 - 2433
 zool, stanleyschaaft mee
 verstelbare - 2433
 zoelschaaft 2433
 zoelschaaft, verstelbare - 2433
 zorg 2635
 zodraaien 2485
 zoute biezen 2583
 zuiger 2490
 zuiver maken 2326
 zuiver vijlen 2451
 zuiver zetten 2326
 zuivere schaaft 2415
 zuiveren 2409, 2410, 2430
 zuiverschaaft 2415, 2434
 zuiverschaven 2326, 2416,
 2420
 zuiversteken 2409
 zuiverzetten 2416
 zwaagstaart 2498
 zwaai 2633
 zwaai, latje voor de - 2353
 zwaaiend 2444
 zwaaierd 2366
 zwaaihaak 2351
 zwaaihamer 2474
 zwaaihoek 2351
 zwaalmstaart 2498
 zwaalmstaart 2498
 zwaalvere(n)-
 steertmachien 2528
 zwaalvestaart 2498
 zwalfstaart 2498
 zwalgestaart 2498
 zwalingestaart 2498
 zwalingstaart 2498, 2502
 zwalingstaart, blinde - 2501
 zwalingstaart, dobbele - 2499
 zwalingstaart, enkele - 2500
 zwalm 2498
 zwalmstaart 2498, 2499,
 2500, 2501
 zwalmstaart, onzichtbare
 - 2501
 zwalmstaartverbinding, halve
 - 2499
 zwalmsteertmachien 2528
 zwalmstaart 2498, 2499, 2500
 zwalmstaart, blinde - 2501
 zwalmstaart, dobbele - 2501
 zwalmstaart, enkele - 2500
 zwalmstaart, halfblinde - 2502
 zwalmstaart, halve - 2499
 zwalmstaart, hele - 2499
 zwalmstaart, houtverbinding
 mee een - 2498
 zwalmstaart, open - 2500
 zwalmstaart, verborgen - 2502
 zwalmstaarten, mal voor - 2502
 zwalmsteek 2498
 zwalmsteertmachien 2528
 zwaluwstaart 2498, 2499,
 2500
 zwaluwstaarten 2502
 zwaluwstaartverbinding 2498
 zwaluwstaart 2497, 2499,
 2500, 2501, 2502
 zwaluwstaart, bedekte - 2501
 zwaluwstaart, blinde - 2501
 zwaluwstaart, blote - 2500
 zwaluwstaart, dobbele - 2499
 zwaluwstaart, half bedekte
 - 2502
 zwaluwstaart, halfblinde - 2502
 zwaluwstaart, halve - 2499
 zwaluwstaart, halve verblinde
 - 2500
 zwaluwstaart, staande - 2499
 zwaluwstaart, verbinding mee
 - 2498, 2500
 zwaluwstaart, verbinding mee
 dobbele - 2499
 zwaluwstaart, verbinding met
 enkele - 2499
 zwaluwstaart, verblinde - 2501
 zwaluwstaart, verborgen - 2502
 zwaluwstaarten 2502
 zwaluwstaartje 2498
 zwaluwstaartje, half - 2501
 zwaluwstaartmachine 2528
 zwaluwstaartmal 2502
 zwaluwstaartverbinding 2498,
 2500, 2502
 zwaluwstaartverbinding, halve
 - 2499
 zwaluwstaartverbinding, hele
 - 2499
 zwaluwsteertmachien 2528
 zwalverstaartverbinding 2498,
 2499, 2500, 2501, 2502
 zwalverstaart 2498
 zwalvestaart 2498, 2499, 2500
 zwalvestaartverbinding 2498
 zwans 2388
 zware hamer 2473, 2474
 zware rabatschaaft 2424
 zwart hout 2315
 zweeds 2593
 zweehaak 2351
 zwei 2351
 zweihaak 2351
 zwengel 2335, 2461
 zwengel mee halve slag 2463
 zwengelboor 2461
 zweven 2366
 zwezerik 2388
 zwier 2633
 zwieren 2444
 zwikboor 2460
 zwing 2461

1.1.2.5.

zwingelboor 2461
zwong 2335, 2461
zwong, tournevis voor de
- 2481

zwong, tournevis voor in de
- 2481
zwongboor 2461

